ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

HEŞT BEHİŞT TEZKİRESİNİN BAĞLAMSAL DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Özge KARAKOÇ KAYGUSUZ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ayşe YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

HAZİRAN 2019

HEŞT BEHİŞT TEZKİRESİNİN BAĞLAMSAL DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Özge KARAKOÇ KAYGUSUZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN 2019

Özge KARAKOÇ KAYGUSUZ tarafından hazırlanan " Heşt Behişt Tezkiresinin Bağlamsal Dizini ve İşlevsel Sözlüğü" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç.Dr. Ayşe YILDIZ
Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Başkan : Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ
Türk Dili ve Edebiyatı, Hacettepe Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Üye : Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK
Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Tez Savunma Tarihi: 28/06/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Figen ZAİF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Özge KARAKOÇ KAYGUSUZ
28.06.2019

Heşt Behişt Tezkiresinin Bağlamsal Dizini ve İşlevsel Sözlüğü

(Yüksek Lisans Tezi)

Özge KARAKOÇ KAYGUSUZ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖZET

Biyografi, insanla yaşıt bir türdür. İnsanlar doğaları gereği geçmişe hep ilgi duymuşlardır. Bu geçmişe duyulan ilgi tarih bilimini oluşturmuştur. Başlangıçta biyografiler tarih bilimi ile iç içeyken zamanla bağımsız bir hâl almıştır. Biyografiler Arap edebiyatında doğmuş ve Fars edebiyatı üzerinden de Türk edebiyatına geçiş yapmıştır. Türkçenin Anadolu sahasındaki ilk tezkiresini Sehî Bey kaleme almıştır. Heşt-Behişt adı verilen bu eser günümüzde pek çok çalışmaya konu olmuş ve Haluk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen Hüseyin Ayan ve Turgut Karabey eserin transkripsiyonlu metnini yayınlamışlardır. Tezkirelerin transkripsiyonlu metinleri yayınlandıkça tezkire türüne özel bir kelime kadrosunun olduğu düşünülmeye başlanmış bu kelimeler üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Harun Tolasa XVI. yüzyıldaki üç tezkireyi "16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi" adlı kitabında, şair ve şiir niteleyicileri bakımından karşılaştırmıştır. Filiz Kılıç ve Pervin Çapan tezkireler hakkında çalışmalar yapmışlardır. Tüm bu çalışmalar araştırmacılara yol gösterip, bu zeminde bir okuma sözlüğü fikrini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmanın amacı Sehî Bey'in "Heşt-Behişt" adlı tezkiresinin bağlamsal dizinini ve işlevsel sözlüğünü oluşturmak, anlam verilen bu kelimeler üzerinden tezkirenin söz varlığı ortaya çıkarmak ve tezkirenin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktır.

Bilim Kodu:31402

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Sehî Bey, Heşt-Behişt, tezkire, sözlük, dizin, bağlam.

Sayfa Adedi:1169

Danışman: Doç. Dr. Ayşe YILDIZ

Contextual Index of Dissection of Heşt-Behişt

(M.Sc.Thesis)

Özge KARAKOÇ KAYGUSUZ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

ABSTRACT

Biography is a species of age. People have always been interested in the past. The interest in this past has formed the science of history. In the beginning, biographies became independent in time with the science of history. Biographies were born in Arabic literature and he also made a transition to Turkish literature through Persian literature. Sehi Bey penned his first argument in Turkish on the Anatolian field. This work named as Heþ-Behişt has been the subject of many studies today and they have published the transcribed text of Haluk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen Hüseyin Ayan and Turgut Karabey. As the transcripted texts of Tezkirs are published, various studies have been carried out on these words, which are considered to be a specific word cast of the thesis type. Harun Tolasa XVI. the thirties of the 16th century üç 16. In his book called mış Literature Research and Criticism of the Century tır, he compared poet and poem qualifiers. Filiz Kılıç and Pervin Çapan have done studies on the tezkires. All these studies led the researchers to reveal the idea of a reading dictionary. The purpose of this study is to construct the contextual index and functional dictionary of the hypothesis of Sehî Bey, called k Heþ-Behişt var, to reveal the vocabulary of the tezkire over these meaningful words and to contribute to a better understanding of the thesis.

Science Code : 31402

Key Words : Classical Turkish Literature, Sehî Bey, tezkire, dictionary, context, index.

Page Number : 1169

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Ayşe YILDIZ

TEŞEKKÜR

Tez konusunun tespiti de dâhil olmak üzere yüksek lisans çalışmamın başından sonuna kadar her konuda ilgisini, desteğini, bilgi ve birikimini benden esirgemeyip bu yolda adeta pusulam olan; öğrencisi olduğum için her zaman gurur duyduğum kıymetli tez danışmanım Doç.Dr. Ayşe YILDIZ'a, yürüttüğü "TEBDİZ" projesiyle tez sürecinde bana kolaylık sağlayan ve kütüphanesini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Prof.Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK'a, Arapça cümlelerin çözümlenmesinde bana her zaman yardım eden sevgili arkadaşım teolog ve Arap filolojisi öğrencisi Semanur AKÇAY'a, teknik ve manevi desteklerini benden esirgemeyip her türlü anlayışı gösteren, başta eşim Cihan KAYGUSUZ ve kardeşim Öznur KARAKOÇ olmak üzere tüm aile bireylerime teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....IV

ABSTRACT VI

TEŞEKKÜR VIII

İÇİNDEKİLER X

ÇİZELGELERİN LİSTESİ XII

1. GİRİŞ……....1
2. SEHÎ BEY'İN HAYATI……...5
   2.1. Sehî Bey'inTezkireciliği……...6
3. HEŞT-BEHİŞT'İN SÖZ VARLIĞI……23
   3.1. Üslûp……23
   3.2. Söz Varlığı……...35
      3.2.1. Niteleyici Kelimeler……...35
         3.2.1.1. Şair Niteleyicileri……...35
         3.2.1.2. Şiir Niteleyicileri……39
         3.2.1.3. Niteleyicilerin Bağlantılı Olduğu Kelimeler……..44
      3.2.2. Ayet, Hadis ve Dua Cümleleri……...44
      3.2.3. Atasözü ve Deyimler……..48
      3.2.4. Kalıp İfadeler……..51
      3.2.5. Deyim Kaynaklı Yapılar……53
4. BAĞLAM ÜZERİNDEN ANLAM VERİLEN KELİME VE İBARELER…....55
5. SONUÇ……....61
6. KAYNAKÇA…….…...63
7. SÖZLÜK KAYNAKÇASI……....67

Sayfa

EK (BAĞLAMSAL SÖZLÜK- İŞLEVSEL DİZİN)……...……....71-1167

ÖZGEÇMİŞ……...1169

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 2.1. İkinci tabaka şairleri ……..……...7
Çizelge 2.2. Üçüncü tabaka şairleri …….....9
Çizelge 2.3. Dördüncü tabaka şairleri …….10
Çizelge 2.4. Beşinci tabaka şairleri …….....11
Çizelge 2.5. Altıncı tabaka şairleri …….....14
Çizelge 2.6. Yedinci tabaka şairleri ……..…...16
Çizelge 2.7. Sekizinci tabaka şairleri …….....18
Çizelge 3.1. Sehî Latifî ve Âşık Çelebi tezkirelernin mukaddime kısımlarındaki seci çeşitleri ve miktardları ……...27
Çizelge 3.2. Heşt-Behişt'te secili fıkralarda kafiyeyi oluşturan kelimeler ……...29
Çizelge 3.3. Sultan Murad maddesinde Arapça Farsça ve Türkçe kelimelerin kullanım sıklığı ……30
Çizelge 3.4. Muhyi'd-din Çelebi el-Fenâri maddesinde Arapça Farsça ve Türkçe kelimelerin kullanım sıklığı …….…….31
Çizelge 3.5. Şeyhi maddesinde Arapça Farsça ve Türkçe kelimelerin kullanım sıklığı ……32
Çizelge 3.6. Şairin fiziki özelliklerini anlatan niteleyiciler ……..…….....35
Çizelge 3.7. Şairin kişiliğini anlatan niteleyiciler ……38
Çizelge 3.8. Şairin şairliğini anlatan niteleyiciler ……39
Çizelge 3.9 Şiiri niteleyen kelimeler ……....…42
Çizelge 3.10. Ayet kullanımı …….....45
Çizelge 3.11. Hadis kullanımı ……...46
Çizelge 3.12. Vefat eden kişilere ithafen söylenen dua cümleleri ……47
Çizelge 3.13. Şair biyografileri dışında dua cümleleri ……47
Çizelge 3.14. Atasözü kullanımı ……..….....48
Çizelge 3.15. Deyim kullanımı ……50
Çizelge 3.16. Arapça özdeyiş, atasözü ve vecizeli ifadeler ……..50
Çizelge 3.17. Arapça kaynaklı deyimler …….....50
Çizelge 3.18. Ölüme dair kalıp ifadeler ……....51
Çizelge 3.19. Eğitime dair kalıp ifadeler …….....53
Çizelge 3.20. Deyim kaynaklı yapılar……....54

1.GİRİŞ

Biyografi, insanla yaşıt bir türdür. İnsanlar doğaları gereği geçmişe hep ilgi duymuşlardır. Bu geçmişe duyulan ilgi tarih bilimini oluşturmuştur. Başlangıçta biyografiler tarih bilimi ile iç içeyken zamanla bağımsız bir hal almıştır.

Şark araştırmacıları için biyografi birincil derecede önem gerektiren bir tür değilken İslamiyet'in oluşması ve Hz.Muhammed'in vefat etmesinden sonra biyografi türü, bilimler arasında önemli bir konu haline gelmiştir. Kur'ân'ın anlaşılması için Arap araştırmacılar hadislerin araştırılmasını dolayısıyla râvîlerin güvenilirliğini ispatlamak adına onların biyografilerini araştırma gereksiniminde bulunmuşlardır[1]. Kur'ân'ın nüzulü üzerinden iki asır geçmesi, İslam'ın farklı coğrafyalar yayılmasıyla da Kur'ân'ın dili üzerine tartışmalar başlamış ve ravilerin biyografilerinin yanı sıra Cahiliye Dönemi dediğimiz İslamiyet'ten önceki dönemde yaşayan Arap şairlerinin biyografilerine gereksinim artmıştır[2]. Sonuç olarak tabakat kitapları yazılmıştır. Zamanla tabakat kitapları sadece ravilerin anlatıldığı kitaplar olmaktan çıkıp tanınmış kişilerden de bahseden kitaplar haline gelmiş, oluşumunun temelindeki dini sebepler göz ardı edilmeksizin kitapların yazımı uzun bir süre bu şekilde devam etmiştir. On üçüncü yüzyılın başında ise Farsça bir biyografi kitabı yazılmıştır(*Lûbâb'ul el-Bâb*). Bu kitapla birlikte Farsçada biyografik eserler verilmeye başlanıp, Bahâristan ve Devletşah tezkireleriyle devam etmiştir. Türk edebiyatında ise yazılan ilk tezkire Ali Şir Nevâî'nin *"Mecâlisü'n-Nefâis"* adlı eseridir[3]. Bu eser, Bahâristan ve Devletşah tezkireleriyle birlikte Herat'ta yazılması sebebiyle Herat ekolü tezkireleri olarak adlandırılırlar. Anılan bu üç eser, şairleri eserde işlemeleri bakımından benzerlikler gösterir. Bu üç yazar ortaya koydukları eserlerle Osmanlı sahasıTürk edebiyatı içerisinde oluşacak tezkire türünü derinden etkilemişlerdir. Türk edebiyatında Nevâî'nin eseriyle kendisini gösteren tezkire türü Anadolu sahasında Sehî Bey'in *Heşt-Behişt*'ini yazmasıyla devam etmiştir. Sehî Bey'in bu eseri yazması diğer tezkireciler için de bir model olmuş ve tezkirecilik XIX. Yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.

Klasik şiirde şiiri anlamak adına yapılmış çalışmalar olduğu gibi tezkireler üzerine de pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar tezkirelerin kendine has bir üslûbu olduğunu

[1] ROBİNSON, J.S. (2017). The Tezkere Genre in Islam (çev.BOZDAŞ, H.).Hece Dergisi, 249, (Eserin orijinali 1964'de yayınlandı) s.125
[2] ROBİNSON, J.S. (2017). The Tezkere Genre in Islam (çev.BOZDAŞ, H.).Hece Dergisi, 249, (Eserin orijinali 1964'de yayınlandı) s.125
[3] ROBİNSON, J.S. (2017). The Tezkere Genre in Islam (çev.BOZDAŞ, H.).Hece Dergisi, 249, (Eserin orijinali 1964'de yayınlandı) s.125

düşündürmüştür. Haluk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan ve Turgut Karabey,Sehî Bey'in tezkiresinin transkripsiyonlu metnini yayınlamış[4], ayrıca Mustafa İsen bu tezkireyi sadeleştirerek yayınlamıştır[5]. Daha sonra Harun Tolasa XVI. yüzyıldaki üç tezkireyi eserinde[6] şair ve şiir niteleyicileri bakımından karşılaştırmış, Pervin Çapan *"18. yüzyıl Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidi*" adlı doktora tezi hazırlamış ve Filiz Kılıç "*17. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler"* adında bir çalışma yayınlamışlardır. Bu yazarlar tarafından ele alınan kelimeler, eserlerde "terim" olarak nitelendirmemekle birlikte, tezkire terminolojisinin var olduğunu düşündürmüştür. Bu ve diğer çalışmalar tezkireleri anlamak bakımından araştırmacılara yol gösterip, bu zeminde tezkireler için bir okuma sözlüğü fikrini de düşündürmüştür.

Heşt-Behişt tezkiresinin bağlamsal dizini ve işlevsel sözlüğü, tezkire üzerine yapılan ilk sözlük çalışmasıdır. Sehî Bey'in *Heşt-Behişt* tezkiresinin bağlamsal dizini ve işlevsel sözlüğünün hazırlanmasındaki amaç bu tezkirenin anlam dünyasına katkı sağlamaktır. Bu sözlük oluşturulurken tezkiredeki bir önsöz sekiz tabaka ve sonuç bölümü transkripsiyonlu bir şekilde TEBDİZ sistemine yüklenmiştir. Daha sonra kelimelere, sözlüklerin ve diğer kaynakların yardımıyla bağlam üzerinden anlam verilmiştir.

Bu çalışma sözlük ve inceleme kısmı olarak iki bölümden oluşur. İnceleme kısmında atasözleri, deyimler, ayet ve hadisler de çizelge halinde verilip, bu çizelgeler ile türün üslûbu hakkında tartışılmıştır. Tezkirecinin, şairleri ve şiirleri ele alma tarzı incelenmiş bu tarz, şair ve şiir niteleyicileri olarak iki kısımda incelenmiştir

[4] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN, Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[5] İSEN, M. (1998). Sehî Bey Tezkiresi (Birinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları

[6] TOLASA, H. (2002). 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi (İkinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları

Heşt- Behişt Bağlamsal Dizini ve İşlevsel Sözlüğü'nün kullanımı:

Çalışma bağlam üzerinden anlamlandırılan bir sözlük olmasından dolayı hem dizin hem sözlük kısmı bir arada verilmiştir. Yine bağlam üzerinden anlamı verilen tüm kelimeler, içinde bulundukları cümlelerin tamamı örnek olarak gösterilerek hazırlanmıştır. Bu çalışmada kişi ve işaret zamirleri, sayı, işaret sıfatları, edatlar, bağlaçlar kullanım kolaylığı açısından sözlük içerisine alınmamıştır.

Heşt-Behişt Tezkiresinin Bağlamsal Dizini ve İşlevsel Sözlüğü oluşturan kelimeler ve bu kelimelerin geçtiği cümle ve beyitlerin kullanımı şu şekildedir:

Örnek:

öldür-: Bir canlının hayâtına son vermek.

1. "Şāyibe-i şübhe ḳalmayıcaḳ Aḥmed Paşayı öldürmek isteyüp āḫir men…" (s.x:y)

Bu tez hazırlanırken Özer ŞENÖDEYİCİ'nin "Naili Divanı ve Sözlüğü" , Orhan KILIÇARSLAN'ın "Hayali Bey Divanı Sözlüğü – Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük" ve Tuğba BIYIK'ın "Mihri Hatun Divanı ve Sözlüğü" adlı çalışmaları teknik açıdan örnek alınmıştır.

2.SEHİ BEY'İN HAYATI

Türk Edebiyatında Anadolu sahasının ilk tezkire yazarı olan Sehî Bey Edirne'de doğmuştur. Şuara tezkirelerinde Sehî Bey'in asıl adı hakkında bilgi verilmez. Gelibolulu Ali diğer kaynaklardan farklı olarak "Abdullahoglıdur" diyerek menşeinin devşirme olduğuna işaret eder[7]. Yazarın doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Latifi, Âşık Çelebi ve Kınalızade Hasan Çelebi tezkirelerinde Sehî Bey'in XV. yüzyıl şairi Necati Bey (ö.1509) ile olan arkadaşlığı söylenir. Âşık Çelebi bu durumu "Necati'nün mahsûs-ı mülâzımlarından biri güyegüsi ve biri Sehî Beg idi[8]" ve "… ol 'asrun şu'ârâsıyla mukârin ve merhûm Necâtî ile musâhib belki mûâsır dimelidir[9]" diyerek ifade eder.

Sehî Bey önceleri Necati Bey'in yanında iken onun vefatıyla Şehzade Mahmud'un himayesinde kâtip olmuştur, 1504'te de Kanuni Sultan Süleyman'ın kâtibi olup Kanunî Sultan Süleyman padişah olunca Sehî Bey, önce İstanbul'da kapıkulu sipahi bölüğüne atanmış ve bir süre sonra da Edirne'de küçük bir tevliyet hizmetine geçmiştir[10]. Fakat Sehî Bey bu durumdan rahatsızlığını Heşt-Behişt adlı tezkiresinde Kanuni Sultan Süleyman'ı övdüğü kasidesinde "Günahum n'oldı bilsem dirligümde[11]" diyerek ima eder. Bu rahatsızlığın son bulması için tezkiresini yazıp dönemin sultanı Kanûnî'ye sunmuştur. Fakat bu eseriyle de beklediği ilgiyi bulamamış ve "1548 senesinde Edirne'de seksen yaşını aşmışken ölmüştür[12]".

Eserleri:

Divan: Kazasker Muhyiddin Çelebi el-Fenari'nin teşvikiyle yazılmıştır[13]. Divân'ın tek nüshası Paris Bibliotheque Nationale Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Eser 2010 yılında "Sehî Bey Divânı" adıyla Hakan Yekbaş tarafından yayınlanmıştır.

Heşt-Behişt: Türk Edebiyatı'nın Anadolu sahasında yazılmış olan ilk tezkiresidir. Eser, bir önsöz ve her birine behişt adını verdiği sekiz tabakadan ve bir hatimeden meydana gelir. On sekiz nüshası vardır. Eser "Heşt-Behişt" adıyla Haluk İpekten, Günay Kut ve Mustafa İsen tarafından yayınlanmıştır.

---

[7] İSEN, M. (1998). Sehî Bey Tezkiresi (Birinci Basım). Ankara: Akçağ Yayınevi, s.9
[8] İnternet: Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş- şu'arâ, (haz.) Dr. Filiz KILIÇ (2018). (29.05.2019 tarihinde alınmıştır.) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0 s.364
[9] İnternet: Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş- şu'arâ, (haz.) Dr. Filiz KILIÇ (2018). (29.05.2019 tarihinde alınmıştır.) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0 s.347
[10] İnternet: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Sehî Bey maddesi. (29.05.2019 tarihinde alınmıştır.)http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=231
[11] İSEN, Mustafa (1998). Sehî Bey Tezkiresi Heşt- Behişt. Akçağ Yayınevi, Ankara, s.11
[12] İnternet: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Sehî Bey maddesi. (29.05.2019 tarihinde alınmıştır.)http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=231
[13] İSEN, Mustafa (1998). Sehî Bey Tezkiresi Heşt- Behişt. Akçağ Yayınevi, Ankara, s.11

2.1.Sehî Bey'in Tezkireciliği

Heşt-Behişt Anadolu sahasında yazılan ilk tezkiredir. Sehî Bey XVI. yüzyılda yazdığı tezkiresiyle Anadolu'da uzun yıllar sürecek bir tezkire geleneğini de başlatmış oldu. Yazarın tezkireciliği özellikle XV. yüzyıl şairleri hakkında bilgi toplayıp eserine yansıtması bakımından önemlidir. Eseri incelerken yazarın titizlikle çalıştığı görülür. Sehî Bey bu eserini kaleme alırken Herat Ekolü'nden faydalandığını, eserini kaleme almasının nedeninin hem kendinin hem de ele aldığı şairlerin unutulmamasını sağlamak olduğunu söyler:

> "Bu faḳîr ü ḥaḳîr-i şikeste-ḫāṭır kütüb-i meẕkūreyi mütedāvil ü mütetebbi' olup Mecālisü'n-nefā'is ile dil-i ġamgîn enîs ve Bahāristān-ı dil-sitān ile dîde-i nemgîn mūnis olup her birinüñ müṭāla'asından cāna rāḥat ve dil-i bîmāra ṣıḥḥat irüp ḫātır-ı fāṭıra ḫuṭūr u ḫalecān ve dil-i nā-şāda mürūr u güẕerān iderdi ki memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā vü şu'arā 'azîzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa ki mürūr-ı zamānla bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne defterlerinden ḥakk ve devrān cerîdelerinden münfekk olmayup nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma'nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥîfe-i dilde mermūz olup bî-ḥasbi'ṭ-ṭāḳa anları yazup ṣebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllî olmuş."[14]

Yazar eserindeki tabakaları oluştururken Ali Şir Nevâî'nin eserini kendisine örnek olarak almıştır. Eser sekiz tabakadan oluşur ve bu tabakaların içeriği aşağıdaki gibidir:

1. Tabaka: Devrin padişahı Kanunî Sultan Süleyman
2. Tabaka: Başlangıçtan Kanunî Sultan Süleyman'a gelinceye değin şiir yazan padişah ve şehzadeler (16 şair).
3. Tabaka: Vezir, kazasker defterdar,nişancı beylerbeyi gibi devlet büyükleri (28 şair).
4. Tabaka:Bilgin şairler(17şair).
5. Tabaka: Sehî Bey'den önce yaşamış ve ölmüş şairler (34 şair).
6. Tabaka:Sehî Bey'in gençliğinde ün yapmış olan, olgunluk devirlerine yetişebildiği, birçoğu ile tanışıp görüştüğü şairler(61 şair).
7. Tabaka: Eserin yazıldığı tarihte hayatta bulunan ünlü şairler (39 şair).

[14] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARAÇAY. (2017) (29.05.2019 tarihinde alınmıştır.) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

8. Tabaka: Eserin yazıldığı sırada yeni yeni isimleri duyulmaya başlayan şairle (55 şair).[15]

Genel olarak eserin tabaka içerikleri bu şekilde olmakla birlikte eserin sözlüğü üzerine çalışıldığında Sehî Bey'in her tabakanın içerisinde de belli bir nizama uymaya çalışıldığı görülmüştür. Bu düzen yazarın kendi devrinin şartlarına bağlı olarak değerlendirilmiştir. Sehî Bey ilk tabakada zaten tek bir şairden yani devletin hükümdarından bahsetmiş ikinci tabakadaki şairleri kronolojik olarak sıralamış üçüncü tabakada şairleri hem kronolojik hem rütbe sırasına göre, dördüncü tabakada bilgin şairleri kronolojik olarak sıralamıştır.

ŞAİR	MEMLEKETİ	VASFI
Sultan Murad Han	İstanbul	Padişah
Sultan Mehmed Han	İstanbul	Padişah
Sultan Bayezid	İstanbul	Padişah
Sultan Cem	İstanbul	Şehzade
Sultan Selim	İstanbul	Padişah
Sultan Korkud	İstanbul	Padişah

Çizelge 2.1. Tabakada yer alan şairler.

Sehî Bey ilk tabakayı dönemin padişahı Kanuni Sultan Süleyman'a, ikinci tabakayı Kanuni'den önce yaşayan padişah ve şehzadelere ayırmıştır. Bu tabakada yazar şairleri kronolojik sırayla vermiştir.Burada öenmli olan şairlerin mevkilerine değil, kronolojik sırasına dikkat edilmiştir.Sehî Bey şehzadelerede sultan demiştir. Bahsedilen düzenin daha iyi anlaşılması adına 3. tabakadan itibaren şairler Çizelge ile gösterilmiştir. Bu çizelgelerde geçen "ehl-i ilm" ifadesi Sehî Bey'in şairleri nitelerken kullandığı bir tamlamadır ve bu tamlama tabakalar içerinde Sehî Bey'in uyguladığı düzene etki ettiğinden meslek kısmına alınmıştır:

[15] İSEN, M; AKSOYAK, İ.H.; KILIÇ. F. ; SUNGURHAN, A.; DURMUŞ M. (2011). Şair Tezkireleri (2015). Ankara: Grafiker Yay. , s.38

ŞAİR	MEMLEKETİ	MESLEĞİ	DEVRİNDE YAŞADIĞI PADİŞAH
Ahmed Paşa	Edirne	Vezir	Fatih Sultan Mehmet
Mahmûd Paşa	-	Vezir	Fatih Sultan Mehmet
Vefâyî	-	Nişancı	Fatih Sultan Mehmet
Karamanî Mehmet Paşa	Konya	Nişancı	Fatih Sultan Mehmet
Kasım Paşa	-	Vezir	II.Bayezid
Pîrî Paşa	Konya	Vezir	II.Bayezid
Zeynel Paşa	-	Vezir	Yavuz Sultan Selim
Lütfî Paşa	-	Vezir	Yavuz Sultan Selim
Hacî Hasanoglı	Balıkesir	Kazasker	II.Bayezid
Abdurrahman Çelebi el-Müeyyedî	Amasya	Kazasker	II.Bayezid
Ca‘fer Çelebi	-	Kazasker	Yavuz Sultan Selim
Şah Çelebi el-Fenarî	Bursa	Kazasker	Yavuz Sultan Selim
Abdü‘l-Vasî Çelebi	Dimetoka	Kazasker	Yavuz Sultan Selim
Muhyi‘d-dîn Çelebi el-Fenarî	-	Kazasker	Kanunî Sultan Süleyman
Kadrî Çelebi	-	Kazasker	Kanunî Sultan Süleyman
Hace Çelebi	-	Kazasker	Kanunî Sultan Süleyman
Mehemmed Çelebi	-	Defterdar	II. Bayezid
Abdü‘l-Vehhab Çelebi	-	Defterdar	Yavuz Sultan Selim
Ebü‘l-Fazl Çelebi	-	Defterdar	Kanunî Sultan Süleyman
Nişancı Mustafa	-	Nişancı	Kanunî Sultan

Çelebi			Süleyman
Rüstem Beg	-	-	-
Şamlıoğlu Mustafa Çelebi	-	-	-
Çâkerî Sinan Beg	-	Subaşı	II.Bayezid
Ahmed Beg	-	-	-
Ali Beg	-	-	Yavuz Sultan Selim
İdrîs Beg	-	-	-
Ahmed Beg	-	Defterdar	Yavuz Sultan Selim

Çizelge 2.2: 3. Tabakada yer alan şairler.

Üçüncü tabakanın düzeni kronolojik olmakla birlikte ilk gözetilen şairlerin mevkileridir. Fatih Sultan Mehmet'ten başlayarak Kanuni'ye kadar olan vezirler daha sonra mevki veya kronolojik sıraya sadık kalınarak bir düzen oluşturulmuştur. Yine bu tabakada Rüstem Beg'den sonraki şairlerin mevkileri verilmemiş fakat bu şairlerin hepsinin mesnevisinin olduğundan bahsedilip kendi içinde bir sınıflandırma oluşturulmuştur.

ŞAİR	MEMLEKETİ	MESLEĞİ	DEVRİNDE YAŞADIĞI PADİŞAH
Hızr Çelebi	-	Kadı	-
İzarî	-	Müderris	-
Lütfî	-	Müderris	Fatih Sultan Mehmet
Kutbî	İznik	-	-
Müfti Ahmed Çelebi	Edirne	-	-
Müfti Sadi Çelebi	-	-	-
Hasan Çelebi	Gelibolu	-	-
Mehemmed Çelebi	-	Kadı	-
Hafız 'Acem	-	-	-
İshak Çelebi	Üsküp	Kadı	-

Abdü'l-Aziz Çelebi	-	Kadı	-
Sa'di Çelebi	-	Müderris	-
Fahrî Çelebi	-	Müderris	-
Sürûrî	Gelibolu	Müderris	-
Emîrî	-	Müderris	Kanunî Sultan Süleyman
Hamdî	-	-	-
Lami'î	-	-	-

Çizelge 2.3 : 4. Tabakada yer alan şairler.

Dördüncü tabakada kronolojik sıra gözetilip tabaka düzeni bu şekilde oluşturulmuştur. Bu tabaka genel olarak bilgin şairleri kapsadığından tabakada kadı müderris gibi ilmiye sınıfına mensup şairler ele alınmıştır.

ŞAİR	MEMLEKETİ	MESLEĞİ	DEVRİNDE YAŞADIĞI PADİŞAH
Şeyhî	Germiyan	Hekim	Mir Süleyman
Ahmedî	Germiyan	-	Mir Süleyman
Şeyhoğlu	Germiyan	-	Mir Süleyman
Ahmed-i Dâî	Germiyan	Kadı	Mir Süleyman
Şirâzî	-	-	-
Hümâmî	İznik	Ehl-i İlm	II. Murad
Atâyî Çelebi	-	Ehl-i İlm	II.Murad
Şemsî	-	Ehl-i İlm	II.Murad
Hasan	-	Ehl-i ilm	II.Murad
Sâfî	Bursa	Nakkaş	II.Murad
Zâifî	Gelibolu	-	II.Murad
Ezherî	-	-	-

Nücûmî	-	-	-
Nedimî	-	Derviş	-
Melihî	-	Derviş	Fatih Sultan Mehmed
Ruşenî	Aydın	Derviş	Fatih Sultan Mehmed
Halilî	-	Derviş	-
Nizâmî	Karaman	Derviş	-
Fâkih Karamânî	Konya	Derviş	-
Ulvî	-	Derviş	-
Şehdî	-	Derviş	-
Işkî	-	-	-
Sirozî	-	-	Cem Sultan
Haffî	Edirne	Haffaf	-
Hayâtî	-	-	Şehzade Mahmud
Alî	-	Ehl-i İlm	Şehzade Mahmud
Fenâyî	-	-	Fatih Sultan Mehmed
Nahifî	-	Guyende	Fatih Sultan Mehmed
Hamdî	-	-	-
Safâyî	Sinop	-	-
Sabâyî	Edirne	-	-
Leâlî	-	-	Fatih Sultan Mehmed
Kıvâmî	Gelibolu	-	-

Çizelge 2.4: 5. Tabakada yer alan şairler.

Beşinci tabaka genel olarak Sehî Bey'den önce yaşamış ve ölmüş şairlerin incelendiği kısımdır. Özelde ise bu tabakada görüldüğü üzere Sehî Bey önce Germiyan'dan olan şairleri vermiş, bu şairlerin Germiyan'dan olması dışında Mir Süleyman devrinde yaşadığı da vurgulanmıştır. Aynı zamanda tezkire incelendiğinde Germiyan'dan olan ilk dört şairin mesnevi türünde eser vermiş olması da onların ortak noktası olmuştur. Daha sonra yazar

II.Murad devrinde yaşayan şairleri vermiş, bu şairlerden ilim ile uğraşanları önce; mesleği belli olanları daha sonra, en sonda ise sadece II.Murad devrinde yaşadığı bilinen Zâifî'yi vermiştir. Daha sonra "Derviş" veya "Tasavvuf Ehli" olarak nitelendirdiği şairleri ele almıştır. Yine ehl-i ilm olarak niteleyebileceğimiz şairlerden sonra mesleği belli olanları almıştır.

ŞAİR	MEMLEKETİ	MESLEĞİ	DEVRİNDE YAŞADIĞI PADİŞAH
Necâtî	Edirne	Nişancı	II. Bayezid
Vâsfî	Timurhisar	Kadı	-
Kemâl	Bergama	Kadı	Şehzade Mahmud
Zülâlî	-	Müderris	-
Nihânî	-	Katip	-
Katip Şevki	-	Mütevelli	-
Revânî	Edirne	Kadı	II. Bayezid
Amrî	-	Hazine Katibi	-
Tali'î	Kastamonu	Saray hocası	Şehzade Mahmud
Sa'yî	-	Müderris	Şehzade Mahmud
Afitâbî	Tosya	Müderris	Şehzade Ahmed
Sakî	Filibe	-	-
Nihâlî	Bursa	Şeyh	-
Gazâlî	-	Şeyh	-
Meâlî	-	Mutasavvıf	-
Sadrî	İznik	Kadı	-
Subhî	-	Kadı	-
Riyâzî	Bursa	Kadı	-
Kebirî	-	Ehl-i ilm	-

Sevdâyî	-	Ehl-i İlm	-
Visâlî	Aydın	Ehl-i İlm	-
Gubârî	Urla	Ehl-i İlm	-
Gulâmî	-	Ehl-i İlm	-
Kerîmî	-	Ehl-i İlm	-
Kadirî	Edirne	-	-
Niyâzî	-	Derviş	II. Bayezid
Cefâyî	-	Derviş	II. Bayezid
Du'âyî	Bursa	Derviş	-
Baba Hasan	Karaferye	Derviş	-
Bihiştî	-	-	-
Türâbî	-	-	Cem Sultan
Sehâbî	-	-	Cem Sultan
Lâ'lî	-	-	Cem Sultan
Haydârî	-	-	Cem Sultan
Kandî-i Sirozî	Siroz	-	Cem Sultan
Cenânî	-	-	-
Ahdî	-	Kâtip	-
Şehidî	-	-	-
Sagârî	Edirne	Kazzaz	-
Likâyî	-	Sahhaf	-
Feridî	Üsküp	Mütevelli	-
Habibî	Pavra	Hatip	-
Nasûhî	-	Hekim	-
Kâtibî	-	Kâtip	-
Hadidî	Ferecik	Haddad	-

Resmî	Bursa	Bezzaz	-
Sıdkî	-	-	-
Fehmî	-	-	-
Sühâyî	İstanbul	-	-
Hevesî	Üsküp	-	-
Nihânî	-	-	-
Muhyî	Bergama	-	-
Tâlibî	-	-	-
Mehmet Çelebi	Saruhan	Dividdar	Yavuz Sultan Selim
Hâkî	Üsküp	-	-
Hıfzî	Edirne	-	-
Makâmî	Siroz	-	-

Çizelge 2.5: 6. Tabakada yer alan şairler.

Altıncı tabaka genel olarak Sehî Bey'in gençliğinde ün yapmış olan, olgunluk devirlerine yetişebildiği, birçoğu ile tanışıp görüştüğü şairlerden oluşur. Özelde ise bu tabakada da diğer tabakalarda olduğu gibi kronolojik sıra gözlenmiştir. Bunun yanı sıra ilk 13 şair ilmiye sınıfından, şair Nihalî'den şair Baba Hasan'a kadar ehl-i tasavvuf diyebileceğimiz şairler sıralanmış, daha sonra Cem Sultan'ın şairlerinden bahsedilmiştir. Yine Sehî Bey'in yakın arkadaşları olan Necâtî ve Mehmet Çelebi'nin art arda sıralanmaması da müellifin belli bir sıra izlediğinin göstergesidir.

ŞAİR	MEMLEKETİ	MESLEĞİ	DEVRİNDE YAŞADIĞI PADİŞAH
Zâtî	Balıkesir	-	-
Ahî	Niğbolu	Müderris	-
Şem'î	-	Müderris	-
Mesihî	-	Katip	-
Refikî	Amasya	Katip	-

Sücûdî	-	Katip	-
Keşfî	İstanbul	Buhurcı	-
Ferruhî	Akhisar	-	-
Emanî	-	Katip	-
Sun'î	Karaman	Nişancı	-
Suzî	Prizren	-	-
Atâ	Üsküp	-	-
Namî	Üsküp	Kadı	-
Penahî	Rumili	-	-
Cemalî	Karaman	Takyacı/Mutasavvıf	-
Yakınî	Edirne	Mutasavvıf	-
Celilî	İznik	Divan Kâtibi	-
Katip Hasan	Manastır	-	-
Vahdî	Edirne	Kâtip	-
Garibî	Edirne	Kâtip	-
Katib Davud	Ergene	Kâtip	-
Basırî	-	-	-
Sezayî	Edirne	Kâtip	-
Sıhrî	Üsküp	Kâtip	-
Serirî	Manisa	Kâtip	-
Cüvanî	Manastır	Kadı	-
Cihanî	-	Kadı	-
Nigahî	-	-	-
Şebabî	İstanbul	-	-
Meylî	-	-	-
Zarî	-	-	-

Bezmî	-	-	-
Zencirî	-	Canbaz	-
Süvarî	Edirne	Canbaz	-
Sıfatî	Edirne	Cerrah	-
Cagşurcı Şeyhî	Bursa	Cagşurcı	-
Zeynep Hatun	-	-	-
Mihrî Hatun	Amasya	-	-

Çizelge 2.6: 7. Tabakada yer alan şairler.

Yedinci tabaka eserin yazıldığı tarihte hayatta bulunan ünlü şairlerden bahsettiği için Sehî Bey her şairde özel olarak bundan bahsetmemiştir. Bu tabakada ise düzen olarak yine önceki tabakalardaki gibi ilmiye sınıfına öncelik verilmiş ve şairler buna göre sıraya konulmuştur. Bu tabakanın sonunda da "Kadın Şairler" olarak ayrı bir başlık altında iki kadın şairi sıralamıştır.

ŞAİR	MEMLEKETİ	MESLEĞİ	DEVRİNDE YAŞADIĞI PADİŞAH
Remzî	Bursa	Ehl-i ilm	-
Bahârî	Rumeli	Ehl-i ilm	-
Nikâbî	İznik	Ehl-i ilm	-
Kâmî	Karaman	Ehl-i ilm	-
Fikrî	İstanbul	Ehl-i ilm	-
Hayâlî	-	Ehl-i ilm	-
Figânî	Trabzon	Ehl-i ilm	-
Hayretî	Vardar Yenicesi	Tımarlı sipahi	-
Arifî	-	Kâtip	-
Ruhî	İstanbul	-	-
Niyâzî	-	-	-

Rahmî	Bursa	-	-
Bakî	İstanbul	-	-
Farîsî	İstanbul	-	-
Yetîm	-	-	-
Selîkî	-	-	-
Mahvî	İstanbul	-	-
Ulûmî	İstanbul	-	-
Meşrebî	İstanbul	-	-
Ferdî	İstanbul	-	-
Emrî	Edirne	-	-
Nuşî	Konya	-	-
Sebzî	İstanbul	-	-
Zeminî	İstanbul	-	-
Muidî	Üsküp	-	-
Hilmî	Bursa	-	-
Nazmî	-	-	-
Garamî	Karaferye	-	-
Sübutî	Akşehir	-	-
Kudsî	-	-	-
Vechî	Gelibolu	-	-
Hitâbî	Midilli	-	-
Kandî-i Burusavî	-	-	-
Hâfız	Siroz	-	-
Hilâlî	İstanbul	-	-
Helâkî	Karaman	-	-
Aşkî	Üsküdar	-	-

Yahyâ	İstanbul	-	-
Derûnî	İznik	-	-
Râhîkî	İstanbul	Attar	-
Cemîlî	-	-	-
Kurbî	İznik	-	-
Latifî	Kastamonu	-	-
Sun'î	Gelibolu	-	-
Servî	-	-	-
Dervîş	Edirne	-	-

Çizelge 2.7: 8. Tabakada yer alan şairler.

Sekizinci tabakada şair gelecek vadeden genç şairleri ele almıştır. İlmiye sınıfına mensup olan şairlere yine tabakanın başında yer vermiştir.

Çizelgelerin incelenmesi sonucunda Sehî Bey'in tezkiresini oluştururken Kanunî Sultan Süleyman'ı ilk tabakada ele alması gibi diğer tabakalarda da bir mevki sırasını gözetmeye çalışıp, bunun yanında kronolojik sırayı da göz önünde bulundurmuştur. Her ne kadar altıncı tabakada kâtip bir şair olan, Katîbi'yi tabakanın sonuna doğru incelemişse de şairlerin çoğunda belli bir sıra izlemiştir. Bu da yazarın eseri için verdiği bilgilerin dışında eserin düzeni için de titizlendiğini gösterir.

Sehî Bey, tezkiresinde eserini hazırlarken hangi kaynaklardan yararlandığını veya nasıl bir çalışmayla eseri meydana getirdiği hakkında bilgi vermez[16]. Belirttiği tek şey kendi devrinden önce yaşamış şairler hakkında yaşlılardan yardım aldığıdır:

"…'azîzlerüñ ẕikrindedür ki bu kemîne anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref olup mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamîde ve aḫlāḳ-ı pesendîdeleri pîrlerden ve rūzgār-dîde kimesnelerden semā' ile tevātüre yitişüptaḥrîr ü taṣvîr oldı.[17]"

[16] İSEN, Mustafa (1998). Sehî Bey Tezkiresi Heşt- Behişt. Akçağ Yayınevi, Ankara, s.22
[17] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

Bunun yanı sıra Sehî Bey'in eserine yansıttığı 250 şair dışında daha pek çok şair hakkında bilgi topladığı fakat kendisi inisiyatif kullanıp bu şairleri tezkireye almadığını yer yer belirtir:

"…ve Niyāzī lafẕını çoḳ kimesne maḫlaṣ idinmiş cümleden bu kimesne eş'ārı eḫaṣṣ olup ġayrılar eş'ārına ġālib ve kendüsi ma'ārife ṭālib olmaġın bu faḳīr daḫı sāyirlerden ba'żı cihātda bunı tercīḥ idüp anlara nisbet eş'ārın güşāde vü melīḥ görmegin bu teẕkireye bunı yazmaġı iḫtiyār ü i'tibār itdüm.[18]"

Bu inisiyatifi kullanırken anlaşıldığı üzere yazar şairleri seçerken kendi şiir zevkine hitap edenleri eserine almış ve incelemiştir.

Sehî Bey'in eseri Anadolu sahasında yazılan ilk tezkire olduğundan dolayı diğer tezkireciler Sehî Bey'in tezkiresinden oldukça yararlanmışlardır. Bu yararlanma sebebiyle eserini dikkatle inceleme fırsatı bulmuşlar ve dolayısıyla tezkirelerinde, müellif ve tezkiresi hakkında yorum yapmışlardır. Âşık Çelebi, Sehî Bey'in yerinde bilgiler verdiğini söyleyerek tezkiresini över[19]: "Sehî Beg ıstılahınca tarîkin tekmil idüp dersin görmişdür[20]." Riyazî, Sehî Bey'in bahsinde tezkiresinin hala seçkinlerin içinde yer aldığını söyler:

"Tezkiretü'ş-Şu'arâ'sı vardur. Hâlâ takvîm-i pârîneden nümûdârdur." [21] Olumlu eleştirilerin yanında Sehî Bey tezkiresi konuyu işleyiş ve üslûp bakımından Âşık Çelebi tarafından çok sert olmamakla birlikte Latifî ile kıyaslanarak eleştirilmiştir: "Sehî Beg ile aslda ne inşâda ve ne tertibde münasebeti yokdur[22]."

Latifî, tezkiresinde daha çok Kastamonulu şairlere yer vermesiyle oldukça fazla eleştirilmiştir. Sehî Bey eserinde 241 şaire yer verip bu şairlerin 121 hakkında net olarak memleketi hakkında bilgi vermiştir. 7 şair hakkında Rumeli'den olduğu söylenmiş, Şair Cemîlî'nin Türkmen olduğunu; "Türkmāndur, Diyār-ı Şarḳdan gelmişdür." Şeklinde ifade

[18] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARAÇAY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[19]İnternet: Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş- şu'arâ, (haz.) Dr. Filiz KILIÇ (2018). (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0 s.13

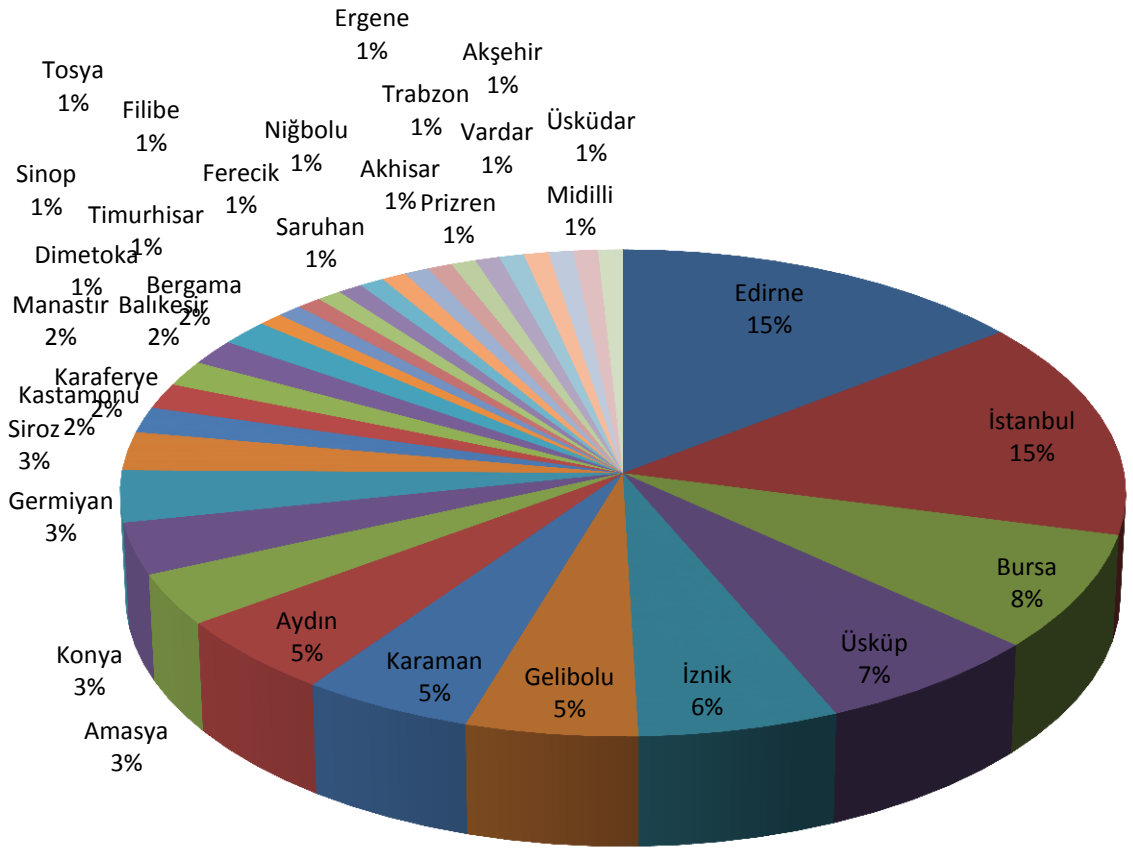
[20]İnternet: Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş- şu'arâ, (haz.) Dr. Filiz KILIÇ (2018). s.209 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0 s.364

[21] İnternet: Riyazi, Riyazü'ş-Şuara, (haz.) Dr. Namık Açıkgöz (2017). s.188 (alınma tarihi: 29.05.2019)http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0

[22]İnternet: Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş- şu'arâ, (haz.) Dr. Filiz KILIÇ (2018). s.209(alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0 s.438

etmiştir. Özellikle Aydınlı şairler hakkında ayrıntıya girip doğdukları kasabayı da belirtmiştir.

Heşt-Behişt'e Göre Şehirlerin Yetiştirdiği Şairlerin Yüzdelik Dilimleri

3.HEŞT-BEHİŞT'İN SÖZ VARLIĞI

3.1.Üslûp

"Üslûp sınırları geniş ve tanımlanması güç kavramlardandır. Her dönemin sanat anlayışının yanı sıra yazarın kendine özgü tarzı da üslûp olarak değerlendirilir. Edebi eser söz konusu olduğunda bir sanatçının, bir türün ya da dönemin söyleyiş özelliklerinin tümü üslûbun içinde yer alır.[23]"Heşt-Behişt'in üslûbu da türün, dönemin ve sanatçının üslûbunu içerisinde barındıran bir eserdir.

Tezkire, önceleri Arap edebiyatında ortaya çıkmış oradan Fars edebiyatına ve en sonunda Türk edebiyatına geçerek XIX. Yüzyıla değin Türk edebiyatında yer etmiş bir türdür. Her türün kendine özgü bir üslûbu olduğu gibi tezkirelerin de kendine özgü bir üslûbu vardır. Heşt-Behişt,Sehî Bey'in de söylediği gibi Ali Şir Nevâî'nin *Mecâlisü'n-Nefâis* adlı eserinden etkilenilerek yazılmış bir eserdir. Sadece şekil yönünden değil konuları işleyiş ve şairleri nitelemeleri bakımından gösterdikleri benzerlik ile tezkire üslûbunun varlığına işaret eder. Nevâî'de Sehî Bey de eserine bir şiirle başlar ve bu şiirlerin muhtevası hemen hemen benzerlik gösterir:

Mecâlisü'n-Nefâis	Heşt-Behişt
Yüz ḥamd anga kim yasap cihān bustānı Eylep yüz ü zülfidin gül ü reyḥānı Kıldı yasaġaç bu bāġ-ı ruḥ-efzānı Naẓm ehli anıng bülbül-i ḫoş elhānı	Bismillāḥi'r-raḥmāni'r-raḥīm Fātiḥa-i feṯḥ-i kitāb-ı 'aẓīm Rābıṭa-i raḥmet-i ṭuġrā-şebīh Levḥa-i ser-nāme-i lā-raybe fīh Mecma'-ı ser-rişte-i tevḥīd-i rāz Silsile-i rāh-ı hidāyet-nüvāz[24]

Her iki tezkire de dini muhtevası olan birer şiir ile başlamıştır. *Mecâlisü'n-Nefâis'de* Allah'a övgü sunulmuşken *Heşt Behişt'te* Besmele'ye dolayısıyla Allah'a övgü sunulmuştur. Klasik Türk edebiyatında divanlarda hamdele veya salvele kısımları yer alır, bahsi geçen tezkire yazarlarının da Allah'a övgü sundukları şiirle eserlerine başlamaları iki yazarın geleneğe riayet ettiklerini gösterir.

[23] KILIÇ, F. ; YILDIZ, A. (2006). Sehî, Latifî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinde Seci. Osmanlı Araştırmaları, XXVII, s.234

[24]İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARAÇAY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

Eserler benzer şiirlerle başladıktan sonra şair hakkında bilgi verme yöntemleri de benzerlik gösterir. Nevâî de Sehî Bey de şairler hakkında verdileri biyografik bilgileri kısa tutar ve dostları veya yönetici sınıfından olan şairler de daha mutantan bir dil kullanırlar. Bu üslup benzerlikleri görebilmek için her iki eserde tek bir tabaka ayrılmış padişahları yani Kanunî Sultan Süleyman ve Hüseyin Baykara'yı ve kendi devirlerinden önce yaşamış olan iki şair örnek olarak seçilerek üslûp karşılaştırmaları yapılacaktır.

Mecâlisü'n-Nefâis- 8. meclis- Hüseyin Baykara	Heşt-Behişt- 1.tabaka- Kânûnî Sultan Süleyman
"Salṭanat baḥrınıng dürr-i yektāsı ve ḫilāfet sipihrining ḫūrşīd-i cihān-ārāsı, saḫāvet ḥavāsınıng ebr-i güher-bārı ve şecāʿat bīşesining hüner-ber şīr-i şikârı, ʿadālet çemenining serv-i ser-bülendi ve mürevvet ma'denining gevher-i ercümendi kūşiş rezm-gāhınıng Rüstem-i destanı ve bahşiş bezm-gāhınıng Hātem-i zamānı, feṣāhat 'ālemining nükte birle sihr-sāzı ve belāġat ciḥānınıng dikkat birle mu'cize –perdāzı, ya'ni ṣūltan-ı selātin Ebu'l Gāzi Sūltan Hüseyin Bahādur Han kim: Bu ḫusrev-i gerdūn-cāhnı kim nesebi bābıda ḫāme sürsem, yüz ming ḫān u ḫāḳānnı bu cüzvîmuḫtaṣarda yıġıştursa mu bolur ve bu dārā-yi encüm-sipāhnı kim ḥasebi şerḥide ḳalem ursam, yüz tümen ḫāḳān u ḳaan anıng ḥamîde aḫlāḳıça sözni bu muḥaḳḳar evrāḳda sıġıştursa mu bolur? Nesebi bābıda feṣāḥat-şi′ar baḫşılar Neseb-nāme'i bitipdürler kim her ṣafḥası Mānî kār-gāhın ḫacl iter. Ve ḥasebi şerḥide belāġat-dişār münşîler tarîḫi tertîb birüpdürler kim her varaḳı Çîn nigeristānın münfā′il eyler. Her kişi ol neseb-nāme'ġa baḳsa, bilgey kim ḫāḳān u rāy anga bir türk ve bir hindū bendedir. Ve her kim ol tarîḫni muṭāala′a ḳılsa,anglaġay kim Cemşîd ü İskender anıng hem bilgenleridin ve hem ḳılġanlarıdın şermendedür. Pes çün bu muḫtaṣarda hîç nime ol cins sözlerdin sıġursa bolmas ve alar şerḥide bu nükte sürse bolmas ve yoḳḳarıġı söz üslūbu taḳāżā-yi ol ḳılur kim ol Hażret'ning leṭāyif-i ṭab′ıdın bir niçe maṭla′ bile evrāḳḳa zîb ü ziynet ḳılgay ve netāyic-i	"Dīvān-ı münīflerin resm olup yazılmışdur ol nevʿ kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḫtaṣara ḳudret ü rifʿat ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür. Ol celālet āsümānınuñ maṭlaʿından tulūʿ iden 'āşıḳāne eşʿār u maṭlaʿ ve rindāne güftār u maḳṭaʿlarını şunlar ki 'āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü'l-aḥvāl 'ışḳāteşine cān u dili sipend idüp 'ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur. Her biri ol eşʿārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şuʿle-i āteş-i 'ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi. Pādişāh-ı ẕıllu'l-lāh ḥażretlerinüñ fażīletivü maʿrifeti ve ḥaseb ü nesebi artuḳdur. Anlara şi'r isnād itmek terk-i edeb ve küstāḫlıġa sebebdür. Ġāyet-i feṣāḥat ü belāġatlarından rūz-merre söylenen her bir sözleri vezn olsa bir ḥarf artuḳ eksük bulınmaz. Küllī kelimātı mevzūndur. Anlaruñ 'aẕamet ü ḥaşmetin ve fażīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve kalem-i dü-zebān-ı serīʿü'l-beyān ü bedīʿü'l-lisān mānend-i lū'lū-i mensūr taḥrīr ü taḳrīr eylese 'ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve iʿlān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür.Pes bu maʿnā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ faẓlına nisbet ḫużūr-ı şerīflerinde Aresṭí ṭıfl-ı ebced-ḫ∨ān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn seyyāḥ-ı 'ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmībendesidür. Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü

ẕihnidin bir niçe beyt bile bu eczāġa ḳadr u ḳıymet birilgey. Ve her ′āşıḳāne maṭla′ bile derd ehli cānıġa şu′le-i fenā yaḳılgġay ve her derdmendāne beyt bile ′ışḳ ehli könglige berḳ-i belā çaḳılġay. Pes imdi şurū′ maḳṣudḳa ve rucū′ maṭlūbḳa ḳılalı kim söz iṭnābı ol nāzük ṭab′ġa mūcib-i kelāl ve fesāne-i tuṭūlı ol laṭîf ẕihnga bā′iṣ-i melāl bolmasun. Ol Hażretning ḫūb eṣ′ārı ve merġūb ebyātı be-ġāyet köptür ve çün dîvān hem müretteb boluptur. Dîvān ibtidāsıdın bünyād ḳılıldı ve her ġazeldin bir maṭla′ yazıldı. Ve ol deryādın bir niçe gevher kitābetning ḳara ebyātige tartıldı ve bi′′llāhi't-tevfîḳ.	cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẕām u intiẕām ve zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā‘-ı ṣanāyi‘ ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āṯār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefdenbir Türkī ḳulıdur. Ol ḥażretüñ aḫlāḳ-ı kerīmeleri ve elṭāf-ı ‘amīmeleri lā-yu‘ad u lā-yuḥṣādur. Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez. Ṭatvīl-i kelām ve ıṭnāb-ı merām mūcib-i kelal übā‘iṯ-i melāldür. Bu sebebden anlaruñ eş‘ārından bu evrāḳa nesne ṯebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı. *Hüvellāhü müste‘ān ve ‘aleyhi't-tükelān.*

Her iki tezkirede şairlerin biyografileri incelendiğinde Ali Şir Nevayi ve Sehî Bey şairlerin çok yüce olduğunu ve bunu anlatmaya bu küçük kitabın yetemeyeceğini söyleyip "muhtasar" ifadelerini kullanır. Biyografinin muhatabı olan şair padişahlar Cemşîd, İskender ve Aristo ile bilgelikleri bakımından kıyaslanırlar. Bu kıyaslama ile tezkire yazarlarının otorite olarak Cemşîd, İskender ve Aristo'yu kabul ettiği görülür. Bu tarihi şahsiyetler, Klasik Türk edebiyatı şiirlerinde benzetmeler yoluyla oldukça sık tekrarlanır. Dolayısıyla tür üslûbundan ziyade karşılaştırılan tezkire yazarlarının aynı zamanda şair olmaları sebebiyle geleneğin etkisiyle bu şekilde benzetmeler yaptığı söylenebilir. " 'aşıkâne eş'ar", "zîb ü ziynet", "mucib-i kelal", "hûb", "mergûb"kullanılan ortak niteleyicilerdir. Nevâî'nin sadece bu biyografide bile niteleyicileri bakımından Sehî Bey'in eserindeki diğer biyografilerle ortaklığı görülür. Bu biyografide geçen "nazük tab' ", "latif zihn", "derdmendane beyt", "letayif-i tab'", "hamide" ortaklığı tesbit edilen niteleyicilerdir.

Her iki biyografide de ele alınan şairlerin, şiirleri hakkında pek çok şiiri olduğu fakat bunu yazarak saygısızlık yapmak istemediklerini belirtmişlerdir. Sehî Bey bu söylediğine riayet ederek Kanuni Sultan Süleyman'a ait şiirlerin hiç birine Heşt Behişt'te yer vermiştir. Fakat Ali Şîr Nevâî her bir harfe şiir örnekleri vermiştir. Her iki tabakanın biyografi kısımları bir dua ile bitirilmiştir.

Mecâlisü'n-Nefâis- 1. meclis-Hayali	Heşt-Behişt- 6. Tabaka- Mihrî Hatun
" Buḫārā'dındur ve Hᵛāce ʿİsmet şāgirdidür.Bu matlaʿ anıngdur ki: İkinçi beyti daġı yahşı vāḳî' boluptur kim: Özi ḫoş-ḫulk ve ḫoş-ṭab yigit irmiş. Hemānā ḳabri Buḫārā'dadur.	Amasiyyelidür. Ḫoş-ṭabʿ ḫatundur. Merḥūm Sulṭān Selìme Sulṭān Aḥmede niçe ḳaṣìdeler ve ġazeller virmişdür. Eşʿārı ḫalḳ içinde meşhūr ve ġazeliyyātı ehl-i dil yārān arasında meẕkūr ve bu ebyāt anuñ eşʿārındandur

Yazarlar, şair Hayalî ve şair Mihrî'nin biyografileri incelendiğinde her iki şair de bir şair niteleyicisi olan "hoş-tab'" niteleyicisini kullanmıştır ve yazarlar biyografilerde şairlerin memleketleri hakkında bilgi verip sözü uzatmadan şairlerin şiirlerinden örnekler verip biyografiyi tamamlamışlardır.

Görüldüğü üzere dönemin padişahlarından bahsedilirken cümleler uzun ve Arapça-Farsça kelimeler yoğun olarak kullanılırken kendilerinden önce yaşamış şairlerden bahsedildiğinde cümleler kısa ve sade bir üslûp ile ele alınmıştır. Her ne kadar bahsedilen şeyler farklı olsa da konuyu ele alış şekilleri benzerlik gösterir. Nevâî şairler hakkında bilgi verirken konuyu mümkün olduğu kadar kısa tutmuş ve şiirlerinden örnekler vermiştir.Sehî Bey ve diğer tezkirecilerin çoğu da şairler hakkında bilgileri kısa tutmuşlardır. Müelliflerin, şairleri niteleyici kelimeleri de benzerlik gösterir. "Hub", "mülayim", "rengin", "zü-fünun" , "rind-veş" , "derviş-veş", "hoş-tab" , "dil-pezir" , "mütedeyyin" tespit edilen bazı niteleyicilerdir. Bu niteleyicilerin birçoğu Latifî, Âşık Çelebi ve diğer tezkirelerde de kullanılmıştır. Tüm bu benzerlikler sonucunda Sehî Bey'in şairleri işlerken kullandığı bu üslûp tezkire üslûbu çerçevesinde şekillenmiştir.

Sehî Bey'in tezkireyi oluştururken model olarak aldığı "Mecâlisü'n-Nefâis" dışında döneminin yani XVI. yüzyılın özelliklerini de içerisinde barındırır. "Bu asırda nesir dili ve üslûbu, XVII ve XVIII. yüzyıllardaki gibi ağır ve ağdalı değildir. Hemen bütün eserlerin giriş kısımlarında yer alan "hamdele" ve "salvele" bölümleri ile başlayan giriş yahut "mukaddime" olarak isimlendirilebilecek başlangıç bölümleri dışında; çoğu zaman sade ve akıcı bir dil tercih edilmiştir. Nesir dilinde sanatlı ve secili bir üslup oluşturma amacıyla, Arapça ve Farsça asıllı kelimelerin kullanımı bu yüzyılda bir öncekine nazaran artmış görünmektedir[25]."

Sehî Bey yüzyılın üslûbuna bağlı olarak mukaddime kısmı dışında sade bir üslup kullanmıştır. Yüzyılın diğer iki tezkiresi ile karşılaştırılmak amacıyla mukaddime kısımları incelendiğinde Heşt-Behişt'de 91 fıkrada; Latifî tezkiresinde 322 fıkrada; Âşık Çelebi

[25] OKUYUCU, C.; KARTAL,A.; KÖKSAL, F.(2014). Klasik Dönem Osmanlı Nesri. İstanbul:Kesit Yay. ,s.57

tezkiresinde 453 fıkrada seci kullanılmıştır. Bu veriler ışığında Heşt-Behişt, Latifi ve Âşık Çelebi ile kıyaslandığından mukaddime kısmında daha sade bir üslûp tercih etmiştir.

	İncelenen Fıkra Sayısı	Mutarraf Seci	Mütevazi Seci	Murassa Seci
Sehî Tezkiresi	91	61	23	7
Latifî	322	235	77	10
Âşık Çelebi Tezkiresi	453	295	121	37

Çizelge 3.1: Sehî, Latifî ve Âşık Çelebi tezkirelerinin mukaddime kısımlarındaki seci çeşitleri ve miktarları[26].

Klasik Osmanlı nesrinin en önemli üslûp özelliği secidir[27]. Bir metinde secili ifadelerin fazla olması o metnin üslûbuna da etki eder.Sehî Bey,mukaddime kısmında 91 secili fıkra oluşturmuştur. Şairleri ele aldığı kısımda ise bu sayı çok daha azalmıştır. Mukaddime kısmında incelenen fıkralar yukarıda verilmiştir(bkz:Çizelge 2.1). Sehî Bey şairleri incelediği kısımda mümkün olduğunca sade bir üslûp kullanmayı tercih etmiştir. Aşağıda seci tasniflerini gösteren çizelgelerde yer verilen şair biyografileri seçilirken üslûp çeşitliliği dikkate alınmaya çalışılmıştır. Örneğin Şeyhî tezkirede hacimli bir yer edinmiş olmasına rağmen sadece 14 fıkrada secili ifadeye rastlanılmıştır. Yazar, Şeyhî'de bile az seci kullanılmışken bu sayı diğer şairlerde daha azalmış hatta bazı şairlerde hiç secili ifade kullanılmamıştır. Sadece şairin memleketi verilip beyitlere geçilmiştir.

	İncelenen Fıkra Sayısı	Mutarraf Seci	Mütevazi Seci	Murassa Seci
Sultan Murad	3	1	2	-

Çizelge 3.2: Heşt-Behişt'te ikinci tabakanın ilk şairi II.Murad maddesindeki seci çeşitleri ve miktarları aşağıdaki çizelgede belirtilmiştir.

[26] KILIÇ, F. ; YILDIZ, A. (2006). "**Sehî, Latifî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinde Seci**". Osmanlı Araştırmaları, XXVII, s.239
[27] KILIÇ, F. ; YILDIZ, A. (2006). "**Sehî, Latifî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinde Seci**". Osmanlı Araştırmaları, XXVII, s.236

Yazarlar geleneğin de getirdiği bir alışkanlıkla sultan şairlerden bahsederken daha estetik bir dil kullanırlar. Fakat Sehî Bey Sultan Murad için bu tutumu sergilememiş daha az seci kullanmış ve daha açık bir üslûp kullanmıştır.

	İncelenen Fıkra Sayısı	Mutarraf Seci	Mütevazi Seci	Murassa Seci
Muhyiddin Çelebi	5	4	-	1

Çizelge 3.3: Heşt-Behişt'te üçüncü tabakanın şairi Muhyi'd-din Çelebi el-Fenarî maddesindeki seci çeşitleri ve miktarları.

Muhyiddin Çelebî, Sehî Bey'in divanını sunduğu bir devlet adamıdır. Dolayısıyla dili diğer şairlere göre daha estetik kullanmıştır. Fakat eserin geneline ve 16. Yüzyıl üslûbu göz önüne alındığında Sehî Bey'in açık ifadeler kullanıldığı görülür.

Aşağıdaki çizelgede Sehî Bey'in hacimli diyebileceğimiz şair biyografi olan Şeyhî incelenmiş ve bu şairde de Sehî Bey'in seciyi az kullandığını söyleyebiliriz.

	İncelenen Fıkra Sayısı	Mutarraf Seci	Mütevazi Seci	Murassa Seci
Şeyhî	14	8	4	2

Çizelge 3.4: Heşt-Behişt'te üçüncü tabakanın şairi Şeyhî maddesindeki seci çeşitleri ve miktarları.

Secilerin üslûp için önemi düşünüldüğünde yukarıdaki çizelgelerdeki seci sayısı Sehî Bey'in orta üslûbu tercih ettiğini gösterir. Çünkü orta üslûb "Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların Türkçe kelimelere baskın olduğu yer yer secilerle süslenmiş, öğreticiliğinin yanı sıra sanat endişesi de gözetilen nesirdir.[28]" Yazarın secili ifadelerle anlattığı kısım genellikle şairin övüldüğü kısımlardır dolayısıyla yazarın üslûpu burada daha mutantan bir hal alır. Bu fıkralarda kullanılan kelimeler aynı zamanda yazarın niteleyicilerindendir.

[28] OKUYUCU, C. ; KARTAL, A. ; KÖKSAL, F.(2014). **Klasik Dönem Osmanlı Nesri**. İstanbul:Kesit Yay. , s.17

Sultan Murad	Muhyiddin Çelebi	Şeyhî
Ayyâş – Evbâş Nihâd – Mutâd Vâfir – Kâdir	Marûf – Mevsûf Hamîde – Pesendîde Hayâ – Vefâ Salâh-ı Nefsi – Zühd ü Takvisi İnşâ - Muammâ	Fâzıl- Kâmil Berg-i gül – Şah-ı Sünbül Mâyil – Kâbil Mahâret – Mümâreset İştihâr-ı tamm – Malâ-kelâm Kisvet – Hilat Zînet – Letâfet Hûb – Mergûb Fâzıl – Kâmil Belîg – Bi-dirîg Selâset – Sûret Makbûl – Menkûl Çeşîde – Pesendîde Marûf - Melûf

Çizelge 3.5: Heşt-Behişt'te secili fıkralarda fasıla kelimeleri.

Sehî Bey, tezkiresindeki şairleri ele alırken her ne kadar Herat Ekolü'ne bağlı kalsa da şairleri ele alışı sırasında geleneğin yanında o şairin mevkii müellif için önem arz eder. Kısa bir karşılaştırma yapacak olursak; Ali Şir Nevâî, tezkiresinde ilk tabakayı kendinden önce yaşamış şairlere ayırırken Sehî Bey ilk tabakayı dönemin padişahı Sultan Süleyman'a ayırmıştır[29]. Daha sonrasında II. Tabakada şair padişah ve şehzadelere yer vermesi bu görüşü destekler niteliktedir. Yazarın ele aldığı şairi anlatırken kullandığı üslûp, o kişinin mevkiine veya Sehî Bey için önemine göre değişir. Örneğin divânını yazmasına vesile olan Muhyiddin Çelebi el-Fenâri bahsinde Sehî Bey diğer anlatımlarına göre daha mutantan bir üslûp kullanmıştır:

"Bu daḫı Monlā Fenārī neslindendür. Merḥūm Şāh Çelebinüñ kiçi ḳarındaşıdur. Pādişah-ı şāḥib-ḳırān ḥażretlerine ḳāżí-'asker olmışdur. Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve eşnāf-ı ḥaşāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur. Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serī'ü'l-beyān taḥrīrinde 'āciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur. Ve ṭarīk-i taṣavvufda niçe

[29] İSEN, M. ; AKSOYAK, İ.H.; KILIÇ, F.; SUNGURHAN, A.(2011). **Şair Tezkireleri.** Ankara:Grafiker Yay. , s.30

menāzil ḳaṭ‘ itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet-i ṭab‘ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür.”[30]Bir başka şair için de daha sade bir üslûp kullanıp kısa cümlelere yer vermiştir: “Ḳaramanīdür. Şeyḫ Cemāl Ḫalīfenüñ aḳrabāsındandur. Ehl-i ‘ilm ṭāyifesinden fāżıl ve fenn-i şi‘rde kāmil kimesnedür.”[31]

Sehî Bey eserin genelinde sade bir dil kullanılmıştır. Bu, kullandığı seciler dışında Arapça ve Farsça kelimeleri yoğun olarak kullanıp kullanmadığı ile de ilişkilidir. Yukarıda seci incelemesi yapılan şairlerin, biyografilerinde kullanılan Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerin kullanım yoğunluğu incelenip eserin üslûbu hakkında bir fikir edinebilmek amaçlanmıştır.

Sultan Murad maddesi
Sulṭān Yıldırım Bāyezīdüñ oġlı Sulṭān Meḥemmed oġlıdur. *Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oṣmān*da Ebü’l-ḫayr yazılur. Buña müyesser olan ḫayrāt bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār dimege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẓma ḳādir pādişāh idi. Eṣnā-i ṣoḥbetde ‘ale’l-fevr didügi maṭla‘laruñ biri bu maṭla‘dur. Ve bu maṭla‘ sehlü’l-mümteni‘ ḳısmındandur. Mümteni‘ü’n-naẓīrdür. Ve bu ebyāt daḫı anuñ eş‘ārındandur.

Dil	Kullanılan Kelimelerin Sayısı	Tüm Kelime Kullanımına Oranı
Arapça	33	%59
Farsça	4	%7
Türkçe	19	%34

Çizelge 3.6: Sultan Murad maddesinde Arapça Farsça ve Türkçe kelimelerin Kullanım Sıklığı

Sultan Murad maddesi incelendiğinde Farsça kelimelerin kullanımının çok az olduğu görülür. Bu biyografide Arapça kelimelerin diğer dillere oranla daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Fazlalığın sebebi “padişah”, “sultan” ve “eş’ar” kelimelerinin Arapça olmasından

[30]İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.59 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[31] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.233 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

kaynaklanır. Bazı edebiyat terimlerinin ve devlet adamına verilen bazı unvanların Türk diline Arapça'dan geçmesi, şair biyografisinde Arapça kelimelerin kullanım yoğunluğunu artırmıştır. Tekrarlar gözetilmeksizin Arapça kelimelere bakıldığında sayının 22 olduğu görülür.

Muhyi'd-din Çelebi el-Fenârî Maddesi
Bu daḫı Monlā Fenārī neslindendür. Merḥūm Şāh Çelebinüñ kiçi ḳarındaşıdur. Pādişah-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ḳāżí-'asker olmışdur. Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūfaḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur. Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serī'ü'l-beyān taḥrīrinde 'āciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur. Ve ṭarīk-i taṣavvufda niçe menāzil ḳaṭ' itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet-i ṭab'ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür. Şi'r ü inşāya ve üslūb-ı mu'ammāya mütetebbi'dür. Ve bu ebyāt anuñ eş'ārındandur ẕikr olınur. Ve bu maṭla' Monla Cāmīḥażretlerinüñ şi'rine cevāb dimişdür ve 'inde'l-inṣāf be-ġāyet güzel düşmişdür. Buña dinilen ecvibede bu deñlü düşdügi ma'lūm degül. Ve Ḫᵛāce Selmānuñ *raḥmetu'llāhi 'aleyh* bir ġazeline cevāb diyüpdür. Ḥaḳ budur ki bunlar didügi maṭla' Ḫᵛāce Selmān şi'rine ḫūb cevāb düşmişdür. Ve ol maṭla' budur. Ve bu ebyāt daḫı anlaruñ ẕāt-ı münīflerinden ṣādır olan eş'ārındandur.

Dil	Kullanılan Kelimelerin Sayısı	Tüm Kelime Kullanımına Oranı
Arapça	74	%62
Farsça	12	%10
Türkçe	34	%28

Çizelge 3.7: Muhyi'd-din Çelebi el-Fenârî Maddesi Arapça Farsça ve Türkçe kelimelerin Kullanım Sıklığı.

Muhyi'd-din Çelebi el-Fenârî maddesinde de kelimelerin kullanım oranları karşılaştırıldığında az kullanılan kelimeleri, Farsçadan alınmış kelimeler oluşturur.

Şeyhî Maddesi
İsmi Yūsufdur. Şā‘ir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şi‘ri faźlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẕm-ı laṭīfi būsitān-ı belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür. Ḳaṣīde vü ġazel ve meṣnevī vü rübā‘ī ve ḳıṭ‘a dimekle mütefennindür. Germiyān memleketinde olurdı. Diyār-ı ‘Acemde Mevlānā Seyyid Şerīf-i Cürcānīḥażretleri ile şerīk olup şuġl itmişdür. Tabī‘atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup ‘ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup Ḥakīm Sinān dimekle iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı mālā-kelām bulmışdı. Nesl-i ‘Oṣmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab‘-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī‘at-ı şi‘riyye fehm itmegin şi‘re sevḳ itmiş. Ġarrā vü müntehā ve bu fende bilā-naẕīr kimesnedür. Mīr Selmān fevtinden ṣoñra merḥūm Sulṭān Murād Ḫan-ı Ġāzī*raḥmetu’llāhi ‘aleyh* muṣāḥabet-i şeref-baḫşları ile münāsebet idüp anlar daḫı Mevlānā Şeyḫīde ziyāde ẕekāvet ü feṭānet ve idrāk-i pāk görüp begenüp vezīr idinmek murād idindi. Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳṣūreti ile “*Ḫamse-i Niẕāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba‘dehu vezīr idesin*” diyü ilḳā vü iġvā idüp Sulṭān Murād ḥażretleri daḫı imtiḥān içün şeyḫ-i girāmī Ḥażret-i Niẕāmī*Penç Gencin* Şeyḫīḫiẕmetlerine virüp ol daḫı alup içinden *Ḫusrev ü Şīrīn* tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi. Türkī kisvet ve yeñi ḫil‘at biçüp geyürdi. İnṣāf ki bir şīve ile zīb ü zīnet ve bir naḳş ile ṭaravet ü leṭāfet virmişdür ki andan artuḳ olmaḳ mutaṣavver degül. Bu libāsın bir vech ile ārāyiş-i ḫūb ve endāzesin merġūb itmişdür ki ṣoñradan gelen zamāne fāżılları ve devrān kāmilleri ḫamse tercümesine çoḳ sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmişlerdür. Lakin elfāẕ u ma‘ānī bābında ve ḥikāye basṭı ḫuṣūṣında ve cā-be-cā münāsebetle emṣāl īrād itmekde MevlānāŞeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev‘-i beşer olmış degül. El-ḥāṣıl sözi ḥadd-i i‘cāza iletmiş beyne’l-mevālī ve’l-ahālī kitābı maḳbūl ve eş‘ārı menḳūldür. Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup *Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn* kitābı tercümesine mübāşeret idüp biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan *‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān* ḥażretlerine iledüp ‘arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve nihāyet-i derecede pesendīde düşüp muḳābelede vāfir in‘ām u iḥsān itmām bulup dönüp yine vaṭan-ı ma‘rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı. Varup kendü vāḳı‘asına münāsib *Ḫar-nāme*-nām bir ḥikāye naẕm idüp pādişāha gönderdi. Ve kendüsi *Ḫusrev ü Şīrīn*naẕmına meşġūl oldı. Ve bu birḳaç beyt ol *Ḫar-nāme*dendür ki ẕikr olındı.

Dil	Kullanılan Kelimelerin Sayısı	Tüm Kelime Kullanımına Oranı
Arapça	159	%53
Farsça	37	%12,5
Türkçe	103	%34,5

Çizelge 3.8: Şeyhî maddesinde Arapça Farsça ve Türkçe kelimelerin Kullanım Sıklığı.

Heşt Behişt'te tüm biyografilere oranla Şeyhî maddesinde daha yoğun bir anlatım kullanılmış diğer şairlere göre daha fazla yer tutmuştur. Bu, yukarıda kullanılan kelimelerin sıklığından da anlaşılır. Üç biyografiyi oluşturan kelimelerin %33'üTürkçedir, Arapça kelimeler diğerlerinden daha fazla kullanılmıştır.

16. yüzyılın dönem özelliklerine bakıldığında metinlerde Arapça Farsça kullanımının Türkçeye oranla daha fazla kullanıldığı görülür, Fakat Heşt Behişt'te Farsça kelimelerin kullanım oranı diğer dillere göre daha düşüktür. Yukarıda üç biyografide kullanılan kelimelerin çoğunu Arapça oluşturur fakat bazı terimlerin ve ifadelerin Türkçe'ye Arapçadan geçmesi Arapça kelimelerin yoğun olarak kullanılmasının sebebini oluşturur. Bu kelimeler tekrarlar gözetilmediğinde Türkçe kelimelerle neredeyse eşit durumdadır. Bu da Sehi Bey'in üslûbunun sade olduğunu ortaya çıkarır. Bunun dışında Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun olarak kullanıldığı kısımlar genellikle şairin övüldüğü kısımlardır.

Yazar genellikle şairler hakkında kısa bilgiler verir ve eğer şair hakkında bir olaydan bahsediyorsa mümkün olduğu en kısa şekilde olayı anlatır. Örneğin "ömrünün çoğunu yanında geçirdiği Necâtî Bey hakkında yazdıkları yazması gerekenlere göre çok azdır".[32] Her ne kadar Sehî Bey şairler hakkında detaylı bilgiler vermese de XV. yüzyıl şairleri hakkında verdiği bilgilerle bu alanda nadir kaynaklardandır. Sehî şairler hakkında bilgi verirken, kendisinden önceki örnekleri takip ederek, önce şairin ismini, eğer şairin babası tanınan biriyse veya şair, babası ismi ile tanınıyorsa babasının ismini, kimi hallerde kimin öğrencisi olduğunu, tarikat ehli ise mensup olduğu tarikati, tahsilini, mesleğini yazdıktan sonra şairin kişiliğini ve şiirleri hakkındaki fikirlerini ekler. Varsa eserlerinin ismini verir. Tezkirede doğum tarihlerine rastlanmaz. Bazı şairlerin ölüm tarihlerini vermiştir. Yalnız bazen şairlerin genç veya ihtiyar bir yaşta iken öldüğünü kaydeder. Nadiren şairlerin kaç yaşında öldükleri hakkında kayıt vardır. Genellikle mezarlarının nerede olduğunu kaydeder. Şiirlerinden örneklerle o şahıs hakkındaki malumatı bitirir.

Sehî Bey'in biyografisini ele aldığı şair için nazireler yazıldığını "cevab dimek" ifadesiyle anlatır. Cevap kelimesi tezkirede nazire kelimesinin karşılığıdır. Ve şair hakkında bir nazire örnek verilecekse Sehî Bey kendi naziresini örnek olarak verir. Mecâlisü'n-Nefâis tezkiresi incelendiğinde Ali Şîr Nevâî'nin de nazire seçimini kendi şiirlerinden yana kullandığı görülmüştür. Yazarların bu şekilde bir tavır sergilemesi tezkireciliklerinin yanı sıra şairlik yönlerini de göstermek ve şairler hakkında yaptıkları yorumları daha sağlam bir

[32] İSEN, Mustafa (1998). Sehî Bey Tezkiresi Heşt- Behişt. Akçağ Yayınevi, Ankara, s.23

zemine dayandırmak istemelerinden kaynaklandığını düşündürür. Çünkü şiir ve şair hakkında yorum yapabilmeleri için bu konu hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Nihayetinde tezkire yazarları kendilerini bir otorite kabul ettiklerinden de bu eserleri kaleme almışlardır.

Sehî Bey eserinden bahsederken ısrarla "risale" ve "muhtasar" olarak bahseder:

"…memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā vü şu'arā 'azīzlerüñ adına daḫı bir **risāle** olsa ki mürūr-ı zamānla bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne defterlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfekk olmayup nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma'nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bī-ḥasbi'ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş."[33]

"Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu **muḫtaṣara** ḳudret ü rif'at ve bu **faḳīre**mertebet ü rütbet virmekdür."

"Verāsetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu **muḫtaṣara** pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẓillu'llāh-ı zamān nāmı kirāmları ile 'unvān yazıldı." Sehî Bey kendisinden bahsederken de "fakir" olarak bahseder: "Ammā bu ṭā'ifenüñ ba'żı muḳaddem gelüp bu **faḳīr** anlaruñmuṣāḥabet-i şerīf ve muvāneset-i laṭīflerine yitişmek müyesser olmayup…"[34]

"Merḳadini **faḳīr** binā itdüm"[35]

Mustafa İsen, Sehî Bey'in eserinden muhtasar veya risale olarak bahsetmesinin nedenini, eserine aldığı şairler hakkında kısa bilgiler vereceğinin bir ipucu olmasına bağlar[36]. Fakat Ali Şîr Nevâî de eserinden bahsederken "evrak" kelimesini kullanır. "... yâ ilge mā'lûm bolsun dip bireri şebt itilgey kim kütüblerining atın bitilse bu **evrâḳtın** aşar ve muşannefātları dürleri zikrin kılılsa…[37]" Ayrıca yine Nevâî kendisinden de bahsederken "fakir" kelimesini kullanır. "Bu faḳīrġa ata meşābesinde irdi…" Dolayısıyla Sehî Bey'in eserinden "muhtasar"

[33]İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.7 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[34] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.13 http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[35] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.137 http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[36] İSEN, M.(1998). Sehî Bey Tezkiresi Heşt- Behişt. Ankara: Akçağ Yayınevi, s.23

[37] ALİ ŞİR NEVÂÎ. (2015). Mecâlisü'n-Nefâyîs (Erarslan, K.- Tokmak, A.N. haz.) Ankara: TDK

olarak bahsetmesi tıpkı kendinden "fakir" olarak bahsetmesi gibi hem gelenek etkisi hem de tevazu göstergesidir. Sözlüklerde de bu "fakir" kelimesi tevazuyu işaret eder: "Kibir ifade eden 'ben' sözü yerine tevâzû gösterip 'fakir', sen yerine de hürmeten 'nazirim' denir."[38]

3.2.Söz Varlığı

3.2.1.Niteleyici Kelimeler

3.2.1.1.Şair niteleyicileri

Sehî Bey şairlerin doğum yerleri ve varsa aile ve eğitim durumları hakkında bilgi verdikten sonra şairin kendisi hakkında bilgi verir. Bu bilgileri verirken pek çok niteleyici kullanmıştır. Bu niteleyicilerin bazıları hem seci oluşturmak hem de az sözle çok şey anlatmak için seçilip kullanılmıştır. Şair niteleyicisi, tezkirecinin kendi kanaatiyle oluşturulmuş kelimelerdir dolayısıyla bu kelimelerin doğruluğu ve yanlışlığı konusunda bir yorum yapılması güçtür. Şair niteleyicileri şairin fiziki özellikleriyle alakalı niteleyiciler, kişiliği ile alakalı niteleyiciler ve şairliği ile alakalı niteleyiciler olarak üç grupta gösterilecektir.

Niteleyici	**Anlamı**
Yûsuf-sûret	Yakışıklı
Dilâver	Yiğit, genç
Latîf	Güzel
Zarîf	Görünüşüyle hoşa giden
Sâl-hurde	Çok yaşlı
Nîk-rû	Güzel yüzlü
Nâzük-vücûd	Nazik yaratılışlı.

Çizelge 3.9: Şairin fiziki özelliklerini anlatan niteleyiciler.

[38] ULUDAĞ, S(2016). **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Kabalcı Yayınları, s.131

Niteleyici	**Anlamı**
Kâmil	Olgun
Kâmil-i Devrân	Zamanın olgunu
Sâhib-kemâl	Olgunluk sahibi
Fazîlet-disâr	Faziletli
Fazl u Kemâl	Faziletli ve olgun
Nâzük	Nazik, kibar
Zârif	Zarif nükteli konuşan
Melek-sîret	Melek yaratılışlı, temiz
Nîk-haslet	Güzel huylu
Munsıf	Adil
Adâlet-dîsâr	Adaletli
Ehl-i dil	Gönül ehli.
Hoş-tâb	İyi huylu
Fâzıl	Faziletli, erdemli
Mekârim-i ahlâk	Hz. Muhammed'in sünnetine göre yaşayanların ahlakı
Fetânet	Zihin açıklığı
Zihni guşâde	Zihni açık
Hulkı hasen	Güzel ahlaklı
Zihni pâk	Zihni açık
Zihni Ruşen	Parlak fikirli
Zekâvet	Zeki
Hûb-idrâk	Zeki
Kâmil-i devrân	Zamanın en olgun kişisi
Ehl-i fazl	Fazilet sahibi

Mükemmel	Kusursuz
Sâhib-himmet	Maneviyat sahibi
Güşâde-dil	Gönlü şen
Akîl	Akıllı
Ercümend	İtibarlı
Muhterem	Saygı değer
Bi-dîrig	Cömert
Salâhiyet-şiâr	İyilikle vasıflandırılmış
Abîd ü zâhîd	Dindar
Sâfı-dil	Temiz kalpli
Hasen	Güzel
Müstahzen	Herkes tarafından beğenilen.
Pâk	Temiz
Çalâk	Tez canlı, çevik
Derdmend	Dertli
Laûbâli	Aldırmaz, ilgisiz
Pür-şevk	Neşeli
Sirkat	Hırsız
Hûb-hû	Güzel huylu
Pâk-nihâd	Güzel huylu
Hekim-i kâmil	İyi, olgun hekim
Derviş nihâd	Derviş tabiatlı, olgunluk ifade eder
Bârik-fehm	İnce fikirli
Âlim ü fazıl	Bilgili ve faziletli
Cevdet-i tab	Olgun yaratılışlı
Nâzük-mizâc	Kibar

Nâzük ü mevzun	Nazik ve orantılı
Zü-fünûn	Bilgili
Sâhib-fazl	Fazilet sahibi
Hurde-bîn	Detaycı, detaylara önem veren
Mümtâzü'l-asr	Zamanın seçkini, seçilmişi
Evbâş	Serseri
Ayyâş	İçki müptelası olan
ʻākil ü dānā	Akıllı ve bilgili
bî-pervā	Korkusuz, cesur

Çizelge 3.10: Şairin kişiliğini anlatan niteleyiciler

Niteleyici	**Anlamı**
Hûb	Güzel, hoş
Güzel	Hoş, iyi
Sâhib-hüner	Maharetli
Nâzük-dil	Zarif gönüllü
Fâsih ü beliğ	Açık ve etkili söz söyleyen
Mâhir	Hünerli
Ser-amed	(Sanatta) Önde gelen
Kâdir	Bir işi yapmaya gücü yeten
Şâir ü fâzıl	Şair ve faziletli
Üstâd	Usta şair
Selikî-tâb	Yaratılıştan gelen güzel söz söyleme yeteneği
Pehlevân	İşinde ehil olan, sanatı güçlü olan kişi
Fâsih	Güzel, açık ve anlaşılır şekilde söz söyleyen
Belîğ	Belagat sahibi, yerinde ve güzel etkili söz

	söyleyen
Ehl-i zevk	Zevk sahibi
Suhân-âferin	Söz üretebilen kişi
Tufeylî	Fesahat ve belagatın menbaı, kaynağı.
Mergûb bilmek	… hakkında iyi bilgi sahibi olmak.
Harîf	Sanatkar
Taltîf-i kelâm eylememek	İyi ve güzel söz söylememek
bedīhe-gūy	Güzel söz söyleyen
muhteri‘	Şiir söylemede yeni anlamlar üreten mucit.
Hoş-tab’	Kaleminin güzelliği doğuştan olan kişi
Zenâne-reng	Kadınca söyleyişe sahip kişi
Divaneveş	Aşık tarzında şiir söyleyen kişi

Çizelge 3.11: Şairin şairliğini anlatan niteleyiciler

3.2.1.2.Şiir niteleyicileri

Tezkirelerde şairi niteleyen kelimelerin doğruluğu veya yanlışlığı ile alakalı bir yorum yapılamazken şiir niteleyicilerinde durum bu şekilde değildir. Şiir niteleyicisi konusunda tezkireciden beklenen kullandığı niteleyiciyi bir şiir ile ispatlamasıdır. Sehî Bey’in şiir niteleyicilerinin yanında “mev’ize” üslûbu olarak nitelendirdiği ve “redd’ül-acüz ales’sadr” sanatıyla söylenmiş beyitleri belirterek bununla alakalı pek çok şiiri örnek olarak vermiştir. Örneğin Sehî Bey şairin mev‘ize üslûyla şiir söylediği hakkında bilgiyi şu şekilde verir: “Ve bu birkaç beyt Sulṭān Bāyezīd vaṣfında mev‘iẓe üslūbında didügi ḳaṣīdedendür ki taḥrīr olup taḳrīr olındı.[39]” Fakat Sehî Bey çoğunlukla şiir niteleyicilerini ispatlayacak özellikteki beyitleri o niteleyicinin ardından vermemiştir. Dolayısıyla çoğu şiir niteleyicisinin doğruluğu hakkında da yorum yapma kapalı olmakla birlikte kimi zaman niteleyicilerine uygun beyitler seçtiği de görülmüştür.

[39]İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.137 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

Niteleyici	**Anlamı**
Latîf	Güzel
Ranâ	Hoş, güzel.
Müntehâ	Uzun
Bî-bedel	Eşsiz
Lezîz	Hoş, güzel.
Muhayyel*	Şiiri, hayali imgelerle süslü olan
Mükemmel	Kusursuz
Güzel	Hoş
Emsâl-amiz	İçerisinde atasözü barındıran şiir
Matbû	Hoş, güzel
Masnû	Sanatlarla bezenmiş
Bikr	Yepyeni, taze (manalar içeren şiir)
Garâyip	Tuhaf, şaşırtıcı
Müstesnâ	Seçkin, az bulunur
Acâyib	Alışılanın dışında, tuhaf
Nefîs ü matbu	Çok güzel
Selâset	İfadedeki açıklık
Latîf ü masnu	Güzel ve sanatlı
Dil-pezîr	Hoşa giden
Hoş-âyende	Beğenilmiş
Pesendîde	Beğenilmiş, makbul
Selîs	Akıcı
Derdmendâne	Konusu ızdırap, dert olan şiir
Sūznāk ü münakkah	Yakıcı ve sade
Rindâne	Yaşamadan zevk alma, yaşama boş verme

	gibi konularda yazılan şiir.
Halden hâli degül	Fena değil, idare eder
Garrâ	Gösterişli
Mümtâz	Seçkin
Nükte-perdâz	Nükteli söze sahip
Tarz-ı hass	Özgün
Işk-âmiz	Âşıkane
Hayâl-engiz	Muhayyel, hayal ürünü
Hoş-âyende	Hoş edalı.
Şivedâr	Edalı
İşvekâr	Nazlı
Şirîn	Güzel
Zibâ	Güzel
Ehâss	Çok özel
Sebük	Kolay anlaşılır
Hafif	Düşündürücü ve yorucu olmayan, herkese hitap eden
Hem-vâr	Düzgün, muntazam
Nazük ü pâk	Güzel ve saf
Bi-misl	Eşsiz
Fuhşiyyât-ı nâ-fercam	Çok fazla ağza alınmayacak cinsten (sözler) içermek.
Çendân hazz olınmaz	Hiç zevk alınmamak
Letâfetden hâli degül	Orta ölçüde
Yek-dest ü hem-reng	Aynı ölçüde, sıkıcı
Kem-yâb	Nadir, az bulunan
Mülâyim	Orta ölçüde

Girân-ı cân	Sıkıcı
Mûtedil	Orta ölçüde
Puhte	Olgunluk kazanmış
laṭīfe-gūne*	Şaka gibi, şaka yoluyla.
serī‘ü’l-fehm	Çabuk anlaşılır
feraḥ-fezā	Ferahlık veren
ġarāyib-i leṭāyif-i insānī	İnsana ait garip latifeler
‘acāyib-i ma‘ānī	Acayip manalar
‘āmgīr	Şöhretli
Merdane	Yiğitçe
selāset ü leṭāfet	Akıcılık ve incelik
Yaman düşmemek	İdare eder, orta.
Sûznâk*	Yakıcı şiir
Derdnâk*	İçerisinde dert, tasa kaygı barındıran şiir.

Çizelge 3.12: Şiiri niteleyen kelimeler[40]

Tezkirede kullanılan şiir niteleyicilerinden bazıları bir şiir ile örnek verilerek oluşturulmuş niteleyicilerdir. Bu niteleyicilerden ilki “latife-gûne” dir. Şakayla karışık söylenen şiir anlamına gelen bu niteleyici Heşt-Behişt’te beş kez bir şiiri nitelemiştir. Şiirlerin muhtevasına bakıldığında gerçekten bu beyitlerin hafif alayı da içerisinde barındıran esprili şiirler olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin şair Revânî maddesini şu şekilde ele almıştır: “Revānìye bu beyti laṭìfe-gūne didi.”

Beyt : Ṣovuḳ sözlerle ṭoñdurduñ cihānı

Başuña ḳarlar yaġsun Revānì”

Bir beyit ile rneklendirilen diğer iki niteleyici “sûznâk” ve “derdnâk” kelimeleridir. Bu niteleyiciler aynı şiiri niteledi̇klerinden birlikte incelenmiştir. Tezkirede bu niteleyici doğrudan yalnızca bir şiiri nitelemiştir. Bu şiir, Yavuz Sultan Selim’in Farsça yazılmış

[40]Sonunda “*” işareti bulunan niteleyicilerden sonra şiir örnekleri bulunmaktadır.

beyitleridir: "…bu ebyāt daḫı şūrìdelik sevdāsı ve āşüftelik belāsı ile didükleri eş'ār-ı sūznāk ve ebyāt-ı derdnākdür ki ẕikr olınur[41]."

Şi'r : Anke der pāy-ı ġam oftādest dāmān menest

Ve anke oftāst ber girîbān-ı dāmān menest

Zeḫmha-yı sîne em ez ġayr mî pūşem be dāġ

Z'ank anhā yādkār tîġ-i cānān menest

Bu şiirde geçen "pây-ı gam: gam ayağı", "zehmha-yı sîne: gönüldeki yaralar", "dag:aşk yarası", "tîg-i cânân: sevgilinin kılıcı" kelimeleri hem ateşin yakıcılığına hem de şairin bir derdi olduğuna işaret eder. Dolayısıyla bu terimler için; bir sebepten dolayı içerinde acı, ızdrap barındıran şiirlerdir denilebilir.

"Muhayyel" niteleyicisi tezkirede doğrudan bir şiiri nitelemiştir. Hayal ürünü olarak adlandırılan bu şiir niteleyicisinin işaret ettiği beyit incelendiğinde zannlar üzerine bir beyit oluşturulduğu görülür: "Ve bu beyt daḫı anuñ muḫayyel olan eş'ārındandur.[42]"

Beyt: Ḳāmetüñ şevḳıyle ḳuşlar üşdi servüñ başına

Ṣan ḳıyāmetdür gelür bir ayaġ üzre biñ ayaġ

Şiir incelendiğinde özellikle ikinci satırın tamamen sanı, zann üzerine kurulduğu görülmüştür. Sehî Bey şair Sadrî için bu niteleyiciyi kullanmıştır. Şair için doğrudan örneklendirilmese de şiirlerinin muhayyel olduğu defaatle vurgulanmıştır. Şairin diğer beyiti incelendiğinde o şiirin de benzetmeler üzerine kurulduğu görülmüştür:

Ṣafḥa-i bāġa ṣu cedvel çekdi reyḥān yazdı ḫaṭ

Lāleler cezm ü çemen i'rāb fülfüller nuḳaṭ[43]

[41] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[42] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[43] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

3.2.1.3.Niteleyici kelimelerin bağlantılı olduğu kelimeler

Sehî Bey şairler ve şiirler için niteleyici kelimeler kullanmıştır. Bu niteleyici kelimelerden sonra, verdiği bilgilerde de kimi zaman önceki kullandığı niteleyiciyi hatırlatacak kelimeler seçerek eserine dâhil etmiştir.

Niteleyici kelime	Kelimenin bağlantılı olduğu kelimeler
Pesendîde	Âmgir, mahbûb, iştihar bulmuş, makbul
‘Acayib	Garayib, garib, acib
Zenâne-reng	İşvekâr, şivedâr
Bi-bedel	Bi-misl
Sebük	Hafif
Hoş-tâb’	Nazük-mizac, nazük-nihâd, nazük
Selîm	Müstakîm
Muhayyel	Hayal, hayal-engiz

Sehi Bey’in kullandığı niteleyicilere bu şekilde bağlantılı kelimeler vermesi, niteleyicisini güçlendirmeye çalıştığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu kelimeler yazar tarafından ya aynı cümlede ya da bir sonraki veya önceki satırda kullanılmıştır.

3.2.2.Ayet, Hadis ve Dua Cümleleri

İslamiyetin kabulü ile birlikte Türk edebiyatı İslam medeniyet dairesi içinde olan milletlerin edebiyatından etkilenme sürecine girmiştir. Klasik Türk edebiyatında yazılan divanlarda tevhidler, münacaatlar, müstakil mevlidler ve pek çok dini içerikli eserler verilmiş, bu eserlerde ayetlerden iktibaslar yapılmış, peygamberlerin hikâyelerine telmihte bulunulmuştur. Eserlerde ayet ve hadis iktibaslarındaki amaç sözü süslemek, anlamı güçlendirmek, öğüt vermek ve okuyanı bilinçlendirmektir[44]

[44] YILMAZ, M. (2013). **Kültürümüzde Ayet ve Hadisler**. İstanbul: Kesit Yayınları, s.7

Ayet	Anlam	Sûre ve Âyet Numarası
ṣavvereküm feaḥsene ṣuvereküm	Size bir biçim verdi ve bu biçiminizi de güzel kıldı	Teğabun:3
veleḳad kerremnā	Yemin olsun ki şerefli kıldık	İsra:70
ve kāne ḥaḳḳan ‘aleynā	Bize düşen bir haktı	Rum:47
ve mā ‘allemnāhü’-şi‘re ve mā yenbaġî leh	Biz o (peygambere) şiir öğretmedik. Bu ona yakışmaz da	Yasin:69
innā feteḥnā	Sana fetih verdik	Fetih:1
naṣrun minellāh	Allah’tan bir yardım	Saff:13
Ve ḳınā rabbenā ‘aẕābe’n-nār	Rabbimiz bizi cehennem azabından koru	Âl-i İmran: 16
bi’l-‘aşī ve’l-ibkār	Akşam ve sabah	Mümin: 55
Anestü nar	Bir ışık gördüm	Taha : 10

Çizelge 3.13: Heşt-Behişt’te kullanılan ayetler[45]

Sehî Bey de kendi eserinde ayet, hadis ve dua cümlelerini kullanmıştır. Çizelgede verilen ayetlerin ilk dördü Heşt-Behişt’in önsözünde yer alır. Yazar, ayetleri eserine dâhil ederken ayetin tamamını almamış sadece anlam olarak tamamlayıcı kısımları dâhil etmiştir. Fakat Al-i İmran suresinin 16. ayeti olan “ve kınâ azabe’n-nar” ayeti eserde “ve kınâ rabbenâ azabe’n-nar” olarak kaleme alınmıştır.

Heşt-Behişt’te kullanılan hadisleri de hem sözü süslemek hem de anlatımı kuvvetlendirmek amacıyla kullanmıştır. Ayetlerin kısaltılmasının aksine hadisler bir bütün olarak kısaltılmadan verilmiştir.

[45] Eserdeki ayetlerin anlamları Elmalılı Hamdi Yazır’ın satır altı Kur’an tercümesi üzerinden verilmiştir.

Hadis	**Anlamı**
el-‘ulemāü veresetü’l-enbiyā[46]	Alimler peygamberlerin varisleridir
‘ulemāi ümmetī ke’enbiyāi benī İsrā’il[47]	Ümmetimin âlimleri İsrail oğullarının peygamberleri gibidir
el-veledü sırrı ebīhi[48]	Çocuk babasının sırrıdır

Çizelge 3.14: Heşt Behişt’te kullanılan hadisler

Dua cümleleri Heşt-Behişt’te ayet ve hadislere oranla daha fazla bir yer kaplar. Dua cümleleri anlamı kuvvetlendirmek veya sözü süslemek için değil genellikle vefat eden kişiye ithafen kullanılmıştır. Sehî Bey vefat eden şairlere dua ederken seçici olmuştur. Padişahlara kullandığı dua cümlelerini başka bir şairde kullanmamış, Necâti Bey’e ve Sehî Bey için önem teşkil eden diğer kişilere kullandığı dua cümlelerini de başka bir şaire veya padişaha kullanmamıştır. Aşağıda iki çizelge verilmiş ve ayrı bir çizelge oluşturulmuştur. Çizelgede Sehî Bey’in kullandığı dua cümleleri hangi şairi kastettiği belirtilmiştir. Dini ve dünyevi otoriteyi temsil eden kişiler ve Sehî Bey’in hayatında önemli olan Necatî Bey dışında kalan şairlerin sayısı fazla olduğu için “diğer” olarak belirtilmiştir.

Dua Cümlesi	**Anlamı**	**Kime ithafen söylendiği**
raḥmetu’llāhi ‘aleyh	Allah rahmet eylesin	Dİğer
‘aleyhi’r-raḥme	Allah rahmet eylesin	Diğer
rāḍıya’llāhu ‘anhümā	Allah o ikisinden razı olsun	Hz.Hasan ve Hz. Hüseyin
tābe serāhu	Toprağı bol olsun	Fatih Sultan Mehmet Sultan Mahmud
nevvera’llāhu ḳabrehu	Kabri nurla dolsun	II. Bayezid
kaddesa’llāhu rūḥahū	Allah ruhunu kutsasın	Necati Beg

[46] Ebû Dâvûd, İlim, 1; İbn Mâce, Mukaddime 17. bab, 223 numaralı hadis.
[47] Hadis diye bilinen bu söz, halk arasında oldukça meşhurdur. Fakat Demîrî, Zerkeşî ve İbn Hacer el-Askalânî gibi ileri gelen hadis âlimleri bu sözün asılsız olduğunu söylemişler, Suyûtî ve Zerkeşî de asılsız olduğunu onaylamışlardır. Bazı âlimler de bu sözün hiçbir muteber kitapta bulunmadığını belirtmişlerdir. (Bkz: Muhammed Abdurrahman es-Sehâvî, el-Makâsıdu’l-Hasene, Thk: Muhammed Osman el-Huşt, 4. Baskı, Beyrut, 2002, s: 340; hadis no: 702; Aliyyü’l-Kârî, el-Esrâru’l-Merfûa fi’l-Ehâdîsi’l-Mevdûa (el-Mevdûatu’l-Kübrâ), Thk: Muhammed Lütfi es-Sabbâğ, 2. Baskı, Beyrut, 1986, s: 247; hadis no: 298; Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkâni, el-Fevâidu’l-Mecmûa fi’l-Ahâdîsi’l-Mevdûa, Thk. Abdurrahman el-Muallimî, 2. Baskı., Beyrut, 1392 h., s. 286; hadis no: 897.)
[48] Suyûtî, ed-Dürerü’l-Müntesira, 1/20

raḍıyallāhü ‘anhüm ve ce‘ale’l-cennete meṣvāhüm	Allah onlardan razı olsun ve son duraklarını cennet eylesin	Hz.Muhammed ve ashabı
aleyhi’r-raḥmeti ve’l-bārî	Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun	II.Murad
‘aleyhi’r-ravżati ve’r-rıḍvān	Mekânı cennet olsun	Fatih Sultan Mehmet
‘aleyhi raḥmeti’l-cinān	Cennetlerin rahmeti üzerine olsun	Sultan Selim Şah
rāḍıya’llāhü ‘anhü	Allah ondan razı olsun	Hz. Ebubekir
yessera’llāhu mā yeşā	Allah istediğini kolaylaştırsın	Lütfi Paşa
‘aleyhi’l-cenneti ve’r-rıḍvān	Allah mekânını cennet eylesin ve ondan razı olsun	II. Bayezid, Fatih Sultan Mehmet
‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān	Allah rahmet ve merhamet etsin	II. Murad
seḳa’llāhu serāhū	Allah toprağını sulasın	Fatih Sultan Mehmet Yavuz Sultan Selim Sultan Mahmud

Çizelge 3.15: Heşt-Behişt’te vefat eden kişilere ithafen söylenen dua cümleleri

Dua Cümlesi	**Anlamı**
Bi ‘avni’l-lāhi te‘alā ve ḥüsni tevfîḳıhî	Allah’ın yardımıyla güzel hale getirildi.
Āmīn yā mūcibe’s-sā’ilīn	İstekleri karşılayan dua ve niyazları kabul eden Allahtır
ebbeda’l-lahu ta‘ālā ilā āḫiri’d-devrān	Allah dünyanın sonuna kadar ömrünü daim kılsın
Elhamdülillah	Allah’a şükürler olsun
inşā’allāhu ta‘āla	Yüce Allah’ın izni ile
‘aleyhi’s-selām	Selam onun üzerine olsun
e’azzallāhü enṣārehü	Allah onlara değer verdi ve yardım etti

Çizelge 3.16: Şair biyografileri dışında yer alan dua cümleleri

3.2.3.Atasözü ve Deyimler

Klasik Türk edebiyatında yazarlar, atasözü ve deyimleri sanat yapmak için oldukça fazla kullanmışlardır. Atasözü ve deyimlerin yapıları gereği az sözle çok şey ifade etmesi, yazarlar, bilhassa şairler için önemli bir yapı haline gelmelerine sebep olmuştur.

Sehî Bey, Heşt-Behişt'te ifadesindeki açıklığa rağmen hemen hemen hiç atasözü kullanmamıştır. Var olan atasözlerinin tamamını anlattığı şairlere örnek olarak verdiği şiirlerde kullanılan atasözü ve deyimlerdir. Heşt-Behişt'te kullanılan atasözlerinin bazıları şuanki bilinen hâline göre kelimelerde değişiklikler gösterir:

HB'de Geçen Atasözleri	**Bilinen Hali**	**Kaynağı**
Kurı katında yaş yanar	Kurunun yanında yaş da yanar	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.175
Yirin kulagı var	Yerin kulağı var	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. S.243
Yil esmeyince çöp deprenmez	Yel esmeyince çöp deprenmez	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. S.242
Zaman zamana uymaz	Zaman zamana erişmez	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. S.250
Sikkeyi mermerde kazar	Sikkeyi mermerde kazmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. S.209
Bu güni yarına koma	Bugünün işini yarına bırakma	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. S.46

Çizelge 3.17: Heşt-Behişt'te kullanılan atasözleri.

Sehî Bey eserinde atasözlerinin aksine deyimlere oldukça fazla yer vermiştir. Bu deyimler sadece örnek olarak verdiği şiirlerde değil nesir kısımlarında da bolca kullanılmıştır.

HB'de Geçen Deyimler	**Kaynağı**
Ah etmek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.13
Allah'a salmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.24
Aman vermek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.26
Baş açuk abdal olmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.51

Bağrı yufka	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.46
Barmak hesabı	Tarama Sözlüğü, 1965 .s.404
Baş koymak	Tarama Sözlüğü, 1965 .s.444
Başını alup gitmek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.66
Buldukça bunamak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.89
Bağrına taş basmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.46
Boynun urmak	Tarama Sözlüğü, 1965 .s.651
Beyaza çıkarmak	Tarama Sözlüğü, 1965 .s.527
Can vermek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.97
Can atmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.92
Cebe satmak	Tarama Sözlüğü, 1965 .s.759
Dağlara düşmek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.123
Elinden almak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.170
Eteğini tutmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.175
El vermek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.162
El üzre tutmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.161
Göz açtırmamak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.206
Gözden çıkarmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.212
Gözün açmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.216
Hâk ile yeksan olmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.234
Hoş görmek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.247
Kan ağlamak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.274
Kılı kırk yarmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.307
Kendinden gitmek	A.Ömer Aksoy, 1995. s.921
Kol kanat olmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.313
Mesken tutmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.334

Oda yanmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.347
Üstüne titremek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.407
Yoluna ser vermek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.434
Yoldan çıkmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.432
Yüzü yok	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.454
Yüreği yanmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.442
Yüz sürmek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.449
Yüz tutmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.450
Yıldızı düşkün olmak	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.429
Yolu düşmek	E.Kemal Eyüboğlu, 1973. s.434

Çizelge 3.18: Heşt-Behişt'te kullanılan deyimler.

Sehî Bey eserinde Arapça atasözü ve özdeyişleri de eserinde kullanmıştır. Bu cümleleri, eserine eklediği ayet, hadis ve dua cümleleri de düşünüldüğünde, eserde dili kullanma ustalığını göstermek için kullanmıştır.

Arapça cümle	**Anlamı**
El-'uhdetü 'ale'r-rāvī	Rivayet, rivayet edenin mesuliyetindedir.
Cere'r-riyāhu leyse kemā teştehi'-süfün	Rüzgar her zaman gemicilerin beklediği yönden esmeyebilir.
'allemenī ḥarfen fe ḳad saberenī 'abden	Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum
Hüve mülhemü bi'ṣ-ṣavābi ve ileyhi merci'u'l-me'āb	O doğru yolu ilham eder ve dönülecek yer sadece O'nadır.
Hüvellāhü müste'ān ve 'aleyhi't-tükelān	O Allah ki güzel konuşanın yardımcısıdır.

Çizelge 3.19: Heşt-Behişt'te kullanılan Arapça atasözü, özdeyiş ve vecizeli cümleler.

Mesrurü'l-bal olmak	Çok sevinçli, mutlu olmak
Sıfrü'l-yed kalmak	Elinde avucunda hiçbir şey kalmamak.

Çizelge 3.20: Heşt-Behişt'te kullanılan Arapça kaynaklı deyimler

3.2.4.Kalıp İfadeler

Heşt-Behişt'te eğitim ve ölüm hakkında kalıp ifadeler kullanılmıştır. Ölüm bazıları Farsça yardımcı fiili olan "daşten" , "kerden" fiilerinin Türkçe "etmek" ve "olmak" fiillerine dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur. "Dünyadan güzar kılmak" kalıp ifadesi "ez dunya gozer kerden"; "Rıhlet etmek" ifadesi "rıhlet kerden"; "vefat etmek" ifadesi "vefat şoden" ifadeleri ile oluşturulmuştur. Diğer tüm ifadeler içerisinde Arapça ve Farsça kelimeler barındırmış, bu durum bu ifadelerin de acaba bir dönüşüm ile esere dâhil edilip edilmediği araştırılmış fakat sözlüklerde bir kanıt bulunamamıştır.

Dünyadan güzer kılmak
Vade-i hak yetişmek
Allah emrine yetişmek
Allah emrine varmak
Firdevs-i âlâda mekan tutmak
Hak emrine vasıl olmak
Civâr-ı hakda mesken tutmak
Tanrı emrine varmak
Civar-ı hakda vatan tutmak
Ecel câmın içmek
Allah rahmetine vasıl olmak
Fevt olmak
Kurb-ı hakda sakin olmak
Civar-ı Rahmana rıhlet göstermek
Ömri ahrete yitişmek
Saray-ı gurûrdan bekâ-yı sürûra rıhlet etmek
Müddet-i ömri nihayet ve vâde-i rûzgarı gayet bulmak
Dünyadan ahrete nakl itmek

Çizelge 3.21: Heşt-Behişt'te ölüme dair kalıp ifadeler

Ölüm ifadelerinin yanı sıra şairin eğitimi ile alakalı ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadeler şairin belli bir eğitim gördüğünü belirtmek üzerine kurulmuştur. Kalıp ifade olmamakla birlikte eğitimle alakalı bu ifadelerden sonra o şairin eğitimini yarıda kestiği veya ilgisinin başka yöne doğru kaydığını da dile getirir. Sehî Bey'in ifadesine göre şairler eğitim alırken başka bir meşguliyete meyletmiştir. Burada "meyletmek" kelimesi önemlidir. Çünkü eğitimin yarım bırakıldığını veya ara verildiğini anlatır: " 'Ulūm-ı ẕāhire sa'y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik 'ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.[49]" " 'İlme meşgūl iken ferāġat idüp sipāhīlıġa meyl itdi.[50]" "şuġlden ferāġat ve 'ulūm-ı mübāḥaseden berā'at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi're heves idüp buḥūr-ı naẕma dest-res buldı.[51]"

İlimle meşgul olmak
İlme tetebbu etmek
Ulumu asaletle görmek
Ulum-ı mütedavileye tetebbu idüp görmek
İlme meşgul iken feragat etmek
Her fenni tergib ile görmek
Tahsil-i ulum ve tekmil-i umum itmek
Tahsil-i ilme ihtisas etmek
Ulumu tetebbu idüp tertib ile görmek
İlme şuru itmek
Zahir uluma sa'y-ı beliğ ve cehd-i bi-dirig itmek
Ulum-ı zahire kuşiş itmek

[49] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[50] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[51] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

Ulum-ı mütedavileye meşgul olmak
Zahir-i uluma say itmek
Ulumu tertib üzre görmek

Çizelge 3.22: Heşt-Behişt'te eğitime dair kalıp ifadeler

3.2.5.Deyim Kaynaklı Yapılar[52]

Sözlüklerde bire bir karşılığı olmayan ifadeler bu başlık altında toplanmıştır. Bu ifadelerin sayıca varlığı çok azdır. İfadelerin yanında bulunan sayılar, Heşt-Behişt'te bu ifadelerin kaç kez kullanıldıklarını gösterir.

Deyim Kaynaklı Yapı	**Anlam**
Destan olup okınmak	Dilden dile gezmek, şöhret bulmak
Dirig itmek	Zarar vermek, ceza vermek
Taglara düşmek	Dertten yerini yurdunu terketmek
Bir ayak üstine bin ayak gelmek	Aşırı kalabalık olması
Derya yüzine kaçmak (3)	Deniz aşırı yolculuk yapmak
Kebab itmek	Büyük bir acıya uğramak
Söz kaçırmak	İstemediği halde boş bulunup söyleyivermek
Adım atmaya mecal komamak	Gücü kalmayacak şekilde yorulmak
Tuta kapa getirmek	Zorla isteği dışında bir yere götürmek
Barmağı ağzında kalmak	Bir durum karşısında aşırı şaşkınlığa düşmek
Başun alup kaçmak	Yerini yurdunu terketmek
Diş koyurmak	Isırmaya çalışmak
Ar itmek	Utanmak
Meydanı yalnız bulmak	Kendisine mani olacak kimse bulunmadığı için aşırı davranışlarda bulunmak, bir şeyden çekinmemek.

Çizelge 3.23: Heşt Behişt'te kullanılan deyim kaynaklı yapılar

[52] Burada geçen deyim kaynaklı yapılara tarafımızca anlam verilmiştir.

4.BAĞLAM ÜZERİNDEN ANLAM VERİLEN KELİME VE İBARELER

Heşt-Behişt'in sözlüğü hazırlanırken şimdiye kadar yapılmış sözlüklerden yararlanılmış, kelimelerin anlamları sözlüklerden hareketle verilmiştir. Sözlüklerde anlamı bulunmayan kimi kelimeler, bağlam üzerinden anlamlandırılmıştır. Bu kelimeler "divaneveş" , "letafetten hali değil" , "zenâne-reng" , "pehlevan" , "tufeylî" , "mülayim" , "yek-dest ü hem-reng" niteleyicileridir.

Sözlükte "deli gibi", "deli meşrepli" anlamlara gelen "Divaneveş" kelimesi tezkirede beş kez kullanılmıştır. Bu kelimenin bağlama göre farklı farklı anlamları vardır. Müellif; şair Hâkî, Gazalî ve Lutfî için bu nitelemeleri kullanmıştır. Müellifin bu niteleyiciyi kullandığı şairlerin, şiirlerinin içerisinde halk edebiyatına ait nitelikleri barındırması bakımından ilginçtir. Bilindiği üzere halk edebiyatının kendine özgü bir dünyası vardır. Bu dünyayı oluşturan bazı nitelikler; "yerel kelimeler, deyimler, ikilemeler, imgesel kelime öbekleri"[53] dir. Buradan hareketle müellifin "divane-veş", "divane-reng" olarak adlandırdığı şairlerin şiirlerinin içerisinde yerel kelimelerin, deyimlerin, sazın atası olan kopuz gibi halk edebiyatını çağrıştıran kelimelerin olması, "divane-reng" niteleyicisinin ele alınan şairin halk edebiyatında "âşık", "ozan" ve "derviş" olarak nitelendirilen şairlerle yakın olduğunu düşündürür. Zaten divan edebiyatı şairleri ve halk edebiyatı şairlerinin birbirlerinden etkilendikleri açıktır. "Çünkü halk şiiri ve divan şiiri ortak bir kültürün ürünüdür ve dolayısıyla klasik halk edebiyatı üzerinde halk edebiyatımızın, halk edebiyatı üzerinde klasik edebiyatımızın bir takım tesir ve aksi tesirleri göze çarpması mümkündür"[54]. Sehi Bey de tezkiresinde bu ilişkinin varlığını ortaya koyacak bir niteleyici kullanmıştır.

Sehi Bey şair Lutfî'yi "divaneveş" olarak niteler ve bu şairin seçtiği şiirinin içerisinde "taşa çalmak" deyiminin olması, yerel ifadeler barındırması, halk edebiyatı sazından olan kopuzun kullanılması, Sehi Bey'in bu niteleyiciyle şairin divan şairliğinin yanında halk şairliği yönünü de kastettiği düşündürür. Bu niteleyicinin kullanıldığı şair biyografileri incelendiğinde dikkat çeken bir başka husus örnek olarak verilen şiirlerde neredeyse hiç tamlama kullanılmadığıdır:

"Mevlana Lutfi dīvāneveş ādem oldugı eş'ārından ma'lumdur ve bu ebyāt anun eş'arındandur ki zikr olınur."

[53] ARTUN, E. (2008). Âşık Edebiyatı Araştırmaları. Adana: Kitabevi s.10-11
[54] KÖPRÜLÜ, F. (1986). Edebiyat Araştırmaları. Ankara: TTK s.117-118

Şi‘r: ‘Işkun **kopuzın** yine çalayın mı ne dirsin

‘Ālemlere āvāze salayın mı ne dirsin

Nālişler idüp ney gibi ġavġāsını ışkun

Başuma yine satun alayın mı ne dirsin

Rüsvā-yı cihan olmaġ içün şīşe-i ‘ārı

Ne olsa gerek **ṭaşa çalayın** mı ne dirsin”[55]

Yine aynı tezkirede şair Hakî den bahsederken aynı niteleyiciyi kullanmış ve bu şairin de şiirlerinde yerel söyleyişlere (“ko”, “derviş”, “yazık”) yer verilmiştir, bu şair için verilen şiirde de hiç tamlama kullanılmamış ve Arapça Farsça kelimelere daha az yer verilmiştir:

“Çoḳ ma‘rifete ḳādir dîvāne-reng kimesne idi. Ḫaylî eş‘āra mālikdür. Ve bu birḳaç beyt anuñ eş‘āruñdandur ki ẕikr olınur.”

Şi‘r:

N’ola cellād ise ġamzeñ esirgemez mi insānı

Esirger göricek kāfir ġarîbliḳde müselmānı

Zenaḫdānuñda ḳo yatsın müsāfirdür bu dervîşi

Be-ġāyet key yazuḳdur kim kişi incide mihmānı”[56]

Bu şairlerin hayat hikâyelerine baktığımızda şair Lutfî ve Hâkî’nin tekkelerde bulunduğuna dair bilgiler mevcuttur. Bu da adı geçen divan şairlerimizin halk edebiyatıyla ilgili olabileceğini düşündürmektedir. “Divane-reng”, “divane-meşrep” olarak da kullanılan bu niteleyicinin geçtiği bir başka şair ise Gazâlî’dir. “Deli Birader” lakabıyla da bilinen bu şairde ise niteleyici şu şekilde geçmektedir: “Deli Birader dimekle anılur. Divane-reng ve mütelevvin ebleh-rek kişidür.[57]” Burada niteleyici, şairin şiirine değil şairin kendisinedir zira

[55] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[56] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) s.172 http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[57] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019). (2017) s.138 http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-

Deli Birader'in diğer tezkirelerde ve edebi kaynaklarda hayat hikâyesine baktığımızda hemen hemen tüm müellifler onun için "deli gibi" veya buna benzer ifadeler kullanmışlardır.

Diğer bir niteleyici olan "letafetten hâli değil" niteleyicisi sözlükte " güzellikten yoksun değil" yani şiirin güzel olduğu anlamına gelir. Fakat bu var olma durumu bütün olarak şairin şiirine "orta hal" izlenimi verir. Bu kelime tezkirede şiir niteleyicisi olarak verilmiştir. Diğer tezkirelere baktığımızda, örneğin Rıza Tezkiresi'nde de bu niteleyicinin Salih Efendi, Nâdirî, Âzerî ve birçok şairde yukarıda verilen anlamda kullanıldığı gözlemlenir: "Eş'arı mâlî olub hayâlden hâli degüldür"[58]. Sehi Bey ise şair Fenâyî ve Sâkî hakkında bu niteleyiciyi kullanmıştır. İki şairde de bu sıfat orta hali manasını verir:

"Fenâyî: Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında olan şu'arādandur. Ḫoş-ṭab'ẕihni güşāde eş'ārı ḥālden ḫālī degül. Ġazeliyyātı ziyāde ve kendüsi ṣāḥib-dīvān fenn-i bedī' u beyāndamāhir kimesnedür. Ve bu ebyāt anuñ meşhūr olan eş'ārındandur ki ẕikr olınur.[59]

Müellif, şair Sâkî hakkında bilgi verirken onun önce şiiri hakkında uzunca bir yorum yapmış ve sonuçta şiiri letafetten uzak değildir demiştir. Yine bu şairlerin diğer tezkirelerde bulundukları maddelere baktığımızda şiirleri hakkında yorumlar genellikle orta hallidir.

"Sâkî: Āl-i Resūldür. Filibelidür. Baldıroġlı dimekle meşhūrdur. Sāḳī maḫlaṣ dimege daḫı bā'iṣ oldur. Hemān babası ismine nisbetle muḫtaṣṣ olmaġındur. 'Ulūmı tertīb üzre görmiş kāmil ẕū-fünūn fāżıl egerçi zenāne-reng lākin yek-dest ü hem-rengdür. El-ḥāṣıl elfāẕı leṭāfetden ḫāli degüldür."[60]

"Zenâne-reng" kelimesi sözlükte "kadınvari" , "kadın gibi" anlamlarına gelir. Bu niteleyici, tezkirede şair niteleyicisi olarak kullanılmış ve şairin şiirinin "kadın gibi" olduğu vurgulanmıştır. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş kāmil ẕū-fünūn fāżıl egerçi zenāne-reng lākin

---

bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[58] Mehmet Rıza "Rıza Tezkiresi" (haz. Gencay Zavotçu) s.63

[59] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) s.113 http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[60] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.135 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

yek-dest ü hem-rengdür.[61]"Bu ifadenin ardından "Naẕmı şīvedār ve sözleri 'işvekārdur.[62]" demiştir. Bu cümlede "şivedar" ve "işvekar" sözlerinin kullanılması da kadın gibi söyleyişi vurgular niteliktedir. Sehî Bey'in bu şair için seçtiği şiir de ilginçtir. Şiirin içinde "dedim-dedi" , "Kız kaçan geldi bundan bu didiler" tarzında okunduğunda daha çok kadını hatırlatacak ifadeler kullanması bu niteleyicinin anlamının "kadın gibi söyleyiş" olduğunu düşündürmüştür. Yine aynı şair için Sehî Bey "yek-dest ü hem-reng" ifadesini kullanmıştır. Bu ifade tamlama olduğu için sözlüklerde bu haliyle yer almaz. "Yek-dest" kelimesi sözlükte "tek çeşit" ve "rende" anlamlarında kullanılır, "hem-reng" ifadesi ise "aynı huyda, aynı nitelikte olan şey" olarak tanımlanır. Hem bu tanımlamalardan yola çıkarak hem de kendinden önceki kelimenin "lakin" olması bu cümleye bir olumsuzluk anlamı yüklemiş olduğundan bu kelimeye, "şiirin tek düze olması" anlamı verilmiştir.

"Ehl-i diḳḳat bilüñe mū didiler

Aġzuñ añıldı yoḳdur o didiler

Ġonca ebkārı 'andelībi görüp

Ḳız ḳaçan geldi bunda bu didiler

Kūyumuz nāle ile ṭoldurdı

Vāylī vāylī abū abū didiler

Gördiler baḥr-i eşkimüñ cūşın

Ḳanda oldı bu ḳanlu şu didiler

Sāḳī elden ayaġı hīç ḳomaz

Rūz u şebde çeker sebū didiler[63]"

[61] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.135 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[62] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.135 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[63] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.113 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-

Aslında şiire bakıldığında bir dedikodu havası sezilir. "Ehl-i dikkat" , "kız ... didiler" , "vayli vayli abu abu didiler" ifadeleri dedikodu ortamında olması muhtemel bir üslûptur. Burada Sehî Bey'in zenane-reng ile genelde "kadın gibi söyleyiş" özelde "dedikodu üslûbuyla yapılan söyleyiş" i anlattığı düşünülebilir.

"Pehlevan" kelimesi sözlükte "iri yapılı, kuvvetli kimse, yiğit cesur" olarak anlamlandırılır. Tezkirede ise bu kelime şairin hangi sanatı yapıyorsa bunda usta olduğunu ifade eden bir şair niteleyicisi olarak kullanılmıştır. Sehî Bey, şair Nahifî için;"Güyendelikde şol mertebe pehlevândur ki diyār-ı 'Acemden sāzende 'Abdü'l-ḳādir geldükde…[64]", şair Kâtip Şevkî için "Ve Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı inşā idüp mübālaġa ma'ārif ṣarf itmiş pehlevān münşīdür.[65]" Ve şair Katibî için "Ve 'ilm-i mūsiḳīde pehlevān-ı kāmil kendünüñ ve ġayruñ eş'ārın naḳş u taṣnīf bağlayup ırlardı.[66]"diyerek şairlerin ikisinin musikide ki ustalığını, gücünü, birinin de eserdeki ustalığını "pehlevan" kelimesiyle anlatmıştır.

Tufeylî kelimesi sözlükte "dalkavuk, çanak yalayıcı, başkasının sırtından geçinen kimse" olarak nitelendirilirken Kubbealtı Lugâtı'nda "sonradan eklenen" olarak da anlamlandırılmıştır. F. Steingass'ın Farsça-İngilizce sözlüğünde kelimeye bir kuyudaki suyun membaı, kaynağı anlamı verilmiştir. Bu anlam tezkirede "tufeylî kelimesine şairlik yeteneğinin membaı anlamı verilmesini sağlamıştır. "Sehî Bey, şair Kebîrî için "'Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma'ānī ve bedī' ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil 'ilm-i şi'ri ḫūb bilür kimesne idi.[67]" , "Fazıl Çelebi için "Faẓl u kemāl ile memlū envā'-ı ma'ārifle ṭopṭolu eş'ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ

bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[64] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.113 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[65] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[66] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[67] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

mevleviyyet derecesin bulmış…[68]" diyerek "tufeylî" kelimesini kullanmıştır. Bu kelime aslında "hoş-tab" kelimesinin ile eşanlamlı olarak nitelendirilebilir. Yani şairin, şiir söyleme yeteneğinin doğuştan olduğunu anlatır.

Mülayim kelime anlamı "yumuşak huylu, uysal" ," ses için kullanıldığında yumuşak ve yavaş" tır. Tezkirede bu kelime hem şair için hem de şiir için bir niteleyicidir. Şair niteleyicisi olarak sözlükteki yumuşak huylu, uysal anlamını karşıladığı için bu kısımda sadece şiir niteleyicisi olan mülayim kelimesi ele alınmıştır. Sehî Bey, şair Gubârî için "Ḫoş-ṭab' ẕihni selīm ve eş'ārı mülāyim.[69]" demiştir. Burada mülayim kelimesi bize; açık, insanı yormayan kelimelerle oluşturulan düzgün bir şiir olduğunu düşündürmüştür. "Zihni selim ve eş'arı mülayim" arasında seci yapıldığı da düşünüldüğünde yazar ses benzerliğinin yanında anlam olarak da bu iki kelimeyi birbirine yaklaştırmayı düşünmüş olabilir. Çünkü "selim" kelimesinin anlamı "doğru, düzgün" kusursuz" dur. Şairin bu şair için seçtiği şiirde girift ifadelerin kullanılmadığı, üslûbun sade olduğu görülür:

"Ẕerrece bulımayup sende nişān-ı deheni

Ġonca dil-teng oluban çāk ider uş pīreheni

Gül ruḫuñ şevḳı ile lāle şehīd oldı meger

K'ol ciger-sūḫtenüñ ḳana boyandı kefeni[70]"

Tüm bu dayanımlar neticesinde "mülayim" niteleyicisine "ifadesindeki açıklıkla okuyucuyu yormayan şiir" anlamı verilmiştir.

[68] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019)http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[69] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

[70] İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN,Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) s.113 (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

5. SONUÇ

Bu çalışmada, Sehî Bey'inHeşt- Behişt adlı tezkiresinin sözlüğü yapılmış, Sehî Bey'in hayatı ve üslûbu hakkında bilgi verilip kelime kadrosuna yer verilmiştir. Eser hakkında araştırma yapılırken, Sehî Bey'in belirttiği üzere *Mecâlisü'n Nefâis* adlı tezkireden faydalanılarak kaleme alınmış bir eser olması yazarın tür üslûbuna bağlı olup olmadığı sorusunu akıllara getirmiştir. Bu yüzden Heşt Behişt, Mecâlisü'n Nefâis ile karşılaştırılmış ve iki eserde yazarlarının ve dönemlerinin üslubu haricinde şiir niteleyicileri bakımından ortak kelimeler kullanmış, kendi eserlerinden "muhtasar" kendilerinden "fakir" olarak bahsederek gelenek gereğince mütevazılık göstermiş, bir şaire nazire yapılmışsa ve nazire yapanlardan biri yazarların kendileriyse, kendi nazirelerini esere yazmayı uygun görmüşlerdir. Bu iki yazarın padişaha ayırdıkları bir tabaka karşılaştırılmış ve bu biyografilerde ortak niteleyicilerin kullanıldığı görülmüştür. İki tezkireden biyografi örnekleri alındığında da niteleyici kelimeler ortaklığı tespit edilmiş ve niteleyicilerin tezkirenin tür üslûbuna has terimler kullanıldığını tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda Sehî Bey hem geleneğe hem de tezkire türüne bağlı kalarak eserini kaleme almıştır. Kullandığı üslûp, döneminin ve türün üslûbundan ayrı değildir. Yazarın verdiği bilgiler çok yüzeysel, anlattığı anekdotlar yarımdır. Bu yüzden eser okuyucusu şairlere ait kafasında soru işaretleriyle eseri tamamlar.

Yazarın eserinden birkaç şair biyografisi seçilmiş bu biyografilerdeki Arapça, Farsça kelimelerin yoğunluğu tespit edilmiş ve sonuçta eserin sade bir üslûp ile yazıldığı görülmüştür. Eser incelendiğinde beklenenin aksine eserin yazara ait olan bilgi kısmında atasözü ve deyim oldukça az kullanılmış, kullanılan atasözleri ve deyimler örnek olarak verilen şiirler içerinde geçmektedir. Cümleler kısadır. Fakat kimi biyografilerde cümleler yarıda kesilmiştir. Eserin mutantan diyebileceğimiz kısmı yazarın şairleri övdüğü kısmıdır. Eser, Latifî ve Âşık Çelebi tezkireleriyle karşılaştırıldığında mutantan dediğimiz üslûbun aslında bu iki tezkireye göre daha açık ifadelerle oluşturulduğu görülmüştür. Şairler hakkında genellikle iyi yorumlar yapılmıştır. Olumsuz eleştirilerde ise üslûbunu korumuş aşırı ifadeler kullanılmamıştır. Yazar eserini, kendi dönemi içerisinde, objektif bir bakış açısıyla yazmış, tek bir şehrin şairine yönelmemiş hakkında bilgi topladığı şairler arasından sanatına göre bir seçim yapmış ve istatistiksel olarak da bir şehre yoğunlaşmamaya özellikle dikkat etmiştir.

Sehî Bey eserinde şairlerden ve şiirlerinden bahsederken birçok niteleyici kullanmıştır. Araştırmalar sonucunda bu niteleyicilerin bazılarının "Mecâlisü'n Nefâis" ile ortaklık gösterdiği görülmüştür. Bunun dışında şiir niteleyicilerinden beklenen örnek şiir

ileniteleyiciye açıklık getirmesidir. Fakat Sehî Bey'inkullandığı niteleyicilerden "muhayyel" ve "latife-gûne", "sûznâk" ve "derdnâk"dışında bir şiirle örneklenmiş niteleyicisi yoktur. Bu niteleyicilere verilen örnek şiirler incelenmiş ve şiirlerle terimlerin karşılaştırması yapılmış sonuçta Sehî Bey'in yerinde niteleyiciler kullandığı görülmüştür. Niteleyiciler dışında "mev'ize üslûbu denilen nasihat içerikli tarza da şiir örneği vermiştir. "Redd'ül acuz ale's sadr" sanatıyla yapılmış şiirlerden örnekler vermiştir.

Eserin sözlük kısmı hazırlanırken pek çok sözlükten yararlanılmış kelimelerin anlamları sözlüklerle desteklenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında sözlükte anlamı olan, "zenane-reng", "divane-veş" "letafetten hali değil", "yek-dest ü hem-reng", "mülayim" ve "tufeylî" kelimelerinin bağlam esas alınarak sözlükten farklı anlam verilmiştir. Bu anlamlar özellikle şiir niteleyicisi ise şiir esas alınarak yorumda bulunulmuş ve bu kelimelerin tezkire terminolojisinde yer edeceği düşünülmüştür. Bilhassa "zenane-reng" niteleyicisinin diğer tezkirelerde "rusbiyane", "merdane değil" niteleyicileriyle aynı işlevi taşıyor olduğu düşüncesi farklı bir çalışmaya da zemin hazırlamıştır.

6.KAYNAKÇA[71]

AKKUŞ, M. (2014). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları

ALİ ŞİR NEVÂÎ. (2015). *Mecâlisü'n-Nefâyîs* (Erarslan, K.- Tokmak, A.N. haz.) Ankara: TDK

ARTUN, E. (2008). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları.* Adana: Kitabevi s.10-11

AŞIKPAŞAZADE. (2007) *Tevarih-i Al-i Osman* (Yavuz, K.- Saraç, M.A.Y. haz.). İstanbul: Gökkubbe.

AÇIKGÖZ, N. (2000). Klasik Türk Şiiri Tenkid Terminolojisi ve "Âb-dâr" Örneği**.** *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 2. S.149-160

BAYRAM, Ö. (2012). Nevvab Tezkiresinde Şiir ve Şair Üzerine Değerlendirmeler. *Turkish Studies,* Volume 7/1, s.385-404

CANIM, R. (2014). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları

ÇAPAN, P. (1993). *18. Yy Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Elazığ.

ÇINAR, B. (2011). XVI. Yüzyıl Tezkirecilerinin Şiir Seçimlerindeki Orijinallik. *TÜBAR,* XXIX, s.76-89

DURMUŞ, M. (2007). *Osmanlı Sahası Türkçe Şair Tezkirelerinin Tür Özellikleri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

DURMUŞ, T. (2011). *Edebî Hâmîlik İlişkileri: Kaynak Olarak Âşık Çelebi Tezkiresi***.** İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, s.133-147

İPEKTEN, H. (1991). *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuara Tezkireleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

İSEN, M.(1989). *Divan Edebiyatında Bir Tür*: Tezkireler. MEB.

İSEN, M.((1998). *Sehi Bey Tezkiresi***.** Ankara: Akçağ.

İSEN, M.((2010). *Tezkireden Biyografiye***.** İstanbul: Kapı Yayınları

İSEN, M. KILIÇ, F. , AKSOYAK, İ.H. , SUNGURHAN, A. , DURMUŞ, M. (2011).*Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yayınları

İnternet: Sehî Beg, Heşt- Behişt, (haz.) Haluk İPEKTEN, Günay KUT, Mustafa İSEN, Hüseyin AYAN,Turgut KARABEY. (2017) (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=3F10D9EEE451CA7919EB7620E9E2DCED105BFE2C68C658C091E591D45C0A51AE

İnternet: Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş- şu'arâ, (haz.) Dr. Filiz KILIÇ (2018). (alınma tarihi: 29.05.2019)http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0

[71] Çalışmanın hazırlanmasında kullanılan kaynaklar sözlüklerin sayısının fazla olması sebebiyle "sözlük kaynakçası" olarak ikinci bir başlık altında verilmiştir.

İnternet: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Sehî Bey maddesi. (alınma tarihi: 29.05.2019) http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=231

İnternet: Riyazi, Riyazü'ş-Şuara,(haz.) Dr.NamıkAçıkgöz(2017). (alınma tarihi: 29.05.2019) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0

İZ, F. (2015). *Eski Türk Edebiyatında Nesir*. Ankara: Akçağ Yayınları

KARTAL, A.(1998). *Klâsik Türk Şiirinde Lâle*. Ankara: Akçağ Yayınları

KILIÇ, F. (1998). *17. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler.* Ankara: Akçağ Yayınları

KILIÇ, A. (2003). Fatih Devri Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, s.85-93

KILIÇ, F. (2003). Tezkirelerde Şiirin Ahengini Belirten Kelimeler Üzerine**.** *Milli Folklor Dergisi.15*. Sayı.60 s.110-116

KILIÇ, F. (2013). *Klasik Türk Edebiyatının Peşinden*. Ankara: Grafiker Yayınları

KILIÇ, F. , YILDIZ, A.(2004). *Sehi, Latifi ve Aşık Çelebi Tezkirelerinden Hareketle XVI. YY. Tezkirelerinde Bazı Üslup Özellikleri.* Ankara: TDK Yayınları

KILIÇ, F. ; YILDIZ, A. (2006). Sehî, Latifî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinde Seci. *Osmanlı Araştırmaları*, XXVII, s.239

KÖPRÜLÜ, F. (1986). *Edebiyat Araştırmaları.* Ankara: TTK s.117-118

KURNAZ, C. (2011). *Halk Şiiri ve Divan Şiirinin Müşterekleri.* Ankara: Berikan Yayınevi

LEVEND, A.S. (1943) *Divan Edebiyatı.* İstanbul: İnkılâp Yayınevi

MENGİ, M. (2010). *Divan Şiiri Yazıları.* Ankara: Akçağ Yayınevi

OKUYUCU, C. , KARTAL, A. , KÖKSAL, F. (2014). *Osmanlı Nesri.* İstanbul: Kesit Yayınları

ONAY, A.T.(2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*(Kurnaz, C. haz.).Ankara: Akçağ Yayınları

ÖZYILDIRIM, A.E. (2011). Garîb Manalar, Acîb Hayâller Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinden Hareketle Belagat Terimi Olarak "Garîb" Sıfatı. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, s.147-167.

ROBİNSON, J.S. (1965). TheOttomanBiographies of Poets. *Journal of Near Eastern Studies* vol.24.

ROBİNSON, J.S. (2017). The Tezkere Genre in Islam (çev. BOZDAŞ, H.).*Hece Dergisi,* 249, (Eserin orijinali 1964'de yayınlandı) s.125

SOLMAZ, S.(2011). 16. Asır Şuara Tezkirelerinde Nükte. *Turkish Studies,* Volume 6/2. s.18-30

ŞENTÜRK, A.A. ve KARTAL A. (2014) *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınevi

TOLASA, H. (1982). Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* Ege Ünv. Edebiyat Fak. Yay., C. I, İzmir, s. 15- 47.

TOLASA, H. (2002). *16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*. Ankara: Akçağ Yayınları

YAKUPOĞLU, C. (2010). II. Bayezid'in oğlu Mahmud'un Hayatı ve Faaliyetleri. *ZKÜ. Sosyal Bilimler Dergisi*, c.6/12, s.319-339

YAZIR, M.H. (2016). *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli***.** İstanbul: Aktif Dağıtım

YILMAZ, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*. İstanbul: Kesit Yayınları

7.SÖZLÜK KAYNAKÇASI

AKBAYAR, N. (2002). *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü.* İstanbul: TarihVakfı Yurt Yayınları.

AKSOY, Ö.A. (1981).*Deyimler Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AKSOY Ö.A.(2007). *Atasözleri Sözlüğü 1-2.* İstanbul: İnkılâp Kitabevi,

AKSOYAK, İ.H. (1995). *Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri.* Sivas: Türklük Bilimi Araştırmaları

CUDİ, İ.E. (2006). *Lugat-ı Cudi* (İ. PARLATIR, haz.). Ankara: TDK

ÇAĞBAYIR, Y. (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük I-V.* İstanbul: Ötüken Neşriyat

DANKOFF, R. (2008). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü* (S.TEZCAN, Haz.) İstanbul: YKY

DEVELLİOĞLU, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat.* Ankara: Aydın Kitabevi

DİLÇİN, C. (2009). *Tarama Sözlüğü.* Ankara: TDK Yayınları

EFENDİ, M.A. (2009). *Burhan-ı Katı.* (M.ÖZTÜRK, D. ÖRS, Haz.). İstanbul: TDK Yayınları

EFENDİ, Ş.M.E. (1999). *Lehcetü'l-Lügat***.** (H.A. KIRKKILIÇ, Haz.). Ankara: TDK Yayınları

GÖLPINARLI, A. (2004). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri.* İstanbul: İnkılâp Yayınları

KANAR, M. (2008)**.** *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük.* İstanbul: Say Yayınları

KANAR, M. (2008)**.***Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü.* İstanbul: Say Yayınları.

KANAR, M. (2009). *Kanar Arapça-Türkçe Sözlük.* İstanbul: Say Yayınları

AHTERÎ, M.M. (2017). *Ahterî-yi Kebir* (KIRKKILIÇ, H.A. ; SANCAK, Y. haz.). Ankara: TDK Yayınları

KARAMAN, vd. (2006). *Dinî Kavramlar Sözlüğü.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

KESKİN, N. (2018). *Osmanlı Çiçek Adları ve Sözlüğü.* Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.

KOÇU, R.E.(1969). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü.* İstanbul: Sümerbank Kültür Yayınları.

KÖKSAL, M. F.(2005). *Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri 'ne Ekler***.** Klâsik Türk Şiiri Araştırmaları, Ankara: Akçağ Yayınları.

KÖKSAL, M. F.(2006). *Divan Şiirinde Nazire***.** Ankara: Akçağ Yayınları.

KUŞOĞLU,M. Z.(2006). *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Ötüken Yayınları

PAKALIN, M.Z.(1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***.** İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

PALA, İ. (2011). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü***.** İstanbul: Kapı Yayınları.

PAŞA, A.V. (2000). *Lehçe-i Osmani* (Toparlı, R. haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

REDHOUSE, S.J. *Redhouse Türkçe-İngilizce Sözlük*, İstanbul: Amerika Board Neşriyat Dairesi.

MAHMUD, K. (2018). *Divânu Lugâti't-Türk* (Ercilasun, A.B. ; AKKOYUNLU, Z. haz.) Ankara: TDK Yayınları

MUTÇALI, S. (2012) *Arapça-Türkçe Sözlük.* İstanbul: Dağarcık Yayınları

NACİ, M. (2000). *Osmanlı Şairleri* (C.KURNAZ, haz.). Ankara: Akçağ Yayınları.

NACİ, M. (2009). *Lügat-ı Naci.*(A.KARTAL, haz.) Ankara: TDK Yayınları

NECATİGİL, B. (1967). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü.* İstanbul.

NUTKİ, S.(2011). *Kamus-ı Bahri Deniz Sözlüğü.* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları

ÖZTUNA, Y.(2000). *Türk Musikisi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi.* Ankara:Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

PALA, İ. (2011) *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü.* İstanbul: Kapı Yayınları

PULTAR, M. (2007). *Yıldız Adları Sözlüğü.* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları

REDHOUSE, W.J.(2016). *Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye.* Ankara: TDK Yayınları

REDHOUSE, W.J.(1971). *New Redhouse Turkısh-Englısh Dictionary***.** İstanbul: Redhouse Yayınevi

STEINGASS, F.(2005).*A Comprehensive Persian-English Dictionary***.** İstanbul: Çağrı Yayınları

SAMİ, Ş. (2011). *Kamus-ı Türki.* (F.K.TİMURTAŞ, Haz.). İstanbul: Çağrı Yayınları.

ŞENÖDEYİCİ, Ö. (2010)**.** *Naili Divanı Sözlüğü* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ŞENTÜRK, A. A. (1999). *Osmanlı Şiir Antolojisi.* İstanbul: YKY

ŞÜKÜN, Z.(1944)**.** *Gencine-i GüftarFerheng-i Ziya Farsça-Türkçe Lugat.* Maarif Matbaası.

TANYERİ, M.A.(1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler***.** Ankara: Akçağ Yayınları

TEKİN, A. (2010). *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü.* İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları

TOVEN, M.B. (2004). *Yeni Türkçe Lügat*(Hayber, A. ; haz). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

TOLASA, H. (1982). Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* S.1. İzmir

TÖKEL, D.A.(2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar / Şahıslar Mitolojisi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

TULUM, M. (2011). *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı.* Ankara: TDK Yayınları.

ULUDAĞ, S. (2016). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Kabalcı Yayınları

UNAT, E.K. vd. (2004). *Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü.* Ankara: TTK Yayınları.

YILDIRIM, N.(2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü.* İstanbul: Kabalcı Yayınları

YILMAZ, M.(1992). *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler - Ansiklopedik Sözlük.* İstanbul: Enderun Kitabevi.

ZAVOTÇU, G. (2006). *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü.* Ankara: Aydın Kitabevi

EKLER

HEŞT BEHİŞT TEZKİRESİNİN BAĞLAMSAL DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ[72]

[72] Sözlükte geçen "zikr olınur", "şi'r", "eş'ar", "ebyat", beyt", "matla" , "mesnevi" , "kaside" ve "gazel" kelimelerine anlam verilmiştir. Örneklerin sayıca fazla olması sebebiyle tamamı alınmamış üçer örnek verilmiştir.

A

‘abā: *Genellikle yünden yapılan ve ayaklara kadar uzanan hırka.*

1. “Dervīş-i sāde-dillere dībā ‘abā yiter” (s.66:2)

‘abd-i ża‘īf-i ḳalīlü’l-biżā‘a: *Bilgisi az olan zayıf kul.*

1. “Egerçi bu ‘abd-i ża‘īf-i ḳalīlü’l-biżā‘a ve bende-i naḥīf-i eḳallü’ṣ-ṣınā‘ada çoḳ ol mertebede miknet ve...” (s.5:17)
2. “Egerçi bu ‘abd-i ża‘īf-i ḳalīlü’l-biżā‘a ve bende-i naḥīf-i eḳallü’ṣ-ṣınā‘ada çoḳ ol mertebede miknet ve...” (s.5:17)

‘abdu’llāh oġlı : Babası belli olmayan çocuklara verilen isim. Bu tabir, hem devşirme çocuklarını hem de cami avlusuna bırakılmış, kimin olduğu belli olmayan çocukları kapsar.

1. “ ‘Abdu’llāh oġlıdur.” (s.100:11)
2. “ ‘Abdu’llāh oġlı olduġı ḥaysiyetle ba‘żı kimesne buña nacaḳ diyü lāġ u laṭīfe yüzinden çoḳ söz iblāġ iderlerdi.” (s.100:14)
3. “ ‘Abdu’llāh oġlıdur.” (s.27:8)

‘Abdü’l-ḳādir: *14. yüzyılda yaşamış İranlı ünlü musiki sanatçısı Abdulkadir-i Gülabi.*

1. “Gūyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı ‘Acemden sāzende ‘Abdü’l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında ‘ale’l-fevr...” (s.90:19)

‘ābid ü zāhid: *ibadet eden ve dindar.*

1. “Ṣalāḥiyyet-şi‘ār ü fażīlet-disār ‘ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı ‘ilm ile mu‘tād müselmānlar du‘āsından istimdād iderler müstecābü’d-da‘ve bir ‘azīz idi.” (s.64:19)

‘acāyib: *Garip, tuhaf, alışılanın dışında, değişik.*

1. “...ġarāyib teşbīhāt ü ‘acāyib iṭlāḳāt bulmışdur ki andan ġayrı kimseye müyesser olmış degüldür.”(s.56:23)
2. “ ‘Acāyib luṭf gösterdi cihāna” (s.7:13)

‘acāyib-i ma‘ānī: *Acayip manalar.*

1. . “Ol ḳaṣīdede ‘acāyib-i ma‘ānī ve ġarāyib-i leṭāyif-i insānī cem‘ itmişdür.” (s.43:7)

‘aceb: *Garip, acayip, tuhaf, şaşırtıcı.*

1. “Ne ‘aceb menzil olur kimi ḳonar kimi göçer” (s.152:12)
2. “Bu zamān bir ‘aceb zamān oldı“ (s.143:9)
3. “ ‘Aceb urdı götürdi ibni Ḥammāl” (s.158:27)
4. “Merdāneler içinde ‘aceb erlik eyled” (s.164:15)
5. “ ‘Aceb mi dünyede bī-nūr olursa çeşm-i giryānum” (s.167:22)
6. “Hengāmegīr olursa ṣurāḥī ‘aceb degü” (s.117:8)
7. “ ‘Aceb mi ehl-i ‘irfānuñ yiri olursa mey-ḫāne “ (s.103:4)

‘aceb: *Acaba.*

1. ‘Aceb midür eger biñ küşte görseñ her yaña baḳsañ(s.155:14)

‘acele ḳılma:*Bir şeyi çabuk yapmaya çalışma, telâş ve sabırsızlık göstererek çabuk davranmak.*

1. Ey ecel bi’l-lāh amān vir baña ḳılma ‘acele (s.44:10)

‘Acem Monlā Ḥāfız: *(ö.1551) Fıkıh, kelâm ve belâgat sahasındaki şerh ve hâşiyeleriyle tanınan ansiklopedist Hanefî müderrisi, şair ve hattat.*

1. “ ‘Acem Monlā Ḥāfıẕuñ oġlıdur” (s.168:2)

‘acem: *İranlı.*

1. “Ol zamānda ṭāyife-i ‘A‘cāma ziyāde raġbet olmaġın bu daḫı kendüyi ‘Acem bildürüp ḫaylī ḫürmet ve niçe izzet buldı.” (s.93:11)
2. “...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi.” (s.68:29)
3. “Kim ola ḥüsnine meftūn ‘Acem ü Türk ü ‘Arab” (s.115:3)
4. “ ‘Acem ṭonından ol maḥbūbı ṣoydı” (s.68:32)
5. “ ‘Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẓ eyleyüp ma‘ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş‘āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab‘ nāzük sāl-ḫīrde kişi idi.” (s.91:8)
6. “ ‘Acemdür.” (s.152:21)

‘acem: *İran.*

1. “Ve bundan ġayrı daḫı ‘acem dilinden terceme itmiş ḫaylī mesnevīsi var.” (s.163:21)
2. “ ‘Acemde şuġl idüp ‘ulūmı anda taḥṣīl ü tekmīl eyledi.” (s.38:10)

3. "Vilāyet-i Rūmda degül belki ʻArabda ve ʻAcemde ve Pehlevī dilde bu üslūba şiʻr dimiş kimesne yok." (s108:21)
4. " ʻArabdan ve ʻAcemden ehl-i maʻrifet adına olan kimesneleri buldurup getürdüp fevḳa'l-ḥad riʻāyet itdürürdi." (s.15:14)
5. "Ve ol ʻAcemden geldügi maḥalde kendü günāhı muḳābelesinde pādişāhı medḥ idüp bir ḳaṣīde dimiş idi." (s.119:28)
6. "...Fenārī oġlı Aḥmed Paşayı Hind Mü'eyyedoġlını ʻAceme ḳaçurdı." (s.38:9)
7. "Uġurluoġlı ʻAceme varup pādişāh olduḳda merḥūm Sulṭān Bāyezīde elçilik ṭarīḳı ile gönderdi." (s.152:22)

ʻāciz ü ḳāṣır: *Güçsüz ve eksik.*

1. "...yıllarla ʻulūma saʻy idüp müntehā dirilen kimesneler ʻulūm-ı ʻArabiy-ye ve fünūn-ı mübāḥeseden anuñla tekellüm itmekde ʻāciz ü ḳāṣırdur." (s.168:6)

ʻāciz: *Güçsüz, zayıf, beceriksiz.*

1. "Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serīʻü'l-beyān taḥrīrinde ʻāciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur." (s.41:11)

ʻacz u ḳuṣūr: *Zayıflık ve eksiklik.*

1. "...maḥv olup bi'l-külliye unudılmasun diyü żarūrī ʻacz u ḳuṣūr ile ḳurāże-i ḳīl u ḳāl pūte-i bāl-maḳāl-i beyānda sızup ḳāl..." (s.5:26-27)

ʻadālet: *Hak ve hukūka uyma, herkesin hakkını gözetme, doğruluktan ayrılmama, hakkāniyet, adl.*

1. "...kendüsi ḳāḍī olup seccāde-i şerīʻatde ʻadālet üzre olmışdur." (s.103:17)
2. " ʻAdālet taḫtınuñ Nūşīn-revānı" (s.10:26)
3. "Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü ʻülemā şiʻr ü inşāya ve ehl-i maʻrifete māyil ʻadāletde ve seḫāvetde ʻadīmü'l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi." (s.17:3)

ʻadālet-disār: *Çok adaletli.*

1. "Şerīʻat-şiʻār ʻadālet-disār ṣāḥib-faẕīlet ve nīḳ-ḫaṣlet melek-sīret ve Yūsuf-ṣūret şecāʻat ü seḫāvet ile..." (s.34:12)

‘adāvet it-: *düşmanlık beslemek.*

1. “Ḫattā Tevārīḫ-i Āli ‘Osmānı tedvīn ve yazup tezyīn iden Yazıcı Ṭursuna bir beyt diyüp ol beyt ucından ‘adāvet idüp ḳatl itdürdi dirler.” (s.89:10)

‘add ol-: *Kabul edilmek, sayılmak.*

1. “Meşāyıḫdan ‘add olınur.” (s.74:11)
2. “Bu ḥayṣiyyet ile Rūm şā‘irlerinden ‘add olup iştihār bulmaġın bu teẕkireye ḳayd olındı.” (s.152:28)
3. “...bunlar daḫı ṭāyife-i ‘ulemādan ‘addol-duḳları ḥaysiyetle bu ṭabaḳa fāżılları ẕeylinde yazılup...” (s.52:33)

‘adem diyārı: *Yokluk ülkesi.*

1. “Āḫir Sulṭān Meḥemmed ġażabına maẕhar düşüp ‘adem diyārı cānibine sefer idüp dünyādan güẕer ḳıldı.” (s.27:21)

‘adem: *Yokluk.*

1. “Biz ‘adem mülkine maḫmil bağladuḳ yā hū saña” (s.140:5)

‘ādet idin-: *Alışkanlık haline getirmek.*

1. “Cevri ‘ādet idinür mihr ü vefāyı gözlemez” (s.135:8)

‘ādet ol-: *Alışkanlık haline gelmek, sürekliliğe sahip olmak.*

1. “Āsitān-ı sa‘ādetde ḳadīmden ḥādis olan ba‘żı bid‘at var idi ki ‘ādet olup cümle-i ‘ālem ḫalḳı andan bī-ḥużūr olmış idi.” (s.34:21)

‘ādet: *Alışkanlık haline getirilen davranış.*

1. “Ol yāra nola ben ḳulına cevr ise ‘ādet”(s.116:14)
2. “Nitekim saña ‘ādetdür niyāz ehline nāz itmek” (s.132:1)
3. “Ḫoş idi vuṣlat olsa ‘ādetümüz” (s.142:17)

‘ādeten: *Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek.*

1. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.12:22)

‘adīmü’l-misil: *Benzersiz.*

1. “...cevāhir bilmekde ‘adīmü’l-misil ṣāḥib-ma‘rifet cevheri māhir kimesne idi.” (s.44:22)
2. “Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü ‘ülemā şi‘r ü inşāya ve ehl-i ma‘rifete māyil ‘adāletde ve seḫāvetde ‘adīmü’l-mîsl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi.” (s.17:3)

‘adīmü’l-misl ol-: *Benzersiz olmak.*

1. “Çoḳ zamān ḫiṭābet itmiş maḳāmāt bābında ‘adīmü’l-misl olup kendü zamānında vāḳi‘ olan maḳām-şināsları cümle ḫacil ḳılmışdı.” (s.137:19)

‘adl ü insāf it-: *Adalet edip merhamet etmek.*

1. “Şu deñlü itdi ḫalḳa ‘adl ü insāf” (s.7:9)

‘adl ü inṣāf: *Adalet ve merhamet.*

1. “Şu deñlü itdi ḫalḳa ‘adl ü insāf” (s.7:9)

‘adl: *Adalet, hakkaniyet.*

1. “K’açdı Rūm içre ‘adl dervāze” (s.70:3)
2. “ ‘Adline ṣıġınurdı ẕulm-ı zamāneden” (s.75:22)

‘Adlī: *Sultan II. Bâyezîd'in şiirdeki mahlası.*

1. “Taḫalluṣın ‘Adlī itmişdür”(s.16:19)

‘Adnī: *Fâtih Sultan Mehmed’in vezîriâzamı Mahmud Paşa’nın mahlası.*

1. “ ‘Adnī baḳup yüzüñe bilürdi dehānuñı” (s.28:16)
2. “ ‘Adnī taḫalluṣ itmişdür” (s.27:8)

‘afv it-: *Suçunu bağışlamak, affetmek.*

1. “Sulṭān Meḥemmed daḫı bu söz sebebi ile günāhın ‘afv itdi.” (s.81:9)
2. “Ne ḫaṭā ola ki ‘afv itmeye sulṭān-ı kerem” (s.120:4)

‘afv ol-: *Bağışlanmak.*

1. “Günāhı ‘afv olmaḳ ümmīdine dimişdür ki ẕikr olınur.” (s.120:1)

‘ahd: *söz.*

1. “İnanma zülfinüñ ‘ahdine Ṣāfī” (s.32:1)

‘āḳıbet: *Nihayet, son.*

1. “Mevc-i ḫavādis ile helāk oldı ‘āḳıbet” (s.141:7)

2. "Her ne bed fi'l itdüm ise 'āḳıbet" (s.77:24)

'āḳil ü fāżıl: *Akıllı ve faziletli.*

1. "...fikr-i 'amīḳ ile baḥr-ı zeḫḫār ve ẕihn-i pāk ile ṣadef-i gevhervār deryā-dil 'āḳil ü fāżıl kişilerdür." (s.24:10)

'āḳil: *akıllı kimse.*

1. "Çoḳ ma'ārife ḳadir ve üslūb-ı şi'rde māhir kāmil ü 'āḳil kişi idi." (s.50:2)

'aḳl: *akıl.*

1. "Aldı benden 'aḳl u fikr ü ḳalb ile ārām -ı cān" (s.51:4)
2. "Ḥayret alur 'aḳlumı baḳsam gözine ḳaşına" (s.45:14)

'aḳl-ı müdeḳḳıḳ-ı mūşikāf: *Çok ince düşünen bir kimse.*

1. "...ve bir ṣūret ile işler itmişdür ki 'aḳl-ı müdeḳḳıḳ-ı mū-şikāf anuñ taṣavvurında ḥayrān..." (s.5:4)

'alāḳa: *İlişki.*

1. "Ḳaṭ' itdi ten 'alāḳasını gitdi cān saña" (s.37:17)

'alāmet: *Belirti, işaret, iz, nişan.*

1. "Merḳadi ṭaşına Mecnūnuñ 'alāmet ṣanmañuz" (s.45:16)
2. "Vefādan çün 'ālāmet yoḳ hey ol hūrşīd-i ṭal'atda" (s.135:21)

'ale'l-fevr di-: *Aniden,hazırlıksız şiir söylemek.*

1. "Üslūb-ı inşāya ve kavā'it-i mükātebāta çok mümāreset itmiş ḫoş-ṭab' ẕihni güşāde ve kendüsi bī-pervāāzāde-dil eş'ārı çoḳ 'ale'l-fevr dimekde naẕīri yoḳ ve..." (s.135:17)

'ale'l-fevr: *Birden, derhal.*

1. "Eŝnā-i ṣoḥbetde 'ale'l-fevr didügi maṭla'laruñ biri bu maṭla'dur." (s.14:8)
2. "Güyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı 'Acemden sāzende 'Abdü'l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında 'ale'l-fevr..." (s.90:20)
3. " 'Ale'l-fevr bedīhe dimekle bī-naẕīr ve didügi ebyātı def'i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir..." (s.158:18)
4. "Ḥisāb-ı 'aḳd bābında bī-naẕīr 'ale'l-fevr barmaḳ ḥisābın bir bir idüp cevāb

virmekden nihāyet-i derecede ḳādir ve...” (s.44:20)

‘ale’l-ḫuṣūṣ: *Özellikle, bilhassa.*

1. “ ‘Ale’l-ḫuṣūṣ ḳaṣāyidinde ḥalāvet ü melāḥat ü metānet bir mertebededür ki Türkī dilde andan artuḳ olmaḳ yoḳ.” (s.26:12)

‘ālem-: *Dünyâ.*

1. “ ‘Ālem içinde bu ise dirlik” (s.72:30)
2. “...ehl-i meclisüñ içine āteş bıraġup her biri hāy u hūydan ‘ālem yüzin şūr u ġavġā ve...” (s.125:13)
3. “Şimdi ‘ālem benüm aġyār ile destānum oḳur” (s.54:18)
4. “Dün gice ‘ālem içi ṭolmış idi būy-ı kebāb” (s.84:13)
5. “Olmaz idi ‘ālem içre böyle ḳıymetdār şi‘r” (s.158:9)
6. “Ḳamu ‘ilm iledür ‘ālemde fāżıl” (s.6:26)
7. “İy Gubārī yā kāşını zülfi eylep çekmesün” (s.59:2)
8. “Hemān ‘ālemde ‘ışḳ olsun cemāle” (s.69:12)
9. “Cān ki ġuṣṣañ çekmedi ‘ālemde şādān olmasun” (s.85:6)
10. “Zaḫmum gibi ‘ālemde nīçe aġzı ḳızıl var” (s.140:12)
11. “Buldı raḳīb kiẕb ile ‘ālemde iştihār” (s.44:24)
12. “ ‘Ālemde hemān sikkeyi mermerde ḳazarsın” (s.104:18)
13. “Eger uṣlu iseñ ‘ālemde deli ol be deli” (s.166:5)
14. “Naḳl-i Necātī ‘āleme tārīḫ olmaġın” (s.96:15)
15. “Mihrüm ki oldı ‘āleme rūşen güneş gibi” (s.37:18)
16. “ ‘Āleme od bıraġur sūz-ı dilimden süḫānum” (s.172:9)
17. “On sekiz biñ ‘ālemi rūşen ḳılur her pertevi” (s.67:1)
18. ” ‘Ālemlere āvāze ṣalayın mı ne dirsin” (s.55:35)

‘ālem: *Hal, ortam.*

1. “Lā’ubālī ‘āleminde Monlā Melīḥī ile şeb ü rūz bir yirde bile olup bilece şuġl iderler imiş.” (s.81:21)
2. “...ba‘żı bu cihān-ı bī-vefāda mevcūd kendü ‘ālemlerinde ‘īş u nūşda ma‘ārife ṭālib olup sulṭān-ı gītīsitān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ devām-ı devlet-i rūz-efzūn ve...” (s.138:21)

‘alem: *Nişan.*

1. “...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma‘rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i bālāsına ḫil‘at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa‘ādetine ‘alem ü ṭırāz olmışdur.” (s.34:16)

‘ālem-i ‘uluvv-i āsümān: *Yüce gök alemi. Ahiret.*

1. “...sarāy-ı sürūr-ı pür-belādan ‘ālem-i ‘uluvv-i āsümāna pervāz gösterüp ṭāvūs-ı ḳudsī-i cināna hem-rāz olup...” (s.94:15)

‘ālem-i fānī: *Gelip geçici âlem, dünya.*

1. “...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba‘żı bu ‘ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve...” (s.138:18)

‘ālem-i mā‘nide: *Mana alemi.*

1. “Birisi ‘ālem-i mā‘nide ṣöhre-i āfāḳ” (s.64:27)

‘aleyh’r-raḥme: *Rahmet üzerine (olsun).*

1. “ ‘aleyh’r-raḥme” (s.125:4)

aleyhi’r-raḥmeti ve’l-bārī: *Yaratıcının rahmeti onun üzerine olsun.*

1. “aleyhi’r-raḥmeti ve’l-bārī” (s.14:2)

‘aleyhi raḥmeti’l-cinān: *Cennetlerin rahmeti üzerine olsun. (Mekanı cennet olsun)*

1. “ ‘aleyhi raḥmeti’l-cinān” (s.19:11)

‘aleyhi’l-cenneti ve’r-rıḍvān: *Allah mekanını cennet eylesin ve ondan razı olsun.*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḫān ‘aleyhi’l-cenneti ve’r-rıḍvān Mekke fuḳarāsına ve...” (s.102:8)
2. “ ‘aleyhi’l-cenneti ve’r-rıḍvān” (s.55:2)

‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān: *Allah rahmet ve merhamet etsin.*

1. “Sulṭān Murād Ḫan ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān mülāzemetinde müddet-i ‘ömri nihāyet ve va‘de-i rūzgārı ġāyet bulup dünyādan āḫirete naḳl itdi.” (s.76:21)
2. “...biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān ḥażretlerine iledüp ‘arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve...” (s.69:23-24)

‘aleyhi’r-ravżati ve’r-rıḍvān: *Mekanı cennet olsun.*

1. “ ‘aleyhi’r-ravżati ve’r-rıḍvān” (s.14:18)

‘aleyhi’s-selām: *Selam onun üzerine olsun.*

1. “Ve andan ġayrı Mıṣr üstine varup Dāvud peyġāmber ‘aleyhi’s-selām türbesi üstinde sulṭān-ı Mıṣr olan Ḳanṣav Ġavrī ile muḳābil olup...” (s.19:21)
2. ”Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:12-13)

‘Ali Beg: *Sultan II.Selim döneminin devlet adamlarından biri olup aynı zamanda şairdir.*

1. “ ‘ALĪ BEG” (s.50:9)

‘Ali Çelebi: *Osmanlı Şeyhülislam'ı Molla Fenari'nin oğullarından biridir.*

1. “Monla Fenārī oġlı ‘Ali Çelebi oğlıdur.” (s.39:21)

‘Ali Dede: *Vefaiyye tarikatı dervişlerindendir.*

1. “Şeyḫ Ḥażretlerinüñ ḳāyim-maḳāmı ve ḫalīfe-i ẕevi’l-iḥtirāmı olan ‘Alī Dede ḥużūr-ı şerīflerinde sülūk idüp niçe ḫalvetler ve...” (s.141:14-15)
2. “Taṣavvufa meyli artuḳ olup Şeyḫ Vefā ḳāyim-maḳāmı olan ‘Ali Dededen tevbe itmiş dervīş-nihād cüvān idi.” (s.148:26)

‘Ali Paşa: *Sultan II. Bayezid zamanında 1501-1503 ve 1506-1511 dönemlerinde iki kez sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı.*

1. “ ‘Alī Paşa fevt olduḳdan ṣoñra Yūnus Paşaya irtibāṭ idüp anuñ ḫiẕmetinde iken fevt oldı.” (s.142:11-12)

‘Ali Pürtük: *Fatih dönemi mûsikîşinaslarından olduğu anlaşılmaktadır. Sehî, şair Sâgarî'den bahsederken Sâgarî'nin Gûyende Usta Şems ile hemdem, saz fenninde Ali Pürtük ile mahrem olduğunu kopuz icrâsında belli bir seviyede olduğunu yazmaktadır.*

1. “ ‘İlm-i edvārda gūyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde ‘Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve...” (s.125:8)

‘āli: *Çok,fazla.*

1. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı.” (s.17:5)

‘Alī: *Hz. Ali. II Hz. Peygamber’in damadı, Hulefâ-yi Râşidîn’in dördüncüsü.*

1. “Baş açuḳ abdāluñam gitmez dilümden yā ‘Alī” (s.100:5)
2. “Cānumı āşüfte ḳıldı zülf-i miskāsā ‘Alī” (s.100:2)
3. “Göñlümi dīvāne ḳıldı āh bu sevdā ‘Alī” (s.100:3)

‘Alī: *XVI. yüzyıl şairi Yetimi'nin gerçek adıdır.*

1. “İsmi ‘Alīdür.” (s.171:11)

‘ālī-ḳadr: *Değeri ve kıymeti yüce olan.*

2. “Ẕū-fünūn-ı ‘ālem ma‘ārifle mükemmel muḥterem ‘ālī-ḳadr ü ṣāḥib-ṣadr kimesnedür.” (s.58:14)

‘ālim u fāżıl: *Bilgin ve fazilet sahibi (kimse)*

1. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ālim u fāżıl ve ehl-i dil kāmil Ṭrabzon diyārından merḥūm Sulṭān Selīm Ḫan ḥażretleri ile bile geldi.” (s.124:4)
2. “ ‘Ālim ü fāżıl şā‘ir ü kāmil üslūb-ı naẓmda mümtāz ve vādī-i suḫanda nükte-perdāz ṭarīḳa-i eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve...” (s.98:4)

‘ālim: *İlimli, bilen, bilgili, bilgiç.*

1. “ ‘Ālim ü fāżıl ẕū-fünūn pādişāh idi.” (s.23:19)

‘āli-şān: *Şanı yüce, şerefli.*

1. “Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nihāyet-i derecede ‘āli-şān şecī‘ devlet ıssı ṭab‘ı selīm ve...” (s.35:3)

‘āmgīr: *Halk içinde yayılan. Şöhretli.*

1. ” ‘Ām gīr ra‘nā ġazelleri ve ḫoş-āyende zībā maṭla‘ları var.” (s.102:4)
2. “Ḫaylī ehl-i dil nāzük kāmil ḫoş-āyende ‘āmgīr eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.103:15)
3. “Eş‘arı ‘āmgīr ve ḫoş-āyende olduġı ḥay-siyyetle beyne’n-nās çoḳ oḳunur pesendīdedür.” (s.144:23)
4. “ ‘Āmgīr sözleri ve merdāne eş‘arı var.” (s.154:21)

‘āmī: *Avamca, ileri gelenlerden olmayan, cahil, avama ait.*

1. “ ‘Ārif ol irdi bahār oturma ‘āmīler gibi” (s.92:2)

‘āmil: *Amel eden, işleyen, icrâ eden kimse.*

1. **”** ...gemiciler ḳullanduġı ḫārtı ‘ilmi ile ‘āmil bu fende ser-āmed ve bu ṭarīḳda bī-māned kimesne idi.” (s.91:19)

‘āmiyāne: *Avam tarzında, alelâde, basit, bayağı.*

1. “Niçe bir ır u kengel ‘āmiyāne” (s.186:23)

‘āmm u ḫāṣṣ: *Genel ve özel.*

1. “Fī nefsi’l-emr anda olan ẕekāvet ü fiṭānet ü firāset ve niẓām-ı umūr-ı memleket ve ‘āmm u ḫāṣṣ arasında olan...” (s.32:17-18)

‘Amrī: *Asıl adı Amr olan şair, II. Mehmed ve II. Bayezıd zamanlarında müderrislik, kazaskerlik ve şeyhülislamlık görevlerinde bulunmuş olan Abdülkerim Efendi’nin azatlı kölesi ve evlatlığı olup bizzat ondan ilim tahsil etti.*

1. “İsmi ‘Amrīdür.” (s.103:13)

‘anber: *Ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde; güzel koku.*

1. “Ṣaçuñ miski ile ‘anber ḳarışmış” (s.50:5)
2. “ ‘Anber anuñ belki zamānı imes” (s.169:4)
3. “ ‘Anbere kāfūrı itüpdür zemin” (s.169:1)
4. “ ‘Anberi kāfūra zamān eylemiş” (s.169:2)

‘anber-i zülf: *Anber kokulu saç.*

1. “Gördügümce ‘anber-i zülfin ruḫ-ı dildārda” (s.28:8)

‘anberīne: *Kadınların misk ve anber gibi şeylerden yapıp boyunlarına taktıkları gerdanlık.*

1. “ ‘Anberīnedür ki girmiş ṣanki cānān ḳoynına” (s.183:22)

‘andelīb: *Güzel sesiyle bilinen kuş, bülbül.*

1. “İy ‘andelīb durma fiġān eyle hā yolın” (s.61:6)
2. “Ġonca ebkārı ‘andelībi görüp” (s.108:2)

‘ār it-: *Utanmak, hicap duymak; çekinmek, sakınmak.*

1. “Ġarīb olduġum içün ‘ār idersin” (s.90:1)
2. “Cāmi‘de ḫaṭībem diyü ben ‘ār ideyin mi” (s.138:12)

‘Ār: *Utanma duygusu.*

1. “Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına ‘ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı.” (s.48:28)

‘arab u ‘acem ü türkī: *Arapça, Farsça ve Türkçe.*

1. “ ‘Arab u ‘Acem ü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.90:21-22)

‘arab: *Arap ırkına mensup kimse.*

1. “Kim ola ḥüsnine meftūn ‘Acem ü Türk ü ‘Arab” (s.115:3)
2. “Vilāyet-i Rūmda degül belki ‘Arabda ve ‘Acemde ve Pehlevī dilde bu üslūba şi‘r dimiş kimesne yok
3. “ ‘Arabdan ve ‘Acemden ehl-i ma‘rifet adına olan kimesneleri buldurup getürdüp fevḳa’l-ḥad ri‘āyet itdürürdi.” (s.15:14).” (s108:21)

‘Arab: *Arabistan.*

1. “ ‘İnāyet-i Bārī mu‘āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd’e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka’be şerrefehallāh ziyāretine varup...” (s.17:14)
2. “ ‘Arabı vü Pārsı vü diyār-ı Hindi seyr eyleyüp müsāferetle ekser-i ma‘mūre-i arżı temāşa eyleyüp gezmişdür.” (s.90:16)

‘arabī terkīb: *Arapça tamlama.*

1. “Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretleri Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı ‘Arabī terkīb ile yazmaġa emr itmişlerdür.” (s.43:23)

‘arabī: *Arapça.*

1. “Memālik-i Rūmda her ṭarafda ḥüsn-i ḫaṭṭı ile müte‘āref ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.100:26)
2. “ ‘Arabī Parsī ve Türkī dilde sözleri ve ġarrā bī-bedel ġazeliyyātı var.” (s.84:6)
3. “...taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i ‘umūm idüp her fende māhir ve her ‘ilme ḳādir ‘Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.83:15)

4. " ‘Arabī ve Parsī ve Türkī dilde eş‘ārı var." (s.73:25)
5. "Ḫoş-ṭab‘ ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẕmı selīs ve edāsı nefīs ‘Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş‘ārı var." (s.53:8)
6. "...ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı bedī‘ ü beyānı merġūb iḥāṭa itmiş ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī eş‘ārı var." (s.161:17)
7. "İstanbul ḳāḍīsı iken virdügi ḥüccetlere imżā yazduḳda ekser naẕm idüp ‘Arabī ebyāt ile yazardı." (s.53:9)
8. "Münāsebet ile ‘Arabī ve Pārisī ebyāt ile mānend-i nigāristān-ı Çīn ve naḫl-i gülbün-i ḫuld-ı berīn zīb ü zeyn virmişdür." (s.57:24)
9. " ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var." (s.63:3)
10. " ‘Arabī vü Parsī vü Türkī eş‘ārı var." (s.104:23)

‘arak: *Ter.*

1. "Şol ‘araḳ kim ol gül-endāmuñ yañaġından çıḳar"(s.185:7)

‘arak-rīz: *Terler dökmek, Ağlamak.*

1. "Şad ‘arak-rīz ez teb-i ġam çün naẓar endāḫtem" (s.21:1)

‘ārıż ol-: *(Hastalık)Görülmeye başlamak, gelip çatmak, musallat olmak.*

1. "Çoḳ ma‘ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su‘āl zaḥmeti ‘ārıż olmış ża‘īf-mizāc ki-mesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi." (s.126:10)

‘ārıż: *Yanak.*

1. " ‘Ārıżuñ ‘arż it güle gülşende zībālanmasun" (s.118:21)
2. " ‘Ārıżuñ ṣafḥa-i gül-berg ḫaṭuñ reyḥāndur" (s.170:19)

‘ārī: *Yoksun, ...den uzak.*

1. "... ‘ulūm-ı müktesebeden ‘ārī vü fünūn-ı ma‘ārif-i eş‘ārdan beri bir kimesne idi." (s.88:5)

‘ārif: *İrfan sâhibi olan (kimse), bilici.*

1. " ‘Ārif ol irdi bahār oturma ‘āmīler gibi" (s.92:2)
2. "Ze‘āmete mutaṣarrıf ve vāfir eş‘āra mālik ‘ārif kişidür." (s.152:8)
3. "Ol maḥalde ‘ārifüñ birisi bu beyti dimiş" (s.37:4)

‘Ārifī: *Şairin mahlası.*

1. "Bī-ḥamdi'llāh emīnem 'Ārifī ġavġā-yı 'ālemden" (s.167:3)

'arş u kürsī: *Yer ve gök.*

1. " 'Arş u kürsīden yüce bir āfitābum var benüm" (s.67:2)

'arūs-ı ebkār-ı ṭab'-ı zeḫḫār: *Coşkun yeteneklerin el değmemiş gelini.*

1. "...miżmār-ı belāġatda çābük-süvār nükte-rübā olup elfāẕ-ı gevher-bārları 'arūs-ı ebkār-ı ṭab'-ı zeḫḫārlarını tezyīn ve..." (s.95:13)

'arż eyle-: *Sunmak, göstermek.*

1. "Şi'r içinde ġayr-ı farẕiyyātı 'arż eyler bize" (s.114:25)
2. "...pīr-i bī-ṭāḳat ve faḳīr-i bī-ḳudret olı-caḳ düşen ḳaṣīdelerin Ḥayātī ile dergāh-ı 'ālem-penāha gönderüp erkān-ı devlet daḫı pāye-i serīr-a'la-yı pādişāha 'arż eyleyüp..." (s.88:21)

'arż it-: *Sunmak, takdim etmek, göstermek.*

1. "Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı 'alem-penāh ḫiẕmetine gelüp ḳaṣīde 'arż idüp in'ām-ı 'āmlarına lāyıḳ ve..." (s.84:24)

'arż it-: *Arz etmek, sunmak.*

1. " 'Ārıżuñ 'arż it güle gülşende zībālanmasun" (s.118:21)
2. "...biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ġufrān ḥażretlerine iledüp 'arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve..." (s.69:24)

'arż ol-: *Sunmak, sunulmak.*

1. "Bu ġazeli diyeni buluñ diyü emr idüp cüst ü cū itdüklerinde Üsküb'de bulunup pādişāha 'arż olındıḳda..." (s.105:1)
2. "Medīne-i münevvere ve Ka'be-i muṭahhara ehlinden ba'żı şikāyetcileri gelüp 'arż olındıḳda sa'īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp 'ulūfeden giderüp tīmār emreyledi." (s.102:14)

'arż-ı feżāyil it-: *Fazilet göstermek.*

1. "Fużalā-yı 'āli-şān ve büleġā-yı me'ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde 'arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ

taṣnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür." (s.6:4)

‘arż-ı ḥāl eyle-: *Halini/durumunu söylemek/bildirmek.*

1. "Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżī-‘asker olan Monlā Velīyyü'd-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ‘arż-ı ḥāl eyleyüp..." (s.77:16)

‘arż-ı ḥāl it-: *Durumunu bildirmek; gönlünün dileğini söylemek, içini açmak.*

1. " ‘Arż-ı ḥāl itmege iy şāh nice açam dehenüm" (s.172:8)

‘aṣā: *Uzun çomak, el değneği, baston.*

1. "Bu Melīḥī iki ‘aṣā götürür." (s.81:13)
2. "Destine ‘aṣā ṣunalı bir pāre ṭayandı" (s.129:21)
3. "Düşdi ‘aṣāya nergis-i zerrīn ḳadeh gibi" (s.125:17)

‘asker: *Ordunun her kademesinde görevli subay, astsubay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim, leşker.*

1. "Lakin bütün pādişāh-ı ‘ālem-penāh ‘askerinde anuñ yayın çeker kimse yoġ idi." (s.151:20)

‘asker-i Engürüsi: *Macar askeri.*

1. "Pādişāh-ı cihān-küşāy u memāliksitan Ḥażret-i Süleymān-ı zemin ü zamān ‘asker-i Engürüsi ṣıyup ḳıralın zebun..." (s.165:6)

‘aṣr: *Yüzyıl, devir, zaman.*

1. "Ve bu ‘aṣrda nisā ṭāyifesinden iki ḫatun ẕuhūr bulup her bi-rinüñ eş‘ārı güzel ve ebyātı bī-bedel beyne'n-nās ġazeliyyātı mütedāvil olup..." (159:5)
2. " ‘Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẕūrı ṣāḥib-fażl ‘azīz ‘ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş..." (s.61:12)

‘aşere-i muḫabbese: *II. Bayezid'e suikast girişiminde bulunan on Kalenderi.*

1. " ‘Aşere-i muḫabbesedendür." (s.40:17)

‘āşıḳ ol-: *Sevdalanmak.*

1. “Ki gören ‘āşıḳ olur ṣūret-i ser-nāmesine” (s.106:15)

‘āşıḳ: *'âşık: Sevgili'ye gönül bağı ile bağlanmış kimse.*

1. “Şimdi mi ḳıydı begüm ‘āşıḳ olanlar cānına” (s.94:9)
2. “Gel iy derd ehli ‘āşıḳ olma ġāfil” (s.186:16)
3. “Bir ‘āşıḳ çehresidür ol ṣararmış” (s.3:13)
4. “Ġamzeñ cefāsı ‘āşıḳa ‘ayn-ı vefā gelür” (s.149:2)
5. “Dil-ber ṭutarsa ‘āşıḳa n’ola cefā yolın” (s.61:3)
6. “ ‘Āşıḳı çün bī-vücūd itmek olupdur ḫū saña” (s.140:4)
7. “Ḥükm ider ‘āşıḳına ṣanki berāt ile yürür” (s.33:6)
8. “Her-cāyī dil-rübānuñ ‘āşıḳına vefası” (s.167:27)
9. “ ‘Āşıḳlar aġladan büt-i zībā degül misün” (s.103:21)
10. “Kāfir dimeñ ‘āşıḳlara kim ‘ışḳ anuñ īmānıdur” (s.76:11)
11. “ ‘Āşıḳlarınuñ cānını ḳurbān ide beñzer” (s.122:6)
12. “Tāze tāze dāġ urur ‘āşıḳlarınuñ cānına” (s.120:10)
13. “Lā‘ubālī ‘āşıḳam dīvānelerdür milletüm” (s.128:15)

‘āşıḳāne: *Konusu aşk olan şiirler.*

1. “Eş‘ārı rengīn ve naẓmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende ‘āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla‘larına nihāyet yok.” (s.96:25
2. “Sözleri merdāne ve ġazeliyyātı ‘āşıḳāne” (s.16:6)
3. Nihāyet-i derecede ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳāne ve nāzük güzel rindāne eş‘ārı ve sözleri var.” (s.175:11)
4. “ ‘Āşıḳāne sözleri ve ḫoş-āyende ġāzelleri var.” (s.166:1)
5. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur.” (s.11:10)

6. “Eş‘ārı ‘āşıḳāne ve ebyātı derdmendāne ve bu maṭla‘lar anuñ eş‘ārındandur.” (s.112:15)
7. “Vāḳi‘ olan cümle-i zāde-i ṭab‘ı ‘āşıḳāne vü merdāne vāḳi‘ olmışdur.” (s.20:6)
8. “Eş‘ārı derdmendāne ve ebyātı ‘āşıḳānedür.” (s.174:4)

‘Āşıḳ-ı bī-çāre: *Çaresiz aşık.*

1. “ ‘Āşıḳ-ı bī-çāreye bī-raḥm olursañ böyle sen” (s.153:15)

‘āşıḳ-ı miḥnet-zede: *Mihnet çeken, sıkıntılı âşık.*

1. “Ey ‘āşıḳ-ı miḥnet-zede bulduḳca bunarsın” (s.49:2)

‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl: *Tutkun halde olan âşık.*

1. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur.” (s.11:10)

‘āşıḳ-meşreb: *Aşık tavırlı.*

1. “Ḳāḍī olmış ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳ-meşreb ve şūrīde-mezḫeb kimesnedür.” (s.147:9)

‘āşir: *On sayısı.*

1. “Bilürsin tis‘adan efzūndur ‘āşir” (s.187:17)

‘aṭā it-: *Bağışlama, vergi, ihsan.*

1. “Umaruz ide ‘aṭā fāris-i meydān-ı kerem” (s.96:4)

‘aṭā: *Baba, ata.*

1. “Ġanī eyler ‘aṭāsı her faḳīri” (s.7:5)

‘atabe-i ‘osmānī: *Osmanlı'nın kurulduğu zaman.*

1. “ ‘Atabe-i ‘Osmānī ve südde-i ḫāḳānī ẕuhūr ideli bu deñlü dındār müslimān ehl-i vaḳār vezīr bir daḫı olduġı ma‘lūm degüldür.” (s.34:18)

‘atabe-i ‘ulyā: *Çok yüce eşik, Padişah huzuru.*

1. “...fāriġü’l-bāl olanları ‘atabe-i ‘ulyā vü südde-i semā-sīmālarında ḫiẓmet-i mülāzemetde İlāhī pāyidār u üstüvār eyle ve...” (s.24:24)

‘Aṭāyī Çelebi: *(ö.1437) Fâtih Sultân Mehmed dönemi şairlerindendir.*

1. “ ‘Atāyī Çelebİ” (s.75:6)

‘Aṭāyī: *ATÂYÎ/ATÂ’Î, İvaz Paşa-zâde, Edirne’de doğdu. Fâtih Sultân Mehmed dönemi şairlerindendir. Atâyî’nin Dîvân’ı yoktur.*

1. “Göz ucından nidelüm yandı ‘Aṭāyī dil ü cān” (s.76:1)
2. “Şimdi güci ‘Aṭāyīye sulṭān ider dirīġ” (s.75:23)

‘āṭıfet-i ḫusrevānī: *Sultan Hüsrev'in ki gibi bir cömertlik.*

1. “...bi’l-fi‘l zāviye-i ḥayātda pādişāh-ı gerdūn-ı iḳtidār Süleymān-veḳār ḥażretlerinüñ ‘āṭıfet-i ḫusrevānīsinden müstefād olup...” (s.24:23)

‘āṭıfet-i şāhenşāhī: *Padişah iyiliği, cömertliği.*

1. “...iḥsān-ı ḫāṣlarına müsteḥaḳ olup ṣadāḳat-i pādişāhīden ve ‘āṭıfet-i şāhenşāhīden behremend ü muġtenem olurdı.” (s.84:25-26)

‘avām u ḫavāṣṣ: *Devrin ileri gelenleri ve halk.*

1. “ ‘Avām u ḫavāṣṣ arasında merġūb ve ehl-i ḳalem ṭā’ifesi ḳatında maṭlūbdur.” (s.73:25)

‘avāmü’n-nās: *Cahil insanlar.*

1. “Egerçi ‘avāmü’n-nās anlara Türkī eş‘ār isnād iderler ammā anlar aṣlā Türkī şi‘r dimemişlerdür.” (s.20:12)

‘avnī: *Fatih Sultan Mehmed'in mahlası.*

1. “Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’da Ebü’l-feṭh yazılur. Taḫalluṣın ‘Avnī itmişdür.” (s.14:19)

‘ayān eyle-: Ortaya çıkarmak.

1. “İçinde çoḳ ma‘ānī-i cedīd ve elfāẕ-ı muḫtasar-ı müfīd derc eyleyüp beyān ve ḥikāyesinüñ her müşkilin ḥall idüp ‘ayān eylemişdür.” (s.163:21)

‘ayān beyān eyle-: *Apaçık, görünür hale getirmek.*

1. “Anlaruñ ‘aẕamet ü ḥaşmetin ve faẓīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī‘ü’l-beyān ü bedī‘ü’l-lisān mānend-i lū’lū-i

menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese ‘ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i‘lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür.” (s.11:24)

‘ayān u beyān: *Açık ve anlaşılır.*

1. “...be-ġāyet āsān ve müşkil maḥallerin açup ‘ayān u beyān itmiş.” (s.64:6)

‘ayār: *ölçü, değer.*

1. “Bilür her naḳd-ı ḳalbüñ ol ‘ayārın” (s.187:2)

‘ayn-ı ra‘nā: *Güzel göz.*

1. ”Rā-yı ġarrādur ki yazmış ‘ayn-ı ra‘nā üstine” (s.58:22)

‘ayn-ı rıżāları: *Rızanın kendisi, kaynağı.*

1. “Ṣarrāfān-ı ma‘ādin-i īcād u ibdā’ ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā‘ ḥużūr-ı mevfūrü’l-ḥubūrlarından müterecci‘ ve mütevaḳḳi‘ oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẓūr buyurula.” (s.10:9)

‘ayn-ı vefā: *Vefa kaynağı; sözünde durma, sadakat sayılma.*

1. “Ġamzeñ cefāsı ‘āṣıḳa ‘ayn-ı vefā gelür” (s.149:2)

‘aynı: *Birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı.*

1. “Selsebīlüñ ‘aynıdur firdevs bāġından çıḳar” (s.185:8)

‘ayyār: *Hileci, düzenbaz.*

1. “Ḥīlesi çoḳ mekri çoḳ ‘ayyārdur andan ṣaḳın” (s.149:13)
2. “Ḳavline aldanma key ‘ayyārdur andan ṣaḳın” (s.149:15)

‘ayyāş: *Çok içki içen.*

1. “Nihāyet-i derecede ‘ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẓmetinden dūr ve āsitāne-i sa‘ādetinden mehcūr düşüp...” (s.80:27)
2. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād

ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:6)

3. “Lākin ġayetde ‘ayyāş ve nihāyetde evbāş olmaġın felāket ile fevt oldı.” (s.133:7)

‘āẕāb: *Eziyet, işkence, keder.*

1. “Belā-yı hecre ġāyet yoḳ ‘aẕāb ise nihāyetsüz” (s.156:2)

‘aẕāb-ı ġażāb-ı pādişāhī: *Padişahın azabı ve gazabı.*

1. “ ‘aẕāb-ı ġażāb-ı pādişāhīye maẕhar ve ıḳāb-ı ḥiddet-i şehinşāhīye manẕar vāḳi‘ olup...” (s.87:14)

‘aẓamet ü ḥaşmet: *Yücelik ve ululuk.*

1. “Anlaruñ ‘aẓamet ü ḥaşmetin ve faẓīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī‘ü’l-beyān ü bedī‘ü’l-lisān mānend-i lū’lū-i menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese ‘ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i‘lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür.” (s.11:21-22)

‘aẓamet: *Büyüklük, ululuk.*

1. “...her diyāra itdükleri seferleri ve kendülerinüñ ‘aẕametin ve ḳudretin beyān itmek içün bir kitāb te’līf idüp ve...” (s.46:29)

‘azīmet it-: *Bir iş veya gaye için yola çıkmaya niyetlenmek.*

1. “Ka‘be şerrefeha’llāh seferine niyyet ve Ḥicāz yolına ‘azīmet idüp ol münāsebet ile bu ebyātı didi ki ẕikr olınur.” (s.167:20)

‘azīmet: *Bir yere doğru yönelme, yola çıkma.*

1. “Devlet iḳlīmine ‘azīmet içün” (s.72:18)

‘azīmü’l-ḳadr: *Kıymeti yüce.*

1. “Fenn-i bedī‘ ü beyān ‘azīmü’l-ḳadr ve refī‘ü’l-mekān olmaġın ‘ilm-i şi‘re bir vech ile mümāreset ve bir ṣūret ile raġbet gösterüp tetebbu‘-ı ‘ilm-i şi‘r itmişdür ki...” (s.80:15)

‘azīz: *Saygın, değerli.*

1. “ ‘Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẕūrı ṣāḥib-faẓl ‘azīz ‘ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş...” (s.61:13)

2. “Ṣalāḥiyyet-şi‘ār ü faẓīlet-disār ‘ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı ‘ilm ile mu‘tād müselmānlar du‘āsından istimdād iderler müstecābü’d-da‘ve bir ‘azīz idi.” (s.64:21)
3. “Dördinci ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan mecma‘-ı fużalā ve fırḳa-ı bü-leġā ‘azīzler ki her biri faẓīlet göginüñ güneşi ve...” (s.67:9)
4. “...ve derece-i sa‘ādete yitişmiş ‘azīzler çoḳdur.” (s.4:6)
5. “...memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā vü şu‘arā ‘azīzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa ki mürūr-ı zamānla...” (s.5:12)
6. “...memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā vü şu‘arā ‘azīzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa ki mürūr-ı zamānla...” (s.5:12)
7. “Altıncı bihişte müte‘allıḳ olan ‘azīzlerüñ beyānındadur ki bunlaruñ ba‘żı ḥayāt ābı ile bāḳī vü mevcūd olup bu...” (s.95:6)
8. “...gülistān-ı belāġatde bülbül-i ġazel-serā-yı suḫan-senc olan ‘azīzlerüñ ẕikrindedür ki bu kemīne anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref olup...” (s.68:1)
9. “Beşinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘ olup yād olan ‘azīzlerüñ dār-ı ġurūr-ı fenā ve...” (s.94:14)
10. “...levḥ-i ḫāṭır-ı rūzgārdan ve defātir-i çarḫ-ı nā-hemvārdan bu ‘azīzlerüñ nāmı maḥv olup bi’l-külliye unudılmasun diyü...” (s.5:26)
11. “...levḥ-i ḫāṭır-ı rūzgārdan ve defātir-i çarḫ-ı nā-hemvārdan bu ‘azīzlerüñ nāmı maḥv olup bi’l-külliye unudılmasun diyü...” (s.5:26)
12. “Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem‘ olup ẕikr olan selātīn-i ‘adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā’ir ‘azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı” (s.12:20)
13. “Her ‘azīzüñ ayaġı tozına yüz süriyelüm” (s.79:11)

‘azl it-: *İşten çıkarmak,görevine son vermek.*

1. “Vezāretden ‘azl idüp Burusada Murādiyye tevliyetin virüp gönderdi.” (s.26:1)

‘azl ol-: *Görevden alınmak.*

1. “Sulṭān Bāyezīdüñ evāḫirinde feterāt olup nişāncılıḳtan ‘azl olmış idi.” (s.39:4)
2. “Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍīsı iken fevt oldı.” (s.45:5)

‘azm-i frengistān it-: *Avrupa'ya gitmek.*

1. “Sulṭān Cem deryā yüzine revān olup ‘azm-i Frengistān idüp terk-i diyār itdükde bile gidüp rūzgārını geçürenlerdendür.” (s.121:22)

a‘dād: *Adetler, sayılar.*

1. “Hemān a‘dād içre ṣıfra beñzer” (s.113:18)
2. “Tezāyüd virür a‘dāda velīkin” (s.113:19)

a‘dā-yı mülk ü memleket: *Mülk ve memleket düşmanları.*

1. “...şevket ü nuṣreti izdiyād üzerine olup aḥibbā-yı dīn ü devleti mürūr ve a‘dā-yı mülk ü memleketi maḳhūr ola.” (s.186:7)

a‘lā: *Daha yüksek, en yüksek, pek yüce.*

1. “Felek ḳadrinden a‘lā himmeti var” (s.6:16)
2. “Egerçi her vech ile mertebeleri a‘lā vü rütbeleri bālādur anlara ṣā‘irliḳ pāyesin isnād itmek sūyı edebdür.” (s.58:15)

a‘ṭāf-ı kerīme: *(Kendisinde) var olan merhamet.*

1. “Elṭāf-ı ‘amīmeleri bī-ġāyet ve a‘ṭāf-ı kerīmeleri mālā-nihāyetdür.” (s.43:11)

Āb u ḫāk-i berġama: *Bergama'nın toprağı ve suyu.*

1. “Āb u ḫāk-i Berġama maḥbūb ile ṣā‘ir ḳopar” (s.99:8)

āb u hevā: *su ve hava.*

1. “Vilāyet-i Rūmuñ āb u hevāsı laṭīf ve ādemīsi āb u hevā leṭāfetinden ġāyet nāzük ẕarīf olup...” (187:2)
2. “Vilāyet-i Rūmuñ āb u hevāsı laṭīf ve ādemīsi āb u hevā leṭāfetinden ġāyet nāzük ẕarīf olup...” (187:24)

āb: *Su.*

1. “Ferşinüñ bünyādı āb u saḳfınuñ bünyādı bād” (s.120:11)

2. "Nice bir gāv gibi āb içelüm" (s.38:15)
3. "Altıncı bihişte müte'allıḳ olan 'azīzlerüñ beyānındadur ki bunlaruñ ba'żı ḥayāt ābı ile bāḳī vü mevcūd olup bu..." (s.95:7)
4. "İrişen lebleri ābına ḥayāt ile yürür" (s.33:2)
5. "Allāh raḥmetiyle āsūde ve bi'l-fi'l ḥayāt ābıyla ṣuvarılup ḳayd-ı ḥayātda mevcūd ve..." (s.160:17)

ābād ol-: *Şenlenmek, bayındır olmak.*

1. "Dil ki vīrānı degül 'ışḳunuñ ābād olmasun" (s.85:7)

ʿAbdulaziz: *(ö.1543-45) Abdülazîz ilk dönem Arap şairlerinin pek çok şiirini ezbere bilen fasih ve beliğ bir kişiydi.*

1. "Sara Abdulaziz katibeha" (s.62:20)

Āb-ı āmu: *Amuderya, Orta Asya'nın en uzun nehri.*

1. "Āb-ı āmu ez ser-i her mūrevān şod haşmrū" (s.20:26)

Āb-ı ḥayāt: *İçeni ölümsüzlüğe ulaştıran ve nerede olduğu bilinmeyen bir kaynağın suyu.*

1. "Āb-ı ḥayāta çekmez idi hergiz iḥtiyāc" (s.156:21)
2. "Unutdurur sözi āb-ı ḥayātı" (s.187:4)

āb-ı ḥayvān: *İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.*

1. "İy dudaġı āb-ı ḥayvān merḥabā" (s.135:2)
2. "Zulmet içre ḳalmışam iy āb-ı ḥayvānum meded" (s.35:11)

āb-ı revān: *Akarsu.*

1. "Göricek āb-ı revān gibi aḳar her güzele" (s.44:15)
2. "Sāyeveş āb-ı revān üstine dir dir ditrer" (s.120:23)

āb-ı rūy: *Yüz suyu.*

1. "Egüp baş āb-ı rūyından içüp giryende ṣulana" (s.42:7)

abū abū: *Yazık, eyvah.*

1. "Vāylī vāylī abū abū didiler" (s.108:5)

acı: *Elem, sıkıntı.*

1. "Eşk acıya göz ağlaya nāle ṣalā vire" (s.162:8)

aç-: *(Bir şeyi) Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak.*

1. " 'Arż-ı ḥāl itmege iy şāh nice açam dehenüm" (s.172:8)
2. "Ne elüñ var senüñ kim açasın yār etegin" (s.58:3)
3. "Dāmen-i gül mi ṣanursın açasın yār etegin" (s.116:4)
4. "Alup açdı cemālinden ḥicābı" (s.69:10)
5. "Burḳa' götürüp açdı yüzin didi gör işte" (s.160:4)
6. "Ol gün yunarken açılı düşdi iñen güzel" (s.109:4)

açıl-:*(Çiçek için) Büyüyüp gonca halinden çıkmak, açmak.*

1. "Gül ḳatında açılmaġa yüzi yoḳ" (s.51:25)
2. "Bir gülistāndur açılmış gülleri" (s.71:21)
3. "...ve 'ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur" (s.188:7)
4. "Ruḫlarında yüzinüñ gülleri durmaz açılur" (s.57:1)
5. "Gülşen-i bāġ-ı İremdür ki ḳış u yaz açılur" (s.57:2)

açuḳ zihn: *Anlama kavrama gücü yüksek olan zihin.*

1. "Ḫoş-tab' selāset -i vezni ve ḫūb açuḳ ẕihni var." (s.118:19)

açuḳ: *Açık.*

1. "Ve kendüsi daḫı ḥāfıẕ-ı Kelamu'llāh ve ġāyet bī-bedel ra'nā ḫoş şāh-āvāz ve ẕihni açuḳ eş'ārı ḫoş-āyende ve..." (s.170:12)

açuḳ meşreb : Şuh.

1. "Türkī eş'ārı ziyāde ve kendüsi ṣāfī vü sāde-dil açuḳ meşreb ṣāḥib-dīvān kimesnedür." (s.86:12)

ad vir-: *İsimlendirmek.*

1. "...ve bu cümleyi sekiz meclis idüp Mecālisü'n-nefā'is diyü ad virmiş." (s.5:1)
2. "Ḫamse-i Rūmī diyü ad virmişdür." (s.103:1)
3. . "...bu ṭāyifenüñ zübdesin ve bu fırḳanuñ güzīdesin cem' idüp

Teẕkiretü'ş-şu'arā diyü ad virüp kitāb itmişdür." (s.4:27)

ad: İsim.

1. "Dervīş ise bunca peyġāmberlerüñ adın ḳanda bilse gerek idi." (s.16:3)
2. "Beş on peyġāmberüñ adın ancaḳ söyleyibildi" (s.16:4)

ādem: *adam, insan.*

1. "Āsitānuñda ne bilsün beni ādem ṣanur il" (s.65:15)
2. "Yay çekmek heves itmiş ādem çoḳ." (s.151:20)
3. "Şefḳat ü raḥm idüben bir ṣorar ādem bulınur" (s.56:16)
4. "Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal'aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı." (s.48:20)
5. "Sulṭān Meḥemmed daḫı ḫışm idüp anları helāk itmege ādem gönderüp Sulṭān Bāyezīd bu ḳażiyyeden āgāh olup..." (s.38:8)
6. "Dīvāneveş ādem olduġı eş'ārından ma'lūmdur." (s.55:32)
7. "Pür-idrāk fehmi güzel ve ṭab'ı pāk ḫūb ādemī kimesne idi." (s.132:17)
8. "Vilāyet-i Rūmuñ āb u hevāsı laṭīf ve ādemīsi āb u hevā leṭāfe-tinden ġāyet nāzük ẕarīf olup..." (187:24)
9. "Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup..." (s.51:17)
10. "Ḫoş-ṭab' nāzük ādemdür." (s.40:24)

Ādem: *Hz. Adem. İlk insan olduğu düşünülen kişi.*

1. "Ḳıṣṣa-i heşt bihişt Ādem ü şeyṭān-şekl" (s.54:19)

ādemoġlı: *insan.*

1. "Derdā ki ādemoġlı miskīn nişān imiş" (s.49:19)
2. "Anda olan beglerüñ adı muḫannes adına daḳılup pādişāh ġażab idüp ḥabs emr eyledi." (s.48:24)
3. "Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına 'ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı." (s.48:27)

adımın atmaġa mecāl ḳoma-: *Gücü kalmamak güçsüzleşmek.*

1. “Her biri ḳalḳup bunı adımın atmaġa mecāl ḳomayup ṭuta ḳapa meclise getürürler.” (s.107:7-8)

adına: *Namına, hesabına.*

1. “...memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā vü şu‘arā ‘azīzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa ki mürūr-ı zamānla bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve...” (s.5:12)
2. “...memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā vü şu‘arā ‘azīzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa ki mürūr-ı zamānla bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve...” (s.5:12)
3. “Sulṭān Meḥemmed adına bir taḳsīmin idüp taṣnīf baġlayup ırlamışdur.” (s.90:21)
4. “Ḫiẕmetde iken Sulṭān Ḳorḳuduñ yanında ḫiẕmetin ider ḫāṣṣa maḥbūblarından Piyāle-nām bir yarar ḫiẕmetkār ġulām adına...” (s.109:14)
5. “Merḥūm Sulṭān Yıldırım Bāyezīd adına Ḫūrşīd ü Feraḥşād adlu kitabı naẕm itdi.” (s.73:3)
6. “...iştiyāḳ ḫāmesi ile anuñ adına bir Türkī Firāḳ-nāme yazmış ḫalḳ içinde Firāḳ-nāme-i Ḫālīlī dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.83:1)
7. “...Sulṭān Mīr Süleymān adına tercüme idüp Türkīye döndürmişdür.” (s.71:2)
8. “ ‘Arabdan ve ‘Acemden ehl-i ma‘rifet adına olan kimesneleri buldurup getürdüp fevḳa’l-ḥad ri‘āyet itdürürdi.” (s.15:15)
9. “Ol zamānda ehl-i ‘ilme şol derecede i‘tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı.” (s.15:6)
10. “Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı.” (s.18:9).
11. “Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżī-‘asker olan Monlā Velīyyü’d-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ‘arż-ı ḥāl eyleyüp...” (s.77:14)

adlu: *İsimli, şöhretli.*

1. “Ḫurşīd ü Mihr adlu kitāb yazmışdur.” (s.163:19)
2. “Ve mesnevī ṭarzında Heves-nāme adlu bī-bedel bir kitābı var.” (s.39:12)

āfāḳı tut-: *şöhret bulmak, herkesçe tanınmak.*

1. Ṭutdı şıyt u ṣadāsı āfāḳı (s.188:21)

āferīn: *Takdir ve övgü sözü.*

1. "Ṣad hezārān āferīn ol ṣūretüñ naḳḳāşına" (s.45:15)
2. "Pek çekene uz atana āferīn" (s.97:25)

āfet: *Bela.*

1. "Ḳad ḳıyāmet ġamze āfet zülf fitne ḫaṭ belā" (s.26:22)
2. "Eyitdi ḳurtuluş yoḳdur elüñden özge āfetsin" (s.40:13)

āfet-i dehr: *Dünyanın güzeli.*

1. "İy āfet-i dehrüñ ṣanemi devr-i zamānuñ" (s.111:4)

āfitāb: *Güneş, sevgili.*

1. " 'Arş u kürsīden yüce bir āfitābum var benüm" (s.67:2)

āfitāb-ı 'ālem-tāb: *alemi aydınlatan güneş.*

1. "Āfitāb-ı 'ālem-tāb bir maḥbūba te'aluḳ ü intisāb itmiş kendünüñ bir yār-ı vefādārı var idi." (s.167:18)

āfitāb-ı ṭal'at: *Yüzünün güneşi.*

1. "Āfitāb-ı ṭal'atin tā ḥaşre dek tābende ḳıl" (s.67:24)

Āfitābī: *II. Bayezid dönem şairlerindendir.*

1. "ĀFİTĀBĪ" (s.106:6)
2. "Ḥikāyet iderler ki Āfitābī Çerāġ adlu bir maḥbūb ile münāsebet ü ülfet ṭutup mā-beynlerinde çoḳ meveddet ü maḥabbet vāḳi' olmış." (s.106:16)
3. "Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem'iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali' olur." (s.107:5)
4. "...beden ḳırṭāsın ocaḳlara yaḳup Āfitābī hūşyār olup bu ḫāli göricek bu beyti didi." (s.107:13)
5. "Ṣūfīsin Āfitābī bezm-i Çerāġa varma" (s.107:15)
6. "Bir gün Çerāġ Āfitābīyi odasına da'vet ider." (s.106:18)

aġ: *Ağ, tuzak.*

1. "Bilmez anı ki zülf-i siyāhında aġı var" (s.28:4)
2. "Eyit iy gözleri āhū kimüñ aġında idüñ" (s.84:9)

ağaç: *Gövdesi kuvvetli, büyük, dalları sert fidan.*

1. "Ol ki cismānīdür ağaçdandur" (s.81:15)

āgāh ol-: *Haberdar olmak.*

1. "...Sulṭān Meḥemmed daḫı ḫışm idüp anları helāk itmege ādem gönderüp Sulṭān Bāyezīd bu ḳażiyyeden āgāh olup..." (s.38:8-9)

āgāh: *Haberi olan, haberdar.*

1. "Āgāhı yoġ iken İbrāhīm Paşa İstanbulda ṭutdurup siyāset itdürüp ṣalb eylediler." (s.165:13)

ağar: *Yükselmek, çıkmak.*

1. "Göge ağarken ejder-i āhum" (s.54:12)

ağar-: *Ağarmak, Aklaşmak.*

1. "Baḫtı rengi yüzi tek ağarmaz" (s.70:6)

ağır: *Değerli.*

1. "Sa'ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde ağır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu' itmiş kişi idi." (s.51:21)

ağır: *Çok.*

1. "Pādişāh sancaġın çeker ağır dirlüklü beg idi." (s.49:26)

ağız: *Ağız; insan ve hayvanlarda yemeye, seslenmeye mahsus uzuv.*

1. "Ağzında hemān ṣıçana benzer" (s.159:3)
   İnsan ve hayvanlarda yemeye, seslenmeye mahsus uzuv.
2. "Ṭatlu ṭatlu ağzuma sög loḳma şefḳat arturur" (s.133:11)
3. "Ağzuñ añıldı yoḳdur o didiler" (s.108:1)

ağla-: *Kederden, teessürden gözyaşı akıtmak.*

1. " 'Āşıḳlar ağladan büt-i zībā degül misün" (s.103:21)
2. "Şem' ağladuġum gördi yaşı ḳana boyandı" (s.80:23)
3. "Ben ağlayayın ağlarsam evümden iki cān çıḳdı" (s.101:15)
4. "Eşk acıya göz ağlaya nāle ṣalā vire" (s.162:8)

5. "Ben aġlayayın aġlarsam evümden iki cān çıḳdı" (s.101:15)

aġlamaḳdan ḳanı çıḳ-: *Çok fazla üzülerek aşırı ağlamak.*

1. "Çeşmümüñ aġlamaḳdan yaş ile ḳanı çıḳdı" (s.99:18)

Aġras Medresesi: *Isparta'nın Atabey (Agros) İlçesi'nde ve Müftü Mahallesi'ndedir. Medrese, batı cephesine bitişik türbe, doğusundaki 19. yüzyılda yenilenmiş cami ve günümüze ulaşamayan çeşme ile hamamdan ibaret bir külliyenin parçasıdır.*

1. "Ṣoñradan Aġras medresesin ṭaleb idüp ol medreseden bedel bir miḳdār kendüye oturaḳ aḳça itdürüp..." (s.109:19)

aġyār: *Başkaları, gayrılar, Rakip.*

1. "Oturıcaḳ diz-be-diz aġyār dil-ber yanına" (s.120:9)
2. "Şimdi 'ālem benüm aġyār ile destānum oḳur" (s.54:18)
3. "Ḳapuñdan gitmedi āhumsuz aġyār" (s.49:21)
4. "Ayıram aġyārı Ḥaḳ yārī ḳılursa yārdan" (s.88:13)
5. "Kimse aġyāruñ elinden kesemez yār etegin" (s.57:28)

aġzı ḳızıl: *Sözleri sürekli acı veren, sürekli acı konuşan.*

1. "Zaḫmum gibi 'ālemde nīçe aġzı ḳızıl var" (s.140:12)

aġzı ölçüsin al-: *Hak ettiği cevabı almak.*

1. "Ve arpacılar muḥtesib oġlanınuñ aġzı ölçüsin alalar ki alduġumuz kile ile ṣatarız dimege mecāl bulalar." (s.129:2)

āh it-: *Acı ile içini çekmek.*

1. "Sūz ile bir āh itdüm idi yār didi kim" (s.111:6)

āh u fiġān: *Ah ve feryat.*

1. "Oldı şeydā gönlüme āh u fiġān eglencesi" (s.46:2)

āh u nāleñi: *Ah etme ve inleme. Ağlayıp sızlama, bağırıp çağırma.*

1. "İşitmez āh u nāleñi iy dil o yār uyur" (s.185:2)

ahālī-i kirām: *Ulu kişiler.*

1. "...ahālī-i kirām derecesin bulmışken ṣalāḥiyyet cānibine meyl eyleyüp..." (s.54:27)

aḥbāb-ı suḫan-dān: *Sohbet arkadaşı.*

1. "Yedinci bihişte mensūb olan ḫoş-ṭab' āzāde-dil aṣḥāb-ı 'irfān ve aḥbāb-ı suḫan-dān şā'ir-i nāzük fāżıl u kāmil kimesnelerüñ vaṣfındadur ki..." (s.139:7)

āheng-i hicaz: *Hicaz ahengi (Hicaz makamında ezgi/nağme).*

1. "Kerd ez mülk-i 'Irāk in müjde āheng-i Ḥicaz" (s.20:22)

āh-ı 'āşıḳ: *Aşığın ahı.*

1. "Gerçi dirler āh-ı 'āşıḳ seng-i ḫārādan geçer" (s.132:12)

āḫir: *En son, nihayetinde.*

1. "Āḫir pīr olıcaḳ südde-i sa'ādete gelmege ḳudreti olmayup her vaḳt ḳaṣīdesin gönderür olmışdı." (s.84:27)
2. "Āḫir ḳal'a alınmağla ḫalāṣ oldılar." (s.48:26)
3. "Āḫir ferāġat idüp taṣavvufa meyl eyledi." (s.149:8)

aḥibbā-yı dīn ü devleti: *Saltanat ve din topluluğundaki dostlar.*

1. "...şevket ü nuṣreti izdiyād üzerine olup aḥibbā-yı dīn ü devleti mürūr ve a'dā-yı mülk ü memleketi maḳhūr ola." (s.186:6-7)

āḫiret: *Ölümden sonraki hayat..*

1. "Dünyā vü āḫiret ḳamuya pīşvā olan" (s.3:24)
2. "Dünyā vü āḫiretde ola murādı ḥāṣıl" (s.95:4)
3. "Āḫiretde olur şarāba ḥisāb" (s.38:16)
4. "Bāḳī 'ömrin anda geçürüp āḫirete naḳl etdi." (s.83:17)
5. "Sulṭān Murād Ḫan 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ġufrān mülāzemetinde müddet-i 'ömri nihāyet ve va'de-i rūzgārı ġāyet bulup dünyādan āḫirete naḳl itdi." (s.76:23)
6. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında naḳībü'l-eşrāf olup Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānında āḫirete naḳl iden Mevlānā Seyyid Maḥmūddur." (s.64:17)

7. “Kendüsi yüz on yaşında iken āḫirete naḳl itdi.” (s.91:27)

āḫirü’l-emr: *En nihayet, sonunda.*

1. “Āḫirü’l-emr bir gün incinüp şarāba yasaġ idüp ışmarlamış mest bulduġuñuzda bāña getirün.” (s.81:3)
2. “...āḫirü’l-emr elf cidd ü cehd ile yanına alup Çaġşurcı Şeyḫī ol maḥalde bu beyti didi.” (s.158:24)
3. “Āḫirü’l-emr bu te’ḫīrden ḳażiyye-i ma‘ḥūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan...” (s.5:21)
4. “Āḫirü’l-emr bu te’ḫīrden ḳażiyye-i ma‘ḥūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan...” (s.5:21)

aḥkām u mükātebātı: *Yazışma kaideleri.*

1. “...fāżıl u kāmil kimesne olup Vilāyet-i Rūma üslūb-ı inşāyı aḥkām u mükātebātı evvel ol getürmişdür.(s.28:21)

aḥkām: *Şeriatın hükümleri, kanunları*

1. “Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi.” (s.29:5)
2. “Bu virdi şer‘ esāsına ṣıdḳ ile aḥkām” (s.65:3)
3. “Aḥkām kitābetin iderdi.” (s.123:15)

aḥkām-ı fermān-ı ḳażā-cereyān: *Ortaya çıkan, oluşturulan yazılı hükümler.*

1. “Pādişāh-ı ẕıllu’llāh ḥażretlerinüñ divān-ı ‘āli-şānında ṣādır olan aḥkām-ı fermān-ı ḳażā-cereyān ne ise cümle anlaruñ emrine müfevveżdür.” (s.46:13)

aḥkām-ı pādişahī: *Padişah emri.*

1. “...aḥkām-ı pādişahīden nişāncıya rūz-merre on beş biñ yigirmi biñ akçe ḥāṣıl olduġun i‘lām itmişler.” (s.29:13)

aḥkām-ı taḳvīm: *Takvim hükmü.*

1. “Aḥkām-ı taḳvīm” (s.128:22)

aḥḳar-ı rehī: *Çok aciz seyyah.*

1. olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile

sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. (s.6:1)

aḫlāḳ-ı ḥamīde: *Güzel ahlak.*

1. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur." (s.41:8)
2. "Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nihāyet-i derecede 'āli-şān şecī' devlet ıssı ṭab'ı selīm ve..." (s.35:2)

aḫlāḳ-ı kerīme: *Yüce ahlak.*

1. "Ol ḥażretüñ aḫlāḳ-ı kerīmeleri ve elṭāf-ı 'amīmeleri lā-yu'ad u lā-yuḥṣādur." (s.12:10)

aḫlāḳ-ı pesendīde: *Ahlakı takdir gören.*

1. "Bu ṭāyifenüñ ba'żınuñ evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri ve..." (s.52:24)
2. "...mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri pīrlerden ve rūzgār-dīde kimesnelerden semā' ile tevātüre yitişüp taḥrīr ü taṣvīr oldı." (s.68:3)
3. "Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā'ide-i naẕmı laṭīf ü mu'tedil eş'āriyle iştihār bulmış ve..." (s.103:16)
4. "Anlaruñ ḫiẕmetinde ḥāṣıl olmış fāżıl u kāmil Mesnevīye çoḳ tetebbu' itmiş aḫlāḳı güzel ve kendüsi bī-bedel maḥbūb yigit idi." (s.50:13)

Aḥmed Beg: *Yavuz Sultan dönemi defterdarıdır.*

1. "AḤMED BEG" (s.51:7)
2. "AḤMED BEG" (s.49:23)
3. "Tütünsüz Aḥmed Beg dimekle meşhūr u meẕkūrdur." (s.49:25)

Aḥmed Paşa: (ö.1496-97)*Ahmed Paşa, 15. yüzyılda Sultan II. Mehmed ve Sultan II. Beyazıd dönemlerinde kazaskerlik, vezirlik, sancak beyliği*

ve kadılık gibi yüksek görevleri yüklenmiş bir ulema sınıfı mensubu ve Divan Edebiyatı şairi.

1. "Merḥūm Aḥmed Paşanuñ nice ġazeliyyātını taḫmīs itmiş ḳābil kişi ve kendüsi dil-ḫoşī eş'ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde." (s.131:7)
2. "...kendü zamānında olan cümle-i şu'arādan fenn-i şi'rde bī-mānend ve üslūb-ı ma'ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü'd-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi'rde üstādı vü pīşvāsıdur." (s.80:19)
3. "...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫ^{v}āceliḳ ḥaḳḳını żāyi' eylemeyüp öldürmekden berī olup oġlanı Aḥmed Paşaya virdi." (s.26:1)
4. "...Fenārī oġlı Aḥmed Paşayı Hind Mü'eyyedoġlını 'Aceme ḳaçurdı." (s.38:9)
5. "Şāyibe-i şübhe ḳalmayıcaḳ Aḥmed Paşayı öldürmek isteyüp āḫir men..." (s.25:22)

Aḥmed: *(ö.1421)Şiirlerinde asıl adını mahlâsı olarak kullanan divan şairlerinden Ahmed-i Dâ'î aslen Germiyanlıdır.*

1. "Ḳapuñda ḳullaruñ bī-ḥad velī kemter ḳuluñ Aḥmed" (s.74:7)
2. "İsmi Aḥmeddür" (s.73:11)

Aḥmed: Özel isim.

1. "Ne Aḥmed Aḥmed-i Dā'i ne dā'i dā'i-i çāker" (s.74:8)

Aḥmed: *Şair Bihişti'nin (ö.1520) asıl adıdır.*

1. "İsmi Aḥmeddür." (s.119:16)

Aḥmed-i Dā'i: *(ö.1421)Şiirlerinde asıl adını mahlâsı olarak kullanan divan şairlerinden Ahmed-i Dâ'î aslen Germiyanlıdır.*

1. "Ne Aḥmed Aḥmed-i Dā'i ne dā'i dā'i-i çāker" (s.74:8)

aḥmer:*Kırmızı.*

1. "Ten-i sīmīnine aḥmer ḳarışmış" (s.50:8)

aḥsen-i ḫalef: *Öncekilerin yerine geçenlerinden en güzeli.*

1. "Ṣābıḳan vāḳi' olan mevālī-i 'iẕām ve ehālī-i kirām cem'iyyetinden ḳalmış baḳıyye-i selef ve aḥsen-i ḫalef sāl-ḫūrde vü..." (s.36:5)

aḫşām: *Akşam vakti.*

1. "Dervīşe ḳanda aḫşam olursa serā yiter" (s.66:5)

aḫtapot balığı: *Sekiz ayaklı, ayaklarında vantuzlar (emiciler) bulunan, vücûdu kısa ve yuvarlak, kabuksuz bir cins deniz hayvanı.*

1. "Ḳulaġı midye vü ḳuyruġı aḫtapot balığı" (s.89:15)

āhū: *Ceylan.*

1. "Eyit iy gözleri āhū kimüñ aġında idüñ" (s.84:9)
2. "Bir gözi āhū nigār u şūḫ u şengül mū-miyān" (s.156:8)

aḥvāl: *"hal, durum, vaziyet" kelimelerini karşılayan çokluk bildiren kelime.*

1. "Monlā Velīyyü'd-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ gösterüp ḥabsden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür." (s.77:15)
2. "Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem' idüp gelüp babasıyla ceng-i 'aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı." (s.19:14)
3. "Şāh İsma'īl ile muḳābele idüp bi-iẕni'l-lāh şarḳ pādişāhı İsma'īl Şāh münhezim olup aḥvāli ne olduġı ma'lūmdur" (s.19:20)
4. "Bu beytden anuñ aḥvāli ma'lūmdur ki ẕikr olınur." (s.85:1)
5. "Ve aḥvāli işbu beyitden ma'lūmdur." (s.101:4)
6. "İl içinde bu ikisinün aḥvāli ma'lūm u mefhūmdur." (s.81:24)
7. "Ve aḥvāli vü keyfiyyeti eş'ārından ma'lūmdur." (s.79:7)
8. "Sulṭān Meḥemmed aḥvāli tamām ma'lūm idindi"(s.25:26)
9. "Ḫoş-ṭab' pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā'ide-i eş'ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu' itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş'ārından ma'lūmdur." (s.116:11)
10. "Ṣan'atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz 'ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür." (s.156:15)

aḥvāl-i 'āmm u ḫāṣṣı: *Halkın ve devlet büyüklerinin hali.*

1. "Meḳādir-i nāssı ve aḥvāl-i 'āmm u ḫāṣṣı fehm itmekde ve vezāret üslūbın bilmekde bu deñlü vezīr gelmemişdür dirler." (s.33:14)

aḳ-: *(Göz yaşı) Dökülmek, akmak, düşmek.*

1. "Irmaḳ gibi gözümden aḳar şām u seḥer mā" (s.134:6)
2. "Çapak yirine gözinden müdām aḳar ḥavyār" (s.89:16)
3. "Eşk-i çeşmüm dem-be-dem gözümden aḳar mā gibi" (s.91:1)
4. "Ceyḥūn u Furāta gözüm ögretdi aḳışlar" (s.41:3)

aḳ-: *Meyletmek.*

1. "Göricek āb-ı revān gibi aḳar her güzele" (s.44:15)

aḳça it-: *Para harcamak, para sarfetmek..*

1. "Ṣoñradan Aġras medresesin ṭaleb idüp ol medreseden bedel bir miḳdār kendüye oturaḳ aḳça itdürüp..." (s.109:20)

aḳça: *Akçe, para.*

1. "Ṣāḥib-ma'rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa'ādetde beytü'l-mālden akça ta'yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler." (s.138:2)
2. "Ḫoş sen ol peyġāmberlerüñ her birinüñ bir bir adın söyle ben de bir bir saña aḳça vireyin didi" (s.16:3)

aḳça-i mu'ayyen: *Bir miktar para.*

1. "Ba'ż-ı şu'arānuñ rengīn sözlerin ve ġarrā ḫayāllerin ve Ka'be-i 'ulyā ḫademesinüñ ṣurrelerinden aḳça-i mu'ayyenlerin olup..." (s.102:22)

aḳçe: *Para, gümüş para.*

1. "Artuḳ söylemege ḳādir olmayup ol daḫı aḳçe virmekden berī oldı" (s.16:5)
2. "...bir ṭabaḳ ta'āma beş biñ aḳçe ḫarc eyler diyü pādişāha ṭama' virmek maṣlaḥatı içün talṭīf-i kelām eyleyüp..." (s.29:12)
3. "...aḥkām-ı pādişahīden nişāncıya rūz-merre on beş biñ yigirmi biñ aḳçe ḥāṣıl olduġun i'lām itmişler".(s.29:14)
4. "Birgün nişāncıya vāfir aḳçe virmiş" (s.29:17)
5. "Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa'āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa'āmdan bize daḫı vāfir ṭa'ām bişür diyü emr eyledi." (s.29:18)
6. "Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta'ālā üç yüz yigirmi dört

biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:21)

7. “Zamāne ḳāḍīları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoġ idi” (s.98:8)
8. “Sulṭān Meḥemmed daḫı görmiş ki istedügi çoḳ aḳçe olur” (s.16:1)
9. “Beytü’l-māldan ta‘yīn olınmış aḳçesi var idi.” (s.120:17)
10. “Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi.” (s.29:6)
11. “Hafta ortasına varmaz ay aḳçesine benzer” (s.167:28)

aḳḫiṣār-nām: *İsmi Aksihar olan (yer). Akhisar şuan Manisa'nın bir ilçesidir.*

1. “Ṣaruḫan vilāyetinde Aḳḥiṣār-nām ḳaṣabadandur.” (s.144:21)

aḳın: *Akın; düşman topraklarına tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla toplu olarak yapılan baskın.*

1. “Malkoçoġlı Bālī Begüñ ḳış aḳınında geregi gibi yoldaşlıḳlar idüp anuñ öñinde şehīd oldı.” (s.123:5)

aḳrabā: *Aralarında soy yakınlığı olanlar.*

1. “Şeyḫ Cemāl Ḫalīfenüñ aḳrabāsındandur.” (s.163:8)
2. “Ḫusrev ü Şīrīn ṣāḥibi Mevlānā Yūsuf Şeyḫīnüñ aḳrabāsındandur.” (s.54:5)

aḳṣā-yı merām: *Arzuların son haddi.*

1. “Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iḫtitāmıdur.” (s.188:14)

al-: *almak ll elde etmek.*

1. “Ger birin al diseler saña mey al mālı degül” (s.88:12)
2. “Aldı benden ‘aḳl u fikr ü ḳalb ile ārām -ı cān” (s.51:4)
3. “Yanında olan dünyāsın aldılar.” (s.137:10)
4. “Ve arpacılar muḥtesib oġlanınuñ aġzı ölçüsin alalar ki alduġumuz kile ile ṣatarız dimege mecāl bulalar.” (s.129:3)

5. “Bunda bir ḳābiliyyet fehm idüp ehl-i sūḳ arasından faḳīr aldum çıḳardum.” (s.148:19)

al: *Ele geçirmek.Fethetmek.*

1. “Āḫır ḳal‘a alınmaġla ḫalāṣ oldılar.” (s.48:26)

alay: *Beş süvari bölüğünden yahut dört piyade taburundan oluşan askeri takım.*

1. “Atıla panbuḳ gibi niçe alay” (s.98:1)

alçaḳ: *Basit, sıradan.*

1. “Ki bir alçaḳ ḳulıdur Mıṣr’a sulṭān” (s.8:15)

aldan-: *Bir hileye, bir yalana kanmak; avunmak, oyalanmak.*

1. “Ḳavline aldanma key ‘ayyārdur andan ṣaḳın” (s.149:15)
2. “Va‘desine ol cefākāruñ nice aldanmayam” (s.78:4)

alıḳo-: *(Bir şeyi veya bir kimseyi) Kendisi veya başkası için ayırmak, elinde tutmak.*

1. “Ḥayātī erkān-ı devlete varup gelmeden Maḥmūd Paşa ile münāsebet idüp ol daḫı bunda bir ḳābiliyyet müşāhede idüp kendü ḫiẕmetinde alıḳodı.” (s.88:26)
2. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:14)

āl-i ‘Osmān: *Osmanlı devleti.*

1. “Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murād oġlıdur ki buña müyesser olan feṭḥ ü ġazā āl-i ‘Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. Ebü’l-feṭḥ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.14:21)

Āl-i resūl: *İslam peygamberi Hz. Muhammed’in ailesi.*

1. “Āl-i Resūldür.” (s.107:18)
2. “Āl-i Resūldür.” (s.124:3)
3. “Āl-i Resūldür.” (s.162:19)
4. “Āl-i Resūldür.” (s.56:8)

allāh emrine var-: *Ölmek, yitip gitmek.*

1. “Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri‘āyetler ve ziyāde ‘ināyetler eyleyüp

Burusa sancağında iken fevt olup Allāh emrine vardı." (s.26:10)

2. "...vücūd-ı şerīfine ecel 'inān-ı mevti mün'aṭıf ḳılup Allāh emrine vardı." (s.78:1-2)

16. "Bī-bedel maḥbūb güzel nev-cevān tāze yigit iken Cānbird-i Ġazālī seferinde fevt olup Allāh emrine vardı." (s.151:23)

3. "Diyār-ı ġurbetde Sulṭān Cem ile ḳalup anda fevt olup Allāh emrine vardı." (s.122:14-15)
4. "Ṣoñradan dimāġına iḫtilāl yitişüp Allāh emrine vardı." (s.149:9-10)
5. "Ḳırḳ Ḳilisā ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup civār-ı Ḥaḳda mesken ṭutup mezārı Ḳırḳ Kilisādadur." (s.114:5)
6. "Allāh emrine varup mezārı Edirnededür." (s.127:14)
7. "İstanbulda Allāh emrine varup mezārı Şeyḫ İlahī tekyesindedür." (s.93:17)
8. "Ṣalāḥa māyil ve rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl Malġara ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup mezārı Malġaradadur." (s.98:10-11)

Allāh emrine yitiş-: *Vefat etmek, ölmek.*

1. "Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli'i nā-müsā'id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine yitişüp ḳabri Germiyāndadur." (s.70:23)

Allāh raḥmetine vāṣıl ol-: *Ölmek, yitmek.*

1. "Tebrīzde civār-ı Ḥaḳda tavaṭṭun idüp Allāh raḥmetine vāṣıl oldı." (s.82:24-25)

Allāh tebāreke ve ta'ālā: *Ulu ve yüce Allah.*

1. Allāh tebāreke ve ta'ālā dergāhına biñ biñ şükürler kim bu bende-i dil-ḫaste ve..." (s.188:4)

Allāh: *Allâh, Hüdâ.*

1. "Fānī olup fenā 'āleminden civār-ı Ḥaḳḳa naḳl idenler Allāh raḥmeti ile āsūde-ḥāl olalar ve..." (s.24:21)
2. "Allāh tebāreke ve ta'ālā kendü faẓl u kereminden ḥüsn iḳlīmine sulṭān ve kişver-i cemāle ḫaḳan yaratmış..." (s.167:8)
3. "Gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler." (s.18:13)

4. “Allāh tebāreke ve ta‘ālā anlara virdügi ẕekāveti ve feräseti bir kimseye daḫı müyesser itmemişdür.” (s.43:3)
5. “Allāh raḥmetiyle āsūde ve bi’l-fi‘l ḥayāt ābıyla ṣuvarılup ḳayd-ı ḥayātda mevcūd ve...” (s.160:16)
6. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:19)
7. “...şeh-zādelerinüñ her biri Allāh tebāreke ve te‘ālā ataları devletine lāyıḳ eyleyüp ‘ömr-i ṭavīl ile rūzgār-ı cemīl müyesser ü muḳadder idivire.” (s.23:24)
8. “Niçe bir feryād idem ḳorḳmaz mısın Allāhdan” (s.18:3)

Allāha ṣal-: *Allah'a(Allah'ın adaletine) havale etmek.*

1. “Nideyin Allāha ṣaldum seni benden keseni” (s.113:25)

Allāhu tebāreke ve ta‘āla: *Ulu ve yüce olan Allah.*

1. “Allāhu tebāreke ve ta‘āla emri ile firdevs-i a‘lāda mekān ṭutup raḥmet-i raḥmān ile āsūde-cān olduḳlarınca ve...” (s.52:6)

alt: *Bir şeyin aşağısı, üst karşıtı.*

1. “Ve kendüsi ḥicāb perdesi altında unudılmış ḳalmış sünnetsüzlik ile mu‘tād olmış.” (s.114:18)
2. “Rā ḳaşuñ rādur ḳamer altında iy māhum benüm” (s.58:24)
3. “Ayaġı altında yir yir tīġ-i ‘uryān baġlanur” (s.106:2)

altun: *Altın, kıymetli bir maden.*

1. “Güneş altun gül olursa yaraşur cāmesine” (s.105:15)
2. “Zamāne ḳāḍīları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoġ idi” (s.98:8)
3. “...anda varduḳda ta‘ādül eylemeyüp ba‘żı kimesnelerüñ ṣurrelerine noḳṣān ve ta‘yīn olınan altuncuḳlarına ziyān irgürmegin...” (s.102:12)
4. “Boynına ṭavḳ idinmiş altundan ḳılāde” (s.171:9)

amān vir: *Canını bağışlamak, öldürmemek, merhamet etmek.*

1. “Ey ecel bi’l-lāh amān vir baña ḳılma ‘acele” (s.44:10)

Amāsiyye: *Karadeniz Bölgesinde yer alan şehzadeler kenti olarak ün kazanmış Osmanlı sancağı.*

1. “Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası Tācī Beg defterdār olmış.” (s.38:21)
2. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası defterdār idi.” (s.63:1)

Amasiyyeli: *Amasyalı.*

1. “Amasiyyelidür.” (s.159:19)
2. “Amasiyyelidür.” (s.142:23)

āmed: *Farsça ameden (gelmek) masdarının 3. tekil kişi geçmiş zaman eki: geldi.*

1. “Dü İbrāhīm āmed be-deyr-i cihan” (s.165:16)
2. “Guya Halil amed be u golzar geşte narha” (s.42:13)

āmīḫte ol-: *Karışık olmak.*

1. “...ve bu maṭla‘lar āteş-i ‘ışḳ ile āmīḫte olmış ve derd-i derūn ile peyveste dinilmiş maṭla‘lardur ki ẕikr olınur.” (s.21:13)

Āmīn yā mūcibe’s-sā’ilīn: *"İstekleri karşılayan, ihtiyaçlara cevap veren, duâ ve niyazları kabul eden Allah" anlamındaki bir tür dua cümlesi.*

1. “Āmīn yā mūcibe’s-sā’ilīn” (s.23:26)

āmīn: *"Öyle olsun, Allah kabul etsin" anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılan bir söz.*

1. “Āmīn” (s.186:13)

Ān: *An, lahza.*

1. “Bir ān ve bir zamān anlaruñ ḫiẕmet-i muṣāḥabetlerinden dūr ve mülāzemet-i meclis-i sa‘ādetlerinden mehcūr olmaḳ yoġ idi.” (s.95:31)

Ān: *Farsça "o" işaret zamiri.*

1. “Vay an zeman deçehre ze mi lalegun kend” (s.21:26)

an-: *Adını söylemek, zikretmek.*

1. “Ol şevḳ ile İstanbulı feṯḥ itdükde Yeñi Cāmi‘i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar.” (s.15:3)
2. “Añduḳça ḫāk-i pāyüñi gözüm ṭola gelür” (s.149:5)
3. “Aġzuñ añıldı yoḳdur o didiler” (s.108:1)
4. “Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına ‘ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı.” (s.48:28)
5. “Babasına Monlā Velī dimekle anılur.” (s.83:12)
6. “Delü Birāder dimekle añılur.” (s.109:10)
7. “Kifāf-ı nefs içün çaġşur diker çaġşurcılıḳ ider kimesne olmaġın Çaġşurcı Şeyḫī dimekle anılur.” (s.158:17)
8. “Ehliyyet ile añılur ve ‘ulemā vü fużalā arasında fażīlet ile meẕkūr kimesnedür.” (s.133:6)
9. “Pilāvcı Muḥyī dimekle añılurdı.” (s.134:19)
10. “Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına ‘ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı.” (s.48:28)

Ana Bacı: *Halk arasında "Ana Bacı Hikâyesi" diye bilinen "Bursalı Hoca Abdurrauf" hikayesini anlatan mensur bir eser.*

1. “Ve Ana Bacı dimekle meşhūr bir ḥikāyet inşā idüp yazmışdur.” (s.151:6)

Anaṭolı: *Anadolu.*

1. “Anaṭolı vilāyetindendür.” (s.155:5)
2. “Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp...” (s.82:28)
3. “Anaṭolı vilāyetinden ehl-i ‘işret ve ṣāḥib-ṣoḥbet ḫoş-ṭab‘ naẕmı şekker-bār ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.156:22)
4. “Babası merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında hem Rūmiline ve hem Anaṭolıya bir yirden ḳāżī-‘asker olmış idi.” (s.39:23)

ānestü nār: *Ateş gördüm.(Kur’ân: Tâhâ/20:10)*

1. “İy ṣaçı ẕulmet ruḫı ānestü nār” (s.135:1)

anhā: Arapça "*onlar". Kişi zamiri.*

1. "Z'ank anha yadkar tig-i canan menest" (s.21:12)

añıl-: *Anlamak farkına varmak.*

1. "Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem'iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali' olur." (s.107:5)

ānī: *Ansızın, bir anda.*

1. "Şu deñlü kim düşüp mest oldı ānī" (s.162:14)

añla-: *Anlamak, fark etmek, farkına varmak.*

1. "Ṭarz-ı şi'ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab'ı maḥbūb ve elfāżı merġūbdur." (s.33:7)

ārām eyle-: *durup dinlenmek II karar kılmak.*

1. "Göñlüm ārām eylemez ṭaġlara düşmemdür hemān" (s.156:11)

ārām -ı cān: *Gönül huzuru.*

1. "Aldı benden 'aḳl u fikr ü ḳalb ile ārām -ı cān" (s.51:4)

ārām: *Yerleşme, dinlenme.*

1. "...her gāh ülfeti vü müvāneseti 'ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍīsı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp gūşe-i 'uzletde ārām ve..." (s.108:17)

ārāste: *Süslenmiş, bezenmiş.*

1. "Ve Ḫorasān mīrzādelerinden sa'ādet-penāh vilāyete bārgāh Emīr Devletşāh ki zīver-i dāniş ü fazīlet ile ārāste ve..." (s.4:25)
2. "Bu daḫī da'vete icābet sünnet diyü ḳalḳup Çerāġ odasına varup görse meclis-i mey ārāste ve..." (s.106:20)
3. "Faźl u kemāl ile ārāste ve ma'ārif ü feżāyil ile pīrāste üslūb-ı şi'r ü fenn-i ma'ānī vü bedī' ü beyānı bilmekde..." (s.63:20)
4. "Ḥilye-i feżāyil ile pīrāste ve zīver-i ḥaṣāyil ile ārāste fāżıl-ı devrān ve kāmil-i zamāndur." (s.43:21)
5. "Ḥilye-i ṣalāḥ ile ārāste ve zīver-i diyānetle pīrāste 'ilm ü ma'rifet

eyesini sever ve hüner-perver vezīrdür." (s.34:16)

6. "...ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī'at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i 'ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a'dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür." (s.13:16)

ārāyiş: *Zinet, süs.*

1. "...her beyti nigār-ḫāne-i Çīnī gibi pür-naḳş-ṣūret ḳılup bir vech ile ārāyiş ve bir ṣūret ile işler itmişdür..." (s.5:3)

ārāyiş-i ḫūb: *1.Güzelin süsü. 2. Şiirin sanatı.*

1. "Bu libāsın bir vech ile ārāyiş-i ḫūb ve endāzesin merġūb itmişdür ki ṣoñradan gelen zamāne fāżılları ve..." (s.69:13)

ārāyiş-i muḫaddere-i me'ānī-i feyeẕān: *Coşkun manaların bakir süsü.*

1. "...zīver-i nev-'arūs-ı bedī' ü beyān ve ārāyiş-i muḫaddere-i me'ānī-i feyeẕān ile ḥilye-i cemīl ü cemāl ve..." (s.4:8)

Areṣṭo: *(ö. M.Ö. 322) Antik Yunan filozofudur.*

1. "Pes bu ma'nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ fażlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Areṣṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn seyyāḥ-ı 'ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür." (s.12:2)
2. "...feṣāḥat u belāġat maḥallinde Saḥbān ile Ferazdaḳve söz deminde Areṣṭoyla Ebū 'Alī Sīnāya daḳ ṭutarlar." (s.139:11)
3. "Cevelān-ı ṭab'ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭī söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü fażl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū 'Alī Sīnā kesb-i 'ilm-i ma'rifet iderdi." (s.43:6)

ārifān u ḫūb-fehm: *İrfan sahibi ve iyi anlayışlı.*

1. "Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde müctemi' olup tesvīd olan nazük-ṭab' rindāne ve ārifān u ḫūb-fehm..." (s.185:21)

arḳa: *Arka, geri.*

1. "Cāme kim olmış idi arḳalarından ma'hūd" (s.96:5)
2. "Sancaḳbegleri daḫı ol sancaḳda olalar ve sipāḥīler maḥbūb ḫiẕmetkārlar arḳasında ḫoş geçeler." (s.128:28)

armaġan: *Hediye*

1. "Didi kim milket-i Rūma Ḫıṭādan armaġandur bu" (s.87:21)

Arnavudlu: *Memleketi Arnavud olan kişi.*

1. "Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda itdügi ġazāları naẓm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi." (s.92:18)

arpa: *Buğdaygillerden bir bitki, arpa.*

1. "Ḫar-ı gedā iken arpaya muḥtac" (s.70:14)

arpacı: *Arpa ve hayvan yemi satan kimse.*

1. "Ve arpacılar muḥtesib oġlanınuñ aġzı ölçüsin alalar ki alduġumuz kile ile ṣatarız dimege mecāl bulalar." (s.129:2)

art-: *Fazlalaşmak, çoğalmak.*

1. "Ṣoḥbetüñ revnaḳısın dünyede art eksilme" (s.49:5)
2. "Bular her dem-be-dem artar dükenmez bī-nihāyetdür" (s.159:17)

artuġ ol-: *Başka, fazla olmak.*

1. "Bir kimesneyi ki tevārīḫde Monlā İdrīs gibi ṣāḥib-faẓl u ehl-i hüner Ḫusrev-i Rūm diyü ẕikr ider añа medḥ u ta'rīf ve taḥsīn-i laṭīf ancaḳ olur artuġ olmaz." (s.97:7)
2. "...sāyir fünūnda ercümend her 'ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab'ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür. (s.58:11)
3. "İnṣāf ki bir şīve ile zīb ü zīnet ve bir naḳş ile ṭaravet ü leṭāfet virmişdür ki andan artuḳ olmaḳ mutaṣavver degül." (s.69:31)

4. “Taṣavvufa meyli artuḳ olup Şeyḫ Vefā ḳāyim-maḳāmı olan ‘Ali Dededen tevbe itmiş dervīş-nihād cüvān idi.” (s.148:25)

artuḳ: Bundan *Başka.*

1. “Artuḳ söylemege ḳādir olmayup ol daḫı aḳçe virmekden berī oldı” (s.16:5)
2. “Artuḳ dimek olmaz.” (s.108:24)
3. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:9)
4. “Ġāyet-i feṣāḥat ü belāġatlarından rūz-merre söylenen her bir sözleri vezn olsa bir ḥarf artuḳ eksük bulınmaz.” (s.11:19)
5. “Ve kendüsi merḥūm Sulṭān Selīm ile Ṭrabzonda olurken çoḳ muṣāḥabet ve artuḳ münāsebet itmiş idi.” (s.124:9)

artuḳ: *Fazla,daha çok .*

1. “Güzel ebyātı çoḳ ve ġarrā müntehā ġazeliyyatı artuḳdur.” (s.76:20)
2. “Pādişāh-ı ẕıllu’l-lāh ḥażretlerinüñ fażīleti vü ma‘rifeti ve ḥaseb ü nesebi artuḳdur.” (s.11:17)
3. “Ve ẕihni istiḳāmeti artuḳdur” (s.47:7-8)
4. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve eş‘ārı ziyāde artuḳdur.” (s.133:9)

artur-: *Fazlalaşmak, çoğalmak.*

1. “Ḥaḳ ẕevḳ-ı şevḳın artura ṣıdḳ u ṣafā vire” (s.162:6)
2. “İy şeker-leb ṭatlu söz mihr ü maḥabbet arturur” (s.133:10)
3. “Ṭatlu ṭatlu aġzuma sög loḳma şefḳat arturur” (s.133:11)
4. “Mey-furūşuñ öpmek ayaġını ḥürmet arturur” (s.133:13)

arzū it-: *Arzu etmek; istek duymak, istemek.*

1. “Taḳyacılıḳda iken şi‘r arzūsın idüp şi‘r dir olmış idi.” (s.148:18)

aş-: İdam Etmek, asmak.

1. “Urġanı daḳup anda hemān anı aṣaydı” (s.37:10)
2. “Mıṣrda Bāb-ı Züveyle öñinde boġazından aṣdılar” (s.19:27)

āṣaf-ı devrān: *Söz ülkesinin veziri.*

1. “Ḥalümden aña yanmaġa iy Āṣaf-ı devrān” (s.9:30)

āsān: *Kolay, zahmetsiz.*

1. "...be-ġāyet āsān ve müşkil maḥallerin açup 'ayān u beyān itmiş." (s.64:5)

āsār: *Eserler.*

1. "...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā'-ı ṣanāyi' ẕuhūra getürüp gösterüp bunca âŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:8)
2. "Fenninde üstād-ı kāmil ve ḫoş-ṭab' güşāde-dil çoḳ eş'āra ve ziyāde āsāra mālik kimesnedür." (s.158:6)
3. "Bī-bedel āsārdur." (s.103:1)
4. "...ve eş'ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba'żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte'ayyin olmadı." (s.9:9)
5. "Anlaruñ daḫı beyne'n-nās eş'ārı ma'lūm ve āsārı merkūmdur." (s.9:12)
6. "Āsārından iḳtidārı ma'lūmdur ve ḫayrātı ġāyet çoḳ." (s.27:19)
7. "Lakin netāyic-i ṭab'-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş'ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı." (s.58:17)

aṣḥāb-ı 'irfān: *Arifler.*

1. "Yedinci bihişte mensūb olan ḫoş-ṭab' āzāde-dil aṣḥāb-ı 'irfān ve aḥbāb-ı suḫan-dān şā'ir-i nāzük fāżıl u kāmil kimesnelerüñ vaṣfındadur ki..." (s.139:6)

āsitāne: *Eşik, dergah; huzur, kat.*

1. "...efgende-i ḫāṭır-şikestenüñ ḥayātı būsitānı pādişāh-ı ẕıl-lu'llāh āsitānesi ḫiẕmeti cūybārından..." (s.188:6)
2. "Rūmili beglerbegisine ışmarlanan deftere ḫiẕmet iden küttāb ve ol āsitāneye ḳadīmden intisāb iden bendelerindendür." (s.152:7)
3. "Āsitānuñda ne bilsün beni ādem ṣanur il" (s.65:15)
4. "Āsitānuñda umar dil ülfet-i ḥubbü'l-vaṭan" (s.46:9)

āsitāne-i devlet: *Hükümdarın eşiğini.*

1. "Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i

devletde ḫiẕmet eyleyüp ‘ulūfeye mutaṣarrıf idi.” (s.129:15)

āsitāne-i sa‘ādet: *Saadet dergahı.*

1. “Ṣāḥib-ma‘rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa‘ādetde beytü’l-mālden akça ta‘yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler.” (s.138:2)
2. “Nihāyet-i derecede ‘ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẕmetinden dūr ve āsitāne-i sa‘ādetinden mehcūr düşüp...” (s.80:27)
3. “...ḫāṭır-ı kīne-güẕārlarına kibr ü nifāḳ yol bulup āsitāne-i sa‘ādetinden dūr ve ḫiẕmet-i muṣāḥabetinden mehcūr itmek içün küfr söyledi diyü...” (s.77:10-11)
4. “Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā‘ idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī ‘ömrin āsitāne-i sa‘ādetlerinde geçürdi.” (s.119:27)

āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān: *Mutluluk yuvasının eşiği. Padişahın huzuru.*

1. “Āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān mülāzimlerindendür.” (s.104:5-6)
2. “Āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān mülāzimlerindendür.” (s.164:6)
3. “Babası āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān bendelerinden yeñiçeri ṭāyifesinden olup ol ṭāyife içinde zaġarcı başı olmışdur.” (s.171:11)
4. “Āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān mülāzimlerindendür.” (s.151:4)
5. “Āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān mülāzimlerindendür.” (s.132:7)
6. “Āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān mülāzimlerindendür.” (s.171:2)
7. “Āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān kātiblerindendür.” (s.166:10)
8. “Merḥūm Sulṭān Maḥmūd tābe serāhu ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında nişāncı olup dīvan-ı salṭanat-eyvānlarında nişān-ı şerīf ḫiẕmetin iderdi” (s.95:27)
9. “Sulṭān Ḳorḳud fevtinden ṣoñra pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında olup sipāhī oġlanları bölügine żamm oldı.” (s.154:13)

10. "...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā'-ı ṣanāyi' ẕuhūra getürüp gösterüp bunca âŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:8)

Āsitān-ı sa'ādet: *Mutluluk dergahı. (İstanbul)*

1. "Āsitān-ı sa'ādetde ḳadīmden ḥādis olan ba'żı bid'at var idi ki 'ādet olup cümle-i 'ālem ḫalḳı andan bī-ḥużūr olmış idi." (s.34:20)

aṣl: *Asıl, gerçek.*

1. "Ṣāhib-muḥāvere olmaġıla bu aṣl küstāhlıġa cür'et ve bu deñlü laṭīfeye ḳudret gösterüp Sulṭān Meḥemmed ile muṣāḥib olmış idi." (s.55:24)
2. **"**Müte'aḫḫırīnde ol aṣl ṣūret-i ṣalāḥda zāhid ü 'ābid az bulunur." (s.66:17)
3. "...aṣl murād olan fevt olup ḳalmaġla levḥ-i ḫāṭır-ı rūzgārdan ve defātir-i çarḫ-ı nā-hemvārdan..."(s.5:22)
4. "...aṣl murād olan fevt olup ḳalmaġla levḥ-i ḫāṭır-ı rūzgārdan ve defātir-i çarḫ-ı nā-hemvārdan..."(s.5:22)
5. "Bu ḳaṣīdeyi diyenler biri de bu aṣl bir beyte mālik degül." (s.22:2)
6. "Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp..." (s.82:28)
7. "Aṣlda Mevlānā-yı mezbūr Rūmīdür." (s.86:11)
8. "Aṣlda vilāyet-i Anaṭolıda Ṣaruḫan vilāyetindendür." (s.135:13)

aṣlā: *Asla, hiç bir zaman.*

1. "Aṣlā bir laḥẓā ayıḳ bulınmaz imiş." (s.81:2)
2. "Egerçi 'avāmü'n-nās anlara Türkī eş'ār isnād iderler ammā anlar aṣlā Türkī şi'r dimemişlerdür." (s.20:12)
3. "Dil-berüñ göñline āhum itmedi aṣlā eser" (s.132:11)

aṣnāf-ı ḫaṣāyil: *Türlü özellikler, türlü tabiat.*

1. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve aṣnāf-ı ḫaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẕāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı..." (s.70:26)

aṣnāf-ı ḫaṣāyil: *Türlü özellikler, türlü tabiat.*

1. "Envā'-ı fażāyille ma'rūf ve aṣnāf-ı ḫaṣāyille mevṣūf fāzıl-ı cihān ve

kāmil-i devrān ‘ilm-i ḥikmetde ser-āmed ve...” (s.58:8)

āsūde: *Mutlu, rahat, sıkıntı ve üzüntülerden uzak.*

1. “Allāh raḥmetiyle āsūde ve bi’l-fi‘l ḥayāt ābıyla ṣuvarılup ḳayd-ı ḥayātda mevcūd ve...” (s.160:16)
2. “Āsūde olduġınca bunlar civār-ı Ḥaḳda” (s.95:1)

āsūde-cān ol-: *Gönlü rahat olmak.*

1. “Allāhu tebāreke ve ta‘āla emri ile firdevs-i a‘lāda mekān ṭutup raḥmet-i raḥmān ile āsūde-cān olduḳlarınca ve...” (s.52:7)

āsūde-ḥāl ol-: *Mutlu, huzurlu olmak.*

1. “Fānī olup fenā ‘āleminden civār-ı Ḥaḳḳa naḳl idenler Allāh raḥmeti ile āsūde-ḥāl olalar ve...” (s.24:22)

āsumān: *Gökyüzü.*

1. “Āhumdan āsumāna yir yir ṭarāḳa düşdi” (s.170:1)
2. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur.” (s.11:10)

āsumānī: *Bir çeşit ateş oyunu, ateşbazlık.*

1. “Āsumānīler gibi göge boyandurdum yine” (s.137:14)

aşçı: *Yemek pişirmekle görevli kimse.*

1. “Ve aşçılarda maçanak yiri çanak ola” (s. 129:4)

aşçıoġlı: *Hasan Çelebi'nin lakabıdır.*

1. “Aşçıoġlı dimekle ma‘lūmdur.” (s.60:6)

āşinā: *Bildik, tanıdık.*

1. “Āşinālıḳ bu mı iy Ka‘be-i bīgāne-nüvāz” (s.116:5)
2. “Āşinālıḳda sebāt üzre ne bir kimse olur” (s.56:17)

āşinalıġ: *Hakim, vakıf olmak.*

1. “Ve inşā ile daḫı ziyāde āşinalıġı ve münāsebeti var idi.” (s.142:13-14)

āşiyān: *Kuş yuvası.*

1. “Kim başında yapdı Mecnūn gibi ḳuşlar āşiyān” (s.84:1)

āşiyān-ı zāġa: *Karga yuvası.*

1. "Āşiyān-ı zāġa varmaḳ düşmez anuñ üstine" (s.140:21)

āşūb u belā: *Karışıklık ve musibet.*

1. "...mestāne na'ralardan rūy-ı zemīni āşūb u belā ile māl-ā-māl iderlerdi." (s.125:14)

āşüfte kıl-: *Aklı başından gitmek, meftun olmak.*

1. "Ḳıldı āşüfte beni oldı kemendümden nihan" (s.156:10)
2. "Cānumı āşüfte ḳıldı zülf-i miskāsā 'Alī" (s.100:2)

āşüfte: *Çılgın gibi seven, aşktan perişan olan, sevdalı kimse, meftun.*

1. "Her dem āşüfte her zamān bī-ḫūd" (s.72:28)
2. "Ol celālet āsümānınuñ maṭla'ından tulū' iden 'āşıḳāne eş'ār u maṭla' ve rindāne güftār u maḳṭa'larını şunlar ki 'āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü'l-aḥvāl 'ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp 'ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur." (s.11:11)
3. Eline ḳalem-i siḥr-nigār ve ḫāme-i kebg-reftār alup yazup vaṣf-ı evṣāf itmek istese fużalā-yı cihān inşāsına āşüfte vü ḥayrān ve..." (s.46:18)

āşüftelik: *Düşkünlük, perişanlık.*

1. "Ve bu ebyāt daḫı şūrīdelik sevdāsı ve āşüftelik belāsı ile didükleri eş'ār-ı sūznāk ve ebyāt-ı derdnākdür ki żikr olınur." (s.21:6)

At Meydānı: *Sultanahmet Meydanı. Topkapı Sarayı'nın bayram alanı. eskiden büyük şenliklerin, esnaf alaylarının gerçekleştiği mekan.*

1. "Ol sūretler Budin ḳal'asında maḥfūż bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż' itdirüp..." (s.165:11)
2. "İstanbulda At Meydānında boynın urup ḳatl eylediler." (s.55:30)

at: *At, binek hayvanı.*

1. "Himmet atına fikri eyle süvār" (s.72:19)

at-: *Atmak, fırlatmak.*

1. "Pek çekene uz atana āferīn" (s.97:25)

ata: *Ata, baba.*

1. "Ata ṣan'atına oġul vāris olduġı cihetden Du'āyī maḫlaṣ dimege bā'is oldur." (s.118:18)
2. "Ṭoḳuzıncı atadan mülke vāris" (s.187:12)
3. "...şeh-zādelerinüñ her biri Allāh tebāreke ve te'ālā ataları devletine lāyıḳ eyleyüp 'ömr-i ṭavīl ile rūzgār-ı cemīl müyesser ü muḳadder idivire." (s.23:25)
4. "Atañdan n'ola ḳuluñ olsa vāfir" (s.187:16)

āteş ir-: *Ateş basmak, sıcaklanmak.*

1. "Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve..." (s.107:11)

āteş: *Gönül ateşi.*

1. "Anda oturup irşādla meşġūl iken 'ışḳ āteşi ḥarāretinden ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü'l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı." (s.141:22)
2. "Şem' bir meftūle ser-'üryān ışıḳdur āteşi" (s.106:5)
3. "Āteşi baḥr üstide sūzend itip" (s.169:8)
4. "Bi'ż-żarūrī 'ışḳ āteşin eş'ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün anlardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş'ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra'nādur yazup dīvān itmişlerdür" (s.20:3)
5. "Ol celālet āsümānınuñ maṭla'ından tulū' iden 'āşıḳāne eş'ār u maṭla' ve rindāne güftār u maḳṭa'larını şunlar ki 'āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü'l-aḥvāl 'ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp 'ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur." (s.11:12)

āteş-bāz-ı 'ışḳ: *Aşk ateşiyle oynayan, aşk cambazı.*

1. "Ben ki āteş-bāz-ı 'ışḳam dūd-ı āhuñ oḳların" (s.137:13)

āteş-i 'ışḳ: *Aşk ateşi.*

1. "...ve bu maṭla'lar āteş-i 'ışḳ ile āmīḫte olmış ve derd-i derūn ile peyveste dinilmiş maṭla'lardur ki ẕikr olınur." (s.21:13)
2. "Āteş-i 'ışḳa giren merdüm-i merdāne gerek" (s.157:12)

3. “Āteş-i ‘ışḳı beyān itmege çeşm ü dehenüm” (s.175:20)

āteş-i ġam-ı dildār: *Aşk ateşinin gamı.*

1. “Bir yaña āteş-i ġam-ı dildār” (s.54:23)

āteşveş: *Ateş gibi (olan).*

1. “Gāh āteşveş yirüm bisyār çūb” (s.77:26)

atıl-: *Hücum etmek, bir şeye girişmek.*

1. “Atıla panbuḳ gibi niçe alay” (s.98:1)

aṭlas: *İpekli kumaş.*

1. “Düzetdi Rūmi aṭlasdan libāsın” (s.69:2)

āvāre: *Perişan, derbeder, zavallı.*

1. “Be nedür suḫte ḥālün yine āvāresine” (s.114:10)

āvāz: *ses, çığlık.*

1. “Niçe bir sāz u niçe bir āvāz” (s.72:24)
2. “ ‘Ālemlere āvāze ṣalayın mı ne dirsin” (s.55:35)
3. “Çıḳdı Çīn ü Ḫıṭāya āvāze” (s.70:2)
4. “Düşer āvāzesinden çarḫa lerze”(s.7:20)

avla-: *Avlamak Sevgilinin aşığını kendisine tutsak etmesi*

1. “Ḳoḳlamış gülüñi ol kimse ki bāġında idüñ” (s.84:16)

ay: *Ay; yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri.*

1. “Hafta ortasına varmaz ay aḳçesine benzer” (s.167:28)

ay: *Ay, kamer.*

1. “Ṭolanur ay ile gün yanmaġa pervāne gibi” (s.157:6)
2. “Maġribde bir ḳalender āyīne ṣunmış aya” (s.27:3)
3. “K‘itmez iy māh naẕar ayı gören ılduza” (s.144:19)

ayaġ üstine ḥavāle ol-: *Ayağa kalkmak, dik durmak.*

1. “...eṭrāf-ı meclis meḥābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler.” (s.107-:1)

ayaġ: *Kadeh,şarap.*

1. “Kim nice pehlevānı başar bir ayaġ ile” (s.117:9)

ayaġ: *Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü.*

1. "Nāzdan ayaġı üzre duramaz serv-i sehī" (s.113:9)
2. "Ayaġı altında yir yir tīġ-i 'uryān baġlanur" (s.106:2)
3. "Ayaġı altında yir yir tīġ-i 'uryān baġlanur" (s.106:2)
4. "Nāzüklik ile kendü ayaġın ṭoġan öper" (s.127:8)
5. "Kim şimdi geldi tozı ayaġındadur daḫı" (s.53:22)
6. "...eṭrāf-ı meclis meḥābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler." (s.107:1)

ayaġa düş-: *Şarap müptelası olmak.*

1. "Ayaġa düşdüm anuñçün baña el virdi peymāne" (s.175:15)

ayaġı toprağına getür-: *(Bir şeyi veya kimseyi başka birinin) Yanına getirmek huzuruna çıkartmak.*

1. "...ol daḫı anda münhezim olup ḳaçarken ṭutılup başını pādişāh-ı 'ālem-penāh Sulṭān Selīm Şāh ḥażretlerinüñ ayaġı ṭopraġına getürdiler." (s.19:23)

ayaġı tozı: *Ayağının tozu. Abartılı bir anlatım için genellikle kullanılır.*

1. "Ulularuñ ayaġı tozı ḫāk-i kemterüz" (s.184:10)
2. "Her 'azīzüñ ayaġı tozına yüz süriyelüm" (s.79:11)
3. "Götürüp ol dem ayaġı didi kim yā hū saña" (s.140:7)
4. "Sāḳī elden ayaġı hīç ḳomaz" (s.108:8)

ayaġına bar-: *Yanına gitmek, varmak.*

1. "Cümlesi çü serv ayaġına bara" (s.169:14)

ayaġına git-: *Bir kimsenin yanına gitmek.*

1. "Cümlesi bir serv ayaġına gider" (s.169:13)

ayaġına yüz sür-: *Sevgi ve saygısını göstermek.*

1. "Yüz süren sen serv-ḳaddüñ ayaġına mā gibi" (s.145:10)

ayaġını öp-: *Saygı, hürmet, sevgi göstermek amacıyla bir kimsenin önünde eğilmek, ayaklarından öpmek*

1. “Mey-furūşuñ öpmek ayaġını ḥürmet arturur” (s.133:13)

aya: *avuç içi, el (küçüklüğünde).*

1. “Çalınur çengler ayalar ḳarşılur” (s.14:9)

Ayāṣofyā: *Ayasofya camii.*

1. “Dārü’s-salṭana-i İstanbul da Ayaṣofya cāmi‘inde mu‘arrif olmış idi.” (s.91:5)
2. “...taḫta cülūs itdüklerinde Ayaṣofya tevliyetin virüp ṣoñradan Burusada Ḳapluca mütevellīsi iken fevt olup...” (s.102:18)

āyāt-ı ḳahr u merḥamet: *Kahır ve merhamet ayetleri.*

1. “Muṣḥaf-ı ḳadrüñdedür āyāt-ı ḳahr u merḥamet” (s.46:7)

Aydın: *Aydın şehri.*

1. “Bu daḫı Aydın ilindendür.” (s.115:9)
2. “Mezārı Aydın ilinde yine kendü vilāyetinde Pavra-nām ḳaṣabadandur.” (s.128:9)
3. “Velī Aydın ilinūn Rūşenīdür” (s.82:23)
4. “Aydın ilindendür.” (s.81:19
5. “Aydın ilinden Birgilüdür.” (s.134:16)
6. “Aydın ilinden Pavra -nām ḳaṣabadan ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.127:20)
7. “Aydın ilindendür.” (s.114:13)
8. “...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve...” (s.128:6)
9. “Vaṭan-ı aṣlīsi Aydın ili ḳażāsında Yeñiceköydendür.” (s.82:20)

āyet: *Kur’ân-ı Kerim’deki sûreleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri, ayet.*

1. “Sañasın sūre-i Yūsuf cemālüñden bir āyetdür” (s.159:15)
2. “... ve mā ‘allemnāhü’-şi‘re ve mā yenbaġī leh āyeti taṣḥīḥ-i nisbet-i şi‘r ü şā‘ir itmişdür.” (s.4:2)

āyet-i raḫmet: *Rahmet ayeti.*

1. “Yüzüñdür āyet-i raḥmet özüñdür maẓhar-ı ḳudret” (s.74:1)

ayıḳ: *Aklı başında; kendinde ve bilinçli olan.*

1. “Aṣlā bir laḥẓā ayıḳ bulınmaz imiş.” (s.81:2)

ayır-: *Engellemek, uzaklaştırmak.*

1. “Ayıram aġyārı Ḥaḳ yārī ḳılursa yārdan” (s.88:13)
2. “Senden ayırma beni ḳuluñam iy şāh meded” (s.123:11)
3. “Ki yoluñdan ayırmaya deyyār” (s.72:21)

āyīne şun-: *Ayna tutmak.*

1. “Maġribde bir ḳalender āyīne ṣunmış aya” (s.27:3)

āyīne-i cān: *Gönül aynası.*

1. “Naḳş-ı dü-kevni āyīne-i cānda seyr ider” (s.184:11)

āyīne-i nūr-ı ilāhī: *İlahi nurun tecellisi.*

1. “Yüzi āyīne-i nūr-ı ilāhī” (s.6:23)

āyīne-i ṭabi‘āt: *Yaratılış, mizaç aynası. II gönül.*

1. “...rūzgār-ı ba‘īd ile riyāżet çeküp şeyḫüñ terbiyetlerine muḳārin olup āyīne-i ṭabi‘ātı mücellā ve mir’āt-ı ḳalbi muṣaffā olup...” (s.82:1)

āyīn-i şehinşāhī: *Padişah geleneği.*

1. “...āyīn-i şehinşāhī muḳteżāsınca ṭabaḳlara ḳotarup Sulṭān-ı selāṭīn-i pādişāh-ı rūy-ı zemīn öñine iltüp ta‘āmı yiyüp...” (s.29:19)

ayrıl-: *Ayrılmak, uzaklaşmak, ayrı düşmek.*

1. “Boynuz umdum ḳulaḳdan ayrıldum” (s.70:17)
2. “Bāṭıl isteyü ḥaḳdan ayrıldum” (s.70:16)

ayru: *Ayrı, uzak.*

1. “Bahār-ı nāz-perverdemden ayru” (s.39:17)

ayruḳ: *Artık, bundan sonra.*

1. “Ayruḳ yanına getürmedi.” (s.81:9)

ayruḳ: *Ayrık otu, buğdaygiller familyasından bitkidir.*

1. “Bāġbāna sen hemīn bostānı ayruḳdan ṣaḳın” (s.93:3)

az bulunur: *Nadir olmak, benzerine az rastlanmak.*

1. “Müte‘aḫḫırīnde ol aṣl ṣūret-i ṣalāḥda zāhid ü ‘ābid az bulunur.” (s.66:18)

āzād ol-: *Serbest bırakılmak, kurtulmak.*

1. "Tā ebed bend-i ġamuñdan hīç āzād olmasun" (s.85:9)

āzāde: *Bağlarından kurtulmuş, özgür.*

1. "Şād olup her k'olmasa āzāde servüñ bendesi" (s.85:8)

āzāde-dil: *Gönlü bir şeye bağlı olmayan, kalbi bütün kaygılardan ve arzulardan arınmış, dertsiz, kayıtsı*

1. "Yedinci bihişte mensūb olan ḫoş-ṭab' āzāde-dil aṣḥāb-ı 'irfān ve aḥbāb-ı suḫan-dān şā'ir-i nāzük fāżıl u kāmil kimesnelerüñ vaṣfındadur ki..." (s.139:6)
2. "...mānend-i serv-i āzād āzāde-dil ve her biri 'ilm ü dāniş ile fāżıl u kāmillerdür." (s.160:14)

āzār it-: *İncinmek.*

1. "Nālemle seg-i kūyuñı āzār ideyin mi" (s.138:10)

azuḳ: *Gereken yiyecek ve içecek şeyler, nevale, azık.*

1. "Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal'aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı." (s.48:20)

āzürde ol-: *İncinmek.*

1. "Ditreye üstine tā olmaya āzürde tenüñ" (s.174:11)

āzürde: *Kırılmış.*

1. "Ulvīnüñ yigitligi bahārı zamānı geçüp ḥayatı gülleri pejmürde ve şāḫsār-ı 'ömri tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgārdan āzürde olıbaşlayıcaḳ..." (s.88:20)

B

ba: *Farsça "ile" edatı.*

1. "Dil u can ger be-dehem ba çü tu yari bari" (s.42:18)

bā- ḫūn-ı eşk: *Kanlı göz yaşı ile.*

1. "Bā ḫūn-ı eşk ten-i ḫāki-i ḫod gül kerdem" (s.124:12)

ba'dehu: *Ondan sonra.*

1. "Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẓāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba'dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp..." (s.68:25)
2. "Ba'dehū Mīr 'Alī Şīr ki bu fennüñ mīşeyistānında bebr-i peleng-efgen ve bu ṭarīḳuñ meydānında şeh-süvār-ı cerb-suḫandur..." (s.4:28)
3. "Ḥażret-i pādişāh-ı saḥib-ḳırān dīvān-ı 'ālī-şānlarında niçe zamān kātib-i dīvān olup ba'dehū divīddār olmışdur." (s.135:15)

bā'is ol-: *Sebep olmak.*

1. "Niẓām-ı 'āleme ol oldı bā'is" (s.187:13)
2. "Ata şan'atına oġul vāris olduġı cihetden Du'āyī maḫlaṣ dimege bā'is oldur." (s.118:19)

bā'is: *Vesile.*

1. "Sāḳī maḫlaṣ dimege daḫı bā'is oldur." (s.107:20)
2. "Rūşenī maḫlaṣ dimege daḫı bā'īs oldur." (s.81:19)
3. "Maḳāmī maḫlaṣ dimege daḫı bā'is oldur." (s.137:18)
4. "Yeñiçerinüñ küllī 'ulūfesi teraḳḳī itmesine bā'is ol olmışdur." (s.23:16)

ba'ż-ı şuleḥā: *Salihlerin bazısı.*

1. "...ebyāt-ı ḥüsn-i ta'bīrleri ve bunlardan ġayrı ba'ż-ı şuleḥā ki 'ilme mübāşeret idüp mevālī-i 'iẓām ve..." (s.54:26)

ba'ż-ı şu'arā: *Şairlerin bir kısmı.*

1. "Ba'ż-ı şu'arānuñ ma'nīsin taġyīr idüp kendü eş'ārına īrād itmegin sirḳat töhmetin isnād iderler." (s.102:6-7)
2. "Ba'ż-ı şu'arānuñ rengīn sözlerin ve ġarrā ḫayāllerin ve Ka'be-i 'ulyā

ḫademesinüñ ṣurrelerinden aḳça-i mu‘ayyenlerin olup.” (s.102:20-21)

bāb: *Kapı.*

1. “Mālikī mermerlere yazmalıdur bāb üstine” (s.130:11)

bāb: *Bir kitabın bölümlerinden her biri.*

1. “Ve Enīsü’l-‘uşşāḳ üslūbunda Heves-nāme adlı bir kitāb yazup telīf ve anda niçe bāb taṣnīf idüp...” (s.56:23)

bāb: *Bölüm, konu, mesele.*

1. “Lakin elfāẕ u ma‘ānī bābında ve ḥikāye bastı ḫuṣūṣında ve cā-be-cā münāsebetle emsāl īrād itmekde...” (s.69:16)
2. “...ve metānet elfāẓda ve ma‘ānī bābında bir vech ile diḳḳat ü himmet itmişdür ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.61:27)
3. “El-ḥāṣıl kelām-ı mevzūn bābında ḳılı ḳırḳ yaran pehlevān-ı suḫan-senc ve mübāriz -i ‘arṣa-i elfāẕ nükte-perdāz -ı penc-gencdür.” (s.139:12)
4. “Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā‘ir-i ẕü’l-iḳtidār çoḳ ma‘ārife mālik ve ṣāḥib-ma‘rifet ve naẓm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş‘ārı var.” (s.104:12)
5. “Ḥisāb-ı ‘aḳd bābında bī-naẓīr ‘ale’l-fevr barmaḳ ḥisābın bir bir idüp cevāb virmekden nihāyet-i derecede ḳādir ve...” (s.44:20)
6. “Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi.” (s.55:27)
7. “Talṭīf-i kelām ve diḳḳat-i ma‘ānī bābında bir mertebede ihtimām itmişlerdür ki ḳābil-i taḳrīr ü taḥrīr degüldür.” (s.21:30)
8. “...feṣāḥat u belāġat bābında bülend-pervāz mütetebbi‘-i tevārīḫ-i mülūk ve...” (s.153:22)
9. “Fenn-i ma‘ānī vü beyān-ı bedī‘ ve üslūb-ı naẓm-ı menī‘ bābında māhir ve her fenne ḳādir kimesnedür.” (s.112:15)
10. “Çoḳ zamān ḫiṭābet itmiş maḳāmāt bābında ‘adīmü’l-misl olup kendü zamānında vāḥi‘ olan maḳām-şināsları cümle ḫacil ḳılmışdı.” (s.137:19)
11. “Faẓīlet ü ḥikmet bābında bī-naẓīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-faẓl u ehl-i ma‘rifet fāẓıl ve...” (s.56:8)

12. “Ve naẕım bābında bir mertebededür ki ḳaṣīdesin Mevlānā Ẓahīr ü Selmān görse müteḥayyir ḳalup ma‘āni-i cevāhir-i niẕām ve...” (s.47:2)

Baba ‘Alī-mest: *XVI. yüzyılda yaşamış Kalenderi şeyhlerindendir.*

1. “Baba ‘Alī-Mest köçeklerindendür.” (s.164:4)
2. “Baba ‘Alī-Mest kūçeklerindendür.” (s.174:3)

Baba Ḥasan: *(ö.1497-98 civarı) Karaferye’de doğmuştur. Asıl adını mahlas olarak kullanmıştır.*

1. “Baba Ḥasan” (s.119:1)

Baba Nedīmī: *Hakkındaki tek kaynak Sehi Bey tezkiresidir. Remil ilminde maharetiyle bilinir.*

1. “Baba Nedīmī:” (s.79:23)

baba: *Bir çocuğun dünyâya gelmesine sebep olan erkek, çocuk sâhibi adam, peder.*

1. “Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı.” (s.18:8)
2. “Babası müneccim olmağın Nücūmī taḫalluṣ itmişdür.” (s.79:15)
3. “Babası İstanbulda merḥūm Sulṭān Meḥemmed binā itdügi cāmi‘-i şerīfde ḫaṭīb olmış.” (s.170:4)
4. “Hemān babası ismine nisbetle muḫtaṣṣ olmağındur.” (s.107:20)
5. “Babası āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān bendelerinden yeñiçeri ṭāyifesinden olup ol ṭāyife içinde zaġarcı başı olmışdur.” (s.171:11)
6. “Babası Burusa ḳāḍīsı olmışdur.” (s.113:3)
7. “ ‘İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve faẓl u ma‘ārif ile pür-hüner olmış.” (s.65:21)
8. “Babası mu‘arref idi.” (s.118:18)
9. “Babası dergāh-ı mu‘allā yeñiçerilerindendür.” (s.181:3)
10. “Babası Sulṭān Murād Ġāzīnüñ vezīr-i müşīri olmışdur.” (s.75:8)
11. “Babası Sulṭān Bāyezīd zamānında maṭbaḫ-emīni olup ṣoñradan maḥrūse-i İstanbulda Yeñi ‘İmārete mütevellī iken fevt oldı.” (s.145:4)
12. “Babası İstanbul ḳāḍīsı olmışdur ve kendüsi Gelibolı ḳāḍīsı iken fevt oldı.” (s.110:11)

13. “Babası merḥūm Sulṭān Ḳorḳudun ḫᵛācesi olmışdur.” (s.111:12)
14. “Anuñ bahādurlıġı ve şecā‘ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi” (s.9:13)
15. “Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup...” (s.51:16)
16. “Babası Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda ḳarındaşı Sulṭān Cem ile pādişāhlıḳ çekişdiler” (s.17:11)
17. “Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası Tācī Beg defterdār olmış.” (s.38:21)
18. ”Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası defterdār idi.” (s.63:2)
19. “Babası merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında hem Rūmiline ve hem Anaṭolıya bir yirden ḳāżī-‘asker olmış idi.” (s.39:22)
20. “Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem‘ idüp gelüp babasıyla ceng-i ‘aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı” (s.9:16)
21. “İstanbul’un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi.” (s.23:15)
22. “Mezārı Edirnede babası mekteb-ḫānesindedür.” (s.45:7)
23. “Babasına Monlā Māşī dimekle meşhurdur.” (s.163:14)
24. “Babasına Monlā Velī dimekle anılur.” (s.83:11)
25. “Babasına Eyyühüm Erīk dimekle müte‘ārefdür.” (s.113:3)
26. “Babasından ḫaylī dünyā ḳaldı.” (s.148:15)
27. “Babasından Sulṭān Bāyezīd merḥūm tāyib olmış idi.” (s.44:4)
28. “Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem‘ idüp gelüp babasıyla ceng-i ‘aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı.” (s.9:15)
29. “Bu bābda muḥteri‘ ve her fenne mütetebbi‘dür.”(s.75:18)

bāb-ı züveyle: *Mısır'da bulunan kapıdır. (Tuman Bey bu kapıda asılmak suretiyle idam edilmiştir.)*

1. “Mışrda Bāb-ı Züveyle öñinde boġazından aṣdılar.” (s.19:27)

bād: *Rüzgar*

1. "Ferşinüñ bünyādı āb u saḳfınuñ bünyādı bād" (s.120:11)

bādām: *Badem*

1. "Öykünür diyü çeşmüñe bādām" (s.51:27)
2. "Bir boyı serv gözi bādāmuñ" (s.126:5)

bāde: *Kadeh, şarap*

1. "Göz göre la'l-i yārı öpmekden ise bade" (s.178:8)

bāde-peymā: *İçki ölçen, saki, içki dağıtan kişi.*

1. "Bir melek-sīmā perīveş bāde-peymā bolmadı" (s.183:15)

bād-ı āh: *Ah rüzgarı. II Aşığın aşk acısından kaynaklanan ahı.*

1. "Mebādā bād-ı āhuñdan ola ol ġonca pejmürde" (s.174:7)

bād-ı ṣabā: *Sabah rüzgarı.*

1. "Dāmen-i gül mi ṣunarsın nedür iy bād-ı ṣabā" (s.58:2.
2. "İy bād-ı ṣabā luṭf idüp ol ḫāna ḫaber vir" (s.78:19)

bād-ı ṣarsār: *Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr.*

1. "Bahār-ı 'ömri gülzār-ı ḥüsnini kemāle irgürmedin serv-i ḫırāmānına bād-ı ṣarsār yol bulup ve..." (s.167:12)

bād-ı seḥer: *Seher rüzgarı.*

1. "Ḫāki pāy-i yār içün ṭurmaz yeler bād-ı seḥer" (s.163:5)

bād-pā: *Rüzgar ayaklı (at).*

1. "Semendi bād-pā vü kūh-peyker" (s.7:31)

bāġ: *Bağ, bahçe.*

1. "Tā ki girdi dīst düşmānla maḥabbet bāġına" (s.179:1)
2. "Ḳoḳlamış gülüñi ol kimse ki bāġında idüñ" (s.84:16)
3. "...ervāḥ-ı ṭayyibelerinden pādişāh-ı ẕıllu'llāha meded ü yārī ve ḥāliyā ḥayāt bāġında mevcūd bulınup dergāh-ı felek-mertebet ve..." (s.67:17)
4. "Var gül müsāfirine ki bāġındadur daḫı" (s.53:20)
5. "Selsebīlüñ 'aynıdur firdevs bāġından çıḳar" (s.185:8)

bāġçe-i gülzār-ı İrem: *İrem gül bahçesinin bağı.*

1. "...bāġçe-i gülzār-ı İrem ve būstān-ı benefşezār-ı 'ademden gülistān-ı çehre-i ḫūbāna lāle vü gül ve şāḫsār-ı serv-ḳadd-i ḫırāmāna nergis ü sünbül ile zi̯b ü zi̯net virdi..." (s.2:12-13)

Bağdād: *Bağdat şehri.*

1. "Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda'l-lahu ta'ālā ilāāḫiri'd-devrān Bağdād cānibine sa'ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Bağdādda fevt olup mezarı Bağdāddadur." (s.138:4)
2. "Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda'l-lahu ta'ālā ilāāḫiri'd-devrān Bağdād cānibine sa'ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Bağdādda fevt olup mezarı Bağdāddadur." (s.138:5)
3. "Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda'l-lahu ta'ālā ilāāḫiri'd-devrān Bağdād cānibine sa'ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Bağdādda fevt olup mezarı Bağdāddadur." (s.138:6)

bāġ-ı bahār: *Baharın bağı.*

1. "İrişür faṣl-ı ḫazān bāġ-ı bahār elden gider" (s.16:11)

bāġ-ı cennet: *Cennet bahçesi.*

1. "Bāġ-ı cennetden iy güzel Yani" (s.155:8)

bāġ-ı ruḫun: *Yanak bahçesi.*

1. "Reyḥān u benefşeyle idüp bāġ-ı ruḫun zeyn" (s.42:22)

bağışla-: *Bir mal veya hakkı birine karşılıksız vermek, ihsan etmek.*

1. "Bağışlar aña hep dünyā ḫarācın" (s.7:8)

bağla-: *İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye birleştirmek, tutturmak.*

1. "Kākül-i dil-ber ḫayāliyle resenler bağladum" (s.37:2)
2. "Ayağı altında yir yir tīġ-i 'uryān bağlanur" (s.106:2)
3. "Baş açuḳ abdāl olup biline yapraḳ bağlanur" (s.23:10)

bagla-: İki şey arasında alaka kurmak.

1. "Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi." (s.137:22)

bağr: *Bağır ve göğüs.*

1. "Tāze dāġ urdı felek bağrına 'āşıḳlar gibi" (s.181:8)
2. "Bağrum firāḳ odına yanmış kebāba benzer" (s.147:2)
3. "Dem mi vardur bağrumı la'l-i lebüñ ḳan eylemez" (s.50:17)
4. "Yine ḳān oldı ḳara bağrumuñ üstindeki baş" (s.179:9)

bağrı yufḳa: *Yumuşak kalpli.*

1. "Bağrı yufḳa kāġıduñ gözleri yaşlu ḳalemüñ" (s.60:16)

bağruma ṭaş baş-: *Ses çıkarmayarak her türlü acıya katlanmak.*

1. "Sen ṣalın iller ile ben baṣayın bağruma ṭaş" (s.179:10)

bahā: *Kıymet, değer, bedel.*

1. "Meyl itme sīme olma bahāda ḫaẕef gibi" (s.163:11)
2. "Leylī göreydi seni bu ḥüsn ü bu bahada" (s.171:6)

bahādurlıġ: *Yiğitlik, kahramanlık, dilâverlik.*

1. "Anuñ bahādurlıġı ve şecā'ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi" (s.9:12)
2. "Devr-i İskenderden berü bunuñ itdügi bahādurlıġı ve dilāverliği bir pādişāh itmemişdür." (s.9:17)
3. "Ve bu ġazeli şecā'atine ve bahādurlığına münāsib dimişdür." (s.20:15)

bahār ol-: *Baharın gelmesi.*

1. "Ṣanduñ ki bahār oldı ḫazān eyledüñ iy dīst" (s.42:22)

bahār: *Bahar mevsimi, ilkbahar.*

1. "Bahār geçdise n'ola ḥazānı ḫoş görelüm" (s.133:19)

bahār-ı 'ömr: *Ömür baharı, gençlik.*

1. "Bahār-ı 'ömri gülzār-ı ḥüsnini kemāle irgürmedin serv-i ḫırāmānına bād-ı ṣarsār yol bulup ve..." (s.167:11)

bahār-ı nāz-perver: *Naz, işve besleyen bahar, sevgili.*

1. "Bahār-ı nāz-perverdemden ayru" (s.39:17)

bahār-ı sebze-i ḫaṭṭ: *Yeşil hattın baharı. II. Yeni çıkan ayva tüylerinin baharı.*

1. "Bahār-ı sebze-i ḫaṭṭuñ gözüm yaşın revān eyler" (s.41:14)

Bahāristān: *15. yüzyılda yaşamış şair ve mutasavvıf olan Molla Camî'nin Allah'ın iman esaslarını tanımak ve başkalarına nasihat etme gayesiyle yazdığı dini, ahlaki ve tasavvufi eseridir.*

1. "Ve Mevlānā Şeyḫ 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī raḥmetu'llāhi 'aleyh Bahāristān adlu kitābına ki Heşt-Ravża dirler." (s.57:22)
2. "...Ḥażret-i Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī ḳuddise sırruhunuñ Bahāristān adlu kitābı..." (s.4:19)
3. "...ve İrem bāġı gülzārı bu Bahāristānuñ gülistānından ḫafī olmışdur." (s.4:23)

Bahāristān-ı dil-sitān: *Gönül alan Baharistan. Baharistan: Abdurrahman-ı Câmî'nin (ö.1492) Farsça ahlâkî ve edebî eseri.*

1. "Bu faḳīr ü ḥaḳīr-i şikeste-ḫāṭır kütüb-i meẕkūreyi mütedāvil ü mütetebbi' olup Mecālisü'n-nefā'is ile dil-i ġamgīn enīs ve Bahāristān-ı dil-sitān ile dīde-i nemgīn mūnis olup..." (s.5:7)

bāhir ol-: *Açık, belli olmak.*

1. "... anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve eş'ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba'żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte'ayyin olmadı." (s.9:8)

baḥr bol-: *Vezin olmak.*

1. "Her satırı baḥr bolup mevc atar" (s.169:7)

baḥr: *Deniz, derya.*

1. "Baḥr üzre cem' oldı ḫār u ḫas" (s.169:5)
2. "Her satırı baḥr bolup mevc atar" (s.169:8)
3. "Ḫaṭ dime kim düşdi bu baḥr üzre mūr" (s.169:11)
4. "Fażīlet baḥrına dürr dürr-i yektā" (s.6:29)
5. "Yiter ġam baḥrına ġavvāṣ oldun" (s.186:18)
6. "...sözlerün birer mevḳı'i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi'a göre vārid olan eş'ār-ı bülend ve

güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:23)

baḥr: *Vezin.*

1. “Ol esnāda Yaḥyā-nām şā‘ir daḫı bu baḥrde ve bu ḳāfiyede bir ġazel diyüp bu şi‘r aña naẓīre olur diyü mābeynlerinde ḫaylī münāza‘a vāḳi‘ olmış.” (s.59:8)
2. “Ḥattā merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ḫān Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı Şeh-nāme baḥrında naẓm itmege emr itdi.” (s.85:15)

baḥra ir-: *Denize ulaşmak.*

1. “Her ṣatırı baḥra irür cūş ider” (s.169:12)
2. “Baḥra bu ḫaṭlar gelüben mevcler” (s.169:6)
3. “Baḥra dağı bir kemi sözi bitip” (s.169:9)

baḥr-ı eşk: *Gözyaşı denizi.*

1. “Dil ṭıflı gözlerüme düşüp baḥr-ı eşküme” (s.117:11)

baḥr-ı pür-ḫaṭar: *Çok tehlikeli deniz.*

1. “Bu baḥr-ı pür-ḫaṭarda ki yoḳ aña ḳa‘r u bün” (s.141:8)

baḥr-ı zeḫḫār: *Coşkun deniz.*

1. “...fikr-i ‘amīḳ ile baḥr-ı zeḫḫār ve ẕihn-i pāk ile ṣadef-i gevhervār deryā-dil ‘āḳil ü fāżıl kişilerdür.” (s.24:9-10)

baḥr-i eşk: *Gözyaşı denizi.*

1. “Gördiler baḥr-i eşkimüñ cūşın” (s.108:6)

baḥs it-: *Söz etmek, konuşmak.*

1. “Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā‘ itmişler.” (s.59:14)

baḫşī: *XVI. yüzyıl divan şairi olan Zati'nin asıl adıdır.*

1. “İsmi Baḫşī mevlidi Balıkesredendür.” (s.139:24)

baḫşiş: *Armağan, hediye, ihsan, atiye.*

1. “ Degüldür baḫşişi ḳatında bir şey” (s.7:4)

baḫt u devlet: *Talih ve mutluluk.*

1. “Sa‘ādet baḫt u devletdür aña yār” (s.6:19)

baḫt: *Kısmet, talih, kader, şans.*

1. “Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli‘i nā-müsā‘id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine yitişüp ḳabri Germiyāndadur.” (s.70:22)
2. “Baḫtı rengi yüzi tek aġarmaz” (s.70:6)
3. “Ol taḫtı yüce baḫtı Süleymāna ḫaber vir” (s.79:2)
4. “Baḫtum mıdur benüm ya sitāreñ midür senüñ” (s.185:1)
5. “Ḳara baḫtuñ var imiş ney gibi nālān ol yüri” (s.179:18)

baḫt-ı siyāh: *Kara baht, kötü talih.*

1. “Beni baḫt-ı siyāhumdur perīşān eyleyen her dem” (s.135:23)

baḳ-: *nazar etmek (gözleri bir şey üzerine çevirmek).*

1. “Ḫasta cāna şol ḳıya baḳışlar ile baḳma kim” (s.121:17)
2. “Ger ṣuya baḳmaġ ile bilineydi sırr-ı ġayb” (s.28:15)
3. “Ḥayret alur ‘aḳlumı baḳsam gözine ḳaşına” (s.45:14)
4. “ ‘Aceb midür eger biñ küşte görseñ her yaña baḳsañ” (s.155:14)
5. “ ‘Adnī baḳup yüzüñe bilürdi dehānuñı” (s.28:16)
6. “Medrese veyā ḳāḍīlıḳ düşicek defterine baḳup kendü münāsib gördügine virürdi.” (s.15:8)

baḳ-: *Anlamak, farkına varmak.*

1. “Helāk eylersin ā ẕālim kime kim bir ḳıya baḳsañ” (s.155:15)

baḳa düş-: *Duyduğu hayretten dolayı hiçbir hareket yapamayıp şaşkın şaşkın bakmak.*

1. “Nergis gibi her encüm göz açdı baḳa düşdi” (s.170:2)

baḳalıdan: *Baktığından beri.*

1. “Çeşmüñ baḳalıdan bāña ḫışm ile baḳışlar” (s.41:2)

baḳā-yı sürūr: *Edebi mutluluk (yeri).*

1. “...ḫiẕmet-i mülāzemet-i pādişāh ile ‘ömri āḫire yitişüp sarāy-ı ġurūrdan baḳā-yı sürūra rıḥlet itdi.” (s.76:8)

bakış:*Bakmak fiili; nazar.*

1. "Çeşmüñ baḳalıdan baña ḫışm ile baḳışlar" (s.41:2)
2. "Ḫasta cāna şol ḳıya baḳışlar ile baḳma kim" (s.121:17)

bakıyye-i selef: *Öncekilerden arta kalmış.*

1. "Ṣābıḳan vāḳi' olan mevālī-i 'iẕām ve ehālī-i kirām cem'iyyetinden ḳalmış baḳıyye-i selef ve aḥsen-i ḫalef sāl-ḫūrde vü..." (s.36:5)

bāḳī ḳal-: *Bâkî kalmak; geriye kalmak, artakalmak.*

1. "...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa'āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi." (s.29:22)

bāḳī ol-: *Daimi, devamlı, sonsuz olmak.*

1. Umarın ḥaşre-dek ola bāḳī (188:23)

bāḳī: *Arta kalan.*

1. "...civār-ı Raḥmāna rıḥlet gösterüp ḳurb-ı Ḥaḳda sākin olduḳda Mevlānā Necātī bāḳī 'ömrin merḥūm Sulṭān Bāyezīd nevvera'llāhu ḳabrehu ḥażretlerinüñ..." (s.96:10)
2. "Bāḳī 'ömrin anda geçürüp āḫirete naḳl etdi." (s.83:17)
3. "Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā' idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī 'ömrin āsitāne-i sa'ādetlerinde geçürdi." (s.119:27)

Bāḳi Kalmaz: Ebediyen devam etmemek, sürüp gitmek, kalıcı olmamak

1. "Bāḳi ḳalmaz kimseye naḳş u nigār elden gider" (s.16:13)

Bāḳī: *(ö.1600) Asıl adı Mahmud Abdulbaki'dir. İstanbul'da doğdu. Fatih Camii müezzinlerinden Mehmed Efendi'nin oğludur.*

1. "Bāḳi:" (s.170:3)

baḳiyye-i süyūf: *Kılıç hakkı. (Osmanlı Devleti döneminde, Osmanlı ordusu bir savaşa girip o bölgeyi fethedip Osmanlı topraklarına kattıklarında öncelikle o yeri hangi komutanın fethettiğine bakılırdı ve fethedilen o bölge o fetheden komutana verilirdi. Buna Kılıç hakkı denirdi.)*

1. "Āḫir baḳiyye-i süyūf olup ḳalan Çārkes ṭāyifesi Tumān Bay-nām çārkesi sulṭān naṣb idüp..."(s.19:24)

baḳma: *Aldırış etmek, ciddiye almak*

1. "Ṭınma gözet baḳma çeler pūşma hīç" (s.82:18)

bāl ü per: *Kol kanat.*

1. "Bāl ü per yaḳmaġa cānā yine pervāne gerek" (s.157:13)

balā: *Yüksek, yüce, âlî.*

1. "Egerçi her vech ile mertebeleri a'lā vü rütbeleri bālādur anlara şā'irliḳ pāyesin isnād itmek sūyı edebdür." (s.58:15)

Balāṭ: *İstanbul'un semtlerinden biridir.*

1. "Mezārı İstanbulda Balāṭ cānibinde kendüsi binā itdügi mesciddedür." (s.39:9)

balçıġ: *Koyu kıvamda, özlü ve yapışkan çamur.*

1. "Ġuṣṣalar balçıġında vālih ü deng" (s.70:11)

Baldıroġlı: *Şair Saki'nin lakabıdır.*

1. "Baldıroġlı dimekle meşhūrdur." (s.107:19)

Balıkesr: *Balıkesir şehri.*

1. "İsmi Baḫşī mevlidi Balıkesredendür." (s.139:24)

Balıkesreli: *Balıkesirli.*

1. "Ḳarasi vilāyetinden Balıkesrelidür." (s.36:3)

bālīn: *Yastık.*

1. "Cem hicr ile bālīn idine ḫārı sebeb ne" (s.17:23)

barça: *Savaş gemisi.*

1. "Dil keştīsine barça diyen Türke ne dirsin" (s.37:9)
2. "Şol batan barçaya daḳılan yoġun urġanlara" (s.37:6)

bārgāh: *Huzur, makam.*

1. Ve Ḫorasān mīrzādelerinden sa'ādet-penāh vilāyete bārgāh Emīr Devletşāh ki zīver-i dāniş ü fazīlet ile ārāste ve..." (s.4:24)
2. "Ḳadīmī ḳulıyam bu bārgāhuñ" (s.8:26)

bārgāh-ı ḥażret-i rabbü'r-raḥīm ol-: *Esirgeyen Rabb'in huzurunda olmak.*

1. "...bu cihānda taḫt-nişīn ü tāc-dār olduḳları gibi ol cihānda daḫı muḳarreb-i cenāb-ı 'arş-ı 'aẕīm ve

bārgāh-ı ḥażret-i rabbü'r-raḥīm olup..." (s.23:21)

bārgāh-ı sipihr-menzilet: *Menzili asuman olan kubbe.*

1. "...bārgāh-ı sipihr-menzilet türābına yüz sürüp du'ā-yı ḳıvām-ı salṭanat ve senā-yı niẕām-ı memleketlerin bi'l-'aşī ve'l-ibkār evrād u eẕkār idindüklerinde..." (s.67:17-18)

bārī: *Bari, hiç olmazsa.*

1. "Çün gidersin bir ṭolu iç bārī andan git didüm" (s.140:6)
2. "Suy-ı nakş er ne-kerdem nakş-i nigari bari" (s.42:17)
3. "Dil u can ger be-dehem ba çü tu yari bari" (s.42:18)
4. "Ölürem bārī ḫayāl-i yār ile cān vireyin" (s.133:1)

bārik-fehm: *İnce fikirli.*

1. " 'Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür."(s.108:13)

barmaġ: *Parmak.*

1. "Nāzüklik ile ol beze iki elinüñ iki barmaġı ucıyla alup ve..." (s.55:17)

barmaġı aġzında ḳal-: *Bir durum karşısında aşırı şaşkınlığa düşmek.*

1. "...münşī-i dīvān-ı sipihr-i felek-eyvān imlāsına şüküfte vü sergerdān olup devāt-ṣıfat barmaġı aġzında ḳalup kendüden gide..." (s.46:20)

barmaḳ baş-: *Herhangi bir davranışıyla şaşırtmak, şaşkınlık vermek.*

1. "...ḥüsn-i cemāl-efrūzı gökdeki güneşe daḳ ṭutar ve hilāl-i ebrūsı māh-ı neve barmaḳ başardı." (s.167:10-11)

barmaḳ ḥisābı: *Parmaklarla saymak sûretiyle yapılan hesap.*

1. "Ḥisāb-ı 'aḳd bābında bī-naẕīr 'ale'l-fevr barmaḳ ḥisābın bir bir idüp cevāb virmekden nihāyet-i derecede ḳādir ve..." (s.44:20)

baş-: *Ayak altına almak, çiğnemek //Etkisini kuvvetle hissettirmek, kaplamak, bürümek.*

1. "Kim nice pehlevānı başar bir ayaġ ile" (s.117:9)

2. ”Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:11)

baş-: *Baskın yapmak, yakalamak*

1. “...yine vaṭan-ı ma‘rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı.” (s.69:28)

başar: *Gözdeki görme hassası, göz.*

1. “Görmesin diyü cemālüñi başardan güniler” (s.75:3)

başṭ: *Açmak.*

1. “Lakin elfāẕ u ma‘ānī bābında ve ḥikāye basṭı ḫuṣūṣında ve cā-be-cā münāsebetle emsāl īrād itmekde...” (s.69:16)

baş: *Baş, kafa, ser.*

1. “Yine ḳān oldı ḳara bağrumuñ üstindeki baş” (s.179:9)
2. “Dil-i miskīne raḥm eyle başı yaşduḳdadur cānā” (s.47:15)
3. “Kim anuñ bir başı vü biñ dili var” (s.32:2)
4. “Daḳınur başına bir dāne güzel ṭurna teli” (s.166:7)
5. “Seng-i miḥmetdür ki yaġdurdı zamāne başına” (s.45:17)
6. “Ḳāmetüñ şevḳıyle ḳuşlar üşdi servüñ başına” (s.112:8)
7. “Rāfıżidür lāle anuñ-çün başında tācı var” (s.134:12)
8. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:10)
9. “...ol daḫı anda münhezim olup ḳaçarken ṭutılup başını pādişāh-ı ‘ālem-penāh Sulṭān Selīm Şāh ḥażretlerinüñ ayaġı ṭopraġına getürdiler.” (s.19:23)
10. “ ‘İlm-i ẕekā mübārek başlarında tāc-ı sa‘ādetdür.” (s.43:10)
11. “Başuma yine ṣatun alayın mı ne dirsin” (s.56:2)
12. “Gözedürem k’urula başuma tāc” (s.70:15)
13. “Şāh-ı ‘ışḳum bir ḳadeḥ meydür benüm başumda tāc” (s.103:9)

14. “Gel esirge beni devletlü güzel başuñ içün” (s.123:10)
15. “Başuña ḳarlar yaġsun Revānī” (s.144:2)

baş: *Kişinin kendi şahsı, zâtı.*

1. “Līk yoḳ başda bu sa‘ādetümüz” (s.142:18)
2. “Her kişinüñ lā-cerem başında bir sevdāsı var” (s.121:16)

baş açuḳ abdāl ol-: *Melami veya Kalenderi olmak ve bununla birlikte "avarelik etmek" manasını içerisinde barındıran deyim ya da söz kalıbı.*

1. “Baş açuḳ abdāl olup biline yapraḳ bağlanur” (s.23:10)

baş açuḳ abdāl: *Korkusuz, pervasız abdal.*

1. “Baş açuḳ abdāluñam gitmez dilümden yā ‘Alī” (s.100:5)

baş eg-: *Boyun eğmek II itaati altına girmek.*

1. “Cādū gözüñ ki siḥr ile egmez cihāna baş” (s.117:1)
2. “Egüp baş āb-ı rūyından içüp giryende ṣulana” (s.42:7)

baş ḳo-: *Bir kimse veya değer uğruna ölümü göze almak, canını feda etmek*

1. “Ebrūlarını gör ki ḳomış bir birine baş” (s.117:4)

baş ḳoy-: *Bir amaca yönelmek, bütün varlığıyla kendini vermek.*

1. “Baş ḳoyan ḫāk-i der-i mey-ḫāneye devlet bulur” (s.133:12)
2. “Vardum göze göz elden baş ḳoydum ayağına” (s.176:13)

başar-: *Üstesinden gelmek, başarmak.*

1. “...‘āmm u ḫāṣṣ arasında olan maṣlaḥatı görmekde vü başarmaḳda nesl-i ‘Osmānda buncılayın bir vezīr müyesser olmış degüldür.(s.32:18)
2. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi.” (s.17:17)

başdan: *Baştan, yeniden.*

1. “Şu yapraḳ kim ṣolup başdan ḳararmış” (s.3:12)

başın alup ḳaç-: *Kimseye danışmadan, haber vermeden ve gideceği yeri söylemeden ortadan kaybolmak.*

1. " 'İnāyet-i Bārī mu'āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd'e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup 'Arab evine girüp andan Ka'be şerrefehallāh ziyāretine varup" (s.17:14)

başḳa: *Başka, farklı.*

1. "Ṭarīḳ-i şi'rde başḳa ṭarz-ı ḫāṣṣı ve bu üslūba kendinüñ iḫtişāṣı var." (s.108:19)

başla-: *Ortaya çıkmak, başlangıç noktası oluşturmak, teessüs etmek.*

1. "...mānend-i nīlūfer-i ḫaḍrā ṣararup ṣaç saḳal aġ olı başladukda bu bendenüñ kühūlet eyyāmı ve..." (s.188:10)
2. "Bir pāre diñer diñmez başlar yine yaġmaġa" (s.115:6)
3. "...çalmaġa başlayıcaḳ Zühreyi gökden yire indürüp bī-iḫtiyār raḳṣa ve semā'a getürüp..." (s.125:11)

başa tāc ol-: *Değer vermek, çok üstün tutmak, çok sevmek.*

1. "İtüñ ayaġı izi ger olsa başuma tāc" (s.156:18)

bat-: *Batmak. Bir geminin batması bağlamında.*

1. "Şol batan barçaya daḳılan yoġun urġanlara" (s.37:6)
2. "Ol esnāda Ġalaṭa boġazında bir büyük gemi deryāya batup anı çıḳarmaḳ tedārük olunmış idi." (s.37:3)

bāṭıl: *Haktan olmayan, dünyaya ait.*

1. "Bāṭıl isteyü ḥaḳdan ayrıldum" (s.70:16)

Bāyezīd Çelebi: *XVI. yüzyıl şairi Kudsi'nin babasıdır.*

1. "İstanbul emīni olan Bāyezīd Çelebinüñ oġlıdur." (s.178:12)

Bāyezīd: *Bağlamda Bayezit-i Bestami ve Bayezit-i Veli kastedilmiştir.*

1. "İki cihānda iki Bāyezīd'e itdi ṭufeyl" (s.64:25)

bayraḳ: *Bayrak.*

1. "Ṭutar ucdan uca dünyāyı bayraḳ" (s.7:26)

bāzār it-: *Pazarlık etmek.*

1. "Varurlar ġayr ile bāzār iderler" (s.42:24)

bāzār: *Çarşı.*

1. “Kim dıraḫta ṣaruban gezdürdiler bāzārda”(s.28:13)
2. “Var müferriḥ yime maʻcūn alma gel bāzārdan” (s.118:2)

bāzārcı: *Haftanın belli günlerinde kurulan pazarlarda mal satan kimse.*

1. “Ve bāzārcılarda alma ve ṣatma çoġ ola.” (s.129:1)

bāzār-ı çarḫ: *Feleğin pazarı.*

1. “Bāzār-ı çarḫ içinde şebin kīsesin yarup” (s.41:10)

bāzār-ı ḥüsn: *Güzellik pazarı.*

1. “Bāzār-ı ḥüsn içinde dellāl-ı ʻışḳ elinden” (s.178:9)

bāzār-ı miʻyār-ı belāġat: *Belagat ölçüsünün pazarı.*

1. “...feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı miʻyār-ı belāġatda rāyicü’l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup...” (s.5:29)

be ʿaşḳ: *Aşk ile.*

1. “Hemçün men be ʿaşk mah-ruyan mübtela budest” (s.21:21)

be: Farsça *-e hal eki.*

1. “Zehmha-i sine em ez gayr mi poşem be dag” (s.21:11)

bebr-i peleng-efgen: *Kaplan parçalayan pars.*

1. “...bu fennüñ mīşeyistānında bebr-i peleng-efgen ve bu ṭarīḳuñ meydānında şeh-süvār-ı cerb-suḫandur...” (s.4:31)

bed: *Fena, kötü, çirkin.*

1. “Her ne bed fiʻl itdüm ise ʻāḳıbet” (s.77:24)

bedāyiʻ-i güftār: *Sözlerin güzelliği.*

1. “Ṣanāyiʻ-i eşʻārda ve bedāyiʻ-i güftārda bī-mānend ḫaylīḫāṣṣa maʻānīye mālik pür-derd kimesnedür.” (s.84:5)

bed-duʻā it-: *Bir kimsenin kötülüğü için aleyhinde dua etmek, ilenmek, intizar etmek*

1. “Bed-duʻā itmezem ammā ki Ḫudādan dilerem” (s.160:8)

be-dehem: *Vereyim.*

1. “Dil u can ger be-dehem ba çü tu yari bari” (s.42:18)

bedel: *Karşılık, denk, eş*

1. "Ṣoñradan Aġras medresesin ṭaleb idüp ol medreseden bedel bir miḳdār kendüye oturaḳ aḳça itdürüp..." (s.109:19)

beden: *Vücut, gövde, cisim, ten. Beden*

1. "Ḥammāma girdi gördüm o nāzük beden güzel" (s.108:28)
2. "...beden ḳırṭāsın ocaḳlara yaḳup Āfitābī hūşyār olup bu ḫāli göricek bu beyti didi." (s.107:12)
3. "Şeref cān iledür cisme ẕuhūr-ı cān bedendendür" (s.161:23)

be-deyr-i cihān: *Dünya alemine.*

1. "Dü İbrāhīm āmed be-deyr-i cihan" (s.165:17)

bedī' ü beyān: *Söz sanatları ve anlatım yolları.*

1. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma'ānī ve bedī' ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil 'ilm-i şi'ri ḫūb bilür kimesne idi." (s.113:13)

bedī' ü beyānı: *Söz sanatları ve anlatım yolları*

1. "Faẓl u kemāl ile ārāste ve ma'ārif ü feżāyil ile pīrāste üslūb-ı şi'r ü fenn-i ma'ānī vü bedī' ü beyānı bilmekde..." (s.64:1)

bedīhe di-: *Hazırlıksız olarak, irticâlen güzel söz söylemek.*

1. " 'Ale'l-fevr bedīhe dimekle bī-naẕīr ve didügi ebyātı def'i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir..." (s.158:18)

bedīhe -gūy: *Güzel (söz) söyleyen.*

1. "Ḫoş-ṭab' bedīhe -gūy ṣā'irdür." (s.144:22)

bedīhe-gūy: *İrticalen söz söyleyen kimse.*

1. "Didügi eş'ārı ekser 'ale'l-fevr dir bedīhe-gūydur." (s.179:5)

beg: *Bey, efendi.*

1. "Edāsı laṭīf ve naẕmı leẕīẕ ẕarīf beg kişi idi." (s.48:30)
2. " 'Osmānlu beglerinde bu deñlü ṣāḥib-ḫayr beg var idügi ma'lūm degüldür dirler." (s.32:6)
3. "Ṣāḥīb-ma'rifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab' pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi." (s.48:9)

4. "Pādişāh sancağın çeker ağır dirlüklü beg idi." (s.49:26)
5. "Begdür geregi gibi ḥükminde yasağında" (s.176:15)
6. Bunlar deryāda yatup Moton ḳal'asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẓāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp..." (s.48:22)
7. "Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal'aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı." (s.48:23)
8. "Dünyā begleri anuñ ḫıẕmetine varup yüz sürüp du'āsın almağa cānlar virürlerdi" (s.66:16)
9. "Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına 'ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı." (s.48:27)
10. "İşiginde cihān begleri düpdüz" (s.8:8)
11. "...kimi defterdār u kimi nişāncı ve kimi ṣāḥib-i ṭabl u 'alem memleket begleri olup..." (s.24:13)
12. "Ṣaġ olan beglerin luṭf ile ṭoyla" (s.52:14)
13. "Anda olan beglerüñ adı muḫannes adına daḳılup pādişāh ġażab idüp ḥabs emr eyledi." (s.48:25)
14. "Begüm sensin baña devlet saña bend iledür şöhret"(s.161:22)
15. "Ḳocaya kūs-ı felek öldi begüm çalıvirür" (s.152:17)

be-ġāyet: *Ziyadesiyle, oldukça.*

1. "Ve Tevārīḫ-ı Āl-i 'Osmānı Türkī dilde inşā idüp yazup be-ġāyet güzel bī-mānend ü bī-bedel yazmışdur." (s.57:20)
2. "Be-ġāyet key yazuḳdur kim kişi incide mihmānı" (s.136:23)
3. "Ve bu maṭla' Monla Cāmīḥażretlerinüñ şi'rine cevāb dimişdür ve 'inde'l-inṣāf be-ġāyet güzel düşmişdür" (s.42:9)
4. "...be-ġāyet āsān ve müşkil maḥallerin açup 'ayān u beyān itmiş." (s.64:5)

be-gedāḫtem: *Erittim.*

1. "Tā çü zer pūte-i mihr ü vefā be-gedāḫtem" (s.21:5)

begen-: *Beğenmek,*

1. "...anlar daḫı Mevlānā Şeyḫīde ziyāde ẕekāvet ü feṭānet ve idrāk-i pāk görüp begenüp vezīr idinmek murād idindi." (s.68:23)

beglerbegi: *Osmanlı Devleti'nde eyâletlerin başında bulunan mülkî ve askerî en büyük âmir.*

1. "Eñ ednā bendesi beglerbegidür" (s.8:13)
2. "Rūmili beglerbegisine ışmarlanan deftere ḫiẕmet iden küttāb ve ol āsitāneye ḳadīmden intisāb iden bendelerindendür." (s.152:6)

beglig: *Beylik, efendilik.*

1. "Gördi mestüm didi sāḳī begligüñ var gözüñ aç" (s.103:10)

beglik it-: *Bir yeri bir şehri yönetmek.*

1. "Niçe müddet vezīr olup āḫir Selānik'e gönderüp anda beglik iderken fevt oldı." (s.31:12)

beglik: *Beylik, efendilik.*

1. "Sa'ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde ağır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu' itmiş kişi idi." (s.51:21)

Behrām: *Sâsâniler sülalesinden, Yezdgird'in oğlu olan ve Behram-ı Gur adıyla anılan İranlı hükümda*

1. "...Behrām u Güstehem işitse bunlaruñ iclāsına ser-gerdān olurdı." (s.4)

behremend ü muġtenem: *Hissedar ve ganimet sahibi.*

1. "...iḥsān-ı ḫāṣlarına müsteḥaḳ olup ṣadāḳat-i pādişāhīden ve 'āṭıfet-i şāhenşāhīden behremend ü muġtenem olurdı." (s.84:26)

behre-mend ü ziyāde: *Nasiplenmiş ve fazla.*

1. "Egerçi 'ulūm-ı müktesebeden çendān behre-mend ü ziyāde sūd-mend degül..." (s.183:8-9)

behre-mend: *Hissedar.*

1. " 'Ulūm-ı mütedāvileden çendān behremend ve fünūn-ı mütekāsireden sūzmend degül." (s.158:13)
2. "Ḳāḍī olmış her fende behremend ḫaylī istiḳāmeti var." (s.115:10)
3. "Her 'ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb'ı nihāyetde

ve ẕekāvet-i ʻaḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür." (s.168:7)

behr-i ʿaşḳ-ı to: *Senin aşkın için.*

1. "Behr-i āşḳ-ı to der āḫān u menzil kerdem" (s.124:13)

bekle-: *Bir yerde sabit durmak, kalmak, ayrılmamak; bir işten başka işle uğraşmamak*

1. Bunlar deryāda yatup Moton ḳal'asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp..." (s.48:22)
2. "Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar." (s.128:30)

bel: *İnsan bedenin orta kısmı, bel.*

1. "Bükdi serv-i ḳaddümi belden belā" (s.77:22)
2. "İy lebi ġonca vü beli ince" (s.142:3)

belā: *Afet, musibet, çok zor iş.*

1. "Ḳad ḳıyāmet ġamze āfet zülf fitne ḫaṭ belā" (s.26:22)
2. "Belā bezminde çoḳ raḳḳāṣ oldun" (s.186:19)
3. "Bükdi serv-i ḳaddümi belden belā" (s.77:22)
4. "Cān naḳdini ṣayaydı Mecnūn gibi belada" (s.171:7)
5. "Ġam-ı cānān ile belāda mısın" (s.181:18)
6. "Ve bu ebyāt daḫı şūrīdelik sevdāsı ve āşüftelik belāsı ile didükleri eş'ār-ı sūznāk ve ebyāt-ı derdnākdür ki ẕikr olınur." (s.21:6)
7. "Āh kim ben ḥüsnüñüñ bunca belāsın bilmedü" (s.26:23)
8. "Biñ belāya mübtelā oldı dil-i şeydā yine" (s.151:11)

belāġat it-: *Etkili söz söylemek.*

1. "Sāfī Ḳāsım Paşa ki merḥūm Sulṭān Bāyezīde vezīr olmışdur anuñ ḫidmetinde taḥṣīl-i ʻilm ü ma'rifet ve kesb-i faẓl u feṣāhat ü belāġat itmişdür."(s.29:1)

belāġat: *Belagat, etkili, güzel ve yerinde söz söyleme.*

1. "...belāġat çarḫınuñ sitāre-i māhveşi olup ʻilm ü ma'rifet ile dīn ü dünyāyı

ma‘mūr ve şerī‘at meş‘alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur.” (s.67:9)

2. “ Feṣāḥatda Saḥbān-ı sānī ve belāġatda Ḫażret-i Ḫaḳānī kendüsi idi.” (s.56:11)

belā-keş: *Bela çeken, eziyet, sıkıntı ve mihnet çekmiş olan.*

1. “Bir benüm gibi belā-keş uġrar ise vāy aña” (s.153:7)

belā-yı ‘ışḳ: *Aşk belası, derdi.*

1. “Belā-yı ‘ışḳ ile ‘āşıḳ niyāza yüz ṭutdı” (s.180:12)

belā-yı hecre: *Ayrılık belası, ayrılık derdinin verdiği sıkıntı.*

1. “Belā-yı hecre ġāyet yoḳ ‘aẕāb ise nihāyetsüz” (s.156:2)

belā-zede: *Belaya uğramış, felaket görmüş.*

1. “...ṣāḥib-‘ayār gevher -senc ve eş‘ar-ı naẓmı mīzānda vezān nāḳıdān-sipenc olan ‘uşşāḳ -ı pür-eşvāḳ belā-zedeler ki...” (s.186:2-3)
2. “ ‘Āşıḳlaruz belā-zedeler mübtelālaruz” (s.180:5)

Belġrād: *Sırbistan'nın başkenti. Sava ve Tuna nehirlerinin birleştiği yer.*

1. “Ve cümle-i tārīḫlerinden Belgrad ḳal‘ası fetḥine didügi tārīḫ budur.” (s.150:8)

belīġ ü faṣīḥ: *Güzel ve ahenkli söz söyleyen.*

1. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirīde cidd ü cehd-i bī-ḥadd ü vāfir ve sa‘y-ı medīd-i bī-‘add ü mütevātir idüp kendüsi belīġ ü faṣīḥ ve...” (s.80:12)

belīġ: *Belâgati olan, yerinde, güzel ve etkili söz söyleyen, belâgatli.*

1. “Elfāẓı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẓmı merġūb bilür kişi idi.” (s.99:25)
2. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında raġbet bulmış fāżıl-ı rūzgār ve kāmil-i pür-i‘tibār suḫan-güẕār belīġ ve ṭab‘-ı sitīġ nāzük kimesne idi.” (s.85:13)

belīġ-i suḫan-güẕār: *Güzel söz söyleyen (kişi).*

1. “Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā‘ir-i ẕü’l-iḳtidār çoḳ ma‘ārife mālik ve ṣāḥib-ma‘rifet ve naẓm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş‘ārı var.” (s.104:11)

belki: *Olabilir, olabilir ki, bir ihtimâle göre, muhtemelen.*

1. "Vilāyet-i Rūmda degül belki 'Arabda ve 'Acemde ve Pehlevī dilde bu üslūba şi'r dimiş kimesne yok." (s108:21)

belli: *Belli, açık.*

1. "Beyne'l-mevālī Deli Luṭfī dimekle belli olup dārü's-salṭana-i İstanbulı feṯḥ iden merḥūm ġāzī Sulṭān Meḥemmed Ḫān." (s.54:27)

be-men: *Bana.*

1. "Ne olısar kim bileç āḫir bu ḥālüm vā be-men" (s.153:16)

be-nāmem şod: *Adım yayıldı.*

1. "Ey Selīmī şad be-nāmem sikke-i mülk-i cihān" (s.21:4)

be-nām-ı Ḫodāvend-i dādār-ı pāk: *Adalet sahibi Allah'ın adıyla.*

1. "Be-nam-ı Hodavend-i dadar-ı pak" (s.85:20)

bend: *Bağ, düğüm.*

1. "Begüm sensin baña devlet saña bend iledür şöhret"(s.161:22)

bende eyle-: *Kul, köle eylemek.*

1. "Cihānuñ şāhın aña bende eyle" (s.187:23)

bende ḳıl:- *Kul ve köle haline getirmek.*

1. "Bu cihān ḫusrevlerini ḳapusında bende ḳıl" (s.67:26)

beñde: *Kul, köle.*

1. "Ve ba'żı ḫoş-ṭāb' şu'arā ve nāzük-mizāc ẕurefā ki bu bende anlaruñ mülāzemeti ḫiẕmeti ile müşerrefü'l-ḥāl ve muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫşları ile mesrūrü'l-bāl olup..." (s.9:13)
2. "Babası āsitān-ı sa'ādet-āşiyān bendelerinden yeñiçeri ṭāyifesinden olup ol ṭāyife içinde zaġarcı başı olmışdur." (s.171:11)
3. "Dergāh-ı 'ālem-penāh bendelerindendür." (s.132:16)
4. "Dergāh-ı 'ālem-penāh bendelerindendür" (s.153:12)
5. "Sipāhī oġlanları zümresinden ḫiẕmet iden bendelerindendür." (s.132:8)
6. "Rūmili beglerbegisine ışmarlanan deftere ḫiẕmet iden küttāb ve ol āsitāneye ḳadīmden intisāb iden bendelerindendür." (s.152:7)

7. “Germ olma iñen bendeñi öldürmege yārā” (s.134:8)
8. “...mānend-i nīlūfer-i ḫaḍrā ṣararup ṣaç saḳal aġ olı başladukda bu bendenüñ kühūlet eyyāmı ve...” (s.188:11)
9. “Şād olup her k’olmasa āzāde servüñ bendesi” (s.85:8)
10. “Eñ ednā bendesi beglerbegidür” (s.8:13)
11. “Pes bu ma‘nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ fażlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü’l-ḳarneyn seyyāḥ-ı ‘ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür.” (s.12:4)
12. “Mīr Efendi bendesiyem meẕhebümdür ḥubb-ı Āl” (s.67:3)

bende-i dil-ḫaste: *Gönlü hasta köle.*

1. Allāh tebāreke ve ta‘ālā dergāhına biñ biñ şükürler kim bu bende-i dil-ḫaste ve...” (s.188:4)

bende-i naḥīf-i eḳallü’ṣ-ṣınā‘a: *Sanattan az anlayan kul.*

1. “Egerçi bu ‘abd-iża‘īf-i ḳalīlü’l-biżā‘a ve bende-i naḥīf-i eḳallü’ṣ-ṣınā‘ada çoḳ ol mertebede miknet ve...” (s.5:17)

bende-i sulṭān-ı ‘ışḳam: *Aşk sultanının kölesi olmak.*

1. “Bende-i sulṭān-ı ‘ışḳam īn ü āndan fāriġam” (s.83:6)

bend-i ġam: *Keder bağı.*

1. “Tā ebed bend-i ġamuñdan hīç āzād olmasun” (s.85:9)

bend-i tercī‘: *Kafiyeleri başka başka olan, her parçanın sonunda tekrarlanan kafiyeli bir beyti bulunan nazım şekli.*

1. “Bend-i tercī‘ ” (s.143:9)
2. “Bend-i tercī‘” (s.82:18)

benefşe: *Menekşe çiçeği.*

1. “Virmiş ṣabā benefşeye peyġām-ı zülf-i dost” (s.53:23)

be-nevāḫtem: *Çalar çalmaz.*

1. “Çeng-i nusret rā çü der bezm-i zafer be-nevāḫtem” (s.20:23)

beng: *Esrar, haşhaş.*

1. “Köfteler bengiler dehānında” (s.153:2)

Beñlü Ḥasan: *Şair Ahi'nin (ö.1513-14) bilinen lakabıdır.*

1. "Beñlü Ḥasan dimekle meşhūrdur." (s.140:15)

Beñlü Memi: *16. yüzyıl şairlerinden olan Nami'nin lakabıdır.*

1. "Beñlü Memi dimekle meşhurdur." (s.147:8)

benüm ol-: *Sahip olmak.*

1. "Ger benüm olurlar ise cümle maḥbub-ı cihan" (s.156:9)

benüm-çün: *"Benim için" anlamındadır.*

1. "Benüm-çün kimse ġam yir yoḳ dil-i ġam-ḫʷārdan ġayrı" (s.178:15)

benze-: *iki nesne veya kişi arasında ortak yönler bulunmasını sağlamak, benzetmek.*

1. "Şem'a kimdür beñzeden yā Rab bu ḫadd-i mehveşi" (s.106:4)
2. " 'Āşıḳlarınuñ cānını ḳurbān ide beñzer" (s.122:6)
3. "İki hindūya beñzer kim yatup gülzāra yaṣdanmış" (s.47:10)
4. "Baġrum firāḳ odına yanmış kebāba benzer" (s.147:2)
5. "Keyfiyyetiyle şi'rüm rengīn şarāba benzer" (s.147:3)
6. "Yir yir ocaġı ḳalmış şehr-i ḫarāba benzer" (s.147:5)
7. "Beñzer ki yine yāre yeñi nāme yazarsın" (s.104:16)
8. "Aġzında hemān ṣıçana benzer" (s.159:3)
9. "Hicrüñde gözüm yaşı yaz yaġmurına beñzer" (s.115:5)
10. "Çekmiş ḳılıcın ġamzelerüñ ḳan ide beñzer" (s.122:3)
11. "Hemān a'dād içre ṣıfra beñzer" (s.113:18)
12. "Her laḥẓada biñ bī-dili bī-cān ide beñzer" (s.122:4)
13. "Ḳan yaş ile eṭrāfı gülistān ide beñzer" (s.122:8)
14. "Hafta ortasına varmaz ay aḳçesine benzer" (s.167:28)
15. "Hīç birini gör ki beñzer mi buña" (s.72:1)

beñzet-: *Benzetmek; iki şey arasında ortak yön bulma.*

1. "Çīn-i zülfüñ miske beñzetdüm ḫaṭāsın bilmedüm" (s.26:18)
2. "Beñzetme mihr ü māhı felekde cemālin" (s.28:5)

ber- arende-i āteş u bād u hāk: *Toprağı, rüzgarı ve ateşi getiren Allah.*

1. "Ber arende-i ateş u bad u hak" (s.85:21)

ber: *Arapça ve Farsça kelimelerin başına gelerek sıfat ve zarflar yapar; Türkçe'deki "-de" ekiyle "üzeri, üzere, üzerine, üzerinde" vb.nin karşılığıdır.*

1. "Ber bisāṭ-ı mülk çün saṭranç-ı devlet yā ḫatem" (s.21:3)
2. "Ve anke oftast ber giriban-ı damen menest" (21:10)
3. "Tā livā-yı Ḫusrevī ber nüh felek efrāḫtem" (s.20:21)

bere: *Siperliksiz bir çeşit başlık.*

1. "...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba'żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler." (s.119:8)

berā'at göster-: *Vazgeçmek, bırakmak.*

1. " 'İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā'at gösterüp şi're heves itmiş ḫoş-ṭab' laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş'ārı var." (s.133:17)
2. "Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve 'ulūm-ı mübāḥaseden berā'at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi're heves idüp buḥūr-ı naẓma dest-res buldı." (s.71:8-9)

berāber: *Birlikte, aynı anda.*

1. "Hem mürçeleyin olduġumı ḫāke berāber" (s.79:1)

berāhīn-i hendesī: *Geometrik deliller.*

1. "Be-taḳdīr-i emr-i Rabbānī ve fermān-ı ḥükm-i Sübḥānī hey'et-i felekīve berāhīn-i hendesī..." (s.128:23)

berāt: *Azat belgesi.*

1. "Ḥükm ider 'āşıḳına şanki berāt ile yürür" (s.33:6)
2. "Yazmış 'iẕāruñ üzre ḳudret eli berātı" (s.48:14)
3. "Virdi elüme zülfüñ dün gice bir berātı" (s.48:11)

ber-baḫşiş-i u nedāred-i sütūh: *Bağışlamasında ve merhametinde bir son yoktur.*

1. "Ber-bahşiş-i u nedared sütuh" (s.86:7)

berf-redīf: *Redifi "berf" olan.*

1. "Revānī Sulṭān Selīm merḥūma berf-redīf bir ḳaṣīde didi." (s.143:21)

Berġama: *İzmir dolaylarında bir şehirdir.*

1. "Mevlidi Berġamadur." (s.99:5)

berg-i gül: *Gül yaprağı*

1. "Şā'ir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şi'ri fażlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẕm-ı laṭīfi būsitān-ı belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür." (s.68:9)

berg-i ḫazān: *Sonbaharda sararıp düşen veya düşmek üzere olan yaprak*

1. "Ṣararmış bir ḳurı berg-i ḫazānem" (s.39:18)

berg-i semen: *Yasemin yaprağı.*

1. "Düşdi göñlüm yine bir ruḫları berg-i semene" (s.185:17)

berī ol-: *Vazgeçmek, geri durmak.*

1. "Artuḳ söylemege ḳādir olmayup ol daḫı aḳçe virmekden berī oldı" (s.16:5-6)
2. "...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫ^{v}āceliḳ ḥaḳḳını żāyi' eylemeyüp öldürmekden berī olup oğlanı Aḥmed Paşaya virdi." (s.25:24)

berḳ u ra'd ol-: *Gök gürültüsü ve şimşek halini almak.*

1. "Olur sür'at deminde berḳ u ra'd ol" (s.8:2)

berḳ ur-: *Şimşek çakmak,parlamak.*

1. "Sa'ādet nūrı berḳ urur yüzinden" (s.6:27)

ber-mūcib-i ḥisāb: *Hesap gereği.*

1. "...ve ecrām-ı nūrānī ber-mūcib-i ḥisāb zīc yalanı şöyle iḳtiża eyler kim el-aḥkām..." (s.128:23-24)

ber-ser: *Kemal İsfehani'nin "ber-ser" redifli kasidesi.*

1. "Ḫallāḳü'l-ma'ānī Kemāl-i Iṣfahānī didügi "ber-ser" redīf ḳaṣīdesine cevāb dimişdür." (s.21:31)

berūmend: *Yetişmek, olgunlaşmak.*

1. "Cevelān-ı ṭab'ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭī söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü fażl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū 'Alī Sīnā kesb-i 'ilm-i ma'rifet iderdi." (s.43:6)

berü: *-dan bugüne.*

1. “Seveliden berü sen ḫulḳı vü ḥüsni ḥaseni” (s.113:22)
2. “Ol işden ferāġat idüp ol eṭrāfda olan maḥalle ḫalḳı ol zamāndan berü o ḳuyıya mezbele dökerler.” (s.75:14)
3. “Devr-i İskenderden berü bunuñ itdügi bahādurlıġı ve dilāverliġi bir pādişāh itmemişdür” (s.19:17)

berü: *İki uzaklıktan daha yakın olanı, yakın, daha yakın yer.*

1. “Berü gel leblerüm em didi ḳabūl eylemedüm” (s.157:14)

bes: *yeter, yetişir, tamam, kâfi.*

1. “Baña bu devlet iki ‘ālemde besdür Lāmi‘ī” (s.67:5)

besle-: *Yetiştirmek.*

1. “Oġlı gibi besleyüp oḳutdı” (s.31:7)
2. ” Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i ‘ulūm itmiş kitābet ‘ilminde ser-āmed cemī‘-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi.” (s.100:23)

beşig: *Küçük çocukları yatırıp sallayarak uyuttukları maruf yataklık, beşik.*

1. “Bu bez ‘Īsī peygāmberüñ beşigi bezidür diyü cevāb virdi.” (s.55:22)

Beşiktaş: *İstanbul'un Beşiktaş semti.*

1. “...İstanbul muḳābelesinde Beşikṭaşı dimekle meşhūr ev ve ḥammām ve...” (s.109:20)

be-taḳdīr-i emr-i rabbānī: *Allah'ın emirlerinin takdiri ile.*

1. “Be-taḳdīr-i emr-i Rabbānī ve fermān-ı ḥükm-i Sübḥānī hey‘et-i felekīve berāhīn-i hendesī...” (s.128:22)

beyābān: *Sahra, çöl.*

1. “Ġam beyābānında Mecnūn ile oldum hem-‘inān” (s.51:5)

beyān: *Açıkça göstermek, beyan etmek.*

1. “İçinde çoḳ ma‘ānī-i cedīd ve elfāẕ-ı muḫtasar-ı müfīd derc eyleyüp beyān ve ḥikāyesinüñ her müşkilin ḥall idüp ‘ıyān eylemişdür.” (s.163:20)

beyān eyle-: *Bildirmek.*

1. “Dürlü destānlar beyān eylediler” (s.71:28)

beyān it-: *Anlatmak, açıklamak, bildirmek,*

1. “Āteş-i ‘ışḳı beyān itmege çeşm ü dehenüm” (s.175:20)
2. “...her diyāra itdükleri seferleri ve kendülerinüñ ‘aẕametin ve ḳudretin beyān itmek içün bir kitāb te’līf idüp ve...” (s.46:29)

beyān u ‘ayān: *Açık seçik, apaçık, besbelli.*

1. “İçinde niçe ma‘ānī-i bedī‘ ve leṭāyif-i menī‘ cem‘ eyleyüp yazup beyān u ‘ayān eylemiş.” (s.73:4-5)

beyāna gelmez: *Açıklanmaz, dile getirilmez.*

1. “Ki gelmez luṭf u iḥsānı beyāna” (s.7:14)
2. “Ehl-i faż̇l u ṣāḥib-kemāl ma‘rifetde bī-mānend ve fenn-i kitābetde ser-āmed ve ‘ilm-i ma‘ānī vü beyānda mümtaz...” (s.153:22)

beyān-ı bedī‘: *Bedi' açıklama, anlatma.*

1. “Fenn-i ma‘ānī vü beyān-ı bedī‘ ve üslūb-ı naẕm-ı menī‘ bābında māhir ve her fenne ḳādir kimesnedür.” (s.112:14)

beyāż: *Gözün beyaz kısmı.*

1. “Ḥaḳ itdi reşk-i beyāż u sevād-ı dīde-i ḥūr” (s.65:10)

beyāż itmege: *Yazıyı temize çekmek.*

1. “Müsveddesin beyāż itmege ihmāl u iġmāz eylemegin kem-yāb u nā-yābdur.” (s.141:1)

beyāża çıḳar-: *Müsvedde hâlinde olan bir yazıyı temize çekmek.*

1. “Mevlānā Şeyḫīnüñ vefātından ṣoñra Ḫusrev ü Şīrīni itmāma yitişdürüp beyāża bu çıḳarmışdur.” (s.73:7)

beyāż-ı ġurre-i esbüñ: *Beyaz gösterişli at.*

1. “Beyāż-ı ġurre-i esbüñ sevād-ı dergāhuñ” (s.65:9)

beyit: *Dîvan edebiyâtında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısrâdan ibâret nazım parçası.*

1. “Ve bu iki beyit anuñ eş‘ārındandur ki ẕikr olındı.” (s.160:7)

beyne’l-ḫavāṣṣ ve’l-‘avām: *Halkı ve soylular arasında.*

1. “...beyne’l-ḫavāṣṣ ve’l-‘avām ders-i ‘āmmı tamām eyleyüp ba‘żı Ḥaḳ emrine vāsıl olup maġfiret ravżasında nūra müstaġraḳ olduḳlarınca...” (s.67:13-14)

beyne’l-mevālī: *Mevleviler arasında.*

1. “Faẓlı vü mevleviyyeti beyne’l-mevālī ve’l-ahālī ma‘lūmdur.” (s.61:10)
2. “El-ḥāṣıl sözi ḥadd-i i‘cāza iletmiş beyne’l-mevālī ve’l-ahālī kitābı maḳbūl ve eş‘ārı menḳūldür.” (s.69:20)
3. “Beyne’l-mevālī ve’l-ahālī kemāl ü faẓl ile mu’ayyen ü mübeyyendür.” (s.54:5)
4. “Beyne’l-mevālī Deli Luṭfī dimekle belli olup dārü’s-salṭana-i İstanbulı feṭḥ iden merḥūm ġāzī Sulṭān Meḥemmed Ḫān.” (s.54:27)
5. “Faẓl u ehliyyeti beyne’l-mevālī meẕkūrdur” (s.38:1)

beyne’n-nās: *İnsanlar arası.*

1. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir beyne’n-nās dīvānı meşhūr ve ebyātı meẕkūrdur.” (s.72:4)
2. “Beyne’n-nās dīvānı meşhūr u meẕkūrdur.” (s.31:18)
3. “Anlaruñ daḫı beyne’n-nās eş‘ārı ma‘lūm ve āsārı merkūmdur.” (s.9:12)
4. “Ve bu ‘aṣrda nisā ṭāyifesinden iki ḫatun ẕuhūr bulup her bi-rinüñ eş‘ārı güzel ve ebyātı bī-bedel beyne’n-nās ġazeliyyātı mütedāvil olup...” (159:6)
5. “Eş‘arı ‘āmgīr ve ḫoş-āyende olduġı ḥay-siyyetle beyne’n-nās çoḳ oḳunur pesendīdedür.” (s.144:24)
6. “Beyne’n-nās ma‘rūf ve rindān arasında mevṣūfdur.” (s.151:7)
7. “Dīvānı müretteb ve eş‘ārı beyne’n-nās meşhūr u meẕkūrdur.” (s.26:15-16)
8. “Sulṭān Bāyezīd’üñ eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāŝir beyne’n-nās meşhūrdur” (s.17:24, s.18:1)

beyt -i maḳṭa‘: *Makta beyti. Gazel veya kasidenin son beyti.*

1. “Ve bu beyt -i maḳṭa‘ anuñ eş‘ārındandur.” (s.122:16)

beyt-i murabba‘: *Murabba beyti.*

1. “Ve mev‘iẕa üslūbında bu birḳaç beyt-i murabba‘ anuñdur ki taḥrīr olındı.” (s.152:9)

beyt-i müreddef: *Redifli beyit.*

1. “...bu bir iki beyt-i müreddef anuñ kendü eş‘ārındandur.” (s.177:17)

beyt-i taḫallus: *Mahlas beyti.*

1. “Ve bu beyt-i taḫalluṣ daḫı anuñ eş‘ārındandur.” (s.28:14)

beytü'l-'ibādet: *İbadet evi.*

1. "Edirnede vāḳi' olan Lārī mescidine beytü'l-'ibādet tārīḫ dimişdür." (s.148:24)

beytü'l-māl: *Devlet hazinesi.*

1. "Beytü'l-māldan ta'yīn olınmış aḳçesi var idi." (s.120:17)
2. "Ṣāḥib-ma'rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa'ādetde beytü'l-mālden akça ta'yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler." (s.138:2)

beyyin-i bedīhī: *Apaçık ortada olmak, aşikar.*

1. "Pes bu ma'nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ fażlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn seyyāḥ-ı 'ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür." (s.12:1)

bez: *Herhangi bir cins pamuklu dokuma.*

1. "O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫiẕmetine meşġūl olup ḫiẕmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür." (s.55:15)
2. "Bu bez 'Īsī peygāmberüñ beşigi bezidür diyü cevāb virdi." (s.55:21)
3. "Nāzüklik ile ol beze iki elinüñ iki barmaġı ucıyla alup ve..." (s.55:17)
4. "...iḥtirām birle yapışup ol bezi getürüp i'zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor." (s.55:18)
5. "Bu bez 'Īsī peygāmberüñ beşigi bezidür diyü cevāb virdi." (s.55:22)

bezl eyle-: *Bol bol, cömertçe vermek, esirgemeden vermek.*

1. "Ṭopuḳlu dimekle mevṣūf bir maḥbūba ta'aşşuḳ itmiş anuñ yolına niçe dünyā beẕl eyleyüp..." (s.158:24)

bezm: *Meclis.*

1. "Oṭursa bezme cām-ı Cem ṭutar ol" (s.7:17)
2. "Varmayam şol bezme kim anda mey-i meyl içmeyem" (s.148:11)
3. "Anuñ-çün işbu bezme ḫātem oldun" (s.187:19)
4. "Belā bezminde çoḳ raḳḳāṣ oldun" (s.186:19)
5. "Gözlerüm ḳan aḳıdur bezmüñe mey-ḫāne gibi" (s.157:3)

bezmgāh: *Meclis, toplanma alanı.*

1. "...salṭanat bezmgāhında 'ıyş u 'işret idüp otururken çarḫ-ı ġaddār ve rūzgār-ı nā-hemvār cām-ı Cem ṭolusın bunlara daḫı içürüp..." (s.23:16)

bezm-i çemen: *Çimenlik meclisi.*

1. "Lāle vü nergis ṭutar bezm-i çemende sāġarı" (s.181:9)

bezm-i Çerāġ: *Çerağ'ın meclisi. Çerağ, Afitabi'nin sevgilisidir.*

1. "Ṣūfīsin Āfitābī bezm-i Çerāġa varma" (s.107:14)

bezm-i feṣāḥat: *Güzel söz meclisi.*

1. "... bu silkde münselik olup bu zümreden ma'dūd olan yārān-ı bā-ṣafā ve dīstān-ı pür-vefā bezm-i feṣāḥatde cām-ı sürūr ile rūḥ-perver ve..." (s.160:19)

bezm-i ḥayāt: *Hayat meclisi, dünya.*

1. "Bu fırḳanuñ ba'żı kenz-i maḫfī gibi taḥte'l- 'arż muḫtefī ve ba'żı bezm-i ḥayātda cām-ı mey-i şādmānīden müstevfīdür." (s.24:20)

bezm-i zafer: *Zafer meclisi.*

1. "Çeng-i nusret rā çü der bezm-i zafer be-nevāḫtem" (s.20:23)

Bezmī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir.*

1. "Bezmī" (s.156:21)

bezzaz: *Bezci, kumaş satan kimse, manifaturacı.*

1. "Kifāf-ı nefs içün bezzāz olmış vālācıdur." (s.131:5)

bezzāzistān: *Bedesten kelimesinin eski ve asıl şekli.*

1. "İstanbul bezzāzistānında oṭurur ṣaḥḥāf idi." (s.126:9)

bıraġ-: *Elde tutulan şeyi salıvermek, tutmamak.*

1. " 'Āleme od bıraġur sūz-ı dilimden süḫānum" (s.172:9)

bıyıġ: *Burun ve dudak arasındaki kıllar*

1. "Güre Kedinüñ ḳara bıyığı" (s.159:2)

bi 'avni'l-lāhi te'alā ve ḥüsni tevfīḳıhī.:*Allah'ın yardımıyla güzel olarak uygun hale getirildi.*

1. "Bi 'avni'l-lāhi te'alā ve ḥüsni tevfīḳıhī" (s.13:5)

bi- ḳavl-i 'adūl: *Adaletli sözler ile.*

1. "Sathı imda bir kavli adul" (s.53:13)

bi'llāh: *"Allah için, Allah hakkı için" anlamında bir yemin sözü*

1. “Himmet-i ‘ālīsini bi‘llāh gör himmetsüzüñ” (s.114:24)

bi’l-‘aşī ve’l-ibkār: *Akşam ve sabah. (Kur'an-ı Kerim, Mümin Suresi 40:55)*

1. “...bārgāh-ı sipihr-menzilet türābına yüz sürüp du‘ā-yı ḳıvām-ı salṭanat ve senā-yı niẕām-ı memleketlerin bi’l-‘aşī ve’l-ibkār evrād u eẕkār idindüklerinde...” (s.67:19)

bi’l-fi‘l: *Hakikatte, gerçekte.*

1. “...bi’l-fi‘l zāviye-i ḥayātda pādişāh-ı gerdūn-ı iḳtidār Süleymān-veḳār ḥażretlerinüñ ‘āṭıfet-i ḫusrevānīsinden müstefād olup...” (s.24:22)
2. “Allāh raḥmetiyle āsūde ve bi’l-fi‘l ḥayāt ābıyla ṣuvarılup ḳayd-ı ḥayātda mevcūd ve...” (s.160:16)
3. “Sen ḫīd bi’l-fi‘l mestsin niçün yemīn idersin dinilecek pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḳorḳısından şarābı ḥoḳna itdürdüm didi.” (s.81:6)
4. “Bi’l-fi‘l mevla’l-mevālī Edirne ḳāḍīsı ḥużūrında ḫiẕmet-i kitābetdür.” (s.154:1)

bi’l-fi‘lī ol-:*Fiilen, gerçekten, nazarî değil iş olarak.*

1. “Müteḳaddimīn-i efāżıl-ı ‘Arab ḳaṣāyidı vü eş‘ārın ki her biri dürr-i semīndür ḫāṭırında bi’l-fi‘lī olup faṣīḥ ü belīġ kişidür.” (s.62:9)

bi’l-külliye: *Büsbütün, tamamıyla.*

1. “...bu ‘azīzlerüñ nāmı maḥv olup bi’l-külliye unudılmasun diyü żarūrī ‘acz u ḳuṣūr ile ḳurāże-i ḳīl u ḳāl pūte-i bāl-maḳāl-i beyānda sızup ḳāl...”(s.5:26)

bi’l-lāh: *"Allah için, Allah hakkı için" anlamında bir yemin sözü.*

1. “Ol ṭabībe ḥālümi bi’llāh taḳrīr eyleñüz” (s.132:20)
2. “Ey ecel bi’l-lāh amān vir bana ḳılma ‘acele” (s.44:10)
3. “Bi’llāh mermer ile yapasuz mezārını” (s.96:20)

bi’t-tamām: *Tamamiyle.*

1. “Ḫamse-i Niẕāmīyi tercüme idüp bi’t-tamām Türkīye döndürdi.” (s.149:9)
2. “Şeyḫ Rūşenī ‘ulūm-ı ‘Arabiyyeyi bi’t-tamām tertīb üzre görüp eş‘ārı meşhūr-ı ‘ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve...” (s.82:10)

3. “Anuñ eş‘ārın ṣāḥib-ẕevḳ olan ma‘lūm ve ehl-i ẕevḳ bi’t-tamām mefhūm idinür.” (s.108:26)
4. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş Ḫamse-i Niẓāmīyi bi’t-tamām Türkīye tercüme itmişdür.” (s.120:6)
5. “...ve taḫt-gāhı olan Budin ḳal‘asın feṭḥ idüp bi’t-tamām vilāyet-i Engürüs memālik-i İslāma munżam olduḳda...” (s.165:7)

bi’ż-żarūrī: *Mecburen.*

1. “Bi’ż-żarūrī ‘ışḳ āteşin eş‘ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün anlardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş‘ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra‘nādur yazup dīvān itmişlerdür” (s.20:3)

bī-amān: *İnsafsız, merhametsiz.*

1. “Sāḳī piyāle ṣun ki zamān bī-amān imiş” (s.49:16)

bī-bedel: *Benzersiz.*

1. “Emsāl-āmīz güzel ġazelleri ve ḫayāl-engīz bī-bedel maṭla‘ları çoḳdur.” (s.101:7)
2. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẓmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:5)
3. “Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nihāyet-i derecede ‘āli-şān şecī‘ devlet ıssı ṭab‘ı selīm ve...” (s.35:3)
4. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ziyāde ve ẕihni nihāyetde güşāde ser-āmed ve ra‘nā ġazeliyyātı ve müntehā bī-bedel ebyātı çoḳdur.” (s.45:12)
5. “ ‘Arabī Parsī ve Türkī dilde sözleri ve ġarrā bī-bedel ġazeliyyātı var.” (s.84:6)
6. “...eş‘ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẓı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-āyende bī-bedel naẓmı ġarrā ve ġazelleri güzel.” (s.74:13)
7. “Ve mesnevī ṭarzında Heves-nāme adlu bī-bedel bir kitābı var.” (s.39:12)
8. “Nāzük, rindāne eş‘ārı ve bī-bedel güftārı var.” (s.61:29)
9. “Mesnevīsi güzel ve naẓmı bī-bedel ammā kemyāb u nā-peydādur.” (s.97:18)
10. “...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi.” (s.68:28)

11. “Bī-bedel maḥbūb güzel nev-cevān tāze yigit iken Cānbird-i Ġazālī seferinde fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.151:22)
12. “Ġazelde bī-bedel ve her cins naẕımda mükemmel.” (s.76:19)
13. “Kitābeti güzel ve ḫaṭṭı bī-bedel ḥüsn-i ḫaṭṭı ziyāde Kātib Şeyḫ-zāde şākirdlerindendür.” (s.123:15)
14. “Naẕmı bī-bedel ve eş‘ārı meŝel-āmīzdür” (s.16:8)
15. “Eş‘ār-ı vāfire ve ḳasāyit-i mütekāsire ile mevṣūf ṣāḥib-dīvān ve mefḫar-ı aḳrān naẕmı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel kimesnedür.” (s.102:6)
16. “Ġāyet güzel ve bī-bedel yazmışdur.” (s.141:3)
17. “İkisi daḫı bī-bedel kitāblardur.” (s.49:13)
18. “Eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve üslūb-ı ḫayāle iḫtiṣāṣ gösterüp ḫayāl-engīz ġarrā ve bī-bedel ra‘nā ġazeliyyātı var.” (s.116:22)
19. “Ve kendüsi daḫı ḥāfıẕ-ı Kelamu’llāh ve ġāyet bī-bedel ra‘nā ḫoş şāh-āvāz ve ẕihni açuḳ eş‘ārı ḫoş-āyende ve...” (s.170:12)
20. “Ḫaylī ehl-i dil nāzük kāmil ḫoş-āyende ‘āmgīr eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.103:14)
21. “Ve kendüsi ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı bī-bedel mecẕūb-ṣıfat muḫteri‘ şā‘irdür.” (s.171:17)
22. “Ve bu ‘aṣrda nisā ṭāyifesinden iki ḫatun ẕuhūr bulup her bi-rinüñ eş‘ārı güzel ve ebyātı bī-bedel beyne’n-nās ġazeliyyātı mütedāvil olup...” (159:6)
23. “Medāris gezüp ‘ilm kesb idüp nāzük-ṭab‘ ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var.” (s.114:4)
24. “Güzel ġazeliyyātı ve bī-bedel emsāl-āmīz ebyātı var.” (s.48:29)
25. “Anlaruñ ḫiẕmetinde ḥāṣıl olmış fāżıl u kāmil Mesnevīye çoḳ tetebbu‘ itmiş aḫlāḳı güzel ve kendüsi bī-bedel maḥbūb yigit idi.” (s.50:14)
26. “Ṣan‘atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz ‘ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür.” (s.156:15)
27. “...luṭf-ı ṭab‘ı nihāyetde güzel ve muṣāḥabeti ġāyetde bī-bedel nāzük kimesnedür.” (s.178:5)
28. “Bī-bedel āsārdur.” (s.103:1)

29. “Ḥaḳḳe’l-inṣāf ki ġāyet bī-bedel güzel yazılmışdur” (s.17:10)
30. “Ḫoş-ṭab‘ güzelce engīzlikler ider nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.184:17)
31. “ ‘İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:21)
32. “Ḫoş-ṭab‘ ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẓmı selīs ve edāsı nefīs ‘Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.53:7)
33. “Şi‘re meyl itmiş ra‘na güzel eş‘ārı ‘āşıḳāne ve müntehābı bī-bedel güftārı var.” (s.182:7)
34. “Elfāẓı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẓmı merġūb bilür kişi idi.” (s.99:25)
35. “...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb‘ elfāẓı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi.” (s.60:9)
36. “Eş‘ārı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz edāsı pāk ve naẓmı sūznāk...” (s.163:1)
37. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.134:2)
38. “Güzel ḳaṣdlar ve bī-bedel fikirler eylemişdür.” (s.146:19-20)
39. “Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar baġlayup ırlamaḳda bī-mānend idi.” (s.137:22)
40. “Nihāyet derecede maḥbūb-ı zamān ve bī-bedel nev-cüvān yigit idi.” (s.75:19)
41. “Egerçi kendü vādisinde güzel naẓmı ve bī-bedel eş‘ārı var.” (s.109:31)
42. “Egerçi ḫayāl-engīz emsāl-āmīz ve bī-bedel ra‘nā ve müntehā ġazelleri var.” (s.111:16)
43. “Ṣon nefes ṭuş ola şāyed gözüm ol bī-bedele” (s.44:11)
44. “Nev-bahār oldı göñül sev yine bir bī-bedeli” (s.166:4)

bī-cān it-: *Öldürmek.*

1. “Her laḥẓada biñ bī-dili bī-cān ide beñzer” (s.122:4)

biç-: *Kesmek.*

1. “Ḥilm u seḫā ve ‘ilm ü ḥayā vücūd-ı şerīflerine ve ẕāt-ı münīflerine biçilmiş ḫil‘at-i devlet-nüvāz ve câme-i sa‘ādet-firāzdur.” (s.43:9)

2. “Türkī kisvet ve yeñi ḫil‘at biçüp geyürdi.” (s.68:29)
3. “Boyına ḫil‘at-i ḥüsni biçüp rāst” (s.69:3)

bī-çāre: *Çaresiz, düşkün, zavallı.*

1. “Ya ben bīçāre vü üftādede ṣabr u ḳarār olsa” (s.155:3)
2. “Āh kim eylemedi çāre bu bī-çāresine” (s.114:7)

bid‘at: *Dinin aslından olmayıp sonradan ilave edilen ya da eksiltilen şeyler.*

1. “Āsitān-ı sa‘ādetde ḳadīmden ḥādis olan ba‘żı bid‘at var idi ki ‘ādet olup cümle-i ‘ālem ḫalḳı andan bī-ḥużūr olmış idi.” (s.34:20)
2. “Ṣadāret ṣad-rına ṣudūr itdükde küllī bid‘atleri ref‘ itdi.” (s.35:1)

bīdār: *Uyanıklık, algıların açık olma hali.*

1. “...ẕihni müstaḳīm olup ṭab‘ı bīdārlıġı ve ẕihni pişekārlıġı cihetinden ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.35:5)

bī-derd: *Dertsiz, derdi olmayan.*

1. “Bilmedi bilmez derdümi bī-derd olanlar bilmesün” (s.76:12)

bī-dil: *Kalpsiz, gönülsüz.*

1. “Her laḥẓada biñ bī-dili bī-cān ide beñzer” (s.122:4)

bī-dirīġ: *EsirgemeZ, cömert.*

1. “Ṣuleḥāya vü ‘ulemāya ve sāyir fuḳarāya her zamānda ṣadāḳati vü iḥsānı bī-dirīġ idi.” (s.32:5)
2. “...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb‘ elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi.” (s.60:8)

bī-ġāye: *Nihayetsiz.*

1. “Muṣāḥabeti ṣafā-baḫş ve kelimātı revān u dil-keş leṭāfet-i ṭāb‘ı bī-nihāye ve nezāket-i suḫanı bī-ġāye idi.” (s.64:22)

bī-ġāyet: *Sonsuz, sınırsız.*

1. “Elṭāf-ı ‘amīmeleri bī-ġāyet ve a‘ṭāf-ı kerīmeleri mālā-nihāyetdür.” (s.43:11)

bī-ḥad: *Hadsiz hesapsız.*

1. “Ḳapuñda ḳullaruñ bī-ḥad velī kemter ḳuluñ Aḥmed” (s.74:7)

bi-ḥamdi’llāh: *"Allah'a şükürler olsun" anlamında, Allah’ın nimetlerine ve lütuflarına*

minnet ve teşekkürü bildirmek üzere kullanılan bir ifadedir.

1. "Bī-ḥamdi'llāh emīnem 'Ārifī ġavġā-yı 'ālemden" (s.167:3)

biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvet: *Cömertliğin coşkun denizi.*

1. "... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī'at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i 'ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a'dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür." (s.13:16-17)

bī-ḥasbi'ṭ-ṭāḳa: *Gücü yettiği kadar, gücü bakımından gücüne göre.*

1. "...bu ma'nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bī-ḥasbi'ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş." (s.5:16)

bī-ḥisāb: *Hesapsız, sayısız.*

1. "Ehl-i defter bī-ḥiṣāb ri'āyetler göreler." (s.128:29)
2. "Biz anı bunda bī-ḥisāb içelüm" (s.38:17)

bihişt: *Kısım, bölüm.*

1. "Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-'iẕār meh-liḳālar medḥinde..." (s.10:15)
2. "Yedinci bihişte mensūb olan ḫoş-ṭab' āzāde-dil aṣḥāb-ı 'irfān ve aḥbāb-ı suḫan-dān ṣā'ir-i nāzük fāżıl u kāmil kimesnelerüñ vaṣfındadur ki..." (s.139:6)
3. "Dördünci ṭabaḳa bihiştinde meclis idüp fażīlet gülistānında ma'ānī güllerin çīn iden ve..." (s.52:17)
4. "Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde cem'iyyet idüp ẕikr olan ẕihni selīm ve..." (s.161:1)
5. "Altıncı ṭabaḳa bihiştinde cem'iyyet idüp ẕikr olan 'ulemā vü fużalā ve monlā-zādeler ki her biri zīver-i fażl ile müzeyyen ve..." (s.138:16)
6. "Dördinci ṭabaḳa bihiştinde vāḳi' olan mecma'-ı fużalā ve fırḳa-ı bü-leġā

‘azīzler ki her biri faż̄ilet göginüñ güneşi ve...” (s.67:8)

7. “Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde müctemi‘ olup tesvīd olan nazük-ṭab‘ rindāne ve ārifān u ḫūb-fehm...” (185:20)
8. “Üçüncü ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan vüzerā-yı ‘iẕām ve ümerā-i ẕevi’l-iḥtirām ki ḥilye-i feżāyil ve zīver-i ḫaṣāyil ile muḥallā vü müzekkādur...” (s.24:6)
9. “Yedinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘ olup ẕikr olan ḫoş-ṭab‘ nāzük ẕurefā vü fuṣāḥā kimesneler ki...” (s.160:13)

Bihiştī: *(ö.1520) Asıl adı Ahmed Sinân’dır. Babası Karışdıranlı Süleymân Çelebi’den dolayı “Karışdıran Süleymânoğlu” lakabıyla tanınmıştır*

1. “Bihiştī” (s.119:14)

bīhter: *Daha iyi, pek iyi.*

1. “Bihter ez hezar-ı padşahi” (s.82:6)

bī-ḫod: *Kendinden geçmiş.*

1. “Her dem āşüfte her zamān bī-ḫod” (s.72:28)

bī-hūş u ḥayrān u ser-gerdān: *Şuursuz, şaşkın ve sersem.*

1. “...sipāh-ı pādişāh-ı ‘ışḳ hücūm idüp niçe zamān bī-hūş u ḥayrān u ser-gerdān sevdā galebesiyle nālān u giryān gezüp yürüyüp āḫir terk-i diyār idüp...” (s.128:5)

bī-ḥużūr ol-: *Huzursuz olmak*

1. “Āsitān-ı sa‘ādetde ḳadīmden ḥādis olan ba‘żı bid‘at var idi ki ‘ādet olup cümle-i ‘ālem ḫalḳı andan bī-ḥużūr olmış idi.” (s.34:21)

bī-ḥużūr: *Huzursuz.*

1. “Sulṭān Meḥemmed bunı göricek bī-ḥużūr olup bunı benüm üstüme neye getürdüñ diyicek Monlā Luṭfī Devletlü pādişāh niye bī-ḥużūr olursız...” (s.55:20)

bī-iḫtiyār: *Elinde olmadan, tereddüt etmeden.*

1. “...çalmaġa başlayıcaḳ Zühreyi gökden yire indürüp bī-iḫtiyār raḳṣa ve semā‘a getürüp...” (s.125:11)

bi-iẕni’l-lāh: *Allah'ın izniyle, yardımıyla.*

1. “Şāh İsma‘īl ile muḳābele idüp bi-iẕni’l-lāh şarḳ pādişāhı İsma‘īl Şāh münhezim olup aḥvāli ne olduġı ma‘lūmdur.” (s.19:19)

bikr: *Yepyeni, taze*

1. "Eş'ārı maṭbū' ve ġazeliyyātı maṣnū' bikr sözleri çoḳ ve ḫāṣṣa ma'nīlerine nihāyet yoḳ." (s.27:15)

bil-: *Anlamak, farkına varmak.*

1. "Muḥaḳḳaḳ bil ki ol kişi velīdür." (s.110:7)
2. "Göz gördi göñül bildi ki ben küşte-i 'ışḳam" (s.160:5)
3. "Ben bildügüm o bir perīdür cümleden güzel" (s.109:6)
4. "...Soñradan paşalara eyitdi kim size ṭabaḳlar ile varan ṭa'ām nidügin bildüñüz mi..." (s.29:23)
5. "Ger ṣuya baḳmaġ ile bilineydi sırr-ı ġayb" (s.28:15)
6. "Kimse baña raḥm itmedi bilişte görişte" (s.160:6)
7. "Bilmedi bilmez derdümi bī-derd olanlar bilmesün" (s.76:12)
8. "Çīn-i zülfüñ miske beñzetdüm ḫaṭāsın bilmedüm" (s.26:18)
9. "Key perīşān söyledüm bu yüz ḳarasın bilmedüm" (s.26:19)
10. "Hey ne cān-perver ḳıyāmet dil-rübāsın bilmedüm" (s.26:21)
11. "Āh kim ben ḥüsnüñüñ bunca belāsın bilmedüm" (s.26:23)
12. "Fażl u kemāl ile ārāste ve ma'ārif ü feżāyil ile pīrāste üslūb-ı şi'r ü fenn-i ma'ānī vü bedī' ü beyānı bilmekde..." (s.64:1)
13. "Edviye bilmekde bī-mānend ve ḫoş-ṭab' derdmend kimesnedür." (s.182:15)
14. "...cevāhir bilmekde 'adīmü'l-misil ṣāḥib-ma'rifet cevheri māhir kimesne idi." (s.44:22)
15. "Meḳādir-i nāssı ve aḥvāl-i 'āmm u ḫāṣṣı fehm itmekde ve vezāret üslūbın bilmekde bu deñlü vezīr gelmemişdür dirler." (s.33:15)
16. "Bilmedi bilmez derdümi bī-derd olanlar bilmesün" (s.76:12)
17. "Bilmez anı ki zülf-i siyāhında aġı var" (s.28:4)
18. "Meẕheb ü millet ṣorar zāhid baña bilmez mi kim" (s.128:14)
19. "Bilmezem kanġısiyle ṭutuşayum" (s.54:21)
20. "Bilmezem āḫir beni niçün yaratdı yaradan" (s.182:19)
21. "Günāhum n'oldı bilsem dirligümde" (s.8:22)
22. "Bilsin eksükligini iñende ra'nālanmasın" (s.64:10)

23. “Bu ġuṣṣadan nideyin bilmezin helāk oldum” (s.112:20)
24. “Dervīş ise bunca peyġāmberlerüñ adın ḳanda bilse gerek idi” (s.16:4)

bil-: *Varsaymak.*

1. “Ger ḳabūl ide anı bir ulu devlet bilelüm” (s.79:12)
2. “ ‘Ömrümüz ḥāṣılını mihr ü maḥabbet bilelüm” (s.79:10)

bil-: Tanımak.

1. “Rivāyet iderler ki bir gün tenhā ṣūret degişdürüp giderken bir dervīş bunı bilmiş.” (s.15:19)
2. . “ ‘Īsā Faḳīhoġlı dimekle bilünür.” (s.116:20)

bil: *Vücudun orta yeri, bel.*

1. “Ehl-i diḳḳat bilüñe mū didiler” (s.107:27)
2. “Baş açuḳ abdāl olup biline yapraḳ baġlanur” (s.23:10)

bilā-ġāye: *Sonsuz, nihayetsiz.*

1. “Taṣnīfātı bī-nihāye ve mü’ellefātı bilā-ġāyedür.” (s.57:16)

bilā-naẕīr: *Eşsiz, benzersiz.*

1. “Ġarrā vü müntehā ve bu fende bilā-naẕīr kimesnedür.” (s.68:19)

bildür-: *Belirtmek, ifade etmek.*

1. “Anuñ bahādurlıġı ve şecā‘ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi” (s.9:14)

bile ol-: *Birlikte, beraber olmak.*

1. “Lā’ubālī ‘āleminde Monlā Melīḥī ile şeb ü rūz bir yirde bile olup bilece şuġl iderler imiş.” (s.81:22)

bilece: *Birlikte, beraber.*

1. “...meẕheb-i şi‘re bilece ẕāhib olmışlardur.” (s.139:16).
2. “Lā’ubālī ‘āleminde Monlā Melīḥī ile şeb ü rūz bir yirde bile olup bilece şuġl iderler imiş.” (s.81:22)

bi'l-vuṣuki: *Vesikalar ile.*

1. “Ussiyet bi'l-vusuki tesisa” (s.62:18)

bī-mānend ü bī-bedel:*Benzersiz ve eşsiz.*

1. “Ve Tevārīḫ-ı Āl-i ‘Osmānı Türkī dilde inşā idüp yazup be-ġāyet güzel bī-mānend ü bī-bedel yazmışdur.” (s.57:20)

bī-mānend: *Benzersiz.*

1. " 'İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi'rde ma'mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā'ide-i naẕmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve..." (s.80:1)
2. "Ṣanāyi'-i eş'ārda ve bedāyi'-i güftārda bī-mānend ḫaylī ḫāṣṣa ma'ānīye mālik pür-derd kimesnedür."(s.84:5)
3. "Tīr-endāzlıḳ 'ilminde ser-āmed ve kemān-keşlik fenninde bī-mānend." (s.151:19)
4. "Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab'ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi." (s.40:9)
5. "Edviye bilmekde bī-mānend ve ḫoş-ṭab' derdmend kimesnedür." (s.182:15)
6. "...ehl-i ẕekāvet üslūb-ı leṭāyifde bī-mānend kimesnedür." (s.128:20)
7. "Ve kendüsi bī-mānend maḥbūb şekker-ḫand yigitdür." (s.175:12)
8. "Ṭarz-ı ġazelde ve ṭarīḳa-i meselde ser-āmed ü ḫoş-ṭab' bī-mānend şā'irdür." (s.99:16)
9. "Ehl-i fażl u ṣāḥib-kemāl ma'rifetde bī-mānend ve fenn-i kitābetde ser-āmed ve 'ilm-i ma'ānī vü beyānda mümtaz..." (s.153:21)
10. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş 'ilm-i edvārda ser-āmed ve fenn-i şi'rde bī-mānend niçe ma'ārife mālik ḫatun idi." (s.159:12)
11. "...kendü zamānında olan cümle-i şu'arādan fenn-i şi'rde bī-mānend ve üslūb-ı ma'ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü'd-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi'rde üstādı vü pīşvāsıdur." (s.80:19
12. "Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar baġlayup ırlamaḳda bī-mānend idi." (s.138:1)
13. " Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i 'ulūm itmiş kitābet 'ilminde ser-āmed cemī'-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi." (s.100:24)

bīmār it-: *Hasta etmek, rahatsız etmek.*

1. "Āh ile cihān ḫalḳını bīmār ideyin mi" (s.138:9)

bīmār: *Hasta.*

1. "Bīmār idi dil zülfüñ ucından ser-i zülfüñ" (s.129:20)

2. “Bīmāra iltifātı ṭabībüñ devā gelür” (s.149:3)

bī-misl: *Emsalsiz, benzersiz.*

1. “Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā‘ide-i naẕmı laṭīf ü mu‘tedil eş‘āriyle iştihār bulmış ve...” (s.103:16)
2. “Ṭabī‘atı hezle māyil iken ḥüsniyyātı daḫı bī-misldür.” (s.125:6)

biñ dürlü: *Birbirinden çok farklı, çok değişik bir biçimde.*

1. “Ḳanḳı birin eydeyüm biñ dürlü derdüm vardur.” (s.154:18)

bin-: *(Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine çıkıp) Ayakları sarkıtarak oturmak.*

1. “Binerse rezm içün Rüstem ṭutar ol” (s.7:18)

binā it-: *Kurmak, yapmak.*

1. “Ḫaylī medāris vü mesācid binā idüp çoḳ ḫayrāta mālikdür.” (s.32:3)
2. “...cum’a mescidin binā idüp ol maḥalli ma‘mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve...” (s.109:21)
3. “Mezārı İstanbulda Balāṭ cānibinde kendüsi binā itdügi mesciddedür.” (s.39:10)
4. “Babası İstanbulda merḥūm Sulṭān Meḥemmed binā itdügi cāmi‘-i şerīfde ḫaṭīb olmış.” (s.170:5)
5. “Mezārı İstanbulda kendüsi binā itdügi cāmi‘ -i şerīf ve medrese-i laṭīf ḥaremindedür.” (s.37:12)
6. “Fāyıḳ Paşa Nardada binā itdügi cāmi‘-i şerīfe raġbet ile getürüp ḫaṭīb itmişdür.” (s.128:1-2)
7. “...mezārı İstanbulda Ḳırḳçeşme maḥallesinde kendü binā itdügi mesciddedür.” (s.102:20)
8. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd maḥrūsa-i İstanbulda biña itdügi cāmi‘-i şerīfüñ buḫūrcusıdur.” (s.144:12)
9. “Merḳadini faḳīr binā itdüm.” (s.96:13)

binā‘en: *Bundan dolayı, bunun üzerine.*

1. “Aña binā‘en laṭīfe-güne Kātib Şevḳī bu ḳıṭ‘ayı didi.” (s.114:19)
2. “Aña binā‘en bu beyti dimiş.” (s.100:16)
3. “Aña binā’en zümre-i şu‘arā ve fırḳa-i fuṣahā imtiyāz bulup...” (s.4:3)

4. “Yaḳma bināsını dil-i sūzānumuñ ṣaḳın” (s.42:3)
5. “İtmedin seyl-i fenā ‘ömr bināsını ḫarāb” (s.83:21)

bī-naẕīr: *Benzersiz, eşsiz.*

1. “ ‘Ale’l-fevr bedīhe dimekle bī-naẕīr ve didügi ebyātı def‘i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir...” (s.158:18)
2. “Ḥisāb-ı ‘aḳd bābında bī-naẕīr ‘ale’l-fevr barmaḳ ḥisābın bir bir idüp cevāb virmekden nihāyet-i derecede ḳādir ve...” (s.44:20)
3. “Ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳāyil me‘ācin ü eşribe bişürmekde bī-naẕīr ve fenn-i ḥikmetden ḫabīr...” (s.178:3)
4. “İnṣāf ki ġāyet bī-naẕīr idüp derc eylemişdür.” (s.57:24)
5. “ ‘İlm-i mūsīḳīde bī-naẕīr ve fenn-i edvārda emīr-i ṣāḥib-serīr idi.” (s.137:17)
6. “Ḳaṣāyidi laṭīf ü dil-peẕīr ve ġazeliyyātı ḫoş-āyende vü bī-naẕīr dīvānı meşhūr ve ebyātı ehl arasında meẕkūrdur.” (s.77:5)
7. “Ḥüsn-i tedbīrde bī-naẕīr ve fikr ü ferāset mülkinde emīr.” (s.33:13)
8. “...bī-naẕīr ve cemī‘ -i umūrda fikr-i ṣāyib ile Müşterī-tedbīr pür-ma‘rifet ü nīk-ḫaṣlet güşāde-dil kişidür.” (s.64:1)
9. “Fażīlet ü ḥikmet bābında bī-naẕīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-fażl u ehl-i ma‘rifet fāżıl ve...” (s.56:8)

bī-nihāye: *Sınırsız, sonsuz.*

1. “Taṣnīfātı bī-nihāye ve mü’ellefātı bilā-ġāyedür.” (s.57:16)
2. “Muṣāḥabeti ṣafā-baḫş ve kelimātı revān u dil-keş leṭāfet-i ṭāb‘ı bī-nihāye ve nezāket-i suḫanı bī-ġāye idi.” (s.64:22)
3. ” Türkī ġazeliyyātı ve müntehā ġarrā ebyātı bī-nihāyedür” (s.53:18)

bī-nihāyet: *Nihayetsiz, sonsuz.*

1. “Bular her dem-be-dem artar dükenmez bī-nihāyetdür” (s.159:17)

bī-nişān: *Nişansız, işâretsiz.*

1. “Bī-nişānı bulmışam nām u nişāndan fāriġam” (s.83:8)

bī-niyāz: *Niyaza ihtiyacı olmayan (Allah)*

1. “Hezār derd ile ol bī-niyāza yüz ṭutdı” (s.180:14)

bī-nūr ol-: *Kör olmak.*

1. " 'Aceb mi dünyede bī-nūr olursa çeşm-i giryānum" (s.167:22)

bī-pervāzāde-dil: *Cesur yürekli, korkusuz.*

1. "Üslūb-ı inşāya ve kavā'it-i mükātebāta çok mümāreset itmiş ḫoş-ṭab' ẕihni güşāde ve kendüsi bī-pervāāzāde-dil eş'ārı çoḳ 'ale'l-fevr dimekde naẕīri yoḳ ve..." (s.135:17)

bir adım ol-: *Bir şeyin birbirine çok yakın olması.*

1. "Bir adım olayıdı iki cihān" (s.97:28)

bir ayaġ üzre biñ ayaġ gel-: *Bir ayağın bin ayak üzerine gelmesi çok kalabalık olması.*

1. "Ṣan ḳıyāmetdür gelür bir ayaġ üzre biñ ayaġ" (s.112:9)

bir bir it-: *Tek tek bakmak.*

1. "Ḥisāb-ı 'aḳd bābında bī-naẕīr 'ale'l-fevr barmaḳ ḥisābın bir bir idüp cevāb virmekden nihāyet-i derecede ḳādir ve..." (s.44:21)

bir bir: *Tek tek, Birer birer.*

1. "Ḫalḳı bir bir yitürdüñ iy sāḳī" (s.142:19)

bir demde: *Bir anda, aniden.*

1. "Ṭoḳuz eflāke bir demde keser yol" (s.8:3)

bir iki: *Birkaç, az miktarda, az sayıda.*

1. "Ve bu bir iki beyt daḫı anuñ eş'ārındandur." (s.142:2)

bir miḳdār: *Biraz.*

1. "...Ve Ṣaḥnda Monlā Luṭfī ile cem' olduḳlarında mā-beynlerinde bir miḳdār şeker-āb vāḳi' olup." (s.54:15)

bir niçe: *Birçok, pek çok.*

1. "Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżī-'asker olan Monlā Velīyyü'd-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede 'arż-ı ḥāl eyleyüp..." (s.77:14)

bir ol-: *Birlikte olmak, birleşmek II denk olmak*

1. "Çünki bir oldı esfel ü a'lā" (s.80:5)

bir vech: *Bir nedenle, bir şekilde*

1. "Bu libāsın bir vech ile ārāyiş-i ḫūb ve endāzesin merġūb itmişdür ki ṣoñradan gelen zamāne fāżılları ve..." (s.69:13)

birāder: *Kardeş.*

1. “Ḫalvetīler zümresinden olup ḫalvetīlerüñ ser-ḥalḳası olan şeyḫ Monlā ‘Alīnüñ birāderidür.” (s.81:21)
2. “Maḳtūl nişāncı Ca‘ferüñ birāderidür” (s.62:25)
3. “Ve Sulṭān Selīm ḥażretlerinüñ birāderidür.” (s.22:10)

birāder-zāde: *Erkek kardeş çocuğu, yeğen.*

1. “Merḥūm Şeyḫīnüñ birāder-zādesidür.” (s.72:8)

bī-raḥm ol-:*Merhametsiz olmak.*

1. “ ‘Āşıḳ-ı bī-çāreye bī-raḥm olursañ böyle sen” (s.153:15)

birbiri: *Birbiri ile, karşılıklı olarak.*

1. “Ve olancaları daḫı hem-vār birbirine muvāfıḳ ve naẓm olan eş‘ārı cümleye muṭabıḳdur.” (s.155:12)
2. “Vilāyet-i Rūmda ne deñlü şā‘ir varsa ki birbirine naẓīreler dimişler...” (s.177:5)
3. “Bunlaruñ birbiriyle olan laṭīfeleri çoḳ ve evṣāfa gelmez saḳīfelerine nihāyet yoḳ.” (s.81:23)

Birgi: *Aydın İzmir ve Ödemiş civarında bir yer.*

1. “Birgi ḳāḍīsı olmışdur.” (s.134:16)

Birgilü: *Memleketi Birgi kasabası olan.*

1. “Aydın ilinden Birgilüdür.” (s.134:16)

bīrūn u efzūn: *Çok fazla.*

1. “ ‘İnde’l-inṣāf anda çoḳ ma‘ārif ü feżāyil ḫarc u derc itmişdür ki ḥadd-i vaṣfdan bīrūn u efzūndur.” (s.66:24)

bīrūn: *Dış.*

1. “Nihādında ‘ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü bīrūnı ‘ışḳ ile memlū ve ma‘ārifle ṭopṭolu olmışdı.” (s.20:2)

bisāṭ-ı belāġat: *Belagat iklimi.*

1. “...bisāṭ-ı belāġatda sermest ü cilveger ve...” (s.160:19-20)

bisāṭ-ı ḳurb: *Yakınlık kilimi. İlahi mekân.*

1. “İrmez bisāṭ-ı ḳurba ṭutanlar vefā yolın” (s.61:4)

bisāṭ-ı mülk: *Mülk tahtası.*

1. “Ber bisāṭ-ı mülk çün saṭranç-ı devlet yā ḫatem” (s.21:3)

bisāṭ-ı neşāṭ -ı muṣāḥabet-i sa‘ādet-baḫş:

Mutluluk bağışlayan sohbetin neşesinin döşeği.

1. “Her zamānda şeref-i rikāb-būsları ile mesrūr ve bisāṭ-ı neşāṭ -ı muṣāḥabet-i sa‘ādet-baḫşları ile pür-ḥużūr idi.” (s.95:30-31)

Bismillāḥi’r-raḥmāni’r-raḥīm: *Rahman ve rahim olan Allah'ın adı ile.*

1. “Bismillāḥi’r-raḥmāni’r-raḥīm” (s.2:1)

bister-i gül: *Gül yatak.*

1. “Sen bister-i gülde yatasın şevḳ ile ḫandān” (s.17:22)

bī-sütūn-ı ‘ışḳ: *Aşkın sütunsuzluğu.*

1. “Bī-sütūn-ı ‘ışḳda dil ṭıflıdur Ferhād olan” (s.165:24)

bisyār: *Çok.*

1. “Gāh āteşveş yirüm bisyār çūb” (s.77:26)

bī-şekk ü bī-reyb: *Şeksiz şüphesiz.*

1. “Sözi mu‘ciz gibi bī-şekk ü bī-reyb” (s.187:6)

bişir-: *Yemeği ateşte hazırlamak.*

1. “Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa‘āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa‘āmdan bize daḫı vāfir ṭa‘ām bişür diyü emr eyledi.” (s.29:18)
2. “Et‘ime ḳısmını ḫūb bilür bişirürdi.” (s.134:18)
3. “Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa‘āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa‘āmdan bize daḫı vāfir ṭa‘ām bişür diyü emr eyledi.” (s.29:17)
4. “Ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳāyil me‘ācin ü eşribe bişürmekde bī-naẕīr ve fenn-i ḥikmetden ḫabīr...” (s.178:3)

bit-: *Ortaya çıkmak, yetişmek.*

1. “Biteli gülşen yüzüñde sūsen-i ‘anber-feşān” (s.56:21)
2. “Baḥra daġı bir kemi sözi bitip” (s.169:9)

bitür-: *Bitirmek, sona erdirmek.*

1. “Bitür anuñ dilegin kim dileyüp yalvaramaz” (s.106:12)

bī-vaḳt: *Zamansız, vakitsiz.*

1. “Mest iken yaḳmış anı nā-gāh irüp bī-vaḳt ḫˇāb” (s.41:18)

bī-vücūd it-: *Vücutsuz bırakmak, maddi varlığı yok etmek.*

1. “ ‘Āşıḳı çün bī-vücūd itmek olupdur ḫū saña” (s.140:4)

bīzār ol-: *Bıkmak, usanmak; rahatsız olmak.*

1. “Lakin itdüġi laṭīfeleri ġāyet fāḥiş olup ḳalb andan nefret idüp bīzār olur.” (s.109:32)

Boġaz Ḥiṣārı: *Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethinden önce boğazın kuzeyinden gelebilecek saldırıları engellemek için 1452 inşa ettirilmiştir.*

1. “Ṭīplardur Boġaz Ḥiṣārında” (s.153:3)

boġaz: *Vücutta boyun bölgesinde bulunan organ.*

1. “Mıṣrda Bāb-ı Züveyle öñinde boġazından aṣdılar” (s.19:27)

boy: *Boy, uzunluk.*

1. “Bir boyı serv gözi bādāmuñ” (s.126:5)
2. “Boyına ḫil‘at-i ḥüsni biçüp rāst” (s.69:3)

boya-: *Renklendirmek.*

1. “Āsumānīler gibi göge boyandurdum yine” (s.137:14)

boyn: *Başı bedene bağlayan bölge.*

1. “Boynına ṭavḳ idinmiş altundan ḳılāde” (s.171:9)
2. “Oldı cān boynına zülfüñ iy büt-i dildār dār” (s.79:22)
3. “Boynında yaḳasın görüp iy dil ḥased itme” (s.118:14)
4. “Boyuñ bir serv-i ra‘nādur güli var” (s.31:21)
5. “Boyuñuñ gölgesi düşdügi yirler” (s.74:20)

boynın ur-: *Boynunu vurmak .Öldürmek.*

1. “Ebū Müslim ocaġıdur ḫavāric boynın urmaġa” (s.100:18)
2. “İstanbulda At Meydānında boynın urup ḳatl eylediler.” (s.55:30)

boynuz: *Bazı hayvanların başında bulunan iki uzun ve büyük tırnak gibi bir madde.*

1. “Boynuz umdum ḳulaḳdan ayrıldum” (s.70:17)

boz-: *Ortadan kaldırmak, yok etmek, gidermek.*

1. “Bozdı ṭılısm-ı ‘aḳlı idüp genc-i ‘ışḳı fāş” (s.117:2)

bölüg: *Bölük; taburu meydana getiren ve öbür birliklerin temeli sayılan askerî birlik.*

1. “Ve kendüsi daḫı āsitān-ı devlet mülāzimlerinden olup yeñiçeriler bölüginde iken dirliginden ferāġat idüp şi‘re māyil oldı.” (s.181:5)

2. “Sulṭān Ḳorḳud fevtinden ṣoñra pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında olup sipāhī oğlanları bölügine żamm oldı.” (s.154:13)

bu deñlü: *Bu kadar, bu kadar çok.*

1. “Türkī dilde bu deñlü güzel yazmış kimesne var idüġi ma‘lūm degüldür.” (s.101:16)
2. “Meḳādir-i nāssı ve aḥvāl-i ‘āmm u ḫāṣṣı fehm itmekde ve vezāret üslūbın bilmekde bu deñlü vezīr gelmemişdür dirler.” (s.33:15)

bu güni yarına ḳomaz: *Gününü gün etmek, yarını düşünmemek.*

1. “Her ki yārı ḫoş görür ḳomaz bu güni yarına” (s.97:14)

būdest: *Var olur.*

1. “Egerçe haste mecnun şehn deşt-i bela budest” (s.21:27)
2. “Hemçün men beaşk mah-ı ruyan mübtela budest” (s.21:28)

Budin: *Macaristan Krallığı'nın başkentidir.*

1. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḥfūẓ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:10)
2. “...ve taḫt-gāhı olan Budin ḳal‘asın feth idüp bi’t-tamām vilāyet-i Engürüs memālik-i İslāma munżam olduḳda...” (s.165:7)

buḫūr: *Aruz vezni kalıpları, bahirler.*

1. “Cümle buḥūrı buluban pes buḥūr” (s.169:10)

buḫūrcu: *Dinî törenlerde çevrenin güzel kokmasını sağlamak, büyü veya ilaç yapmak amacıyla yakılan kokulu maddeden sorumlu kişi.*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd maḥrūsa-i İstanbulda biña itdügi cāmi‘-i şerīfüñ buḫūrcusıdur.” (s.144:12)

buḫūr-ı evzān: *Vezin denizleri.*

1. “...buḫūr-ı evzānda ġavvāṣ ġazelleri ‘ışḳ-āmīz ve ebyātı ḫayāl-engīz ḳāḍīlıḳ ider ehl-i ḥükm idi.” (s.98:6)

buḫūr-ı naẓma: *Şiir denizi.*

1. “Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve ‘ulūm-ı mübāḥaseden berā‘at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi‘re heves idüp buḫūr-ı naẓma dest-res buldı.” (s.71:9)

bul-: *Elde etmek, meydana gelmek.*

1. "Bu bulduġı i'tibārı vü iştihārı ve buña olan raġbet ü 'izzet ve..." (s.27:16)

bul-:*Arayarak temin etmek.*

1. "Āḫirü'l-emr bir gün incinüp şarāba yasaġ idüp ışmarlamış mest bulduġuñuzda baña getirün." (s.81:4)
2. "Meger maḳṣūduñı bulduñ ḥaḳīḳat cümle eşyādan" (s.78:17)

bulduḳca buna-: *Bulduğundan daha çoğunu isteyip şükretmemek, daha iyisini istemek.*

1. "Ey 'āşıḳ-ı miḥnet-zede bulduḳca bunarsın" (s.49:2)

bulın-: *Bulunmak; var olmak.*

1. "Tā ki sözümde bulınmaya ḫalel" (s.71:26)
2. "Aṣlā bir laḥẓā ayıḳ bulınmaz imiş." (s.81:2)
3. "Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri'āyetler ve ziyāde 'ināyetler eyleyüp Burusa sancağında iken fevt olup Allāh emrine vardı" (s.26:8)
4. "Kitāb bir yüksek yirde bulınup el kitāba irmedi." (s.55:9)
5. "Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi." (s.22:12)

buluş-: *Buluşmak, bir araya gelmek, kavuşmak.*

1. "Yarın buluşam saña dimişdi baña ol yār" (s.116:16)

buncılayın: *Bunun gibi, böyle.*

1. "...'āmm u ḫāṣṣ arasında olan maṣlaḥatı görmekde vü başarmaḳda nesl-i 'Osmānda buncılayın bir vezīr müyesser olmış degüldür.(s.32:19)

burc: *Gökte Zodyak üzerinde bulunan on iki takım yıldızına verilen ad.*

1. "...ma'rifet burcınuñ māhveşi sipihr-i faźl-ı me'ālī merkez-i dā'ire-i ahālī ma'ārif mülkinüñ kenzi." (s.161:12)

būriyā: *Hasır.*

1. "Pehlūlarına naḳş eseri būriyā yiter" (s.66:3)

burḳa‘: *Peçe, yaşmak.*

1. “Burḳa‘ götürüp açdı yüzin didi gör işte” (s.160:4)

burn: Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı.

1. “Şişirdür burnını sümkürdüginçe” (s.127:3)

Bursa: *Bursa şehri.*

1. “Bursa civārında Keşīşdaġında vāḳi‘ olan Geyikli Baba tekyesine şeyḫ oldı.” (s.109:16)
2. “Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı.” (s.18:9)

Bursalu Ḥammāloġlı: *Şair Çağşurcı Şeyhi yaşadığı zamanda bir hocadır.*

1. “Ve cümleden biri bu ki Bursalu Ḥammāloġlı dimekle ma‘rūf bir ḫᵛāce vardı.” (s.158:21)

Bursavī: *Bursalı.*

1. “Bursavīdür.” (s.77:3)

burūc: *Burc. (Herhangi bir şekil gösterilen ve kendisine özel bir ad verilen hareketsiz yıldızlar kümesi.)*

1. “Felegüñ yazdı çaḳ burūcında” (s.80:3)

Burusa: *Bursa.*

1. “Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri‘āyetler ve ziyāde ‘ināyetler eyleyüp Burusa sancaġında iken fevt olup Allāh emrine vardı” (s.26:7)
2. “Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri‘āyetler ve ziyāde ‘ināyetler eyleyüp Burusa sancaġında iken fevt olup Allāh emrine vardı” (s.26:9)
3. “Ecezāde ki Burusa ḳāḍīsı olmışdı anuñ oġlıdur.” (s.63:10)
4. “Babası Burusa ḳāḍīsı olmışdur.” (s.113:3)
5. “Dimetoḳa ḳāḍīsı iken Burusada Emīr Sulṭān tekyesine varup dervīş oldı.” (s.117:22)
6. “Fevti Burusada olmışdur.” (s.131:8)
7. ”...taḫta cülūs itdüklerinde Ayaşofya tevliyetin virüp şoñradan Burusada

Ḳapluca mütevellīsi iken fevt olup…" (s.102:19)

8. "Vezāretden 'azl idüp Burusada Murādiyye tevliyetin virüp gönderdi." (s.26:1)
9. "Mezārı Burusadadur." (s.26:10)
10. "Mevlidi Burusadur." (s.161:14)
11. "Mevlidi Burusadur." (s.108:11)

Burusalı: *Memleketi Bursa olan kişi.*

1. "Burusalıdur." (s.158:13)
2. "Burusalıdur." (s.113:3
3. "Burusalıdur" (s.118:18)
4. "Burusalıdur." (s.169:19)
5. "Burusalıdur." (s.131:5)
6. "Burusalıdur" (s.176:17)
7. "Ḳadīmī Burusalıdur." (s.39:22)
8. "…gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler." (s.18:13)

büse: *Öpme, öpücük.*

1. "Büseñe dil ḳāni' olmaz vaṣluñuñ şeydāsıdur" (s.163:3)

büse-i cānān: *Sevgilinin öpücüğü.*

1. "Yā her ṭoluda büse-i cānāne olmaya" (s.173:7)

būsitān: *Bağ, bahçe.*

1. "…efgende-i ḫāṭır-şikestenüñ ḥayātı būsitānı pādişāh-ı ẕıl-lu'llāh āsitānesi ḫiẕmeti cūybārından…" (s.188:5).
2. "…'ilm ü ma'rifet būsitānında ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn diren fużalā ve 'ulemā ki el-'ulemāü veresetü'l-enbiyā na'tiyle rif'at u rütbet bulup…" (s.52:18)

būsitān-ı belāġat: *Belagat bahçesi.*

1. "Şā'ir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şi'ri faẓlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẓm-ı laṭīfi būsitān-ı belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür." (s.68:9)

būsitān-ı faṣāḥat: *Fesahat bahçesi.*

1. "Beşinci ṭabaḳa-i bihişte mensūb olup būsitān-ı faṣāḥatde hezār-destān ḳufl-güşā-yı penç-genc ve…" (s.67:29)

būsitān-ı gülbün-i sa'ādet: *Mutluluk güllüğünün bahçesi.*

1. "…ol ḥażretüñ gülistānı bāġ-ı salṭanatı enhār-ı cūybār-ı nuṣret ve

būsitān-ı gülbün-i sa‘ādeti çeşmesār-ı ebr-i bahār-ı şevket ile ser-sebz ü ḫandān u şādān ola.” (s.67:21)

bustān: *Bağ, bahçe.*

1. “...nübüvvet gülistānına bülbül-i naġme-serā ve risālet būstānına serv-i cihān-ārā olup...” (s.3:18)

būstān-ı benefşezār-ı ‘ademden: *Yokluk menekşeliğinin bahçesi.*

1. “...ve būstān-ı benefşezār-ı ‘ademden gülistān-ı çehre-i ḫūbāna lāle vü gül ve şāḫsār-ı serv-ḳadd-i ḫırāmāna nergis ü sünbül ile zīb ü zīnet virdi...” (s.2:13)

būstān-ı salṭanat: *Saltanat bahçesi.*

1. “...naẓm-güster olduḳlarınca pādişāh-ı ẓıllu’llāh ḥażretlerinüñ gülistān-ı sa‘ādeti ser-sebz ü ḫandān ve būstān-ı salṭanatı tāze vü şādān inşā‘allāhu ta‘ālā.” (s.160:21-22)

būy: *Koku.*

1. “Çīn u Māçīne iletdi düzdi miskīn būyını” (s.177:2)

būy-ı kebāb: *Yanık kokusu.*

1. “Dün gice ‘ālem içi ṭolmış idi būy-ı kebāb” (s.84:13)

būy-ı za‘ferān: *Safran kokusu.*

1. “Būy-ı za‘ferān kefen yir yir aña nergis yiter” (s.154:5)

būyını al-: *Kokusunu alma, duyma.*

1. “Nāfe aldı çin seḥer zülf-i nigāruñ būyını” (s.177:1)

buyruḳ: *Emir.*

1. “Eger anlara olmaya buyruḳ” (s.70:20)

buyur-: *Söylemek, demek.*

1. “Ṣarrāfān-ı ma‘ādin-i īcād u ibdā’ ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā‘ ḥużūr-ı mevfūrü’l-ḥubūrlarından müterecci‘ ve mütevaḳḳi‘ oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẓūr buyurula.” (s.10:9)

bühtān it-: *İftira etmek.*

1. “Kim baña Ḳandī diyü bühtān idersin her nefes” (s.122:18)

bük-: *Bükmek, eğmek.*

1. "Bükdi serv-i ḳaddümi belden belā" (s.77:22)

bülbül: *Güzel sesli maruf kuş.*

1. "Bülbül ṣadāsı gibi şi'r-i Sehī güzeldür" (s.33:19)
2. "Ṣanma bülbül naġmesi iy gül-'iẕār egler beni" (s.144:5)
3. "Dilā bülbül gibi gül yüzine ḳarşu fiġān itme" (s.174:6)
4. "Bülbüller iñleden gül-i ra'nā degül misin" (s.103:20)
5. "Bülbülüñ lāle-ṣıfat ḳan ile ṭoldı cigeri" (s.119:13)

bülbül-i bāġ-ı cinān: *Cennet bağının bülbülü.*

1. "Öleni bülbül-i bāġ-ı cinān it" (s.52:15)

bülbül-i ġazel-serā-yı suḫan-senc: *Sözün değerini bilen gazel yazan bülbül.*

1. "...gülistān-ı belāġatde bülbül-i ġazel-serā-yı suḫan-senc olan 'azīzlerüñ ẕikrindedür ki bu kemīne anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref olup..." (s.68:1)

bülbül-i naġme-güẕār: *Söz söyleyen bülbül.*

1. "...ve velāyet gülsitānınuñ bülbül-i naġme-güẕārıdur raḍıyallāhü 'anhüm ve ce'ale'l-cennete meṣvāhüm." (s.3:27)

bülbül-i naġme-serā: *Nağme terennüm eden, şarkı söyleyen bülbül.*

1. "...ve mefḫar-ı ins ü cān üzerine olsun ki nübüvvet gülistānına bülbül-i naġme-serā ve risālet būstānına serv-i cihān-ārā olup..." (s.3:19)

büleġā vü fuṣaḥā: *Beliğler ve fasihler.*

1. "...mecmā'-ı suḫandan ḫiẕmetlerinde fikr-i 'amīḳ ile nükte-perdāzolan büleġā vü fuṣaḥā ki..." (s.161:8)

büleġā: *Beliğ kimseler, güzel ve düzgün söz söyleyenler.*

1. "...ve istimdād-ı feṣāḥāt içün fuṣaḥā vü büleġā eş'ārın īrād iderler." (s.4:14)

büleġā-yı me'ālī-nişān: *Ulu nişanlı beliğ kimseler.*

1. "Fużalā-yı 'āli-şān ve büleġā-yı me'ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde 'arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū' itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi

kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür." (s.6:3)

bülend: *Yüce.*

1. "Cevelān-ı ṭab'ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki..."(s.43:5)

bülend-āvāz: *Gür sesli.*

1. "Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur'ān ḳırā'at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi." (s.170:7)

bülend-pervāz u suḫan-perdāz olduġı: *Yüksek perdeden konuşan ve güzel söz söyleyen olma.*

1. "Bülend-pervāz u suḫan-perdāz olduġı ḥaysiyetle Emīr-i Naẕm diyü laḳab itmişlerdür." (s.26:14)

bülend-pervāz: *Onur sahibi, izzetli.*

1. "Vādī-i a'lāda cevlān ider bülend-pervāz ve üslūb-ı ġazelde mümtāz" (s.16:7)
2. "Nev-niyāz tāze ḳābil bülend-pervāz yigitdür." (s.185:13)
3. "...feṣāḥat u belāġat bābında bülend-pervāz mütetebbi'-i tevārīḫ-i mülūk ve..." (s.153:22)

bülend ol-: *Yükselmek.*

1. "Ḳāmetüñ naḫli bülend oldı aña el irmez" (s.148:4)

bünyād it-: *Bina etmek.*

1. "Ol şevḳ ile İstanbulı feṭḥ itdükde Yeñi Cāmi'i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar." (s.15:2)

bünyād it-: *Yapı, bina yapmak.*

1. "Edirne şehrinüñ içine tevzī' idüp yir yir çeşmeler bünyād itse gerek idi." (s.75:12)

bünyād: *Esas, temel.*

1. "İlticā yiri degüldür yūf felek bünyādına" (s.120:12)
2. "Ferşinüñ bünyādı āb u saḳfınuñ bünyādı bād" (s.120:11)
3. "Vefā bünyādı dil-berde n'olaydı üstüvār olsa" (s.155:2)
4. "Ferşinüñ bünyādı āb u saḳfınuñ bünyādı bād" (s.120:11)

bürhān: *Delil, ispat.*

1. “İy isteyen ‘ışḳa nişān derd ‘āşıḳuñ bürhānıdur” (s.76:10)

büri-: *Sarmak, kaplamak, örtmek*

1. “Āh kim ḥasret ile gözlerümi büridi yaş” (s.179:7)

büt-i dildār: *Put gibi güzel.*

5. “Oldı cān boynına zülfüñ iy büt-i dildār dār” (s.79:22)

büt-i meh-pāreler: *Ay parçası gibi olan heykel.*

1. “Kilīsāda ṣanem ṣanma büt-i meh-pāreler şeklin”(s.47:13)

büt-i ra‘nā: *Put gibi güzel sevgili.*

1. “Ṣabrumı yaġmaya virdi bir büt-i ra‘nā yine” (s.151:13)

büt-i zībā: *Güzel put.*

1. “ ‘Āşıḳlar aġladan büt-i zībā degül misün” (s.103:21)

büt-nişān: *Put diken olmak.*

1. “Yekî büt-şiken şod yekî büt-nişān” (s.165:17)

büt-şiken: *Put kırıcı olmak.*

1. “Yekî büt-şiken şod yekî büt-nişān” (s.165:17)

büyük: *Büyük, iri.*

1. “Ol esnāda Ġalaṭa boġazında bir büyük gemi deryāya batup anı çıḳarmaḳ tedārük olunmış idi.” (s.37:3)

büyük: *Yaşça büyük olma durumu.*

1. “Anuñ bahādurlıġı ve şecā‘ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi” (s.9:13)

büzürcmihr-i sānīdür: *İkinci Büzürcmihr. Piri Paşa'nın lakabı.*

1. “Ḫūb-idrāk ü ẕihni pāk Büzürcmihr-i sānīdür dirler idi.” (s.32:20)

büzürgvār: *Saygı değer, hürmete lâyık, büyük mertebeli (kimse).*

1. “Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez.” (s.12:11)

C

Ca‘fer Çelebi: *Yavuz Sultan Selim'in kazaskerlerindendir.*

1. “Bu müşāverede Ca‘fer Çelebi biledür diyü sū’-i ẕann idüp ḳatl eyledi.” (s.39:8)

Ca‘fer :*Şair Vahdi'nin gerçek adıdır.*

1. “İsmi Ca‘ferdür.” (s.151:4)

Ca‘fer :*Şair Nihali'nin (ö.1542) asıl ismidir.*

1. “İsmi Ca‘ferdür.” (s.108:11)

cā-be-cā:*Yer yer.*

1. “Lakin elfāẕ u ma‘ānī bābında ve ḥikāye basṭı ḫuṣūṣında ve cā-be-cā münāsebetle emsāl īrād itmekde...” (s.69:16)
2. “Gāyet eyü düşmiş cā-be-cā münāsebetle ġarrā ġazeller irād idüp yazmışdur.” (s.74:33)
3. “Ve cā-be-cā güzel ġazelleri var.” (s.89:23)

cādū: *Büyücü, cadı.*

1. “Cādū gözüñ ki siḥr ile egmez cihāna baş” (s.117:1)

cām: *Kadeh, cam kase.*

1. “Ṭutalum cāmı dil añlar leb-i dil-ber yirine” (s.177:8)
2. “Mihr-i ‘ālem-tābdan yaḳar çerāġı cāmumuz” (s.63:7)
3. “Bir elde mühr-i ḫātemī bir elde cām ola” (s.10:13)

cāme: *Elbise.*

1. “Cāme kim olmış idi arḳalarından ma‘hūd” (s.96:5)
2. “Güneş altun gül olursa yaraşur cāmesine” (s.105:15)

cāmeden çıḳ-: *Elbiseden, çamaşırdan çıkmak, sıyrılmak, ayrılmak.*

1. “Ṣoyındı ġonca gibi çıḳup sebz cāmeden” (s.109:1)

cāme-ḫˇāb: *Uyku elbisesi.*

1. “Bulıcaḳ sini cāme-ḫˇābında” (s.142:5)

cāme-i sa‘ādet-firāzdur: *Mutluluk veren elbise. (Devlet eliyle verilen makam, rütbe)*

1. “Ḥilm u seḫā ve ‘ilm ü ḥayā vücūd-ı şerīflerine ve ẕāt-ı münīflerine biçilmiş ḫil‘at-i devlet-nüvāz ve cāme-i sa‘ādet-firāzdur.” (s.43:10)

cām-ı Cem: *Şarabın mucidi eski İran padişahlarından Cem'in içki kadehi.*

1. “Oṭursa bezme cām-ı Cem ṭutar ol” (s.7:17)
2. “Bunlaruñ bir mertebede ‘īş ü ‘işret ve bir derecede ṣoḥbet ü muṣāḥabetle var ki cām-ı Cem görse bunlarun ‘īş ü nūşına ḥayrān ve...” (s.107:3)
3. “...salṭanat bezmgāhında ‘ıyş u ‘işret idüp otururken çarḫ-ı ġaddār ve rūzgār-ı nā-hemvār cām-ı Cem ṭolusın bunlara daḫı içürüp...” (s.23:17)

cām-ı mey-i şādmānī: *Sevinç şarabının kadehi.*

1. “Bu fırḳanuñ ba‘żı kenz-i maḫfī gibi taḫte’l- ‘arż muḫtefī ve ba‘żı bezm-i ḥayātda cām-ı mey-i şādmānīden müstevfīdür.” (s.24:20)

cām-ı muṣaffā: *Arıtılmış berrak şarap.*

1. “Yine iy cām-ı muṣaffā seni gördük silme” (s.49:4)

cām-ı sürūr: *Mutluluk kadehi.*

1. “... bu silkde münselik olup bu zümreden ma‘dūd olan yārān-ı bā-ṣafā ve dístān-ı pür-vefā bezm-i feṣāḥatde cām-ı sürūr ile rūḥ-perver ve...” (s.160:19)

Cāmī: *Şair Hacı Hasanoğlu'nun kullandığı mahlastır.*

1. “Cāmī taḫalluṣ itmişdür.” (s.36:3)

cāmi‘: *Müslümanların içinde ibadet ettikleri mekan.*

1. “Cāmi‘de ḫaṭībem diyü ben ‘ār ideyin mi” (s.138:12)
2. “Mezārı İstanbulda kendü cāmi‘inde olan türbededür.” (s.27:22)
3. “Dārü’s-salṭana-i İstanbul da Ayaṣofya cāmi‘inde mu‘arrif olmış idi.” (s.91:5)

cāmi‘-i şerīf: *Müslümanların içinde ibadet ettikleri mekan.*

1. “Mezārı İstanbulda kendüsi binā itdügi cāmi‘ -i şerīf ve medrese-i laṭīf ḥaremindedür.” (s.37:12)
2. “Babası İstanbulda merḥūm Sulṭān Meḥemmed binā itdügi cāmi‘-i şerīfde ḫaṭīb olmış.” (s.170:5)

3. “Fāyıḳ Paşa Nardada binā itdügi cāmi‘-i şerīfe raġbet ile getürüp ḫaṭīb itmişdür.” (s.128:2)
4. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd maḥrūsa-i İstanbulda biña itdügi cāmi‘-i şerīfüñ buḫūrcusıdur.” (s.144:12)

cāmī‘ü’n-neẕāyir: *Nazire toplayıcısı.*

1. “Cāmī‘ü’n-neẕāyirdür.” (s.177:4)

cāmid: *Ruhsuz, sert, katı madde. Cansız.*

1. “Olma cāmid cūşa gel bu demde nāmīler gibi” (s.92:3)

cān: *Beden, ruh, insanın maddi ve manevi varlığı.*

1. “Şeref cān iledür cisme ẕuhūr-ı cān bedendendür” (s.161:23)
2. “La‘l-i cānān şevḳıdur her laḥẓa cān eglencesi” (s.100:7)
3. “Yād-ı la‘l-i rūḥ-baḫşuñ ḫaste cān eglencesi” (s.46:6)
4. “Cān cemālüñi senüñ cümle naẕardan güniler” (s.75:2)
5. “İrdi cān rü’yet-i dīdāruñla nev-rūze” (s.144:17)
6. “Cān ki ġuṣṣañ çekmedi ‘ālemde şādān olmasun” (s.85:6)
7. “Cihānuñ cismine sen anı cān it” (s.9:4)
8. “N’ola uṣanmasa derd ü ġamına cān anuñ” (s.174:1)
9. “Ḳaṭ‘ itdi ten ‘alāḳasını gitdi cān saña” (s.37:17)
10. “Cān aña ḫayrān olupdur gerdiş-i devvār var” (s.79:20)
11. “Oldı cān boynına zülfüñ iy büt-i dildār dār” (s.79:22)
12. “Ḫayāl-i la‘l-i cān-baḫşuñla tenden cān revān çıḳdı” (s.101:14)

cān at-: *Bir şeye erişmeyi pek çok istemek.*

1. “Cināndan yana cān atdı Revānī” (s.162:16)

cān çıḳ-: *Ölmek, ruhunu teslim etmek.*

1. “Ben aġlayayın aġlarsam evümden iki cān çıḳdı” (s.101:15)

cān çıḳ-: *canı çıkmak ll çok zorluk çekmek.*

1. “Firḳatüñden çıḳdı cān iyverd-i ḫandān um meded” (s.35:8)

cān evi: *Bağır, derun, kalp.*

1. “Şöyle ṣaḳınur o miskīn cān evidür ṣanasın” (s.101:11)

cān eyle-: *(Kendinden başka birşeyi) Can bilmek, canından bir parça olmak.*

1. "Biz ki cism içre senüñ mihrüñi cān eylemişüz" (s.89:1)

cān ḳurtar-: *Can(ın)ı kurtarmak.*

1. "Eger cān ḳurtarursam pehlevānem" (s.39:16)

cān naḳdini ṣay-: *Canını feda etmek.*

1. "Cān naḳdini ṣayaydı Mecnūn gibi belada" (s.171:7)

cān u cānān: *Seven ve sevgili.*

1. "Merḥabā iy cān u cānān merḥabā" (s.134:21)

cān u dil: *Can ve gönül.*

1. "Alurlar cān u dil naḳdini bizden" (s.42:23)
2. "Ḥalḳa-i zülfüñde cān u dil mu'allaḳlar döner" (s.157:23)
3. "Şad ġulām-ı himmetem ez cān u dil vālī-i Mıṣr" (s.20:20)
4. "Ol celālet āsümānınuñ maṭla'ından tulū' iden 'āşıḳāne eş'ār u maṭla' ve rindāne güftār u maḳṭa'larını şunlar ki 'āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü'l-aḥvāl 'ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp 'ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur." (s.11:11)

cān u göñül: *Can ve gönül.*

1. "Cān u göñülde lāleleyin mihr dāġı var" (s.28:2)

cān u göñülden: *Candan-yürekten, büyük bir arzuyla.*

1. "Saña ḳul olmaḳ durur cān u göñülden niyyetüm" (s.128:13)
2. "Gider cān u göñülden jeng ü pāşı" (s.186:20)

cān u ser: *Can ve baş.*

1. "Mıṣr-ı ḥüsnüñde ki güm ḳıldı göñül cān u seri" (s.119:10)

cān vir-: *Ölmek.*

1. "Cān vir lebine ġuṣṣa yime tenden iy göñül" (s.91:13)
2. "Ben ḳara ṭopraġ idüm cān virdi zülfüñden ṣabā" (s.26:20)
3. "Leylī mecnūn oluban cān vire hengāmesine" (s.105:17)
4. "Ölürem bārī ḫayāl-i yār ile cān vireyin" (s.133:1)
5. "Ṭañ mı cān virse kişi bir sevdügi cānānına" (s.94:8)

6. “Gören cān virüp eyler aña terġīb” (s.69:6)

cānān: *Sevgili.*

1. “ ‘Anberīnedür ki girmiş şanki cānān ḳoynına” (s.183:22)
2. “Ḫātem-i la‘li ḫaṭıyla aldı cānān milketin” (s.147:13)
3. “Ṭañ mı cān virse kişi bir sevdügi cānānına” (s.94:8)
4. “Ṣafā durur baña çün her cefāsı cānānuñ” (s.173:11)

Cān-bāz: *XVI. yüzyıl şairlerinden Fehmi'nin lakabıdır.*

1. “Cān-bāz dimekle meẕkūrdur.” (s.132:15)

cān-bāz: *İp, at vb. üzerinde tehlikeli gösteriler yapan kimse, akrobatlık.*

1. “Bu daḫı cān-bāz ve muṣāḥabeti dil-nüvāzdur.” (s.157:19)
2. “Gör nice cān-bāz olur kim düşdi ḫancer üstine” (s.158:3)
3. “Bir birine ḳarşu oynar ṣan iki cān-bāzdur” (s.158:1)
4. “Ṣan‘atı cān-bāzlıḳdur.” (s.157:8)

Cānbird-i Ġazālī Seferi: *Kanuni Sultan Süleyman devrinde isyan edenlere karşı 1521 yılında Şam üzerine düzenlenen seferdir.*

1. “Bī-bedel maḥbūb güzel nev-cevān tāze yigit iken Cānbird-i Ġazālī seferinde fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.151:22-23)

cānı gibi ṣaḳla-: *Çok fazla değer vermek, gözünden sakınmak.*

1. “Sīnesinde ṣaḳladı cānı gibi zindān beni” (s.98:16)

cānına ḳıy-:*Canını feda etmek, kendini feda etmek.*

1. “Şimdi mi ḳıydı begüm ‘āşıḳ olanlar cānına” (s.94:9)

cānib: *Taraf, cihet, yan.*

1. “İstanbulda Yediḳulle cānibinde Kılıç Baba tekyesi dimekle meşhūr kilīsāyı tekye eyleyüp...” (s.93:12)
2. “Galaṭa cānibinde ṭersḫāneler kurbında olurdı.” (s.91:21)
3. “Anaṭolı cāñibinde İstanbul muḳābelesinde vāḳi‘ olan Üsküdar-nām ḳaṣabadandur.” (s.181:2)
4. “...ṭāḳ-ı revāḳ-ı bisāṭ-ı ḳurb-ı ṣamadiyyet cānibinde tavaṭṭun idüp

raḥmet-i Raḥmān ile bāġ-ı rıḍvān ve ravża-i cinānda maḳām u ervāḥ-ı ṭayyibelerinden...” (s.94:17)

5. “Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp...” (s.82:28)
6. “Mezārı İstanbulda Balāṭ cānibinde kendüsi binā itdügi mesciddedür.” (s.39:9)
7. “Felāket ile ‘ömri āḫire yitişüp İstanbul Dārü’ş-şifāsında fevt olup mezārı Ġalaṭa cānibindedür.” (s.101:3)
8. “Mezārı Ḳıyıḳ cānibindedür.” (s.145:20)
9. “Mezārı Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī raḥmetu’llāhi ‘aleyh cānibindedür.” (s.55:32)
10. “Lakin ṭabī‘atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmaġın gāyet eyü müverriḫdür.” (s.150:7)
11. “Āḫir Sulṭān Meḥemmed ġażabına maẕhar düşüp ‘adem diyārı cānibine sefer idüp dünyādan güẕer ḳıldı.” (s.27:21)
12. “...Medīne ḫudemāsına vilāyet-i Rūmda ta‘yīn olınan ṣurrelerin Ka‘betu’llāh şerrefeha’llāh cānibine anuñla irsāl buyurup...” (s.102:10)
13. “...ahālī-i kirām derecesin bulmışken ṣalāḥiyyet cānibine meyl eyleyüp...” (s.52:29)
14. “...mescidini ṣatup Ka‘be-i şerīfe şerrefeha’llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur.” (s.109:23)
15. “Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda’l-lahu ta‘ālā ilāāḫiri’d-devrān Baġdād cānibine sa‘ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Baġdādda fevt olup mezarı Baġdāddadur.” (s.138:4)
16. “Ḥāliyā cümle menāṣıbı terk eyleyüp Ka‘be şerrefallāhu cānibine gitdi.” (s.40:23)
17. “Sulṭān Süleymān Şāh ḥażretlerinüñ taḫt-ı salṭanata vāḳi‘ olan ibtidā-i cülūslarında Şarḳ u Ġarb ve Hind ü ‘Arab cāniblerine itdükleri ġazāları ve...” (s.46:28)

cānib-i Ḥaḳḳa: *Cenabıhak. Allah.*

1. “Cānib-i Ḥaḳḳa māyil ve her fenne duḫūlı var ẕū-fünūn ḳābil kimesne idi.” (s.45:8-9)

cānlar vir-: *Ölmek, ruhunu teslim etmek.*

1. “Bu sebeb ile her kişi ‘ilme ṭālib ü rāġıb olup oḳumaġa cānlar virürdi.” (s.15:10)
2. “Dünyā begleri anuñ ḫıẕmetine varup yüz sürüp du‘āsın almaġa cānlar virürlerdi.” (s.66:17)

cān-perver: *Ruh besleyen, gönü açan, cana can katan.*

1. “Hey ne cān-perver ḳıyāmet dil-rübāsın bilmedüm” (s.26:21)

cārīḥāfıẕ-ı kelāmu’llāh: *Kur'an hafızı.*

1. “Ulūmı tertīb üzre görmiş dānişmend ve her fende sūdmend. Cārīḥāfıẕ-ı kelāmu’llāh kimesnedür.” (s.137:5-6)

cāy u maḳām: *Makam ve mevki.*

1. “Gāh ḥabs oldı baña cāy u maḳām” (s.77:27)

cāy-ı miḥnet-ābā: *Zorluklarla dolu yer.*

1. “Düşerse yolı uġrasun bu cāy-ı miḥnet-ābāda” (s.182:4)

cāyiz: *Olabilir, yapılması uygun.*

1. “...kesb-i ma‘rifet ü maḳāl itmek cāyiz idi dirler.” (s.57:13)

cāyize: *Şairlerin kasidelerle övdükleri büyükler tarafından kendilerine verilen bahşiş.*

1. “...cāyize ṭarīḳi ile in‘ām-ı sulṭānī ve iḥsān-ı ‘Osmānīden behremend ü sa‘ādetmend olurdı.” (s.88:22)

cebe ṣatmaḳ: *Gösteriş yapmak, gururlanmak.*

1. “Cebe ṣatmaḳ nic’olur göstereyin düşmenüme” (s.99:2)

cedd-i a‘lāsı: *Yüce ata.*

1. “Bu ṭabaḳanun cedd-i a‘lāsı ve bu firḳanuñ muḳtedā-yı pīşvāsı” (s.13:25)

cedvel çek-: *Yazma kitaplarda levhaların sayfa kenarlarına çizgi çekmek.*

1. “Ṣafḥa-i bāġa şu cedvel çekdi reyḥān yazdı ḫaṭ” (s.112:5)

cefā gör-: *Zulüm ve eziyet çekmek.*

1. “Biñ cefā görsem iy ṣanem senden” (s.60:2)

cefā: *Eziyet, azap.*

1. “Dil-ber ṭutarsa ‘āşıḳa n’ola cefā yolın” (s.61:3)

2. “Göñlüñi cānā cefādan āh kim döndürmedüñ” (s.78:8)
3. “Ġamzeñ cefāsı ‘āşıḳa ‘ayn-ı vefā gelür” (s.149:2)
4. “Ṣafā durur baña çün her cefāsı cānānuñ” (s.173:11)

cefākār: *Zulmeden, eziyet eden.*

1. “Bir senüñ gibi cefākāra hevādār olasın” (s.160:9)
2. “Va‘desine ol cefākāruñ nice aldanmayam” (s.78:4)

cefā-keş: *Cefa çeken.*

1. “Ḳurmış ḳaşı yasını cefā-keşlere dil-ber” (s.122:5)

cehd eyle-: *Çalışıp çabalamak, uğraşmak.*

1. “Sözüñ cehd eyle irgür padişaha” (s.186:25)

cehd-i bī -dirīġ: *Elinden geleni çabalamak.*

1. “...ol ṭarīḳde daḫı mehmā-emken sa‘y-i belīġ ve cehd-i bī -dirīġ idüp sülūklerinde niçe ma‘ārif u fażāyil ve envā‘-ı fevāyid ü ḥaṣāyil kesb itmiş...” (s.54:29)

cehd-i bī-dirīġ it-: *Elinden geleni yapmak.*

1. “Gelibolı ḳāḍísı olmış ẕāhir ‘ulūma sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmiş fāżıl u kāmil çoḳ fenne kūşiş itmiş.” (s.161:15-16)
2. “...devrān kāmilleri ḫamse tercümesine çoḳ sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmişlerdür.” (s.69:15)

cehl: *Bilgisizlik, cahillik.*

1. “Taḥṣīl-i ‘ilme iḫtişāṣ idüp kendüyi cehlden ḫalāṣ eyledi.” (s.100:12)

celālet: *Büyüklük.*

1. “...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:23)
2. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur.” (s.11:9)

celīs ol-: *Arkadaş olmak.*

1. "Sulṭān Murād ḥażretlerinüñ muṣāḥabet-i nefīslerine enīs ve meclis-i şerīflerine celīs olup müvāneset kesb itmişdi." (s.77:7)

celīs-i melā'-i a'la-yı 'iliyyīne'l-müzeyyen: *Cennetin en yüce makamındaki meleklerin arkadaşı.*

1. "Eş'ārına bir vech ile şīve virmişdür ki enīs-i melā'ike-i muḳarrebīn ve celīs-i melā'-i a'la-yı 'iliyyīne'l-müzeyyen bī-enfāsı nefīs." (s.97:1-2)

cellād: *Can alan kimse.*

1. "N'ola cellād ise ġamzeñ esirgemez mi insānı" (s.136:20)

Cem Sulṭān: *Cem Sultan ya da Şehzade Cem, II. Mehmed'in Çiçek Hatun'dan olma en küçük oğlu.*

1. "Cem Sulṭān şā'irlerindendür." (s.121:21)

Cem: *Cem Sultan'ın şiirlerinde kullandığı mahlası.*

1. "Cem hicr ile bālīn idine ḫārı sebeb ne" (s.17:23)

cem' eyle-: *Toplanmak.*

1. "İçinde niçe ma'ānī-i bedī' ve leṭāyif-i menī' cem' eyleyüp yazup beyān u 'ayān eylemiş." (s.73:4)
2. "Meşāyıḫ 'ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde ma'ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem' eyleyüp..." (s.74:24)

cem' it-: *Toplamak, bir araya getirmek.*

1. "Ve bundan ġayrı 'ilm-i inşāya müte'allıḳ bir Teressül cem' idüp ḫalḳ mā-beyninde gerek olan mükātebāt ve... (s.73:19)
2. "...nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp cem'iyyet iden ẕurefāyı cem' idüp kitāb yazmış..." (s.4:37)
3. "...cümleyi cem' idüp kendüsi daḫı ḫaylī naẕīreler dimiş ḳābil ve ehl-i dil yigitdür." (s.177:5)
4. "Anda çoḳ ḥaḳāyık u daḳāyıḳ ve niçe ma'ārif cem' idüp söylemişdür." (s.82:16)
5. "Tecnīsāt-ı Kātibī üslūbında niçe tecnīs bulup cem' idüp naẕma getürüp kitāb itdi." (s.146:18)
6. "Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem' idüp gelüp babasıyla ceng-i 'aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı

babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı" (s.19:15)

7. "...ve bu fırḳanuñ güzīdesin cem' idüp Teẕkiretü'ş-şu'arā diyü ad virüp kitāb itmişdür..." (s.4:26)
8. "Müretteb dīvānı ve ḫaylī laṭīf ma'ānī cem' itmiş." (s.148:22)
9. "Anda laṭīfe yüzinden nice ma'ānī cem' itmişdür." (s.82:13)
10. "Ḫaylī çoḳ ma'āni cem' itmişdür" (s.39:12)
11. "Ol ḳaṣīdede 'acāyib-i ma'ānī ve ġarāyib-i leṭāyif-i insānī cem' itmişdür." (s.43:8)

cem' ol-: *Bir araya gelmek, toplanmak.*

1. "Anuñ devrinde cem' olan şu'arā bir vaḳtde daḫı olmamışdur." (s.15:12)
2. "Baḥr üzre cem' oldı ḫār u ḫas" (s.169:5)
3. "...Ve Ṣaḥnda Monlā Luṭfī ile cem' olduḳlarında mā-beynlerinde bir miḳdār şeker-āb vāḳi' olup." (s.54:14)
4. "Yedinci ṭabaḳa bihiştinde cem' olup ẕikr olan ḫoş-ṭab' nāzük ẕurefā vü fuṣāḥā kimesneler ki..." (s.160:13)
5. "Beşinci ṭabaḳa bihiştinde cem' olup yād olan 'azīzlerüñ dār-ı ġurūr-ı fenā ve..." (s.94:14)
6. "Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem' olup ẕikr olan selātīn-i 'adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Sü-leymān-nigīn ve sā'ir 'azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı" (s.12:18)

cem': *Topluluk, cemiyet, meclis.*

1. "irmeyem şol cem'e kim 'uşşāḳ mestān olmaya" (s.148:12)

cem'i: *Bütün, tüm, cümle.*

1. "...bu 'azīzlerüñ cem'i tertībi ve bu muḥadderenüñ üslūbı yazılup terġībi müyesser oldı..." (s.188:12)
2. "Ḫazīne yazıcıları ḫazīne cem'inde sa'y-ı belīġ göstereler." (s.128:29)

cem'iyyet: *Topluluk.*

1. "Ve kendüsi bu cem'iyyetde bile bulunup eş'ārı daḫı küllī Türkī olup ba'żı yārān-ı ṣafā v ḫullān-ı vefā anı bu cümleden ayru olmaḳ münāsib görmedükleri cihetden bu teẕkireye yazılup ẕikr olındı." (s.183:3)
2. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı

ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ʻāṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cemʻiyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile muʻanven ü müdevven ola(s.6:10)

3. "Ṣābıḳan vāḳiʻ olan mevālī-i ʻiẕām ve ehālī-i kirām cemʻiyyetinden ḳalmış baḳıyye-i selef ve aḥsen-i ḫalef sāl-ḫūrde vü..." (s.36:5)
4. "Ve meḥāfil-i rindān ve mecālis-i ʻirfān cemʻiyyetlerinde oḳunduḳça..." (s.95:19)
5. "Bu cemʻiyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri saʻādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i ʻışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm." (s.95:22)

cemʻiyyet it-: *Toplanmak, bir araya gelmek.*

1. "...şuʻarā ve nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp cemʻiyyet iden ẕurefāyı cemʻ idüp kitāb yazmış ve..." (s.4:37)
2. "Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde cemʻiyyet idüp ẕikr olan ẕihni selīm ve..." (s.161:2)
3. "Altıncı ṭabaḳa bihiştinde cemʻiyyet idüp ẕikr olan ʻulemā vü fużalā ve monlā-zādeler ki her biri zīver-i faẕl ile müzeyyen ve..." (s.138:16)
4. "Medrese-i nüh-ḳubbe-i çarḫ-ı devvār ve mekteb-ḫāne-i sipihr-i ʻālī-miḳdār ders-ḫānesinde cemʻiyyet idüp..." (s.67:13)

cemʻiyyet-i ḫūbān: *Cihan güzellerinin topluluğu, dünyanın bütün güzelleri.*

1. "Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cemʻiyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭaliʻ olur." (s.107:6)

cemāl: *Güzel yüz.*

1. "Alup açdı cemālinden ḥicābı" (s.69:10)
2. "Alup açdı cemālinden ḥicābı" (s.69:10)
3. "Cemālüñ naḳşınuñ ḥayrānıdur dīvāra yaṣdanmış" (s.47:12)
4. "Cemālüñ muṣḥafın eṭfāl-i eşk-i çeşmüm iy dil-ber" (s.63:15)

5. "Eyā ḫūrşīd-i meh-peyker cemālüñ Müşterī-manẕar" (s.73:29)
6. "Ne nāzüḳdür cemālüñ gülşeni kim" (s.31:23)
7. "Sañasın sūre-i Yūsuf cemālüñden bir āyetdür" (s.159:15)
8. "Cān cemālüñi senüñ cümle naẕardan güniler" (s.75:2)
9. "Görmesin diyü cemālüñi başardan güniler" (s.75:3)
10. "Hemān 'ālemde 'ışḳ olsun cemāle" (s.69:12)
11. "Beñzetme mihr ü māhı felekde cemālin" (s.28:5)

cemāl-i ḥüsn: *Yüz güzelliği.*

1. "Cemāl-i ḥüsnin irgürdi kemāle" (s.69:11)
2. "Cemāl-i ḥüsnin irgürdi kemāle" (s.69:11)
3. "Virüp sözden cemāl-i ḥüsnine tāb" (s.69:7)
4. "Virüp sözden cemāl-i ḥüsnine tāb" (s.69:7)
5. "...gülistān-ı ṭal'atınuñ ġonca-i ḫandānına duḫūl eyleyüp cemāli gülşeni gülleri henüz resīde iken..." (s.167:13)

cemī' -i umūr: *Bütün işler.*

1. "...bī-naẕīr ve cemī' -i umūrda fikr-i ṣāyib ile Müşterī-tedbīr pür-ma'rifet ü nīk-ḫaşlet güşāde-dil kişidür." (s.64:2)

cemī'-i ḫuṭūt: *Bütün hattatlar.*

1. "Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i 'ulūm itmiş kitābet 'ilminde ser-āmed cemī'-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi." (s.100:24)

cemi'-i idrārāt: *Tüm gelir, tüm varlık.*

1. "Cemi'-i idrārātın def' idüp ṣıfrü'l-yed ḳalmışdı." (s.93:16)

Cemīlī: *(ö.1543-44) Türkistanlı olduğunu kaydeden kaynaklar onun uzun süre önce Anadolu'ya gelmiş olduğunu bildirir. Cemîlî, düzenli bir eğitim görmemiştir.*

1. "Cemīlī" (s.183:1)

Cemşīd ü Ḫurşīd: *Selman-ı Saveci mahlaslı İranlı şairin yazmış olduğu eserinin, Ahmedi tarafından 1403 yılında Eski Anadolu Türkçesi sahasına aktarmış olduğu didaktik eser.*

1. "Ve Cemşīd ü Ḫurşīd adlu bir kitāb daḫı naẕm itmişdür." (s.71:4)

Cemşīd-i key: *Padişah Cemşid.*

1. "Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẕām u intiẕām ve..." (s.12:4)

Cenderecioğlı: *Mehmet Çelebi'nin (ö.1491-92) lakabıdır.*

1. "Cenderecioğlı dimekle ma'rūfdur." (s.44:18)

ceng it-: *Savaşmak.*

2. "...merreten ba'de uḫrā Mışra gelüp ceng idüp anlar daḫı şınup Sulṭān Tumān Bay ṭutulup..." (s.19:26)

ceng it-: *Savaşmak, çekişmek*

1. "Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup..." (s.51:16)
2. "Yār içün aġyār ile merdāne ceng itsem gerek" (s.16:14)
3. "Bir miḳdār anda pādişāhlıḳidüpsoñradanSulṭānBāyezīd ile muḳābil olup cengidicek..." (s.18:10)

ceng-i 'aẕīm: *Büyük savaş.*

1. "Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem' idüp gelüp babasıyla ceng-i 'aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı" (s.19:15)

cennet: *Allah'ın mümin, sadık kullarına vaat ettiği içinde ebedi kalınacak olan mekan.*

1. "Zāhidüñ fikrinde cennet 'āşıḳuñ dīdār-ı yār" (s.121:15)
2. "...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba'żı bu 'ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve..." (s.138:19)
3. "İnṣāf bu ki her meclisi bir cennet ve her beyti nigār-ḫāne-i Çīnī gibi pür-naḳş-ṣūret ḳılup bir vech ile ārāyiş ve..." (s.5:2)
4. "Cennete döndi cihān bir ḥūr elinden bāde iç" (s.92:6)
5. "Cenneti dīdāra ṣatdı 'ışḳ ola dīdārına" (s.97:14)
6. "...ki bunuñ bir ravżası ḥicābından cennetüñ sekiz ravżası muḫtefī ve..." (s.4:22)

cerb-suḫan: *Üstün söz (sahibi).*

1. "...'ışḳ mīşestānında şīr-i ġazāl-efken ve ba'żı mecmū'a-i ḥüsni ḫatm idüp bu ṭarīḳde nev-niyāz olan cerb-suḫan yigitlerdür." (s.161:9)

cere'r-riyāhu leyse kemā teştehi'-süfün:

Gemilere rüzgar ters yönden esebilir.

1. "Cere'r-riyāhu leyse kemā teştehi'-süfün" (s.141:10)

ceres-i nāle: *İnilti, feryat çanı.*

1. "Ceres-i nāle ile ḳāfile-i 'ömr geçer" (s.152:13)

ceresvār: *Çan gibi.*

1. "Sefer ḳılduḳça ol māhum ceresvār iñledüm ġamdan" (s.167:24)

cerīde: *Şiir mecmuası.*

1. "...çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne defterlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfekk olmayup..." (s.5:14)

cerrāḥlıḳ: *Doktorluk, tabiplik.*

1. "Ṣan'atı cerrāḥlıḳdur." (s.158:5)

cevāb buyur-: *Nazire söylemek.*

1. "Anlar daḫı bu beyte cevāb buyurmışlar." (s.33:21)
2. "Āḫir istifsār ṭarīḳi ile Monlā ḥażretlerinden istiftā idüp anlar daḫı işbu beyt ile cevāb buyurmışlar." (s.59:9-10)

cevāb di-: *Nazire söylemek.*

1. "Kātibī-i Nişābūrī Şütür Ḥücre adlu ḳaṣīdesine cevāb didi." (s.92:21)
2. "Diyār-ı Rūmda ol ḳaṣīdeye kimse cevāb dimemişdür." (s.82:14)
3. "Ẓahīr-i Fāryābī ḳaṣāyidine ba'żı cevāb dimişdür." (s.49:10)
4. "Ḫallāḳü'l-ma'ānī Kemāl-i Iṣfahānī didügi "ber-ser" redīf ḳaṣīdesine cevāb dimişdür." (s.22:1)
5. "Ve bu maṭla' Monla Cāmīḥażretlerinüñ şi'rine cevāb dimişdür ve 'inde'l-inṣāf be-ġāyet güzel düşmişdür." (s.42:8)
6. "Zahīr-i Fāryābī ḳaṣāyidine ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī ġazeliyyātına niçe cevāb dimişdür." (s.27:13)
7. "Buña niçe kimesneler cevāb dimişlerdür lākin cevāb olmamışdur." (s.98:23)
8. "Aña cevāb dişdür" (s.183:19)

9. “Monlā Luṭfīden ṣādır olan redīf ḳaṣīdesine cevāb diyüp Monlā Luṭfīye ẕemm ṭarīḳi ile ẕeyl-i ḳaṣīdede bu beyti dimiş.” (s.54:17)
10. “Ve Ḫᵛāce Selmānuñ raḥmetu’llāhi ‘aleyh bir ġazeline cevāb diyüpdür.” (s.42:14)

cevāb ol-: *Nazire olmak.*

1. “Buña niçe kimesneler cevāb dimişlerdür lākin cevāb olmamışdur.” (s.98:23)

cevāb vir-: *Karşılık vermek, İcabet etmek.*

1. “Bu bez ‘Īsī peygāmberüñ beşigi bezidür diyü cevāb virdi.” (s.55:22)
2. “Yemīn idüp “içmedüm” diyü cevāb virdi.” (s.81:6)
3. “Ḥisāb-ı ‘aḳd bābında bī-naẕīr ‘ale’l-fevr barmaḳ ḥisābın bir bir idüp cevāb virmekden nihāyet-i derecede ḳādir ve...” (s.44:21)

cevāb vir-: *Nazire söylemek.*

1. “Āḫir Monlā ḥażretlerinden istiftā idüp anlar daḫı bu beyt ile cevāb virmişler.” (s.59:17)

cevāb: *Nazire.*

1. “Bu faḳīrden daḫı ṣādır olan cevāb bu maṭla‘dur.” (s.98:24)

cevāb: *Açıklama , cevap.*

1. “‘Ulūmı tertīb üzre görmiş tefsīre ḳādir ve her ‘ilmde cevāba ḥāżır gemicilik ‘ilminde üstād-ı kāmil ve...” (s.91:18)
2. “Cevābı bu oldı.” (s.81:8)
3. “Ġayrılarla ne su’ālüm ne cevābum var benüm” (s.67:4)

cevāhir: *Ebced hesâbında sâdece noktalı harflerin sayılarının hesaplanması sûretiyle düşürülen târihlerdeki noktalı harflere verilen isim.*

1. “...cevāhir bilmekde ‘adīmü’l-misil ṣāḥib-ma‘rifet cevheri māhir kimesne idi.” (s.44:21)

cevdet-i ṭab‘: *(Sanatta) yaratma gücü, faaliyeti.*

1. “...lākin cevdet-i ṭab‘ ile nedeñlü gerekse ‘ale’l-fevr şi‘r dimege ḳādir ġazel-ġūlukda māhir şā‘irdür.” (s.183:9)
2. “Ammā cevdet-i ṭab‘ ḳılletinden eş‘ārı eḳall-i ḳalīl olmaġın Mevlāna Şevḳī laṭīfe yüzinden aña bu ḳıṭ‘ayı didi.” (s.113:14)

3. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve üslūb-ı naẕmı ġayetde beş pāre kitāb mesnevīsi var.” (s.102:26)
4. “Bir mertebede cevdet-i ṭab‘ı var idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül.” (s.92:16)

cevdet-i ṭab‘: - *Olgun yaratılış.*

1. “...her birinüñ cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve letāfet-i ẕihni ġayetdedür.” (s.187:25)
2. “Cevdet-i ṭab‘ı ġāyetde ġarrā ḳaṣīdeleri ve ra‘nā ġazelleri nihāyetdedür.” (s.91:23-24)
3. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve ḳuvvet-i ẕihni ġāyetde faṣīḥ ṣā‘ir-i ḳādir ve söz renginde sāḥir ü fāḫirdür.” (s.96:21)
4. “Bir mertebede cevdet-i ṭab‘ı ve leṭāfet-i ẕihni var ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.139:24-25)

cevdet-i ẕihn: *Zihnin tazeliği, açıklığı.*

1. “Cevelān-ı ṭab‘ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭí söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü fażl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū ‘Alī Sīnā kesb-i ‘ilm-i ma‘rifet iderdi.” (s.43:5)

cevelān-ı ṭab‘: *Tabiatındaki canlılık.*

1. “...elfāẕ-ı dürer-bārlarına efkār-ı ṭab‘-ı zeḫḫārlarından leṭāfet ü ṣūret virüp her biri mecālis-i ‘irfān ḥużūrlarında cevelān-ı ṭab‘ ile cilve-sāz ve...” (s.161:6)
2. “Cevelān-ı ṭab‘ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭí söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü fażl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū ‘Alī Sīnā kesb-i ‘ilm-i ma‘rifet iderdi.” (s.43:5)
3. “Ṭarz-ı şi‘ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab‘ı maḥbūb ve elfāẓı merġūbdur.” (s.33:8)

cevf-i dimāġ: *Gönül, kalp.*

1. “Pādişāh ḫiẕmetine ḳadīm ü hem-dem nedīm olan şā‘irlerden ba‘żı reşk idüp cevf-i dimāġlarına ḥıḳd u ḥased ḥulūl ve...” (s.77:9)

cevher: *Var olan bir şeyin özü, esâsı, varlığındaki maya, gevher.*

1. "Tuḥfe itdüm aña k'oldur cevheri" (s.71:16)
2. "...cevāhir bilmekde 'adīmü'l-misil ṣāḥib-ma'rifet cevheri māhir kimesne idi." (s.44:22)

cevlān it-: *Gezmek, dolaşmak*

1. "Vādī-i a'lāda cevlān ider bülend-pervāz ve üslūb-ı ġazelde mümtāz" (s.16:7)

cevr eyle-: *Eziyet etmek.*

1. "İy güneş-ruḫsār iñen cevr eyleme dünyā gibi" (s.145:13)

cevr: *Eza, cefa, eziyet.*

1. "Ol yāra nola ben ḳulına cevr ise 'ādet"(s.116:14)
2. "Cevri 'ādet idinür mihr ü vefāyı gözlemez" (s.135:8)
3. "Ne cevri kim baña sen yār idersin" (s.89:26)
4. "Dildāruñ olur ben ḳulına cevri sa'ādet" (s.116:15)
5. "Senüñ ḥüsnüñ benüm 'ışḳum senüñ cevrüñ benüm ṣabrum" (s.159:16)

ceyḥūn u furāt: *Ceyhan ve Fırat nehirleri.*

1. "Ceyḥūn u Furāta gözüm ögretdi aḳışlar" (s.41:3)

cezīre: *Ada.*

1. "Aḳdeñizde olan Midilli-nām cezīre ḳal'asındandur." (s.179:4)

cezm : *Arabçada kelime sonundaki harfi sâkin okumak için kullanılan hareke*

1. "Lāleler cezm ü çemen i'rāb fülfüller nuḳaṭ" (s.112:6)

cidd: *Ciddiyet.*

1. "Fetḥi var cidd ile her kim ḥalḳa-i der depredür" (s.78:7)

cidd ü cehd: *Çalışma ve çabalama*

1. "...āḫirü'l-emr elf cidd ü cehd ile yanına alup Çaġşurcı Şeyḫī ol maḥalde bu beyti didi." (s.158:25)

cidd ü cehd eyle-: *Çalışıp çabalamak.*

1. "Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẓām u intiẓām ve..." (s.12:5)

cidd ü cehd-i bī-ḥadd ü vāfir: *Çok gayretli ve çok çalışkan*

1. " ʻUlūm-ı ẕāhirīde cidd ü cehd-i bī-ḥadd ü vāfir ve saʻy-ı medīd-i bī-ʻadd ü mütevātir idüp kendüsi belīġ ü faṣīḥ ve..." (s.80:11)

ciger: *Ciğer, gönül.*

1. "İy dīde ciger ḳanını durmazsın ezersin" (s.104:15)
2. "Bülbülüñ lāle-ṣıfat ḳan ile ṭoldı cigeri" (s.119:13)

ciger-sūḫte: *Ciğeri yanmak, çok üzülmek.*

1. "Kʻol ciger-sūḫtenüñ ḳana boyandı kefeni" (s.115:17)

cihān Ţurduḳca: *Dünya durana kadar*

1. "Ṭurduḳca cihān şāh-ı cihān var olsun" (s.139:1)
2. "Cihān ṭurduḳça sulṭān-ı cihān ol" (s.187:20)

cihān: *Dünya.*

1. "Cihān ṭurduḳca sulṭān-ı cihān it" (s.11:3)

cihāngīr-i gītīsitān: *Dünyayı ele geçiren büyük fatih.*

1. "...cihāngīr-i gītīsitān ḥażretlerinüñ eyyām-ı salṭanatı ve zamān-ı saʻādetinde suhūlet-i bī-bedel ile güzel el virdi." (s.188:18)

cihān-ı bī-vefā: *Vefasız dünya.*

1. "...baʻżı bu cihān-ı bī-vefāda mevcūd kendü ʻālemlerinde ʻīş u nūşda maʻārife ṭālib olup sulṭān-ı gītīsitān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ devām-ı devlet-i rūz-efzūn ve..." (s.138:20)

cihāt: *Cihetler, yönler, taraflar.*

1. "...kendüsi maʻārife ṭālib olmaġın bu faḳīr daḫı sāyirlerden baʻżı cihātda bunı tercīḥ idüp anlara nisbet eşʻārın güşāde vü melīḥ görmegin..." (s.117:19)

cihet: *Taraf, yön.*

1. "Cihāna cūd idersin her cihetden" (s.26:5)
2. "Bu cihetden ġazeliyyatı şīrin ve edāsı rengīndür." (s.107:24)
3. "Ata ṣanʻatına oġul vāris olduġı cihetden Duʻāyī maḫlaṣ dimege bāʻis oldur." (s.118:19)

4. “Ve kendüsi bu cem‘iyyetde bile bulunup eş‘ārı daḫı küllī Türkī olup ba‘żı yārān-ı ṣafā v ḫullān-ı vefā anı bu cümleden ayru olmaḳ münāsib görmedükleri cihetden bu teẕkireye yazılup ẕikr olındı.” (s.183:5)
5. “...mūcib-i ṣudā‘ ü ālām olduġı cihetden bu ṭāyifenüñ ba‘żından ferāġat gösterüp ve...”(s.188:1)
6. “...ẕihni müstaḳīm olup ṭab‘ı bīdārlıġı ve ẕihni pişekārlıġı cihetinden ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.35:5)
7. “Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez.” (s.12:12)
8. “Kitābı her vech ile maḳbūl u merġūb ve eş‘ārı her cihetle ġarrā vü maḥbūbdur.” (s.73:6)

cild: *Bir eserin, birbirinin devamı olarak birkaç kitap halinde basılan kısımlarından her biri.*

1. “Mevlānā Şeyḫ İdrīs-i Bitlīsī raḥmetu’llāhi ‘aleyh yazduġı Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānuñ altıncı cildinde ki Sulṭān Maḥmūd cildidür.” (s.97:4)
2. “Mevlānā Şeyḫ İdrīs-i Bitlīsī raḥmetu’llāhi ‘aleyh yazduġı Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānuñ altıncı cildinde ki Sulṭān Maḥmūd cildidür.” (s.97:3)

cilve-sāz: *Cilveli, cilve eden.*

1. “...elfāẕ-ı dürer-bārlarına efkār-ı ṭab‘-ı zeḫḫārlarından leṭāfet ü ṣūret virüp her biri mecālis-i ‘irfān ḥużūrlarında cevelān-ı ṭab‘ ile cilve-sāz ve...” (s.161:6)

cinān: *Cennetler.*

1. “Cināndan yana cān atdı Revānī” (s.162:16)

cins: *Tür, çeşit.*

1. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed ḥużūrında itdügi bu cins laṭīfelere ve bu nev‘ saḳīfelere nihāyet yoḳdur.” (s.55:23)
2. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.109:32)
3. “Ġazelde bī-bedel ve her cins naẕımda mükemmel.” (s.76:19)
4. “Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev‘ kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt

eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür" (s.11:7)

5. "Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev' hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i 'ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür." (s.14:21)
6. "Ol diyārda bir niçe müddet olduḳdan ṣoñra Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara ve her cinsden ecnās-ı mu'teberāt gönderüp..." (s.119:25)
7. "Ve ehl-i 'ilm cinsinden Güre Kedi dimekle meşhūr bir kimesne var idi." (s.158:28)
8. "Zamāne ḳāḍīları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoġ idi" (s.98:8)

cism: *Beden, vücut.*

1. "Biz ki cism içre senüñ mihrüñi cān eylemişüz" (s.89:1)

cismānī: *Bedensel.*

1. "Biri rūḥānī biri cismānī" (s.81:14)
2. "Biri rūḥānī biri cismānī" (s.81:14)
3. "Şeref cān iledür cisme ẕuhūr-ı cān bedendendür" (s.161:23)
4. "Cihān cismine cānlar cānıdur ol" (s.8:7)
5. "Cihānuñ cismine sen anı cān it" (s.9:4)
6. "Cismüm müşebbek oldı dükendin aña ḳafes" (s.168:11)
7. "Lerze düşdi cismüme döndüm ḫazān yaprağına" (s.179:2)

civān: *Genç delikanlı.*

1. "Yigitliginde maraża mübtelā olup tāze civān iken fevt oldı." (s.50:15)

civār: *Yakın yer, çevre, yöre, etraf.*

1. "Bursa civārında Keşīşdaġında vāḳi' olan Geyikli Baba tekyesine şeyḫ oldı." (s.109:16)
2. "Ṣaḥnda müderris iken fevt olup mezārı İstanbulda Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī civārındadur." (s.54:8)

civār-ı Ḥaḳ: *Allah'ın yakınlarında.*

1. "Āsūde olduġınca bunlar civār-ı Ḥaḳda" (s.95:1)

civār-ı Ḥaḳda vaṭan ṭutup git-: *Vefat etmek, ölmek.*

1. " 'İlme meşġūl iken civār-ı Ḥaḳda vaṭan ṭutup gitdi." (s.116:21)

***civār-ı Ḥaḳda* tavaṭṭun it-:** *Allah'ın yakınlarına yerleşmek, ölüm ifade eden bir kalıptır.*

1. "Tebrīzde civār-ı Ḥaḳda tavaṭṭun idüp Allāh raḥmetine vāṣıl oldı." (s.82:24)
2. "Dār-ı ġurūrdan rıḥlet idüp civār-ı Ḥaḳda tavaṭṭun idenler..." (s.160:16)

civār-ı Ḥaḳda mesken tut-: *- Ruhlar alemine göç etmek.*

1. "Ḳırḳ Ḳilisā ḳāḍísı iken Allāh emrine varup civār-ı Ḥaḳda mesken ṭutup mezārı Ḳırḳ Kilisādadur." (s.114:5)

civār-ı Ḥaḳḳa naḳl it-: *Allah'ın yakınlarına yerleşmek, ölüm ifade eden bir kalıptır.*

1. "Fānī olup fenā 'āleminden civār-ı Ḥaḳḳa naḳl idenler Allāh raḥmeti ile āsūde-ḥāl olalar ve..." (s.24:21)

civār-ı raḥmāna rıḥlet göster-: *Dünyadan ahrete göç etmek.*

1. "...civār-ı Raḥmāna rıḥlet gösterüp ḳurb-ı Ḥaḳda sākin olduḳda Mevlānā Necātī bāḳī 'ömrin merḥūm Sulṭān Bāyezīd nevvera'llāhu ḳabrehu ḥażretlerinüñ..." (s.96:9)

cūd it-: *Cömertlik saçmak.*

1. "Cihāna cūd idersin her cihetden" (s.26:5)

cum'a: *Gün adı.*

1. "Cum'a günlerin-de va'ż iderdi." (s.120:17)
2. "...cum'a mescidin binā idüp ol maḥalli ma'mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve..." (s.109:21)

cūş: *Coşup taşmak.*

1. "Gördiler baḥr-i eşkimüñ cūşın" (s.108:6)

cūş it-: *Coşmak, taşmak, kaynamak.*

1. "Her ṣatırı baḥra irür cūş ider" (s.169:12)

cūşa gel-: *Coşmak, galeyana gelmek.*

1. "Olma cāmid cūşa gel bu demde nāmīler gibi" (s.92:3)

cuvān: *Genç, delikanlı.*

1. "Taṣavvufa meyli artuḳ olup Şeyḫ Vefā ḳāyim-maḳāmı olan 'Ali Dededen tevbe itmiş dervīş-nihād cüvān idi." (s.148:27)

2. “Ders görüp dānişmend olduġında daḫı nā-resīde tāze cüvān idi.” (s.167:16)

cūybār: *Irmak, büyük ırmak.*

1. “...efgende-i ḫāṭır-şikestenüñ ḥayātı būsitānı pādişāh-ı ẕıl-lu’llāh āsitānesi ḫiẕmeti cūybārından...” (s.188:6)

cübbe: *Uzun ve geniş elbise.*

1. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:12)

cüdā düş-: *Ayrı düşmek, uzak kalmak; görüşememek, yakın olamamak.*

1. “Ben iy māh-ı cüvān-baḫtum bugün senden cüdā düşmek” (s.161:24)

cüllāb-ı la‘l: *Sevgilin dudağının gül suyu.*

1. “Ḳanda ḳandum iy ṣanem cüllāb-ı la‘lüñ ḳandına” (s.122:17)

cülūs it-: *Tahta çıkmak.*

1. “Ṣoñradan Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde ḳāżí-‘asker idindi.” (s.38:12)
2. “Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup...” (s.87:6)
3. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ.” (s.32:14)
4. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde aġır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:20)

cümle: *Bütün, hep, herkes.*

1. “Meger maḳṣūduñı bulduñ ḥaḳīḳat cümle eşyādan” (s.78:17)

cümle-i ‘ālem: *Bütün herkes.*

1. “Āsitān-ı sa‘ādetde ḳadīmden ḥādis olan ba‘żı bid‘at var idi ki ‘ādet olup cümle-i ‘ālem ḫalḳı andan bī-ḥużūr olmış idi.” (s.34:21)

cümle-i eş‘ār: *Bütün şiirler.*

1. “Cümle-i eş‘ārı yek-dest ü hemvārdur.” (s.20:14)

cümle-i ġazel: *Bütün gazeller.*

1. "Ve cümle-i ġazellerinden işbu bir ġazeline ġāyet çoḳ naẕīreler dimişlerdür." (s.74:15)

cümle-i laṭīfe: *Bütün şaka yollu söylenen sözler.*

1. "...ol kelimātdan bu müsveddeye ba'żı nikāt sebt itmege ihtimām idemeyüp cümle-i laṭīfelerinden bu bir iki beyt yazılup ẕikr olındı." (s.110:3)

cümle-i leṭāyif: *Şakaların hepsi.*

1. "Ve cümle-i leṭāyifinden biri bu beytdür ki ẕikr olınur." (s.153:1)
2. "Ve cümle-i leṭāyifinden biri bu ġazeldür." (s.108:26-27)

cümle-i naẕm: *Şiirlerin tümü.*

1. "Ve cümle-i naẕmından biri bu beytdür ki tesvīd olup ẕikr olındı." (s.110:16-17)

cümle-i şu'arā: *Bütün şairler.*

1. "...kendü zamānında olan cümle-i şu'arādan fenn-i şi'rde bī-mānend ve üslūb-ı ma'ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü'd-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi'rde üstādı vü pīşvāsıdur." (s.80:17)

cümle-i tārīḫ: *Tarihlerin tümü.*

1. "Ve cümle-i tārīḫlerinden Belgrad ḳal'ası fetḥine didügi tārīḫ budur." (s.150:8)

cümle-i zāde-i ṭab': *Yeteneğiyle ortaya çıkmış cümle. (Şairin şiirlerinden bahseder)*

1. "Vāḳi' olan cümle-i zāde-i ṭab'ı 'āşıḳāne vü merdāne vāḳi' olmışdur" (s.20:5-6)

cünūn: *Delilik.*

1. "Ba'żılar Paşa'ya cünūn isnād iderlerdi." (s.34:3)
2. "Cünūn vādīlerin gel gūşe gūşe cümle benden ṣor" (s.172:1)

cür'a: *Damla, yudum.*

1. "Gör ṣubḥ-dem ki cür'a ḳabaġındadur daḫı" (s.54:1)

cür'adān: *İçimlik, yudumluk, kadeh manasında.*

1. "Kim ṭoludur cür'adānı gönlümüñ esrārdan" (s.118:3)

cür'et: *Cesaret, yiğitlik, korkmayarak ileriye atılma.*

1. "Ṣāḥib-muḥāvere olmaġıla bu aṣl küstāḥlıġa cür'et ve bu deñlü laṭīfeye

ḳudret gösterüp Sulṭān Meḥemmed ile muṣāḥib olmış idi." (s.55:24)

2. "Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp..." (s.6:8)

cürm ü güneh: *Suç ve günah .*

1. "Ne ḳul ola ki anuñ olmaya cürm ü günehi" (s.120:3)

cüst ü cū it-: *Arayıp sormak, araştırmak.*

1. "Bu ġazeli diyeni buluñ diyü emr idüp cüst ü cū itdüklerinde Üsküb'de bulunup pādişāha 'arż olındıḳda..." (s.104:28-s.105:1)

cüz'ī: *Pek az, çok az, az.*

1. "Āḫir bir cüz'ī nesne içün sulṭān-ı gītīsītān ḥażretlerine nāzlanup ḳaçup pādişāh-ı Īrān şehinşāh-ı cihān..." (s.119:18)

çal-: *(Mûsikî âletleri, gramofon, teyp, pikap veya boru, çıngırak, kampana gibi ses çıkaran şeyler için) Vurulmak, üflenmek veya gereken yapılmak sûretiyle ses vermeleri sağlanmak, sesleri gerektiği şekilde çıkarılmak, seslendirilmek.*

1. "'Işḳuñ ḳopuzın yine çalayın mı ne dirsin" (s.55:34)
2. "Kūs-ı rıḥlet çalınur geldi gider geldi gider" (s.152:14)
3. "Ḳocaya kūs-ı felek öldi begüm çalıvirür" (s.152:17)

çerāġ: *Mum, kandil.*

1. "Sīnede mihrüñ çerāġını uyandurdum yine" (s.137:12)

çeşm: *Göz.*

1. "Öykünür diyü çeşmüñe bādām" (s.51:27)

çoḳ: *Miktarı ziyade olan.*

1. "...ve derece-i sa'ādete yitişmiş 'azīzler çoḳdur." (s.4:6)

Ç

çābük-süvār: *Usta binici.*

1. "...miżmār-ı belāġatda çābük-süvār nükte-rübā olup elfāẕ-ı gevher-bārları 'arūs-ı ebkār-ı ṭab'-ı zeḫḫārlarını tezyīn ve..." (s.95:12)

çağ: *Vakit, zaman.*

1. "Bir dil-ber-i çār-ebrū gördüm daḫı çağında" (s.176:12)
2. "Ḳıllāleṣoḥbetini ki çağındadurdaḫı" (s.53:19)

Çağatay dili: *Çağatayca veya Çağatay Türkçesi Kuzey-Doğu Türkçesinin ikinci döneminin adıdır. 15. yüzyıl başlarında başlar, 20. yüzyıl başlarına kadar devam eder.*

1. "Ve eş'ārı Mīr Nevāyī üslūbında Çağatay dilincedür." (s.168:9)

çağşur: *Erkeklerin iç donu üzerine giydikleri, belden uçkurlu, diz kapağının altında birden darlaşıp bacağı saran, bâzan paçalarına birlikte giyilen bir mest dikilmiş olan, çuhadan yapılma üst giyeceği, bir tür pantolon.*

1. "Kifāf-ı nefs içün çağşur diker çağşurcılıḳ ider kimesne olmağın Çağşurcı Şeyḫī dimekle anılur." (s.158:16)

Çağşurcı: *Pantoloncu.*

1. "Kifāf-ı nefs içün çağşur diker çağşurcılıḳ ider kimesne olmağın Çağşurcı Şeyḫī dimekle anılur." (s.158:15)

Çağşurcı Şeyḫī: *Bursalıdır. Sehî Bey'in bildirdiğine göre herhangi bir eğitim almadı, ancak âlimlerle sohbet ederek kendini yetiştirdi. Geçimini çakşırcılık yaparak sağladığı için "Çakşırcı Şeyhî" olarak tanındı .*

1. "...āḫirü'l-emr elf cidd ü cehd ile yanına alup Çağşurcı Şeyḫī ol maḥalde bu beyti didi." (s.158:25)
2. "Çağşurcı Şeyḫī" (s.158:12)

çağşurcılıḳ it-: *Pantolonculuk yapmak.*

1. "Kifāf-ı nefs içün çağşur diker çağşurcılıḳ ider kimesne olmağın Çağşurcı Şeyḫī dimekle anılur." (s.158:15)

Çāk çāk it-: *Parça parça etmek.*

1. "Çāk çāk itdi yaḳasın ṣubḥ-ı ṣādıḳlar gibi" (s.181:7)

çāk it-: *Parçalamak.*

1. "Ġonca dil-teng oluban çāk ider uş pīreheni" (s.115:15)

çāk: *Yırtık, yarık.*

1. "Felegüñ yazdı çaḳ burūcında" (s.80:3)

çaḳ: *...e kadar, değin.*

1. "Şi'ri bir mertebede laṭīf ü pāk ve sözi bir derecede naẕīf ü sūznākdür leṭāfet-i şi'r ü suḫanı çaḳ ḥadd-i i'cāza iletmişdür." (s.96:24)

çāker: *Köle.*

1. Cihānḫusrevleridürañaçāker(s.6:18)

Çākerī Sinān Beg: *II. Bâyezîd dönemi şair ve devlet adamıdır.*

1. "Çākerī Sinān Beg" (s.49:6)

çal-: *Bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak.*

1. "Çalınurçengler ayalar ḳarşılur" (s.14:9)
2. "Ve 'ilm-i edvārdadaḫımāhir ve her nev' sāzıçalmaġaḳādir ve ḫattakendünüñiḫtirā'ātındanĠıdā-yıRūḥadlu bir sāztaşnīfitmişdür." (s.23:4)
3. "...çalmaġa başlayıcaḳ Zühreyi gökden yire indürüp bī-iḫtiyār raḳṣa ve semā'a getürüp..." (s.125:11)

çal-: *hırpalamak, zarar ziyan vermek.*

1. "Ḫaylī ulaşmaġa dırnaḳ çalar" (s.97:23)

çālāk: *tez canlı, çevik.*

1. "Ẕihni pāk ve ṭabī'atı çālāk sözi nāzük ü mevzūn ve..." (s.74:11)

çanaḳ: *Toprak kap, topraktan yemek kabı, çanak.*

1. "Ve aşçılarda maçanak yiri çanak ola" (s. 129:4)

çapak: *Göz pınarında ve göz kapaklarının kenarında birikip katılaşan sarımsı akıntı.*

1. "Çapak yirine gözinden müdām aḳar ḥavyār" (s.89:16)

çāpük-süvār: *İyi at süren.*

1. "Ve 'alāālihī ve aṣḥābihī ki her biri faẓīlet meydānınuñçāpük-süvārı..." (s.3:26)

çār u nāçār: *Çâresiz.*

1. "...ḍarb-ı dest çār u nāçār buña daḫı ol şerbeti içerürler." (s.107:9)

çardaḳ: *çardak.*

1. "Raḳṣ urur raḳḳāṣ çardaḳ ṣarṣılur" (s.14:10)

çāre eyle-: *Çare bulmak, çözüm yolu bulmak.*

1. "Āh kim eylemedi çāre bu bī-çāresine" (s.114:7)

çāre: *Çare, çözüm, çıkar yol.*

1. "N'ideyim n'eyleyeyim ne ḳılayım çaresi ne" (s.114:8)

çarḫ: *Felek, âlem, dünya.*

1. "Ḳaddüñi tā itmesin bu çarḫ lām" (s.150:16)
2. Fużalā-yı 'āli-şān ve büleġā-yıme'ālī-nişānkelāmımuḳābelesinde 'arż-ı feżāyilidüp bu muḫaddirenüñtaṣnīfineşürū' itmek men ṣannefeḳadistehḍeffeḥvāsımūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıcaḳarşuḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesinnişānitmekdür. (s.6:6)
3. "Düşer āvāzesinden çarḫa lerze" (s.7:20)

çarḫ it-: *Dönmek.*

1. "Bir meh-i bed-mihr içün çarḫ itdi ser-gerdān beni" (s.98:13)

çarḫ-ı berīn: *Göğün en yüksek tabakası.*

1. "Ṣāḥib-ḳırāna olsun çarḫ-ı berīn menzil" (s.95:2)

çarḫ-ı devvār: *Daima dönen felek.*

1. "Döndükçe çarḫ-ı devvār nuṣretle ola dā'im" (s.95:3)
2. "Nite kim devr ide bu çarḫ-ı devvār" (s.8:28)

çarḫ-ı felek: *Feleğin çarkı. Baht, tâlih.*

1. "Çarḫ-ı felek kemān u ḥavādisdüroḳları" (s.49:18)

çarḫ-ı ġaddār: *Merhametsiz felek.*

1. "...salṭanatbezmgāhında 'ıyş u 'işret idüp otururken çarḫ-ı ġaddār ve rūzgār-ı nā-hemvārcām-ı Cem ṭolusın bunlara daḫıiçürüp..." (s.23:17)

çarḫ-ı gerdūn: *Dönen felek.*

1. "Duḫānīlāleolmışçarḫ-ı gerdūn" (s.6:21)

çarḫ-ı kej-reftār: *Doğru yolda gitmeyen, gidişi eğri olan felek.*

1. "Döner yoḳ üstüme bu çarḫ-ı kej-reftārdan ġayrı" (s.178:16)

çarḫ-ı pīre-zen: *Yaşlı dünya, felek.*

1. "Kim ki bu çarḫ-ı pīre-zene māyil olmadı" (s.164:15)

çarḫ-ı sitemkār: *Eziyet eden felek.*

1. "...bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne def-terlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfek kolmayup..." (s.5:13)

çarḫ: *felek.*

1. "...belāġat çarḫınuñ sitāre-i māhveşi olup 'ilm ü ma'rifet ile dīn ü dünyāyı ma'mūr ve şerī'at meş'alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur." (s.67:10)

çārkes: *Çerkez.*

1. "Āḫir baḳiyye-i süyūf olup ḳalan Çārkes ṭāyifesi Tumān Bay-nām çārkesi sulṭān naṣb idüp..." (s.19:25)

çār-mīḫ ol-: *Suçluların çivilenerek üzerine asıldığı, çapraz iki tahtadan meydana gelen haç biçiminde darağacı olmak.*

1. "Bu fülk-i şeş-cihetde göñül çār-mīḫ olup" (s.141:5)

çār-yār: *Dört dost, dört halife.*

1. "İy Ṣafāyī çār-yārı sev Muḥammed 'ışḳına" (s.92:10)

çāşnī vir-: *Lezzet, tat katmak. Şiirde özgün olmak.*

1. "Bu rengde şi're bu çāşnīyi virmek muḥāl-ı 'aḳldur." (s.108:24)

çāşnīçün: *Numune için.*

1. "...biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ġufrān ḥażretlerine iledüp 'arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve..." (s.69:23)

çeb ü rāst: *Sağ ve sol.*

1. "Virüp endām düzetdi çeb ü rāst" (s.69:4)

çehre: *Yüz, sima.*

1. "Bir 'āşıḳçehresidür ol ṣararmış" (s.3:13)
2. "Vay an zemandeçehre ze mi lalegunkend" (s.21:26)

çehre-i lāle-‘iẕār: *Lale yanaklı çehre.*

1. “Ve gūne-i gül-i ruḫsār umūr-ı meṣāliḥ-i eyyām görmekden ve çehre-i lāle-‘iẕār ḫıdemāt-ı ‘avām u ḫavāṣṣ itmekden...” (s.188:7)

çek: *(Sıkıntı ve üzüntü duyarak) yaşamak, ıztırap içinde olmak.*

1. “Cān ki ġuṣṣañ çekmedi ‘ālemde şādān olmasun” (s.85:6)
2. “Ne biraz çekmek ile yarıcı var” (s.70:13)
3. “Rūmilibegleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıçañılurkenadı muḫanneslıġ ile añılduġına ‘ār u nāmūsçeküpġayretindenhelākoldı.” (s.48:28)

çek: *Yaralamak, çizmek.*

1. “Her ṭarafdan çekmişem sīnemde şekl-i Ẕü’l-fiḳār” (s.100:4)

çek: *Çekmek, cezbetmek, yöneltmek.*

1. “Āb-ı ḥayāta çekmez idi hergiz iḥtiyāc” (s.156:20)

çek-: *Herhangi bir şeyi koparmak maksadıyla çekmek.*

1. “İy Gubārīyā kāşını zülfi eylep çekmesün” (s.59:2)

çek-: *(Bir şeyi bir araçla bulunduğu yerden) Yukarıya çıkarmak.*

1. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dílāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:11)

çek-: *(Bayrak, sancak vb.) Asmak.*

1. “Pādişāhsancaġın çeker aġırdirlüklübeg idi.” (s.49:26)

çek-: *Giymek.*

1. “Sulṭān Ḥācí Bektaş raḥmetu’llāhi ‘aleyh kisvesin çekerdi.” (s.79:26)

çek-: *Öldürücü bir silahla cana kast etmek.*

1. “Kendüzamānında ol çekdügi yayı kimse çekebilmezdi” (s.17:1)
2. “Kendüzamānında ol çekdügi yayı kimse çekebilmezdi” (s.17:1)
3. “Pek çekene uz atana āferīn” (s.97:25)

çekil-: Sevkedilmek, gönderilmek.

1. "Çekildi ḳāfile gibi benüm ol māh-ı tābānum" (s.167:25)
2. "Çekilüp Ka'be-i kūyuña gider ḳāfilemüz" (s.62:3)

çekiş: *Çekişmek, tartışmak.*

1. "Babası Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳdabḳarındaşı Sulṭān Cem ile pādişāhlıḳ çekişdiler" (s.17:12)

çel-: Yolundan çevirmek, yönünü değiştirmek.

1. "Ṭınma gözet baḳma çeler pūşma hīç" (s.82:18)

Çelebi Sulṭān: *Osmanlı Devleti'nin beşinci padişahı olup Fatih Sultan Mehmet'in babasıdır.*

1. "Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursayagelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı." (s.18:7)

Çelebi Sulṭān: *Padişah'ın erkek çocuğuna verilen ad. (Bağlamda şehzadenin sancak yönetiminde olması sebebiyle Sultan lafzı kullanılmış.)*

1. "SulṭānBāyezīdAmasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası TācīBegdefterdārolmış." (s.37:21)
2. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası defterdār idi." (s.63:1)
3. "MerḥūmSulṭānBāyezīdAmasiyye'de Çelebi Sulṭānolduḳlarıtārīḫde anda çoḳmuṣāḥabetvümüvānesetitmişdür." (s.38:2)
4. "...merḥūmSulṭānBāyezīdAmasiyye'de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradansa'ādetletaḫtacülūsitdükleri ndevezīridindi." (s.31:10)

çemen: *Ağaçlı, çiçekli, yeşillik olan yer.*

1. "Lāleler cezm ü çemen i'rāb fülfüller nuḳaṭ" (s.112:6)
2. "Leylī gibi çemende ḳonup gül otaġ ile" (s.117:6)
3. "...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba'żı bu 'ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve..." (s.138:19)
4. "Mezāruma çemenüm örte bir yeşil ḫārā" (s.175:9)

çendān: *Pek fazla.*

1. " 'Ulūm-ı mütedāvileden çendān behremend ve fünūn-ı mütekāsireden sūzmend degül." (s.158:13)
2. " 'Ulūmdan çendān behremend ve fenn-i ma'ānī vü bedī' ḳısmından ol deñlü sūdmend degül..." (s.88:4)
3. "Egerçi 'ulūm-ı müktesebeden çendān behre-mend ü ziyāde sūd-mend degül..." (s.183:8)
4. "Eş'ārı 'ilmine göre degül çendān ḥaẕẕ olınmaz sözleri girān-ı cāndur." (s.114:17)

çeng: *Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde vaktiyle kullanılmış alet.*

1. "Çalınurçengler ayalar ḳarşılur" (s.14:9)

çeng ü rebāb: *Harp ve kemençe.*

1. "Söyle dile getür yine çeng ü rebābumı" (s.14:14)

çeng-i nusret: *Zafer sazı.*

1. "Çeng-i nusretrāçü der bezm-i zafer be-nevāḫtem" (s.20:23)

Çeng-nāme: *Ahmed-i Dai'nin eseridir.*

1. "Ve Mīr Süleymān ismine Çeng-nāme nām bir kitāb yazmışdur." (s.73:16)

çerāġ: *Kandil.*

1. "Mihr-i 'ālem-tābdan yaḳar çerāġı cāmumuz" (s.63:7)
2. "Şem'-i maḥabbetüñ ki şeb-i ġamçerāġıdur" (s.41:25)
3. "Yilden aña żarar yoḳ erenler çerāġıdur" (s.42:3)
4. "Demādem ḫāneḳāh-ı dilde yanar bir çerāġum var" (s.167:2)

Çerāġ:*Özel isim.*

1. "Ḥikāyet iderler ki Āfitābī Çerāġadlu bir maḥbūb ile münāsebet ü ülfet ṭutupmā-beynlerinde çoḳ meveddet ü maḥabbetvāḳi' olmış." (s.106:16)
2. "Bir gün Çerāġ Āfitābīyi odasına da'vetider." (s.106:18)
3. "Bu daḫī da'vete icābet sünnet diyü ḳalḳup Çerāġ odasına varup görse meclis-i mey ārāste ve..." (s.106:19)

çerāġ-ı nūr-perver: *Nuru besleyen mum.*

1. "Żamīridürçerāġ-ı nūr-perver" (s.7:2)

çerb-zebān: *Tatlı sözlü.*

1. "Ḫoş-ṭab' süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu 'ilmüñ ḳāyili olup ehl-i 'ilm ḳısmındandur." (s.73:12)

çeri: *Asker.*

1. "Bu daḫıaḥvālevāḳıfolıcaḳ çeri cem' idüpgelüp babasıyla ceng-i 'aẕīm ve ḳıtāl-i delīmidüpḍarb u dest ile taḫtı babası elinden aluptaḫt-nişīnpādişāholdı." (s.19:14)

çeşīd: *Tadılmış.*

1. "...biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ġufrān ḥażretlerine iledüp 'arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve..." (s.69:25)

çeşm ü dehen: *Görecek göz ve söyleyecek ağız.*

1. "Āteş-i 'ışḳı beyān itmege çeşm ü dehenüm" (s.175:20)

çeşm: *İnsan ve hayvanda görme organı, göz.*

1. "Sünbül ṣaçuñ u lāle ruḫuñ yādına çeşmüm" (s.122:7)
2. "Ol sebebdendür ki çeşmüm yaş ile hem-dem durur" (s.121:7)
3. "Çeşmümüñ aġlamaḳdan yaş ile ḳanı çıḳdı" (s.99:18)
4. "Çeşmüñbaḳalıdanbañaḫışm ile baḳışlar" (s.41:2)

çeşme: *Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalaklı su hazinesi veya yapısı, pınar.*

1. "...Edirne şehrinüñ içine tevzī' idüp yir yir çeşmeler bünyād itse gerek idi." (s.75:12)

çeşme-i eşk-bār: *Göz yaşı döken çeşme.*

1. "Yaşı çoġ olsun bu çeşme-i eşk-bār egler beni" (s.144:8)

çeşme-i ḥayvān: *İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.*

1. "Ḫıżrdur ḫᵛāba varmış çeşme-i ḥayvān kenarında" (s.169:24)

çeşmesār-ı ebr-i bahār-ı şevket: *Büyüklük baharının bulutunun çeşmesi.*

1. "...ol ḥażretüñ gülistānı bāġ-ı salṭanatı enhār-ı cūybār-ı nuṣret ve būsitān-ı gülbün-i sa'ādeti çeşmesār-ı ebr-i bahār-ı şevket ile ser-sebz ü ḫandān u şādān ola." (s.67:21)

çeşm-i düşmen: *Düşman gözü.*

1. "Çeşm-i düşmenrā ez kuhl-i Iṣfahanperdaḫtem" (s.20:25)

çeşm-i giryān: *Ağlayan göz.*

1. "Ġarḳa virdi 'ālemi bu çeşm-i giryānummeded" (s.35:9)
2. " 'Aceb mi dünyede bī-nūr olursa çeşm-i giryānum" (s.167:22)

çeşm-i ḫūn-feşān: *Kan saçan göz.*

1. "Kim o sevdādur bu çeşm-i ḫūn-feşāneglencesi" (s.46:4)

çeşm-i mest: *Sarhoş göz.*

1. "Çeşm-i mesti nār-ı ḫaddindeidüpḫālinkebāb" (s.41:8)

çevgān: *Cirit oyununda kullanılan ucu eğri değnek.*

1. "...ṣıfāt-ı münīfleri müzeyyen ü muḥallāḳılınupma'ārifçevgānı ile mevleviyyetṭopınıevc-i sipihr-i a'lā ve ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnāyailetmişlerdür." (s.52:23)
2. "Kelīle ve Dimne ve Ḫallakānīṣāḥibleri ki her biri 'ilm ü ma'rifetṭopınfeṣāḥat u belāġatçevgānı ile meydān-ı beyāndaevc-i faẓl u kemāl ve..." (s.46:24)

çevre: *Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi.*

1. "Ol şevḳ ile İstanbulıfetḥitdükdeYeñiCāmi'ibünyā didüp çevresine sekiz medrese yapdı .Dānişmendlerañaŝemāniyyediyüañar lar." (s.15:2)

çıḳ-: *(gizli, kapalı veya örtülü olarak durduğu yerden) Dışarı çıkmasını sağlamak.*

1. "Yüzinden çözdi çıḳardı niḳābı" (s.69:9)
2. "Bunda bir ḳābiliyyet fehm idüp ehl-i sūḳ arasından faḳīr aldum çıḳardum." (s.148:19)

çıḳ-: *Çıkmak, yükselmek.*

1. **"** Çıḳdı Çīn ü Ḫıṭāya āvāze" (s.70:2)

çıḳ-: *(Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak.*

1. "Şol 'araḳ kim ol gül-endāmuñ yañaġından çıḳar"(s.185:7)
2. "Selsebīlüñ 'aynıdur firdevs bāġından çıḳar" (s.185:8)
3. "Ol esnāda Ġalaṭa boġazında bir büyük gemi deryāya batup anı

çıḳarmaḳ tedārük olunmış idi." (s.37:4)

4. "Ve kendüsi ehl-i faẕl ṣāḥib-ma'rifet yigit olup eş'ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs diyār-ı 'Aceme çıḳup..." (s.83:14)
5. "Rūşenī diyār-ı 'Aceme çıkup Şeyḫ Seyyid Yaḥyā ḫiẕmetine yitişüp anda müddet-i medīd ve..." (s.81:25)
6. "...cenge müteḥammil olmayup diyār-ı 'Araba çıḳup gidüp varup Ka'be şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat da'vāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ..." (s.18:10)
7. "Ol zamānda bu daḫı diyār-ı 'Aceme çıḳup niçe zamān şuġl idüpkesb-i feżayil ve tehẕīb-i ḫaṣāyil ḳılup..." (s.40:20)

çıḳ-: *Gizli olan bir şeyin ortaya çıkması.*

1. "Ḫāk-i rehüñ gör niçe çoḳ tercemānı çıḳdı" (s.99:19)
2. "Mey-ḫānede ol iti gördüm yalanı çıḳdı" (s.99:21)

çıḳar-: *(bir şeyi) ortaya çıkarmak.*

1. "Bu hevāyi muṭribā anuñ dimāġından çıḳar" (s.185:10)
2. "Ger ṣorarsañ bizi Mecnūna çıḳar silsilemüz" (s.62:4)

cān çıḳ-: *canı çıkmak ll çok zorluk çekmek.*

1. "Firḳatüñden çıḳdı cān iyverd-i ḫandān um meded" (s.35:8)

çıkrıkçı: *Çıkrık yapan ve satan kimse.*

1. "Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar." (s.129:1)

çiftlig: *Ürün elde etmek için ekilip biçilen, hayvan yetiştirilen ve içinde çalışanların oturması için evler ve ahır, kümes gibi hayvan barınakları bulunan geniş arâzi, çiflik.*

1. "Paşa fevt olıcaḳ çiftligi ve evleri olduġı Ḫāṣköy-nām ḳaṣabada tavaṭṭun idüp anda zirā'ata meşġūl oldı." (s.99:10)

çille çek-: *Dervişlik çilesini tamamlamak.*

1. "...niçe çilleler çeküp ṣıfī olmış ḫoş-ṭab' kimesnedür." (s.128:8)
2. "...niçe çilleler çıḳarup terbiyetlerine muḳārin ve himmetlerine mu'āvin olup maḳām-ı ḫılāfetine ḳadem başmış ve mertebe-i meşīḫate hem-dem olmış kimesnedür." (s.141:15-16)

Çīn: *Çin ülkesi.*

1. “Çīn içinde yazamaz gevher-nigār” (s.71:18)

çīn it-: *Toplamak.*

1. “Dördünciṭabaḳabihiştinde meclis idüpfażīletgülistānındama‘ānī güllerin çīn iden ve...” (s.52:18)

Çīn u māçīn: *Çin ve Maçin (Çin ülkesinin güney bölgesine verilen bir ad).*

1. “Çīn u Māçīne iletdi düzdi miskīn būyını” (s.177:2)

Çīn ü Ḫıṭāya: *Çin ve Hıta diyarı.*

1. “Çıḳdı Çīn ü Ḫıṭāya āvāze” (s.70:2)

çīn-i zülf: *Saçın kıvrımı.*

1. “Çīn-i zülfüñ miske beñzetdümḫaṭāsınbilmedüm” (s.26:18)
2. “Çīn-i zülfüñden benefşe reng ü bū uġurladı” (s.90:10)

çoġ: *Çok, fazla.*

1. “Ve bāzārcılarda alma ve ṣatma çoġ ola.” (s.129:1)

çoġ it-: *(Bir işi) Çok yapmak.*

1. “Dervīş-nihād ve deryā seferin çoġ idüp gemicilere müte‘alliḳ olan ıṣṭılāḥātı ẕabṭ eylemiş üstād kimesnedür.” (s.171:15)

çoġ ol-: *Fazla olmak, artmak.*

1. “Yaşı çoġ olsun bu çeşme-i eşk-bār egler beni” (s.144:8)

Çoḳ: *Çok fazla.*

1. “SulṭānMeḥemmed fevt olduḳdaBurusasancagındabulınupmerḥūmSulṭānBāyezīdtaḫtageçdükdeçoḳri‘āyetler ve ziyāde ‘ināyetlereyleyüpBurusasancaġında iken fevt olup Allāh emrine vardı” (s.26:8)

çöz-: *Çözmek, açmak.*

1. “Yüzinden çözdi çıḳardı niḳābı” (s.69:9)
2. “Çözüp ṣancaḳ ġazā idinse sevdā” (s.7:23)

çūb: *Çöp.*

1. “Gāh āteşveş yirüm bisyār çūb” (s.77:26)

çü: *Farsça "gibi" edatı.*

1. “Dil u can ger be-dehembaçü tu yari bari” (s.42:18)

çü: *Farsça "-dığında, -dığı zaman" anlamında.*

1. “Çeng-i nusretrāçü der bezm-i zafer be-nevāḫtem” (s.20:23)
2. “Tāçü zer pūte-i mihr ü vefā be-gedāḫtem” (s.21:5)
3. “Cümlesi çü serv ayağına bara” (s.169:14)

çürüt-: *(Sıkıntı ve mihnet) Bir kimseyi yıpratmak, çökmüş ve bitkin duruma getirmek, yaşlandırmak.*

1. “Çürütdüm varumı ḳaldum kefensüz” (s.141:29)

D

dā‘ī: *Dua eden, duacı.*

1. “Ne Aḥmed Aḥmed-i Dā‘i ne dā‘i dā‘i-i çāker” (s.74:8)

dā‘i-i çāker: *Kulun duası.*

1. “Ne Aḥmed Aḥmed-i Dā‘i ne dā‘i dā‘i-i çāker” (s.74:8)

dā‘im: *Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli.*

1. “Riyāż-ı fenn-i şi‘r içre lebün şeftālüsin dā‘im” (s.177:20)

dā‘im ol-: *Devamlı, sürekli, kalıcı olmak.*

1. “Döndükçe çarḫ-ı devvār nuṣretle ola dā‘im” (s.95:3)

da‘vā: *İddia, kararlılık.*

1. “Ḥüsn-i naẕmı dāldur itdügi da‘vā üstine” (s.59:13)
2. “cenge müteḥammil olmayup diyār-ı ‘Araba çıḳup gidüp varup Ka‘be şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat da‘vāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ...” (s.18:12)
3. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi.” (s.17:17)

da‘vā-yı ḥüsn eyle-: *Güzellik davası etmek.*

1. “Sen güneş yüzlü ile da‘vā-yı ḥüsn eylemege” (s.65:16)

da‘vet it-: *Davet etmek, çağırmak.*

1. “Bir gün Çerāġ Āfitābīyi odasına da‘vet ider.” (s.106:18)

da‘vete icābet sünnet: Çağırılan bir toplantı, ziyâfet vb. yerlere gitmek. Böyle bir yere yapılan çağrıya uymak.

1. “Bu daḫī da‘vete icābet sünnet diyü ḳalḳup Çerāġ odasına varup görse meclis-i mey ārāste ve...” (s.106:18-19)

da‘vi ḳıl-: *İddia etmek.*

1. “Ḥaccü’l-ḥaremeynem diyüben da‘vi ḳılursın” (s.17:19)

dā’im eyle-: *Devamlı, sürekli kılmak.*

1. “Cihān taḫtında anı dā’im eyle” (s.11:5)
2. “İlāhī devletini dā’im eyle” (s.11:2)

dā'ire-i felāket: *Felaket çemberi.*

1. "Āḫir dā'ire-i felākete ve menzile-i meẕellete düşüp Edirnede Tañrı emrine vardı." (s.145:19)

dāfi'ü'l-ġumūm rāfi'ü'l-hümūm: *Şair Gazali'nin (ö.1534) eseridir.*

1. "...elfiyye ve şelfiyye üslūbında Dāfi'ü'l-ġumūm Rāfi'ü'l-hümūm adlu bir kitāb te'līf itdi." (s.109:15)

dāġ ur-: *Yaralamak, yakmak, kızgın bir alet ile yanık izi yapmak.*

1. "Tāze dāġ urdı felek baġrına 'āşıḳlar gibi" (s.181:8)
2. "Tāze tāze dāġ urur 'āşıḳlarınuñ cānına" (s.120:10)

dāġ: *Aşk, elem, keder vb. içe işleyen duyguların verdiği yanıklık, yara.*

1. "Zehmha-i sine em ez gayr mi poşem be dag" (s.21:11)
2. "Mecnūn gibi yanar yüregi tāze dāġ ile" (s.117:7)
3. "Cān u göñülde lāleleyin mihr dāġı var" (s.28:2)
4. "Dāġlar ḥalḳası geydürdi zırıhlar tenüme" (s.99:1)
5. "Ne dūd-ı āteş-i ḥasret ne reşk-i odla dāġum var" (s.44:1)
6. "Benüm bir lāle-ruḫ derdiyle kim sīnemde dāġum var" (s.167:1)

dāġhā-yı tāze: *Taze, yeni yaralar.*

1. "Dāġhā-yı tāze zagateted ser tā pāy men" (s.21:17)

dāġ-ı ten: *Zayıf, yaralı vücut.*

1. "Nār-ı hecrüñle yaḳaldan güzelüm dāġ-ı tenüm" (s.170:15)

dāḫil ol-: *Girmek, herhangi bir sınıfa dahil olmak.*

1. "Ḫāṣṣa ma'nīleri ve kimse naẕmına dāḫil olmaduḳ emsāli çoḳdur." (s.142:14)

daḫl it-:. *Karışmak, müdahale etmek.*

1. "Bu sebebden her kişinüñ şi'rine daḫl iderdi." (s.114:16)
2. "...her kişinüñ eş'ārına daḫl itmek istedügiçün merḥūm Sulṭān Selīm senüñ maḫlaṣuñ Daḫlī olsun diyü laṭīfe idermiş." (s.34:6)

daḫlī: *Müdahale eden.*

1. "...her kişinüñ eş'ārına daḫl itmek istedügiçün merḥūm Sulṭān Selīm

senüñ maḫlaṣuñ Daḫlī olsun diyü laṭīfe idermiş.” (s.34:7)

dak ṭut-: *İtiraz etmek, Karşı çıkmak.*

1. “...ḥüsn-i cemāl-efrūzı gökdeki güneşe daḳ ṭutar ve hilāl-i ebrūsı māh-ı neve barmaḳ başardı.” (s.167:10)
2. “...feṣāḥat u belāġat maḥallinde Saḥbān ile Ferazdaḳve söz deminde Aresṭoyla Ebū ‘Alī Sīnāya daḳ ṭutarlar.” (s.139:11)

dak: *Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştirmek, geçirmek.*

1. “Daḳınur başına bir dāne güzel ṭurna teli” (s.166:7)

dak: *Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştirmek, geçirmek; takmak.*

1. “Urġanı daḳup anda hemān anı aṣaydı” (s.37:10)
2. “Kim daḳup boynına ip gezdürdiler bāzārda” (s.90:11)

daḳ-: *(Ad ve lakap için) Koymak.*

1. “Anda olan beglerüñ adı muḫannes adına daḳılup pādişāh ġażab idüp ḥabs emr eyledi.” (s.48:25)

daḳıl-: *Takılmak, bağlamak.*

1. “Şol batan barçaya daḳılan yoġun urġanlara” (s.37:6)

dāl: *Delâlet eden.*

1. “Ḥüsn-i naẓmı dāldur itdügi da‘vā üstine” (s.59:13)

dam-: *Damlamak.*

1. “Noḳṭadur kim varaḳ -ı ḥüsnüñe dammış dehenüñ” (s.174:13)

dām: *Tuzak, ağ.*

1. “Murġ-ı baḫtumdan nice dūr ola dām” (s.77:21)

dāmān: *Elbise, etek.*

1. “Anke der pay-ı gam oftadest damen menest” (s.21:9)

dāmen: *Etek.*

1. “Yaḳmasun dāmenin şerār şaḳın” (s.54:13)

dāmen-i dildār: *Sevgilinin eteği.*

1. “Dāmen-i dildārı ḳo var Mıṣra sulṭān ol yüri” (s.179:20)

dāmen-i gül: *Gülün eteği.*

1. "Dāmen-i gül mi ṣunarsın nedür iy bād-ı ṣabā" (s.58:2)
2. "Dāmen-i gül mi ṣanursın açasın yār etegin" (s.116:4)

dāne: *Tane.*

1. "Daḳınur başına bir dāne güzel ṭurna teli" (s.166:7)
2. "Dil murġı ḫāli dānesi ḳaṣdındadur velī" (s.28:3)

dānişmend: *Bilgin, âlim, ilim sahibi.*

1. "Ulūmı tertīb üzre görmiş dānişmend ve her fende sūdmend. Cārīḥāfıẕ-ı kelāmu'llāh kimesnedür." (s.137:5)
2. "Dānişmend kimesnedür." (s.99:15)
3. "Dānişmenddür." (s.115:9)
4. "Ol şevḳ ile İstanbulı feṭḥ itdükde Yeñi Cāmi'i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar." (s.15:2)
5. "Ol zamānda ehl-i 'ilme şol derecede i'tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı." (s.15:6)

dānişmend:*Medrese talebesi.*

1. "Ders görüp dānişmend olduġında daḫı nā-resīde tāze cüvān idi." (s.167:15)

dar: *Bol ve geniş olmayan, sık.*

1. "Oldı cān boynına zülfüñ iy büt-i dildār dār" (s.79:22)

ḍarb u dest: *Darbe eliyle.*

1. "Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem' idüp gelüp babasıyla ceng-i 'aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı" (s.19:15-16)

ḍarb: *Vuruş, vurma.*

1. "Cihān sulṭānların ḳul itdi ḍarbı" (s.8:17)

ḍarb-ı dest: *Bilek gücü.*

1. "...ḍarb-ı dest çār u nāçār buña daḫı ol şerbeti içerürler." (s.107:8)

ḍarb-ı mesel: *Atasözü.*

1. "Hācı 'İvaż ḫayrı dimekle meşhūr olup ḫalḳ içinde ḍarb-ı mesel olmışdur." (s.75:15)

dār-ı beḳā-yı sürūr:*Ebedi sevinç konağı.*

1. "... anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve eş'ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba'żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte'ayyin olmadı." (s.9:7)

dār-ı dünyā: *Dünya evi.*

1. "Dār-ı dünyā bir müsāfir-ḫānedür kim her gelen" (s.97:16)

dār-ı fenā-yı ġurūr: *Geçici benlik evi.*

1. "... anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve eş'ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba'żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte'ayyin olmadı." (s.9:7)

dār-ı ġurūr: *Gururlanma yeri, dünya.*

1. "Dār-ı ġurūrdan rıḥlet idüp civār-ı Ḥaḳda tavaṭṭun idenler..." (s.160:15)

dār-ı ġurūr-ı fenā: *Fanilik ve gurur evi.*

1. "Beşinci ṭabaḳa bihiştinde cem' olup yād olan 'azīzlerüñ dār-ı ġurūr-ı fenā ve..." (s.94:14-15)

dārü's-salṭana: *Başkent, payitaht.*

1. "...inşā-yı defātir-i sicill ü sükūk dārü's-salṭana İstanbul ve Edirne maḥkemesinde kātib olup..." (s.153:23-24)
2. "Dārü's-salṭana İstanbulda olurdı" (s.120:16)
3. "Dārü's-salṭana mülāzimlerindendür." (s.104:21)
4. "Ġalaṭa ḳāḍısı iken dārü's-salṭana İstanbulda vāḳi' olan Sulṭān Meḥemmed cāmi'-i şerīfine mütevellī olup..." (s.32:11)

dārü'l-ḥadīs: *II. Murad'ın 1425 Edirne'de yaptırdığı medresedir.*

1. "...ḫāne-i 'aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü'l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür." (s.143:4)
2. "Żāyi' olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü'l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi." (s.62:12)

3. "Edirnede Yeñi 'İmārete ve Dārü'l-ḥadīse mütevellī olmışdur." (s.127:12)

dārü's-sa'āde: *Saray [Osmanlı pâdişahlarının İstanbul'da sürekli oturdukları Topkapı Sarayı'nda pâdişâhın özel hayâtının geçtiği kısmın adı olmuştur].*

1. "Ṣoñradan merḥūm Sulṭān Selīm gelüp taḫta geçdükde raġbetle getürüp dārü's-sa'ādede olan ġılmāna ḫᵛāce eylediler." (s.105:19)

dārü's-salṭana-i İstanbul: *Saltanat kapısı İstanbul.*

1. "Dārü's-salṭana-i İstanbul da Ayaṣofya cāmi'inde mu'arrif olmış idi." (s.91:5)
2. "Beyne'l-mevālī Deli Luṭfī dimekle belli olup dārü's-salṭana-i İstanbulı feṭḥ iden merḥūm ġāzī Sulṭān Meḥemmed Ḫān..." (s.55:1)

dārü's-salṭanat: *Saltanat kapısı (İstanbul).*

1. "...dārü's-salṭanalarında olan kitāb-ḫānelerinde ḥāfıẓ naṣb itmiş." (s.55:2)

dārü'ş-şifā:*Şifa yurdu, sağlık yurdu.*

1. "Felāket ile 'ömri āḫire yitişüp İstanbul Dārü'ş-şifāsında fevt olup mezārı Ġalaṭa cānibindedür." (s.101:3)

dāsitān: *Destan; uzun hikaye.*

1. "Ḳıṣṣa-i Ferhād ḳaldı dāsitānumdan benüm" (s.151:26)

dāvud peyġāmber: *Davut Peygamber.*

1. "Ve andan ġayrı Mıṣr üstine varup Dāvud peyġāmber 'aleyhi's-selām türbesi üstinde sulṭān-ı Mıṣr olan Ḳanṣav Ġavrī ile muḳābil olup..." (s.19:21)

dāvudī: *Dâvut peygamberin sesine benzer kalın, gür ve etkili (ses).*

1. "Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur'ān ḳırā'at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi." (s.170:7)

dāyim: *Daima, her zaman.*

1. "Oḳurlar mekteb-i ḥüsnüñde dāyim ṣu gibi ezber" (s.63:16)
2. "Gülistānı 'ālemüñ dāyim baña pür-ḫārdur" (s.154:15)

dayire: *makam.*

1. "...her şaḫṣuñ mertebesine göre kendü dāyiresine lāyıḳ mürāselāt ü berevāt ta'rīf ü ẕemm ise elḳāb ẕikr eyleyüp yazup tedvīn itmiş." (s.73:19)
2. "Ol zamānda ehl-i 'ilme şol derecede i'tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı." (s.15:6)

dāyire: *Çevre, kenar.*

1. "Ṣūsenler oldı dāyiresinde mezārumuñ" (s.112:18)

dede: *Annenin veya babanın babası.*

1. "Dedeleri Sulṭān Mehemmed ki Ebu'l-feṭḥ dimekle söylenür" (s.22:10)
2. "Dedesi merḥūm Sulṭān Meḥemmede vezīr olmış idi." (s.57:8)
3. "Dedesi 'Osmānīler ile bile ḥāṣıl olmışdur." (s.50:22)

def' it-: *Ortadan kaldırmak, yok etmek, gidermek.*

1. "Cemi'-i idrārātın def' idüp ṣıfrü'l-yed ḳalmışdı." (s.93:16)

def': *Def edilmek II uzaklaştırılmak.*

1. " 'Ale'l-fevr bedīhe dimekle bī-naẕīr ve didügi ebyātı def'i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir..." (s.158:18)
2. "Ne zamān ġuṣṣaları def'ine dermān bulınur" (s.56:14)

defa': *Kez, kere.*

1. "Niçe defa' merḥūm Sulṭān Bāyezīd meclis-i şerīflerine girüp in'ām-ı ḫāsları ile muġtenem olmışdı." (s.170:9)

defātir-i çarḫ-ı nā-hemvār: *Düzgün olmayan zamanın defterleri.*

1. "levḥ-i ḫāṭır-ı rūzgārdan ve defātir-i çarḫ-ı nā-hemvārdan bu 'azīzlerüñ nāmı maḥv olup ..." (s.5:25)

defter it-: *Tamamını kaydetmek, bir şeyin kaydını tutmak.*

1. "Ol zamānda ehl-i 'ilme şol derecede i'tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı." (s.15:7)
2. "Bunlardan ġayrı ışfahāncı ḳābil adına olan sūḫteleri bile defter itmiş idi." (s.15:9)

defter ü dīvān: *Defter ve divan.*

1. "Oda yansun defter ü dīvān ider destān beni" (s.98:18)

defter: *Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları.*

1. "Rūmili beglerbegisine ışmarlanan deftere ḫiẕmet iden küttāb ve ol āsitāneye ḳadīmden intisāb iden bendelerindendür." (s.152:6)
2. "Medrese veyā ḳāḍīlıḳ düşicek defterine baḳup kendü münāsib gördügine virürdi." (s.15:7)
3. "...irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın..." (s.5:29-30)
4. "...bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne defterlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfekk olmayup..." (s5:13)

Defterdār Maḥmūd Çelebi: *(ö.1571) Osmanlı Devleti defterdarlarındandır. "Sarı Mehmet" olarak da anılır.*

1. "Defterdār Maḥmūd Çelebi oġlıdur." (s.151:16)

defterdār ol-: *Osmanlı Devleti'nde mâlî işlerin başında bulunan yüksek memur unvanını almak.*

1. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīde defterdār olmış idi." (s.44:19)

defterdār: *Osmanlı Devleti'nde mâlî işlerin başında bulunan yüksek memur.*

1. "Defterdār 'Osmān Çelebi oġlıdur." (s.66:10)
2. "Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmān'ı tedvīn idüp yazan mevle'l-mevālī ekre-mü'l-e'ālī merḥūm Mevlānā Şeyḫ İdrīs oġlıdur ki sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine defterdār olmışdur." (s.45:22)
3. "Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası Tācī Beg defterdār olmış." (s.38:21)
4. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası defterdār idi." (s.63:2)
5. "Merḥūm Sulṭān Selīme Ṭabzonda defterdār olmış idi" (s.51:10)
6. "...kimi defterdār u kimi nişāncı ve kimi ṣāḥib-i ṭabl u 'alem memleket begleri olup..." (s.24:13)

7. “Niçe zamān anda defterdār olup ṣoñradan dergāh-ı ‘ālem-penāhdan bir defterdār gönderdiler” (s.51:11)
8. “Niçe zamān anda defterdār olup ṣoñradan dergāh-ı ‘ālem-penāhdan bir defterdār gönderdiler” (s.51:12)
9. “Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.45:5)
10. “...merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye’de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradan sa‘ādetle taḫta cülūs itdüklerinde vezīr idindi.” (s.31:10)
11. “...her ne ḫiẕmete olursa Karaca Paşayı ḫiẕmetlenüp hem vezīrlik ve hem defterdārlık ḫiẕmetin ider.” (s.51:19)
12. “Germiyanoġlınuñ ḥużūrında olup nişāncılıḳ ve defterdārlıḳ ḫiẕmetin iderdi.” (s.72:9)
13. “Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.45:6)

defter-i gevher-niẕām: *İnci gibi sıralanmış defter.*

1. “Şükr kim bir defter-i gevher-niẕām” (s.71:13)

deg: *Bedel, eş.*

1. “Bunca ma‘ārif ü leṭāyif ki ol kitāba derc ü ḫārc eylemişdür degme kimseye müyesser olmamışdur.” (s.71:3)
2. “Bununñ eş‘ārında olan selāset ve elfāẕ-ı naẕmında silk olan leṭāfet degme şā‘irin şi‘rinde yoḳ.” (s.74:14)
3. “Ḥilye-i ḥikmet ve zīnet-i fażīlet ile mümtāz ve anda olan fażīlet ve mevleviyyet degme kimsede olmaz.” (s.61:12)

deg-: *Değmek; dokunmak.*

1. “Degdi kiriş itdi ṣadā-yı ḥazīn” (s.97:24)

degin: *Dek, değin, kadar.*

1. “Tā ḥaşre degin devlet ile vār olsun” (s.139:4)

dehān: *Ağız*

1. “Dehānı sırrına vāḳıf leb-i la‘liyle yār eyler” (s.177:18)

2. “Köfteler bengiler dehānında” (s.153:2)
3. “ ‘Adnī baḳup yüzüñe bilürdi dehānuñı” (s.28:16)

dehān-ı dil-ber: *Sevgilinin ağzı.*

1. “Virdüm dehān-ı dil-bere dil gāyibāne ben” (s.165:21)

dehen: *Ağız, dudak*

1. “ ‘Arż-ı ḥāl itmege iy şāh nice açam dehenüm” (s.172:8)
2. “Dehenüñ ḥoḳḳa-i pürdür ü lebüñ mercāndur” (s.170:20)
3. “Noḳṭadur kim varaḳ -ı ḥüsnüñe dammış dehenüñ” (s.174:12)
4. “İy Mesīḥā dehenüñden umarın yine şifā” (s.43:19)

dehr: *Dünya, felek.*

1. “Ecel cāmını içdi dehr elinden” (s.162:13)
2. “Gāh dehrüñ ḳahrıdur gāhī firāḳ-ı yārdur” (s.154:16)

dek: *Bir işin sona erdiği yeri veya zamânı gösterir.*

1. “Āfitāb-ı ṭal‘atin tā ḥaşre dek tābende ḳıl” (s.67:24).
2. “Ṣubḥa dek her gice iy ḫurşīd-ruḫ sen māhdan” (s.18:2)
3. “Ṣaḳlasın ẕāt-ı şerīfini ḫaṭardan ḫaşre dek” (s.24:3)
4. “Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez.” (s.12:13)
5. “Tā ḥaşre dek bu cümlesini ṣaḳla yā İlāh” (s.13:9)

delālet it-: *İşaret etmek.*

1. “Yaḳa lafẕında beş dürlü ma‘nīye delālet ider tecnīsi bulup bir ġāzel itmiş.” (s.118:10-11)

Deli Luṭfī: *Molla Lütfi'nin lakabıdır.*

1. “Beyne’l-mevālī Deli Luṭfī dimekle belli olup dārü’s-salṭana-i İstanbulı feṭḥ iden merḥūm ġāzī Sulṭān Meḥemmed Ḫān...” (s.54:27)

deli ol-: *Aklını kaybetmek, delirmek.*

1. “Eger uṣlu iseñ ‘ālemde deli ol be deli” (s.166:5)

deli: *Aklını kaçırmış, çıldırmış kimse.*

1. “İy dirīġā yalıñuz buldı deli meydānı” (s.43:18)
2. “Eger uṣlu iseñ ‘ālemde deli ol be deli” (s.166:5)
3. “Veyā zencīre çekmelü delidür” (s.110:8)

delik deşik eyle-: *Paramparça olmak.*

1. “Güveler yimiş delik deşik eylemiş üsti ḳapḳara toz olmış yatur.” (s.55:16)

Deliklü Ḳaya-nām: *Delikli Kaya ismiyle bilinen.*

1. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dílāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:7-8)

delīl: *Bir davayı ispata yarayan şey, kanıt*

1. “Mülzem oldı ne ḳadar şem‘ getürdiyse delīl” (s.65:17)

dellāk: *Hamamda müşterileri yıkayan adam, tellâk.*

1. “Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar.” (s.128:30)

Dellākoġlı: *XVI. yüzyılın büyük şairi Baki'nin lakabı.*

1. “Dellākoġlı dimekle yād olur.” (s.170:4)

dellāl-ı ‘ışḳ: *Aşk tellalı*

1. “Bāzār-ı ḥüsn içinde dellāl-ı ‘ışḳ elinden” (s.178:9)

Delü Birāder: *Şair Gazali'nin (ö.1534) lakabıdır.*

1. “Delü Birāder dimekle añılur.” (s.109:10)

dem: *An, vakit.*

1. “Beni baḫt-ı siyāhumdur perīşān eyleyen her dem” (s.135:23)
2. “Gitmesin ‘unnāb-ı la‘lüñ fikri bir dem dīdeden” (s.46:3)
3. “Her dem āşüfte her zamān bī-ḫūd” (s.72:28)
4. “Ḳarār itmedügüñ bir dem yanumda” (s.89:28)
5. “Götürüp ol dem ayaġı didi kim yā hū saña” (s.140:7)
6. “Dem mi vardur gözlerüm yaşını ‘ummān eylemez” (s.147:11)
7. “Her dem ol sīm-tenüñ ṭurra-i ‘anber-şikeni” (s.63:17)

8. “Dem mi vardur bağrumı la‘l-i lebüñ ḳan eylemez” (s.50:17)
9. “Yanar odlara o dem kim ki işitse suḫanum” (s.175:21)
10. “Ger saña yārüm diyü eylerse her dem rīş-ḫand”(s.149:14)
11. “Hicrüñ güninden ol dem buldı göñül necātı” (s.48:12)
12. “Olma cāmid cūşa gel bu demde nāmīler gibi” (s.92:3)
13. “Her demde aña Ḫudā yār olsun” (s.139:2)

demādem: *Her vakit, sık sık*

1. “Demādem ḫāneḳāh-ı dilde yanar bir çerāġum var” (s.167:2)

dem-be-dem: *An be an, her zaman.*

1. “Bular her dem-be-dem artar dükenmez bī-nihāyetdür” (s.159:17)
2. “Eşk-i çeşmüm dem-be-dem gözümden aḳar mā gibi” (s.91:1)
3. “Firḳatüñde dem-be-dem merdümlük idüp iy perī” (s.144:7)

dem-beste: *Suskun, sessiz.*

1. “Ḳıldı dem-beste vü sevdā-zede müşk-i Ḫoteni” (s.63:18)

dem-i ‘Īsā: *Hz. İsa'nın nefesi.*

1. “Dem-i ‘Īsādur enfās-ı nefīsi” (s.6:24)

demür: *Demir*

1. “Kimse diş ḳoyuramaz aña demür leblebidür” (s.60:1)

dendān-ı sīn: *Sin harfinin dişlerine benzeyen dişi.*

1. “Lebleri nāzük durur zaḥmet virür dendān-ı sīn” (s.97:10)

deng: *Eş, aynı seviyede.*

1. “Niçe her laḥza deng ü köhne ḫumār” (s.72:27)

deñlü: *"kadar" anlamında üstünlük derecesini belirten bir söz.*

1. “ ‘Ulūmdan çendān behremend ve fenn-i ma‘ānī vü bedī‘ ḳısmından ol deñlü sūdmend degül...” (s.88:5)
2. “Bu deñlü ma‘ārif ü feżāyil içinde iken şi‘ir dimege māyil idi.” (s.23:7)
3. “Ṣāhib-muḥāvere olmaġıla bu aṣl küstāhlıġa cür’et ve bu deñlü laṭīfeye ḳudret gösterüp Sulṭān Meḥemmed ile muṣāḥib olmış idi.” (s.55:25)
4. “ ‘Osmānlu beglerinde bu deñlü ṣāḥib-ḫayr beg var idügi ma‘lūm degüldür dirler.” (s.32:5)

5. “Şu deñlü itdi ḫalḳa ‘adl ü insāf” (s.7:9)
6. “Buña dinilen ecvibede bu deñlü düşdügi ma‘lūm degül.” (s.42:10)

depre-: *Kımıldamak, hareket etmek.*

1. “Feṭḥi var cidd ile her kim ḥalḳa-i der depredür” (s.78:7)
2. “Yaşum anuñ gibi seyl oldı ki mermer depredür” (s.78:9)

der ü dīvār: *Kapı ve duvar.*

1. “İl öper ṣāfī elüñ biz der ü dīvār etegin” (s.116:6)

der: *"da, de" anlamında Farsça ön ek.*

1. “Çeng-i nusret rā çü der bezm-i zafer be-nevāḫtem” (s.20:23)
2. “Anke der pay-ı gam oftadest damen menest” (s.21:10)
3. “Behr-i aşk-ı to der ahan u menzil kerdem” (s.124:12)

derbān: *Kapıcı, bekçi.*

1. “Ḳoca ḳul ḳapusında olsa derbān” (s.8:25)

derc eyle-: *İçine almak, katmak,yazıp kaydetmek.*

1. “...niçe taṣarrufāt u iḫtirā‘āt idüp ḫaylī ma‘āni derc eylemiş vilāyeti ẕāhir olmış ṣāḥib-vilāyetdür.” (s.74:25)
2. “Anda çoḳ emsāl-i ‘acāyib ve leṭāyif-i ġarāyib derc eylemişdür.” (s.73:18)
3. “İnṣāf ki ġāyet bī-naẕīr idüp derc eylemişdür.” (s.57:25)
4. “İçinde çoḳ ma‘ānī-i cedīd ve elfāẕ-ı muḫtasar-ı müfīd derc eyleyüp beyān ve ḥikāyesinüñ her müşkilin ḥall idüp ‘ıyān eylemişdür.” (s.163:20)

derc it-: *Toplayıp bir araya getirmek*

1. “Ol ebyāt içinde ḫaylī ḫāṣṣa ma‘ānī derc itmiş güzel ḫayālātı var.” (s.168:14)

derc ol-:*Toplanmak, bir araya gelmek.*

1. “Anda derc olan ma‘āni-i ġarībe ve leṭāyif-i ‘acībe ki aña müyesser oldı bir kimseye daḫı el virmedi.” (s.139:27)
2. “Ve eş‘ārı içre derc olan saḳīfeleri iñen çoḳ” (s.110:16)
3. “Üçünci ṭabaḳada derc olup yād olan vüzerā-yı ‘iẕām ve ümerā-yı kirām ki selāṭin-i māżīye ḥużūr-ı şerīflerinde ve...” (s.52:2)

derc ü ḫārc: *Bir araya getirip kullanmak.*

1. “Bunca ma‘ārif ü leṭāyif ki ol kitāba derc ü ḫārc eylemişdür degme kimseye müyesser olmamışdur.” (s.71:3)

derc-i ḥikmet: *Hikmet kutusu. Bağlamda eserin kendisinden bahsedilmiştir.*

1. “Derc-i ḥikmetde leb-ā-leb ṭoludur” (s.71:23)

derd ü belā: *Dert ve bela.*

1. “Hem-demüm derd ü belā vü maḥremüm hem ġam durur” (s.121:9)
2. “Zādumuz ġuṣṣa vü ġam derd ü belā rāḥilemüz.” (s.62:2)

derd ü elem: *Dert ve elem*

1. “Nice taḥrīr ideyim vaṣfını derd ü elemüñ” (s.60:15)

derd ü ġam: *Dert ve üzüntü.*

1. “N’ola uṣanmasa derd ü ġamına cān anuñ” (s.174:1)

derd: *Acı, üzüntü, keder.*

1. “Ḳanḳı birin eydeyüm biñ dürlü derdüm vardur.” (s.154:18)
2. “Bilmedi bilmez derdümi bī-derd olanlar bilmesün” (s.76:12)
3. “Vaḳtidür kim raḥm idesin şāh sulṭānum meded” (s.35:12)
4. “Dil-berā derdüñ hemīşe cānuma hem-dem durur” (s.121:6)
5. “Eyyūbe derdi neylesün kim derd anuñ dermānıdur” (s.76:13)
6. “Cihānuñ cümle derdine em oldun” (s.187:18)
7. “Benüm bir lāle-ruḫ derdiyle kim sīnemde dāġum var” (s.167:1)
8. “Hezār derd ile ol bī-niyāza yüz ṭutdı” (s.180:14)
9. “Eyyūbe derdi neylesün kim derd anuñ dermānıdur” (s.76:13).
10. “Em vir didi dil la‘lüñe derd ise didi merg” (s.134:7)
11. “Gel iy derd ehli ‘āşıḳ olma ġāfil” (s.186:16)
12. “Dil derd ile olursa geyüp āh ḳareler” (s.162:7)
13. “İy isteyen ‘ışḳa nişān derd ‘āşıḳuñ bürhānıdur” (s.76:10)

derdā: *"Eyvahlar olsun" anlamında ünlem.*

1. “Derdā bu eski eski köynükler ile sinem” (s.147:4)
2. “Derdā ki ādemoġlı miskīn nişān imiş” (s.49:19)

derd-i derūn: *Gönül kaygısı, tasası*

1. "...ve bu maṭla'lar āteş-i 'ışḳ ile āmīḫte olmış ve derd-i derūn ile peyveste dinilmiş maṭla'lardur ki ẕikr olınur." (s.21:14)

derd-i nihān: *Gizli dert*

1. "Gerçi 'uşşāḳuñ olur derd-i nihān eglencesi" (s.46:1)

derd viren: *Sevgili.*

1. "Derdi virenden umar ḫasta göñül dermānı" (s.43:20)

derdmend: *Dert sahibi, tasalı, kaygılı.*

1. "...her nesneden fāriġ lā'ubālī derdmend kimesne idi." (s.80:2)
2. "Edviye bilmekde bī-mānend ve ḫoş-ṭab' derdmend kimesnedür." (s.182:15)
3. "Ḫoş-ṭab' hevesmend ve eş'ārı ḫaylī ḫoşca engīzlikler ḳaṣd ider derdmend yigitdür ve fenn-i şi'rde çoḳ mümāreseti ve..." (s.184:5)
4. "Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i 'ulūm itmiş kitābet 'ilminde ser-āmed cemī'-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi." (s.100:24)

derdmendāne: *Dertlilere yakışır şekilde söylwnmiş şiir.*

1. "Eş'ārı derdmendāne ve ebyātı 'āşıḳānedür." (s.174:4)
2. "Eş'ārı 'āşıḳāne ve ebyātı derdmendāne ve bu maṭla'lar anuñ eş'ārındandur." (s.112:16)
3. "Ḫoş-ṭab' yigit eş'ārı laṭīf rindāne ve ġazeliyyātı laṭīf derdmendānedür." (s.88:27)

derd-nāme-i 'alī: *Şair Ali'nin "Derdname" adlı eseridir.*

1. "Derd-nāme-i 'Alī dimekle i'tibār bulmışdur." (s.89:22-23)

Derecātü'l-mesālik: *Nişancı Mustafa Çelebi'nin Kanuni Sultan Süleyman devrini anlattığı tarih kitabıdır.*

1. "...yazup tārīḫ taṣnīf eyleyüp Ṭabaḳatü'l-memālik ve Derecātü'l-mesālik diyü tesmiye olınur." (s.46:31)

derece: *Derece, miktar.*

1. "...ter-destlikde bir derecede mümāreset bulmışdı ki eline ḳopuz alup perdesi yüzden götürüp..." (s.125:9)

2. “Bunlaruñ bir mertebede ‘īş ü ‘işret ve bir derecede ṣoḥbet ü muṣāḥabetle var ki cām-ı Cem görse bunlarun ‘īş ü nūşına ḥayrān ve...” (s.107:2)
3. “Egerçi bu ‘abd-i ża‘īf-i ḳalīlü’l-biżā‘a ve bende-i naḥīf-i eḳallü’ṣ-ṣınā‘ada çoḳ ol mertebede miknet ve ol derecede ḳudret yoġ idi” (s.5:16)
4. “Ġāyet derecede maldār ve nihāyet-i mertebede ṣāḥib-kemāl kimesne idi.” (s.158:22)
5. “Cevelān-ı ṭab‘ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭí söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü faẕl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū ‘Alī Sīnā kesb-i ‘ilm-i ma‘rifet iderdi.” (s.43:6)
6. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:6)
7. “Nihāyet derecede maḥbūb-ı zamān ve bī-bedel nev-cüvān yigit idi.” (s.75:18)
8. “Ol zamānda ehl-i ‘ilme şol derecede i‘tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı.” (s.15:5)
9. “Şi‘ri bir mertebede laṭīf ü pāk ve sözi bir derecede naẕīf ü sūznākdür leṭāfet-i şi‘r ü suḫanı çaḳ ḥadd-i i‘cāza iletmişdür.” (s.96:23)

derece-i isti‘dād u ‘ilm: *İlim ve kabiliyet derecesi.*

1. “ ‘İlme ṭālib ve ma‘rifete rāġıb olup dersin görmiş derece-i isti‘dād u ‘ilm ile münāsebet ü ittiḥād bulmışken...” (s.119:4)

derece-i sa‘ādet: *Mutluluk mevki.*

1. “...ve şā‘ir ḫuceste-fercām olup bu ṭabaḳadan mertebe-i vilāyete ve derece-i sa‘ādete yitişmiş ‘azīzler çoḳdur.” (s.4:5-6)

derece bul-: *Rütbe sahibi olmak.*

1. “Faẕl u kemāl ile memlū envā‘-ı ma‘ārifle ṭopṭolu eş‘ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış.” (s.45:26)

dergāh: *Makam, huzur.*

1. "...ser-sebz ü şādān ve 'ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur." (s.188-7)

dergāh-ı 'ālem-penāh: *Dünya koruyucusunun dergahı, taht şehri, İstanbul.*

1. "Dergāh-ı 'ālem-penāh bendelerindendür." (s.132:16)
2. "Dergāh-ı 'ālem-penāh mülāzimlerindendür." (s.102:3)
3. "Dergāh-ı 'ālem-penāh yeñiçerilerindendür." (s.173:9)
4. "Dergāh-ı 'ālem-penāh mülāzimlerindendür." (s.145:4)
5. "Dergāh-ı 'ālem-penāh bendelerindendür." (s.153:12)
6. "Dergāh-ı 'ālem-penāh yeñiçerilerindendür" (s.174:15-16)
7. "Dergāh-ı 'ālem-penāh mülāzımlarından idi." (s.124:6)
8. "Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı 'alem-penāh ḫizmetine gelüp ḳaṣīde 'arż idüp in'ām-ı 'āmlarına lāyıḳ ve..." (s.84:24)
9. "...pīr-i bī-ṭāḳat ve faḳīr-i bī-ḳudret olı-caḳ düşen ḳaṣīdelerin Ḥayātī ile dergāh-ı 'ālem-penāha gönderüp erkān-ı devlet daḫı pāye-i serīr-a'la-yı pādişāha 'arż eyleyüp..." (s.88:20)
10. " 'İlme meşġūl iken ferāġat idüp Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında dergāh-ı 'ālem-penāhda dīvān kitābetin ḫizmetin iderdi." (s.142:24)
11. "Niçe zamān anda defterdār olup ṣoñradan dergāh-ı 'ālem-penāhdan bir defterdār gönderdiler." (s.51:11)
12. "...dergāh-ı 'ālem-penāhlarında olan divītdārlıḳ ḫizmetin aña iḥsān idüp der-i devletden ḳul gönderüp gelsün ḫizmetinde olsun diyü emr olduḳda..." (s.105:1-2)
13. "...dergāh-ı 'ālem-penāhlarında geçirüp fevti İstanbulda vāḳi' oldı." (s.96:11-12)

dergāh-ı felek-mertebet: *Gökyüzü mertebesindeki dergah.*

1. "...ervāḥ-ı ṭayyibelerinden pādişāh-ı ẓıllu'llāha meded ü yārī ve ḥāliyā ḥayāt bāġında mevcūd bulınup dergāh-ı felek-mertebet ve..." (s.67:17)

dergāh-ı mu'allā: *Yüce dergah, İstanbul.*

1. “Dergāh-ı mu‘allā mülāzımlarındandur.” (s.143:18)
2. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin iḥsān idüp ḫiẕmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur.” (s.104:9).
3. “Babası dergāh-ı mu‘allā yeñiçerilerindendür.” (s.181:3)
4. “Allāh tebāreke ve ta‘ālā dergāhına biñ biñ şükürler kim bu bende-i dil-ḫaste ve...” (s.188:4)

der-i devlet: *Devlet kapısı.*

1. “...dergāh-ı ‘ālem-penāhlarında olan divītdārlıḳ ḫiẕmetin aña iḥsān idüp der-i devletden ḳul gönderüp gelsün ḫiẕmetinde olsun diyü emr olduḳda...” (s.105:2-3)

der-kār ol-: *Zuhur etmek, âşikâr ve belli duruma gelmek.*

1. “Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar inli olalar.” (s.128:31)

dermān: *İlâç, çare.*

1. “Eyyūbe derdi neylesün kim derd anuñ dermānıdur” (s.76:13)
2. “Ne zamān ġuṣṣaları def‘ine dermān bulınur” (s.56:14)

dermānı um-: *Şifa istemek.*

1. “Derdi virenden umar ḫasta göñül dermānı” (s.43:20)

der-medḥ-i pādişāh-ı ‘ālem-penāh: *Alemin koruyucusu olan padişaha methiye.*

1. Der-medḥ-i pādişāh-ı ‘ālem-penāh(s.6:14)

ders gör-: *Eğitim almak.*

1. “Ders görüp dānişmend olduġında daḫı nā-resīde tāze cüvān idi.” (s.167:15)
2. “ ‘İlme ṭālib ve ma‘rifete rāġıb olup dersin görmiş derece-i isti‘dād u ‘ilm ile münāsebet ü ittiḥād bulmışken...” (s.119:3)

ders-ḫāne: *Ders yeri, ders vermeye mahsus oda*

1. “Medrese-i nüh-ḳubbe-i çarḫ-ı devvār ve mekteb-ḫāne-i sipihr-i ‘ālī-miḳdār ders-ḫānesinde cem‘iyyet idüp...” (s.67:13)

ders-i ‘āmm: *Düşünce mektebi.*

1. "...beyne'l-ḫavāṣṣ ve'l-'avām ders-i 'āmmı tamām eyleyüp ba'żı Ḥaḳ emrine vāsıl olup maġfiret ravżasında nūra müstaġraḳ olduḳlarınca..." (s.67:14)

derūn: *İç.*

1. "Nihādında 'ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü bīrūnı 'ışḳ ile memlū ve ma'ārifle ṭopṭolu olmışdı." (s.20:2)

Derūnī: *(ö.1544) İzniklidir. Asıl adı ve ailesi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.*

1. "Derūnī" (s.182:5)

dervāze: *Kapı*

1. "K'açdı Rūm içre 'adl dervāze" (s.70:3)

dervīş ol-: *Tarîkata girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsini ıslâh eden, varlık iddiâsından geçip Allah'ın birliğini bütün kâinatta görerek kendini Hakk'a ve onun yarattıklarına adayan kimse, tarîkat müntesibi olmak.*

1. "Dimetoḳa ḳāḍísı iken Burusada Emīr Sulṭān tekyesine varup dervīş oldı." (s.117:22)
2. "Men ki dervīş olmışam şāh-ı cihāndan fāriġam" (s.83:5)
3. "...ṣūret-i faḳr u fenāġalebe idüp ser ü pā-bürehne gedā dervīş olup künc-i faḳrda ḳanā'at iḫtiyār idüp tūşe-i faḳr..." (s.119:5)

Dervīş: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. Edirnelidir.*

1. "Dervīş" (s.185:11)

Dervīş: *XVI. yüzyıl şairi Fikrî'nin gerçek adıdır.*

1. "İsmi Dervīş mevlidi İstanbuldur." (s.163:14)

dervīş: *Tarikata girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsini ıslah eden, varlık iddiasından geçip Allah'ın birliğini bütün kâinatta görerek kendini Hakk'a ve onun yarattıklarına adayan kimse, tarikat müntesibi.*

1. "Eş'ārı maṭbū' ve ebyātı maṣnū' iştihār-ı tāmm ve i'tibār-ı tamām bulup Şeyḫ Vefā raḥmetu'llāhi 'aleyh sülūkine sālik olmış dervīş kişidür." (s.140:2)
2. "Ṣāḥib-kisve dervīşdür." (s.79:25

dervīş: *Alçak gönüllü ve her şeyi hoş gören kimse.*

1. "...ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḫḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ

tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi." (s.6:1)

2. "Dervīşe ḳanda aḫşam olursa serā yiter" (s.66:5)
3. "Dervīşe ḳāḍí ḥükmi ḳażā-yı Ḫudā olur" (s.66:6)
4. "Dervīşe nefs ile savaş itmek ġazā yiter" (s.66:7)
5. "Dervīşe terk ü meskenet ü faḳr faḫr olur" (s.66:4)
6. "Eş'ārı laṭīf ve kendüsi nāzük ẕarīf faḳr u fāḳa ile faḫr ider dervīş kişi idi." (s.65:28)

dervīş: *Fakir, zavallı.*

1. "Dervīş ise bunca peyġāmberlerüñ adın ḳanda bilse gerek idi" (s.16:3)
2. "Dervīşe eyitmiş" (s.16:1)
3. "Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iḫtitāmıdur."(s.188:14)
4. "...tebdīl-i ṣūret ve taġyīr -i kisvet ḳılup derviş şeklinde İstanbula gelüp ba'żı eşḫāṣ ile taḥṣīl-i münāsebet eyleyüp..." (s.87:9)
5. "Rivāyet iderler ki bir gün tenhā ṣūret degişdürüp giderken bir dervīş bunı bilmiş." (s.15:20)

dervīş-i 'āmi: *Halktan (halk içinden) derviş.*

1. "Yol üzre görse bir dervīş-i 'āmi" (s.7:11)

dervīş-i sāde-dil: *Alçak gönüllü derviş.*

1. "Dervīş-i sāde-dillere dībā 'abā yiter" (s.66:2)

dervīş-nihād: *Kanaatkar, hoş görülü.*

1. "Taṣavvufa meyli artuḳ olup Şeyḫ Vefā ḳāyim-maḳāmı olan 'Ali Dededen tevbe itmiş dervīş-nihād cüvān idi." (s.148:26)
2. "Dervīş-nihād ve deryā seferin çoġ idüp gemicilere müte'alliḳ olan ıṣṭılāḥātı ẕabṭ eylemiş üstād kimesnedür." (s.171:14)
3. "Ḫoş -ṭāb' dervīş-nihād ve üslūb-ı şi'rde kāmil üstād kimesne idi." (s.135:5)
4. "Dervīş-nihād kişi idi" (s.120:18)
5. "Bu daḫı şu'arā-yı müteḳaddimīndendür ki kendüsi ẕarīf ve eş'ārı laṭīf ve kendü zamānında üstād ve dervīş-nihād ehl-i dil ve kāmil kimesnedür." (s.79:6)
6. "Ḫoş-ṭab' dervīş-nihād kimesnedür." (s.147:16)

deryā yüzine ḳaç-: *Deniz yolculuğu ile kaçmak.*

1. "...gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler." (s.18:12-13)

deryā yüzine revān ol-: *Deniz aşırı yolculuk yapmak.*

1. "Sulṭān Cem deryā yüzine revān olup 'azm-i Frengistān idüp terk-i diyār itdükde bile gidüp rūzgārını geçürenlerdendür." (s.121:21)

deryā: *Deniz.*

1. "...ḳufl-güşā-yı ḫazīne-i nā-mütenāhī 'ışḳ deryāsı ṣadefinüñ dürr-i yektāsı ve ma'rifet kevkebinüñ mihr-i münīr-i cihān-ārāsı..." (s.139:19)
2. "Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lū'lū-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i 'ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve..." (s.13:11)
3. "Ol esnāda Ġalaṭa boğazında bir büyük gemi deryāya batup anı çıḳarmaḳ tedārük olunmış idi." (s.37:3)
4. "Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup..." (s.87:7)
5. "Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal'aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı." (s.48:20)
6. "Bunlar deryāda yatup Moton ḳal'asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp..." (s.48:23)
7. "Dervīş-nihād ve deryā seferin çoġ idüp gemicilere müte'alliḳ olan ıṣṭılāḥātı ẕabṭ eylemiş üstād kimesnedür." (s.171:15)
8. "Ten ḥabāb olsa ne var ḳanlu yaşum deryā gibi" (s.91:2)
9. "Deryā seferinden gelen re'īsler ana çok nezr u armaġan getürürlerdi."(s.91:22)

10. “Ve Kemāl Re’īs deryā yüzinde itdügi ġazāları naẕm idüp on biñ beyt miḳdārı mesnevī üslūbında yazup kitāb itmişdür.” (s.91:25)
11. “Bunlar deryāda yatup Moton ḳal‘asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp...” (s.48:22)
12. “Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal‘aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı.” (s.48:19)

deryā-dil: *Gönlü geniş, himmetli*

1. “...fikr-i ‘amīḳ ile baḥr-ı zeḫḫār ve ẕihn-i pāk ile ṣadef-i gevhervār deryā-dil ‘āḳil ü fāżıl kişilerdür.” (s.24:10)
2. “Deryā-dil ol cihānda ki bu rūzgārdur” (s.141:9)

deryā-miŝāl it-: *Deniz gibi yapmak.*

1. “...vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür.” (s.13:20)

deryā-yı ‘amīḳ: *Derin denizde.*

1. “Ġalaṭa boġazında deryā-yı ‘amīḳa ġarḳ ve lücce-i belā-yı ‘azīme müstaġraḳ itdiler.” (s.87:15)

deryā-yı ḥayret: *Hayret denizi.*

1. “Keştī-i dil bulmaġa deryā-yı ḥayretden necāt” (s.37:1)

dest: *El, avuç*

1. “Destine ‘aṣā ṣunalı bir pāre ṭayandı” (s.129:21)

destān it-: *Destan etmek, dile düşürmek*

1. “Oda yansun defter ü dīvān ider destān beni” (s.98:18)

destān olup oḳun-: *Herkes tarafından bilinip, öğrenilmek.*

1. “Efsāne-i cünūnum destān olup oḳunsun” (s.34:2)

destān: *Milletlerin eski çağlardaki din, fazîlet ve millî kahramanlık mâcerâlarını, başlarından geçenleri dile getiren büyük manzum hikâye, dâsitan, epope.*

1. “Dürlü destānlar beyān eylediler” (s.71:28)

2. “Şimdi ‘ālem benüm aġyār ile destānum oḳur” (s.54:18)

destār: *Sarık.*

1. “Ṭayanmış sā‘it-i sīmīnine destāra yaṣdanmış” (s.47:14)

dest-būs it-: *El öpmek.*

1. “Sen şāh-bāz ile ideyin diyü dest-būs” (s.127:7)
2. “Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup...” (s.87:7)

dest-gīri ol-: *İnleyen kulun elinden tutan, yardımcı olan.*

1. “Olur her bir ża‘īfüñ dest-gīri” (s.7:6)

dest-gīrim ol: *Yardımcı olmak.*

1. “Ta‘alluḳ ḳaydına düşdüm ḫalās it dest-gīrim ol” (s.136:1)

dest-res: *El uzatma, erişme, dokunma.*

1. “Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve ‘ulūm-ı mübāḥaseden berā‘at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi‘re heves idüp buḥūr-ı naẕma dest-res buldı.” (s.71:9)

dest-res bul-: *Zenginlik, kuvvet bulmak.*

1. “...memālik-i naẕma dest-res bulmışlardur” (s.187:29-30)

deşt: *Çöl, sahra.*

1. “Güm eyler idi deşt ile ṣaḥrā ḫaberlerin” (s.172:4)

deşt-i ġam: *Gam Çölü.*

1. “Deşt-i ġam peyki geçinmiş niçe yıllar Mecnūn” (s.43:17)

devā gel-: *Çare olmak.*

1. “Bīmāra iltifātı ṭabībüñ devā gelür” (s.149:3)

devām-ı devlet-i rūz-efzūn: *Devletin uzun süre devamlılığı.*

1. “...ba‘żı bu cihān-ı bī-vefāda mevcūd kendü ‘ālemlerinde ‘īş u nūşda ma‘ārife ṭālib olup sulṭān-ı gītīsitān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ devām-ı devlet-i rūz-efzūn ve...” (s.138:22)

devāt-şıfat: *Osmanlı Devleti’nde vezir dâirelerinde veya ileri gelenlerin yanında görev yapan kâtip, yazıcı*

1. "...münşī-i dīvān-ı sipihr-i felek-eyvān imlāsına şüküfte vü sergerdān olup devāt-ṣıfat barmağı ağzında ḳalup kendüden gide." (s.46:20)

devlet: *Bir hükümet idaresince teşkilatlandırılmış olan siyasi topluluk.*

1. "Ne millet milket-i devlet ne devlet devlet-i ḳayṣer" (s.74:6)
2. "Meyli baña devlet işiginde erkānuñ yine" (s.164:2)

devlet: *Baht, talih, büyük saadet, kut, büyük mutluluk.*

1. "İlāhī devletin pāyende eyle" (s.187:22)
2. "Bulam dirdüm sa'ādet devletinde" (s.8:21)
3. "...şeh-zādelerinüñ her biri Allāh tebāreke ve te'ālā ataları devletine lāyıḳ eyleyüp 'ömr-i ṭavīl ile rūzgār-ı cemīl müyesser ü muḳadder idivire." (s.23:25)
4. "İlāhī devletini dā'im eyle" (s.11:2)
5. "Bütün dünyā yüzine devlet ile pādişāh eyle" (s.186:10)
6. "Tā ḥaşre degin devlet ile vār olsun" (s.139:4)
7. "Ger ḳabūl ide anı bir ulu devlet bilelüm" (s.79:12)
8. "Begüm sensin baña devlet saña bend iledür şöhret"(s.161:22)
9. "Devlet ile eylesün şeh-zādeler 'ömrin dırāz" (s.24:4)
10. "Baña bu devlet iki 'ālemde besdür Lāmi'ī" (s.67:5)
11. "Hemīşe devlet ile pādişāhı" (s.9:1)
12. "Devlet isteyü buldı miḥnetler" (s.70:9)
13. "Sāḳī bu devlet ile şeh-i heft-kişverüz" (s.184:14)
14. "Devlet iḳlīmine 'azīmet içün" (s.72:18)

devlet bul-: *Talih, makam, mutluluk, şan bulmak.*

1. "Baş ḳoyan ḫāk-i der-i mey-ḫāneye devlet bulur" (s.133:12)

devlet ıssı: *Saadet ehli.*

1. "Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nihāyet-i derecede 'āli-şān şecī' devlet ıssı ṭab'ı selīm ve..." (s.35:4)

devlet ü iḳbāl: *Mutluluk ve iyi talih.*

1. "Pādişāhuñ devlet ü iḳbālini pāyende ḳıl" (s.67:23)

devlet ü iḳbāl vir-: *Makam ve zenginlik vermek.*

1. "Ṭıfl iken kimisine devlet ü iḳbāl virür" (s.152:15)

devlet-i iḳbāl: *Baht açıklığı; bahtı açık ve mutlu olmak.*

1. "Ḥażret-i Ḫudāvendigāruñ enāra'llāhü burhānehū devlet-i iḳbālin Ḥaḳ ziyāde ide." (s.128:25)

devlet-i ḳayṣer: *Kayser'in (Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı.) devleti.*

1. "Ne millet milket-i devlet ne devlet devlet-i ḳayṣer" (s.74:6)

devletlü: *Kutlu ve ikbal sâhibi.*

1. "Sulṭān Meḥemmed bunı göricek bī-ḥuẓūr olup bunı benüm üstüme neye getürdüñ diyicek Monlā Luṭfī Devletlü pādişāh niye bī-ḥuẓūr olursız..." (s.55:21)
2. "Gel esirge beni devletlü güzel başuñ içün" (s.123:10).
3. "Güşāde-dil hezel-gūy ṭabī'atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve devletlüler ḫiẕmetine müdāvemet iderdi." (s.109:26)

devletsüz: *Talihsiz; mevkisiz, makamsız.*

1. "Ṣan'at-ı şi'r içre öte ucıdur devletsüzüñ" (s.114:22)

devr it-: *Dönmek.*

1. "Nite kim devr ide bu çarḫ-ı devvār" (s.8:28)

devr: *Zaman.*

1. "Anuñ devrinde cem' olan şu'arā bir vaḳtde daḫı olmamışdur." (s.15:12)

devrān: *Dönem, vakit, çağ.*

1. "...çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne def-terlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfekk olmayup..." (s.5:14)
2. "Gör nenüñ gibi gün içün ṣaḳladı devrān beni" (s.98:14)
3. "...devrān kāmilleri ḫamse tercümesine çoḳ sa'y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmişlerdür." (s.69:14)
4. "Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-'iẕār meh-liḳālar medḥinde..." (s.10:15)

5. "...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab' u nev-niyāz şu'arā ve ẕurefā yigitler ki..." (s.9:19)

devr-i İskender: *Makedonyalı İskende'in devri.*

1. "Devr-i İskenderden berü bunuñ itdügi bahādurlığı ve dilāverliği bir pādişāh itmemişdür." (s.19:17)

devr-i zamān: *Devir, dönem.*

1. "Ṣanur devr-i zamānıdur daḫı Maḥmūd Paşanuñ" (s.99:14)
2. "İy āfet-i dehrüñ ṣanemi devr-i zamānuñ" (s.111:4)

devr-i zemāne: *Zaman, dönem.*

1. "Devri zemāne 'ömri gibi müstedām ola" (s.10:11)

deyyār: *Bir kimse, kimsecikler.*

1. "Ki yoluñdan ayırmaya deyyār" (s.72:21)

dıraḫt: *Ağaç.*

1. "Kim dıraḫta ṣaruban gezdürdiler bāzārda"(s.28:13)

dırāz eyle-: *Uzatmak.*

1. "Devlet ile eylesün şeh-zādeler 'ömrin dırāz" (s.24:4)

dırnaġ: *Tırnak.*

1. "Oḳ çekilür dırnaġa deñlü ṭolar" (s.97:22)
2. "Ḫaylī ulaşmaġa dırnaḳ çalar" (s.97:23)

di-: *Demek, söylemek.*

1. "O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫizmetine meşġūl olup ḫizmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür." (s.55:13)

dībā: *Dallı çiçekli bir cins ipek kumaş.*

1. "Dervīş-i sāde-dillere dībā 'abā yiter" (s.66:2)

dībāce-i ṣuver-i insān-ı kerim: *Cömert insan suretlerinin ön sözü.*

1. "Dibāce-i ṣuver-i insān-ı kerim ve zāyiçe-i fihrist-i aḥsen-i taḳvim ve ṣavvereküm feaḥsene ṣuvereküm 'unvānı ile mu'anven olup..." (s.2:7)

dīdār: *Güzel yüzlü sevgili.*

1. "Cenneti dīdāra ṣatdı 'ışḳ ola dīdārına" (s.97:14)
2. "Maṭla'ından gösterürse gün gibi dīdār şi'r" (s.158:11)
3. "Cenneti dīdāra ṣatdı 'ışḳ ola dīdārına" (s.97:14)

dīdār-ı yār: *Sevgilinin yüzü.*

1. "Zāhidüñ fikrinde cennet 'āşıḳuñ dīdār-ı yār" (s.121:15)

dīde: *Görme organı: göz.*

1. "İy dīde ciger ḳanını durmazsın ezersin" (s.104:15)
2. "Gitmesin 'unnāb-ı la'lüñ fikri bir dem dīdeden" (s.46:3)
3. "Zülfi ṣaḳlar dīdeden ḫaṭṭ-ı leb-i cānānesin" (s.101:10)

dīde-i ḫūn-āb: *Kanlı göz yaşı damlayan göz.*

1. "Ḳadd-i dil-cūyuñ ḫayāli dīde-i ḫūn-ābda" (s.185:15)

dīde-i münevver: *Gözlerin nuru, feri.*

1. "Ḳuvvet-i bāṣırasına ḫalel ve dīde-i münevveresine 'ilel yitişüp nā-bīnā olmışdur." (s.166:2)

dīde-i nemgīn: *Nemli göz*

1. "Bu faḳīr ü ḥaḳīr-i şikeste-ḫāṭır kütüb-i meẕkūreyi mütedāvil ü mütetebbi' olup Mecālisü'n-nefā'is ile dil-i ġamgīn enīs ve Bahāristān-ı dil-sitān ile dīde-i nemgīn mūnis olup..." (s.5:7)

didürd: *Söylenilmesine, denmesine meydan vermek*

1. "Her gāh Mīr Süleymān Şeyḫī ile müşā'are itdürüp eş'ār didürdür idi." (s.71:7)

diger: *Baska başkası.*

1. "Diger" (s.23:11)

dik-: *(Biçilmiş kumaş veya deri parçalarını) İğne iplikle birbirine tutturmak sûretiyle giyilecek veya kullanılacak bir şey meydana getirmek.*

1. "Kifāf-ı nefs içün çaġşur diker çaġşurcılıḳ ider kimesne olmaġın Çaġşurcı Şeyḫī dimekle anılur." (s.158:16)

dikḳat u firāset: *İlgi ve sezgi.*

1. "...her biri hengāme-i leṭāfetde siyāḳat-ı kelām ve kiyāset-i peyāmda

bir vech ile diḳḳat u firāset ḥiddet ü ẕekāvet iderler ki...” (s.139:9)

diḳḳat ü himmet itmiş-: *Dikkatlice çalışmak.*

1. “...ve metānet elfāżda ve ma‘ānī bābında bir vech ile diḳḳat ü himmet itmişdür ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.61:28)

diḳḳat-i ma‘ānī: *Mana ile ilgilenmek.*

1. “Talṭīf-i kelām ve diḳḳat-i ma‘ānī bābında bir mertebede ihtimām itmişlerdür ki ḳābil-i taḳrīr ü taḥrīr degüldür.” (s.21:22)

dikke-nām: *Dikke isimli. (Dikke: Sehi Bey'e göre Mekke yakınlarında bir kasaba.)*

1. “...mescidini ṣatup Ka‘be-i şerīfe şerrefeha’llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur.” (s.109:24)

dil bağla-: *Gönül bağlamak, severek bağlanmak, içten sevmek, âşık olmak.*

1. “Bir vech ile ‘ibādete māyil ve zühd ü ṣalāḥa dil bağlayup teḳā‘üd iḫtiyār itmiş idi.” (s.66:15)

dil murġ: *Gönül kuşu.*

1. “Geldükçe tīri sīneme dil murġı şād olur” (s.60:12)

dil u cān: *Can ve gönül.*

1. “Dil u can ger be-dehem ba çü tu yari bari” (s.42:19)
2. “Göz ucından nidelüm yandı ‘Aṭāyī dil ü cān” (s.76:1)

dil vir-: *Gönül vermek.*

1. “Zülfüñ şebinde virdüm dil ḥüsnüñe gören dir” (s.27:2)

dil: *Dil, lisan.*

1. “Pārsī dile mā‘il ḫoş-ṭab‘ ḳābil yigitdür” (s.171:3)
2. “Pārsī dile ziyāde mümāreset itmiş ol dilde tamām maḥāret bulup...” (s.91:7)
3. “Ve Tevārīḫ-ı Āl-i ‘Osmānı Türkī dilde inşā idüp yazup be-ġāyet güzel bī-mānend ü bī-bedel yazmışdur.” (s.57:19)
4. “Memālik-i Rūmda her ṭarafda ḥüsn-i ḫaṭṭı ile müte‘āref ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.100:26)
5. “Türkī dilde bu deñlü güzel yazmış kimesne var idüġi ma‘lūm degüldür.” (s.101:17)

6. " 'Arabī Parsī ve Türkī dilde sözleri ve ġarrā bī-bedel ġazeliyyātı var." (s.84:6)
7. "...taḥṣīl-i 'ulūm ve tekmīl-i 'umūm idüp her fende māhir ve her 'ilme ḳādir 'Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.83:15)
8. " 'Arab u 'Acem ü Türkī dilde eş'ārı var." (s.90:22)
9. "Vilāyet-i Rūmda degül belki 'Arabda ve 'Acemde ve Pehlevī dilde bu üslūba şi'r dimiş kimesne yok." (s108:21)
10. " 'Arabī ve Parsī ve Türkī dilde eş'ārı var." (s.73:25)
11. "Pārsī dilde rūy-ı zemīn dirler." (s.165:18)
12. "...aña daḫı Nigāristān adlu bir kitāb naẕīre diyüp Pārisī dilde inşā idüp yazmışdur." (s.57:19)
13. "Ḫoş-ṭab' ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẕmı selīs ve edāsı nefīs 'Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.53:7)
14. " 'Ale'l-ḫuṣūṣ ḳaṣāyidinde ḥalāvet ü melāḥat ü metānet bir mertebededür ki Türkī dilde andan artuḳ olmaḳ yoḳ." (s.26:13)
15. " 'Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.63:3)
16. "Ḥattā Pārisī dilde şeyḫü'l-islām zübdetü'l-kirām 'ışḳ kāşānesinüñ rind-i dürd-āşāmı..." (s.4:17)
17. "Olanca eş'ārı hem-vār Pārsī vü Türkī dilde eş'ār dimege ḳādir sözleri muḥkem ü üstüvār kimesnedür." (s.124:7)
18. "Ḫoş-ṭab' ẕevi'l-iḳtidār Pārisī vü Türkī dilde eş'ār diyüpdür." (s.27:13)
19. "Pārsī dile ziyāde mümāreset itmiş ol dilde tamām maḥāret bulup..." (s.91:7)
20. "Pārsī ve Türkī dilde eş'ār diyüpdür." (s.93:7)
21. "Dilde yir eyleyeyin diler iseñ ḫançerüñe" (s.177:10)
22. "Dilden Ḫayālī ṣūret-i idrāki ḳazıyup" (s.164:17)

dil: *Gönül.*

1. "Em vir didi dil la'lüñe derd ise didi merg" (s.134:7)
2. "Boynında yaḳasın görüp iy dil ḥased itme" (s.118:14)
3. "Āsitānuñda umar dil ülfet-i ḥubbü'l-vaṭan" (s.46:9)
4. "Dil keştīsine barça diyen Türke ne dirsin" (s.37:9)
5. "Bugün iy dil nigāra hem-demsin" (s.76:24)

6. “Virdüm dehān-ı dil-bere dil gāyibāne ben” (s.165:21)
7. “Bīmār idi dil zülfüñ ucından ser-i zülfüñ” (s.129:20)
8. “Bī-sütūn-ı ‘ışḳda dil ṭıflıdur Ferhād olan” (s.165:24)
9. “Dil derd ile olursa geyüp āh ḳareler” (s.162:7)
10. “Dil ki vīrānı degül ‘ışḳunuñ ābād olmasun” (s.85:7)
11. “İtdi dil pertāb kendüyi varup müjgānuña” (s.158:2)
12. “Çün ṭolaşduñ zülfine iy dil perīşān ol yüri” (s.179:17)
13. “İşitmez āh u nāleñi iy dil o yār uyur” (s.185:2)
14. “Dil ṭıflı gözlerüme düşüp baḥr-ı eşküme” (s.117:10)
15. “Her ne meclisdeki dil ḳıṣṣa-i zülfin oḳısa” (s.105:16)
16. “Dil murġı ḫāli dānesi ḳaṣdındadur velī” (s.28:3)
17. “Ṭutalum cāmı dil añlar leb-i dil-ber yirine” (s.177:8)
18. “Yüri var sākin ol iy dil vaṭan ṭut kūy-ı ‘uzletde” (s.135:22)
19. “Būseñe dil ḳāni‘ olmaz vaṣluñuñ şeydāsıdur” (s.163:3)

dilā: *Ey gönül!*

1. “Dilā bülbül gibi gül yüzine ḳarşu fiġān itme” (s.174:6)

dolāb:*Kuyudan su çıkarıp bahçeleri sulamaya mahsus döner makine.*

1. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dolāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:11)

dil-ārā: *Gönlü süsleyen güzel.*

1. “Bolmasun ṣaḥbā daġı ger bir dil-ārā bolmadı” (s.183:13)

dilāver: *Yiğit.*

1. “Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mertebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma‘rifet ṣā‘ir idi.” (s.48:18)
2. “Devr-i İskenderden berü bunuñ itdügi bahādurlıġı ve dilāverliġi bir pādişāh itmemişdür” (s.19:17)

dil-āver-ḳılıç: *Kılıç ustası.*

1. “Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına ‘ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı.” (s.48:27)

dilāverlik eyle-: *Yiğitlik göstermek.*

1. “Meydān-ı ‘ışḳ içinde dilā-verlik eyledi” (s.164:14)

dilāverlik: *Pehlivanlık, yiğitlik.*

1. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:13)

dil-ber: *Gönül alan, güzel, mahbube.*

1. “Luṭfi daḫı dil-berinüñ yolına oldı şehīd” (s.35:15)
2. “Dil-berlere mey almaġa mey-ḫānecilerden” (s.138:11).
3. “Ol daḫı dil-berüm gibi nā-mihribān imiş” (s.49:17)
4. “Dil-berüñ göñline āhum itmedi aṣlā eser” (s.132:11)
5. “Vefā bünyādı dil-berde n’olaydı üstüvār olsa” (s.155:2)
6. “Ululanup dil-bere iñende paşalanmasın” (s.64:12)
7. “Raḥm it iy dil-ber bu ġamgīn göñlüme kim her nefes” (s.121:8)
8. “Oturıcaḳ diz-be-diz aġyār dil-ber yanına” (s.120:9)
9. “Cemālüñ muṣḥafın eṭfāl-i eşk-i çeşmüm iy dil-ber” (s.63:15).
10. “Ġurūr-ı ḥüsn ile dil-ber ki nāza yüz ṭutdı.” (s.180:11)
11. “Dil-ber ṭutarsa ‘āşıḳa n’ola cefā yolın” (s.61:3)
12. “Ḳurmış ḳaşı yasını cefā-keşlere dil-ber” (s.122:5)

dil-berā: *Ey güzel.*

1. “Ġırre olma dil-berā ḥüsn ü cemāle ḳıl vefā” (s.16:12)
2. “Dil-berā derdüñ hemīşe cānuma hem-dem durur” (s.121:6)

dil-ber-i çār-ebrū: *Bıyığı yeni terlemiş (delikanlı).*

1. “Bir dil-ber-i çār-ebrū gördüm daḫı çağında” (s.176:12)

dil-ber-i şīrīn-ḥarekāt: *Tatlı tavırları olan sevgili.*

1. “Çün siyeh-pūş ola ol dil-ber-i şīrīn-ḥarekāt” (s.182:9)

dil-rübā: *Gönül kapıcı, mahbube.*

1. “Şol yirde ḳara ṭopraġ olan dil-rübālaruñ” (s.2:16)

Dehān-ı yārdan: *Sevgilinin ağzı.*

1. “Dehān-ı yārdan virür nişāne” (s.2:28)

dildār: *Gönül alan, sevgili.*

1. "Dildāruñ olur ben ḳulına cevri sa'ādet" (s.116:15)

dile getür-: *Anlatmak, söylemek.*

1. "Söyle dile getür yine çeng ü rebābumı" (s.14:14)

dile-: *İstemek, arzu etmek.*

1. "Dilemez gölgeñi kim yanuña düşe yüriye" (s.75:4)
2. "Dilemezdüm hele ben senden üzülem kesilem" (s.113:24)
3. "Dilemezseñ ṣanemā tīrüñi gönder yirine" (s.177:11)
4. "Dilde yir eyleyeyin diler iseñ ḫançerüñe" (s.177:10)
5. "Bed-du'ā itmezem ammā ki Ḫudādan dilerem" (s.160:8)
6. "Hem-nefes olmaḳ dilermiş ney benüm feryāduma" (s.185:9)
7. "Dilerseñ bulasın ġamdan ḫalāṣı" (s.186:21)
8. "Bitür anuñ dilegin kim dileyüp yalvaramaz" (s.106:12)

dileg: *Dilek, istek, arzu.*

1. "Bitür anuñ dilegin kim dileyüp yalvaramaz" (s.106:12)

dilek: *Arzu, istek, rica.*

1. "Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā' idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī 'ömrin āsitāne-i sa'ādetlerinde geçürdi." (s.119:26)

dil-ḫoş: *Gönlü hoş.*

1. "Merḥūm Aḥmed Paşanuñ nice ġazeliyyātını taḫmīs itmiş ḳābil kişi ve kendüsi dil-ḫoşī eş'ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde." (s.131:8)

dil-i āvār: *Derbeder gönül.*

1. "Dil-i āvāre meger zülfi duzāğında idüñ" (s.84:18)

dil-i bīmār: *Hasta gönül.*

1. "...ve dil-i bīmāra ṣıḥḥat irüp ḫātır-ı fāṭıra ḫuṭūr u ḫalecān ve dil-i nā-şāda mürūr u güẕerān iderdi..." (s.5:9)

dil-i ġam: *Gamlı, tasalı gönül.*

1. "Dil-i ġam 'īd-i viṣālüñe ṭutarken rūze" (s.144:16)

dil-i ġamgīn: *Gamlı, tasalı gönül.*

1. "Bu faḳīr ü ḥaḳīr-i şikeste-ḫāṭır kütüb-i meẕkūreyi mütedāvil ü

mütetebbi‘ olup Mecālisü’n-nefā’is ile dil-i ġamgīn enīs ve Bahāristān-ı dil-sitān ile dīde-i nemgīn mūnis olup...” (s.5:7)

dil-i ġam-ḫ̬ār: *Dertli gönül, gam çeken gönül.*

1. “Benüm-çün kimse ġam yir yoḳ dil-i ġam-ḫ̬ārdan ġayrı” (s.178:15)

dil-i ḫalḳ: *Halkın gönlü.*

1. “Şuhi ki mi nehorde dil-i halk hun kend” (s.21:18)

dil-i ḫasta-i mecrūḥ: *Yaralanmış hasta gönül.*

1. “Ne dil-i ḫasta-i mecrūḥuma merhem bulınur” (56:13)

dil-i ḫaste: *Hasta gönül , âşık.*

1. “İy dil-i ḫaste meger miḥnet ocaġında idüñ” (s.84:14)

dil-i miskīn: *Zavallı gönül.*

15. “Dil-i miskīne raḥm eyle başı yaṣduḳdadur cānā” (s.47:17)

dil-i nā-şād: *Mutsuz gönül.*

1. “...ve dil-i bīmāra ṣıḥḥat irüp ḫātır-ı fāṭıra ḫuṭūr u ḫalecān ve dil-i nā-şāda mürūr u güẕerān iderdi...” (s.5:10)

dil-i sūzān: *Yanan gönül.*

1. “Yaḳma bināsını dil-i sūzānumuñ ṣaḳın” (s.42:4)

dil-i şeydā: *Çılgın gönül.*

1. “Mecnūn işitse bu dil-i şeydā ḫaberlerin” (s.172:3)
2. “Biñ belāya mübtelā oldı dil-i şeydā yine” (s.151:11)

dil-i şūrīde: *Perişan gönül.*

1. “ ‘Işḳına Manṣūr olaldan bu dil-i şūrīdemüz” (s.79:21)

dil-keş: *Gönül cezbedici.*

1. “Monlā-zādelerde bu deñlü ḫoş-ṭab‘ nāzük şūḫ dil-keş kişi olmaz.” (s.110:15)

dil-nüvāz: *Gönül okşayan.*

1. “Bu daḫı cān-bāz ve muṣāḥabeti dil-nüvāzdur.” (s.157:19)

dil-pẕīr ü rengīn: *Beğenilmiş ve hoş.*

1. “...eş‘ārı laṭīf ü melīḥ fāżıl u kāmil güftārı nāzük ü şīrīn ve ġazeliyyātı dil-pẕīr ü rengīn kimesnedür.” (s.80:14)

dil-rübā: *Gönül kapıcı, mahbube.*

1. “Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-‘iẕār meh-liḳālar medḥinde...” (s.10:16)
2. “Her-cāyī dil-rübānuñ ‘āşıḳına vefası” (s.167:27)
3. “Hey ne cān-perver ḳıyāmet dil-rübāsın bilmedüm” (s.26:21)
4. “Kişi ḳādir olup bir dil-rübāya” (s.110:5)

dil-teng ol-: *Sıkıntı, üzüntü olmak.*

1. “Ġonca dil-teng oluban çāk ider uş pīreheni” (s.115:15)

dimāġ: *Akıl, zihin.*

1. “Ṣoñradan dimāġına iḫtilāl yitişüp Allāh emrine vardı.” (s.149:9)
2. “Ol ‘izzetüñ hevāsı dimāġındadur daḫı” (s.53:24)
3. “Bu hevāyi muṭribā anuñ dimāġından çıḳar” (s.185:10)
4. “İttifāḳ kibr ü nifāḳ dimāġlarına ḥulūl ve ḥıḳd u ḥased fikr-i fāsidlerine yol bulup...” (s.29:8)

dimetoḳa: *Yunanistan’da Trakya kesiminde eski bir Osmanlı kasabası.*

1. “Dimetoḳa ḳāḍısı iken Burusada Emīr Sulṭān tekyesine varup dervīş oldı.” (s.117:21)
2. “Dimetoḳaludur” (s.40:17)

din-: *Duraksatmak, Kesmek.*

1. “Bir pāre diñer diñmez başlar yine yaġmaġa” (s.115:6)

dīn: *Bir milletin itikatça umumen tuttuğu yol.*

1. “Ṣalıpdur aña sāye dīn livāsı” (s.7:22)

dīn ü dünyā: *Din ve dünya.*

1. “...belāġat çarḫınuñ sitāre-i māhveşi olup ‘ilm ü ma‘rifet ile dīn ü dünyāyı ma‘mūr ve şerī‘at meş‘alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur.” (s.67:10)

dīndār: *Dinî inancı güçlü ve inancının gereğini içten ve gerçek bir dinî sevgi ile yerine getiren, mütedeyyin.*

1. “...‘Atabe-i ‘Osmānī ve südde-i ḫāḳānī ẕuhūr ideli bu deñlü dīndār müslimān ehl-i vaḳār vezīr bir daḫı olduġı ma‘lūm degüldür.” (s.34:19)

diñle-: *Kulak vermek, dinlemek.*

1. “Āhumla ṣanma diñlene şem‘-i maḥabbetüñ” (s.42:2)

dir-: *Toplamak.*

1. “...‘ilm ü ma‘rifet būsitānında ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn diren fużalā ve ‘ulemā ki el-‘ulemāü veresetü’l-enbiyā na‘tiyle rif‘at u rütbet bulup...” (s.52:18)
2. “Nice şeftālü direm sīb-i zenāhdānuñdan” (s.148:5)

direk: *Destek, sütun.*

1. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḥfūẕ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:11)

dirīġ: *Yazık, hayf, eyvah.*

1. “Dirīġ tīġ-i cefā ile zaḫmnāk oldum” (s.112:19)

dirīġā: *Yazık, eyvah.*

1. “İy dirīġā yalıñuz buldı deli meydānı” (s.43:18)
2. “Dirīġā sāyeveş ḳaldum n’idem ḫāk-i nedāmetde” (s.170:18)

diril-: *Dirilmek, canlanmak.*

1. “Marīż-i ‘ışḳ olan ṣūfī dirilmekdür ṭabībāne” (s.103:7)
2. “Dirilür öli söylerse sözinden” (s.6:24)

dirlig: *Hayat, yaşam; sağlık.*

1. “Günāhum n’oldı bilsem dirligümde” (s.8:22)

dirlig: *Maaş.*

1. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı.” (s.17:6)
2. “Ve kendüsi daḫı āsitān-ı devlet mülāzimlerinden olup yeñiçeriler bölüginde iken dirliginden ferāġat idüp şi‘re māyil oldı.” (s.181:5)

dirlik: *Yaşam.*

1. “ ‘Ālem içinde bu ise dirlik” (s.72:30)

dirlikler eyle-: *Osmanlı Devleti'nde bir hizmete karşılık olmak üzere bir kimseye devletçe verilen aylık veya bir yere bağlı gelir.*

1. “Her birine ulu ulu dirlikler eyleyüp her gāh ḥużūr-ı şerīfine getürdüp müşā‘are itdürürdi.” (s.15:13)

dirlük: *Osmanlı Devleti'nde bir hizmete karşılık olmak üzere bir kimseye devletçe verilen aylık veya bir yere bağlı gelir.*

1. “Pādişāh sancağın çeker ağır dirlüklü beg idi.” (s.49:26)

disār idin-: *Elbise edinmek.Bir şeyi benimsemek.*

1. “Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu’llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi‘ār ve taḳvāyı disār idindi” (s.66:15)

diş: *Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış, beyazımtırak parçalardan her biri.*

1. “Dür dişlerüñüñ nesrini naẕm ideli Şehdī” (s.86:13)

diş ḳoyur-: *Isırmak.*

1. “Kimse diş ḳoyuramaz aña demür leblebidür” (s.60:1)

ditre-: *Titremek, sallanmak.*

1. “Kim yemīn ile zemīn ü āsumānı ditredür” (s.78:5)

dīvān: *Divan şairlerinin şiirlerinin toplandığı kitap.*

1. “Dīvānı müretteb ve eş‘ārı beyne’n-nās meşhūr u meẕkūrdur.” (s.26:15)
2. “Ḳaṣāyidi ḫayāl-engīz ve ḳıt‘aları gevher-rīz dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil ve kendüsi ma‘ārif ile mükemmel kimesnedür.” (s.96:27)
3. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir beyne’n-nās dīvānı meşhūr ve ebyātı meẕkūrdur.” (s.72:5)
4. “Müretteb dīvānı ve ḫaylī laṭīf ma‘ānī cem‘ itmiş.” (s.148:21)
5. “Eş‘ārı vāfir ve kendüsi nefīs şā‘ir Dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil...” (s.39:11)
6. “Beyne’n-nās dīvānı meşhūr u meẕkūrdur.” (s.31:18)
7. “Ḳaṣāyidi laṭīf ü dil-peẕīr ve ġazeliyyātı ḫoş-āyende vü bī-naẕīr dīvānı meşhūr ve ebyātı ehl arasında meẕkūrdur.” (s.77:5)
8. “Dīvānı meşhūr-ı āfāk ve kendüsi mekārim-i aḫlāḳ ile mevṣūf olmışdur.” (s.97:11)
9. Dīvānı müte‘ārif ve diyār-ı Rūmda her ṭaraf ebyātı ṭopṭolıdur.” (s.73:15)

10. “Dīvānlarında bir Türkī sözleri yoḳ.” (s.20:13)

dīvān it-: *Divan oluşturmak.*

1. “Eş‘ārın tertīb üzre dīvān itmişdür.” (s.48:9)
2. “Bi’ż-żarūrī ‘ışḳ āteşin eş‘ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün an-lardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş‘ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra‘nādur yazup dīvān itmişlerdür.” (s.20:5)

dīvān kitābeti: *Divan-i hümayun kalemlerinde yazı işlerini yürüten yazmanlar.*

1. “Mışr seferinde düşen Ḫādim Sinān Paşanuñ dīvān kitābetin iderdi.” (s.150:3)
2. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında dergāh-ı ‘ālem-penāhda dīvān kitābetin ḫiẕmetin iderdi.” (s.142:24-s.143:1)

dīvān: *Herhangi bir konu üzerinde yazılmış eser.*

1. “Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem‘ olup ẕikr olan selātīn-i ‘adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā’ir ‘azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı” (s.12:19)

dīvāne ḳıl-: *Delirtmek, kendinden geçmek.*

1. “Göñlümi dīvāne ḳıldı āh bu sevdā ‘Alī” (s.100:3)

dīvāne:*Deli, mecnun.*

1. “N’eylerem ol meclisi anda ki ben dīvāneġa” (s.183:14)
2. “Lā‘ubālī ‘āşıḳam dīvānelerdür milletüm” (s.128:15)

dīvāne-meşreb: *Deli yaratılışlı, çılgın.*

1. “Dīvāne-meşreb oldı ḳalenderlik eyledi” (s.164:17)
2. “Dīvāne-reng kişi idi.” (s.54:27)
3. “Çoḳ ma‘rifete ḳādir dīvāne-reng kimesne idi.” (s.136:18)

dīvāne-reng: *Delice, deli meşrepli.*

1. “Dīvāne-reng ve mütelevvin eb-leh-rek kişidür” (s.109:10)

dīvāneveş: *Aşık tarzı şiir söyleyen kimse.*

1. “Dīvāneveş ādem olduġı eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.55:32)

dīvān-ı ʻālī-şān: *Yüce divan.*

1. "Sulṭān Bāyezīd zamānında dīvān-ı ʻālī-şān ḫiẕmetinde olurdı." (s.123:14)
2. "Pādişāh-ı ẓıllu'llāh ḥażretlerinüñ divān-ı ʻāli-şānında ṣādır olan aḥkām-ı fermān-ı ḳażā-cereyān ne ise cümle anlaruñ emrine müfevveżdür." (s.46:12)
3. "Ḥażret-i pādişāh-ı saḥib-ḳırān dīvān-ı ʻālī-şānlarında niçe zamān kātib-i dīvān olup ba'dehū divīddār olmışdur." (s.135:14-15)

dīvān-ı münīf: *Yüce divan. (Divan: Eskiden şairlerin aruz vezniyle yazdıkları şiirlerini, nazım şekillerine ve kafiyelerinin son harfine göre belli bir sıraya bağlı kalarak düzenledikleri şiir mecmuası)*

1. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür." (s.11:6)

dīvan-ı salṭanat-eyvān: *Saltanat köşkünün divanı, meclisi.*

1. "Merḥūm Sulṭān Maḥmūd tābe serāhu ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında nişāncı olup dīvan-ı salṭanat-eyvānlarında nişān-ı şerīf ḫiẕmetin iderdi" (s.95:28)

dīvār: *Duvar.*

1. "Cemālüñ naḳşınuñ ḥayrānıdur dīvāra yaṣdanmış" (s.47:12)

Divīddār Meḥemmed Çelebi: *XVI. yüzyıl şairlerindendir.*

1. "Bu faḳīrüñ muṣāḥiblerinden enīs ü yār-ı vefādār u hem-dem-i ġam-güsār Divīddār Meḥemmed Çelebi." (s.135:13)

divīddār: *Osmanlı Devleti'nde vezir dâirelerinde veya ileri gelenlerin yanında görev yapan kâtip, yazıcı.*

1. "Ḥażret-i pādişāh-ı saḥib-ḳırān dīvān-ı ʻālī-şānlarında niçe zamān kātib-i dīvān olup ba'dehū divīddār olmışdur." (s.135:15)

divītdārlıḳ: *Yazıcılık, katiplik.*

1. "...dergāh-ı ʻālem-penāhlarında olan divītdārlıḳ ḫiẕmetin aña iḥsān idüp der-i devletden ḳul gönderüp gelsün ḫiẕmetinde olsun diyü emr olduḳda..." (s.105:2)

diyār: *Memleket, ülke, belde.*

1. “Yigitligi zamānında faḫrü’n-neccār Dülger-zāde Ḥʸāce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi ile münāsebet ü muṣāḥabet idüp ma‘iyyet ile Üsküb diyārına gitmişler idi.” (s.104:26)
2. “Rūmili diyārında medrese virilüp anda şuġlda iken fevt oldı.” (s.107:25)
3. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ālim u fāżıl ve ehl-i dil kāmil Ṭrabzon diyārından merḥūm Sulṭān Selīm Ḫan ḥażretleri ile bile geldi.” (s.124:5)
4. “O ḳıldı zühd diyārını ‘ışḳ ile ma‘mūr” (s.65:4)
5. “Her diyāruñ bir metā‘ı vardur lā-büd Kemāl” (s.99:7)
6. “Kaziyen fi diyar Magnisa” (s.62:21)
7. “...her diyāra itdükleri seferleri ve kendülerinüñ ‘aẕametin ve ḳudretin beyān itmek içün bir kitāb te’līf idüp ve...” (s.46:28)
8. “Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda itdügi ġazāları naẓm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi.” (s.92:19)
9. “Ol diyārda bir niçe müddet olduḳdan ṣoñra Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara ve her cinsden ecnās-ı mu‘teberāt gönderüp...” (s.119:24)
10. “Bu diyārda ṣāḥib-fażīlet ve ehl-i ma‘rifet kimesneler nihāyetsüzdür.” (s.187:29)

diyār-ı ‘acem:*Acem ülkesi, İran.*

1. “Diyār-ı ‘Acemde şuġl idüp her fenne ıṭṭıla‘ı ve her ‘ilme tetebbu‘ı olmış.” (s.28:19)
2. “Diyār-ı ‘Acemde Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī müte’aḫḫirīnde vāḳi‘ olduġı gibi diyār-ı Rūmda daḫı bunlar vāḳi‘ olmışdur.” (s.66:24)
3. “Diyār-ı ‘Acemde Mevlānā Seyyid Şerīf-i Cürcānī ḥażretleri ile şerīk olup şuġl itmişdür.” (s.68:12)
4. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı” (s.17:5)
5. “Gūyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı ‘Acemden sāzende ‘Abdü’l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında ‘ale’l-fevr...” (s.90:19)

6. “Ve kendüsi ehl-i faẕl ṣāḥib-ma‘rifet yigit olup eş‘ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs diyār-ı ‘Aceme çıḳup...” (s.83:13)
7. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:24)
8. “Ol zamānda bu daḫı diyār-ı ‘Aceme çıḳup niçe zamān şuġl idüp kesb-i feżayil ve tehẕīb-i ḫaṣāyil ḳılup...” (s.40:19-20)

diyār-ı ‘aḳl-ı dūr-endīş: *Tedbirli düşünme ülkeleri.*

1. “Diyār-ı ‘aḳl-ı dūr-endīşi var kendin bilenden ṣor” (s.172:2)

diyār-ı ‘araba: *Arabistan.*

1. “...cenge müteḥammil olmayup diyār-ı ‘Araba çıḳup gidüp varup Ka‘be şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat da‘vāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ...” (s.18:10)
2. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:21)

diyār-ı ġurbet: *Yabancı memleket.*

1. “...bir niçe yıl diyār-ı ġurbetde ve vādī-i miḥnetde biline ḫiẕmet kemerin berkidüp hem-dem-i sefer-i baḥr u ber iken...” (s.187:8)
2. “Diyār-ı ġurbetde Sulṭān Cem ile ḳalup anda fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.122:14)
3. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük kimesne olup diyar-ı ġurbete Sulṭān Cem ile bile gitmişlerdendür.” (s.121:12-13)
4. “Sulṭān Cem ile diyār-ı ġurbete bile gidüp anda ḳalmış idi.” (s.121:4)

diyār-ı hindi: *Hind ülkesi.*

1. “ ‘Arabı vü Pārsı vü diyār-ı Hindi seyr eyleyüp müsāferetle ekser-i ma‘mūre-i arżı temāşa eyleyüp gezmişdür.” (s.90:17)

diyār-ı İstanbūl: *İstanbul şehri.*

1. “Kadiyan fi diyar-ı İstanbul” (s.53:15)

diyār-ı mışr: *Mısır ülkesi.*

1. “Cümleden biri diyār-ı Mışrda olan Şeyḫ İbrāhimdür ki Gülşenī taḫalluṣ itmişdür.” (s.82:9)

diyār-ı rūm: *Anadolu.*

1. “Vilāyet-i ‘Acemde çoḳ seyāḥat itmiş diyār-ı Rūma geldükde ḳalender ṣūretinde geldi.” (s.93:8)
2. “Diyār-ı Rūmda ol ḳaṣīdeye kimse cevāb dimemişdür.” (s.82:14)
3. “Diyār-ı ‘Acemde Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī müte’aḫḫirīnde vāḳi‘ olduġı gibi diyār-ı Rūmda daḫı bunlar vāḳi‘ olmışdur.” (s.66:26)
4. “Dīvānı müte‘ārif ve diyār-ı Rūmda her ṭaraf ebyātı ṭopṭolıdur.” (s.73:16)

diyār-ı şarḳ: *Doğu diyarı, memleketi .*

1. “Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp...”(s.82:28)
2. “Diyār-ı Şarḳdan gelmişdür.” (s.183:2)

diz: *İnsan uzvu.*

1. “...iḫtirām birle yapışup ol bezi getürüp i‘zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor.” (s.55:19)

diz-be-diz: *Diz dize.*

1. “Oturıcaḳ diz-be-diz aġyār dil-ber yanına” (s.120:9)

dolaş-: *Dolanmak, karışık hale gelmek.*

1. “Ṭaylesānına dolaşma zāhidüñ iy rind ola” (s.91:11)
2. “Mūy ṣanur ki dolaşmış ola pīrāhenüme” (s.98:21)

donat-: *Donatmak; göz alıcı şeyler kullanarak gösterişli bir duruma getirmek, süslemek.*

1. “Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi.” (s.55:27)

donanma: *Donanma, deniz kuvvetleri.*

1. “...gelen donanmaya ḳarşu varınca rūzgār-ı nā-hemvār ḳuvvetiyle keferenüñ gemisi ḳal‘aya girdi.” (s.48:23)
2. “Bunlar deryāda yatup Moton ḳal‘asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp...” (s.48:22)

dost: *Arkadaş dost yaren.*

1. “Dostlar şimden girü ṭaġlara düşmemdür hemān” (s.51:6)
2. “Dostum tīrüñ durur yir yir dökilmiş ḫākde” (s.145:2)

3. “Dostum ma‘ẕūr ṭut dünyā ṭama‘ dünyasıdur” (s.163:4)
4. “Dostum baña lebüñsüz o ḥarām olsa gerek” (s.180:20)
5. “Ġāfil olma Dostum tīr ü kemānumdan benüm” (s.152:2)
6. “Tā ki girdi dost düşmānla maḥabbet bāġına” (s.179:1)
7. “Ṣanduñ ki bahār oldı ḫazān eyledüñ iy dost” (s.42:22)

dostān-ı pür-vefā: *Vefalı arkadaşlar.*

1. “... bu silkde münselik olup bu zümreden ma‘dūd olan yārān-ı bā-ṣafā ve dostān-ı pür-vefā bezm-i feṣāḥatde cām-ı sürūr ile rūḥ-perver ve...” (s.160:18-19)

dök-: *(Para vb.ni) Çok sarf etmek, çok harcamak.*

1. “Varını gül şol ḳadar yoluñda dökdi ṣaçdı kim” (s.153:17)

dökil-: *Dökülmek, saçılmak, düşmek.*

1. “Dostum tīrüñ durur yir yir dökilmiş ḫākde” (s.145:2)

dön-: *Dönmek, kendi etrafında hareket etmek.*

1. “Ki dönem ben daḫı bir ucında” (s.80:4)
2. “Ḥalḳa-i zülfüñde cān u dil mu‘allaḳlar döner” (s.157:23)
3. “Döner yoḳ üstüme bu çarḫ-ı kej-reftārdan ġayrı” (s.178:16)
4. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:6)

dön-: *Bir yerden gelip başka yere gitmek.*

1. “...nihāyet-i derecede pesendīde düşüp muḳābelede vāfir in‘ām u iḥsān itmām bulup dönüp...” (s.69:26)

dön-: *Devir etmek; var olmaya devam etmek, sürmek.*

1. “Döndükçe çarḫ-ı devvār nuṣretle ola dā‘im” (s.95:3)

dön-: *...gibi olmak, benzemek.*

1. “Cennete döndi cihān bir ḥūr elinden bāde iç” (s.92:6)
2. “Lerze düşdi cismüme döndüm ḫazān yaprağına” (s.179:2)

döndür-: *Çevirmek. Tercüme etmek.*

1. “Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān Hātifī naẓm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī

vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür." (s.50:26)

2. "...Sulṭān Mīr Süleymān adına tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.71:2)
3. "Faḫr-ı Cürcānīnüñ Veys ü Rāmin adlu kitābını tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.66:19)
4. "Ḫamse-i Niẕāmīyi tercüme idüp bi't-tamām Türkīye döndürdi." (s.149:10)

döndür-: *Ters çevirmek.*

1. "Göñlüñi cānā cefādan āh kim döndürmedüñ" (s.78:8)
2. "...Sulṭān Mīr Süleymān adına tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.71:2)
3. "Faḫr-ı Cürcānīnüñ Veys ü Rāmin adlu kitābını tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.66:19)

döne döne: *Dönüp durmak.*

1. "Ve ḳalaycılar döne döne ḳazanc ideler." (s.129:3-4)

döşe-: *Kurmak, yapmak.*

1. "Şeb-i hecrüñde ġam ḫākin döşenmiş ḫāra yaṣdanmış" (s.47:16)

döşek: *Yatak.*

1. "Didüm iy māh ikimüz bir döşek içre girüben" (s.157:16)

du'ā: *Hayır ve rahmet ricası, niyaz.*

1. "Ṣalāḥiyyet-şi'ār ü faẓīlet-disār 'ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı 'ilm ile mu'tād müselmānlar du'āsından istimdād iderler müstecābü'd-da've bir 'azīz idi." (s.64:20)

du'ā-yı ḳıvām-ı salṭanat: *Saltanat dayanağının duası.*

1. "...bārgāh-ı sipihr-menzilet türābına yüz sürüp du'ā-yı ḳıvām-ı salṭanat ve senā-yı niẕām-ı memleketlerin bi'l-'aşī ve'l-ibkār evrād u eẕkār idindüklerinde..." (s.67:18)

Du'āyī: *Şairin mahlası.*

1. "Ata ṣan'atına oġul vāris olduġı cihetden Du'āyī maḫlaṣ dimege bā'is oldur." (s.118:19)

dudaġ: *Dudak.*

1. "İy dudaġı āb-ı ḥayvān merḥabā" (s.135:2)
2. "Emilür diyü dudaġuñ leb-i peymāne gibi" (s.157:4)

dūd-ı āh: *Ahın dumanı.*

1. "Ben ki āteş-bāz-ı 'ışḳam dūd-ı āhuñ oḳların" (s.137:13)

dūd-ı āteş-i ḥasret: *Hasret ateşinin dumanı.*

1. "Ne dūd-ı āteş-i ḥasret ne reşk-i odla dāġum var" (s.44:1)

duḫānī: *Dumanlı, duman renkli.*

1. "Duḫānī lāle olmış çarḫ-ı gerdūn" (s.6:19)

duḫter-zāde: *Kız kardeşinin oğlu.*

1. "Şeyḫ Ḳutbü'd-dīnüñ duḫter-zādesidür." (s.111:10)
2. "Merḥūm Monlā Fenārīnüñ duḫter-zādesidür." (s.28:19)

duḫūl: *İlgi, alaka.*

1. "Cānib-i Ḥaḳḳa māyil ve her fenne duḫūlı var ẕū-fünūn ḳābil kimesne idi." (s.45:9)

duḫūl eyle-: *Girmek.*

1. "...gülistān-ı ṭal'atınuñ ġonca-i ḫandānına duḫūl eyleyüp cemāli gülşeni gülleri henüz resīde iken..." (s.167:13)

dur: *Uzak.*

1. "Nihāyet-i derecede 'ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẕmetinden dūr ve āsitāne-i sa'ādetinden mehcūr düşüp..." (s.80:28)
2. "Bir ān ve bir zamān anlaruñ ḫiẕmet-i muṣāḥabetlerinden dūr ve mülāzemet-i meclis-i sa'ādetlerinden mehcūr olmaḳ yoġ idi." (s.95:32)
3. "...ḫāṭır-ı kīne-güẕārlarına kibr ü nifāḳ yol bulup āsitāne-i sa'ādetinden dūr ve ḫiẕmet-i muṣāḥabetinden mehcūr itmek içün küfr söyledi diyü..."(s.77:11)

dur-: *Durmak, beklemek.*

1. "Nāzdan ayaġı üzre duramaz serv-i sehī" (s.113:9)
2. "İy 'andelīb durma fiġān eyle hā yolın" (s.61:6)
3. "İy dīde ciger ḳanını durmazsın ezersin" (s.104:15)

dūr ol-: *Uzak olmak.*

1. "Murġ-ı baḫtumdan nice dūr ola dām" (s.77:21)

duy-: *İşitmek, haber almak, öğrenmek*

1. “Ol daḫı pādişāhuñ incindügin duyup ḳaçup Sulṭān Selīm merḥūma varup anda ḫaylī ri‘āyet bulup sa‘ādetle bile gelüp...” (s.102:16)

duyıl-: *Duyulmak; (Sır, haber, havâdis vb.) Öğrenilmek, yayılmak.*

1. “Ṣoñradan müte‘accem olduġı duyılıcaḳ sulṭān-ı gītīsitān tekyeyi elinden aldı.” (s.93:15)

duzāġ: *Tuzak.*

1. “Dil-i āvāre meger zülfi duzāġında idüñ” (s.84:18)

dü: *İki, birden sonra gelen sayı.*

1. “Dü İbrāhīm āmed be-deyr-i cihan” (s.165:16)

dügün: *Evlenme dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet.*

1. “Nev-cevān olsa dügünlerle gelin alıvirür” (s.152:16)

düken-: *Tükenmek, bitmek, sona ermek.*

1. “Cismüm müşebbek oldı dükendin aña ḳafes” (s.168:11)
2. “Bular her dem-be-dem artar dükenmez bī-nihāyetdür” (s.159:17)

dükkān: *Çarşıda mal satmaya mahsus açık oda, mahal.*

1. “Kifāf-ı nefs içün dükkān yüzinde oturur ḥaffāf idi.” (s.88:3)
2. “Kesb-i ma‘āş içün dükkān yüzinde oturur.” (s.179:12)

dülbend: *İnce ve seyrek dokunmuş bez.*

1. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:10)

Dülger-zāde Ḥʸāce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi: *(ö.1569) Dülger-zâde Mehmed Efendi Üsküp ulemasından dersler aldı. Daha sonra hemşehrisi İshâk Efendi sayesinde Sahn-ı Semân medreselerinde eğitim gördü ve mülâzım oldu. Daha sonra Sahn-ı Seman'da müderrislik yaptı.*

1. “Yigitligi zamānında faḫrü’n-neccār Dülger-zāde Ḥʸāce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi ile münāsebet ü muṣāḥabet idüp ma‘iyyet ile Üsküb diyārına gitmişler idi.” (s.104:24-25)

Dülger-zāde: *(ö.1569) Dülger-zâde Mehmed Efendi. Üsküp ulemasından dersler aldı. Daha sonra hemşehrisi İshâk Efendi sayesinde Sahn-ı*

Semân medreselerinde eğitim gördü ve mülâzım oldu. Daha sonra Sahn-ı Seman'da müderrislik yaptı.

1. "Dülger-zādenüñ muṣāḥabetini terk itmedi ve pādişāhuñ virdügi manṣıbı ḳabūl eylemedi." (s.105:5)

dün: *Bir önceki gün.*

1. "Dün gice 'ālem içi ṭolmış idi būy-ı kebāb" (s.84:13)
2. "Virdi elüme zülfüñ dün gice bir berātı" (s.48:11)
3. "Māh-ı bedrüñ düni ol günde tamām olsa gerek" (s.180:22)
4. "Sāḳī getür getür yine dünki şarābumı" (s.14:13)

dünyā :*Dünyâda geçimi sağlayan para, mal mülk gibi şeyler.*

1. "Yanında olan dünyāsın aldılar." (s.137:9)

dünyā: *Ahirete nispetle şimdi yaşadığınılan âlem.*

1. "İy güneş-ruḫsār iñen cevr eyleme dünyā gibi" (s.145:13)

dünyā ehli: *İnsanlar.*

1. "Ḳapusı gerçi dünyā ehline püşt ü penāh oldı" (s.186:11)

dünyādan āḫiret rıḥlet it-: *Ölmek.*

1. "Şāh-nāmeye ibtidā idüp on biñ beytden ziyāde dimiş iken 'ömr vefā itmeyüp dünyādan āḫirete rıḥlet idüp..." (s.85:12)

dünyādan güẕer ḳıl-: *Dünyadan göçüğ gitmek, ölmek.*

1. "Āḫir Sulṭān Meḥemmed ġażabına maẕhar düşüp 'adem diyārı cānibine sefer idüp dünyādan güẕer ḳıldı." (s.27:22)

dünyā-perest ol-: *Dünyaya tapacak derecede ehemmiyet verip ahiretini düşünmeyen. Maddiyatı çok seven*

1. "Zamāne ḳāḍíları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoġ idi" (s.98:8)

dünyāya gel-: *Doğmak.*

1. "Her ki dünyāya gelür āḫir ecel cāmın içer" (s.152:11)

dünyā-yı denīn: *Alçak, değersiz, kıymetsiz dünya.*

1. "Dünyā-yı denīnüñ nesine ġırre olursun" (s.136:8)

dünyā-yı fānī: *Gelip geçici/fani dünya.*

1. “Şöhretinden geçmişem dünyā-yı fānīnüñ tamām” (s.83:7)

dünye: *Ahirete nispetle şimdi yaşadığınılan âlem.*

1. “İy göñül bu dünye key ġaddārdur andan ṣaḳın” (s.149:12)
2. “ ‘Aceb mi dünyede bī-nūr olursa çeşm-i giryānum” (s.167:22)
3. “Ṣoḥbetüñ revnaḳısın dünyede art eksilme” (s.49:5)

düpdüz: *Baştan başa, tamamen.*

1. “İşiginde cihān begleri düpdüz” (s.8:8)

dür: *İnci.*

1. “Dür daḫı olsa göz yaşın alma ṣadef gibi”(s.163:12)
2. “Dür dişlerüñüñ nesrini naẓm ideli Şehdī” (s.86:13)

dürc-i ma‘ni: *Mana kutusu. Bağlamda eserin lafızlarının anlamlı olmasından bahseder.*

1. “Dürc-i ma‘nidür ḳamu faẕlında pür” (s.71:24)

dürc-i pür-naḳş u nigār: *İçerisinde çok nakış ve güzellik bulunduran kutu.*

1. “İşbu resme dürc-i pür -naḳş u nigār” (s.71:17)

dürer-i ġurer-i şi‘r: *Şiir nurunun incisi.*

1. “Dürer-i ġurer-i şi‘r ki zāde-i ṣadef-i sīne-i gevher-bār ve per-verde-i baḥr-ı zeḫḫār-ı ebkār-ı efkārdur...” (s.4:6)

düriş-: *Çalışmak, çabalamak.*

1. “Düriş sa‘y it k’ola taḥṣīl ḥāṣıl” (s.186:17)
2. “...ve her ‘ilme dürişmiş fāżıl u kāmil eş‘ārında ma‘ānī-i ḫāṣṣa çoḳ bunuñ eş‘ārında olan ḫāṣṣa ma‘ānī niçeler eş‘ārında yoḳ.” (s.61:14)

dürlü: *Türlü, çeşitli.*

1. “Eş‘ārı laṭīf ü kendüsi ẕarīf ehl-i dil ġazeliyyātı vāfir ve her dürlü naẓma ḳādir kimesnedür.” (s.94:6)
2. “ ‘Ale’l-fevr bedīhe dimekle bī-naẓīr ve didügi ebyātı def‘i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir...” (s.158:19)
3. “El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab‘ nāzüḳ ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister.” (s.15:16)
4. “İşidesin ṭopraġumdan dürlü efġānum meded” (s.35:14)
5. “Dürlü destānlar beyān eylediler” (s.71:28)

6. “Yaḳa lafẕında beş dürlü ma‘nīye delālet ider tecnīsi bulup bir ġāzel itmiş.” (s.118:10)
7. “Bańa hem ḫū durur bir nāza biñ dürlü niyāz itmek” (s.132:2)

dürr: *İnci.*

1. “Fażīlet baḥrına dürr dürr-i yektā” (s.6:29)

dürr-i dendān: *İnci gibi dişler.*

1. “Dürr-i dendānuñdan itdi var ise ol iḳtibās” (s.94:2)

dürr-i ezheri: *Pek beyaz ve parlak inci.*

1. “...eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:23)

dürr-i gevher: *Hakikat incisi.*

1. “Sözinüñ her biri pür dürr-i gevher” (s.187:8)

dürr-i meknūn: *Saklı inci. Bağlam olarak bir kelimenin veya şiirin anlamca "kapalı" olması.*

1. “ ‘İlm içinde ẕū-fünūn ve kelimātı dürr-i meknūn efāżıl-ı rūzgāruñ efḍalı ve...” (s.44:6)
2. “Ve mesnevī ṭarzında daḫı Leylī vü Mecnūn naẕmına çoḳ kūşiş idüp naẕmı dürr-i meknūn misāl idi.” (s.27:5)

dürr-i nā-yāb: *Eşi, benzeri olmayan inci tanesi.*

1. “Naẕmı laṭīf ü selīs ve elfāẕı dürr-i nā-yāb gibi nefīs.” (s.130:8)

dürr-i semīn: *Kıymetli inci*

1. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-āferīn eş‘ārı sebük ü şīrīn ve naẕmı dürr-i semīn güzel ü lāṭīf ve ġāyet-i letāfetinden sözleri ḫafīf kimesnedür.” (s.122:13)

dürr-i semīn: *Çok kıymetli inci tanesi.*

1. “Müteḳaddimīn-i efāżıl-ı ‘Arab ḳaṣāyidı vü eş‘ārın ki her biri dürr-i semīndür ḫāṭırında bi’l-fi‘lī olup faṣīḥ ü belīġ kişidür.” (s.62:8-9)

dürr-i yektā: *Eşi bulunmaz inci.*

1. “Fażīlet baḥrına dürr dürr-i yektā” (s.6:28)
2. “...ḳufl-güşā-yı ḫazīne-i nā-mütenāhī ‘ışḳ deryāsı ṣadefinüñ dürr-i yektāsı

ve ma‘rifet kevkebinüñ mihr-i münīr-i cihān-ārāsı...” (s.139:19)

dürüst ol-: *Doğru olmak.*

1. “Ḥużūr-ı ḳalb olmasa dürüst olmaz namāz itmek” (s.132:4)

düş-: *(Bir şey veya kimse) Dengesini kaybederek yıkılmak, dik durumda iken devrilip yatık duruma gelmek.*

1. “Ḫancerüñ üzre düşüp virmedügi cān anı” (s.43:15)
2. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:9)
3. “Gör nice cān-bāz olur kim düşdi ḫancer üstine” (s.158:3)
4. “Ol gün yunarken açılı düşdi iñen güzel” (s.109:4)
5. “Kim ḫırḳañ oda yanar düşer şarāba tācın” (s.107:16)

düş-: *Bir yerin veya mevkinin boşalma durumu.*

1. “Medrese veyā ḳāḍīlıḳ düşicek defterine baḳup kendü münāsib gördügine virürdi.” (s.15:7)

düş-: *Yansıma, Aks etme.*

1. “Boyuñuñ gölgesi düşdügi yirler” (s.74:20)

düş-: (Kötü bir durum yüzünden) İstenmeyecek bir yerde bulunmaya mecbur olmak.

1. “Düşdi ‘aṣāya nergis-i zerrīn ḳadeh gibi” (s.125:17)
2. “Ta‘alluḳ ḳaydına düşdüm ḫalās it dest-gīrim ol” (s.136:1)

düş-: *Savaşta ölmek.*

1. “Mıṣr seferinde düşen Ḫādim Sinān Paşanuñ dīvān kitābetin iderdi.” (s.150:2)
2. “Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup...” (s.51:17)

düş-: *(Bir şeye karşı) Büyük düşkünlük, aşırı ilgi veya sevgi duymak, müptelâ olmak.*

1. “Buña dinilen ecvibede bu deñlü düşdügi ma‘lūm degül.” (s.42:10)
2. “ ‘İlme meşġūl iken şi‘r sevdāsına düşüp şi‘re mübāşere ve bu fenne muvāẕabat gösterdi.” (s.156:6)

3. "...ve nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp cem'iyyet iden ẕurefāyı cem' idüp..."(s.4:35)
4. "Şu deñlü kim düşüp mest oldı ānī" (s.162:14)
5. "Dil ṭıflı gözlerüme düşüp baḫr-ı eşküme" (s.117:10)
6. "Nesl-i 'Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab'-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī'at-ı şi'riyye fehm itmegin şi're sevḳ itmiş." (s.68:17)

düş-: *Yakışmak, uygun olmak, uygun gelmek.*

1. "Gāyet eyü düşmiş cā-be-cā münāsebetle ġarrā ġazeller irād idüp yazmışdur." (s.74:33)
2. "Ehli ḳatında mu'teber ü maḥbūb-ı ḫoş-āvāz düşmişdür." (s.23:6)
3. "Ve bu maṭla' Monla Cāmīḥażretlerinüñ şi'rine cevāb dimişdür ve 'inde'l-inṣāf be-ġāyet güzel düşmişdür" (s.42:9)

düşmān: *Hasım, düşman.*

1. "Tā ki girdi Dost düşmānla maḥabbet bāġına" (s.179:1)

düşmen: *Birinin kötülüğünü isteyen, ona zarar vermeye çalışan kimse; rakip*

1. "Şimdi bir ḥāldeyüz kim ilenen düşmenine" (s.160:10)
2. "Cebe ṣatmaḳ nic'olur göstereyin düşmenüme" (s.99:2)

düşür-: *(Bir şeyi veya kimseyi) Dengesini kaybederek yıkılmasını sağlamak.*

1. "Furṣat el vire yitem item düşürem yardan" (s.88:14)

düşvār-ı eş'ār: *Şiirlerin zorluğu.*

1. "Söz 'uḳdelerinde girih-küşā-yı ḫurdedān ve düşvār-ı eş'ār müşkilātında ḥallāl-ı cerb-zebān-ı yārān ki bu faḳīr ile hem-'aṣr u hem-zebān olup..."(s.139:14)

düz-: *Süslemek, güzelleştirmek.*

1. "Çīn u Māçīne iletdi düzdi miskīn būyını" (s.177:2)
2. "Düzetdi Rūmi aṭlasdan libāsın" (s.69:2)
3. "Virüp endām düzetdi çeb ü rāst" (s.69:4)
4. "Rişte-i naẕma Le'ālī düzdi bu silk-i le'āl" (s.94:1)

düzüp boz-: *Yapısını bozma, evirip çevirme.*

1. "Şi'rin istermiş Necātīnüñ ki tā düzüp boza" (s.114:23)

E

e'azzallāhü enṣārehü: *Allah onlara değer verdi ve yardım etti.*

1. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:23)

ebā en-ced: *Kuşaktan kuşağa.*

1. "Ebā en-ced Monla Fenārī nesli 'Osmānīlere ḳāżí-'asker olıgelmişdür."(s.40:3)

ebbeda'l-lahu ta'ālā ilā āḫiri'd-devrān: *Allah dünyanın sonuna kadar ömrünü daim kılsın.*

1. "Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda'l-lahu ta'ālā ilāāḫiri'd-devrān Baġdād cānibine sa'ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Baġdādda fevt olup mezarı Baġdāddadur." (s.138:3-4)

ebed: *Ebedî, sonsuz.*

1. "Tā ebed bend-i ġamuñdan hīç āzād olmasun" (s.85:9)

ebedü'l-ābād: *Sonsuza kadar.*

1. "...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ebedü'l-ābād müsellem ü mü'ebbed müstaḥkem ü mü'eyyed olsun ve..." (s.23:23)

ebkār: *Bekarlar.*

1. "Ġonca ebkārı 'andelībi görüp" (s.108:2)
2. "...ṭab'ı müstaḳīm kimesneler ki saḥāyif-i rūzgārda ma'ānī ebkārlarına zīver-i naẕmdan zīb ü zīnet ve..." (s.161:3)

ebleh-rek: *Biraz aklı kıt, ahmak, ebleh.*

1. "Dīvāne-reng ve mütelevvin eb-leh-rek kişidür" (s.109:10-11)

ebr-i ḥicāb: *Mahcubiyet bulutu.*

1. "Meh külçesine fütası ebr-i ḥicāb idi" (s.109:3)

ebrū: *Kaş*

1. “Görmedüm ebrū ben ol ebrū-yı ġarrā üstine” (s.58:21)
2. “Ebrūlarını gör ki ḳomış bir birine baş” (s.117:4)
3. “Kirpigüñ siḥr oḳları ebrūlaruñdur yay aña” (s.153:6)
4. “Ol hilāl ebrūnuñ üstinde süreyyā beñlerüñ” (s.58:26)

ebrū-yı ġarrā: *Parlak, gösterişli kaş.*

1. **“**Görmedüm ebrū ben ol ebrū-yı ġarrā üstine” (s.58:20)

ebū ‘alī sīnā: *(ö.1037) İbn-i Sina, Fars tıp adamı, astronom, yazar ve filozoftur.*

1. “Cevelān-ı ṭab‘ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berümenddür ki Arisṭí söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü faẕl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū ‘Alī Sīnā kesb-i ‘ilm-i ma‘rifet iderdi.” (s.43:8)
2. “...feṣāḥat u belāġat maḥallinde Saḥbān ile Ferazdaḳve söz deminde Aresṭoyla Ebū ‘Alī Sīnāya daḳ ṭutarlar.” (s.139:11)

Ebū Müslim: *İsmi, Müslim bin Haccâc bin Müslim el-Kuşeyri en-Nişaburi, künyesi Ebul-Hüseyin’dir (ö.875). Ünlü hadis alimlerindendir.*

1. “Ebū Müslim ocaġıdur ḫavāric boynın urmaġa” (s.100:18)

ebu’l-feṭḥ: *Fetihlerin babası. (Fatih Sultan Mehmed'in lakabıdır.)*

1. “Dedeleri Sulṭān Mehemmed ki Ebu’l-feṭḥ dimekle söylenür” (s.22:11)

ebü’l-feṭḥ: *Cihan fatihlerinin babası. Fatih Sultan Mehmet'in lakabı.*

1. “Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’da Ebü’l-feṭḥ yazılur. Taḫalluṣın ‘Avnī itmişdür.” (s.14:19)
2. “Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murād oġlıdur ki buña müyesser olan feṭḥ ü ġazā āl-i ‘Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. Ebü’l-feṭḥ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.14:21)
3. “Sulṭān Meḥemmed ki Ebü’l-feṭḥdür anuñ oġlıdur” (s.16:21)

ebü’l-ḫayr: *Hayır babası*

1. “Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmānda Ebü’l-ḫayr yazılur.” (s.14:4)

ebyāt: *Beyitler, iki dizeden oluşan nazım birimi*

1. "İktisāb-ı 'ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī'at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẓma ḳādir olup..." (s.13:22)

ebyāt u eş'ār: *Beyitler ve şiirler.*

1. "esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş'ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş'ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup" (s.9:16)

ebyāt u maḳṭa': *Beyitler ve son beyitler.*

1. "...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā'ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab'larından ṣādır olan nāzük maṭla'lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba'zı ebyāt u maḳṭa' yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta'yīn olundı." (s.9:25)
2. "...bunlaruñ kendü ḳarīḥalarından vārid olan ḥüsn-i maṭla' ve ebyāt u maḳṭa' daḫı yazılup ẕikr olundı." (s.53:2)

ebyāt-ı derdnāk: *Dertli beyitler.*

1. "Ve bu ebyāt daḫı şūrīdelik sevdāsı ve āşüftelik belāsı ile didükleri eş'ār-ı sūznāk ve ebyāt-ı derdnākdür ki ẕikr olınur." (s.21:7)

ebyāt-ı ḥüsn-i ta'bīr: *Güzel tabirli beyitler.*

1. "...ebyāt-ı ḥüsn-i ta'bīrleri ve bunlardan ġa

ebyāt-ı ra'nā: *Çok güzel beyitler.*

1. "Bi'ż-żarūrī 'ışḳ āteşin eş'ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün an-lardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş'ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra'nādur yazup dīvān itmişlerdür." (s.20:5)

ebyāt-ı zībā: *Güzel beyitler.*

1. "...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab'-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra'nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen..." (s.10:19-20)

ecdād-ı 'iẕām: *Yüce ecdad.*

1. “Onıncısısın ecdād-ı ‘iẕāmuñ” (s.187:14)

ecel cāmın iç-: *Ecel kadehini içmek, ölmek.*

1. “Her ki dünyāya gelür āḫir ecel cāmın içer” (s.152:11)
2. “Ecel cāmını içdi dehr elinden” (s.162:13)

ecel: *Ecel, belli zaman, ömrün sonu*

1. “...vücūd-ı şerīfine ecel ‘inān-ı mevti mün‘aṭıf ḳılup Allāh emrine vardı.” (s.78:1)
2. “Cāna ecel gibi ṣunar oldı oḳ” (s.97:21)
3. “Ey ecel bi’l-lāh amān vir baña ḳılma ‘acele” (s.44:10)

ecezāde: *Bursa kadılarındandır.*

1. “Ecezāde ki Burusa ḳāḍísı olmışdı anuñ oġlıdur.” (s.63:10)

ecl: *Sebep*

1. “Nihāyet-i derecede ‘ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẕmetinden dūr ve āsitāne-i sa‘ādetinden mehcūr düşüp...” (s.80:28)
2. “Ol eclden bu emr bir niçe zamān te’ḫīr olup ıġmāż olmuş idi.” (s.5:20)
3. “Ol eclden mevālīden ba‘żı ittifāḳ idüp münāfıḳa ṣūreti ile ṣāḥib-devletlere ġamz eyleyüp küfr söyledi diyü şahādet itdiler.” (s.55:28)
4. “Ol eclden bunlar daḫı bu ṭabaḳada ferd ü vāḥid yazılup küllī cihān sulṭānlarına muḳābil vāḳi‘ oldı.” (s.13:1)
5. “...seriḳa itdügi eclden ol esnāda faḳīr bu beyti laṭīfe-güne didüm.” (s.102:22)

ecnās-ı mu‘teberāt: *Hatrı sayılır türden şeyler.*

1. “Ol diyārda bir niçe müddet olduḳdan ṣoñra Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara ve her cinsden ecnās-ı mu‘teberāt gönderüp...” (s.119:25)

ecrām-ı nūrānī: *Nurani cisimler*

1. “...ve ecrām-ı nūrānī ber-mūcib-i ḥisāb zīc yalanı şöyle iḳtiża eyler kim el-aḥkām...” (s.128:23)

ecvibe: *Karşılıklar, cevaplar.*

1. “Buña dinilen ecvibede bu deñlü düşdügi ma‘lūm degül.” (s.42:9)

eczā: *Ciltlenmemiş kitap formaları, cüzler.*

1. "Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iḫtitāmıdur."(s.188:15)
2. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür" (s.11:7)

ed'iyye: *Dualar.*

1. "...ḳıyām-ı nizām-ı şevket-nümūnları ed'iyyesine şeb ü rūz mütevātir ü mütevālī müdāvim ü mülāzimlerdür." (s.138:23)

edā: *Söyleyiş tarzı, üslûp.*

1. "Elfāẕı şīrīn ve edāsı rengīn şā'irdür." (s.181:13)
2. "Edāsı rengīn ve ġazeliyyātı şīrīn." (s.74:31)
3. "...eş'ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẕı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-āyende bī-bedel naẓmı ġarrā ve ġazelleri güzel." (s.74:12)
4. "Güzel edāsı var" (s.31:13)
5. "Bu cihetden ġazeliyyatı şīrin ve edāsı rengīndür." (s.107:24)
6. "Edāsı laṭīf ve naẓmı leẕīẕ ẕarīf beg kişi idi." (s.48:30)
7. "Ḫoş-ṭab' ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẓmı selīs ve edāsı nefīs 'Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.53:8)
8. "Eş'ārı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz edāsı pāk ve naẓmı sūznāk..." (s.163:1)
9. "Elfāẕı selīs ve edāsı nefīs ve cümle-i eş'ārından bu birḳaç beyt anuñdur ki ẕikr olınur." (s.89:24)

edeb ü ḥayā: *Edep ve utanma.*

1. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur." (s.41:9)

edeb: *Edeb, terbiye*

1. "...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma'rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i

bālāsına ḫil‘at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa‘ādetine ‘alem ü ṭırāz olmışdur.” (s.34:14)

Edhemî: *15. yüzyıl Azeri sahası şairi.*

1. “Ḫırka geymiş ġoncalar nāzük nitekim Edhemī” (s.92:8)

Edirne Kapu: *Edirnekapı İstanbul'un en tanınan semtlerinden biridir. Fatih İlçesi sınırları içerisindedir. İstanbul'un sur kapılarından birini oluşturur.*

1. “Mezārı İstanbulda Edirne ḳapusında Emīr Buḫārī tekyesi ḳurbındadur.” (s.112:2-3)

Edirne: *Osmanlı Devletinin ikinci başşehri ve Balkanlara açılan kapısı olan Edirne.*

1. “...Edirne şehrinüñ içine tevzī‘ idüp yir yir çeşmeler bünyād itse gerek idi.” (s.75:11)
2. “Edirne ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.60:19)
3. “...inşā-yı defātir-i sicill ü sükūk dārü‘s-salṭana İstanbul ve Edirne maḥkemesinde kātib olup...” (s.153:24)
4. “Bi’l-fi‘l mevla’l-mevālī Edirne ḳāḍísı ḥużūrında ḫiẓmet-i kitābetdür.” (s.154:1)
5. “Edirnede ṭabbāġlar içinde olan Şeyḫ Muṣlıḥü’d-dīn ṣífī-ḥānesine i‘zāz u ikrām ile şeyḫ naṣb eyledi.” (s.141:18)
6. “Edirnede vāḳi‘ olan Lārī mescidine beytü’l-‘ibādet tārīḫ dimişdür.” (s.148:23)
7. “Āḫir dā’ire-i felākete ve menzile-i meẕellete düşüp Edirnede Tañrı emrine vardı.” (s.145:20)
8. “Edirnede Yeñi ‘İmārete ve Dārü’l-ḥadīse mütevellī olmışdur.” (s.127:12)
9. “Edirnede ḫaṣṣa ḥarc emīni iken fevt oldı.” (s.151:5)
10. “Mezārı Edirnede babası mekteb-ḫānesindedür.” (s.45:7)
11. “...ḫāne-i ‘aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü’l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür.” (s.143:5)
12. “Mezārı Edirnededür.” (s.78:2)
13. “Allāh emrine varup mezārı Edirnededür.” (s.127:14)
14. “Mevlidi Edirnedür.” (s.95:27)
15. “Mevlīdi Edirnedür.” (s.102:3)
16. “Mevlidi Edirnedür.” (s.137:4)
17. “Mevlidi Edirnedür.” (s.148:15)

18. “Mevlidi Edirnedür.” (s.151:16)

Edirneli: *Memleketi Edirne olan kişi.*

1. “Edirnelidür” (s.151:4)
2. “Edirnelidür.” (s.157:19)

Edirnelü: *Memleketi Edirne olan kişi.*

1. “Edirnelü bir pīrezenüñ ḳulıdur” (s.31:6)
2. “Edirnelü bir ḫatunuñ ḳulıdur.” (s.100:22)
3. “Edirnelüdür” (s.176:4)
4. “Edirnelüdür.” (s.125:5)
5. “Edirnelüdür” (s.185:12)
6. “Edirnelüdür” (s.88:3)
7. “Edirnelüdür.” (s.116:20)
8. “Edirnelüdür.” (s.158:5)
9. “İsmi Ṭuraḳdur. Edirnelüdür.” (s.153:12)
10. “Edirnelüdür” (s.92:14)
11. “Edirnelüdür.” (57.7)

ednā: *Aşağı, adi, basit.*

1. “Eñ ednā bendesi beglerbegidür” (s.8:13)
2. “Pes bu ma‘nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ faẓlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü’l-ḳarneyn seyyāḥ-ı ‘ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür.” (s.12:4)

edviye: *İlaçlar.*

1. “Edviye bilmekde bī-mānend ve ḫoş-ṭab‘ derdmend kimesnedür.” (s.182:15)

efāẕıl-ı dehr: *Dünyanın faziletlisi.*

1. “Emāsil-i ‘aṣr ve efāẕıl-ı dehrde mümtāz ve ehl-i ‘ilm arasında envā‘-ı faẓāyil ile imtiyāz bulmış selāset-i suḫanda...” (s.61:25)

efāżıl-ı rūzgār: *Zamanın seçkini.*

1. “ ‘İlm içinde ẕū-fünūn ve kelimātı dürr-i meknūn efāżıl-ı rūzgāruñ efḍalı ve...” (s.44:6)

efḍal: *Çok faziletli, çok üstün.*

1. “ ‘İlm içinde ẕū-fünūn ve kelimātı dürr-i meknūn efāżıl-ı rūzgāruñ efḍalı ve...” (s.44:7)
2. “Bu cümlenüñ efḍali ve bu zümrenüñ ekmeli ḳıdvetü’ş-şu’arā’i’l-müteferridīn zübdetü’l-fuṣaḥā’i’l -

mütecerridīn kilīddār-ı gencīne-i İlahī ve…" (s.139:16)

efendi: *Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse, efendi.*

1. "Aramuzda olan hicrān efendi ṣanma bendendür" (s.161:20)
2. "Luṭf-ı ṭab'ından efendüm kākül-i dil-ber dimiş" (s.37:7)
3. "Kime ḳul olam senüñ gibi efendüm var iken" (s.123:20)

efġān: *Feryat, haykırma*

1. "İşidesin ṭopraġumdan dürlü efġānum meded" (s.35:14)

efgende-i ḫāṭır-şikeste: *Gönlü kırık aşık.*

1. "…efgende-i ḫāṭır-şikestenüñ ḥayātı būsitānı pādişāh-ı ẕıl-lu'llāh āsitānesi ḫiẕmeti cūybārından…" (s.188:5)

efkār-ı ṭab'-ı zeḫḫār: *Coşkun tabiattan çıkan fikirler.*

1. "…elfāẕ-ı dürer-bārlarına efkār-ı ṭab'-ı zeḫḫārlarından leṭāfet ü ṣūret virüp her biri mecālis-i 'irfān ḥużūrlarında cevelān-ı ṭab' ile cilve-sāz ve…" (s.161:4-5)

efrāḫtem: *Yükselttim.*

1. "Tā livā-yı Ḫusrevī ber nüh felek efrāḫtem" (s.20:21)

efṣaḥ ol-: *Fasih, en düzgün, en açık olmak.*

1. "Ḳavl-i faṣīḥ ile fuṣeḥā efṣaḥı olup" (s.3:23)

efsāne-i cünūn: *Delilik efsanesi.*

1. "Efsāne-i cünūnum destān olup oḳunsun" (s.34:1)

efsūn oḳu-: *Sihir, büyü yapmak, üflemek.*

1. "Geldi bir nāme ki efsūn oḳumış ḫāmesine" (s.106:14)

efsūnger: *Büyüleyici.*

1. "Ṣan'atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz 'ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür." (s.156:14)

efzūn: *Çok fazla, ziyade*

1. "Bilürsin tis'adan efzūndur 'āşir" (s.187:17)

eg-: *eğmek, bükmek*

1. "Egüp baş āb-ı rūyından içüp giryende ṣulana" (s.42:7)

egerçi: *Doğrusu.*

1. "Şāhum egerçi milk-i fenā pādişāhıyuz" (s.173:4)

eğle-: *Avutmak, oyalamak*

1. "Ṣanma bülbül naġmesi iy gül-'iẕār egler beni" (s.144:5)
2. "Gülşen-i 'ışḳuñda bu feryād u zār egler beni" (s.144:6)
3. "Yaşı çoġ olsun bu çeşme-i eşk-bār egler beni" (s.144:8)
4. "Egleyen göñlümi gerçi mey ü cām olsa gerek" (s.180:19)

eglence: *Avuntu.*

1. " 'Āşıḳuñ olur şarāb-ı erġavān eglencesi" (s.100:8)
2. "La'l-i cānān şevḳıdur her laḥẓa cān eglencesi" (s.100:7)

eglence: *Gönül eğlendirecek, hoş vakit geçirtecek şey.*

1. "Ve bu birḳaç beyit eglence redīf ḳaṣīdedendür." (s.45:27)
2. "Kim o sevdādur bu çeşm-i ḫūn-feşān eglencesi" (s.46:4)
3. "Yād-ı la'l-i rūḥ-baḫşuñ ḫaste cān eglencesi" (s.46:6)
4. "Ṭıfl-ı ṭab'uñ ṣūre-i Nūr u Duḫān eglencesi" (s.46:8)
5. "Çün ġarībüñdür ümīd-i ḫānümān eglencesi" (s.46:10)
6. "Gerçi 'uşşāḳuñ olur derd-i nihān eglencesi" (s.46:1)
7. "Oldı şeydā göñlüme āh u fiġān eglencesi" (s.46:2)

eglence ol-: *Alay konusu hâline gelmek.*

1. "Baña oldı ḫayālüñ eglence" (s.142:4)

egn: *Sırt, üst*

1. "Ḳıldı egninde hemān bir pārelenmiş pīrehen" (s.153:18)
2. "...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne 'Acem libāsın giderdi." (s.68:28)
3. "Ṣoyup egninden ol köhne pelāsın" (s.69:1)

ehālī-i kirām: *İşin ehli kimseler.*

1. "Fetevādan Ḳorḳudiyye adlu bir kitāb te'līf idüp mevālī-i ʿiẕām ve ehālī-i kirām ḥużūr-ı şerīflerinde maḳbūl ü merġūb vāḳiʿ olmışdur." (s.23:3)
2. "Ṣābıḳan vāḳiʿ olan mevālī-i ʿiẕām ve ehālī-i kirām cemʿiyyetinden ḳalmış baḳıyye-i selef ve aḥsen-i ḫalef sāl-ḫūrde vü..." (s.36:4)

eḫaṣṣ ol-: *Çok özel olmak.*

1. "Ve Niyāzī lafẓını çoḳ kimesne maḫlaṣ idinmiş cümleden bu kimesne eşʿārı eḫaṣṣ olup ġayrılar eşʿārına ġālib ve..." (s.117:18)

ehl: *Ehil, bir işten anlayan.*

1. "Ḳaṣāyidi laṭīf ü dil-peẕīr ve ġazeliyyātı ḫoş-āyende vü bī-naẕīr dīvānı meşhūr ve ebyātı ehl arasında meẕkūrdur." (s.77:6)
2. "Ve kendüsi Semāniyede müderris olmış ehl kişi idi." (s.63:3)

ehl-i ʿışḳ: *Aşk ehli, âşık.*

1. "Müntehādür ehl-i ʿışḳ içre bu gün Ṭūbā gibi" (s.145:11)
2. "Bu cemʿiyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri saʿādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i ʿışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm." (s.95:24)

ehl-i ʿilm: *Bilgin, âlim.*

1. "Ehl-i ʿilm ḳısmındandur." (s.100:27)
2. "Emāsil-i ʿaṣr ve efāẕıl-ı dehrde mümtāz ve ehl-i ʿilm arasında envāʿ-ı fażāyil ile imtiyāz bulmış selāset-i suḫanda..." (s.61:26)
3. "Ḳāḍícıkoġlı dimekle maʿrūf ehl-i ʿilm tāyifesindendür." (s.177:13)

ehl-i ʿirfān: *İrfan sahibi, bilgili.*

1. "Ve bu beyt daḫı maʿānī yüzinden kendüye iḫtişāṣı olan ġazelden ḫayāl-i ḫāṣṣıdur diyü ehl-i ʿirfān ḳatında ẕikr olınur." (s.27:1)
2. " ʿAceb mi ehl-i ʿirfānuñ yiri olursa mey-ḫāne" (s.103:3)

ehl-i ʿişret: *Eğlenceli.*

1. "Anaṭolı vilāyetinden ehl-i ʿişret ve ṣāḥib-ṣoḥbet ḫoş-ṭabʿ naẕmı şekker-bār ve raʿnā eşʿārı var." (s.156:22)

ehl-i defter: *Defter, hesap ehli.*

1. "Ehl-i defter bī-ḥiṣāb ri'āyetler göreler." (s.128:28-29)
2. "Ḥisāba ṣaymaz anı ehl-i defter" (s.113:20)

ehl-i diḳḳat: *Dikkat ehli.*

1. "Ehl-i diḳḳat bilüñe mū didiler" (s.107:26)

ehl-i dil: *Gönül ehli.*

1. "Eş'ārı laṭīf ü kendüsi ẕarīf ehl-i dil ġazeliyyātı vāfir ve her dürlü naẓma ḳādir kimesnedür." (s.94:5)
2. "...ehl-i dil nāzük muṣāhib ve eş'arı laṭīf kendüsi ḫaylī ẕarīf kimesnedür." (s.177:15)
3. "Eş'ārı ḫalḳ içinde meşhūr ve ġazeliyyātı ehl-i dil yārān arasında meẕkūr ve bu ebyāt anuñ eş'ārındandur." (s.160:1)
4. "Ehl-i dil ḳaldılar 'urūcında" (s.80:6)
5. "Ḫaylī ehl-i dil nāzük kāmil ḫoş-āyende 'āmgīr eş'ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var." (s.103:13)
6. "Ḫoş-ṭab' eş'ārı laṭīf ü kendüsi ḫaylī ḥarīf ehl-i dil." (s.137:8)
7. "Ḫaylī ḳābil nāzük ehl-i dil 'ulūmı tertīb üzerine görmiş fāżıl yigitdür." (s.163:16)
8. "Bu daḫı şu'arā-yı müteḳaddimīndendür ki kendüsi ẕarīf ve eş'ārı laṭīf ve kendü zamānında üstād ve dervīş-nihād ehl-i dil ve kāmil kimesnedür." (s.79:6)
9. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma'ānī ve bedī' ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil 'ilm-i şi'ri ḫūb bilür kimesne idi." (s.113:13)
10. "...cümleyi cem' idüp kendüsi daḫı ḫaylī naẕīreler dimiş ḳābil ve ehl-i dil yigitdür." (s.177:6)
11. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş 'ālim u fāżıl ve ehl-i dil kāmil Ṭrabzon diyārından merḥūm Sulṭān Selīm Ḫan ḥażretleri ile bile geldi." (s.124:4)

ehl-i fażīlet: *Fazilet sahibi.*

1. "Naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf laṭīfe-gūy ṣāḥib-ma'rifet ve ehl-i fażīlet suḫan-āferīn ve idrāk-metīn kimesnedür." (s.110:13)
2. "Taḥṣīl-i 'ulūm ve tekmīl-i ruḳūm idüp ṣāḥib-ma'rifet ve ehl-i fażīlet olup..." (s.32:11)

ehl-i fażl u ṣāḥib-kemāl: *Ahlaklı ve olgunluk sahibi.*

1. "Ehl-i fażl u ṣāḥib-kemāl ma'rifetde bī-mānend ve fenn-i kitābetde ser-āmed ve 'ilm-i ma'ānī vü beyānda mümtaz..." (s.153:20-21)

ehl-i faẕl: *Cömert, değerli kimse.*

1. "Ve kendüsi ehl-i fażl ṣāḥib-ma'rifet yigit olup eş'ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs diyār-ı 'Aceme çıḳup..." (s.83:12)
2. "...ehl-i faẕl ṣāḥib-himmet mekārim-i aḫlāḳ ve merāsim-i eşvāḳ ile muṭṭaṣıf emr-i Ḥaḳḳa ḳāyil munṣıf kimesnedür." (s.45:26)
3. "Şi're vü inşāya mütetebbi' ehl-i fażl ü ṣāḥib-ma'rifet kişi idi." (s.39:2)
4. "Ehl-i fażl ṣāḥib-ma'rifet ḳā'ide-i 'ilm ü ḥikmeti ḫūb bilür faṣīḥ ü belīġ ve her fenne tetebbu' itmiş." (s.60:6)

ehl-i fesād: *Bozguncular, fesat çıkaranlar*

1. "...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba'żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler." (s.119:7)

ehl-i firāset: *Anlayış sahipleri.*

1. "Ṣāḥīb-ma'rifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl zihni pāk ve ḫoş-ṭab' pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi." (s.48:8)

ehl-i ḥaḳīkat: *Doğru ve hak yolda olanlar*

1. "Fi'l-vāḳi' ra'nā naẓm itmiş ṣāḥib-ma'rifet ve kemāl ıssı ehl-i ḥaḳīkat kimesnedür." (s.78:14-15)

ehl-i ḫıred: *Akıl sahibi.*

1. "Güft tariheş heme ehl-i hıred" (s.150:10)

ehl-i ḥıref: *Sanatkârlar.*

1. "Ekser-i eş'ārı ehl-i ḥıref ḥaḳḳında vāḳi' olmış laṭīfedür." (s.108:20)
2. "...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā'-ı ṣanāyi' ẓuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẓhār itmiş iken āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında ḫiẓmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:9)
3. "Ehl-i ḥırefdendür." (s.156:13)

ehl-i himmet: *Yardımsever, iyilik eden, ihsan sahibi*

1. "Pādişāh-ı şāḥib-ḳırān ḥażretlerine ḳāżí-'asker olmış şāḥib-fażīlet ve ehl-i himmet kimesnedür." (s.43:3)

ehl-i ḥużūr: *Huzurlu, mutlu.*

1. " 'Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi'-i şi'rde māhir ve üslūb-ı naẕma ḳādir ḳāḍí olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẕmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür." (s.111:13)

ehl-i ḥükm: *İdareci*

1. "...buḫūr-ı evzānda ġavvāṣ ġazelleri 'ışḳ-āmīz ve ebyātı ḫayāl-engīz ḳāḍílıḳ ider ehl-i ḥükm idi." (s.98:7)

ehl-i hüner: *Hüner sahipleri.*

1. "Bir kimesneyi ki tevārīḫde Monlā İdrīs gibi şāḥib-fażl u ehl-i hüner Ḫusrev-i Rūm diyü ẕikr ider aña medḥ u ta'rīf ve taḥsīn-i laṭīf ancaḳ olur artuġ olmaz." (s.97:6)
2. "Zihī ehl-i hüner her fende kāmil" (s.6:29)
3. "Anuñ luṭf-ı ṭab'ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma'ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi." (s.60:21)

ehl-i ḳalem: *Yazarlar*

1. " 'Avām u ḫavāṣṣ arasında merġūb ve ehl-i ḳalem ṭā'ifesi ḳatında maṭlūbdur." (s.73:25)

ehli ḳatında: *İşin ehilleri nazarında, katında.*

1. "Ehli ḳatında mu'teber ü maḥbūb-ı ḫoş-āvāz düşmişdür." (s.23:6)

ehl-i kelāmu'l-lāh: *Hafız.*

1. "...ziyāde ḫūb-nefes ehl-i Kelāmu'l-lāh ṣāḥib-tertīb ṣāliḥ ü 'ābid ve zāhid kimesne idi." (s.170:6)

ehl-i ḳudret: *(Şiir söyleme hususunda) yetkin olanlar.*

1. "Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā'ir-i ẕü'l-iḳtidār çoḳ ma'ārife mālik ve ṣāḥib-ma'rifet ve naẕm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş'ārı var." (s.104:12)

ehl-i ma‘rifet: *Marifet ehli, ârifler*

1. “ ‘Arabdan ve ‘Acemden ehl-i ma‘rifet adına olan kimesneleri buldurup getürdüp fevḳa’l-ḥad ri‘āyet itdürürdi.” (s.15:14-15)
2. “Ṣaḥib-faż̧l ḫayāl-engīz çoḳ eş‘ārı vāḳi‘ olmış ehl-i ma‘rifet nāzük-mizāc fāżıl kişi idi.” (s.105:22)
3. “Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma‘rifet faż̧ıl netāyic-i ṭab‘ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi‘yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve...” (s.63:11)
4. “Ḥilye-i faż̧l ile müzeyyen ve zīver-i ‘ilm ile mübeyyen ehl-i ma‘rifet ve ṣāḥib-faż̧īlet.” (s.112:13)
5. “Bu diyārda ṣāḥib-faż̧īlet ve ehl-i ma‘rifet kimesneler nihāyetsüzdür...” (s.187:30)
6. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve ẕihni açuḳ ehl-i ma‘rifet kāmil yigitdür” (s.155:19)
7. “Faż̧īlet ü ḥikmet bābında bī-naẕīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-faż̧l u ehl-i ma‘rifet fāżıl ve...” (s.56:9)
8. “Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü ‘ülemā şi‘r ü inşāya ve ehl-i ma‘rifete māyil ‘adāletde ve seḫāvetde ‘adīmü’l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi” (s.17:3)

ehl-i maḳāl: *Söze sahip, söz söylemede mahir.*

1. “Çoḳ ma‘ārife mālik ṣāḥib-kemāl ve ehl-i maḳāl pādişāh-ı ‘ālem-penāh sancaġın çekmiş kişidür.” (s.50:24)

ehl-i meclis: *Mecliste bulunanlar.*

1. “...ehl-i meclisüñ içine āteş bıraġup her biri hāy u hūydan ‘ālem yüzin şūr u ġavġā ve...” (s.125:12)

ehl-i meẕāḳ: *Zevk sahipleri*

1. “Ḫaylī eş‘āra mālik ehl-i meẕāḳ meşrebi ṣāf ve ‘inde’l-inṣāf eş‘ārı güzel ammā...” (s.34:4-5)

ehl-i muṣāḥib: *Hoş sohbet.*

1. “Edirnede vāḳi‘ olan Lārī mescidine beytü’l-‘ibādet tārīḫ dimişdür.” (s.148:25)

ehl-i mürüvvet: *Cömertler.*

1. “Ṣāḥib-ma‘rifet ve ehl-i mürüvvet kimesne idi.” (s.49:9)

ehl-i nücūm: *Yıldızlar ehli, yıldızlarla ilgili ilim sahibi.*

1. "Ehl-i nücūm istiḫrācınca taḳvīm yazmışdur." (s.128:20)

ehl-i ṣanāyi': *Sanat ehilleri, sanatla uğraşan kişiler*

1. "Ehl-i ṣanāyi'dendür." (s.131:5)

ehl-i sūḳ: *Çarşı halkı, esnaf*

1. "Bunda bir ḳābiliyyet fehm idüp ehl-i sūḳ arasından faḳīr aldum çıḳardum." (s.148:19)

ehl-i sülūk: *Bir tarikata bağlanmış kişiler.*

1. "Şeyḫ Vefā ḥażretlerinden tāyib ve çoḳ ma'ārif taḥṣīl eylemiş rāh-ı Ḥaḳḳa ẕāhib ehl-i sülūk kimesnedür." (s.92:15-16)

ehl-i temīz:*Temiz olan, salih kimselerden olan kişi.*

1. " 'Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẕūrı ṣāḥib-fażl 'azīz 'ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş." (s.61:13)

ehl-i vaḳār: *Vakar sahibi. (Ağırbaşlı, efendi)*

1. " 'Atabe-i 'Osmānī ve südde-i ḫāḳānī ẕuhūr ideli bu deñlü dīndār müslimān ehl-i vaḳār vezīr bir daḫı olduġı ma'lūm degüldür." (s.34:19)

ehl-i ẕekāvet: *Çabuk anlama ve kavrama yeteneği olan.*

1. "...ehl-i ẕekāvet üslūb-ı leṭāyifde bī-mānend kimesnedür." (s.128:19)

ehl-i ẕevḳ:*Zevk sahibi.*

1. "Ġāyet ḫoş-ṭab' nāzük-vücūd pür-şevḳ ve 'ıyş ü 'işret sever lā'ubālī ehl-i ẕevḳ kimesne idi." (s.100:27)
2. "Anuñ eş'ārın ṣāḥib-ẕevḳ olan ma'lūm ve ehl-i ẕevḳ bi't-tamām mefhūm idinür." (s.108:26)
3. "Ehl-i ẕevḳ olanlar Yūsuf u Zelīḫā naẕmın idenlerde bundan yeg naẕm itmiş yoḳdur dirler." (s.65:26)

ehl: *Mensup olanlar, bir yerde sakin olanlar.*

1. "...eknāf-ı cihāna ṭopṭolu olmaġla yir yüzi ḫalḳı ẕürefāsı ve dünyā ehli fuẕālāsı anuñla ḫoş-ḥāl ü mesrūrü'l-bāl olurlardı." (s.95:17)
2. "Gel iy derd ehli 'āşıḳ olma ġāfil" (s.186:16)
3. "...Medīne-i münevvere ve Ka'be-i muṭahhara ehlinden ba'żı şikāyetcileri gelüp 'arż olındıḳda sa'īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp 'ulūfeden giderüp tīmār emreyledi." (s.102:13)

ehl: *Bir işi yapan, erbap.*

1. "Görüp bir ṭıb ehli anı didi" (s.127:4)
2. "Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi." (s.137:21)
3. "Şarāba rūḥ-ı sānīdür diyenler ḥikmet ehlidür" (s.103:6)
4. "Nitekim saña 'ādetdür niyāz ehline nāz itmek" (s.132:1)
5. "Ḫarābāt ehliyem zāhid yirümdür ḳünc-i mey-ḫāne" (s.175:14)

ehliyet: *Bir işi yapabilme gücünü sağlayan ustalık, kābiliyet ve kifâyet, yeterlik.*

1. "Maḥrūsa-i Edirnede müderris olmış ehliyet ile ma'rūf ve kemāl-i ma'rifet ile mevṣūf kimesnedür." (s.162:1)

ehliyyet ü ḳābiliyyet: *Yeterlilik ve yetenek.*

1. " 'Ulūm-ı ẕāhire maşġūl ehliyyet ü ḳābiliyyet ile mevālī-i 'iẕām ḥużūrlarında maḳbūldür." (s.168:2-3)

ehliyyet: *Kabiliyet, kifayet ve yeterlilik*

1. "Emsāl ü aḳrān arasında ehliyyet ile mevṣūf faẕilet ü ẕekāvet ile ṭanbūr-nevāz ve 'ilm-i mūsıḳīde tamām-ı imtiyāz bulmış." (s.177:14)
2. "Ehliyyet ile añılur ve 'ulemā vü fużalā arasında faẕīlet ile meẕkūr kimesnedür." (s.133:6)
3. "Ḫaylī i'tibār u iştihār ve ehliyyet ile meşhūr ve faẕīlet ile ẕuhūr bulmış fāẕıl u kāmil kişi idi." (s.63:4)
4. "Ẓāhir 'ulūma sa'y idüp çoḳ ḳābiliyyeti ve ḫaylī ehliyyeti var." (s.176:10)
5. "Anuñ ehliyyetine ve ḳābiliyyetine tamām i'timād itmiş idi." (s.51:14)

ehlu'llāh: *Yalnız Allah'a rabt-ı kalb eden, edenler, veli evliyâ.*

1. "Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu'llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi'ār ve taḳvāyı disār idindi." (s.66:14)

ejder-i āh: *Âh ejderi; (âşığın) âhının ejderi.*

1. "Göge aġarken ejder-i āhum" (s.54:12)

eḳall-i ḳalīl ol-: *Sayıca yok denecek kadar az olmak.*

1. "Ammā cevdet-i ṭab' ḳılletinden eş'ārı eḳall-i ḳalīl olmaġın Mevlāna Şevḳī laṭīfe yüzinden aña bu ḳıṭ'ayı didi." (s.113:15)

ekmel: *Daha, pek kâmil, noksansız, mükemmel.*

1. "Bu cümlenüñ efḍali ve bu zümrenüñ ekmeli ḳıdvetü'ş-şu'arā'i'l-müteferridīn zübdetü'l-fuṣaḥā'i'l -mütecerridīn kilīddār-ı gencīne-i İlahī ve..." (s.139:17)
2. "...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab' nāzük-mizāc 'ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür." (s.44:7)

eknāf-ı cihān: *Dünyanın her tarafı.*

1. "...eknāf-ı cihāna ṭopṭolu olmaġla yir yüzi ḫalḳı ẕürefāsı ve dünyā ehli fuẕālāsı anuñla ḫoş-ḥāl ü mesrūrü'l-bāl olurlardı." (s.95:16)

ekremü'l-'ālī: *Çok kerem sahibi.*

1. "Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmān'ı tedvīn idüp yazan mevle'l-mevālī ekre-mü'l-e'ālī merḥūm Mevlānā Şeyḫ İdrīs oġlıdur ki sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine defterdār olmışdur." (s.45:21)

ekser: *Büyük bir kısmı, çoğu*

1. "...vezne gelen kelimātınuñ ekseri fāḥiş fuḥşiyyāt-ı nā-fercām olmaġın ṭab'-ı selīm andan ībā ve ẕihn-i müstāḳīm ibrā itmemek olmaz." (s.109:28)
2. "Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm şā'irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür." (s.152:27)
3. "Didügi eş'ārı ekser 'ale'l-fevr dir bedīhe-gūydur." (s.179:5)
4. "İstanbul ḳāḍısı iken virdügi ḥüccetlere imżā yazduḳda ekser naẕm idüp 'Arabī ebyāt ile yazardı." (s.53:9)

5. "...ekser didügi eş'ār mev'iẕe ṭarzında vāḳi' olup cümle-i eş'ārından bu bir kaç beyt anuñdur ki taḥrīr olup ẕikr olındı." (s.135:18)
6. "Ṭabī'ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmaġın Maḥmūd Paşa ba'żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp..." (s.89:5)

ekser-i 'ömr: *Ömrün çoğunluğu.*

1. "Ekser-i 'ömri bu faḳīr ḳatında geçmiş idi." (s.148:20)

ekser-i ebyāt: *Pek çok beyit.*

1. "Selīḳī-ṭab' olup ṭabī'at ḳuvvetiyle didügi eş'ārı laṭīf ü dil-keş vü ekser-i ebyātı vü maṭla'ları ġāyet ḫoş vāḳi' olmışdur." (s.88:7)

ekser-i eş'ār: *Şiirlerin çoğu, ekserisi.*

1. "Ekser-i eş'ārı ehl-i ḥıref ḥaḳḳında vāḳi' olmış laṭīfedür." (s.108:20)

ekser-i evḳātda: *Vaktin çoğunluğu.*

1. "Çoḳ ma'ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su'āl zaḥmeti 'ārıż olmışża'īf-mizāc ki-mesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi." (s.126:11)
2. "Sulṭān Meḥemmmed Ḫan ile ekser-i evḳātda ḥużūr-ı şerīflerinde muṣāḥabet ve ḫāk-i pāy-ı kīmyā-yı sa'ādet-baḫşlarında münāsebet idüp..." (s.55:4)

ekser-i ḫalḳ: *Halkın çoğunluğu.*

1. "Ekser-i ḫalḳınuñ ṭıynet-i şi'riyyesi ġālib ve kemāl ü ma'rifete ṭālibler olmaġın ṭabī'at ḳuvvetiyle şi're heves idüp..." (s.187:27)

ekser-i leṭāyif: *Latifelerin çoğunluğu.*

1. "...ekser-i leṭāyifde didügi ebyāt hezle māyil ve ḥikāyeye mebnīdür." (s.158:20)

ekser-i ma'mūre-i arż: *Yeryüzünün çok gelişmiş yerleri.*

1. " 'Arabı vü Pārsı vü diyār-ı Hindi seyr eyleyüp müsāferetle ekser-i ma'mūre-i arżı temāşa eyleyüp gezmişdür." (s.90:17-18)

ekser-i muṣāḥabet: *Sohbetlerin bir çoğu.*

1. “Ġāyet muṣāḥabeti laṭīf ve eş‘ārı güzel kendüsi ẕarīf ekser-i muṣāḥabeti ṣāhib-devletlülerledür.” (s.134:18)

ekser-i mümāreset: *Alıştırmaların çoğunluğu.*

1. “Lakin ṭabī‘atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmaġın gāyet eyü müverriḫdür.” (s.150:6)

eksik: *Bir bölümü olmayan, noksan, natamam.*

1. “Senüñ iy müşterī-ṭāli‘ neñ eksik ḥüsn-i himmetde” (s.135:24)

eksil: *Azalmak*

1. “Ṣoḥbetüñ revnaḳısın dünyede art eksilme” (s.49:5)

eksük: *Eksik, noksan.*

1. “Ġāyet-i feṣāḥat ü belāġatlarından rūz-merre söylenen her bir sözleri vezn olsa bir ḥarf artuḳ eksük bulınmaz.” (s.11:19)

eksük düşür-: *Küçük düşürmek.*

1. “...pādişāh ḥużūr-ı şerīfinde Nişāncı-zādeyi eksük düşürmek içün Nişāncı pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ eyyām-ı sa‘ādetinde...” (s.29:10)

eksüklig: *eksiklik II kusur*

1. “Bilsin eksükligini iñende ra‘nālanmasın” (s.64:10)

el irmez: *Ulaşılamayan, erişilemeyen (kimse veya şey.)*

1. “Ḳāmetüñ naḫli bülend oldı aña el irmez” (s.148:4)

el ur-: *Bir işi yapmaya girişmek.*

1. “Öpüp lebüñi zülfüñe el urup uzandı” (s.80:23)

el vir-: *Yardım etmek, fırsat vermek.*

1. “...cihāngīr-i gītīsitān ḥażretlerinüñ eyyām-ı salṭanatı ve zamān-ı sa‘ādetinde suhūlet-i bī-bedel ile güzel el virdi.” (s.188:20)
2. “Ayaġa düşdüm anuñçün bana el virdi peymāne” (s.175:15)
3. “Furṣat el vire yitem item düşürem yardan” (s.88:14)

4. “Anda derc olan ma‘āni-i ġarībe ve leṭāyif-i ‘acībe ki aña müyesser oldı bir kimseye daḫı el virmedi.” (s.139:29)

el vir-: *Meydana gelmek, olmak, oluşmak*

1. “Mesnevīsi güzel el virmişdür.” (s.49:13)

el: *Tarağın her bir dişi.*

1. “Şānenüñ gitsün eli zülf-i perīşānuñdan” (s.148:3)

el: *Başkaları, ağyar*

1. “Vardum göze göz elden baş ḳoydum ayağına” (s.176:13)

el: *Sâhiplik, mülkiyet ifâde eder.*

1. “Yolına ḥarc ideyin naḳd-ı sebāt elde iken” (s.44:12)

el: *Bir organ olan el.*

1. “Bir elde mühr-i ḫātemī bir elde cām ola” (s.10:13). “Elde tesbīḥ u ‘aṣāsı ṣalavāt ile yürür” (s.33:4)
2. “Yitmez mi temāşā-yı nigār el de ṣunarsın.” (s.49:1)
3. “Kitāb bir yüksek yirde bulınup el kitāba irmedi.” (s.55:9)
4. “Pīr oldı Sāġarī ḳomaz elden piyāleyi” (s.125:17)
5. “Sāḳī elden ayaġı hīç ḳomaz” (s.108:8)

el-‘uhdetü ‘ale’r-rāvī: *Rivayet edenin mesuliyetindedir.*

1. “El-‘uhdetü ‘ale’r-rāvī” (s.68:5)

el-‘ulemāü veresetü’l-enbiyā: *Alimler peygamberlerin varisleridir.*

1. “...‘ilm ü ma‘rifet būsitānında ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn diren fużalā ve ‘ulemā ki el-‘ulemāü veresetü’l-enbiyā na‘tiyle rif‘at u rütbet bulup...” (s.52:17-18)

el-aḥkām: *Hükümler.*

1. “...ve ecrām-ı nūrānī ber-mūcib-i ḥisāb zīc yalanı şöyle iḳtiża eyler kim el-aḥkām...” (s.128:25)

el-ān: *Hâlâ, şu anda bile.*

1. “el-ān ḫizmeti mūcib-i ‘āṭıfet-i ḫusrevānī ve müstevcib-i himmet-i sulṭānī olduġı ḥaysiyyetiyle ravżāt-ı āmāllerine ve...” (s.52:7-8)

2. "...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab' u nev-niyāz şu'arā ve ẕurefā yigitler ki..." (s.9:18)

elçilik: *Elçi olma durumu.*

1. "Uğurluoğlı 'Aceme varup pādişāh olduḳda merḥūm Sulṭān Bāyezīde elçilik ṭarīḳı ile gönderdi." (s.152:23)

elden git-: *Bir şeyi yitirmek, yoksun olmak*

1. "Sāḳiyā mey vir ki bir gün lālezār elden gider" (s.16:10)
2. "İrişür faṣl-ı ḫazān bāġ-ı bahār elden gider" (s.16:11)
3. "Bāḳi ḳalmaz kimseye naḳş u nigār elden gider" (s.16:13)
4. "İt gibi murdār raḳīb ölmezse yār elden gider" (s.16:14)

ele al-: *Tutmak, eline almak*

1. "Şikār içün ele alduḳça şeh-bāz" (s.7:15)

ele gir-: *Ele geçmek, sahip olmak.*

1. "Ki geçer furṣat-ı 'ömr-i güẕerān girmez ele" (s.44:13)

elf: *Çok, fazla.*

1. "...āḫirü'l-emr elf cidd ü cehd ile yanına alup Çaġşurcı Şeyḫī ol maḥalde bu beyti didi." (s.158:24)

elfāẕ u eş'ār: *Lafızlar ve şiirler.*

1. "Ḫoş-ṭab' faṣīḥ ve sözleri melīḥ ḫaylī elfāẕ u eş'āra mālikdür." (s.143:6)

elfāẕ u ma'ānī: *Söz ve mana.*

1. "Lakin elfāẕ u ma'ānī bābında ve ḥikāye basṭı ḫuṣūṣında ve cā-be-cā münāsebetle emsāl īrād itmekde..." (s.69:15-16)

elfāẕ: *Kelimeler, sözler.*

1. "Ṭabi'atı hezle māyil ü elfāẕı fuḥşiyyāta ḳābil." (s.148:21)
2. "Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab'ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi." (s.40:9)
3. "...eş'ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẕı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-

āyende bī-bedel naẕmı ġarrā ve ġazelleri güzel." (s.74:12)

4. "El-ḥāṣıl elfāẕı leṭāfetden ḫāli degüldür." (s.107:22)
5. "Naẕmı şīrīnü elfāẕı rengīn ve bu bir kaç maṭla' anuñ meşhūr olan eş'ārındandur." (s.88:9)
6. "Eş'ārı sūznāk ü münaḳḳaḥ ġarrā ve elfāẕı pāk ve mesel-āmīz feraḥ-fezādur." (s.141:26)
7. "Eş'ārında eyü ḳasdlar ider ḫoş-ṭab' elfāẕı hem-vār ve naẕmı ḫūb u üstüvār kimesnedür." (s.127:13)
8. "Ṭarz-ı şi'ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab'ı maḥbūb ve elfāżı merġūbdur." (s.33:8)
9. "Elfāẕı selīs ve ġazeliyyātı nefīs kimesnedür." (s.153:13)
10. "Ḫoş-ṭab' 'āşıḳ-meşreb vāfir eş'āra mālik eş'ārı 'āşıḳāne ve elfāẕı merdāne çoḳ levendlik itmiş lā'ubālī kimesnedür." (s.183:7)
11. "Elfāẕı şīrīn ve edāsı rengīn şā'irdür." (s.181:13)
12. "Elfāẕı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā'ide-i şi'ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür kişi idi." (s.99:25)
13. "Ḫoş-ṭab' pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā'ide-i eş'ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu' itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş'ārından ma'lūmdur." (s.116:10)
14. "...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb' elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi." (s.60:9)
15. "Elfāẕı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk ṣāḥib-fāżilet ve kemāl eyesi pür-ma'rifet naẕmı laṭīf ü maṣnū' ve..." (s.74:28)
16. "Elfāẕı selīs ve edāsı nefīs ve cümle-i eş'ārından bu birḳaç beyt anuñdur ki ẕikr olınur." (s.89:24)
17. "Naẕmı laṭīf ü selīs ve elfāẕı dürr-i nā-yāb gibi nefīs." (s.130:8)

elfāẕ-ı dil-keş: *Etkileyici sözlü.*

1. "Nesl-i 'Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab'-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī'at-ı şi'riyye fehm itmegin şi're sevḳ itmiş." (s.68:17-18)

elfāẕ-ı dürer-bār: *İnci saçan (güzel) sözler.*

1. "Ve bu beyt anuñ elfāẕ-ı dürer-bārından ṣādır olan eş'ārındandur." (s.40:10-11)
2. "...elfāẕ-ı dürer-bārlarına efkār-ı ṭab'-ı zeḫḫārlarından leṭāfet ü ṣūret virüp her biri mecālis-i 'irfān ḥużūrlarında cevelān-ı ṭab' ile cilve-sāz ve..." (s.161:4)
3. "Cevelān-ı ṭab'ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭí söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü faẕl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū 'Alī Sīnā kesb-i 'ilm-i ma'rifet iderdi." (s.43:7)

elfāẕ-ı gevher-bār: *İnci saçan sözler.*

1. "...miżmār-ı belāġatda çābük-süvār nükte-rübā olup elfāẕ-ı gevher-bārları 'arūs-ı ebkār-ı ṭab'-ı zeḫḫārlarını tezyīn ve..." (s.95:12)

elfāẕ-ı le'ālī-irtisām: *Söz incilerinin resmi.*

1. "...elfāẕ-ı le'ālī-irtisāmını taġaffül ü taḫayyül eylemeye ve Ḫusrev-i Dehlevī ve Ḫʸāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī daḫı ġazeliyyātınuñ aṣlā ḫayāline irmeye." (s.47:4)

elfāẕ-ı muḫtasar-ı müfīd: *Faydalı ve kısa sözler.*

1. "İçinde çoḳ ma'ānī-i cedīd ve elfāẕ-ı muḫtasar-ı müfīd derc eyleyüp beyān ve ḥikāyesinüñ her müşkilin ḥall idüp 'ıyān eylemişdür." (s.163:19-20)

elfāẕ-ı naẓm: *Şiirindeki sözler.*

1. "Bunuñ eş'ārında olan selāset ve elfāẕ-ı naẓmında silk olan leṭāfet degme şā'irin şi'rinde yoḳ."(s.74:14)

elfiyye: *Recez bahrinde yazılan biner beyitlik manzum eserler.*

1. "...elfiyye ve şelfiyye üslūbında Dāfi'ü'l-ġumūm Rāfi'ü'l-hümūm adlu bir kitāb te'līf itdi." (s.109:14)

el-ḥaḳ: *Doğrusu, hak budur ki.*

1. "El-ḥaḳ yaramaz itmedi eyü eylemişdür." (s.149:10)

elḥamdüli'llāh: *Tanrıya hamdolsun.*

1. "Elḥamdüli'llāh ki bu evrāḳ-ı perīşān ve bu ṣaḥāyif-i ḫāṭır-nişān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ve..." (s.188:16)

el-ḥāṣıl: *Nihayet, netice itibariyle, sonuçta.*

1. "El-ḥāṣıl bu fenni kemāline yitişdürmişdi." (s.151:21)
2. "El-ḥāṣıl kelām-ı mevzūn bābında ḳılı ḳırḳ yaran pehlevān-ı suḫan-senc ve mübāriz -i 'arṣa-i elfāẕ nükte-perdāz -ı penc-gencdür." (s.139:11)
3. "El-ḥāṣıl elfāẕı leṭāfetden ḫāli degüldür." (s.107:22)
4. "El-ḥāṣıl kendü vādīsinde mümteni'ü'n-naẕīr ḫaylī eş'ār dimişdür." (s.164:10)
5. "El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab' nāzük ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister." (s.15:16)
6. "El-ḥāṣıl sözi ḥadd-i i'cāza iletmiş beyne'l-mevālī ve'l-ahālī kitābı maḳbūl ve eş'ārı menḳūldür." (s.69:20)
7. "El-ḥāṣıl ol ḳadar olur." (s.26:13)
8. "El-ḥāṣıl aña çoḳ i'tiḳādı var idi." (s.51:15)

elif: *Arap alfabesinin ilk harfi.*

1. "Yazmaġa ḳādir olmayan bir elif" (s.143:12)

elikdür-: *Korkutmak, ürkütmek.*

1. "Elikdürür lebi ḳand-ı nebatı" (s.187:5)

elinde: *(Bir şeyin birisinin) Elinin içinde olma durumu. II Bir durum veya olayın birisinin idaresi altında olması.*

1. "...yine vaṭan-ı ma'rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı." (s.69:28)

elinden al-: *Mahrum etmek, sahip olduğu şeyi ele geçirmek*

1. "Ṣoñradan müte'accem olduġı duyılıcaḳ sulṭān-ı gītīsitān tekyeyi elinden aldı." (s.93:16)
2. "Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem' idüp gelüp babasıyla ceng-i 'aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı" (s.19:16)

eline al-: *Tutmak, elle bir nesneyi kavramak.*

1. "Süvār olup eline alsa nīze" (s.7:29)

elḳāb: *Lakaplar, ünvanlar*

1. "...her şaḫṣuñ mertebesine göre kendü dāyiresine lāyıḳ mürāselāt ü berevāt ta'rīf ü ẕemm ise elḳāb ẕikr eyleyüp yazup tedvīn itmiş." (s.73:20) "Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā'dan biñ bir ḳal'anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā'ından her bir ḳal'aya bir nev'a elḳāb yazup..."(s.46:33)
2. "...birine yazduġı elḳābı birine daḫı yazmayup bunda olan ḳudret ü miknet bir kimseye daḫı müyesser ve belki maḳdūr-ı nev'i beşer olmış degüldür." (s.46:34)

eller üzre ṭutul-: *Çok değer verilip sevilmek, kendisine büyük ölçüde saygı gösterilmek.*

1. "Eller üzre ṭutuldı ḫāme misāl" (s.143:13)

elsine-i nās: *Halk dili.*

1. "Ḳaṣāyidi ḫayāl-engīz ve ḳıt'aları gevher-rīz dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil ve kendüsi ma'ārif ile mükemmel kimesnedür." (s.96:27)
2. "Eş'ārı vāfir ve kendüsi nefīs şā'ir Dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil..." (s.39:11)

elṭāf-ı 'ām: *Herkese iyilik yapmak.*

11. "...muttaṣıf vecīh ve iḥsān u birr ile mevṣūf elṭāf-ı 'ām ile aña kimse şebīh olıbilmek yoġidi." (s.40:7)

elṭāf-ı 'amīme: *Pek çok lütuf.*

1. "Ol ḥażretüñ aḫlāḳ-ı kerīmeleri ve elṭāf-ı 'amīmeleri lā-yu'ad u lā-yuḥṣādur." (s.12:10)
2. "Elṭāf-ı 'amīmeleri bī-ġāyet ve a'ṭāf-ı kerīmeleri mālā-nihāyetdür." (s.43:11)

elü iriş-: *Gücü yetmek, bir şeye ulaşacak kadar güçlü olmak.*

1. "Saña irişmez elüm nideyin eyvāh meded" (s.123:9)

el-vāḥidu ke'l-elf: *Biri(tanesi) bin (tane) gibi.*

1. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı şāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde

bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:24)

el-veledü sırrı ebīhi: *Çocuk babasının sırrıdır.*

1. "Faẓl u kemāl ile memlū envā'-ı ma'ārifle ṭopṭolu eş'ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış." (s.45:25)

em ol-: *Çare olmak, bir derde deva olmak.*

1. "Cihānuñ cümle derdine em oldun" (s.187:18)

em: *İlâç, devâ, çâre, derman.*

1. "Em vir didi dil la'lüñe derd ise didi merg" (s.134:7)

em: *Farsça "hem" anlamındadır.*

1. "Şāh-ı Hind ez leşker-i ferzāne em şad pīl-māt" (s.21:2)
2. "Zehmha-i sine em ez gayr mi poşem be dag" (s.21:11)

em-: *Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek.*

1. "Berü gel leblerüm em didi ḳabūl eylemedüm" (s.157:14)
2. "Emilür diyü dudaġuñ leb-i peymāne gibi" (s.157:4)

Emānī: *(ö.1590-91) Şair İstanbulludur. Hakkındaki bilgiler sınırlıdır.*

1. "Emānī" (s.145:3)

emāret: *Emirlik, hükümdarlık*

1. "...her biri vezāret ü ṣadāret ve emāret menzilesinde..." (s.24:14)

emāsil-i 'aṣr: *Asrın emsalleri.*

1. "Emāsil-i 'aṣr ve efāẕıl-ı dehrde mümtāz ve ehl-i 'ilm arasında envā'-ı fażāyil ile imtiyāz bulmış selāset-i suḫanda..." (s.61:25)

emin: *Güvende olmak*

1. "Bī-ḥamdi'llāh emīnem 'Ārifī ġavġā-yı 'ālemden" (s.167:3)

emīn: *Devlet görevlisi, memur.*

1. "İstanbul emīni olan Bāyezīd Çelebinüñ oġlıdur." (s.178:12)

emīr: *Bey ve padişah.*

1. "Ḥüsn-i tedbīrde bī-naẕīr ve fikr ü feräset mülkinde emīr." (s.33:13)

emīr-i naẕm: *Şiirin reisi.*

1. "Emīr-i naẕm ya'nī kim Revānī" (s.162:12)

emīr-i naẕm: *(1496-97) Ahmet Paşa'nın lakabıdır. Şairlerin emiri anlamına gelir.*

1. "Bülend-pervāz u suḫan-perdāz olduġı ḥaysiyetle Emīr-i Naẕm diyü laḳab itmişlerdür." (s.26:14-15)

emīr-i ṣāḥib-serīr: *Makam sahibi emir.*

1. " 'İlm-i mūsīḳīde bī-naẕīr ve fenn-i edvārda emīr-i ṣāḥib-serīr idi." (s.137:17-18)

Emīr Buḫārī Tekyesi: *İstanbul'un Fatih semtinde bulunan tekke II.Bayezid tarafından yaptırılmış ve Emir Buhari'ye tahsis edilmiştir.*

1. "Mezārı İstanbulda Edirne ḳapusında Emīr Buḫārī tekyesi ḳurbındadur." (s.112:3)

Emīr Buḫārī: *(ö.1430) Osmanlıların kuruluş devrinde yaşıyan, tefsîr, hadîs, kelâm âlimi ve mutasavvıf.*

1. " 'Ulūm -ı ẕāhire sa'y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik 'ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi." (s.66:11)

Emīr Devletşāh: *(ö.1494-5) İran şairleri hakkındaki tezkeresiyle meşhur olan Türk asıllı müellif.*

1. "Ve Ḫorasān mīrzādelerinden sa'ādet-penāh vilāyete bārgāh Emīr Devletşāh ki zīver-i dāniş ü fazīlet ile ārāste ve..." (s.4:24)

Emīr Sulṭān Tekyesi: *Bursa, Emirsultan semtinde yer alan tekke, Kübreviye, Halvetiye ve Nakşibendiye tarikat mensupları tarafından kullanılmıştır.*

1. "Dimetoḳa ḳāḍísı iken Burusada Emīr Sulṭān tekyesine varup dervīş oldı." (s.117:22)

emr: *Bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.*

1. "Allāhu tebāreke ve ta'āla emri ile firdevs-i a'lāda mekān ṭutup raḥmet-i raḥmān ile āsūde-cān olduḳlarınca ve..." (s.52:6)
2. "...gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler." (s.18:13)
3. "Pādişāh-ı ẕıllu'llāh ḥażretlerinüñ divān-ı 'āli-şānında ṣādır olan aḥkām-ı fermān-ı ḳażā-cereyān ne ise cümle anlaruñ emrine müfevveżdür." (46:13)
4. "Ol eclden bu emr bir niçe zamān te'ḫīr olup ıġmāż olmuş idi." (s.5:20)
5. "Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp..."(s.6:9)

emr eyle-: *Emretmek.*

1. "Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa'āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa'āmdan bize daḫı vāfir ṭa'ām bişür diyü emr eyledi." (s.29:17)
2. "Anda olan beglerüñ adı muḫannes adına daḳılup pādişāh ġażab idüp ḥabs emr eyledi." (s.48:26)

emr it-: *(Yapılması istenen şeyi) Kesin olarak bildirmek, buyurmak.*

1. "Bu ġazeli diyeni buluñ diyü emr idüp cüst ü cū itdüklerinde Üsküb'de bulunup pādişāha 'arż olındıḳda..." (s.104:28)

emr it-: *Emir etmek, buyurmak.*

1. "Ḥattā merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ḫān Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı Şeh-nāme baḥrında naẓm itmege emr itdi." (s.85:15)
2. "Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretleri Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı 'Arabī terkīb ile yazmaġa emr itmişlerdür." (s.43:23)

emr ol-: *Hükmetmek, emir vermek.*

1. "Ḥażret-i Ḫudāvendigār Pādişāh-i kāmkār hużūr-ı şerīfle-rinde emr olan ta'āmı bişirüp tertīb-i pādişāhī ve..." (s.29:18)
2. "...dergāh-ı 'ālem-penāhlarında olan divītdārlıḳ ḫiẕmetin aña iḥsān idüp der-i devletden ḳul gönderüp gelsün

ḫiẕmetinde olsun diyü emr olduḳda..." (s.105:3)

3. "Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal'aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı." (s.48:20)

emreyle-: *Emretmek*

1. "Monlā Luṭfiye ḫiṭāb idüp "baña şol kitābı alıvir" diyü emreyledi." (s.55:9)
2. "...Medīne-i münevvere ve Ka'be-i muṭahhara ehlinden ba'żı şikāyetcileri gelüp 'arż olındıḳda sa'īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp 'ulūfeden giderüp tīmār emreyledi." (s.102:15)

emr-i Ḥaḳḳ: *Allah'ın emri, buyruğu.*

1. "...ehl-i faẕl ṣāḥib-himmet mekārim-i aḫlāḳ ve merāsim-i eşvāḳ ile muṭṭaṣıf emr-i Ḥaḳḳa ḳāyil munṣıf kimesnedür." (s.45:27)

emr-i kün: *Allah'ın yaratmayı dilediği şeye, "ol" diye emretmesi ve böylece onun varlık sahasına çıkması*

1. "Ṣaldı muḥīṭ-i ḥayrete mellāḥ emr-i kün" (s.141:6)

emr-i muḥāl: *Mümkün olmayan emir*

1. "Anlaruñ 'aẕamet ü ḥaşmetin ve fażīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī'ü'l-beyān ü bedī'ü'l-lisān mānend-i lū'lū-i menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese 'ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i'lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür." (s.11:25)

emr-i muṣammem: *Karar verilmiş emir.*

1. "Āḫirü'l-emr bu te'ḫīrden ḳażiyye-i ma'ḥūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan..." (s.5:23)

Emrī: *(ö.1575)Edirne'de doğdu.Emrî'nin kaynaklarda üzerinde durulan yönü tarih düşürmedeki ustalığıdır.*

1. "Emrī" (s.176:3)

emsāl: *Eş, benzer.*

1. "Ḫoş-āyende eş'ārı çoḳ ve ra'nā ebyātınuñ emsāli yoḳ." (s.180:17)
2. "Lakin elfāẕ u ma'ānī bābında ve ḥikāye basṭı ḫuṣūṣında ve cā-be-cā münāsebetle emsāl īrād itmekde..." (s.69:17)

emsāl: *Atasözü.*

1. "Ḫāṣṣa ma'nīleri ve kimse naẕmına dāḫil olmaduḳ emsāli çoḳdur." (s.142:13)
2. "Ve ġazeliyyātında ḫāṣṣa ma'nīleri ve kimse eş'ārına īrād olmaduḳ emsāli çoḳdur." (s.139:30)
3. "Memleket-i Rūmda Türkī ġazelde emsāl īrād itmegi evvel ol eylemişdür." (s.75:17)

emsāl-āmīz: *(Bir şiirde ya da düz yazıda) atasözü kullanılması.*

1. "Emsāl-āmīz güzel ġazelleri ve ḫayāl-engīz bī-bedel maṭla'ları çoḳdur." (s.101:7)
2. "Ḫoş-ṭab' mesel-gūy ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz" (s.31:16)
3. "Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā'ir-i ẕü'l-iḳtidār çoḳ ma'ārife mālik ve ṣāḥib-ma'rifet ve naẕm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş'ārı var." (s.104:13)
4. "Güzel ġazeliyyātı ve bī-bedel emsāl-āmīz ebyātı var." (s.48:29)
5. "Eş'ārı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz edāsı pāk ve naẕmı sūznāk..." (s.163:1)
6. "Egerçi ḫayāl-engīz emsāl-āmīz ve bī-bedel ra'nā ve müntehā ġazelleri var." (s.111:15)

emsāl-i 'acāyib: *Farklı misaller.*

1. "Anda çoḳ emsāl-i 'acāyib ve leṭāyif-i ġarāyib derc eylemişdür." (s.73:17)

emsāl ü aḳrān: *Yaşıt, akran.*

1. "Emsāl ü aḳrān arasında ehliyyet ile mevṣūf faẕilet ü ẕekāvet ile ṭanbūr-nevāz ve 'ilm-i mūsıḳīde tamām-ı imtiyāz bulmış..." (s.177:14)
2. "Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve..." (s.108:14)

emżāhu: *Onun imzasıdır.*

1. “Hadirin celal emżāhu” (s.53:14)

enāra’llāhü burhānehū: *Onun delilini Allah emretti.*

1. “Ḥażret-i Ḫudāvendigāruñ enāra’llāhü burhānehū devlet-i iḳbālin Ḥaḳ ziyāde ide.” (s.128:25)

encüm: *Yıldızlar*

1. “Nergis gibi her encüm göz açdı baḳa düşdi” (s.170:2)

encümen: *Topluluk*

1. “Bolmasun ol encümen kim anda ṣaḥbā bolmadı” (s.183:12)

endām: *Biçim*

1. “Virüp endām düzetdi çeb ü rāst” (s.69:4)

endāze: *Ölçü.*

1. “Bu libāsın bir vech ile ārāyiş-i ḫūb ve endāzesin merġūb itmişdür ki ṣoñradan gelen zamāne fāżılları ve...” (s.69:13)

enfās-ı nefīs: *Güzel nefesli. Ölüyü dirilten nefesli.*

1. “Dem-i ‘Īsādur enfās-ı nefīsi” (s.6:24)

engīzcük: *Coşkunluk veren şiirler.*

1. “Ḫāṣṣa engīzcükler ḳaṣdın eyler.” (s.155:19)

engīzlik: *Coşkulu.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ hevesmend ve eş‘ārı ḫaylī ḫoşca engīzlikler ḳaṣd ider derdmend yigitdür ve fenn-i şi‘rde çoḳ mümāreseti ve...” (s.184:5)

Engürüs: *Macar, Macaristan.*

1. “...kefere-i melā‘in sābıḳān ölen ba‘żı Engürüs ḳralların tucdan taṣvīr itmişler.” (s.165:9)

enhār-ı cūybār-ı nuṣret: *Yardım suyunun nehri.*

1. “...ol ḥażretüñ gülistānı bāġ-ı salṭanatı enhār-ı cūybār-ı nuṣret ve būsitān-ı gülbün-i sa‘ādeti çeşmesār-ı ebr-i bahār-ı şevket ile ser-sebz ü ḫandān u şādān ola.” (s.67:20)

enīs ü celīs ol-: *Yakın arkadaş olmak.*

1. “...meḥābib-i nev-niyāz ve nev-ḫaṭān-ı nükte-perdāz muṣāḥebetleri ile müdām enīs ü celīs olup...” (s.186:4)

enīs ü yār-ı vefādār u hem-dem-i ġam-güsār:

Dost, ve vefalı , gam gideren bir arkadaş.

1. "Bu faḳīrüñ muṣāḥiblerinden enīs ü yār-ı vefādār u hem-dem-i ġam-güsār Divīddār Meḥemmed Çelebi." (s.135:12-13)

enīs: *Arkadaş*

1. "...Mecālisü'n-nefā'is ile dil-i ġamgīn enīs ve Bahāristān-ı dil-sitān ile dīde-i nemgīn mūnis olup her birinüñ müṭāla'asından cāna rāḥat..."(s.5:8)
2. "Sulṭān Murād ḥażretlerinüñ muṣāḥabet-i nefīslerine enīs ve meclis-i şerīflerine celīs olup müvāneset kesb itmişdi." (s.77:7)

enīs-i melā'ike-i muḳarrebīn: *Allah'a yakın olan meleklerin dostu.*

1. "Eş'ārına bir vech ile şīve virmişdür ki enīs-i melā'ike-i muḳarrebīn ve celīs-i melā'-i a'la-yı 'iliyyīne'l-müzeyyen bī-enfāsı nefīs." (s.97:1)

enīsi ol-: *Dostu olmak.*

1. "Meger rūḥu'llāh olmışdur enīsi" (s.6:25)

enīsü'l-'uşşāḳ: *Râmî-i Tebrizi'nin eseridir. 19 babdan oluşur.*

1. "Ve Enīsü'l-'uşşāḳ üslūbunda Heves-nāme adlı bir kitāb yazup telīf ve anda niçe bāb taṣnīf idüp..." (s.56:22)

envā'-ı fażāyil: *Türlü faziletler.*

1. "...'ilm ü faźl ile müsellem ve kemāl ü ma'ārif ile mükerrem ṣāḥib-luṭf envā'-ı feżāyil ile..." (s.40:6-7)
2. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẓāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı..." (s.70:26)
3. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur." (s.41:7)
4. "Emāsil-i 'aṣr ve efāẕıl-ı dehrde mümtāz ve ehl-i 'ilm arasında envā'-ı faźāyil ile imtiyāz bulmış selāset-i suḫanda..." (s.61:26)
5. "Envā'-ı faźāyille ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyille mevṣūf fāzıl-ı cihān ve kāmil-i devrān 'ilm-i ḥikmetde ser-āmed ve..." (s.58:8)

envā‘-ı fevāyid ü ḫaşāyil: *Güzel huylar ve çeşitli faydalar.*

1. "...ol ṭarīḳde daḫı mehmā-emken sa‘y-i belīġ ve cehd-i bī -dirīġ idüp sülūklerinde niçe ma‘ārif u fażāyil ve envā‘-ı fevāyid ü ḫaṣāyil kesb itmiş..." (s.54:30)

envā‘-ı in‘ām: *Çeşitleri nimetler.*

1. "Vezīrlere itdügi i‘tibārdan daha ziyāde i‘tibār u iltifāt idüp envā‘-ı in‘ām ve iḥsān-ı mālā kelām itdügini gördiler." (s.29:7)

envā‘-ı ma‘ārif: *Hüner/ilim çeşitleri.*

1. "Fażl u kemāl ile memlū envā‘-ı ma‘ārifle ṭopṭolu eş‘ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış." (s.45:24)

envā‘-ı ṣanāyi‘: *Çeşitli sanatlar.*

1. "...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā‘-ı ṣanāyi‘ ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:7)

envār: *Nurlar, aydınlıklar.*

1. "Envāra ulaş şem‘i görüp nārı n'idersin" (s.136:7)

envār ol- *Nur olmak, aydınlanmak*

1. "Rūz-ı rūşenden nola envār olursa şāmumuz." (s.63:6)

er: Farsça eğer kelimesinin şiirlerde kısaltılmış hali.

1. "Suy-ı nakş er ne-kerdem nakş-i nigari bari" (s.42:18)

er:*Erkek, kişi.*

1. "Tā ki żarar ḳıla ilidür er ocaġıdur" (s.42:5)

ercümend: *İtibarlı.*

1. "...sāyir fünūnda ercümend her ‘ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab‘ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür." (58:8-9)
2. "Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde

ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi." (s.137:22)

eren: *Ermiş, veli.*

1. "Yilden aña żarar yoḳ erenler çerāġıdur" (s.42:3)

erġavān: *Erguvan çiçeği.*

1. "Ṣanasın erġavāndur la'l-i nābı" (s.50:7)

Ergene 'İmāreti: *II. Murad zamanında Uzunköprünün bir ucuna yapılmış imarethane.(1444)*

1. "Ergene 'imāretine mütevellī idi." (s.51:9)

Ergene Köprisi: *Edirne'de 1393 metre uzunluğundaki dünyanın en uzun taş köprüsü olarak bilinir.*

1. "Rūmilinde Ergene köprisinde olan ḳaṣabadandur." (s.152:4)

erjeng: *Meşhur ressam Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua.*

1. "Resm idüp naḳş itdükde Erjeng anuñ naḳşına ḥayrān ve Mānī-i Çīn taṣvīrinde ser-gerdān olurdı." (s.77:3)

erjeng-i Çīn: *Çinli Erjeng.*

1. "İşbu naḳşı kim yazan Erjeng-i Çīn" (s.168:16)

erkān: *İleri gelenler.*

1. "Meyli baña devlet işiginde erkānuñ yine" (s.164:2)

erkān-ı devlet:*Devlet erkanı, devletin ileri gelenleri.*

1. "...pīr-i bī-ṭāḳat ve faḳīr-i bī-ḳudret olı-caḳ düşen ḳaṣīdelerin Ḥayātī ile dergāh-ı 'ālem-penāha gönderüp erkān-ı devlet daḫı pāye-i serīr-a'la-yı pādişāha 'arż eyleyüp..." (s.88:20-21)
2. "Erkān-ı devlet ḳatında mu'teber ü muḥterem iken ṣoñradan pīrlik dā'iresine ḳadem baṣup kesret-i kitābetden merdüm-i çeşmi ḫīre ve..." (s.143:1)
3. "Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan

ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ." (s.32:14)

4. "Ṣāḥib-ma'rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa'ādetde beytü'l-mālden akça ta'yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler." (s.138:1)
5. "Erkān-ı devletde kitābet ḫizmetin iderken ḫizmetden ferāġat idüp künc-i ḥużūrda ḳanā'at yüzin gösterdi." (s.166:10)
6. "Ḥayātī erkān-ı devlete varup gelmeden Maḥmūd Paşa ile münāsebet idüp ol daḫı bunda bir ḳābiliyyet müşāhede idüp kendü ḫizmetinde alıḳodı." (s.88:23)

erkān-ı sa'ādet: *Saadetliler, devletin ileri gelenleri.*

1. "...erkān-ı sa'ādet Üskübe fermān-ı hümāyuñ ile gönderdükleri ḳula baña manṣıb gerekmez diyüp..." (s.105:4)

erlik eyle-: *Erkeklik, yiğitlik etmek/göstermek.*

1. "Merdāneler içinde 'aceb erlik eyledi" (s.164:16)

ervāḥ-ı ṭayyib: *Güzel, hoş ruh.*

1. "...ervāḥ-ı ṭayyibelerinden pādişāh-ı ẕıllu'llāha meded ü yārī ve ḥāliyā ḥayāt bāġında mevcūd bulınup dergāh-ı felek-mertebet ve..." (s.67:15-16)

esās: *Temel esasları.*

1. "Naẓmı hemvār ve esāsı üstüvār gāyet zībā itmişdür." (s.65:26)
2. "Bu virdi şer' esāsına ṣıdḳ ile aḥkām" (s.65:3)

esās-ı devlet: *İktidar temeli*

1. "Esās-ı devletini muḥkem eyle" (s.160:26)

esāsı: *Tamamı.*

1. "Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı" (s.10:2)

eser it-: *Tesir etmek, etki etmek.*

1. "Dil-berüñ göñline āhum itmedi aṣlā eser" (s.132:11)

eser: *Eser, iz, nişan.*

1. “Bu beytden fehm olundı ki didüklerinden bir miḳdār eser var.” (s.34:4)
2. “Pehlūlarına naḳş eseri būriyā yiter” (s.66:3)

esfel ü a‘lā: *En alçak ve en yüce.*

1. “Çünki bir oldı esfel ü a‘lā” (s.80:5)

esīr ol-: *Esir düşmek, tutsak olmak, yakalanmak; bağlanmak, gönül vermek*

1. “Geçmişüz tāc u ḳabādan oluban ‘ışḳa esīr” (s.62:4)

esirge-: *Korumak, himaye etmek*

1. “Gel esirge beni devletlü güzel başuñ içün” (s.123:10)
2. “N’ola cellād ise ġamzeñ esirgemez mi insānı” (s.136:20)
3. “Esirger göricek kāfir ġarībliḳde müselmānı” (s.136:21)

eski eski: Çok eski.

1. “Derdā bu eski eski köynükler ile sinem” (s.147:4)

eski:

Çok zaman geçmiş olan, kadim.

1. “Eski ṣāḥib-ma‘rifet kimesnedür.” (s.134:1)

Eskisarāy: *Eski Saray, İstanbul ili Fatih ilçesine bağlı Beyazıt mahallesinde Süleymaniye Camii ile Bayezid Camii arasında bulunan 1458 yılında tamamlanan saraydır.*

1. “Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi.” (s.22:12)

esnā: *Bir işin yapıldığı veya olduğu zaman, sıra, an.*

1. “Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi.” (s.29:5)
2. “Ol esnāda Ġalaṭa boġazında bir büyük gemi deryāya batup anı çıḳarmaḳ tedārük olunmış idi.” (s.37:3)
3. “Ol esnāda Yaḥyā-nām şā‘ir daḫı bu baḥrde ve bu ḳāfiyede bir ġazel diyüp bu şi‘r aña naẕīre olur diyü mābeynlerinde ḫaylī münāza‘a vāḳi‘ olmış.” (s.59:7)

4. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:23)
5. “...seriḳa itdügi eclden ol esnāda faḳīr bu beyti laṭīfe-güne didüm.” (s.102:23)
6. “Ol esnāda merḥūm Sulṭān Bāyezīd Monlā Sa‘yīnüñ bir ġazelin bulup ṭab‘-ı şerīflerine ġāyet ḫoş gelüp...” (s.104:26)

eṣnāf-ı ḥaṣāyil: *Çeşitli nitelik, özellik*

1. “Envā‘-ı feżāyil ile ma‘rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur.” (s.41:7-8)

eŝnā-i ṣoḥbetde: *Sohbet sırası, konuşma anı.*

1. “Eŝnā-i ṣoḥbetde ‘ale’l-fevr didügi maṭla‘laruñ biri bu maṭla‘dur.” (s.14:7)

esnā-yı muḥāvere: *Sohbet sırasında esnasında.*

1. “Esnā-yı muḥāverede ṣādır olan güftār ve ḥīn-ı mülāṭefede vārid olan eş‘ārdan biri bu ḳıt‘adur.” (s.96:1)

esnā-yı muṣāḥabet: *Muhabbet sırasında esnasında.*

1. “esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş‘ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş‘ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup” (s.9:15)
2. “Esnā-yı muṣāḥabetde laṭīfe-güne Mevlānā Şevḳī aña bir ḳıṭ‘a didi.” (s.126:11-12)

esnā-yı müvāneset ü muṣāḥabet: *Arkadaşlık ve sohbet sırasında, esnasında.*

1. “...esnā-yı müvāneset ü muṣāḥabetde söz ḳaçırup ġamz-ı ġammāz ile keşf-i rāz olup ve kendüde daḫı mektūblar bulunup ḫıyānet fehm olmaġın...” (s.87:11-12)

esrār: *Sırlar, gizler.*

1. “Monlā Velīyyü’d-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ gösterüp ḥabsden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür.” (s.77:16)
2. “Kim ṭoludur cür‘adānı göñlümüñ esrārdan” (s.118:3)

esrār-ı ḥüsn: *Güzelliğin sırları.*

1. "Söyleyen kendüsidür esrār-ı ḥüsninden ḫaber" (s.85:3)

esrük ü bengī: *Sarhoş ve esrarkeş.*

1. "Niçe her sā'at esrük ü bengī" (s.72:26)

eş'ār: *Şiir kelimesinin çoğulu. Şiirler.*

1. "...eş'ār naẕmına mā'il olan naẕm ehli kāmilleri ve söz veznine ḳādir olan şu'arā ve fuṣaḥā ḳāyilleridür." (s.3:30)

eş'ār di-: *Şiir söylemek*

1. "Olanca eş'ārı hem-vār Pārsī vü Türkī dilde eş'ār dimege ḳādir sözleri muḥkem ü üstüvār kimesnedür." (s.124:7)
2. "Ḫoş-ṭab' ẕevi'l-iḳtidār Pārisī vü Türkī dilde eş'ār diyüpdür." (s.27:12)

eş'ār u inşā: *Şiir ve nesir.*

1. "Faẓl u kemāl ile memlū envā'-ı ma'ārifle ṭopṭolu eş'ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış." (s.45:24)

eş'ār u maṭla': *Şiirler ve ilk beyitler.*

1. "Ol celālet āsümānınuñ maṭla'ından tulū' iden 'āşıḳāne eş'ār u maṭla' ve rindāne güftār u maḳṭa'larını şunlar ki 'āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü'l-aḥvāl 'ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp 'ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur." (s.11:9)

eş'ār-ı ābdār: *Taze, yeni şiirler.*

1. "Bi'ż-żarūrī 'ışḳ āteşin eş'ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün anlardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş'ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra'nādur yazup dīvān itmişlerdür." (s.20:3)

eş'ār-ı bülend: *Yüce şiir.*

1. "...eş'ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā'at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı." (s.10:22)

eş'ār-ı cevāhir-nisār: *Cevher saçan şiirler.*

1. "...eş'ār-ı cevāhir-nisārları ile meḥābīb-i efkār-ı ẕihn-i ḫoş-

güftārlarını tebyīn idüp kelām-ı rūḥ-baḫş u cān-perver ve…" (s.95:13)

eş'ār-ı dil-peẕīr: *Gönle hoş gelen şiir.*

1. "…ṭab'-ı laṭīf ve ẕihn-i şerīflerinde ṣādır ve lāyiḥ olan eş'ār-ı dil-peẕīr ve…" (s.54:25-26)

eş'ār-ı ġayr: *Başka şiirler.*

1. "Eş'ār-ı ġayriler hep aña göre ṭuyuġdur" (s.33:20)

eş'ār-ı laṭīf: *Esprili şiirler.*

1. "Eş'ār-ı laṭīfine nihāyet yoḳ ve ġazeliyyātı iñen çoḳ" (s.37:11)

eş'ar-ı naẕm: *Şiir.*

1. "…ṣāḥib-'ayār gevher -senc ve eş'ar-ı naẕmı mīzānda vezān nāḳıdān-sipenc olan 'uşşāḳ -ı pür-eşvāḳ belā-zedeler ki…" (s.186:1)

eş'ār-ı sūznāk: *Yakıcı, ateşli şiirler.*

1. "Ve bu ebyāt daḫı şūrīdelik sevdāsı ve āşüftelik belāsı ile didükleri eş'ār-ı sūznāk ve ebyāt-ı derdnākdür ki ẕikr olınur." (s.21:7)

eş'ār-ı vāfir: *Şiirin çok olma hali.*

1. "Eş'ār-ı vāfire ve ḳasāyit-i mütekāsire ile mevṣūf ṣāḥib-dīvān ve mefḫar-ı aḳrān naẕmı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel kimesnedür." (s.102:5)

eşcār: *Ağaçlar.*

1. "…ve 'ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur" (s.188:6)
2. "Ben bu eşcārı böyle vaż' itdüm" (s.126:2)

eşḫāṣ: *Şahıslar, insanlar.*

1. "…tebdīl-i ṣūret ve taġyīr -i kisvet ḳılup derviş şeklinde İstanbula gelüp ba'żı eşḫāṣ ile taḥṣīl-i münāsebet eyleyüp…" (s.87:10)

eşi'a-i māhitāb: *Mehtabın parlaklığı*

1. "Kendüsi ḥakīm ü fāżıl faṣīḥ ü kāmil anuñ fażlı ve ma'rifeti şu'le-i āfitāb ve eşi"a-i māhitāb gibi rūşen ü mübeyyendür." (s.57:9-10)

eşk: *Yaş, göz yaşı.*

1. “İy eşk eger yumşadasın göñlini yārüñ” (s.104:17)
2. “Eşk acıya göz aġlaya nāle ṣalā vire” (s.162:8)

eşk-i çeşm: *Gözyaşı*

1. “Eşk-i çeşmüm dem-be-dem gözümden aḳar mā gibi” (s.91:1)

eş-şu‘arā ü ümerāi’l-kelām: *Şairler sözün emiridir.*

1. “Aña binā’en zümre-i şu‘arā ve fırḳa-i fuṣahā imtiyāz bulup eş-şu‘arāü ümerāi’l-kelām olduġı ḥaysiyyetiyle şi‘r ilhām ve...” (s.4:4)

eşyā: *Mevcudat, yaratılmış olan her şey*

1. “Meger maḳṣūduñı bulduñ ḥaḳīḳat cümle eşyādan” (s.78:17)

et‘ime: *Yemekler.*

1. “Et‘ime ḳısmını ḫūb bilür bişirürdi.” (s.134:18)

eteg: *köşe, kenar*

1. “İl öper ṣāfī elüñ biz der ü dīvār etegin” (s.116:6)

eteg: *Bir elbise veya etekliğin alt kenarı.*

1. “Dāmen-i gül mi ṣanursın açasın yār etegin” (s.116:4)
2. “Kimse aġyāruñ elinden kesemez yār etegin” (s.57:28)
3. “Ne elüñ var senüñ kim açasın yār etegin” (s.58:3)

etegin ṭut-: *Yardım istemek, yalvarmak, yakarmak, medet istemek*

1. “İy ṣabā ṭutduñ ise luṭf ile gülzār etegin” (s.116:3)

eṭfāl-i eşk-i çeşm: *Gözyaşı çocuğu*

1. “Cemālüñ muṣḥafın eṭfāl-i eşk-i çeşmüm iy dil-ber” (s.63:15)

eṭrāf: *Bir yer veya şeyi kuşatan, çevreleyen yerler, çevre, yöre.*

1. “Ḳan yaş ile eṭrāfı gülistān ide beñzer” (s.122:8)
2. “Ki ṭoldı ‘adl ü inṣāfından eṭrāf” (s.7:10)
3. “Ol işden ferāġat idüp ol eṭrāfda olan maḥalle ḫalḳı ol zamāndan berü o ḳuyıya mezbele dökerler.” (s.75:13)

eṭrāf-ı ‘ālem: *Alemin her yeri.*

1. “...peyām-ı fütūḥ-ı naḳş u revān-güsterleri eṭrāf-ı ‘āleme memlū ve...” (s.95:16)

eṭrāf-ı meclis: *Meclisin etrafı, çevresi.*

1. “...eṭrāf-ı meclis meḥābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler.” (s.106:20)

eṭvār-ı naẕm: *Nazım tarzı.*

1. “Ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve eṭvār-ı naẕmı merġūb bilürdi.” (s.114:14)

eṭvār-ı pesendīde: *Davranışlarıbeğenilen, seçkin.*

1. “Envā‘-ı feżāyil ile ma‘rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur.” (s.41:8)

eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār: *Meşhur sultanların tavırları.*

1. “Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lü’lü-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve...” (s.13:13-14)

ev: *Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane.*

1. “Mezārı Galaṭa yaḳasında tersḫāneler ḳurbında kendü olduġı evindedür.” (s.91:28)
2. “ ‘İnāyet-i Bārī mu‘āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd’e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka’be şerrefehallāh ziyāretine varup...” (s.17:14)
3. “...cum’a mescidin binā idüp ol maḥalli ma‘mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve...” (s.109:22)
4. “...İstanbul muḳābelesinde Beşikṭaşı dimekle meşhūr ev ve ḥammām ve...” (s.109:21)

evā’il-i dībāce: *Ön sözün ilk kısmı.*

1. “...ve eş‘ārı maṭlūb düşüp kütüb-i mu’teberelerine naẕm ehli kelāmı ile

tertīb ü terġīb virüp evā'il-i dībācelerinde taḥsīn-i kelām ve…" (s.4:13)

evāḫir: *Son zaman, son dönem.*

1. "Sulṭān Bāyezīdüñ evāḫirinde feterāt olup nişāncılıḳtan 'azl olmış idi." (s.39:3)

evāḫir-i evān: *Son zaman, son vakit.*

1. "… anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve eş'ārı ẓāhir ve āsārı bāhir olup ve ba'żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte'ayyin olmadı." (s.9:9)

evān: *Zaman, vakit.*

1. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd zamānında Sarāy-ı 'Āmire ye ḫ̬āce olup ol evānda anda olan oġlanlara ta'līm iderdi." (s.118:6)

evbāş: *Serseri.*

1. "Nihāyet-i derecede 'ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẓmetinden dūr ve āsitāne-i sa'ādetinden mehcūr düşüp…" (s.80:27)

evbāş: *Çapkın*

1. "Ġāyet mertebede 'ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab' nāzük-nihād ve eş'ār di-mege mu'tād, eş'ārı vāfir ve naẓma ḳādir pādişāh idi." (s.14:6)

evbāş ol-: *Çapkın olmak*

1. "Lākin ġayetde 'ayyāş ve nihāyetde evbāş olmaġın felāket ile fevt oldı." (s.133:8)

evc-i faż̧l u kemāl: Fazilet ve kemalin zirvesi doruğu.

1. "…Kelīle ve Dimne ve Ḫallakānī ṣāḥibleri ki her biri 'ilm ü ma'rifet ṭopın feṣāḥat u belāġat çevgānı ile meydān-ı beyānda evc-i faż̧l u kemāl ve…" (s.46:24)

evc-i rif'at: *Yüce mertebe*

1. "Cihān ḫalḳı ḳamusı 'izzet ile evc-i rif'atde" (s.170:17)

evc-i semā: *Göğün en yüksek yeri.*

1. "Sulṭān Maḥmūduñ ḳafes-i tenden hümā-yı rūḥı evc-i semāya ṭayerān idüp ferādis-i cināna ve..." (s.96:8)

evc-i sipihr-i a'lā: *Yüce semanın doruğu.*

1. "...ṣıfāt-ı münīfleri müzeyyen ü muḥallā ḳılınup ma'ārif çevgānı ile mevleviyyet ṭopını evc-i sipihr-i a'lā ve ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnāya iletmişlerdür." (s.52:22)

evet: *Sözü kuvvetlendirmek, pekiştirmek için kullanılır.*

1. "Evet İskender-namede olan ma'rifet ü leṭāfet anda yoḳdur." (s.71:5)

ev baṣ-: *Birinin evine zorla girmek, evi yağmalamak.*

1. "Bir niçe gün nişāncı oldukdan ṣoñra ḳāżí-'asker olup ḳāżí-āsker iken Amasiyye'de yeñiçeri ġavġā idüp paşalar evin baṣup çoḳ fesād itdiler." (s.39:7)

evlā: *Daha iyi.*

1. "Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā' itmişler." (s.59:15)
2. "Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā' itmişler." (s.59:16)

evrād u ezkār it-: *Dua ve zikir olarak kabul etmek.*

1. "...bārgāh-ı sipihr-menzilet türābına yüz sürüp du'ā-yı ḳıvām-ı salṭanat ve senā-yı niẕām-ı memleketlerin bi'l-'aşī ve'l-ibkār evrād u ezkār idindüklerinde..." (s.67:19)

evrāḳ: *Yapraklar, kağıtlar.*

1. Ḥaḳḳa minnet yazup bu evrāḳı (s.188:20)

2. "...Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. "(s.6:2)
3. "Bu sebebden anlaruñ eş'ārından bu evrāḳa nesne ŝebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı." (s.12:14)

evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ: *Muhabbet üsluplu sayfalar.*

1. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür." (s.11:7)

evrāḳ-ı perīşān: *Dağılmış sayfalar.*

1. "Elḥamdüli'llāh ki bu evrāḳ-ı perīşān ve bu ṣaḥāyif-i ḫāṭır-nişān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ve..." (s.188:16)
2. "...bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu'anven ü müdevven ola."(s.6:11)

evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgār: *Zaman sayfalarının yaprakları.*

1. "esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş'ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş'ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup" (s.9:16)

evṣāf: *Vasıflar, özellikler*

1. "...anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve..." (s.9:9)
2. "Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā'dan biñ bir ḳal'anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā'ından her bir ḳal'aya bir nev'a elḳāb yazup..."(s.46:32)

evṣāfa gelmez: *Vasıflandırılamaz.*

1. "Bunlaruñ birbiriyle olan laṭīfeleri çoḳ ve evṣāfa gelmez saḳīfelerine nihāyet yoḳ." (s.81:23)

evṣāf-ı ḥamīde: *Övülmeye layık nitelikler.*

1. "Bu ṭāyifenüñ ba'żınuñ evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri ve..." (s.52:24)
2. "...mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri pīrlerden ve rūzgār-dīde kimesnelerden semā' ile tevātüre yitişüp taḥrīr ü taṣvīr oldı." (s.68:3)

evṣāf-ı ḥüsn-i dil-firūz it-: *Gönül aydınlatan güzelliğin vasıflarını söylemek.*

1. "...şeb ü rūz evṣāf-ı ḥüsn-i dil-firūz itdüklerince sulṭān-ı selāṭīn-i cihān şehenşāh-ı ṣāḥib-ḳırān 'ömr ü devleti ve..." (s.186:4-5)

evṣāf-ı pesendīde: *Makbul olan özellikleri, vasıfları*

1. "Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nihāyet-i derecede 'āli-şān şecī' devlet ıssı ṭab'ı selīm ve..." (s.35:3)

evvel: *Önce.*

1. "...fāżıl u kāmil kimesne olup Vilāyet-i Rūma üslūb-ı inşāyı aḥkām u mükātebātı evvel ol getürmişdür." (s.28:21)
2. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd evvel ol ṭāyifeye ḫışm itdükde her biri perākende olup terk-i diyār idüp ġıybet itmiş idi." (s.40:18)

evvel: *Başlangıç, birinci, ilk.*

1. "Evvel yazılsa n'ola bu meclisde pādişāh" (s.13:6)
2. "Memleket-i Rūmda Türkī ġazelde emsāl īrād itmegi evvel ol eylemişdür." (s.75:17)

evvelki: *Önce olan, önceki.*

1. "Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-'iẕār meh-liḳālar medḥinde..." (s.10:15)
2. "Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem' olup ẕikr olan selātīn-i 'adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā'ir 'azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı" (s.12:18)
3. "Didüm yüzüñi görmedüm evvelki görişte" (s.160:3)

eyd-: *Söylemek, anlatmak.*

1. “Ḳanḳı birin eydeyüm biñ dürlü derdüm vardur.” (s.154:18)
2. “Biz de ḳullarındanuz ol şāhuñ eydüñ kim raḳīb” (s.64:11)
3. “Nihānīye nacaḳ dirler velākin gerçek eydürler” (s.100:17)

eye: *Sahip.*

1. “Ḥilye-i ṣalāḥ ile ārāste ve zīver-i diyānetle pīrāste ‘ilm ü ma‘rifet eyesini sever ve hüner-perver vezīrdür.” (s.34:17)

eyit-: *Demek, söylemek.*

1. “Eyit iy gözleri āhū kimüñ aġında idüñ” (s.84:9)
2. “Eyitdi ḳurtuluş yoḳdur elüñden özge āfetsin” (s.40:13)
3. “...Soñradan paşalara eyitdi kim size ṭabaḳlar ile varan ṭa‘ām nidügin bildüñüz mi...” (s.29:23)
4. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:19)
5. “Dervīşe eyitmiş” (s.16:1)

eyḳubūl: *Kabul edildi.*

1. “Şehida ve ismu kubilu eykubul” (s.53:13)

eyü eyle-: *İyi yapmak, güzel olmak.*

1. “El-ḥaḳ yaramaz itmedi eyü eylemişdür.” (s.149:10)

eyü: *Beğenilen, iyi, hoşa giden*

1. “Çoḳ eyü tārīḫleri var.” (s.148:23)
2. “Gāyet eyü düşmiş cā-be-cā münāsebetle ġarrā ġazeller irād idüp yazmışdur.” (s.74:33)
3. “Lakin ṭabī‘atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmaġın gāyet eyü müverriḫdür.” (s.150:6)
4. “Eyü müverriḫdür.” (s.162:2)
5. “Eş‘ārında eyü ḳasdlar ider ḫoş-ṭab‘ elfāẕı hem-vār ve naẓmı ḫūb u üstüvār kimesnedür.” (s.127:13)
6. “Ġāyet eyü şekker-rīzdür.” (s.179:12)
7. “Ve ziyāde eyü müver-riḫdür.” (s.179:14)

8. “Çoḳ eyü tārīḫler dimişdür” (s.179:15)

eyvāh: *Eyvah, ne yazık!*

1. “Saña irişmez elüm nideyin eyvāh meded” (s.123:9)

eyyām: *Günler*

1. “...mānend-i nīlūfer-i ḫaḍrā ṣararup ṣaç saḳal aġ olı başladukda bu bendenüñ kühūlet eyyāmı ve...” (s.188:10)

eyyām-ı sa‘ādet: *Saadet günleri*

1. “...pādişāh ḥużūr-ı şerīfinde Nişāncı-zādeyi eksük düşürmek içün Nişāncı pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ eyyām-ı sa‘ādetinde...” (s.29:12)

eyyām-ı salṭanat: *Saltanat günleri.*

1. “...cihāngīr-i gītīsitān ḥażretlerinüñ eyyām-ı salṭanatı ve zamān-ı sa‘ādetinde suhūlet-i bī-bedel ile güzel el virdi.” (s.188:19)

eyyūb: *Hz. Eyyub Peygamber, sabrın simgesi.*

1. “Eyyūbe derdi neylesün kim derd anuñ dermānıdur” (s.76:13)

Eyyühüm Erīk: *Şair Riyazi'nin (ö.?) babasının bilinen adıdır.*

1. “Babasına Eyyühüm Erīk dimekle müte‘ārefdür.” (s.113:4)

ez: *Farsçada "den, dan" mânâsına gelir.*

1. “Ez u tab-ı kandil-haver-füruz” (s.85:15)
2. “Ez u kısmet-i ruzi vü şem'-i ruz” (s.85:16)
3. “Her suy-ı dil şod ez hayal-i gül-ruhuam gül-zarha” (s.42:12)
4. “Bihter ez hezar-ı padşahi” (s.82:6)

ez-: *Üstüne basarak, iki şey arasında sıkıştırarak ya da basınç vererek biçimini değiştirmek.*

1. “İy dīde ciger ḳanını durmazsın ezersin” (s.104:15)

ezel: *Başlangıcı belli olmayan zaman*

1. “Ezelden mey ta‘alluḳ baġlamışdur ġālibā cāne” (s.103:5)

ezhār-ı būsitān-ı ‘ālem-ārā: *Dünyayı süsleyen gül bahçesinin çiçekleri.*

1. “...ḫazān yillerinden ezhār-ı būsitān-ı ‘ālem-ārāsı pejmürde olup İstanbulda fevt oldı.” (s.167:14)

ezhār-ı cevāhir-niśār: *Cevher saçan çiçekler.*

1. "Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lü'lü-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i 'ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve..." (s.13:11)

ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn: *Reyhanların fazilet çiçekleri.*

1. "...'ilm ü ma'rifet būsitānında ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn diren fużalā ve 'ulemā ki el-'ulemāü veresetü'l-enbiyā na'tiyle rif'at u rütbet bulup..." (s.52:18-19)

Ezherī: *15.yy şairlerinden olup asıl adı Nûreddîn'dir. Akşehirlidir*

1. "Ezherī" (s.79:3)

ez-tevḥīd-i Ḥaḳ: *Allah'ı birledikten... (sonra)*

1. "Pes ez-tevḥīd-i Ḥaḳ na't-ı Muḥammed"(s.6:15)

eż-żarūrātü tübīḥü'l-maḥẓūrāt: *Zaruretler, yasakları mübah kılar.*

1. "...yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-maḥẓūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi."(s.5:31)

F

fāḥiş: *Kötü,çirkin.*

1. "...vezne gelen kelimātınuñ ekseri fāḥiş fuḥşiyyāt-ı nā-fercām olmaġın ṭab'-ı selīm andan ībā ve ẕihn-i müstāḳīm ibrā itmemek olmaz." (s.109:28)

fāḥiş ol-: *Ahlaka aykırı olmak.*

1. "Lakin itdüġi laṭīfeleri ġāyet fāḥiş olup ḳalb andan nefret idüp bīzār olur." (s.109:31)

faḫr it-: *Övünmek, iftihar etmek*

1. "Eş'ārı laṭīf ve kendüsi nāzük ẕarīf faḳr u fāḳa ile faḫr ider dervīş kişi idi." (s.65:28)

faḫr ol-: *Övünç vesilesi olmak.*

1. "Dervīşe terk ü meskenet ü faḳr faḫr olur" (s.66:4)

faḫr: *Övünme*

1. "Benüm sen şāh-ı meh-rūya ḳul olmaġiledür faḫrum" (s.16:17)

Faḫr-ı Cürcānī: *11. yüzyıl Fars şairidir.*

1. "Faḫr-ı Cürcānīnüñ Veys ü Rāmin adlu kitābını tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.66:18-19)

faḫrü'n-neccār: *Marangozların övündüğü (kimse).*

1. "Yigitligi zamānında faḫrü'n-neccār Dülger-zāde Ḥ^{v}āce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi ile münāsebet ü muṣāḥabet idüp ma'iyyet ile Üsküb diyārına gitmişler idi." (s.104:24)

Faḳīh: *15. yüzyılda yaşadığı bilinen şairdir. Karamanlıdır.*

1. "Bir Faḳīh avlamışam dir imiş ol türk-nijād" (s.84:17)

faḳīr ü ḥaḳīr: *Yoksul ve değersiz.*

1. "Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp..."(s.6:7)

faḳīr ü ḥaḳīr-i şikeste-ḫāṭır: *Gönlü kırık değersiz bendeniz. (Sehi Bey'in kendisi kastedilmiş.)*

1. "Bu faḳīr ü ḥaḳīr-i şikeste-ḫāṭır kütüb-i meẕkūreyi mütedāvil ü mütetebbi' olup..." (s.5:6)

faḳīr: *Yoksul, muhtaç || düşkün, âciz*

1. "Ġanī eyler 'aṭāsı her faḳīri" (s.7:5)

faḳīr: *Ben, bendeniz. (Sehi Bey kendisini kastetmiştir.)*

1. "...bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte'ayyin olmadı." (s.9:10)
2. "Bu faḳīrüñ muṣāḥiblerinden enīs ü yār-ı vefādār u hem-dem-i ġam-güsār Divīddār Meḥemmed Çelebi." (s.135:12)
3. "Ammā bu ṭā'ifenüñ ba'żı muḳaddem gelüp bu faḳīr anlaruñ muṣāḥabet-i şerīf ve muvāneset-i laṭīflerine yitişmek müyesser olmayup..." (s.9:5)
4. "Ekser-i 'ömri bu faḳīr ḳatında geçmiş idi." (s.148:20)
5. "Merḳadini faḳīr binā itdüm." (s.96:13)
6. "...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı 'ömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki..." (s.95:7)
7. "...kendüsi ma'ārife ṭālib olmaġın bu faḳīr daḫı sāyirlerden ba'żı cihātda bunı tercīḥ idüp anlara nisbet eş'ārın güşāde vü melīḥ görmegin..." (s.117:19)
8. "Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iḫtitāmıdur."(s.188:14)
9. "Söz 'uḳdelerinde girih-küşā-yı ḫurdedān ve düşvār-ı eş'ār müşkilātında ḥallāl-ı cerb-zebān-ı yārān ki bu faḳīr ile hem-'aṣr u hem-zebān olup..." (s.139:15)
10. "Ve mezārı levḥasına tārīḫ-i meẕkūr ile kendü eş'ārından bu beyti faḳīr müsennā ḫaṭṭ ile yazdurdum." (s.96:18)
11. "Faḳīr anı görmedüm ammā eş'ārı ma'lūmdur." (s.106:8)
12. "Bunda bir ḳābiliyyet fehm idüp ehl-i sūḳ arasından faḳīr aldum çıḳardum." (s.148:19)
13. "...seriḳa itdügi eclden ol esnāda faḳīr bu beyti laṭīfe-güne didüm." (s.102:23)
14. "Ve fevtine bu faḳīrden işbu tārīḫ ṣādır oldı ki taḥrīr olup ẕikr olınur." (s.96:14)
15. "Bu faḳīrden daḫı ṣādır olan cevāb bu maṭla'dur." (s.98:24)
16. "Bu faḳīrden bir ġazel ṣādır oldı." (s.34:5)
17. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḫtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür" (s.11:9)

faḳīr-i bī-ḳudret: *Aciz ve kuvvetsiz.*

1. "...pīr-i bī-ṭāḳat ve faḳīr-i bī-ḳudret olı-caḳ düşen ḳaṣīdelerin Ḥayātī ile dergāh-ı 'ālem-penāha gönderüp erkān-ı devlet daḫı pāye-i serīr-a'la-yı pādişāha 'arż eyleyüp..." (s.88:19)

faḳr u fāḳa: *Yoksulluk.*

1. "Eş'ārı laṭīf ve kendüsi nāzük ẕarīf faḳr u fāḳa ile faḫr ider dervīş kişi idi." (s.65:28)

faḳr u fenā: *Fakirlik ve yokluk*

1. "Faḳr u fenā serīrine mālik Sikenderüz" (s.184:12)

fānī ol-: *Kaybolmak, gelip geçici olmak, devamı olmamak.*

1. "Fānī olup fenā 'āleminden civār-ı Ḥaḳḳa naḳl idenler Allāh raḥmeti ile āsūde-ḥāl olalar ve..." (s.24:20-21)

fāriġ: *Feragat etmek, geri durmak, uzak kalmak*

1. "...her nesneden fāriġ lā'ubālī derdmend kimesne idi." (s.80:1)
2. "Men ki dervīş olmışam şāh-ı cihāndan fāriġam" (s.83:5)
3. "Bende-i sulṭān-ı 'ışḳam īn ü āndan fāriġam" (s.83:6)
4. "Bī-nişānı bulmışam nām u nişāndan fāriġam" (s.83:8)

fāriġü'l-bāl ol-: *Kaygısız, gönlü rahat olmak.*

1. "...fāriġü'l-bāl olanları 'atabe-i 'ulyā vü südde-i semā-sīmālarında ḫiẕmet-i mülāzemetde İlāhī pāyidār u üstüvār eyle ve..." (s.24:24)

fāriġü'l-bāl: *Gönül rahatlığı.*

1. "...fāriġü'l-bāl ferāġat üzerine ḫoş-ḥāl olup ṣafā-yı ḫāṭır ile şi're teveccüh-i küllī itseler Ḫusrev-i Deḥlevī'nüñ eş'ārı ki bunca söz ile meşhūr-ı āfāk olmışdur." (s.20:8)

fāris-i meydān-ı kerem: *İhsan meydanının süvarisi, atlısı.*

1. "Umaruz ide 'aṭā fāris-i meydān-ı kerem" (s.96:4)

Fārīsī: *Asıl adı Mustafâ'dır. İstanbul'da doğmuştur. Hakkında bilgi veren tek kaynak Sehî Tezkiresi'dir.*

1. "Fārīsī" (s.171:1)

farḳ olma-: *Ayırt edilememek.*

1. "Şeyḫī sözlerinden farḳ olmaz." (s.73:8)

Fārsī: *Farsça.*

1. "...taḥṣīl-i 'ulūm ve tekmīl-i 'umūm idüp her fende māhir ve her 'ilme ḳādir 'Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.83:15)

fāsıḳ: *Allah'ın emirlerine karşı gelen, yoldan çıkan, sapıtmış, kötülük eden*

1. "Olma ayıḳ sen daḫı maḥrūm fāṣıḳlar gibi" (s.181:10)

faṣīḥ u belīġ: *Açık ve etkili söz söyleyen.*

1. "Faṣīḥ u belīġ kimesnedür." (s.93:5)
2. "...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı 'ömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki..." (s.95:9)
3. "Üslūb-ı naẓm-ı ġazelde müsellem ve ḳā'ide-i eş'ārda müstaḥkem faṣīḥ u belīġ kimesne olup tetebbu'-ı ḳaṣāyid ü ġazeliyyāt ve mümāreset-i münşe'āt u mükātebāt itmişdür." (s.76:17)
4. "Faṣīḥ u belīġ şā'irdür." (s.26:10-11)
5. "Fażl u kemāl ile memlū envā'-ı ma'ārifle ṭopṭolu eş'ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış." (s.45:25-26)
6. "Faṣīḥ ü belīġ şā'ir ve ṣanāyi'-i şi'rde māhir Sulṭān Cem şā'irlerindendür." (s.87:5)
7. "Faṣīḥ ü belīġ kimesnedür." (s.90:22)
8. "Müteḳaddimīn-i efāżıl-ı 'Arab ḳaṣāyidı vü eş'ārın ki her biri dürr-i semīndür ḫāṭırında bi'l-fi'lī olup faṣīḥ ü belīġ kişidür." (s.62:9)
9. "Faṣīḥ ü belīġ kimesne idi" (s.121:3)
10. "Ehl-i fażl ṣāḥib-ma'rifet ḳā'ide-i 'ilm ü ḥikmeti ḫūb bilür faṣīḥ ü belīġ ve her fenne tetebbu' itmiş." (s.60:7)
11. "...nihāyet-i mertebede ṣalāḥa vü taṣavvufa māyil faṣīḥ ü belīġ kişi idi." (s.56:11)

faṣīḥ ü kāmil: *Faziletli söz söyleyen ve olgun.*

1. "Kendüsi ḥakīm ü fāżıl faṣīḥ ü kāmil anuñ fażlı ve ma'rifeti şu'le-i āfitāb ve eşi"a-i māhitāb gibi rūşen ü mübeyyendür." (s.57:9)

faṣīḥ: *Güzel, ahenkli, açık ve anlaşılır şekilde söz söyleyen.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ faṣīḥ ve sözleri melīḥ ḫaylī elfāẕ u eş‘āra mālikdür.” (s.143:5)

2. “Elfāẕı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür kişi idi.” (s.99:25)
3. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve ḳuvvet-i ẕihni ġāyetde faṣīḥ şā‘ir-i ḳādir ve söz renginde sāḥir ü fāḫirdür.” (s.96:21)

faṣl-ı ḫazān: *Güz mevsimi*

1. “İrişür faṣl-ı ḫazān bāġ-ı bahār elden gider” (s.16:11)

fāş eyle-: *Ortaya çıkarmak, ifşa etmek.*

1. “Beni ‘ışḳuñ ṣanemā eyledi ‘ālemlere fāş” (s.179:8)

fāş it-: *Meydana vurmak, açığa çıkarmak.*

1. “Bozdı ṭılısm-ı ‘aḳlı idüp genc-i ‘ışḳı fāş” (s.117:2)

fātiḥa-i feṯḥ-i kitāb-ı ‘aẕīm: *Yüce kitabı açma fatihası.*

1. “ Fātiḥa-i feṯḥ-i kitāb-ı ‘aẕīm” (s.2:2)

fāyıḥ u lāyıḥ ol-: *Seçkin ve münasip olmak.*

1. “...eż-żarūrātü tübīḥü’l-maḥẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü’l-fuḳarā muḥibbü’ż-żu‘afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi.” (s.5:31)

Fāyıḳ Paşa: *(ö.1643) Rumeli valiliği yapmış ve yetmiş yaşlarında İstanbul’da idam edilmiştir*

1. “Fāyıḳ Paşa Nardada binā itdügi cāmi‘-i şerīfe raġbet ile getürüp ḫaṭīb itmişdür.” (s.128:1)

fāżıl u kāmil: *Olgun ve bilgili*

1. “Yedinci bihişte mensūb olan ḫoş-ṭab‘ āzāde-dil aṣḥāb-ı ‘irfān ve aḥbāb-ı suḫan-dān şā‘ir-i nāzük fāżıl u kāmil kimesnelerüñ vaṣfındadur ki...” (s.139:7)
2. “Tertīb üzre ‘ulūmı görmiş fāżıl u kāmil taṣavvufa māyil kimesnedür.” (s.72:10)
3. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil eş‘ārı vāfir ẕü-fünūn her fende māhir ve oḳ ‘ilminde ser-āmed mümtāz-ı tīr-endāz” (s.16:22)
4. “Sulṭān Cem ḫᵛācesi olmış fāżıl u kāmil tefsīre ḳādir ve ‘ilm-i ẕāhirde māhir kimesne idi.” (s.120:15)

5. “Fāżıl u kāmil tamām iştihār bulmış kimesnedür.” (s.73:26-27)
6. “...ve her ‘ilme dürişmiş fāżıl u kāmil eş‘ārında ma‘ānī-i ḫāṣṣa çoḳ bunuñ eş‘ārında olan ḫāṣṣa ma‘ānī niçeler eş‘ārında yoḳ.” (s.61:14)
7. “İstanbul ḳāḍísı olmış fāżıl u kāmil ve her fenne ḳādir ve her ‘ilmde māhir kimse idi.” (s.53:6)
8. “Gelibolı ḳāḍísı olmış ẕāhir ‘ulūma sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmiş fāżıl u kāmil çoḳ fenne kūşiş itmiş.” (s.161:16)
9. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil ḫoş-ṭab‘ ḳāḍí olmış kişidür.” (s.162:20)
10. “...eş‘ārı laṭīf ü melīḥ fāżıl u kāmil güftārı nāzük ü şīrīn ve ġazeliyyātı dil-peẕīr ü rengīn kimesnedür.” (s.80:13)
11. “...fāżıl u kāmil kimesne olup Vilāyet-i Rūma üslūb-ı inşāyı aḥkām u mükātebātı evvel ol getürmişdür.(s.28:20)
12. “Ḫaylī i‘tibār u iştihār ve ehliyyet ile meşhūr ve fażīlet ile ẕuhūr bulmış fāżıl u kāmil kişi idi.” (s.63:5)
13. “ ‘Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür.” (s.108:12)
14. “...mānend-i serv-i āzād āzāde-dil ve her biri ‘ilm ü dāniş ile fāżıl u kāmillerdür.” (s.160:15)
15. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl ü kāmil şi’r ü inşāda çoḳ mahāreti ve ziyāde mümāreseti var.” (s.27:10)

fāżıl: *Faziletli, fazilet sahibi, erdemli.*

1. “Bu libāsın bir vech ile ārāyiş-i ḫūb ve endāzesin merġūb itmişdür ki ṣoñradan gelen zamāne fāżılları ve...” (s.69:14)
2. “...bunlar daḫı ṭāyife-i ‘ulemādan ‘addol-duḳları ḥaysiyetle bu ṭabaḳa fāżılları ẕeylinde yazılup...” (s.52:33)
3. “Kendüsi fāżıl ve taṣavvufa māyil sözleri var.” (s.74:22)
4. “Ḳamu ‘ilm iledür ‘ālemde fāżıl” (s.6:26)
5. “ ‘Ālim ü fāżıl ẕū-fünūn pādişāh idi.” (s.23:19)
6. “Ṣaḥib-faźl ḫayāl-engīz çoḳ eş‘ārı vāḳi‘ olmış ehl-i ma‘rifet nāzük-mizāc fāżıl kişi idi.” (s105:23)
7. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük-dil fāżıl kişi idi.” (s.32:21)

8. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde aġır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:21)
9. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş kāmil ẕū-fünūn fāżıl egerçi zenāne-reng lākin yek-dest ü hem-rengdür.” (s.107:21)
10. “Ehl-i ‘ilm ṭāyifesinden fāżıl ve fenn-i şi‘rde kāmil kimesnedür.” (s.163:9)
11. “Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma‘rifet fażıl netāyic-i ṭab‘ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi‘yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve...” (s.63:11)
12. “Ve kendüsi ehl-i ‘ilmden ṣāḥib-fażl kāmil ve fünūn-ı ma‘ārif ile müzeyyen fāżıl kimesne idi.” (s.113:5)
13. “Anlaruñ ḫiẕmetinde ḥāṣıl olmış fāżıl u kāmil Mesnevīye çoḳ tetebbu‘ itmiş aḫlāḳı güzel ve kendüsi bī-bedel maḥbūb yigit idi.” (s.50:13)
14. “Ḫaylī ḳābil nāzük ehl-i dil ‘ulūmı tertīb üzerine görmiş fāżıl yigitdür.” (s.163:17)
15. “Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā‘it-i eş‘ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi.” (s.86:20)
16. “Elfāẕı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür kişi idi.” (s.99:25)
17. “Ṣāḥīb-ma‘rifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi.” (s.48:8)
18. “Her ‘ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb‘ı nihāyetde ve ẕekāvet-i ‘aḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür.” (s.168:7)
19. “Fażīlet ü ḥikmet bābında bī-naẕīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-fażl u ehl-i ma‘rifet fāżıl ve...” (s.56:10)

Fāżıl: *XVI. yüzyıl Ruhi'nin ismidir.*

1. “İsmi Fāżıldur.” (s.167:7)

fāżıl-ı cihān: *Cihanın faziletlisi.*

1. “Envā‘-ı fażāyille ma‘rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyille mevṣūf fāzıl-ı cihān ve kāmil-i devrān ‘ilm-i ḥikmetde ser-āmed ve...” (s.58:8)
2. “Envā‘-ı feżāyil ile ma‘rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẕāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı...” (s.70:27)

fāżıl-ı devrān: *Zamanın erdemli, faziletli kişisi*

1. "Ḥilye-i feżāyil ile pīrāste ve zīver-i ḥaṣāyil ile ārāste fāżıl-ı devrān ve kāmil-i zamāndur." (s.43:22)

fāżıl-ı rūzgār: *Zamanın seçkini.*

1. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında raġbet bulmış fāżıl-ı rūzgār ve kāmil-i pür-i'tibār suḫan-güẕār belīġ ve ṭab'-ı sitīġ nāzük kimesne idi." (s.85:13)

fażīlet ü feṣāḥat: *Erdemli olma ve düzgün söz söyleme.*

1. "Anlaruñ 'aẕamet ü ḥaşmetin ve fażīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī'ü'l-beyān ü bedī'ü'l-lisān mānend-i lū'lū-i menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese 'ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i'lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür." (s.11:22)

fażīlet ü ḥikmet: *Dürüstlük ve bilgelik.*

1. "Fażīlet ü ḥikmet bābında bī-naẕīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-fażl u ehl-i ma'rifet fāżıl ve..." (s.56:8)

fażilet ü ẕekāvet: *Fazilet ve zeka.*

1. "Emsāl ü aḳrān arasında ehliyyet ile mevṣūf fażilet ü ẕekāvet ile ṭanbūr-nevāz ve 'ilm-i mūsıḳīde tamām-ı imtiyāz bulmış..." (s.177:14)

fażīlet: *İyi huy, erdem, güzel ahlak.*

1. "Pādişāh-ı ẕıllu'l-lāh ḥażretlerinüñ fażīleti vü ma'rifeti ve ḥaseb ü nesebi artuḳdur." (s.11:16)
2. Ve 'alā ālihī ve aṣḥābihī ki her biri fażīlet meydānınuñ çāpük-süvārı ve..." (s.3:24)
3. "Dördünci ṭabaḳa bihiştinde meclis idüp fażīlet gülistānında ma'ānī güllerin çīn iden ve..." (s.52:17)
4. "Fażīlet baḥrına dürr dürr-i yektā" (s.6:29)
5. "Ḥilye-i ḥikmet ve zīnet-i fażīlet ile mümtāz ve anda olan fażīlet ve mevleviyyet degme kimsede olmaz." (s.61:11)
6. "Dördinci ṭabaḳa bihiştinde vāḳi' olan mecma'-ı fużalā ve fırḳa-ı bü-leġā 'azīzler ki her biri fażīlet göginüñ güneşi ve..." (s.67:9)
7. "Ve bu cümlenüñ serdārı ve bu fırḳanuñ iḫtiyār-ı pīşekārı fażīlet göginüñ güneşi ve..." (s.161:11)

8. “Ehliyyet ile añılur ve ‘ulemā vü fużalā arasında faẕīlet ile meẕkūr kimesnedür.” (s.133:7)
9. “...risālet būstānına serv-i cihān-ārā olup faẕīlet mülkinüñ sulṭān-ı taḫt-nişīni ve feṣāḥat iḳlīminüñ pādişāh-ı celālet-āyīnidür.” (s.3:18)
10. “Ḫaylī i‘tibār u iştihār ve ehliyyet ile meşhūr ve faẕīlet ile ẕuhūr bulmış fāẕıl u kāmil kişi idi.” (s.63:4)

faẕīlet-disār: *Çok faziletli.*

1. “Ṣalāḥiyyet-şi‘ār ü faẕīlet-disār ‘ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı ‘ilm ile mu‘tād müselmānlar du‘āsından istimdād iderler müstecābü’d-da‘ve bir ‘azīz idi.” (s.64:19)

faẕl u ehliyyet: *Özellikleri ve kabiliyet vesikası.*

1. “Faẕl u ehliyyeti beyne’l-mevālī meẕkūrdur.” (s.38:1)

faẕl u kemāl: *Erdem ve olgunluk*

1. “Faẕl u kemāl ile memlū envā‘-ı ma‘ārifle ṭopṭolu eş‘ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış.” (s.45:23-24)
2. “Faẕl u kemāl ile ārāste ve ma‘ārif ü feżāyil ile pīrāste üslūb-ı şi‘r ü fenn-i ma‘ānī vü bedī‘ ü beyānı bilmekde...” (s.63:21)

faẕl u kerem: *Erdem ve cömertlik*

1. “Allāh tebāreke ve ta‘ālā kendü faẕl u kereminden ḥüsn iḳlīmine sulṭān ve kişver-i cemāle ḫaḳan yaratmış...” (s.167:8)

faẕl u ma‘ārif: *Erdem ve irfan*

1. “ ‘İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve faẕl u ma‘ārif ile pür-hüner olmış...” (s.65:22)

Faẕl: *Ebu'l Fazl Çelebi'nin kullandığı mahlastır.*

1. “Taḫalluṣı Faẕl diyübdür.” (s.45:22)

faẕl: *Bilim, hüner, marifet.*

1. “Kendüsi ḥakīm ü fāẕıl faṣīḥ ü kāmil anuñ faẕlı ve ma‘rifeti şu‘le-i āfitāb ve eşi“a-i māhitāb gibi rūşen ü mübeyyendür.” (s.57.13)
2. “Anuñ feżāyili Ḥaḳ faẕlı gibi nā-maḥdūd” (s.65:1)

3. “Fażlı vü mevleviyyeti beyne’l-mevālī ve’l-ahālī ma‘lūmdur.” (s.61:10)
4. “Anuñ fażlına vü kemāline kimse lā dimez.” (s.38:11)
5. “Pes bu ma‘nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ fażlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü’l-ḳarneyn seyyāḥ-ı ‘ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür.” (s.12:1)
6. “Şā‘ir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şi‘ri fażlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẓm-ı laṭīfi būsitān-ı belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür.” (s.68:8)
7. “Dürc-i ma‘nidür ḳamu fażlında pür” (s.71:24)

fehm: *Anlamak, idrak etmek, kavramak.*

1. “Pür-idrāk fehmi güzel ve ṭab‘ı pāk ḫūb ādemī kimesne idi.” (s.132:17)

fehm it-: *Anlamak, idrak etmek, kavramak.*

1. “Bunda bir ḳābiliyyet fehm idüp ehl-i sūḳ arasından faḳīr aldum çıḳardum.” (s.148:19)
2. “Nesl-i ‘Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab‘-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī‘at-ı şi‘riyye fehm itmegin şi‘re sevḳ itmiş.” (s.68:18)
3. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:13)
4. “Meḳādir-i nāssı ve aḥvāl-i ‘āmm u ḫāṣṣı fehm itmekde ve vezāret üslūbın bilmekde bu deñlü vezīr gelmemişdür dirler.” (s.33:14)

fehm ol-: *Anlaşılmak, idrak edilmek.*

1. “...esnā-yı müvāneset ü muṣāḥabetde söz ḳaçırup ġamz-ı ġammāz ile keşf-i rāz olup ve kendüde daḫı mektūblar bulunup ḫıyānet fehm olmaġın...” (s.87:13)
2. “Bu beytden fehm olundı ki didüklerinden bir miḳdār eser var.” (s.34:3-4)
3. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.110:1)
4. “Āḫirü’l-emr bu te’ḫīrden ḳażiyye-i ma‘ḥūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-

gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan...” (s.5:23)

Fehmī: *Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. 1538'de öldüğü düşünülür.*

1. “Fehmī” (s.132:13)

feḥvā: *Anlam, mânâ*

1. “...eż-żarūrātü tübīḥü’l-maḥẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü’l-fuḳarā muḥibbü’ż-żu‘afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi.(s.5:31)
2. Fużalā-yı ‘āli-şān ve büleġā-yı me’ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde ‘arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür.(s.6:5)
3. “...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫ˅āceliḳ ḥaḳḳını żāyi‘ eylemeyüp öldürmekden berī olup oġlanı Aḥmed Paşaya virdi.” (s.25:28)

feḳat: *Muhakkak,kesin olarak.*

1. “Fekat mate şehiden” (s.150:13)

felāket: *Bela, musibet*

1. “Felāket ile ‘ömri āḫire yitişüp İstanbul Dārü’ş-şifāsında fevt olup mezārı Ġalaṭa cānibindedür.” (s.101:2)
2. “...felāket ile fevt olup Ḥaḳ emrine vāṣıl oldı.” (s.80:29)
3. “Lākin ġayetde ‘ayyāş ve nihāyetde evbāş olmaġın felāket ile fevt oldı.” (s.133:8)

felek: *Gök, asuman.*

1. “Kebkebüñ kevkebi bir kevkebe virdi felege” (s.144:18)
2. “Kim felekde reşk ider mihr-i cihān-ārā aña” (s.153:9)
3. “Beñzetme mihr ü māhı felekde cemālin” (s.28:5)
4. “Pāye-i ḳadrin felekden yüksek eyle yā İlāh” (s.67:25)

felek: *Âlem, dünya*

1. “İlticā yiri degüldür yūf felek bünyādına” (s.120:12)

felek: *Baht, talih*

1. “Felegüñ yazdı çaḳ burūcında” (s.80:3)

2. “Felek ḳadrinden a‘lā himmeti var” (s.6:16)
3. “Tāze dāġ urdı felek baġrına ‘āşıḳlar gibi” (s.181:8)
4. “Felek zırhını eyler rīze rīze” (s.7:30)
5. “Felek şaṭrancını ütdüñ sa‘ādet mülkini ṭutduñ” (s.74:5)

felek-zede: *Feleğin zulmüne uğramış, talihsiz.*

1. “Bir gözi yaşlu yıldızı düşkün felek-zede” (s.101:6)

fen: *Herhangi bir konuya ait olan ilim, bir ilim kolu, hüner, marifet, sanat.*

1. “ ‘Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẕūrı ṣāḥib-faẕl ‘azīz ‘ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş...” (s.61:13)
2. “Ġarrā vü müntehā ve bu fende bilā-naẕīr kimesnedür.” (s.68:19)
3. “Zihī ehl-i hüner her fende kāmil” (s.6:27)
4. “...taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i ‘umūm idüp her fende māhir ve her ‘ilme ḳādir ‘Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.83:14)
5. “Ḳāḍí olmış her fende behremend ḫaylī istiḳāmeti var.” (s.115:10)
6. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil eş‘ārı vāfir ẕü-fünūn her fende māhir ve oḳ ‘ilminde ser-āmed mümtāz-ı tīr-endāz”(s.16:23)
7. “Ulūmı tertīb üzre görmiş dānişmend ve her fende sūdmend. Cārīḥāfıẕ-ı kelāmu’llāh kimesnedür.” (s.137:5)
8. “...gemiciler ḳullanduġı ḫārtı ‘ilmi ile ‘āmil bu fende ser-āmed ve bu ṭarīḳda bī-māned kimesne idi.” (s.91:19)
9. “Her fende māhir çoḳ ma‘ārife ḳādir kimesnedür.” (s.120:7)
10. “Çoḳ ‘ilme ḳādir ve her fende māhir.” (s.64:6)
11. “Her ‘ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb‘ı nihāyetde ve ẕekāvet-i ‘aḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür.” (s.168:7)

fenā ‘ālemi: *Gelip geçici olma durumu, devamlı ve kalıcı olmama, ölümlü ve son bulucu olma, ölümlülük, fânîlik.*

1. “Fānī olup fenā ‘āleminden civār-ı Ḥaḳḳa naḳl idenler Allāh raḥmeti ile āsūde-ḥāl olalar ve...” (s.24:21)

Fenārī: *Osmanlı âlimi ve şeyhülislamı (1350-1430)*

1. "...Fenārī oġlı Aḥmed Paşayı Hind Mü'eyyedoġlını 'Aceme ḳaçurdı." (s.38:9)

Fenārīoġlı Aḥmed Paşa: *Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhülislamı Molla Fenari'nin (ö.1430) torunudur, sadrazamlık yapmıştır.*

1. "...nā-ma'ḳūl ü nā-maḳbūl yirlere rehberlik iden biri Fenārīoġlı Aḥmed Paşa ve biri Mü'eyyedoġlı 'Abdu'r-raḥmān Çelebidür diyü ġamz idüp..." (s.38:6)

Fenāyī: *Fatih dönemi şairlerinden olduğu Sehi Bey'in tezkiresi vasıtasıyla bilinen şairin hakkında bilgiler kısıtlıdır.*

1. "Fenāyī" (s.90:2)
2. " 'Işḳī yüz yir Sa'dī otuz yir Fenāyīnüñ daḫı" (s.90:12)

fenn it-: *Çalışmak, öğrenmek.*

1. "Oḳumaġı yazmaġı fenn idüp 'ilme meşgūl iken metrūk olup ḳalmışdur" (s.157:1)

fenn-i bedī' u beyān: *Estetik ve sanat bilgisi.*

1. "Ġazeliyyātı ziyāde ve kendüsi ṣāḥib-dīvān fenn-i bedī' u beyānda māhir kimesnedür." (s.90:6)

fenn-i bedī' ü beyān: *Estetik ve sanat bilgisi.*

1. "Fenn-i bedī' ü beyān ve ma'ānī üslūbın iḥāṭa itmiş suḫandān monlā kimesne idi." (s.114:14)
2. "Fenn-i bedī' ü beyān 'azīmü'l-ḳadr ve refī'ü'l-mekān olmaġın 'ilm-i şi're bir vech ile mümāreset ve bir ṣūret ile raġbet gösterüp tetebbu'-ı 'ilm-i şi'r itmişdür ki..." (s.80:14)

fenn-i edvār: *Musiki ilmi.*

1. " 'İlm-i mūsīḳīde bī-naẓīr ve fenn-i edvārda emīr-i ṣāḥib-serīr idi." (s.137:17)

fenn-i ḥikmet: *Hikmet ilmi*

1. "Tabī'atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup 'ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup..." (s.68:14)
2. "Ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳāyil me'ācin ü eşribe bişürmekde bī-naẓīr ve fenn-i ḥikmetden ḫabīr..." (s.178:4)

fenn-i kitābet: *Katiplik bilgisi.*

1. "Ehl-i faẓl u ṣāḥib-kemāl ma'rifetde bī-mānend ve fenn-i kitābetde ser-āmed ve 'ilm-i ma'ānī vü beyānda mümtaz..." (s.153:21)

fenn-i ma‘ānī: *Mana ilmi.*

1. “ ‘Ulūmdan çendān behremend ve fenn-i ma‘ānī vü bedī‘ ḳısmından ol deñlü sūdmend degül.” (s.88:4)
2. “Faż̧l u kemāl ile ārāste ve ma‘ārif ü feżāyil ile pīrāste üslūb-ı şi‘r ü fenn-i ma‘ānī vü bedī‘ ü beyānı bilmekde...” (s.64:1)
3. “Fenn-i ma‘ānī vü beyān-ı bedī‘ ve üslūb-ı naẕ̧m-ı menī‘ bābında māhir ve her fenne ḳādir kimesnedür.” (s.112:14)
4. “Her naẕ̧ma ḳādir ve fenn-i ma‘ānīde māhir kimesnedür.” (s.161:18)

fenn-i şi‘r: *Şiir sanatı.*

1. “ ‘İlme kūşiş itmiş ḫoş-ṭab‘ pāk-nihād ve fenn-i şi‘rde kāmil ü üstād kimesne idi.” (s.143:20)
2. “Ehl-i ‘ilm ṭāyifesinden fāżıl ve fenn-i şi‘rde kāmil kimesnedür.” (s.163:9)
3. “Eş‘ārı ġarrā ve naẕ̧mı müstesnā çoḳ ma‘ārife ḳādir ve fenn-i şi‘rde māhir kimesne idi.” (s.123:17)
4. “Ḫoş-ṭab‘ hevesmend ve eş‘ārı ḫaylī ḫoşca engīzlikler ḳaṣd ider derdmend yigitdür ve fenn-i şi‘rde çoḳ mümāreseti ve...” (s.184:5-6)
5. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ilm-i edvārda ser-āmed ve fenn-i şi‘rde bī-mānend niçe ma‘ārife mālik ḫatun idi.” (s.159:11-12)
6. “...kendü zamānında olan cümle-i şu‘arādan fenn-i şi‘rde bī-mānend ve üslūb-ı ma‘ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü’d-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi‘rde üstādı vü pīşvāsıdur.” (s.80:18)
7. “Ve ‘ilm-i remli ġāyet ḫūb ve fenn-i şi‘ri mergūb bilür.” (s.144:23)
8. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḫūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş...” (s.84:22)
9. “El-ḥāṣıl bu fenni kemāline yitişdürmişdi.” (s.151:21)

ferādis-i cinān: *Cennet bahçesi.*

1. “Sulṭān Maḥmūduñ ḳafes-i tenden hümā-yı rūḥı evc-i semāya ṭayerān idüp ferādis-i cināna ve...” (s.96:9)

ferāġat: *El çekme, vazgeçme*

1. “...fāriġü’l-bāl ferāġat üzerine ḫoş-ḥāl olup ṣafā-yı ḫāṭır ile şi‘re teveccüh-i küllī itseler Ḫusrev-i Deḥlevī’nüñ eş‘ārı ki bunca söz ile meşhūr-ı āfāk

olmışdur.” (s.20:8)

“...her gāh ülfeti vü müvāneseti ‘ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍísı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp gūşe-i ‘uzletde ārām ve...” (s.108:17)

2. “Ferāġat mülki şāhıyam ne ḥükm ü ne yaṣaġum var” (s.167:4)
3. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā‘at gösterüp şi‘re heves itmiş ḫoş-ṭab‘ laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş‘ārı var.” (s.133:16)
4. “Soñradan ferāġat iḫtiyār idüp ticārete meyl itdi.” (s.146:18)
5. “Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve ‘ulūm-ı mübāḥaseden berā‘at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi‘re heves idüp buḥūr-ı naẕma dest-res buldı.” (s.71:8)

ferāġat eyle-: *Hakkından vazgeçmek, el çekmek.*

1. “ ‘Ulūm-ı ẕāhire meşġūl iken ferāġat eyledi.” (s.137:5)
2. “Kendüsi yeñiçeri ‘ulūfesine mutaṣarrıf iken ferāġat eyleyüp ‘ilme şurū‘ idüp taṣavvufa meyl eyledi.” (s.171:13)

ferāġat göster-: *Vazgeçmek.*

1. “...mūcib-i ṣudā‘ ü ālām olduġı cihetden bu ṭāyifenüñ ba‘żından ferāġat gösterüp ve...” (s.188:1)

ferāġat it-: *Vazgeçmek*

1. “ ‘İlm-i ẕāhire meşġūl iken ferāġat idüp şi‘re heves itdi.” (s.180:15)
2. “ ‘İlme meşgūl iken ferāġat idüp sipāhīlıġa meyl itdi.” (s.142:9)
3. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp şa‘ir olmış ḫoş-ṭab‘ taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür.” (s.176:17)
4. “Ve kendüsi daḫı āsitān-ı devlet mülāzimlerinden olup yeñiçeriler bölüginde iken dirliginden ferāġat idüp şi‘re māyil oldı.” (s.181:5)
5. “Āḫır ferāġat idüp taṣavvufa meyl eyledi.” (s.149:8)
6. “Ol işden ferāġat idüp ol eṭrāfda olan maḥalle ḫalḳı ol zamāndan berü o ḳuyıya mezbele dökerler.”(s.75:13)
7. “ ‘İlm-i ẕāhire sa‘y iderken ferāġat idüp şi‘re heves itdi.” (s.180:2)
8. “Erkān-ı devletde kitābet ḫiẕmetin iderken ḫiẕmetden ferāġat idüp künc-i ḥużūrda ḳanā‘at yüzin gösterdi.” (s.166:11)

9. “Meñaṣıbdan ferāġat idüp teḳā‘üd iḫtiyār itdüklerinde bu maṭla‘ ḥāline münāsib vākī‘ olmışdur.” (s.43:24)

ferāġat it-: *Vazgeçmek, bırakmak*

1. “ ‘İlm-i ẕāhire sa‘y iderken ferāġat itdi.” (s.175:4)
2. “Dünyā meşġalesinden ferāġat itdi.” (s.117:23)
3. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat itdi.” (s.155:17)
4. “Ṣāḥib-ma‘rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa‘ādetde beytü’l-mālden akça ta‘yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler.” (s.138:3)

ferāġat mülkine şāh: *Tokgözlülük ülkesine şah.*

1. “Ferāġat mülkine şāhem ne tuġum ne otaġum var” (s.44:2)

ferāġat yüzin göster-: *Ayrılmak, feragat etmek.*

1. “...gözlerine geldükde bu kārgāhdan ferāġat yüzin gösterüp ‘ında melīkin muḳtedirin vatan ṭutup...” (s.23:18-19)

ferāġat-ı tamāmı ol-: *Tamamlanmak.*

1. “...bu kimesnenüñ ferāġat-ı tamāmı olduġı tārīḫde ki ḫamse ve erba‘īn ve tis‘ami’e senesidür...” (s.188:10)

ferāġ ol-: *İlişkisini koparmak, soyutlanmak.*

1. “Elüm ayaġum ola kāseden ferāġum ola” (s.61:20)

feraḫ-fezā: *Ferah arttırıcı.*

1. “Eş‘ārı sūznāk ü münaḳḳaḥ ġarrā ve elfāẕı pāk ve mesel-āmīz feraḥ-fezādur.” (s.141:26)

ferāmūş ol-: *Unutulmamak.*

1. “...nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma‘nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bī-ḥasbi’ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş.” (s.5:15)

ferāset: *Anlayışlılık, çabuk seziş*

1. “Allāh tebāreke ve ta‘ālā anlara virdügi ẕekāveti ve ferāseti bir kimseye daḫı müyesser itmemişdür.” (s.43:4)

ferāyiż: *İslâm hukūkunda mîrastan ve mîrâsın vârislere intikal ve taksîminden bahseden ilim.*

1. “Ferāyiż ‘ilminde ġayet māhir ve ḥisāb u kitābetde nihāyetde ḳādir idi.” (s.104:6)

Ferazdaḳve: *(ö.733) Emevi Döneminin ünlü yergi şairidir.*

1. “...feṣāḥat u belāġat maḥallinde Saḥbān ile Ferazdaḳve söz deminde Aresṭoyla Ebū ‘Alī Sīnāya daḳ ṭutarlar.” (s.139:10)

ferd ü vāḥid: *Tek ve yalnız.*

1. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.13:2)

ferd: *Kişi, insanlardan her biri*

1. “Lakin her biri ferden ferdā yazılup ẕikr olınması iksār görinüp iksār ḫod taṭvīl-i kelām ve...” (187:30)

ferdā: *Kişiler.*

1. “Lakin her biri ferden ferdā yazılup ẕikr olınması iksār görinüp iksār ḫod taṭvīl-i kelām ve...” (187:30)

Ferdī: *(ö.1555) Asıl adı Mehmed’dir. “Kuloğullarından” , babası gibi yeniçeri olan şair, İstanbul’da doğdu. Kanunî Sultan Süleyman bendelerindendir.*

1. “Ferdī” (s.174:13)

Ferecik-nām: *Edirne yakınlarında bulunan kasaba olan Ferecik isimli (yer).*

1. “Rūm ilinde Ferecik-nām ḳaṣabadandur.” (s.130:3)

Ferhād: *Fars kökenli Ferhâd ü Şîrîn aşk hikâyesinin erkek kahramanı.*

1. “Bī-sütūn -ı ‘ışḳda dil ṭıflıdur Ferhād olan” (s.165:24)
2. “Ṣorarsañ anı Mecnūndur ya Ferhād” (s.3:14)

Ferhād-nāme: *Ferhad u Şirin. 1512'de Lâmi'î Çelebi tarafından yazılmış bir mesnevidir.*

1. “Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u ‘Aẕrā-nām kitābları naẕm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür.” (s.66:20)

ferḫunde: *Kutlu, mübarek.*

1. "...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab' u nev-niyāz şu'arā ve ẕurefā yigitler ki..." (s.9:18)

Ferīdī: *"Haraccı Hüsâm" adıyla tanınmıştır. Üsküplüdür.*

1. "Ferīdī" (s.127:8)
2. "Mümkin degül Ferīdī ki maḳbūl-i şāh ola" (s.127:16)

ferīdü'd-dehr: *Dünyada tek olan*

1. "Ṭārīḫında ferīdü'd-dehr ve mümtāzü'l-'aṣrdur." (s.108:22)

fermān-ı ḥükm-i sübḥānī: *Allah'ın hükmünün fermanı.*

1. "Be-taḳdīr-i emr-i Rabbānī ve fermān-ı ḥükm-i Sübḥānī hey'et-i felekīve berāhīn-i hendesī..." (s.128:22-23)

fermān-ı hümāyuñ: *Padişah fermanı.*

1. "...erkān-ı sa'ādet Üskübe fermān-ı hümāyuñ ile gönderdükleri ḳula baña manṣıb gerekmez diyüp..." (s.105:4)

Ferruḫī: *(ö.1537) Şair Akhisarlıdır. Mevlevidir.*

1. "Ferruḫī" (s.144:20)

ferş: *Yer zemin.*

1. "Ferşinüñ bünyādı āb u saḳfınuñ bünyādı bād" (s.120:11)

feryād: *Feryat, bağırma.*

1. "Hem-nefes olmaḳ dilermiş ney benüm feryāduma" (s.185:9)

feryād it-: *Feryat etmek, inlemek*

1. "Niçe bir feryād idem ḳorḳmaz mısın Allāhdan" (s.18:3)

feryād u zār: *Feryad ve inleme.*

1. "Gülşen-i 'ışḳuñda bu feryād u zār egler beni" (s.144:6)

fesād: *Kargaşalık, karışıklık, fenâlık, kötülük, bozgunculuk, fitne.*

1. "Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi." (s.22:13)

fesād it-: *Karışıklık çıkarmak, arayı bozmak.*

1. "Bir niçe gün nişāncı oldukdan şoñra ḳāżí-'asker olup ḳāżí-āsker iken Amasiyye'de yeñiçeri ġavġā idüp

paşalar evin başup çoḳ fesād itdiler." (s.39:8)

feṣāḥat u belāġat: *Etkili ve güzel (söz).*

1. "...feṣāḥat u belāġat maḥallinde Saḥbān ile Ferazdaḳve söz deminde Aresṭoyla Ebū 'Alī Sīnāya daḳ ṭutarlar." (s.139:10)
2. "...feṣāḥat u belāġat bābında bülend-pervāz mütetebbi'-i tevārīḫ-i mülūk ve..." (s.153:22)
3. "Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez ." (s.12:11)
4. "...Kelīle ve Dimne ve Ḫallakānī ṣāḥibleri ki her biri 'ilm ü ma'rifet ṭopın feṣāḥat u belāġat çevgānı ile meydān-ı beyānda evc-i fażl u kemāl ve..." (s.46:23)
5. "Feṣāḥat ü belāġat anda ḫatm olmışdur" (s.47:2)

feṣāḥat: *Akıcı söz söyleme.*

1. "...feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup..." (s.5:28)
2. "Mülk-i fesāḥata şeh-i kişver-güşā olan" (s.3:20)
3. "Sāfī Ḳāsım Paşa ki merḥūm Sulṭān Bāyezīde vezīr olmışdur anuñ ḫidmetinde taḥṣīl-i 'ilm ü ma'rifet ve kesb-i fażl u feṣāhat ü belāġat itmişdür." (s.28:22)
4. "Feṣāḥatda Saḥbān-ı sānī ve belāġatda Ḥażret-i Ḫaḳānī kendüsi idi." (s.56:11)

feṭānet: *Zihin açıklığı.*

1. "Ẕekāvet ü fetānet ile ma'rūf u mevṣūfdur." (s.54:6)

feterāt: *İki olay arasındaki zaman. Fetret kelimesinin çoğulu.*

1. "İstanbul'un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi." (s.23:14)

feterāt ol-: *Karışıklık olması.*

1. "Sulṭān Bāyezīdüñ evāḫirinde feterāt olup nişāncılıḳtan 'azl olmış idi." (s.39:3)

fetevā: *Şer'i hükümleridir. Fetva kelimesinin çoğulu.*

1. “Fetevādan Ḳorḳudiyye adlu bir kitāb te’līf idüp mevālī-i ‘iẕām ve ehālī-i kirām ḥużūr-ı şerīflerinde maḳbūl ü merġūb vāḳi‘ olmışdur.” (s.23:1)

fetḥ it-: *Ele geçirmek, feth etmek.*

1. “Beyne’l-mevālī Deli Luṭfī dimekle belli olup dārü’s-salṭana-i İstanbulı fetḥ iden merḥūm ġāzī Sulṭān Meḥemmed Ḫān...” (s.55:1)
2. “...ve taḫt-gāhı olan Budin ḳal‘asın fetḥ idüp bi’t-tamām vilāyet-i Engürüs memālik-i İslāma munżam olduḳda...” (s.165:7)
3. “Ol şevḳ ile İstanbulı fetḥ itdükde Yeñi Cāmi‘i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar.” (s.15:1)

fetḥ ü ġazā: *Fetih ve İslam adına yapılan savaş.*

1. “Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murād oġlıdur ki buña müyesser olan fetḥ ü ġazā āl-i ‘Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. Ebü’l-fetḥ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.14:21)

fetḥ: *Bir memleket, şehir veya mevkii savaşla düşman elinden alma, ele geçirme, zaptetme.*

1. “Leşker-i mūr ile bu fetḥi Süleymān eylemez” (s.147:14)
2. “Fetḥi var cidd ile her kim ḥalḳa-i der depredür” (s.78:7)
3. “Ve cümle-i tārīḫlerinden Belgrad ḳal‘ası fetḥine didügi tārīḫ budur.” (s.150:8)

fetḥ-i bāb: *Kapı açmak.*

1. “İşiginde rūz u şeb çoḳ fetḥ-i bābum var benüm” (s.66:29)

feth-i sulṭān-ı süleymān-ı zamān: *Zamanın Sultan Süleyman'ının fethi.*

1. “Feth-i Sultan-ı Süleyman-ı zaman” (s.150:11)

fetīl: *Mum fitili.*

1. “Göñlüm fetīlidür yüregüm yaġı yaġıdur” (s.42:1)

fetret ol-: *Padişahsız geçen zaman.*

1. “Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi.” (s.22:12)

fevḳa‘l-ḥad: *Haddinden fazla*

1. “Eş‘ārı ḫūb ve güftārı merġūb ṭab‘ı letāfeti ve ẕihni istiḳāmeti fevḳa‘l-ḥad maḥbūbdur.” (s.43:13)
2. “ ‘Arabdan ve ‘Acemden ehl-i ma‘rifet adına olan kimesneleri buldurup getürdüp fevḳa’l-ḥad ri‘āyet itdürürdi.” (s.15:15)

fevt ol-: *Ölmek; solmak*

1. “Vize ḳāḍísı iken mevt irüp Vizede fevt oldı .” (s.103:18)
2. “Yigitliginde maraża mübtelā olup tāze civān iken fevt oldı.” (s.50:16)
3. “Her birine ‘ilm-i ta‘līm ve ṭarīḳ-ı müstaḳīm ne ise gösterüp pādişāh ḫiẕmetinde iken fevt oldı.” (s.105:21)
4. “Anda ḳāḍí iken fevt oldı” (s.61:24)
5. “...ḫāne-i ‘aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü’l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür.” (s.143:5)
6. “Semāniyede müderris iken fevt oldı.” (s.63:11)
7. “Anda oturup irşādla meşġūl iken ‘ışḳ āteşi ḥarāretinden ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü’l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı.” (s.141:24)
8. “Medreseye mutaṣarrıf iken fevt oldı.” (s.113:6)
9. “Rūmili diyārında medrese virilüp anda şuġlda iken fevt oldı.” (s.107:24)
10. “Ṣāḥib-fażl niçe medreseye mutaṣarrıf olmış ehl-i ‘ilm arasında meşhūr u müte‘ārif olmış kimesnedür. Müderris iken fevt oldı.” (s.100:14)
11. “ ‘Alī Paşa fevt olduḳdan ṣoñra Yūnus Paşaya irtibāṭ idüp anuñ ḫiẕmetinde iken fevt oldı.” (s.142:13)
12. “...ḫazān yillerinden ezhār-ı būsitān-ı ‘ālem-ārāsı pejmürde olup İstanbulda fevt oldı.” (s.167:15)
13. “Çoḳ eş‘āra mālik ve ṭarīḳ-i ḥacca sālik olup Ka‘be şerrefeha’llāh yolında fevt oldı.” (s.144:34)
14. “Ḳāżí-‘asker iken fevt oldı” (s.37:12)
15. “Edirnede ḫaṣṣa ḥarc emīni iken fevt oldı.” (s.151:5)
16. “Babası Sulṭān Bāyezīd zamānında maṭbaḫ-emīni olup ṣoñradan maḥrūse-i İstanbulda Yeñi ‘İmārete mütevellī iken fevt oldı.” (s.145:6)
17. “Edirne ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.60:19)

18. “Babası İstanbul ḳāḍísı olmışdur ve kendüsi Gelibolı ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.110:12)
19. “‘Ulūm-ı mütedāvileye tetebbu‘ idüp görmiş idi. Karaferyede müderris iken fevt oldı.” (s.140:16)
20. “Lākin ġayetde ‘ayyāş ve nihāyetde evbāş olmaġın felāket ile fevt oldı.” (s.133:8)
21. “Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.45:5)
22. “Niçe müddet vezīr olup āḫir Selānik’e gönderüp anda beglik iderken fevt oldı.” (s.31:12)
23. “Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi.” (s.23:5)
24. “Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri‘āyetler ve ziyāde ‘ināyetler eyleyüp Burusa sancağında iken fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.26:7)
25. “Babası Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda ḳarındaşı Sulṭān Cem ile pādişāhlıḳ çekişdiler.” (s.17:11)
26. “ ‘Alī Paşa fevt olduḳdan ṣoñra Yūnus Paşaya irtibāṭ idüp anuñ ḫiẕmetinde iken fevt oldı.” (s.142:12)
27. “Paşa fevt olıcaḳ çiftligi ve evleri olduġı Ḫāṣköy-nām ḳaṣabada tavaṭṭun idüp anda zirā‘ata meşġūl oldı.” (s.99:10)

fevt olup ḳal-: *Ölmek.*

1. “...bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan fevt olup ḳalmaġla levḥ-i ḫāṭır-ı rūzgārdan ve defātir-i çarḫ-ı nā-hemvārdan...” (s.5:24)

fevt: *Ölüm.*

1. “...dergāh-ı ‘ālem-penāhlarında geçirüp fevti İstanbulda vāḳi‘ oldı.” (s.96:12)
2. “Fevti İstanbulda oldı.” (s.129:16)
3. “Fevti Burusada olmışdur.” (s.131:8)
4. “Mīr Selmān fevtinden ṣoñra merḥūm Sulṭān Murād Ḫan-ı Ġāzī raḥmetu’llāhi ‘aleyh muṣāḥabet-i şeref -baḫşları ile münāsebet idüp...” (s.68:20)

5. “Sulṭān Maḥmūd fevtinden ṣoñra oġlı Sulṭān Orḫan nişāncısı oldı.” (s.145:18)
6. “Sulṭān Ḳorḳud fevtinden ṣoñra pādişāh-ı ʻālem-penāh ḥażretlerinüñ āsitān-ı saʻādet-āşiyānlarında olup sipāhī oġlanları bölügine żamm oldı.” (s.154:11)
7. “Ve fevtine bu faḳīrden işbu tārīḫ ṣādır oldı ki taḥrīr olup ẕikr olınur.” (s.96:13)
8. “Revānī fevtine güzel tārīḫ diyüpdür.” (s.162:3)
9. “Cümle didügi tārīḫlerden biri Revānī fevtine yazduġı tārīḫ budur.” (s.162:9)

fevt-i necātī: *Necati'nin ölümü.*

1. “Tārīḫ fevt-i Necātī” (s.96:15)

feyeżān u iḥsān: *Bolluk ve lütuf.*

1. “...baʻżına daḫı ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān seḥāb-ı himmetinden feyeżān u iḥsān yitişmekle müstaġnī olup...” (s.24:17)

feyż-baḫş-ı ehl-i ḥużūr: *Huzurundakilere feyz bahşeden.*

1. “Levāyıḥ-ı himemüñ feyż-baḫş-ı ehl-i ḥużūr” (s.65:8)

feżāyil: *Faziletler, üstün özellikler.*

1. “Bu deñlü maʻārif ü feżāyil içinde iken şiʻir dimege māyil idi.” (s.23:7)
2. “Anuñ feżāyili Ḥaḳ fażlı gibi nā-maḥdūd” (s.65:1)
3. “...rūzgār-dīde yüz on yaş yaşamış feżāyili vü ḫaṣāyili maʻlūm u mefhūmdur.” (s.36:6)
4. “Sulṭān Meḥemmed merḥūm anuñ feżāyilin ü ḫaṣāyilin kemāl-i mer-tebede inşāya olan ḳudretin ve mahāretin maʻlūm idinmekle ziyāde meyl ü maḥabbet eylemişler.” (s.29:3)

fırḳa: *Topluluk.*

1. “...ol daḫı bu ṭāyifenüñ zübdesin ve bu fırḳanuñ güzīdesin cem’ idüp Teẕkiretü’ş-şuʻarā diyü ad virüp kitāb itmişdür.” (s.4:27)
2. “Bu fırḳanuñ baʻżı kenz-i maḫfī gibi taḥte’l- ʻarż muḫtefī ve baʻżı bezm-i ḥayātda cām-ı mey-i şādmānīden müstevfīdür.” (s.24:19)
3. “Ve bu cümlenüñ serdārı ve bu fırḳanuñ iḫtiyār-ı pīşekārı fażīlet göginüñ güneşi ve...” (s.161:10)
4. “ ʻUlemā-yı ʻiẕām ve fużalā-yi kirām ḥużūr-ı şerīflerinde bu fırḳa merġūb ve...”(s.4:11)

fırḳa-ı büleġā: *Beliğ kimseler topluluğu.*

1. “Dördinci ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan mecma‘-ı fużalā ve fırḳa-ı büleġā ‘azīzler ki her biri faẓīlet göginüñ güneşi ve...” (s.67:8-9)

fırḳa-i fuṣahā: *Fasih olanların topluluğu.*

1. “Aña binā’en zümre-i şu‘arā ve fırḳa-i fuṣahā imtiyāz bulup eş-şu‘arāü ümerāi’l-kelām olduġı ḥaysiyyetiyle şi‘r ilhām ve...” (s.4:3)

fī: *Arapça "da, de" anlamında ön ek.*

1. “Fī nefsi’l-emr anda olan ẕekāvet ü fiṭānet ü firāset ve niẓām-ı umūr-ı memleket ve ‘āmm u ḫāṣṣ arasında olan...” (s.32:16)
2. “Kadiyan fi diyar-ı İstanbul” (s.53:15)
3. “Kaziyen fi diyar Magnisa” (s.62:21)

fi‘l it-: *Davranmak, davranışta bulunmak.*

1. “Her ne bed fi‘l itdüm ise ‘āḳıbet” (s.77:24)

fi’l-mesel: *Sanki.*

1. “Ḥarf -i sādur fi’l-mesel rā-yı süreyyā üstine” (s.59:1)

fi’l-vāḳi‘: *Gerçekten, aslında*

1. “Fi’l-vāḳi‘ ra‘nā naẓm itmiş ṣāḥib-ma‘rifet ve kemāl ıssı ehl-i ḥaḳīkat kimesnedür.” (s.78:14)

fidā-yı cism ü rūḥ ḳıl-: *Bedeni ve ruhu feda etmek.*

1. “Ḥaḳ yolında ḳıl fidā-yı cism ü rūḥ” (s.151:1)

fiġān: *Feryat, acı ile inleme*

1. “Fiġānum göklere irse yiridür” (s.86:23)
2. “Ḫalḳ-ı ‘ālem zār zār iñler fiġānumdan benüm” (s.151:25)

fiġān eyle-: *haykırıp bağırma*

1. “İy ‘andelīb durma fiġān eyle hā yolın” (s.61:6)

fiġān it-: *Acı ile bağırıp çağırmak, inlemek.*

1. “Dilā bülbül gibi gül yüzine ḳarşu fiġān itme” (s.174:6)

Fiġānį: *(ö.1531-32) Şair Trabzonludur.*

1. “Fiġānī” (s.165:1)
2. “Nāzüklerüñ birisi bir beyt diyüp Fiġānī didi diyü ba‘żı mu‘ārıżları ġamz eyledi...”(s.165:13)

3. “Fiġānīnüñ kendü zāde-i tab‘ından sādır olan bu bir iki maṭla‘ anuñdur.” (s.165:19)

figār eyle-: *Parçalamak.*

1. “Leb figār eylemiş anuñ ki ḳucaġında idüñ” (s.84:12)

fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ: *Güzel ahlaklıların özü.*

1. “Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lü’lü-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣüret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve...” (s.13:13)

fikir: *Düşünce, hayal dünyası*

1. “Güzel ḳaṣdlar ve bī-bedel fikirler eylemişdür.” (s.146:20)

fikr it-: *Düşünmek, anlamaya çalışmak*

1. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẕmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:5)

fikr ü ferāset: *Fikir ve anlayış.*

1. “...bunda olan fikr ü ferāset ve re’y ü tedbīr ü fetānet nesl-i ‘Osmānda bir vezīre daḫı müyesser olmamışdur.” (s.27:17)
2. “Ḥüsn-i tedbīrde bī-naẕīr ve fikr ü ferāset mülkinde emīr.” (s.33:13)

fikr ü ẕikr: *Düşünmek ve anmak*

1. “Kemāl inşā vü eş‘āruñ ḳomadı fikr ü ẕikrini” (s.99:13)

fikr: *Düşünce*

1. “Gitmesin ‘unnāb-ı la‘lüñ fikri bir dem dīdeden” (s.46:3)
2. “Ḳo bu fikri şürū‘ it medḥ-i şaha” (s.186:24)
3. “Himmet atına fikri eyle süvār” (s.72:19)
4. “Zāhidüñ fikrinde cennet ‘āşıḳuñ dīdār-ı yār” (s.121:15)
5. “Bir nefes şād olmadum fikrüm ġam-ı dildārdur” (s.154:17)
6. “Aldı benden ‘aḳl u fikr ü ḳalb ile ārām -ı cān” (s.51:4)

fikr-i ‘amīḳ: *İnce fikir.*

1. “...mecmā‘-ı suḫandan ḫiẕmetlerinde fikr-i ‘amīḳ ile nükte-perdāzolan büleġā vü fuṣaḥā ki...” (s.161:7)

2. "...fikr-i ʻamīḳ ile baḥr-ı zeḫḫār ve ẕihn-i pāk ile ṣadef-i gevhervār deryā-dil ʻāḳil ü fāżıl kişilerdür." (s.24:9)

fikr-i fāsid: *Kötü düşünce.*

1. "İttifāḳ kibr ü nifāḳ dimāġlarına ḥulūl ve ḥıḳd u ḥased fikr-i fāsidlerine yol bulup..." (s.29:9)

fikr-i lāʻl: *(Sevgilinin) yakut renkli dudağının düşüncesi*

1. "Fikr-i lāʻlüñ ḳoynına girse raḳībüñ n'ola kim" (s.184:1)

fikr-i ṣāyib: *Yanlışsız, doğru fikir, düşünce.*

1. "...bī-naẕīr ve cemīʻ -i umūrda fikr-i ṣāyib ile Müşterī-tedbīr pür-maʻrifet ü nīk-ḫaṣlet güşāde-dil kişidür." (s.64:2)

Filibeli: *Memleketi, Bulgaristan'da bir il olan, Filibe olan(kimse).*

1. "Filibelidür." (s.107:19)

firāḳ: *Ayrılık*

1. "Bir seng-dil firāḳına ölen Necātīnüñ" (s.96:19)
2. "Bağrum firāḳ odına yanmış kebāba benzer" (s.147:2)

firāḳ-ı yār: *Sevgiliden ayrılık.*

1. "Gāh dehrüñ ḳahrıdur gāhī firāḳ-ı yārdur" (s.154:16)

firāḳ-nāme: *Ayrılık mektubu.*

1. "Firāḳ-nāmelerdür." (s.74:32)
2. "...iştiyāḳ ḫāmesi ile anuñ adına bir Türkī Firāḳ-nāme yazmış ḫalḳ içinde Firāḳ-nāme-i Ḫālīlī dimekle meşhūr u meẕkūrdur." (s.83:1)

firāḳ-nāme-i Ḫālīlī: *Halili'nin ayrılık mektubu.*

1. "...iştiyāḳ ḫāmesi ile anuñ adına bir Türkī Firāḳ-nāme yazmış ḫalḳ içinde Firāḳ-nāme-i Ḫālīlī dimekle meşhūr u meẕkūrdur." (s.83:2)

firāset: *Anlayış.*

1. "...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile maʻrūf ḥayā vü edeb ḳadd-i bālāsına ḫil'at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı saʻādetine ʻalem ü ṭırāz olmışdur." (s.34:15)**firāvān:**

firāvān: *Çok, fazla.*

1. "...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭaʻāmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi." (s.29:21)

2. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı revān ve ebyātı firāvān kimesne idi.” (s.151:6)
3. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-dān ve söz naẕmında firāvān kimesne idi.” (s.130:6)

firdevs: *Cennet bahçesi.*

1. “Selsebīlüñ ‘aynıdur firdevs bāġından çıḳar” (s.185:8)

firdevs-i a‘lā: *Yüce cennet, cennetin tamamı veya bir bölümü için kullanılan isimlerden biri.*

1. “Allāhu tebāreke ve ta‘āla emri ile firdevs-i a‘lāda mekān ṭutup raḥmet-i raḥmān ile āsūde-cān olduḳlarınca ve...” (s.52:6-7)

firḳa: *Topluluk*

1. “Bu ṭabaḳanun cedd-i a‘lāsı ve bu firḳanuñ muḳtedā-yı pīşvāsı” (s.13:25)

firḳat: *Ayrılık.*

1. “Firḳatüñde dem-be-dem merdümlük idüp iy perī” (s.144:7)
2. “Firḳatüñden çıḳdı cān iy verd-i ḫandānum meded” (s.35:8)

fitne: *Ara bozucu, kışkırtıcı, fitneci.*

1. “Ḳad ḳıyāmet ġamze āfet zülf fitne ḫaṭ belā” (s.26:22)

fī-ẕikri’n-nisā: *Kadınların (şairlerin) bahsi.*

1. “fī-ẕikri’n-nisā” (s.159:4)

flori: *Altın para.*

1. “Bu ġazele ziyāde germ olup her kim bu şi‘re naẕīre dirse germiyyetle beş flori vireyin diyü şarṭ eylemiş.” (s.59:7)
2. “Beş flori vireyin her şā‘ir-i siḥr-āferīn” (s.59:4)

fuḥşiyyāt: *Ahlâka ve nâmûsa aykırı davranışlar, zinâ ile ilgili hareketler.*

1. “Ṭabi‘atı hezle māyil ü elfāẕı fuḥşiyyāta ḳābil.” (s.148:21)

fuḥşiyyāt-ı nā-fercām ol-: *Çok fazla ağza alınmayacak cinsten (sözler) olmak.*

1. “...vezne gelen kelimātınuñ ekseri fāḥiş fuḥşiyyāt-ı nā-fercām olmaġın ṭab‘-ı selīm andan ībā ve ẕihn-i müstāḳīm ibrā itmemek olmaz.” (s.109:28-29)

fuḳarā: *Fakirler*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḫān ‘aleyhi’l-cenneti ve’r-rıḍvān Mekke fuḳarāsına ve...” (s.102:9)
2. “Ṣuleḥāya vü ‘ulemāya ve sāyir fuḳarāya her zamānda ṣadāḳati vü iḥsānı bī-dirīġ idi.” (s.32:4)

Furāt: *Fırat nehri*

1. “Biri Şāṭ ırmaġıdur gözlerümüñ biri Furāt” (s.182:12)

furṣat: *Fırsat, uygun zaman.*

1. “Furṣat el vire yitem item düşürem yardan” (s.88:14)
2. “Furṣat elde var iken vaḳti ġanīmet bilelüm” (s.79:9)

furṣat-ı ‘ömr-i güẕerān: *Geçici ömrün fırsatı.*

1. “Ki geçer furṣat-ı ‘ömr-i güẕerān girmez ele” (s.44:13)

fuṣāḥā: *Fasih olanlar, güzel, açık ve düzgün söz söyleyenler.*

1. “...ve söz veznine ḳādir olan şu‘arā ve fuṣaḥā ḳāyilleridür.” (s.3:31)
2. “Yedinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘ olup ẕikr olan ḫoş-ṭab‘ nāzük ẕurefā vü fuṣāḥā kimesneler ki...” (s.160:14)
3. “...ve ṣaḥāyif-i kitāb-ı kirāmlarında istişhād-ı belāġat ve istimdād-ı feṣāḥāt içün fuṣaḥā vü büleġā eş‘ārın īrād iderler.” (s.4:14)

fuṣeḥā: *Güzel, açık ve düzgün söz söyleyenler, yazanlar.*

1. “Ḳavl-i faṣīḥ ile fuṣeḥā efṣaḥı olup” (s.3:22)

futa: *Peştamal.*

1. “Bir ṣūsenī futayla o gül-pīrehen güzel” (s.109:2)

fużalā: *Fâzıllar, ahlâk, ilim ve meziyetçe üstün, fazîletli kimseler*

1. “...ve dil-i bīmāra ṣıḥḥat irüp ḫātır-ı fāṭıra ḫuṭūr u ḫalecān ve dil-i nā-şāda mürūr u güẕerān iderdi ki memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā...” (s.5:11)
2. “...her gāh ülfeti vü müvāneseti ‘ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍísı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp gūşe-i ‘uzletde ārām ve...” (s.108:16)
3. “...‘ilm ü ma‘rifet būsitānında ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn diren fużalā ve ‘ulemā ki el-‘ulemāü veresetü’l-enbiyā

na‘tiyle rif‘at u rütbet bulup...” (s.52:19)

4. “Ehliyyet ile añılur ve ‘ulemā vü fużalā arasında faẓīlet ile meẕkūr kimesnedür.” (s.133:6)
5. “...eknāf-ı cihāna ṭopṭolu olmaġla yir yüzi ḫalḳı ẕürefāsı ve dünyā ehli fuẕālāsı anuñla ḫoş-ḥāl ü mesrūrü’l-bāl olurlardı.” (s.95:17)

fużalā-yı ‘āli-şān: *Çok değerli fazıllar*

1. “Fużalā-yı ‘āli-şān ve büleġā-yı me’ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde ‘arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür.” (s.6:3)

fuẕalā-yı cihān:*Dünyadaki faziletli kişiler.*

1. “Eline ḳalem-i siḥr-nigār ve ḫāme-i kebg-reftār alup yazup vaṣf-ı evṣāf itmek istese fuẕalā-yı cihān inşāsına āşüfte vü ḥayrān ve...” (s.46:18)

fużalā-yi kirām: *Şerefli fazıllar, faziletliler.*

1. “ ‘Ulemā-yı ‘iẕām ve fużalā-yi kirām ḥużūr-ı şerīflerinde bu fırḳa merġūb ve...” (s.4:10)

fülfül: *Karabiber.*

1. “Lāleler cezm ü çemen i‘rāb fülfüller nuḳaṭ” (s.112:6)

fülk-i şeş-cihet: *Altı yönlü gemi.*

1. “Bu fülk-i şeş-cihetde göñül çār-mīḫ olup” (s.141:5)

fünūn: *Fenler, bilimler.*

1. “Faẓīlet ü ḥikmet bābında bī-naẕīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-faẓl u ehl-i ma‘rifet fāżıl ve...” (s.56:9)
2. “...sāyir fünūnda ercümend her ‘ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab‘ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür.” (58:8)

fünūn-ı ma‘ārif: *Hüner, sanat ve ilim, irfan fenleri.*

1. “Ve kendüsi ehl-i ‘ilmden ṣāḥib-faẓl kāmil ve fünūn-ı ma‘ārif ile müzeyyen fāżıl kimesne idi.” (s.113:5)

fünūn-ı ma‘ārif-i eş‘ār: *Şiir ilminin eğitimi.*

1. "...'ulūm-ı müktesebeden 'ārī vü fünūn-ı ma'ārif-i eş'ārdan beri bir kimesne idi." (s.88:5)

fünūn-ı mübāḥese: *Münazara ilmi.*

1. "...yıllarla 'ulūma sa'y idüp müntehā dirilen kimesneler 'ulūm-ı 'Arabiy-ye ve fünūn-ı mübāḥeseden anuñla tekellüm itmekde 'āciz ü ḳāṣırdur." (s.168:6)

fünūn-ı mütekāsir: *Pek çok fen, bilgi.*

1. " 'Ulūm-ı mütedāvileden çendān behremend ve fünūn-ı mütekāsireden sūzmend degül." (s.158:14)

fünūn-ı ulūm: *İlim hünerleri.*

1. "İclās-ı 'āliyelerine nedīm ve ḫalvet-i ḫāṣlarına muḳīm olup ḳavā'it-i şi'ri ḫūb ve fünūn-ı ulūmı merġūb taḥṣīl itmiş..." (s.76:6)

fürḳat-ı gül: *Gülün ayrılığı.*

1. "Ḫaberi fürḳat-ı gülden ki peyām itdi ṣabā" (s.119:12)

füta: *Peştamal.*

1. "Meh külçesine fütası ebr-i ḥicāb idi" (s.109:3)

fütūḥ: *Erişme, zafer.*

1. "Ḥūr u cennet isteseñ k'ola fütūḥ" (s.150:18)

G

ġaddār: *Hâin, zâlim, çok zulmeden.*

1. “İy göñül bu dünye key ġaddārdur andan ṣaḳın” (s.149:12)

ġāfil ol-: *Gaflette bulunmak, tedbirsiz olmak.*

1. “Gel iy derd ehli ‘āṣıḳ olma ġāfil” (s.186:16)
2. “Ġāfil olma dístum tīr ü kemānumdan benüm” (s.152:2)

gāh gehī: *Vakit vakit, bazı bazı, ara sıra.*

1. “Nisbet itdügüm içün ḳāmetüne gāh gehī” (s.113:8)

gāh: *Zaman, an*

1. “Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı ‘alem-penāh ḫiẕmetine gelüp ḳaṣīde ‘arż idüp in‘ām-ı ‘āmlarına lāyıḳ ve...” (s.84:24)
2. “Her gāh Mīr Süleymān Şeyḫī ile müṣā‘are itdürüp eş‘ār didürdür idi.” (s.71:6)
3. “Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā‘it-i eş‘ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi.” (s.86:19)
4. “...her gāh ülfeti vü müvāneseti ‘ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍísı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp gūşe-i ‘uzletde ārām ve...” (s.108:15)
5. “Lakin her gah muṣāḥabeti ehl-i ‘ilm ṭāyifesiyle olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle naẕma ḳādir olmış.” (s.158:14)

gāh: *"Gâh ... gâh ..." bağlacı. Bazen, ara sıra.*

1. “Gāh dehrüñ ḳahrıdur gāhī firāḳ-ı yārdur” (s.154:16)
2. “...gāh inşā vü gāh naẕm üslūbında ẕemme mensūb ebyāt didürdür imiş.” (s.89:6)
3. “...gāh inşā vü gāh naẕm üslūbında ẕemme mensūb ebyāt didürdür imiş.” (s.89:6)

gāhī: *"Gâh ... gâh ..." bağlacı. Bazen, ara sıra.*

1. “Gāh dehrüñ ḳahrıdur gāhī firāḳ-ı yārdur” (s.154:16)

Ġalaṭa Boġazı: *İstanbul'un boğaz semtlerindendir.*

1. “Ol esnāda Ġalaṭa boġazında bir büyük gemi deryāya batup anı çıḳarmaḳ tedārük olunmış idi.” (s.37:3)

Ġalaṭa: *İstanbul'da bulunan bir semttir.*

1. "Güzelce Ḳāsım Paşa'nuñ Ġalaṭa yaḳasında vāḳi' olan medresesine müderrisdür." (s.64:7)
2. "...her gāh ülfeti vü müvāneseti 'ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍísı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp gūşe-i 'uzletde ārām ve..." (s.108:16)
3. "Felāket ile 'ömri āḫire yitişüp İstanbul Dārü'ş-şifāsında fevt olup mezārı Ġalaṭa cānibindedür." (s.101:3)
4. "Galaṭa cānibinde ṭersḫāneler kurbında olurdı." (s.91:20)
5. "Ġalaṭa boġazında deryā-yı 'amīḳa ġarḳ ve lücce-i belā-yı 'azīme müstaġraḳ itdiler." (s.87:15)
6. "Mezārı İstanbulda Ġalaṭa yaḳasındadur." (s.137:10)
7. "Ġalaṭa ḳāḍísı iken dārü's-salṭana İstanbulda vāḳi' olan Sulṭān Meḥemmed cāmi'-i şerīfine mütevellī olup..." (s.32:11)
8. "Mezārı Galaṭa yaḳasında tersḫāneler ḳurbında kendü olduġı evindedür." (s.91:27)

ġalebe: *Fazlalık, üstünlük.*

1. "Anda oturup irşādla meşġūl iken 'ışḳ āteşi ḥarāretin-den ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü'l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı." (s.141:23)
2. "Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve..." (s.107:10)
3. "...sipāh-ı pādişāh-ı 'ışḳ hücūm idüp niçe zamān bī-hūş u ḥayrān u ser-gerdān sevdā galebesiyle nālān u giryān gezüp yürüyüp āḫir terk-i diyār idüp..." (s.128:5)

ġālib ol-: *Üstün gelmek*

1. "Ṭabi'at-ı şi'riyyesi ġālib olmaġın şi're heves eyledi." (s.155:18)
2. "...cum'a mescidin binā idüp ol maḥalli ma'mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve..." (s.109:22)

ġālib: *Galiba, herhalde, ihtimal ki.*

1. "Yarın didügi ġālib anuñ ola ḳıyāmet" (s.116:17)

ġālib: *Üstün olmak.*

1. “Mesnevīsi ġazeliyyātına ġālibdür.” (s.50:4)
2. “Mesnevīsi ġazeliyyātına ġālibdür.” (s.49:14)
3. “Lakin mesnevīsi ġazeliyyātına ġālib ve ġazeliyyātından ise mesnevīsine herkes ṭālibdür.” (s.111:17)
4. “Ve Niyāzī lafẕını çoḳ kimesne maḫlaṣ idinmiş cümleden bu kimesne eş‘ārı eḫaṣṣ olup ġayrılar eş‘ārına ġālib ve...” (s.117:18)
5. “Ekser-i ḫalḳınuñ ṭıynet-i şi‘riyyesi ġālib ve kemāl ü ma‘rifete ṭālibler olmaġın ṭabī‘at ḳuvvetiyle şi‘re heves idüp...” (s.187:28)
6. “Ḫandān-rū ṭabī‘at-ı şi‘riyyesi ġālib ve kendüsi şi‘r dimege ṭālib nev-ḫeves tāze maḥbūb yigitdür.” (s.176:3)
7. “...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb‘ elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi.” (s.60:8)

ġālibā: *Herhalde, sanırım*

1. “Ezelden mey ta‘alluḳ bağlamışdur ġālibā cāne” (s.103:5)

ġam ḫākin: *Gam mezarı.*

1. “Şeb-i hecrüñde ġam ḫākin döşenmiş ḫāra yaṣdanmış” (s.47:18)

ġam: *Kaygı, tasa, endûh, gussa.*

1. “Dilerseñ bulasın ġamdan ḫalāṣı” (s.186:21)
2. “Sefer ḳılduḳça ol māhum ceresvār iñledüm ġamdan” (s.167:24)
3. “Ṭutdı māh-ı devletüm ġamdan ġamām” (s.77:23)
4. “Hem-demüm derd ü belā vü maḥremüm hem ġam durur”(s.121:9)
5. “Yörenmesün mübārek göñline ġam” (s.160:24)
6. “Bu cihān içre ḳarār üzre hemān ġam bulınur” (s.56:18)
7. “Yiter ġam baḥrına ġavvāṣ oldun” (s.186:18)
8. “Ġam beyābānında Mecnūn ile oldum hem-‘inān” (s.51:5)
9. “Benem ol ġam yükindeki ḫar-ı leng” (s.70:10)
10. “Pādişāh-ı ‘ālem olursañ raḳībā ġam degül” (s.179:19)
11. “Benüm-çün kimse ġam yir yoḳ dil-i ġam-ḫ̌ārdan ġayrı” (s.178:15)

ġamām: *Bulut.*

1. “Ṭutdı māh-ı devletüm ġamdan ġamām” (s.77:23)

ġamgîn: *Gamlı, hüzünlü.*

1. “Raḥm it iy dil-ber bu ġamgīn göñlüme kim her nefes” (s.121:8)

ġam-ı cānān: *Sevgilinin gamı.*

1. “Ġam-ı cānān ile belāda mısın” (s.181:18)

ġam-ı dildār: *Sevgilinin gamı, kederi.*

26. “Bir nefes şād olmadum fikrüm ġam-ı dildārdur” (s.154:17)

ġam-ı hecr: *Ayrılığın üzüntüsü*

1. “Seyre gelmez mi ki ol yār ġam-ı hecri ile” (s.182:11)

ġam-ı ruḫ: *Sevgilinin yüzünün kederi.*

1. “Ġam-ı ruḫuñla ġubār olsam iy gül-i ra‘nā” (s.175:8)

ġamz eyle-: *Ara bozmak amacıyla birinin yaptığı işi veya söylediği sözü başka birine duyurmak, fitlemek, fitnelemek.*

1. “Nāzüklerüñ birisi bir beyt diyüp Fiġānī didi diyü ba‘żı mu‘ārıżları ġamz eyledi.” (s.165:13)

ġamz eyle-: *Gammazlamak (birine iftira ederek zarar vermek).*

1. “Ol eclden mevālīden ba‘żı ittifāḳ idüp münāfıḳa ṣūreti ile ṣāḥib-devletlere ġamz eyleyüp küfr söyledi diyü şahādet itdiler.” (s.55:29)

ġamz it-: *Gammazlamak, ispiyonlamak.*

1. “...nā-ma‘ḳūl ü nā-maḳbūl yirlere rehberlik iden biri Fenārīoġlı Aḥmed Paşa ve biri Mü’eyyedoġlı ‘Abdu’r-raḥmān Çelebidür diyü ġamz idüp...” (s.38:7)

ġamze: *Sevgilinin yan bakışı.*

1. “Çekmiş ḳılıcın ġamzelerüñ ḳan ide beñzer” (s.122:3)
2. “N’ola cellād ise ġamzeñ esirgemez mi insānı” (s.136:20)
3. “Ġamzeñ cefāsı ‘āşıḳa ‘ayn-ı vefā gelür” (s.149:2)
4. “Ġamzeñ ḫayāli ile göñül kendüden geçer” (s.149:4)
5. “Ḳad ḳıyāmet ġamze āfet zülf fitne ḫaṭ belā” (s.26:22)

ġamzekār: *Gamzeli, süzgün bakışlı*

1. “Şīve vü nāz ile öldürdüñ bizi hey ġamzekār” (s.121:18)

ġamz-ı ġammāz: *Gammazların şikayet etmesi yani gammazlaması.*

1. "...esnā-yı müvāneset ü muṣāḥabetde söz ḳaçırup ġamz-ı ġammāz ile keşf-i rāz olup ve kendüde daḫı mektūblar bulunup ḫıyānet fehm olmaġın..." (s.87:12)

Ġanī eyle-: *Zenginleştirmek*

1. "Ġanī eyler 'aṭāsı her faḳīri" (s.7:5)

ġanī ol-: *Zengin olmak.*

1. "Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu'llāhi 'aleyh raġbet ile diyār-ı 'Acemden getürüp 'āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta'yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in'ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı" (s.17:7)

ġanī: *Zengin.*

1. " 'izzet ü rif'atlere muḳārin düşüp ba'żı selāṭīn-i māżiye luṭf u in'āmı ḫazīnesi reşeḥātından ġanī ve..." (s.24:16)

ġanīmet bil-: *Fırsat, kazanç olarak görmek.*

1. "Furṣat elde var iken vaḳti ġanīmet bilelüm" (s.79:9)

Ġarāmī: *Karaferye'de doğdu. Asıl adı Muhammed olup Kadıcık oğlu ya da Remmal Garâmî olarak tanındı.*

1. "Ġarāmī" (s.177:12)
2. "Ġarāmī mā-yı midḥatle ṣuvarup ābdār eyler" (s.177:21)

ġarāyib: *Tuhaf, şaşılacak.*

1. "...ġarāyib teşbīhāt ü 'acāyib iṭlāḳāt bulmışdur ki andan ġayrı kimseye müyesser olmış degüldür."(s.56:23)

ġarāyibāt: *Garip, tuhaf, şaşılacak şeyler.*

1. "Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi." (s.55:28)

ġarāyib-i leṭāyif-i insānī: *İnsana ait garip latifeler.*

1. "Ol ḳaṣīdede 'acāyib-i ma'ānī ve ġarāyib-i leṭāyif-i insānī cem' itmişdür." (s.43:7-8)

ġarīb: *Düşkün, zavallı, biçare || Aşık*

1. "Çün ġarībüñdür ümīd-i ḫānümān eglencesi" (s.49:10)

2. “Ġarīb olduġum içün ‘ār idersin” (s.90:1)

ġarīblik: *Dokunaklılık, içe dokunma hali.*

1. “Esirger göricek kāfir ġarībliḳde müselmānı” (s.136:21)

ġarḳ: *(Suya) batma, (suya) batırma, (suda) boğulma.*

1. “Ġalaṭa boġazında deryā-yı ‘amīḳa ġarḳ ve lücce-i belā-yı ‘azīme müstaġraḳ itdiler.” (s.87:15)

ġarḳa ‘ālemi vir-: *Dünyayı sele vermek.*

1. “Ġarḳa virdi ‘ālemi bu çeşm-i giryānum meded” (s.35:9)

ġark-āb-ı ḫūn: *Kana bulanmış.*

1. “Māverāü’n-nehr ez tīġem şad ġark-āb-ı ḫūn” (s.20:24)

ġarrā: *Gösterişli, etkileyici.*

1. “Ve muḫayyel ra‘nā eş‘ārı ve ġarrā ġazeliyyātı var.” (s.56:25)
2. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ġāyetde ve nezāket-i ẕihni nihāyetde ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.151:17)
3. “Ve ġarrā zībā vāfir eş‘ār ṣāḥibidür.” (s.111:16)
4. “İktisāb-ı ‘ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī‘at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẓma ḳādir olup...” (s.13:22)
5. “Rindāne ġarrā eş‘ārı var ve zībā ra‘nā ġazeliyyātı hem-vārdur.” (s.138:6)
6. “...ẕihni müstaḳīm olup ṭab‘ı bīdārlıġı ve ẕihni pişekārlıġı cihetinden ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.35:5)
7. “ ‘Arabī Parsī ve Türkī dilde sözleri ve ġarrā bī-bedel ġazeliyyātı var.” (s.84:6)
8. “...eş‘ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẓı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-āyende bī-bedel naẓmı ġarrā ve ġazelleri güzel.” (s.74:13)
9. “Ġazeliyyātı ġarrā ve ebyātı müstesnā naẓm u inşāya ḳādir ve üslūb-ı şi‘rde māhirdür.” (s.50:27)
10. “Türkī ġazeliyyātı ve müntehā ġarrā ebyātı bī-nihāyedür” (s.53:18)
11. “Gāyet eyü düşmiş cā-be-cā münāsebetle ġarrā ġazeller irād idüp yazmışdur.” (s.74:33)
12. “Ve ṣıfat-ı esbde daḫı bir ḳaṣīdesi var be-ġāyet ra‘nā laṭīfeler ve güzel ġarrā ḳaṣdlar itmişdür.” (s.89:14)
13. “Ġarrā ġazeliyyātı ve ra‘nā ebyātı çoḳ” (s.31:16)

14. “Güzel ebyātı çoḳ ve ġarrā müntehā ġazeliyyatı artuḳdur.” (s.76:20)
15. “Eş‘ārı ġarrā ve naẕmı müstesnā çoḳ ma‘ārife ḳādir ve fenn-i şi‘rde māhir kimesne idi.” (s.123:16)
16. “Eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve üslūb-ı ḫayāle iḫtişāṣ gösterüp ḫayāl-engīz ġarrā ve bī-bedel ra‘nā ġazeliyyātı var.” (s.116:22)
17. “Ḫaylī ehl-i dil nāzük kāmil ḫoş-āyende ‘āmgīr eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.103:15)
18. “Eş‘ārı sūznāk ü münaḳḳaḥ ġarrā ve elfāẕı pāk ve mesel-āmīz feraḥ-fezādur.” (s.141:26)
19. “Medāris gezüp ‘ilm kesb idüp nāzük-ṭab‘ ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var.” (s.114:3)
20. “Ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.62:14)
21. “Laṭīf eş‘ārı ve ġarrā ḳaṣīdeleri var.” (s.179:14)
22. “Ḫoş-ṭab‘ güzelce engīzlikler ider nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.184:17)
23. “Ġarrā eş‘ārı çok ve ra‘nā güftārına nihāyet yok.” (s.100:19)
24. “Cevdet-i ṭab‘ı ġāyetde ġarrā ḳaṣīdeleri ve ra‘nā ġazelleri nihāyetdedür.” (s.91:24)
25. “Kendüsi ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük yigit ġarra ġazelleri ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.75:16)
26. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.134:2)
27. “Ḫūb eş‘ārı ve ġarrā güftārı var.” (s.106:9)
28. “Meşāyiḫāne vü muḥaḳḳıḳāne ġarrā eş‘ārı müntehā ve zībā güftārı var.” (s.97:10)
29. “Ḫoş-āyende ġarrā ġazelleri ra‘nā maṭla‘ları var.” (s.140:18)
30. “Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar baġlayup ırlamaḳda bī-mānend idi.” (s.137:21)
31. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ rengīn sözlerin ve ġarrā ḫayāllerin ve Ka‘be-i ‘ulyā ḫademesinüñ ṣurrelerinden aḳça-i mu‘ayyenlerin olup...” (s.102:21)

ġarrā vü maḥbūb: *Gösterişli ve sevilen.*

1. “Kitābı her vech ile maḳbūl u merġūb ve eş‘ārı her cihetle ġarrā vü maḥbūbdur.” (s.73:5)

ġarrā vü müntehā: *Son derece etkileyici (şair).*

1. "Ġarrā vü müntehā ve bu fende bilā-naẕīr kimesnedür." (s.68:18-19)

ġarrālan-: *Kendini beğendirmek için yapmacık davranışta bulunmak II Çalım, kurum satmak.*

1. "Ġurre-i meh ṭarf-ı ebrūsına ġarrālanmasun" (s.118:24)

ġaşş ol-: *Zayıf düşmek.*

1. "Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur'ān ḳırā'at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi." (s.170:8)

gāv: *Öküz*

1. "Nice bir gāv gibi āb içelüm" (s.38:15)

ġavġā it-: *İsyan çıkarmak.*

1. "Bir niçe gün nişāncı oldukdan ṣoñra ḳāżí-'asker olup ḳāżí-āsker iken Amasiyye'de yeñiçeri ġavġā idüp paşalar evin baṣup çoḳ fesād itdiler." (s.39:7)
2. "Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan 'azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı." (s.45:5)

ġavġā: *Mücadele, kavga*

1. "Şöyle ki meşġale-i pādişāhī sevdāsında olmayup meṣāliḥ-i 'avām u ḫavāṣṣ ve umūr-ı memleket ġavġāsına iḫtiṣāṣ göstermeyüp..." (s.20:8)
2. "Nālişler idüp ney gibi ġavġāsını 'ışḳuñ" (s.56:1)

ġavġā-yı 'ālem: *Dünya telaşesi, kavgası*

1. "Bī-ḥamdi'llāh emīnem 'Ārifī ġavġā-yı 'ālemden" (s.167:3)

ġavvāṣ: *Dalgıç.*

1. "Yiter ġam baḥrına ġavvāṣ oldun" (s.186:18)
2. "...buḫūr-ı evzānda ġavvāṣ ġazelleri 'ışḳ-āmīz ve ebyātı ḫayāl-engīz ḳāḍílıḳ ider ehl-i ḥükm idi." (s.98:6)

ġāyet bul-: *Son bulmak, bitmek, tükenmek.*

1. "Sulṭān Murād Ḫan 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ġufrān mülāzemetinde müddet-i 'ömri nihāyet ve va'de-i rūzgārı ġāyet bulup dünyādan āḫirete naḳl itdi." (s.76:22)

ġāyet: *Oldukça, son derece.*

1. “Vilāyet-i Rūmuñ āb u hevāsı laṭīf ve ādemīsi āb u hevā leṭāfe-tinden ġāyet nāzük ẕarīf olup...” (187:24)
2. “Belā-yı hecre ġāyet yoḳ ‘aẕāb ise nihāyetsüz” (s.156:2)
3. “Ve bu maṭla‘ daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.106:13)
4. “Bu maṭla‘ daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.100:6)
5. “Leylī ve Mecnūn ḥikāyesin naẓm idüp ġāyet latīf itmişdür.” (s.45:10)
6. “Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān Hātifī naẓm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür.” (s.50:26)
7. “Ferāyiż ‘ilminde ġayet māhir ve ḥisāb u kitābetde nihāyetde ḳādir idi.” (s.104:6)
8. “Ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük-vücūd pür-şevḳ ve ‘ıyş ü ‘işret sever lā’ubālī ehl-i ẕevḳ kimesne idi.” (s.100:27).
9. “Ġāyet ḫūb düşürmişdür.” (s.49:11)
10. “Āsārından iḳtidārı ma‘lūmdur ve ḫayrātı ġāyet çoḳ.” (s.27:20)
11. “Gāyet eyü düşmiş cā-be-cā münāsebetle ġarrā ġazeller irād idüp yazmışdur.” (s.74:32)
12. “Lakin ṭabī‘atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmaġın gāyet eyü müverriḫdür.” (s.150:6)
13. “Ve cümle-i ġazellerinden işbu bir ġazeline ġāyet çoḳ naẓīreler dimişlerdür.” (s.74:15)
14. “Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mer-tebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma‘rifet şā‘ir idi.” (s.48:17)
15. “Nihāyet-i derecede ‘ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẓmetinden dūr ve āsitāne-i sa‘ādetinden mehcūr düşüp...” (s.80:27)
16. “Ve bu beyt daḫı anuñ gāyet meşhūr olan eş‘ārındandur” (s.94:10)
17. “Ve bu maṭla‘ anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.112:4)
18. “Selīḳī-ṭab‘ olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle didügi eş‘ārı laṭīf ü dil-keş vü ekser-i ebyātı vü maṭla‘ları ġāyet ḫoş vāḳi‘ olmışdur.” (s.88:8)

19. “Ġāyet güzel ve bī-bedel yazmışdur.” (s.141:2)
20. “Ve kendüsi daḫı ḥāfıẕ-ı Kelamu’llāh ve ġāyet bī-bedel ra‘nā ḫoş şāh-āvāz ve ẕihni açuḳ eş‘ārı ḫoş-āyende ve...” (s.170:12)
21. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin naẕm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu‘ merġūb ve maṣnū‘ itmişdür.” (s.57:18)
22. “İnṣāf ki ġāyet güzel dimişdür.” (s.47:17)
23. “Naẕmı hemvār ve esāsı üstüvār gāyet zībā itmişdür.” (s.65:26)
24. “Ġāyet güzel itmişdür içinde çoḳ ḫāṣṣa me‘ānī var”(s.9:8)
25. “Ġāyet derecede maldār ve nihāyet-i mertebede ṣāḥib-kemāl kimesne idi.” (s.158:22)
26. “Ṭarz-ı şi‘ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab‘ı maḥbūb ve elfāżı merġūbdur.” (s.33:7)
27. “Ḥaḳḳü’l-inṣāf ġāyet ḫūb eylemişdür.” (s.73:8)
28. “Ve ‘ilm-i remli ġāyet ḫūb ve fenn-i şi‘ri mergūb bilür.” (s.144:22)
29. “Ḫulḳ u luṭfına nihāyet ṭatlu sözine ve insāniyyetine ġāyet yoġ idi.” (s.167:18)
30. “Ve bu ebyāt daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.117:5)
31. “Ġāyet eyü şekker-rīzdür.” (s.179:12)
32. “Ḥaḳḳe’l-inṣāf ki ġāyet bī-bedel güzel yazılmışdur” (s.17:10)
33. “Ve inṣāf ki ġāyet güzel dimiş.” (s.22:1)
34. “Ġāyet ḫūb-nefes kimesne idi.” (s.128:1)
35. “İnṣāf ki ġāyet güzel yazmışdur.” (s.164:22)
36. “Ve bu beyt daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.115:4)
37. “İskender-nāmeyi ġāyet güzel eylemişdür.” (s.71:6)
38. “İnṣāf ki ġāyet bī-naẕīr idüp derc eylemişdür.” (s.57:24)
39. “Ḥużūr-ı şerīflerinde ġāyet maḳbūlinden olmış idi.” (s.34:11)
40. “Kendüsi ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük yigit ġarra ġazelleri ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.75:16)
41. “Bu maṭla‘ daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.101:12)
42. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve memālik-i naẕm aña mesālik olup üslūb-ı şi‘ri ve

ḳā‘ide-i naẕmı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve...” (s.118:9)

43. “Ġāyet muṣāḥabeti laṭīf ve eş‘ārı güzel kendüsi ẕarīf ekser-i muṣāḥabeti ṣāhib-devletlülerledür.” (s.134:17)
44. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:5)
45. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḫūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş.” (s.84:22)
46. “...ba‘żı ġāyet meşhūr u müte‘ārif olmaġla yazılup ẕikr olındı.” (s.188:3)
47. “Lakin itdüġi laṭīfeleri ġāyet fāḥiş olup ḳalb andan nefret idüp bīzār olur.” (s.109:31)
48. “Ol esnāda merḥūm Sulṭān Bāyezīd Monlā Sa‘yīnüñ bir ġazelin bulup ṭab‘-ı şerīflerine ġāyet ḫoş gelüp...” (s.104:27)

ġāyet-i feṣāḥat ü belāġat: *Çok iyi fasih ve beliğ (olmak).*

1. “Ġāyet-i feṣāḥat ü belāġatlarından rūz-merre söylenen her bir sözleri vezn olsa bir ḥarf artuḳ eksük bulınmaz.” (s.11:19)

ġāyet-i imkān: *İmkân sınırı, olabilirliğin son noktası*

1. “Luṭf eyle sözüm ġāyet-i imkāna yetişdür” (s.9:29)

ġāyet-i letāfet: *Çok güzel.*

1. “Ġāyet-i leṭāfetinden mesnevīsi kem-yābdur.” (s.112:2)
2. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-āferīn eş‘ārı sebük ü şīrīn ve naẕmı dürr-i semīn güzel ü lāṭīf ve ġāyet-i letāfetinden sözleri ḫafīf kimesnedür.” (s.122:13)

ġāyet-i mertebe: *Son derece.*

1. “...biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān ḥażretlerine iledüp ‘arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve...” (s.69:24-25)

ġāyibāne: *Sessizce*

1. “Virdüm dehān-ı dil-bere dil gāyibāne ben” (s.165:21)

ġayr: *Başka, diğer.*

1. “Varurlar ġayr ile bāzār iderler” (s.42:24)

2. “Zehmha-i sine em ez gayr mi poşem be dag” (s.21:11)

ġayret: *Kıskançlık.*

1. “Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına ‘ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı.” (s.48:28)

ġayr-ı farżiyyāt: *Varsayım dışı.*

1. “Şi‘r içinde ġayr-ı farżiyyātı ‘arż eyler bize” (s.114:25)

ġayrı: *Başka*

1. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı.” (s.17:6)
2. “Ve andan ġayrı Mıṣr üstine varup Dāvud peyġāmber ‘aleyhi’s-selām türbesi üstinde sulṭān-ı Mıṣr olan Ḳanṣav Ġavrī ile muḳābil olup...” (s.19:20)
3. “Ve bundan ġayrı ‘ilm-i inşāya müte‘allıḳ bir Teressül cem‘ idüp ḫalḳ mā-beyninde gerek olan mükātebāt ve...” (s.73:17)
4. “...ġarāyib teşbīhāt ü ‘acāyib iṭlāḳāt bulmışdur ki andan ġayrı kimseye müyesser olmış degüldür.”(s.56:24)
5. “...ebyāt-ı ḥüsn-i ta‘bīrleri ve bunlardan ġayrı ba‘ż-ı ṣuleḥā ki ‘ilme mübāşeret idüp mevālī-i ‘iẕām ve...” (s.52:27)
6. “Ve bundan ġayrı daḫı ‘acem dilinden terceme itmiş ḫaylī mesnevīsi var.” (s.163:21)
7. “Ve bundan ġayrı Gencīne-i Rāz adlu bir kitābı daḫı var.” (s.181:22)
8. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup...” (s.12:21)
9. “Benüm-çün kimse ġam yir yoḳ dil-i ġam-ḫ̌ārdan ġayrı” (s.178:15)
10. “Döner yoḳ üstüme bu çarḫ-ı kej-reftārdan ġayrı” (s.178:16)
11. “Bunlardan ġayrı ışfahāncı ḳābil adına olan sūḫteleri bile defter itmiş idi.” (s.15:8)
12. “Ve Niyāzī lafẓını çoḳ kimesne maḫlaṣ idinmiş cümleden bu kimesne eş‘ārı eḫaṣṣ olup ġayrılar eş‘ārına ġālib ve...” (s.117:18)
13. “Ġayrılarla ne su’ālüm ne cevābum var benüm” (s.67:4)

14. “Ve ‘ilm-i mūsiḳīde pehlevān-ı kāmil kendünüñ ve ġayruñ eş‘ārın naḳş u taṣnīf bağlayup ırlardı.” (s.129:12)

ġazā it-: *Din uğruna savaşmak.*

1. “Çözüp ṣancaḳ ġazā idinse sevdā” (s.7:23)

gazā it-: *İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla kafirlere karşı savaşmak, kutsal savaş yapmak; aşk gibi kutsal bir değer uğruna kafir rakiple mücadeleye girmek*

1. “Ġazā itmeklige ḳaldursa sancaḳ” (s.7:25)

ġazā: *Din uğruna yapılan savaş*

1. “Sulṭān Süleymān Şāh ḥażretlerinüñ taḫt-ı salṭanata vāḳi‘ olan ibtidā-i cülūslarında Şarḳ u Ġarb ve Hind ü ‘Arab cāniblerine itdükleri ġazāları ve...” (s.46:28)
2. “Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda itdügi ġazāları naẓm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi.” (s.92:19)
3. “Ve Kemāl Re’īs deryā yüzinde itdügi ġazāları naẓm idüp on biñ beyt miḳdārı mesnevī üslūbında yazup kitāb itmişdür.” (s.91:25)
4. “Merḥūm Sulṭān Murāduñ itdügi ġazāları naẓm idüp kitāb eyledi.” (s.78:13).
5. “Dervīşe nefs ile savaş itmek ġazā yiter” (s.66:7)

ġażab it-: *Öfkelenmek.*

1. “Anda olan beglerüñ adı muḫannes adına daḳılup pādişāh ġażab idüp ḥabs emr eyledi.” (s.48:26)

ġażabına maẓhar düş-: *Öfkesine maruz kalmaz.*

1. “Āḫir Sulṭān Meḥemmed ġażabına maẓhar düşüp ‘adem diyārı cānibine sefer idüp dünyādan güẕer ḳıldı.” (s.27:21)

Ġazālī: *Deli Birader'in (1534) mahlasıdır.*

1. “Niçe müddet anda ẕevḳ ü ṣafā kesb eyleyüp Ġazālī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.109:18)

ġazel: *Divan Edebiyatında kullanılan nazım şekillerinden biridir.*

1. “Ġazel” (s.108:28)
2. “Ve ol ẕikr olınan ġazel budur ki naḳl olındı.” (s.105:7)

3. “Bu ġazel anuñ eş‘ārındandur” (s.53:18)

ġazel-ġū: *Gazel söyleyen.*

1. “...lākin cevdet-i ṭab‘ ile nedeñlü gerekse ‘ale’l-fevr şi‘r dimege ḳādir ġazel-ġūlukda māhir şā‘irdür.” (s.183:10)

ġazeliyyāt: *Gazel kelimesinin çoğuludur.*

1. “Mesnevī vü ḳaṣāyid ve ġazeliyyāt dimekde māhir ve her nev‘ güftārı vü eş‘ārı vāfir ṣāḥib-dīvān.” (s.73:14)
2. “Ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta ḳādir ve söz vezninde māhir şā‘irdür.” (s.148:22)
3. “Çoḳ ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta mālik ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil kimesne idi.” (s.129:13)

ġazeliyyāt-ı ra‘nā: *Hoş gazeller.*

1. “...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab‘-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẓuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra‘nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen...” (s.10:20)

ġāzī: *Din uğrunda harbeden, cihadda yaralanmış veya harbetmiş olan kimse.*

1. “Beyne’l-mevālī Deli Luṭfī dimekle belli olup dārü’s-salṭana-i İstanbulı feṭḥ iden merḥūm ġāzī Sulṭān Meḥemmed Ḫān.” (s.55:1)

geç-: *Vazgeçmek, istemez olmak.*

1. “Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā‘ idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī ‘ömrin āsitāne-i sa‘ādetlerinde geçürdi.” (s.119:27)
2. “Şöhretinden geçmişem dünyā-yı fānīnüñ tamām” (s.83:7)

geç-: *(Bir şey) Bir nesnenin bir tarafından girip öbür tarafından çıkmak*

1. “Gerçi dirler āh-ı ‘āşıḳ seng-i ḫārādan geçer” (s.132:12)

geç-: Son bulmak, hükmü ve etkisi kalmamak, ortadan kalkmak.

1. “Ulvīnüñ yigitligi bahārı zamānı geçüp ḥayatı gülleri pejmürde ve şāḫsār-ı ‘ömri tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgārdan āzürde olıbaşlayıcaḳ...” (s.88:19)
2. “Bahār geçdise n’ola ḥazānı ḫoş görelüm” (s.133:19)

3. “Ceres-i nāle ile ḳāfile-i ‘ömr geçer” (s.152:13)
4. “Ki geçer furṣat-ı ‘ömr-i güẕerān girmez ele” (s.44:13)
5. “...mā-beynlerinde çoḳ mülāṭefe vü ziyāde muḥāvere geçer imiş.” (s.55:6)
6. “Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm şā‘irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür.” (s.152:28)

geçin-: *Yaşamak, hayatını devam ettirmek.*

1. “...cum’a mescidin binā idüp ol maḥalli ma‘mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve...” (s.109:22)
2. “...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba‘żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler.” (s.119:7)

geçin-: *...iddiasında bulunmak*

1. “Deşt-i ġam peyki geçinmiş niçe yıllar Mecnūn” (s.43:17)

geçir-: *Zamanın ilerlemesi.*

1. “Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā‘ idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī ‘ömrin āsitāne-i sa‘ādetlerinde geçürdi.” (s.119:28)
2. “Sulṭān Cem deryā yüzine revān olup ‘azm-i Frengistān idüp terk-i diyār itdükde bile gidüp rūzgārını geçürenlerdendür.” (s.122:21)
3. “Bāḳī ‘ömrin anda geçürüp āḫirete naḳl etdi.” (s.83:17)
4. “...dergāh-ı ‘ālem-penāhlarında geçirüp fevti İstanbulda vāḳi‘ oldı.” (s.96:12)
5. “Ekser-i ‘ömri bu faḳīr ḳatında geçmiş idi.” (s.148:20)

gedā: Dilenci.

1. “Pādişāh-ı dehr olan niçün gedāyı gözlemez” (s.135:10)

gedā: *Allah'ın tecellisini elde etme yolunda dilencilik yapan kişi.*

1. “...ṣūret-i faḳr u fenāġalebe idüp ser ü pā-bürehne gedā dervīş olup künc-i faḳrda ḳanā‘at iḫtiyār idüp tūşe-i faḳr...” (s.119:5)

2. “ ‘Ālemde bir maḥabbete ḳalmış gedālaruz” (s.180:6)

Gedā: *Şah u Geda mesnevisindeki karakter.*

1. “Şāh çünkim gedāya oldı ḳarīb” (s.181:16)

gedā-yı dil-ber ol-: *Sevgilinin kölesi olmak.*

1. “Gedā-yı dil-ber olmaḳ yeg cihānuñ pādişāsından” (s.16:18)

gedā-yı ġarīb: *Garip dilenci*

1. “Didi ‘ışḳ olsun iy gedā-yı ġarīb” (s.181:17)

gel-: Bir kişin gittiği yerden geri dönmesi.

1. “Vilāyet-i ‘Acemde çoḳ seyāḥat itmiş diyār-ı Rūma geldükde ḳalender ṣūretinde geldi.” (s.93:8)
2. “Tamām murād üzre şuġl idüp yine vaṭan-ı aṣlī ve mesken-i me‘lūfı olan Ḳonya şehrine geldi.” (s.83:17)
3. “Kūs-ı rıḥlet çalınur geldi gider geldi gider” (s.152:14)
4. “Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā‘ idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī ‘ömrin āsitāne-i sa‘ādetlerinde geçürdi.” (s.119:27)

gel-: *Bir kimseden bir davranışını, alışkanlığını terk etmesini istemek için emir anlamında kullanılmıştır.*

1. “Gel iy derd ehli ‘āşıḳ olma ġāfil” (s.186:16)
2. “Var müferriḥ yime ma‘cūn alma gel bāzārdan” (s.118:2)
3. “Cünūn vādilerin gel güşe güşe cümle benden ṣor” (s.172:1)

gel-: *(Bir maksatla) Bir yere uğramak, ziyaret etmek*

1. “Ḳız ḳaçan geldi bunda bu didiler” (s.108:3)
2. “Geldi bir nāme ki efsūn oḳumış ḫāmesine” (s.106:14)**19.** “Kim şimdi geldi tozı ayaġındadur daḫı” (s.53:22)
3. “Gül gibi geldi didi söyle saña yā ne gerek” (s.157:15)
4. “Dünyāya merd-i mücerred geldi gitdi.” (s.125:15)
5. “Berü gel leblerüm em didi ḳabūl eylemedüm” (s.157:14)
6. “Milk-i dil sensüz şehā yıḳıldı vīrān oldı gel” (s.129:6)

7. “Gel esirge beni devletlü güzel başuñ içün” (s.123:10)
8. “İntihā-yı fürḳat ü pāyān-ı hicrān oldı gel” (s.129:7)
9. “Vilāyet-i ‘Acemde çoḳ seyāḥat itmiş diyār-ı Rūma geldükde ḳalender ṣūretinde geldi.” (s.93:8)
10. “Geldi Mecnūna ṣanasın Leylī” (s.181:21)
11. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ālim u fāżıl ve ehl-i dil kāmil Ṭrabzon diyārından merḥūm Sulṭān Selīm Ḫan ḥażretleri ile bile geldi.” (s.124:6)
12. “N‘ola geldiyise ḫaṭṭuñ didüm daḫı ḳıyāmetsin” (s.40:12)
13. “Ve ol ‘Acemden geldügi maḥalde kendü günāhı muḳābelesinde pādişāhı medḥ idüp bir ḳaṣīde dimiş idi.” (s.119:28)
14. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:5)
15. “Geldükçe tīri sīneme dil murġı şād olur” (s.60:12)
16. “...bunda Rūm’a geldükde raġbet ile müderris olup āḫir pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān zamānında ḳāżí-‘asker oldı.” (s.40:21)
17. “Gūyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı ‘Acemden sāzende ‘Abdü’l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında ‘ale’l-fevr...” (s.90:19)
18. “...gözlerine geldükde bu kārgāhdan ferāġat yüzin gösterüp ‘ınde melīkin muḳtedirin vatan ṭutup...”(s.23:18)
19. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:23)
20. “Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem‘ olup ẕikr olan selātīn-i ‘adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā’ir ‘azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı” (s.12:20)
21. “Vilāyet-i Rūma geleli ḫaylī zamān olmışdur” (s.183:2)
22. “Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i devletde ḫiẕmet eyleyüp ‘ulūfeye mutaṣarrıf idi.” (s.129:15)

23. “Gelmedüñ yataġa şeb kimüñ otaġında idüñ” (s.84:10)
24. “Meḳādir-i nāssı ve aḥvāl-i ‘āmm u ḫāṣṣı fehm itmekde ve vezāret üslūbın bilmekde bu deñlü vezīr gelmemişdür dirler.” (s.33:15)
25. “Bir ẕerre gelmez ‘iy meh-i nā-mihribān saña” (s.37:19)
26. “Ki Rūma gelmiş ol ḳara çerīdür” (s.87:2)
27. “İki zülfi iki ṭāvūsdur gelmiş gülistāna” (s.42:6)
28. “Diyār-ı Şarḳdan gelmişdür” (s.183:2)
29. “...dergāh-ı ‘ālem-penāhlarında olan divītdārlıḳ ḫiẕmetin aña iḥsān idüp der-i devletden ḳul gönderüp gelsün ḫiẕmetinde olsun diyü emr olduḳda...” (s.105:3)
30. “Şöyle ki anlar merḥūm Kemālpaşa-zāde zamānında vāḳi‘ olsalar gelüp andan taḥṣīl -i faźl u kemāl ve...” (s.57:12)
31. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde ağır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāźıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:20)
32. “Ṣoñradan Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde ḳāźí-‘asker idindi.” (s.38:12)
33. “Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup...” (s.87:6)
34. “Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal‘aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı.” (s.48:20)
35. “Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı.” (s.18:9)
36. “...tebdīl-i ṣūret ve taġyīr -i kisvet ḳılup derviş şeklinde İstanbula gelüp ba‘żı eşḫāṣ ile taḥṣīl-i münāsebet eyleyüp...” (s.87:11)
37. “Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp...” (s.82:28)

38. “Bir miḳdār anda pādişāhlıḳ idüp soñradan Sulṭān Bāyezīd ile muḳābil olup ceng idicek...” (s.18:11)
39. “...merreten ba‘de uḫrā Mıṣra gelüp ceng idüp anlar daḫı ṣınup Sulṭān Tumān Bay ṭutulup...” (s.19:26)
40. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:5)
41. “...Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘żı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:14)
42. “Ol daḫı pādişāhuñ incindügin duyup ḳaçup Sulṭān Selīm merḥūma varup anda ḫaylī ri‘āyet bulup sa‘ādetle bile gelüp...” (s.102:17)
43. “Anda münāsebet kesb idüp gelüp taḫta cülūs itdükde ol münāsebet ile terbiyet idüp nişāncı itdi.” (s.39:1)
44. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi.” (s.17:15)
45. “Ve Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān gelüp taḫta cülūs idince naẓm eyledi.” (s.130:7)
46. “Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem‘ idüp gelüp babasıyla ceng-i ‘aẓīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı.” (s.19:15)
47. “İstanbul’un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi.” (s.23:15)
48. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ.” (s.32:14)
49. “Sulṭān Selīm ḥażretleri gelüp yümn ü iḳbāl ile taḫta cülūs itdükde yine raġbet ile getürüp nişāncı idindi.” (s.39:4)
50. “Ṣoñradan merḥūm Sulṭān Selīm gelüp taḫta geçdükde raġbetle getürüp dārü’s-sa‘ādede olan ġılmāna ḫᵛāce eylediler.” (s.105:18)
51. “Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı ‘alem-penāh ḫiẓmetine gelüp ḳaṣīde ‘arż

idüp in‘ām-ı ‘āmlarına lāyıḳ ve...” (s.84:25)

Gelïbolı: *Çanakkale iline bağlı ilçelerden biri*

1. “Babası İstanbul ḳāḍísı olmışdur ve kendüsi Gelibolı ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.110:12)
2. “Gelibolı ḳāḍísı olmış ẕāhir ‘ulūma sa‘y-ı belïġ ve cehd-i bī-dirïġ itmiş fāżıl u kāmil çoḳ fenne kūşiş itmiş.” (s.161:14)
3. “Gelibolı ve Kütahya ḳāḍísı olmışdur.” (s.112:13)
4. “Vaṭanı Gelïbolıdur.” (s.78:12)

Gelibolılı: Memleketi Gelibolu olan kişi.

1. “Gelibolılıdur” (s.178:18)
2. “Gelibolıludur.” (s.184:16)
3. “Gelibolulıdur.” (s.94:5)
4. “Geliboluludur.” (s.60:6)

gelin al-: *Evlenecek kızı alayla baba evinden alıp dâmâdın evine götürmek.*

1. “Nev-cevān olsa dügünlerle gelin alıvirür” (s.152:16)

gemi: *Su üstünde giden büyük taşıt, gemi.*

1. “Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal‘aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı.” (s.48:19)
2. “...gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler.” (s.18:12)
3. “Ol esnāda Ġalaṭa boġazında bir büyük gemi deryāya batup anı çıḳarmaḳ tedārük olunmış idi.” (s.37:3)

gemici: *Gemi işleten veya gemilerde çalışan kimse.*

1. “Gemici ṭāyifesi anı ziyāde severler her zamānda ziyāret iderlerdi.” (s.91:21)
2. “...gemiciler ḳullanduġı ḫārtı ‘ilmi ile ‘āmil bu fende ser-āmed ve bu ṭarīḳda bī-māned kimesne idi.” (s.91:18)
3. “Dervïş-nihād ve deryā seferin çoġ idüp gemicilere müte‘alliḳ olan ıṣṭılāḥātı ẕabṭ eylemiş üstād kimesnedür.” (s.171:15)

gemicilik: *Gemici olma, gemi kullanma veya gemi işletme işi.*

1. ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş tefsīre ḳādir ve her ‘ilmde cevāba ḥāżır gemicilik ‘ilminde üstād-ı kāmil ve...” (s.91:18)

gence uġra-: *Hazine bulmak.*

1. “Ṣanuram uġradum yatur gence” (s.142:6)

genc-i ‘ışḳ: *Aşk hazinesi.*

1. “Bozdı ṭılısm-ı ‘aḳlı idüp genc-i ‘ışḳı fāş” (s.117:2)

gencīne-i esrār-ı şāhī: *Padişahların gizli hazinesi.*

1. “Sözi gencīne-i esrār-ı şāhī” (s.6:22)

Gencīne-i Rāz: *XVI. yüzyıl şairi Yahya'nın (ö.1582) 1540-1541'de yazılan mesnevîsidir, eser dinî-ahlâkî, tasavvufî çeşitli konuların işlendiği, makaleler adı altında 40 bölüme ayrılmış didaktik bir eser olup 3051 beyitten oluşmaktadır.*

1. “Ve bundan ġayrı Gencīne-i Rāz adlu bir kitābı daḫı var.” (s.181:22)

ger: *"Eğer" kelimesinin kısaltılmışı.*

1. “Ger saña yārüm diyü eylerse her dem rīş-ḫand”(s.149:14)

gerçeg: *Hakikat, doğru olan, asıl*

1. “Cihāna şāh olanlar gerçegidür” (s.8:12)

gerçek: *Aslı olan, uydurma olmayan, doğru, sahih.*

1. “Nihānīye nacaḳ dirler velākin gerçek eydürler” (s.100:17)

gerçi: *Aslına bakılırsa, aslında.*

1. “Ḳapusı gerçi dünyā ehline püşt ü penāh oldı” (s.186:11)
2. “Egleyen göñlümi gerçi mey ü cām olsa gerek” (s.180:19)
3. “Gerçi ‘uşşāḳuñ olur derd-i nihān eglencesi” (s.46:1)

gerdiş-i devvār: *Durmaksızın dönen.*

1. “Cān aña ḥayrān olupdur gerdiş-i devvār var” (s.79:20)

gereg: *Lazım, gerekli*

1. “Malkoçoġlı Bālī Begüñ ḳış aḳınında geregi gibi yoldaşlıḳlar idüp anuñ öñinde şehīd oldı.” (s.123:5)

geregi gibi: *Gerektiği şekilde, mûcibince.*

1. “Begdür geregi gibi ḥükminde yasağında” (s.176:15)

gerek : *Lazım, gerekli*

1. “Gerekse ṭursun u gerek otursun” (s.89:11)
2. “Ben var iken gerek baña bu ẕevḳ u ṣafā” (s.14:15)
3. “Gerek birisine ṣarf ola mā-hüve’l-maḳdūr” (s.65:6)
4. “Āteş-i ‘ışḳa giren merdüm-i merdāne gerek” (s.157:12)
5. “Bāl ü per yaḳmaġa cānā yine pervāne gerek” (s.157:13)
6. “Gül gibi geldi didi söyle saña yā ne gerek” (s.157:15)
7. “Cānı cāna ḳoyuban göñlegi yabāne gerek” (s.157:17)
8. “Yār içün aġyār ile merdāne ceng itsem gerek” (s.16:14)
9. “...erkān-ı sa‘ādet Üskübe fermān-ı hümāyuñ ile gönderdükleri ḳula baña manṣıb gerekmez diyüp...” (s.105:5)
10. “Gerekse ṭursun u gerek otursun” (s.89:11)
11. “...lākin cevdet-i ṭab‘ ile nedeñlü gerekse ‘ale’l-fevr şi‘r dimege ḳādir ġazel-ġūlukda māhir şā‘irdür.” (s.183:9)
12. “Edirne şehrinüñ içine tevzī‘ idüp yir yir çeşmeler bünyād itse gerek idi.” (s.75:12)

gerek ol-: *Gerekmek, lüzum göstermek*

1. “Ve bundan ġayrı ‘ilm-i inşāya müte‘allıḳ bir Teressül cem‘ idüp ḫalḳ mā-beyninde gerek olan mükātebāt ve... (s.73:19)

ger-: *Bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek, uzatmak.*

1. “Yay gerindikçe süñer oldı oḳ” (s.97:20)

germ ol-: *Hararetlenmek, kızışmak, çok arzu duymak; coşmak*

1. “Germ olma iñen bendeñi öldürmege yārā” (s.134:8)
2. “Bu ġazele ziyāde germ olup her kim bu şi‘re naẓīre dirse germiyyetle beş flori vireyin diyü şarṭ eylemiş.” (s.59:6)
3. “Germ olup meh yüzüñe iñende hemtālanmasın” (s.64:9)

germiyān: *Germiyanoğulları Beyliği.*

1. “Germiyān memleketinde olurdı.” (s.68:11)

2. “...yine vaṭan-ı ma‘rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı.” (s.69:27)
3. “Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli‘i nā-müsā‘id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine yitişüp ḳabri Germiyāndadur.” (s.70:23-24)

germiyanoğlı: *Germiyanoğlu Beyliği.*

1. “Germiyanoğlınuñ ḥużūrında olup nişāncılıḳ ve defterdārlıḳ ḫizmetin iderdi.” (s.72:8)

germiyyet: *Hararet, sıcaklık.*

1. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:9)
2. “Germiyyeti var yine bugün ḫaylī hevānuñ” (s.111:7)
3. “Anda oturup irşādla meşġūl iken ‘ışḳ āteşi ḥarāretin-den ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü’l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı.” (s.141:23)
4. “Bu ġazele ziyāde germ olup her kim bu şi‘re naẕīre dirse germiyyetle beş flori vireyin diyü şarṭ eylemiş.” (s.59:6-7)

geşte: *Dönmek, bezemek manasında. Sarmak.*

1. “Guya Halil amed be u golzar geşte narha” (s.42:13)

getir-: *Getirmek, ulaştırmak.*

1. “Āḫirü’l-emr bir gün incinüp şarāba yasaġ idüp ışmarlamış mest bulduġuñuzda baña getirün.” (s.81:4)

getirt-: Getirmek işini başkasına yaptırmak

1. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḥfūẕ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:11)

getür-: *(Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek.*

1. “Fāyıḳ Paşa Nardada binā itdügi cāmi‘-i şerīfe raġbet ile getürüp ḫaṭīb itmişdür.” (s.128:2)
2. “Tecnīsāt-ı Kātibī üslūbında niçe tecnīs bulup cem‘ idüp naẕma getürüp kitāb itdi.” (s.146:19)
3. “Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.45:5)
4. “Sulṭān Ḳorḳud’u getürüp taḫta geçürdi” (s.23:14)
5. “Ve her medrese ẕahrında birer tetimme vaż’ idüp ve içine ulu ulu monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi.” (s.15:4).
6. “Ṣāḥib-ma‘rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa‘ādetde beytü’l-mālden akça ta‘yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler.” (s.138:2)
7. “Sulṭān Selīm ḥażretleri gelüp yümn ü iḳbāl ile taḫta cülūs itdükde yine raġbet ile getürüp nişāncı idindi.” (s.39:5)
8. “Ṣoñradan merḥūm Sulṭān Selīm gelüp taḫta geçdükde raġbetle getürüp dārü’s-sa‘ādede olan ġılmāna ḫ̌āce eylediler.” (s.105:19)
9. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı.” (s.17:5)
10. “Deryā seferinden gelen re’īsler ana çok nezr u armaġan getürürlerdi.”(s.91:23)
11. “Sāḳī getür getür yine dünki şarābumı” (s.14:13).
12. “...gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler.” (s.18:14)
13. “Mülzem oldı ne ḳadar şem‘ getürdiyse delīl” (s.65:17)
14. “Sulṭān Meḥemmed bunı göricek bī-ḥużūr olup bunı benüm üstüme neye getürdüñ diyicek Monlā Luṭfī Devletlü pādişāh niye bī-ḥużūr olursız...” (s.55:20)

15. “Her birine ulu ulu dirlikler eyleyüp her gāh ḥużūr-ı şerīfine getürdüp müşā‘are itdürürdi.” (s.15:14)
16. “ ‘Arabdan ve ‘Acemden ehl-i ma‘rifet adına olan kimesneleri buldurup getürdüp fevḳa’l-ḥad ri‘āyet itdürürdi.” (s.15:15)
17. “Ayruḳ yanına getürmedi.” (s.81:9)
18. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dílāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:11)
19. “Ammā ṣoñra Sulṭān Bāyezīd gidicek yeñiçeri anı ḳabūl eylemeyüp Sulṭān Selīm ḥażretlerini getürüp taḫta geçürüp pādişāh itdiler.” (s.23:18)
20. “...iḫtirām birle yapışup ol bezi getürüp i‘zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor.” (s.55:18)

getür-: *Atamak, tayin etmek, görevlendirmek*

1. “Żāyi‘ olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü’l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi.” (s.62:12)

gevher-senc: *Cevherin değerini anlayan.*

1. “...ṣāḥib-‘ayār gevher -senc ve eş‘ar-ı naẓmı mīzānda vezān nāḳıdān-sipenc olan ‘uşşāḳ -ı pür-eşvāḳ belā-zedeler ki...” (s.186:1)

gevher-efşān: *İnci saçan.*

1. “...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:24)

gevher-nigār: *Cevherle işlenmiş;süslenmiş olan*

1. “Çīn içinde yazamaz gevher-nigār” (s.71:18)

gevher-rīz: *İnci saçan.*

1. “Ḳaṣāyidi ḫayāl-engīz ve ḳıt‘aları gevher-rīz dīvānı elsine-i nāsda

mütedāvil ve kendüsi ma‘ārif ile mükemmel kimesnedür.” (s.96:27)

gevher-zā: *Cevher çıkaran, cevher yapan*

1. “Mi‘yār-ı feṣāḥatde ṣāḥib-‘ayār suḫan-senc gevher-zā ve...” (s.95:11)

gey-: *Giymek, giyinmek.*

1. “Ḫırka geymiş ġoncalar nāzük nitekim Edhemī” (s.92:8)
2. “Türkī kisvet ve yeñi ḫil‘at biçüp geyürdi.” (s.68:29)
3. “Tāc-ı gülgūn geydügi-çün lāle şāhiler gibi” (s.134:10)

geydür-: *(Bir giyeceği) Başka birinin vücûduna veya organına kendi eliyle geçirmek, giyimli duruma getirmek*

1. “Dāġlar ḥalḳası geydürdi zırıhlar tenüme” (s.99:1)

Geyikli Baba Tekyesi: *Bursa’da Orhan Gazi tarafından Geyikli Baba için yaptırılan külliye.*

1. “Bursa civārında Keşīşdaġında vāḳi‘ olan Geyikli Baba tekyesine şeyḫ oldı.” (s.109:17)

gez-: *Gezmek, dolaşmak*

1. “ ‘Arabı vü Pārsı vü diyār-ı Hindi seyr eyleyüp müsāferetle ekser-i ma‘mūre-i arżı temāşa eyleyüp gezmişdür.” (s.90:18).
2. “...sipāh-ı pādişāh-ı ‘ışḳ hücūm idüp niçe zamān bī-hūş u ḥayrān u ser-gerdān sevdā galebesiyle nālān u giryān gezüp yürüyüp āḫir terk-i diyār idüp...” (s.128:6)
3. “Medāris gezüp ‘ilm kesb idüp nāzük-ṭab‘ ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var.” (s.114:3)

gezdür-: *Dolaştırmak*

1. “Kim dıraḫta ṣaruban gezdürdiler bāzārda”(s.28:13)
2. “Kim daḳup boynına ip gezdürdiler bāzārda” (s.90:11)

Ġıdā-yı rūḥ: *Rûh-efzâ olarak da bilinen Şehzâde Korkud'un sazı; bu sazının peşrevi.*

1. “Ve ‘ilm-i edvārda daḫı māhir ve her nev‘ sāzı çalmaġa ḳādir ve ḫatta kendünüñ iḫtirā‘ātından Ġıdā-yı Rūḥ adlu bir sāz taṣnīf itmişdür.” (s.23:5)

ġılmān: *Gulamlar, gençler.*

1. “Ṣoñradan merḥūm Sulṭān Selīm gelüp taḫta geçdükde raġbetle getürüp dārü’s-sa‘ādede olan ġılmāna ḫᵛāce eylediler.” (s.105:19)

ġırre ol-: *Kibirlenmek.*

1. “Ġırre olma dil-berā ḥüsn ü cemāle ḳıl vefā” (s.16:12)
2. “Dünyā-yı denīnüñ nesine ġırre olursun” (s.136:8)

ġıybet it-: *kaybolmak.*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd evvel ol ṭāyifeye ḫışm itdükde her biri perākende olup terk-i diyār idüp ġıybet itmiş idi.” (s.40:19)

gice gündüz: *Aralıksız, sürekli, her zaman.*

1. “Yüz urup ḫizmet eyler gice gündüz” (s.8:9)

gice: *Gece.*

1. “Ṣubḥa dek her gice iy ḫurşīd-ruḫ sen māhdan” (s.18:2)
2. “Her gice mürde her seḥer murdār” (s.72:29)
3. “Dün gice ‘ālem içi ṭolmış idi būy-ı kebāb” (s.84:13)
4. “İstanbūlda mülazım iken gice ile olduġı odada yatduġı yirde urup ḳatl itdiler.” (s.137:8)
5. “...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba‘żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler.” (s.119:7)
6. “Virdi elüme zülfüñ dün gice bir berātı” (s.48:11)

giç-: *Vazgeçmek, bırakmak.*

1. “Rind-i cihān ol yüri ṭoḳınma giç” (s.82:19)

gider-: *Silmek, yok etmek.*

1. “...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi.” (s.68:30)
2. “Ne yüküm bir nefes giderici var” (s.70:12)

gider-: *Göndermek, uzaklaştırmak*

1. “Sulṭān Ḳorḳud incinüp yanından giderdi.” (s.109:16)

gir-: *Binmek*

1. "...gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler." (s.18:12)

gir-: *Girmek, dahil olmak.*

1. "Tā ki girdi díst düşmānla maḥabbet bāġına" (s.179:1)
2. "...gelen donanmaya ḳarşu varınca rūzgār-ı nā-hemvār ḳuvvetiyle keferenüñ gemisi ḳal'aya girdi." (s.48:24)
3. "Ḥammāma girdi gördüm o nāzük beden güzel" (s.108:28)
4. "Āteş-i 'ışḳa giren merdüm-i merdāne gerek" (s.157:12)
5. "irmeyem şol cem'e kim 'uşşāḳ mestān olmaya" (s.148:12)
6. " 'Anberīnedür ki girmiş ṣanki cānān ḳoynına" (s.183:22)
7. "Didüm iy māh ikimüz bir döşek içre girüben" (s.157:16)
8. "Niçe defa' merḥūm Sulṭān Bāyezīd meclis-i şerīflerine girüp in'ām-ı ḫāsları ile muġtenem olmışdı." (s.170:10)
9. "...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba'żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler." (s.119:8)
10. " 'İnāyet-i Bārī mu'āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd'e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup 'Arab evine girüp andan Ka'be şerrefehallāh ziyāretine varup..." (s.17:14)

girān-ı cān: *Sıkıcı.*

1. "Eş'ārı 'ilmine göre degül çendān ḥaẕẕ olınmaz sözleri girān-ı cāndur." (s.114:17)

girībān-ı dāmān: *Eteğin yakası.*

1. "Ve anke oftast ber giriban-ı damen menest"(s.21:10)

giriftār ol-: *Esir olmak.*

1. "Dir ki Mihrī gibi sen daḫı giriftār olasın" (s.160:11)

girih-küşā-yı ḫurdedān: *Küçük düğümleri çözmeyi bilen.*

1. "Söz 'uḳdelerinde girih-küşā-yı ḫurdedān ve düşvār-ı eş'ār müşkilātında ḥallāl-ı cerb-zebān-ı

yārān ki bu faḳīr ile hem-ʻaṣr u hem-zebān olup...”(s.139:14)

girye: *Ağlama, gözyaşı.*

1. “Egüp baş āb-ı rūyından içüp giryende ṣulana” (s.42:7)

git-: *Ayrılmak, terk etmek.*

1. “Rivāyet iderler ki bir gün tenhā ṣūret degişdürüp giderken bir dervīş bunı bilmiş.” (s.15:19)
2. “...yine vaṭan-ı maʻrūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı.” (s.69:27)
3. “Çün gidersin bir ṭolu iç bārī andan git didüm” (s.140:6)
4. “cenge müteḥammil olmayup diyār-ı ʻAraba çıḳup gidüp varup Kaʻbe şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat daʻvāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ...” (s.18:11)
5. “...mescidini ṣatup Kaʻbe-i şerīfe şerrefeha’llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur.” (s.109:24)
6. “Sulṭān Cem deryā yüzine revān olup ʻazm-i Frengistān idüp terk-i diyār itdükde bile gidüp rūzgārını geçürenlerdendür.” (s.121:22)
7. “Sulṭān Cem ile diyār-ı ġurbete bile gidüp anda ḳalmış idi.” (s.121:4)
8. “Kūs-ı rıḥlet çalınur geldi gider geldi gider” (s.152:14)
9. “Kūs-ı rıḥlet çalınur geldi gider geldi gider” (s.152:18)
10. “Çekilüp Kaʻbe-i kūyuña gider ḳāfilemüz” (s.62:3)
11. “Ki bensüz Kaʻbeye gitdi benüm ol şāh-ı ḫūbanum” (s.167:23)
12. “Ḥāliyā cümle menāṣıbı terk eyleyüp Kaʻbe şerrefallāhu cānibine gitdi.” (s.40:23)
13. “Ḳapuñdan gitmedi āhumsuz aġyār” (s.49:21)
14. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:14)
15. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek

cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:6)

16. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:24)
17. “Gitmesin ‘unnāb-ı la‘lüñ fikri bir dem dīdeden” (s.46:3)
18. “Baş açuḳ abdāluñam gitmez dilümden yā ‘Alī” (s.100:5)
19. “Yigitligi zamānında faḫrü’n-neccār Dülger-zāde Ḥᵛāce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi ile münāsebet ü muṣāḥabet idüp ma‘iyyet ile Üsküb diyārına gitmişler idi.” (s.104:26)
20. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük kimesne olup diyar-ı ġurbete Sulṭān Cem ile bile gitmişlerdendür.” (s.121:13)
21. “Şānenüñ gitsün eli zülf-i perīşānuñdan” (s.148:3)

git-: *Gidermek; kaldırmak.*

1. “Zülfin gidermiş ol ṣanem kāfirliġin ḳomaz henūz” (s.25:24)
2. “...Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘żı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:15)

git-: *(tahttan) çekilmek.*

1. “Ammā ṣoñra Sulṭān Bāyezīd gidicek yeñiçeri anı ḳabūl eylemeyüp Sulṭān Selīm ḥażretlerini getürüp taḫta geçürüp pādişāh itdiler.” (s.23:17)

git-: *"bir türlü olmadı." anlamını pekiştiren bir fiil.*

1. “Āh gitdi ḳulaġ ile ḳuyruḳ” (s.70:21)

git-: *Ölmek, dünyadan göçmek.*

1. “Şeftelüsine ṭoymadum gitdüm” (s.125:6)
2. “Āh şāhum yazdı gitdi ṣafḥa-i dīvārına” (s.97:16)
3. “Dünyāya merd-i mücerred geldi gitdi.” (s.125:15)
4. “Tārīḫini Sehī didi gitdi Necātī hāy” (s.96:16)

golzār: *Gül bahçesi.*

1. “Guya Halil amed be u golzar geşte narha” (s.42:13)

ġonca: *Açmamış gül, gonca.*

1. “Ġonca dil-teng oluban çāk ider uş pīreheni” (s.115:15)
2. “Ġonca ebkārı ‘andelībi görüp” (s.108:2)
3. “Mebādā bād-ı āhuñdan ola ol ġonca pejmürde” (s.174:7)
4. “Ṣoyındı ġonca gibi çıḳup sebz cāmeden” (s.109:1)
5. “İy lebi ġonca vü beli ince” (s.142:3)
6. “Ḫırka geymiş ġoncalar nāzük nitekim Edhemī” (s.92:8)
7. “Lebi vaṣfında ġoncanuñ sözi yoḳ” (s.51:26)

ġonca-i ḫandān: *Açılmış gül*

1. “...gülistān-ı ṭal‘atınuñ ġonca-i ḫandānına duḫūl eyleyüp cemāli gülşeni gülleri henüz resīde iken...” (s.167:13)

göç-: *Ölmek.*

1. “Ne ‘aceb menzil olur kimi ḳonar kimi göçer” (s.152:12)

göç-: *Bulunduğu yerden ayrılıp başka yere gitmek.*

1. “Göçdi velākin odı ocağındadur daḫı” (s.53:26)

göğ: *Mavi renk*

1. “Āsumānīler gibi göge boyandurdum yine” (s.137:14)

göğ: *Gök*

1. “Göge aġarken ejder-i āhum” (s.54:12)
2. “Dördinci ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan mecma‘-ı fużalā ve fırḳa-ı büleġā ‘azīzler ki her biri fażīlet göginüñ güneşi ve...” (s.67:9)
3. “Ve bu cümlenüñ serdārı ve bu fırḳanuñ iḫtiyār-ı pīşekārı fażīlet göginüñ güneşi ve...” (s.161:11)
4. “Bu cem‘iyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri sa‘ādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i ‘ışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm.” (s.95:23)

gök: *Gök, gökyüzü*

1. “Hīç yirde gökde z̲errece yoḳdur ḳarārumuz” (s.176:1)
2. “...ḥüsn-i cemāl-efrūzı gökdeki güneşe daḳ ṭutar ve hilāl-i ebrūsı māh-ı neve barmaḳ başardı.” (s.167:10)

3. “...çalmaġa başlayıcaḳ Zühreyi gökden yire indürüp bī-iḫtiyār raḳṣa ve semā‘a getürüp...” (s.125:11)
4. “Fiġānum göklere irse yiridür” (s.86:23)

gölge: *Işığın geçmesine engel olan bir cismin ışıklı yer üzerinde meydana getirdiği karartı.*

1. “Dilemez gölgeñi kim yanuña düşe yüriye” (s.75:4)
2. “Boyuñuñ gölgesi düşdügi yirler” (s.74:20)

gönder-: *Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak.*

1. “Meẕheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣıfiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i‘timād idüp gönderdi.” (s.141:22)
2. “...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa‘āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi.” (s.29:22)
3. “Sulṭān Cem daḫı ol beyt muḳabelesinde bu beyti gönderdi” (s.17:21)
4. “Uġurluoġlı ‘Aceme varup pādişāh olduḳda merḥūm Sulṭān Bāyezīde elçilik ṭarīḳı ile gönderdi.” (s.152:23)
5. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi.” (s.17:18)
6. “Vezāretden ‘azl idüp Burusada Murādiyye tevliyetin virüp gönderdi.” (s.26:2)
7. “Varup kendü vāḳı‘asına münāsib Ḫar-nāme-nām bir ḥikāye naẓm idüp pādişāha gönderdi.” (s.69:30)
8. “Niçe zamān anda defterdār olup ṣoñradan dergāh-ı ‘ālem-penāhdan bir defterdār gönderdiler” (s.51:12)
9. “...erkān-ı sa‘ādet Üskübe fermān-ı hümāyuñ ile gönderdükleri ḳula baña manṣıb gerekmez diyüp...” (s.105:4)
10. “Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżí-‘asker olan Monlā Velīyyü’d-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ‘arż-ı ḥāl eyleyüp...” (s.77:14)

11. “...pīr-i bī-ṭāḳat ve faḳīr-i bī-ḳudret olıcaḳ düşen ḳaṣīdelerin Ḥayātī ile dergāh-ı ‘ālem-penāha gönderüp erkān-ı devlet daḫı pāye-i serīr-a‘la-yı pādişāha ‘arż eyleyüp...” (s.88:21)
12. “...dergāh-ı ‘ālem-penāhlarında olan divītdārlıḳ ḫizmetin aña iḥsān idüp der-i devletden ḳul gönderüp gelsün ḫizmetinde olsun diyü emr olduḳda...” (s.105:3)
13. “Ol diyārda bir niçe müddet olduḳdan ṣoñra Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara ve her cinsden ecnās-ı mu‘teberāt gönderüp...” (s.119:25)
14. “Sulṭān Meḥemmed daḫı ḫışm idüp anları helāk itmege ādem gönderüp Sulṭān Bāyezīd bu ḳażiyyeden āgāh olup...” (s.38:8)
15. “...merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye’de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradan sa‘ādetle taḫta cülūs itdüklerinde vezīr idindi.” (s.31:10)
16. “Āḫır pīr olıcaḳ südde-i sa‘ādete gelmege ḳudreti olmayup her vaḳt ḳaṣīdesin gönderür olmışdı.” (s.84:28)

gönder-: *Yollamak, fırlatmak.*

1. “Dilemezseñ ṣanemā tīrüñi gönder yirine” (s.177:11)

göñleg: *Gömlek*

1. “Cānı cāna ḳoyuban göñlegi yabāne gerek” (s.157:17)

göñlü düş-: *Sevdalanmak, aşık olmak.*

1. “Düşdi göñlüm yine bir ruḫları berg-i semene” (s.185:17)

göñül alçaḳlıġın it-: *Kendinden daha aşağı mevkide ve şartlarda olanlara aynı seviyede imiş gibi muâmele eden, büyüklük iddiasında olmayan, kibirsiz, mütevâzı.*

1. “Göñül alçaḳlıġın itsün diñüz ol serv-i āzāde” (s.182:3)

göñül: *Sevgi, istek, düşünüş, anma, hatır vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı*

1. “Göñlüm fetīlidür yüregüm yaġı yaġıdur” (s.42:1)
2. “Kimsene gördügine rāżı degül göñlüm seni” (s.182:20)
3. “Rāh-ı ġamuñdan olalı göñlüm revān saña” (s.37:16)
4. “Göñlüm ārām eylemez ṭaġlara düşmemdür hemān” (s.156:11)

5. “Gün mi vardur kim ṣaçuñ göñlüm perīşān eylemez” (s.50:18)
6. “Göñlümde ḳonmış idi ġamuñ seni göricek” (s.53:25)
7. “Oldı şeydā göñlüme āh u fiġān eglencesi” (s.46:2)
8. “Raḥm it iy dil-ber bu ġamgīn göñlüme kim her nefes” (s.121:8)
9. “Egleyen göñlümi gerçi mey ü cām olsa gerek” (s.180:19)
10. “Göñlümi dīvāne ḳıldı āh bu sevdā ‘Alī” (s.100:3)
11. “Kim ṭoludur cür‘adānı göñlümüñ esrārdan” (s.118:3)
12. “Göñlüñi cānā cefādan āh kim döndürmedüñ” (s.78:8)
13. “Neyleyem şol göñli kim ‘ışḳuñla ḥayrān olmaya” (s.148:9)
14. “Yörenmesün mübārek göñline ġam” (s.160:24)
15. “Dil-berüñ göñline āhum itmedi aṣlā eser” (s.132:11)
16. “İy eşk eger yumşadasın göñlini yārüñ” (s.104:17)
17. “...nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma‘nā göñül levḥinde merkūz...” (s.5:15)
18. “Cān vir lebine ġuṣṣa yime tenden iy göñül” (s.91:13)
19. “Ṣūretüñ naḳşını yazınca göñül nāmesine” (s.105:8)
20. “Gülzār-ı beḳā iste göñül ḫārı n’idersin” (s.136:6)
21. “Bu fülk-i şeş-cihetde göñül çār-mīḫ olup” (s.141:5)
22. “Bu göñül seni daḫı gör ki nelerden güniler” (s.75:5)
23. “Göz gördi göñül bildi ki ben küşte-i ‘ışḳam” (s.160:5)
24. “Ġamzeñ ḫayāli ile göñül kendüden geçer” (s.149:4)
25. “Nev-bahār oldı göñül sev yine bir bī-bedeli” (s.166:4)
26. “Yine bir gözleri şāhine şikār oldı gönül” (s.166:6)
27. “Derdi virenden umar ḫasta göñül dermānı” (s.43:20)
28. “İy göñül bu dünye key ġaddārdur andan ṣaḳın” (s.149:12)
29. “Göñül ol māha çünkim müşterīdür” (s.86:22)
30. “Mışr-ı ḥüsnüñde ki güm ḳıldı göñül cān u seri” (s.119:10)
31. “Hicrüñ güninden ol dem buldı göñül necātı” (s.48:12)
32. “Çün göñüldür ḫazīne-i esrār” (s.72:14)

gör-: *(Bir şeyin oluşuna veya var olduğuna) Şâhit olmak, müşâhede etmek, tanık olmak*

1. “Kimse baña raḥm itmedi bilişte görişte” (s.160:6)
2. “Miḳdār-ı ẕerre görmedüm andan nişāne ben” (s.165:22)
3. “Faḳīr anı görmedüm ammā eş‘ārı ma‘lūmdur.” (s.106:9)
4. “Görmedüm ebrū ben ol ebrū-yı ġarrā üstine” (s.58:21)
5. “Didüm yüzüñi görmedüm evvelki görişte” (s.160:3)
6. “...kendüsi ma‘ārife ṭālib olmaġın bu faḳīr daḫı sāyirlerden ba‘żı cihātda bunı tercīḥ idüp anlara nisbet eş‘ārın güşāde vü melīḥ görmegin...” (s.117:20)
7. “...maṣlaḥatı görmekde vü başarmaḳda nesl-i ‘Osmānda buncılayın bir vezīr müyesser olmış degüldür.” (s.32:18)
8. “Ve güne-i gül-i ruḫsār umūr-ı meṣāliḥ-i eyyām görmekden ve çehre-i lāle-‘iẕār ḫıdemāt-ı ‘avām u ḫavāṣṣ itmekden...”(s.188-8)
9. “Görmesin diyü cemālüñi başardan güniler” (s.75:3)
10. “Bir gün gele ki görmeye kimse türābumı” (s.14:16)
11. “Sulṭān Meḥemmed daḫı görmiş ki istedügi çoḳ aḳçe olur” (s.16:1)
12. “Bu daḫī da‘vete icābet sünnet diyü ḳalḳup Çerāġ odasına varup görse meclis-i mey ārāste ve...” (s.106:19)
13. “Bunlaruñ bir mertebede ‘īş ü ‘işret ve bir derecede ṣoḥbet ü muṣāḥabetle var ki cām-ı Cem görse bunlarun ‘īş ü nūşına ḥayrān ve...” (s.107:3)
14. “Yol üzre görse bir dervīş-i ‘āmi” (s.7:11)
15. “ ‘Aceb midür eger biñ küşte görseñ her yaña baḳsañ” (s.155:14)
16. “Seḫā vaḳtinde görseñ Ḥātem-i Ṭayy” (s.7:3)
17. “Micmer görüben sūzumı içi oda yandı” (s.80:22)
18. “Nesl-i ‘Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab‘-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī‘at-ı şi‘riyye fehm itmegin şi‘re sevḳ itmiş.” (s.68:18)

19. “Görüp bir ṭıb ehli anı didi” (s.127:4)
20. “Boynında yaḳasın görüp iy dil ḥased itme” (s.118:14)
21. “Envāra ulaş şem‘i görüp nārı n’idersin” (s.136:7)
22. “Ġonca ebkārı ‘andelībi görüp” (s.108:2)
23. “Yine Sevdāyīyi birgün görüp ol yār didi” (s.114:9)
24. “O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫizmetine meşġūl olup ḫizmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür.” (s.55:16)
25. “Gör nenüñ gibi gün içün ṣaḳladı devrān beni” (s.98:14)
26. “Himmet-i ‘ālīsini bi‘llāh gör himmetsüzüñ” (s.114:24)
27. “Gör lezzetini ṣoḥbetini gel zurefānuñ” (s.111:5)
28. “Burḳa‘ götürüp açdı yüzin didi gör işte” (s.160:4)
29. “Bu göñül seni daḫı gör ki nelerden güniler” (s.75:5)
30. “Ḥasret-i derd-i ruḫuñla lāle-i Nu‘mānı gör” (s.23:9)
31. “Ebrūlarını gör ki ḳomış bir birine baş” (s.117:4)
32. “Gör ṣubḥ-dem ki cür‘a ḳabaġındadur daḫı” (s.54:1)
33. “Ḫāk-i rehüñ gör niçe çoḳ tercemānı çıḳdı” (s.99:19)
34. “Gör nice cān-bāz olur kim düşdi ḫancer üstine” (s.158:3)
35. “Hīç birini gör ki beñzer mi buña” (s.72:1)
36. “Rāḥat umduḳça gördi zaḥmetler” (s.70:8)
37. “Ḫaṭuñ ḫaddüñde her kim gördi didi” (s.87:1)
38. “Şem‘ aġladuġum gördi yaşı ḳana boyandı” (s.80:23)
39. “Gördi mestüm didi sāḳī begligüñ var gözüñ aç” (s.103:10)
40. “Burḳa‘ götürüp açdı yüzin didi gör işte” (s.160:4)
41. “Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi.” (s.22:13)
42. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her

ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ." (s.32:14)

43. "Gördiler baḥr-i eşkimüñ cūşın" (s.108:6)
44. "Vezīrlere itdügi i'tibārdan daha ziyāde i'tibār u iltifāt idüp envā'-ı in'ām ve iḥsān-ı mālā kelām itdügini gördiler." (s.29:8)
45. "Gördiler şeydālıġum 'ışḳuñda zindān itdiler" (s.98:15)
46. "Kimsene gördügine rāżı degül göñlüm seni" (s.182:20)
47. "Gördügümce 'anber-i zülfin ruḫ-ı dildārda" (s.28:8)
48. "Yine iy cām-ı muṣaffā seni gördük silme" (s.49:4)
49. "Bir dil-ber-i çār-ebrū gördüm daḫı çağında" (s.176:12)
50. "Ḥammāma girdi gördüm o nāzük beden güzel" (s.108:28)
51. "Mey-ḫānede ol iti gördüm yalanı çıḳdı" (s.99:21)
52. "Nergisüñ anı görecek gözi yoḳ" (s.51:28)
53. "Tā kim göreli ṭal'atuñı iy yüzi ḳamrā" (s.134:5)
54. "K'itmez iy māh naẕar ayı gören ılduza" (s.144:19)
55. "Gören cān virüp eyler aña terġīb" (s.69:6)
56. "Ki gören 'āşıḳ olur ṣūret-i ser-nāmesine" (s.106:15)
57. "Zülfüñ şebinde virdüm dil ḥüsnüñe gören dir" (s.27:2)
58. "Ki gören ṣormadın bile ḥālüm" (s.126:3)
59. "Göresin kim nicedür silk-i güher" (s.72:3)
60. "Leylī göreydi seni bu ḥüsn ü bu bahada" (s.171:6)
61. "Göricek āb-ı revān gibi aḳar her güzele" (s.44:15)
62. "Esirger göricek kāfir ġarībliḳde müselmānı" (s.136:21)
63. "Sulṭān Meḥemmed bunı göricek bī-ḥużūr olup bunı benüm üstüme neye getürdüñ diyicek Monlā Luṭfī Devletlü pādişāh niye bī-ḥużūr olursız..." (s.55:20)
64. "Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem'iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali' olur." (s.107:5)
65. "Göñlümde ḳonmış idi ġamuñ seni göricek" (s.53:25)

66. “...beden ḳırṭāsın ocaḳlara yaḳup Āfitābī hūşyār olup bu ḫāli göricek bu beyti didi.” (s.107:13)

görin-: *Aşikar, belirgin, açıkta olmak.*

1. “Mū degüldür görinen bu sīne-i ṣad-çāḳde” (s.145:1)
2. “Lakin her biri ferden ferdā yazılup ẕikr olınması iksār görinüp iksār ḫod taṭvīl-i kelām ve...” (187:31)
3. “Görinür her biri bir merd-i āzād” (s.3:11)
4. “Görinür her biri bir necm-i ezher” (s.187:9)

göriş-: *Görüşme, buluşma*

1. “Didüm yüzüñi görmedüm evvelki görişte” (s.160:3)

göster-: *Öğretmek, bildirmek, anlatmak.*

1. “Her birine ‘ilm-i ta‘līm ve ṭarīḳ-ı müstaḳīm ne ise gösterüp pādişāh ḫiẕmetinde iken fevt oldı.” (s.105:20)
2. “Monlā Velīyyü’d-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ gösterüp ḥabsden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür.” (s.77:16)
3. “İp üstinde zencīrle oynamaġı ibtida ol göstermişdür.” (s.157:9)

göster-: *Açığa çıkarmak, görünür hale getirmek.*

1. “Serve göster ḳaddüñi nāz ile ra‘nālanmasun” (s.118:22)
2. “Erkān-ı devletde kitābet ḫiẕmetin iderken ḫiẕmetden ferāġat idüp künc-i ḥużūrda ḳanā‘at yüzin gösterdi.” (s.166:12)
3. “Taḥṣīl-i faẓl u kemāl eyleyüp ‘ilme iştiġāl gösterdi.” (s.31:6)
4. “Ḫazīne yazıcıları ḫazīne cem‘inde sa‘y-ı belīġ göstereler.” (s.128:30)
5. “Cebe ṣatmaḳ nic’olur göstereyin düşmenüme” (s.99:2)
6. “Kendüyi göstermez ammā sürmeyi gözden siler” (s.163:6)
7. “...sarāy-ı sürūr-ı pür-belādan ‘ālem-i ‘uluvv-i āsümāna pervāz gösterüp ṭāvūs-ı ḳudsī-i cināna hem-rāz olup...” (s.94:16)
8. “...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā‘-ı ṣanāyi‘ ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa‘ādet-

āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:8)

9. " 'Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma'ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi'ri ġāyet ḫūb ṭarīḳ-i ma'ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş." (s.84:21)
10. "Ve kitābete şürū' iden mübtedīlere ta'līm idüp üslūb-ı inşāyı andan gösterürler." (s.73:23)
10. "Maṭla'ından gösterürse gün gibi dīdār şi'r" (s.158:11)

götür:- *(Bir kimseyi bir yere giderken) Beraberinde bulundurmak, onunla beraber gitmek, refakatine almak.*

1. " 'Aceb urdı götürdi ibni Ḥammāl" (s.158:27)
2. "Götürüp ol dem ayaġı didi kim yā hū saña" (s.140:7)
3. "...ter-destlikde bir derecede mümāreset bulmışdı ki eline ḳopuz alup perdesi yüzden götürüp..." (s.125:10)
4. "Burḳa' götürüp açdı yüzin didi gör işte" (s.160:4)
5. "Bu Melīḥī iki 'aṣā götürür." (s.81:13)

göz aç-: *Baygın halden çıkmak, kendine gelmek.*

1. "Nergis gibi her encüm göz açdı baḳa düşdi" (s.170:2)
2. "Gördi mestüm didi sāḳī begligüñ var gözüñ aç" (s.103:9)

göz açdurma-: *Fırsat vermemek, hiç boş bırakmamak; sürekli gözetim altında tutmak.*

1. "Yaşum güz yaġmurı gibi göz açdurmaz revān eyler" (s.41:15)

göz göre: *Göz göre göre.*

1. "Göz göre la'l-i yārı öpmekden ise bade" (s.178:8)

göz ucı: *Başını çevirmeden, önemsizce bakış; sevgilinin yan bakışı; çok küçük bir bakış*

1. "Göz ucından nidelüm yandı 'Aṭāyī dil ü cān" (s.76:1)

göz yaşı: *Göz tarafından üzüntü, sevinç, yanma gibi hallerde salgılanan sıvı, eşk, sirişk*

1. "Dür daḫı olsa göz yaşın alma ṣadef gibi" (s.163:12)
2. "Hicrüñde gözüm yaşı yaz yaġmurına beñzer" (s.115:5)

göz: *Görme organı.*

1. “Ḳanlar aġlatdı gözüm kirpigüñüñ ḫāmesine” (s.105:9)
2. “Ṣon nefes ṭuş ola şāyed gözüm ol bī-bedele” (s.44:11)
3. “Bahār-ı sebze-i ḫaṭṭuñ gözüm yaşın revān eyler” (s.41:23)
4. “Ceyḥūn u Furāta gözüm ögretdi aḳışlar” (s.41:3)
5. “Zülfüñ ḫayāli ile gözüm ṣoḥbet itdi şeb” (s.53:27)
6. “Irmaḳ gibi gözümden aḳar şām u seḥer mā” (s.134:6)
7. “Eşk-i çeşmüm dem-be-dem gözümden aḳar mā gibi” (s.91:1)
8. “İki gözümüñ biri olursa çıḳsun aradan” (s.182:21)
9. “Cādū gözüñ ki siḥr ile egmez cihāna baş” (s.117:1)
10. “Nergis gözünüñ cānā ḥayrānı vü meftūnıdur” (s.170:21)
11. “Bir gözi āhū nigār u şūḫ u şengül mū-miyān” (s.156:8)
12. “Nergisüñ anı görecek gözi yoḳ” (s.51:28)
13. “Bir gözi yaşlu yıldızı düşkün felek-zede” (s.101:6)
14. “Bir boyı serv gözi bādāmuñ” (s.126:5)
15. “Çapak yirine gözinden müdām aḳar ḥavyār” (s.89:16)
16. “Ḥayret alur ‘aḳlumı baḳsam gözine ḳaşına” (s.45:14)
17. “Uş ḥelāl olsun ḥarāmī gözine ḳanum meded” (s.35:16)
18. “Kāfir gözini yār müselmān ider gibi” (s.131:1)
19. “Baġrı yufḳa kāġıduñ gözleri yaşlu ḳalemüñ” (s.60:16)
20. “Eyit iy gözleri āhū kimüñ aġında idüñ” (s.84:9)
21. “Yine bir gözleri şāhine şikār oldı gönül” (s.166:6)
22. “...gözlerine geldükde bu kārgāhdan ferāġat yüzin gösterüp ‘ında melīkin muḳtedirin vatan ṭutup...”(s.23:18)
23. “Dem mi vardur gözlerüm yaşını ‘ummān eylemez” (s.147:11)
24. “Gözlerüm ḳan aḳıdur bezmüñe mey-ḫāne gibi” (s.157:3)
25. “Dil ṭıflı gözlerüme düşüp baḥr-ı eşküme” (s.117:10)
26. “Āh kim ḥasret ile gözlerümi büridi yaş” (s.179:7)

27. “Biri Şāṭ ırmağıdur gözlerümüñ biri Furāt” (s.182:12)
28. “Göz gördi göñül bildi ki ben küşte-i ‘ışḳam” (s.160:5)
29. “Eşk acıya göz aġlaya nāle ṣalā vire” (s.162:8)
30. “Kendüyi göstermez ammā sürmeyi gözden siler” (s.163:6)

göze göz: *Göz göze, karşı karşıya.*

1. “Vardum göze göz elden baş ḳoydum ayağına” (s.176:13)

gözet-: *Görüp gözetmek, korumak*

1. “Daḫılara naẕarum yoḳ gözedürem hā seni” (s.113:23)
2. “Gözedürem k’urula başuma tāc” (s.70:15)

gözet-: *Gözetmek, riayet etmek, göz önünde bulundurmak.*

1. “Ṭınma gözet baḳma çerer pūşma hīç” (s.82:18)
2. “Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal‘aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı.” (s.48:20)

gözle-: *Gözetmek, bir duruma tüm dikkatini sevketmek.*

1. “Āh kim ol meh-liḳā ben mübtelāyı gözlemez” (s.135:7)
2. “Cevri ‘ādet idinür mihr ü vefāyı gözlemez” (s.135:8)
3. “Pādişāh-ı dehr olan niçün gedāyı gözlemez” (s.135:10)
4. “Bunlar deryāda yatup Moton ḳal‘asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp...” (s.48:22)

gözüm ṭola gel-: *Ağlayacak gibi olmak, göz pınarlarına yaş yürümek.*

1. “Añduḳça ḫāk-i pāyüñi gözüm ṭola gelür” (s.149:5)

ġubār ol-: *Toz olmak.*

1. “Ġam-ı ruḫuñla ġubār olsam iy gül-i ra‘nā” (s.175:8)

ġubār-ı seg-i kūy-ı dil-ber: *Sevgilinin köyündeki köpeğin toprağı.*

1. “Biz kim ġubār-ı seg-i kūy-ı dil-berüz” (s.184:9)

Ġubārī: *(ö.1566)Osmanlı âlimlerinden ve dîvân şâirlerindendir.*

1. "İy Gubārī yā kāşını zülfi eylep çekmesün" (59:2)
2. "Vilāyet-i Rūmuñ şā'irlerinden Ġubārī nām şā'ir işbu ġazeli diyüp." (s.58:19)

ġulām: *Delikanlı.*

1. "Ḫizmetde iken Sulṭān Ḳorḳuduñ yanında ḫizmetin ider ḫāṣṣa maḥbūblarından Piyāle-nām bir yarar ḫizmetkār ġulām adına..." (s.109:14)

ġulām ol: *Köle olmak.*

1. Dünyā melikleri işiginde ġulām ola (s.188:27)

ġulām-ı himmet: *Aşıkların cömert, yardımsever kölesi.*

1. "Şad ġulām-ı himmetem ez cān u dil vālī-i Mıṣr" (s.20:20)

güne güne: *Rengârenk, türlü türlü.*

1. "Anuñ luṭf-ı ṭab'ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma'ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi." (s.60:21)

güne-i gül-i ruḫsār: *Gül yüzlü.*

1. "Ve güne-i gül-i ruḫsār umūr-ı meṣāliḥ-i eyyām görmekden ve çehre-i lāle-'iẕār ḫıdemāt-ı 'avām u ḫavāṣṣ itmekden..." (s.188:7)

ġurbet: *Yabancı memleket, yad el.*

1. "Ġurbetde seyrān eyleyüp mihmān olayın bir zamān" (s.23:12)

ġurre-i meh: *Ayın parlaklığı.*

1. "Ġurre-i meh ṭarf-ı ebrūsına ġarrālanmasun" (s.118:24)

ġurūr-ı ḥüsn: *Güzelliğin kibri.*

1. "Ġurūr-ı ḥüsn ile dil-ber ki nāza yüz ṭutdı" (s.180:11)

ġuṣṣa vü ġam: *Gam ve keder.*

1. "Zādumuz ġuṣṣa vü ġam derd ü belā rāḥilemüz." (s.62:2)

ġuṣṣa: *Gam, keder, tasa.*

1. "Cān vir lebine ġuṣṣa yime tenden iy göñül" (s.91:13)

2. “Bu ġuṣṣadan nideyin bilmezin helāk oldum” (s.112:20)
3. “Ġuṣṣalar balçığında vālih ü deng” (s.70:11)
4. “Ne zamān ġuṣṣaları def‘ine dermān bulınur” (s.56:14)
5. “Cān ki ġuṣṣañ çekmedi ‘ālemde şādān olmasun” (s.85:6)

gūş it-: *Kulak vermek, dinlemek*

1. “Nālemi zülfüñ ucından gūş idersen ṭañ degül” (s.78:6)

gūş: *Kulak.*

1. “Pür ḳıldı cihān gūşını lü’lü’-i ‘Adenden” (s.86:14)

gūşe gūşe: *Köşe köşe*

1. “Gül gūşe gūşe ṣoḥbet ider nā-maḥallile” (s.61:5)
2. “Cünūn vādīlerin gel gūşe gūşe cümle benden ṣor” (s.172:1)

gūşe-i ‘uzlet: *İnziva köşesi.*

1. “...her gāh ülfeti vü müvāneseti ‘ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍīsı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp gūşe-i ‘uzletde ārām ve...” (s.108:17)

gūyā: *Sanki*

1. “Gūyā ki ḥayāt ābın içüp ‘ömrüm uzandı” (s.80:25)
2. “Guya Halil amed be u golzar geşte narha” (s.42:13)

Gūyende Usta Şems: *Nahifi'nin halk arasında bilinen adı.*

1. “Gūyende Usta Şems dimekle ẕikr olınur.” (s.90:16)
2. “ ‘İlm-i edvārda Gūyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde ‘Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve...” (s.125:7)
1.

gūyende: *Şarkı söyleyen.*

1. “Gūyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı ‘Acemden sāzende ‘Abdü’l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında ‘ale’l-fevr...” (s.90:18)

gūyiyā: *Güya, sanki.*

2. “Gūyiyā bir serv-i ra‘nādur kenār-ı ābda” (s.185:16)

güc: *Güç, iktidar, kuvvet.*

1. “Şimdi güci ‘Aṭāyīye sulṭān ider dirīġ” (s.75:23)

güft: *Söz, laf, lakırdı.*

1. “Güft tariheş heme ehl-i hıred” (s.150:10)

güftār u maḳṭa‘: *Sözler ve son beyit.*

1. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur.” (s.11:9-10)

güftār: *Söz, kelâm.*

1. “Esnā-yı muḥāverede ṣādır olan güftār ve ḥīn-ı mülāṭefede vārid olan eş‘ārdan biri bu ḳıt‘adur.” (s.96:2)
2. “Her biri ol eş‘ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şu‘le-i āteş-i ‘ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi .” (s.11:14)
3. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ġāyetde ve nezāket-i ẕihni nihāyetde ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.151:17)
4. “...ẕihni müstaḳīm olup ṭab‘ı bīdārlıġı ve ẕihni pişekārlıġı cihetinden ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.35:5)
5. “Nāzük, rindāne eş‘ārı ve bī-bedel güftārı var.” (s.61:29)
6. “Ḫaylī ehl-i dil nāzük kāmil ḫoş-āyende ‘āmgīr eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.103:15)
7. “Ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.62:14)
8. “Ḫoş-ṭab‘ ra‘nā eş‘ārı ve güzel güftārı var.” (s.185:4)
9. “Ḫoş-ṭab‘ güzelce engīzlikler ider nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.184:17)
10. “Şi‘re meyl itmiş ra‘na güzel eş‘ārı ‘āşıḳāne ve müntehābı bī-bedel güftārı var.” (s.182:7)
11. “...eş‘ārı laṭīf ü melīḥ fāżıl u kāmil güftārı nāzük ü şīrīn ve ġazeliyyātı dil-peẕīr ü rengīn kimesnedür.” (s.80:13)

12. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.134:2)
13. “Ḫūb eş‘ārı ve ġarrā güftārı var.” (s.106:9)
14. “Ḫūb eş‘ārı ve ra‘nā güftārı var” (s.171:4)
15. “Meşāyiḫāne vü muḥaḳḳıḳāne ġarrā eş‘ārı müntehā ve zībā güftārı var.” (s.97:11)
16. “Mesnevī vü ḳaṣāyid ve ġazeliyyāt dimekde māhir ve her nev‘ güftārı vü eş‘ārı vāfir ṣāḥib-dīvān.” (s.73:15)
17. “Eş‘ārı ḫūb ve güftārı merġūb ṭab‘ı letāfeti ve ẕihni istiḳāmeti fevḳa‘l-ḥad maḥbūbdur.” (s.43:12)
18. “Ġarrā eş‘ārı çok ve ra‘nā güftārına nihāyet yok.” (s.100:19)

güftār-ı sūdmend: *Faydalı söz.*

1. “...eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:22)

Gül ü Ḫusrev: *Şair Ahi'nin (ö.1513-14) yazdığı mesnevidir.*

1. “Ḫusrev ü Şīrīn üslūbında Gül ü Ḫusrev adlu bir kitābı var.” (s.140:23)

gül: *Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.*

1. “Gül güşe güşe ṣoḥbet ider nā-maḥallile” (s.61:5)
2. “Olsun hemīşe gül gibi ḫandān u ḫurrem ol” (s.10:12)
3. “Ben dimezdüm ḫalḳa sen gül yüzlinüñ rāzın velī” (s.98:17)
4. “Gül ḳatında açılmaġa yüzi yoḳ” (s.51:25)
5. “Var gül müsāfirine ki bāġındadur daḫı” (s.53:20)
6. “Lāle ḫaddüñden meger gül reng ü bū uġurladı” (s.28:12)
7. “Gül leşkeri ḫaberlerini lāleden işit” (s.53:21)
8. “Leylī gibi çemende ḳonup gül otaġ ile” (s.117:6)
9. “Gül gibi geldi didi söyle saña yā ne gerek” (s.157:15
10. “Gül ruḫuñ şevḳı ile lāle şehīd oldı meger” (s.115:16)
11. “Varını gül şol ḳadar yoluñda dökdi ṣaçdı kim” (s.153:17)

12. “Dilā bülbül gibi gül yüzine ḳarşu fiġān itme” (s.174:6)
13. “Güneş altun gül olursa yaraşur cāmesine” (s.105:15) **5.**
14. “Ol serv-i māh-çehre ki gülden yañaġı var” (s.28:1)
15. “ ‘Ārıżuñ ‘arż it güle gülşende zībālanmasun” (s.118:21)
16. “Boyuñ bir serv-i ra‘nādur güli var” (s.31:21)
17. “Bir gülistāndur açılmış gülleri” (s.71:21)
18. “...gülistān-ı ṭal‘atınuñ ġonca-i ḫandānına duḫūl eyleyüp cemāli gülşeni gülleri henūz resīde iken...” (s.167:13)
19. “Ruḫlarında yüzinüñ gülleri durmaz açılur” (s.57:1)
20. “Dördünci ṭabaḳa bihiştinde meclis idüp fażīlet gülistānında ma‘ānī güllerin çīn iden ve...” (s.52:18)
21. “Ṭāli‘üm yoḳ gülmedüm bir gün ben ol meh-pāreden” (s.182:18)

gül-‘iẕār: *Gül yanaklı, sevgili.*

1. “Ṣanma bülbül naġmesi iy gül-‘iẕār egler beni” (s.144:5)
2. “Sīnemde tīġ ü ḫançeri ol gül-‘iẕārumuñ” (s.112:17)

gül-endām: *Güzel endâmlı, boyu gül gibi nâzik ve lâtif olan*

1. “Şol ‘araḳ kim ol gül-endāmuñ yañaġından çıḳar”(s.185:7)

gül-i ra‘nā: *Bir tarafı sarı, diğer tarafı kırmızı gül.*

1. “Ġam-ı ruḫuñla ġubār olsam iy gül-i ra‘nā” (s.175:8)
2. “Bülbüller iñleden gül-i ra‘nā degül misin” (s.103:20)
3. “Ḫaṭṭ-ı nev-reste ṣanma ol gül-i ra‘nā ‘iẕārında” (s.169:23)
4. “Ḥaẕer ḳıl iy gül-i ra‘nā niyāz-ı bülbülden” (s.180:13)

gül-i ter: *Genç ve güzel sevgili.*

1. “Gül-i ter üzre miskīn kāküli var” (s.31:22)

gül-i zībā: *Güzel gül.*

1. “Vaṣla-i ṣalavāt gül-i zībā gibi ḫūb-rū ve...” (s.3:16)

gülistān: *Gül bahçesi*

1. “İki zülfi iki ṭāvūsdur gelmiş gülistāna” (s.42:6)

2. “Bir gülistāndur açılmış gülleri” (s.71:21)
3. “...mefḫar-ı ins ü cān üzerine olsun ki nübüvvet gülistānına bülbül-i naġme-serā...” (s.3:17)
4. “Dördünci ṭabaḳa bihiştinde meclis idüp faẓīlet gülistānında ma‘ānī güllerin çīn iden ve...” (s.52:17)
5. “Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-‘iẕār meh-liḳālar medḥinde...” (s.10:15)
6. “...ve İrem bāġı gülzārı bu Bahāristānuñ gülistānından ḫafī olmışdur.” (s.4:23) Ṣalınan gülsitānda serv ü şimşād (s.3:10
7. “...ve velāyet gülsitānınuñ bülbül-i naġme-güẕārıdur raḍıyallāhü ‘anhüm ve ce‘ale’l-cennete meṣvāhüm.” (s.3:26)

gülistān-ı ‘ālem: *Dünyanın gül bahçesi.*

1. “Gülistānı ‘ālemüñ dāyim bañа pür-ḫārdur” (s.154:15)

gülistānı bāġ-ı salṭanat: *Saltanat bağının gül bahçesi.*

1. “...ol ḥażretüñ gülistānı bāġ-ı salṭanatı enhār-ı cūybār-ı nuṣret ve būsitān-ı gülbün-i sa‘ādeti çeşmesār-ı ebr-i bahār-ı şevket ile ser-sebz ü ḫandān u şādān ola.” (s.67:20)

gülistān-ı belāġat:*Belagat bahçesi.*

1. “...gülistān-ı belāġatde bülbül-i ġazel-serā-yı suḫan-senc olan ‘azīzlerüñ ẕikrindedür ki bu kemīne anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref olup...” (s.67:29)

gülistān-ı feṣāḥat: *Söz bahçesi.*

1. “Şā‘ir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şi‘ri faẓlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẓm-ı laṭīfi būsitān-ı belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür.” (s.68:9)

gülistān-ı sa‘ādet: *Mutluluk bahçesi.*

1. “...naẓm-güster olduḳlarınca pādişāh-ı ẕıllu’llāh ḥażretlerinüñ gülistān-ı sa‘ādeti ser-sebz ü ḫandān ve būstān-ı salṭanatı tāze

vü şādān inşā‘allāhu ta‘ālā.” (s.160:21)

gülistān-ı ṭal‘at: *Güzel yüzün gül bahçesi.*

1. “...gülistān-ı ṭal‘atınuñ ġonca-i ḫandānına duḫūl eyleyüp cemāli gülşeni gülleri henūz resīde iken...” (s.167:12)

gül-pīrehen: *Gül gömlekli*

1. “Bir ṣūsenī futayla o gül-pīrehen güzel” (s.109:2)

gül-ruḫsār u semen-sīmā: *Gül yanaklı ve yasemin yüzlü.*

1. “Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-‘iẕār meh-liḳālar medḥinde...” (s.10:16)

gülşen: *Gül bahçesi*

2. “Biteli gülşen yüzüñde sūsen-i ‘anber-feşān” (s.56:21)
3. “ ‘Ārıżuñ ‘arż it güle gülşende zībālanmasun” (s.118:21)
4. “...gülistān-ı ṭal‘atınuñ ġonca-i ḫandānına duḫūl eyleyüp cemāli gülşeni gülleri henūz resīde iken...” (s.167:13)
5. “Ne nāzüḳdür cemālüñ gülşeni kim” (s.31:23)
6. “Ḳosa olmaz nidelüm tāze gülüñ ḫār etegin” (s.58:1)
7. “Ḳoḳlamış gülüñi ol kimse ki bāġında idüñ” (s.84:16)

gülşen-i ‘ışḳ: *Aşkın gül bahçesi.*

1. “Gülşen-i ‘ışḳuñda bu feryād u zār egler beni” (s.144:6)

gülşen-i ‘ömr: *Ömür, hayat bahçesi.*

1. “İlāhī gülşen-i ‘ömrini şāhuñ” (s.160:23)

gülşen-i bāġ-ı irem: *İrem cennetinin gül bahçesi.*

1. “Gülşen-i bāġ-ı İremdür ki ḳış u yaz açılur” (s.57:2)

gül-şen-i rāz: *Eserin kelime anlamı "Sırların gül bahçesi"olup Şeyh Necmüdin Mahmud et- Tebrizi e Şebüsteri(ö. 750/1320)'nin eseridir. Aslı Farsça'dır.*

1. “Meşāyıḫ ‘ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde

ma‘ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem‘ eyleyüp...” (s.74:23)

Gülşenī: *(ö.1534) Şeyh İbrahim'in mahlasıdır.*

1. “Cümleden biri diyār-ı Mışrda olan Şeyḫ İbrāhimdür ki Gülşenī taḫalluṣ itmişdür.” (s.82:9)

gülzār: *Gül bahçesi*

1. “İy ṣabā ṭutduñ ise luṭf ile gülzār etegin” (s.116:3)
2. “İki hindūya beñzer kim yatup gülzāra yaṣdanmış” (s.47:10)
3. “Bülbül-i şūrīdeden gülzāra irişmez żarar” (s.93:2)
4. “Mār-ı müşk-efşān yatupdur ṣanuram gülzārda” (s.28:9)
5. “Ṣanasın kim sebze-i nev-restedür gülzārda” (s.90:9)
6. “...ve İrem bāġı gülzārı bu Bahāristānuñ gülistānından ḫafī olmışdur.” (s.4:22)

gül-zarha: *Gül bahçeleri.*

1. “Her suy-ı dil şod ez hayal-i gül-ruhuam gül-zarha” (s.42:12)

gülzār-ı beḳā: *Kalıcı gül bahçesi.*

1. “Gülzār-ı beḳā iste göñül ḫārı n’idersin” (s.136:6)

gülzār-ı ḥüsn: *Güzellik bahçesi.*

1. “Bahār-ı ‘ömri gülzār-ı ḥüsnini kemāle irgürmedin serv-i ḫırāmānına bād-ı ṣarsār yol bulup ve...” (s.167:11)

güm eyle-: *Kaybetmek,yok etmek.*

1. “Güm eyler idi deşt ile ṣaḥrā ḫaberlerin” (s.172:4)

güm ḳıl-: *Yok etmek.*

1. “Mışr-ı ḥüsnüñde ki güm ḳıldı göñül cān u seri” (s.119:10)

gümiş: *Tabiatta altın, bakır, bazen platinle birlikte bulunan, altından sonra en kolay dövülüp haddelenebilen, ısı ve elektriği en iyi ileten, metal element, sim.*

1. “İşümi altun ider sāḳi gümiş peymāneler” (s.154:6)
2. “Ṭopuḳlınuñ gümişden ḳubbesini” (s.158:26)

gümüş: *Gümüş (tenin beyazlığı bağlamında).*

1. “Bir gümüş serv-i ḳabā-pūşdur ol māh ki anuñ” (s.105:14)

gün: *Aydınlık, nur.*

1. “Hercāyī oldı gün gibi çün şehriyārumuz” (s.176:2)
2. “Bir tāze ġazel gün gibi iẕhār ideyin mi” (s.138:14)
3. “Kimdür dir iseñ iy yüzi gün Şevḳī-i ġarīb” (s.101:5)
4. “Maṭla‘ından gösterürse gün gibi dīdār şi‘r” (s.158:11)

gün: *Gün, zaman.*

1. “Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżí-‘asker olan Monlā Velīyyü’d-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ‘arż-ı ḥāl eyleyüp...” (s.77:13)
2. “Gör nenüñ gibi gün içün ṣaḳladı devrān beni” (s.98:14)
3. “Sāḳiyā mey vir ki bir gün lālezār elden gider” (s.16:10)
4. “Ṭutalum kim serverā sulṭān-ı ‘ālemsin bu gün” (s.135:9)
5. “Sarāyı ḳadrine bir şemsedür gün” (s.6:18)
6. “Gün mi vardur kim ṣaçuñ göñlüm perīşān eylemez” (s.50:18)
7. “Rivāyet iderler ki bir gün tenhā ṣūret degişdürüp giderken bir dervīş bunı bilmiş.” (s.15:19)
8. “Ol gün yunarken açılı düşdi iñen güzel” (s.109:4)
9. “Hercāyī oldı gün gibi çün şehriyārumuz” (s.176:2)
10. “Müntehādür ehl-i ‘ışḳ içre bu gün Ṭūbā gibi” (s.145:11)
11. “İstanbul’un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi.” (s.23:15)
12. “Birisi ṣūret u ma‘nide gün gibi meşhūr” (s.64:28)
13. “Bir niçe gün nişāncı oldukdan ṣoñra ḳāżí-‘asker olup ḳāżí-āsker iken Amasiyye’de yeñiçeri ġavġā idüp paşalar evin başup çoḳ fesād itdiler.” (s.39:6)
14. “Ṭolanur ay ile gün yanmaġa pervāne gibi” (s.157:6)
15. “Hicrüñ güninden ol dem buldı göñül necātı” (s.48:12)
16. “Cum‘a günlerin-de va‘ż iderdi.” (s.120:18)
17. “Ger ṣorarsañ günümi sensüz ṣaçuñ gibi ḳara” (s.35:10)

günāh: *Suç, kabahat, hata*

1. “Günāhı ‘afv olmaḳ ümmīdine dimişdür ki ẕikr olınur.” (s.120:1)
2. “Ve ol ‘Acemden geldügi maḥalde kendü günāhı muḳābelesinde pādişāhı medḥ idüp bir ḳaṣīde dimiş idi.” (s.119:28)
3. “Töhmet idüben günāhın ṣoñra ‘Ulvīden ṭutar” (s.85:4)
4. “Sulṭān Meḥemmed daḫı bu söz sebebi ile günāhın ‘afv itdi.” (s.81:9)
5. “Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā‘ idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī ‘ömrin āsitāne-i sa‘ādetlerinde geçürdi.” (s.119:27)
6. “Günāhum n’oldı bilsem dirligümde” (s.8:22)

güneş: *Gezegenlere ve dünyaya ışık ve ısı veren büyük gök cismi.*

1. “Sen güneş yüzlü ile da‘vā-yı ḥüsn eylemege” (s.65:16)
2. “Yoḫsa güneş misin ay oğlancuḳ” (s.111:2)
3. “Mihrüm ki oldı ‘āleme rūşen güneş gibi” (s.37:18)
4. “Güneş altun gül olursa yaraşur cāmesine” (s.105:15)
5. “...ḥüsn-i cemāl-efrūzı gökdeki güneşe daḳ ṭutar ve hilāl-i ebrūsı māh-ı neve barmaḳ başardı.” (s.167:10)
6. “Dördinci ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan mecma‘-ı fużalā ve fırḳa-ı bü-leġā ‘azīzler ki her biri fażīlet göginüñ güneşi ve...” (s.67:9)
7. “Ve bu cümlenüñ serdārı ve bu fırḳanuñ iḫtiyār-ı pīşekārı fażīlet göginüñ güneşi ve...” (s.161:11)

güneş-ruḫsār: *Güneş yüzlü, sevgili*

1. “İy güneş-ruḫsār iñen cevr eyleme dünyā gibi” (s.145:13)

günile-: *Kıskanmak, haset etmek*

1. “Cān cemālüñi senüñ cümle naẕardan güniler” (s.75:2)
2. “Görmesin diyü cemālüñi başardan güniler” (s.75:3)
3. “Bu göñül seni daḫı gör ki nelerden güniler” (s.75:5)

Güre Kedi: *Özel isim.*

1. “Ve ehl-i ‘ilm cinsinden Güre Kedi dimekle meşhūr bir kimesne var idi.” (s.158:28)
2. “Güre Kedinüñ ḳara bıyığı” (s.159:2)

Güstehem: *Firdevsi'nin Şehname'sindeki kahramanlardan biri, Minuçihr'in torunu ve Nuser'ln oğludur.*

1. “...Behrām u Güstehem işitse bunlaruñ iclāsına ser-gerdān olurdı.” (s.4)

güşāde vü ḫandān: *Şen ve güleç.*

1. “...ser-sebz ü şādān ve ‘ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur.” (s.188:7)

güşāde: Açık, berrak.

1. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ziyāde ve ẕihni nihāyetde güşāde ser-āmed ve ra‘nā ġazeliyyātı ve müntehā bī-bedel ebyātı çoḳdur.” (s.45:11)
2. “...kendüsi ma‘ārife ṭālib olmaġın bu faḳīr daḫı sāyirlerden ba‘żı cihātda bunı tercīḥ idüp anlara nisbet eş‘ārın güşāde vü melīḥ görmegin...” (s.117:20)
3. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde eş‘ārı ḥālden ḫālī degül” (s.90:5)
4. “Üslūb-ı inşāya ve kavā‘it-i mükātebāta çok mümāreset itmiş ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve kendüsi bī-pervāāzāde-dil eş‘ārı çoḳ ‘ale’l-fevr dimekde naẕīri yoḳ ve...” (s.135:17)
5. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve eş‘ārı ziyāde artuḳdur.” (s.133:8)

güşāde-dil: *Gönlü şen.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve nihāyet mertebede ḳābil yigitdür.” (s.164:8)
2. “Fenninde üstād-ı kāmil ve ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil çoḳ eş‘āra ve ziyāde āsāra mālik kimesnedür.” (s.158:6)
3. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve ẕihni açuḳ ehl-i ma‘rifet kāmil yigitdür.” (s.155:18)
4. “Ṣāḥīb-ma‘rifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi.” (s.48:9)

5. "...bī-naẕīr ve cemī' -i umūrda fikr-i ṣāyib ile Müşterī-tedbīr pür-ma'rifet ü nīk-ḫaṣlet güşāde-dil kişidür." (s.64:3)

güşāde-dil: Şiirde veya nesirde dilin açık kullanılması.

1. "Çoḳ ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta mālik ḫoş-ṭab' güşāde-dil kimesne idi." (s.129:13)
2. "Faẕl u kemāl ile memlū envā'-ı ma'ārifle ṭopṭolu eş'ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış." (s.45:24)
3. "Güşāde-dil hezel-gūy ṭabī'atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve devletlüler ḫiẕmetine müdāvemet iderdi." (s.109:25)

güve: *güve (kurtcuk).*

1. "Güveler yimiş delik deşik eylemiş üsti ḳapḳara toz olmış yatur." (s.55:16)

güz yaġmurı: *Güz yağmuru.*

1. "Yaşum güz yaġmurı gibi göz açdurmaz revān eyler" (s.41:15)

güzel it-: *İyi yapmak, güzel yapmak.*

1. "Ġāyet güzel itmişdür içinde çoḳ ḫāṣṣa me'ānī var." (s.19:8)

güzel ü lāṭīf: *Güzel ve hoş.*

1. "Ḫoş-ṭab' suḫan-āferīn eş'ārı sebük ü şīrīn ve naẕmı dürr-i semīn güzel ü lāṭīf ve ġāyet-i letāfetinden sözleri ḫafīf kimesnedür." (s.122:13)

güzel: *Biçimindeki uyum ve ölçülerindeki denge ile hoşa giderek hayranlık uyandıran.*

1. "Emsāl-āmīz güzel ġazelleri ve ḫayāl-engīz bī-bedel maṭla'ları çoḳdur." (s.101:7)
2. "Türkī dilde bu deñlü güzel yazmış kimesne var idüġi ma'lūm degüldür." (s.101:17)
3. "Ḫoş-ṭab' eş'ārı güzel ve naẕmı bī-bedel ḫoşca ma'nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu'ammā fenninde māhir yigitdür." (s.175:5)
4. "Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-

bedel nihāyet-i derecede ‘āli-şān şecī‘ devlet ıssı ṭab‘ı selīm ve...” (s.35:2)

5. “Ol ebyāt içinde ḫaylī ḫāṣṣa ma‘ānī derc itmiş güzel ḫayālātı var.” (s.168:13)
6. “...eş‘ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẕı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-āyende bī-bedel naẕmı ġarrā ve ġazelleri güzel.” (s.74:13)
7. “Güzel edāsı var” (s.31:13)
8. “Ve ṣıfat-ı esbde daḫı bir ḳaṣīdesi var be-ġāyet ra‘nā laṭīfeler ve güzel ġarrā ḳaṣdlar itmişdür.” (s.89:14)
9. “Mevlānā Şeyḫīye pey-rev olmış mesnevīsi güzel ve maṭbū‘ ve naẕmı laṭīf ü maṣnū‘.“ (s.140:24)
10. “Mesnevīsi güzel ve naẕmı bī-bedel ammā kemyāb u nā-peydādur.” (s.97:18)
11. “Kitābeti güzel ve ḫaṭṭı bī-bedel ḥüsn-i ḫaṭṭı ziyāde Kātib Şeyḫ-zāde şākirdlerindendür.” (s.123:15)
12. “Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā‘ir-i ẕü’l-iḳtidār çoḳ ma‘ārife mālik ve ṣāḥib-ma‘rifet ve naẕm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş‘ārı var.” (s.104:13)
13. “Bī-bedel maḥbūb güzel nev-cevān tāze yigit iken Cānbird-i Ġazālī seferinde fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.151:22)
14. “Mesnevīsi güzel el virmişdür.” (s.49:13)
15. “Pür-idrāk fehmi güzel ve ṭab‘ı pāk ḫūb ādemī kimesne idi.” (s.132:17)
16. “Ġāyet güzel ve bī-bedel yazmışdur.” (s.141:3)
17. “Eş‘ār-ı vāfire ve ḳasāyit-i mütekāsire ile mevṣūf ṣāḥib-dīvān ve mefḫar-ı aḳrān naẕmı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel kimesnedür.” (s.102:6)
18. “Güzel ebyātı çoḳ ve ġarrā müntehā ġazeliyyatı artuḳdur.” (s.76:20)
19. “Ol ıṣṭılāhātı naẕm idüp bir güzel ḳaṣīde eylemişdür.” (s.171:17)
20. “İnṣāf ki ġāyet güzel dimişdür.” (s.47:17)
21. “...cihāngīr-i gītīsitān ḥażretlerinüñ eyyām-ı salṭanatı ve zamān-ı sa‘ādetinde suhūlet-i

bī-bedel ile güzel el virdi." (s.188:19)

22. "Nihāyet-i derecede ḫoş-ṭab' 'āşıḳāne ve nāzük güzel rindāne eş'ārı ve sözleri var." (s.175:10)
23. "Ve bu 'aṣrda nisā ṭāyifesinden iki ḫatun ẕuhūr bulup her bi-rinüñ eş'ārı güzel ve ebyātı bī-bedel beyne'n-nās ġazeliyyātı mütedāvil olup..." (159:6)
24. "Medāris gezüp 'ilm kesb idüp nāzük-ṭab' ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var." (s.114:4)
25. "Ḫaylī eş'āra mālik ehl-i meẕāḳ meşrebi ṣāf ve 'inde'l-inṣāf eş'ārı güzel ammā..." (s.34:3)
26. "Güzel sözleri var." (s.155:11)
27. "Revānī fevtine güzel tārīḫ diyüpdür." (s.162:3)
28. "Bu cihān mecmū'asında bir güzel taṣvīrsin" (s.45:19)
29. " 'İlme meşġūl iken ferāġat idüp ṣa'ir olmış ḫoş-ṭab' taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür." (s.176:18)
30. "Güzel ġazeliyyātı ve bī-bedel emsāl-āmīz ebyātı var." (s.48:29)
31. "Anlaruñ ḫiẕmetinde ḥāṣıl olmış fāżıl u kāmil Mesnevīye çoḳ tetebbu' itmiş aḫlāḳı güzel ve kendüsi bī-bedel maḥbūb yigit idi." (s.50:13)
32. "Ṣan'atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz 'ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür." (s.156:15)
33. "...luṭf-ı ṭab'ı nihāyetde güzel ve muṣāḥabeti ġāyetde bī-bedel nāzük kimesnedür." (s.178:4)
34. "Şu şöyle diyicek yiri yoḳ cümleten güzel" (s.108:29)
35. "Ḫoş-ṭab' ra'nā eş'ārı ve güzel güftārı var." (s.185:4)
36. "Ḥaḳḳe'l-inṣāf ki ġāyet bī-bedel güzel yazılmışdur" (s.17:10)
37. "Ḫoş-ṭab' güzel yigitdür" (s.174:14
38. "Ve inṣāf ki ġāyet güzel dimiş." (s.22:1)
39. "İnṣāf ki ġāyet güzel yazmışdur." (s.164:22)
40. "İskender-nāmeyi ġāyet güzel eylemişdür." (s.71:6)
41. " 'İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab'ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi're māyil nev-

niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür." (s.169:21)

42. "Ḫoş-ṭab' ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẕmı selīs ve edāsı nefīs 'Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.53:7)
43. "Şi're meyl itmiş ra'na güzel eş'ārı 'āşıḳāne ve müntehābı bī-bedel güftārı var." (s.182:6)
44. "Elfāẕı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā'ide-i şi'ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür kişi idi." (s.99:25)
45. "Ve bu maṭla' Monla Cāmīḥażretlerinüñ şi'rine cevāb dimişdür ve 'inde'l-inṣāf be-ġāyet güzel düşmişdür" (s.42:9)
46. "Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā'it-i eş'ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi." (s.86:20)
47. "Eş'ārı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz edāsı pāk ve naẕmı sūznāk..." (s.163:1)
48. "...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb' elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi." (s.60:9)
49. "Çoḳ ma'ārife mālik ve memālik-i naẕm aña mesālik olup üslūb-ı şi'ri ve ḳā'ide-i naẕmı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve..." (s.118:9)
50. "Ġāyet muṣāḥabeti laṭīf ve eş'ārı güzel kendüsi ẕarīf ekser-i muṣāḥabeti ṣāḥib-devletlülerledür." (s.134:17)
51. "Güzel ḳaṣdlar ve bī-bedel fikirler eylemişdür." (s.146:19)
52. "Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi." (s.137:20)
53. "Ve cā-be-cā güzel ġazelleri var." (s.89:23)
54. "Egerçi kendü vādisinde güzel naẕmı ve bī-bedel eş'ārı var." (s.109:30)
55. "Ṭarz-ı şi'ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab'ı maḥbūb ve elfāżı merġūbdur." (s.33:8)

56. “Ve Tevārīḫ-ı Āl-i ‘Osmānı Türkī dilde inşā idüp yazup be-ġāyet güzel bī-mānend ü bī-bedel yazmışdur.” (s.57:20)
57. “Güzel tārīḫler çoḳ dimiş.” (s.150:7)

güzel: *Dilber, sevgili, mahbub*

1. “Ḳucmaz güzel ḳocaldı dimişsin Nihālīyi” (s.109:7)
2. “Gel esirge beni devletlü güzel başuñ içün” (s.123:10)
3. “İñen güzelsin iy iki gözüm iñen güzel” (s.109:8)
4. “Bāġ-ı cennetden iy güzel Yani” (s.155:8)
5. “Ḥammāma girdi gördüm o nāzük beden güzel” (s.108:28)
6. “Ben bildügüm o bir perīdür cümleden güzel” (s.109:6)
7. “Bir ṣūsenī futayla o gül-pīrehen güzel” (s.109:2)
8. “Kim sā‘idini kimisi sāḳın güzel didi” (s.109:5)
9. “Ol gün yunarken açılı düşdi iñen güzel” (s.109:4)
10. “Daḳınur başına bir dāne güzel ṭurna teli” (s.166:7)

Güzelce Ḳāsım Paşa: *Kanuni dönemi devlet adamlarındandır. (ö.1541 ' den sonra)*

1. “Güzelce Ḳāsım Paşa’nuñ Ġalaṭa yaḳasında vāḳi‘ olan medresesine müderrisdür.” (s.64:7)

güzelüm: *Pek güzel olan, beğenilip hoşa gitmekte olan, güzel olup sevilen. Beğenilen, sevilen kimselere hitap sözü olarak kullanılır.*

1. “Nār-ı hecrüñle yaḳaldan güzelüm dāġ-ı tenüm” (s.170:15)

güzīde düş-: *Seçkin, üstün olmak.*

1. “Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve...” (s.108:15)

güzīde: *Seçkin ve üstün.*

1. “...ol daḫı bu ṭāyifenüñ zübdesin ve bu fırḳanuñ güzīdesin cem’ idüp Teẕkiretü’ş-şu‘arā diyü ad virüp kitāb itmişdür.” (s.4:27)

H

ḫ̆ʿāb: *Uyku*

1. “Mest iken yaḳmış anı nā-gāh irüp bī-vaḳt ḫ̆ʿāb” (s.41:18)

ḫ̆ʿāba var-: *Uykuya dalmak.*

1. “Ḫıżrdur ḫ̆ʿāba varmış çeşme-i ḥayvān kenarında” (s.169:24)

ḥabāb: *Su üzerinde oluşan hava kabarcığı.*

1. “Ten ḥabāb olsa ne var ḳanlu yaşum deryā gibi” (s.91:2)

ḫ̆aber vir-: *Bildirmek, ulaştırmak.*

1. “İy bād-ı ṣabā luṭf idüp ol ḫ̆āna ḫ̆aber vir” (s.78:19)
2. “Bu ben ḳulınuñ ḥālini sulṭāna ḫ̆aber vir” (s.78:20)
3. “Ol taḫ̆tı yüce baḫ̆tı Süleymāna ḫ̆aber vir” (s.79:2)

ḫ̆aber: *Haber, bilgi.*

1. “Şām-ı zülfüñde imiş aldı lebüñden ḫ̆aberi” (s.119:11)
2. “Uçmasın yañlış ḫ̆aberler ol hümānuñ üstine” (s.140:20)
3. “Mecnūn işitse bu dil-i şeydā ḫ̆aberlerin” (s.172:3)
4. “Güm eyler idi deşt ile ṣaḥrā ḫ̆aberlerin” (s.172:4)
5. “Gül leşkeri ḫ̆aberlerini lāleden işit” (s.53:21)

ḫ̆aberi al-: *Haber alınmak, duyulmak, işitilmek.*

1. “Şām-ı zülfüñde imiş aldı lebüñden ḫ̆aberi” (s.119:11)

ḫ̆abīr: *Haberdar, haberli.*

1. “Ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳāyil me‘ācin ü eşribe bişürmekde bī-naẕīr ve fenn-i ḥikmetden ḫ̆abīr...” (s.178:4)

ḫ̆abs: *Hapis. // Bir yere kapatıp çıkmasına izin vermemek, kapatmak, alıkoymak*

1. “Monlā Velīyyü’d-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ gösterüp ḫ̆absden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür.” (s.77:16)
2. “Anda olan beglerüñ adı muḫ̆annes adına daḳılup pādişāh ġażab idüp ḫ̆abs emr eyledi.” (s.48:26)

ḫ̆abs it-: *Tutuklamak.*

1. “...bir ṣūret ile telbīs-i iblīs idüp ḫ̆abs itdürmişler.” (s.77:14)

ḥabs ol-: *Hapsedilmek, kapatılmak*

1. “Gāh ḥabs oldı baña cāy u maḳām” (s.77:27)

ḥabs yat-: *Hükümlü olduğu süreyi hapishanede geçirmek.*

1. “Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżí-‘asker olan Monlā Velīyyü’d-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ‘arż-ı ḥāl eyleyüp...” (s.77:14)

ḥaccü’l-ḥarameyn: *Usulüne uygun surette, Mekke-i Mükerreme'yi ve Medine-i Münevvere'yi ziyaret eden kişi.*

1. “Eş‘ārı ‘ışḳ-āmīz ve ġazeliyyātı ḫayāl-engiz ṣalāḥ-ı nefs ile ma‘rūf ve ḥüsn-i ḫulḳ ile mevṣūf ḥaccü’l-ḥarameyn ṣāliḥ ü mütedeyyin kimesnedür.” (s.136:13)
2. “Ḥaccü’l-ḥaremeyndür.” (s.63:20)
3. “Ḥaccü’l-ḥaremeynem diyüben da‘vi ḳılursın” (s.17:19)

Ḫᵛāce Faḳīh-İ Ḳaramanī: *(ö.1288'den sonra) Asıl adı Ahmed’dir. O, muhtemelen Seyyid İbrâhîm Arab’ın oğlu Seyyid Ahmed’dir.*

1. “Ḫᵛāce Faḳīh-İ Ḳaramanī” (s.84:2)

Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī: *14. yüzyılda yaşamış İranlı şair.*

1. “...elfāẕ-ı le‘ālī-irtisāmını taġaffül ü taḫayyül eylemeye ve Ḫusrev-i Dehlevī ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī daḫı ġazeliyyātınuñ aṣlā ḫayāline irmeye.” (s.47:5)
2. “Zahīr-i Fāryābī ḳaṣāyidine ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī ġazeliyyātına niçe cevāb dimişdür.” (s.27:12-13)

Ḫᵛāce ol-: *Öğretmen olmak.*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd zamānında Sarāy-ı ‘Āmire ye Ḫᵛāce olup ol evānda anda olan oġlanlara ta‘līm iderdi.” (s.118:7)

Ḫᵛāce Selmān: *(ö.1376) İranlı şairdir.*

1. “Ve Ḫᵛāce Selmānuñ raḥmetu’llāhi ‘aleyh bir ġazeline cevāb diyüpdür.” (s.42:14)

Ḫᵛāce: Muallim, öğretmen, hoca, müderris

1. “Ve cümleden biri bu ki Bursalu Ḥammāloġlı dimekle ma‘rūf bir Ḫᵛāce vardı.” (s.158:21)
2. “Ṣoñradan merḥūm Sulṭān Selīm gelüp taḫta geçdükde raġbetle

getürüp dārü's-sa'ādede olan ġılmāna ḫᵛāce eylediler." (s.105:19)

3. "...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫᵛāceliḳ ḥaḳḳını żāyi' eylemeyüp öldürmekden berī olup oġlanı Aḥmed Paşaya virdi." (s.25:29)
4. "Tarzı ḫᵛācesi eş'arın oḫşar." (s.144:14)
5. "Sulṭān Cem ḫᵛācesi olmış fāżıl u kāmil tefsīre ḳādir ve 'ilm-i ẓāhirde māhir kimesne idi." (s.120:15)
6. "Sulṭān Bāyezīdüñ ḫᵛācesi oġlıdur." (s.64:18)
7. "İç oğlanlar ḫᵛācesi olmışdur." (s.104:21)
8. "Babası merḥūm Sulṭān Ḳorḳudun ḫᵛācesi olmışdur." (s.111:12)

ḥācet degül: *Gerekmez, İhtiyacı yoktur.*

1. "Bir kimesne ki Mevlānā Sa'dü'd-dīn ile Seyyīd Şerīfden tercīḥ ideler aña medḥ ü ta'rīf ü taḥsīn ü tavṣīf ḥācet degül." (s.57:15)

Ḥācı 'İvaż Paşa: *Atayi Çelebi'nin halk arasında bilinen adıdır.*

1. "Ḥācı 'İvaż Paşa dimekle ma'rūf u mevṣūfdur." (s.75:8-9)

Ḥācı 'İvaż: *Atayi Çelebi'nin halk arasında bilinen adıdır.*

1. "Hācı 'İvaż ḫayrı dimekle meşhūr olup ḫalḳ içinde ḍarb-ı mesel olmışdur." (s.75:14)

ḫacil ḳıl-: *Utandırmak.*

1. "Çoḳ zamān ḫiṭābet itmiş maḳāmāt bābında 'adīmü'l-misl olup kendü zamānında vāḥi' olan maḳām-şināsları cümle ḫacil ḳılmışdı." (s.137:20)

ḫadd: *Yanak.*

1. "Ḫaṭuñ ḫaddüñde her kim gördi didi" (s.87:1)
2. "Lāle ḫaddüñden meger gül reng ü bū uġurladı" (s.28:12)

ḫaddādlıḳ: *Demircilik.*

1. "Kifāf-ı nefs içün ḥaddādlıḳ iderdi." (s.130:5)

ḫadd-i i'cāza ilet-: *Mucize derecesinde iyi şiir söylemek*

1. "Şi'ri bir mertebede laṭīf ü pāk ve sözi bir derecede naẕīf ü sūznākdür leṭāfet-i şi'r ü suḫanı çaḳ ḥadd-i i'cāza iletmişdür."(s.96:24)

ḫadd-i mehveş: *(Sevgilinin) Ay gibi güzel yüzü.*

1. "Şem'a kimdür beñzeden yā Rab bu ḫadd-i mehveşi" (s.106:4)

ḫadd-i vaṣf: *Bir yeteneği kulanmanın en son sınırı.*

1. " 'İnde'l-inṣāf anda çoḳ ma'ārif ü feżāyil ḫarc u derc itmişdür ki ḥadd-i vaṣfdan bīrūn u efzūndur." (s.66:24)

ḫademe: *Hizmet edenler.*

1. "Ba'ż-ı şu'arānuñ rengīn sözlerin ve ġarrā ḫayāllerin ve Ka'be-i 'ulyā ḫademesinüñ ṣurrelerinden aḳça-i mu'ayyenlerin olup..." (s.102:21)

Ḥadīdī: *(ö.1533/34) Şair, Edirne yakınlarında Ferecik kasabasındandır.*

1. "Şāh şehrinde Ḥadīdī şi'rüñüñ her beytini" (s.130:10)
2. "Ḥadīdī maḫlaṣ dimege 'illet kendüsinüñ ṣan'atı temürciliḳ idi." (s.130:4)

Ḫādim 'Alī Paşa: *Sultan II. Bayezid zamanında 1501-1503 ve 1506-1511 dönemlerinde iki kez sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı.*

1. "Ḫādim 'Alī Paşanuñ muṣāḥiblerindendür." (s.133:23)
2. "Ṣāḥib-devletlere ḫiẓmet itmekle tīmār yazılup Ḫādim 'Alī Paşaya çoḳ ḫiẓmet itmişdür." (s.142:11)

Ḫādim Sinān Paşa: *(ö.1517) Yavuz Sultan Selim döneminde sadrazamlık yapmış devlet adamıdır.*

1. "Mıṣr seferinde düşen Ḫādim Sinān Paşanuñ dīvān kitābetin iderdi." (s.150:3)

ḫādimü'l-fuḳarā: *Fukara babası.*

1. "...eż-żarūrātü tübīḥü'l-maḥẓūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi."(s.6:1)

ḫādis ol-: *Ortaya çıkmak, meydana gelmek.*

1. "Āsitān-ı sa'ādetde ḳadīmden ḥādis olan ba'żı bid'at var idi ki 'ādet olup cümle-i 'ālem ḫalḳı andan bī-ḥużūr olmış idi." (s.34:20)

ḫadīṡ: *Hz. Muhammed'in sözlediği sözler.*

1. "...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫ^{v}āceliḳ ḥaḳḳını żāyi'

eylemeyüp öldürmekden berī olup oğlanı Aḥmed Paşaya virdi.” (s.25:28)

ḥaffâf: *Ayakkabıcı.*

1. “Kifāf-ı nefs içün dükkān yüzinde oturur ḥaffāf idi.” (s.88:4)

Ḥaffî: *Fâtih devri şairlerindendir. Edirnelidir. Asıl adı bilinmemektedir.*

1. “Ḥaffî” (s.88:1)

Ḥāfıẓ: *Koruyucu*

1. “...dārü’s-salṭanalarında olan kitāb-ḫānelerinde ḥāfıẓ naṣb itmiş.” (s.55:3)

ḥāfız-ı kelamu’llāh: *Kur'an hafızı.*

1. “Ve kendüsi daḫı ḥāfıẓ-ı Kelamu’llāh ve ġāyet bī-bedel ra‘nā ḫoş şāh-āvāz ve ẕihni açuḳ eş‘ārı ḫoş-āyende ve...” (s.170:11)

ḫafi ol-: *Gömülmek, gizlenmek.*

1. “...ve İrem bāġı gülzārı bu Bahāristānuñ gülistānından ḫafī olmışdur.” (s.4:23)

ḫafif: *Üslûp açısından dilin daha sade kullanılması hali.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-āferīn eş‘ārı sebük ü şīrīn ve naẕmı dürr-i semīn güzel ü lāṭīf ve ġāyet-i letāfetinden sözleri ḫafīf kimesnedür.” (s.122:13)
2. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā‘at gösterüp şi‘re heves itmiş ḫoş-ṭab‘ laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş‘ārı var.” (s.133:18)

Ḥāfiẓü’l-millet ve’d-dīn ẕū-fünūn-i ‘Ālem: *Milletin ve dinin hafızı alemin bilgilisi.*

1. “Ḥāfiẓü’l-millet ve’d-dīn ẕū-fünūn-i ‘Ālem” (s.61:7-8)

hafta: *Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem.*

1. “Hafta ortasına varmaz ay aḳçesine benzer” (s.167:28)
2. “Haftada yidi güni var ṭonluġ u tīmārda” (s.90:13)

Ḥaḳ emrine vāsıl ol-: *Ölmek, vefat etmek.*

1. “...felāket ile fevt olup Ḥaḳ emrine vāṣıl oldı.” (s.80:28)
2. “...beyne’l-ḫavāṣṣ ve’l-‘avām ders-i ‘āmmı tamām eyleyüp ba‘żı Ḥaḳ emrine vāsıl olup maġfiret ravżasında nūra müstaġraḳ olduḳlarınca...” (s.67:14-15)

ḫāk ile yeksān eyle-: *Tamamiyle yok etmek.*

1. "Sāyeveş ḫāk ile yeksān eyleyüp ben ẕerreyi" (s.145:12)

Ḥaḳ it-: *Hakkı, doğruyu hak etmek.*

1. "Ḥaḳ itdi reşk-i beyāż u sevād-ı dīde-i ḥūr" (s.65:10)

Ḥaḳ teʻālā: *Yüce Allah*

1. "Ḥaḳ teʻālā eylesün ṣāḥib-ḳırānı ser-firāz" (s.24:2)

Ḥak: *Allah*

1. "Şehā bu ṣūret-i zībā saña Ḥaḳdan hidāyetdür" (s.159:14)
2. "Anuñ feżāyili Ḥaḳ fażlı gibi nā-maḥdūd" (s.65:1)
3. "Bunuñ ḫaṣāyili Ḥaḳ luṭfı gibi nā-maḥṣūr" (s.65:2)
4. "Ḥaḳ ẕevḳ-ı şevḳın artura ṣıdḳ u ṣafā vire" (s.162:6)
5. "Ḥażret-i Ḫudāvendigāruñ enāra'llāhü burhānehū devlet-i iḳbālin Ḥaḳ ziyāde ide." (s.128:26)
6. "Ayıram aġyārı Ḥaḳ yārī ḳılursa yārdan" (s.88:13)
7. "Ḥaḳ tebāreke ve taʻālā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ rūzgār-ı şerīflerine meded ü yārī ve ʻömr-i laṭīflerine sāl ü māh-ı bī-ʻadd ü kāmkārī müyesser idivire." (s.94:19)

ḫaḳ: *Doğru*

1. "Bāṭıl isteyü ḥaḳdan ayrıldum" (s.70:16)
8. "Ḥaḳ budur ki bunlar didügi maṭlaʻ Ḫᵛāce Selmān şiʻrine ḫūb cevāb düşmişdür." (s.42:15)
9. "Ḥaḳ yolında ḳıl fidā-yı cism ü rūḥ" (s.151:1)

ḫāk: *Toprak*

1. "Ḫāki pāy-i yār içün ṭurmaz yeler bād-ı seḥer" (s.163:5)
2. "Dostum tīrüñ durur yir yir dökilmiş ḫākde" (s.145:2)
3. "Hem mürçeleyin olduġumı ḫāke berāber" (s.79:1)

ḫāḳān: *Sultan,padişah.*

1. "Allāh tebāreke ve taʻālā kendü fażl u kereminden ḥüsn iḳlīmine sulṭān ve kişver-i cemāle ḫaḳan yaratmış..." (s.167:9)
2. "Verāŝetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu muḥtaşara pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu'llāh-ı

zamān nāmı kirāmları ile ‘unvān yazıldı” (s.13:3)

ḫaḳāyık u daḳāyıḳ: *Hakikat ve sır.*

1. “Anda çoḳ ḥaḳāyık u daḳāyıḳ ve niçe ma‘ārif cem‘ idüp söylemişdür.” (s.82:16)

ḫāk-ı der-i mey-ḫāne: *Meyhane kapısının toprağı*

1. “Kīmyādur var ise ḫāk-ı der-i mey-ḫāneler” (s.154:7)

ḫāk-ı meẕellet: *Ayaklar altında.*

1. “Meded ḳıl pāymāl oldum şehā ḫāk-ı meẕelletde” (s.136:2)

ḫāk-i der-i mey-ḫāne: *Meyhane kapısının toprağı.*

1. “Baş ḳoyan ḫāk-i der-i mey-ḫāneye devlet bulur” (s.133:12)

ḫāk-i der-i pīr-i muġān: *Meyhanecinin kapısının toprağı.*

1. “Yüzümüz ḫāk-i der-i pīr-i muġān eylemişüz” (s.89:4)

ḫāk-i kemter: *Değersiz, hakir toprak.*

1. “Ulularuñ ayaġı tozı ḫāk-i kemterüz” (s.184:10)

ḫāk-i nedāmet: *Pişmanlık toprağı.*

1. “Dirīġā sāyeveş ḳaldum n’idem ḫāk-i nedāmetde” (s.170:18)

ḫāk-i pāy-ı kīmyā-yı sa‘ādet-baḫş: *(bastığı) toprağa mutluluk bahşeden ayak.*

1. “Sulṭān Meḥemmmed Ḫan ile ekser-i evḳātda ḥużūr-ı şerīflerinde muṣāḥabet ve ḫāk-i pāy-ı kīmyā-yı sa‘ādet-baḫşlarında münāsebet idüp...” (s.55:5)

ḫāk-i pāyüñi: *Ayak toprağı.*

1. “Añduḳça ḫāk-i pāyüñi gözüm ṭola gelür” (s.149:5)

ḫāk-i rāh: *Yolun toprağı.*

1. “Pīr-i ṭarīḳatuñ ḳulıyuz ḫāk-i rāhıyuz” (s.173:5)

ḫāk-i reh: *(sevgilinin) Yolunun toprağı*

1. “Ḫāk-i rehüñ gör niçe çoḳ tercemānı çıḳdı” (s.99:19)

ḫaḳīḳat: *Doğru olan, asıl.*

1. “Meger maḳṣūduñı bulduñ ḥaḳīḳat cümle eşyādan” (s.78:17)

Ḫakīm sinān: *15. yüzyıl divan şairlerinden Şeyhi'nin lakabıdır.*

1. “Ḥakīm Sinān dimekle iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı mālā-kelām bulmışdı.” (s.68:15)

ḥakīm ü fāżıl: *Bilgili ve erdemli.*

1. “Kendüsi ḥakīm ü fāżıl faṣīḥ ü kāmil anuñ fażlı ve ma‘rifeti şu‘le-i āfitāb ve eşi“a-i māhitāb gibi rūşen ü mübeyyendür .” (57:8-9)

ḥaḳīr-i dil-rīşüñ: *Kederli bendeniz.*

1. “Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iḫtitāmıdur.” (s.188:14)

Ḥaḳḳ: *Allah*

1. “Ḥaḳḳa minnet kim bu silk-i gevheri” (s.71:15)
2. “Yāsemenler Ḥaḳḳa yüz ṭutmış ilāhīler gibi” (s.134:13)
3. Ḥaḳḳa minnet yazup bu evrāḳı (s.188:20)

ḥaḳḳ: *Bir kimseye sarfedilen ve ancak ona lâyık olmakla ödenebilecek büyük emek ve gayret.*

1. “...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāḥaża eyleyüp ḫ̬āceliḳ ḥaḳḳını żāyi‘ eylemeyüp öldürmekden berī olup oġlanı Aḥmed Paşaya virdi.” (s.25:29)

ḥaḳḳ: *Kazıma, kazınma.*

1. “...çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne defterlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfekk olmayup...” (s.5:13)

Ḥaḳḳe’l-inṣāf: *Hakkı gözetmek, hakkını vermek.*

1. “Ḥaḳḳe’l-inṣāf ki ġāyet bī-bedel güzel yazılmışdur” (s.17:10)

ḥaḳḳı: *Hakkı için anlamında yemin.*

1. “Naḳş iden ḥaḳḳı hilāli tāḳ-ı mīnā üstine” (s.58:20)

ḥaḳḳında: *Bir şeye ilişkin, üzerine, dair*

1. “Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi.” (s.55:28)

ḥaḳḳü’l-inṣāf: *İnsaf hakkına, insaf hakkı için*

1. “Ḥaḳḳü’l-inṣāf ġāyet ḫūb eylemişdür.” (s.73:8)

ḥāl: *Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum*

1. “N’olur ḥālüm ḳıyāmetde benüm ol serv-ḳāmetsüz” (s.156:1)
2. “Ḥalümden aña yanmaġa iy Āṣaf-ı devrān” (s.9:30). “Ol ṭabībe ḥālümi bi’llāh taḳrīr eyleñüz” (s.132:20)
3. “Be nedür suḫte ḥālün yine āvāresine” (s.114:10)
4. “Çeşm-i mesti nār-ı ḫaddinde idüp ḫālin kebāb” (s.41:17)
5. “Her biri ol eş‘ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şu‘le-i āteş-i ‘ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi .” (s.11:15)
6. “Meñaṣıbdan ferāġat idüp teḳā‘üd iḫtiyār itdüklerinde bu maṭla‘ ḥāline münāsib vākī‘ olmışdur.” (s.43:25)
7. “Bu ben ḳulınuñ ḥālini sulṭāna ḫaber vir” (s.78:21)
8. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:5)
9. “...beden ḳırṭāsın ocaḳlara yaḳup Āfitābī hūşyār olup bu ḫāli göricek bu beyti didi.” (s.107:13)

ḫāl: *Ben, leke.*

1. “Dil murġı ḫāli dānesi ḳaṣdındadur velī” (s.28:3)

ḫalāṣ bul-: *Kurtulmak, azat olmak.*

1. “...yine vaṭan-ı ma‘rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı.” (s.69:29)

ḫalāṣ eyle-: *Kurtulmak.*

1. “Taḥṣīl-i ‘ilme iḫtiṣāṣ idüp kendüyi cehlden ḫalāṣ eyledi.” (s.100:12)

ḫalāṣ it-: *Kurtarmak*

1. “Ḫalāṣ it ben ḳuluñı tevliyetden” (s.26:6)
2. “Ta‘alluḳ ḳaydına düşdüm ḫalās it dest-gīrim ol” (s.136:1)
3. “Sulṭān Murād ḫalvet-i ḫāṣṣına alup muṣāḥib idinmek murād idinmişler rāżí olmayup bu beyt sebebi ile kendüyi ol müżāyaḳadan ḫalāṣ itmiş.” (s.75:21)

ḫalāṣ ol-:

1. “Bu beyti tevliyetde iken diyüp pādişāhuñ sem‘-i şerīfine yetişüp yine

merḥamet ü şefḳat idüp bu beyt sebebiyle tevliyetden ḫalāṣ oldı budur ki ẕikr olınur." (s.26:4)

2. "Āḫır ḳal'a alınmaġla ḫalāṣ oldılar" (s.48:26-27)

ḫalāṣ: *Kurtuluş.*

1. "Yüsr ü mercān degül ḫalāṣa sebeb" (s.59:18)

ḫalāṣ bul-: *Kurtuluşa ermek.*

1. "Dilerseñ bulasın ġamdan ḫalāṣı" (s.186:21)

ḫalāvet ü melāḥat ü metānet: *Hoşluk ve güzellik ve sağlamlık.*

1. " 'Ale'l-ḫuṣūṣ ḳaṣāyidinde ḥalāvet ü melāḥat ü metānet bir mertebededür ki Türkī dilde andan artuḳ olmaḳ yoḳ." (s.26:12)

ḫalāvet: *Tatlılık, lezzet.*

1. "...ṣāfī-dil pāk-nihād kendü ḫālinde eş'ārı ile mu'tād ḫoş-ṭab' eş'ārında ḫaylī leṭāfet ve naẕmında çoḳ ḥalāvet var." (s.65:24)

ḫālden ḫālī degül: *Fena değil, kötü değil, idare eder.*

1. "Ḫoş-ṭab' ẕihni güşāde eş'ārı ḥālden ḫālī degül." (s.90:5)

Ḫaleb: *Suriye'de bir şehir, Halep.*

1. "Andan Ḥaleb ḳāḍílıġı virildi." (s.62:13)

ḫalel: *Bozukluk, eksik, kusur.*

1. "Ḳuvvet-i bāṣırasına ḫalel ve dīde-i münevveresine 'ilel yitişüp nā-bīnā olmışdur." (s.166:2)
2. "Tā ki sözümde bulınmaya ḫalel" (s.71:26)

ḫālī degül: *Bir durumun varlığını ifade eder fakat bu var olma durumu mükemmeliyet derecesinde değildir.*

1. "El-ḥāṣıl elfāẕı leṭāfetden ḫāli degüldür." (s.107:22)

ḫālī ol-: *Uzak/eksik olmak II Ayrı olmak*

1. "...nesemāt-ı 'ināyet-i pādişāhī her ān u her zamān mütenessim olmadan ḫālī olmayalar inşā'allāhu ta'āla" (s.52:10)

ḫalīfe: *Birinin yerine geçen kimse, vekil.*

1. "Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabba'larından beşyüz

nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var.” (s.82:8)

ḫalīfe-i ẕevi’l-iḥtirām: *Saygınlık sahibi halife.*

1. “Şeyḫ Ḥażretlerinüñ ḳāyim-maḳāmı ve ḫalīfe-i ẕevi’l-iḥtirāmı olan ‘Alī Dede ḥużūr-ı şerīflerinde sülūk idüp niçe ḫalvetler ve...” (s.141:14)

Ḫalīl: *Dost; Hz. İbrahim'in sıfatı.*

1. “Guya Halil amed be u golzar geşte narha” (s.42:13)

ḫalīm: *Yumuşak huylu, sakin.*

1. “Ṭab‘ı mülāyim ve kendüsi ḥalīm eş‘ārı nāzük ü pāk ẕātı pür-idrāk kimesnedür.” (s.132:9)

ḫalīm-nefs: *Yumuşak huylu.*

1. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp ṣa‘ir olmış ḫoş-ṭab‘ taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür.” (s.176:18)

ḫāliyā: *O zaman, o durumda.*

1. “...ḫāliyā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ şeref-i rikāb-būsları ile müşerref olup şeb ü rūz südde-i ‘ālem-penāhlarına yüz sürüp ḫiẕmet idenlerdür.”(s.52:3)
2. “...mescidini ṣatup Ka‘be-i şerīfe şerrefeha’llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur.” (s.109:24)
3. “...ervāḥ-ı ṭayyibelerinden pādişāh-ı ẕıllu’llāha meded ü yārī ve ḥāliyā ḥayāt bāġında mevcūd bulınup dergāh-ı felek-mertebet ve...” (s.67:16)
4. “Ḥāliyā cümle menāṣıbı terk eyleyüp Ka‘be şerrefallāhu cānibine gitdi.” (s.40:23)

ḫalḳ: *Ahali || insanlar*

1. “Memleket ḫalḳı ḥużūr idüp ḫayr du‘ālar iderler.” (s.35:1)
2. “Cihān ḫalḳı ḳamusı ‘izzet ile evc-i rif‘atde” (s.170:17)
3. “Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẕām u intiẕām ve...” (s.12:5)
4. “Ol işden ferāġat idüp ol eṭrāfda olan maḥalle ḫalḳı ol zamāndan berü o ḳuyıya mezbele dökerler.” (s.75:13)
5. “Ḫalḳı bir bir yitürdüñ iy sāḳī” (s.142:19)
6. “...eknāf-ı cihāna ṭopṭolu olmaġla yir yüzi ḫalḳı ẕürefāsı ve dünyā ehli

fuẕālāsı anuñla ḫoş-ḥāl ü mesrūrü'l-bāl olurlardı." (s.95:17)

7. "Āsitān-ı sa'ādetde ḳadīmden ḥādis olan ba'żı bid'at var idi ki 'ādet olup cümle-i 'ālem ḫalḳı andan bī-ḥużūr olmış idi." (s.34:21)
8. "Āh ile cihān ḫalḳını bīmār ideyin mi" (s.138:9)
9. " 'Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẕūrı ṣāḥib-fażl 'azīz 'ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş..." (s.61:13)
10. "Ve bundan ġayrı 'ilm-i inşāya müte'allıḳ bir Teressül cem' idüp ḫalḳ mā-beyninde gerek olan mükātebāt ve..." (s.73:18)
11. "...ḫalḳ temāşā eylesüñ diyü temāşālıḳ itmişdi." (s.165:11)
12. "Eş'ārı ḫalḳ içinde meşhūr ve ġazeliyyātı ehl-i dil yārān arasında meẕkūr ve bu ebyāt anuñ eş'ārındandur." (s.159:20)
13. "...iştiyāḳ ḫāmesi ile anuñ adına bir Türkī Firāḳ-nāme yazmış ḫalḳ içinde Firāḳ-nāme-i Ḫālīlī dimekle meşhūr u meẕkūrdur." (s.83:1)
14. "Hācı 'İvaż ḥayrı dimekle meşhūr olup ḫalḳ içinde ḍarb-ı mesel olmışdur." (s.75:15)
15. "Ben dimezdüm ḫalḳa sen gül yüzlinüñ rāzın velī" (s.98:17)
16. "Şu deñlü itdi ḫalḳa 'adl ü insāf" (s.7:9)

ḫalḳa-i der: *Kapı halkası.*

1. "Feṭḥi var cidd ile her kim ḥalḳa-i der depredür" (s.78:7)

ḫalḳa-i zülf: *Saç kıvrımı.*

1. "Ḥalḳa-i zülfüñde cān u dil mu'allaḳlar döner" (s.157:23)

ḫalḳ-ı 'ālem: *Dünya halkı, herkes.*

1. "Ḫalḳ-ı 'ālem zār zār iñler fiġānumdan benüm" (s.151:23)

ḫall it-: *Sorunu gidermek, çözüme kavuşturmak*

1. "İçinde çoḳ ma'ānī-i cedīd ve elfāẕ-ı muḫtasar-ı müfīd derc eyleyüp beyān ve ḥikāyesinüñ her müşkilin ḫall idüp 'ıyān eylemişdür." (s.163:20)
2. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu'ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ yazup muġlaḳ yirlerini ḫall idüp..." (s.64:5)

Ḫallakānī: *İbn Hallikan'ın "Vefeyâtü'l-ayân" biyografi türündeki eseridir. Kitap İslâm tarihinde kendi alanındaki en eski örnek sayılmaktadır*

1. "Kelīle ve Dimne ve Ḫallakānī ṣāḥibleri ki her biri 'ilm ü ma'rifet ṭopın feṣāḥat u belāġat çevgānı ile meydān-ı beyānda evc-i faźl u kemāl ve..." (s.46:23)

ḫallāḳü'l-ma'ānī: İranlı şair *Kemal İsfahanî'nin* (ö.1240) *lakabıdır.*

1. "Ḫallāḳü'l-ma'ānī Kemāl-i Iṣfahānī didügi "ber-ser" redīf ḳaṣīdesine cevāb dimişdür." (s.21:31)

ḫallāl-ı cerb-zebān-ı yārān: *(Bir meseleyi) Tatlı dille çözen dostlar.*

1. "Söz 'uḳdelerinde girih-küşā-yı ḫurdedān ve düşvār-ı eş'ār müşkilātında ḥallāl-ı cerb-zebān-ı yārān ki bu faḳīr ile hem-'aṣr u hem-zebān olup..."(s.139:15)

ḫalvet: *Kulun Allah'ın huzûrunda onunla halleşmesi, mânen sohbet etmesi durumu.*

1. "Şeyḫ Ḥażretlerinüñ ḳāyim-maḳāmı ve ḫalīfe-i ẕevi'l-iḥtirāmı olan 'Alī Dede ḥużūr-ı şerīflerinde sülūk idüp niçe ḫalvetler ve..." (s.141:15)
2. "...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve..." (s.128:8)

ḫalvet-i ḫāṣ: *Hususi hayat, özel hayat.*

1. "İclās-ı 'āliyelerine nedīm ve ḫalvet-i ḫāṣlarına muḳīm olup ḳavā'it-i şi'ri ḫūb ve fünūn-ı ulūmı merġūb taḥṣīl itmiş..." (s.76:5-6)

ḫalvet-i ḫāṣṣına al-: *Kendi himayesi altına almak.*

1. "Sulṭān Murād ḫalvet-i ḫāṣṣına alup muṣāḥib idinmek murād idinmişler rāżí olmayup bu beyt sebebi ile kendüyi ol müżāyaḳadan ḫalāṣ itmiş." (s.75:19-20)

ḫalvetī: *Şeyh Ebi Abdullah Siracüttin Ömer ibn-i Eş-şeyh Ekmelüttin el-Ehci tarafından kurulan tarikata katılanlar.*

1. "Ḫalvetīler zümresinden olup ḫalvetīlerüñ ser-ḥalḳası olan şeyḫ Monlā 'Alīnüñ birāderidür." (s.81:20)
2. "Ḫalvetīler zümresinden olup ḫalvetīlerüñ ser-ḥalḳası olan şeyḫ Monlā 'Alīnüñ birāderidür." (s.81:20)

ḫam: *Büklüm, iki büklüm*

1. “Ben yā mıyam ki ḫam ola ḳaddüm didüm didi” (s.104:1)

Ḥamdüli’llāh: *Allah'a hamdolsun*

1. “Ḥamdüli’llāh ki şād u ḫurremsin” (s.76:25)

ḫāme: *Kalem*

1. “...iştiyāḳ ḫāmesi ile anuñ adına bir Türkī Firāḳ-nāme yazmış ḫalḳ içinde Firāḳ-nāme-i Ḫālīlī dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.82:29)
2. “Geldi bir nāme ki efsūn oḳumış ḫāmesine” (s.106:14)
3. “Ḳanlar aġlatdı gözüm kirpigüñüñ ḫāmesine” (s.105:9)
4. “Eller üzre ṭutuldı ḫāme misāl” (s.143:13)

ḫāme-i kebg-reftār: *Keklik sekişli kalem.*

1. “Eline ḳalem-i siḥr-nigār ve ḫāme-i kebg-reftār alup yazup vaṣf-ı evṣāf itmek istese fuẕalā-yı cihān inşāsına āşüfte vü ḥayrān ve...” (s.46:17)

ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār: *Çabuk yürüyüşlü ve sözü hakkıyla söyleyen kalem.*

1. “Anlaruñ ‘aẕamet ü ḥaşmetin ve faẓīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī‘ü’l-beyān ü bedī‘ü’l-lisān mānend-i lū’lū-i menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese ‘ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i‘lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür.” (s.11:22)

ḫammâl: *Ücret karşılığında arkasında yük taşıyan adam.*

1. “Söz götürmez olup durur ḥammāl” (s.143:15)

ḫammām: *Hamam, sıcak kaplıca.*

1. “...cum’a mescidin binā idüp ol maḥalli ma‘mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve...” (s.109:23)
2. “...İstanbul muḳābelesinde Beşikṭaşı dimekle meşhūr ev ve ḥammām ve...” (s.109:21)
3. “Ḥammāma girdi gördüm o nāzük beden güzel” (s.108:28)

ḫammāmcı: *Hamam işleten kimse.*

1. “Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve

nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar.” (s.128:30)

ḫamse ve erba‘īn ve tis‘ami’e: *Dokuz yüz kırk beş sayısı.*

1. “...bu kimesnenüñ ferāġat-ı tamāmı olduġı tārīḫde ki ḫamse ve erba‘īn ve tis‘ami’e senesidür...” (s.188:11)

ḫamse: *Beş mesneviden oluşan mesnevi külliyatı*

1. “...devrān kāmilleri ḫamse tercümesine çoḳ sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmişlerdür.” (s.69:14)

Ḫamse-i niẓāmī: *Ünlü Fars şairi Nizami'nin yazdığı beş mesnevi.*

1. “Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẓāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba‘dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp...” (s.68:24)
2. “Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn kitābı tercümesine mübāşeret idüp...” (s.69:22)
3. “Ḫamse-i Niẓāmīyi tercüme idüp bi’t-tamām Türkīye döndürdi.” (s.149:9)
4. “Ve Ḫamse-i Niẓāmīyi Türkīye tercüme itmişdür.” (s.50:3)
5. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş Ḫamse-i Niẓāmīyi bi’t-tamām Türkīye tercüme itmişdür.” (s.120:6)

Ḫamse-i rūmī: *Revani'nin hamsesine verilen ad.*

1. “Ḫamse-i Rūmī diyü ad virmişdür.” (s.103:1)

ḫān: *Han, hakan.*

1. “İy bād-ı ṣabā luṭf idüp ol ḫāna ḫaber vir” (s.78:20)

ḫancer:: *Kamadan küçük, ucu eğri ve sivri, iki yanı keskin bıçak.*

1. “Gör nice cān-bāz olur kim düşdi ḫancer üstine” (s.158:3)
2. “Ḫancerüñ üzre düşüp virmedügi cān anı” (s.43:15)
3. “Dilde yir eyleyeyin diler iseñ ḫançerüñe” (s.177:10)

ḫandān: *Şen*

1. “Sen bister-i gülde yatasın şevḳ ile ḫandān” (s.17:22)

ḫandān-rū: *Güler yüzlü.*

1. “Ḫandān-rū ṭabī‘at-ı şi‘riyyesi ġālib ve kendüsi şi‘r dimege ṭālib nev-ḫeves tāze maḥbūb yigitdür.” (s.176:3)

ḫandān u ḫurrem ol-: *Gülüp açılmak, sevinmek, şad olmak.*

1. “Olsun hemīşe gül gibi ḫandān u ḫurrem ol” (s.10:12)

ḫāne-i ‘aḳl: *Akıl evi.*

1. “...ḫāne-i ‘aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü’l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür.” (s.143:3)

ḫāneḳāh-ı dil: *Gönül tekkesi.*

1. “Demādem ḫāneḳāh-ı dilde yanar bir çerāġum var” (s.167:2)

ḫanlar ḫanı: *Sultanların en üstünü en yücesi.*

1. “Niçe sulṭān ki ḫanlar ḫanıdur ol” (s.8:6)

ḫār u ḫas: *Diken, çerçöp*

1. “Sünbül ü reyḥān benüm ḳabrümde ḫār u ḫas yiter” (s.154:4)
2. “Baḥr üzre cem‘ oldı ḫār u ḫas” (s.169:5)

ḫār: *Diken*

1. “Mezāruma çemenüm örte bir yeşil ḫārā” (s.175:9)
2. “Gülzār-ı beḳā iste göñül ḫārı n’idersin” (s.136:6)
3. “Cem hicr ile bālīn idine ḫārı sebeb ne” (s.17:23)
4. “Ḳosa olmaz nidelüm tāze gülüñ ḫār etegin” (s.58:1)

ḫār: *Mermer.*

1. “Şeb-i hecrüñde ġam ḫākin döşenmiş ḫāra yaṣdanmış” (s.47:16)

ḫarāb İt-: *Yıkmak, viran etmek.*

1. “İtmedin seyl-i fenā ‘ömr bināsını ḫarāb” (s.83:21)

ḫarābāt: *Meyhaneler, içki içilen yerler.*

1. “Anda oturup irşādla meşġūl iken ‘ışḳ āteşi ḥarāretin-den ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü’l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı.” (s.141:24)
2. “Ḫarābāt ehliyem zāhid yirümdür ḳünc-i mey-ḫāne” (s.175:14)
3. “Anda oturup irşādla meşġūl iken ‘ışḳ āteşi ḥarāretin-den ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü

müşevveşü'l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı." (s.141:24)

ḫarāc: *Haraç, vergi.*

1. "Bağışlar aña hep dünyā ḫarācın" (s.7:8)

ḫarāc u bāc ol-: *Haraç ve vergi almak.*

1. "Şems ü ḳamerden iy şeh olurdum ḫarāc u bāc" (s.156:19)

Ḫarāccı Ḥüsām: *Şair Feridi'nin bilinen adıdır.*

1. "Ḫarāccı Ḥüsām dimekle nām bulmışdur." (s.127:11)

ḥarām: *Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı; yasak.*

1. "Dostum baña lebüñsüz o ḥarām olsa gerek" (s.180:20)

ḥarāmī: *Haydut.*

1. "Uş ḥelāl olsun ḥarāmī gözine ḳanum meded" (s.35:16)
2. "Ṭaġlara düşmiş ṣabā yeler ḥarāmīler gibi" (s.92:5)
3. "...yine vaṭan-ı ma'rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı." (s.69:27)
4. "Varın itdüm ḥarāmīlere rūzī" (s.70:19)

ḫarāret: *Heyecan.*

1. "Her biri ol eş'ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şu'le-i āteş-i 'ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi ." (s.11:15)
2. "Anda oturup irşādla meşġūl iken 'ışḳ āteşi ḥarāretinden ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü'l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı." (s.141:23)

ḫarc emīni: *Eskiden haraç toplayan memur, cizyedar.*

1. "Edirnede ḫaṣṣa ḥarc emīni iken fevt oldı." (s.151:5)

ḫarc eyle-: *Harcamak,sarf etmek, tüketmek.*

1. "...bir ṭabaḳ ta'āma beş biñ aḳçe ḫarc eyler diyü pādişāha ṭama' virmek maṣlaḥatı içün talṭīf-i kelām eyleyüp..." (s.29:12)

ḫarc it-: *Harcamak*

1. “Yolına ḥarc ideyin naḳd-ı sebāt elde iken” (s.44:12)
2. “Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa‘āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa‘āmdan bize daḫı vāfir ṭa‘ām bişür diyü emr eyledi.” (s.29:16)
3. “Anda çoḳ ma‘ārif ḫarc itmiş ṣāḥib-ma‘ārīfet kimesnedür.” (s.182:1)

ḫarc u derc: *Sarfetmek ve toplamak.*

1. “ ‘İnde’l-inṣāf anda çoḳ ma‘ārif ü feżāyil ḫarc u derc itmişdür ki ḥadd-i vaṣfdan bīrūn u efzūndur.” (s.66:23)

ḫarem: *Hane içi*

1. “Mezārı İstanbulda kendüsi binā itdügi cāmi‘ -i şerīf ve medrese-i laṭīf ḥaremindedür.” (s.37:13)

ḫarem-i ḫāṣṣ: *Hususi harem.*

1. “Ḥarem-i ḫāṣṣına ḫizmet iderdi.” (s.154:11-12)

ḥarf: *Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri.*

1. “Ġāyet-i feṣāḥat ü belāġatlarından rūz-merre söylenen her bir sözleri vezn olsa bir ḥarf artuḳ eksük bulınmaz.” (s.11:19)

ḫarf -i sā: *Arapçadaki "se" harfi.*

1. “Ḥarf -i sādur fi’l-mesel rā-yı süreyyā üstine” (s.59:1)

ḫar-ı gedā: *Yoksul eşek.*

1. “Ḫar-ı gedā iken arpaya muḥtac” (s.70:15)

ḫar-ı leng: *Topal eşek.*

1. “Benem ol ġam yükindeki ḫar-ı leng” (s.70:10)

ḫarīf: *Sanatkar.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı laṭīf ü kendüsi ḫaylī ḥarīf ehl-i dil.” (s.137:8)

Ḫarīmī: *Sultan Korkud'un mahlasıdır.*

1. “Ḥarīmī taḫalluṣ itmişdür” (s.23:19)

Ḫar-nāme: *Türk mizah edebiyatının ilk şaheserlerinden olan Har-nâme 126 beyitlik küçük bir mesnevîdir*

1. “Ve bu birḳaç beyt ol Ḫar-nāmedendür ki ẕikr olındı.” (s.70:1)

Ḫar-nāme-nām: *Harname isimli.*

1. “Varup kendü vāḳı‘asına münāsib Ḫar-nāme-nām bir ḥikāye naẕm idüp pādişāha gönderdi.” (s.69:29)

ḫārt: *Harita*

1. “...gemiciler ḳullanduġı ḫārtı ‘ilmi ile ‘āmil bu fende ser-āmed ve bu ṭarīḳda bī-māned kimesne idi.” (s.91:19)

Ḥasan: İslam peygamberi Hz.Muhammed’in torunu *Hz. Hasan.*

1. “Ben nice medḥ idem Ḥasan ile Ḥüseyni” (s.92:24)
2. “Ve bu beyt muḳtedā-yı enām ḥażret-i imām Ḥasana vü Ḥüseyne didügi mersiyedendür.” (s.92:23)

ḫaşāyil: *Güzel huy.*

1. “Bunuñ ḫaṣāyili Ḥaḳ luṭfı gibi nā-maḥṣūr” (s.65:2)
2. “...rūzgār-dīde yüz on yaş yaşamış feżāyili vü ḫaṣāyili ma‘lūm u mefhūmdur.” (s.36:6)
3. “Sulṭān Meḥemmed merḥūm anuñ feżāyilin ü ḥaṣāyilin kemāl-i mer-tebede inşāya olan ḳudretin ve mahāretin ma‘lūm idinmekle ziyāde meyl ü maḥabbet eylemişler.” (s.29:3)

ḫasb-ı ḫāl: *Hâl, halet, durum*

1. “Şāh u Gedā adlu bir kitāb te’līf idüp ol kitābda kendinüñ ḥasb-ı ḥālin ẕikr itmişdür.” (s.181:14)

ḫaseb ü neseb: *Soy. (hasep ve nesep şeklinde kullanılması, hasep kelimesine de nesep manası verilmesine sebep olmuştur)*

1. “Pādişāh-ı ẕıllu’l-lāh ḥażretlerinüñ fażīleti vü ma‘rifeti ve ḥaseb ü nesebi artuḳdur.”(s.11:17)

ḫased it-: *Kıskanmak, çekememek.*

1. “Boynında yaḳasın görüp iy dil ḥased itme” (s.118:14)

ḫased: *Çekememezlik, kıskançlık*

1. “Ṣūfīye söyleñ ḥasedden sīnesin ṣāf eylesin” (s.125:1)

ḫasen: *Güzel.*

1. “Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab‘ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi.” (s.40:8)
2. “Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā‘ide-i naẕmı laṭīf ü mu‘tedil eş‘āriyle iştihār bulmış ve...” (s.103:16)

3. “Seveliden berü sen ḫulḳı vü ḥüsni ḥaseni” (s.113:22)

ḫāṣıl it-: *Peydâ etmek, elde etmek, edinmek.*

1. “...künc-i ḳanā‘atda maḳām idinüp taṣavvufa māyil ḫaylī ṣafā-yı ḫāṭır ḥāṣıl itmişdür.” (s.108:18)

ḫāṣıl ol-: *Meydana gelmek, doğmak.*

1. “Anlaruñ ḫiẕmetinde ḥāṣıl olmış fāżıl u kāmil Mesnevīye çoḳ tetebbu‘ itmiş aḫlāḳı güzel ve kendüsi bī-bedel maḥbūb yigit idi.” (s.50:13)
2. “Merḥūm Sulṭān Selīm Şāh ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ terbiyeti ile ḥāṣıl olmış mürabbālarındandur.” (s.34:11)
3. “Kendü terbiyeti ile ḥāṣıl olmış ve ‘ulūmı tertīb üzre taḥṣīli vech-i ekmel birle tekmīl itmişdür.” (s.33:12)
4. “Ża‘īfī saña bu ma‘nī ne yüzden ḥāṣıl olmışdur” (s.78:16)
5. “Dedesi ‘Osmānīler ile bile ḥāṣıl olmışdur” (s.50:23)
6. “Dünyā vü āḫiretde ola murādı ḥāṣıl” (s.95:4)

ḫāṣıl ol-: *Yerine gelmek, elde etmek*

1. “...aḥkām-ı pādişahīden nişāncıya rūz-merre on beş biñ yigirmi biñ aḳçe ḥāṣıl olduġun i‘lām itmişler.” (s.29:14)

ḫāṣıl: *Elde edilen, netice.*

1. “Düriş sa‘y it k’ola taḥṣīl ḥāṣıl” (s.186:17)
2. “ ‘Ömrümüz ḥāṣılını mihr ü maḥabbet bilelüm” (s.79:10)

Ḫāṣköy-nām: *Hasköy isimli bir yer adı.*

1. “Paşa fevt olıcaḳ çiftligi ve evleri olduġı Ḫāṣköy-nām ḳaṣabada tavaṭṭun idüp anda zirā‘ata meşġūl oldı.” (s.99:11)

haşmrū: *Düşmanın yüzü.*

1. “Āb-ı āmu ez ser-i her mūrevān şod haşmrū” (s.20:26)

ḫasret: *Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş, özlem, iştiyak*

1. “Āhum beni bu ḥasret ile yaḳa yaḳındur” (s.118:12)
2. “Yaḳma ḥasret odına bağruñı ṭāmīler gibi” (s.92:7)
3. “Āh kim ḥasret ile gözlerümi büridi yaş” (s.179:7)

ḥasret-i derd-i ruḫ: *Yüzünün derdi ve hasretiyle.*

1. "Ḥasret-i derd-i ruḫuñla lāle-i Nu'mānı gör" (s.23:9)

ḥasret-i mey: *Şarap özlemi.*

1. "Zāhidi ḥasret-i mey şöyle ża'īf eyledi kim" (s.33:3)

ḫāṣṣa: *Kendine özgü, özel.*

1. "Ḫoş-ṭab' eş'ārı güzel ve naẓmı bī-bedel ḫoşca ma'nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu'ammā fenninde māhir yigitdür." (s.175:5)
2. "Ḫoş-ṭab' ḫāṣṣa ma'niye mālik kimesnedür." (s.148:7)
3. "Ṣanāyi'-i eş'ārda ve bedāyi'-i güftārda bī-mānend ḫaylī ḫāṣṣa ma'ānīye mālik pür-derd kimesnedür."(s.84:5)
4. "Ol ebyāt içinde ḫaylī ḫāṣṣa ma'ānī derc itmiş güzel ḫayālātı var." (s.168:13)
5. "Ḫizmetde iken Sulṭān Ḳorḳuduñ yanında ḫizmetin ider ḫāṣṣa maḥbūblarından Piyāle-nām bir yarar ḫizmetkār ġulām adına..." (s.109:13)
6. "Ve didügi ġazeliyyātda niçe ḫāṣṣa ma'nīler bulup çoḳ taṣarrufāt itmişdür." (s.164:9)
7. "Ġāyet güzel itmişdür içinde çoḳ ḫāṣṣa me'ānī var"(s.9:8)
8. "...ve her 'ilme dürişmiş fāżıl u kāmil eş'ārında ma'ānī-i ḫāṣṣa çoḳ bunuñ eş'ārında olan ḫāṣṣa ma'ānī niçeler eş'ārında yoḳ." (s.61:15)
9. "Ḫāṣṣa ma'nīleri ve kimse naẓmına dāḫil olmaduḳ emsāli çoḳdur." (s.142:12)
10. "Edirnede ḫaṣṣa ḥarc emīni iken fevt oldı." (s.151:5)
11. "Ḫāṣṣa engīzcükler ḳaṣdın eyler." (s.155:19)
12. "Ve ġazeliyyātında ḫāṣṣa ma'nīleri ve kimse eş'ārına īrād olmaduḳ emsāli çoḳdur." (s.139:29)
13. "Çoḳlıḳ ḫāṣṣa ma'ānīye mālikdür." (s.27:12)

ḫasta: *Aşk derdiyle dertlenmiş.*

1. "Ḫasta cāna şol ḳıya baḳışlar ile baḳma kim" (s.121:17)
2. "Derdi virenden umar ḫasta göñül dermānı" (s.43:20)
3. "Yād-ı la'l-i rūḥ-baḫşuñ ḫaste cān eglencesi" (s.46:6)

4. “Egerçe haste mecnun şehn deşt-i bela budest” (s.21:27)

ḫaşr: *Allâh’ın ölülere ruhlarını geri verip onları hesaba çekmek üzere toplaması ve toplanma yerine sevk etmesi, dirilme. diriliş.*

1. “Tā ḥaşre degin devlet ile vār olsun” (s.139:4)
2. “Āfitāb-ı ṭal‘atin tā ḥaşre dek tābende ḳıl” (s.67:24)
3. “Ṣaḳlasın ẕāt-ı şerīfini ḫaṭardan ḫaşre dek” (s.24:3)
4. “Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez.” (s.12:13)
5. “Tā ḥaşre dek bu cümlesini ṣaḳla yā İlāh” (s.13:9)

ḫaşre dek: *Kıyamete kadar.*

1. Umarın ḥaşre-dek ola bāḳī (s.188:23)

ḫaṭ gel-: *(yüzde) Ayva tüylerinin çıkması*

1. “Didüm leb-i yāḳūtuña ḫaṭ gelmişe iy yār” (s.140:9)

ḫaṭ: *Yazı*

1. “Ḫaṭṭı sebebi ile merḥūm Sulṭān Bāyezīd ‘ulūfe itmişdi.” (s.100:28)
2. “Kitābeti güzel ve ḫaṭṭı bī-bedel ḥüsn-i ḫaṭṭı ziyāde Kātib Şeyḫ-zāde şākirdlerindendür.” (s.123:15)
3. “N‘ola geldiyise ḫaṭṭuñ didüm daḫı ḳıyāmetsin” (s.40:12)
4. “Baḥra bu ḫaṭlar gelüben mevcler” (s.169:6)
5. “Ṣafḥa-i bāġa ṣu cedvel çekdi reyḥān yazdı ḫaṭ” (s.112:5)
6. “Ḫaṭ dime kim düşdi bu baḥr üzre mūr” (s.169:11)

ḫaṭ: *Ayva tüyleri*

1. “Ḫātem-i la‘li ḫaṭıyla aldı cānān milketin” (s.147:13)
2. “ ‘İẕārında ḫaṭı mektūb-ı cāndur” (s.74:18)
3. “Ḳad ḳıyāmet ġamze āfet zülf fitne ḫaṭ belā” (s.26:22)
4. “Ol mu‘anber ḫaṭ ki var sen serv-i ḫoş-reftārda” (s.90:8)

ḫaṭā: *Suç, günah, kusur.*

1. “Ṣarrāfān-ı ma‘ādin-i īcād u ibdā’ ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā‘ ḥużūr-ı mevfūrü’l-ḥubūrlarından müterecci‘ ve mütevaḳḳi‘ oldur ki bu

muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula.” (s.10:8)

2. “Çīn-i zülfüñ miske beñzetdüm ḫaṭāsın bilmedüm” (s.26:18)
3. “Ne ḫaṭā ola ki ‘afv itmeye sulṭān-ı kerem” (s.120:4)

ḫatar: *Tehlike.*

1. “Ṣaḳlasın ẕāt-ı şerīfini ḫaṭardan ḫaşre dek” (s.24:3)

ḫātem ol-: *Mühür olmak.*

1. “Anuñ-çün işbu bezme ḫātem oldun” (s.187:19)

Ḫātem: *Arap kabileleri arasında tanınmış "Tayyi" kabîlesine mensup ve cömertliğiyle meşhur olan "İbnü Abdillah bin Sa' d" ın lâkabı.*

1. “Ber bisāṭ-ı mülk çün saṭranç-ı devlet yā ḫatem” (s.21:3)

ḫātem-i la‘li: *Kırmızı mühür.*

1. “Ḫātem-i la‘li ḫaṭıyla aldı cānān milketin” (s.147:13)

Ḫātem-i Ṭayy: *Arap kabileleri arasında tanınmış "Tayyi" kabilesine mensup ve cömertli meşhur olan "İbnü Abdillâh Bin Sa'd" in lakabı; çok cömert [adam].*

1. “Seḫā vaḳtinde görseñ Ḥātem-i Ṭayy” (s.7:3)

ḫāṭır: *zihin, fikir, akıl*

1. “Müteḳaddimīn-i efāżıl-ı ‘Arab ḳaṣāyidı vü eş‘ārın ki her biri dürr-i semīndür ḫāṭırında bi’l-fi‘lī olup faṣīḥ ü belīġ kişidür.” (s.62:9)

ḫātır-ı fāṭıra: *Yaratıcı his.*

1.“...ve dil-i bīmāra ṣıḥḥat irüp ḫātır-ı fāṭıra ḫuṭūr u ḫalecān ve dil-i nā-şāda mürūr u güẕerān iderdi...” (s.5:9)

ḫāṭır-ı kīne-güẕār: *Aklına düşmanlık getirmek.*

1. “...ḫāṭır-ı kīne-güẕārlarına kibr ü nifāḳ yol bulup āsitāne-i sa‘ādetinden dūr ve ḫiẕmet-i muṣāḥabetinden mehcūr itmek içün küfr söyledi diyü...” (s.77:10)

ḫāṭır-ı sevdā-zede: *Sevda vurgununun gönlü.*

1. “Ne perīşānlıġını ḫāṭır-ı sevdā-zedenüñ” (s.56:15)

ḫāṭır-ı şerīf: *Soylu akıl*

1. “Pādişāhuñ ḫāṭır-ı şerīfiñde bu söz ḳalmış.” (s.29:14-15)

Ḫāṭır şor-: *Halini hatırını sormak II ilgi gösterip konuşmak.*

1. “Ḫāṭırın ṣordı eyledi meyli” (s.181:20)

ḫaṭīb: *Hitap eden, öğüt veren, söz söyleyen; Cuma ve bayram namazından önce camilerde hutbe okuyan kimse.*

1. “Cāmi‘de ḫaṭībem diyü ben ‘ār ideyin mi” (s.138:12)
2. “Yine ol ḳaṣabanuñ ḫaṭībi olmış idi” (s.130:4)

ḫaṭīb it-: *Güzel söz söyleyen, hitâbet yeteneği olan kimseyi göreve getirme.*

1. “Fāyıḳ Paşa Nardada binā itdügi cāmi‘-i şerīfe raġbet ile getürüp ḫaṭīb itmişdür.” (s.128:2)

ḫatīb ol-: *Hutbe okuyan, hitap eden, öğüt veren, söz söyleyen olmak.*

1. “Babası İstanbulda merḥūm Sulṭān Meḥemmed binā itdügi cāmi‘-i şerīfde ḫaṭīb olmış.” (s.170:6)
2. “Bir niçe yıl anda ḫatīb olup yürürken memālik-i ‘aḳl u hūşa leşker-i hevā vü heves nefs-i ẕulüm ve...” (s.128:3)

hātif-i ġayb: *Görünmeyen bir çağırıcı.*

1. “Meger ta‘līm eyler hātif-i ġayb” (s.187:7)

ḫātimetü’l-kitāb: *Kitabın son bölümü.*

1. “ḫātimetü’l-kitāb” (s.186:14)

ḫatm it-: *Bitirmek.*

1. “...‘ışḳ mīşestānında şīr-i ġazāl-efken ve ba‘żı mecmū‘a-i ḥüsni ḫatm idüp bu ṭarīḳde nev-niyāz olan cerb-suḫan yigitlerdür.” (s.161:9)

ḫatm ol-: *Bitmek, sona ermek.*

1. “Feṣāḥat ü belāġat anda ḫatm olmışdur” (s.47:2)

ḫaṭṭ-ı leb-i cānāne: *Sevgilinin dudağındaki ayva tüyü.*

1. “Zülfi ṣaḳlar dīdeden ḫaṭṭ-ı leb-i cānānesin” (s.101:10)

ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çek-: *Kabul ve makul olmayan yazı yazmak.*

1. “Ṣarrāfān-ı ma‘ādin-i īcād u ibdā’ ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā‘ ḥużūr-ı mevfūrü’l-ḥubūrlarından müterecci‘ ve mütevaḳḳi‘ oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i

ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẓūr buyurula.” (s.10:7)

ḫaṭṭ-ı nev-reste: *Yeni çıkan ayva tüyleri.*

1. “Ḫaṭṭ-ı nev-reste ṣanma ol gül-i ra‘nā ‘iẕārında” (s.169:23)

ḫaṭṭ-ı rıḳā‘: *Rika hat yazısı*

1. **“** İttifāḳ var ki ḫaṭṭ-ı rıḳā‘ı Yāḳūtdan yeg yazardı.” (s.100:25)

ḫaṭṭ-ı ruḫ: *Yüzdeki ayva tüyleri.*

1. “Şeref-i şemsde yazılduġıçün ḫaṭṭ-ı ruḫuñ” (s.105:12)

ḫātūn: *Kadın, hanım*

1. “Ve bu ‘aṣrda nisā ṭāyifesinden iki ḫatun ẕuhūr bulup her bi-rinüñ eş‘ārı güzel ve ebyātı bī-bedel beyne’n-nās ġazeliyyātı mütedāvil olup...” (159:5)
2. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ilm-i edvārda ser-āmed ve fenn-i şi‘rde bī-mānend niçe ma‘ārife mālik ḫatun idi.” (s.159:12)
3. “Ḫaṭuñ ḫaddüñde her kim gördi didi” (s.87:1)
4. “ ‘Ārıżuñ ṣafḥa-i gül-berg ḫaṭuñ reyḥāndur” (s.170:19)
5. “Ḫoş-ṭab‘ ḫatundur” (s.159:19)
6. “Edirnelü bir ḫatunuñ ḳulıdur.” (s.100:22)

havā: *Hava, dört unsurdan biri.*

1. “Sāye-perver nāzük-mizāc zindān havāsına müteḥammil olmayup çıḳduġı gibi birḳaç günden ṣonra mizācı münḥarif olup...” (s.77:28)

ḫavādis: *Olaylar, haberler.*

1. “Çarḫ-ı felek kemān u ḫavādisdür oḳları” (s.49:18)

ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār: *Pek yüce hakanların güzel davranışları.*

1. “Selāṭīn-i nāmdār ve ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ḫiẕmetlerinde terbiyetler bulup bunlaruñ kimi vezīr ü kimi ḳāżí-‘asker ve...” (s.24:11)

ḫavāḳīn-i felek-bārgāh-ı cemşīd-temkīn: *Ağırbaşlı Cemşid'in felek huzurundaki hükümdarları.*

1. “...ḫavāḳīn-i felek-bārgāh-ı Cemşīd-temkīn ki her biri pādişāh-ı Nūşīn-

revān-dād ve şehinşāh-ı İskender-isti‘dād olup...” (s.23:3)

ḫavāḳīn-i süleymān-nigīn: *Süleyman mühürlü hükümdarlar.*

1. “Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem‘ olup ẕikr olan selātīn-i ‘adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Sü-leymān-nigīn ve sā’ir ‘azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı” (s.12:18-19)

ḫavāric: *Hz. Ali döneminde ortaya çikan siyasî ve itikadî mezhep.*

1. “Ebū Müslim ocaġıdur ḫavāric boynın urmaġa” (s.100:18)

ḫavyār: *Mersin balıklarının hafifçe tuzlanmış veya salamura edilmiş yumurtaları.*

1. “Çapak yirine gözinden müdām aḳar ḥavyār” (s.89:16)

hāy u hūy: *Neşe sevinç*

1. “...ehl-i meclisüñ içine āteş bıraġup her biri hāy u hūydan ‘ālem yüzin şūr u ġavġā ve...” (s.125:12-13)

ḫayā: *Kişinin utanma duygusuyla hareket etmesi ve edepli olması anlamına gelen ahlâkî erdem.*

1. “...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma‘rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i bālāsına ḫil‘at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa‘ādetine ‘alem ü ṭırāz olmışdur.” (s.34:14)

ḫayāl: *Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş*

1. “Ḳadd-i dil-cūyuñ ḫayāli dīde-i ḫūn-ābda” (s.185:15)
2. “Ġamzeñ ḫayāli ile göñül kendüden geçer” (s.149:4)
3. “Zülfüñ ḫayāli ile gözüm ṣoḥbet itdi şeb” (s.53:27)
4. “Kākül-i dil-ber ḫayāliyle resenler baġladum” (s.37:2)
5. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ rengīn sözlerin ve ġarrā ḫayāllerin ve Ka‘be-i ‘ulyā ḫademesinüñ ṣurrelerinden aḳça-i mu‘ayyenlerin olup...” (s.102:21)
6. “Baña oldı ḫayālüñ eglence” (s.142:4)

ḫayālāt: *Hayaller.*

1. “Ol ebyāt içinde ḫaylī ḫāṣṣa ma‘ānī derc itmiş güzel ḫayālātı var.” (s.168:13)

ḫayāl-engīz: *Muhayyel. Zihinde canlandırılan, hayal edilen, hayal ürünü olan.*

1. “Emsāl-āmīz güzel ġazelleri ve ḫayāl-engīz bī-bedel maṭla‘ları çoḳdur.” (s.101:7)
2. “Ḳaṣāyidi ḫayāl-engīz ve ḳıt‘aları gevher-rīz dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil ve kendüsi ma‘ārif ile mükemmel kimesnedür.” (s.96:26)
3. “Ṣaḥib-faẕl ḫayāl-engīz çoḳ eş‘ārı vāḳi‘ olmış ehl-i ma‘rifet nāzük-mizāc fāẕıl kişi idi.” (s105:22)
4. “Eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve üslūb-ı ḫayāle iḫtiṣāṣ gösterüp ḫayāl-engīz ġarrā ve bī-bedel ra‘nā ġazeliyyātı var.” (s.116:22)**24.** “Eş‘ārı ‘ışḳ-āmīz ve ġazeliyyātı ḫayāl-engiz ṣalāḥ-ı nefs ile ma‘rūf ve ḥüsn-i ḫulḳ ile mevṣūf ḥaccü’l-ḥarameyn ṣāliḥ ü mütedeyyin kimesnedür.” (s.136:12)
5. “...buḫūr-ı evzānda ġavvāṣ ġazelleri ‘ışḳ-āmīz ve ebyātı ḫayāl-engīz ḳāḍílıḳ ider ehl-i ḥükm idi.” (s.98:7)
6. “Eş‘ārı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz edāsı pāk ve naẕmı sūznāk...” (s.163:1)
7. “Egerçi ḫayāl-engīz emsāl-āmīz ve bī-bedel ra‘nā ve müntehā ġazelleri var.” (s.111:15)

ḫayāl-i gül-ruḫ: *Gül yanaklının hayali.*

1. “Her suy-ı dil şod ez hayal-i gül-ruhuam gül-zarha”(s.42:12)

ḫayāl-i ḫāṣṣ: *Kişiye özgü hayaller.*

1. “Ve bu beyt daḫı ma‘ānī yüzinden kendüye iḥtiṣāṣı olan ġazelden ḫayāl-i ḫāṣṣıdur diyü ehl-i ‘irfān ḳatında ẕikr olınur.” (s.27:1)

ḫayāl-i la‘l-i cān-baḫş: *Can veren dudağın hayali.*

1. “Ḫayāl-i la‘l-i cān-baḫşuñla tenden cān revān çıḳdı” (s.101:14)

ḫayāl-i yār: *Sevgilinin hayali.*

1. “Ölürem bārī ḫayāl-i yār ile cān vireyin” (s.133:1)

Ḫayālī: *(ö.1557)Kanûnî döneminin Fuzûlî’den sonra en ünlü şairi Hayâlî’nin asıl adı Mehmed, lakabı Bekâr Memi’dir.*

1. “Ḫayālī” (s.164:3)
2. “Dilden Ḫayālī ṣūret-i idrāki ḳazıyup” (s.164:17)

Ḫayālī: *Mevlana Abdülvehhab Çelebi'nin mahlasıdır.*

1. “Ḫayālī taḫalluṣ iderdi.” (s.45:3)

ḫayāline ir-: *Hayaline ulaşmamak, ona denk olmamak.*

1. "...elfāẕ-ı le'ālī-irtisāmını taġaffül ü taḫayyül eylemeye ve Ḫusrev-i Dehlevī ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī daḫı ġazeliyyātınuñ aṣlā ḫayāline irmeye." (s.47:6)

ḥayāt: *Hayat, yaşam.*

1. "Altıncı bihişte müte'allıḳ olan 'azīzlerüñ beyānındadur ki bunlaruñ ba'żı ḥayāt ābı ile bāḳī vü mevcūd olup bu..." (s.95:7)
2. "İrişen lebleri ābına ḥayāt ile yürür" (s.33:2)
3. "Allāh raḥmetiyle āsūde ve bi'l-fi'l ḥayāt ābıyla ṣuvarılup ḳayd-ı ḥayātda mevcūd ve..." (s.160:17)
4. "...ervāḥ-ı ṭayyibelerinden pādişāh-ı ẓıllu'llāha meded ü yārī ve ḥāliyā ḥayāt bāġında mevcūd bulınup dergāh-ı felek-mertebet ve..." (s.67:17)
5. "...efgende-i ḫāṭır-şikestenüñ ḥayātı būsitānı pādişāh-ı ẓıl-lu'llāh āsitānesi ḫiẕmeti cūybārından..." (s.188:5)
6. "Ulvīnüñ yigitligi bahārı zamānı geçüp ḥayatı gülleri pejmürde ve şāḫsār-ı 'ömri tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgārdan āzürde olıbaşlayıcaḳ..." (s.88:19)

ḫayāt ābı: *İçenlere ebedi hayat verdiğine inanılan efsanevi su; abıhayat.*

1. "Gūyā ki ḥayāt ābın içüp 'ömrüm uzandı" (s.80:24)

Ḫayātī: *15. yüzyıl şairlerindendir.*

1. "...pīr-i bī-ṭāḳat ve faḳīr-i bī-ḳudret olı-caḳ düşen ḳaṣīdelerin Ḥayātī ile dergāh-ı 'ālem-penāha gönderüp erkān-ı devlet daḫı pāye-i serīr-a'la-yı pādişāha 'arż eyleyüp..." (s.88:20)
2. "Ḥayātī erkān-ı devlete varup gelmeden Maḥmūd Paşa ile münāsebet idüp ol daḫı bunda bir ḳābiliyyet müşāhede idüp kendü ḫiẕmetinde alıḳodı." (s.88:23)

Haydar: *Kaynakların çoğunda Sivrihisarlı, bir kısmında ise Seferihisarlı olduğu yazılıdır. Cem Sultân'ın musahibi ve defterdarıdır.*

1. "Ḥaydar" (s.121:19)

Ḫaydarī: *1221'de vefat eden Kutbuddin Kayder'e mensup Melamiliğin bir kolu olan tarikat. Hayderiler, sakallarını tıraş etmeyip bıyıklarına hiç dokunmazlar. Kulaklarına Ali kapısının kulu olduklarına alamet olarak menguş takıp, bileklerinde demirden halkalar bulunur. Şaraba*

düşkün olan bu dervişler on iki dilimli külahlar giyerlerdi.

1. "Rūm ilindendür Silsile-i ṭarīḳatda Ḥaydarīdür." (s.164:4)

ḫaylī: *Çok fazla, oldukça*

1. "Ḫaylī nāzük naẕma ḳādir ṣā'irdür." (s.141:25)

ḫaylice: *Epeyce, oldukça fazla.*

1. "Ḫaylīce nāzük ṣā'irdür." (s.180:8)

ḫayr du'ālar it-: *İyi dualar etmek, iyi dilekte bulunmak*

1. "Memleket ḫalḳı ḥużūr idüp ḫayr du'ālar iderler." (s.35:2)

ḫayr it-: *Faydası dokunmak, iyilik etmek.*

1. "Aña ḫayr itmez āḫir Ka'be ḥaḳḳı" (s.102:25)

ḫayr: *Fayda, yarar, menfaat*

1. "Hācı 'İvaż ḥayrı dimekle meşhūr olup ḫalḳ içinde ḍarb-ı mesel olmışdur." (s.75:14)

ḫayrān it-: *Şaşırtmak, hayrette bırakmak, şaşkın hale getirmek.*

1. "Şöyle ḥayrān itdi servi ḳaddüñ iy Leylī-ḫırām" (s.83:26)

ḫayrān ol-: *Tutkun olmak, çok arzu etmek*

1. "Neyleyem şol göñli kim 'ışḳuñla ḥayrān olmaya" (s.148:9)
2. "Cān aña ḥayrān olupdur gerdiş-i devvār var" (s.79:20)

ḫayrān: *(Bir şeyin) Etkisine girmiş, tutkun.*

1. "Bunlaruñ bir mertebede 'īş ü 'işret ve bir derecede ṣoḥbet ü muṣāḥabetle var ki cām-ı Cem görse bunlarun 'īş ü nūşına ḥayrān ve..." (s.107:3)
2. "...ki 'aḳl-ı müdeḳḳıḳ-ı mū-şikāf anuñ taṣavvurında ḥayrān ve ḫıred-i ḫurde-bīn ḳılı ḳırḳ yarmaḳda māhir iken anuñ taḫayyülinde ser-gerdāndur..." (s.5:4)
3. "Resm idüp naḳş itdükde Erjeng anuñ naḳşına ḥayrān ve Mānī-i Çīn taṣvīrinde ser-gerdān olurdı." (s.77:4)
4. Eline ḳalem-i siḥr-nigār ve ḫāme-i kebg-reftār alup yazup vaṣf-ı evṣāf itmek istese fuẕalā-yı cihān inşāsına āşüfte vü ḥayrān ve..." (s.46:17)
5. "Nergis gözünüñ cānā ḥayrānı vü meftūnıdur" (s.170:21)

6. “Cemālüñ naḳşınuñ ḥayrānıdur dīvāra yaṣdanmış” (s.47:12)

ḫayrāt: *Hayırlar*

1. “Buña müyesser olan ḫayrāt bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül.” (s.14:5)
2. “Ḫaylī medāris vü mesācid binā idüp çoḳ ḫayrāta mālikdür.” (s.32:3)
3. “Āsārından iḳtidārı ma‘lūmdur ve ḫayrātı ġāyet çoḳ.” (s.27:20)

Ḫayre’d-dīn: *Sabayi'nin asıl adıdır.*

1. “İsmi Ḥayre’d-dīndür.” (s.92:14)

ḫayret al-: *Hayrete düşmek,şaşkınlık içinde kalmak*

1. “Ḥayret alur ‘aḳlumı baḳsam gözine ḳaşına” (s.45:14)

Ḫayretī: *(ö.1534-35) Asıl adı Mehmed’dir. Kaynaklarda Mehmed Şah, Mehmed Çelebi ve Baba Hayretî olarak da geçer. Hayatı hakkında kaynaklarda verilen bilgiler oldukça sınırlıdır.*

1. “Ḫayretī” (s.165:25)

ḫaysiyet: *Sebep.*

1. “ ‘Abdu’llāh oġlı olduġı ḥaysiyetle ba‘żı kimesne buña nacaḳ diyü lāġ u laṭīfe yüzinden çoḳ söz iblāġ iderlerdi.” (s.100:14)
2. “...bunlar daḫı ṭāyife-i ‘ulemādan ‘addol-duḳları ḥaysiyetle bu ṭabaḳa fāżılları ẕeylinde yazılup...” (s.52:33)
3. “Bülend-pervāz u suḫan-perdāz olduġı ḥaysiyetle Emīr-i Naẓm diyü laḳab itmişlerdür.” (s.26:14)
4. “Ṣāḥib-ma‘rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa‘ādetde beytü’l-mālden akça ta‘yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler.” (s.138:1)
5. “Bu ḥayṣiyyet ile Rūm şā‘irlerinden ‘add olup iştihār bulmaġın bu teẕkireye ḳayd olındı.” (s.152:28)
6. “Aña binā’en zümre-i şu‘arā ve fırḳa-i fuṣahā imtiyāz bulup eş-şu‘arāü ümerāi’l-kelām olduġı ḥaysiyyetiyle şi‘r ilhām ve şā‘ir ḫuceste-fercām olup...” (s.4:4)
7. “el-ān ḫiẕmeti mūcib-i ‘āṭıfet-i ḫusrevānī ve müstevcib-i himmet-i sulṭānī olduġı ḥaysiyyetiyle ravżāt-ı āmāllerine ve...” (s.52:9)
8. “Eş‘arı ‘āmgīr ve ḫoş-āyende olduġı ḥay-siyyetle beyne’n-nās çoḳ oḳunur pesendīdedür.” (s.144:24)

ḥaẕa: Arapça *bu.*

1. “Hazihi huccetu mebaniha” (s.62:17)

ḫazān: *Güz, sonbahar.*

1. “Lerze düşdi cismüme döndüm ḫazān yaprağına” (s.179:2)
2. “...ḫazān yillerinden ezhār-ı būsitān-ı ‘ālem-ārāsı pejmürde olup İstanbulda fevt oldı.” (s.167:14)
3. “Bahār geçdise n’ola ḥazānı ḫoş görelüm” (s.133:19)

ḫazān eyle-: *Sonbahar mevsimine döndürmek. II Aciz kılmak.*

1. “Ṣanduñ ki bahār oldı ḫazān eyledüñ iy Dost” (s.42:22)

ḫazef: *Çanak çömlek gibi çamurdan işlenip ateşte pişirilen şeyler*

1. “Meyl itme sīme olma bahāda ḫaẕef gibi” (s.163:11)

ḫaẕer ḳıl: *Sakınmak, kaçınmak.*

1. “Ḳıl ḥaẕer kejdüm-ṣıfātdur zehri ḳuyruġındadur.” (s.91:12)
2. “Ḥaẕer ḳıl iy gül-i ra‘nā niyāz-ı bülbülden” (s.180:13)

ḫāżır: *Belli bir işe yarayacak, kullanılacak bir duruma getirilmiş.*

1. “‘Ulūmı tertīb üzre görmiş tefsīre ḳādir ve her ‘ilmde cevāba ḥāżır gemicilik ‘ilminde üstād-ı kāmil ve...” (s.91:18)

ḫazīne defterdārı: *Hazineden sorumlu maliyeci.*

1. “...andan Sulṭān Bāyezīd zamānında ḫazīne defterdārı oldı.” (s.32:13)

ḫazīne: *Allah'ın manevi nimetleri.*

1. “Ṭaleb it ol ḫazīneyi ey yār” (s.72:15)

ḫazīne: *Devlet malının, devlet parasının saklandığı yer.*

1. “ ‘izzet ü rif‘atlere muḳārin düşüp ba‘żı selāṭīn-i māżiye luṭf u in‘āmı ḫazīnesi reşeḥātından ġanī ve...” (s.24:15)
2. “Sulṭān Maḥmūd seḳa’llāhu serāhū ḫiẕmetinde olup ḫazīne kitābetin iderdi.” (s.104:8)
3. “Ḫazīne yazıcıları ḫazīne cem‘inde sa‘y-ı belīġ göstereler.” (s.128:29)
4. “Ḫazīne yazıcıları ḫazīne cem‘inde sa‘y-ı belīġ göstereler.” (s.128:29)

ḫazīne-i esrār: *Bilinmeyen sırlar hazinesi*

1. “Çün göñüldür ḫazīne-i esrār” (s.72:14)

Ḥażret-i ebūbekr: *İslamiyette dört büyük halifeden ilkidir.*

1. “Ḥażret-i Ebūbekr rāḍıya’llāhü ‘anhü neslindendür.” (s32:9)

Ḥażret-i eyyūb-ı enṣārī: *Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd b. Küleyb el-Ensârî (ö. 49/669), Hicret sırasında Hz. Peygamber (asv)'ı Medine'de evine misafir eden ve Türkiye'de "Eyüp Sultan" unvanıyla anılan sahâbîdir.*

1. “Mezārı Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī raḥmetu’llāhi ‘aleyh cānibindedür.” (s.55:31)
2. “Ṣaḥında müderris iken fevt olup mezārı İstanbulda Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī civārındadur.” (s.54:8)

Ḥażret-i Ḫaḳānī: *En büyük hakan.*

1. “Feṣāḥatda Saḥbān-ı sānī ve belāġatda Ḥażret-i Ḫaḳānī kendüsi idi.” (s.56:12)

Ḥażret-i Ḫudāvendigār: *Padişah hazretleri.*

1. “Ḥażret-i Ḫudāvendigār Pādişāh-i kāmkār hużūr-ı şerīfle-rinde emr olan ta‘āmı bişirüp tertīb-i pādişāhī ve...” (s.29:17-18)
2. “...bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola.”(s.6:11-12)
3. “Ḥażret-i Ḫudāvendigāruñ enāra’llāhü burhānehū devlet-i iḳbālin Ḥaḳ ziyāde ide.” (s.128:24-25)

ḥażret-i imām: *Büyük, yüce imam.*

1. “Ve bu beyt muḳtedā-yı enām ḥażret-i imām Ḥasana vü Ḥüseyne didügi mersiyedendür.” (s.92:22-23)

Ḥażret-i Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī: *(ö.1492) İranlı İslam alimi ve şair.*

1. “...‘ışḳ kāşānesinüñ rind-i dürd-āşāmı Ḥażret-i Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī ḳuddise sırruhunuñ...” (s.4:18)

Ḥażret-i Niẓāmī: *(ö.1209) Nizami Gencevi. 12. Yüzyıl mesnevi şairidir.*

1. “Sulṭān Murād ḥażretleri daḫı imtiḥān içün şeyḫ-i girāmī Ḥażret-i Niẓāmī Penç Gencin Şeyḫī ḫizmetlerine virüp...” (s.68:26)

Ḥażret-i pādişāh-ı saḥib-ḳırān: *Herkesten üstün yüce padişah.*

1. “Ḥażret-i pādişāh-ı saḥib-ḳırān dīvān-ı ‘ālī-şānlarında niçe zamān kātib-i dīvān olup ba‘dehū divīddār olmışdur.” (s.135:14)
2. “Ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥużūr-ı şerīfinde bunlara olan i‘tibār nesl-i ‘Osmānda bir nişāncıya olmamışdur.” (s.46:14-15)
3. “...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu’l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur.” (s.9:20)
4. “...ba‘żına daḫı ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān seḥāb-ı himmetinden feyeżān u iḥsān yitişmekle müstaġnī olup...” (s.24:16)
5. “Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda’l-lahu ta‘ālā ilāāḫiri’d-devrān Baġdād cānibine sa‘ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Baġdādda fevt olup mezarı Baġdāddadur.” (s.138:3)

Ḥażret-i Sulṭān Süleymān Şāh: *Kanuni Sultan Süleyman.*

1. “Ḫurşīd-tekvīn Süleymān-nigīn Yūsuf-ı Mışr-ḫilāfet ṣāḥib-livā-yı kerāmet pādişāh-ı ẕıllu’llāh ḥażret-i Sulṭān Süleymān Şāh.” (s.11:1)

Ḥażret-i Süleymān-ı zemin ü zamān: *Devrin ve yeryüzünün Süleyman'ı.*

1. “Pādişāh-ı cihān-küşāy u memāliksitan Ḥażret-i Süleymān-ı zemin ü zamān ‘asker-i Engürüsi ṣıyup ḳıralın zebun...” (s.165:5-6)

ḥażret-i şeyḫ-i girāmī: *Kıymetli hoca.*

1. “...ḥażret-i şeyḫ-i girāmī Monlā ‘Abdu’r-raḥmān Cāmī raḥmetu’llāhi ‘aleyh ḥażretleri ile muṣāḥabet ü münāsebet itdi.” (s.119:22)

Ḥażreti: *Allah'ın zâtı*

1. “Nāsiḫ-i fenn-i beyān ya‘nī Viṣālī ḥażreti” (s.114:21)

ḥażret: *İsim ve unvanların sonuna saygı sözü olarak getirilir.*

1. “Nesl-i ‘Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab‘-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī‘at-ı şi‘riyye fehm itmegin şi‘re sevḳ itmiş.” (s.68:17)

ḥaẕẕ olınma-: *Keyif alınmamak.*

1. "Eş'ārı 'ilmine göre degül çendān ḥaẕẕ olınmaz sözleri girān-ı cāndur." (s.114:17)

hedef-i tīr-i melāmet: *Ayıplama okunun hedefi.*

1. "Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve ..."s.6:7-8)

Ḥekīm Sinānoġlı: *Şair Subhi'nin (ö.1538) halk arasında bilinen adı.*

1. "Ḥekīm Sinānoġlı dimekle meẕkūrdur." (s.112:11)

ḥekīm-i kāmil: *Usta, başarılı hekim.*

1. "Ṭabīb-i fāżıl u ḥekīm-i kāmil 'ulūmı tertīb üzre görmiş eş'ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs çoḳ ma'ārif ẕabṭ eylemiş ṣāḥib-mā'rifet ve..." (s.128:17)
2. "Ş'ā'ir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şi'ri fażlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẕm-ı laṭīfi būsitān-ı belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür." (s.68:8)

helāk eyle-: *Mahvetmek, perişan etmek*

1. "İy müselmānlar helāk eyler beni zülf-i nigār" (s.50:19)
2. "Helāk eylersin ā ẓālim kime kim bir ḳıya baḳsañ" (s.155:15)

helāk it-: *Öldürmek.*

1. "...Sulṭān Meḥemmed daḫı ḫışm idüp anları helāk itmege ādem gönderüp Sulṭān Bāyezīd bu ḳażiyyeden āgāh olup..." (s.38:8)
2. "Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına 'ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı." (s.48:29)
3. "Mevc-i ḫavādis ile helāk oldı 'āḳıbet" (s.141:7)
4. "Bu ġuṣṣadan nideyin bilmezin helāk oldum" (s.112:20)

Helākī:*Asıl adı Mahmut'tur. Karamanlıdır (Konya). Ölüm tarihi türlü kaynaklarda 980/ 1572/73, 981/1573/74 ve 983/1575/76 olarak farklı gösterilmektedir*

1. "Helākī" (s.180:15)

ḥelāl: *Haram olmayan şey, mubah.*

1. "İster iken ḥelālden rūzī" (s.70:18)

ḫelāl ol-: *Bir hizmet veya özverinin istenilerek yapıldığını ve takdir edildiğini göstermek için kullanılan bir söz.*

1. "Uş ḥelāl olsun ḥarāmī gözine ḳanum meded" (s.35:17)

hele: *Bilhassa, özellikle*

1. "Dilemezdüm hele ben senden üzülem kesilem" (s.113:24)

hem-'aṣr u hem-zebān ol-: *Aynı dönemde ve aynı dilde olmak.*

1. "Söz 'uḳdelerinde girih-küşā-yı ḫurdedān ve düşvār-ı eş'ār müşkilātında ḥallāl-ı cerb-zebān-ı yārān ki bu faḳīr ile hem-'aṣr u hem-zebān olup..."(s.139:15)

hem-'inān: *Beraber.*

1. "Ġam beyābānında Mecnūn ile oldum hem-'inān" (s.51:5)

hemān:*Ancak, daima.*

1. "Hemān babası ismine nisbetle muḫtaṣṣ olmaġındur." (s.107:20)
2. "Bu cihān içre ḳarār üzre hemān ġam bulınur" (s.56:18)
3. "Hemān 'ālemde 'ışḳ olsun cemāle" (s.69:12)
4. "Dostlar şimden girü ṭaġlara düşmemdür hemān" (s.51:6)
5. "Urġanı daḳup anda hemān anı aṣaydı" (s.37:10)
6. "Göñlüm ārām eylemez ṭaġlara düşmemdür hemān" (s.156:11)
7. " 'Ālemde hemān sikkeyi mermerde ḳazarsın" (s.104:18)
8. "Ol perī bañа çoḳ iş eyler hemān ḳan eylemez" (s.147:12)
9. "Aġzında hemān ṣıçana benzer" (s.159:3)
10. "Ḳıldı egninde hemān bir pārelenmiş pīrehen" (s.153:18)
11. "Hemān a'dād içre ṣıfra beñzer" (s.113:18)

hemān-dem: *Hemen, o anda, vakit kaybetmeden.*

1. "Hemān-dem Rūmi üslūbına ḳoydı" (s.68:33)

hemçün: *Gibi.*

1. "Hemçün men beaşk mah-ı ruyan mübtela budest" (s.21:28)

hem-dem ol-: *Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.*

1. "...niçe çilleler çıḳarup terbiyetlerine muḳārin ve himmetlerine mu'āvin olup maḳām-ı ḫılāfetine ḳadem

başmış ve mertebe-i meşīḫate hem-dem olmış kimesnedür." (s.141:17-18)

hem-dem: *Arkadaş, dost.*

1. "Bugün iy dil nigāra hem-demsin" (s.76:24)
2. "Hem-demüm derd ü belā vü maḥremüm hem ġam durur" (s.121:9)
3. " 'İlm-i edvārda gūyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde 'Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve..." (s.125:7)
4. "Dil-berā derdüñ hemīşe cānuma hem-dem durur" (s.121:6)
5. "Ol sebebdendür ki çeşmüm yaş ile hem-dem durur" (s.121:7)

hem-dem-i sefer-i baḥr u ber: *Deniz ve kara sefer arkadaşlığı.*

1. "...bir niçe yıl diyār-ı ġurbetde ve vādī-i miḥnetde biline ḫiẕmet kemerin berkidüp hem-dem-i sefer-i baḥr u ber iken..." (s.187:9)

heme: *Bütün, hep, cümle.*

1. "Güft tariheş heme ehl-i hıred" (s.150:10)

hemīn: *Ancak, sadece.*

1. "Bāġbāna sen hemīn bostānı ayruḳdan ṣaḳın" (s.93:3)

hemīşe: *Daima, her vakit, her zaman*

1. "Olsun hemīşe gül gibi ḫandān u ḫurrem ol" (s.10:12)
2. "Hemīşe tāze vü ter ḫurrem eyle" (s.160:23)
3. "Hemīşe şādmān ol sen serīr-i 'izz ü devletde" (s.136:4)
4. "Hemīşe devlet ile pādişāhı" (s.9:1)
5. "Dil-berā derdüñ hemīşe cānuma hem-dem durur" (s.121:6)

hem-kāse: *Aynı kaptan içip aynı kadehi paylaşma durumu, sıkı dostluk*

1. "Ser-firāz itmiş özüñi kime hem-kāse idüñ" (s.84:11)

hem-nefes ol-: *Arkadaş, dost olmak.*

1. "Hem-nefes olmaḳ dilermiş ney benüm feryāduma" (s.185:9)

hem-rāz ol-: *Sırdaş, dost olmak.*

1. "...sarāy-ı sürūr-ı pür-belādan 'ālem-i 'uluvv-i āsümāna pervāz gösterüp ṭāvūs-ı ḳudsī-i cināna hem-rāz olup..." (s.94:16)

hemşīre-zāde: *Kızkardeşin çocukları*

1. “Mu‘arrif Monlā Ḥamdīnüñ hemşīre-zādesidür.” (s.104:22)

hem-tā ol-: *Benzer, denk olmak.*

1. “Aña ‘ilmiyle olmaz kimse hem-tā” (s.6:27)

hemtālan-: *Benzetmek.*

1. “Germ olup meh yüzüñe iñende hemtālanmasın” (s.64:9)

hem-vār: *Düzgün, muntazam, uygun.*

1. “Naẕmı hemvār ve esāsı üstüvār gāyet zībā itmişdür.” (s.65:26)
2. “Eş‘ārında eyü ḳasdlar ider ḫoş-ṭab‘ elfāẕı hem-vār ve naẕmı ḫūb u üstüvār kimesnedür.” (s.127:13)
3. “Ve olancaları daḫı hem-vār birbirine muvāfıḳ ve naẕm olan eş‘ārı cümleye muṭabıḳdur.” (s.155:12)
4. “Olanca eş‘ārı hem-vār Pārsī vü Türkī dilde eş‘ār dimege ḳādir sözleri muḥkem ü üstüvār kimesnedür.” (s.124:7)
5. “Rindāne ġarrā eş‘ārı var ve zībā ra‘nā ġazeliyyātı hem-vārdur.” (s.138:7)
6. “Naẕmında selāset ü leṭāfet hem-vārdur ki ẕikr olınur.” (s.168:15)

hem-zebān düş-: *Aynı şeyleri söyleyen, ağzı bir olan kimse, arkadaş olmak.*

1. “Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm şā‘irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür.” (s.152:26)

hengāme: *Kavga, şamata, velvele.*

1. “Leylī mecnūn oluban cān vire hengāmesine” (s.105:17)

hengāmegīr: *Kavga, şamata yapan.*

1. “Hengāmegīr olursa ṣurāḥī ‘aceb degül” (s.117:8)

hengāme-i belā: *Bela esnasında*

1. “Hengāme-i belāda şi‘r-i Sehī ṭuyuġdur” (s.34:2)

hengāme-i leṭāfet: *Letafet zamanı.*

1. “...her biri hengāme-i leṭāfetde siyāḳat-ı kelām ve kiyāset-i peyāmda bir vech ile diḳḳat u firāset ḥiddet ü ẕekāvet iderler ki...” (s.139:8)

henüz: *Daha şimdi, yeni.*

1. “Zülfin gidermiş ol ṣanem kāfirliġin ḳomaz henūz” (s.25:24)

her ān u her zamān: *Her daim.*

1. "...nesemāt-ı 'ināyet-i pādişāhī her ān u her zamān mütenessim olmadan ḫālī olmayalar inşā'allāhu ta'āla..." (s.52:10)

her fenni terġīb ile gör-: *İlimleri istekli bir şekilde görmek.*

1. " 'Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür."(s.108:11-12)

her gāh: *Her zaman.*

1. "Her birine ulu ulu dirlikler eyleyüp her gāh ḥużūr-ı şerīfine getürdüp müşā'are itdürürdi." (s.15:13)

her vech: *Her yönüyle*

1. "Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nihāyet-i derecede 'āli-şān şecī' devlet ıssı ṭab'ı selīm ve..." (s.35:2)

hercāyī ol-: *Kararsız, vefasız olmak.*

1. "Hercāyī oldı gün gibi çün şehriyārumuz" (s.175:2)

hercāyī: *Kararsız.*

1. "Her-cāyī dil-rübānuñ 'āşıḳına vefası" (s.167:27)

hergiz: *Asla, hiç bir vakit.*

1. "Var Manṭıḳ-ı Ṭayr okı heves eyleme hergiz" (s.136:10)
2. "Āb-ı ḥayāta çekmez idi hergiz iḥtiyāc" (s.156:20)

Hersekoğlı Aḥmed Paşa: *Osmanlı veziriazamı. (ö.1517)*

1. "Hersekoğlı Aḥmed Paşanuñ oğlıdur." (s.50:11)

heşt-bihişt: *Sekiz cennet.*

1. "Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı" (s.10:3)

heşt-ravża: *Molla Cami'nin "Baharistan" adlı eserinin diğer adıdır.*

1. "ve Mevlānā Şeyḫ 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī raḥmetu'llāhi 'aleyh Bahāristān adlu kitābına ki Heşt-Ravża dirler." (s.57:22)
2. "...ki aña Heşt-Ravża dirler anuñ bir ravżası şu'arā-yı müteḳaddimīn ẕikrinde olup..." (s.4:19)

hevā: *Arzu, heves.*

1. "Ol 'izzetüñ hevāsı dimāġındadur daḫı" (s.53:24)
2. "'Işḳuñ hevāsın eylegeli murġ-ı cān heves" (s.168:10)

hevā: *Hava*

1. "Germiyyeti var yine bugün ḫaylī hevānuñ" (s.111:7)

hevādār ol-: *Hevesli, gönüllü, âşık olmak.*

1. "Bir senüñ gibi cefākāra hevādār olasın" (s.160:9)

hevā-yı sebze-i bāġ-ı İrem: *İrem bağlarının yeşilliğinin hevesi.*

1. "Çıḳdı gözümden hevā-yı sebze-i bāġ-ı İrem" (s.56:20)

hevāyī: *Aşk arzusu, aşk havası*

1. "Bu hevāyi muṭribā anuñ dimāġından çıḳar" (s.185:10)

heves eyle-: *Bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak, heveslenmek, arzu etmek, istemek*

1. "Ṭabi'at-ı şi'riyyesi ġālib olmaġın şi're heves eyledi." (s.155:18)
2. " 'Işḳuñ hevāsın eylegeli murġ-ı cān heves" (s.168:11)
3. "Var Manṭıḳ-ı Ṭayr okı heves eyleme hergiz" (s.136:10)

heves it-: *Heves etmek: bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak.*

1. "Ekser-i ḫalḳınuñ ṭıynet-i şi'riyyesi ġālib ve kemāl ü ma'rifete ṭālibler olmaġın ṭabī'at ḳuvvetiyle şi're heves idüp..." (s.187:29)
2. "Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve 'ulūm-ı mübāḥaseden berā'at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi're heves idüp buḥūr-ı naẓma dest-res buldı." (s.71:9)
3. " 'İlm-i ẓāhire meşġūl iken ferāġat idüp şi're heves itdi." (s.180:15-16)
4. " 'Ulūm-ı mütedāvileye meşġūl iken şi're heves itdi." (s.175:17)
5. " 'İlm-i ẓāhire sa'y iderken ferāġat idüp şi're heves itdi." (s.180:2-3)
6. "Ḳadrini bilmeyüp sehl zamānında telef idüp küleh-dūzlıġa heves itdi." (s.148:17)
7. "Yay çekmek heves itmiş ādem çoḳ." (s.151:19-20)
8. " 'İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā'at gösterüp şi're heves itmiş ḫoş-ṭab' laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş'ārı var." (s.133:17)

hevesmend: *Hevesli.*

1. "Ḫoş-ṭab‘ hevesmend ve eş‘ārı ḫaylī ḫoşca engīzlikler ḳaṣd ider derdmend yigitdür ve fenn-i şi‘rde çoḳ mümāreseti ve..." (s.184:4)

heves-nāme: *Cafer Çelebi'nin mesnevisinin adıdır.*

1. "Ve mesnevī ṭarzında Heves-nāme adlu bī-bedel bir kitābı var." (s.39:11)

Heves-nāme: *Mevlana İzari'nin eserinin adı.*

1. "Ve Enīsü'l-'uşşāḳ üslūbunda Heves-nāme adlı bir kitāb yazup telīf ve anda niçe bāb taṣnīf idüp..." (s.56:22)

hey: *Nida, seslenme ünlemi.*

1. "Hey ne cān-perver ḳıyāmet dil-rübāsın bilmedüm" (s.26:21)

hey‘et-i felekī: *Astrologlar topluluğu.*

1. "Be-taḳdīr-i emr-i Rabbānī ve fermān-ı ḥükm-i Sübḥānī hey‘et-i felekīve berāhīn-i hendesī..." (s.128:23)

hezār olup: *Bülbül olmak.*

1. "Hezār olup iden zārī vü feryād" (s.3:14)

hezār: *Bin sayısı II pek çok.*

1. "Hezār derd ile ol bī-niyāza yüz ṭutdı" (s.180:14)
2. "Ölmek andan saña yeg ola hezār" (s.73:1)

hezār-destān: *Bin destan.*

1. "Beşinci ṭabaḳa-i bihişte mensūb olup būsitān-ı faṣāḥatde hezār-destān ḳufl-güşā-yı penç-genc ve..." (s.67:29)

hezār-ı pādişāhi: *Bin padişahlık.*

1. "Bihter ez hezar-ı padşahi" (s.82:6)

hezl: *Şaka, alay.*

1. "Niçe bir hezl ü niçe bir kengel" (s.72:22)
2. "Ṭabi‘atı hezle māyil ü elfāẕı fuḥşiyyāta ḳābil." (s.148:20)
3. "Ṭabī‘atı hezle māyil iken ḥüsniyyātı daḫı bī-misldür." (s.125:6)
4. "...ekser-i leṭāyifde didügi ebyāt hezle māyil ve ḥikāyeye mebnīdür." (s.158:20)
5. "Ṭabī‘ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmaġın Maḥmūd Paşa ba‘żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp..." (s.89:5)

ḫıdemāt-ı ‘avām u ḫavāṣṣ it-: *Halkın ve seçkinlerin hizmetlerini görmek.*

1. “Ve güne-i gül-i ruḫsār umūr-ı meṣāliḥ-i eyyām görmekden ve çehre-i lāle-‘iẕār ḫıdemāt-ı ‘avām u ḫavāṣṣ itmekden...” (s.188:8)

ḫıdmet: *Birinin işini görme; görev, vazife.*

1. Nükte-dān-ı ‘ālem ve suḫen-dān-ı benī ādem ki müdeḳḳıḳ-ı ḫurde-bīn ve muḥaḳḳıḳ-ı ḫıred-āyīn ḫıdmetlerinde olup...” (s.3:30)

ḫıfz eyle-: *Ezberlemek.*

1. “ ‘Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḫıfẕ eyleyüp ma‘ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş‘āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab‘ nāzük sāl-ḫírde kişi idi.” (s.91:8)

Ḫıfzī: *Sarı yüzlü ve zayıf olduğu için Sarı Memi lakabıyla da şöhret bulmuş Mehmed Efendi, Kuran hafızı olduğu için Hıfzi mahlasını seçmiştir.*

1. “Ḫıfẕī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.137:6)

ḫıḳd u ḥased: *Kin ve hased*

1. “İttifāḳ kibr ü nifāḳ dimāġlarına ḥulūl ve ḫıḳd u ḥased fikr-i fāsidlerine yol bulup...” (s.29:9)
2. “Pādişāh ḫiẕmetine ḳadīm ü hem-dem nedīm olan şā‘irlerden ba‘żı reşk idüp cevf-i dimāġlarına ḥıḳd u ḥased ḥulūl ve...” (s.77:9-10)

ḫıred-i ḫurde-bīn: *Küçük ve ince şeyleri görebilen, inceliklerden anlayan kimselerin akılları.*

1. “ ‘aḳl-ı müdeḳḳıḳ-ı mū-şikāf anuñ taṣavvurında ḥayrān ve ḫıred-i ḫurde-bīn ḳılı ḳırḳ yarmaḳda māhir iken anuñ taḫayyülinde ser-gerdāndur.” (s.5:4-5)

ḫırḳa: *Dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarîkata göre değişen, kollu, yakasız, pamuklu giyecek.*

1. “Ḫırka geymiş ġoncalar nāzük nitekim Edhemī” (s.92:8)
2. “Kim ḫırḳañ oda yanar düşer şarāba tācın” (s.107:16)
3. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:11)

ḫışm it-: *Kızmak, öfkelenmek*

1. “...Sulṭān Meḥemmed daḫı ḫışm idüp anları helāk itmege ādem gönderüp

Sulṭān Bāyezīd bu ḳażiyyeden āgāh olup...” (s.38:7)

2. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd evvel ol ṭāyifeye ḫışm itdükde her biri perākende olup terk-i diyār idüp ġıybet itmiş idi.” (s.40:18)

ḫışm: *Hışım, öfke*

1. “Çeşmüñ baḳalıdan baña ḫışm ile baḳışlar” (s.41:2)

Ḫıṭā: *Çin ve güzel koku timsali olarak düşünülen Hıta ülkesi.*

1. “Didi kim milket-i Rūma Ḫıṭādan armaġandur bu” (s.87:21)

ḫıyānet: *Hainlik.*

1. “...esnā-yı müvāneset ü muṣāḥabetde söz ḳaçırup ġamz-ı ġammāz ile keşf-i rāz olup ve kendüde daḫı mektūblar bulunup ḫıyānet fehm olmaġın...” (s.87:12)

ḫızāne-i ‘āmīre: *Osmanlı Devletinde para işlerini yönetmek üzere kurulmuş olan müesseselerden birinin adı.*

1. “ve kendüsi niçe zamān ḫızāne-i ‘āmīre kātiblerinden olup çok ma‘ārife mālik ṣāḥib-ma‘rifet meẕāhib-i ma‘ārife sālik‘ ḫoş-ṭab‘ kişidür.” (s.145:7)

Ḫıżirīn Celāl: *Celal'in (oğlu) Hızır.*

1. “Hadirin celal emdahu” (s.53:15)

ḫizmet: *İş görmek, çalışmak, başkalarının işini yapmak.*

1. “Dünyā begleri anuñ ḫiẕmetine varup yüz sürüp du‘āsın almaġa cānlar virürlerdi” (s.66:16)

Ḫıżr: *Âb-ı hayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdadına yetiştiğine inanılan kimse.*

1. “Ḫıżrdur ḫ̆āba varmış çeşme-i ḥayvān kenarında” (s.169:24)

ḫicāb: *Perde, örtü*

1. “Alup açdı cemālinden ḥicābı” (s.69:10)

ḫicāb: *Utanma.*

1. “Ve kendüsi ḥicāb perdesi altında unudılmış ḳalmış sünnetsüzlik ile mu‘tād olmış.” (s.114:17)
2. “...ki bunuñ bir ravżası ḥicābından cennetüñ sekiz ravżası muḫtefī ve...” (s.4:22)

Ḥicāz: *Mekke ve Medine şehirlerinin bulunduğu coğrafya.*

1. "Ka'be şerrefeha'llāh seferine niyyet ve Ḥicāz yolına 'azīmet idüp ol münāsebet ile bu ebyātı didi ki ẕikr olınur." (s.167:20)

hicr: *Ayrılık*

1. "Hicrüñ güninden ol dem buldı göñül necātı" (s.48:12)
2. "Hicrüñde gözüm yaşı yaz yaġmurına beñzer" (s.115:5)
3. "Her ki hicrüñde naẕar eyleye cānā tenüme" (s.98:20)
4. "Cem hicr ile bālīn idine ḫārı sebeb ne" (s.17:23)

hicrân: *Ayrılık*

1. "Aramuzda olan hicrān efendi ṣanma bendendür" (s.161:20)

hīç: *Asla, katiyen.*

1. "Hīç bir vech ile maḳdūr-ı beşer degül." (s.108:25)
2. "Hīç ele māl-i yetīm ile mey almalı degül" (s.88:11)
3. "Sāḳī elden ayaġı hīç ḳomaz" (s.108:8)
4. "Ṭınma gözet baḳma çeler pūşma hīç" (s.82:18)

ḫod: *Kendi, bizzat.*

1. "Sen ḫod bi'l-fi'l mestsin niçün yemīn idersin dinilecek pādişāh-ı 'ālem-penāh ḳorḳısından şarābı ḥoḳna itdürdüm didi." (s.81:6)

hidāyet: *Doğru yol, doğruluk*

1. "Şehā bu ṣūret-i zībā saña Ḥaḳdan hidāyetdür" (s.159:14)

hidāyet-i rabbānī: *İlâhî hidayet: Allah tarafından birinin kalbine ilham olunan doğru yolu arama arzusu.*

1. "...āḫir 'ināyet-i Ṣubḫānī mu'īn ve hidāyet-i Rabbānī ḳarīn düşüp ṣāḥib-ḫāneḳāh şeyḫ oldı." (s.82:2)

ḫiddet ü ẕekāvet: *Keskin zeka.*

1. "...her biri hengāme-i leṭāfetde siyāḳat-ı kelām ve kiyāset-i peyāmda bir vech ile diḳḳat u firāset ḥiddet ü ẕekāvet iderler ki..." (s.139:9)

ḫidmet: *Hizmet*

1. "Sāfī Ḳāsım Paşa ki merḥūm Sulṭān Bāyezīde vezīr olmışdur anuñ ḫidmetinde taḥṣīl-i 'ilm ü ma'rifet ve kesb-i faẓl u feṣāhat ü belāġat itmişdür." (s.28:23)

ḥikāye: *Bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması.*

1. "Lakin elfāẕ u ma'ānī bābında ve ḥikāye basṭı ḫuṣūṣında ve cā-be-cā münāsebetle emsāl īrād itmekde..." (s.69:16)
2. "Varup kendü vāḳı'asına münāsib Ḫar-nāme-nām bir ḥikāye naẓm idüp pādişāha gönderdi." (s.69:29)
3. "Leylī vü Mecnūn ve Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyelerin naẓm itmiş." (s.49:12)
4. "Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin ve Leylī vü Mecnūn ḳıṣṣasın naẓm itmişdür." (s.65:24)
5. "Leylī ve Mecnūn ḥikāyesin naẓm idüp ġāyet latīf itmişdür." (s.45:10)
6. "Eş'ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin naẓm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu' merġūb ve maṣnū' itmişdür." (s.57:18)
7. "İçinde çoḳ ma'ānī-i cedīd ve elfāẕ-ı muḫtasar-ı müfīd derc eyleyüp beyān ve ḥikāyesinüñ her müşkilin ḥall idüp 'ıyān eylemişdür." (s.163:20)

ḥikāyet it-: *Anlatmak, paylaşmak.*

1. "Ḥikāyet iderler ki Āfitābī Çerāġ adlu bir maḥbūb ile münāsebet ü ülfet ṭutup mā-beynlerinde çoḳ meveddet ü maḥabbet vāḳi' olmış." (s.106:16)

ḫikāyet: *Bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması.*

1. "Ve Ana Bacı dimekle meşhūr bir ḥikāyet inşā idüp yazmışdur." (s.151:7)
2. "...ekser-i leṭāyifde didügi ebyāt hezle māyil ve ḥikāyeye mebnīdür." (s.158:20)
3. "...Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev'-i beşer olmış degül." (s.69:18)

ḫikmet: *Bir şeyin oluşundaki akıl erdirilemeyen sebep, gizli sebep.*

1. "Zencīrī taḫalluṣ itdügine daḫı ḥikmet oldur." (s.157:9)
2. "Ḳandī mahlaṣ dimege daḫı ḥikmet oldur" (s.179:13)
3. "Şarāba rūḥ-ı sānīdür diyenler ḥikmet ehlidür" (s.103:6)
4. "Ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳāyil me'ācin ü eşribe bişürmekde bī-naẓīr ve fenn-i ḥikmetden ḫabīr..." (s.178:1)

5. “Tabī‘atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup ‘ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup...” (s.68:13)

ẖil‘at: *Kaftan*

1. “Türkī kisvet ve yeñi ẖil‘at biçüp geyürdi.” (s.68:29)

ẖil‘at-ı devlet-nüvāz: *Devletin okşadığı kaftan. (Devlet eliyle giydirilmiş kaftan.)*

1. “...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma‘rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i bālāsına ẖil‘at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa‘ādetine ‘alem ü ṭırāz olmışdur.” (s.34:15)
2. “Ḥilm u seḫā ve ‘ilm ü ḥayā vücūd-ı şerīflerine ve ẕāt-ı münīflerine biçilmiş ẖil‘at-i devlet-nüvāz ve câme-i sa‘ādet-firāzdur.” (s.43:9-10)

ẖil‘at-i ḥüsn: *Güzellik kaftanı.*

1. “Boyına ẖil‘at-i ḥüsni biçüp rāst” (s.69:3)

ẖilāfet: *Halife olma durumu.*

1. “Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lü’lü-i gevher-bār ve ẖilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ẖavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taẖt-nişīn ve...” (s.13:11)

hilāl: *Hilal, yeni ay*

1. “Naḳş iden ḥaḳḳı hilāli tāḳ-ı mînā üstine” (s.58:20)
2. “Ol hilāl ebrūnuñ üstinde süreyyā beñlerüñ” (s.58:26)

hilāl-i ebrū: *Hilâl kaşlar.*

1. “...ḥüsn-i cemāl-efrūzı gökdeki güneşe daḳ ṭutar ve hilāl-i ebrūsı māh-ı neve barmaḳ baṣardı.” (s.167:10)

Hilālī: *(ö.1543) Asıl adı bilinmeyen Hilâlî, İstanbul'da doğdu. Şairin doğum tarihi, nasıl bir eğitim aldığı ve hayatıyla ilgili şuarâ tezkirelerinde yeterli bilgi yoktur.*

1. “Hilālī” (s.180:7)

ẖīle: *Bir kimseyi aldatmak, kandırmak ve yanıltmak amacıyla yapılan tertip, düzen.*

1. “Ḥīlesi çoḳ mekri çoḳ ‘ayyārdur andan ṣaḳın” (s.149:13)

ẖilm u seḫā: *Ağırbaşlı ve cömert.*

1. “Ḥilm u seḫā ve ‘ilm ü ḥayā vücūd-ı şerīflerine ve ẕāt-ı münīflerine biçilmiş ḫil‘at-i devlet-nüvāz ve câme-i sa‘ādet-firāzdur.” (s.43:8)

ḥilm u vefā: *Vakar ve vefa.*

1. “Envā‘-ı feżāyil ile ma‘rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur.” (s.41:9)

Ḥilmī: *(ö.1603)Bursa'da doğdu. Biyografik kaynaklarda Bakkalzâde Bostan olarak da bilinen Hilmî, Kâfile-i Şu’arâ’da Bekâyizâde Bursalı Bostan Efendi olarak geçmektedir.*

1. “Ḥilmī” (s.176:16)

ḥilye-i cemīl ü cemāl: *Çok güzel süs.*

1. “...ve ārāyiş-i muḫaddere-i me‘ānī-i feyeẕān ile ḥilye-i cemīl ü cemāl ve zīnet-i celīl ü celāl bulup müzeyyen ve muḥallā olmışdur.” (s.4:9)

ḥilye-i dāniş: *İrfan süsü.*

1. “...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba‘żı bu ‘ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve...” (s.138:18)

ḥilye-i fażl: *Fazilet süsü.*

1. “Ḥilye-i fażl ile müzeyyen ve zīver-i ‘ilm ile mübeyyen ehl-i ma‘rifet ve ṣāḥib-fażīlet.” (s.112:12)

ḥilye-i feżāyil: *Fazilet elbisesi.*

1. “Üçüncü ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan vüzerā-yı ‘iẕām ve ümerā-i ẕevi’l-iḥtirām ki ḥilye-i feżāyil ve zīver-i ḫaṣāyil ile muḥallā vü müzekkādur...” (s.24:7)
2. “Ḥilye-i feżāyil ile pīrāste ve zīver-i ḫaṣāyil ile ārāste fāżıl-ı devrān ve kāmil-i zamāndur.” (s.43:21)

ḥilye-i ḥikmet: *Hikmetin güzellikleri.*

1. “Ḥilye-i ḥikmet ve zīnet-i fażīlet ile mümtāz ve anda olan fażīlet ve mevleviyyet degme kimsede olmaz.” (s.61:11)

ḥilye-i ṣalāḥ: *Doğruluk cevheri, ziyneti*

1. “Ḥilye-i ṣalāḥ ile ārāste ve zīver-i diyānetle pīrāste ‘ilm ü ma‘rifet eyesini sever ve hüner-perver vezīrdür.” (s.34:16)

ḥilye-i şerī'at-ı nebevī: *Peygamber hükümlerinin güzelliği.*

1. "... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī'at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile..." (s.13:15)

himmet: *Lütuf, kerem, yardım*

1. "Felek ḳadrinden a'lā himmeti var" (s.6:16)
2. "Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu'llāhi 'aleyh raġbet ile diyār-ı 'Acemden getürüp 'āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta'yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in'ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı." (s.17:5)
3. "...niçe çilleler çıḳarup terbiyetlerine muḳārin ve himmetlerine mu'āvin olup maḳām-ı ḫılāfetine ḳadem başmış ve mertebe-i meşīḫate hem-dem olmış kimesnedür." (s.141:16)
4. "Himmet atına fikri eyle süvār" (s.72:19)

himmet it-: *İyilikte bulunmak*

1. "Ḳul olana çoġ itdi şāh himmet" (s.8:18)
2. "Ne var bir himmet itse yine Sulṭān" (s.8:24)

himmet-i 'ālī: *Himmeti yüce*

1. "Himmet-i 'ālīsini bi'llāh gör himmetsüzüñ" (s.114:24)

himmetsüz: *Emeksiz, gayretsiz.*

1. "Himmet-i 'ālīsini bi'llāh gör himmetsüzüñ" (s.114:24)

hind ü 'arab: *Hint ve Arap*

1. "Sulṭān Süleymān Şāh ḥażretlerinüñ taḫt-ı salṭanata vāḳi' olan ibtidā-i cülūslarında Şarḳ u Ġarb ve Hind ü 'Arab cāniblerine itdükleri ġazāları ve..." (s.46:27-28)

hind: *Hindistan*

1. "...Fenārī oġlı Aḥmed Paşayı Hind Mü'eyyedoġlını 'Aceme ḳaçurdı." (s.38:9)

hindū: *Ben, benek*

1. "İki hindūya beñzer kim yatup gülzāra yaṣdanmış" (s.47:10)

ḫīn-ı mülāṭef: *Latife vaktinde anında.*

1. "Esnā-yı muḥāverede ṣādır olan güftār ve ḥīn-ı mülāṭefede vārid olan eş'ārdan biri bu ḳıt'adur." (s.96:2)

ḫīre: *Şaşkın.*

1. “Erkān-ı devlet ḳatında mu‘teber ü muḥterem iken ṣoñradan pīrlik dā’iresine ḳadem başup kesret-i kitābetden merdüm-i çeşmi ḫīre ve...” (s.143:3)

ḫisāb u kitābet: *Hesap ve katiplik.*

1. “Ferāyiż ‘ilminde ġayet māhir ve ḥisāb u kitābetde nihāyetde ḳādir idi.”(s.104:7)

ḫisāb: *Hesap*

1. “Āḫiretde olur şarāba ḥisāb” (s.38:16)
2. “Ḥisāba ṣaymaz anı ehl-i defter” (s.113:20)

ḫisāb-ı ‘aḳd: *Düğümlü, zor hesaplar.*

1. “Ḥisāb-ı ‘aḳd bābında bī-naẓīr ‘ale’l-fevr barmaḳ ḥisābın bir bir idüp cevāb virmekden nihāyet-i derecede ḳādir ve...” (s.44:20)

ḫiṭāb it-: *Seslenmek*

1. “Monlā Luṭfīye ḫiṭāb idüp “baña şol kitābı alıvir” diyü emreyledi.” (s.55:8)

ḫiṭābet: *Câmide hutbe okuma, hutbe îrad etme, hatiplik.*

1. “Ṣāḥib-ma‘rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa‘ādetde beytü’l-mālden akça ta‘yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler.” (s.138:3)

ḫiṭābet it-: *Güzel ve etkili söz söylemek.*

1. “Çoḳ zamān ḫiṭābet itmiş maḳāmāt bābında ‘adīmü’l-misl olup kendü zamānında vāḥi‘ olan maḳām-şināsları cümle ḫacil ḳılmışdı.” (s.137:19)

Ḫitābī: *XVI. yüzyıl şairidir. Gelibolulu veya Midillidendir.*

1. “Ḫitābī” (s.179:3)

ḫizmet eyle-: *Hizmet etmek.*

1. “Yüz urup ḫizmet eyler gice gündüz” (s.8:9)
2. “Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i devletde ḫizmet eyleyüp ‘ulūfeye mutaṣarrıf idi.” (s.129:16)

ḫizmet it-: *Hizmet etmek, çalışmak.*

1. “...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā‘-ı ṣanāyi‘ ẓuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẓhār itmiş iken āsitān-ı sa‘ādet-

āşiyānlarında ḫizmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:9)

ḫizmet: *Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev.*

1. "...bir niçe yıl diyār-ı ġurbetde ve vādī-i miḥnetde biline ḫizmet kemerin berkidüp hem-dem-i sefer-i baḥr u ber iken..." (s.87:8)

ḫizmet-i kihterī: *Küçüklük hizmeti.*

1. "Ḳarışdıran Süleymānoġlı dimekle meşhūr ṣāḥib-cemāl nev-cevān iken merḥūm Sulṭān Bāyezīd ḥużūr-ı şerīfinde ḫizmet-i kihterī..." (s.119:18)

ḫizmet-i kitābet: *Katiplik hizmeti.*

1. "Bi'l-fi'l mevla'l-mevālī Edirne ḳāḍísı ḥużūrında ḫizmet-i kitābetdür." (s.154:2)

ḫizmet-i muṣāḥabet: *Dostluk hizmeti.*

1. "...ḫāṭır-ı kīne-güzārlarına kibr ü nifāḳ yol bulup āsitāne-i sa'ādetinden dūr ve ḫizmet-i muṣāḥabetinden mehcūr itmek içün küfr söyledi diyü..." (s.77:11)
2. "Bir ān ve bir zamān anlaruñ ḫizmet-i muṣāḥabetlerinden dūr ve mülāzemet-i meclis-i sa'ādetlerinden mehcūr olmaḳ yoġ idi." (s.95:32)

ḫizmet-i mülāzemet: *Padişahın hizmetinde staj yapmak.*

1. "...fāriġü'l-bāl olanları 'atabe-i 'ulyā vü südde-i semā-sīmālarında ḫizmet-i mülāzemetde İlāhī pāyidār u üstüvār eyle ve..." (s.24:25)

ḫizmet-i mülāzemet-i pādişāh: *Padişahın hizmetinde staj yapmak.*

1. "...ḫizmet-i mülāzemet-i pādişāh ile 'ömri āḫire yitişüp sarāy-ı ġurūrdan baḳā-yı sürūra rıḥlet itdi." (s.76:7)

ḫizmetkār: *Hizmet eden kimse, hizmetçi.*

1. "Ḫizmetde iken Sulṭān Ḳorḳuduñ yanında ḫizmetin ider ḫāṣṣa maḥbūblarından Piyāle-nām bir yarar ḫizmetkār ġulām adına..." (s.109:14)
2. "Sancaḳbegleri daḫı ol sancaḳda olalar ve sipāḥīler maḥbūb ḫizmetkārlar arḳasında ḫoş geçeler." (s.128:28)

ḫizmetlen-: *Görevlendirilmek.*

1. "...her ne ḫizmete olursa Karaca Paşayı ḫizmetlenüp hem vezīrlik ve

hem defterdārlık ḫizmetin ider." (s.51:18)

Ḫodāvend-i cān u Ḫodāvend-i huş: *Canı ve aklı yaratan Allah.*

1. "Hodavend-i can u Hodavend-i huş" (s.85:22)

Ḫodāvend-i rūz u Ḫodāvend-i rāz: *Günün ve sırların sahibi Allah.*

1. "Hodavend-i ruz u Hodavend-i raz" (s.86:1)

Ḫodāvend-i rūzī-dih u rāz-pūş: *Rızk veren, ayıpları gizleyen Allah.*

1. "Hodavend-i ruzi-dih u raz-puş" (s.85:23)

Ḫodāvend-i sūz u Ḫodāvend-i rāz: *Acının ve sırların sahibi Allah.*

1. "Hodavend-i suz u Hodavend-i saz" (s.86:2)

ḫokḳa-i pür:*Dolu hokka.*

1. "Dehenüñ ḫokḳa-i pürdür ü lebüñ mercāndur" (s.170:20)

ḫokna it-: *Enjeksiyon etmek, şırınga vurmak.*

1. "Sen ḫíd bi'l-fi'l mestsin niçün yemīn idersin dinilecek pādişāh-ı 'ālem-penāh ḳorḳısından şarābı ḫoḳna itdürdüm didi." (s.81:8)

ḫor u zelīl: *Değersiz ve küçümsenen*

1. "Ben itüñ gibi ḳapuñda yürürem ḫír u zelīl" (s.65:14)

Horāsān: *Horasan, Orta Asya'da büyük bir yerleşim yeri*

1. "Ve Ḫorasān mīrzādelerinden sa'ādet-penāh vilāyete bārgāh Emīr Devletşāh ki zīver-i dāniş ü fazīlet ile ārāste ve..." (s.4:23)

ḫoş geç-: *Güzel vakit geçirmek, eğlenmek*

1. "Sancaḳbegleri daḫı ol sancaḳda olalar ve sipāḥīler maḥbūb ḫizmetkārlar arḳasında ḫoş geçeler." (s.128:27)

ḫoş gel-: *İyi bir etki yaratmak.*

1. "Ḫoş gelür baña kūyunuñ yanı" (s.155:9)
2. "...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa'āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi." (s.29:21)**9.** "Ol esnāda merḥūm Sulṭān Bāyezīd Monlā Sa'yīnüñ bir ġazelin

bulup ṭab‘-ı şerīflerine ġāyet ḫoş gelüp...” (s.104:28)

ḫoş gör-: *Hoş vakit geçirmek, iyi yaşamak*

1. “Bahār geçdise n’ola ḥazānı ḫoş görelüm” (s.133:19)
2. “Zamān zamāna irişmez biz anı ḫoş görelüm” (s.133:20)

ḫoş gör-: Müsâmaha ile karşılamak, kızılacak bir şeyi hoş görü ile karşılayıp affetme

1. “Her ki yārı ḫoş görür ḳomaz bu güni yarına” (s.97:13)

Ḫoş -ṭāb‘: *hoş tabiatlı; güzel huylu olmak.*

1. “Ḫoş -ṭāb‘ dervīş-nihād ve üslūb-ı şi‘rde kāmil üstād kimesne idi.” (s.135:5)

ḫoş ṭut-: *Birinin dileğini yerine getirerek onu sevindirmek.*

1. “Beni ḫoş ṭutdı segān-ı kūy-ı cānānuñ yine” (s.164:1)

ḫoş: *Güzel, a'la, iyi.*

1. “Böyle ḫoş tertīb ile buldı niẕām” (s.71:14)
2. “Ḫulḳı vü ṭab‘ı ḫoş yigitdür.” (s.155:6)
3. “Selīḳī-ṭab‘ olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle didügi eş‘ārı laṭīf ü dil-keş vü ekser-i ebyātı vü maṭla‘ları ġāyet ḫoş vāḳi‘ olmışdur.” (s.88:8)
4. “...ṣāḥib-faẓl arasında mümtāz nāzük-ṭab‘ bir ḫoş yigit idi.” (s.63:13)
5. “Ve kendüsi daḫı ḥāfıẕ-ı Kelamu’llāh ve ġāyet bī-bedel ra‘nā ḫoş şāh-āvāz ve ẕihni açuḳ eş‘ārı ḫoş-āyende ve...” (s.170:12)
6. “Ḫoş idi vuṣlat olsa ‘ādetümüz” (s.142:17)
7. “Nicesin ḫoş mısın ṣafāca mısın” (s.181:19)
8. “Ḫoş kişi idi.” (s.132:8)
9. “...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb‘ elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi.” (s.60:9)
10. “Ḫoş sen ol peyġāmberlerüñ her birinüñ bir bir adın söyle ben de bir bir saña aḳça vireyin didi” (s.16:2)

Ḫoşā: *Ne hoş, ne güzel.*

1. “Ḫoşā ki meykede küncinde bir yataġum ola” (s.61:20)

ḫoş-āyende: *Hoşa giden, hoşlanılan, beğenilen. Şiir için niteleyicidir.*

1. “Rūmilinden Manastır-nām ḳaṣabadandur ḳāḍí olmış ḫoşī kişidür.” (s.154:21)
2. “Eş‘ārı rengīn ve naẕmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende ‘āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla‘larına nihāyet yok.” (s.96:25)
3. “...eş‘ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẕı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-āyende bī-bedel naẕmı ġarrā ve ġazelleri güzel.” (s.74:13)
4. “Ḫoş-āyende eş‘ārı çoḳ ve ra‘nā ebyātınuñ emsāli yoḳ.” (s.180:17)
5. “Eş‘ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde üslūb-ı ġazelde māhir ve ṣanāyi‘-i şi‘re ḳādir kimesnedür.” (s.79:16)
6. “ ‘Ām gīr ra‘nā ġazelleri ve ḫoş-āyende zībā maṭla‘ları var.” (s.102:4)
7. “Ve kendüsi daḫı ḥāfıẕ-ı Kelamu’llāh ve ġāyet bī-bedel ra‘nā ḫoş şāh-āvāz ve ẕihni açuḳ eş‘ārı ḫoş-āyende ve...” (s.170:12)
8. “Ḫaylī ehl-i dil nāzük kāmil ḫoş-āyende ‘āmgīr eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.103:15)
9. “Merḥūm Aḥmed Paşanuñ nice ġazeliyyātını taḫmīs itmiş ḳābil kişi ve kendüsi dil-ḫoşī eş‘ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde.” (s.131:8)
10. “Eş‘arı ‘āmgīr ve ḫoş-āyende olduġı ḥay-siyyetle beyne’n-nās çoḳ oḳunur pesendīdedür.” (s.144:23)
11. “Ḫoş-āyende eş‘ārı var.” (s.153:13)
12. “ ‘Āşıḳāne sözleri ve ḫoş-āyende ġāzelleri var.” (s.166:1)
13. “Ḳaṣāyidi laṭīf ü dil-peẕīr ve ġazeliyyātı ḫoş-āyende vü bī-naẕīr dīvānı meşhūr ve ebyātı ehl arasında meẕkūrdur.” (s.77:5)
14. “...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā’ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab‘larından ṣādır olan nāzük maṭla‘lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba‘zı ebyāt u maḳṭa‘ yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta‘yīn olundı.” (s.9:25)
15. “Ḫoş-āyende ġarrā ġazelleri ra‘nā maṭla‘ları var.” (s.140:18)

ḫoşca: *Hoş bir tarzda, iyice, güzelce*

1. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẕmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:5)

2. “Ḫoş-ṭab‘ hevesmend ve eş‘ārı ḫaylī ḫoşca engīzlikler ḳaṣd ider derdmend yigitdür ve fenn-i şi‘rde çoḳ mümāreseti ve...” (s.184:5)
3. “Ḫoşca laṭīf itmişdür.” (s.151:7)

ḫoş-ḥāl ol-: *Hali vakti yerinde olmak.*

1. “...fāriġü’l-bāl ferāġat üzerine ḫoş-ḥāl olup ṣafā-yı ḫāṭır ile şi‘re teveccüh-i küllī itseler Ḫusrev-i Deḥlevī’nüñ eş‘ārı ki bunca söz ile meşhūr-ı āfāk olmışdur.” (s.20:9)

ḫoş-ḥāl ü mesrūrü’l-bāl ol-: *Mutlu olup sevinçten uçmak.*

1. “...eknāf-ı cihāna ṭopṭolu olmaġla yir yüzi ḫalḳı żürefāsı ve dünyā ehli fużālāsı anuñla ḫoş-ḥāl ü mesrūrü’l-bāl olurlardı.” (s.95:17-18)

ḫoş-kitābet: *Güzel yazı.*

1. “Ḫoş-kitābeti var idi.” (s.142:10)

ḫoş-ṭab‘ u nev-niyāz: *Hoş tabiatlı ve yeni yakarışlı. Yani kaleminin güzelliği doğuştan olamak ve bu şairlik işine yeni başlamak.*

1. “...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda żuhūr bulan żevḳ-i selīm ve żihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab‘ u nev-niyāz şu‘arā ve żurefā yigitler ki...” (s.9:20)

ḫoş-ṭab‘ ü pür-idrāk: *Güzel huylu ve çok anlayışlı.*

1. “...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev‘ ‘ilme ḳādir żihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ ü pür-idrāk yigitdür.” (s.153:25- s.154:1)

ḫoş-ṭab‘: *Hoş tabiatlı, güzel huylu*

1. “Ḫoş-ṭab‘ yigitdür.” (s.178:18)
2. “Ḫoş-ṭab‘ kimesne idi.” (s.138:6)
3. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük ādemdür.” (s.40:24)
4. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẓmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:4)
5. “Ṣāḥib-fażl ḫoş-ṭab‘ kimesne idi.” (s.61:25)
6. “Yedinci bihişte mensūb olan ḫoş-ṭab‘ āzāde-dil aṣḥāb-ı ‘irfān ve aḥbāb-ı suḫan-dān ṣā‘ir-i nāzük fāżıl u kāmil kimesnelerüñ vaṣfındadur ki...” (s.139:6)
7. “Ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük-vücūd pür-şevḳ ve ‘ıyş ü ‘işret sever lā’ubālī ehl-i żevḳ kimesne idi.” (s.100:27)

8. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük-dil fāżıl kişi idi.” (s.32:20)
9. “Ḫoş-ṭab‘ yigit eş‘ārı laṭīf rindāne ve ġazeliyyātı laṭīf derdmendānedür.” (s.88:26)
10. “Ḫoş-ṭab‘ ḫatundur” (s.159:19)
11. “Ḫoş-ṭab‘ kimesnedür.” (s.156:5)
12. “Ḫoş-ṭab‘ mesel-gūy ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz” (s.31:15-16)
13. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük kimesne olup diyar-ı ġurbete Sulṭān Cem ile bile gitmişlerdendür.” (s.121:12)
14. “Edviye bilmekde bī-mānend ve ḫoş-ṭab‘ derdmend kimesnedür.” (s.182:15)
15. “ ‘İlme kūşiş itmiş ḫoş-ṭab‘ pāk-nihād ve fenn-i şi‘rde kāmil ü üstād kimesne idi.” (s.143:19-20)
16. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve nihāyet mertebede ḳābil yigitdür.” (s.164:8)
17. “Ḫoş-ṭab‘ hevesmend ve eş‘ārı ḫaylī ḫoşca engīzlikler ḳaṣd ider derdmend yigitdür ve fenn-i şi‘rde çoḳ mümāreseti ve...” (s.184:4)
18. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde eş‘ārı ḥālden ḫālī degül” (s.90:5)
19. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni pāk şā‘irdür.” (s.49:14)
20. “Nihāyet-i derecede ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳāne ve nāzük güzel rindāne eş‘ārı ve sözleri var.” (s.175:10)
21. “Şi‘re ḫaylī mümāreset itmiş ḫoş-ṭāb‘ kimesnedür.” (s.173:10)
22. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük kimesne idi.” (s.125:14)
23. “...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab‘ nāzük-mizāc ‘ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür.” (s.44:7)
24. “Anaṭolı vilāyetinden ehl-i ‘işret ve ṣāḥib-ṣoḥbet ḫoş-ṭab‘ naẓmı şekker-bār ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.156:22)
25. “El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab‘ nāzük ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister.” (s.15:16)
26. “Yedinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘ olup ẕikr olan ḫoş-ṭab‘ nāzük ẕurefā vü fuṣāḥā kimesneler ki...” (s.160:13)
27. “Ḫoş-tab‘ selāset -i vezni ve ḫūb açuḳ ẕihni var.” (s.118:19)
28. “Ḳāḍí olmış ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳ-meşreb ve şūrīde-mezḫeb kimesnedür.” (s.147:9)
29. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp şa‘ir olmış ḫoş-ṭab‘ taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür.” (s.176:17-18)

30. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı laṭīf ü kendüsi ḫaylī ḥarīf ehl-i dil.” (s.137:7)
31. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı revān ve ebyātı firāvān kimesne idi.” (s.151:5)
32. “Ḫoş-ṭab‘ kimesnedür.” (s.157:21)
33. “ ‘İlme meşġūl ḫoş-ṭab‘ kimesnedür.” (s.172:6)
34. “Ḫoş-ṭab‘ güzel yigitdür” (s.174:14)
35. “Ḫoş-ṭab‘ ra‘nā eş‘ārı ve güzel güftārı var.” (s.185:4)
36. “Ḫoş-ṭab‘ dervīş-nihād kimesnedür.” (s.147:16)
37. “Ḫoş-ṭab‘ güzelce engīzlikler ider nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.184:16)
38. “Fenninde üstād-ı kāmil ve ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil çoḳ eş‘āra ve ziyāde āsāra mālik kimesnedür.” (s.158:6)
39. “Ḫoş-ṭab‘ ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẕmı selīs ve edāsı nefīs ‘Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.53:7)
40. “Ḫoş-ṭab‘ kimesnedür” (s.183:17)
41. “Ḫoş-ṭab‘ ve istiḳāmet-i ẕihni ve selāmet-i vezni var.” (s.152:4)
42. “Ve kendüsi niçe zamān ḫızāne-i ‘āmīre kātiblerinden olup çok ma‘ārife mālik ṣāḥib-ma‘rifet meẕāhib-i ma‘ārife sālik‘ ḫoş-ṭab‘ kişidür.” (s.145:8)
43. “Ḫoş-ṭab‘ süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu ‘ilmüñ ḳāyili olup ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.73:12)
44. “‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil ḫoş-ṭab‘ ḳāḍí olmış kişidür.” (s.162:20)
45. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:9)
46. “Kendüsi ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük yigit ġarra ġazelleri ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.75:16)
47. “Pārsī dile mā‘il ḫoş-ṭab‘ ḳābil yigitdür” (s.171:3)
48. “Ṣāḥīb-ma‘rifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi.” (s.48:8)
49. “Üslūb-ı inşāya ve kavā‘it-i mükātebāta çok mümāreset itmiş ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve kendüsi bī-pervāāzāde-dil eş‘ārı çoḳ ‘ale’l-fevr dimekde naẕīri yoḳ ve…” (s.135:16)
50. “Ḫoş-ṭab‘ kimesne idi.” (s.54:6)

51. “Monlā-zādelerde bu deñlü ḫoş-ṭab‘ nāzük şūḫ dil-keş kişi olmaz.” (s.110:14)
52. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:6)
53. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīde ḳāżí-‘asker olmış ḫoş-tab‘ nāzük kimesne idi.” (s.36:8)
54. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-dān ve söz naẕmında firāvān kimesne idi.” (s.130:5)
55. “Ḫoş-ṭab‘ ẕevi’l-iḳtidār Pārisī vü Türkī dilde eş‘ār diyüpdür.” (s.27:12)
56. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve eş‘ārı ziyāde artuḳdur.” (s.133:8)
57. “ ‘Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẓ eyleyüp ma‘ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş‘āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab‘ nāzük sāl-ḫírde kişi idi.” (s.91:9-10)
58. “...niçe çilleler çeküp ṣífī olmış ḫoş-ṭab‘ kimesnedür.” (s.128:9)

ḫoş-ṭab‘:*Kaleminin güzelliği doğuştan olan.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ ḫāṣṣa ma‘niye mālik kimesnedür.” (s.148:7)
2. “Ḫoş-ṭab‘ faṣīḥ ve sözleri melīḥ ḫaylī elfāẕ u eş‘āra mālikdür.” (s.143:5)
3. “Ḫoş-ṭāb‘ selīḳī ṣā‘ir ve kendü ṣan‘atında māhirdür.” (s.157:9)
4. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni selīm ve eş‘ārı mülāyim.” (s.115:11)
5. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-āferīn eş‘ārı sebük ü şīrīn ve naẕmı dürr-i semīn güzel ü lāṭīf ve ġāyet-i letāfetinden sözleri ḫafīf kimesnedür.” (s.122:12)
6. “...ṣāfī-dil pāk-nihād kendü ḥālinde eş‘ārı ile mu‘tād ḫoş-ṭab‘ eş‘ārında ḫaylī leṭāfet ve naẕmında çoḳ ḥalāvet var.” (s.65:23)
7. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā‘at gösterüp şi‘re heves itmiş ḫoş-ṭab‘ laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş‘ārı var.” (s.133:17)
8. “Çoḳ ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta mālik ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil kimesne idi.” (s.129:13)
9. “Ḫoş-ṭab‘ kimesnedür.” (s.155:11)
10. “Ve kendüsi ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı bī-bedel mecẕūb-ṣıfat muḫteri‘ şā‘irdür.” (s.171:17)
11. “Eş‘ārında eyü ḳasdlar ider ḫoş-ṭab‘ elfāẕı hem-vār ve naẕmı ḫūb u üstüvār kimesnedür.” (s.127:13)
12. “Ḫoş-ṭab‘ bedīhe -gūy şā‘irdür.” (s.144:21)

13. “Ḫoş-ṭab‘ naẕma ḳādir yigitdür.” (s.181:5)
14. “Ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳ-meşreb vāfir eş‘āra mālik eş‘ārı ‘āşıḳāne ve elfāẕı merdāne çoḳ levendlik itmiş lā’ubālī kimesnedür.” (s.183:6)
15. “Ve ba‘żı ḫoş-ṭāb‘ şu‘arā ve nāzük-mizāc ẕurefā ki bu bende anlaruñ mülāzemeti ḫiẕmeti ile müşerrefü’l-ḥāl ve muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫşları ile mesrūrü’l-bāl olup...” (s.9:12)
16. “Ḫoş-ṭab‘ ġazeliyyātı rindāne ve eş‘ārı nāzükāne kimesnedür.” (s.164:22-23)
17. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve ẕihni açuḳ ehl-i ma‘rifet kāmil yigitdür.” (s.155:18)
18. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.134:1)
19. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs ve bu bir ḳaç beyt anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur ki ẕikr olınur.” (s.123:6)

ḫū ol-: *Huy olmak, huy haline gelmek.*

1. “ ‘Āşıḳı çün bī-vücūd itmek olupdur ḫū saña” (s.140:4)

ḫū: *Huy, tabiat.*

1. “Baña hem ḫū durur bir nāza biñ dürlü niyāz itmek” (s.132:2)

ḫūb: *İyi, güzel*

1. “Eş‘ārı rengīn ve naẕmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende ‘āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla‘larına nihāyet yok.” (s.96:25)
2. “ ‘İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi‘rde ma‘mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā‘ide-i naẕmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve...” (s.79:26)
3. “Ve kendüsi ḫūb tīr-endāz ve suḫan-perdāz.” (s.151:18)
4. “Ḥaḳ budur ki bunlar didügi maṭla‘ Ḫᵛāce Selmān şi‘rine ḫūb cevāb düşmişdür.” (s.42:15)
5. “Ġāyet ḫūb düşürmişdür.” (s.49:11)
6. “Kendüsi daḫı ‘ilm-i nücūmı ḫūb bilürdi.” (s.79:16)
7. “Ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür” (s.31:15)
8. “Ḫūb müverriḫ suḫan-āferīn leṭāyif ehli muṣāḥib idi.” (s.148:24)
9. “Pür-idrāk fehmi güzel ve ṭab‘ı pāk ḫūb ādemī kimesne idi.” (s.132:17)

10. “Ḫaylī ma‘rifet taḥṣīl itmiş ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve nükte-perdāz.” (s.154:10)
11. “Ḫoş-tab‘ selāset -i vezni ve ḫūb açuḳ ẕihni var.” (s.118:20)
12. “Ve ‘ilm-i remli ġāyet ḫūb ve fenn-i şi‘ri mergūb bilür.” (s.144:22)
13. “Ṣan‘atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz ‘ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür.” (s.156:14)
14. ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma‘ānī ve bedī‘ ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil ‘ilm-i şi‘ri ḫūb bilür kimesne idi.” (s.113:14)
15. “İclās-ı ‘āliyelerine nedīm ve ḫalvet-i ḫāṣlarına muḳīm olup ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve fünūn-ı ulūmı mergūb taḥṣīl itmiş.” (s.76:6)
16. “Ehl-i faẓl ṣāḥib-ma‘rifet ḳā‘ide-i ‘ilm ü ḥikmeti ḫūb bilür faṣīḥ ü belīġ ve her fenne tetebbu‘ itmiş...” (s.60:7)
17. “...ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı bedī‘ ü beyānı mergūb iḥāṭa itmiş ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī eş‘ārı var.” (s.161:16)
18. “Elfāẓı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẓmı merġūb bilür kişi idi.” (s.99:26)
19. “Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā‘it-i eş‘ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẓmı maḥbūb bilürdi.” (s.86:21)
20. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẓı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:10)
21. “Ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve eṭvār-ı naẓmı merġūb bilürdi.” (s.114:14)
22. “Ḫūb eş‘ārı ve ra‘nā güftārı var” (s.171:4)
23. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ḫūb ḳāmil yigit idi. ” (s.165:3)
24. “Ḫūb eş‘ārı ve ġarrā güftārı var.” (s.106:9)
25. “Ḫūb ṭabī‘atı var.” (s.124:6)
26. “Ḫūb eş‘ārı ve laṭīf ebyātı var.” (s.78:12)
27. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḫūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş.” (s.84:22)

28. “Ġazeliyyātı ḫūb u naẕmı merġūb kişidür.” (s.146:21)
29. “Eş‘ārı ḫūb ve güftārı merġūb ṭab‘ı letāfeti ve ẕihni istiḳāmeti fevḳa‘l-ḥad maḥbūbdur.” (s.43:12)
30. “...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi.” (s.68:28)

ḫūb bil-: *Çok iyi bilmek.*

1. “Et‘ime ḳısmını ḫūb bilür bişirürdi.” (s.134:19)

ḫūb eyle-: *Güzel yapmak.*

1. “Ḥaḳḳü’l-inṣāf ġāyet ḫūb eylemişdür.” (s.73:8)

ḫūb u üstüvār: *Güzel ve kuvvetli.*

1. “Eş‘ārında eyü ḳasdlar ider ḫoş-ṭab‘ elfāẕı hem-vār ve naẕmı ḫūb u üstüvār kimesnedür.” (s.127:13-14)

ḫubb-ı āl: *Yüksek sevgi. yüce sevgi.*

1. “Mīr Efendi bendesiyem meẕhebümdür ḥubb-ı Āl” (s.67:3)

ḫūb-ḫū: *Güzel yaratılışlı*

1. “Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā‘ide-i naẕmı laṭīf ü mu‘tedil eş‘āriyle iştihār bulmış ve...” (s.103:15)

ḫūb-idrāk: *Güzel anlayış, iyi anlayış.*

1. “Ḫūb-idrāk ü ẕihni pāk Büzürcmihr-i sānīdür dirler idi.” (s.32:20)
2. “Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab‘ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi.” (s.40:10)
3. “Ġazeliyyātı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk.” (s.148:8)
4. “Elfāẕı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk ṣāḥib-fāżilet ve kemāl eyesi pür-ma‘rifet naẕmı laṭīf ü maṣnū‘ ve...” (s.74:28-29)

ḫūb-nefes: *Hoş sesli.*

1. “...ziyāde ḫūb-nefes ehl-i Kelāmu’l-lāh ṣāḥib-tertīb ṣāliḥ ü ‘ābid ve zāhid kimesne idi.” (s.170:6)
2. “Ġāyet ḫūb-nefes kimesne idi.” (s.128:1)

ḫūb-rū: *Güzel yüzlü*

1. “Vaṣla-i ṣalavāt gül-i zībā gibi ḫūb-rū ve teslīmāt-ı nāmiyāt sünbül-i muṭarrā gibi semen-bū...”(s.3:15)

ḫuccetu: *Belgeler.*

1. “Hazihi huccetu mebaniha” (s.62:17)

ḫucec: *Şerîat mahkemeleri kadıları tarafından düzenlenen resmî belge.*

1. “Muḳaddemā Maġnisā ḳāḍísı iken virdügi ḫucece yazduġı manẕūm imżā budur ki ẕikr olınur.” (s.62:15)

ḫuceste-fercām ol-: *Mutlu sona ulaşmak.*

1. “...ve şā‘ir ḫuceste-fercām olup bu ṭabaḳadan mertebe-i vilāyete ve derece-i sa‘ādete yitişmiş ‘azīzler çoḳdur.” (s.4:5)

Ḫudā: *Allah, Tanrı, Rab.*

1. “Ḫudā ḳılup naẕar-ı luṭfa her birin manẕūr” (s.64:26)
2. “Her demde aña Ḫudā yār olsun” (s.139:2)
3. “Bed-du‘ā itmezem ammā ki Ḫudādan dilerem” (s.160:8)

ḫudemā: *Hademeler.*

1. “...Medīne ḫudemāsına vilāyet-i Rūmda ta‘yīn olınan ṣurrelerin Ka‘betu’llāh şerrefeha’llāh cānibine anuñla irsāl buyurup...” (s.102:9)

ḫulī-i faḳr u ḳanā‘at: *Kanaat ve fakirlik süsü.*

1. “...ve ḥulī-i faḳr u ḳanā‘at ile pīrāste olup tekā‘üd iḫtiyār idüp ḳalmış idi...” (s.4:25)

ḫulī-i sünnet-i muṣṭafavī: *Hz. Muhammed'in değerli sünneti.*

1. “... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī‘at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i ‘ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-mîsāl itmişlerdür.” (s.13:15)

ḫulḳ: *Ahlak.*

1. “Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab‘ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi.” (s.40:8)
2. “Ḫulḳı vü ṭab‘ı ḫoş yigitdür.” (s.155:6)
3. “...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb‘ elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi.” (s.60:8)

4. “Seveliden berü sen ḫulḳı vü ḥüsni ḥaseni” (s.113:22)

ḫulḳ u luṭf: *Huy ve lütuf.*

1. “Ḫulḳ u luṭfına nihāyet ṭatlu sözine ve insāniyyetine ġāyet yoġ idi.” (s.167:17)

ḫullān-ı vefā: *Sadık arkadaşlar.*

1. “Ve kendüsi bu cem‘iyyetde bile bulunup eş‘ārı daḫı küllī Türkī olup ba‘żı yārān-ı ṣafā ve ḫullān-ı vefā anı bu cümleden ayru olmaḳ münāsib görmedükleri cihetden bu teẕkireye yazılup ẕikr olındı.” (s.183:4)

ḫulūl: *Dahil etme, içine girme*

1. “İttifāḳ kibr ü nifāḳ dimāġlarına ḥulūl ve ḥıḳd u ḥased fikr-i fāsidlerine yol bulup...” (s.29:9)
2. “Pādişāh ḫiẕmetine ḳadīm ü hem-dem nedīm olan şā‘irlerden ba‘żı reşk idüp cevf-i dimāġlarına ḥıḳd u ḥased ḥulūl ve...” (s.77:10)

ḫumār: *(içkiden sonra gelen) baş ağrısı, mahmurluk*

1. “Niçe her lahẕa deng ü köhne ḫumār” (s.72:27)

ḫūn kend: *Kan eden.*

1. “Şuhi ki mi nehorde dil-i halk hun kend” (s.21:18)

ḫūn: *Kan.*

1. “Surh-ı serem igrake ḫūnem melāmet sāḫtem” (s.20:19)

ḫūn-ı a‘dā: *Düşmanların kanı.*

1. “... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī‘at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i ‘ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür.” (s.13:18)

Ḥūr u cennet: *Huri ve cennet.*

1. “Ḥūr u cennet isteseñ k’ola fütūḥ” (s.150:18)

ḫūr u ġılmān: *Cennetteki kız ve cennetteki erkek.*

1. “...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba‘żı bu ‘ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan

ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve…” (s.138:19)

ḥūr: *Cennet kızı, huri.*

1. “Cennete döndi cihān bir ḥūr elinden bāde iç” (s.92:6)

ḫurde-bīn: *Detaycı, detaylara önem veren.*

1. “ ‘Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür.”(s.108:13)

ḫurrem eyle-: *Sevindirmek.*

1. “Hemīşe tāze vü ter ḫurrem eyle” (s.160:24)

Ḫurşīd ü Feraḫ-şād: *Cem Sultan'ın yazmış olduğu mesnevinin adıdır.*

1. “Ve mesnevīye tetebbu‘ idüp Ḫurşīd ü Feraḫ-şād adlı bir kitāb dimişdür.” (s.19:7)

Ḫurşīd ü Feraḥşād: *Mevlana Şeyhoğlu'nun mesnevisidir.*

1. “Merḥūm Sulṭān Yıldırım Bāyezīd adına Ḫūrşīd ü Feraḥşād adlu kitabı naẓm itdi.” (s.73:3)

Ḫurşīd ü Mihr: *XVI. yüzyıl şairi Fikri'nin eseridir.*

1. “Ḫurşīd ü Mihr adlu kitāb yazmışdur.” (s.163:18)

ḫurşīd: *Güneş.*

1. “Tā ki te‘sīr itmeye ḫurşīd iy māhum saña” (s.41:16)

ḫurşīd-i enveri: Parlak güneş.

1. “...eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:24)

ḫūrşīd-i meh-peyker: *Ay gibi parlak sevgili.*

1. “Eyā ḫūrşīd-i meh-peyker cemālüñ Müşterī-manẓar” (s.73:30)

hūrşīd-i ṭal‘at: *Parlak güneş*

1. “Vefādan çün ‘ālāmet yoḳ hey ol hūrşīd-i ṭal‘atda” (s.135:21)

ḫurşīd-ruḫ: *güneş yüzlü, sevgili.*

1. “Ṣubḥa dek her gice iy ḫurşīd-ruḫ sen māhdan” (s.18:2)

ḫurşīd-tekvīn: *Hurşid yaratılışlı*

1. “Ḫurşīd-tekvīn Süleymān-nigīn Yūsuf-ı Mışr-ḫilāfet ṣāḥib-livā-yı kerāmet pādişāh-ı ẕıllu’llāh ḥażret-i Sulṭān Süleymān Şāh.” (s.10:28)

Ḫusrev ü Şīrīn: *Çift kahramanlı aşk hikâyelerinden olup erkek kahramanı Hüsrev, kadın kahramanı Şirin'dir.*

1. “Ḫusrev ü Şīrīn üslūbında Gül ü Ḫusrev adlu bir kitābı var.” (s.140:22)
2. “...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi.” (s.68:27-28)
3. “Ḫusrev ü Şīrīn ṣāḥibi Mevlānā Yūsuf Şeyḫīnüñ aḳrabāsındandur.” (s.54:4)
4. “Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn kitābı tercümesine mübāşeret idüp...” (s.69:22)
5. “ ‘Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi‘-i şi‘rde māhir ve üslūb-ı naẕma ḳādir ḳāḍí olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẕmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür.” (s.111:14)
6. “Ve kendüsi Ḫusrev ü Şīrīn naẕmına meşġūl oldı.” (s.69:30)
7. “Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān Hātifī naẕm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür.” (s.50:25)
8. “Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli‘i nā-müsā‘id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine yitişüp ḳabri Germiyāndadur.” (s.70:23)
9. “Mevlānā Şeyḫīnüñ vefātından ṣoñra Ḫusrev ü Şīrīni itmāma yitişdürüp beyāża bu çıḳarmışdur.” (s.73:7)

ḫusrev-i ‘acem: *Acem sultanı.*

1. “...mürebbiyyü’l-fużalā müdeḳḳıḳü’l-büleġā ḫusrev-i ‘Acem Sulṭān Hüseyn-i Bayḳara yanına varup anda...” (s.119:21)

Ḫusrev-i Deḫlevī: *XIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIV. yüzyıl başlarının Hindistan’daki Farsça söyleyen tanınmış ünlü arif ve şairlerindendir.*

1. “...elfāẕ-ı le‘ālī-irtisāmını taġaffül ü taḫayyül eylemeye ve Ḫusrev-i Dehlevī ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī daḫı

ġazeliyyātınuñ aṣlā ḫayāline irmeye." (s.47:5)

2. "...fāriġü'l-bāl ferāġat üzerine ḫoş-ḥāl olup ṣafā-yı ḫāṭır ile şi're teveccüh-i küllī itseler Ḫusrev-i Deḥlevī'nüñ eş'ārı ki bunca söz ile meşhūr-ı āfāk olmışdur." (s.20:9-10)

Ḫusrev-i rūm: *Anadolu'nun Hüsrev'i.*

1. "Bir kimesneyi ki tevārīḫde Monlā İdrīs gibi ṣāḥib-faẕl u ehl-i hüner Ḫusrev-i Rūm diyü ẕikr ider aña medḥ u ta'rīf ve taḥsīn-i laṭīf ancaḳ olur artuġ olmaz." (s.97:6)
2. "Necātīyi Ḫusrev-i Rūmdur diyü yazup ma'lūm ider." (s.97:4)

ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırān: *Padişah, hükümdar.*

1. "İlāhī ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı"(s.52:12)
2. "Cihān ḫusrevleri vü tāc-dārı" (s.8:10)
3. **"**Cihān ḫusrevleridür aña çāker"(s.6:18)
4. "Cihān ḫusrevlerine işigini secdegāh eyle" (186:12)
5. "Bu cihān ḫusrevlerini ḳapusında bende ḳıl" (s.67:26)

ḫuṣūṣ: *Konu, mevzu.*

1. "Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ." (s.32:15)
2. "Lakin elfāẕ u ma'ānī bābında ve ḥikāye basṭı ḫuṣūṣında ve cā-be-cā münāsebetle emsāl īrād itmekde..." (s.69:16)

ḫuṣūṣa: *Özellikle.*

1. "Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev' hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i 'ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür." (s.14:22)

hūşyār ol-: *Aklı başına gelmek, kendine gelmek, uyanmak.*

1. "...beden ḳırṭāsın ocaḳlara yaḳup Āfitābī hūşyār olup bu ḫāli göricek bu beyti didi." (s.107:12)

ḫuṭbe oḳut-: *Padişahlık alameti. Cuma ve bayram namazları sırasında minberde padişahın adının, unvan ve lakaplarının "hatip" tarafından okunması ile padişahlığın ilanı.*

1. "Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt

olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı." (s.18:8)

ḫuṭūr u ḫalecān: *Hatıralar ve heyecanlar.*

1. "...ve dil-i bīmāra ṣıḥḥat irüp ḫātır-ı fāṭıra ḫuṭūr u ḫalecān ve dil-i nā-şāda mürūr u güẕerān iderdi..." (s.5:10)

hūy u hāy: *İnilti, gürültü, feryat.*

1. "...rindān-ı cihān-ı nāzük-ṭab'ān hūy u hāyından zemīn ü zamān ṭanṭana-i ṭanīñ ile pür-ḳīl u ḳāl olmışdur." (s.95:21)

ḫuz: *(tuttu, aldı) kelimesinin emir kipi: tut*

1. "Ḫuz mine'l-'ayşi naṣīben ve mine'l-'ömri niṣāb" (s.83:22)

ḫużūr it-: *Huzura ermek.*

1. "Memleket ḫalḳı ḥużūr idüp ḫayr du'ālar iderler." (s.35:1-2)

ḫużūr: *Önemli bir makāmın veya kişinin var olduğu, bulunduğu yer, o makam veya şahsın önü, katı, yanı.*

1. "Pādişāh ḥużūrına iletdiler." (s.81:5)
2. "Gūyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı 'Acemden sāzende 'Abdü'l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında 'ale'l-fevr..." (s.90:20)
3. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed ḥużūrında itdügi bu cins laṭīfelere ve bu nev' saḳīfelere nihāyet yoḳdur." (s.55:23)
4. "Germiyanoġlınuñ ḥużūrında olup nişāncılıḳ ve defterdārlıḳ ḫiẕmetin iderdi." (s.72:9)
5. "Ve Vaṣṣāf bunca ma'ānī-i bedī' ve leṭāyif-i cihān iken anuñ ḥużūrında inṣāf ki mānend-i kūdek-i debistān ve Tevārīḫ-i tācü'l-me'āsīr ve..." (s.46:21)
6. "Bi'l-fi'l mevla'l-mevālī Edirne ḳāḍısı ḥużūrında ḫiẕmet-i kitābetdür." (s.154:2)
7. "...elfāẕ-ı dürer-bārlarına efkār-ı ṭab'-ı zeḫḫārlarından leṭāfet ü ṣūret virüp her biri mecālis-i 'irfān ḥużūrlarında cevelān-ı ṭab' ile cilve-sāz ve..." (s.161:6)

3. "'Ulūm-ı ẓāhire maşġūl ehliyyet ü ḳābiliyyet ile mevālī-i 'iẕām ḥużūrlarında maḳbūldür." (s.168:3)

ḫużūr-ı ḳalb ol-: *Kalbin huzurlu olması.*

1. "Ḥużūr-ı ḳalb olmasa dürüst olmaz namāz itmek" (s.132:4)

ḫużūr-ı mevfūrü'l-ḫubūrlarından: *Sevinç dolu şahıslar.*

1. "Ṣarrāfān-ı ma'ādin-i īcād u ibdā' ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā' ḫużūr-ı mevfūrü'l-ḫubūrlarından müterecci' ve mütevaḳḳi' oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i'tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma'ḳūl çekmeyüp mehmā emken 'uyūbın ẕeyl-i şefā'atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın 'ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula." (s.10:5)

ḫużūr-ı şerīf: *Yüce makam, değerli kat (bir kişinin karşısında bulunma durumu bağlamında)*

1. "...pādişāh ḫużūr-ı şerīfinde Nişāncı-zādeyi eksük düşürmek içün Nişāncı pādişāh-ı 'ālem-penāh ḫażretlerinüñ eyyām-ı sa'ādetinde..." (s.29:9-10)
2. "Ḳarışdıran Süleymānoġlı dimekle meşhūr ṣāḥib-cemāl nev-cevān iken merḥūm Sulṭān Bāyezīd ḫużūr-ı şerīfinde ḫiẕmet-i kihterī..." (s.119:17-18)
3. "Merḥūm Sulṭān Selīm ḫużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve..." (s.108:14)
4. "Her birine ulu ulu dirlikler eyleyüp her gāh ḫużūr-ı şerīfine getürdüp müşā'are itdürürdi." (s.15:13-14)
5. "Ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḫużūr-ı şerīfinde bunlara olan i'tibār nesl-i 'Osmānda bir nişāncıya olmamışdur." (s.46:15)
6. "Sulṭān Meḥemmed ḫużūr-ı şerīfinde ziyāde i'zāz u ikrām i'tibār u iḫtirām bulmış idi" (s.40:1)
7. "Şeyḫ Ḥażretlerinüñ ḳāyim-maḳāmı ve ḫalīfe-i ẕevi'l-iḫtirāmı olan 'Alī Dede ḫużūr-ı şerīflerinde sülūk idüp niçe ḫalvetler ve..." (s.141:15)
8. "Fetevādan Ḳorḳudiyye adlu bir kitāb te'līf idüp mevālī-i 'iẕām ve ehālī-i kirām ḫużūr-ı şerīflerinde maḳbūl ü merġūb vāḳi' olmışdur." (s.23:3)
9. "Ḥażret-i Ḫudāvendigār Pādişāh-i kāmkār hużūr-ı şerīfle-rinde emr olan ta'āmı bişirüp tertīb-i pādişāhī ve..." (s.29:18)
10. "Üçünci ṭabaḳada derc olup yād olan vüzerā-yı 'iẕām ve ümerā-yı kirām ki selāṭīn-i māżīye ḫużūr-ı şerīflerinde ve..." (s.52:3)
11. "Pes bu ma'nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ fażlına nisbet ḫużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve

kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn seyyāḥ-ı 'ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür." (s.12:1)

12. "Ḥużūr-ı şerīflerinde ġāyet maḳbūlinden olmış idi." (s.34:12)
13. " 'Ulemā-yı 'iẕām ve fużalā-yi kirām ḥużūr-ı şerīflerinde bu fırḳa merġūb ve..." (s.4:10)
14. "Sulṭān Meḥemmmed Ḫan ile ekser-i evḳātda ḥużūr-ı şerīflerinde muṣāḥabet ve ḫāk-i pāy-ı kīmyā-yı sa'ādet-baḫşlarında münāsebet idüp..." (s.55:4)
15. "Cevelān-ı ṭab'ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭí söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü faźl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū 'Alī Sīnā kesb-i 'ilm-i ma'rifet iderdi." (s.43:6)

ḫüccet: *Şerîat mahkemeleri kadıları tarafından düzenlenen resmî belge.*

1. "İstanbul ḳāḍísı iken virdügi ḥüccetlere imżā yazduḳda ekser naẕm idüp 'Arabī ebyāt ile yazardı." (s.53:8)

ḫücre: *Küçük oda.*

1. "...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba'żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler." (s.119:7)

hücūm it-: *Saldırmak.*

1. "...sipāh-ı pādişāh-ı 'ışḳ hücūm idüp niçe zamān bī-hūş u ḥayrān u ser-gerdān sevdā galebesiyle nālān u giryān gezüp yürüyüp āḫir terk-i diyār idüp..." (s.128:4)

hükm it-: *Yönetmek, idare etmek.*

1. "Ḥükm ider 'āşıḳına şanki berāt ile yürür" (s.33:6)

ḫükm: *Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı.*

1. "Ferāġat mülki şāhıyam ne ḥükm ü ne yaşaġum var" (s.167:4)
2. "Ṭutıpdur ḥükmi cümle şarḳ u ġarbı" (s.8:16)
3. "Dervīşe ḳāḍí ḥükmi ḳażā-yı Ḫudā olur" (s.66:6)
4. "Begdür geregi gibi ḥükminde yasağında" (s.176:15)

5. “Ḳuluñam zīra ḥükmüñ var idersin” (s.89:27)

hümā: *Talih kuşu, Sevgili.*

1. “İki rāḍıya’llāhu ‘anhümā hümā durur” (s.92:25)
2. “Uçmasın yañlış ḫaberler ol hümānuñ üstine” (s.140:20)
3. “Tuġı nuṣret hümāsınuñ yuvası” (s.7:21)

hümā-yı rūḥ: *Can, nefes, ruh hüması.*

1. “Sulṭān Maḥmūduñ ḳafes-i tenden hümā-yı rūḥı evc-i semāya ṭayerān idüp ferādis-i cināna ve...” (s.96:8)

hüner: *Bir işte gösterilen ustalık, beceri.*

1. “Hüner ḳadrin bilür ṣāḥib –hünerdür” (s.187:1)
2. “El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab‘ nāzüḳ ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister.” (s.15:17)
3. “Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev‘ hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i ‘ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.14:22)

hüner-perver: *sanat sever*

1. “Ṣāḥib-hüner ve hüner-perver vezīr idi” (s.27:19)
2. “El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab‘ nāzüḳ ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister.” (s.15:17)
3. “Ḥilye-i ṣalāḥ ile ārāste ve zīver-i diyānetle pīrāste ‘ilm ü ma‘rifet eyesini sever ve hüner-perver vezīrdür.” (s.34:17)

ḫürmet: *Hürmet,şeref,saygı*

1. “Ol zamānda ṭāyife-i ‘A‘cāma ziyāde raġbet olmaġın bu daḫı kendüyi ‘Acem bildürüp ḫaylī ḫürmet ve niçe izzet buldı.” (s.93:11)
2. “Mey-furūşuñ öpmek ayaġını ḥürmet arturur” (s.133:13)

Ḫüseyn: *XVI. yüzyıl şairi Arifi'nin adıdır.*

1. “İsmi Ḥüseyndür” (s.166:9)

Ḫüseyn:*16. yüzyıl divan şairi Yakini'nin ismidir.*

1. “İsmi Ḥüseyndür.” (s.148:15)

Ḫüseyn: *Hz. Muhammed’in küçük torunu .*

1. “Ve bu beyt muḳtedā-yı enām ḥażret-i imām Ḥasana vü Ḥüseyne didügi mersiyedendür.” (s.92:23)

2. "Ben nice medḥ idem Ḥasan ile Ḥüseyni" (s.92:24)

ḥüsn ü cemāl: *iyilik ve güzellik*

1. "Ġırre olma dil-berā ḥüsn ü cemāle ḳıl vefā" (s.16:12)

Ḥüsn ü Dil: *Şair Ahi'nin (ö.1513-14) eseridir.*

1. "Ve inşā ṭarzında Ḥüsn ü Dil adlu bir kitābı daḫı var." (s.141:2)

Ḥüsn ü Dil: *Lami Çelebi'nin İranlı şair Fettâhî'nin aynı adlı alegorik eserinin çevirisi olup manzum-mensur karışık olan eseridir.*

1. "Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u 'Aẕrā-nām kitābları naẓm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür." (s.66:21)

ḥüsn: *Güzellik, iyilik*

1. "Allāh tebāreke ve ta'ālā kendü faẓl u kereminden ḥüsn iḳlīmine sulṭān ve kişver-i cemāle ḫaḳan yaratmış..." (s.167:8)
2. "Leylī göreydi seni bu ḥüsn ü bu bahada" (s.171:6)
3. "Ne bilür ḥüsni kitābında ne sır var idügin" (s.105:10)
4. "Seveliden berü sen ḫulḳı vü ḥüsni ḥaseni" (s.113:22)
5. "Ḥüsni ser-nāmesine ḳaşları olalı nişān" (s.33:5)
6. "Kim ola ḥüsnine meftūn 'Acem ü Türk ü 'Arab" (s.115:3)
7. "Senüñ ḥüsnüñ benüm 'ışḳum senüñ cevrüñ benüm ṣabrum" (s.159:16)
8. "Zülfüñ şebinde virdüm dil ḥüsnüñe gören dir" (s.27:2)
9. "Āh kim ben ḥüsnüñüñ bunca belāsın bilmedü" (s.26:23)

ḫüsn-i cemāl-efrūz: *Güzeli yakan güzellik.*

1. "...ḥüsn-i cemāl-efrūzı gökdeki güneşe daḳ ṭutar ve hilāl-i ebrūsı māh-ı neve barmaḳ baṣardı." (s.167:9-10)

ḫüsn-i ḫaṭṭ: *Güzel yazı yazma sanatı.*

1. "Memālik-i Rūmda her ṭarafda ḥüsn-i ḫaṭṭı ile müte'āref 'Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.100:26)
2. "Kitābeti güzel ve ḫaṭṭı bī-bedel ḥüsn-i ḫaṭṭı ziyāde Kātib Şeyḫ-zāde şākirdlerindendür." (s.123:15)

ḫüsn-i himmet: *Gayretin güzelliği*

1. "Senüñ iy müşterī-ṭāli' neñ eksik ḥüsn-i himmetde" (s.135:24)

ḥüsn-i ḫulḳ: *Güzel yaradılış, huy.*

1. "Eş'ārı 'ışḳ-āmīz ve ġazeliyyātı ḫayāl-engiz ṣalāḥ-ı nefs ile ma'rūf ve ḥüsn-i ḫulḳ ile mevṣūf ḥaccü'l-ḥarameyn ṣāliḥ ü mütedeyyin kimesnedür." (s.136:13)

ḥüsn-i maṭla': *İlk beyitten sonraki beyte "hüsn-i matla" denir. (ilk beyitten güzel olması gerekir)*

1. "Ḥüsn-i maṭla' " (s.112:5)
2. "...bunlaruñ kendü ḳarīḥalarından vārid olan ḥüsn-i maṭla' ve ebyāt u maḳṭa' daḫı yazılup ẕikr olundı." (s.53:1)

hüsn-i naẓmı: *Güzel şiir.*

1. "Ḥüsn-i naẓmı dāldur itdügi da'vā üstine" (s.59:13)

ḥüsn-i tedbīr: *İleri görüşlülük.*

1. "Ḥüsn-i tedbīrde bī-naẓīr ve fikr ü ferāset mülkinde emīr." (s.33:13)

ḥüsniyyāt: *Güzel olan hususlar.*

1. "Ṭabī'atı hezle māyil iken ḥüsniyyātı daḫı bī-misldür." (s.125:6)

hüve mülhemü bi'ṣ-ṣavābi ve ileyhi merci'u'l-me'āb: *O doğru yolu ilham eder ve dönülecek yer sadece O'nadır.*

1. "Hüve mülhemü bi'ṣ-ṣavābi ve ileyhi merci'u'l-me'āb" (s.53:2-3)

hüvellāhü müste'ān ve 'aleyhi't-tükelān: *O Allah ki güzel konuşanın yardımcısıdır.*

1. "Hüvellāhü müste'ān ve 'aleyhi't-tükelān." (s.12:15)

İ

‘ibādet: Kulun Allah'ın rızasını kazanmak ve ona yakınlaşmak için yaptığı iş ve davranışlar.

1. “Bir vech ile ‘ibādete māyil ve zühd ü ṣalāḥa dil bağlayup teḳā‘üd iḫtiyār itmiş idi.” (s.66:15)

‘ibārāt: İbareler, cümleler.

1. “Lafẕı zībā vü ‘ibārātı laṭīf” (s.71:19)
2. “Ve naẓm itdügi laṭīfelerüñ ‘ibārātında talṭīf-i kelām eylemeyüp...” (s.109:27)

‘īd-i viṣāl: Kavuşma bayramı.

1. “Dil-i ġam ‘īd-i viṣālüñe ṭutarken rūze” (s.144:16)

‘ilel: Hastalık; dert.

1. “Ḳuvvet-i bāṣırasına ḫalel ve dīde-i münevveresine ‘ilel yitişüp nā-bīnā olmışdur.” (s.166:2)

‘illet: Asıl sebep.

1. “Ḥadīdī maḫlaṣ dimege ‘illet kendüsinüñ ṣan‘atı temürciliḳ idi.” (s.130:4)

‘ilm ü dāniş: İlim ve irfan.

1. “...mānend-i serv-i āzād āzāde-dil ve her biri ‘ilm ü dāniş ile fāżıl u kāmillerdür.” (s.160:15)

‘ilm ü fażl: İlim ve fazilet.

1. “...‘ilm ü fażl ile müsellem ve kemāl ü ma‘ārif ile mükerrem ṣāḥib-luṭf envā‘-ı feżāyil ile...” (s.40:5-6)

‘ilm ü ḥayā: Yumuşak huylu ve edepli.

1. “Ḥilm u seḫā ve ‘ilm ü ḥayā vücūd-ı şerīflerine ve ẕāt-ı münīflerine biçilmiş ḫil‘at-i devlet-nüvāz ve câme-i sa‘ādet-firāzdur.” (s.43:8)

‘ilm ü ma‘rifet: İlim ve hüner.

1. “...‘ilm ü ma‘rifet būsitānında ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn diren fużalā ve ‘ulemā ki el-‘ulemāü veresetü’l-enbiyā na‘tiyle rif‘at u rütbet bulup...” (s.52:18)
2. “...belāġat çarḫınuñ sitāre-i māhveşi olup ‘ilm ü ma‘rifet ile dīn ü dünyāyı ma‘mūr ve şerī‘at meş‘alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur.” (s.67:10)
3. “Ḥilye-i ṣalāḥ ile ārāste ve zīver-i diyānetle pīrāste ‘ilm ü ma‘rifet

eyesini sever ve hüner-perver vezīrdür." (s.34:17)

4. "...Kelīle ve Dimne ve Ḫallakānī ṣāḥibleri ki her biri 'ilm ü ma'rifet ṭopın feṣāḥat u belāġat çevgānı ile meydān-ı beyānda evc-i faẓl u kemāl ve..." (s.46:23)

'ilm ü ṣalāḥa: İlim ve yasaklardan kaçınma.

1. "...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab' nāzük-mizāc 'ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür." (s.44:7-8)

'ilm: İlim, bilgi ,marifet.

1. " 'İlm içinde ẕū-fünūn ve kelimātı dürr-i meknūn efāżıl-ı rūzgāruñ efḍalı ve..." (s.44:6)
2. "Ḳamu 'ilm iledür 'ālemde fāżıl" (s.6:26)
3. "Maḥmūd Paşanuñ oġlanlarına ta'līm ve ḫiẕmetinde olan ḳullarına 'ilm tefhīm iderdi." (s.99:10)
4. " 'İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve faẓl u ma'ārif ile pür-hüner olmış." (s.65:20)
5. "Medāris gezüp 'ilm kesb idüp nāzük-ṭab' ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var." (s.114:3)
6. "...sāyir fünūnda ercümend her 'ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab'ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür." (58:10)
7. **"** 'Ulūmı tertīb üzre görmiş tefsīre ḳādir ve her 'ilmde cevāba ḥāżır gemicilik 'ilminde üstād-ı kāmil ve..." (s.91:18)
8. "İstanbul ḳāḍısı olmış fāżıl u kāmil ve her fenne ḳādir ve her 'ilmde māhir kimse idi." (s.53:7)
9. "Her 'ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb'ı nihāyetde ve ẕekāvet-i 'aḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür." (s.168:7)
10. " 'İlme meşġūl iken ṣalāḥa māyil olup zühd ü taḳvā silkine sülūk itdi." (s.64:18)
11. "Bu sebeb ile her kişi 'ilme ṭālib ü rāġıb olup oḳumaġa cānlar virürdi." (s.15:10)
12. "...taḥṣīl-i 'ulūm ve tekmīl-i 'umūm idüp her fende māhir ve her 'ilme ḳādir 'Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.83:15)

13. “ ‘İlme kūşiş itmiş ḫoş-ṭab‘ pāk-nihād ve fenn-i şi‘rde kāmil ü üstād kimesne idi.” (s.143:19)
14. “ ‘İlme meşġūl iken şi‘r sevdāsına düşüp şi‘re mübāşere ve bu fenne muvāẕabat gösterdi.” (s.156:5)
15. “ ‘İlme meşguldür.” (s.185:13)
16. “ ‘İlme meşġūl iken civār-ı Ḥaḳda vaṭan ṭutup gitdi.” (s.116:20)
17. “Kendüsi yeñiçeri ‘ulūfesine mutaṣarrıf iken ferāġat eyleyüp ‘ilme şurū‘ idüp taṣavvufa meyl eyledi” (s.171:14)
18. “ ‘İlme meşgūl iken ferāġat idüp sipāhīlıġa meyl itdi.” (s.142:9)
19. “...ve her ‘ilme dürişmiş fāżıl u kāmil eş‘ārında ma‘ānī-i ḫāṣṣa çoḳ bunuñ eş‘ārında olan ḫāṣṣa ma‘ānī niçeler eş‘ārında yoḳ.” (s.61:14)
20. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp ṣa‘ir olmış ḫoş-ṭab‘ taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür.” (s.176:17)
21. “...ebyāt-ı ḥüsn-i ta‘bīrleri ve bunlardan ġayrı ba‘ż-ı ṣuleḥā ki ‘ilme mübāşeret idüp mevālī-i ‘iẕām ve...” (s.52:28)
22. “ ‘İlme meşġūl ḫoş-ṭab‘ kimesnedür.” (s.172:6)
23. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat itdi.” (s.155:17)
24. “Oḳumaġı yazmaġı fenn idüp ‘ilme meşgūl iken metrūk olup ḳalmışdur.” (s.157:2)
25. “ ‘İlme ṭālib ve ma‘rifete rāġıb olup dersin görmiş derece-i isti‘dād u ‘ilm ile münāsebet ü ittiḥād bulmışken...” (s.119:3)
26. “Diyār-ı ‘Acemde şuġl idüp her fenne ıṭṭıla‘ı ve her ‘ilme tetebbu‘ı olmış...” (s.28:20)
27. “Taḥṣīl-i faż̧l u kemāl eyleyüp ‘ilme iştiġāl gösterdi.” (s.31:6)
28. “...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev‘ ‘ilme ḳādir ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ ü pür-idrāk yigitdür.” (s.153:25)
29. “Çoḳ ‘ilme ḳādir ve her fende māhir.” (s.64:6)
30. **“**...gemiciler ḳullanduġı ḫārtı ‘ilmi ile ‘āmil bu fende ser-āmed ve bu ṭarīḳda bī-māned kimesne idi.” (s.91:19)
31. “Tīr-endāzlıḳ ‘ilminde ser-āmed ve kemān-keşlik fenninde bī-mānend.” (s.151:18)
32. “Ferāyiż ‘ilminde ġayet māhir ve ḥisāb u kitābetde nihāyetde ḳādir idi.” (s.104:6)

33. ” ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş tefsīre ḳādir ve her ‘ilmde cevāba ḥāżır gemicilik ‘ilminde üstād-ı kāmil ve...” (s.91:18)
34. ” Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i ‘ulūm itmiş kitābet ‘ilminde ser-āmed cemī‘-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi.” (s.100:23)
35. “Meşāyıḫ ‘ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde ma‘ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem‘ eyleyüp...” (s.74:22)
36. “Eş‘ārı ‘ilmine göre degül çendān ḥaẕẕ olınmaz sözleri girān-ı cāndur.” (s.114:16)
37. Aña ‘ilmiyle olmaz kimse hem-tā (s.6:28)
38. “Ḫoş-ṭab‘ süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu ‘ilmüñ ḳāyili olup ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.73:13)

‘İlm:İlim ile iştikal etmek.

1. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā‘at gösterüp şi‘re heves itmiş ḫoş-ṭab‘ laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş‘ārı var.” (s.133:16)

‘İlme meşġūl iken ferāġat it- : Bir eğitim alırken eğitimi kişinin kendi isteği ile yarıda bırakması.

1. “ ‘İlme meşgūl iken ferāġat idüp sipāhīlıġa meyl itdi.” (s.142:9)

‘İlm-i edvār: Müzik nazariyatı ilmi.

1. “ ‘İlm-i edvārda güyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde ‘Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve...” (s.125:7)
2. “Ve ‘ilm-i edvārda daḫı māhir ve her nev‘ sāzı çalmaġa ḳādir ve ḫatta kendünüñ iḫtirā‘ātından Ġıdā-yı Rūḥ adlu bir sāz taṣnīf itmişdür.” (s.23:4)
3. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ilm-i edvārda ser-āmed ve fenn-i şi‘rde bī-mānend niçe ma‘ārife mālik ḫatun idi.” (s.159:11)
4. “Ṣan‘atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz ‘ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür.” (s.156:16)

‘ilm-i ḥikmet: Hikmet ilmi.

1. “Envā‘-ı fażāyille ma‘rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyille mevṣūf fāzıl-ı cihān ve

kāmil-i devrān ‘ilm-i ḥikmetde ser-āmed ve...” (s.58:9)

‘ilm-i inşā: İnşa, nesir ilmi.

1. “...‘ilm-i inşāda ziyāde ḳudreti var.” (s.184:6)
2. “Ve bundan ġayrı ‘ilm-i inşāya müte‘allıḳ bir Teressül cem‘ idüp ḫalḳ mā-beyninde gerek olan mükātebāt ve... (s.73:18-19)

‘ilm-i ledün: Gizli ilim.

1. ” ‘Ulūm -ı ẕāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:12)

‘ilm-i ma‘ānī: Düzgün ve yerinde söz söyleme kurallarını öğreten belâgat ilminin sözün hâle uygunluğundan bahseden bölümü.

1. “Ehl-i faẓl u ṣāḥib-kemāl ma‘rifetde bīī-mānend ve fenn-i kitābetde ser-āmed ve ‘ilm-i ma‘ānī vü beyānda mümtaz...” (s.153:21-22)

‘ilm-i mūsiḳī: Musiki ilmi.

1. “Emsāl ü aḳrān arasında ehliyyet ile mevṣūf faẓilet ü ẕekāvet ile ṭanbūr-nevāz ve ‘ilm-i mūsıḳīde tamām-ı imtiyāz bulmış...” (s.177:15)
2. “Ve ‘ilm-i mūsiḳīde pehlevān-ı kāmil kendünüñ ve ġayruñ eş‘ārın naḳş u taṣnīf baġlayup ırlardı.” (s.129:11)
3. “ ‘İlm-i mūsīḳīde bī-naẓīr ve fenn-i edvārda emīr-i ṣāḥib-serīr idi.” (s.137:17)

‘ilm-i nücūm: yıldızların hareketlerinden mana çıkarma ilmi1.

1. “Kendüsi daḫı ‘ilm-i nücūmı ḫūb bilürdi.” (s.79:16)

‘İlm-i reml: Daniyal peygamberin geleceği ve geçmişi öğrenmeye yarayan parapsikolojiyle matematiği içinde bulunduran bir kehanet sanatıdır.

1. “ ‘İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi‘rde ma‘mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā‘ide-i naẓmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve...” (s.79:26)
2. “Ve ‘ilm-i remli ġāyet ḫūb ve fenn-i şi‘ri mergūb bilür.” (s.144:22)

‘ilm-i şi‘r: Şiir ilmi , şiir kuralları.

1. “Niçe ma‘ārife ḳādir ve ‘ilm-i şi‘rde māhir kimesnedür.” (s.145:17)
2. “Fenn-i bedī‘ ü beyān ‘azīmü’l-ḳadr ve refī‘ü’l-mekān olmaġın ‘ilm-i şi‘re bir vech ile mümāreset ve bir ṣūret ile raġbet gösterüp tetebbu‘-ı ‘ilm-i şi‘r itmişdür ki...” (s.80:15)
3. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma‘ānī ve bedī‘ ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil ‘ilm-i şi‘ri ḫūb bilür kimesne idi.” (s.113:14)
4. “Ra‘nā kitābeti ve ‘ilm-i şi‘rle ḫaylī münāsebeti var.” (s.93:6)

‘ilm-i ta‘līm: İlim öğretme.

1. “Her birine ‘ilm-i ta‘līm ve ṭarīḳ-ı müstaḳīm ne ise gösterüp pādişāh ḫiẕmetinde iken fevt oldı.” (s.105:20)

‘ilm-i ṭıb: Tıp bilimi.

1. “Tabī‘atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup ‘ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup...” (s.68:14)

‘ilm-i ẓāhir: Bâtın ilmi olarak kabul edilen tasavvuf dışındaki din ve dünya ilimleri.

1. “Sulṭān Cem ḫᵛācesi olmış fāżıl u kāmil tefsīre ḳādir ve ‘ilm-i ẓāhirde māhir kimesne idi.” (s.120:16)
2. “ ‘İlm-i ẓāhire sa‘y iderken ferāġat itdi.” (s.175:4)
3. “ ‘İlm-i ẓāhire meşġūl iken ferāġat idüp şi‘re heves itdi.” (s.180:15)
4. “ ‘İlm-i ẓāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẓihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:20)
5. “ ‘İlm-i ẓāhire sa‘y iderken ferāġat idüp şi‘re heves itdi.” (s.180:2)

‘ilm-i ẕekā: Zeka ve bilgi.

1. “ ‘İlm-i ẕekā mübārek başlarında tāc-ı sa‘ādetdür.” (s.43:10)

‘inān-ı mevt: Ölüm dizgini.

1. “...vücūd-ı şerīfine ecel ‘inān-ı mevti mün‘aṭıf ḳılup Allāh emrine vardı.” (s.78:1)

‘ināyet: himmet, lütuf.

1. “Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri‘āyetler ve ziyāde ‘ināyetler eyleyüp

Burusa sancağında iken fevt olup Allāh emrine vardı" (s.26:9)

‘İnāyet-i bārī: Allah'ın lutfu, yardımı.

1. " ‘İnāyet-i Bārī mu‘āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd'e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka'be şerrefehallāh ziyāretine varup" (s.17:12)

‘ināyet-i Ṣubḫānī: *Allah yardımı.*

1. "...āḫir ‘ināyet-i Ṣubḫānī mu‘īn ve hidāyet-i Rabbānī ḳarīn düşüp ṣāḥib-ḫāneḳāh şeyḫ oldı." (s.82:2)

‘İnde'l-ahālī: Ahali içinde, halk arasında.

1. " ‘İnde'l-ahālī ḳaṣīdesi merġūb ve naẕīresi maḥbūb düşmişdür." (s.92:21)

‘inde'l-inṣāf: Benim nezdimde, bana göre.

1. "Ḫaylī eş‘āra mālik ehl-i meẕāḳ meşrebi ṣāf ve ‘inde'l-inṣāf eş‘ārı güzel ammā..." (s.34:5)
2. " ‘İnde'l-inṣāf anda çoḳ ma‘ārif ü feżāyil ḫarc u derc itmişdür ki ḥadd-i vaṣfdan bīrūn u efzūndur." (s.66:23)
3. "Ve bu maṭla‘ Monla Cāmīḥażretlerinüñ şi‘rine cevāb dimişdür ve ‘inde'l-inṣāf be-ġāyet güzel düşmişdür" (s.42:9)

‘Īsā faḳīhoġlı: Şair Kadiri'nin (1512) bilinen adıdır.

1. " ‘Īsā Faḳīhoġlı dimekle bilünür." (s.116:20)

‘Īsa: XV. yüzyıl şairi Necâtî'nin gerçek ismidir.

1. "İsmi ‘Īsadur." (s.95:27)

‘Īsī peygāmber: İsa Peygamber.

1. "Bu bez ‘Īsī peygāmberüñ beşigi bezidür diyü cevāb virdi." (s.55:21-22)

‘īş ü ‘işret: zevk ve eğlence.

1. "Bunlaruñ bir mertebede ‘īş ü ‘işret ve bir derecede ṣoḥbet ü muṣāḥabetle var ki cām-ı Cem görse bunlarun ‘īş ü nūşına ḫayrān ve..." (s.107:2)

‘īş ü nūş: *zevk ve eğlence.*

1. "Bunlaruñ bir mertebede ‘īş ü ‘işret ve bir derecede ṣoḥbet ü muṣāḥabetle var ki cām-ı Cem görse bunlarun ‘īş ü nūşına ḫayrān ve..." (s.107:3)
2. "...ba‘żı bu cihān-ı bī-vefāda mevcūd kendü ‘ālemlerinde ‘īş u nūşda ma‘ārife ṭālib olup sulṭān-ı gītīsitān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḫażretlerinüñ

devām-ı devlet-i rūz-efzūn ve…" (s.138:21)

‘işret-nāme: Klasik İslâm şark edebiyatlarında sâkî ve şarabın methedildiği, içki ve içki âleminin övülerek anlatıldığı, kasîde, mesnevî, terkîbibent, tercîibent vb. nazım şekilleriyle yazılmış manzûme veya başlı başına manzum eser.

1. “Ol kitāblaruñ birisi ‘işret-nāmedür.” (s.103:2)

‘işvekār: Nazlı.

1. “Naẕmı şīvedār ve sözleri ‘işvekārdur.” (s.107:24)

‘İẕār: Yanak.

1. “ ‘İẕārında ḫaṭı mektūb-ı cāndur” (s.74:18)
2. “Zülf-i miskīni ‘iẕārında perīşān olıcaḳ” (s.120:22)
3. “Ḫaṭṭ-ı nev-reste ṣanma ol gül-i raʻnā ‘iẕārında” (s.169:23)
4. “Yazmış ‘iẕāruñ üzre ḳudret eli berātı” (s.48:14)
5. “Yitişmiş sebzeler cānā ‘iẕāruñ būstānında” (s.94:11)

‘izz ḥużūr: Bir devlet büyüğünün yanında olma durumunu anlatır. Hürmet ve saygı ifadesidir. Birebir anlam olarak "yüce huzur" dur.

1. “Sulṭān Meḥemmed ḥażretlerine niçe yıl nişāncı olup ‘izz ḥużūrında ol bulduġı i‘tibārı bir nişāncı bulmamışdur.” (s.29:2)

‘izzet ü ḥürmet: ululuk ve saygı.

1. “Aña olan ‘izzet ü ḥürmet bir ḳāżí-‘askere daḫı olmamışdur.” (s.40:2)

‘izzet ü rif‘at: Üstün ve yüce.

1. “ …‘izzet ü rif‘atlere muḳārin düşüp ba‘żı selāṭīn-i māżiye luṭf u in‘āmı ḫazīnesi reşeḥātından ġanī ve…” (s.24:14-15)

‘izzet: Değer, ululuk, yücelik.

1. “Cihān ḫalḳı ḳamusı ‘izzet ile evc-i rif‘atde” (s.170:17)
2. “Ol ‘izzetüñ hevāsı dimāġındadur daḫı” (s.53:24)

i‘tibār u iḥtirām:İtibar ve değer.

1. “Sulṭān Meḥemmed ḥużūr-ı şerīfinde ziyāde i‘zāz u ikrām i‘tibār u iḥtirām bulmış idi.” (s.40:2)
2. “…fāżıl u kāmil kimesne olup Vilāyet-i Rūma üslūb-ı inşāyı aḥkām u

mükātebātı evvel ol getürmişdür." (s.28:21)

3. "Rivāyet iderler ki bir gün Sulṭān Meḥemmed bir kitāb murād idinüp kitāb-ḫāneye gelmiş." (s.55:8)

i'lām it-: Bildirmek, anlatmak.

1. "...aḥkām-ı pādişahīden nişāncıya rūz-merre on beş biñ yigirmi biñ aḳçe ḥāṣıl olduġun i'lām itmişler." (s.29:14)

i'lān-ı ḳīl u ḳāl it-: Dedikodu yapmanın duyurusu.

1. "Anlaruñ 'aẕamet ü ḥaşmetin ve faẕīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī'ü'l-beyān ü bedī'ü'l-lisān mānend-i lū'lū-i menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese 'ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i'lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür." (s.11:25)

i'rāb: Arapça kelimelerin sonunda bulunan harekelerin ve bâzı harflerin cümledeki durumlarına göre değişikliğe uğraması.

1. "Lāleler cezm ü çemen i'rāb fülfüller nuḳaṭ" (s.112:6)

i'tibār bul-: Kıymet, saygı görmek, yücelmek, makam, mevki sahibi olmak.

1. "Ṣāḥib-devletler naẕarına müte'allıḳ ol-maġla ḫaylī i'tibār buldı." (s.164:6)
2. "İstiḳāmetle çoḳ i'tibār bulmışdur." (s.115:11)
3. "Derd-nāme-i 'Alī dimekle i'tibār bulmışdur." (s.89:23)

i'tibār u iltifāt it-: Değer vermek ve iltifat etmek.

1. "Vezīrlere itdügi i'tibārdan daha ziyāde i'tibār u iltifāt idüp envā'-ı in'ām ve iḥsān-ı mālā kelām itdügini gördiler." (s.29:7)

i'tibār u iştihār: Değerli ve meşhurdur.

1. "Ḫaylī i'tibār u iştihār ve ehliyyet ile meşhūr ve faẕīlet ile ẕuhūr bulmış fāẕıl u kāmil kişi idi." (s.63:4)

i'tibār: Rağbet, Önem verme, saygı gösterme.

1. "Ḥaẕret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥuẕūr-ı şerīfinde bunlara olan i'tibār nesl-i 'Osmānda bir nişāncıya olmamışdur." (s.46:15)
2. "Ol zamānda ehl-i 'ilme şol derecede i'tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her

birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı.” (s.15:5)

3. “Vezīrlere itdügi i‘tibārdan daha ziyāde i‘tibār u iltifāt idüp envā‘-ı in‘ām ve iḥsān-ı mālā kelām itdügini gördiler.” (s.29:7)
4. “Ve şu‘arā zümresine ol itdügi i‘tibārı ve ol virdügi iştihārı bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.15:11)
5. “Bu bulduġı i‘tibārı vü iştihārı ve buña olan raġbet ü ‘izzet ve...” (s.27:16)
6. “Sulṭān Meḥemmed ḥażretlerine niçe yıl nişāncı olup ‘izz ḥużūrında ol bulduġı i‘tibārı bir nişāncı bulmamışdur.” (s.29:2)

i‘tibār-ı mālā-kelām bul-: Şöhretine diyecek söz olmaması.

1. “Eş‘ārı iştihār-ı tamām ve sözleri i‘tibār-ı mālā-kelām bulmış.” (s.31:16-17)

i‘tibār-ı mālā-kelām: İtibarına diyecek söz yok.

1. “...iştihār-ı tamām ve i‘tibār-ı mālā-kelām bulup yazılmaları lāzım gelmegin yazılup ẕikr olındı ve ol ikinün biri...” (s.159:7)
2. “Ḥakīm Sinān dimekle iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı mālā-kelām bulmışdı.” (s.68:16)

i‘tibār-ı tamām bul-: Büyük bir saygı kazanmak.

1. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ebyātı maṣnū‘ iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı tamām bulup Şeyḫ Vefā raḥmetu’llāhi ‘aleyh sülūkine sālik olmış dervīş kişidür.” (s.140:1)

i‘tibārın it-: Saygı göstermek.

1. “Aña göre ider hem i‘tibārın” (s.187:3)

i‘tiḳād: inanma, inanç.

1. “El-ḥāṣıl aña çoḳ i‘tiḳādı var idi.” (s.51:15)

i‘tiḳāduñ u fikr: Fikir ve inanış.

1. “Yār iden i‘tiḳāduñ u fikrüñ” (s.72:20)

i‘tikāf it-: Bir yere kapanıp dışarıya çıkmadan ibadetle meşgul olmak.

1. “Melāmet kūşesinde ben ḳayurmaz i‘tikāf itsem” (s.136:3)

i‘timād it-: Güvenmek.

1. “Mezheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣífiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i‘timād idüp gönderdi.” (s.141:22)

i‘timād it-: İnanmak, güvenmek.

1. “Anuñ ehliyyetine ve ḳābiliyyetine tamām i‘timād itmiş idi.” (s.51:15)

i‘tiẕār it-: Özür dilemek.

1. “Yoḳ çü liyāḳat iteler i‘tiẕār” (s.169:17)

i‘zāz u ikrām: Hürmet ve ikram.

1. “Edirnede ṭabbāġlar içinde olan Şeyḫ Muṣlıḥü’d-dīn ṣífī-ḥānesine i‘zāz u ikrām ile şeyḫ naṣb eyledi.” (s.141:19)
2. “...iḥtirām birle yapışup ol bezi getürüp i‘zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor.” (s.55:19)
3. “Sulṭān Meḥemmed ḥużūr-ı şerīfinde ziyāde i‘zāz u ikrām i‘tibār u iḥtirām bulmış idi” (s.40:1)

ibā: Ar. Nefret etmek, tiksinmek, iğrenmek.

1. “...vezne gelen kelimātınuñ ekseri fāḥiş fuḥşiyyāt-ı nā-fercām olmaġın ṭab‘-ı selīm andan ībā ve ẕihn-i müstāḳīm ibrā itmemek olmaz.” (s.109:29)

iblāġ it-: Yetiştirmek, bildirmek.

1. “ ‘Abdu’llāh oġlı olduġı ḥaysiyetle ba‘żı kimesne buña nacaḳ diyü lāġ u laṭīfe yüzinden çoḳ söz iblāġ iderlerdi.” (s.100:15)

ibni Ḥammāl: Hammal oğlu.Özel isim.

1. “ ‘Aceb urdı götürdi ibni Ḥammāl” (s.158:27)

ibrā it-: Uzak durmak, yaklaşmamak.

1. “...vezne gelen kelimātınuñ ekseri fāḥiş fuḥşiyyāt-ı nā-fercām olmaġın ṭab‘-ı selīm andan ībā ve ẕihn-i müstāḳīm ibrā itmemek olmaz.” (s.109:30)

İbrāhīm Paşa: 16. asır sadrazamlarındandır.

1. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḥfūẓ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:10)
2. “Āgāhı yoġ iken İbrāhīm Paşa İstanbulda ṭutdurup siyāset itdürüp ṣalb eylediler.” (s.165:14)

İbrāhīm: İbrahim (özel isim).

1. "Dü İbrāhīm āmed be-deyr-i cihan" (s.165:16)

ibrām: ısrar.

1. "Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve 'ulūm-ı mübāḥaseden berā'at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi're heves idüp buḥūr-ı naẕma dest-res buldı." (s.71:7)

ibtidā it-: Başlamak.

1. "Bu sebebden anlaruñ eş'ārından bu evrāḳa nesne ŝebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı." (s.12:14-15)
2. "Şāh-nāmeye ibtidā idüp on biñ beytden ziyāde dimiş iken 'ömr vefā itmeyüp dünyādan āḫirete rıḥlet idüp..." (s.85:16)

ibtidā ol-: Başlamak.

1. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:23-24)

ibtidā: Başlangıç, baş taraf.

1. "İp üstinde zencīrle oynamaġı ibtida ol göstermişdür." (s.157:8)
2. "...bu birḳaç beyt ol Şeh-nāme ibtidāsında dinilen beytlerdendür ki ẕikr olınur." (s.85:13)

ibtidā-i cülūs: Hükümdarlığa başlamak.

1. "Sulṭān Süleymān Şāh ḥażretlerinüñ taḫt-ı salṭanata vāḳi' olan ibtidā-i cülūslarında Şarḳ u Ġarb ve Hind ü 'Arab cāniblerine itdükleri ġazāları ve..." (s.46:27)

ibtidā-i zamānı ol-: İlk zamanda olmak.

1. "... anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve eş'ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba'żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile

mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte'ayyin olmadı." (s.9:10)

īcād: Yeni bir şey bulma, ortaya koyma, varlığı bilinmeyen bir şeyi meydana getirme.

1. "Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā'dan biñ bir ḳal'anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā'ından her bir ḳal'aya bir nev'a elḳāb yazup..."(s.46:32)
2. "...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā'-ı ṣanāyi' ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:7)

icāzet vir-: İzin vermek.

1. "Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi." (s.51:14)

iclā: Büyüklük, ululuk, azamet, kudret.

1. "...Behrām u Güstehem işitse bunlaruñ iclāsına ser-gerdān olurdı." (s.4)

İclās-ı 'āliye: Padişah.

1. "İclās-ı 'āliyelerine nedīm ve ḫalvet-i ḫāṣlarına muḳīm olup ḳavā'it-i şi'ri ḫūb ve fünūn-ı ulūmı merġūb taḥṣīl itmiş..." (s.76:5)

İç oğlanlar: Enderûn denilen iç sarayda çalışan özenle ve dikkatle seçilmiş saray görevlileri.

1. "İç oğlanlar ḫᵛācesi olmışdur." (s.104:21)

iç-: İçmek; bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.

1. "Güyā ki ḥayāt ābın içüp 'ömrüm uzandı" (s.80:25)
2. "Egüp baş āb-ı rūyından içüp giryende ṣulana" (s.42:7)
3. "...salṭanat bezmgāhında 'ıyş u 'işret idüp otururken çarḫ-ı ġaddār ve rūzgār-ı nā-hemvār cām-ı Cem ṭolusın bunlara daḫı içürüp..." (s.23:18)
4. "Yemīn idüp "içmedüm" diyü cevāb virdi." (s.81:6)
5. "Varmayam şol bezme kim anda mey-i meyl içmeyem" (s.148:11)
6. "Ṣofīlenüp raḳībüñ mey içmezem dir idi" (s.99:20)
7. "Çün gidersin bir ṭolu iç bārī andan git didüm" (s.140:6)
8. "Cennete döndi cihān bir ḥūr elinden bāde iç" (s.92:6)

9. “Niçün içdüñ diyü su’āl itdi.” (s.81:5)
10. “İçelüm içelüm şarāb içelüm” (s.38:14)
11. “İçelüm içelüm şarāb içelüm” (s.38:14)
12. “Nice bir gāv gibi āb içelüm” (s.38:15)
13. “Biz anı bunda bī-ḥisāb içelüm” (s.38:17)
14. “...ḍarb-ı dest çār u nāçār buña daḫı ol şerbeti içerürler.” (s.107:9)

iç-: Bir yerin kendi sınırları arasında bulunan kısım, dahil.

1. “Micmer görüben sūzumı içi oda yandı” (s.80:22)
2. “Ve her medrese ẕahrında birer tetimme vaż’ idüp ve içine ulu ulu monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi.” (s.15:4)
3. “...Edirne şehrinüñ içine tevzī‘ idüp yir yir çeşmeler bünyād itse gerek idi.” (s.75:11)
4. “Dün gice ‘ālem içi ṭolmış idi būy-ı kebāb” (s.84:13)
5. “Eş‘ārı ḫalḳ içinde meşhūr ve ġazeliyyātı ehl-i dil yārān arasında meẕkūr ve bu ebyāt anuñ eş‘ārındandur.” (s.160:1)
6. “Ġāyet güzel itmişdür içinde çoḳ ḫāṣṣa me‘ānī var”(s.9:8)
7. “İl içinde bu ikisinün aḥvāli ma‘lūm u mefhūmdur.” (s.81:24)
8. “Çīn içinde yazamaz gevher-nigār” (s.71:18)
9. “ ‘Ālem içinde bu ise dirlik” (s.72:30)
10. “...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi.” (s.68:27)

iç-Bir durum içinde olmak.

1. “İçinde niçe ma‘ānī-i bedī‘ ve leṭāyif-i menī‘ cem‘ eyleyüp yazup beyān u ‘ayān eylemiş.” (s.73:3)
2. “Meşāyıḫ ‘ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde ma‘ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem‘ eyleyüp...” (s.74:23)

içine āteş bıraġ-: Iztırap çekmek, derde düşmek.

1. “...ehl-i meclisüñ içine āteş bıraġup her biri hāy u hūydan ‘ālem yüzin şūr u ġavġā ve...” (s.125:12)

içre: içinde.

1. “Bu cihān içre ḳarār üzre hemān ġam bulınur” (s.56:18)
2. “Riyāż-ı fenn-i şi‘r içre lebün şeftālüsin dā‘im” (s.177:20)
3. “Didüm iy māh ikimüz bir döşek içre girüben” (s.157:16)
4. “Biz ki cism içre senüñ mihrüñi cān eylemişüz” (s.89:1)
5. “Bu cihān içre neyledüm n’itdüm” (s.126:4)
6. “Tevārīḫ içre küllī meẕkūr u mesṭūrdur.” (s.19:28)
7. “Müntehādür ehl-i ‘ışḳ içre bu gün Ṭūbā gibi” (s.145:11)
8. “Olmaz idi ‘ālem içre böyle ḳıymetdār şi‘r” (s.158:9)
9. “Kātib-i ḳudret kitāb-ı ḥüsnüñ içre ḳaşuñı” (s.58:22)

ider dirīġ: Boş yere zarar vermek.

1. “Şimdi güci ‘Aṭāyīye sulṭān ider dirīġ” (s.75:23)

idin-: Edinmek, almak, sahip olmak.

1. “Ṣoñradan Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde ḳāżí-‘asker idindi.” (s.38:12)
2. “Cem hicr ile bālīn idine ḫārı sebeb ne” (s.17:23)

idrâk: Anlama yeteneği, akıl erdirme, anlayış.

1. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:13)

idrāk-i pāk: Temiz görüşlü.

1. “...anlar daḫı Mevlānā Şeyḫīde ziyāde ẕekāvet ü feṭānet ve idrāk-i pāk görüp begenüp vezīr idinmek murād idindi.” (s.68:22)

idrāk-metīn: İdrak sahibi.

1. “Naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf laṭīfe-gūy ṣāḥib-ma‘rifet ve ehl-i fażīlet suḫan-āferīn ve idrāk-metīn kimesnedür.” (s.110:13)

İdrīs Beg: Yavuz Sultan Selim dönemi devlet adamlarındandır.

1. “İdrīs Beg” (s.50:21)

ifsād: Kargaşa, düzen bozma.

1. “Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẕāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin

görelüm ba‘dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp...” (s.68:23)

iftiḫār eyle-: Övünmek, gurur duymak.

1. “...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba‘żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler.” (s.119:6)

igrake: Gark ettim.

1. “Surh-ı serem igrake ḫūnem melāmet sāḫtem” (s.20:19)

iḥāṭa it-: Kuşatmak, etrafını çevirmek.

1. “...ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı bedī‘ ü beyānı merġūb iḥāṭa itmiş ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī eş‘ārı var.” (s.161:16)
2. “Fenn-i bedī‘ ü beyān ve ma‘ānī üslūbın iḥāṭa itmiş suḫandān monlā kimesne idi.” (s.114:15)

iḥāṭa it-: Öğrenmek, bellemek.

1. “ ‘Ulūm-ı ẓāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḫūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş...” (s.84:23)

iḫlāṣ: Doğruluk, samimiyet.

1. “Yüri iḫlāṣa niyyet eyle ṭaleb” (s.59:19)

ihmāl u iġmāz eyle-: İhmal edip görmezden gelmek.

1. Müsveddesin beyāż itmege ihmāl u iġmāz eylemegin kem-yāb u nā-yābdur.” (s.141:1)

ihmāl-i pür-melāl: Çok üzücü ihmal.

1. “Āḫirü’l-emr bu te’ḫīrden ḳażiyye-i ma‘ḫūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan...” (s.5:24)

iḥsān it-: Yardımda bulunmak, iyilik etmek.

1. “...dergāh-ı ‘ālem-penāhlarında olan divītdārlıḳ ḫiẕmetin aña iḥsān idüp der-i devletden ḳul gönderüp gelsün ḫiẕmetinde olsun diyü emr olduḳda...” (s.105:2)

iḥsān it-: Vermek, bahşetmek.

1. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin

iḥsān idüp ḫizmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur." (s.104:10)

2. "Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi." (s.29:6)

iḥsān u birr: ihsan ve iyilik.

1. "...muttaṣıf vecīh ve iḥsān u birr ile mevṣūf elṭāf-ı 'ām ile aña kimse şebīh olıbilmek yoġidi." (s.40:7)

iḥsān: iyilik etme, bağış.

1. "...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa'āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi." (s.29:21)
2. "Ṣuleḥāya vü 'ulemāya ve sāyir fuḳarāya her zamānda ṣadāḳati vü iḥsānı bī-dirīġ idi." (s.32:5)

iḥsān-ı 'osmānī: Osmanlı'nın yani devletin ihsanı, iyiliği, bağışı.

1. "...cāyize ṭarīḳi ile in'ām-ı sulṭānī ve iḥsān-ı 'Osmānīden behremend ü sa'ādetmend olurdı." (s.88:22)

iḥsān-ı ḫaḳānī: Sultanın bağışları.

1. "...buña virüp in'ām-ı sulṭānī ile iltifatlar ve iḥsān-ı ḫaḳānī birle raġbetler bulup muġtenem düşmiş idi."(s.93:14)

iḥsān-ı ḫāṣ: Hususi ihsan, hususi bağış.

1. "Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı 'alem-penāh ḫizmetine gelüp ḳaṣīde 'arż idüp in'ām-ı 'āmlarına lāyıḳ ve..." (s.84:25)

iḥsān-ı mālā kelām it-:Söz söylenmeyecek kadar çok ihsanda bulunmak .

1. "Vezīrlere itdügi i'tibārdan daha ziyāde i'tibār u iltifāt idüp envā'-ı in'ām ve iḥsān-ı mālā kelām itdügini gördiler." (s.29:7)

iḫtilāl: Bozukluk, karışıklık.

1. "Ṣoñradan dimāġına iḫtilāl yitişüp Allāh emrine vardı." (s.149:9)

ihtimām it-: Özenmek, fazla dikkat etmek, gayret ve dikkat etmek.

1. "...ol kelimātdan bu müsveddeye ba'żı nikāt sebt itmege ihtimām idemeyüp cümle-i laṭīfelerinden bu bir iki beyt yazılup żikr olındı." (s.110:3)

ihtimām it-: Özen göstermek.

1. "Talṭīf-i kelām ve diḳḳat-i ma'ānī bābında bir mertebede ihtimām itmişlerdür ki ḳābil-i taḳrīr ü taḥrīr degüldür." (s.21:23)

ihtimām: Dikkat, özen.

1. "Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iḫtitāmıdur."(s.188:15)

ihtimām-ı tāmm gösterileydi: Tam bir gayretle çalışmak.

1. "...ve bir müsvedde tesvīd itmege ihtimām-ı tāmm gösterileydi. Ol eclden bu emr bir niçe zamān te'ḫīr olup ıġmāż olmuş idi."(s.5:21)

iḫtirā'āt: İcat etme, ortaya çıkarma.

1. "Ve kendinüñ şi'rde çoḳ iḫtirā'atı var muḫteri' şā'irdür." (s.162:3)
2. "Ve 'ilm-i edvārda daḫı māhir ve her nev' sāzı çalmaġa ḳādir ve ḫatta kendünüñ iḫtirā'ātından Ġıdā-yı Rūḥ adlu bir sāz taṣnīf itmişdür." (s.23:5)
3. "Ve kendü iḫtirā'ātından bu ġazel anuñdur." (s.73:26)

iḫtirā': buluş, icat.

1. "Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā'dan biñ bir ḳal'anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā'ından her bir ḳal'aya bir nev'a elḳāb yazup..."(s.46:33)

iḫtirām: Saygı, hürmet.

1. "...iḫtirām birle yapışup ol bezi getürüp i'zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor." (s.55:18)

iḫtişāş göster-: Bir işte uzmanlaşmak, derinleşmek.

1. "Şöyle ki meşġale-i pādişāhī sevdāsında olmayup meṣāliḥ-i 'avām u ḫavāṣṣ ve umūr-ı memleket ġavġāsına iḫtiṣāṣ göstermeyüp..." (s.20:8)
2. "Eş'ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve üslūb-ı ḫayāle iḫtiṣāṣ gösterüp ḫayāl-engīz ġarrā ve bī-bedel ra'nā ġazeliyyātı var." (s.116:22)

iḫtişāş it-: Bir konuda derin bilgi ve tecrübe sâhibi olmak için çalışmak, bu yolda eğitim görmek.

1. “Taḥṣīl-i ‘ilme iḫtiṣāṣ idüp kendüyi cehlden ḫalāṣ eyledi.” (s.100:11)

iḫtiṣāṣ: Bir ilim, fen, sanat hakkında veya belli bir hususta derinleşme, o konuda geniş bilgi ve tecrübe sâhibi olma, bu yolla kazanılmış bilgi, uzmanlık.

1. “Ṭarīḳ-i şi‘rde başḳa ṭarz-ı ḫāṣṣı ve bu üslūba kendinüñ iḫtiṣāṣı var.” (s.108:19)

iḫtiṣāṣı olan: Bir konu hakkında bilgi sahibi olma.

1. “Ve bu beyt daḫı ma‘ānī yüzinden kendüye iḫtiṣāṣı olan ġazelden ḫayāl-i ḫāṣṣıdur diyü ehl-i ‘irfān ḳatında ẕikr olınur.” (s.26:24/ s.27:1)

iḫtitām: Hitam bulma, bitme, sona erme.

1. “Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iḫtitāmıdur.”(s.188:16)

iḫtiyāc: Gerekli olan, elde bulunmayan bir şeyin eksikliğini duyma.

1. “Āb-ı ḥayāta çekmez idi hergiz iḫtiyāc” (s.156:20)

iḫtiyār eyle-: Seçmek, tercih etmek.

1. “...her gāh ülfeti vü müvāneseti ‘ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍísı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp gūşe-i ‘uzletde ārām ve...” (s.108:17)

iḫtiyār it-: yeğlemek, tercih etmek, seçmek.

1. “Soñradan ferāġat iḫtiyār idüp ticārete meyl itdi.” (s.146:17)
2. “...ṣūret-i faḳr u fenāġalebe idüp ser ü pā-bürehne gedā dervīş olup künc-i faḳrda ḳanā‘at iḫtiyār idüp tūşe-i faḳr...” (s.119:6)
3. “...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi.” (s.68:28)
4. “Meñaşıbdan ferāġat idüp teḳā‘üd iḫtiyār itdüklerinde bu maṭla‘ ḥāline münāsib vākī‘ olmışdur.” (s.43:24)
5. “Bir vech ile ‘ibādete māyil ve zühd ü ṣalāḥa dil bağlayup teḳā‘üd iḫtiyār itmiş idi.” (s.66:16)

iḫtiyār ü i‘tibār it-: Tercih ve hürmet etmek.

1. “...bu teẕkireye bunı yazmağı iḫtiyār ü i‘tibār itdüm.” (s.117:21)

iḫtiyārı ol-: Tercih edebilmek, iradesine bağlı olmak.

1. “Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi.” (s.55:28)

iḫtiyār-ı pīşekār: Olgun sanatkar.

1. “Ve bu cümlenüñ serdārı ve bu fırḳanuñ iḫtiyār-ı pīşekārı fażīlet göginüñ güneşi ve...” (s.161:10)

iḳdām: Bir şeyi elde etmek için gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme.

1. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.110:2)
2. “...bu ‘azīzlerüñ nām-ı şerīflerine ve ism-i laṭīfle-rine münāsib bir risāle yazmaġa iḳdām...” (s.5:19)
3. “Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve ‘ulūm-ı mübāḥaseden berā‘at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi‘re heves idüp buḥūr-ı naẕma dest-res buldı.” (s.71:7)

iḳdām-ı ḳudret göster-: Gayret göstermeye devam etmek.

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ‘āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem‘iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola(s.6:9)

iki ‘ālem: dünya ve ahiret.

1. “Baña bu devlet iki ‘ālemde besdür Lāmi‘ī” (s.67:5)

iki dillü: Hem doğruyu hem yanlışı konuşmak.

1. “Olur yoluñda iki dillü tīre-ḫāṭır olan/ Midād gibi siyah-rū ḳalem gibi meksūr” (s.65:11)

iki gözüm: iki göz kadar kıymetli ve sakınılan kişi.

1. "İñen güzelsin iy iki gözüm iñen güzel" (s.109:8)

iḳlīm: Memleket, diyar.

1. "...feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup..." (s.5:28)
2. "Allāh tebāreke ve ta'ālā kendü faẕl u kereminden ḥüsn iḳlīmine sulṭān ve kişver-i cemāle ḫaḳan yaratmış..." (s.167:8)
3. "Devlet iḳlīmine 'azīmet içün" (s.72:18)
4. "...ve risālet būstānına serv-i cihān-ārā olup faẕīlet mülkinüñ sulṭān-ı taḫt-nişīni ve feṣāḥat iḳlīminüñ pādişāh-ı celālet-āyīnidür." (s.3:19)

ikŝār: Çoğaltma, uzatma.

1. "Lakin her biri ferden ferdā yazılup ẕikr olınması iksār görinüp iksār ḫod taṭvīl-i kelām ve..." (187:31)
2. "Lakin her biri ferden ferdā yazılup ẕikr olınması iksār görinüp iksār ḫod taṭvīl-i kelām ve..." (187:30)

iḳtibās: Ödünç alma.

1. "Dürr-i dendānuñdan itdi var ise ol iḳtibās" (s.94:2)

iḳtidār: güç, kudret.

1. "Āsārından iḳtidārı ma'lūmdur ve ḫayrātı ġāyet çoḳ." (s.27:19)

İktisāb-ı 'ulūm u feżāyil: Faziletler ve ilimler kazanmak.

1. "İktisāb-ı 'ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī'at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẕma ḳādir olup..." (s.13:21)

iḳtiża eyle-: Gerekmek.

1. "...ve ecrām-ı nūrānī ber-mūcib-i ḥisāb zīc yalanı şöyle iḳtiża eyler kim el-aḥkām..." (s.128:24)

il: Başkası.

1. "İlüñ ma'nisin almasın Revānī" (s.102:24)
2. "Sen ṣalın iller ile ben başayın baġruma ṭaş" (s.179:10)
3. "Ṣūrete girer perīsin siḥr idersin illere" (s.45:18)
4. "Āsitānuñda ne bilsün beni ādem ṣanur il" (s.65:15)

5. “İl içinde bu ikisinün aḥvāli ma‘lūm u mefhūmdur.” (s.81:24)
6. “İl öper ṣāfī elüñ biz der ü dīvār etegin” (s.116:6)

il: Diyar, ülke.

1. “Vaṭan-ı aṣlīsi Aydın ili ḳażāsında Yeñiceköydendür.” (s.82:20)
2. “Aydın ilinden Pavra -nām ḳaṣabadan ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.127:20)
3. “Tā ki żarar ḳıla ilidür er ocaġıdur” (s.42:5)

il: Bir ülkenin bir vâli yönetimindeki en önemli idârî bölümü, vilâyet.

1. “Mezārı Aydın ilinde yine kendü vilāyetinde Pavra-nām ḳaṣabadandur.” (s.128:9)
2. “Rūm ilinde Ferecik-nām ḳaṣabadandur.” (s.130:3)
3. “Aydın ilinden Birgilüdür.” (s.134:16)
4. “Bu daḫı Aydın ilindendür.” (s.115:9)
5. “Rūm ilindendür Silsile-i ṭarīḳatda Ḥaydarīdür.” (s.164:4)
6. “Aydın ilindendür.” (s.81:19)
7. “Aydın ilindendür.” (s.114:13)
8. “...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve...” (s.128:6)
9. “Velī Aydın ilinün Rūşenīdür” (s.82:23)

İlāh: Allah, Tanrı, Rab.

1. “Pāye-i ḳadrin felekden yüksek eyle yā İlāh” (s.67:25)
2. “Tā ḥaşre dek bu cümlesini ṣaḳla yā İlāh” (s.13:9)
3. “...fāriġü’l-bāl olanları ‘atabe-i ‘ulyā vü südde-i semā-sīmālarında ḫiẕmet-i mülāzemetde İlāhī pāyidār u üstüvār eyle ve...” (s.24:25)
4. “Cihān taḫtında ḳā’im ḳıl İlāhī” (s.9:2)
5. “İlāhī devletin pāyende eyle” (s.187:22)
6. “İlāhī devletini dā’im eyle” (s.11:2)
7. “İlāhī ḫusrev-i ṣāḥib-ḳırānı” (s.52:12)
8. “İlāhī pādişāh-ı ġāzī-i ṣāḥib-ḳırānı sen” (s.186:9)

İlāhī: *Allah’la ilgili, Allah’a âit, Allah’a has, Allah’tan gelen, Tanrısal.*

1. “İlāhī gülşen-i ‘ömrini şāhuñ” (s.160:22)
2. “Şeyḫ Rūşenī ‘ulūm-ı ‘Arabiyyeyi bi’t-tamām tertīb üzre görüp eş‘ārı

meşhūr-ı ‘ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve…” (s.82:11)

3. “Yāsemenler Ḥaḳḳa yüz ṭutmış ilāhīler gibi” (s.134:13)

ilen-: Beddua etmek, küfretmek, kötü söylemek.

1. “Şimdi bir ḥāldeyüz kim ilenen düşmenine” (s.160:10)

ilet-: Götürmek, ulaştırmak.

1. “Çīn u Māçīne iletdi düzdi miskīn būyını” (s.177:2)
2. “Pādişāh ḥużūrına iletdiler.” (s.81:5)
3. “…ṣıfāt-ı münīfleri müzeyyen ü muḥallā ḳılınup ma‘ārif çevgānı ile mevleviyyet ṭopını evc-i sipihr-i a‘lā ve ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnāya iletmişlerdür.” (s.52:24)
4. “…biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān ḥażretlerine iledüp ‘arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve…” (s.69:24)

ilhām: Allah tarafından kalbe gelen mâna.

1. “Aña binā’en zümre-i şu‘arā ve fırḳa-i fuṣahā imtiyāz bulup eş-şu‘arāü ümerāi’l-kelām olduġı ḥaysiyyetiyle şi‘r ilhām ve…” (s.4:4)

ilḳā vü iġvā it-: (Bir fikri) İlham etme, kalbe yerleştirip ayartmak.

1. “Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẓāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba‘dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp…” (s.68:25)

ilt-: iletmek, göndermek.

1. “…āyīn-i şehinşāhī muḳteżāsınca ṭabaḳlara ḳotarup Sulṭān-ı selāṭīn-i pādişāh-ı rūy-ı zemīn öñine iltüp ta‘āmı yiyüp…” (s.29:20)

iltićā: Sığınma, himâyesi altına girmeyi isteme.

1. “İltićā yiri degüldür yūf felek bünyādına” (s.120:12)

iltifāt: Teveccüh, ilgi, güler yüz.

1. “Bīmāra iltifātı ṭabībüñ devā gelür” (s.149:3)
2. “…buña virüp in‘ām-ı sulṭānī ile iltifatlar ve iḥsān-ı ḫaḳānī birle raġbetler bulup muġtenem düşmiş idi.” (s.93:13)

iltifāt it-: Değer vermek, ilgi göstermek.

1. "Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev' hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i 'ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür." (s.14:24)

iltifātlar it-: Bir kimseye gönlünü alacak şekilde davranmak.

1. "Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu'llāhi 'aleyh raġbet ile diyār-ı 'Acemden getürüp 'āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta'yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in'ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı" (s.17:6)

İlyās: (ö.1508) Yıldırım Bayezid dönemi şairlerinden olan Niyazi'nin asıl adıdır.

1. "İsmi İlyās ḳavā'it-i ebyātı muḥkem-esāsdur." (s.117:15)

imāmī: İmamiye tarikatına mensuplar.

1. "Meẕhebi yitirmegil zinhār imāmīler gibi" (s.92:11)

īmān: İnanmak, kalben itikat ve lisanen ikrar etmek.

1. "Kāfir dimeñ 'āṣıḳlara kim 'ışḳ anuñ īmānıdur" (s.76:11)

imes: Değil.

1. " 'Anber anuñ belki zamānı imes" (s.169:4)

imkān-ı taḥrīr: Yazılabilir.

1. "Bir mertebede cevdet-i ṭab'ı var idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül." (s.92:17)
2. "Ṭab'ı selāmeti ve ẕihni istiḳāmeti bir mertebede idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül" (s.167:17)

imlā: Bir lisanın kelimelerini doğru yazmak fenni.

1. "...münşī-i dīvān-ı sipihr-i felek-eyvān imlāsına şüküfte vü sergerdān olup devāt-ṣıfat barmaġı aġzında ḳalup kendüden gide." (s.46:19)

İmtiḥān: Denemek, sınama.

1. "Sulṭān Murād ḥażretleri daḫı imtiḥān içün şeyḫ-i girāmī Ḥażret-i Niẕāmī Penç Gencin Şeyḫī ḫiẕmetlerine virüp..." (s.68:26)

imtiyāz bul-: Ayrıcalık bulmak, ayrıcalık görmek.

1. "Emāsil-i 'aṣr ve efāẕıl-ı dehrde mümtāz ve ehl-i 'ilm arasında envā'-ı

fażāyil ile imtiyāz bulmış selāset-i suḫanda...” (s.61:26)

2. “Kendü zamānında şi‘r ile imtiyāz bulmış kimesnedür.” (s.131:6)

imtiyāz bul-: Ayrıcalık bulmak, ayrıcalık görmek.

1. “Aña binā’en zümre-i şu‘arā ve fırḳa-i fuṣahā imtiyāz bulup eş-şu‘arāü ümerāi’l-kelām olduġı ḥaysiyyetiyle şi‘r ilhām ve...” (s.4:3-4)
2. “...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu’l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur.” (s.9:22)

imżā: Evraka yazılan isim.

1. “Muḳaddemā Maġnisā ḳāḍísı iken virdügi ḫucece yazduġı manẕūm imżā budur ki ẕikr olınur.” (s.62:15)
2. “İmżā” (s.62:16)
3. “İstanbul ḳāḍísı iken virdügi ḫüccetlere imżā yazduḳda ekser naẕm idüp ‘Arabī ebyāt ile yazardı.” (s.53:8)
4. “İmżā” (s.53:11)

īn ü ān: Farsça bu ve o.

1. “Bende-i sulṭān-ı ‘ışḳam īn ü āndan fāriġam” (s.83:6)

in: Bu.

1. “Kerd ez mülk-i ‘Irāk in müjde āheng-i Ḥicaz” (s.20:22)

İn: Bir şeyin iki boyutundan daha küçük olanı, genişlik, arz .

1. “Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar.” (s.129:1)

in‘ām u iḥsān: Yardım ve ihsan etmek.

1. “...nihāyet-i derecede pesendīde düşüp muḳābelede vāfir in‘ām u iḥsān itmām bulup dönüp...” (s.69:26)

in‘ām-ı ‘ām: Umumi ihsan.

1. “Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı ‘alem-penāh ḫiẕmetine gelüp ḳaṣīde ‘arż idüp in‘ām-ı ‘āmlarına lāyıḳ ve...” (s.84:24)

in‘ām-ı ḫāsları: Padişaha ayrılan gelir.

1. “Niçe defa‘ merḥūm Sulṭān Bāyezīd meclis-i şerīflerine girüp in‘ām-ı ḫāsları ile muġtenem olmışdı.” (s.170:10)

in‘ām-ı ḫāṣṣı: Padişaha ayrılan gelir.

1. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı” (s.17:7)

in‘ām-ı sulṭānī: Sultanın nimetleri, hediyeleri.

1. “...cāyize ṭarīḳi ile in‘ām-ı sulṭānī ve iḥsān-ı ‘Osmānīden behremend ü sa‘ādetmend olurdı.” (s.88:22)
2. “...buña virüp in‘ām-ı sulṭānī ile iltifatlar ve iḥsān-ı ḫaḳānī birle raġbetler bulup muġtenem düşmiş idi.”(s.93:13)

İnan: İnanmak, inanma işi.

1. “İnanma zülfinüñ ‘ahdine Ṣāfī” (s.32:1)

ince: (Bedenin) ince olma durumu, zayıflık.

1. “İy lebi ġonca vü beli ince” (s.142:3)

incit-: Acıtmak, rahatsız etmek.

1. “Be-ġāyet key yazuḳdur kim kişi incide mihmānı” (s.136:23)

İncin-: Gücenmek, gönül koymak, gücüne gitmek.

1. “Ol daḫı pādişāhuñ incindügin duyup ḳaçup Sulṭān Selīm merḥūma varup anda ḫaylī ri‘āyet bulup sa‘ādetle bile gelüp...” (s.102:16)
2. ”Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:12)
3. “Sulṭān Ḳorḳud incinüp yanından giderdi.” (s.109:16)
4. “Āḫirü’l-emr bir gün incinüp şarāba yasaġ idüp ışmarlamış mest bulduġuñuzda baña getirün.” (s.81:3)
5. “...Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘żı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:14)

indür-: (Yukarıdan aşağıya doğru) Gelmesini, inmesini sağlamak.

1. "...çalmaġa başlayıcaḳ Zühreyi gökden yire indürüp bī-iḫtiyār raḳṣa ve semā'a getürüp..." (s.125:11)

iñen: Çok, pek fazla.

1. "İy güneş-ruḫsār iñen cevr eyleme dünyā gibi" (s.145:13)
2. "İñen güzelsin iy iki gözüm iñen güzel" (s.109:8)
3. "İñen güzelsin iy iki gözüm iñen güzel" (s.109:8)
4. "Germ olma iñen bendeñi öldürmege yārā" (s.134:8)
5. "İñen pesendīde düşmişdi." (s.143:21)
6. "Eş'ār-ı laṭīfine nihāyet yoḳ ve ġazeliyyātı iñen çoḳ" (s.37:11)
7. "Ol gün yunarken açılı düşdi iñen güzel" (s.109:4)
8. "Ve eş'ārı içre derc olan saḳīfeleri iñen çoḳ." (s.110:16)
9. "Germ olup meh yüzüñe iñende hemtālanmasın" (s.64:9)
10. "Bilsin eksükligini iñende ra'nālanmasın" (s.64:10)
11. "Ululanup dil-bere iñende paşalanmasın" (s.64:12)

İñle-: Ah etmek, sızlanmak; aşk acısıyla içli içli sesler çıkarmak.

1. "Bülbüller iñleden gül-i ra'nā degül misin" (s.103:20)

İñle-: Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak.

1. "Sefer ḳılduḳça ol māhum ceresvār iñledüm ġamdan" (s.167:24)

innā feteḥnā: Sana fetih verdik. (Kur'an-ı Kerim, Fetih Suresi 48:1).

1. "Olur rehber aña innā feteḥnā" (s.7:24)

inṣāf eyle-: İnsaf, merhamet etmek.

1. "Niçe bir ṭa'n eylemek 'uṣṣāḳa inṣāf eylesin" (s.125:2)

inṣāf: Hakka ve adalete uygun davranış, doğru olan şey.

1. "Ve bu ebyāt daḫı anuñ eş'ārındandur" (s.47:17)
2. "İnṣāf ki bir şīve ile zīb ü zīnet ve bir naḳş ile ṭaravet ü leṭāfet virmişdür ki andan artuḳ olmaḳ mutaṣavver degül." (s.68:30)
3. "İnṣāf bu ki her meclisi bir cennet ve her beyti nigār-ḫāne-i Çīnī gibi pür-naḳş-ṣūret ḳılup bir vech ile ārāyiş ve..." (s.5:1)

4. “Ve inṣāf ki ġāyet güzel dimiş.” (s.22:1)
5. “İnṣāf ki ġāyet güzel yazmışdur.” (s.164:22)
6. “İnṣāf ki ġāyet bī-naẕīr idüp derc eylemişdür.” (s.57:24)
7. “Ve Vaṣṣāf bunca maʻānī-i bedīʻ ve leṭāyif-i cihān iken anuñ ḥużūrında inṣāf ki mānend-i kūdek-i debistān ve Tevārīḫ-i tācü’l-me’āsīr ve...” (s.46:22)
8. “Göresin kim nicedür silk-i güher" (s.72:3)

insān ile cān: İnsanlar ve cinler.

1. “Musaḫḫardur aña insān ile cān” (s.8:4)

insān: İnsan, kişi.

1. “N’ola cellād ise ġamzeñ esirgemez mi insānı” (s.136:20)

insāniyyet: İnsanlık.

1. “Ḫulḳ u luṭfına nihāyet ṭatlu sözine ve insāniyyetine ġāyet yoġ idi.” (s.167:18)

inşā: Edebî nesir.

1. “Ve inşā ṭarzında Ḥüsn ü Dil adlu bir kitābı daḫı var.” (s.141:1)
2. “Kemāl inşā vü eşʻāruñ ḳomadı fikr ü ẕikrini” (s.99:13)
3. “Ve inşā ile daḫı ziyāde āşinalıġı ve münāsebeti var idi.” (s.142:13)
4. “...gāh inşā vü gāh naẕm üslūbında ẕemme mensūb ebyāt didürdür imiş.” (s.89:6)
5. Eline ḳalem-i siḥr-nigār ve ḫāme-i kebg-reftār alup yazup vaṣf-ı evṣāf itmek istese fuẕalā-yı cihān inşāsına āşüfte vü ḥayrān ve...” (s.46:18)
6. “Ġazeliyyātı ġarrā ve ebyātı müstesnā naẕm u inşāya ḳādir ve üslūb-ı şiʻrde māhirdür.” (s.51:1)
7. “Şiʻr ü inşāya ve üslūb-ı muʻammāya mütetebbiʻdür.” (s.41:13)
8. “Şiʻre vü inşāya mütetebbiʻ ehl-i faẓl ü ṣāḥib-maʻrifet kişi idi.” (s.39:2)
9. “Sulṭān Meḥemmed merḥūm anuñ feżāyilin ü ḥaṣāyilin kemāl-i mertebede inşāya olan ḳudretin ve mahāretin maʻlūm idinmekle ziyāde meyl ü maḥabbet eylemişler.” (s.29:4)

inşā eyle-: yazmak, kaleme almak.

1. “Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılāʻdan biñ bir ḳalʻanuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirāʻından her bir

ḳal‘aya bir nev‘a elḳāb yazup...” (s.46:32)

inşā it-: Vücûda, meydana getirme.

1. “...aña daḫı Nigāristān adlu bir kitāb naẕīre diyüp Pārisī dilde inşā idüp yazmışdur.” (s.57:23)

inşā it-: Neşretmek, yazmak.

1. “Ve Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı Türkī dilde inşā idüp yazup be-ġāyet güzel bī-mānend ü bī-bedel yazmışdur.” (s.57:20)
2. “Ve Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı inşā idüp mübālaġa ma‘ārif ṣarf itmiş pehlevān münşīdür.” (s.101:15)
3. “Ve Ana Bacı dimekle meşhūr bir ḥikāyet inşā idüp yazmışdur.” (s.151:7)
4. “Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe’d-dīn ‘Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ” (s.17:8)
5. “Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u ‘Aẕrā-nām kitābları naẕm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür.” (s.66:22)

inşā‘allāhu ta‘ālā: Allah'ın izniyle dediği olur.

1. “...naẕm-güster olduḳlarınca pādişāh-ı ẕıllu’llāh ḥażretlerinüñ gülistān-ı sa‘ādeti ser-sebz ü ḫandān ve būstān-ı salṭanatı tāze vü şādān inşā‘allāhu ta‘ālā.” (s.160:22)
2. “...nesemāt-ı ‘ināyet-i pādişāhī her ān u her zamān mütenessim olmadan ḫālī olmayalar inşā’allāhu ta‘āla” (s.52:11)
3. “inşāallāhü ta‘āla” (s.94:21)

inşā-yı defātir-i sicill ü sükūk: Sicil ve berat defterlerini yazma işi.

1. “...inşā-yı defātir-i sicill ü sükūk dārü‘s-salṭana İstanbul ve Edirne maḥkemesinde kātib olup...” (s.153:23)

intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳıl-: Güzel huylu olmayı iş edinmek.

1. “İktisāb-ı ‘ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī‘at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẕma ḳādir olup...” (s.13:21)

intihā-yı fürḳat: Ayrılık sonu.

1. “İntihā-yı fürḳat ü pāyān-ı hicrān oldı gel” (s.129:7)

intikām al-: Öç almak.

1. "Aldı benden ṭāli'-i bed intiḳām" (s.77:25)

intisāb it-: intisab etmek. bağlanmak. mensub olmak.

1. "Rūmili beglerbegisine ışmarlanan deftere ḫiẕmet iden küttāb ve ol āsitāneye ḳadīmden intisāb iden bendelerindendür." (s.152:7)

İntisāb: Bağlılık, İlgi.

1. "Bir meh-i pür-mihre çoḳdan intisābum var benüm" (s.66:28)
2. "K'āsitān-ı naḳş-bende intisābum var benüm" (s.67:6)

ip: Dokuma malzemesinden yapılan ve bağlamak için kullanılan, çeşitli kalınlıkta bükülmüş sicim.

1. "İp üstinde zencīrle oynamaġı ibtida ol göstermişdür." (s.157:8)
2. "Kim daḳup boynına ip gezdürdiler bāzārda" (s.90:11)

ir-: Ermek, ulaşmak, yetişmek.

1. "Sözüñ cehd eyle irgür padişaha" (a.186:25)
2. " 'Ārif ol irdi bahār oturma 'āmīler gibi" (s.92:2)
3. "Kitāb bir yüksek yirde bulınup el kitāba irmedi." (s.55:9)
4. "Vuṣlat şebine irmedügine olup melūl" (s.41:21)
5. "İrse lebüñ zülāline İskender-i cihan" (s.156:19)
6. "Cevelān-ı ṭab'ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭí söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü faẓl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū 'Alī Sīnā kesb-i 'ilm-i ma'rifet iderdi." (s.43:6)
7. "Fiġānum göklere irse yiridür" (s.86:23)

ir-: gelmek.

1. "Mest iken yaḳmış anı nā-gāh irüp bī-vaḳt ḫ^{v}āb" (s.41:18)

irād it-: Söylemek.

1. "Gāyet eyü düşmiş cā-be-cā münāsebetle ġarrā ġazeller irād idüp yazmışdur." (s.74:33)
2. "...ṣaḥāyif-i kitāb-ı kirāmlarında istişhād-ı belāġat ve istimdād-ı

feṣāḥāt içün fuṣaḥā vü büleġā eş‘ārın īrād iderler.” (s.4:15)

3. “Memleket-i Rūmda Türkī ġazelde emsāl īrād itmegi evvel ol eylemişdür.” (s.75:17)

īrād it-: Kullanmak, ortaya çıkarmak.

1. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ ma‘nīsin taġyīr idüp kendü eş‘ārına īrād itmegin sirḳat töhmetin isnād iderler.” (s.102:7)

īrād olma-: Söylenmemiş.

1. “Ve ġazeliyyātında ḫāṣṣa ma‘nīleri ve kimse eş‘ārına īrād olmaduḳ emsāli çoḳdur.” (s.139:30)

İrem bāġı: Âd’ın oğlu Şeddad’ın yaptırdığı yalancı cennet olup Osmanlı şiirinde güzel ve bakımlı bahçeler için de kullanılır.

1. “...bunuñ bir ravżası ḥicābından cennetüñ sekiz ravżası muḫtefī ve İrem bāġı gülzārı bu Bahāristānuñ gülistānından ḫafī olmışdur.” (s.4:22)

irfān: Bilme, anlama, biliş, anlayış.

1. “...irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü’l-maḥẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın...” (s.5:29)

İriş-: Ulaşmak.

1. “İrişen lebleri ābına ḥayāt ile yürür” (s.33:2)
2. “İrişür faṣl-ı ḫazān bāġ-ı bahār elden gider” (s.16:11)

irsāl buyur-: Görevlendirmek.

1. “...Medīne ḫudemāsına vilāyet-i Rūmda ta‘yīn olınan ṣurrelerin Ka‘betu’llāh şerrefeha’llāh cānibine anuñla irsāl buyurup...” (s.102:11)

irşād: Doğru yolu gösterme; mânen aydınlatma, hak yolunu gösterme, gafletten uyandırma, uyarma.

1. “Anda oturup irşādla meşġūl iken ‘ışḳ āteşi ḥarāretin-den ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü’l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı.” (s.141:22)

irşād it-: Doğru yolu göstermek, uyarmak.

1. “...bu fenne sālik olana irşād ider kimesne idi.” (s.118:11)

2. “Meẕheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣífiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i‘timād idüp gönderdi.” (s.141:21)

irtibāṭ it-: Bağlı olmak, bağlanmak.

1. “ ‘Alī Paşa fevt olduḳdan ṣoñra Yūnus Paşaya irtibāṭ idüp anuñ ḫizmetinde iken fevt oldı.” (s.142:12)

irtikāb: Bir işe girişmek.

1. “Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẓāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba‘dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp...” (s.68:24)

irtikāb it-: Gözetmek, kullanmak.

1. “Mesnevīnüñ taḥrīrinde çoḳ ma‘āniye irtikāb idüpdür.” (s.112:1)

İsfendiyāroġlı Ḳāsım Beg: İsfendiyar Bey'in oğludur. Çankırı ve civarı bölgenin beyliğini yapmıştır. (ö:1464)

1. “İsfendiyāroġlı Ḳāsım Beg oġlıdur.” (s.48:7)

İsḥāḳ Çelebi: (ö.1542) Şam kadılığı yapmış aynı görev sırasında vefat etmiştir.

1. “Şām ḳāḍísı olan İsḥāḳ Çelebi şākirdidür.” (s.176:2)

İsḥāḳ Paşa: II. Bayezid zamanında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır.

1. “Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi.” (s.22:12)

Īsī: Hz. İsa peygamber.

1. ”Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:12)

İskender-i cihān: Dünya'nın İskender'i. İskender , MÖ 336 - MÖ 323 yılları arasında Makedonya Kralı.

1. “İrse lebüñ zülāline İskender-i cihan” (s.156:20)

İskender-i Ẕü’l-ḳarneyn: Büyük İskender.

1. “Pes bu ma‘nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ faẓlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i

Ẕü'l-ḳarneyn seyyāḥ-ı 'ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür." (s.12:2-3)

İskender-nāme: Nizamî-i Gencevî'nin mesnevi nazım biçimiyle yazdığı eserlerinden biri.

1. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẕāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı..." (s.71:1)

İskender-name-: Ahmedi'nin tercüme ettiği eserdir.

1. "Evet İskender-namede olan ma'rifet ü leṭāfet anda yoḳdur." (s.71:5)
2. "Ve bu birḳaç beyt İskender-nāmedendür ki Monlā Aḥmedī bunuñla mübāhat ider." (s.71:12)
3. "İskender-nāmeyi ġāyet güzel eylemişdür." (s.71:6)

ism:ad, nam, unvan.

1. "İsmi 'Alīdür." (s.171:11)
2. "İsmi Aḥmeddür." (s.119:16)
3. "İsmi Ḥüseyndür" (s.166:9)
4. "...mürūr-ı zamānla bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne defterlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfekk olmayup..." (s.5:12)
5. "İsmi Meḥemmeddür." (s.104:5)
6. "İsmi İlyās ḳavā'it-i ebyātı muḥkem-esāsdur." (s.117:15)
7. "İsmi Yūsufdur" (s.182:14)
8. "İsmi 'Īsadur." (s.95:27)
9. "İsmi Mesīḥdür." (s.142:9)
10. "İsmi Fāżıldur." (s.167:7)
11. "İsmi Maḥmūddur." (s.66:10)
12. "İsmi Meḥemmeddür" (s.137:3)
13. "İsmi 'Amrīdür." (s.103:13)
14. "İsmi Muṣliḥi'd-dīndür." (s.63:20)
15. "MEVLĀNĀ SİḤRĪ" (s.153:19)
16. "İsmi Baḫşī mevlidi Balıkesredendür." (s.139:24)
17. "İsmi Muṣliḥü'd-dīndür."(s.161:14)
18. "İsmi Muṣṭafādur" (s.171:2)
19. "İsmi Ca'ferdür." (s.151:4)
20. "İsmi Dervīş mevlidi İstanbuldur." (s.163:14)
21. "İsmi Ṭuraḳdur. Edirnelüdür." (s.153:12)
22. "İsmi Aḥmeddür" (s.73:11)
23. "İsmi Ḥüseyndür." (s.148:15)
24. "İsmi Maḥmūddur." (s.28:18)
25. "İsmi Ramażāndur" (s.165:3)
26. "Mevlidi İznīḳ ismi Muḥyi'd-dīndür." (s.162:19)

27. “İsmi Yūsufdur.” (s.68:8)
28. “İsmi Yūsufdur” (s.136:17)
29. “esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş‘ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş‘ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup” (s.9:18)
30. Pādişāhuñ ‘azīz ismi ile (s.188:22)
31. “İsmi Meḥemmeddür.” (s.133:5)
32. “İsmi Meḥemmeddür.” (s.78:12)
33. “İsmi Ca‘ferdür.” (s.108:11)
34. “İsmi Şāh ‘Alīdür.” (s.84:21)
35. “İsmi Yūsufdur.” (s.100:22)
36. “İsmi Ḫayre’d-dīndür.” (s.92:14)
37. “Hemān babası ismine nisbetle muḫtaṣṣ olmaġındur.” (s.107:20)
38. “Ve Mīr Süleymān ismine Çeng-nāme nām bir kitāb yazmışdur.” (s.73:15)

îsm: Günah suç.

1. “Şehida ve ismu kubilu eykubul” (s.53:13)

İsma‘īl Şāh: (ö.1524) Safevî Tarikatı'nın lideri ve Safevi Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı.

1. “Şāh İsma‘īl ile muḳābele idüp bi-iẕni’l-lāh şarḳ pādişāhı İsma‘īl Şāh münhezim olup aḥvāli ne olduġı ma‘lūmdur” (s.19:19)

ism-i kirāmları: Şerefli isim.

1. olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi‘yār-ı belāġatda rāyicü’l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü’l-maḥẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü’l-fuḳarā muḥibbü’ż-żu‘afā aḫḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. (s.5:28)
2. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ‘āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem‘iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı

hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola(s.6:13)

ism-i laṭīf: latif, hoş isim.

1. “...bu ‘azīzlerüñ nām-ı şerīflerine ve ism-i laṭīflerine münāsib bir risāle yazmaġa iḳdām ve...” (s.5:19)

isnād it-: İftira atmak, kara çalmak.

1. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ ma‘nīsin taġyīr idüp kendü eş‘ārına īrād itmegin sirḳat töhmetin isnād iderler.” (s.102:8)
2. “Sünnetsüzdür diyü töhmet isnād iderlerdi.” (s.114:19)

isnād it-: Atıfta bulunmak, dayandırmak.

1. “Ba‘żılar Paşa’ya cünūn isnād iderlerdi.” (s.34:3)
2. “Egerçi her vech ile mertebeleri a‘lā vü rütbeleri bālādur anlara şā‘irliḳ pāyesin isnād itmek sūyı edebdür.” (s.58:15)
3. “Anlara şi‘r isnād itmek terk-i edeb ve küstāḫlıġa sebebdür.” (s.11:17)
4. “Egerçi ‘avāmü’n-nās anlara Türkī eş‘ār isnād iderler ammā anlar aṣlā Türkī şi‘r dimemişlerdür.”(s.20:12)

İstanbūl: İstanbul şehri.

1. “Felāket ile ‘ömri āḫire yitişüp İstanbul Dārü’ş-şifāsında fevt olup mezārı Ġalaṭa cānibindedür.” (s.101:2)
2. “...İstanbul muḳābelesinde Beşikṭaşı dimekle meşhūr ev ve ḥammām ve...” (s.109:20)
3. “İstanbul emīni olan Bāyezīd Çelebinüñ oġlıdur.” (s.178:12)
4. “Anaṭolı cāñibinde İstanbul muḳābelesinde vāḳi‘ olan Üsküdar-nām ḳaṣabadandur.” (s.181:2)
5. “İstanbul bezzāzistānında oṭurur ṣaḥḥāf idi.” (s.126:9)
6. “İstanbul ḳāḍīsı olmış fāżıl u kāmil ve her fenne ḳādir ve her ‘ilmde māhir kimse idi.” (s.53:6)
7. “Babası İstanbul ḳāḍīsı olmışdur ve kendüsi Gelibolı ḳāḍīsı iken fevt oldı.” (s.110:11)
8. “İstanbul ḳāḍīsı iken virdügi ḥüccetlere imżā yazduḳda ekser naẓm idüp ‘Arabī ebyāt ile yazardı.” (s.53:9)
9. “...inşā-yı defātir-i sicill ü sükūk dārü‘s-salṭana İstanbul ve Edirne maḥkemesinde kātib olup...” (s.153:24)

10. “Sulṭān Bāyezīd zamānında İstanbul ṣubaşısı olup ṣoñra sancaġa çıḳmışdur.” (s.49:8)
11. “İstanbul’un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi.” (s.23:14)
12. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḥfūẓ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:10)
13. “...tebdīl-i ṣūret ve taġyīr -i kisvet ḳılup derviş şeklinde İstanbula gelüp ba‘żı eşḫāṣ ile taḥṣīl-i münāsebet eyleyüp...” (s.87:9)
14. “Mezārı İstanbulda kendü cāmi‘inde olan türbededür.” (s.27:22)
15. “...dergāh-ı ‘ālem-penāhlarında geçirüp fevti İstanbulda vāḳi‘ oldı.” (s.96:12)
16. “Mezārı İstanbulda Balāṭ cānibinde kendüsi binā itdügi mesciddedür.” (s.39:9)
17. “Mezārı İstanbulda Şeyḫ Vefā mescidi ḳurbında Necātī merḥūm merḳadı olduġı tekyededür.” (s.53:17)
18. “Āgāhı yoġ iken İbrāhīm Paşa İstanbulda ṭutdurup siyāset itdürüp ṣalb eylediler.” (s.165:14)
19. “İstanbulda Yediḳulle cānibinde Kılıç Baba tekyesi dimekle meşhūr kilīsāyı tekye eyleyüp...” (s.93:12)
20. “Babası İstanbulda merḥūm Sulṭān Meḥemmed binā itdügi cāmi‘-i şerīfde ḫaṭīb olmış.” (s.170:4)
21. “Mezārı İstanbulda Edirne ḳapusında Emīr Buḫārī tekyesi ḳurbındadur.” (s.112:2)
22. “Dārü’s-salṭana İstanbulda olurdı” (s.120:16)
23. “Fevti İstanbulda oldı.” (s.129:16)
24. “...ḫazān yillerinden ezhār-ı būsitān-ı ‘ālem-ārāsı pejmürde olup İstanbulda fevt oldı.”(s.167:15)
25. “İstanbūlda mülazım iken gice ile olduġı odada yatduġı yirde urup ḳatl itdiler.” (s.137:8)
26. “Mezārı İstanbulda kendüsi binā itdügi cāmi‘-i şerīf ve medrese-i laṭīf ḥaremindedür.” (s.37:12)
27. “Mezārı İstanbulda Ġalaṭa yaḳasındadur.” (s.137:10)
28. “İstanbulda Allāh emrine varup mezārı Şeyḫ İlahī tekyesindedür.” (s.93:17)
29. “İstanbulda olur sipāhīdür” (s.181:12)
30. “İstanbulda At Meydānında boynın urup ḳatl eylediler.” (s.55:30)

31. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:25)
32. “Ġalaṭa ḳāḍísı iken dārü’s-salṭana İstanbulda vāḳi‘ olan Sulṭān Meḥemmed cāmi‘-i şerīfine mütevellī olup...” (s.32:11)
33. “...mezārı İstanbulda Ḳırḳçeşme maḥallesinde kendü binā itdügi mesciddedür.” (s.102:19)
34. “Ṣaḥnda müderris iken fevt olup mezārı İstanbulda Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī civārındadur.” (s.54:8)
35. “Mezārı İstanbuldadur.” (s.105:21)
36. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin iḥsān idüp ḫiẕmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur.” (s.104:11)
37. “Mezārı İstanbuldadur.” (s.141:25)
38. “Mevlidi İstanbuldur” (s.167:7)
39. “İsmi Dervīş mevlidi İstanbuldur.” (s.163:14)
40. “Mevlidi İstanbuldur.” (s.171:2)
41. “Ol şevḳ ile İstanbulı feṭḥ itdükde Yeñi Cāmi‘i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar.” (s.15:1)

İstanbullı: Memleketi İstanbul olan.

1. “İstanbullıdur” (s.182:14)
2. “İstanbullıdur” (s.170:4)
3. “İstanbullıdur” (s.173:9)
4. “Bu daḫı İstanbullıdur” (s.176:2)
5. “Bu daḫı İstanbullıdur.” (s.174:14)
6. “İstanbullıdur.” (s.180:8)
7. “İstanbullıdur” (s.155:17)
8. “İstanbullıdur” (s.174:3)
9. “İstanbullıdur” (s.175:20)
10. “İstanbullıdur.” (s.133:5)
11. “Bu daḫı İstanbullıdur” (s.174:9)
12. “İstanbullıdur” (s.173:2)
13. “İstanbullıdur.” (s.144:11)

İste-: Arzu etmek, dilemek, talep etmek.

1. “Gülzār-ı beḳā iste göñül ḫārı n’idersin” (s.136:6)
2. “Sulṭān Meḥemmed daḫı görmiş ki istedügi çoḳ aḳçe olur” (s.16:1)
3. “Öpmege istedügüm mūzesinüñ kebkebidür” (s.59:21)
4. “Yürimek istedükçe yiri ṣarsar” (s.8:1)
5. ”İster iken ḥelālden rūzī” (s.70:18)

6. “El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab‘ nāzük ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister.” (s.15:17)
7. “Şi‘rin istermiş Necātīnüñ ki tā düzüp boza” (s.114:23)
8. Eline ḳalem-i siḥr-nigār ve ḫāme-i kebg-reftār alup yazup vaṣf-ı evṣāf itmek istese fuẕalā-yı cihān inşāsına āşüfte vü ḥayrān ve...” (s.46:18)
9. “Ḥūr u cennet isteseñ k’ola fütūḥ” (s.150:18)
10. “İy isteyen ‘ışḳa nişān derd ‘āşıḳuñ bürhānıdur” (s.76:10)
11. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:6)
12. “Devlet isteyü buldı miḥnetler” (s.70:9)
13. “Bāṭıl isteyü ḥaḳdan ayrıldum” (s.70:16)
14. “Şāyibe-i şübhe ḳalmayıcaḳ Aḥmed Paşayı öldürmek isteyüp āḫir men...” (s.25:27)

İstifādelen-: Kullanmak, yararlanmak.

1. “Maṣlaḥatları vāḳi‘ oldukça andan istifādelenürler.” (s.73:22)

istifsār: Sorma, sorulma.

1. “Āḫir istifsār ṭarīḳi ile Monlā ḥażretlerinden istiftā idüp anlar daḫı işbu beyt ile cevāb buyurmışlar.” (s.59:10)

istiftā it-: Fetva vermek.

1. “Āḫir istifsār ṭarīḳi ile Monlā ḥażretlerinden istiftā idüp anlar daḫı işbu beyt ile cevāb buyurmışlar.” (s.59:10)
2. “Āḫir Monlā ḥażretlerinden istiftā idüp anlar daḫı bu beyt ile cevāb virmişler.” (s.59:17)

istiḥḳāḳ: Hak etmek, hakkı olmak.

1. “...bunlaruñ eş‘ārı öñinde oḳınmaġa istiḥḳāḳ bulmaḳ yoġidi.” (s.20:11)

istiḫrāc: Yıldızlardan anlam çıkarma, fal bakma, bâzı belirtilerden ileriye dâir mânâlar çıkarma.

1. “Ehl-i nücūm istiḫrācınca taḳvīm yazmışdur.” (s.128:21)

istiḥsān: Beğenmek, güzel bulmak

1. “...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī

ḳalan ṭa‘āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi.” (s.29:21)

istiḳāmet ü selāmet: Doğruluk ve düzgünlük.

1. “Ẕātında ḫaylī ẕekāvet ü fitānet ve ṭāb‘ı ẕihninde tamām istiḳāmet ü selāmet var.” (s.150:5)

istiḳāmet: her işte itidal üzere bulunmak. adâletten, doğruluktan ayrılmayıp, diyânet ve akıl içinde yürümek.

1. “Ḳāḍí olmış her fende behremend ḫaylī istiḳāmeti var.” (s.115:10)
2. “...sāyir fünūnda ercümend her ‘ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab‘ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür.” (58:10)
3. “Ṭab‘ı selāmeti ve ẕihni istiḳāmeti bir mertebede idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül.” (s.167:16)
4. “İstiḳāmetle çoḳ i‘tibār bulmışdur.” (s.115:10-11)

istiḳāmet-i ẕihn: Doğru fikir.

1. “Ḫoş-ṭab‘ ve istiḳāmet-i ẕihni ve selāmet-i vezni var.” (s.152:5)
2. “Selāmet-i ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni nihāyetdedür.” (s.99:24)
3. "Anuñ luṭf-ı ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma‘ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi.” (s.60:20)
4. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ḫūb ḳāmil yigit idi.” (s.165:4)

istimdād it-: Yardım istemek.

1. “Ṣalāḥiyyet-şi‘ār ü faẓīlet-disār ‘ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı ‘ilm ile mu‘tād müselmānlar du‘āsından istimdād iderler müstecābü’d-da‘ve bir ‘azīz idi.” (s.64:20)

istimdād-ı feṣāḥāt: Fesahatden yardım dilemek.

1. “...ṣaḥāyif-i kitāb-ı kirāmlarında istişhād-ı belāġat ve istimdād-ı feṣāḥāt içün fuṣaḥā vü büleġā eş‘ārın īrād iderler.” (s.4:14)

istişfā‘ it-: Şefaat dilemek.

1. “Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā‘ idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī ‘ömrin āsitāne-i sa‘ādetlerinde geçürdi.” (s.119:26)

istişhād-ı belāġat: Belagate, retoriğe şahitlik etmek.

1. "...evā'il-i dībācelerinde taḥsīn-i kelām ve ṣaḥāyif-i kitāb-ı kirāmlarında istişhād-ı belāġat ve istimdād-ı feṣāḥāt içün fuṣaḥā vü büleġā eş'ārın īrād iderler." (s.4:14)

iş eyle-: Bir davranışta bulunmak.

1. "Ol perī baña çoḳ iş eyler hemān ḳan eylemez" (s.147:12)

iş: Bir maksatla yapılan faâliyet, çalışma, amel.

1. "Ol işden ferāġat idüp ol eṭrāfda olan maḥalle ḫalḳı ol zamāndan berü o ḳuyıya mezbele dökerler." (s.75:13)

işārāt: İşaretler.

1. "Naẓmı mevzūn u işārātı şerīf" (s.71:20)

İşi başmaḳlayın başa varmaz: Ters giden iş düze çıkmaz.

1. "İşi başmaḳlayın başa varmaz" (s.70:7)

işit-: Duymak, dinlemek.

1. "Nā-geh kimesne işide yirüñ ḳulaġı var" (s.28:6)
2. "Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur'ān ḳırā'at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi." (s.170:8)
3. "İşidesin ṭopraġumdan dürlü efġānum meded" (s.35:14)
4. "Bu beyti işidicek ol daḫı muḳābelede bu beyti dimiş" (s.37:8)
5. "Her kim ki nālemi işidüp bir ṣadā vire" (s.162:5)
6. "İşidüp rūḥ-ı ḳudsī didi tārīḫ" (s.162:15)
7. "Velī bī-vaḳt işidürdük ki dirlerdi bahār olmaz" (s.94:12)

işit-: Duyanlar, haberdar olan insanlar.

1. "Dir vaṣfın işiden kişi la'net yalancıya" (s.44:25)

işig: Eşik, Huzur, makam.

1. "İşiginde rūz u şeb çoḳ feṭḥ-i bābum var benüm" (s.66:29)
2. "Meyli baña devlet işiginde erkānuñ yine" (s.164:2)
3. " Dünyā melikleri işiginde ġulām ola "(s.188:27)
4. "İşiginde cihān begleri düpdüz" (s.8:8)

5. “Cihān ḫusrevlerine işigini secdegāh eyle” (186:12)

İşit-: İşitmek, duymak, haber almak

1. “Gül leşkeri ḫaberlerini lāleden işit” (s.53:21)
2. “İşitmez āh u nāleñi iy dil o yār uyur” (s.185:2)
3. “...Behrām u Güstehem işitse bunlaruñ iclāsına ser-gerdān olurdı.” (s.4)
4. “Mecnūn işitse bu dil-i şeydā ḫaberlerin” (s.172:3)
5. “Yanar odlara o dem kim ki işitse suḫanum” (s.175:21)

işler it-: İş yapmak, çalışmak.

1. “...bir vech ile ārāyiş ve bir ṣūret ile işler itmişdür ki ‘aḳl-ı müdeḳḳıḳ-ı mü-şikāf anuñ taṣavvurında ḥayrān...” (s.5:3)

işte: Anlatılan şeye dikkat çekmek için kullanılan bir söz.

1. “Burḳa‘ götürüp açdı yüzin didi gör işte” (s.160:4)

iştiġāl: Meşgul.

1. “Taḥṣīl-i faẕl u kemāl eyleyüp ‘ilme iştiġāl gösterdi.” (s.31:6)

iştiġāl: İlgilenme.

1. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḥūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş.” (s.84:21)

iştihār: Şöhret, nam.

1. “Bu bulduġı i‘tibārı vü iştihārı ve buña olan raġbet ü ‘izzet ve...” (s.27:16)

iştihār bul-: Şöhret bulmak, meşhur olmak, nam salmak.

1. “Ve bu maṭla‘ daḫı anuñ iştihār bulan eş‘ārındandur.” (s.103:7)
2. “Ve bu ebyāt anuñ ġāyet iştihār bulan eş‘ārındandur ki taḥrīr olındı.” (s.104:14)
3. “Buldı raḳīb kiẕb ile ‘ālemde iştihār” (s.44:24)
4. “Bu ḥayṣiyyet ile Rūm ṣā‘irlerinden ‘add olup iştihār bulmaġın bu teẕkireye ḳayd olındı.” (s.152:28)
5. “Fāżıl u kāmil tamām iştihār bulmış kimesnedür.” (s.73:27)

6. “Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā‘ide-i naẕmı laṭīf ü mu‘tedil eş‘āriyle iştihār bulmış ve...” (s.103:16-17)
7. “Eş‘ārı ḫaylī iştihār bulmış kimesnedür.” (s.116:1)
8. “Paşa Çelebi dimek ile iştihār bulmışdur.” (s.56:7)

iştihār u i‘tibār bul-: Şöhret ve itibar kazanmak.

1. “Naḳḳāş Bālīoġlı dimekle iştihār u i‘tibār bulmışdur.” (s.169:19)

iştihār: Meşhur olma, şöhretlenme.

1. “Ve şu‘arā zümresine ol itdügi i‘tibārı ve ol virdügi iştihārı bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.15:11)

iştihār-ı tamām: Çok şöhretli.

1. “Eş‘ārı iştihār-ı tamām ve sözleri i‘tibār-ı mālā-kelām bulmış.” (s.31:16)
2. “...iştihār-ı tamām ve i‘tibār-ı mālā-kelām bulup yazılmaları lāzım gelmegin yazılup ẕikr olındı ve ol ikinün biri...” (s.159:7)

iştihār-ı tāmm: Büyük bir şöhret.

1. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ebyātı maṣnū‘ iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı tamām bulup Şeyḫ Vefā raḥmetu’llāhi ‘aleyh sülūkine sālik olmış dervīş kişidür.” (s.140:1)
2. “Ḥakīm Sinān dimekle iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı mālā-kelām bulmışdı.” (s.68:15-16)

iştiyāḳ: Gönül arzusu.

1. “...iştiyāḳ ḫāmesi ile anuñ adına bir Türkī Firāḳ-nāme yazmış ḫalḳ içinde Firāḳ-nāme-i Ḫālīlī dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.82:29)

İşü altun it-: Kısmeti açmak, bereketli olmak.

1. “İşümi altun ider sāḳi gümiş peymāneler” (s.154:6)

it: Köpek.

1. “İtüñ ayaġı izi ger olsa başuma tāc” (s.156:17)
2. “İt gibi murdār raḳīb ölmezse yār elden gider” (s.16:15)
3. “Mey-ḫānede ol iti gördüm yalanı çıḳdı” (s.99:21)

it-: Yerinden kaldırmadan kuvvetle abanmak, yerinden oynaması için yüklenmek.

1. “Furṣat el vire yitem item düşürem yardan” (s.88:14)

it-: Bir işi yapmak.

1. “Ḳāḍílıḳ itmiş kişidür.” (s.73:14)

iṭlāḳāt: Tabirler.

1. “...ġarāyib teşbīhāt ü ‘acāyib iṭlāḳāt bulmışdur ki andan ġayrı kimseye müyesser olmış degüldür.”(s.56:23)

itmām: Tamamlama, bitirme.

1. “...nihāyet-i derecede pesendīde düşüp muḳābelede vāfir in‘ām u iḥsān itmām bulup dönüp...” (s.69:26)
2. “Mevlānā Şeyḫīnüñ vefātından ṣoñra Ḫusrev ü Şīrīni itmāma yitişdürüp beyāża bu çıḳarmışdur.” (s.73:7)
3. “Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez.” (s.12:13)
4. “Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iḫtitāmıdur.”(s.188:15)

ittifāḳ it-: Görüş birliğine varmak.

1. “Ol eclden mevālīden ba‘żı ittifāḳ idüp münāfıḳa ṣūreti ile ṣāḥib-devletlere ġamz eyleyüp küfr söyledi diyü şahādet itdiler.” (s.55:29)

ittifāḳ nifāḳ: Kötülükte birleşmek.

1. “Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẕāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba‘dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp...” (s.68:23-24)

ittifāḳ: Fikir birliği, anlaşma, birlikte hareket etmek üzere sözleşme.

1. “İttifāḳ var ki ḫaṭṭ-ı rıḳā‘ı Yāḳūtdan yeg yazardı.” (s.100:24)
2. “İttifāḳ kibr ü nifāḳ dimāġlarına ḥulūl ve ḥıḳd u ḥased fikr-i fāsidlerine yol bulup...” (s.29:8)

ittifāḳ: Tesadüfi olarak, rastgele.

1. “İttifāḳ bir gün mest buldılar.” (s.81:4)
2. “Ḳāżí-‘askerliġi zamānında ittifāḳ bir münāṣebet ile bu beyti dimiş.” (s.36:9)
3. “Ve bu beyt-i maḳṭa‘ ittifaḳ bu nev‘a düşdi.” (s.34:6)

iy: "Ey" seslenme edatı.

1. “Kimdür dir iseñ iy yüzi gün Şevḳī-i ġarīb” (s.101:5)

iyi: İyi.

1. “Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān Hātifī naẕm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür.” (s.50:26)

izdiyād: Ar. Ziyadelenmek, artmak, çoğalmak.

1. “...şevket ü nuṣreti izdiyād üzerine olup aḥibbā-yı dīn ü devleti mürūr ve a‘dā-yı mülk ü memleketi maḳhūr ola.” (s.186:6)

iẕhār it-: Meydana çıkarmak.

1. “Bir tāze ġazel gün gibi iẕhār ideyin mi” (s.138:14)

iẕhār it-: Açığa vurmak, göstermek.

1. “...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā‘-ı ṣanāyi‘ ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur.” (s.12:8)

iẕhār u iştihār bul-: Aşikar ve meşhur olmak.

1. “...memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā vü şu‘arā ‘azīzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa...”(s.5:11)

İzmir ḳāḍísı: İzmir kadısı.

1. “Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.45:5)

İznīḳ: Türkiye'nin Bursa ilinin bir ilçesi ve ilçenin merkezi olan şehir, adını şehirden alan İznik Gölü'nün doğu kıyısında, Bursa'nın kuzeydoğusunda yer alır.

1. “Mevlidi İznīḳ ismi Muḥyi’d-dīndür.” (s.162:19)
2. “Mevlidi İzniḳdür.” (s.111:11)

İznīḳli: İznik ilinden olan, memleketi İznik olan.

1. “İznīḳlidür” (s.74:28)

İzniḳlü: Memleketi İznik olan kişi.

1. “İznīḳlüdür” (s.182:6)
2. “İzniḳlüdür.” (s.149:8)
3. “İzniḳlüdür” (s.183:17)
4. “İzniḳlüdür” (s.56:7)

İzniḳ-nām: İznik (şehir) olarak isimlendirilen.

1. “Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp...” (s.82:28)

izzet: Değer, ululuk, yücelik.

1. “Ol zamānda ṭāyife-i ‘A‘cāma ziyāde raġbet olmaġın bu daḫı kendüyi ‘Acem bildürüp ḫaylī ḫürmet ve niçe izzet buldı.” (s.93:12)

I

‘ınde melīkin muḳtedirin: *Gücü sonsuz olan hükümdarın yanında. (Kur'an-ı Kerim, Kamer suresi 54:55).*

1. “...gözlerine geldükde bu kārgāhdan ferāġat yüzin gösterüp ‘ındemelīkin muḳtedirin vatan ṭutup...” (s.23:19)

‘ışḳ ol-: *Aşık olmak, birine veya bir şeye karşı aşırı sevgi beslemek.*

1. “Cenneti dīdāraṣatdı ‘ışḳ ola dīdārına” (s.97:15)

‘ışḳ olsun: *Her yerin aşk ile dolu olması.*

1. “Hemān ‘ālemde ‘ışḳ olsun cemāle” (s.69:12)
2. “Didi ‘ışḳ olsun iygedā-yıġarīb” (s.181:17)

‘ışḳ u maḥabbet: *Aşk ve sevgi.*

1. “Nihādında ‘ışḳ u maḥabbetmuvāneset ü ülfet ṭutupderūnıvübīrūnı ‘ışḳ ile memlū ve ma‘ārifleṭopṭoluolmışdı.” (s.20:1)

‘ışḳ: *Aşk, sevgi.*

1. “O ḳıldı zühd diyārını ‘ışḳ ile ma‘mūr” (s.65:4)
2. “Anda oturup irşādla meşġūl iken ‘ışḳ āteşi ḥarāretinden ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü’l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutupḫarābāt içinde fevt oldı.” (s.141:22)
3. “Ṭutuşdum ‘ışḳ ile bir nā-tüvānem” (s.39:15)
4. “...ḳufl-güşā-yı ḫazīne-i nā-mütenāhī ‘ışḳ deryāsı ṣadefinüñ dürr-i yektāsı ve ma‘rifet kevkebinüñ mihr-i münīr-i cihān-ārāsı...” (s.139:19)
5. “...‘ışḳ mīşestānın daşīr-i ġazāl-efken ve ba‘żı mecmū‘a-i ḥüsni ḫatm idüp bu ṭarīḳde nev-niyāz olan cerb-suḫan yigitlerdür.” (s.161:8)
6. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemen dolmışlardur.” (s.11:11)
7. “Nihādında ‘ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü

bīrūnı ‘ışḳ ile memlū ve ma‘ārifle ṭopṭolu olmışdı.” (s.20:1)

8. “Ḥattā Pārisī dilde şeyḫü’l-islām zübdetü’l-kirām ‘ışḳ kāşānesinüñ rind-i dürd-āşāmı...” (s.4:17)
9. “Bi’ż-żarūrī ‘ışḳ āteşin eş‘ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün anlardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş‘ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra‘nā dur yazup dīvān itmişlerdür” (s.20:3)
10. “Kāfir dimeñ ‘āşıḳlara kim ‘ışḳ anuñ īmānıdur” (s.76:11)
11. “Geçmişüz tāc u ḳabādan oluban ‘ışḳa esīr” (s.62:4)
12. “İy isteyen ‘ışḳa nişān derd ‘āşıḳuñ bürhānıdur” (s.76:10)
13. “İy Ṣafāyī çār-yārı sev Muḥammed ‘ışḳına” (s.92:10)
14. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:21)
15. “Senüñ ḥüsnüñ benüm ‘ışḳum senüñ cevrüñ benüm ṣabrum” (s.159:16)
16. ” ‘Işḳuñḳopuzın yine çalayın mı ne dirsin” (s.55:34)
17. “‘Işḳuñ hevāsın eylegeli murġ-ı cān heves” (s.168:10)
18. “Nālişler idüp ney gibi ġavġāsını ‘ışḳuñ” (s.56:1)
19. “Beni ‘ışḳuñ ṣanemā eyledi ‘ālemlere fāş” (s.179:8)
20. “Gördiler şeydālıġum ‘ışḳuñda zindān itdiler” (s.98:15)
21. “Neyleyem şol göñli kim ‘ışḳuñla ḥayrān olmaya” (s.148:9)
22. “Dil ki vīrānı degül ‘ışḳunuñ ābād olmasun” (s.85:7)
23. “Bi’ż-żarūrī ‘ışḳ āteşin eş‘ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün an-lardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş‘ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra‘nā dur yazup dīvān itmişlerdür.” (s.20:4)

‘ışḳ-āmīz: *Aşıkane.*

1. “Eş‘ārı ‘ışḳ-āmīz ve ġazeliyyātı ḫayāl-engiz ṣalāḥ-ı nefs ile ma‘rūf ve ḥüsn-i ḫulḳ ile mevṣūf ḥaccü’l-ḥarameyn ṣāliḥ ü mütedeyyin kimesnedür.” (s.136:12)
2. “...buḫūr-ı evzānda ġavvāṣ ġazelleri ‘ışḳ-āmīz ve ebyātı ḫayāl-engīz ḳāḍılıḳ ider ehl-i ḥükm idi.” (s.98:7)

‘ışḳ-bāzlıḳ: *Aşk oyunu.*

1. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve

rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur.” (s.11:12)

‘Işḳī: *15. yüzyıl dîvân şairlerinden Molla Aşkî..*

1. “ ‘Işḳī yüz yir Sa‘dī otuz yir Fenāyīnüñ daḫı” (s.90:12)

‘ıyş u ‘işret it-: *Yemek ve içmek.*

1. “...salṭanat bezmgāhında ‘ıyş u ‘işret idüp otururken çarḫ-ı ġaddār ve rūzgār-ı nā-hemvār cām-ı Cem ṭolusın bunlara daḫı içürüp...” (s.23:16)

‘ıyş ü ‘işret: *Eğlence, zevk ve safa.*

1. “Ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük-vücūd pür-şevḳ ve ‘ıyş ü ‘işret sever lā’ubālī ehl-i ẕevḳ kimesne idi.” (s.100:26-27)

ıġmāż ol-: *Görmezden gelme, göz yumma.*

1. “...ve bir müsvedde tesvīd itmege ihtimām-ı tāmm gösterileydi. Ol eclden bu emr bir niçe zamān te’ḫīr olup ıġmāż olmuş idi.”(s.5:22)

ıḳāb-ı ḥiddet-i şehinşāhī: *Padişahın hiddeti ve eziyeti.*

1. “ ‘aẕāb-ı ġażāb-ı pādişāhīye maẕhar ve ıḳāb-ı ḥiddet-i şehinşāhīye manẕar vāḳi‘ olup...” (s.87:14)

ılduz: *Yıldız.*

1. “K‘itmez iy māh naẕar ayı gören ılduza” (s.144:19)

ır u kengel: *Nağme ve latife.*

1. “Niçe bir ır u kengel ‘āmiyāne” (s.186:23)

ır: *Nağme.*

1. “Niçe bir ır u niçe bir eş‘ār” (s.72:25)

ırak: *Uzak.*

1. “Sen andan ırakṣın aña ol yaḳa yaḳındur” (s.118:15)

ırla-: *Terennüm ettirmek, şarkı söyletmek.*

1. “Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fenninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi.” (s.137:22)
2. “Sulṭān Meḥemmed adına bir taḳsīmin idüp taṣnīf bağlayup ırlamışdur.” (s.90:21)

3. “Ve ‘ilm-i mūsiḳīde pehlevān-ı kāmil kendünüñ ve ġayruñ eş‘ārın naḳş u taṣnīf bağlayup ırlardı.” (s.129:12)

ırmaḳ: *Akarsuyun büyüğü, doğrudan doğruya denize dökülen, nehir.*

1. “Irmaḳ gibi gözümden aḳarşām u seḥermā” (s.134:6)
2. “Biri Şāṭ ırmaġıdur gözlerümüñ biri Furāt” (s.182:12)

ısıt-: *Isıyı yükseltmek.*

1. ”Ṭopraġın ısıtmaya kefāret içün alurlar mücerrebdür.” (s.27:23)

ışlāḥ ol-: *ıslah olmak.*

1. “Anlaruñnaẕar-ı şerīfleri ile ışlāḥ olup nişānlanur.” (s.46:14)

ışlāḥ u manẕūr: *Düzeltmek ve görmek.*

1. “Ṣarrāfān-ı ma‘ādin-i īcād u ibdā’ ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yıiḫtirā‘ ḥużūr-ı mevfūrü’l-ḥubūrlarından müterecci‘ ve mütevaḳḳi‘ oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriy ile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ışlāḥ u manẕūr buyurula.” (s.10:9)

ışmarla-: *Bir şeyin hazırlanmasını, alınmasını veya getirilmesini bir kimseden istemek, sipâriş etmek.*

1. “Āḫirü’l-emr bir gün incinüp şarāba yasaġ idüp ışmarlamış mest bulduġuñuzda baña getirün.” (s.81:4)
2. “Rūmili beglerbegisine ışmarlanan deftere ḫiẕmet iden küttāb ve ol āsitāneye ḳadīmden intisāb iden bendelerindendür.” (s.152:6)

ıssı: *Sahip, malik.*

1. “Fi’l-vāḳi‘ ra‘nā naẕm itmiş ṣāḥib-ma‘rifet ve kemāl ıssı ehl-i ḥaḳīkat kimesnedür.” (s.78:14)

ıṣṭılāḥāt: *ilmi tabirler.*

1. “Dervīş-nihād ve deryā seferin çoġ idüp gemicilere müte‘alliḳ olan ıṣṭılāḥātı ẕabṭ eylemiş üstād kimesnedür.” (s.171:15)
2. “Ol ıṣṭılāḥātı naẕm idüp bir güzel ḳaṣīde eylemişdür.” (s.171:16)

ışıḳ: *Aydınlık, nur.*

1. “Mehşāmdan gelici maḥbūb ışıḳ durur kim” (s.171:8)
2. “Şem‘ bir meftūle ser-‘üryān ışıḳdur āteşi” (s.106:5)

ıṭlāḳ eyle-: *Salıvermek, bırakmak, koyuvermek.*

1. “Monlā Veliyyü’d-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ gösterüp ḥabsden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür.” (s.77:17)

ıṭnāb-ı merām: *Niyeti uzatmak.*

1. “Ṭatvīl-i kelām ve ıṭnāb-ı merām mūcib-i kelal ü bā‘iŝ-i melāldür.” (s.12:13)

ıṭṭıla‘ı: *Haberdar olmak, bilmek.*

1. “Diyār-ı ‘Acemde şuġl idüp her fenne ıṭṭıla‘ı ve her ‘ilme tetebbu‘ı olmış...” (s.28:20)

j

jeng ü pāṣı gider-: Kir ve pasın arınması.

1. “Gider cān u göñülden jeng ü pāṣı” (s.186:20)

K

k’açdı: *Açmak.*

1. “K’açdı Rūm içre ‘adl dervāze” (s.70:3)

k‘āsitān-ı naḳş-bende: *Nakşibendi tarikatı, tekkesi. (K'asitan : Ki asitan kısaltmasıdır.)*

1. “K‘āsitān-ı naḳş-bende intisābum var benüm” (s.67:6)

k’ur: *Ki bağlaç. Takmak.*

1. “Gözedürem k’urula başuma tāc” (s.70:15)

ka‘be ḥaḳḳı: *"Kabe hakkı"; bir yemin ifadesi.*

1. "Aña ḫayr itmez āḫir Ka‘be ḥaḳḳı” (s.102:25)

Ka‘be şerrefeha’llāh: *Bütün müslümanların kıblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah.*

1. “Çoḳ eş‘āra mālik ve ṭarīḳ-i ḥacca sālik olup Ka‘be şerrefeha’llāh yolında fevt oldı.” (s.144:3)
2. *Bütün müslümanların kıblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah.*
3. “Ka‘be şerrefeha’llāh seferine niyyet ve Ḥicāz yolına ‘azīmet idüp ol münāsebet ile bu ebyātı didi ki ẕikr olınur.” (s.167:20)

Ka‘be: *Müslümanlarca kutsal kabul edilen Mekke'de bulunan bina.*

1. “ ‘İnāyet-i Bārī mu‘āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd’e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka’be şerrefehallāh ziyāretine varup...” (s.17:14)
2. “Ki bensüz Ka‘beye gitdi benüm ol şāh-ı ḫūbanum” (s.167:23)
3. “cenge müteḥammil olmayup diyār-ı ‘Araba çıḳup gidüp varup Ka‘be şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat da‘vāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ...” (s.18:11)
4. “Ḥāliyā cümle menāṣıbı terk eyleyüp Ka‘be şerrefallāhu cānibine gitdi.” (s.40:23)
5. “Didüm Ka‘be midür kūyuñ didi bāġ-ı cināndur bu” (s.87:18)

ka‘be-i ‘ulyā: *Yüce Kabe*

1. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ rengīn sözlerin ve ġarrā ḫayāllerin ve Ka‘be-i ‘ulyā ḫademesinüñ şurrelerinden aḳça-i mu‘ayyenlerin olup.” (s.102:21)

ka‘be-i bīgāne-nüvāz: *Başkalarını okşayan yer. Sevgili.*

1. “Āşinālıḳ bu mı iy Ka‘be-i bīgāne-nüvāz” (s.116:5)

ka‘be-i ḳūy:*(Sevgilinin) Kabe'ye benzetilen mahallesi, bulunduğu yer.*

1. “Çekilüp Ka‘be-i kūyuña gider ḳāfilemüz” (s.62:3)
2. “Ka‘be-i ḳūyuña yol vir aña kim yol varamaz” (s.106:11)

ka‘be-i muṭahhara: *Temizlenmiş, arınmış Kabe.*

1. “Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘ż ı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:13)

ka‘be-i şerīfe şerrefeha’llāh:*Allah'ın şereflendirdiği Kabe.*

1. “...mescidini ṣatup Ka‘be-i şerīfe şerrefeha’llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur.” (s.109:23)

Ka‘betu’llāh şerrefeha’llāh: *Allah’ın şereflendirdiği Kabe.*

1. “...Medīne ḫudemāsına vilāyet-i Rūmda ta‘yīn olınan şurrelerin Ka‘betu’llāh şerrefeha’llāh cānibine anuñla irsāl buyurup...” (s.102:10)

ḳā‘ide-i ‘ilm ü ḥikmet: *İlim ve hikmet kaideleri*

1. “Ehl-i faż l ṣāḥib-ma‘rifet ḳā‘ide-i ‘ilm ü ḥikmeti ḫūb bilür faṣīḥ ü belīġ ve her fenne tetebbu‘ itmiş.” (s.60:7)

ḳā‘ide-i eş‘ār: *Şiir kaideleri, kuralları.*

1. “Üslūb-ı naẕm-ı ġazelde müsellem ve ḳā‘ide-i eş‘ārda müstaḥkem faṣīḥ u belīġ kimesne olup tetebbu‘-ı ḳaṣāyid ü ġazeliyyāt ve mümāreset-i münşe’āt u mükātebāt itmişdür.” (s.76:17)
2. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:10)

ḳā‘ide-i naẕm: *Şiir kaideleri, kuralları.*

1. “ ‘İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi‘rde ma‘mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā‘ide-i naẕmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve...” (s.79:27)
2. “Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā‘ide-i naẕmı laṭīf ü mu‘tedil eş‘āriyle iştihār bulmış ve...” (s.103:16)
3. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve memālik-i naẕm aña mesālik olup üslūb-ı şi‘ri ve ḳā‘ide-i naẕmı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve...” (s.118:9-10)

ḳā‘ide-i şi‘r: *Şiir söylemek kuralları.*

1. “Ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür.” (s.31:14)
2. “Elfāẕı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür kişi idi.” (s.99:25-26)

ḳa‘r u bün yoḳ: *Sonu ve dibi yok, dipsiz, sonsuz.*

1. “Bu baḥr-ı pür-ḫaṭarda ki yoḳ aña ḳa‘r u bün” (s.141:8)

ḳā’im eyle-: *Varlığı sürüp gitmek, daim olmak.*

1. “Cihān mülkinde ẕātın ḳā’im eyle” (s.11:3)

ḳā’im ḳıl-: *Varlığı sürüp gitmek, daim olmak.*

18. “Cihān taḫtında ḳā’im ḳıl İlāhī” (s.9:1)

kā’ināt: *kainat, alem*

1. “Ṭutupdur şi‘ri cümle kā’inātı” (s.139:21)

ḳabaġ: *Kadeh, içki kabı.*

1. “Gör ṣubḥ-dem ki cür‘a ḳabaġındadur daḫı” (s.54:1)

ḳabaġ: *Suda yüzmeyi bilmeyenlerin bellerinin iki tarafına iki tarafına asılan su kabağı.*

1. “Ögrendi ṣuda yüzmege iki ḳabaġ ile” (s.117:11)

ḳābil ol-: *Kabiliyetli olmak.*

1. “...bunlaruñ her biri luṭf-ı ṭab‘ sebebi ile naẕma māyil ve eş‘āra ḳābil olup...” (s.24:8)
2. “Tabī‘atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup ‘ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup...” (s.68:14)

kābil: *Kabiliyetli.*

1. “Merḥūm Aḥmed Paşanuñ nice ġazeliyyātını taḫmīs itmiş ḳābil kişi ve kendüsi dil-ḫoşī eş‘ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde.” (s.131:7)
2. “Cānib-i Ḥaḳḳa māyil ve her fenne duḫūlı var ẕū-fünūn ḳābil kimesne idi.” (s.45:9)
3. “Ṭabi‘atı hezle māyil ü elfāẕı fuḥşiyyāta ḳābil.” (s.148:21)
4. “Lakin ṭabī‘atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmaġın gāyet eyü müverriḫdür.” (s.150:6)
5. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve nihāyet mertebede ḳābil yigitdür.” (s.164:9)
6. “Nev-niyāz tāze ḳābil bülend-pervāz yigitdür.” (s.185:13)
7. “Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma‘rifet fażıl netāyic-i ṭab‘ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi‘yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve...” (s.63:11)
8. “Ḫaylī ḳābil yigit idi.” (s.142:12)
9. “Ḫaylī ḳābil nāzük ehl-i dil ‘ulūmı tertīb üzerine görmiş fāżıl yigitdür.” (s.163:16)
10. “Ẕihninde ḫaylī leṭāfet var ḳābil yigitdür.” (s.175:19)
11. “ ‘İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:21)
12. “...cümleyi cem‘ idüp kendüsi daḫı ḫaylī naẕīreler dimiş ḳābil ve ehl-i dil yigitdür.” (s.177:6)
13. “Ḫaylī ḳābil yigitdür.” (s.178:13)
14. “Şi‘re ġāyetde māyil ve kendüsi ziyāde ḳābil yigitdür.” (s.180:9)
15. “Pārsī dile mā‘il ḫoş-ṭab‘ ḳābil yigitdür” (s.171:3)
16. “Her ‘ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb‘ı nihāyetde ve ẕekāvet-i ‘aḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür.” (s.168:7)
17. “Ol zamānda ehl-i ‘ilme şol derecede i‘tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı.” (s.15:6)
18. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ.” (s.32:15)
19. “Medrese veyā ḳāḍılıḳ düşicek defterine baḳup kendü münāsib gördügine virürdi. Bunlardan ġayrı

ışfahāncı ḳābil adına olan sūḫteleri bile defter itmiş idi.” (s.15:9)

ḳābil-i taḳrīr ü taḥrīr: *Söyleme ve yazma kabiliyeti.*

1. “Talṭīf-i kelām ve diḳḳat-i ma‘ānī bābında bir mertebede ihtimām itmişlerdür ki ḳābil-i taḳrīr ü taḥrīr degüldür.” (s.21:23-24)

ḳābil-i taḳrīr: *Anlatılabilir.*

1. “Bir mertebede cevdet-i ṭab‘ı var idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül.” (s.92:16)
2. **“**Ṭab‘ı selāmeti ve ẕihni istiḳāmeti bir mertebede idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül” (s.167:17)

ḳābil-i vaṣf degül: *Anlatılamayacak derecede olma hali.*

1. “Bir mertebede cevdet-i ṭab‘ı ve leṭāfet-i ẕihni var ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.139:25)

ḳābil-i vaṣf: *Övülebilir, sena edilebilir*

1. “...ve metānet elfāżda ve ma‘ānī bābında bir vech ile diḳḳat ü himmet itmişdür ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.61:28)

kābiliyyet: *Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek, istîdat.*

1. “Ḥayātī erkān-ı devlete varup gelmeden Maḥmūd Paşa ile münāsebet idüp ol daḫı bunda bir ḳābiliyyet müşāhede idüp kendü ḫiẕmetinde alıḳodı.” (s.88:25)
2. “Kendüde ḫaylī ḳābiliyyet ve eş‘arında çoḳ keyfiyyet var.” (s.157:21)
3. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:13)
4. “Bunda bir ḳābiliyyet fehm idüp ehl-i sūḳ arasından faḳīr aldum çıḳardum.” (s.148:18)
5. “Ẓāhir ‘ulūma sa‘y idüp çoḳ ḳābiliyyeti ve ḫaylī ehliyyeti var.” (s.176:10).
6. “Anuñ ehliyyetine ve ḳābiliyyetine tamām i‘timād itmiş idi.” (s.51:14)

ḳabr: *Kabir, mezar.*

1. “Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli‘i nā-müsā‘id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine yitişüp ḳabri Germiyāndadur.” (s.70:23)
2. “Sünbül ü reyḥān benüm ḳabrümde ḫār u ḫas yiter” (s.154:4)

ḳabūl eyle-: *Kabul etmek, onaylamak.*

1. “Dülger-zādenüñ muṣāḥabetini terk itmedi ve pādişāhuñ virdügi manṣıbı ḳabūl eylemedi...” (s.105:6)
2. “Nihāyet-i derecede rind ü bī-pervā nā-ümīd olup kimesnenüñ maḥkūmı olmayayın diyü vaẕīfeyi ḳabul eylemedi.” (s.101:2)
3. “Ammā ṣoñra Sulṭān Bāyezīd gidicek yeñiçeri anı ḳabūl eylemeyüp Sulṭān Selīm ḥażretlerini getürüp taḫta geçürüp pādişāh itdiler” (s.23:18)
4. “Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā‘ idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī ‘ömrin āsitāne-i sa‘ādetlerinde geçürdi.” (s.119:26)
5. “Berü gel leblerüm em didi ḳabūl eylemedüm” (s.157:14)

ḳabūl it-: *Kabul etmek ,onaylamak*

1. “Ger ḳabūl ide anı bir ulu devlet bilelüm” (s.79:12)

kaç-: *(Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak*

1. “Māh-ı ‘ıyşumdan ḳaçan ḳaṭ‘ ola mīğ” (s.77:20)
2. “...ol daḫı anda münhezim olup ḳaçarken ṭutılup başını pādişāh-ı ‘ālem-penāh Sulṭān Selīm Şāh ḥażretlerinüñ ayaġı ṭopraġına getürdiler.” (s.19:23)
3. “Ol daḫı pādişāhuñ incindügin duyup ḳaçup Sulṭān Selīm merḥūma varup anda ḫaylī ri‘āyet bulup sa‘ādetle bile gelüp...” (s.102:16)
4. “Āḫir bir cüz‘ī nesne içün sulṭān-ı gītīsītān ḥażretlerine nāzlanup ḳaçup pādişāh-ı Īrān şehinşāh-ı cihān...” (s.119:19)

ḳaçan: *Nasıl, soru zarfı*

1. “Ḳız ḳaçan geldi bunda bu didiler” (s.108:3)
2. “Dünyā ḳaçan ki tāzelenüp nev-bahār olur” (s.176:6)

kad: *Boy, endam.*

1. “Ḳad ḳıyāmet ġamze āfet zülf fitne ḫaṭ belā” (s.26:22)

ḳadd: *Boy, endam.*

1. “Serve göster ḳaddüñi nāz ile ra‘nālanmasun” (s.118:22)
2. “Ben yā mıyam ki ḫam ola ḳaddüm didüm didi” (s.104:1)
3. “Şöyle ḫayrān itdi servi ḳaddüñ iy Leylī-ḫırām” (s.83:26)

kaddesa’llāhu rūḥahū: *Allah ruhunu kutsasın.*

1. “kaddesa’llāhu rūḥahūdür” (s.95:25)

ḳadd-i bālā: *Uzun boylu.*

1. “...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma‘rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i bālāsına ḫil‘at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa‘ādetine ‘alem ü ṭırāz olmışdur.” (s.34:14)

ḳadd-i dil-cūy: *Gönül çeken sevgilinin boyu.*

1. “Ḳadd-i dil-cūyuñ ḫayāli dīde-i ḫūn-ābda” (s.185:15)

kaddüñi lām it-: *Beli bükülmek , çok sıkıntıya uğrayıp çökmek.*

1. “Ḳaddüñi tā itmesin bu çarḫ lām” (s.150:16)

ḳadeḥ: *İçki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyâle*

1. “Şāh-ı ‘ışḳum bir ḳadeḥ meydür benüm başumda tāc” (s.103:9)
2. “Düşdi ‘aṣāya nergis-i zerrīn ḳadeh gibi” (s.125:17)

ḳadem baṣ-: *Gelmek, buyurmak, teşrif etmek*

1. “...niçe çilleler çıḳarup terbiyetlerine muḳārin ve himmetlerine mu‘āvin olup maḳām-ı ḫılāfetine ḳadem baṣmış ve mertebe-i meşīḫate hem-dem olmış kimesnedür.” (s.141:17)
2. “Erkān-ı devlet ḳatında mu‘teber ü muḥterem iken ṣoñradan pīrlik dā’iresine ḳadem baṣup kesret-i kitābetden merdüm-i çeşmi ḫīre ve...” (s.143:2)

ḳāḍī ol-: *Kadı olmak, hakim olmak*

1. “Ḳāḍī olmış ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳ-meşreb ve şūrīde-mezḫeb kimesnedür.” (s.147:9)

2. “Rūmilinden Manastır-nām ḳaṣabadandur ḳāḍī olmış ḫoşī kişidür.” (s.154:21)
3. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil ḫoş-ṭab‘ ḳāḍī olmış kişidür.” (s.162:20)
4. “ ‘Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi‘-i şi‘rde māhir ve üslūb-ı naẕma ḳādir ḳāḍī olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẕmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür.” (s.111:14)
5. “...kendüsi ḳāḍī olup seccāde-i şerī‘atde ‘adālet üzre olmışdur.” (s.103:17)

<u>ḳāḍī:</u> *Hâkim, şeriat hükümlerine göre davalara bakan kimse.*

1. “Gelibolı ḳāḍīsı olmış ẕāhir ‘ulūma sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmiş fāżıl u kāmil çoḳ fenne kūşiş itmiş.” (s.161:15)
2. “Vize ḳāḍīsı iken mevt irüp Vizede fevt oldı .” (s.103:18)
3. “...her gāh ülfeti vü müvāneseti ‘ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍīsı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp gūşe-i ‘uzletde ārām ve...” (s.108:16)
4. “Şām ḳāḍīsı olmışdı.” (s.61:24)
5. “Ecezāde ki Burusa ḳāḍīsı olmışdı anuñ oġlıdur.” (s.63:10)
6. “Babası Burusa ḳāḍīsı olmışdur.” (s.113:1)
7. “Dimetoḳa ḳāḍīsı iken Burusada Emīr Sulṭān tekyesine varup dervīş oldı.” (s.117:21)
8. “Ḳırḳ Ḳilisā ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup civār-ı Ḥaḳda mesken ṭutup mezārı Ḳırḳ Kilisādadur.” (s.114:5)
9. “Muḳaddemā Maġnisā ḳāḍīsı iken virdügi ḫucece yazduġı manẕūm imżā budur ki ẕikr olınur.” (s.62:14)
10. “Şām ḳāḍīsı olan İsḥāḳ Çelebi şākirdidür.” (s.176:2)
11. “İstanbul ḳāḍīsı olmış fāżıl u kāmil ve her fenne ḳādir ve her ‘ilmde māhir kimse idi.” (s.53:6)
12. “Edirne ḳāḍīsı iken fevt oldı.” (s.60:19)
13. “Babası İstanbul ḳāḍīsı olmışdur ve kendüsi Gelibolı ḳāḍīsı iken fevt oldı.” (s.110:11)
14. “Babası İstanbul ḳāḍīsı olmışdur ve kendüsi Gelibolı ḳāḍīsı iken fevt oldı.” (s.110:12)
15. “Birgi ḳāḍīsı olmışdur.” (s.134:17)
16. “Gelibolı ve Kütahya ḳāḍīsı olmışdur.” (s.112:14)

17. “İstanbul ḳāḍīsı iken virdügi ḥüccetlere imżā yazduḳda ekser naẕm idüp ‘Arabī ebyāt ile yazardı.” (s.53:9)
18. “Ġalaṭa ḳāḍīsı iken dārü’s-salṭana İstanbulda vāḳi‘ olan Sulṭān Meḥemmed cāmi‘-i şerīfine mütevellī olup...” (s.32:11)
19. “Ṣalāḥa māyil ve rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl Malġara ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup mezārı Malġaradadur.” (s.98:10)
20. “Bi’l-fi‘l mevla’l-mevālī Edirne ḳāḍīsı ḥużūrında ḫiẕmet-i kitābetdür.” (s.154:1)
21. “Ḳāḍīdur.” (s.115:19)
22. “Kendüsi daḫı ḳāḍīdur.” (s.163:16)
23. “Zamāne ḳāḍīları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoġ idi” (s.98:8)
24. “Andan Ḥaleb ḳāḍīlıġı virildi.” (s.62:13)
25. “...buḫūr-ı evzānda ġavvāṣ ġazelleri ‘ışḳ-āmīz ve ebyātı ḫayāl-engīz ḳāḍīlıḳ ider ehl-i ḥükm idi.” (s.98:7)
26. “Ḳāḍīlıḳ itmiş kişidür.” (s.73:14)
27. “Medrese veyā ḳāḍīlıḳ düşicek defterine baḳup kendü münāsib gördügine virürdi.” (s.15:7)
28. “Anda ḳāḍī iken fevt oldı” (s.61:24)
29. “Dervīşe ḳāḍī ḥükmi ḳażā-yı Ḫudā olur” (s.66:6)
30. “Ḳāḍī olmış her fende behremend ḫaylī istiḳāmeti var.” (s.115:10)
31. “Ḳāḍī iken fevt oldı” (s.115:12)
32. “Ḳāḍī olmışdur.” (s.99:24)
33. “Çoḳ mu‘teber yirlere ḳāḍī olmışdur.” (s.45:4)

Ḳāḍīcıkoġlı: *XVI. yüzyıl şairi Garami'nin lakabıdır.*

1. “Ḳāḍīcıkoġlı dimekle ma‘rūf ehl-i ‘ilm tāyifesindendür.” (s.177:13)

ḳadīm ü hem-dem: *Eski ve samimi arkadaş.*

1. “Pādişāh ḫiẕmetine ḳadīm ü hem-dem nedīm olan şā‘irlerden ba‘żı reşk idüp cevf-i dimāġlarına ḥıḳd u ḥased ḥulūl ve...” (s.77:8)

ḳadīm: *Eski zaman*

1. “Rūmili beglerbegisine ışmarlanan deftere ḫiẕmet iden küttāb ve ol āsitāneye ḳadīmden intisāb iden bendelerindendür.” (s.152:7)
2. “Āsitān-ı sa‘ādetde ḳadīmden ḥādis olan ba‘żı bid‘at var idi ki ‘ādet olup

cümle-i ‘ālem ḫalḳı andan bī-ḥużūr olmış idi.” (s.34:20)

3. “Ḳadīmi vilāyet-i Anaṭolıdandur.” (s.133:23)
4. “Ḳadīmī Burusalıdur.” (s.39:21)
5. “Ḳadīmī ḳulıyam bu bārgāhuñ” (s.8:26)
6. “Kestelli Muṣṭafā dimekle ma‘rūf bir ḳāḍīnuñ oġlıdur.” (s.185:12)

ḳādir ol-: *Gücü yetmek, muktedir olmak.*

1. “...ve söz veznine ḳādir olan şu‘arā ve fuṣaḥā ḳāyilleridür.”(s.3:30)
2. “Yazmaġa ḳādir olmayan bir elif” (s.143:12)
3. “Artuḳ söylemege ḳādir olmayup ol daḫı aḳçe virmekden berī oldı” (s.16:5)
4. “Lakin her gah muṣāḥabeti ehl-i ‘ilm ṭāyifesiyle olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle naẓma ḳādir olmış.” (s.158:15)
5. “Kişi ḳādir olup bir dil-rübāya” (s.110:5)
6. “İktisāb-ı ‘ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī‘at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẓma ḳādir olup...” (s.13:22)
7. “Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabba‘larından beşyüz nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var.” (s.82:7)

ḳādir: *Bir işe gücü yeten, o işi yapacak güç ve bilgiye sahip olan.*

1. “Ḫaylī nāzük naẓma ḳādir şā‘irdür.” (s.141:25)
2. “Ziyāde ma‘ārife ve niçe leṭāyife ḳādir kimesnedür.” (s.152:30)
3. “Çoḳ ma‘ārife ḳadir ve üslūb-ı şi‘rde māhir kāmil ü ‘āḳil kişi idi.” (s.50:2)
4. “Eş‘ārı laṭīf ü kendüsi ẕarīf ehl-i dil ġazeliyyātı vāfir ve her dürlü naẓma ḳādir kimesnedür.” (s.94:5)
5. “Pārsī ve Türkī eş‘ārı vāfir ve naẓmı selīs her nev‘ şi‘re ḳādir.” (s.92:18)
6. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẓmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:6)
7. “...taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i ‘umūm idüp her fende māhir ve her ‘ilme ḳādir ‘Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.83:15)
8. “Ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta ḳādir ve söz vezninde māhir şā‘irdür.” (s.148:22)
9. “Ferāyiż ‘ilminde ġayet māhir ve ḥisāb u kitābetde nihāyetde ḳādir idi.” (s.104:7)

10. “Ġazeliyyātı ġarrā ve ebyātı müstesnā naẕm u inşāya ḳādir ve üslūb-ı şi‘rde māhirdür.” (s.51:1)
11. “Eş‘ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde üslūb-ı ġazelde māhir ve ṣanāyi‘-i şi‘re ḳādir kimesnedür.” (s.79:17)
12. “Niçe ma‘ārife ḳādir ve ‘ilm-i şi‘rde māhir kimesnedür.” (s.145:17)
13. “Ve ‘ilm-i edvārda daḫı māhir ve her nev‘ sāzı çalmaġa ḳādir ve ḫatta kendünüñ iḫtirā‘ātından Ġıdā-yı Rūḥ adlu bir sāz taṣnīf itmişdür.” (s.23:4)
14. “...sāyir fünūnda ercümend her ‘ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab‘ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür.” (58:10)
15. “ ‘Ale’l-fevr bedīhe dimekle bī-naẕīr ve didügi ebyātı def‘i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir...” (s.158:19)
16. “Eş‘ārı ġarrā ve naẕmı müstesnā çoḳ ma‘ārife ḳādir ve fenn-i şi‘rde māhir kimesne idi.” (s.123:17)
17. “Sulṭān Cem ḫᵛācesi olmış fāżıl u kāmil tefsīre ḳādir ve ‘ilm-i ẕāhirde māhir kimesne idi.” (s.120:15)
18. “Ḥisāb-ı ‘aḳd bābında bī-naẕīr ‘ale’l-fevr barmaḳ ḥisābın bir bir idüp cevāb virmekden nihāyet-i derecede ḳādir ve...” (s.44:21)
19. “‘Ulūmı tertīb üzre görmiş tefsīre ḳādir ve her ‘ilmde cevāba ḥāżır gemicilik ‘ilminde üstād-ı kāmil ve...” (s.91:17)
20. “Ḫoş-ṭab‘ naẕma ḳādir yigitdür.” (s.181:6)
21. “İstanbul ḳāḍīsı olmış fāżıl u kāmil ve her fenne ḳādir ve her ‘ilmde māhir kimse idi.” (s.53:6)
22. “...lākin cevdet-i ṭab‘ ile nedeñlü gerekse ‘ale’l-fevr şi‘r dimege ḳādir ġazel-ġūlukda māhir şā‘irdür.” (s.183:10)
23. “Fenn-i ma‘ānī vü beyān-ı bedī‘ ve üslūb-ı naẕm-ı menī‘ bābında māhir ve her fenne ḳādir kimesnedür.” (s.112:15)
24. “Çoḳ ma‘rifete ḳādir dīvāne-reng kimesne idi.” (s.136:18)
25. “Her naẕma ḳādir ve fenn-i ma‘ānīde māhir kimesnedür.” (s.161:18)
26. “...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev‘ ‘ilme ḳādir ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ ü pür-idrāk yigitdür.” (s.153:25)

27. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:7)
28. “ ‘Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi‘-i şi‘rde māhir ve üslūb-ı naẕma ḳādir ḳāḍī olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẕmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür.” (s.111:13)
29. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḫūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş.” (s.84:22)
30. “Her fende māhir çoḳ ma‘ārife ḳādir kimesnedür.” (s.120:7)
31. “Olanca eş‘ārı hem-vār Pārsī vü Türkī dilde eş‘ār dimege ḳādir sözleri muḥkem ü üstüvār kimesnedür.” (s.124:7)
32. “Çoḳ ‘ilme ḳādir ve her fende māhir.” (s.64:6)

ḳāḍiyān: *Onun kadısı.*

1. “Kadiyan fi diyar-ı İstanbul” (s.53:15)

kadr: *Ar. Değer, itibar, haysiyet,*

1. “Felek ḳadrinden a‘lā himmeti var” (s.6:16)

3. “Sarāyı ḳadrine bir şemsedür gün” (s.6:18)

kadr u rif‘at: *İtibar ve yücelik*

1. “Şu deñlü ḳadr u rif‘at virdi Sübḥān” (s.8:14)

ḳadrin bil-: *Kıymet, değer bilmek*

1. “Ḳadrini bilmeyüp sehl zamānında telef idüp küleh-dūzlıġa heves itdi.” (s.148:16)
2. “Hüner ḳadrin bilür ṣāḥib –hünerdür” (s.187:1)

ḳafes ol-: *Siper olmak.*

1. “Cismüm müşebbek oldı dükendin aña ḳafes” (s.168:12)

ḳafes-i ten: *Ten kafesi, beden.*

1. “Sulṭān Maḥmūduñ ḳafes-i tenden hümā-yı rūḥı evc-i semāya ṭayerān idüp ferādis-i cināna ve...” (s.96:8)

ḳāfile: *Kafile, kervan.*

1. “Çekilüp Ka‘be-i kūyuña gider ḳāfilemüz” (s.62:3)
2. “Çekildi ḳāfile gibi benüm ol māh-ı tābānum” (s.167:25)

ḳāfile-i ‘ömr: *Ömür kervanı*

1. “Ceres-i nāle ile ḳāfile-i ‘ömr geçer” (s.152:13)

kāfir- beççe: *Kafir çocuğu*

1. “Yani-nām bir kāfir- beççe maḥbūbına bu maṭla‘ı dimişdür ki ẕikr olınur.” (s.155:7)

kāfir: *Allah'a inanmayan, Müslüman olmayan*

1. “Esirger göricek kāfir ġarībliḳde müselmānı” (s.136:21)
2. “Kāfir gözini yār müselmān ider gibi” (s.131:1)
3. Bunlar deryāda yatup Moton ḳal‘asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp...” (s.48:22)
4. “Anı kim ol kāfir eyler bir müselmān eylemez” (s.50:20)
5. “Kāfir dimeñ ‘āşıḳlara kim ‘ışḳ anuñ īmānıdur” (s.76:11)
6. “Zülfin gidermiş ol ṣanem kāfirliġin ḳomaz henūz” (s.25:24)

ḳāfiye: *Beyit veya mısra sonunda tekerrür eden huruf ve harekât.*

1. “Ol esnāda Yaḥyā-nām şā‘ir daḫı bu baḥrde ve bu ḳāfiyede bir ġazel diyüp bu şi‘r aña naẕīre olur diyü mābeynlerinde ḫaylī münāza‘a vāḳi‘ olmış.” (s.59:8)

kāfūr: *Kafur ağacından elde edilen, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, çok ıtırlı madde.*

1. “ ‘Anberi kāfūra zamān eylemiş” (s.169:2)
2. “ ‘Anbere kāfūrı itüpdür zemin” (s.169:1)

kāġıd: *Kağıt*

1. “Baġrı yufḳa kāġıduñ gözleri yaşlu ḳalemüñ” (s.60:16)

ḳahr: *Celal, öfke, gazap*

1. “Gāh dehrüñ ḳahrıdur gāhī firāḳ-ı yārdur” (s.154:16)

kākül: *Yanaklara doğru uzanan saç, perçem*

1. “Gül-i ter üzre miskīn kāküli var” (s.31:24)
2. “Semen-sā kākülüñ kim ṣafḥa-i ruḫsāra yaṣdanmış” (s.47:9)

kākül-i dilber: *Sevgilinin perçemi, saçı.*

1. “Kākül-i dil-ber ḫayāliyle resenler bağladum” (s.37:2)
2. “Luṭf-ı ṭab‘ından efendüm kākül-i dil-ber dimiş” (s.37:7)

ḳal-: *Gitmek üzere yerinden ayrılmak.*

1. “Bu daḫī da‘vete icābet sünnet diyü ḳalḳup Çerāġ odasına varup görse meclis-i mey ārāste ve...” (s.106:19)

ḳal-: *(Geriye) kalmak; geriye kalan şey.*

1. “Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup...” (s.51:17)
2. “Yir yir ocaġı ḳalmış şehr-i ḫarāba benzer” (s.147:5)
3. “Ḳıṣṣa-i Ferhād ḳaldı dāsitānumdan benüm” (s.151:26)
4. “Babasından ḫaylī dünyā ḳaldı.” (s.148:16)

ḳal-: *(Bir süre bir yerde) bulunmaya devam etmek.*

1. “Anda mücāvir olup ḳalmaḳ murād idindi.” (s.40:24)
2. “Bāḳi ḳalmaz kimseye naḳş u nigār elden gider” (s.16:13)
3. “...ve ḥulī-i faḳr u ḳanā‘at ile pīrāste olup tekā‘üd iḫtiyār idüp ḳalmış idi...” (s.4:26)
4. “Pādişāhuñ ḫāṭır-ı şerīfiñde bu söz ḳalmış.” (s.29:15)
5. “ ‘Ālemde bir maḥabbete ḳalmış gedālaruz” (s.180:6)
6. “Sulṭān Cem ile diyār-ı ġurbete bile gidüp anda ḳalmış idi.” (s.121:4)
7. “Ṣābıḳan vāḳi‘ olan mevālī-i ‘iẕām ve ehālī-i kirām cem‘iyyetinden ḳalmış baḳıyye-i selef ve aḥsen-i ḫalef sāl-ḫūrde vü...” (s.36:5)
8. “Zulmet içre ḳalmışam iy āb-ı ḥayvānum meded” (s.35:11)
9. “Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur‘ān ḳırā‘at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi.” (s.170:9)**17.** “Diyār-ı ġurbetde Sulṭān Cem ile ḳalup anda fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.122:14)
10. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:25)
11. “Ehl-i dil ḳaldılar ‘urūcında” (s.80:6)

12. “Dirīġā sāyeveş ḳaldum n’idem ḫāk-i nedāmetde” (s.170:18)

ḳal‘a: *Kale kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.*

1. “Āḫır ḳal‘a alınmaġla ḫalāṣ oldılar.” (s.48:26)
2. “Mevlidi Tuna yalısında olan Nigbolı-nām ḳal‘adur” (s.140:16)
3. “Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā‘dan biñ bir ḳal‘anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā‘ından her bir ḳal‘aya bir nev‘a elḳāb yazup...”(s.46:32)
4. “Ve cümle-i tārīḫlerinden Belgrad ḳal‘ası fetḥine didügi tārīḫ budur.” (s.150:8)
5. “...ve taḫt-gāhı olan Budin ḳal‘asın fetḥ idüp bi’t-tamām vilāyet-i Engürüs memālik-i İslāma munżam olduḳda...” (s.165:7)
6. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḥfūẓ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:10)
7. “Aḳdeñizde olan Midilli-nām cezīre ḳal‘asındandur.” (s.179:4)
8. “Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal‘aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı.” (s.48:20)
9. “...gelen donanmaya ḳarşu varınca rūzgār-ı nā-hemvār ḳuvvetiyle keferenüñ gemisi ḳal‘aya girdi.” (s.48:24)
10. “Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā‘dan biñ bir ḳal‘anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā‘ından her bir ḳal‘aya bir nev‘a elḳāb yazup...”(s.46:32)

ḳalan:*Elde bulunmak.*

1. “Āḫir baḳiyye-i süyūf olup ḳalan Çārkes ṭāyifesi Tumān Bay-nām çārkesi sulṭān naṣb idüp...” (s.19:25)
2. “Şeb-i zülfinde ḳalanlar ẕulemāt ile yürür” (s.33:1)

ḳalaycı: *Kap kalaylayan kimse.*

1. “Ve ḳalaycılar döne döne ḳazanc ideler.” (s.129:3)

ḳalb: *Gönül*

1. “Şübhesüz ḳalbini ‘uşşāḳuñ münevver eyleye” (s.158:10)

2. “Aldı benden ‘aḳl u fikr ü ḳalb ile ārām -ı cān” (s.51:4)
3. “Lakin itdüġi laṭīfeleri ġāyet fāḥiş olup ḳalb andan nefret idüp bīzār olur.” (s.109:32)

Ḳalb-i meyyāl: *Meyleden, tutkulu kalp*

1. “Ḳalb-i meyyālüm elinden nic’ idem yā Rabb kim” (s.44:14)

ḳalem: *Bir çeşit siyahımsı ve sert kamışın yazı yazmak üzere özel bir biçimde yontulup açılmışı; her çeşit yazı yazan alet, kamış.*

1. “Baġrı yufḳa kāġıduñ gözleri yaşlu ḳalemüñ” (s.60:16)
2. “Midād gibi siyah-rū ḳalem gibi meksūr” (s.65:12)

ḳalem-i dü-zebān: *Kalemin iki dilli olması.*

1. “Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serī‘ü‘l-beyān taḥrīrinde ‘āciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur.” (s.41:10)

ḳalem-i dü-zebān-ı serī‘ü’l-beyān ü bedī‘ü’l-lisān: *Lisanı güzel ve beyanı süratli olan iki dilli kalem.*

1. “Anlaruñ ‘aẕamet ü ḥaşmetin ve faẓīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī‘ü’l-beyān ü bedī‘ü’l-lisān mānend-i lū’lū-i menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese ‘ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i‘lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür.” (s.11:23)

ḳalem-i siḥr-nigār: *Büyüleyici güzellikteki kalem.*

1. “Eline ḳalem-i siḥr-nigār ve ḫāme-i kebg-reftār alup yazup vaṣf-ı evṣāf itmek istese fuẕalā-yı cihān inşāsına āşüfte vü ḥayrān ve...” (s.46:17)

ḳalender: *Dünya malına önem vermeyen, müsâmahakâr, yumuşak huylu, alçak gönüllü, olur olmaz şeyin üstünde durmayan kimse, derviş.*

1. “Vilāyet-i ‘Acemde çoḳ seyāḥat itmiş diyār-ı Rūma geldükde ḳalender ṣūretinde geldi.” (s.93:8)
2. “Maġribde bir ḳalender āyīne ṣunmış aya” (s.27:3)

ḳalenderlik: *İki alemle ilgisini kesen, dünya ve ahireti önemsemeyen, zevk ve keyif ehillerinin tarikatı*

1. “Dīvāne-meşreb oldı ḳalenderlik eyledi” (s.164:17)

ḳalḳ: *Ayağa kalkmak, doğrulmak*

1. “Her biri ḳalḳup bunı adımın atmaġa mecāl ḳomayup ṭuta ḳapa meclise getürürler.” (s.107:7)

ḳalḳan: *Ok, kılıç ve benzerinden korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık.*

1. “Fużalā-yı ‘āli-şān ve büleġā-yı me’ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde ‘arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür.” (s.6:6)

ḳamer: *Ay*

1. “Rā ḳaşuñ rādur ḳamer altında iy māhum benüm” (s.58:24)

ḳāmet: *Boy, endam*

1. “Rāstī şīve ider ḳāmeti serv-i çemene” (s.185:18)
2. “Tīr-i āhumdan ṣaḳın kim ḳāmetüm yay eyledüñ” (s.152:1)
3. “Ḳāmetüñ şevḳıyle ḳuşlar üşdi servüñ başına” (s.112:8)
4. “Ḳāmetüñ naḫli bülend oldı aña el irmez” (s.148:4)
5. “Nisbet itdügüm içün ḳāmetüne gāh gehī” (s.113:8)

kāmil u fāżıl: *Kemal sahibi ve faziletli kimse*

1. “Kāmil u fāżıl kişidür.” (s.40:22)

kāmil ü üstād: *Olgun, geniş bilgili ve usta (sanatkâr).*

1. “ ‘İlme kūşiş itmiş ḫoş-ṭab‘ pāk-nihād ve fenn-i şi‘rde kāmil ü üstād kimesne idi.” (s.143:20)

kāmil: *Bilgili, üstat, olgun, ilim, fazilet ve hüner sahibi, manevi meziyetleri bakımından belli bir olgunluğa erişmiş (kimse)*

1. “Ḫoş-ṭab‘ süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu ‘ilmüñ ḳāyili olup ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.73:13)
2. “...eş‘ār naẕmına mā’il olan naẕm ehli kāmilleri ve söz veznine ḳādir olan şu‘arā ve fuṣaḥā ḳāyil-leridür.” (s.3:31)

3. “...devrān kāmilleri ḫamse tercümesine çoḳ sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmişlerdür.” (s.69:14)
4. “Çoḳ ma‘ārife ḳadir ve üslūb-ı şi‘rde māhir kāmil ü ‘āḳil kişi idi.” (s.50:2)
5. “Zihī ehl-i hüner her fende kāmil” (s.6:27)
6. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde aġır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:22)
7. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş kāmil ẕū-fünūn fāżıl egerçi zenāne-reng lākin yek-dest ü hem-rengdür.” (s.107:21)
8. “Ehl-i ‘ilm ṭāyifesinden fāżıl ve fenn-i şi‘rde kāmil kimesnedür.” (s.163:9)
9. “Ḫoş -ṭāb‘ dervīş-nihād ve üslūb-ı şi‘rde kāmil üstād kimesne idi.” (s.135:5)
10. “Ve kendüsi ehl-i ‘ilmden ṣāḥib-fażl kāmil ve fünūn-ı ma‘ārif ile müzeyyen fāżıl kimesne idi.” (s.113:5)
11. “Ḫaylī ehl-i dil nāzük kāmil ḫoş-āyende ‘āmgīr eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.103:14)
12. “Anlaruñ ḫiẕmetinde ḥāṣıl olmış fāżıl u kāmil Mesnevīye çoḳ tetebbu‘ itmiş aḫlāḳı güzel ve kendüsi bī-bedel maḥbūb yigit idi.” (s.50:13)
13. “Bu daḫı şu‘arā-yı müteḳaddimīndendür ki kendüsi ẕarīf ve eş‘ārı laṭīf ve kendü zamānında üstād ve dervīş-nihād ehl-i dil ve kāmil kimesnedür.” (s.79:7)
14. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma‘ānī ve bedī‘ ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil ‘ilm-i şi‘ri ḫūb bilür kimesne idi.” (s.113:13)
15. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ālim u fāżıl ve ehl-i dil kāmil Ṭrabzon diyārından merḥūm Sulṭān Selīm Ḫan ḥażretleri ile bile geldi.” (s.124:4)
16. “Elfāẕı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür kişi idi.” (s.99:25)
17. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve ẕihni açuḳ ehl-i ma‘rifet kāmil yigitdür.” (s.155:19)
18. “Ṣāḥīb-ma‘rifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi.” (s.48:8)
19. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ḫūb ḳāmil yigit idi. ” (s.165:4)
20. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı

devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ." (s.32:15)

kāmil-i devrān: *Çağının mükemmeli*

1. "Envā'-ı fażāyille ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyille mevṣūf fāzıl-ı cihān ve kāmil-i devrān 'ilm-i ḥikmetde ser-āmed ve..." (s.58:9)
2. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẓāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı..." (s.70:27)

kāmil-i pür-i'tibār: *İtibar sahibi olgun (kişi).*

1. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında raġbet bulmış fāżıl-ı rūzgār ve kāmil-i pür-i'tibār suḫan-güẕār belīġ ve ṭab'-ı sitīġ nāzük kimesne idi." (s.85:13)

kāmil-i zamān: *Zamanın olgunu, bilgini.*

1. "Ḥilye-i feżāyil ile pīrāste ve zīver-i ḥaṣāyil ile ārāste fāżıl-ı devrān ve kāmil-i zamāndur." (s.43:22)

ḳamrā: *Ay aydınlığı, ay ışığı.*

1. "Tā kim göreli ṭal'atuñı iy yüzi ḳamrā" (s.134:5)

kām-rān ol: *Arzusuna nail olmak, mesut bahtiyar olmak*

1. Sa'ādet taḫtı üzre kām-rān ol" (s.187:21)

ḳamu: *Baştan başa; hiç boş yer kalmamacasına*

1. "Ḳamu 'ilm iledür 'ālemde fāżıl" (s.6:26)
2. "Dürc-i ma'nidür ḳamu fażlında pür" (s.71:24)
3. "Ḳamu ucdan uca serv-i revāndur" (s.74:21)
4. "Yaḫşılıḳlar ḳamu yamān oldı." (s.143:10)
5. "Cihān ḫalḳı ḳamusı 'izzet ile evc-i rif'atde" (s.170:17)
6. "Ḳıl tefaḫḫuṣ ḳamusın öñden ṣoña" (s.71:29)
7. "Dünyā vü āḫiret ḳamuya pīşvā olan" (s.3:24)

ḳan: *Maden, kaynak, menba.*

1. "Mürüvvet kānınuñ şāh-ı cihānı" (s.10:27)

ḳan-: *Aldanmak, inanılmaması gereken şeye inanmak*

1. “Ḳanda ḳandum iy ṣanem cüllāb-ı la‘lüñ ḳandına” (s.122:17)

ḳan: *Vücuttaki kırmızı renkli sıvı,kan.*

1. “Uş ḥelāl olsun ḥarāmī gözine ḳanum meded” (s.35:16)
2. “Ḳanumı revān eylemege tīrüñ ucından” (s.140:11)
3. “...ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī‘at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i ‘ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür.” (s.13:20)
4. “İy dīde ciger ḳanını durmazsın ezersin” (s.104:15)
5. “Bülbülüñ lāle-ṣıfat ḳan ile ṭoldı cigeri” (s.119:13)
6. “Ḳan yaş ile eṭrāfı gülistān ide beñzer” (s.122:8)

ḳan aġla-: *Kanlı gözyaşı dökmek || çok üzülmek.*

1. “Ḳanlar aġlatdı gözüm kirpigüñüñ ḫāmesine” (s.105:9)
2. “Ḳan aġladı vü eyledi terk-i diyār ṣubḥ” (s.41:13)

ḳan aḳıt-: *Kanlı gözyaşı akıtmak*

1. “Gözlerüm ḳan aḳıdur bezmüñe mey-ḫāne gibi” (s.157:3)

ḳan eyle-: *Başkasının kanını dökmek, cinayet işlemek.*

1. “Ol perī baña çoḳ iş eyler hemān ḳan eylemez” (s.147:12)
2. “Dem mi vardur bağrumı la‘l-i lebüñ ḳan eylemez” (s.50:17)

ḳan it-: *Kanla doldurmak.*

1. “Çekmiş ḳılıcın ġamzelerüñ ḳan ide beñzer” (s.122:3)

ḳān ol-: *Kan çıkmak, kan dökülmek, cinayet işlemek.*

1. “Yine ḳān oldı ḳara bağrumuñ üstindeki baş” (s.179:9)

ḳana boya-: *Kan içinde bırakmak, kanla doldurmak*

1. “K‘ol ciger-sūḫtenüñ ḳana boyandı kefeni” (s.115:17)
2. “Ser-be-ser ḳana boyandı nideyüm pīrehenüm” (s.170:16)

ḳanā‘at: *Elindekinden hoşnut olup fazlasını istememe, kısmetine, kendisine verilene râzı olma, tok gözlülük.*

1. “...ṣūret-i faḳr u fenāġalebe idüp ser ü pā-bürehne gedā dervīş olup künc-i faḳrda ḳanā‘at iḫtiyār idüp tūşe-i faḳr...” (s.119:6)
2. “Erkān-ı devletde kitābet ḫiẕmetin iderken ḫiẕmetden ferāġat idüp künc-i ḥużūrda ḳanā‘at yüzin gösterdi.” (s.166:12)

ḳand: *Şeker.*

1. “Ḳanda ḳandum iy ṣanem cüllāb-ı la‘lüñ ḳandına” (s.122:17)

ḳanda: *Nerede*

1. “Dervīşe ḳanda aḫşam olursa serā yiter” (s.66:5)
2. “Ḳanda oldı bu ḳanlu ṣu didiler” (s.108:7)
3. “Ḳanda varam sāye-i serv-i bülendüm var iken” (s.123:19)
4. “Ḳanda ḳandum iy ṣanem cüllāb-ı la‘lüñ ḳandına” (s.122:17)

ḳanda: *Nasıl?*

1. “Dervīş ise bunca peyġāmberlerüñ adın ḳanda bilse gerek idi” (s.16:4)

ḳand-ı nebāt: *Bitki şekeri.*

1. “Elikdürür lebi ḳand-ı nebatı” (s.187:5)

Ḳandī-i Burusavī: *(ö.1555) Bursa’da doğdu. Gençliğinde Bursa’da şekercilik yaptı ve yaptığı bu işten dolayı önceleri Şehdî mahlasını kullandı. Daha sonra Ahmet Paşa bu mahlasını Kandî’ye çevirdi.*

1. “Ḳandī-i Burusavī” (s.179:11)

Ḳandī: *XVI. yüzyıl şairi Kandi-i Bursavi'nin mahlasıdır.*

1. “Ḳandī mahlaṣ dimege daḫı ḥikmet oldur” (s.179:13)

Ḳandī: *Kandi-i Sirozi'nin mahlasıdır.*

1. “Kim baña Ḳandī diyü bühtān idersin her nefes” (s.122:18)

Ḳandī- Sirozī: *Biyografik kaynaklarda hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Cem şairlerindendir.*

1. "Ḳandī- Sirozī" (s.122:9)

kangı: *Hangi, soru zamiri*

1. "Ḳılıcın ḳangı yaña ṣalsa ol şāh" (s.7:27)
2. "Bilmezem kangısiyle ṭutuşayum" (s.54:21)

ḳanı: *Hani, nerede anlamında soru sözcüğü.*

1. "Ḳanı bir sencileyin şīveli maḥbūb Receb" (s.115:2)

ḳānī' ol-: *İnanmak, kanmak.*

1. "Būseñe dil ḳānī' olmaz vaṣluñuñ şeydāsıdur" (s.163:3)

ḳanḳı:*Hangi, soru sıfatı.*

1. "Ḳanḳı birin eydeyüm biñ dürlü derdüm vardur." (s.154:18)

ḳanlu:*İçerisinde kan bulunan.*

1. "Ḳanlu yaşumla yir yüzi hep lālezār olur" (s.176:7)
2. "Ḳanda oldı bu ḳanlu ṣu didiler" (s.108:7)
3. "Ten ḥabāb olsa ne var ḳanlu yaşum deryā gibi" (s.91:2)

ḳannād: *Şekerci, şeker satan*

1. "Üstād ḳannāddur." (s.179:13)

Ḳanṣav Ġavrī: *Memlük Sultanı'dır. Yavuz Sultan Selim ile Mercidabık Savaşı'n da karşı karşıya gelmişlerdir.*

1. "Ve andan ġayrı Mıṣr üstine varup Dāvud peyġāmber 'aleyhi's-selām türbesi üstinde sulṭān-ı Mıṣr olan Ḳanṣav Ġavrī ile muḳābil olup..." (s.19:22)

ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ: *Varlık dizesinin nizamı.*

1. "Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lū'lū-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i 'ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve..." (s.13:13)

ḳapḳara: *Her yanı kara.*

1. “Güveler yimiş delik deşik eylemiş üsti ḳapḳara toz olmış yatur.” (s.55:16)

ḳapla-: *Kaplamak, her tarafa sirayet etmek.*

1. “Ḳaplamışdur ṣanuram āb-ı ḥayātı ẕulumāt” (s.182:10)

Ḳapluca: *Bursa ilinde bir mahalle.*

1. **”...**taḫta cülūs itdüklerinde Ayaṣofya tevliyetin virüp ṣoñradan Burusada Ḳapluca mütevellīsi iken fevt olup...” (s.102:19)

ḳapu: *Dışarı.*

1. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:14)

ḳapu: *Huzur, makam.*

1. “Sürildüm ḳapudan ben pīrligümde” (s.8:23)
2. “Ḳapuñda ḳullaruñ bī-ḥad velī kemter ḳuluñ Aḥmed” (s.74:7)
3. “Ḳapuñdan gitmedi āhumsuz aġyār” (s.49:21)
4. “Ḳapusı gerçi dünyā ehline püşt ü penāh oldı” (s.186:11)
5. Ḳapusı ḳulı ola cihān pādişāları (s.188:26)
6. “Ḳoca ḳul ḳapusında olsa derbān” (s.8:25)
7. “Bu cihān ḫusrevlerini ḳapusında bende ḳıl” (s.67:26)
8. “Ḳapusında ḳul oldı cümle varı” (s.8:11)

ḳapu: *Bir yere girilip çıkılırken içinden geçilen yer.*

1. “Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar.” (s.128:30)

ḳar: *Havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağan su buharı*

1. “Başuña ḳarlar yaġsun Revānī” (s.144:2)

ḳara çerī: *Roma-Bizans askeri.*

1. “Ki Rūma gelmiş ol ḳara çerīdür” (s.87:2)

ḳara ḫaber: *Kötü haber.*

1. “Didi ki diye ḳara ḫaberden daḫı neñ var” (s.140:10)

ḳara ṭopraġ: *Kara toprak.*

1. “Ben ḳara ṭopraġ idüm cān virdi zülfüñden ṣabā” (s.26:20)

ḳara: *Kötü.*

1. “Ḳara baḫtuñ var imiş ney gibi nālān ol yüri” (s.179:18)

ḳara: *En koyu renk, siyah, beyazın zıddı.*

1. “İy güni ḳara ḳullar ṣorarsañuz ol māhı” (s.176:14)
2. “Ger ṣorarsañ günümi sensüz ṣaçuñ gibi ḳara” (s.35:10)
3. “Yine ḳān oldı ḳara baġrumuñ üstindeki baş” (s.179:9)
4. “Güre Kedinüñ ḳara bıyığı” (s.159:2)

Ḳaraca Paşa: *Yavuz Sultan Selim'in defterdarı olan Ahmet Bey'in lakabıdır.*

1. “Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup...” (s.51:17)
2. “Ḳaraca Paşa dimekle meşhūrdur” (s.51:9)
3. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:12)
4. “...her ne ḫiẕmete olursa Karaca Paşayı ḫiẕmetlenüp hem vezīrlik ve hem defterdārlık ḫiẕmetin ider.” (s.51:18)

Karaferye: *Yunan Makedonyası’nın güneyinde bugünkü adı Béroia (Véria) olan şehir.*

1. “Karaferyede müderris iken fevt oldı.” (s.140:17)
2. “Ḳaraferyelidür” (s.177:13)

Ḳaraferyelü: *Memleketi Karaferye (Yunanistan'da bir şehir.) olan kişi.*

1. “Ḳaraferyelüdür.” (s.119:3)

Ḳaraman: *Karaman şehri*

1. “Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı.” (s.18:7)
2. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın

itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem'e gönderdi." (s.17:15)

3. "Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı." (s.18:8)
4. "Vaṭan-ı aṣlīsi Ḳaramandur." (s.83:11)

Ḳaramanī: *Memleketi Karaman olan.*

1. "Ḳaramanīdür." (s.148:7).
2. "Ḳaramanīdür." (s.180:16)
3. "Ḳaramanīdür." (s.163:8
4. "Ḳaramanīdür." (s.178:1)

Ḳarār it-: *Sabit durmak*

1. "Ḳarār itmedügüñ bir dem yanumda" (s.89:28)

ḳarar-: *Kararmak, siyahlaşmak.*

1. "Şu yapraḳ kim ṣolup başdan ḳararmış" (s.3:12)

ḳarār: *Sabit ve sakin olmak.*

1. "Bu cihān içre ḳarār üzre hemān ġam bulınur" (s.56:18)
2. "Hīç yirde gökde ẕerrece yoḳdur ḳarārumuz" (s.176:1)

Ḳarasi Vilāyeti: *Osmanlı Devleti'nde bir vilayettir.*

1. "Ḳarasi vilāyetinden Balıkesrelidür" (s.36:4)

kārbān-ı būy-ı zülf-i yār: *Yarin saçlarının kokusunun kervanı.*

1. "Kārbān-ı būy-ı zülf-i yāre uġrayım diyü" (s.92:4)

ḳareler gey-: *Çok üzülmek, yasa bürünmek, matem tutmak.*

1. "Dil derd ile olursa geyüp āh ḳareler" (s.162:7)

kārgāh: *Dünya.*

1. "...gözlerine geldükde bu kārgāhdan ferāġat yüzin gösterüp 'ında melīkin muḳtedirin vatan ṭutup..."(s.23:18)

kār-ı baḫt: *Bahtın işi, kader.*

1. "Kār-ı baḫtum kim perīşāndur bugün" (s.77:19)

ḳarındaş: *Kardeş.*

1. “Babası Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda ḳarındaşı Sulṭān Cem ile pādişāhlıḳ çekişdiler” (s.17:11)
2. “Merḥūm Şāh Çelebinüñ kiçi ḳarındaşıdur” (s.41:6)
3. “Sulṭān Bāyezīdüñ kiçi ḳarındaşıdur” (s.18:6)
4. “Monlā Vildānuñ ḳarındaşıdur.” (s.117:14)
5. “Monlā ‘İẕārīnüñ ḳarındaşıdur.” (s.123:3)

ḳarış: *İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek.*

1. “Ṣaçuñ miski ile ‘anber ḳarışmış” (s.50:5)
2. “Leb-i la‘lüñ ile şekker ḳarışmış” (s.50:6)
3. “Ten-i sīmīnine aḥmer ḳarışmış” (s.50:8)

Ḳarışdıran Süleymānoġlı: *Şair Bihişti'nin etrafınca bilinen adıdır. Babası Karışdıranlı Süleymân Çelebi’den dolayı bu lakapla tanınır.*

1. “Ḳarışdıran Süleymānoġlı dimekle meşhūr ṣāḥib-cemāl nev-cevān iken merḥūm Sulṭān Bāyezīd ḥużūr-ı şerīfinde ḫiẕmet-i kihterī...” (s.119:16)

ḳarīb ol-: *Yakın olmak, yakınlaşmak.,*

1. “Şāh çünkim gedāya oldı ḳarīb” (s.181:16)

ḳarīḥa: *Düşünce*

1. “...bunlaruñ kendü ḳarīḥalarından vārid olan ḥüsn-i maṭla‘ ve ebyāt u maḳṭa‘ daḫı yazılup ẕikr olundı.” (s.53:1)
2. “Ve bu murabba‘ maṭla‘ anuñ kendü ḳarīḥasından ṣādır olan eş‘ārındandur ki ẕikr olınur.” (s.154:14)

ḳarīn düş-: *Dost olmak.*

1. “...āḫir ‘ināyet-i Ṣubḫānī mu‘īn ve hidāyet-i Rabbānī ḳarīn düşüp ṣāḥib-ḫāneḳāh şeyḫ oldı.” (s.82:2-3

ḳarṣ-: *El çırpmak, alkışlamak.*

1. “Çalınur çengler ayalar ḳarṣılur” (s.14:19)

ḳaṣaba: *Köyle şehir arası yerleşim yeri, küçük şehir.*

1. “Paşa fevt olıcaḳ çiftligi ve evleri olduġı Ḫāṣköy-nām ḳaṣabada tavaṭṭun idüp anda zirā‘ata meşġūl oldı.” (s.99:11)

2. "...mescidini ṣatup Ka'be-i şerīfe şerrefeha'llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur." (s.109:24)
3. "Aydın ilinden Pavra -nām ḳaṣabadan ehl-i 'ilm ḳısmındandur." (s.127:20)
4. "Rūmilinden Manāstır-nām ḳasabadandur." (s.150:2)
5. "Mezārı Aydın ilinde yine kendü vilāyetinde Pavra-nām ḳaṣabadandur." (s.128:10)
6. "Urla-nām ḳaṣabadandur." (s.115:9)
7. "Rūmilinde Ergene köprisinde olan ḳaṣabadandur." (s.152:3)
8. "Ṣaruḫan vilāyetinde Aḳḥiṣār-nām ḳaṣabadandur." (s.144:21)
9. "Anaṭolı cāñibinde İstanbul muḳābelesinde vāḳi' olan Üsküdar-nām ḳaṣabadandur." (s.181:3)
10. "Vardar Yeñicesi-nām ḳaṣabadandur." (s.165:26)
11. "Rūmilinden Manastır-nām ḳaṣabadandur ḳāḍī olmış ḫoşī kişidür." (s.154:21)
12. "Rūm ilinde Ferecik-nām ḳaṣabadandur." (s.130:3)
13. "Siroz yanında olan Timurḥiṣār-nām ḳaṣabadandur." (s.98:4)
14. "Yine ol ḳaṣabanuñ ḫaṭībi olmış idi" (s.130:3)
15. "...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve..." (s.128:7)

kaṣāyid: *Kasideler.*

1. "Çoḳ ma'ārife mālik ve ṭarīḳ-i cüz'iyyāta sālik ḫaylī ḳaṣāyidi ve ġazeliyyātı var." (s.144:14)
2. "Ḳaṣāyidi ḫayāl-engīz ve ḳıt'aları gevher-rīz dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil ve kendüsi ma'ārif ile mükemmel kimesnedür." (s.96:26)
3. "Beşyüz miḳdārı ḳaṣāyidi ve üç bin ġazeli ve mesnevī ṭarzında Şem' ü Pervāne adlu bir kitāb diyüpdür." (s.139:26)
4. "Ḳaṣāyidi laṭīf ü dil-peẕīr ve ġazeliyyātı ḫoş-āyende vü bī-naẕīr dīvānı meşhūr ve ebyātı ehl arasında meẕkūrdur." (s.77:5)
5. " 'Ale'l-ḫuṣūṣ ḳaṣāyidinde ḫalāvet ü melāḥat ü metānet bir mertebededür ki Türkī dilde andan artuḳ olmaḳ yoḳ." (s.26:12)

6. “Ẓahīr-i Fāryābī ḳaṣāyidine ba‘żı cevāb dimişdür.” (s.49:10)
7. “Zahīr-i Fāryābī ḳaṣāyidine ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī ġazeliyyātına niçe cevāb dimişdür.” (s.27:13)
8. “Mesnevī vü ḳaṣāyid ve ġazeliyyāt dimekde māhir ve her nev‘ güftārı vü eş‘ārı vāfir ṣāḥib-dīvān.” (s.73:14)
9. “Ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta ḳādir ve söz vezninde māhir şā‘irdür.” (s.148:22)
10. “Çoḳ ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta mālik ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil kimesne idi.” (s.129:13)
11. “Müteḳaddimīn-i efāżıl-ı ‘Arab ḳaṣāyidı vü eş‘ārın ki her biri dürr-i semīndür ḫāṭırında bi’l-fi‘lī olup faṣīḥ ü belīġ kişidür.” (s.62:8)

ḳasāyit-i mütekāsire: *Kasidenin çok fazla olması.*

1. “Eş‘ār-ı vāfire ve ḳasāyit-i mütekāsire ile mevṣūf ṣāḥib-dīvān ve mefḫar-ı aḳrān naẕmı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel kimesnedür.” (s.102:5)

ḳaṣd eyle-: *Niyetlenmek.*

1. “Ṭabī‘ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmaġın Maḥmūd Paşa ba‘żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp...” (s.89:6)
2. “Ḫoş-ṭab‘ hevesmend ve eş‘ārı ḫaylī ḫoşca engīzlikler ḳaṣd ider derdmend yigitdür ve fenn-i şi‘rde çoḳ mümāreseti ve...” (s.184:5)

ḳaṣd: *Amaç*

1. “Dil murġı ḫāli dānesi ḳaṣdındadur velī” (s.28:3)

ḳaṣd: *Kaside. Beyit sayısı 15’den az olmayan, belli bir maksatla ve bilhassa birini veya bir şeyi övmek için aruz vezniyle yazılmış, bütün beyitlerinin ikinci mısrâsı ilk beyitle kâfiyeli manzûme.*

1. “Güzel ḳaṣdlar ve bī-bedel fikirler eylemişdür.” (s.146:19)

ḳaṣdın eyle-: *Niyetlenmek, amaç edinmek.*

1. “Ḫāṣṣa engīzcükler ḳaṣdın eyler.” (s.155:19-20)

ḳasdlar it-: *Söylemek istemek*

1. “Eş‘ārında eyü ḳasdlar ider ḫoş-ṭab‘ elfāẕı hem-vār ve naẕmı ḫūb u üstüvār kimesnedür.” (s.127:13)

ḳaṣdlar it-: *Kasideler yazmak.*

1. “Ve ṣıfat-ı esbde daḫı bir ḳaṣīdesi var be-ġāyet raʻnā laṭīfeler ve güzel ġarrā ḳaṣdlar itmişdür.” (s.89:14)

kāse: *Kadeh.*

1. “Elüm ayaġum ola kāseden ferāġum ola” (s.61:21)

Ḳāsımī Beg: *Rüstem Bey'in kullandığı mahlastır.*

1. “İsfendiyāroġlı Ḳāsım Beg oġlıdur.” (s.48:7)

ḳāṣır: *Kusurlu.*

1. “Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serīʻü'l-beyān taḥrīrinde ʻāciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur.” (s.41:11)

ḳaṣīde: *Beyit sayısı on beşten az olmayan, belli bir maksatla ve özellikle birini veya bir şeyi övmek için aruz vezniyle yazılmış, bütün beyitlerinin ikinci mısraı ilk beyitle kafiyeli şiir.*

1. “Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżī-ʻasker olan Monlā Velīyyü’d-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ʻarż-ı ḥāl eyleyüp...” (s.77:14)
2. “...kendüsi kesr-i nefs ü ḫāṭır itmek içün ẕemm ṭarīḳı ile kendüye bir ḳaṣīde dimişdür.” (s.82:13)
3. “Revānī Sulṭān Selīm merḥūma berf-redīf bir ḳaṣīde didi.” (s.143:21)
4. “Ol ışṭılāhātı naẓm idüp bir güzel ḳaṣīde eylemişdür.” (s.171:17)
5. “Ve ol ʻAcemden geldügi maḥalde kendü günāhı muḳābelesinde pādişāhı medḥ idüp bir ḳaṣīde dimiş idi.” (s.119:29)
6. “Ḳaṣīde vü ġazel ve mesnevī vü rübāʻī ve ḳıṭʻa dimekle mütefennindür.” (s.68:10)
7. “Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı ʻalem-penāh ḫiẓmetine gelüp ḳaṣīde ʻarż idüp inʻām-ı ʻāmlarına lāyıḳ ve...” (s.84:25)
8. “Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżī-ʻasker olan Monlā Velīyyü’d-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ʻarż-ı ḥāl eyleyüp...” (s.77:14)
9. “Ol ḳaṣīdede ʻacāyib-i maʻānī ve ġarāyib-i leṭāyif-i insānī cemʻ itmişdür.” (s.143:7)
10. “Monlā Velīyyü’d-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ

gösterüp ḥabsden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür." (s.77:17)

11. "Ve bu beyt ol ḳaṣīdedendür." (s.89:13)
12. "Ve bu miyān maṭla' Sulṭān Bāyezīd merḥūma didügi ḳaṣīdedendür." (s.97:7)
13. "Ve bu beyt ol ḳaṣīdedendür." (s.22:2)
14. "Ve bu birkaç beyt Sulṭān Bāyezīd vaṣfında mev'iẕe üslūbında didügi ḳaṣīdedendür ki taḥrīr olup taḳrīr olındı." (s.64:24)
15. "Ve bu birḳaç beyt daḫı ol ḳaṣīdedendür ki ẕikr olınur." (s.143:11)
16. "Ve bu birḳaç beyit eglence redīf ḳaṣīdedendür." (s.45:27)
17. "Merḥūm Sulṭān Selīme Sulṭān Aḥmede niçe ḳaṣīdeler ve ġazeller virmişdür." (s.159:20)
18. "Çoḳ eş'arı ve mev'iẕe üslūbında vāfir ḳaṣīdeleri var." (s.72:11)
19. "Laṭīf eş'ārı ve ġarrā ḳaṣīdeleri var." (s.179:14)
20. "Cevdet-i ṭab'ı ġāyetde ġarrā ḳaṣīdeleri ve ra'nā ġazelleri nihāyetdedür." (s.91:24)
21. "...pīr-i bī-ṭāḳat ve faḳīr-i bī-ḳudret olıcaḳ düşen ḳaṣīdelerin Ḥayātī ile dergāh-ı 'ālem-penāha gönderüp erkān-ı devlet daḫı pāye-i serīr-a'la-yı pādişāha 'arż eyleyüp..." (s.88:21)
22. " 'Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẓ eyleyüp ma'ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş'āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab' nāzük sāl-ḫīrde kişi idi." (s.91:8)
23. "Ve şikāyet-i rūzgārda bir tercī'-bend ḳaṣīdesi var." (s.143:7)
24. "Ve ṣıfat-ı esbde daḫı bir ḳaṣīdesi var be-ġāyet ra'nā laṭīfeler ve güzel ġarrā ḳaṣdlar itmişdür." (s.89:12)
25. "Ve mev'iẕe üslūbında bir tercī' ḳaṣīdesi daḫı var." (s.82:15)
26. "Āḫır pīr olıcaḳ südde-i sa'ādete gelmege ḳudreti olmayup her vaḳt ḳaṣīdesin gönderür olmışdı." (s.84:28)
27. "Ve naẓım bābında bir mertebededür ki ḳaṣīdesin Mevlānā Ẓahīr ü Selmān görse müteḥayyir ḳalup ma'āni-i cevāhir-i niẓām ve..." (s.47:3)
28. "...bu ebyāt anuñ mev'iẕe ṭarzında vāḳi' olan rā'iyye adlu ḳaṣīdesindendür." (s.72:12)
29. "Kātibī-i Nişābūrī Şütür Ḥücre adlu ḳaṣīdesine cevāb didi." (s.92:21)

30. “Ḫallāḳü’l-ma‘ānī Kemāl-i Iṣfahānī didügi “ber-ser” redīf ḳaṣīdesine cevāb dimişdür.” (s.22:1)
31. “Diyār-ı Rūmda ol ḳaṣīdeye kimse cevāb dimemişdür.” (s.82:14)
32. “Bu ḳaṣīdeyi diyenler biri de bu aṣl bir beyte mālik degül.” (s.22:2)

Ḳāsım Paşa: *II. Bayezid'in vezirlerindendir.*

1. “Ḳāsım Paşa” (s.31:4)

Ḳasṭamonı: *Kastamonu şehri.*

1. “Mevlidi Ḳasṭamonıdur.” (s.104:5)

Ḳaştamonili: *Kastamonulu*

1. “Ḳaştamonilidür.” (s.145:16)

Ḳastamonulı: *Memleketi Kastamonu olan kişi.*

1. “Ḳastamonulıdur” (s.184:4)

kaş: *Göz çukuru üzerinde bir yay gibi uzanan, üzeri kıllarla kaplı çıkıntı II sevgilinin kaşı.*

1. “Ḥüsni ser-nāmesine ḳaşları olalı nişān” (s.33:5)
2. “Ḳıl muḳavves ḳaşlaruñ ṭarf-ı külāhuñdan nişān” (s.118:23)
3. “Rā ḳaşuñ rādur ḳamer altında iy māhum benüm” (s.58:24)
4. “Kātib-i ḳudret kitāb-ı ḥüsnüñ içre ḳaşuñı” (s.58:22)
5. “Ḳaşuñuñ her ki naẕar itmeye ser-nāmesine” (s.105:11)
6. “Kirpügi üstinde ḳaşı bir kemān-keşdür kim ol” (s.106:1)
7. “Bir ṣaçı Leylā ḳaşı yā kirpigi oḳ nā-gehān” (s.51:3)
8. “Ḳurmış ḳaşı yasını cefā-keşlere dil-ber” (s.122:5)
9. “Ḥayret alur ‘aḳlumı baḳsam gözine ḳaşına” (s.45:14)
10. “İy Gubārī yā kāşını zülfi eylep çekmesün” (s.59:2)

kāşāne: *Köşk, saray.*

1. “Ḥattā Pārisī dilde şeyḫü’l-islām zübdetü’l-kirām ‘ışḳ kāşānesinüñ rind-i dürd-āşāmı...” (s.4:17)

kāşif ol-: *Keşfedilme. Gizli bir şeyi açığa çıkarma.*

1. “Monlā Velīyyü’d-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ gösterüp ḥabsden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür.” (s.77:17)

ḳat: *Huzur, makam*

1. “Erkān-ı devlet ḳatında mu‘teber ü muḥterem iken ṣoñradan pīrlik dā’iresine ḳadem baṣup kesret-i kitābetden merdüm-i çeşmi ḫīre ve...” (s.143:1)
2. “Ve bu beyt daḫı ma‘ānī yüzinden kendüye iḥtişāṣı olan ġazelden ḫayāl-i ḫāṣṣıdur diyü ehl-i ‘irfān ḳatında ẕikr olınur.” (s.27:1)
3. “ Degüldür baḫşişi ḳatında bir şey” (s.7:4)
4. “Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi.” (s.137:21)
5. “Ekser-i ‘ömri bu faḳīr ḳatında geçmiş idi.” (s.148:20)
6. “Gül ḳatında açılmağa yüzi yoḳ” (s.51:25)
7. “ ‘Avām u ḫavāṣṣ arasında merġūb ve ehl-i ḳalem ṭā’ifesi ḳatında maṭlūbdur.” (s.73:25)

Ḳaṭ‘ it-: *Kesmek, ayırmak*

1. “Ḳaṭ‘ itdi ten ‘alāḳasını gitdi cān saña” (s.37:16)

ḳaṭ‘ it-: *İlerlemek, katetmek*

1. “Ve ṭarīk-i taṣavvufda niçe menāzil ḳaṭ‘ itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet- i ṭab‘ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür.” (s.41:12)

ḳaṭ‘ ol-: *Son bulmak;bitmek, sona ermek.*

1. “Māh-ı ‘ıyşumdan ḳaçan ḳaṭ‘ ola mīġ” (s.77:20)

Ḳatı: *Çok, aşırı derecede*

1. “Yalabursın ḳatı ay oğlancuḳ” (s.111:1)

Kātib Dāvud: *Ergenelidir. Kâtip Davud olarak da bilinen şair, Rûmî mahlasını kullanmıştır. Rumeli beylerbeyliğinin defterlerini tutan katiplerdendi.*

1. “Kātib Dāvud” (s.152:3)

Kātib Ḥasan: *Manastır'da doğdu. Asıl adı Hasan'dır. Hadım Sinân Paşa’nın divan kâtipliği görevinde bulundu.*

1. “Kātib Ḥasan” (s.150:1)

kātib ol-: *Yazıcı olmak.*

1. “...inşā-yı defātir-i sicill ü sükūk dārü‘s-salṭana İstanbul ve Edirne maḥkemesinde kātib olup...” (s.153:24)

Kātib Şevḳī: *Sultan II. Bayezid döneminin meşhur hattatlarındandır.*

1. "Aña binā'en laṭīfe-güne Kātib Şevḳī bu ḳıṭ'ayı didi" (s.114:20)
2. "Çoḳ ma'ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su'āl zaḥmeti 'ārıż olmışża'īf-mizāc ki-mesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi." (s.126:11)

Kātib Şeyḫ-zāde: *Özel isim.*

1. "Kitābeti güzel ve ḫaṭṭı bī-bedel ḥüsn-i ḫaṭṭı ziyāde Kātib Şeyḫ-zāde şākirdlerindendür." (s.123:16)

kātib: *Kitabet eden, yazan, yazıcı;usta yazıcı*

1. "Ve kendüsi niçe zamān ḫızāne-i 'āmīre kātiblerinden olup çok ma'ārife mālik ṣāḥib-ma'rifet meẕāhib-i ma'ārife sālik' ḫoş-ṭab' kişidür." (s.145:7)
2. "Āsitān-ı sa'ādet-āşiyān kātiblerindendür." (s.166:10)
3. "Kendüsi laṭīf kitābet ider kātib idi." (s.129:10)

katibehā: *(onun) katibi yazarı.*

1. "Sara Abdulaziz katibeha" (s.62:20)

kātib-i dīvān ol-: *Divan katibi olmak.*

1. "Ḥażret-i pādişāh-ı saḥib-ḳırān dīvān-ı 'ālī-şānlarında niçe zamān kātib-i dīvān olup ba'dehū divīddār olmışdur." (s.135:15)

kātib-i ḳudret: *Kudret sahibi kâtip, Allah.*

1. "Kātib-i ḳudret kitāb-ı ḥüsnüñ içre ḳaşuñı" (s.58:21)

Kātibī: *(ö.1500) Bursalıdır. Sicill-i Osmânî'de şairin asıl adının "Mustafâ" olduğu belirtilmiştir.*

1. "*Kātibī*" (s.129:8)
2. "Kātibī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur." (s.129:11)

Kātibī-i Nişābūrī: *Nişaburlu Katibi.*

1. "Kātibī-i Nişābūrī Şütür Ḥücre adlu ḳaṣīdesine cevāb didi." (s.92:20)

ḳatl eyle-: *Öldürmek*

1. "Bu müşāverede Ca'fer Çelebi biledür diyü sū'-i ẕann idüp ḳatl eyledi." (s.39:9)
2. "İstanbulda At Meydānında boynın urup ḳatl eylediler." (s.55:31)

ḳatl it-: *Öldürmek*

1. “İstanbūlda mülazım iken gice ile olduġı odada yatduġı yirde urup ḳatl itdiler.” (s.137:9)
2. “Ḫattā Tevārīḫ-i Āli ‘Osmānı tedvīn ve yazup tezyīn iden Yazıcı Ṭursuna bir beyt diyüp ol beyt ucından ‘adāvet idüp ḳatl itdürdi dirler.” (s.89:10)

ḳavā‘it-i ebyāt: *Şiir kuralları.*

1. “İsmi İlyās ḳavā‘it-i ebyātı muḥkem-esāsdur.” (s.117:15)

ḳavā‘it-i eş‘ār: *Şiir kuralları.*

1. “Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā‘it-i eş‘ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẓmı maḥbūb bilürdi.” (s.86:19)

kavā‘it-i mükātebāt: *Yazışma kuralları.*

1. “Üslūb-ı inşāya ve kavā‘it-i mükātebāta çok mümāreset itmiş ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve kendüsi bī-pervāāzāde-dil eş‘ārı çoḳ ‘ale’l-fevr dimekde naẓīri yoḳ ve...” (s.135:16)

ḳavā‘it-i şi‘ri: *Şiir kaideleri.*

1. “İclās-ı ‘āliyelerine nedīm ve ḫalvet-i ḫāṣlarına muḳīm olup ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve fünūn-ı ulūmı merġūb taḥṣīl itmiş...” (s.76:6)
2. “...ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı bedī‘ ü beyānı merġūb iḥāṭa itmiş ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī eş‘ārı var.” (s.161:15)
3. “Ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve eṭvār-ı naẓmı merġūb bilürdi.” (s.114:13-14)

ḳavl: *Söz, kelâm.*

1. “Ḳavline aldanma key ‘ayyārdur andan ṣaḳın” (s.149:15)

ḳavl-i faṣīḥ: *Akıcı söz.*

1. “Ḳavl-i faṣīḥ ile fuṣeḥā efṣaḥı olup” (s.3:23)

ḳayd ol-: *Yazılmak*

1. “Bu ḥayṣiyyet ile Rūm ṣā‘irlerinden ‘add olup iştihār bulmaġın bu teẕkireye ḳayd olındı.” (s.152:28-29)

ḳayd: *Kaygı, endîşe, tasa.*

1. “Ta‘alluḳ ḳaydına düşdüm ḫalās it dest-gīrim ol” (s.136:1)

ḳayd-ı ḥayāt: *Hayat endişesi*

1. “Allāh raḥmetiyle āsūde ve bi’l-fi‘l ḥayāt ābıyla ṣuvarılup ḳayd-ı ḥayātda mevcūd ve...” (s.160:17)

ḳaygu: *Kaygı, endişe.*

1. “Māl içün ḳaygu yime iy nīk-nām” (s.150:15)

ḳāyil ol-: *Kabul etmek.*

1. “Ṭabī‘ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmaġın Maḥmūd Paşa ba‘żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp...” (s.89:5)

ḳāyil: *Sahip*

1. “...ve söz veznine ḳādir olan şu‘arā ve fuṣaḥā ḳāyilleridür.” (s.3:31)
2. “Ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳāyil me‘ācin ü eşribe bişürmekde bī-naẕīr ve fenn-i ḥikmetden ḫabīr...” (s.178:3)
3. “...ehl-i faẕl ṣāḥib-himmet mekārim-i aḫlāḳ ve merāsim-i eşvāḳ ile muṭṭaṣıf emr-i Ḥaḳḳa ḳāyil munṣıf kimesnedür.” (s.45:26)
4. “Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev‘ hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i ‘ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.14:22)

ḳāyil ol-: *Razı olmuş, kabul etmiş.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu ‘ilmüñ ḳāyili olup ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.73:13)

ḳāyim-maḳām: *Kutlu kişinin yerine geçen*

1. “Şeyḫ Ḥażretlerinüñ ḳāyim-maḳāmı ve ḫalīfe-i ẕevi’l-iḥtirāmı olan ‘Alī Dede ḥużūr-ı şerīflerinde sülūk idüp niçe ḫalvetler ve...” (s.141:14)
2. “Taṣavvufa meyli artuḳ olup Şeyḫ Vefā ḳāyim-maḳāmı olan ‘Ali Dededen tevbe itmiş dervīş-nihād cüvān idi.” (s.148:26)

ḳayur-: *Mukayyet olmak, ilgilenmek, önem vermek.*

1. “Melāmet kūşesinde ben ḳayurmaz i‘tikāf itsem” (s.136:3)

ḳaz-: *Toprağı eşip çıkarmak suretiyle meydana getirmek.*

1. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca

ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dīlāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:10)

ḳażā: *Belde.*

1. “Vaṭan-ı aṣlīsi Aydın ili ḳażāsında Yeñiceköydendür.” (s.82:20)

ḳazanç it-: *Satılan bir mal, yapılan bir iş veya harcanan bir emek karşılığında elde edilen parayı elde etmek.*

1. “Ve ḳalaycılar döne döne ḳazanc ideler.” (s.129:3)

ḳażā-yı āsumānī: *Gökten gelen hüküm.*

1. “Ḳażā-yı āsumānīdür ne sendendür ne bendendür” (s.161:21)

ḳażā-yı Ḫudā: *İlahi hüküm.*

1. “Dervīşe ḳāḍī ḥükmi ḳażā-yı Ḫudā olur” (s.66:6)

ḳazı-: *İzi kalmayacak şekilde çıkarmak, ne varsa alıp atmak*

1. “Dilden Ḫayālī ṣūret-i idrāki ḳazıyup” (s.164:16)

ḳāżī-‘asker: *Osmanlı Devleti'nde şer'i davalara bakan hakim.*

1. “Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżī-‘asker olan Monlā Velīyyü’d-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ‘arż-ı ḥāl eyleyüp...” (s.77:13)

ḳażiyen: *Bir kadı.*

1. “Kaziyen fi diyar Magnisa” (s.62:21)

ḳażiyye: *Mesele, durum.*

1. “Sulṭān Meḥemmed daḫı ḫışm idüp anları helāk itmege ādem gönderüp Sulṭān Bāyezīd bu ḳażiyyeden āgāh olup...” (s.38:8)

ḳażiyye-i ma‘ḥūdede: *Yeni dava, yeni yol.*

1. “Āḫirü’l-emr bu te’ḫīrden ḳażiyye-i ma‘ḥūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan...” (s.5:22-23)

Ḳazzāz ‘Alī: *Şair Sagari'nin (ö.1523-24) halk içinde bilinen adıdır.*

1. “Ḳazzāz ‘Alī dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.125:5)

ḳazzāz: *İpekçi, İpek satan kimse, gazzaz.*

1. “Pīşesi ḳazzāzlıḳdur.” (s.125:7)

kebāb: *Yanmış, kavrulmuş; acı ve keder ile dolu olan*

1. “Bağrum firāḳ odına yanmış kebāba benzer” (s.147:2)

kebāb it-: *Büyük bir acıya uğramak.*

1. “Çeşm-i mesti nār-ı ḫaddinde idüp ḫālin kebāb” (s.41:8)

Kebīrī: *(ö.1509)Rumelilidir, ancak hangi memleketten olduğu bilinmemektedir. İlim ve marifet sahibi bir cami görevlisi idi. II. Bâyezîd devrindeki büyük depremde ölmüştür.*

1. “Kebīrī şi‘r-gūlar arasında” (s.113:17)

kebkeb: *Ayak izi*

1. “Öpmege istedügüm mūzesinüñ kebkebidür” (s.59:21)
2. “Kebkebüñ kevkebi bir kevkebe virdi felege” (s.144:18)

kefāret: *Giderici, ortadan kaldırıcı.*

1. “Ṭoprağın ısıtmaya kefāret içün alurlar mücerrebdür.” (s.27:23)

kefen: *Ölüye sarılan bez.*

1. “Būy-ı za‘ferān kefen yir yir aña nergis yiter” (s.154:5)
2. “K‘ol ciger-sūḫtenüñ ḳana boyandı kefeni” (s.115:17)

kefensüz ḳal-: *Ölüm durumunda zorunlu masraflar için ayrılmış, dokunulmaması gereken paranın bile olmadığını veya tüketildiğini belirtmek için kullanılan söz.*

1. “Çürütdüm varumı ḳaldum kefensüz” (s.142:1)

kefere: *Kafirler*

1. “...gelen donanmaya ḳarşu varınca rūzgār-ı nā-hemvār ḳuvvetiyle keferenüñ gemisi ḳal‘aya girdi.” (s.48:23)

kefere-i melā‘in: *Mel'un kafirler.*

1. “...kefere-i melā‘in sābıkān ölen ba‘żı Engürüs ḳralların tucdan taṣvīr itmişler.” (s.165:8)

kejdüm-ṣıfāt: *Akrep gibi, akrebe benzer.*

1. “Ḳıl ḥaẕer kejdüm-ṣıfātdur zehri ḳuyruġındadur” (s.91:12)

kelām it-: *Konuşmak*

1. “Vezīrlere itdügi i‘tibārdan daha ziyāde i‘tibār u iltifāt idüp envā‘-ı in‘ām ve iḥsān-ı mālā kelām itdügini gördiler.” (s.29:8)

kelām: *Söz*

1. Fużalā-yı ‘āli-şān ve büleġā-yı me’ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde ‘arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür. (s.6:3)
2. “...ve eş‘ārı maṭlūb düşüp kütüb-i mu’teberelerine naẕm ehli kelāmı ile tertīb ü terġīb...” (s.4:12)

kelām-ı mevzūn: *Vezinli söz II Düzgün ifade*

1. “El-ḥāṣıl kelām-ı mevzūn bābında ḳılı ḳırḳ yaran pehlevān-ı suḫan-senc ve mübāriz -i ‘arṣa-i elfāẕ nükte-perdāz -ı penc-gencdür.” (s.139:12)

kelām-ı rūḥ-baḫş u cān-perver: *Can koruyan ve ruh bahşeden sözler.*

1. “...eş‘ār-ı cevāhir-nisārları ile meḥābīb-i efkār-ı ẕihn-i ḫoş-güftārlarını tebyīn idüp kelām-ı rūḥ-baḫş u cān-perver ve...” (s.95:15)

keleci: *Söz*

1. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ.” (s.32:15)

Kelīle ve Dimne: *Öğüt vermek amacını taşıyan Hint kökenli masal kitabı.*

1. “...Kelīle ve Dimne ve Ḫallakānī ṣāḥibleri ki her biri ‘ilm ü ma‘rifet ṭopın feṣāḥat u belāġat çevgānı ile meydān-ı beyānda evc-i faẓl u kemāl ve...” (s.46:23)

kelimāt: “Kelime” söcüğünün çoğulu.

Kelimeler.

1. “...ol kelimātdan bu müsveddeye ba‘żı nikāt sebt itmege ihtimām idemeyüp cümle-i laṭīfelerinden bu bir iki beyt yazılup ẕikr olındı. (s.110:2)
2. “ ‘İlm içinde ẕū-fünūn ve kelimātı dürr-i meknūn efāżıl-ı rūzgāruñ efḍalı ve...” (s.44:6)

3. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.109:32-s.110:1)
4. “Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev‘ kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif‘at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür” (s.11:7)
5. “Muṣāḥabeti ṣafā-baḫş ve kelimātı revān u dil-keş leṭāfet-i ṭāb‘ı bī-nihāye ve nezāket-i suḫanı bī-ġāye idi.” (s.64:21)
6. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:11)
7. “ ‘Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür.”(s.108:12)
8. “...vezne gelen kelimātınuñ ekseri fāḥiş fuḥşiyyāt-ı nā-fercām olmaġın ṭab‘-ı selīm andan ībā ve ẕihn-i müstāḳīm ibrā itmemek olmaz.” (s.109:28)
9. “Bunlaruñ kelimātunda olan leṭāfet ü melāḥat bir kimseye daḫı müyesser olmamış.” (s.58:12)

kemāhī: *Olduğu gibi, tam mânâsıyle, hakkıyla*

1. “Niçe medḥ eylesün kişi kemāḥī” (s.187:11)

kemāl eye: *Olgunluk sahibi, olgun.*

1. “Elfāẕı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk ṣāḥib-fāżilet ve kemāl eyesi pür-ma‘rifet naẕmı laṭīf ü maṣnū‘ ve...” (s.74:29)

kemāl eyle-: *Kemale erdirmek, eksiksiz hale getirmek.*

1. “Taḥṣīl-i fażl u kemāl eyleyüp ‘ilme iştiġāl gösterdi.” (s.31:7)

Kemāl Re’īs: *Kemal Reis, II. Bayezid devrinde yaşayan Türk denizci.*

1. “Ve Kemāl Re’īs deryā yüzinde itdügi ġazāları naẕm idüp on biñ beyt miḳdārı mesnevī üslūbında yazup kitāb itmişdür.” (s.91:25)

kemāl ü ma‘ārif: *Olgunluk ve irfan*

1. "...'ilm ü faẕl ile müsellem ve kemāl ü ma'ārif ile mükerrem ṣāḥib-luṭf envā'-ı feżāyil ile..." (s.40:6)

kemāl ü ma'rifet: *İlim ve irfan.*

1. "Ekser-i ḫalḳınuñ ṭıynet-i şi'riyyesi ġālib ve kemāl ü ma'rifete ṭālibler olmaġın ṭabī'at ḳuvvetiyle şi're heves idüp..." (s.187:28)

kemāl: *Bir şeyin tam ve noksansız dereceye erişmiş olması durumu, mükemmellik, tamlık.*

1. "Beyne'l-mevālī ve'l-ahālī kemāl ü faẕl ile mu'ayyen ü mübeyyendür." (s.54:5)
2. "Fi'l-vāḳi' ra'nā naẕm itmiş ṣāḥib-ma'rifet ve kemāl ısı ehl-i ḥaḳīkat kimesnedür." (s.78:14)
3. "Her diyāruñ bir metā'ı vardur lā-büd Kemāl" (s.99:7)
4. "Şöyle ki anlar merḥūm Kemālpaşa-zāde zamānında vāḳi' olsalar gelüp andan taḥṣīl -i faẕl u kemāl ve..." (s.57:13)
5. "Cemāl-i ḥüsnin irgürdi kemāle" (s.69:9)

Kemāl: *15.yy divan şairi.*

1. "Kemāl inşā vü eş'āruñ ḳomadı fikr ü ẕikrini" (s.99:13)

kemālāt: *Olgunluk.*

1. "Anuñ kemālātına nihāyet yoḳ" (s.23:1)

kemāle irgür-: *Kemale, olgunluğa ulaştırmak, eriştirmek.*

1. "Bahār-ı 'ömri gülzār-ı ḥüsnini kemāle irgürmedin serv-i ḫırāmānına bād-ı ṣarsār yol bulup ve..." (s.167:11)

kemāl-i derece: *Mükemmel derecede.*

1. "...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu'l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur." (s.9:23)

Kemāl-i İṣfahānī: *Şiirlerinde, ancak iki defa okunduğu takdirde anlaşılabilen ince manalara yer verdiği için kendisine "Hallâku'l-meânî" unvanı verilen İranlı şair.*

1. “Ḫallāḳü’l-ma‘ānī Kemāl-i Iṣfahānī didügi “ber-ser” redīf ḳaṣīdesine cevāb dimişdür.” (s.21:31)

kemāl-i ma‘rifet: *Bilgice kusursuzluk, noksansız ve mükemmel olma.*

1. “Maḥrūsa-i Edir-nede müderris olmış ehliyet ile ma‘rūf ve kemāl-i ma‘rifet ile mevṣūf kimesnedür.” (s.162:1)

Kemālpaşaoġlı: *Müftü Ahmet Çelebi'nin halk arasında bilinen adı.*

1. “Kemālpaşaoġlı dimekle ma‘rūf u mevṣūfdur.” (s.57:7)

Kemālpaşa-zāde: *Müftü Ahmet Çelebi.*

1. “Şöyle ki anlar merḥūm Kemālpaşa-zāde zamānında vāḳi‘ olsalar gelüp andan taḥṣīl -i faẓl u kemāl ve...” (s.57:12)

kemān: *Yay*

1. “Çarḫ-ı felek kemān u ḥavādisdür oḳları” (s.49:18)

kemān-keş: *Okçu, ok atmakta mahir kimse*

1. “Kirpügi üstinde ḳaşı bir kemān-keşdür kim ol” (s.106:1)
2. “Tīr-endāzlıḳ ‘ilminde ser-āmed ve kemān-keşlik fenninde bī-mānend.” (s.151:19)

kemend: *Bir şeyi yakalamak için kullanılan ucu düğümlü ip; idam ipi; sevgilinin kıvrımlı saçı*

1. “Ḳıldı āşüfte beni oldı kemendümden nihan” (s.156:10)

kemend-i zülf ü ḫaṭṭ: *Saçların ve yüzündeki tüylerin zinciri.*

1. “Kemend-i zülf ü ḫaṭṭın itdi per-tāb” (s.69:8)

kemer: *Bel kuşağı*

1. “...bir niçe yıl diyār-ı ġurbetde ve vādī-i miḥnetde biline ḫiẕmet kemerin berkidüp hem-dem-i sefer-i baḥr u ber iken...” (s.87:8)

kem-ḫıred ü nā-dān: *Anlayışı kıt ve cahil.*

1. “Pes bu ma‘nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ faẓlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫᵛān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. (s.12:2)

kemi: *Gemi.*

1. “Baḥra dağı bir kemi sözi bitip” (s.169:9)

kemīne: *Aciz, zavallı*

1. “...gülistān-ı belāġatde bülbül-i ġazel-serā-yı suḫan-senc olan ‘azīzlerüñ ẕikrindedür ki bu kemīne anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref olup...” (s.68:2)

kemter: *Aşağı, değersiz*

1. “Ḳapuñda ḳullaruñ bī-ḥad velī kemter ḳuluñ Aḥmed” (s.74:7)

kemyāb u nā-peydā: *Nadir ve daha önce yazılmamış.*

1. “Mesnevīsi güzel ve naẕmı bī-bedel ammā kemyāb u nā-peydādur.” (s.97:19)
2. “Müsveddesin beyāż itmege ihmāl u iġmāz eylemegin kem-yāb u nā-yābdur.” (s.141:1)

kem-yāb: *Nadir, bulunmayacak kadar az olan*

1. “Ġāyet-i leṭāfetinden mesnevīsi kem-yābdur.” (s.112:2)
2. “Münāsebet ile ‘Arabī ve Pārisī ebyāt ile mānend-i nigāristān-ı Çīn ve naḫl-i gülbün-i ḫuld-ı berīn zīb ü zeyn virmişdür.” (s.57:26)

kenār: *Bir şeyin bitiş kısmı, bitiş yeri, uçta kalan kısmı.*

1. “Ḫıżrdur ḫᵛāba varmış çeşme-i ḥayvān kenarında” (s.169:24)

kenār-ı āb: *Suyun kenarı.*

1. “Gūyiyā bir serv-i ra‘nādur kenār-ı ābda” (s.185:16)

kendin bil-: *Aklı ve muhakemesi yerinde olan.*

1. “Diyār-ı ‘aḳl-ı dūr-endīşi var kendin bilenden ṣor” (s.172:2)

kendü eliyle yapış-: *Bizzat (bir işi) gayretle ele almak.*

1. “Zamāne ḳāḍīları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoġ idi.” (s.98:9)

kendü ḥālinde: *Kendi halinde, kimsenin işine karışmaz.*

1. “...ṣāfī-dil pāk-nihād kendü ḥālinde eş‘ārı ile mu‘tād ḫoş-ṭab‘ eş‘ārında

ḫaylī leṭāfet ve naẕmında çoḳ ḥalāvet var.” (s.65:22)

kendüden geç-: *Bilincini yitirmek, bayılmak; bir şey karşısında çoşkuya kapılmak, aşırı duygulanmak.*

1. “Ġamzeñ ḫayāli ile göñül kendüden geçer” (s.149:4)

kendüden git-: *Bir durumun etkisine veya çekiciliğine kendini kaptırmak.*

1. “...münşī-i dīvān-ı sipihr-i felek-eyvān imlāsına şüküfte vü sergerdān olup devāt-ṣıfat barmaġı aġzında ḳalup kendüden gide...” (s.46:20)
2. “Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur‘ān ḳırā‘at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi.” (s.170:9)

kengel: *Eğlence.*

1. “Niçe bir hezl ü niçe bir kengel” (s.72:22)

kenz-i maḫfī: *Gizli hazine.*

1. “Bu fırḳanuñ ba‘żı kenz-i maḫfī gibi taḥte’l- ‘arż muḫtefī ve ba‘żı bezm-i ḥayātda cām-ı mey-i şādmānīden müstevfīdür.” (s.24:19)

kenzi: *Hazine.*

1. “...ma‘rifet burcınuñ māhveşi sipihr-i faż̈l-ı me‘ālī merkez-i dā’ire-i ahālī ma‘ārif mülkinüñ kenzi.” (s.161:13)

kerd: *Yaptı*

1. “Kerd ez mülk-i ‘Irāk in müjde āheng-i Ḥicaz” (s.20:22)

kes-: *Kesici bir aletle ayırmak.*

1. “Kesmiş velī zünārını daḫı müselmān olmamış” (s.25:25)
2. “Kimse aġyāruñ elinden kesemez yār etegin” (s.57:28)

kes-: *Ayırmak*

1. “Nideyin Allāha ṣaldum seni benden keseni” (s.113:25)

kesb eyle-: *Kazanma.*

1. “Niçe müddet anda ẕevḳ ü ṣafā kesb eyleyüp Ġazālī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.109:18)

kesb it-: *Kazanmak, edinmek.*

1. "Medāris gezüp 'ilm kesb idüp nāzük-ṭab' ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var."(s.114:3)
2. "Anda münāsebet kesb idüp gelüp taḫta cülūs itdükde ol münāsebet ile terbiyet idüp nişāncı itdi." (s.39:1)

kesb it-: *Edinmek, elde etmek, kazanmak.*

1. "...ol ṭarīḳde daḫı mehmā-emken sa'y-i belīġ ve cehd-i bī -dirīġ idüp sülūklerinde niçe ma'ārif u fażāyil ve envā'-ı fevāyid ü ḥaṣāyil kesb itmiş..." (s.54:30)
2. "Sulṭān Murād ḥażretlerinüñ muṣāḥabet-i nefīslerine enīs ve meclis-i şerīflerine celīs olup müvāneset kesb itmişdi." (s.77:8)

kesb-i 'ilm-i ma'rifet: *Bilgi nazariyesini öğrenmek.*

1. "Cevelān-ı ṭab'ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭī söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü fażl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū 'Alī Sīnā kesb-i 'ilm-i ma'rifet iderdi." (s.43:8)

kesb-i faẓl: *Erdem kazanmak.*

1. "Sāfī Ḳāsım Paşa ki merḥūm Sulṭān Bāyezīde vezīr olmışdur anuñ ḫidmetinde taḥṣīl-i 'ilm ü ma'rifet ve kesb-i faẓl u feṣāhat ü belāġat itmişdür."(s.28:23)

kesb-i feżayil: *Fazilet kazanma*

1. "Ol zamānda bu daḫı diyār-ı 'Aceme çıḳup niçe zamān şuġl idüp kesb-i feżayil ve tehẕīb-i ḫaṣāyil ḳılup..." (s.40:20)

kesb-i ma'āş: *Sermaye, kazanç elde etmek.*

1. "Kesb-i ma'āş içün dükkān yüzinde oturur." (s.179:12)

kesb-i ma'rifet ü maḳāl: *Söz söyleme becerisi kazanmak*

1. "Şöyle ki anlar merḥūm Kemālpaşa-zāde zamānında vāḳi' olsalar gelüp andan taḥṣīl -i faẓl u kemāl ve..." (s.57:13)

kesb-i ma'rifet-i ḳīl u ḳāl: *Söz ve laf etme ilmini öğrenmiş.*

1. "Tāḥṣil-i faẓl u kemāl ve kesb-i ma'rifet-i ḳīl u ḳāl eyleyüp üslūb-ı

ma‘ānī-i eş‘ār ve ṭarīḳa-i vādī-i güftārda mümāreset ü ḳudret bulmış kimesnedür” (s.89:20)

kesb-i selāset ü leṭāfet it-: *Akıcılık kazanmak ve incelik edinmek.*

1. “...ḥażret-i pādişāh-ı şāḥib-ḳırān ẕıllu’l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur.” (s.9:23)

kesil-: *Ayrılmak, uzaklaşmak.*

1. “Dilemezdüm hele ben senden üzülem kesilem” (s.113:24)
2. “Marażdur bu kesilür varduġınca” (s.127:5)

kesret-i kitābet: *Kitabetin çokluğu. Çok yazı yazmak.*

1. “Erkān-ı devlet ḳatında mu‘teber ü muḥterem iken ṣoñradan pīrlik dā’iresine ḳadem başup kesret-i kitābetden merdüm-i çeşmi ḫīre ve...” (s.143:2-3)

kesret-i şuġl: *İşlerin büyük bir çoğunluğu.*

1. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā‘at gösterüp şi‘re heves itmiş ḫoş-ṭab‘ laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş‘ārı var.” (s.133:16)

kesr-i nefs ü ḫāṭır it-: *Nefsi ve duygularını köreltmek.*

1. “...kendüsi kesr-i nefs ü ḫāṭır itmek içün ẕemm ṭarīḳı ile kendüye bir ḳaṣīde dimişdür.” (s.82:12)

Kestelli Muṣṭafā: *Özel isim.*

1. “Kestelli Muṣṭafā dimekle ma‘rūf bir ḳāḍīnuñ oġlıdur.” (s.185:12)

keşf-i rāz ol-: *Sırrı açığa çıkarmak.*

1. “...esnā-yı müvāneset ü muṣāḥabetde söz ḳaçırup ġamz-ı ġammāz ile keşf-i rāz olup ve kendüde daḫı mektūblar bulunup ḫıyānet fehm olmaġın...” (s.87:12-13)

Keşfī: *(ö.1538-39) Sultan Bayezid dönemi şairlerindendir.*

1. “Keşfī” (s.144:9)

Keşīşdaġı: *Bursa'da bulunan Uludağ'ın eski adıdır.*

1. “Bursa civārında Keşīşdaġında vāḳi‘ olan Geyikli Baba tekyesine şeyḫ oldı.” (s.109:16)

keştī: *Gemi*

1. “Dil keştīsine barça diyen Türke ne dirsin” (s.37:9)

keştī-i dil: *Gönül gemisi*

1. “Keştī-i dil bulmaġa deryā-yı ḥayretden necāt” (s.37:1)

kevkeb: *Yıldız*

1. “Kebkebüñ kevkebi bir kevkebe virdi felege” (s.144:18)
2. “Kebkebüñ kevkebi bir kevkebe virdi felege” (s.144:18)
3. “...ḳufl-güşā-yı ḫazīne-i nā-mütenāhī ‘ışḳ deryāsı ṣadefinüñ dürr-i yektāsı ve ma‘rifet kevkebinüñ mihr-i münīr-i cihān-ārāsı...” (s.139:20)

key:*Çok, pek.*

1. “Key perīşān söyledüm bu yüz ḳarasın bilmedüm” (s.26:19)
2. “Be-ġāyet key yazuḳdur kim kişi incide mihmānı” (s.136:23)
3. “İy göñül bu dünye key ġaddārdur andan ṣaḳın” (s.149:12)
4. “Ḳavline aldanma key ‘ayyārdur andan ṣaḳın” (s.149:15)

keyfiyyet: *Nitelik.*

1. “Ve aḥvāli vü keyfiyyeti eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.79:7)
2. “Keyfiyyetiyle şi‘rüm rengīn şarāba benzer” (s.147:3)

keyfiyyet: *Keyfiyyet, neşe.*

1. “Kendüde ḫaylī ḳābiliyyet ve eş‘arında çoḳ keyfiyyet var.” (s.157:21)

keyfiyyet-i aḥvāl: *(Bir kimsenin ve ya bir şeyin) Halleri, durumları.*

1. “...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā’ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab‘larından ṣādır olan nāzük maṭla‘lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba‘zı ebyāt u maḳṭa‘ yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta‘yīn olundı.” (s.9:27)

kıdvetü’ş-şu’arā’i’l-müteferridīn: *Şairlerin yegane önderi.*

1. “Bu cümlenüñ efḍali ve bu zümrenüñ ekmeli ḳıdvetü’ş-şu’arā’i’l-müteferridīn zübdetü’l-fuṣaḥā’i’l -mütecerridīn kilīddār-ı gencīne-i İlahī ve...” (s.139:17)

ḳıl: *Kıl, tüy.*

1. “Ḳuşuñuñ ḳılıdur Yazıcı Ṭursun” (s.89:10)

ḳılā‘: *Kaleler, surlar*

1. “Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā‘dan biñ bir ḳal‘anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā‘ından her bir ḳal‘aya bir nev‘a elḳāb yazup...”(s.46:32)

ḳılāde: *Gerdanlık.*

1. “Boynına ṭavḳ idinmiş altundan ḳılāde” (s.171:9)

ḳılı ḳırḳ yar-: *Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak.*

1. “El-ḥāṣıl kelām-ı mevzūn bābında ḳılı ḳırḳ yaran pehlevān-ı suḫan-senc ve mübāriz -i ‘arṣa-i elfāẕ nükte-perdāz -ı penc-gencdür.” (s.139:12)
2. “...ve ḫıred-i ḫurde-bīn ḳılı ḳırḳ yarmaḳda māhir iken anuñ taḫayyülinde ser-gerdāndur.” (s.5:5)

ḳılıc: *Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silah.*

1. Fużalā-yı ‘āli-şān ve büleġā-yı me’ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde ‘arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür. (s.6:6)
2. “Ḳılıcın ḳangı yaña ṣalsa ol şāh” (s.7:27)

ḳılıç Çek-: *Saldırmak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak.*

1. “Çekdi sūsenler ḳılıç sünnī sipāhiler gibi” (s.134:11)
2. “Çekmiş ḳılıcın ġamzelerüñ ḳan ide beñzer” (s.122:3)

ḳıllet: *Azlık.*

1. “Ammā cevdet-i ṭab‘ ḳılletinden eş‘ārı eḳall-i ḳalīl olmaġın Mevlāna Şevḳī

laṭīfe yüzinden aña bu ḳıṭ‘ayı didi.” (s.113:14)

ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnā: *Sırça semanın kubbesinin tepesi.*

1. “...ṣıfāt-ı münīfleri müzeyyen ü muḥallā ḳılınup ma‘ārif çevgānı ile mevleviyyet ṭopını evc-i sipihr-i a‘lā ve ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnāya iletmişlerdür.” (s.52:23)

ḳırā‘at it-: *Okumak.*

1. “Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur‘ān ḳırā‘at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi.” (s.170:8)

ḳıral: *Bir ülkenin devlet başkanlığını kalıtım ya da kimi zaman soylularca seçilme yoluyla eline alan, devleti tek başına ve en yüksek yetkiyle yöneten, yönetimi genel olarak yaşam boyu süren kimse.*

1. “Pādişāh-ı cihān-küşāy u memāliksitan Ḥażret-i Süleymān-ı zemin ü zamān ‘asker-i Engürüsi ṣıyup ḳıralın zebun...” (s.165:6)

Ḳırḳ Ḳilisā: *Osmanlı'da sırasıyla Rumeli, Özü, Silistre ve Edirne eyaletlerine bağlı sancak merkezi.*

1. “Ḳırḳ Ḳilisā ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup civār-ı Ḥaḳda mesken ṭutup mezārı Ḳırḳ Kilisādadur.” (s.114:4)

Ḳırḳçeşme: *İstanbul'un Fatih semtinde bir mahalle.*

1. “...mezārı İstanbulda Ḳırḳçeşme maḥallesinde kendü binā itdügi mesciddedür.” (s.102:20)

ḳırṭās: *Kağıt, sayfa.*

1. “...beden ḳırṭāsın ocaḳlara yaḳup Āfitābī hūşyār olup bu ḫāli göricek bu beyti didi.” (s.107:13)

ḳısm: *Bir şeyin bir bölüğü, bölük, kesim, bölüm*

1. “Bu vādide leṭāyıf ḳısmında söz söylemek bu ḳadar olur.” (s.108:23)
2. “Ve reddü’l-‘acz ‘ale’ṣ-ṣadr ḳısmından daḫı bu bir iki beyt mev‘ize üslūbında anuñdur ki ẕikr olınur.” (s.150:13)
3. “ ‘Ulūmdan çendān behremend ve fenn-i ma‘ānī vü bedī‘ ḳısmından ol deñlü sūdmend degül...” (s.88:5)
4. “Ve bu reddü’l-‘acz ‘ale’ṣ-ṣadr ḳısmından olan ġazel anuñdur ki ẕikr olınur.” (s.134:3)

5. “Ve bu maṭla‘ sehlü’l-mümteni‘ ḳısmındandur.” (s.14:11)
6. “Ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.100:27)
7. “Küttāb ḳısmındandur” (s.184:4)
8. “Ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.116:1)
9. “Şu‘arā-yı müteḳaddimīn ḳısmındandur.” (s.89:19)
10. “Aydın ilinden Pavra -nām ḳaṣabadan ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.127:20)
11. “Kendüsi küttāb ḳısmındandur” (s.185:5)
12. “Ḫoş-ṭab‘ süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu ‘ilmüñ ḳāyili olup ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.73:13)
13. “Ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.74:28)
14. “Et‘ime ḳısmını ḫūb bilür bişirürdi.” (s.134:18)

ḳısmet-i rūzī vü şemᶜ-i rūz: *Günün mumunun aydınlığını nasip eden.*

1. “Ez u kısmet-i ruzi vü şem'-i ruz” (s.86:4)

ḳıṣṣa: *Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet.*

1. “Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin ve Leylī vü Mecnūn ḳıṣṣasın naẓm itmişdür.” (s.65:25)

Ḳıṣṣa-i ferhād: *Ferhad'ın kıssası*

1. “Ḳıṣṣa-i Ferhād ḳaldı dāsitānumdan benüm” (s.151:24)

Ḳıṣṣa-i heşt bihişt: *"Sekiz Cennet" kıssasıdır.*

1. “Ḳıṣṣa-i heşt bihişt Ādem ü şeyṭān-şekl”(s.54:20)

ḳıṣṣa-i zülf: *Saçların hikayesi*

1. “Her ne meclisdeki dil ḳıṣṣa-i zülfin oḳısa” (s.105:16)

ḳış u yaz: *Kış ve yaz.*

1. “Gülşen-i bāġ-ı İremdür ki ḳış u yaz açılur” (s.57:2)

ḳış: *22 Aralık’ta başlayıp 21 Mart’ta sona eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi.*

1. “Malkoçoġlı Bālī Begüñ ḳış aḳınında geregi gibi yoldaşlıḳlar idüp anuñ öñinde şehīd oldı.” (s.123:5)

ḳıt‘a: *Genelde iki beyitten kurulmuş, matlasız gazel biçimindeki nazım biçimi.*

1. “Ḳıt‘a” (s.9:28)

ḳıtāl-i delīm it-: *Çok fazla savaş yapmak*

1. “Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem‘ idüp gelüp babasıyla ceng-i ‘aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı” (s.19:15)

Ḳıvāmī: *(ö.1512) 15. yüzyıl divan şairlerindendir. Geliboluludur.*

1. “*Ḳıvāmī:*” (s.94:3)

kıy-: *Acımadan vermek, esirgememek, feda etmek.*

1. “Ḫasta cāna şol ḳıya baḳışlar ile baḳma kim” (s.121:17)
2. “Helāk eylersin ā ẕālim kime kim bir ḳıya baḳsañ” (s.155:15)

kıyāmet ol-: *Semavi dinlerdeki ortak inanışa göre takdir edilen zamanı gelince bu alemin ve bu alemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölülerin dirilmesi, ahiret hayatının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman.*

1. “Yarın didügi ġālib anuñ ola ḳıyāmet” (s.116:17)

ḳıyāmet: *Bela, afet.*

1. “Hey ne cān-perver ḳıyāmet dil-rübāsın bilmedüm” (s.26:21)
2. “Ḳad ḳıyāmet ġamze āfet zülf fitne ḫaṭ belā” (s.26:22)

ḳıyāmet: *Bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman.*

1. “N’olur ḥālüm ḳıyāmetde benüm ol serv-ḳāmetsüz” (s.156:1)
2. “Ṣan ḳıyāmetdür gelür bir ayaġ üzre biñ ayaġ” (s.112:9)
3. “N‘ola geldiyise ḫaṭṭuñ didüm daḫı ḳıyāmetsin” (s.40:12)

kıyām-ı nizām-ı şevket-nümūn: *Ululuk gösteren düzenin dik durması.*

1. “...ḳıyām-ı nizām-ı şevket-nümūnları ed‘iyyesine şeb ü rūz mütevātir ü mütevālī müdāvim ü mülāzimlerdür.” (s.138:23)

Kıyık: *Edirne-Kırklareli'de bulunan Midye, Vize adı da verilen köy.*

1. “Mezārı Ḳıyıḳ cānibindedür.” (s.145:20)

kıymetdār ol-: *Kıymetli olmak.*

1. “Olmaz idi ‘ālem içre böyle ḳıymetdār şi‘r” (s.158:9)

kız: *Dişi cinsten olan evlat.*

1. “Ḳız ḳaçan geldi bunda bu didiler” (s.108:3)

kibr ü nifāḳ: *Kibir ve nifak*

1. “İttifāḳ kibr ü nifāḳ dimāġlarına ḥulūl ve ḥıḳd u ḥased fikr-i fāsidlerine yol bulup...” (s.29:8)
2. “...ḫāṭır-ı kīne-güẕārlarına kibr ü nifāḳ yol bulup āsitāne-i sa‘ādetinden dūr ve ḫiẕmet-i muṣāḥabetinden mehcūr itmek içün küfr söyledi diyü...” (s.77:10)

kiçi: *Küçük.*

1. “Sulṭān Bāyezīdüñ kiçi ḳarındaşıdur” (s.18:6)
2. “Merḥūm Şāh Çelebinüñ kiçi ḳarındaşıdur” (s.41:6)
3. “Sulṭān Bāyezīdüñ kiçi oġlıdur” (s.9:12)

kiçirek: *Küçük.*

1. “Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi.” (s.22:11)

kifāf-ı nefs: *Sâdece hayâtını devam ettirmeye yarayacak kadar yeme.*

1. “Kifāf-ı nefs içün dükkān yüzinde oturur ḥaffāf idi.” (s.88:3)
2. “Kifāf-ı nefs içün çaġşur diker çaġşurcılıḳ ider kimesne olmaġın Çaġşurcı Şeyḫī dimekle anılur.” (s.158:15)
3. “Kifāf-ı nefs içün bezzāz olmış vālācıdur.” (s.131:5)
4. “Kifāf-ı nefs içün ḥaddādlıḳ iderdi.” (s.130:5)
5. “Kifāf-ı nefs maṣlaḥatı çün taḳyacı oldı.” (s.148:17)

kile: *Tahılın türüne, kullanıldığı yere ve zamâna göre ağırlığı değişen ölçek.*

1. “Ve arpacılar muḥtesib oġlanınuñ aġzı ölçüsin alalar ki alduġumuz kile ile ṣatarız dimege mecāl bulalar.” (s.129:3)

kilīddār-ı gencīne-i İlahī: *İlahi hazinenin çilingiri.*

1. “Bu cümlenüñ efḍali ve bu zümrenüñ ekmeli ḳıdvetü’ş-şu’arā’i’l-

müteferridīn zübdetü'l-fuṣaḥā'i'l - mütecerridīn kilīddār-ı gencīne-i İlahī ve..." (s.139:18)

kilīsā: *Kilise, Hristiyan mabedi.*

1. "Kilīsāda ṣanem ṣanma büt-i meh-pāreler şeklin" (s.47:11)
2. "İstanbulda Yediḳulle cānibinde Kılıç Baba tekyesi dimekle meşhūr kilīsāyı tekye eyleyüp..." (s.93:13)

kilk-i ḳudret: *Kuvvetli kalem.*

1. "Kilk-i ḳudret yazar iken raḳam-ı ruḫlaruñ" (s.174:12)

kīmyā: *Bakır, kurşun vb. âdî mâdenleri iksir denilen maddeyi ilâve ederek gümüş veya altına dönüştürme ilmi, simyâ*

1. "İşümi altun ider sāḳi gümiş peymāneler" (s.154:6)

kīne-cū: *İntikam almaya çalışan.*

1. "Kīne-cūdur bu rūzgār ṣaḳın" (s.54:11)

kiriş: *Ok yayının iki ucu arasına gerilen esnek bağ.*

1. "Degdi kiriş itdi ṣadā-yı ḥazīn" (s.97:24)
2. "Kirişini bir kezin ötdürse yāy" (s.97:28)

kirpig: *Kirpik: Göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu kıllardan her biri*

1. "Bir ṣaçı Leylā ḳaşı yā kirpigi oḳ nā-gehān" (s.51:3)
2. "Kirpigüñ siḥr oḳları ebrūlaruñdur yay aña" (s.153:6)
3. "Ḳanlar aġlatdı gözüm kirpigüñüñ ḫāmesine" (s.105:9)
4. "Kirpügi üstinde ḳaşı bir kemān-keşdür kim ol" (s.106:1)

kīse: *Kese*

1. "Bāzār-ı çarḫ içinde şebin kīsesin yarup" (s.41:19)

kisve: *Elbise, kıyafet.*

1. "Sulṭān Ḥācī Bektaş raḥmetu'llāhi 'aleyh kisvesin çekerdi." (s.79:26)

kisvet: *Elbise.*

1. "Türkī kisvet ve yeñi ḫil'at biçüp geyürdi." (s.68:29)

kişi: *Adam, insan, kimse.*

1. "Ṣāḥib-faẓl kişi idi." (s.66:18)

kişver-i cemāl: *Güzellik ülkesinde.*

1. "Allāh tebāreke ve ta'ālā kendü faẕl u kereminden ḥüsn iḳlīmine sulṭān ve kişver-i cemāle ḫaḳan yaratmış..." (s.167:9)

kitāb di-: *Kitap yazmak oluşturmak.*

1. "Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẓāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba'dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp..." (s.68:24)
2. "Ve mesnevīye tetebbu' idüp Ḫurşīd ü Feraḥ-şād adlı bir kitāb dimişdür." (s.19:7)
3. "Beşyüz miḳdārı ḳaṣāyidi ve üç bin ġazeli ve mesnevī ṭarzında Şem' ü Pervāne adlu bir kitāb diyüpdür." (s.139:27)

kitāb eyle-: *Kitap haline getirmek, kitaplaştırmak*

1. "Merḥūm Sulṭān Murāduñ itdügi ġazāları naẓm idüp kitāb eyledi." (s.78:13-14)

kitāb it-: *Bir cilt içinde birleştirmek, kitap haline getirmek*

1. "Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda itdügi ġazāları naẓm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi." (s.92:20)
2. "Tecnīsāt-ı Kātibī üslūbında niçe tecnīs bulup cem' idüp naẓma getürüp kitāb itdi." (s.146:18)
3. "...bu fırḳanuñ güzīdesin cem' idüp Teẕkiretü'ş-şu'arā diyü ad virüp kitāb itmişdür." (s.4:28)
4. "Ve Kemāl Re'īs deryā yüzinde itdügi ġazāları naẓm idüp on biñ beyt miḳdārı mesnevī üslūbında yazup kitāb itmişdür." (s.91:26)

kitāb: *Herhangi bir konuda mensur veya manzum olarak yazılmış ve basılmış olan eser.*

1. "Monlā Luṭfīye ḫiṭāb idüp "baña şol kitābı alıvir" diyü emreyledi." (s.55:8)
2. "Ve Sī-nāme adlu bir kitābı var." (s.74:32)
3. "Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī 'aleyhi's-selām mevlididür." (s.55:11)

4. “El-ḥāṣıl sözi ḥadd-i i‘cāza iletmiş beyne’l-mevālī ve’l-ahālī kitābı maḳbūl ve eş‘ārı menḳūldür.” (s.69:21)
5. “Ve Münaẕara-i Gül ü Ḫusrev adlu bir kitābı var.” (s.97:17)
6. “Envā‘-ı feżāyil ile ma‘rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẕāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı...” (s.71:1)
7. “Merḥūm Sulṭān Yıldırım Bāyezīd adına Ḫūrşīd ü Feraḥşād adlu kitabı naẕm itdi.” (s.73:3)
8. “Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn kitābı tercümesine mübāşeret idüp...” (s.69:22)
9. “Ve bundan ġayrı Gencīne-i Rāz adlu bir kitābı daḫı var.” (s.181:22)
10. “Ve Mevlānā Şeyḫ ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī raḥmetu’llāhi ‘aleyh Bahāristān adlu kitābına ki Heşt-Ravża dirler.” (57:22)
11. “Faḫr-ı Cürcānīnüñ Veys ü Rāmin adlu kitābını tercüme idüp Türkīye döndürmişdür.” (s.66:19)
12. “Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u ‘Aẕrā-nām kitābları naẕm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür.” (s.66:20)
13. “...Ḥażret-i Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī ḳuddise sırruhunuñ Bahāristān adlu kitābı...” (s.4:19)
14. “Ve ṭarz-ı mesnevīde bir kitāb dimişdür.” (s.89:22)
15. “Rivāyet iderler ki bir gün Sulṭān Meḥemmed bir kitāb murād idinüp kitāb-ḫāneye gelmiş.” (s.55:7)
16. “Kitāb bir yüksek yirde bulınup el kitāba irmedi.” (s.55:9)
17. “...her diyāra itdükleri seferleri ve kendülerinüñ ‘aẕametin ve ḳudretin beyān itmek içün bir kitāb te’līf idüp ve...” (s.46:30)
18. “Fetevādan Ḳorḳudiyye adlu bir kitāb te’līf idüp mevālī-i ‘iẕām ve ehālī-i kirām ḥużūr-ı şerīflerinde maḳbūl ü merġūb vāḳi‘ olmışdur.” (s.23:2)
19. “...ve nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp cem‘iyyet iden ẕurefāyı cem‘ idüp kitāb yazmış ve...” (s.4:35)
20. “...elfiyye ve şelfiyye üslūbında Dāfi‘ü’l-ġumūm Rāfi‘ü’l-hümūm adlu bir kitāb te’līf itdi.” (s.109:15)
21. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve üslūb-ı naẕmı ġayetde beş pāre kitāb mesnevīsi var.” (s.102:26)

22. "Bunca ma'ārif ü leṭāyif ki ol kitāba derc ü ḫārc eylemişdür degme kimseye müyesser olmamışdur." (s.71:3)
23. "Kitāb bir yüksek yirde bulınup el kitāba irmedi." (s.55:9)
24. "Ve bu ḳıṭ'a ol kitābdandur ki ẕikr olınur." (s.141:3)
25. "Ve bu ebyāt ol kitābdandur." (s.181:15)
26. "Ve bu rübā'ī ol kitābdandur." (s.103:2)

kitāb:*Mesnevi*

1. "Ḫurşīd ü Mihr adlu kitāb yazmışdur." (s.163:19)
2. "Meşāyıḫ 'ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde ma'ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem' eyleyüp..." (s.74:23)
3. "Ve Cemşīd ü Ḫurşīd adlu bir kitāb daḫı naẕm itmişdür." (s.71:4)
4. "Ve Enīsü'l-'uşşāḳ üslūbunda Heves-nāme adlı bir kitāb yazup telīf ve anda niçe bāb taṣnīf idüp..." (s.56:22)
5. "...aña daḫı Nigāristān adlu bir kitāb naẕīre diyüp Pārisī dilde inşā idüp yazmışdur." (s.57:23)
6. "Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u 'Aẕrā-nām kitābları naẕm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür." (s.66:21)
7. "Şāh u Gedā adlu bir kitāb te'līf idüp ol kitābda kendinüñ ḥasb-ı ḥālin ẕikr itmişdür." (s.181:14)
8. "Ve Mīr Süleymān ismine Çeng-nāme nām bir kitāb yazmışdur." (s.73:16)
9. "Naẕmı selīs ve üslūbı nefīs kitābdur." (s.9:9)
10. "Ve Sī-nāme adlu bir kitābı var." (s.74:32)
11. "Ve Münaẕara-i Gül ü Ḫusrev adlu bir kitābı var." (s.97:17)
12. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẕāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı..." (s.71:1)
13. "Merḥūm Sulṭān Yıldırım Bāyezīd adına Ḫūrşīd ü Feraḥşād adlu kitabı naẕm itdi." (s.73:3)
14. "Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn kitābı tercümesine mübāşeret idüp..." (s.69:22)

15. “Ve bundan ġayrı Gencīne-i Rāz adlu bir kitābı daḫı var.” (s.181:22)
16. “Ve Mevlānā Şeyḫ ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī raḥmetu’llāhi ‘aleyh Bahāristān adlu kitābına ki Heşt-Ravża dirler.” (57:22)
17. “Faḫr-ı Cürcānīnüñ Veys ü Rāmin adlu kitābını tercüme idüp Türkīye döndürmişdür.” (s.66:19)
18. “Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u ‘Aẕrā-nām kitābları naẓm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür.” (s.66:20)
19. “...Ḥażret-i Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī ḳuddise sırruhunuñ Bahāristān adlu kitābı...” (s.4:19)

kitābet: *Yazı yazma, kâtiplik*

1. “Sulṭān Maḥmūd seḳa’llāhu serāhū ḫiẕmetinde olup ḫazīne kitābetin iderdi.” (s.104:8)
2. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin iḥsān idüp ḫiẕmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur.” (s.104:10)
3. “Erkān-ı devletde kitābet ḫiẕmetin iderken ḫiẕmetden ferāġat idüp künc-i ḥużūrda ḳanā‘at yüzin gösterdi.” (s.166:11)
4. “Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i ‘ulūm itmiş kitābet ‘ilminde ser-āmed cemī‘-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi.” (s.100:23)
5. “Ve kitābete şürū‘ iden mübtedīlere ta‘līm idüp üslūb-ı inşāyı andan gösterürler.” (s.73:22)
6. “Aḥkām kitābetin iderdi.” (s.123:15)
7. “Sulṭān Maḥmūd kitābeti ḫiẕmetin iderdi.” (s.145:18)
8. “Ra‘nā kitābeti ve ‘ilm-i şi‘rle ḫaylī münāsebeti var.” (s.93:6)

kitābet it-: *Yazıya geçirmek*

1. “Kendüsi laṭīf kitābet ider kātib idi.” (s.129:10)
2. “Silāḥdārlar zümresin kitābetin iderdi.” (s.143:19)
3. “Aḥkām kitābetin iderdi.” (s.123:15)

kitāb-ḫāne: *Kütüphane*

1. “O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫiẕmetine meşġūl olup ḫiẕmet

iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür." (s.55:14)

2. "...dārü's-salṭanalarında olan kitāb-ḫānelerinde ḥāfıẕ naṣb itmiş." (s.55:3)
3. "Rivāyet iderler ki bir gün Sulṭān Meḥemmed bir kitāb murād idinüp kitāb-ḫāneye gelmiş." (s.55:8)

kitāb-ı ḥüsn: *Güzellik kitabı.*

1. "Kātib-i ḳudret kitāb-ı ḥüsnüñ içre ḳaşuñı" (s.58:21)
2. "Kitābı her vech ile maḳbūl u merġūb ve eş'ārı her cihetle ġarrā vü maḥbūbdur." (s.73:5)

kiyāset-i peyām: *Haber (elde etmede) uyanıklığı.*

1. "...her biri hengāme-i leṭāfetde siyāḳat-ı kelām ve kiyāset-i peyāmda bir vech ile diḳḳat u firāset ḥiddet ü ẕekāvet iderler ki..." (s.139:9)

kiẕb: *Yalan*

1. "Buldı raḳīb kiẕb ile 'ālemde iştihār" (s.44:24)

ḳo-: *(geriye herhangi bir şey) bırakmak.*

1. "Kemāl inşā vü eş'āruñ ḳomadı fikr ü ẕikrini" (s.99:13)
2. "Zülfin gidermiş ol ṣanem kāfirliġin ḳomaz henūz" (s.25:24)
3. "Pīr oldı Sāġarī ḳomaz elden piyāleyi" (s.125:16)
4. "Sāḳī elden ayaġı hīç ḳomaz" (s.108:8)

ḳo-: *"Bırak! dursun! değme!" anlamlarında seslenme ifade eder.*

1. "Zenaḫdānuñda ḳo yatsın müsāfirdür bu dervīşi" (s.136:22)
2. "Ḳo bu fikri şürū' it medḥ-i şaha" (s.186:24)
3. "Dāmen-i dildārı ḳo var Mıṣra sulṭān ol yüri" (s.179:20)

Ḳoca Dāvud Paşa: *Koca Davut Paşa II. Bayezid saltanatında 1483-1497 yılları arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır.*

1. "Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda itdügi ġazāları naẕm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi." (s.92:18)

Ḳoca: *Yaşlı, ihtiyar*

1. "Ḳocaya kūs-ı felek öldi begüm çalıvirür" (s.152:17)

2. “Ḳoca ḳul ḳapusında olsa derbān” (s.8:25)

ḳocal-: *Kocamak, ihtiyarlamak.*

1. “Ḳucmaz güzel ḳocaldı dimişsin Nihālīyi” (s.109:7)

Ḳocın: *Çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak.*

1. “Ḳocınur na‘resinden şīr-i şerze” (s.7:19)

Ḳoḳla-: *Kokusunu almak için bir şeyi burnuna yaklaştırıp havayı içine çekmek.*

1. “Ḳoḳlamış gülüñi ol kimse ki bāġında idüñ” (s.84:16)

ḳol ḳanād ol-: *Yardım etmek, gözetmek.*

1. “Şād olmasun mı her birisi ḳol ḳanād olur” (s.60:13)

kon-:*Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek.*

1. “Göñlümde ḳonmış idi ġamuñ seni göricek” (s.53:25)

kon-:*Bir yere inmek (kuş bağlamında).*

1. “Leylī gibi çemende ḳonup gül otaġ ile” (s.117:6)

konar : *Konaklayan, bir yerde kalan.*

1. “Ne ‘aceb menzil olur kimi ḳonar kimi göçer” (s.152:12)

Ḳonevī: *Konyalı, Konya şehrine mensup.*

1. “Ḳonevīdür.” (s.32:9)

Ḳonya: *Konya şehri.*

1. “Ḳonya şehrindendür.” (s.84:4)
2. “Tamām murād üzre şuġl idüp yine vaṭan-ı aṣlī ve mesken-i me‘lūfı olan Ḳonya şehrine geldi.” (s.83:17)
3. “Mevlidi Ḳonya şehridür.” (s.83:11)

Ḳonyalı: *Memleketi Konya olan kişi.*

1. “Ḳonyalıdur” (s.175:11)

ḳop-: *Ortaya çıkmak, zuhur etmek.*

1. “Āb u ḫāk-i Berġama maḥbūb ile şā‘ir ḳopar” (s.99:8)

ḳopuz: *Kopuz; ozanların çaldığı telli Türk sazı.*

1. “...ter-destlikde bir derecede mümāreset bulmışdı ki eline ḳopuz alup perdesi yüzden götürüp...” (s.125:10)

2. "'Işḳuñ ḳopuzın yine çalayın mı ne dirsin" (s.55:34)

ḳopuz-nevāzlıḳ: *Kopuz çalgıcılığı.*

1. " 'İlm-i edvārda gūyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde 'Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve..." (s.125:8-9)

ḳor: *Bırakmak, koymak.*

1. "...iḥtirām birle yapışup ol bezi getürüp i'zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor." (s.55:19)

ḳorḳ-: *Ürkmek, korkmak.*

1. "Niçe bir feryād idem ḳorḳmaz mısın Allāhdan" (s.18:3)

ḳorḳı: *Korkan, tasalanan, endişelenen*

1. "Sen ḫīd bi'l-fi'l mestsin niçün yemīn idersin dinilecek pādişāh-ı 'ālem-penāh ḳorḳısından şarābı ḥoḳna itdürdüm didi." (s.81:8)

Ḳorḳudiyye: *Sultan Korkud'un fetva konularını içeren eseridir.*

1. "Fetevādan Ḳorḳudiyye adlu bir kitāb te'līf idüp mevālī-i 'iẕām ve ehālī-i kirām ḥużūr-ı şerīflerinde maḳbūl ü merġūb vāḳi' olmışdur." (s.23:2)

ḳotar: *Boşaltmak, koymak.*

1. "...āyīn-i şehinşāhī muḳteżāsınca ṭabaḳlara ḳotarup Sulṭān-ı selāṭīn-i pādişāh-ı rūy-ı zemīn öñine iltüp ta'āmı yiyüp..." (s.29:20)
2. "...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa'āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi." (s.29:22)

ḳoy-: Katmak.

1. "Hemān-dem Rūmi üslūbına ḳoydı" (s.68:33)

ḳoy-: *Koymak, bırakmak.*

1. "Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal'aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı." (s.48:19)

ḳoynına gir-: *İçine işlemek.*

1. “Girdi seng-i ḫārenün la‘l-i Bedaḫşān ḳoynına” (s.184:2)

ḳoynına gir-:*Biriyle yatıp sevişmek*

1. “Ṣalınup girdükçe bu zülf-i perīşān ḳoynına” (s.183:21)
2. “Fikr-i lā‘lüñ ḳoynına girse raḳībüñ n’ola kim” (s.184:1)

ḳoynına: *XV. yüzyıl şairi Necati Bey'in "koynına" redifli gazeli.*

1. “Merḥūm Necātīnüñ ḳoynına redīf bir ġazeli var.” (s.183:18)
2. “ ‘Anberīnedür ki girmiş ṣanki cānān ḳoynına” (s.183:22)

köçek: *Yeni derviş, genç mürid.*

1. “Baba ‘Alī-Mest köçeklerindendür.” (s.164:5)

köfte: *Dudak.*

1. “Köfteler bengiler dehānında” (s.153:2)

köhne: *Eski, kadim.*

1. “Niçe her laḥẓa deng ü köhne ḫumār” (s.72:27)
2. “O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫiẓmetine meşġūl olup ḫiẓmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür.” (s.55:15)
3. “...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi.” (s.68:28)
4. “Ṣoyup egninden ol köhne pelāsın” (s.69:1)

köynük: *Acı ile çıkarılan ses, inilti.*

1. “Derdā bu eski eski köynükler ile sinem” (s.147:4)

ḳral: *En yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini kalıtım veya soylularca seçilme yoluyla elinde bulunduran kimse.*

1. “...kefere-i melā‘in sābıkān ölen ba‘żı Engürüs ḳralların tucdan taṣvīr itmişler.” (s.165:9)

ḳubbe: *Tepesi yuvarlak binâ.*

1. “Ṭopuḳlınuñ gümişden ḳubbesini” (s.158:26)

ḳūbilū: *Rıza, kabul etme.*

1. “Şehida ve ismu kubilu eykubul” (s.53:13)

ḳuc-: *Kucaklamak*

1. “Ḳucam dirdüm nigārı pīrehensüz” (s.141:28)
2. “Ḳucmaz güzel ḳocaldı dimişsin Nihālīyi” (s.109:7)
3. “Ḳucup anı irişmezse ṣafāya” (s.110:6)

kucaġ: *Kucak; açık kollarla göğüs arasındaki bölüm, aguş.*

1. “Leb-figār eylemiş anuñ ki ḳucaġında idüñ” (s.84:12)

küçek: *Yeni derviş.*

1. “Baba ‘Alī-Mest küçeklerindendür.” (s.174:3-4)

ḳuddise sırruhunuñ: *“Sırrı takdis olunsun, mukaddes olsun” anlamında ermiş kimseler için kullanılan dua cümlesi*

1. “Ḥattā Pārisī dilde şeyḫü’l-islām zübdetü’l-kirām ‘ışḳ kāşānesinüñ rind-i dürd-āşāmı Ḥażret-i Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī ḳuddise sırruhunuñ Bahāristān adlu kitābı...” (s.4:19)

ḳudret eli: *Allah'ın yaratma gücü*

1. “Yazmış ‘iẕāruñ üzre ḳudret eli berātı” (s.48:14)

ḳudret göster-: *Kuvveti olmak, gücü yetmek.*

1. “Ṣāhib-muḥāvere olmaġıla bu aṣl küstāhlıġa cür’et ve bu deñlü laṭīfeye ḳudret gösterüp Sulṭān Meḥemmed ile muṣāḥib olmış idi.” (s.55:26)

ḳudret ü miknet: *Güç ve kuvvet.*

1. “...birine yazduġı elḳābı birine daḫı yazmayup bunda olan ḳudret ü miknet bir kimseye daḫı müyesser ve belki maḳdūr-ı nev‘i beşer olmış degüldür.” (s.46:34)

ḳudret ü rif‘at: *Güç ve yücelik.*

1. “Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev‘ kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḫtaṣara ḳudret ü rif‘at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür.” (s.11:8)

ḳudret: *Güç, kuvvet, takat*

1. "... 'ilm-i inşāda ziyāde ḳudreti var." (s.184:6)
2. "...her diyāra itdükleri seferleri ve kendülerinüñ 'aẕametin ve ḳudretin beyān itmek içün bir kitāb te'līf idüp ve..." (s.46:29)
3. "Sulṭān Meḥemmed merḥūm anuñ feżāyilin ü ḥaṣāyilin kemāl-i mertebede inşāya olan ḳudretin ve mahāretin ma'lūm idinmekle ziyāde meyl ü maḥabbet eylemişler." (s.29:4)
4. "Egerçi bu 'abd-iża'īf-i ḳalīlü'l-biżā'a ve bende-i naḥīf-i eḳallü'ṣ-ṣınā'ada çoḳ ol mertebede miknet ve ol derecede ḳudret yoġ idi" (s.5:16)
5. "Ne ḳudret ḳudret-i ṣāni' ne ṣāni' ṣāni'-i ekber" (s.74:2)
6. "Tāḥṣil-i fażl u kemāl ve kesb-i ma'rifet-i ḳīl u ḳāl eyleyüp üslūb-ı ma'ānī-i eş'ār ve ṭarīḳa-i vādī-i güftārda mümāreset ü ḳudret bulmış kimesnedür." (s.89:21)

ḳudreti olma-: *Güçsüz kalmak.*

1. "Āḫır pīr olıcaḳ südde-i sa'ādete gelmege ḳudreti olmayup her vaḳt ḳaṣīdesin gönderür olmışdı." (s.84:27)

ḳudret-i ṣāni': *Allah'ın kudreti.*

1. "Ne ḳudret ḳudret-i ṣāni' ne ṣāni' ṣāni'-i ekber" (s.74:2)

Ḳudsī: *XVI. şairlerindendir, İstanbulludur.*

1. "Ḳudsī" (s.178:11)

ḳufl-güşā-yı ḫazīne-i nā-mütenāhī: *Sonsuz hazinenin kilidini açan.*

1. "...ḳufl-güşā-yı ḫazīne-i nā-mütenāhī 'ışḳ deryāsı ṣadefinüñ dürr-i yektāsı ve ma'rifet kevkebinüñ mihr-i münīr-i cihān-ārāsı..." (s.139:18-19)

ḳufl-güşā-yı penç-genc: *Beş hazinenin kilidini açan.*

1. "Beşinci ṭabaḳa-i bihişte mensūb olup būsitān-ı faṣāḥatde hezār-destān ḳufl-güşā-yı penç-genc ve..." (s.67:29)

kuhl-i işfahan: *(Sürmesiyle meşhur bir şehir olan) Isfahan'ın sürmesi.*

1. "Çeşm-i düşmenrā ez kuhl-i Işfahan perdaḫtem" (s.20:25)

kūh-peyker: *Siması, çehresi dağı andıran.*

1. "Semendi bād-pā vü kūh-peyker" (s.7:31)

ḳul: *Abd, kul, yaratılan.*

1. “Ne ḳul ola ki anuñ olmaya cürm ü günehi” (s.120:3)

ḳul: *Başkasının hükmü altında olan kimse.*

1. “Monlā ‘Abdü’l-kerīmüñ ḳulıdur.” (s.103:13)
2. “Ki bir alçaḳ ḳulıdur Mıṣr’a sulṭān” (s.8:15)
3. “...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā‘-ı ṣanāyi‘ ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur.” (s.12:9)
4. “Edirnelü bir pīrezenüñ ḳulıdur” (s.31:6)
5. “Edirnelü bir ḫatunuñ ḳulıdur.” (s.100:22)
6. “Merḥūm Sulṭān Selīmüñ kendü ḳulıdur.” (s.33:11)
7. “Umaruz eylemeye şāh Necātī ḳulına” (s.96:6)
8. . “Ol yāra nola ben ḳulına cevr ise ‘ādet”(s.116:14)
9. “Dildāruñ olur ben ḳulına cevri sa‘ādet” (s.116:15)
10. “Bu ben ḳulınuñ ḥālini sulṭāna ḫaber vir” (s.78:21)
11. “Ḳadīmī ḳulıyam bu bārgāhuñ” (s.8:26)
12. “Pīr-i ṭarīḳatuñ ḳulıyuz ḫāk-i rāhıyuz” (s.173:5)
13. “Ḳul olana çoġ itdi şāh himmet” (s.8:18)
14. “...erkān-ı sa‘ādet Üskübe fermān-ı hümāyuñ ile gönderdükleri ḳula baña manṣıb gerekmez diyüp...” (s.105:4)
15. “...dergāh-ı ‘ālem-penāhlarında olan divītdārlıḳ ḫiẕmetin aña iḥsān idüp der-i devletden ḳul gönderüp gelsün ḫiẕmetinde olsun diyü emr olduḳda...” (s.105:3)
16. “Kim şeh yüzine bir daḫı ḳul yaḳa yaḳındur” (s.118:13)
17. “İrmez maḳām-ı devlete ḳul muḳbil olmasa” (s.127:17)

ḳul it-: *(O kimse veya şeyin) Hükmü altında olmak, ona kayıtsız şartsız bağlanmak.*

1. “Cihān sulṭānların ḳul itdi ḍarbı” (s.8:17)

ḳul ol-: *Aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek.*

1. Ḳapusı ḳulı ola cihān pādişāları (s.188-26)
2. “Kime ḳul olam senüñ gibi efendüm var iken”(s.123:20)
3. “Ḳapusında ḳul oldı cümle varı” (s.8:11)
4. “Benüm sen şāh-ı meh-rūya ḳul olmaġiledür faḫrum” (s.16:17)
5. “Saña ḳul olmaḳ durur cān u göñülden niyyetüm” (s.128:13)
6. “Ḳoca ḳul ḳapusında olsa derbān” (s.8:25)

ḳulaġ: *Başın iki yanında bulunan işitme organı.*

1. “Āh gitdi ḳulaġ ile ḳuyruḳ” (s.70:21)
2. “Ḳulaġı midye vü ḳuyruġı aḫtapot balığı” (s.89:15)

ḳulaḳ: *İnsan ve hayvanda işitmeye yarayan ve başın iki tarafında bulunan organ.*

1. “Boynuz umdum ḳulaḳdan ayrıldum” (s.70:17)

ḳullan-: *Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak.*

1. **”** ...gemiciler ḳullanduġı ḫārtı ‘ilmi ile ‘āmil bu fende ser-āmed ve bu ṭarīḳda bī-māned kimesne idi.” (s.91:19)
2. “Ṭarz-ı ḫās ḳullanur.” (s.31:13)
3. “Ṣanāyi’den tecnīs ṣan‘atın ḳullanur.” (s.88:9)

ḳur-: *Kurmak, hazırlamak.*

1. “Ḳurmış ḳaşı yasını cefā-keşlere dil-ber” (s.122:5)

Ḳur‘ān: *Allah tarafından Hz. Muhammed’e vahyedilen kutsal kitap, İslam dininin temel kitabı, kelam-ı kadim, Kur’an-ı Kerim.*

1. “Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur‘ān ḳırā‘at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi.” (s.170:8)

ḳurāże-i ḳīl u ḳāl: *Dedikodu kırıntısı.*

1. “...maḥv olup bi’l-külliye unudılmasun diyü żarūrī ‘acz u ḳuṣūr ile ḳurāże-i ḳīl u ḳāl pūte-i bāl-maḳāl-i beyānda sızup ḳāl...” (s.5:27)

ḳurb: *Yakın.*

1. “Mezārı İstanbulda Şeyḫ Vefā mescidi ḳurbında Necātī merḥūm merḳadı olduġı tekyededür.” (s.53:16)
2. “Galaṭa cānibinde ṭersḫāneler kurbında olurdı.” (s.91:21)
3. “...mescidini ṣatup Ka‘be-i şerīfe şerrefeha’llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur.” (s.109:24)
4. “Mezārı Galaṭa yaḳasında tersḫāneler ḳurbında kendü olduġı evindedür.” (s.91:27)
5. “Mezārı Şeyḫ Vefā tekyesi ḳurbındadur.” (s.96:13)
6. “Mezārı İstanbulda Edirne ḳapusında Emīr Buḫārī tekyesi ḳurbındadur.” (s.112:3)

ḳurbān it-: *(Bir kimse veya şeyi) Bir uğurda fedâ etmek.*

1. “ ‘Āşıḳlarınuñ cānını ḳurbān ide beñzer” (s.122:6)

ḳurbān ol-: *Bir kimse ya da bir şey için kendini feda etmek, canından vazgeçmek*

1. “Neyleyem şol cānı kim sen cāna ḳurbān olmaya” (s.148:10)

ḳurb-ı Ḥaḳda sāḳin ol-: *Ruhlar aleminde oturmak.*

1. “...civār-ı Raḥmāna rıḥlet gösterüp ḳurb-ı Ḥaḳda sākin olduḳda Mevlānā Necātī bāḳī ‘ömrin merḥūm Sulṭān Bāyezīd nevvera’llāhu ḳabrehu ḥażretlerinüñ...” (s.96:9-10)

Ḳurbī: *(ö.1549) İznik’te doğdu. Asıl adı Emir Şah’tır. Öğrenimini tamamlayarak Kemal Paşa-zâde’den mülazım olduktan sonra bazı yerlerde müderrislik ve mutasarrıflık yaptı.*

1. “Ḳurbī” (s.183:16)

ḳurı: *Kuru.*

1. “Ṣararmış bir ḳurı berg-i ḫazānem” (s.39:18)

ḳurtuluş: *Kurtulmak işi, kurtulma, halâs, necat.*

1. “Eyitdi ḳurtuluş yoḳdur elüñden özge āfetsin” (s.40:13)

kūs-ı felek: *Felek davulu.*

1. “Kūs-ı rıḥlet çalınur geldi gider geldi gider” (s.152:18)

kūs-ı rıḥlet: *Ölüm davulu.*

1. “Kūs-ı rıḥlet çalınur geldi gider geldi gider” (s.152:14)
2. “Kūs-ı rıḥlet çalınur geldi gider geldi gider” (s.152:18)

kuṣūr: *Köşkler, saraylar.*

1. “...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba‘żı bu ‘ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve...” (s.138:19)

kuş: *Yumurtlayan omurgalılardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.*

1. “Ḳāmetüñ şevḳıyle ḳuşlar üşdi servüñ başına” (s.112:8)
2. “Kim başında yapdı Mecnūn gibi ḳuşlar āşiyān” (s.84:1)

kuş: *Erkek cinsel organı.*

1. “Ḳuşuñuñ ḳılıdur Yazıcı Ṭursun” (s.89:10)

kūşe: *Köşe.*

1. “Melāmet kūşesinde ben ḳayurmaz i‘tikāf itsem” (s.136:3)

kuşiş: *Çalışma, çabalama, gayret sarfetme, uğraşma*

1. “Şuġl itdügi yirleri bir vech ile kūşiş ve bir ṣūret ile tetebbu‘ idüp görmişdür ki...” (s.168:4)

kūşiş it-: *Çalışmak, çabalamak, gayret sarfetmek, uğraşmak*

1. “Ve mesnevī ṭarzında daḫı Leylī vü Mecnūn naẓmına çoḳ kūşiş idüp naẓmı dürr-i meknūn misāl idi.” (s.27:4)
2. “ ‘Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẓūrı ṣāḥib-fażl ‘azīz ‘ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş.” (s.61:14)
3. “ ‘İlme kūşiş itmiş ḫoş-ṭab‘ pāk-nihād ve fenn-i şi‘rde kāmil ü üstād kimesne idi.” (s.143:19)
4. “Mesnevī üslūbına kūşiş itmiş ṭarz-ı mesnevīde onbeş biñ beyt miḳdārı naẓmı var.” (s.163:17)
5. “Gelibolı ḳāḍīsı olmış ẓāhir ‘ulūma sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmiş fāżıl u kāmil çoḳ fenne kūşiş itmiş.” (s.161:15)
6. “Ve mesnevīye ḫaylī kūşiş itmişdür.” (s.140:22)

7. “ ‘Ulūm-ı ẕāhire kūşiş itmişdür.” (s.161:27)
8. “Ve mesnevīye çoḳ kūşiş itmişdür.” (s.73:2)

ḳuvvet ol-: *Kuvvetli, güçlü olmak.*

1. “Günde yatduḳça olur ḳuvvet ziyāde mārda” (s.28:11)

ḳuvvet: *Kuvvet, güç*

1. “İktisāb-ı ‘ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī‘at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẕma ḳādir olup...” (s.13:22)
2. “Ekser-i ḫalḳınuñ ṭıynet-i şi‘riyyesi ġālib ve kemāl ü ma‘rifete ṭālibler olmaġın ṭabī‘at ḳuvvetiyle şi‘re heves idüp...” (s.187:28)
3. “Lakin her gah muṣāḥabeti ehl-i ‘ilm ṭāyifesiyle olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle naẕma ḳādir olmış.” (s.158:15)
4. “Selīḳī-ṭab‘ olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle didügi eş‘ārı laṭīf ü dil-keş vü ekser-i ebyātı vü maṭla‘ları ġāyet ḫoş vāḳi‘ olmışdur.” (s.88:7)
5. “...gelen donanmaya ḳarşu varınca rūzgār-ı nā-hemvār ḳuvvetiyle keferenüñ gemisi ḳal‘aya girdi.” (s.48:23)

ḳuvvet-i bāṣır: *Bir şeyi görme kabiliyeti.*

1. “Ḳuvvet-i bāṣırasına ḫalel ve dīde-i münevveresine ‘ilel yitişüp nā-bīnā olmışdur.” (s.166:2)

ḳuvvet-i ẕihn:*Kuvvetli düşünce*

1. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve ḳuvvet-i ẕihni ġāyetde faṣīḥ şā‘ir-i ḳādir ve söz renginde sāḥir ü fāḫirdür.” (s.96:21)

kūy: *Semt.*

1. “Kūyumuz nāle ile ṭoldurdı” (s.108:4)
2. “Didüm Ka‘be midür kūyuñ didi bāġ-ı cināndur bu” (s.87:18)
3. “Ḫoş gelür baña kūyunuñ yanı” (s.155:9)

kūy-ı ‘uzlet: *Yalnızlık semti.*

1. “Yüri var sākin ol iy dil vaṭan ṭut kūy-ı ‘uzletde” (s.135:22)

ḳuyı: *Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanılan çukur*

1. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dīlāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:10)
2. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dīlāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:10)
3. “Ol ḳuyıya ṣu çıḳmaḳ mümkin olmadı.” (s.75:12)
4. “Ol işden ferāġat idüp ol eṭrāfda olan maḥalle ḫalḳı ol zamāndan berü o ḳuyıya mezbele dökerler Hācı ‘İvaż ḥayrı dimekle meşhūr olup ḫalḳ içinde ḍarb-ı mesel olmışdur.” (s.75:13)

ḳuyruġ: *Hayvanların büyük bir kısmında gövdenin arka tarafında yer alan uzun ve esnek organ.*

1. “Ḳulaġı midye vü ḳuyruġı aḫtapot balığı” (s.89:15)
2. “Ḳıl ḥaẕer kejdüm-ṣıfātdur zehri ḳuyruġındadur” (s.91:12)

ḳuyruḳ: *Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ.*

1. “Āh gitdi ḳulaġ ile ḳuyruḳ” (s.70:21)

ḳużāt: *Kadılar*

1. “Ḳużāt ṭāyifesinde ol deñlü müstaḳīm olmaz.” (s.45:8)

küçicek: *Küçücük, çok küçük.*

1. “ Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i ‘ulūm itmiş kitābet ‘ilminde ser-āmed cemī‘-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi.” (s.100:22)

küffār: *Kâfiler, müslüman olmayanlar.*

1. “...ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī‘at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i ‘ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-misāl itmişlerdür.” (s.13:20)

küffār-ı bed-kirdār: *Kötü huylu alçak kafirler*

1. “Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal‘aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı.” (s.48:19)

küfr söyle-: *Küfür etmek, kaba ve ayıp sözler söylemek.*

1. “Ol eclden mevālīden ba‘żı ittifāḳ idüp münāfıḳa ṣūreti ile ṣāḥib-devletlere ġamz eyleyüp küfr söyledi diyü şahādet itdiler.” (s.55:29-30)
2. “...ḫāṭır-ı kīne-güẕārlarına kibr ü nifāḳ yol bulup āsitāne-i sa‘ādetinden dūr ve ḫiẕmet-i muṣāḥabetinden mehcūr itmek içün küfr söyledi diyü...” (s.77:12)

kühūlet: *Olgunluk çağı, orta yaşlılık.*

1. “...mānend-i nīlūfer-i ḫaḍrā ṣararup ṣaç saḳal aġ olı başladukda bu bendenüñ kühūlet eyyāmı ve...” (s.188:11)

külçe: *Beden.*

1. “Meh külçesine fütası ebr-i ḥicāb idi” (s.109:3)

küleh-dūzlıġ: *Bir meslek. Külah diken külah yapan.*

1. “Ḳadrini bilmeyüp sehl zamānında telef idüp küleh-dūzlıġa heves itdi.” (s.148:16-17)

külehha-yı cerḫ u kemerhā-yı kūh: *Dağların kemeri ve feleğin külahı.*

1. “Külehha-yı cerh u kemerha-yı kuh” (s.86:8)

külḫan: *Hamam ocağı / çok fazla keder ve ızdırap dolu yer / Ateş.*

1. “Bu cihāndur vaḳt olur külḫanda sulṭānlar yatur” (s.87:24)

küllī: *Bütün.*

1. “Küllī eş‘ārı anlaruñ Pārsīdür.” (s.20:13)
2. “Zamānında küllī re‘īslere şeyḫ olmışdur.” (s.91:20)
3. “Ṣadāret ṣad-rına ṣudūr itdükde küllī bid‘atleri ref‘ itdi.” (s.35:1)
4. “Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi.” (s.29:6)

5. “Ve kendüsi bu cem‘iyyetde bile bulunup eş‘ārı daḫı küllī Türkī olup ba‘żı yārān-ı ṣafā v ḫullān-ı vefā anı bu cümleden ayru olmaḳ münāsib görmedükleri cihetden bu teẕkireye yazılup ẕikr olındı.” (s.183:4)
6. “Tevārīḫ içre küllī meẕkūr u mesṭūrdur.” (s.19:28)
7. “Ol eclden bunlar daḫı bu ṭabaḳada ferd ü vāḥid yazılup küllī cihān sulṭānlarına muḳābil vāḳi‘ oldı.” (s.13:1)
8. “Fażīlet ü ḥikmet bābında bī-naẕīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-fażl u ehl-i ma‘rifet fāżıl ve...” (s.56:8)
9. “Yeñiçerinüñ küllī ‘ulūfesi teraḳḳī itmesine bā‘is ol olmışdur.” (s.23:16)

kümmel-i çarḫ-ı ġaddār: *Acımasız zamanın olgunu.*

1. “...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab‘ nāzük-mizāc ‘ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür.” (s.44:7)

künc: *Kenar, köşe.*

1. “Ḫoşā ki meykede küncinde bir yataġum ola” (s.61:20)

künc-i faḳr: *Yokluk köşesi.*

1. “...ṣūret-i faḳr u fenāġalebe idüp ser ü pā-bürehne gedā dervīş olup künc-i faḳrda ḳanā‘at iḫtiyār idüp tūşe-i faḳr...” (s.119:6)

künc-i ḥużūr: *Saadet köşesi.*

1. “Erkān-ı devletde kitābet ḫiẕmetin iderken ḫiẕmetden ferāġat idüp künc-i ḥużūrda ḳanā‘at yüzin gösterdi.” (s.166:11)

künc-i ḳanā‘at: *Kanaat köşesi*

1. “...künc-i ḳanā‘atda maḳām idinüp taṣavvufa māyil ḫaylī ṣafā-yı ḫāṭır ḥāṣıl itmişdür.” (s.108:17-18)

künc-i mey-ḫāne: *Meyhane köşesi.*

1. “Ḫarābāt ehliyem zāhid yirümdür künc-i mey-ḫāne” (s.175:14)

küstāhlıġ: *Haddini bilmezlik.*

1. “Ṣāhib-muḥāvere olmaġıla bu aṣl küstāhlıġa cür’et ve bu deñlü laṭīfeye ḳudret gösterüp Sulṭān Meḥemmed ile muṣāḥib olmış idi.” (s.55:24)
2. “Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve

umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ‘āṭıfet ve ...”(s.6:8)

3. “Anlara şi‘r isnād itmek terk-i edeb ve küstāḫlıġa sebebdür.” (s.11:17)

küşte: *Ceset.*

1. “ ‘Aceb midür eger biñ küşte görseñ her yaña baḳsañ” (s.155:14)

küşte-i ‘ışḳ: *Aşk maktulü.*

1. “Göz gördi göñül bildi ki ben küşte-i ‘ışḳam” (s.160:5)

küştgīr-i ‘ışḳ-ı nigār: *Sevgilinin aşkının pehlivanı.*

1. “Bir yaña küştgīr-i ‘ışḳ-ı nigār” (s.54:22)

kütahya: *Kütahya ili*

1. “Gelibolı ve Kütahya ḳāḍīsı olmışdur.” (s.112:13)

küttāb: *Katipler*

1. “Küttāb ḳısmındandur” (s.184:4)
2. “Kendüsi küttāb ḳısmındandur” (s.185:5)
3. “Rūmili beglerbegisine ışmarlanan deftere ḫiẕmet iden küttāb ve ol āsitāneye ḳadīmden intisāb iden bendelerindendür.” (s.152:7)

kütüb-i meẕkūre: *Önceden bahsedilen kitaplar.*

1. “Bu faḳīr ü ḥaḳīr-i şikeste-ḫāṭır kütüb-i meẕkūreyi mütedāvil ü mütetebbi‘ olup...” (s.5:6)

kütüb-i mu’teber: *Muteber, güvenilir kitaplar.*

1. “...ve eş‘ārı maṭlūb düşüp kütüb-i mu’teberelerine naẕm ehli kelāmı ile tertīb ü terġīb virüp evā’il-i dībācelerinde taḥsīn-i kelām ve...” (s.4:11-12)

L

lā: *Arapça "yok"anlamındadır.*

1. "Anuñ faẕlına vü kemāline kimse lā dimez." (s.38:11)

la'l: *Sevgilinin kırmızı dudağı.*

1. "Em vir didi dil la'lüñe derd ise didi merg" (s.134:7)

la'l-i bedaḫşān: *Bedahşan lal'i; Bedahşan şehrinden çıkarılan kırmızı lal cevheri.*

1. "Girdi seng-i ḫārenün la'l-i Bedaḫşān ḳoynına" (s.184:2)

la'l-i cānān: *Sevgilinin dudağı.*

1. "La'l-i cānān şevḳıdur her laḥẓa cān eglencesi" (s.100:7)

la'l-i dil-ber: *Sevgilinin dudağı.*

1. "Olmayaydı la'l-i dil-ber gibi şekker-bār şi'r" (s.158:8)

la'l-i leb: *Dudağın kırmızısı.*

1. "Dem mi vardur bağrumı la'l-i lebüñ ḳan eylemez" (s.50:17)

la'l-i nāb: *Saf dudak.*

1. "Ṣanasın erġavāndur la'l-i nābı" (s.50:7)

la'l-i rümmānī: *Nar gibi kırmızı. Kırmızı şarap.*

1. "Ol ki rūḥānī la'l-i rümmānī" (s.81:16)

la'l-i yār: *Sevgilinin lal gibi kırmızı dudakları.*

1. "Göz göre la'l-i yārı öpmekden ise bade" (s.178:8)

La'lī: *(ö.1566 civarı)Üsküplüdür. Latîfî asıl vatanının neresi olduğu hususunda ihtilaf bulunduğunu söyler.*

1. "La'lī" (s.121:10)

la'net di-: *Allah'ın rahmetinden mahrum kalmasını dilemek, bedduâ etmek.*

1. "Dir vaṣfın işiden kişi la'net yalancıya" (s.44:25)

lā'ubāli: *Alakasız, kayıtsız, dikkatsiz*

1. "Lā'ubālī 'āşıḳam dīvānelerdür milletüm" (s.128:15)
2. "...her nesneden fāriġ lā'ubālī derdmend kimesne idi." (s.80:1)

lā'ubāli: *İbn'ül-vakt, bohem.*

1. “Ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük-vücūd pür-şevḳ ve ‘ıyş ü ‘işret sever lā’ubālī ehl-i ẕevḳ kimesne idi.” (s.100:28)
2. “Ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳ-meşreb vāfir eş‘āra mālik eş‘ārı ‘āşıḳāne ve elfāẕı merdāne çoḳ levendlik itmiş lā’ubālī kimesnedür.” (s.183:7)

Lā’ubālī: *Zâhirî kayıtlardan kurtulup bütün sıfat ve fiilleri Hakk’ın sıfat ve fiili bilen kimse.*

1. “Lā’ubālī ‘āleminde Monlā Melīḥī ile şeb ü rūz bir yirde bile olup bilece şuġl iderler imiş.” (s.81:21)

Lā-büd u lāzım ol-: *Çok gerekli olmak.*

1. “anlardan ṣādır olan ġarrā maṭla‘lar ve zībā ġazeller ve ra‘nā ebyāt yazılup teẕkire olmaḳ lā-büd u lāzım olmaġın tesvīd olundı.” (s.13:23)

lā-büd: *Elbette, mutlaka, şüphesiz.*

1. “Her diyāruñ bir metā‘ı vardur lā-büd Kemāl” (s.99:7)

lā-cerem: *Daima, sürekli*

1. “Her kişinüñ lā-cerem başında bir sevdāsı var” (s.121:16)

lāf: *Söz*

1. “Şā‘ir-i evvel eger eylerse lāfı vechi var” (s.59:12)

lafẓ: *Söz.*

1. “Lafẓı zībā vü ‘ibārātı laṭīf” (s.71:19)
2. “Yaḳa lafẓında beş dürlü ma‘nīye delālet ider tecnīsi bulup bir ġāzel itmiş.” (s.118:10)
3. “Ve Niyāzī lafẓını çoḳ kimesne maḫlaṣ idinmiş cümleden bu kimesne eş‘ārı eḫaṣṣ olup ġayrılar eş‘ārına ġālib ve...” (s.117:17)

lāġ u laṭīfe: *Alay ve şaka.*

1. “ ‘Abdu’llāh oġlı olduġı ḥaysiyetle ba‘żı kimesne buña nacaḳ diyü lāġ u laṭīfe yüzinden çoḳ söz iblāġ iderlerdi.” (s.100:15)

laḥẓa: *An*

1. “Aṣlā bir laḥẓā ayıḳ bulınmaz imiş.” (s.81:2)
2. “Niçe her lahẓa deng ü köhne ḫumār” (s.72:27)
3. “La‘l-i cānān şevḳıdur her laḥẓa cān eglencesi” (s.100:7)
4. “Her laḥẓada biñ bī-dili bī-cān ide beñzer” (s.122:4)

laḳab it-: *Bir kimse veya âileye bir özelliğine göre ikinci bir ad vermek.*

1. “Bülend-pervāz u suḫan-perdāz olduġı ḥaysiyetle Emīr-i Naẓm diyü laḳab itmişlerdür.” (s.26:15)

lākin: *Ama, fakat*

1. “Lakin nā-peydā vü nā-yābdur.” (s.27:5)
2. “...lākin cevdet-i ṭab‘ ile nedeñlü gerekse ‘ale’l-fevr şi‘r dimege ḳādir ġazel-ġūlukda māhir şā‘irdür.” (s.183:9)
3. “Lākin ġayetde ‘ayyāş ve nihāyetde evbāş olmaġın felāket ile fevt oldı.” (s.133:7)

lāle vü nergis: *Lale ve nergis.*

1. “Lāle vü nergis ṭutar bezm-i çemende sāġarı” (s.181:9)

lāle: *Çiçekleri kadeh biçiminde olan, türlü renklerde süs bitkisi.*

1. “Sünbül ṣaçuñ u lāle ruḫuñ yādına çeşmüm” (s.122:7)
2. “Tāc-ı gülgūn geydügi-çün lāle şāhiler gibi” (s.134:10)
3. “Ḳıl lāle ṣoḥbetini ki çaġındadur daḫı” (s.53:19)
4. “Rāfiżidür lāle anuñ-çün başında tācı var”(s.134:12)
5. “Lāle ḫaddüñden meger gül reng ü bū uġurladı” (s.28:12)
6. “Tāze olmış lāle vü sünbülleri” (s.71:22)
7. “Gül ruḫuñ şevḳı ile lāle şehīd oldı meger” (s.115:16)
8. “Duḫānī lāle olmış çarḫ-ı gerdūn” (s.6:19)
9. “Gül leşkeri ḫaberlerini lāleden işit” (s.53:21)
10. “Lāleler cezm ü çemen i‘rāb fülfüller nuḳaṭ” (s.112:6)
11. “Cān u göñülde lāleleyin mihr dāġı var” (s.28:2)

lāle-i nu‘mān: *Gelincik.*

1. “Ḥasret-i derd-i ruḫuñla lāle-i Nu‘mānı gör” (s.23:9)

lāle-ruḫ:*Lâle yanaklı.*

1. “Benüm bir lāle-ruḫ derdiyle kim sīnemde dāġum var” (s.167:1)

lāle-ṣıfat: *lale gibi.*

1. “Bülbülüñ lāle-ṣıfat ḳan ile ṭoldı cigeri” (s.119:13)

lālezār ol-: *Lale bahçesi olmak.*

1. “Ḳanlu yaşumla yir yüzi hep lālezār olur” (s.176:7)

lālezār: *Ömür, hayat*

1. “Sāḳiyā mey vir ki bir gün lālezār elden gider” (s.16:10)

Lāmi‘ī: *16. asır Osmanlı şairi Lamiî Çelebi.*

1. “Baña bu devlet iki ‘ālemde besdür Lāmi‘ī” (s.67:5)

Lārī Mescidi: *Lari Çelebi tarafından 1514'te Edirne'de inşa edilmiş camidir. Şu anki adı Laleli Camii'dir.*

1. ”Edirnede vāḳi‘ olan Lārī mescidine beytü’l-‘ibādet tārīḫ dimişdür.” (s.148:23)

laṭīf: *Hoş, güzel.*

1. “Vilāyet-i Rūmuñ āb u hevāsı laṭīf ve ādemīsi āb u hevā leṭāfetinden ġāyet nāzük ẕarīf olup...” (187:24)
2. “ ‘İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi‘rde ma‘mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā‘ide-i naẓmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve...” (s.80:1)
3. “Eş‘ārı laṭīf ü kendüsi ẕarīf ehl-i dil ġazeliyyātı vāfir ve her dürlü naẓma ḳādir kimesnedür.” (s.94:5)
4. “Leylī ve Mecnūn ḥikāyesin naẓm idüp ġāyet latīf itmişdür.” (s.45:10)
5. “Müretteb dīvānı ve ḫaylī laṭīf ma‘ānī cem‘ itmiş.” (s.148:21)
6. “Ḫoş-ṭab‘ yigit eş‘ārı laṭīf rindāne ve ġazeliyyātı laṭīf derdmendānedür.” (s.88:27)
7. “...ehl-i dil nāzük muṣāhib ve eş‘arı laṭīf kendüsi ḫaylī ẕarīf kimesnedür.” (s.177:16)
8. “Naẓmı laṭīf ve kendüsi ziyāde ẕarīf kimesne idi.” (s.39:13)
9. “Kendüsi laṭīf kitābet ider kātib idi.” (s.129:10)
10. “Lafẓı zībā vü ‘ibārātı laṭīf” (s.71:19)
11. “Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma‘rifet fażıl netāyic-i ṭab‘ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi‘yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve...” (s.63:12)
12. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā‘at gösterüp şi‘re heves itmiş ḫoş-ṭab‘ laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş‘ārı var.” (s.133:17)
13. “Ṭarz-ı şi‘ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab‘ı maḥbūb ve elfāẓı merġūbdur.” (s.33:7)
14. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı laṭīf ü kendüsi ḫaylī ḥarīf ehl-i dil.” (s.137:7)

15. “Edāsı laṭīf ve naẕmı leẕīẕ ẕarīf beg kişi idi.” (s.48:30)
16. “Ra‘nā laṭīf ġazeliyyātı ve nefīs ebyātı var.” (s.115:19)
17. “Ḫoşca laṭīf itmişdür.” (s.151:7)
18. “Laṭīf eş‘ārı ve ġarrā ḳaṣīdeleri var.” (s.179:14)
19. “Bu daḫı şu‘arā-yı müteḳaddimīndendür ki kendüsi ẕarīf ve eş‘ārı laṭīf ve kendü zamānında üstād ve dervīş-nihād ehl-i dil ve kāmil kimesnedür.” (s.79:6)
20. “Eş‘ārı laṭīf ve kendüsi nāzük ẕarīf faḳr u fāḳa ile faḫr ider dervīş kişi idi.” (s.65:28)
21. “Naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf laṭīfe-gūy ṣāḥib-ma‘rifet ve ehl-i faẓīlet suḫan-āferīn ve idrāk-metīn kimesnedür.” (s.110:12)
22. “Ḫoş-ṭab‘ süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu ‘ilmüñ ḳāyili olup ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.73:12)
23. “Ġāyet muṣāḥabeti laṭīf ve eş‘ārı güzel kendüsi ẕarīf ekser-i muṣāḥabeti ṣāhib-devletlülerledür.” (s.134:17)
24. “...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb‘ elfāẓı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi.” (s.60:8)
25. “Ḫoş-ṭab‘ naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf kişi idi.” (s.33:16)
26. “Ḫūb eş‘ārı ve laṭīf ebyātı var.” (s.78:12)

laṭīf ü dil-keş: *ince manalı ve dikkat çekici.*

1. “Selīḳī-ṭab‘ olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle didügi eş‘ārı laṭīf ü dil-keş vü ekser-i ebyātı vü maṭla‘ları ġāyet ḫoş vāḳi‘ olmışdur.” (s.88:7)

laṭīf ü dil-peẕīr: *Güzel ve gönlü hoş eden.*

1. “Ḳaṣāyidi laṭīf ü dil-peẕīr ve ġazeliyyātı ḫoş-āyende vü bī-naẕīr dīvānı meşhūr ve ebyātı ehl arasında meẕkūrdur.” (s.77:5)

laṭīf ü ḫoş-āvāz: *Güzel ve hoş sesli.*

1. “Ṣan‘atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz ‘ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür.” (s.156:15)

laṭīf ü maṣnū‘: *Güzel ve sanatlı.*

1. "Mevlānā Şeyḫīye pey-rev olmış mesnevīsi güzel ve maṭbū' ve naẕmı laṭīf ü maṣnū' "(s.140:24)
2. "Elfāẕı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk ṣāḥib-fāżilet ve kemāl eyesi pür-ma'rifet naẕmı laṭīf ü maṣnū' ve..." (s.74:29-30)
3. "Eş'ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin naẕm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu' merġūb ve maṣnū' itmişdür." (s.57:18)

laṭīf ü melīḥ: *Hoş ve güzel.*

1. "...eş'ārı laṭīf ü melīḥ fāżıl u kāmil güftārı nāzük ü şīrīn ve ġazeliyyātı dil-peẕīr ü rengīn kimesnedür." (s.80:13)

laṭīf ü mu'tedil: *Hoş ve orta halli.*

1. "Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā'ide-i naẕmı laṭīf ü mu'tedil eş'āriyle iştihār bulmış ve..." (s.103:17)

laṭīf ü pāk: *Güzel ve temiz.*

1. "Şi'ri bir mertebede laṭīf ü pāk ve sözi bir derecede naẕīf ü sūznākdür leṭāfet-i şi'r ü suḫanı çaḳ ḥadd-i i'cāza iletmişdür."(s.96:22)

laṭīf ü selīs: *Güzel ve akıcı.*

1. "Naẕmı laṭīf ü selīs ve elfāẕı dürr-i nā-yāb gibi nefīs." (s.130:8)

laṭīfe: *Şaka, şaka yollu söylenen söz.*

1. "Anda laṭīfe yüzinden nice ma'ānī cem' itmişdür." (s.82:13)
2. "Ve bu laṭīfe ol taḳvīmdendür ki ẕikr olınur." (s.128:22)
3. "Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi." (s.55:26)
4. "Ammā cevdet-i ṭab' ḳılletinden eş'ārı eḳall-i ḳalīl olmaġın Mevlāna Şevḳī laṭīfe yüzinden aña bu ḳıṭ'ayı didi." (s.113:15)
5. "Ekser-i eş'ārı ehl-i ḥıref ḥaḳḳında vāḳi' olmış laṭīfedür." (s.108:20)
6. "Naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf laṭīfe-gūy ṣāḥib-ma'rifet ve ehl-i faẕīlet suḫan-āferīn ve idrāk-metīn kimesnedür." (s.110:13)

7. “Ve ṣıfat-ı esbde daḫı bir ḳaṣīdesi var be-ġāyet raʻnā laṭīfeler ve güzel ġarrā ḳaṣdlar itmişdür.” (s.89:14)
8. “Lakin itdüġi laṭīfeleri ġāyet fāḥiş olup ḳalb andan nefret idüp bīzār olur.” (s.109:31)
9. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed ḥużūrında itdügi bu cins laṭīfelere ve bu nev‘ saḳīfelere nihāyet yoḳdur.” (s.55:23)
10. “Bunlaruñ birbiriyle olan laṭīfeleri çoḳ ve evṣāfa gelmez saḳīfelerine nihāyet yoḳ.” (s.81:23)
11. “Naẕma gelmiş laṭīfelerine nihāyet yoḳ.” (s.110:15)
12. “Ve naẓm itdügi laṭīfelerüñ ‘ibārātında talṭīf-i kelām eylemeyüp...” (s.109:27)
13. “Ṣāhib-muḥāvere olmaġıla bu aṣl küstāhlıġa cür’et ve bu deñlü laṭīfeye ḳudret gösterüp Sulṭān Meḥemmed ile muṣāḥib olmış idi.” (s.55:25)
14. “Güşāde-dil hezel-güy ṭabī‘atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve devletlüler ḫiẕmetine müdāvemet iderdi.” (s.109:25)
15. “Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev‘ hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i ‘ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.14:22)

laṭīfe it-: *Şaka yapmak.*

1. “...her kişinüñ eş‘ārına daḫl itmek istedügiçün merḥūm Sulṭān Selīm senüñ maḫlaṣuñ Daḫlī olsun diyü laṭīfe idermiş.” (s.34:7)

laṭīfe-güne: *Şaka gibi, şaka yoluyla.*

1. “Aña binā‘en laṭīfe-güne Kātib Şevḳī bu ḳıṭ‘ayı didi.” (s.114:20)
2. “Revānīye bu beyti laṭīfe-güne didi” (s.143:22)
3. “Laṭīfe-güne bu beyti aña didi ki ẕikr olınur.” (s.159:1)
4. “Esnā-yı muṣāḥabetde laṭīfe-güne Mevlānā Şevḳī aña bir ḳıṭ‘a didi.” (s.126:13)
5. “...seriḳa itdügi eclden ol esnāda faḳīr bu beyti laṭīfe-güne didüm.” (s.102:23)

laṭīfeler it-: *Şaka yollu söz söylemek*

1. “Lakin itdüġi laṭīfeleri ġāyet fāḥiş olup ḳalb andan nefret idüp bīzār olur.” (s.109:31)

Laṭīfī: *(ö.1582) Asıl adı Abdüllatif'tir. "Hatip-zâdeler" diye anılan köklü bir aileye mensuptur.*

Latifi'nin ceddi Fatih dönemi şairlerinden Hamdi Çelebi'dir.

1. "Laṭīfī" (s.84:3)

lāyıḳ eyle-: *Yakışır, yaraşır kılmak*

1. "...şeh-zādelerinüñ her biri Allāh tebāreke ve te'ālā ataları devletine lāyıḳ eyleyüp 'ömr-i ṭavīl ile rūzgār-ı cemīl müyesser ü muḳadder idivire."(23:24)

lāyıḳ: *Lâyık, yakışır.*

1. "...her şaḫṣuñ mertebesine göre kendü dāyiresine lāyıḳ mürāselāt ü berevāt ta'rīf ü ẕemm ise elḳāb ẕikr eyleyüp yazup tedvīn itmiş." (s.73:20)
2. "Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı 'alem-penāh ḫiẕmetine gelüp ḳaṣīde 'arż idüp in'ām-ı 'āmlarına lāyıḳ ve..." (s.84:25)

lāyiḥ ol-: *Uygun olmak.*

1. "...ṭab'-ı laṭīf ve ẕihn-i şerīflerinde ṣādır ve lāyiḥ olan eş'ār-ı dil-peẕīr ve..." (s.54:25)

lā-yu'ad u lā-yuḥṣā: *Hadsiz ve hesapsız. Pek çok.*

1. "Ol ḥażretüñ aḫlāḳ-ı kerīmeleri ve elṭāf-ı 'amīmeleri lā-yu'ad u lā-yuḥṣādur." (s.12:10)

lāzım gel-: *Gerekmek, elzem olmak.*

1. "...iştihār-ı tamām ve i'tibār-ı mālā-kelām bulup yazılmaları lāzım gelmegin yazılup ẕikr olındı ve ol ikinün biri..." (s.159:8)
2. "...olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḫḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. (s.5:30)
3. "Lakin netāyic-i ṭab'-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş'ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı." (s.58:17)

lāzım ü lābüd ol-: *Çok gerekli olmak.*

1. “esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş‘ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş‘ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup” (s.9:17)

Le‘ālī: *"Müteaccem" lakaplı 15. yüzyıl şairi*

1. “Rişte-i naẕma Le‘ālī düzdi bu silk-i le‘āl” (s.94:1)

leb: *Dudak*

1. “Leb figār eylemiş anuñ ki ḳucaġında idüñ” (s.84:12)
2. “Lebi vaṣfında ġoncanuñ sözi yoḳ” (s.51:26)
3. “Elikdürür lebi ḳand-ı nebatı” (s.187:5)
4. “İy lebi ġonca vü beli ince” (s.142:3)
5. “Cān vir lebine ġuṣṣa yime tenden iy göñül” (s.91:13)
6. “İrişen lebleri ābına ḥayāt ile yürür” (s.33:2)
7. “Lebleri nāzük durur zaḥmet virür dendān-ı sīn” (s.97:9)
8. “Berü gel leblerüm em didi ḳabūl eylemedüm” (s.157:14)
9. “Riyāż-ı fenn-i şi‘r içre lebün şeftālüsin dā‘im” (s.177:20)
10. “Dīstum baña lebüñsüz o ḥarām olsa gerek” (s.180:20)
11. “Öpüp lebüñi zülfüñe el urup uzandı” (s.80:24)
12. “Şām-ı zülfüñde imiş aldı lebüñden ḫaberi” (s.119:11)
13. “İrse lebüñ zülāline İskender-i cihan” (s.156:19)
14. “Dehenüñ ḥoḳḳa-i pürdür ü lebüñ mercāndur” (s.170:20)

leb-ā-leb: *Ağzına kadar dolu.*

1. “Derc-i ḥikmetde leb-ā-leb ṭoludur” (s.71:23)

leb-i dil-ber: *Sevgilinin dudağı.*

1. “Ṭutalum cāmı dil añlar leb-i dil-ber yirine” (s.177:8)

leb-i la‘l: *Kırmızı dudak.*

1. “Dehānı sırrına vāḳıf leb-i la‘liyle yār eyler” (s.177:18)
2. “Leb-i la‘lüñ ile şekker ḳarışmış” (s.50:6)

leb-i peymāne: *Kadehin kenarı, dudağı.*

1. “Emilür diyü dudaġuñ leb-i peymāne gibi” (s.157:5)

leb-i yāḳūt: *Yakut taşı gibi kıpkırmızı dudak*

1. “Didüm leb-i yāḳūtuña ḫaṭ gelmişe iy yār” (s.140:9)

leblebi: *Dış kabuğu çıkarıldıktan sonra fırında kavrulup çerez olarak yenen nohut.*

1. “Kimse diş ḳoyuramaz aña demür leblebidür” (s.60:1)

lerze düşer: *Endişelenmek, korkmaya başlamak.*

1. “Düşer āvāzesinden çarḫa lerze” (s.7:20)

lerze: *Titreyiş*

1. “Lerze düşdi cismüme döndüm ḫazān yaprağına” (s.179:2)

leşker: *asker*

1. “Leşker ez taḫt-ı Sitanbūl sūy-ı Īrān tāḫtem” (s.20:18)
2. “Gül leşkeri ḫaberlerini lāleden işit” (s.53:21)

leşker-i ferzāne: *Akıl askeri.*

1. “Şāh-ı Hind ez leşker-i ferzāne em şad pīl-māt” (s.21:2)

leşker-i hevā vü heves: *İstek ve arzu askeri.*

1. “Bir niçe yıl anda ḫatīb olup yürürken memālik-i ‘aḳl u hūşa leşker-i hevā vü heves nefs-i ẓulüm ve…” (s.128:3-4)

leşker-i mūr: *Karınca askerleri.*

1. “Leşker-i mūr ile bu fetḥi Süleymān eylemez” (s.147:14)

leṭāfet- i ṭab‘: *Güzel yaratılışlı.*

1. “Ve ṭarīk-i taṣavvufda niçe menāzil ḳaṭ‘ itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet- i ṭab‘ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür.” (s.41:12)

leṭāfet ü ḫālet: *Anlaşılması güç durumlar.*

1. “…eş‘ārı nefīs u maṭbū‘ sözinde ziyāde selāset ve naẓmında çoḳ leṭāfet ü ḫālet var.” (s.74:31)

leṭāfet ü melāḫat: *Letafet ve güzellik.*

1. “Bunlaruñ kelimātunda olan leṭāfet ü melāḫat bir kimseye daḫı müyesser olmamış.” (s.58:12)

leṭāfet ü nezāket: *(Manada) Güzellik ve incelik.*

1. “Leṭāfet ü nezāket mesnevīsinde nihāyetdedür.” (s.111:18)

leṭāfet ü ṣūret vir-: *Estetik ve şekil kazandırmak.*

1. “...elfāẕ-ı dürer-bārlarına efkār-ı ṭab‘-ı zeḫḫārlarından leṭāfet ü ṣūret virüp her biri mecālis-i ‘irfān ḥużūrlarında cevelān-ı ṭab‘ ile cilve-sāz ve...” (s.161:5)

leṭāfet ü ṣūret: *Güzellik ve suret.*

1. “Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev‘-i beşer olmış degül.” (s.69:18)

leṭāfet: *Latiflik, hoşluk*

1. “Bunuñ eş‘ārında olan selāset ve elfāẕ-ı naẓmında silk olan leṭāfet degme şā‘irin şi‘rinde yoḳ.” (s.74:14)
2. “...ṣāfī-dil pāk-nihād kendü ḥālinde eş‘ārı ile mu‘tād ḫoş-ṭab‘ eş‘ārında ḫaylī leṭāfet ve naẓmında çoḳ ḥalāvet var.” (s.65:24)
3. “Ẕihninde ḫaylī leṭāfet var ḳābil yigitdür.” (s.175:19)
4. “El-ḥāṣıl elfāẕı leṭāfetden ḫāli degüldür.” (s.107:23)
5. “Vilāyet-i Rūmuñ āb u hevāsı laṭīf ve ādemīsi āb u hevā leṭāfe-tinden ġāyet nāzük ẕarīf olup...” (187:24)

leṭāfet-i şi‘r ü suḫan: *Sözün ve şiirin güzelliği.*

1. “Şi‘ri bir mertebede laṭīf ü pāk ve sözi bir derecede naẕīf ü sūznākdür leṭāfet-i şi‘r ü suḫanı çaḳ ḥadd-i i‘cāza iletmişdür.”(s.96:23)

leṭāfet-i ṭāb‘: *Tabiat, yaratılış güzelliği.*

1. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ġāyetde ve nezāket-i ẕihni nihāyetde ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.151:16-17)
2. “Leṭāfet-i ṭab‘ı nihāyetde ve ṭarz-ı ġazelde mümāreseti ġāyetdedür.” (s.164:7)

leṭāfet-i ṭab‘: - *İfade yeteneği, özelliği.*

1. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ziyāde ve ẕihni nihāyetde güşāde ser-āmed ve ra‘nā ġazeliyyātı ve müntehā bī-bedel ebyātı çoḳdur.” (s.45:11)
2. “Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab‘ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẓmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi.” (s.40:9)
3. “Muṣāḥabeti ṣafā-baḫş ve kelimātı revān u dil-keş leṭāfet-i ṭāb‘ı bī-nihāye

ve nezāket-i suḫanı bī-ġāye idi." (s.64:22)

4. "Leṭāfet-i ṭab'ı ve istiḳāmet-i ẕihni ḫūb ḳāmil yigit idi." (s.165:4)

letāfet-i ẕihn: *Zihnin inceliği.*

1. "...her birinüñ cevdet-i ṭab'ı nihāyetde ve letāfet-i ẕihni ġayetdedür." (s.187:26)
2. "Bir mertebede cevdet-i ṭab'ı ve leṭāfet-i ẕihni var ki ḳābil-i vaṣf degül." (s.139:25)

leṭāyıf: *Şaka kelimesinin cemi.*

1. "Bu vādide leṭāyıf ḳısmında söz söylemek bu ḳadar olur." (s.108:23)
2. "Ḫūb müverriḫ suḫan-āferīn leṭāyif ehli muṣāḥib idi." (s.148:25)
3. "Andan çoḳ leṭāyif naḳl iderler" (s.15:18)
4. "Tenhā-rev ve leṭāyif sever pādişāh idi" (s.15:18)
5. "Ṭabī'ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmaġın Maḥmūd Paşa ba'żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp..." (s.89:6)
6. "Ziyāde ma'ārife ve niçe leṭāyife ḳādir kimesnedür." (s.152:30)
7. " 'Ale'l-fevr bedīhe dimekle bī-naẓīr ve didügi ebyātı def'i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir..." (s.158:19)

leṭāyif-i 'acīb: *Acayip latifeler.*

1. "Anda derc olan ma'āni-i ġarībe ve leṭāyif-i 'acībe ki aña müyesser oldı bir kimseye daḫı el virmedi." (s.139:28)

leṭāyif-i cihān: *ince manaların tümü.*

1. "Ve Vaṣṣāf bunca ma'ānī-i bedī' ve leṭāyif-i cihān iken anuñ ḥużūrında inṣāf ki mānend-i kūdek-i debistān ve Tevārīḫ-i tācü'l-me'āsīr ve..." (s.46:21)

leṭāyif-i daḳāyık: *İnce nükteler.*

1. "Meşāyıḫ 'ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde ma'ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem' eyleyüp..." (s.74:24)

leṭāyif-i ġarāyib: *Tuhaf sözler.*

1. "Anda çoḳ emsāl-i 'acāyib ve leṭāyif-i ġarāyib derc eylemişdür." (s.73:18)

leṭāyif-i menī': *Zor, çetin anlam.*

1. “İçinde niçe ma‘ānī-i bedī‘ ve leṭāyif-i menī‘ cem‘ eyleyüp yazup beyān u ‘ayān eylemiş.” (s.73:4)

leṭāyif-nüvāz: *Latife söyleyen.*

1. “...pāk-idrāk nev-cüvān yigitler ki her biri suḫan-perdāz ve leṭāyif-nüvāz olup söz veznesin mi‘yār itmekde...” (s.185:22)

levāyıḥ-ı himem: *Himmetin tecellisi.*

1. “Zihī merāsim-i cūduñ mürebbiyü’l-fużalā” (s.65:7)

levāzımat: *Gerekli şeyler, lazım olan eşya, alet, malzeme vb.*

1. “Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẓām u intiẓām ve...” (s.12:6)

levendlik it-: *Yiğitlik etmek.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳ-meşreb vāfir eş‘āra mālik eş‘ārı ‘āşıḳāne ve elfāẓı merdāne çoḳ levendlik itmiş lā’ubālī kimesnedür.” (s.183:7)

levḥ: *Sayfa*

1. “Niçe bir levḥ ü niçe lu‘b u ḳımār” (s.72:23)
2. “...nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma‘nā göñül levḥinde merkūz...” (s.5:15)

levḥā: *Bir yere asılmak üzere yazılmış veya yapılmış yazı veya resim.*

1. “Ve mezārı levḥasına tārīḫ-i meẕkūr ile kendü eş‘ārından bu beyti faḳīr müsennā ḫaṭṭ ile yazdurdum.” (s.96:17)

levḥ-i dil: *Gönül levhası*

1. “ ‘Ale’l-fevr bedīhe dimekle bī-naẓīr ve didügi ebyātı def‘i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir...” (s.158:18)

levḥ-i ḫāṭır-ı rūzgār: *Zamanın hafızasının sayfası.*

1. “levḥ-i ḫāṭır-ı rūzgārdan ve defātir-i çarḫ-ı nā-hemvārdan bu ‘azīzlerüñ nāmı maḥv olup ...” (s.5:25)

leylā: *Siyah.*

1. “Bir ṣaçı Leylā ḳaşı yā kirpigi oḳ nā-gehān” (s.51:3)

Leylī Mecnūn: *Meşhur Leyla ve Mecnun hikayesi.*

1. "Leylī mecnūn oluban cān vire hengāmesine" (s.105:17)

Leylī ve Mecnūn: *Leyla ile Mecnun (Leyla ile Kays'ın aşkını anlatan meşhur Arap hikayesi)*

1. "Leylī ve Mecnūn ḥikāyesin naẕm idüp ġāyet latīf itmişdür." (s.45:9-10)
2. "Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin ve Leylī vü Mecnūn ḳıṣṣasın naẕm itmişdür." (s.65:25)
3. "Leylī vü Mecnūn ve Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyelerin naẕm itmiş." (s.49:12)
4. "Ve mesnevī ṭarzında daḫı Leylī vü Mecnūn naẕmına çoḳ kūşiş idüp naẕmı dürr-i meknūn misāl idi." (s.27:4)
5. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Hātifī naẕm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür." (s.50:26)

Leylī: *Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.*

1. "Leylī gibi çemende ḳonup gül otaġ ile" (s.117:6)
2. "Leylī ṣaçuñuñ sünbül sevdā-zede mecnūnıdur" (s.170:22)
3. "Geldi Mecnūna ṣanasın Leylī" (s.181:21)
4. "Leylī göreydi seni bu ḥüsn ü bu bahada" (s.171:6)

leylī-ḫırām: *Ey Leyla gibi salına salına yürüyen sevgili.*

1. "Şöyle ḥayrān itdi servi ḳaddüñ iy Leylī-ḫırām" (s.83:26)

lezîz: *Güzel, hoş.*

1. "Edāsı laṭīf ve naẕmı leẕīẕ ẕarīf beg kişi idi." (s.48:30)
2. " 'Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür."(s.108:12)

lezzet: *Tat, zevk*

1. "Gör leẕẕetini ṣoḥbetini gel ẕurefānuñ" (s.111:5)

libās: *Elbise, giysi*

1. "...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne 'Acem libāsın giderdi." (s.68:30)

2. “Bu libāsın bir vech ile ārāyiş-i ḫūb ve endāzesin merġūb itmişdür ki ṣoñradan gelen zamāne fāżılları ve...” (s.69:13)
3. “Düzetdi Rūmi aṭlasdan libāsın” (s.69:2)

libās-ı sa‘ādet: *Mutluluk elbisesi (Devlet elbisesi)*

1. “...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma‘rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i bālāsına ḫil‘at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa‘ādetine ‘alem ü ṭırāz olmışdur.” (s.34:15-16)

līk: *Ama, lakin.*

1. “Līk yoḳ başda bu sa‘ādetümüz” (s.142:18)

Liḳāyī: *İstanbulludur. Bezzâzistân’da sahaflık yapan şairin hayatı hakkında biyografik kaynaklarda fazla bir bilgi yoktur.*

1. “Liḳāyī” (s.126:7)
2. “Liḳāyī kim ẕarīfidür cihānuñ” (s.127:1)

livā: *Sancak, bayrak.*

1. “Ṣalıpdur aña sāye dīn livāsı” (s.7:22)

livā-yı Ḫusrevī: *Doğu hükümdarının bayrağı (güneş bağlamında).*

1. “Tā livā-yı Ḫusrevī ber nüh felek efrāḫtem” (s.20:21)

liyākat: *Layık, yaraşır, uygun olmak*

1. “Yoḳ çü liyāḳat iteler i‘tiẕār” (s.169:17)

loḳma: *Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası.*

1. “Ṭatlu ṭatlu aġzuma sög loḳma şefḳat arturur” (s.133:11)

lu‘b u ḳımār: *Hile ve kumar.*

1. “Niçe bir levḥ ü niçe lu‘b u ḳımār” (s.72:23)

lū’lū-i gevher-bār: *Cevher yüklü inci.*

1. “Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lū’lū-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-nisār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve...” (s.13:10)

luṭf eyle-: *Yardımda bulunmak.*

1. “Luṭf eyle sözüm ġāyet-i imkāna yetişdür” (s.9:29)

luṭf gösterdi: *İyilik yapmak, iyi muamele etmek.*

1. **“** ‘Acāyib luṭf gösterdi cihāna” (s.7:13)

luṭf it-: *Alçakgönüllülük etmek, ihsanda bulunmak*

1. “İy bād-ı ṣabā luṭf idüp ol ḫāna ḫaber vir” (s.78:19)

luṭf u iḥsān: *İyilik ve cömertlik.*

1. “Ki gelmez luṭf u iḥsānı beyāna” (s.7:14)

luṭf u in‘ām: *Lutuf ve ihsan.*

1. “ ...‘izzet ü rif‘atlere muḳārin düşüp ba‘żı selāṭīn-i māżiye luṭf u in‘āmı ḫazīnesi reşeḥātından ġanī ve...” (s.24:15)

luṭf u kerem ü mürüvvet: *İyilik, ihsan, insaniyet.*

1. “...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma‘rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i bālāsına ḫil‘at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa‘ādetine ‘alem ü ṭırāz olmışdur.” (s.34:14)

luṭf: *Bağış, kerem, cömertlik, ihsan*

1. “Ṣaġ olan beglerin luṭf ile ṭoyla” (s.52:14)
2. “İy ṣabā ṭutduñ ise luṭf ile gülzār etegin” (s.116:3)
3. “Anuñ luṭf-ı ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve gūne gūne ma‘ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi.” (s.61:1)
4. “Öñürdür aña luṭf ile selāmı” (s.7:12)

luṭf-ı ṭāb‘: *Yaratılıştan gelen şairlik yeteneği*

1. “...bunlaruñ her biri luṭf-ı ṭab‘ sebebi ile naẓma māyil ve eş‘āra ḳābil olup...” (s.24:8)
2. “...luṭf-ı ṭab‘ı nihāyetde güzel ve muṣāḥabeti ġāyetde bī-bedel nāzük kimesnedür.” (s.178:4)
3. “Luṭf-ı ṭab‘ı nihāyetinde ve ẕihn-i pāki ġāyetde.” (s.19:28)
4. "Anuñ luṭf-ı ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve gūne gūne ma‘ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi.” (s.60:20)
5. “Her ‘ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb‘ı nihāyetde ve ẕekāvet-i ‘aḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür.” (s.168:7)
6. “Lutf-ı ṭab‘ına söz yok.” (s.47:7)

7. “Luṭf-ı ṭab‘ından efendüm kākül-i dil-ber dimiş” (s.37:7)

luṭf: *Cömertlik, bağış, ihsan.*

1. “...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb‘ elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi.” (s.60:8)
2. “Bunuñ ḫaṣāyili Ḥaḳ luṭfı gibi nā-maḥṣūr” (s.65:2)

luṭf gör-: *... ile karşılaşmak, (iyi durumlar için) erişmek, nail olmak, (kötü durumlar için) kendisine yapılmak, maruz kalmak, duçar olmak.*

1. “N’ola luṭfını görsem pādişāhuñ” (s.8:27)

Luṭfī Paşa: *Osmanlı Devleti sadrazamlarındandır.*

1. “LUṬFĪ PAŞA” (s.35:8)

Luṭfi: *Lutfi Paşa'nın mahlası.*

1. “Luṭfi daḫı dil-berinüñ yolına oldı şehīd” (s.35:15)

lü’lü’-i ‘aden: *Aden incisi.*

1. “Pür ḳıldı cihān gūşını lü’lü’-i ‘Adenden”(s.86:15)

lücce-i belā-yı ‘azīm: *Büyük bela denizi.*

1. “Ġalaṭa boġazında deryā-yı ‘amīḳa ġarḳ ve lücce-i belā-yı ‘azīme müstaġraḳ itdiler.” (s.87:15-16)

lüknet: *Pelteklik.*

1. “Dilinde bir miḳdār lükneti var idi” (s.114:13)

M

mā: *Su*

1. “Irmaḳ gibi gözümden aḳar şām u seḥer mā” (s.134:6)
2. “Eşk-i çeşmüm dem-be-dem gözümden aḳar mā gibi” (s.91:1)
3. “Yüz süren sen serv-ḳaddüñ ayaġına mā gibi” (s.145:10)

ma‘ānī: *Manalar, anlamlar.*

1. “Ṣanāyi‘-i eş‘ārda ve bedāyi‘-i güftārda bī-mānend ḫaylī ḫāṣṣa ma‘ānīye mālik pür-derd kimesnedür.”(s.84:5)
2. “Mesnevīnüñ taḥrīrinde çoḳ ma‘āniye irtikāb idüpdür.” (s.112:1)
3. “Çoḳlıḳ ḫāṣṣa ma‘ānīye mālikdür.” (s.27:12)
4. “Anda laṭīfe yüzinden nice ma‘ānī cem‘ itmişdür.” (s.82:13)
5. “Müretteb dīvānı ve ḫaylī laṭīf ma‘ānī cem‘ itmiş.” (s.148:21)
6. “Dördünci ṭabaḳa bihiştinde meclis idüp fażīlet gülistānında ma‘ānī güllerin çīn iden ve...” (s.52:18)
7. “Ol ebyāt içinde ḫaylī ḫāṣṣa ma‘ānī derc itmiş güzel ḫayālātı var.” (s.168:13)
8. “Ḫaylī çoḳ ma‘āni cem‘ itmişdür.” (s.39:12)
9. “...ve metānet elfāżda ve ma‘ānī bābında bir vech ile diḳḳat ü himmet itmişdür ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.61:27)
10. “...ṭab‘ı müstaḳīm kimesneler ki saḥāyif-i rūzgārda ma‘ānī ebkārlarına zīver-i naẓmdan zīb ü zīnet ve...” (s.161:3)
11. “Ve bu beyt daḫı ma‘ānī yüzinden kendüye iḫtişāṣı olan ġazelden ḫayāl-i ḫāṣṣıdur diyü ehl-i ‘irfān ḳatında ẕikr olınur.” (s.26:24)
12. “...ve her ‘ilme dürişmiş fāżıl u kāmil eş‘ārında ma‘ānī-i ḫāṣṣa çoḳ bunuñ eş‘ārında olan ḫāṣṣa ma‘ānī niçeler eş‘ārında yoḳ.” (s.61:15)
13. “...niçe taṣarrufāt u iḫtirā‘āt idüp ḫaylī ma‘āni derc eylemiş vilāyeti ẕāhir olmış ṣāḥib-vilāyetdür.” (s.74:25)
14. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma‘ānī ve bedī‘ ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil ‘ilm-i şi‘ri ḫūb bilür kimesne idi.” (s.113:13)

15. "Fenn-i bedī‘ ü beyān ve ma‘ānī üslūbın iḥāṭa itmiş suḫandān monlā kimesne idi." (s.114:15)

ma‘ānī-i bedī‘: *Eşsiz mana.*

1. "İçinde niçe ma‘ānī-i bedī‘ ve leṭāyif-i menī‘ cem‘ eyleyüp yazup beyān u ‘ayān eylemiş." (s.73:4)
2. "Ve Vaṣṣāf bunca ma‘ānī-i bedī‘ ve leṭāyif-i cihān iken anuñ ḥużūrında inṣāf ki mānend-i kūdek-i debistān ve Tevārīḫ-i tācü'l-me'āsīr ve..." (s.46:21)

ma‘ānī-i cedīd: *Yeni manalar.*

1. "İçinde çoḳ ma‘ānī-i cedīd ve elfāẕ-ı muḫtasar-ı müfīd derc eyleyüp beyān ve ḥikāyesinüñ her müşkilin ḥall idüp ‘ıyān eylemişdür." (s.163:19)

ma‘āni-i cevāhir-i niẓām: *Mana cevherlerinin nizamı.*

1. "Ve naẓım bābında bir mertebededür ki ḳaṣīdesin Mevlānā Ẓahīr ü Selmān görse müteḥayyir ḳalup ma‘āni-i cevāhir-i niẓām ve..." (s.47:4)

ma‘āni-i ġarīb: *Tuhaf manalar.*

1. "Anda derc olan ma‘āni-i ġarībe ve leṭāyif-i ‘acībe ki aña müyesser oldı bir kimseye daḫı el virmedi." (s.139:28)

ma‘ānī-i ḫāṣṣa: *Kişiye özgü mana.*

1. "...ve her ‘ilme dürişmiş fāżıl u kāmil eş‘ārında ma‘ānī-i ḫāṣṣa çoḳ bunuñ eş‘ārında olan ḫāṣṣa ma‘ānī niçeler eş‘ārında yoḳ." (s.61:14-15)

ma‘ārif u fażāyil: *İlim ve fazilet.*

1. "...ol ṭarīḳde daḫı mehmā-emken sa‘y-i belīġ ve cehd-i bī -dirīġ idüp sülūklerinde niçe ma‘ārif u fażāyil ve envā‘-ı fevāyid ü ḥaṣāyil kesb itmiş..." (s.54:29-30)

ma‘ārif ü feżāyil: *İlim ve fazilet.*

1. "Fażl u kemāl ile ārāste ve ma‘ārif ü feżāyil ile pīrāste üslūb-ı şi‘r ü fenn-i ma‘ānī vü bedī‘ ü beyānı bilmekde..." (s.63:21)
2. " ‘İnde'l-inṣāf anda çoḳ ma‘ārif ü feżāyil ḫarc u derc itmişdür ki ḥadd-i vaṣfdan bīrūn u efzūndur." (s.66:23)

ma‘ārif ü leṭāyif: *Bilgi ve latife.*

1. "Bunca ma‘ārif ü leṭāyif ki ol kitāba derc ü ḫārc eylemişdür degme

kimseye müyesser olmamışdur." (s.71:2)

ma'ārif: *Marifet, ilim, hüner.*

1. "Ẕū-fünūn-ı 'ālem ma'ārifle mükemmel muḥterem 'ālī-ḳadr ü ṣāḥib-ṣadr kimesnedür." (s.58:13) 'ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü bīrūnı 'ışḳ ile memlū ve ma'ārifle ṭopṭolu olmışdı." (s.20:2)
2. "Ve Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı inşā idüp mübālaġa ma'ārif ṣarf itmiş pehlevān münşīdür." (s.101:16)
3. "Ḳaṣāyidi ḫayāl-engīz ve ḳıt'aları gevher-rīz dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil ve kendüsi ma'ārif ile mükemmel kimesnedür." (s.96:28)
4. "...ṣıfāt-ı münīfleri müzeyyen ü muḥallā ḳılınup ma'ārif çevgānı ile mevleviyyet ṭopını evc-i sipihr-i a'lā ve ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnāya iletmişlerdür." (s.52:23)
5. "Bu deñlü ma'ārif ü feżāyil içinde iken şi'ir dimege māyil idi." (s.23:7)
6. "Ṭabīb-i fāżıl u ḥekīm-i kāmil 'ulūmı tertīb üzre görmiş eş'ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs çoḳ ma'ārif ẕabṭ eylemiş ṣāḥib-mā'rifet ve..." (s.128:19)
7. "...ma'rifet burcınuñ māhveşi sipihr-i fażl-ı me'ālī merkez-i dā'ire-i ahālī ma'ārif mülkinüñ kenzi." (s.161:13)
8. "Anda çoḳ ḥaḳāyık u daḳāyıḳ ve niçe ma'ārif cem' idüp söylemişdür." (s.82:16)
9. "Anda çoḳ ma'ārif ḫarc itmiş ṣāḥib-ma'ārīfet kimesnedür." (s.182:1)
10. "Anuñ luṭf-ı ṭab'ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma'ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi." (s.60:21)
11. " 'Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẕ eyleyüp ma'ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş'āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab' nāzük sāl-ḫīrde kişi idi." (s.91:9)
12. "Şeyḫ Vefā ḥażretlerinden tāyib ve çoḳ ma'ārif taḥṣīl eylemiş rāh-ı Ḥaḳḳa ẕāhib ehl-i sülūk kimesnedür." (s.92:15)
13. "Çoḳ ma'ārife ḳadir ve üslūb-ı şi'rde māhir kāmil ü 'āḳil kişi idi." (s.50:2)
14. "Ziyāde ma'ārife ve niçe leṭāyife ḳādir kimesnedür." (s.152:30)
15. "Çoḳ ma'ārife mālik ṣāḥib-kemāl ve ehl-i maḳāl pādişāh-ı 'ālem-penāh sancaġın çekmiş kişidür." (s.50:23)

16. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve ṭarīḳ-i cüz‘iyyāta sālik ḫaylī ḳaṣāyi-di ve ġazeliyyātı var.” (s.144:13)
17. “Çoḳ ma‘ārife mālikdür” (s.182:14)
18. “...kendüsi ma‘ārife ṭālib olmaġın bu faḳīr daḫı sāyirlerden ba‘żı cihātda bunı tercīḥ idüp anlara nisbet eş‘ārın güşāde vü melīḥ görmegin...” (s.117:19)
19. “Niçe ma‘ārife ḳādir ve ‘ilm-i şi‘rde māhir kimesnedür.” (s.145:17)
20. “Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā‘ir-i ẕü’l-iḳtidār çoḳ ma‘ārife mālik ve ṣāḥib-ma‘rifet ve naẓm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş‘ārı var.” (s.104:12)
21. “Eş‘ārı ġarrā ve naẓmı müstesnā çoḳ ma‘ārife ḳādir ve fenn-i şi‘rde māhir kimesne idi.” (s.123:17)
22. “Çoḳ ma‘ārife mālik ṣāḥib-ma‘rifet kimesnedür.” (s.166:9)
23. “...ba‘żı bu cihān-ı bī-vefāda mevcūd kendü ‘ālemlerinde ‘īş u nūşda ma‘ārife ṭālib olup sulṭān-ı gītīsitān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ devām-ı devlet-i rūz-efzūn ve...” (s.138:21)
24. “Çoḳ ma‘ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su‘āl zaḥmeti ‘ārıż olmışża‘īf-mizāc kimesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi.” (s.126:9)
25. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve kendüsi sipāh-ı cengī ṭarīḳına sālik olup tīmāra mutaṣarrıf idi.” (s.123:3)
26. “Ve kendüsi niçe zamān ḫızāne-i ‘āmīre kātiblerinden olup çok ma‘ārife mālik ṣāḥib-ma‘rifet meẕāhib-i ma‘ārife sālik‘ ḫoş-ṭab‘ kişidür.” (s.145:7)
27. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ilm-i edvārda ser-āmed ve fenn-i şi‘rde bī-mānend niçe ma‘ārife mālik ḫatun idi.” (s.159:12)
28. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve memālik-i naẓm aña mesālik olup üslūb-ı şi‘ri ve ḳā‘ide-i naẓmı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve...” (s.118:7)
29. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḫūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḫāṭa itmiş.” (s.84:22)
30. “Her fende māhir çoḳ ma‘ārife ḳādir kimesnedür.” (s.120:7)

ma‘ārif-i ḥaḳāyıḳ: *Gerçeğin bilgisi.*

1. “Meşāyıḫ ‘ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde ma‘ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem‘ eyleyüp...” (s.74:23)

ma‘cūn: *Macun, hamur kıvamına getirilmiş ilaç.*

1. “Var müferriḥ yime ma‘cūn alma gel bāzārdan” (s.118:2)

ma‘dūd ol-: *Sayılmak.*

1. “... bu silkde münselik olup bu zümreden ma‘dūd olan yārān-ı bā-ṣafā ve dīstān-ı pür-vefā bezm-i feṣāḥatde cām-ı sürūr ile rūḥ-perver ve...” (s.160:18)

ma‘hūd ol-: *Söz verilmiş olmak, vadedilmiş olmak.*

1. “Câme kim olmış idi arḳalarından ma‘hūd” (s.96:5)

mā‘il: *Bir tarafa eğilmiş, yönelmiş; istekli, hevesli.*

1. “Pārsī dile mā‘il ḫoş-ṭab‘ ḳābil yigitdür” (s.171:3)

ma‘iyyet: *Birlik, beraberlik.*

1. “Yigitligi zamānında faḫrü’n-neccār Dülger-zāde Ḥʸāce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi ile münāsebet ü muṣāḥabet idüp ma‘iyyet ile Üsküb diyārına gitmişler idi.” (s.104:25)

ma‘lūm: *Bilinen, belli.*

1. “Anuñ eş‘ārın ṣāḥib-ẕevḳ olan ma‘lūm ve ehl-i ẕevḳ bi’t-tamām mefhūm idinür.” (s.108:26)
2. “Anlaruñ daḫı beyne’n-nās eş‘ārı ma‘lūm ve āsārı merkūmdur.” (s.9:12)
3. “Buña dinilen ecvibede bu deñlü düşdügi ma‘lūm degül.” (s.42:10)
4. “...‘Atabe-i ‘Osmānī ve südde-i ḫāḳānī ẕuhūr ideli bu deñlü dīndār müslimān ehl-i vaḳār vezīr bir daḫı olduġı ma‘lūm degüldür.” (s.34:19)
5. “Sulṭān Meḥemmed merḥūm anuñ feżāyilin ü ḥaṣāyilin kemāl-i mer-tebede inşāya olan ḳudretin ve mahāretin ma‘lūm idinmekle ziyāde meyl ü maḥabbet eylemişler.” (s.29:4)
6. “Şāh İsma‘īl ile muḳābele idüp bi-iẕni’l-lāh şarḳ pādişāhı İsma‘īl Şāh münhezim olup aḥvāli ne olduġı ma‘lūmdur.” (s.19:20)
7. “Bu beytden anuñ aḥvāli ma‘lūmdur ki ẕikr olınur.” (s.85:2)
8. “Fażlı vü mevleviyyeti beyne’l-mevālī ve’l-ahālī ma‘lūmdur.” (s.61:10)
9. “Āsārından iḳtidārı ma‘lūmdur ve ḫayrātı ġāyet çoḳ.” (s.27:20)

10. “Ve aḥvāli işbu beyitden ma‘lūmdur.” (s.101:4)
11. “Aşçıoġlı dimekle ma‘lūmdur.” (s.60:6)
12. “Ve aḥvāli vü keyfiyyeti eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.79:7)
13. “Faḳīr anı görmedüm ammā eş‘ārı ma‘lūmdur.” (s.106:9)
14. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:12)
15. “Dīvāneveş ādem olduġı eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.55:32)

ma‘lūm degül: *Belli değil, meçhul.*

1. “Türkī dilde bu deñlü güzel yazmış kimesne var idüġi ma‘lūm degüldür.” (s.101:17)
2. “ ‘Osmānlu beglerinde bu deñlü ṣāḥib-ḫayr beg var idügi ma‘lūm degüldür dirler.” (s.32:6)

ma‘lūm it-: *Bir konuyla ilgili bilgi vermek.*

1. “Necātīyi Ḫusrev-i Rūmdur diyü yazup ma‘lūm ider.” (s.97:5)

ma‘lūm idin-: *Bir konuyla ilgili bilgi edinmek.*

1. “Sulṭān Meḥemmed aḥvāli tamām ma‘lūm idindi.”(s.25:21)

ma‘lūm u mefhūm: *Bilinmiş ve anlaşılmış.*

1. “İl içinde bu ikisinün aḥvāli ma‘lūm u mefhūmdur.” (s.81:24)
2. “...rūzgār-dīde yüz on yaş yaşamış feżāyili vü ḫaṣāyili ma‘lūm u mefhūmdur.” (s.36:6-7)

ma‘mūr it-: *İmar etmek.*

1. “...cum’a mescidin binā idüp ol maḥalli ma‘mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve...” (s.109:22)

ma‘mūr: *Gelişip güzelleşmiş.*

1. “ ‘İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi‘rde ma‘mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā‘ide-i naẓmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve...” (s.79:27)
2. “O ḳıldı zühd diyārını ‘ışḳ ile ma‘mūr” (s.65:4)
3. “...belāġat çarḫınuñ sitāre-i māhveşi olup ‘ilm ü ma‘rifet ile dīn ü dünyāyı ma‘mūr ve şerī‘at meş‘alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur.” (s.67:11)

ma‘nā: *Kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifâde ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam.*

1. “...nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma‘nā göñül levḥinde merkūz...” (s.5:15)
2. “Pes bu ma‘nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ fażlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü’l-ḳarneyn seyyāḥ-ı ‘ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür.” (s.12:1)

ma‘nī: *Mana, anlam.*

1. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ ma‘nīsin taġyīr idüp kendü eş‘ārına īrād itmegin sirḳat töhmetin isnād iderler.” (s.102:7)
2. “İlüñ ma‘nisin almasın Revānī” (s.102:24)
3. “Ḫoş-ṭab‘ ḫāṣṣa ma‘niye mālik kimesnedür.” (s.148:7)
4. “Yaḳa lafẓında beş dürlü ma‘nīye delālet ider tecnīsi bulup bir ġāzel itmiş.” (s.118:10)
5. “Ża‘īfī saña bu ma‘nī ne yüzden ḥāṣıl olmışdur.”(s.78:16)
6. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẓmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:5)
7. “Ve didügi ġazeliyyātda niçe ḫāṣṣa ma‘nīler bulup çoḳ taṣarrufāt itmişdür.” (s.164:9)
8. “Ḫāṣṣa ma‘nīleri ve kimse naẓmına dāḫil olmaduḳ emsāli çoḳdur.” (s.142:12)
9. “Ve ġazeliyyātında ḫāṣṣa ma‘nīleri ve kimse eş‘ārına īrād olmaduḳ emsāli çoḳdur.” (s.139:29)
10. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ġazeliyyātı maṣnū‘ bikr sözleri çoḳ ve ḫāṣṣa ma‘nīlerine nihāyet yoḳ.” (s.27:16)

ma‘rifet ü leṭāfet: *Hüner ve incelik.*

1. “Evet İskender-namede olan ma‘rifet ü leṭāfet anda yoḳdur.” (s.71:5)

ma‘rifet: *İlim, hüner.*

1. “...ḳufl-güşā-yı ḫazīne-i nā-mütenāhī ‘ışḳ deryāsı ṣadefinüñ dürr-i yektāsı ve ma‘rifet kevkebinüñ mihr-i münīr-i cihān-ārāsı...” (s.139:19)
2. “Ḫaylī ma‘rifet taḥṣīl itmiş ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve nükte-perdāz...” (s.154:10)

3. "...ma'rifet burcınuñ māhveşi sipihr-i faż̧l-ı me'ālī merkez-i dā'ire-i ahālī ma'ārif mülkinüñ kenzi." (s.161:12)
4. "Ehl-i faż̧l u ṣāḥib-kemāl ma'rifetde bī-mānend ve fenn-i kitābetde ser-āmed ve 'ilm-i ma'ānī vü beyānda mümtaz..." (s.153:21)
5. " 'İlme ṭālib ve ma'rifete rāġıb olup dersin görmiş derece-i isti'dād u 'ilm ile münāsebet ü ittiḥād bulmışken..." (s.119:3)
6. "Çoḳ ma'rifete ḳādir dīvāne-reng kimesne idi." (s.136:18)
7. "Kendüsi ḥakīm ü fāżıl faṣīḥ ü kāmil anuñ faż̧lı ve ma'rifeti şu'le-i āfitāb ve eşi"a-i māhitāb gibi rūşen ü mübeyyendür." (s.57.13)
8. "Pādişāh-ı ẕıllu'l-lāh ḥażretlerinüñ faż̧īleti vü ma'rifeti ve ḥaseb ü nesebi artuḳdur." (s.11:16)

ma'rūf: *Bilinen, belli, mâlûm.*

1. "Ḳāḍīcıkoġlı dimekle ma'rūf ehl-i 'ilm tāyifesindendür." (s.177:13)
2. "Kestelli Muṣṭafā dimekle ma'rūf bir ḳāḍīnuñ oġlıdur." (s.185:12)
3. "Envā'-ı faż̧āyille ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyille mevṣūf fāzıl-ı cihān ve kāmil-i devrān 'ilm-i ḥikmetde ser-āmed ve..." (s.58:8)
4. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẕāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı..." (s.70:27)
5. "Maḥrūsa-i Edirnede müderris olmış ehliyet ile ma'rūf ve kemāl-i ma'rifet ile mevṣūf kimesnedür." (s.162:1)
6. "Ve cümleden biri bu ki Bursalu Ḥammāloġlı dimekle ma'rūf bir ḫᵛāce vardı." (s.158:21)
7. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur." (s.41:7)
8. "Eş'ārı 'ışḳ-āmīz ve ġazeliyyātı ḫayāl-engiz ṣalāḥ-ı nefs ile ma'rūf ve ḥüsn-i ḫulḳ ile mevṣūf ḥaccü'l-ḥarameyn ṣāliḥ ü mütedeyyin kimesnedür." (s.136:13)
9. "Beyne'n-nās ma'rūf ve rindān arasında mevṣūfdur." (s.151:8)
10. "Ẕekāvet ü fetānet ile ma'rūf u mevṣūfdur." (s.54:6)
11. "...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma'rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i

bālāsına ḫil‘at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa‘ādetine ‘alem ü ṭırāz olmışdur.” (s.34:14)

12. “Cendereciogˇlı dimekle ma‘rūfdur.” (s.44:18)
13. “Ṣaruca Kemāl dimekle ma‘rūfdur.” (s.99:5)

ma‘rūf u mevṣūf: *Bilinen ve tanınan.*

1. “Ḥācı ‘İvaż Paşa dimekle ma‘rūf u mevṣūfdur.” (s.75:9)
2. “Kemālpaşaogˇlı dimekle ma‘rūf u mevṣūfdur.” (57:7)

ma‘ẕūr ṭut-: *Hoş görmek, kusûruna bakmamak, affetmek, mâzeretini kabul etmek.*

1. “Dīstum ma‘ẕūr ṭut dünyā ṭama‘ dünyasıdur” (s.163:4)

mā’il ol-: *Yönelim göstermek.*

1. “...eş‘ār naẕmına mā’il olan naẕm ehli kāmilleri ve...” (s.3:29)

mā-beyn: *İki şeyin arası, ara.*

1. “Ve bundan ġayrı ‘ilm-i inşāya müte‘allıḳ bir Teressül cem‘ idüp ḫalḳ mā-beyninde gerek olan mükātebāt ve...” (s.73:18)
2. “...Ve Ṣaḥında Monlā Luṭfī ile cem‘ olduḳlarında mā-beynlerinde bir miḳdār şeker-āb vāḳi‘ olup...” (s.54:14-15)
3. “Ḥikāyet iderler ki Āfitābī Çerāġ adlu bir maḥbūb ile münāsebet ü ülfet ṭutup mā-beynlerinde çoḳ meveddet ü maḥabbet vāḳi‘ olmış.” (s.106:17)
4. “Ol esnāda Yaḥyā-nām şā‘ir daḫı bu baḥrde ve bu ḳāfiyede bir ġazel diyüp bu şi‘r aña naẕīre olur diyü mābeynlerinde ḫaylī münāza‘a vāḳi‘ olmış.” (s.59:9)
5. ”...mā-beynlerinde çoḳ mülāṭefe vü ziyāde muḥāvere geçer imiş.” (s.55:6)

maġfiret: *Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, yarlıgaması.*

1. “...beyne’l-ḫavāṣṣ ve’l-‘avām ders-i ‘āmmı tamām eyleyüp ba‘żı Ḥaḳ emrine vāsıl olup maġfiret ravżasında nūra müstaġraḳ olduḳlarınca...” (s.67:15)

Maġnisā: *Manisa: Osmanlı'da Anadolu Eyaleti’ne bağlı sancak merkezi.*

1. “Muḳaddemā Maġnisā ḳāḍīsı iken virdügi ḫucece yazduġı manẕūm imżā budur ki ẕikr olınur.” (s.62:14)

2. “Kaziyen fi diyar Magnisa” (s.62:22)

maġrib: *Güneşin gurup ettiği yer, batı, garp ciheti.*

1. “Maġribde bir ḳalender āyīne ṣunmış aya” (s.27:3)

māh: *Ay yüzlü sevgili.*

1. “Rā ḳaşuñ rādur ḳamer altında iy māhum benüm” (s.58:24)
2. “Sefer ḳılduḳça ol māhum ceresvār iñledüm ġamdan” (s.167:24)
3. “Tā ki te‘sīr itmeye ḫurşīd iy māhum saña” (s.41:16)
4. “İy güni ḳara ḳullar ṣorarsañuz ol māhı” (s.176:14)
5. “Ṣubḥa dek her gice iy ḫurşīd-ruḫ sen māhdan” (s.18:2)
6. “K‘itmez iy māh naẕar ayı gören ılduza” (s.144:19)
7. “Didüm iy māh ikimüz bir döşek içre girüben” (s.157:16)
8. “Bir gümüş serv-i ḳabā-pūşdur ol māh ki anuñ” (s.105:14)
9. “Şeb-i ġamda yaluñuz ḳaldum eyā māh meded” (s.123:8)
10. “Göñül ol māha çünkim müşterīdür” (s.86:22)

maḥabbet: *Sevmek, sevgi, ruhun bir şeye meyli.*

1. “Tā ki girdi dīst düşmānla maḥabbet bāġına” (s.179:1)

maḥabbet eyle-: *Sevgi beslemek, sevmek.*

1. . “Zamāne ḳāḍīları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoġ idi.” (s.98:9)

maḥabbet-nāme-i āḫir-zamān: *Ahir zaman muhabbetnamesi.*

1. “Maḥabbet-nāme-i āḫir-zamāndur” (s.74:19)

maḥal: *Durum, hal.*

1. “Ol maḥalde ‘ārifüñ birisi bu beyti dimiş” (s.37:4)
2. “...āḫirü’l-emr elf cidd ü cehd ile yanına alup Çaġşurcı Şeyḫī ol maḥalde bu beyti didi.” (s.158:25)
3. “Ve ol ‘Acemden geldügi maḥalde kendü günāhı muḳābelesinde pādişāhı medḥ idüp bir ḳaṣīde dimiş idi.” (s.119:28)
4. “...be-ġāyet āsān ve müşkil maḥallerin açup ‘ayān u beyān itmiş.” (s.64:5)

maḥalle: *Bir yerleşim biriminin bölündüğü her bir kısım.*

1. "Ol işden ferāġat idüp ol eṭrāfda olan maḥalle ḫalḳı ol zamāndan berü o ḳuyıya mezbele dökerler." (s.75:13)
2. "...mezārı İstanbulda Ḳırḳçeşme maḥallesinde kendü binā itdügi mesciddedür." (s.102:20)

maḥalli: *Bir yere mahsus, yerli.*

1. "...cum'a mescidin binā idüp ol maḥalli ma'mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve..." (s.109:22)
2. "...feṣāḥat u belāġat maḥallinde Saḥbān ile Ferazdaḳve söz deminde Aresṭoyla Ebū 'Alī Sīnāya daḳ ṭutarlar." (s.139:10)

mahāret ü mümāreset bul-: *Ustalık ve hüner kazanmak.*

1. "...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu'l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur." (s.9:24)

mahāret: *Bir işteki ustalık, beceriklilik, mârifet, hüner, meleke.*

1. " 'İlm-i edvārda gūyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde 'Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve..." (s.125:9)
2. "Pārsī dile ziyāde mümāreset itmiş ol dilde tamām maḥāret bulup..." (s.91:7-8)
3. "Tabī'atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup 'ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup..." (s.68:14)
4. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl ü kāmil şi'r ü inşāda çoḳ mahāreti ve ziyāde mümāreseti var." (s.27:11)
5. "Sulṭān Meḥemmed merḥūm anuñ feżāyilin ü ḥaṣāyilin kemāl-i mer-tebede inşāya olan ḳudretin ve mahāretin ma'lūm idinmekle ziyāde meyl ü maḥabbet eylemişler." (s.29:4)

maḥbūb: *Sevgili, güzel.*

1. " 'Acem ṭonından ol maḥbūbı ṣoydı" (s.68:32)
2. "Yani-nām bir kāfir- beççe maḥbūbına bu maṭla'ı dimişdür ki ẕikr olınur." (s.155:7)
3. "...eṭrāf-ı meclis meḥābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar

ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler.” (s.107:1)

4. “Paşalar maḥbūblar uyduralar.” (s.128:27)
5. “Ḫiẕmetde iken Sulṭān Ḳorḳuduñ yanında ḫiẕmetin ider ḫāṣṣa maḥbūblarından Piyāle-nām bir yarar ḫiẕmetkār ġulām adına...” (s.109:13)
6. “Meh şāmdan gelici maḥbūb ışıḳ durur kim” (s.171:8)
7. “Āb u ḫāk-i Berġama maḥbūb ile şā‘ir ḳopar” (s.99:8)
8. “Ḥikāyet iderler ki Āfitābī Çerāġ adlu bir maḥbūb ile münāsebet ü ülfet ṭutup mā-beynlerinde çoḳ meveddet ü maḥabbet vāḳi‘ olmış.” (s.106:16)
9. “Bī-bedel maḥbūb güzel nev-cevān tāze yigit iken Cānbird-i Ġazālī seferinde fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.151:22)
10. “Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp...” (s.82:29)
11. “...ġazeliyyātı pesendīde maḥbūb yigitdür.” (s.170:13)
12. “Ḳanı bir sencileyin şīveli maḥbūb Receb” (s.115:2)
13. “Ve kendüsi bī-mānend maḥbūb şekker-ḫand yigitdür.” (s.175:13)
14. “Ṭarz-ı şi‘ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab‘ı maḥbūb ve elfāẓı merġūbdur.” (s.33:8)
15. “Anlaruñ ḫiẕmetinde ḥāṣıl olmış fāżıl u kāmil Mesnevīye çoḳ tetebbu‘ itmiş aḫlāḳı güzel ve kendüsi bī-bedel maḥbūb yigit idi.” (s.50:14)
16. “Sancaḳbegleri daḫı ol sancaḳda olalar ve sipāḥīler maḥbūb ḫiẕmetkārlar arḳasında ḫoş geçeler.” (s.128:28)
17. “Ḫandān-rū ṭabī‘at-ı şi‘riyyesi ġālib ve kendüsi şi‘r dimege ṭālib nev-ḫeves tāze maḥbūb yigitdür.” (s.176:4)
18. “Ṭopuḳlu dimekle mevṣūf bir maḥbūba ta‘aşşuḳ itmiş anuñ yolına niçe dünyā beẕl eyleyüp...” (s.158:23)
19. “Āfitāb-ı ‘ālem-tāb bir maḥbūba te‘aluḳ ü intisāb itmiş kendünüñ bir yār-ı vefādārı var idi.” (s.167:19)
20. “Eş‘ārı ḫūb ve güftārı merġūb ṭab‘ı letāfeti ve ẕihni istiḳāmeti fevḳa‘l-ḥad maḥbūbdur.” (s.43:13)

maḥbūb bil-: *Sevgili bilmek. (Sevgiliyi kadar iyi bilmek.)*

1. “Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā‘it-i eş‘ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi.” (s.86:20)

maḥbūb düş-: *Güzel kabul edilmiş.*

1. “ ‘İnde’l-ahālī ḳaṣīdesi merġūb ve naẕīresi maḥbūb düşmişdür.” (s.92:22)

maḥbub-ı cihān: *Dünya güzeli, herkes tarafından beğenilen, sevilen kimse.*

1. “Ger benüm olurlar ise cümle maḥbub-ı cihan” (s.156:9)

maḥbūb-ı ḫoş-āvāz: *Sevilen bir ses, sevilen bir müzik.*

1. “Ehli ḳatında mu‘teber ü maḥbūb-ı ḫoş-āvāz düşmişdür.” (s.23:6)

maḥbūb-ı zamān: *Zamanının sevilen kişisi.*

1. “Nihāyet derecede maḥbūb-ı zamān ve bī-bedel nev-cüvān yigit idi.” (s.75:19)

maḫfūẕ: *Saklanmış, korunmuş.*

1. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḫfūẕ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:10)

māh-ı ‘ıyş: *Ay yüzlü sevgilinin aşkı.*

1. “Māh-ı ‘ıyşumdan ḳaçan ḳaṭ‘ ola mīġ” (s.77:20)

māh-ı bedr: *Dolunay.*

1. “Māh-ı bedrüñ düni ol günde tamām olsa gerek” (s.180:21)

māh-ı burc-ı bīniş: *Basiret burcunun ayı.*

1. “Mihr-i sipihr-i dāniş māh-ı burc-ı bīniş ṣāḥib-ḫamse mesnevīye mütebbi‘ idi.” (s.49:26- s.50:1)

māh-ı cüvān-baḫt: *Talihli, uğurlu mah, sevgili.*

1. “Ben iy māh-ı cüvān-baḫtum bugün senden cüdā düşmek” (s.161:24)

māh-ı devlet: *Saltanat/mutluluk ayı.*

1. “Ṭutdı māh-ı devletüm ġamdan ġamām” (s.77:23)

māh-ı nev: *Hilâl, yeni ay.*

1. “...ḥüsn-i cemāl-efrūzı gökdeki güneşe daḳ ṭutar ve hilāl-i ebrūsı māh-ı neve barmaḳ baṣardı.” (s.167:10)

māh-ı rūyān: *Ay yüzlüler.*

1. "Hemçün men beaşk mah-ı ruyan mübtela budest" (s.21:21)

māh-ı tābān: *Parlak ay.*

1. "Çekildi ḳāfile gibi benüm ol māh-ı tābānum" (s.167:25)

māhir: *Hünerli, becerikli.*

1. "Çoḳ ma'ārife ḳadir ve üslūb-ı şi'rde māhir kāmil ü 'āḳil kişi idi." (s.50:2)
2. "Ḫoş-ṭab' eş'ārı güzel ve naẕmı bī-bedel ḫoşca ma'nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu'ammā fenninde māhir yigitdür." (s.175:6)
3. "Ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta ḳādir ve söz vezninde māhir şā'irdür." (s.148:22)
4. "...taḥṣīl-i 'ulūm ve tekmīl-i 'umūm idüp her fende māhir ve her 'ilme ḳādir 'Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.83:14)
5. "Ferāyiż 'ilminde ġayet māhir ve ḥisāb u kitābetde nihāyetde ḳādir idi." (s.104:6)
6. "Faṣīḥ ü belīġ şā'ir ve ṣanāyi'-i şi'rde māhir Sulṭān Cem şā'irlerindendür." (s.87:5)
7. "Eş'ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde üslūb-ı ġazelde māhir ve ṣanāyi'-i şi're ḳādir kimesnedür." (s.79:17)
8. "Niçe ma'ārife ḳādir ve 'ilm-i şi'rde māhir kimesnedür." (s.145:17)
9. "Ve 'ilm-i edvārda daḫı māhir ve her nev' sāzı çalmaġa ḳādir ve ḫatta kendünüñ iḫtirā'ātından Ġıdā-yı Rūḥ adlu bir sāz taṣnīf itmişdür." (s.23:4)
10. "...sāyir fünūnda ercümend her 'ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab'ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür." (58:10)
11. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil eş'ārı vāfir ẕü-fünūn her fende māhir ve oḳ 'ilminde ser-āmed mümtāz-ı tīr-endāz"(s.16:23)
12. "Eş'ārı ġarrā ve naẕmı müstesnā çoḳ ma'ārife ḳādir ve fenn-i şi'rde māhir kimesne idi." (s.123:17)
13. "Sulṭān Cem ḫᵛācesi olmış fāżıl u kāmil tefsīre ḳādir ve 'ilm-i ẕāhirde māhir kimesne idi." (s.120:16)

17. " 'Ale'l-fevr bedīhe dimekle bī-naẕīr ve didügi ebyātı def'i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir..." (s.158:19)

14. "...cevāhir bilmekde 'adīmü'l-misil ṣāḥib-ma'rifet cevheri māhir kimesne idi." (s.44:22)
15. "Ġazeliyyātı ziyāde ve kendüsi ṣāḥib-dīvān fenn-i bedī' u beyānda māhir kimesnedür." (s.90:6)
16. "İstanbul ḳāḍīsı olmış fāżıl u kāmil ve her fenne ḳādir ve her 'ilmde māhir kimse idi." (s.53:7)
17. "...'aḳl-ı müdeḳḳıḳ-ı mū-şikāf anuñ taṣavvurında ḥayrān ve ḫıred-i ḫurde-bīn ḳılı ḳırḳ yarmaḳda māhir iken anuñ taḫayyülinde ser-gerdāndur." (s.5:5)
18. "...lākin cevdet-i ṭab' ile nedeñlü gerekse 'ale'l-fevr şi'r dimege ḳādir ġazel-ġūlukda māhir şā'irdür." (s.183:10)
19. "Fenn-i ma'ānī vü beyān-ı bedī' ve üslūb-ı naẓm-ı menī' bābında māhir ve her fenne ḳādir kimesnedür." (s.112:15)
20. "Her naẓma ḳādir ve fenn-i ma'ānīde māhir kimesnedür." (s.161:18)
21. "...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev' 'ilme ḳādir ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab' ü pür-idrāk yigitdür." (s.153:25)
22. "Mesnevī vü ḳaṣāyid ve ġazeliyyāt dimekde māhir ve her nev' güftārı vü eş'ārı vāfir ṣāḥib-dīvān." (s.73:15)
23. "Her fende māhir çoḳ ma'ārife ḳādir kimesnedür." (s.120:7)
24. " 'Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi'-i şi'rde māhir ve üslūb-ı naẓma ḳādir ḳāḍī olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẓmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür." (s.111:13)
25. "Çoḳ 'ilme ḳādir ve her fende māhir." (s.64:6)
26. "Ġazeliyyātı ġarrā ve ebyātı müstesnā naẓm u inşāya ḳādir ve üslūb-ı şi'rde māhirdür." (s.51:1)
27. "Ḫoş-ṭāb' selīḳī şā'ir ve kendü ṣan'atında māhirdür." (s.157:10)

maḥkeme: *Davaların görülüp hükme bağlandığı yer.*

1. "...inşā-yı defātir-i sicill ü sükūk dārü's-salṭana İstanbul ve Edirne maḥkemesinde kātib olup..." (s.153:24)

maḥkūm ol-: İstemediği bir şeyi yapmak zorunda kalmak, mecbur olmak.

1. "Nihāyet-i derecede rind ü bī-pervā nā-ümīd olup kimesnenüñ maḥkūmı

olmayayın diyü vaẕīfeyi ḳabul eylemedi." (s.101:1)

mahlaş di-: *Mahlas almak.*

1. "Ḳandī mahlaş dimege daḫı ḥikmet oldur." (s.179:13)

maḫlaş: *Şâirlerin manzum eserlerinde kullandıkları takma ad.*

1. "Sāḳī maḫlaş dimege daḫı bā'is oldur." (s.107:20)
2. "Ve Niyāzī lafẕını çoḳ kimesne maḫlaş idinmiş cümleden bu kimesne eş'ārı eḫaṣṣ olup ġayrılar eş'ārına ġālib ve..." (s.117:17)
3. "Kātibī maḫlaş dimege daḫı sebeb oldur." (s.129:11)
4. "Ata ṣan'atına oġul vāris olduġı cihetden Du'āyī maḫlaş dimege bā'is oldur." (s.118:19)
5. "Ḥıfẕī maḫlaş dimege daḫı sebeb oldur." (s.137:6)
6. "Niçe müddet anda ẕevḳ ü ṣafā kesb eyleyüp Ġazālī maḫlaş dimege daḫı sebeb oldur." (s.109:18)
7. "Rūşenī maḫlaş dimege daḫı bā'īs oldur." (s.81:19)
8. "Maḳāmī maḫlaş dimege daḫı bā'is oldur." (s.137:18
9. "Ḥadīdī maḫlaş dimege 'illet kendüsinüñ ṣan'atı temürcilik idi." (s.130:4)
10. "...her kişinüñ eş'ārına daḫl itmek istedügiçün merḥūm Sulṭān Selīm senüñ maḫlaṣuñ Daḫlī olsun diyü laṭīfe idermiş." (s.34:7)

maḥmil bağla-: *Yokluk diyârının yolcusu olmak, oraya yüzünü çevirmek.*

1. "Biz 'adem mülkine maḥmil bağladuḳ yā hū saña" (s.140:5)

Maḥmūd Paşa: *Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerindendir.*

1. "Maḥmūd Paşa" (s.27:7)
2. "Ḥayātī erkān-ı devlete varup gelmeden Maḥmūd Paşa ile münāsebet idüp ol daḫı bunda bir ḳābiliyyet müşāhede idüp kendü ḫiẕmetinde alıḳodı." (s.88:23).
3. "Ṭabī'ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmaġın Maḥmūd Paşa ba'żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp..." (s.89:6)
4. "Maḥmūd Paşanuñ oġlanlarına ta'līm ve ḫiẕmetinde olan ḳullarına 'ilm tefhīm iderdi." (s.99:9)

5. “Ṣanur devr-i zamānıdur daḫı Maḥmūd Paşanuñ” (s.99:14)
6. “Ṭālib-i ‘ilm olup oḳurken Maḥmūd Paşaya rabṭ olup anuñ terbiyeti ile neşv ü nemā bulup...” (s.31:8)

Maḥmūd: *Şair Vefayi'nin asıl adıdır.*

1. “İsmi Maḥmūddur.” (s.28:18)

Maḥmūd: *Lami Çelebi'nin asıl adıdır.*

1. “İsmi Maḥmūddur.” (s.66:10)

maḥrem ol-: *İçli dışlı olmak, samimi olmak.*

1. “ ‘İlm-i edvārda gūyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde ‘Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve...” (s.125:8)

maḥrem: *Gizli, saklı.*

1. “Hem-demüm derd ü belā vü maḥremüm hem ġam durur”(s.121:9)

maḥrūm: *Nasipsiz.*

1. “Olma ayıḳ sen daḫı maḥrūm fāṣıḳlar gibi” (s.181:10)

maḥrūsa-i Edirne: *Büyük şehir Edirne.*

1. “...ḫāne-i ‘aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü’l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür.” (s.143:4)
2. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dīlāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:7)
3. “Maḥrūsa-i Edir-nede müderris olmış ehliyet ile ma‘rūf ve kemāl-i ma‘rifet ile mevṣūf kimesnedür.” (s.161:27-s.162:1)
4. “Żāyi‘ olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü’l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi.” (s.62:12)

maḥrūsa-i İstanbul: Büyük *şehir İstanbul .*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd maḥrūsa-i İstanbulda biña itdügi cāmi‘-i şerīfüñ buḫūrcusıdur.” (s.144:11-12)
2. “Babası Sulṭān Bāyezīd zamānında maṭbaḫ-emīni olup ṣoñradan maḥrūse-i İstanbulda Yeñi ‘İmārete mütevellī iken fevt oldı.” (s.145:5)

mā-hüve’l-maḳdūr: “*Miktarı kıymeti nedir?” anlamındadır.*

1. “Gerek birisine ṣarf ola mā-hüve’l-maḳdūr” (s.65:6)

maḥv ol-: *Yok olmak.*

1. "...levḥ-i ḫāṭır-ı rūzgārdan ve defātir-i çarḫ-ı nā-hemvārdan bu 'azīzlerüñ nāmı maḥv olup ..." (s.5:25)

māhveş: *Ay, kamer.*

1. "...ma'rifet burcınuñ māhveşi sipihr-i fażl-ı me'ālī merkez-i dā'ire-i ahālī ma'ārif mülkinüñ kenzi." (s.161:12)

Maḥvī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. Mahvî Çelebi hakkında günümüze ulaşan bilgiler çok sınırlıdır. Kaynaklarda hayatına ilişkin ayrıntılara ve eser yazıp yazmadığına dair bir kayıt bulunmayan Mahvî İstanbulludur.*

1. "Maḥvī" (s.173:1)

Mahvī: *İdris Bey'in şiirlerinde kullandığı mahlastır.*

1. "Taḫalluṣı Mahvīdür" (s.50:23)

maḥzūz ol-: *Hoşlanmak, zevk almak.*

1. "Rivāyet iderler ki merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ buña ḫaylī naẕarı olup bunuñla tenhā muṣāḥabetden maḥẕūẕ olmış." (s.81:2)

maḳālāt: *Sözler.*

1. "Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem' olup ẕikr olan selātīn-i 'adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā'ir 'azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı" (s.12:18)

maḳām idin-: *Mekân edinmek, yurt edinmek.*

1. "...künc-i ḳanā'atda maḳām idinüp taṣavvufa māyil ḫaylī ṣafā-yı ḫāṭır ḥāṣıl itmişdür." (s.108:18)

maḳām u ervāḥ-ı ṭayyibe: *İyi işlerin ruhu ve mekanı.*

1. "...ṭāḳ-ı revāḳ-ı bisāṭ-ı ḳurb-ı ṣamadiyyet cānibinde tavaṭṭun idüp raḥmet-i Raḥmān ile bāġ-ı rıḍvān ve ravża-i cinānda maḳām u ervāḥ-ı ṭayyibelerinden..." (s.94:18)

maḳāmāt: *Klasik Türk müziğinde bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimleri, makamlar.*

1. "Çoḳ zamān ḫiṭābet itmiş maḳāmāt bābında 'adīmü'l-misl olup kendü zamānında vāḳi' olan maḳām-şināsları cümle ḫacil ḳılmışdı." (s.137:19)

maḳām-ı devlet: *Yüceliğin, ululuğun, mutluluğun mevkisi.*

1. “İrmez maḳām-ı devlete ḳul muḳbil olmasa” (s.127:17)

maḳām-ı ḫılāfet: *Halifelik makamı.*

1. “...niçe çilleler çıḳarup terbiyetlerine muḳārin ve himmetlerine mu‘āvin olup maḳām-ı ḫılāfetine ḳadem başmış ve mertebe-i meşīḫate hem-dem olmış kimesnedür.” (s.141:17)

Maḳāmī: *Yavuz Sultân Selîm'in doğu seferine katıldı ve bu sefer sırasında öldü. Makamlar konusundaki eşsiz bilgisiyle tanındı. Pek çok eser besteledi. Makamî mahlasını alışı da musikiye olan ilgisiyledir.*

1. “Maḳāmī maḫlaṣ dimege daḫı bā‘is oldur.” (s.137:18)

maḳām-şinās: *Makam bilen.*

1. “Çoḳ zamān ḫiṭābet itmiş maḳāmāt bābında ‘adīmü’l-misl olup kendü zamānında vāḳi‘ olan maḳām-şināsları cümle ḫacil ḳılmışdı.” (s.137:20)

maḳarr-ı salṭanat: *Saltanat makamı.*

1. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde aġır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:20)
2. “Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup...” (s.87:7)
3. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ.” (s.32:14)

maḳāṣıt-ı uḫrevī: *Ahiret maksadı.*

1. “...murādāt-ı dünyevī ve maḳāṣıt-ı uḫrevī taḥṣīl itmişlerdür.” (s.24:18)

maḳbūl u merġūb: *Kabul görülmüş ve beğenilmiş.*

1. “Kitābı her vech ile maḳbūl u merġūb ve eş‘ārı her cihetle ġarrā vü maḥbūbdur.” (s.73:5)

maḳbūl ü merġūb: *Kabul görülmüş ve beğenilmiş.*

1. “Fetevādan Ḳorḳudiyye adlu bir kitāb te’līf idüp mevālī-i ‘iẕām ve ehālī-i kirām ḥużūr-ı şerīflerinde maḳbūl ü merġūb vāḳi‘ olmışdur.” (s.23:3)

maḳbūl: *Beğenilmek, kabul edilmek.*

1. "Sulṭān Cemüñ maḳbūl muṣāḥiblerindendür." (s.122:15)
2. "El-ḥāṣıl sözi ḥadd-i i'cāza iletmiş beyne'l-mevālī ve'l-ahālī kitābı maḳbūl ve eş'ārı menḳūldür." (s.69:21)
3. "'Ulūm-ı ẕāhire maşġūl ehliyyet ü ḳābiliyyet ile mevālī-i 'iẕām ḥużūrlarında maḳbūldür." (s.168:3)

maḳbūl ol-: *Beğenilmek.*

1. "Ḥużūr-ı şerīflerinde ġāyet maḳbūlinden olmış idi." (s.34:13)

maḳbūl-i şāh ol-: *Şahın kabul ettiği olmak.*

1. "Mümkin degül Ferīdī ki maḳbūl-i şāh ola" (s.127:16)

maḳdūr-ı beşer: *İnsanın gücü dâhilinde olan, elinden gelen şey.*

1. "...sāyir fünūnda ercümend her 'ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab'ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür. (s.58:11)
2. "Hīç bir vech ile maḳdūr-ı beşer degül." (s.108:25)

maḳdūr-ı nev'-i beşer: *Her insanın gücü dâhilinde olan, elinden gelen şey.*

1. "...birine yazduġı elḳābı birine daḫı yazmayup bunda olan ḳudret ü miknet bir kimseye daḫı müyesser ve belki maḳdūr-ı nev'i beşer olmış degüldür." (s.47:1),
2. "Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev'-i beşer olmış degül." (s.69:19)

maḫhūr ol-: *Yok etmek; gazaba uğratmak.*

1. "...şevket ü nuṣreti izdiyād üzerine olup aḥibbā-yı dīn ü devleti mürūr ve a'dā-yı mülk ü memleketi maḫhūr ola." (s.186:7-8)

maḳṣūd: *Amaç.*

1. "Meger maḳṣūduñı bulduñ ḥaḳīḳat cümle eşyādan" (s.78:17)

maḳtūl: *Katledilen II Öldürülen.*

1. "Maḳtūl nişāncı Ca'ferüñ birāderidür" (s.62:25)

maḳūle: *Söylenmiş olan, söz.*

1. “Faẓl u kemāl ile memlū envā‘-ı ma‘ārifle ṭopṭolu eş‘ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış.” (s.45:24)

māl: *Bir kimsenin sâhip olduğu her şey, mal mülk, servet.*

1. “Ger birin al diseler saña mey al mālı degül” (s.88:12)
2. “Ne zekātına idem ṭama‘ māluñ” (s.80:7)
3. “Māl içün ḳayġu yime iy nīk-nām” (s.150:15)

māl-ā-māl: *Çok dolu, dopdolu.*

1. “...‘uşşāḳ-ı pür-eşvāḳ na‘ralarından ṭaḳ-ı revāḳ-āfāḳ zemzeme-i enīn ile māl-ā-māl ve...” (s.95:20)
2. “...ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī‘at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i ‘ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-mîsāl itmişlerdür.” (s.13:20)

māl-ā-māl it-: *Dopdolu etmek.*

1. “...mestāne na‘ralardan rūy-ı zemīni āşūb u belā ile māl-ā-māl iderlerdi.” (s.125:14)

mālā-nihāyet: *Sonsuz.*

1. “Elṭāf-ı ‘amīmeleri bī-ġāyet ve a‘ṭāf-ı kerīmeleri mālā-nihāyetdür.” (s.43:11-12)

māldār: *Zengin, mal sahibi.*

1. “Ġāyet derecede maldār ve nihāyet-i mertebede ṣāḥib-kemāl kimesne idi.” (s.158:22)

Malġara: *Trakya Bölgesi'nde bulunan bir yer.*

1. “Ṣalāḥa māyil ve rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl Malġara ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup mezārı Malġaradadur.” (s.98:10)
2. “Ṣalāḥa māyil ve rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl Malġara ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup mezārı Malġaradadur.” (s.98:11)

māl-i yetīm: *Yetim malı.*

1. “Hīç ele māl-i yetīm ile mey almalı degül” (s.88:11)

mālik ol-: *Sahip olmak.*

1. **"** ʻUlūm -ı ẕāhire saʻy idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ʻilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi." (s.66:13)

mālik: *Bir şeye sahip olan kimse, sahip*.

1. "Çoḳ maʻārife mālik ṣāḥib-kemāl ve ehl-i maḳāl pādişāh-ı ʻālem-penāh sancaġın çekmiş kişidür." (s.50:23)
2. "Çoḳ maʻārife mālik ve ṭarīḳ-i cüzʻiyyāta sālik ḫaylī ḳaṣāyi-di ve ġazeliyyātı var." (s.144:13)
3. "Ṣanāyiʻ-i eşʻārda ve bedāyiʻ-i güftārda bī-mānend ḫaylī ḫāṣṣa maʻānīye mālik pür-derd kimesnedür."(s.84:5)
4. "Ḫoş-ṭabʻ ḫāṣṣa maʻniye mālik kimesnedür." (s.148:7)
5. "Ḫaylī eşʻāra mālik ve ṭārīḳ-i Ḥaḳḳa sālik eşʻārı selīs ve ebyātı nefīs kimesnedür." (s.117:16)
6. "Belīġ-i suḫan-güẕār ve şāʻir-i ẕü'l-iḳtidār çoḳ maʻārife mālik ve ṣāḥib-maʻrifet ve naẓm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eşʻārı var." (s.104:12)
7. "Çoḳ ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta mālik ḫoş-ṭabʻ güşāde-dil kimesne idi." (s.129:13)
8. "Ḫaylī eşʻāra mālik ehl-i meẕāḳ meşrebi ṣāf ve ʻinde'l-inṣāf eşʻārı güzel ammā..." (s.34:4)
9. "Çoḳ eşʻāra mālik ve ṭarīḳ-i ḥacca sālik olup Kaʻbe şerrefeha'llāh yolında fevt oldı." (s.144:3)
10. "Faḳr u fenā serīrine mālik Sikenderüz" (s.184:12)
11. "Ḫoş-ṭabʻ ʻāşıḳ-meşreb vāfir eşʻāra mālik eşʻārı ʻāşıḳāne ve elfāẕı merdāne çoḳ levendlik itmiş lā'ubālī kimesnedür." (s.183:7)
12. "Çoḳ maʻārife mālik ṣāḥib-maʻrifet kimesnedür." (s.166:9)
13. "Bu ḳaṣīdeyi diyenler biri de bu aṣl bir beyte mālik degül." (s.22:2)
14. "Çoḳ maʻārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, suʻāl zaḥmeti ʻārıż olmış ża'īf-mizāc kimesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi." (s.126:9)
15. "Çoḳ maʻārife mālik ve kendüsi sipāh-ı cengī ṭarīḳına sālik olup tīmāra mutaṣarrıf idi." (s.123:3)

16. “Fenninde üstād-ı kāmil ve ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil çoḳ eş‘āra ve ziyāde āsāra mālik kimesnedür.” (s.158:7)
17. “Ve kendüsi niçe zamān ḫızāne-i ‘āmīre kātiblerinden olup çok ma‘ārife mālik ṣāḥib-ma‘rifet meẕāhib-i ma‘ārife sālik‘ ḫoş-ṭab‘ kişidür.” (s.145:7)
18. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ilm-i edvārda ser-āmed ve fenn-i şi‘rde bī-mānend niçe ma‘ārife mālik ḫatun idi.” (s.159:12)
19. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve memālik-i naẕm aña mesālik olup üslūb-ı şi‘ri ve ḳā‘ide-i naẕmı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve...” (s.118:8)
20. “Ze‘āmete mutaṣarrıf ve vāfir eş‘āra mālik ‘ārif kişidür.” (s.152:8)
21. “ ‘Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẕ eyleyüp ma‘ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş‘āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab‘ nāzük sāl-ḫīrde kişi idi.” (s.91:9)
22. “Ḫoş-ṭab‘ faṣīḥ ve sözleri melīḥ ḫaylī elfāẕ u eş‘āra mālikdür.” (s.143:6)
23. “Çoḳ ma‘ārife mālikdür” (s.182:14)
24. “Ḫaylī eş‘ara mālikdür ve bu maṭla‘ anuñ kendü eş‘ārındandur.” (s.176:19)
25. “Çoḳ eş‘āra mālikdür.” (s.144:22)
26. “Ḫaylī medāris vü mesācid binā idüp çoḳ ḫayrāta mālikdür.” (s.32:3)
27. “Ḫaylī naẕma mālikdür.” (s.166:1)
28. “Çoḳlıḳ ḫāṣṣa ma‘ānīye mālikdür.” (s.27:12)
29. “Ḫaylī eş‘āra mālikdür.” (s.136:19)

Malkoçoġlı Bālī Beg: *(ö.1495) Osmanlı Devleti akıncı beylerindendir.*

1. “Malkoçoġlı Bālī Begüñ ḳış aḳınında geregi gibi yoldaşlıḳlar idüp anuñ öñinde şehīd oldı.” (s.123:5)

Manāstır-nām: *Manastır isimli. (Manastır şuan Makedonyanın güneybatısında bulunan bir şehirdir.)*

1. “Rūmilinden Manāstır-nām ḳasabadandur.” (s.150:2)
2. “Rūmilinden Manastır-nām ḳaṣabadandur ḳāḍī olmış ḫoşī kişidür.” (s.154:20)

mānend-i dürr-i meknūn: *Saklı inciye eş.*

1. “...eş‘ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẕı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-āyende bī-bedel naẕmı ġarrā ve ġazelleri güzel.” (s.74:12)

Mānend-i hezār-destān: *Bülbülün destanına benzer.*

1. "...ve ehl-i faẕl olan 'ilm ü ma'rifet muḥaṣṣılların vāḏi-i maḥab-betde ḥayrān mānend-i hezār-destān nālān ve beriyye-i ḥayretde ser-gerdān ..."(s.2:24)

mānend-i kālıb-ı bī-cān: *Cansız beden gibi.*

1. "Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur'ān ḳırā'at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi." (s.170:8)

mānend-i kūdek-i debistān: *Okula giden küçük bir çocuğa denk olmak.*

1. "Ve Vaṣṣāf bunca ma'ānī-i bedī' ve leṭāyif-i cihān iken anuñ ḥużūrında inṣāf ki mānend-i kūdek-i debistān ve Tevārīḫ-i tācü'l-me'āsīr ve..." (s.46:22)

mānend-i lü'lü-i menŝūr: *Saçılmış inci gibi.*

1. "Anlaruñ 'aẕamet ü ḥaşmetin ve fażīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī'ü'l-beyān ü bedī'ü'l-lisān mānend-i lü'lü-i menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese 'ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i'lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür." (s.11:24)

mānend-i nigāristān-ı Çīn: *Çin'in resim ve heykel sergisi gibi.*

1. "Münāsebet ile 'Arabī ve Pārisī ebyāt ile mānend-i nigāristān-ı Çīn ve naḫl-i gülbün-i ḫuld-ı berīn zīb ü zeyn virmişdür." (s.57:26)

mānend-i nīlūfer-i ḫaḍrā: *Nilüfer gibi taze.*

1. mānend-i nīlūfer-i ḫaḍrā ṣararup ṣaç saḳal aġ olı başladukda bu bendenüñ kühūlet eyyāmı ve..." (s.188:9)

mānend-i serv-i āzād: *Salınan servi gibi.*

1. "...mānend-i serv-i āzād āzāde-dil ve her biri 'ilm ü dāniş ile fāżıl u kāmillerdür." (s.160:14)

mānī' ol-: *Engel olmak, önlemek.*

1. "Olmayadı arada mānī' nişān" (s.97:27)

mānī-i Çīn: *Çin'li Mānī (Eski devirde ünlü bir ressam).*

1. "Resm idüp naḳş itdükde Erjeng anuñ naḳşına ḥayrān ve Mānī-i Çīn taṣvīrinde ser-gerdān olurdı." (s.77:4)

manṣıb: *Devlet memuriyetindeki makam.*

1. "...erkān-ı sa'ādet Üskübe fermān-ı hümāyuñ ile gönderdükleri ḳula baña manṣıb gerekmez diyüp..." (s.105:5)
2. "Dülger-zādenüñ muṣāḥabetini terk itmedi ve pādişāhuñ virdügi manṣıbı ḳabūl eylemedi." (s.105:6)

manṣūr: *"Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf.*

1. " 'Işḳına Manṣūr olaldan bu dil-i şūrīdemüz" (s.79:21)

Manṭıḳ-ı Ṭayr: *Mantıku't-Tayr kitabı; İranlı şair Ferîdüddîn-i Attâr tarafından kaleme alınmış bir manzum eserdir.*

1. "Var Manṭıḳ-ı Ṭayr okı heves eyleme hergiz" (s.136:10)

manẓar: *Görülen, bakılan şey.*

1. " 'aẕāb-ı ġażāb-ı pādişāhīye maẕhar ve ıḳāb-ı ḥiddet-i şehinşāhīye manẓar vāḳi' olup..." (s.87:14)
2. "Ne manẓar manẓar-ı ṭāli' ne ṭāli' ṭāli'-i Enver" (s.73:30)

manẓar-ı ṭāli': *Talihli yüz. Şanslı kişi.*

1. "Ne manẓar manẓar-ı ṭāli' ne ṭāli' ṭāli'-i Enver" (s.73:31)

manẓūm: *Şiir şeklinde.*

1. "Muḳaddemā Maġnisā ḳāḍīsı iken virdügi ḥucece yazduġı manẓūm imżā budur ki ẕikr olınur." (s.62:15)

manẓūr: *Bakılan, gözde olan, beğenilen.*

1. "Ḫudā ḳılup naẓar-ı luṭfa her birin manẓūr" (s.64:26)
2. " 'Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẓūrı ṣāḥib-faẓl 'azīz 'ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş..." (s.61:13)

mār: *Yılan.*

1. "Günde yatduḳça olur ḳuvvet ziyāde mārda" (s.28:11)

maraż: *Hastalık.*

1. "Yigitliginde maraża mübtelā olup tāze civān iken fevt oldı." (s.50:15)
2. "Marażdur bu kesilür varduġınca" (s.127:5)

mār-ı müşk-efşān: *Misk saçan yılan.*

1. "Mār-ı müşk-efşān yatupdur ṣanuram gülzārda" (s.28:9)

marīż-i 'işḳ: *Aşk hastası*

1. “Marīż-i ‘ışḳ olan ṣūfī dirilmekdür ṭabībāne” (s.103:6)

maṣlaḥat: *Maksat.*

1. “...bir ṭabaḳ ta‘āma beş biñ aḳçe ḫarc eyler diyü pādişāha ṭama‘ virmek maṣlaḥatı içün talṭīf-i kelām eyleyüp...” (s.29:12)

maṣlaḥat: *İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey.*

1. “...‘āmm u ḫāṣṣ arasında olan maṣlaḥatı görmekde vü başarmaḳda nesl-i ‘Osmānda buncılayın bir vezīr müyesser olmış degüldür.(s.32:18)
2. “Kifāf-ı nefs maṣlaḥatı çün taḳyacı oldı.” (s.148:17)
3. “Maṣlaḥatları vāḳi‘ oldukça andan istifādelenürler.” (s.73:22)

maṣlaḥat-güzār:*İşin ehli, uzman; elçi, vekil.*

1. “...yarar maṣlaḥat-güẕār her ḫiẕmetüñ ‘uhdesinden gelürdi.” (s.51:19)

maṣnū‘: *Sanatla, ustalıkla bezenmiş olmak.*

1. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ġazeliyyātı maṣnū‘ bikr sözleri çoḳ ve ḫāṣṣa ma‘nīlerine nihāyet yoḳ.” (s.27:15)
2. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin naẕm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu‘ merġūb ve maṣnū‘ itmişdür.” (s.57:19)
3. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ebyātı maṣnū‘ iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı tamām bulup Şeyḫ Vefā raḥmetu’llāhi ‘aleyh sülūkine sālik olmış dervīş kişidür.” (s.140:1)

maṭbaḫ-emīni ol-: *Sarayda mutfak işlerini yönetmekle görevli kimse olmak.*

1. “Babası Sulṭān Bāyezīd zamānında maṭbaḫ-emīni olup ṣoñradan maḥrūse-i İstanbulda Yeñi ‘İmārete mütevellī iken fevt oldı.” (s.145:5)

maṭbū‘: *Latif (hoş), güzel.*

1. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ġazeliyyātı maṣnū‘ bikr sözleri çoḳ ve ḫāṣṣa ma‘nīlerine nihāyet yoḳ.” (s.27:15)
2. “Mevlānā Şeyḫīye pey-rev olmış mesnevīsi güzel ve maṭbū‘ ve naẕmı laṭīf ü maṣnū‘.“ (s.140:24)
3. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ebyātı maṣnū‘ iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı tamām bulup Şeyḫ Vefā raḥmetu’llāhi ‘aleyh

sülūkine sālik olmış dervīş kişidür." (s.139:30)

māte: *Öldü.*

1. "Fekat mate şehiden" (s.150:13)

maṭla': *Bir kasîde veya gazelin mısrâları birbiriyle kāfiyeli olan ilk beyti.*

1. "Eş'ārı rindāne ve maṭla'ları mestāne ve bu bir iki maṭla' anuñ eş'ārındandur." (s.173:3)

maṭlūb düş-: *Arzu edilen olmak.*

1. "...ve eş'ārı maṭlūb düşüp kütüb-i mu'teberelerine naẕm ehli kelāmı ile tertīb ü terġīb virüp..." (s.4:11)

maṭlūb: *Talep edilen, istenilen, aranan şey.*

1. " 'Avām u ḫavāṣṣ arasında merġūb ve ehl-i ḳalem ṭā'ifesi ḳatında maṭlūbdur." (s.73:25)

māverāü'n-nehr: *Maveraünnehir (Amu derya-Ceyhun ve Siri Derya- Seyhun ırmakları arasındaki tarihi bölge).*

1. "Māverāü'n-nehr ez tīġem şad ġark-āb-ı ḫūn" (s.20:24)

mā-yı midḥat: *Övgü suyu.*

1. "Ġarāmī mā-yı midḥatle ṣuvarup ābdār eyler" (s.177:21)

māyil : *Meyilli olmak , düşkün olmak.*

1. " Bu deñlü ma'ārif ü feżāyil içinde iken şi'ir dimege māyil idi." (s.23:7)
2. "Kendüsi fāżıl ve taṣavvufa māyil sözleri var." (s.74:22)
3. "Cānib-i Ḥaḳḳa māyil ve her fenne duḫūlı var ẕū-fünūn ḳābil kimesne idi." (s.45:9)
4. "Ṭabi'atı hezle māyil ü elfāẕı fuḥşiyyāta ḳābil." (s.148:21)
5. "...künc-i ḳanā'atda maḳām idinüp taṣavvufa māyil ḫaylī ṣafā-yı ḫāṭır ḥāṣıl itmişdür." (s.108:18)
6. "Şeyḫ Rūşenī 'ulūm-ı 'Arabiyyeyi bi't-tamām tertīb üzre görüp eş'ārı meşhūr-ı 'ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve..." (s.82:11)
7. "Ṭabī'atı hezle māyil iken ḥüsniyyātı daḫı bī-misldür." (s.125:6)
8. "Tertīb üzre 'ulūmı görmiş fāżıl u kāmil taṣavvufa māyil kimesnedür." (s.72:10)
9. "...ekser-i leṭāyifde didügi ebyāt hezle māyil ve ḥikāyeye mebnīdür." (s.158:20)

10. “Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü ‘ülemā şi‘r ü inşāya ve ehl-i ma‘rifete māyil ‘adāletde ve seḫāvetde ‘adīmü’l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi.” (s.17:3)
11. “Bir vech ile ‘ibādete māyil ve zühd ü ṣalāḥa dil bağlayup teḳā‘üd iḫtiyār itmiş idi.” (s.66:15)
12. “Ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳāyil me‘ācin ü eşribe bişürmekde bī-naẕīr ve fenn-i ḥikmetden ḫabīr...” (s.178:1)
13. “...bunlaruñ her biri luṭf-ı ṭab‘ sebebi ile naẕma māyil ve eş‘āra ḳābil olup...” (s.24:9)
14. “ ‘İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:20)
15. “Şi‘re ġāyetde māyil ve kendüsi ziyāde ḳābil yigitdür.” (s.180:8)
16. “Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev‘ hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i ‘ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.14:22)
17. “Ṣalāḥa māyil ve rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl Malġara ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup mezārı Malġaradadur.” (s.98:10)
18. “Ṭabī‘ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmaġın Maḥmūd Paşa ba‘żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp...” (s.89:5)
19. “Tabī‘atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup ‘ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup...” (s.68:13)

māyil ol-: *Meyletmek. İstekli, hevesli, arzulu olmak.*

1. “Ve kendüsi daḫı āsitān-ı devlet mülāzimlerinden olup yeñiçeriler bölüginde iken dirliginden ferāġat idüp şi‘re māyil oldı.” (s.181:5)
2. “Kim ki bu çarḫ-ı pīre-zene māyil olmadı” (s.164:15)
3. “Lakin ṭabī‘atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmaġın gāyet eyü müverriḫdür.” (s.150:7)
4. “‘İlme meşġūl iken ṣalāḥa māyil olup zühd ü taḳvā silkine sülūk itdi.” (s.64:18)
5. “Soñradan taṣavvufa māyil olup ṣāḥib-ḫānekāh oldı.” (s.83:3)
6. “Güşāde-dil hezel-güy ṭabī‘atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve

devletlüler ḫizmetine müdāvemet iderdi." (s.109:25)

7. "...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve..." (s.128:7)

maẕhar: *Erişmiş. sahip.*

1. " ʻaẕāb-ı ġażāb-ı pādişāhīye maẕhar ve ıḳāb-ı ḥiddet-i şehinşāhīye manẕar vāḳiʻ olup..." (s.87:13)

maẕhar-ı ḳudret: *Güce ulaştırmak.*

1. "Yüzüñdür āyet-i raḥmet özüñdür maẕhar-ı ḳudret" (s.74:1)

meʻācin ü eşrib: *Macun ve içecek.*

1. "Ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳāyil meʻācin ü eşribe bişürmekde bī-naẕīr ve fenn-i ḥikmetden ḫabīr..." (s.178:3)

meʻānī: *Manalar.*

1. "Ġāyet güzel itmişdür içinde çoḳ ḫāṣṣa meʻānī var"(s.9:8)

mebādā: *Olmaya ki, olmasın, sakın, zinhar.*

1. "Mebādā bād-ı āhuñdan ola ol ġonca pejmürde" (s.174:7)

mebāniha: *(onun) Binaları.*

1. "Hazihi huccetu mebaniha" (s.62:17)

mebnī: *Yapılmış, kurulmuş, bina edilmiş.*

1. "...ekser-i leṭāyifde didügi ebyāt hezle māyil ve ḥikāyeye mebnīdür." (s.158:20)

mecāl: *Güç, kuvvet.*

1. "Ve arpacılar muḥtesib oġlanınuñ aġzı ölçüsin alalar ki alduġumuz kile ile ṣatarız dimege mecāl bulalar." (s.129:3)

mecāl bul-: *Mecal, güç, kuvvet, derman, tâkat kazanmak.*

1. "Anlaruñ ʻaẕamet ü ḥaşmetin ve fażīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serīʻü'l-beyān ü bedīʻü'l-lisān mānend-i lū'lū-i menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese ʻayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve iʻlān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür." (s.11:25)

mecālis-i ʻirfān: *Bilgi meclisleri.*

1. "...elfāẕ-ı dürer-bārlarına efkār-ı ṭabʻ-ı zeḫḫārlarından leṭāfet ü ṣūret virüp

her biri mecālis-i ‘irfān ḥużūrlarında cevelān-ı ṭab‘ ile cilve-sāz ve...” (s.161:5)

2. “Ve meḥāfil-i rindān ve mecālis-i ‘irfān cem‘iyyetlerinde oḳunduḳça...” (s.95:18-19)

Mecālisü’n-Nefā’is: *Mecalisü'n Nefais, Ali Şir Nevai'nin tezkire türündeki eseri.*

1. “Bu faḳīr ü ḥaḳīr-i şikeste-ḫāṭır kütüb-i meẕkūreyi mütedāvil ü mütetebbi‘ olup Mecālisü’n-nefā’is ile dil-i ġamgīn enīs ve...” (s.5:7)
2. “...ve bu cümleyi sekiz meclis idüp Mecālisü’n-nefā’is diyü ad virmiş...”(s.5:1)

Meclioğlı: *Şair Sadri'nin bilinen adıdır.*

1. “Mecliogˇlı dimekle meşhūr kendüsi şerīfdür.” (s.111:13)

meclis it-: *Toplamak.*

1. “Dördünci ṭabaḳa bihiştinde meclis idüp faẓīlet gülistānında ma‘ānī güllerin çīn iden ve...” (s.52:17)
2. “İkinci ṭabaḳada meclis idüp yād olan selāṭīn-i encüm-sipāh u Āferīdūn-āyīn ve...” (s.23:13)
3. “...ve bu cümleyi sekiz meclis idüp Mecālisü’n-nefā’is diyü ad virmiş.” (s.5:1)

meclis: *Cemiyet, zevk ve sefa toplantısı*

1. “Her ne meclisdeki dil ḳıṣṣa-i zülfin oḳısa” (s.105:16)
2. “N’eylerem ol meclisi anda ki ben dīvāneġa” (s.183:14)
3. “Her biri ḳalḳup bunı adımın atmaġa mecāl ḳomayup ṭuta ḳapa meclise getürürler.” (s.107:8)
4. “Meclis mi dirler aña peymāne olmaya” (s.173:6)
5. “Meclisde yegdür ölmek ben zār u nā-murāda” (s.178:7)

meclis: *Bölüm, kısım.*

1. “İnṣāf bu ki her meclisi bir cennet ve her beyti nigār-ḫāne-i Çīnī gibi pür-naḳş-ṣūret ḳılup bir vech ile ārāyiş ve...” (s.5:2)
2. “...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb‘ elfāẓı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi.” (s.60:9)
3. “Evvel yazılsa n’ola bu meclisde pādişāh” (s.13:6)

meclis-i ḥüsn: *Güzellik meclisi.*

1. “Şem‘-i ruḫsāruñ ile meclis-i ḥüsnüñde senüñ” (s.157:4)

meclis-i mey: *Şarap, içki meclisi.*

1. “Bu daḫī da‘vete icābet sünnet diyü ḳalḳup Çerāġ odasına varup görse meclis-i mey ārāste ve...” (s.106:19)

meclis-i şerīf: *Yüce meclis, kutlu meclis.*

1. “Niçe defa‘ merḥūm Sulṭān Bāyezīd meclis-i şerīflerine girüp in‘ām-ı ḫāsları ile muġtenem olmışdı.” (s.170:10)
2. “Sulṭān Murād ḥażretlerinüñ muṣāḥabet-i nefīslerine enīs ve meclis-i şerīflerine celīs olup müvāneset kesb itmişdi.” (s.77:7)

mecma‘-ı fużalā: *Faziletli kişilerin toplandığı yer.*

1. “Dördinci ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan mecma‘-ı fużalā ve fırḳa-ı büleġā ‘azīzler ki her biri fażīlet göginüñ güneşi ve...” (s.67:8-9)

mecmā‘-ı suḫan: *Söz söylemeyi bilenlerin topluluğu.*

1. “...mecmā‘-ı suḫandan ḫiẕmetlerinde fikr-i ‘amīḳ ile nükte-perdāzolan büleġā vü fuṣaḥā ki...” (s.161:6-7)

mecmū‘a: *Koleksiyon.*

1. “Bu cihān mecmū‘asında bir güzel taṣvīrsin” (s.45:19)

mecmū‘a-i ḥüsn: *Güzellik mecmuası.*

“...‘ışḳ mīşestānında şīr-i ġazāl-efken ve ba‘żı mecmū‘a-i ḥüsni ḫatm idüp bu ṭarīḳde nev-niyāz olan cerb-suḫan yigitlerdür.” (s.161:9)

Mecnūn: *Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.*

1. “Deşt-i ġam peyki geçinmiş niçe yıllar Mecnūn” (s.43:17)
2. “Cān naḳdini ṣayaydı Mecnūn gibi belada” (s.171:7)
3. “Ġam beyābānında Mecnūn ile oldum hem-‘inān” (s.51:5)
4. “Vādi-i ġamda benem Mecnūn gibi nā-şād olan” (s.165:23)
5. “Mecnūn işitse bu dil-i şeydā ḫaberlerin” (s.172:2)
6. “Mecnūn gibi yanar yüregi tāze dāġ ile” (s.117:7)
7. “Egerçe haste mecnun şehn deşt-i bela budest” (s.21:27)
8. “Kim başında yapdı Mecnūn gibi ḳuşlar āşiyān” (s.84:1)
9. “Ger ṣorarsañ bizi Mecnūna çıḳar silsilemüz” (s.62:4)

10. “Geldi Mecnūna ṣanasın Leylī” (s.181:21)
11. “Ṣorarsañ anı Mecnūndur ya Ferhād” (s.3:14)
12. “Leylī ṣaçuñuñ sünbül sevdā-zede mecnūnıdur” (s.170:22)
13. “Merḳadi ṭaşına Mecnūnuñ ‘alāmet ṣanmañuz” (s.45:16)

mecẕūb-ṣıfat: *Deli vasıflı.*

1. “Ve kendüsi ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı bī-bedel mecẕūb-ṣıfat muḫteri‘ ṣā‘irdür.” (s.171:17)

medāris: *Medreseler.*

1. “Medāris gezüp ‘ilm kesb idüp nāzük-ṭab‘ ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var.” (s.114:3)
2. “Ḫaylī medāris vü mesācid binā idüp çoḳ ḫayrāta mālikdür.” (s.32:3)
3. “Medārisde şuġl idüp ‘ulūmı tertīb üzre görmişdür.” (s.103:13)
4. “Ol zamānda ehl-i ‘ilme şol derecede i‘tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı.” (s.15:5)

meded ḳıl-: *Yardım etmek, iyilik, ihsanda bulunmak.*

1. “Meded ḳıl pāymāl oldum şehā ḫāk-ı meẕelletde” (s.136:2)

meded ü yārī: *Yardım ve dostluk.*

1. “Ḥaḳ tebāreke ve ta‘ālā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ rūzgār-ı şerīflerine meded ü yārī ve ‘ömr-i laṭīflerine sāl ü māh-ı bī-‘add ü kāmkārī müyesser idivire.” (s.94:20)
2. “...ervāḥ-ı ṭayyibelerinden pādişāh-ı ẕıllu’llāha meded ü yārī ve ḥāliyā ḥayāt bāġında mevcūd bulınup dergāh-ı felek-mertebet ve...” (s.67:16)

meded: *"İmdat, yetiş" anlamlarına gelen söz.*

1. “Senden ayırma beni ḳuluñam iy şāh meded” (s.123:11)
2. “Firḳatüñden çıḳdı cān iy verd-i ḫandānum meded” (s.35:8)
3. “Ġarḳa virdi ‘ālemi bu çeşm-i giryānum meded” (s.35:9)
4. “Zulmet içre ḳalmışam iy āb-ı ḥayvānum meded” (s.35:11)
5. “Vaḳtidür kim raḥm idesin şāh sulṭānum meded” (s.35:13)
6. “Luṭfi daḫı dil-berinüñ yolına oldı şehīd” (s.35:15)
7. “Uş ḥelāl olsun ḥarāmī gözine ḳanum meded” (s.35:17)

8. “Ben mūrı meded şāh Süleymāna yetişdür” (s.10:1)
9. “Şeb-i ġamda yaluñuz ḳaldum eyā māh meded” (s.123:8)
10. “Saña irişmez elüm nideyin eyvāh meded” (s.123:9)

medḥ eyle-: *Övmek.*

1. “Niçe medḥ eylesün kişi kemāḥī” (s.187:11)

medḥ it-: *Övmek.*

1. “Ben nice medḥ idem Ḥasan ile Ḥüseyni” (s.92:24)
2. “Ve ol ‘Acemden geldügi maḥalde kendü günāhı muḳābelesinde pādişāhı medḥ idüp bir ḳaṣīde dimiş idi.” (s.119:29)

medḥ u ta‘rīf: *Medhetme ve tarif etme.*

1. “Bir kimesneyi ki tevārīḫde Monlā İdrīs gibi ṣāḥib-fażl u ehl-i hüner Ḫusrev-i Rūm diyü ẕikr ider aña medḥ u ta‘rīf ve taḥsīn-i laṭīf ancaḳ olur artuġ olmaz.” (s.97:7)

medḥ ü ta‘rīf: *Medhetme ve tarif etme.*

1. “Bir kimesne ki Mevlānā Sa‘dü’d-dīn ile Seyyīd Şerīfden tercīḥ ideler aña medḥ ü ta‘rīf ü taḥsīn ü tavṣīf ḥācet degül.” (s.57:15)

medḥ ü taḥsīn it-: *Çok fazla övmek.*

1. “Kime kim bir kez itse medḥ ü taḥsīn” (s.7:7)

medḥ: *Bir kimse veya bir şeyin iyiliklerini, üstün niteliklerini söyleyerek değerini yüceltme, övme, övgü, senâ.*

1. “Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-‘iẕār meh-liḳālar medḥinde...” (s.10:17)

medḥ-i sulṭān-ı mü’eyyed: *Kuvvetlendirilmiş padişaha övgü.*

1. Revādur medḥ-i sulṭān-ı mü’eyyed(s.6:16)

medḥ-i şāh: *Padişahın övgüsü.*

1. “Ḳo bu fikri şürū‘ it medḥ-i şaha” (s.186:24)

Medīne: *Medine şehri.*

1. “...Medīne ḫudemāsına vilāyet-i Rūmda ta‘yīn olınan ṣurrelerin

Ka‘betu’llāh şerrefeha’llāh cānibine anuñla irsāl buyurup...” (s.102:9)

Medīne-i münevvere: *“Nurlandırılmış şehir” Hz. Muhammed’in kabrinin bulunduğu Medîne şehri.*

1. “Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘żı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:13)

medrese: *Talebe ve müderrislerin ders okudukları ve ikamet eyledikleri bina.*

1. “Güzelce Ḳāsım Paşa’nuñ Ġalaṭa yaḳasında vāḳi‘ olan medresesine müderrisdür.” (s.64:7)
2. “Żāyi‘ olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü’l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi.” (s.62:12)
3. “Medreseye mutaṣarrıf iken fevt oldı.” (s.113:6)
4. “Ṣāḥib-faż niçe medreseye mutaṣarrıf olmış ehl-i ‘ilm arasında meşhūr u müte‘ārif olmış kimesnedür Müderris iken fevt oldı.” (s.100:12)
5. “Rūmili diyārında medrese virilüp anda şuġlda iken fevt oldı.” (s.107:25)
6. “Ol şevḳ ile İstanbulı feth itdükde Yeñi Cāmi‘i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar.” (s.15:2)
7. “Ve her medrese ẕahrında birer tetimme vaż’ idüp ve içine ulu ulu monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi.” (s.15:3)
8. “Medrese veyā ḳāḍılıḳ düşicek defterine baḳup kendü münāsib gördügine virürdi. Bunlardan ġayrı ışfahāncı ḳābil adına olan sūḫteleri bile defter itmiş idi.” (s.15:7)
9. “Ṣoñradan Aġras medresesin ṭaleb idüp ol medreseden bedel bir miḳdār kendüye oturaḳ aḳça itdürüp...” (s.109:19)

medrese-i laṭīf: *Güzel medrese.*

1. “Mezārı İstanbulda kendüsi binā itdügi cāmi‘ -i şerīf ve medrese-i laṭīf ḥaremindedür.” (s.37:13)

medrese-i nüh-ḳubbe-i çarḫ-ı devvār: *Daima dönen feleğin dokuz kubbeli medresesi.*

1. “Medrese-i nüh-ḳubbe-i çarḫ-ı devvār ve mekteb-ḫāne-i sipihr-i ‘ālī-miḳdār ders-ḫānesinde cem‘iyyet idüp...” (s.67:12)

mefḫar-ı aḳrān: *Akranlarının kendisiyle övündüğü (kimse).*

1. "Eş'ār-ı vāfire ve ḳasāyit-i mütekāsire ile mevṣūf ṣāḥib-dīvān ve mefḫar-ı aḳrān naẕmı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel kimesnedür." (s.102:6)

mefḫar-ı ins ü cān: *İnsanların ve cinlerin övüncü.*

1. "...ve mefḫar-ı ins ü cān üzerine olsun ki nübüvvet gülistānına bülbül-i naġme-serā..." (s.3:18)

mefḫar-ı ümem: *Ümmetin övünç kaynağı.*

1. "Anuñ luṭf-ı ṭab'ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma'ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi." (s.61:1)

mefhūm it-: *Anlaşılmak, kavranmak.*

1. "Anuñ eş'ārın ṣāḥib-ẕevḳ olan ma'lūm ve ehl-i ẕevḳ bi't-tamām mefhūm idinür." (s.108:26)

meftūl: *Bükülerek fitil hâline getirilmiş, bükülmüş, kıvrılmış.*

1. "Şem' bir meftūle ser-'üryān ışıḳdur āteşi" (s.106:5)

meftūn: *Âşık, vurulmuş, mübtelâ.*

1. "Nergis gözünüñ cānā ḥayrānı vü meftūnıdur" (s.170:21)

meftūn ol: *Gönül vermek.*

1. "Kim ola ḥüsnine meftūn 'Acem ü Türk ü 'Arab" (s.115:3)

meh: *Ay, kamer.*

1. "Meh şāmdan gelici maḥbūb ışıḳ durur kim" (s.171:8)
2. "Germ olup meh yüzüñe iñende hemtālanmasın" (s.64:9)
3. "Meh külçesine fütası ebr-i ḥicāb idi" (s.109:3)

meḫābib: *Sevgililer.*

1. "...eṭrāf-ı meclis meḫābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler." (s.106:20)

meḫābīb-i efkār-ı ẕihn-i ḫoş-güftār: *Güzel sözlerin kederli sevgilileri.*

1. "...eş'ār-ı cevāhir-nisārları ile meḫābīb-i efkār-ı ẕihn-i ḫoş-güftārlarını tebyīn idüp kelām-ı rūḥ-baḫş u cān-perver ve..." (s.95:14)

meḫābib-i nev-niyāz: *Yeni hevesli sevgililer.*

1. "...meḥābib-i nev-niyāz ve nev-ḫaṭān-ı nükte-perdāz muṣāḥebetleri ile müdām enīs ü celīs olup..." (s.186:3)

meḥāfil-i rindān: *Rindlerin toplantıları.*

1. "Ve meḥāfil-i rindān ve mecālis-i 'irfān cem'iyyetlerinde oḳunduḳça..." (s.95:18)

mehbit-i envār-ı feyż-i rabbānī: *Allah'ın feyz ışıklarının indiği yer.*

1. "Birisi mehbit-i envār-ı feyż-i Rabbānī" (s.64:29)

mehcūr düş-: *Ayrı düşmek,kalmak.*

1. "Nihāyet-i derecede 'ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẕmetinden dūr ve āsitāne-i sa'ādetinden mehcūr düşüp..." (s.80:27)

mehcūr it-: *Sürülmek, uzaklaştırmak.*

1. "...ḫāṭır-ı kīne-güẕārlarına kibr ü nifāḳ yol bulup āsitāne-i sa'ādetinden dūr ve ḫiẕmet-i muṣāḥabetinden mehcūr itmek içün küfr söyledi diyü..." (s.77:11)

mehcūr ol-: *Uzaklaşmak.*

1. "Bir ān ve bir zamān anlaruñ ḫiẕmet-i muṣāḥabetlerinden dūr ve mülāzemet-i meclis-i sa'ādetlerinden mehcūr olmaḳ yoġ idi." (s.96:1)

Meḥemmed Çelebi: *XVI. yüzyıl şairlerindendir.*

1. "Meḥemmed Çelebi" (s.135:11)

Meḥemmed Çelebİ:*(ö.1491-92) Sadrazam Hayreddîn Paşa ahfadından olup Kastamonuludur.*

1. "MEḤEMMED ÇELEBİ" (s.44:16)

Meḥemmed: *Sarı Memi lakabıyla tanınan şair Haki'nin asıl adıdır.*

1. "İsmi Meḥemmeddür" (s.137:3)

Meḥemmed: *XVI. yüzyıl şairi Sihrî'nin gerçek adıdır.*

1. "İsmi Meḥemmeddür." (s.153:20)

Meḥemmed: *Şair Sühayi'nin asıl adıdır.*

1. "İsmi Meḥemmeddür." (s.133:5)

meh-i bed-mihr: *Merhametsiz ay II Aşığa acıması olmayan sevgili.*

1. "Bir meh-i bed-mihr içün çarḫ itdi ser-gerdān beni" (s.98:13)

meh-i nā-mihribān: *Acımasız, şefkatsiz sevgili.*

1. “Bir ẕerre gelmez ‘iy meh-i nā-mihribān saña” (s.37:18

meh-i pür-mihr: *Parlak ay yüzlü.*

1. “Bir meh-i pür-mihre çoḳdan intisābum var benüm” (s.66:28)

meh-liḳā: *Ay yüzlü.*

1. “Āh kim ol meh-liḳā ben mübtelāyı gözlemez” (s.135:7)
2. “Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-‘iẕār meh-liḳālar medḥinde...” (s.10:17)

mehmā-emken: *Mümkün olduğu kadar.*

1. “Ṣarrāfān-ı ma‘ādin-i īcād u ibdā’ ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā‘ ḥużūr-ı mevfūrü’l-ḥubūrlarından müterecci‘ ve mütevaḳḳi‘ oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula.” (s.10:8)
2. “...ol ṭarīḳde daḫı mehmā-emken sa‘y-i belīġ ve cehd-i bī -dirīġ idüp sülūklerinde niçe ma‘ārif u fażāyil ve envā‘-ı fevāyid ü ḥaṣāyil kesb itmiş...” (s.52:29-30)

meh-pāre:*Ay parças, güzel, sevgili.*

1. “Ṭāli‘üm yoḳ gülmedüm bir gün ben ol meh-pāreden” (s.182:18)

meh-rū: *Ay yüzlü.*

1. “Zülfüñ ey meh-rū yüzüñde olduġı pür-tāb bu” (s.28:10)

meḳādir-i nāss: *İnsanların dereceleri.*

1. “Meḳādir-i nāssı ve aḥvāl-i ‘āmm u ḫāṣṣı fehm itmekde ve vezāret üslūbın bilmekde bu deñlü vezīr gelmemişdür dirler.” (s.33:14)

mekān ṭut-: *Yer edinmek.*

1. “Allāhu tebāreke ve ta‘āla emri ile firdevs-i a‘lāda mekān ṭutup raḥmet-i raḥmān ile āsūde-cān olduḳlarınca ve...” (s.52:7)

mekārim-i aḫlāḳ: *Güzel ahlaklı.*

1. “...ehl-i faẕl ṣāḥib-himmet mekārim-i aḫlāḳ ve merāsim-i eşvāḳ ile muṭṭaṣıf

emr-i Ḥaḳḳa ḳāyil munṣıf kimesnedür.” (s.45:26)

2. “Dīvānı meşhūr-ı āfāk ve kendüsi mekārim-i aḫlāḳ ile mevṣūf olmışdur.” (s.97:12)

Mekke: *Hicaz'da Kâbe'nin bulunduğu şehir.*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḫān ‘aleyhi’l-cenneti ve’r-rıḍvān Mekke fuḳarāsına ve...” (s.102:9)
2. “...mescidini ṣatup Ka‘be-i şerīfe şerrefeha’llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur.” (s.109:24)

mekr: *Hile, düzen, aldatma.*

1. “Ḥīlesi çoḳ mekri çoḳ ‘ayyārdur andan ṣaḳın” (s.149:13)

meksūr: *Kırık, kırılmış.*

1. “Midād gibi siyah-rū ḳalem gibi meksūr” (s.65:12)

mekteb-ḫāne: *Molla Abdülkerim'in Edirne'de Sultan Cami yakınında kendisinin yaptırdığı Mektep-hanedir. (Kendisi ve Mevlana Abdulvehhab Çelebi buraya defnedilmiştir).*

1. “Mezārı Edirnede babası mekteb-ḫānesindedür.” (s.45:7-8)

mekteb-ḫāne-i sipihr-i ‘ālī-miḳdār: *Çok kıymetli feleğin okulu.*

1. “Medrese-i nüh-ḳubbe-i çarḫ-ı devvār ve mekteb-ḫāne-i sipihr-i ‘ālī-miḳdār ders-ḫānesinde cem‘iyyet idüp...” (s.67:12-13)

mekteb-i ḥüsnüñde: *Güzellik okulu.*

1. “Oḳurlar mekteb-i ḥüsnüñde dāyim ṣu gibi ezber” (s.63:16)

mektūb: *Bir şey bildirmek, bir konuda haber vermek gibi amaçlarla yazılan yazı.*

1. “...esnā-yı müvāneset ü muṣāḥabetde söz ḳaçırup ġamz-ı ġammāz ile keşf-i rāz olup ve kendüde daḫı mektūblar bulunup ḫıyānet fehm olmaġın...” (s.87:12)

mektūb-ı cān: *Can mektubu.*

1. “ ‘İẕārında ḫaṭı mektūb-ı cāndur” (s.74:18)

melāmet: *Ayıplara, kınama.*

1. “Melāmet kūşesinde ben ḳayurmaz i‘tikāf itsem” (s.136:3)
2. “Surh-ı serem igrake ḫūnem melāmet sāḫtem” (s.20:19)

melek-simā: *Melek yüzlü.*

1. “Bir melek-sīmā perīveş bāde-peymā bolmadı” (s.183:15)

melek-sīret: *Melek yaradılışlı, temiz fıtratlı.*

1. “Şerī‘at-şi‘ār ‘adālet-disār ṣāḥib-faż̄ilet ve nīḳ-ḫaṣlet melek-sīret ve Yūsuf-ṣūret şecā‘at ü seḫāvet ile...” (s.34:13)

melīḥ: *Güzel, hoş.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ faṣīḥ ve sözleri melīḥ ḫaylī elfāẕ u eş‘āra mālikdür.” (s.143:5)
2. “...kendüsi ma‘ārife ṭālib olmaġın bu faḳīr daḫı sāyirlerden ba‘żı cihātda bunı tercīḥ idüp anlara nisbet eş‘ārın güşāde vü melīḥ görmegin...” (s.117:20)

Melīḥī: *(ö.1494) Melîhî’nin asıl adı bilinmemektedir.*

1. “Bu Melīḥī iki ‘aṣā götürür.” (s.81:13)

melik: *Mülk sahibi, hükümdar, padişah.*

1. Dünyā melikleri işiginde ġulām ola (s.188:27)

mellâḥ: *Gemi kaptanı.*

1. “Ṣaldı muḥīṭ-i ḥayrete mellāḥ emr-i kün” (s.141:6)

melūl: *Kederli, gamlı.*

1. “Vuṣlat şebine irmedügine olup melūl” (s.41:21)

memālik-i ‘aḳl u hūş: *Akıl ve fikir mülkü.*

1. “Bir niçe yıl anda ḫatīb olup yürürken memālik-i ‘aḳl u hūşa leşker-i hevā vü heves nefs-i ẕulüm ve...” (s.128:3)

memālik-i İslām: *İslam mülkleri.*

1. “...ve taḫt-gāhı olan Budin ḳal‘asın feṭḥ idüp bi’t-tamām vilāyet-i Engürüs memālik-i İslāma munżam olduḳda...” (s.165:8)

memālik-i naẕm: *Şiir ülkeleri.*

1. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve memālik-i naẕm aña mesālik olup üslūb-ı şi‘ri ve ḳā‘ide-i naẕmı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve...” (s.118:9)
2. “...memālik-i naẕma dest-res bulmışlardur” (s.187:29)

memālik-i rūmda: *Anadolu.*

1. “Memālik-i Rūmda her ṭarafda ḥüsn-i ḫaṭṭı ile müte‘āref ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.100:25)

memālik: *Memleket, ülke.*

1. ” ‘Ulūm -ı ẕāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:12)
2. “İki cihān memālikine pādişā olan” (s.3:21)

memleket: *Bir devletin, bir hükümdârın yönetimi altında bulunan yer, ülke.*

1. “Germiyān memleketinde olurdı.” (s.68:11)
2. “...yine vaṭan-ı ma‘rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı.” (s.69:27)
3. “Memleket ḫalḳı ḥużūr idüp ḫayr du‘ālar iderler.” (s.35:1)
4. “...kimi defterdār u kimi nişāncı ve kimi ṣāḥib-i ṭabl u ‘alem memleket begleri olup...” (s.24:13)

memleket-i rūm: *Rum diyarı, Anadolu*

1. “...memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā vü şu‘arā ‘azīzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa...”(s.5:11)
2. “Memleket-i Rūmda Türkī ġazelde emsāl īrād itmegi evvel ol eylemişdür.” (s.75:17)

memlū: *Dolu, dopdolu.*

1. “...peyām-ı fütūḥ-ı naḳş u revān-güsterleri eṭrāf-ı ‘āleme memlū ve...” (s.95:16)
2. “Fażl u kemāl ile memlū envā‘-ı ma‘ārifle ṭopṭolu eş‘ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış.” (s.45:23)
3. “Nihādında ‘ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü bīrūnı ‘ışḳ ile memlū ve ma‘ārifle ṭopṭolu olmışdı.” (s.20:2)

men ‘allemenī ḥarfen fe ḳad saberenī ‘abden: *Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum.*

1. “...‘allemenī ḥarfen fe ḳad saberenī ‘abden...” (s.25:22-23)

men ṣannefe ḳad istehḍef: *Tasnif eden hedef olur.*

1. “Fużalā-yı ‘āli-şān ve büleġā-yı me’ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde ‘arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ

taṣnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür.” (s.6:5)

men: *"Ben" birinci tekil şahıs zamiri.*

1. “Dagha-yı taze zagatetid ser ta pay men” (s.21:24)
2. “Hemçün men beaşk mah-ı ruyan mübtela budest” (s.21:28)

meñaṣıb: *Makamlar, rütbeler.*

1. “Meñaṣıbdan ferāġat idüp teḳā‘üd iḫtiyār itdüklerinde bu maṭla‘ ḥāline münāsib vākī‘ olmışdur.” (s.43:24)
2. “Ḥāliyā cümle menāṣıbı terk eyleyüp Ka‘be şerrefallāhu cānibine gitdi.” (s.40:23)

menāzil: *Menzil kelimesinin çoğulu.*

1. “Ve ṭarīk-i taṣavvufda niçe menāzil ḳaṭ‘ itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet- i ṭab‘ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür.” (s.41:12)

menest: *Benimdir.*

1. “Anke der pay-ı gam oftadest damen menest” (s.21:9)
2. “Ve anke oftast ber giriban-ı damen menest” (s.21:10)
3. “Z'ank anha yadkar tig-i canan menest” (s.21:12)

menḳūl: *Ağızdan ağıza geçerek gelen, nakil ve rivâyet edilen.*

1. “El-ḥāṣıl sözi ḥadd-i i‘cāza iletmiş beyne’l-mevālī ve’l-ahālī kitābı maḳbūl ve eş‘ārı menḳūldür.” (s.69:21)

mensūb ol-: *Bir şey veya kimseyle bağlantısı bulunma.*

1. “Yedinci bihişte mensūb olan ḫoş-ṭab‘ āzāde-dil aṣḥāb-ı ‘irfān ve aḥbāb-ı suḫan-dān şā‘ir-i nāzük fāżıl u kāmil kimesnelerüñ vaṣfındadur ki...” (s.139:6)
2. “Beşinci ṭabaḳa-i bihişte mensūb olup būsitān-ı faṣāḥatde hezār-destān ḳufl-güşā-yı penç-genc ve...” (s.67:28)

mensūb: *Ait, -e bağlı*

1. “...gāh inşā vü gāh naẓm üslūbında ẕemme mensūb ebyāt didürdür imiş.” (s.89:6)

menşūr: *Ferman.*

1. "...ve kāne ḥaḳḳan ʻaleynā menşūrın ṣafḥa-i ruḫsārında ve levḥa-i ʻiẕārında mesṭūr u manẕūr ḳılup..." (s.2:11)

menzil ol-: *Bulunmak, yer almak.*

1. "Ṣāḥib-ḳırāna olsun çarḫ-ı berīn menzil" (s.95:2)
2. "Ne ʻaceb menzil olur kimi ḳonar kimi göçer" (s.152:12)

menzile: *Derece, rütbe.*

1. "...her biri vezāret ü ṣadāret ve emāret menzilesinde..." (s.24:14)

menzile-i meẕellete düş-: *Hakirlik, bayağılık menziline girmek.*

1. "Āḫir dā'ire-i felākete ve menzile-i meẕellete düşüp Edirnede Tañrı emrine vardı." (s.145:19-20)

merāsim-i cūd: *Cömertlik adeti.*

1. "Zihī merāsim-i cūduñ mürebbiyü'l-fużalā" (s.65:7)

merāsim-i eşvāḳ: *Allah aşkıyla coşkun olmak, öyle anılmak.*

1. "...ehl-i faẕl ṣāḥib-himmet mekārim-i aḫlāḳ ve merāsim-i eşvāḳ ile muṭṭaṣıf emr-i Ḥaḳḳa ḳāyil munṣıf kimesnedür." (s.45:27)

mercān: *Denizden çıkan maruf kırmızı cevher.*

1. "Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā' itmişler." (s.59:14)
2. "Dehenüñ ḥoḳḳa-i pürdür ü lebüñ mercāndur" (s.170:20)

merdāne: Sözleri erkeğe yaraşır tarzda, mertçe.

1. "Sözleri merdāne ve ġazeliyyātı ʻāşıḳāne" (s.16:6)
2. "Ḫoş-ṭab' ʻāşıḳ-meşreb vāfir eş'āra mālik eş'ārı ʻāşıḳāne ve elfāẕı merdāne çoḳ levendlik itmiş lā'ubālī kimesnedür." (s.183:7)
3. " 'Āmgīr sözleri ve merdāne eş'arı var." (s.155:1)

merdāne: Mertçe, yiğitçe.

1. "Yār içün aġyār ile merdāne ceng itsem gerek" (s.16:14)
2. "Vāḳi' olan cümle-i zāde-i ṭab'ı ʻāşıḳāne vü merdāne vāḳi' olmışdur." (s.20:6)
3. "Merdāneler içinde ʻaceb erlik eyledi" (s.164:15)

merd-i āzād: *Serbest,hür kişi.*

1. "Görinür her biri bir merd-i āzād" (s.3:11)

merd-i mücerred: *Bekar, tek kişi.*

1. "Dünyāya merd-i mücerred geldi gitdi." (s.125:15)

merdüm-i çeşm: *Göz bebeği.*

1. "Erkān-ı devlet ḳatında mu'teber ü muḥterem iken ṣoñradan pīrlik dā'iresine ḳadem başup kesret-i kitābetden merdüm-i çeşmi ḫīre ve..." (s.143:3)

merdüm-i merdāne: *Gözü kara, yiğit.*

1. "Āteş-i 'ışḳa giren merdüm-i merdāne gerek" (s.157:12)

merdümlük it-: *İnsanlık etmek, iyilik yapmak.*

1. "Firḳatüñde dem-be-dem merdümlük idüp iy perī" (s.144:7)

merg: *Ölüm, vefat, mevt.*

1. "Em vir didi dil la'lüñe derd ise didi merg" (s.134:7)

merġūb bil-: *İyi bilmek.*

1. "Ḳavā'it-i şi'ri ḫūb ve eṭvār-ı naẕmı merġūb bilürdi." (s.114:14)
2. "Ḳā'ide-i şi'ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür." (s.31:14)
3. "Ve 'ilm-i remli ġāyet ḫūb ve fenn-i şi'ri mergūb bilür." (s.144:23)
4. "Elfāẕı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā'ide-i şi'ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür kişi idi." (s.99:26)

merġūb it-: *Rağbet etmek.*

1. "Bu libāsın bir vech ile ārāyiş-i ḫūb ve endāzesin merġūb itmişdür ki ṣoñradan gelen zamāne fāżılları ve..." (s.69:13)

merġūb: Güzel.

1. " 'İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi'rde ma'mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā'ide-i naẕmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve..." (s.79:27)
2. "Eş'ārı rengīn ve naẕmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende 'āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla'larına nihāyet yok." (s.96:25)
3. " 'İnde'l-ahālī ḳaṣīdesi merġūb ve naẕīresi maḥbūb düşmişdür." (s.92:21)

4. “ ‘Avām u ẖavāṣṣ arasında merġūb ve ehl-i ḳalem ṭā’ifesi ḳatında maṭlūbdur.” (s.73:24)
5. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīẖā ḥikāyesin naẕm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu‘ merġūb ve maṣnū‘ itmişdür.” (s.57:18)
6. “İclās-ı ‘āliyelerine nedīm ve ẖalvet-i ẖāṣlarına muḳīm olup ḳavā‘it-i şi‘ri ẖūb ve fünūn-ı ulūmı merġūb taḥṣīl itmiş.” (s.76:6)
7. “...ḳavā‘it-i şi‘ri ẖūb ve üslūb-ı bedī‘ ü beyānı merġūb iḥāṭa itmiş ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī eş‘ārı var.” (s.161:17)
8. “H̱oş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ẖūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puẖte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:11)
9. ‘Ulemā-yı ‘iẕām ve fużalā-yi kirām ḥużūr-ı şerīflerinde bu fırḳa merġūb ve...” (s.4:11)
10. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ẖūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş.” (s.84:23)
11. “Eş‘ārı ẖūb ve güftārı merġūb ṭab‘ı letāfeti ve ẕihni istiḳāmeti fevḳa‘l-ḥad maḥbūbdur.” (s.43:12)
12. “Ġazeliyyātı ẖūb u naẕmı merġūb kişidür.” (s.146:21)
13. “Ṭarz-ı şi‘ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daẖı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab‘ı maḥbūb ve elfāẓı merġūbdur.” (s.33:8)

merḥabā: *Övülen, yüceltilen kimse veya şeye hitap sözü olarak kullanılır.*

1. “Merḥabā iy cān u cānān merḥabā” (s.134:21)
2. “Merḥabā iy cān u cānān merḥabā” (s.134:21)
3. “Merḥabā iy şāh-ı ẖūbān merḥabā” (s.134:22)
4. “Merḥabā iy şāh-ı ẖūbān merḥabā” (s.134:22)
5. “İy dudaġı āb-ı ḥayvān merḥabā”(s.135:2)

merḥamet ü şefḳat it-: *Merhamet etmek ve acımak.*

1. “Bu beyti tevliyetde iken diyüp pādişāhuñ sem‘-i şerīfine yetişüp yine merḥamet ü şefḳat idüp bu beyt

sebebiyle tevliyetden ḫalāṣ oldı budur ki ẕikr olınur.” (s.26:3)

merhem: *Çare.*

1. “Ne dil-i ḫasta-i mecrūḥuma merhem bulınur” (s.56:13)

merḥūm: *Allah’ın rahmetine kavuşmuş, rahmetli olmuş kimse.*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḫān ‘aleyhi’l-cenneti ve’r-rıḍvān Mekke fuḳarāsına ve...” (s.102:8)

merḳad: *Mezar, kabir.*

1. “Merḳadini faḳīr binā itdüm.” (s.96:13)
2. “Mezārı İstanbulda Şeyḫ Vefā mescidi ḳurbında Necātī merḥūm merḳadı olduġı tekyededür.” (s.53:17)

merḳadi ṭaşı: *Mezar taşı.*

1. “Merḳadi ṭaşına Mecnūnuñ ‘alāmet ṣanmañuz” (s.45:16)

merkez-i dā’ire-i ahālī: *Halkın odağının merkezi.*

1. “...ma‘rifet burcınuñ māhveşi sipihr-i fażl-ı me‘ālī merkez-i dā’ire-i ahālī ma‘ārif mülkinüñ kenzi.” (s.161:12)

merḳūm: *Yazılmış.*

1. “Tevārīḫde merḳūmdur.” (s.27:20)
2. “Anlaruñ daḫı beyne’n-nās eş‘ārı ma‘lūm ve āsārı merkūmdur.” (s.9:12)

merkūz: *Bir yere dikilmiş.*

1. “...bu ma‘nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bī-ḥasbi’ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş.” (s.5:15)

mermer: *Renkli, damarlı ve beyaz çeşitleri olan, perdah ve cilâya elverişli, billûrlaşmış bir çeşit kireç taşı.*

1. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḥfūẓ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:11)
2. “Kitāblar öñinde yirde bir mermer pāresi ṭaş yaturmış.” (s.55:10)
3. “Yaşum anuñ gibi seyl oldı ki mermer depredür” (s.78:9)
4. “Bi’llāh mermer ile yapasuz mezārını” (s.96:20)

mermūz ol-: *İma edilmek.*

1. “...nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma‘nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bī-

ḥasbi'ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş." (s.5:15)

merreten ba'de uḫrā: *Tekrardan, birkez daha.*

1. "...merreten ba'de uḫrā Mışra gelüp ceng idüp anlar daḫı şınup Sulṭān Tumān Bay ṭutulup..." (s.19:26)

mersiye: *Ağıt, birinin ölümü üzerine duyulan teessürü anlatmak için yazılan manzume*

1. "Ve bu beyt muḳtedā-yı enām ḥażret-i imām Ḥasana vü Ḥüseyne didügi mersiyedendür." (s.92:23)

mertebe: *Derece, rütbe.*

1. "Güyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı 'Acemden sāzende 'Abdü'l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında 'ale'l-fevr..." (s.90:18)
2. "Bir mertebede cevdet-i ṭab'ı var idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül." (s.92:16)
3. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Hātifī naẓm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür." (s.50:27)
4. " 'İlm-i edvārda güyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde 'Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve..." (s.125:9)
5. "Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mer-tebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma'rifet ṣā'ir idi." (s.48:18)
6. "Nihāyet-i derecede 'ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẓmetinden dūr ve āsitāne-i sa'ādetinden mehcūr düşüp..." (s.80:27)
7. "Ḫoş-ṭab' güşāde-dil ve nihāyet mertebede ḳābil yigitdür." (s.164:8)
8. "Bunlaruñ bir mertebede 'īş ü 'işret ve bir derecede ṣoḥbet ü muṣāḥabetle var ki cām-ı Cem görse bunlarun 'īş ü nūşına ḥayrān ve..." (s.107:2)
9. "Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev'-i beşer olmış degül." (s.69:17)
10. "Egerçi bu 'abd-iża'īf-i ḳalīlü'l-biżā'a ve bende-i naḥīf-i eḳallü'ṣ-ṣınā'ada çoḳ ol mertebede miknet ve ol derecede ḳudret yoġ idi" (s.5:16)

11. “Ṭab‘ı selāmeti ve ẕihni istiḳāmeti bir mertebede idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül.” (s.167:16)
12. “Bir mertebede cevdet-i ṭab‘ı ve leṭāfet-i ẕihni var ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.139:24)
13. “Talṭīf-i kelām ve diḳḳat-i ma‘ānī bābında bir mertebede ihtimām itmişlerdür ki ḳābil-i taḳrīr ü taḥrīr degüldür.” (s.21:30)
14. “Cevelān-ı ṭab‘ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berümenddür ki Arisṭī söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü faẕl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū ‘Alī Sīnā kesb-i ‘ilm-i ma‘rifet iderdi.” (s.43:5)
15. “Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev‘ hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i ‘ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.14:23)
16. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:6)
17. “Şi‘ri bir mertebede laṭīf ü pāk ve sözi bir derecede naẕīf ü sūznākdür leṭāfet-i şi‘r ü suḫanı çaḳ ḥadd-i i‘cāza iletmişdür.” (s.96:22)
18. “Ve naẕım bābında bir mertebededür ki ḳaṣīdesin Mevlānā Ẓahīr ü Selmān görse müteḥayyir ḳalup ma‘āni-i cevāhir-i niẕām ve...” (s.47:2)
19. “Anuñ bahādurlıġı ve şecā‘ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi” (s.9:13)
20. “Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serī‘ü‘l-beyān taḥrīrinde ‘āciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur.” (s.41:10)
21. “...sāyir fünūnda ercümend her ‘ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab‘ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür.” (58:11)
22. “ ‘Ale’l-ḫuṣūṣ ḳaṣāyidinde ḥalāvet ü melāḥat ü metānet bir mertebededür ki Türkī dilde andan artuḳ olmaḳ yoḳ.” (s.26:13)

mertebe-i meşīḫat: *Şeyhlik mertebesi.*

1. “...niçe çilleler çıḳarup terbiyetlerine muḳārin ve himmetlerine mu‘āvin olup maḳām-ı ḫılāfetine ḳadem

başmış ve mertebe-i meşīḫate hem-dem olmış kimesnedür." (s.141:17)

mertebe-i vilāyete: *Bir şeyin tasarrufunu elinde bulundurma mertebesi.*

1. "...ve şā'ir ḫuceste-fercām olup bu ṭabaḳadan mertebe-i vilāyete ve derece-i sa'ādete yitişmiş 'azīzler çoḳdur." (s.4:5)

mertebet ü rütbet: *Derece ve rütbe.*

1. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür." (s.11:9)

mesābe: *Değerinde, hükmünde.*

1. "...z̲irve-i felek-iclāle yitişdürmişdür anuñ öñinde ṭıfl-ı ebced-ḫ̲ᵛān mesābesinde degül." (s.46:26)
2. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫ̲ḫ̲ar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.13:1)

mesācid: *Mescitler.*

1. "Ḫaylī medāris vü mesācid binā idüp çoḳ ḫayrāta mālikdür." (s.32:3)

meṣāliḥ-i 'avām u ḫavāṣṣ: *Devrin ileri gelenlerinin ve halkın meseleleri, devlet işleri.*

1. "Şöyle ki meşġale-i pādişāhī sevdāsında olmayup meṣāliḥ-i 'avām u ḫavāṣṣ ve umūr-ı memleket ġavġāsına iḫtiṣāṣ göstermeyüp..." (s.20:7)

mesālik: *Tutulan, benimsenen yol.*

1. "Çoḳ ma'ārife mālik ve memālik-i naz̲m aña mesālik olup üslūb-ı şi'ri ve ḳā'ide-i naz̲mı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve..." (s.118:8)

mescid: *Mescit, Müslümanların vakit namazlarını kılmaları ve ibâdetlerini yerine getirmeleri için yapılan, içinde cuma ve bayram namazları kılınmayan minâresiz, minbersiz küçük câmi.*

1. “Mezārı İstanbulda Balāṭ cānibinde kendüsi binā itdügi mesciddedür.” (s.39:10)
2. “...mezārı İstanbulda Ḳırḳçeşme maḥallesinde kendü binā itdügi mesciddedür.” (s.102:20)
3. “Mezārı İstanbulda Şeyḫ Vefā mescidi ḳurbında Necātī merḥūm merḳadı oldūġı tekyededür.” (s.53:16)
4. “...cum’a mescidin binā idüp ol maḥalli ma‘mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve...” (s.109:21)
5. “...mescidini ṣatup Ka‘be-i şerīfe şerrefeha’llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur.” (s.109:23)

mesel: *Atasözü.*

1. “Budur mesel ki köñlegüñi ṣat kirāsa vir” (s.91:14
2. “Her birin bir nesneye ḳıldum mesel” (s.71:25)

mesel-āmīz: *İçerisinde darb-ı mesel bulunan şiir.*

1. “Eş‘ārı sūznāk ü münaḳḳaḥ ġarrā ve elfāẕı pāk ve mesel-āmīz feraḥ-fezādur.” (s.141:26)
2. “Naẓmı bī-bedel ve eş‘ārı meŝel-āmīzdür” (s.16:8)
3. “Bu meseldür ki yanar ḳurı ḳatında niçe yaş” (s.76:2)

mesel-gūy: *Dokunaklı, manalı söz söyleyen.*

1.“Ḫoş-ṭab‘ mesel-gūy ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz” (s.31:16)

meserret ü ḥübūr: *Çokça sevinç.*

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ‘āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem‘iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola(s.6:10-11)

Mesīḥ: *Şair Mesihî'in (ö.1512) gerçek adıdır.*

1. “İsmi Mesīḥdür.” (s.142:9)

Mesīḥā: Hıristiyan dininin peygamberi *Hz. İsa.*

1. “İy Mesīḥā dehenüñden umarın yine şifā” (s.43:19)

Mesīḥī: *(ö.1512) Sultân II. Bâyezîd devrinin önemli şairlerindendir.*

1. “Mesīḥī” (s.142:7)

mesken-i me‘lūf: *Alışkın olunan yer.*

1. “Tamām murād üzre şuġl idüp yine vaṭan-ı aṣlī ve mesken-i me‘lūfı olan Ḳonya şehrine geldi.” (s.83:16)
2. “...yine vaṭan-ı ma‘rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı.” (s.69:26-27)

mesnevī di-: *Mesnevi nazım şekliyle şiir söylemek.*

1. “ ‘Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi‘-i şi‘rde māhir ve üslūb-ı naẕma ḳādir ḳāḍī olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẕmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür.” (s.111:15)

mesnevī: *Her beyti kendi arasında kafiyeli olan nazım şekli.*

1. “Mesnevī ṭarzında daḫı nāme vaṣfında ba‘zı ebyāt dimiş.” (s.168:12)

mesrūr: *Sevinçli, mutlu.*

1. “Her zamānda şeref-i rikāb-būsları ile mesrūr ve bisāṭ-ı neşāṭ -ı muṣāḥabet-i sa‘ādet-baḫşları ile pür-ḥużūr idi.” (s.95:30)

mesrūrü’l-bāl ol-: *Gönlü hoş eylemek.*

1. “Ve ba‘żı ḫoş-ṭāb‘ şu‘arā ve nāzük-mizāc ẕurefā ki bu bende anlaruñ mülāzemeti ḫiẕmeti ile müşerrefü’l-ḥāl ve muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫşları ile mesrūrü’l-bāl olup...” (s.9:15)

mest ol-: *Sarhoş olmak.*

1. “Şu deñlü kim düşüp mest oldı ānī” (s.162:14)
2. Mey-i nāz ile mest olmış durur kim ol perī-çehre” (s.47:15)

mest: *Kendinden geçmiş, sarhoş.*

1. “Sen ḫīd bi’l-fi‘l mestsin niçün yemīn idersin dinilecek pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḳorḳısından şarābı ḥoḳna itdürdüm didi.” (s.81:8)
2. “Āḫirü’l-emr bir gün incinüp şarāba yasaġ idüp ışmarlamış mest bulduġuñuzda baña getirün.” (s.81:4)
3. “İttifāḳ bir gün mest buldılar.” (s.81:4)

4. "Mest iken yaḳmış anı nā-gāh irüp bī-vaḳt ḫ̬ᵛāb" (s.41:18)

mestān ol-: *Sarhoş olmak.*

1. "Girmeyem şol cem'e kim 'uşşāḳ mestān olmaya" (s.148:12)

mestāne: Sarhoş olan bir kimseye yakışır tarzda, mest olup kendinden geçmişçesine, sarhoşçasına yazılmış şiir.

1. "Eş'ārı rindāne ve maṭla'ları mestāne ve bu bir iki maṭla' anuñ eş'ārındandur." (s.173:2)
2. "...mestāne na'ralardan rūy-ı zemīni āşūb u belā ile māl-ā-māl iderlerdi." (s.125:13)
3. "Ḫ̬oş-ṭab' eş'ārı 'āşıḳāne ve maṭla'ları mestāne kimesnedür." (s.180:3)

mesṭūr ol-: *Yazılmış, çizilmiş.*

1. "esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş'ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫ̬ı ismi ve resmi ile eş'ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup" (s.9:17)

mesṭūr u manẕūr ḳıl-: *Gizli ve aleni yapmak.*

1. "...ve levḥa-i 'iẕārında mesṭūr u manẕūr ḳılup bāġçe-i gülzār-ı İrem ve" (s.2:12)

mesṭūr: *Gizli, kapalı.*

1. "Ṣarrāfān-ı ma'ādin-i īcād u ibdā' ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫ̬tirā' ḥużūr-ı mevfūrü'l-ḥubūrlarından müterecci' ve mütevaḳḳi' oldur ki bu muḫ̬taṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i'tirāz ile ḫ̬aṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma'ḳūl çekmeyüp mehmā emken 'uyūbın ẕeyl-i şefā'atleriyile mestūr ve ḫ̬aṭāsın 'ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula." (s.10:8)
2. "Tevārīḫ̬ içre küllī meẕkūr u mesṭūrdur." (s.19:28)

meş'ale: *Ziyade aydınlık vermek için içinde çıra vesâire yakılan büyük demir çanak, meşale.*

1. "...belāġat çarḫ̬ınuñ sitāre-i māhveşi olup 'ilm ü ma'rifet ile dīn ü dünyāyı ma'mūr ve şerī'at meş'alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur." (s.67:11)

meşāyiḫ̬: *Şeyh kelimesinin çoğulu. Bir tekke veya zaviyenin ulu kişisi konumunda olup, buralarda riyazet ve ibadetle meşgul olan dervişlere yol gösteren kişi.*

1. "Meşāyıḫdan 'add olınur." (s.74:11)
2. "Meşāyıḫ 'ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde ma'ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem' eyleyüp..." (s.74:22)

meşāyıḫāne: *Şeyhler gibi, şeylere yakışır tarzdaki şiir.*

1. "Sözleri ṣufiyāne ve eş'ārı meşāyıḫāne ve bu ebyāt anuñ eş'ārındandur." (s.83:3)
2. "Meşāyiḫāne vü muḥaḳḳıḳāne ġarrā eş'ārı müntehā ve zībā güftārı var." (s.97:10)

meşġale: *İş-güç, meşguliyet.*

1. "Vezāret meşġalesi arasında muṣliḥ-i 'avām u ḫavāṣṣ ve..." (s.4:32)
2. "Dünyā meşġalesinden ferāġat itdi." (s.117:22)

meşġale-i pādişāhī: *Padişahlık uğraşı.*

1. "Şöyle ki meşġale-i pādişāhī sevdāsında olmayup meṣāliḥ-i 'avām u ḫavāṣṣ ve umūr-ı memleket ġavġāsına iḫtiṣāṣ göstermeyüp..." (s.20:6-7)

meşġūl oldı: *Bir işle uğraşmak.*

1. "Paşa fevt olıcaḳ çiftligi ve evleri olduġı Ḫāṣköy-nām ḳaṣabada tavaṭṭun idüp anda zirā'ata meşġūl oldı." (s.99:11-12)
2. "Ve kendüsi Ḫusrev ü Şīrīn naẓmına meşġūl oldı." (s.69:31)
3. "O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫiẓmetine meşġūl olup ḫiẓmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür." (s.55:14-15)

meşġūl: *Bir işle uğraşmak, herhangi bir şeyle vakit geçirmek.*

1. " 'İlme meşġūl iken ṣalāḥa māyil olup zühd ü taḳvā silkine sülūk itdi." (s.64:18)
2. " 'İlme meşġūl iken şi'r sevdāsına düşüp şi're mübāşere ve bu fenne muvāẓabat gösterdi." (s.156:5)
3. "Anda oturup irşādla meşġūl iken 'ışḳ āteşi ḥarāretin-den ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü'l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı." (s.141:22)
4. " 'İlme meşġūl iken civār-ı Ḥaḳda vaṭan ṭutup gitdi." (s.116:20)

5. ‘Ulūm -ı ẕāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:11)
6. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp ṣa‘ir olmış ḫoş-ṭab‘ taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür.” (s.176:17)
7. “ ‘İlme meşġūl ḫoş-ṭab‘ kimesnedür.” (s.172:6)
8. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat itdi.” (s.155:17)
9. “ ‘İlme meşguldür.” (s.185:13)
10. “Aña meşġūllerdür.” (s.43:24)

meşhūr: *Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.*

1. “ ‘İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi‘rde ma‘mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā‘ide-i naẕmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve...” (s.79:26)
2. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir beyne’n-nās dīvānı meşhūr ve ebyātı meẕkūrdur.” (s.72:5)
3. “Ve bu maṭla‘ daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.106:13)
4. “İstanbulda Yediḳulle cānibinde Kılıç Baba tekyesi dimekle meşhūr kilīsāyı tekye eyleyüp...” (s.93:13)
5. “Ve bu ebyāt daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.78:18)
6. “Ve bu beyt daḫı anuñ gāyet meşhūr olan eş‘ārındandur” (s.94:10)
7. “Eş‘ārı ḫalḳ içinde meşhūr ve ġazeliyyātı ehl-i dil yārān arasında meẕkūr ve bu ebyāt anuñ eş‘ārındandur.” (s.160:1)
8. “Vilāyet-i Rūmda ebyātı ile meşhūr müfred-gūydur.” (s.158:17)
9. “Ḳarışdıran Süleymānoġlı dimekle meşhūr ṣāḥib-cemāl nev-cevān iken merḥūm Sulṭān Bāyezīd ḥużūr-ı şerīfinde ḫiẕmet-i kihterī...” (s.119:16)
10. “Ve bu maṭla‘ daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.98:19)
11. “Ve bu bir iki beyt anuñ meşhūr olan ebyātındandur” (s.182:17)
12. “Ve bu beyt daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.56:19)
13. “...İstanbul muḳābelesinde Beşikṭaşı dimekle meşhūr ev ve ḥammām ve...” (s.109:21)
14. “Ve bu ebyāt anuñ ol meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.103:19)

15. “Ve bu beyt daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.93:1)
16. “Ve Ana Bacı dimekle meşhūr bir ḥikāyet inşā idüp yazmışdur.” (s.151:6)
17. “Ve ehl-i ‘ilm cinsinden Güre Kedi dimekle meşhūr bir kimesne var idi.” (s.158:28)
18. “Ḳaṣāyidi laṭīf ü dil-peẕīr ve ġazeliyyātı ḫoş-āyende vü bī-naẕīr dīvānı meşhūr ve ebyātı ehl arasında meẕkūrdur.” (s.77:6)
19. “Bu maṭla‘ daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.101:12)
20. “Bu sebeble her zamānda ṣaḥāyif-i rūzgār ve ṣafāyıḥ-ı naḳş u nigārda bunlaruñ nāmı meşhūr ve eş‘ārı mezbūrdur.” (s.4:15)
21. “Tütünsüz Aḥmed Beg dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.49:25)
22. “Ve bu ebyāt anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.121:5)
23. “Meciklioğlı dimekle meşhūr kendüsi şerīfdür.” (s.111:13)
24. “Bu beyt anuñ meşhūr maṭla‘larındandur.” (s.106:13)
25. “Ḫaylī i‘tibār u iştihār ve ehliyyet ile meşhūr ve fażīlet ile ẕuhūr bulmış fāżıl u kāmil kişi idi.” (s.63:4)
26. “Ve bu birḳaç beyt anuñ meşhūr eş‘ārındandur.” (s.91:8)
27. “Birisi ṣūret u ma‘nide gün gibi meşhūr” (s.64:28)
28. “Baldıroğlı dimekle meşhūrdur.” (s.107:19)
29. “Beñlü Memi dimekle meşhurdur.” (s.147:8)
30. “Taḳvīm-i Naṣūḥī dimekle meşhūrdur.” (s.128:22)
31. “Babasına Monlā Māşī dimekle meşhurdur.” (s.163:15)
32. “Beñlü Ḥasan dimekle meşhūrdur.” (s.140:15)
33. “Seyyid Ḳāsım Nigārī dimekle meşhūrdur.” (s.124:3)
34. “Ḳaraca Paşa dimekle meşhūrdur” (s.51:9)
35. “Mü’eyyedoğlı dimekle meşhūrdur” (s.37:21)
36. “Sulṭān Bāyezīd’üñ eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāŝir beyne’n-nās meşhūrdur” (s.18:1)

meşhūr ol-: *Herkesçe bilinen.*

1. “Bu maṭla‘ daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.100:6)
2. “Ve bu bir iki beyt daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.111:3)

3. “Ve bu ebyāt daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.134:9)
4. “Ve bu ebyāt anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur ki ẕikr olınur.” (s.84:7)
5. “Ve bu maṭla‘ anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.112:4)
6. “Ve bu ebyāt daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.85:5)
7. “Ve bu maṭla‘ anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur ki ẕikr olındı.” (s.117:23)
8. “Naẕmı şīrīnü elfāẕı rengīn ve bu bir kaç maṭla‘ anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.88:10)
9. “Ve bu ebyāt anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur ki ẕikr olınur.” (s.90:7)
10. “Ve bu ebyāt daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.140:8)
11. “Ve bu ebyāt daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.117:5)
12. “Ve bu ḳıṭ‘a daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.125:18)
13. “Lakin netāyic-i ṭab‘-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş‘ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı.” (s.58:16)
14. “Ve bu beyt daḫı anuñ ġāyet meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.115:4)
15. “Ve bu beyt daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.83:25)
16. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs ve bu bir ḳaç beyt anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur ki ẕikr olınur.” (s.123:7)
17. “Ve bu beyt daḫı anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.87:22)
18. “Hācı ‘İvaż ḫayrı dimekle meşhūr olup ḫalḳ içinde ḍarb-ı mesel olmışdur.” (s.75:15)

meşhūr u meẕkūr: *Şöhretli ve adı zikredilen.*

1. “Ḳazzāz ‘Alī dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.125:5
2. “Ehl-i ‘ilm arasında Ṣarı Memi dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.137:4)
3. “Beyne’n-nās dīvānı meşhūr u meẕkūrdur.” (s.31:17)
4. “...iştiyāḳ ḫāmesi ile anuñ adına bir Türkī Firāḳ-nāme yazmış ḫalḳ içinde Firāḳ-nāme-i Ḫālīlī dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.83:2)
5. “Dīvānı müretteb ve eş‘ārı beyne’n-nās meşhūr u meẕkūrdur.” (s.26:16)

meşhūr u müte‘ārif ol-: *Meşhur ve herkes tarafından bilinir olmak.*

1. “...ba‘żı ġāyet meşhūr u müte‘ārif olmaġla yazılup ẕikr olındı.” (s.188:3)

meşhūr u müte‘ārif: *Herkesçe bilinen ve tanınan.*

1. “Ṣāḥib-fażl niçe medreseye mutaṣarrıf olmış ehl-i ‘ilm arasında meşhūr u müte‘ārif olmış kimesnedür Müderris iken fevt oldı.” (s.100:13)

meşhūr-ı ‘ālem ol-: *Dünyaca ünlü olmak.*

1. “Şeyḫ Rūşenī ‘ulūm-ı ‘Arabiyyeyi bi’t-tamām tertīb üzre görüp eş‘ārı meşhūr-ı ‘ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve...” (s.82:11)

meşhūr-ı āfāk: *Herkesçe bilinir olmak.*

1. “Dīvānı meşhūr-ı āfāk ve kendüsi mekārim-i aḫlāḳ ile mevṣūf olmışdur.” (s.97:12)

meşhūr-ı āfāk ol-: *Herkesçe bilinir olmak.*

1. “...fāriġü’l-bāl ferāġat üzerine ḫoş-ḥāl olup ṣafā-yı ḫāṭır ile şi‘re teveccüh-i küllī itseler Ḫusrev-i Deḥlevī’nüñ eş‘ārı ki bunca söz ile meşhūr-ı āfāk olmışdur.” (s.20:10)

meşhūr-ı cihān ol-: *Herkes tarafından bilinir olmak.*

1. “Meşhūr-ı cihān olmaġa rindān arasında” (s.138:13)
2. “ ‘Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẓūrı ṣāḥib-fażl ‘azīz ‘ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş...” (s.61:12)

meşreb: *Yaradılış, tabiat, mizaç, huy, ahlak.*

1. “Ḫaylī eş‘āra mālik ehl-i meẕāḳ meşrebi ṣāf ve ‘inde’l-inṣāf eş‘ārı güzel ammā...” (s.34:5)
2. “Türkī eş‘ārı ziyāde ve kendüsi ṣāfī vü sāde-dil açuḳ meşreb ṣāḥib-dīvān kimesnedür.” (s.86:12)

Meşrebī: *(ö.1554-55) İstanbullu’dur. Bıçakçı-zâde olarak da bilinmektedir.*

1. “Meşrebī” (s.174:2)

metā‘: *Varlık, sermaye.*

1. “Her diyāruñ bir metā‘ı vardur lā-büd Kemāl” (s.99:7)

meṭālī‘: *Matlalar.*

1. “Meṭālī‘ “ (s.63:15)

metānet-i elfāżda: *Lafızlardaki sağlamlık.*

1. “...ve metānet elfāżda ve ma‘ānī bābında bir vech ile diḳḳat ü himmet itmişdür ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.61:27)

metrūk olup ḳal-: *Bir şeyi kullanmaktan veya bir şey yapmaktan vazgeçmek.*

1. “Oḳumaġı yazmaġı fenn idüp ‘ilme meşgūl iken metrūk olup ḳalmışdur” (s.157:2)

mev‘iẕa üslūbı: *Kötülüklerden uzaklaştırmak, iyiliğe ve doğruluğa yöneltmek maksadıyla verilen öğüt, nasîhat konulu şiirler.*

1. “Ve mev‘iẕa üslūbında bu birḳaç beyt-i murabba‘ anuñdur ki taḥrīr olındı.” (s.152:9)

mev‘iẕe: *Didaktik, nasihat.*

1. “Ve reddü’l-‘acz ‘ale’ṣ-ṣadr ḳısmından daḫı bu bir iki beyt mev‘ize üslūbında anuñdur ki ẕikr olınur.” (s.150:14)
2. “Ve bu bir kaç beyt mev‘iẕe ṭarzında olan eş‘ārındandur.” (s.136:5)
3. “Çoḳ eş‘arı ve mev‘iẕe üslūbında vāfir ḳaṣīdeleri var.” (s.72:11)
4. “...bu ebyāt anuñ mev‘iẕe ṭarzında vāḳi‘ olan rā‘iyye adlu ḳaṣīdesindendür.” (s.72:12)
5. “Ve mev‘iẕe üslūbında bir tercī‘ ḳaṣīdesi daḫı var.” (s.82:15)
6. “Ve bu birkaç beyt Sulṭān Bāyezīd vaṣfında mev‘iẕe üslūbında didügi ḳaṣīdedendür ki taḥrīr olup taḳrīr olındı.” (s.64:23)
7. “...ekser didügi eş‘ār mev‘iẕe ṭarzında vāḳi‘ olup cümle-i eş‘ārından bu bir kaç beyt anuñdur ki taḥrīr olup ẕikr olındı.” (s.135:18)

mevālī: *Osmanlı devlet teşkîlâtında mevleviyet pâyesine erişmiş üst seviyedeki ilim adamları, mollalar, büyük kadılar.*

1. “Ol eclden mevālīden ba‘żı ittifāḳ idüp münāfiḳa ṣūreti ile ṣāḥib-devletlere ġamz eyleyüp küfr söyledi diyü şahādet itdiler.” (s.55:28)

mevālī-i ‘iẕām: *Yüksek rütbeli kadılar.*

1. “Fetevādan Ḳorḳudiyye adlu bir kitāb te’līf idüp mevālī-i ‘iẕām ve ehālī-i kirām ḥużūr-ı şerīflerinde maḳbūl ü merġūb vāḳi‘ olmışdur.” (s.23:2)
2. “...ebyāt-ı ḥüsn-i ta‘bīrleri ve bunlardan ġayrı ba‘ż-ı ṣuleḥā ki ‘ilme mübāşeret idüp mevālī-i ‘iẕām ve...” (s.54:27)

3. " ‘Ulūm-ı ẕāhire maşġūl ehliyyet ü ḳābiliyyet ile mevālī-i ‘iẕām ḥużūrlarında maḳbūldür." (s.168:3)
4. "Ṣābıḳan vāḳi‘ olan mevālī-i ‘iẕām ve ehālī-i kirām cem‘iyyetinden ḳalmış baḳıyye-i selef ve aḥsen-i ḫalef sāl-ḫūrde vü..." (s.36:4)

mevc at-: *Dalgalanmak.*

1. "Her saṭırı baḥr bolup mevc atar" (s.169:7)

mevc: *Dalga.*

1. "Baḥra bu ḫaṭlar gelüben mevcler" (s.169:6)

mevc-i ḫavādis: *Olayların dalgası.*

1. "Mevc-i ḫavādis ile helāk oldı ‘āḳıbet" (s.141:7)

mevcūd bul-: *Var olmak, bulunmak.*

1. "...ervāḥ-ı ṭayyibelerinden pādişāh-ı ẕıllu'llāha meded ü yārī ve ḥāliyā ḥayāt bāġında mevcūd bulınup dergāh-ı felek-mertebet ve..." (s.67:17)

mevcūd ol-: *Var olmak, bulunmak.*

1. "Altıncı bihişte müte‘allıḳ olan ‘azīzlerüñ beyānındadur ki bunlaruñ ba‘żı ḥayāt ābı ile bāḳī vü mevcūd olup bu..." (s.95:7)

mevcūd: *Var olan, bulunan.*

1. "...ba‘żı bu cihān-ı bī-vefāda mevcūd kendü ‘ālemlerinde ‘īş u nūşda ma‘ārife ṭālib olup sulṭān-ı gītīsitān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ devām-ı devlet-i rūz-efzūn ve..." (s.138:20)
2. "Allāh raḥmetiyle āsūde ve bi'l-fi‘l ḥayāt ābıyla ṣuvarılup ḳayd-ı ḥayātda mevcūd ve..." (s.160:17)

meveddet ü maḥabbet: *Sevgi ve muhabbet.*

1. "Ḥikāyet iderler ki Āfitābī Çerāġ adlu bir maḥbūb ile münāsebet ü ülfet ṭutup mā-beynlerinde çoḳ meveddet ü maḥabbet vāḳi‘ olmış." (s.106:17)

mevḳı‘: *Makam, rütbe.*

1. "...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at

rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı." (s.10:21)

Mevla'l-mevālī Sa'dü'l-mİllet ve'd-dīn

Mevlānā Müftī Sa'dī Çelebi: *Onuncu Osmanlı şeyhülislamıdır.(ö.1539)*

1. "Mevla'l-mevālī Sa'dü'l-mİllet ve'd-dīn Mevlānā Müftī Sa'dī Çelebi" (s.58:4-5-6)

mevla'l-mevālī: *Kadıların en büyüğü.*

1. "Bi'l-fi'l mevla'l-mevālī Edirne ḳāḍīsı ḥużūrında ḫiẕmet-i kitābetdür." (s.154:1)

Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Çelebi el-Mü'eyyedī: *II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim döneminde kazaskerlik yapmış bir Osmanlı alimidir.*

1. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Çelebi el-Mü'eyyedī" (s.37:19

Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Hātifī: *Fars şairlerindendir. (ö:1521)*

1. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Hātifī naẕm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür." (s.50:25)

Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī: *15. asır'da yaşamış İran'ın ünlü şair ve mutasavvıflarındandır.*

1. "Diyār-ı 'Acemde Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī müte'aḫḫirīnde vāḳi' olduġı gibi diyār-ı Rūmda daḫı bunlar vāḳi' olmışdur." (s.66:25)
2. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu'ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ yazup muġlaḳ yirlerini ḥall idüp..." (s.64:3)

Mevlānā 'Abdü'l-vāsi' Çelebi: *Yavuz Sultan Selim'in kazaskerlerinden biridir.*

1. "Mevlānā 'Abdü'l-vāsi' Çelebi" (s.40:14)

Mevlānā 'Abdü'l-azîz' Çelebi:*(ö.1543-45) Abdülazîz ilk dönem Arap şairlerinin pek çok şiirini ezbere bilen fasih ve beliğ bir kişiydi.*

1. "Mevlānā 'Abdü'l-azîz' Çelebi" (s.62:6)

Mevlānā 'abdü'l-vehhāb Çelebi: *Yavuz Sultan Selim'in defterdarıdır.*

1. "Mevlānā 'abdü'l-vehhāb Çelebi"(s.45:1)

Mevlānā ‘Ahdī: *Biyografik kaynaklarda II. Bâyezîd devri şairlerinden olduğu kayıtlıdır. Buna göre 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın başlarında yaşadığı söylenebilir.*

1. “Mevlānā ‘Ahdī” (s.123:12)

Mevlānā ‘Alī: *Kaynaklarda hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Doğumu ve ölümü hakkında bilgi yoktur.*

1. “Mevlānā ‘Alī” (s.89:17)

Mevlānā ‘Amrī: *Asıl adı Amr olan şair, II. Mehmed ve II. Bayezıd zamanlarında müderrislik, kazaskerlik ve şeyhülislamlık görevlerinde bulunmuş olan Abdülkerim Efendi’nin azatlı kölesi ve evlatlığı olup bizzat ondan ilim tahsil etti.*

1. “Mevlānā ‘Amrī:” (s.103:10)

Mevlānā ‘Ārifī: *(ö.1552) Asıl adı Hüseyin’dir. İstanbul’da doğdu. Bir müddet tahsil gördü, kâtip oldu. Bu esnada hat sanatı ve şiir üzerine çalıştı.*

1. “Mevlānā ‘Ārifī:” (s.166:8)

Mevlānā ‘Aṭā: *(ö.1552' den sonra) Anadolu sahasında Emir Buharî ve Abdullah İlâhî’den manzum olarak ilk kez söz eden şairdir.*

1. “Mevlānā ‘Aṭā” (s.146:15)

Mevlānā ‘Işḳī: *15. yüzyıl Fatih dönemi şairlerindendir.*

1. “Mevlānā ‘Işḳī” (s.86:16)

Mevlānā ‘İẕārī:*Sahn-ı Seman müderrislerindendir. (ö.28 Mayıs 1496)*

1. “Mevlānā ‘İẕārī” (s.54:2)

Mevlānā ‘Ulvī: *(ö.1585) 15.yüzyıl şairlerindendir.*

1. “Mevlānā ‘Ulvī: ” (s.84:19).
2. “Mevlāna ‘Ulvīnüñ şākirdidür.” (s.88:17)

Mevlānā Āhī: *(ö.1513-14) Asıl adı Hasan’dır. Benli Hasan veya sessiz yaradılışı sebebiyle “Dilsiz Dânişmend” lakaplarıyla anıldı.*

1. “Mevlānā Āhī:” (s.140:13)

Mevlānā Aḥmed-İ Dā‘ī: *(ö.1421)Şiirlerinde asıl adını mahlâsı olarak kullanan divan şairlerinden Ahmed-i Dâ’î aslen Germiyanlıdır.*

1. “Mevlānā Aḥmed-İ Dā‘ī: ” (s.73:9)

Mevlānā Aḥmedī: *(ö.812’den sonra ?/1410’dan sonra?) XIV. yüzyıl divan şiirinin önemli şairlerinden biridir.*

1. “Mevlānā Aḥmedī” (s.70:24)
2. “Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve ‘ulūm-ı mübāḥaseden berā‘at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi‘re heves idüp buḥūr-ı naẕma dest-res buldı.” (s.71:8)

Mevlānā Bahārī: *(ö.1551/52) Asıl adı Ali'dir. Mahlastaşlarından ayırmak için "Bahârî-i Müderris" olarak anıldı.*

1. "Mevlānā Bahārī" (s.161:26)

Mevlānā Başīrī: *(ö.1534-35)Hazineden ve padişahtan ulufeli şairlerdendir.*

1. "Mevlānā Başīrī" (s.152:19)

Mevlānā Ca'fer Çelebİ: *Yavuz Sultan Selim'in kazaskeridir.*

1. "Mevlānā Ca'fer Çelebi" (s.38:18)

Mevlānā Cefāyī: *II. Bâyezîd dönemi şairlerindendir. Sarây-ı Âmire hocalığı yapmıştır. İlim sahibi bir kimsedir.*

1. "Mevlānā Cefāyī" (s.118:4)

Mevlānā celĪlĪ: *16. yüzyıl şairlerindendir.*

1. "MEVLĀNĀ CELĪLĪ" (s.149:6)

Mevlānā Cemālī: *(ö.1510-12) 15. asrın büyük şairi Şeyhî'nin kız kardeşinin oğludur.*

1. "Mevlānā Cemālī" (s.148:6)

Mevlānā Cenānī: *XV. yüzyıl şairlerindendir.*

1. "MevlānĀ Cenānī" (s.123:1)

Mevlānā Cihānī: *Cihânî'nin asıl adı, ailesi gibi konularda kaynaklarda bilgi yoktur. Sehî'ye göre Anadolulu, Latîfî'ye göre Rumelilidir. Yavuz Selîm devri şairlerindendir.*

1. "MEVLĀNĀ CİHĀNĪ" (s.155:4)

Mevlānā Cüvānī: *Bazı kaynaklara göre Tırhalalı bazılarına göre ise Edirnelidir. Kadı-zâde olarak bilinir.*

1. "Mevlānā Cüvānī" (s.154:19)

Mevlānā Du'āyī: *Hayatı hakkındaki bilgilerimizin yok denecek kadar az olduğu Du'âyî, Bursalıdır. Fâtih Sultân Mehmed devri şairlerindendir.*

1. "Mevlānā Du'āyī" (s.118:16)

Mevlānā Ebü'l-fażl Çelebi: *Sultan Selim ve Kanuni Sultan Selim'in defterdarlığını yapmış aynı zamanda İdris-i Bitlisi'nin de oğludur.*

1. "Mevlānā Ebü'l-Fażl Çelebi" (s.45:20)

Mevlānā Emīrī: *Yavuz Sultan Selim döneminde nakibü'l-eşraf ve divan şairidir. (ö.1536)*

1. "Mevlānā Emīrī" (s.64:13)

Mevlānā Faḫrī Çelebi: *Divan şairi ve sahn müderrisidir. (ö.1539)*

1. "Mevlānā Faḫrī Çelebi" (s.63:8)

Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī: *Şâhruh zamanının şairlerinden olan ve Fettâhî mahlası ile şöhret kazanan Muhammed b. Yahyâ Sîbek Fars şairidir.*

1. "Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u ʻAẕrā-nām kitābları naẓm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür." (s.66:21-22)

Mevlānā Fikrī: *(ö.1575)Asıl ismi Derviş'tir. Edirne kadısı Pîrîpaşa-zâde Mehmed Râşid'den mülazım olmuştur. Mülazemetinden sonra Rumeli kadısı olarak kadılık mesleğini seçen şair, ömrünün sonuna kadar kadı olarak görev yapmıştır.*

1. "Mevlānā Fikrī" (s.163:13)

Mevlānā Ġarībī: *(ö.1520) Edirnelidir. Defterdar Mehmed Çelebi'nin oğludur. Çok başarılı bir okçuydu.*

1. "Mevlānā Ġarībī" (s.151:14)

Mevlānā Ġazālī: *(ö.1534) Asıl adı Mehmet olup Gazâlî mahlasını kullandı.*

1. "Mevlānā Ġazālī" (s.109:9)

Mevlānā Ġubārī: *XV. yüzyıl şairlerinden ve II.Bayezid döneminde kadılık yapmışır.*

1. "Mevlānā Ġubārī" (s.115:18)

Mevlānā Ġulāmī: *(ö.1544)İsmi Mehmed'dir. Kadılık yapmıştır.*

1. "Mevlānā Ġulāmī" (s.115:18)

Mevlānā Ḥabībī: *Yavuz Sultân Selîm devri âlim ve şairlerindendir.*

1. "Mevlānā Ḥabībī" (s.127:18)

Mevlānā Ḫᵛāce Çelebi: *(ö.1574) Mehmed Ebussuud Efendi, "Ebū s-Su'ūd" veya "Hoca Çelebi", Osmanlı döneminde görev yapmış bir Şeyhülislam'dır.*

1. "Mevlānā Ḫᵛāce Çelebi" (s.44:3)

Mevlānā Ḥācī Ḥasanoġli: *Osmanlı Devleti kazaskerlerinden biridir*

1. "Mevlānā Ḥācī Ḥasanoġlı" (s.36:1)

Mevlānā Ḥadīdī: *(ö.1533/34) Şair, Edirne yakınlarında Ferecik kasabasındandır.*

1. "Mevlānā Ḥadīdī" (s.130:1)

Mevlānā Ḥāfiẓ: *(ö.1533-34) Serez'de doğan Hâfız'ın hayatı hakkında eldeki bilgiler son derece sınırlıdır. İlimle meşguliyetini bırakarak tasavvufa yöneldi.*

1. "Mevlānā Ḥāfıẓ" (s.180:1)

Mevlāna Ḥāfiẓ-i ʻAcem: *Fıkıh, kelâm ve belâgat sahasındaki şerh ve hâşiyeleriyle tanınan ansiklopedist Hanefî müderrisi, şair ve hattat. (ö.1551)*

1. "Mevlāna Ḥāfıẓ-ı ʻAcem" (s.61:9)

Mevlānā Ḫākī: *Asıl adı Yûsuf'tur. Üsküplüdür. II. Bâyezîd devrinde öldü.*

1. "Mevlānā Ḫākī" (s.136:15)

Mevlānā Ḫalīlī: *(ö.1485) Halîlî'nin, Sicill-i Osmânî'de ismi Halîl İbrâhîm şeklinde kaydedilerek Horasanlı olabileceği belirtilmiştir.*

1. "Mevlānā Ḫalīlī" (s.82:26)

Mevlānā Hamdī: *(ö.914-1508) Osmanlı Devleti'nin müderrislerindendir. Akşemseddin'in küçük oğludur.*

1. "Mevlānā Ḥamdī" (s.65:18)
2. "Mevlānā Hamdī" (s.91:3)

Mevlānā Ḥasan Çelebİ: *Osmanlı Devleti alim ve divan şairlerindendir. (ö.1535)*

1. "Mevlānā Ḥasan Çelebi" (s.60:4)

Mevlānā Ḥassān: *Hassân, Sultân II. Murâd devri şairlerindendir*

1. "Mevlānā Ḥassān" (s.76:14)

Mevlānā Hevesī: *Şairin, doğum ve ölüm tarihi bilinmemekte, ailesi ve öğrenimi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Hevesî, İshak Efendi'nin (ö. 944/1537) çağdaşı ve musahibidir.*

1. "Mevlānā Hevesī" (s.133:14)

Mevlānā Ḥıfzī: *Sarı yüzlü ve zayıf olduğu için Sarı Memi lakabıyla da şöhret bulmuş Mehmed Efendi, Kuran hafızı olduğu için Hıfzi mahlasını seçmiştir.*

1. "Mevlānā Ḥıfẓī" (s.136:24)

Mevlānā Ḥiżr Çelebi: *(ö.1458-59) Osmanlı Devleti'nin önemli ulemalarından Hızır Bey, Nasreddîn Hoca'nın torunu ve Sivrihisar kadısı Mollâ Celâleddîn'in oğludur.*

1. "Mevlānā Ḥıżr Çelebi" (s.53:4)

Mevlānā Hümāmī: *Sultân II. Murâd devri şairlerindendir.*

1. "Mevlānā Hümāmī" (s.74:26)

Mevlānā İsḥaḳ Çelebi: *(ö.1538) Üsküp'te başladığı öğrenimini İstanbul'da tamamlayıp Kara Bali'den mezun oldu. İstanbul'da Atik Ali Paşa Medresesi müderrisliğine getirildi.*

1. "Mevlānā İsḥaḳ Çelebi" (s.61:22)

Mevlānā Ḳādirī: *(ö.1512)Edirnelidir. Asıl adı Îsâ'dır. II. Murâd zamanında Edirne'de kadılık ve defterdarlık yapan Îsâ Fakîh'in oğludur.*

1. "MEVLĀNĀ ḲĀDİRĪ" (s.116:18)

Mevlānā Ḳadrī çelebi: *Yavuz Sultan Selim'in kazaskerlerindendir.*

1. "MEVLĀNĀ ḲADRĪ ÇELEBİ" (s.43:1)

Mevlānā Kāmī: *(ö.1546-47) Şiirlerini bir araya getirdiği bir divanının olup olmadığı bilinmeyen Kâmî, Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ adlı mesnevisini Nizâmî'nin Üveyse vü Râmin'inden ve Cürcânî'nin Vâmık u Azrâ'sından alıntılarda bulunarak Türkçeye tercüme etti.*

1. "Mevlānā Kāmī" (s.163:7)

Mevlānā Kātib Şevḳī: *Sultan II. Bayezid döneminin meşhur hattatlarındandır.*

1. "Mevlānā Kātib Şevḳī" (s.100:20)

Mevlānā Kebīrī: *(ö.1509)Rumelilidir, ancak hangi memleketten olduğu bilinmemektedir. İlim ve marifet sahibi bir cami görevlisi idi. II. Bâyezîd devrindeki büyük depremde ölmüştür.*

1. "Mevlānā Kebīrī" (s.113:10)

Mevlānā Kemāl: *Fatih Sutan Mehmed devri şairlerindendir.*

1. "Mevlānā Kemāl" (s.99:3)

Mevlānā kerīmī: *Bursalıdır. Kaynaklarda, "ilim ehli" ve "müderris" olduğu dışında hayatına ilişkin fazla bir bilgi yoktur. "İrşad" isimli mevlidi vardır.*

1. "Mevlānā Kerīmī" (s.116:7)

Mevlānā Ḳuṭbī: *Şeyh Kutbeddin İznikî'nin torunu, Ak Şemseddin'in ise yeğenidir. (ö.1521)*

1. "Mevlānā Ḳuṭbī" (s.57:3)

Mevlānā Lāmi'ī: *(ö.1532) Osmanlı Devleti'nin şairlerindendir. Cami-i Rum olarak anılır.*

1. "Mevlānā Lāmi'ī" (s.66:8)

Mevlānā Le'ālī: *Kemal Paşazade'nin yanında fetva kâtipliği görevinde bulunan Le'ali 16. yüzyıl şairidir.*

1. "Mevlānā Le'ālī" (s.93:4)

Mevlānā Liḳāyī: *İstanbulludur. Bezzâzistân'da sahaflık yapan şairin hayatı hakkında biyografik kaynaklarda fazla bir bilgi yoktur.*

1. "Ve bu beyt Mevlānā Liḳāyīnüñ kendü eş'ārındandur." (s.127:6)

Mevlānā Luṭfī: *15.yüzyılda sahn-ı seman medreselerinde müderrislik yapmış alimdir. (ö.1494)*

1. "Mevlānā Lutfī" (s.54:25)
2. "Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī 'aleyhi's-selām mevlididür." (s.55:10)

Mevlānā Maḳāmī: *Yavuz Sultân Selîm'in doğu seferine katıldı ve bu sefer sırasında öldü. Makamlar konusundaki eşsiz bilgisiyle tanındı. Pek*

çok eser besteledi. Makamî mahlasını alışı da musikiye olan ilgisiyledir.

1. "Mevlānā Maḳāmī" (s.137:15)

Mevlānā Me'ālī: *(ö.1535-1536)II. Bâyezid devrinin ünlü bilgin ve kadılarından Mustafa bin Evhâdüddîn Yarhisarî'nin (ö.1505/6) oğludur.*

1. "Mevlānā Me'ālī" (s.110:9)

Mevlānā Meḥemmed Çelebi: *Edirne kadısıdır. (ö.1534)*

1. "Mevlānā Meḥemmed Çelebi" (s.60:17)

Mevlānā Melīḥī: *(ö.1494) Melîhî'nin asıl adı bilinmemektedir.*

1. "Mevlānā Melīḥī" (s.80:9)
2. "Ve bu ḳıt'a Mevlānā Melīḥīnüñ ṣıfat-ı meyde olan eş'ārındandur." (s.81:11)

Mevlānā Muḥyī: *Şair hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Pek çok yemek çeşidi bildiği ve iyi pişirdiği için devrinde Pilavcı Muhyî adıyla tanınırdı.*

1. "Mevlānā Muḥyī" (s.134:14)

Mevlānā Muḥyi'd-dīn Çelebi el-Fenārī: *Molla Fenari'nin torunu ve Sultan Selim'in kazaskeridir.*

1. "Mevlānā Muḥyi'd-dīn Çelebi el-Fenārī" (s.41:4)

Mevlānā Naḥīfī: *Asıl ismi Şemseddîn, mahlası Nahîfî'dir. Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid dönemi şairlerindendir.*

1. "Mevlānā Naḥīfī" (s.90:14)

Mevlānā Nāmī: *Üsküplüdür. Benli Memi lakabıyla şöhret buldu.*

1. "Mevlānā Nāmī" (s.147:6)

Mevlānā Naṣūḥī: *(ö.1537) Edirnelidir. Attâr-zâde Nasûhî olarak tanındı.*

1. "Mevlānā Naṣūḥī" (s.128:15)

Mevlānā Necātī: *(ö.1509) Necâtî'nin asıl adı kaynakların büyük kısmında Îsâ, Beyânî'de ise Nûh'tur*

1. "...civār-ı Raḥmāna rıḥlet gösterüp ḳurb-ı Ḥaḳda sākin olduḳda Mevlānā Necātī bāḳī 'ömrin merḥūm Sulṭān Bāyezīd nevvera'llāhu ḳabrehu ḥażretlerinüñ..." (s.96:10)
2. "Mevlānā Necātī" (s.95:24)

Mevlānā Nihālī: *(ö.1542) Yavuz Sultan Selim dönemi şairlerindendir.*

1. "Mevlānā Nihālī" (s.108:10)

Mevlānā Nihānī: *Anadolu vilâyetlerinden birinde doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Nihânî Çelebi olarak tanındı.*

1. "Mevlānā Nihānī" (s.133:21)
2. "Mevlānā Nihānī" (s.100:9)

Mevlānā Niḳābī: *(1533-34) Asıl adı Muhyiddin'dir. İznik'te doğdu. Hz. Muhammed soyundan gelen seyyidlerdendir.*

1. "Mevlānā Niḳābī" (s.162:17)

Mevlānā Niyāzī: *XVI. yüzyıl şairi. Acem Molla Hâfız'ın oğludur. Zekası ve ilmi birikimiyle çevresindekilerin takdirini kazandı. Özellikle Arapça'ya olan hakimiyeti meşhurdu.*

1. "Mevlānā Niyāzī" (s.168:1)
2. "Mevlānā Niyāzī" (s.117:12)

Mevlānā Niẓāmī: *Osmanlı dönemi din adamlarındandır.*

1. "Mevlānā Niẓāmī"(s.83:9)

Mevlānā Penāhī: *Rumelilidir. Sehî ve Hasan Çelebi Rumelili olduğunu belirttikten sonra şairin kişiliği hakkında "hoş yaratılışlı" ve "derviş karakterli" değerlendirmelerinde bulunurlar*

1. "Mevlānā Penāhī" (s.147:15)

Mevlānā Refīḳī: *(ö.1533) Şair, Yavuz Sultan Selim döneminde divan katipliği yapmıştır.*

1. "Mevlānā Refīḳī" (s.142:21)

Mevlānā Remzī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. Bursa'da doğdu. Asıl ismi Muslihiddin olup Remzî sanıyla tanınır. Gelibolu kadısı oldu.*

1. "Mevlānā Remzī" (s.161:13)

Mevlānā Riyāżī: *Şairin hayatı hakkında çok az bilgi vardır. Bursalıdır.*

1. "Mevlānā Riyāżī" (s.113:1)

Mevlānā Rūḥī: *(ö.1521-22)Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi'nin oğlu -Latîfî'ye göre torunu- olduğu için Müftî-zâde olarak anıldı.*

1. "Mevlānā Rūḥī" (s.167:5)

Mevlānā Sa'dī Çelebi: *Osmanlı Devleti'nin şeyhülislamlarındandır. (ö.1539)*

1. "Mevlānā Sa'dī Çelebi" (s.62:23)

Mevlānā Sa'dü'd-dīn: *14. yüzyıl'da yaşamış Fars mutasavvıf ve İslam düşünürü. (ö.1390)*

1. "Bir kimesne ki Mevlānā Sa'dü'd-dīn ile Seyyīd Şerīfden tercīḥ ideler aña medḥ ü ta'rīf ü taḥsīn ü tavṣīf ḥācet degül." (s.57:14)

Mevlānā Sa'dü'd-dīn-i Taftazānī: *14. yüzyıl'da yaşamış Fars mutasavvıf ve İslam düşünürü. (ö.1390)*

1. "Mevlānā Sa'dü'd-dīn-i Taftazānī ve Seyyīd Şerīf-i Cürcānī ḥażretlerinden tercīḥ ü terġīb iderler." (s.57:10)
2. "Mevlānā Sa'dü'd-dīn-i Taftazānī ve Seyyīd Şerīf-i Cürcānī ḥażretlerinden tercīḥ ü terġīb iderler." (s.57:10)

Mevlānā Sa'yī: *II. Bayezid devri şairlerindendir.*

1. "Mevlānā Sa'yī"(s.104:19)

Mevlānā Ṣadrī: *Asıl adı Sadrî olan şair, Meciklioğlu sanıyla tanınmıştır.*

1. "Mevlānā Ṣadrī" (s.111:8)

Mevlānā Sāḳī: *Asıl adı Alî'dir. Filibe'de doğdu. Kaynaklarda Peygamber soyundan geldiği bildirilmektedir.*

1. "Mevlānā Sāḳī" (s.107:16)

Mevlānā Sevdāyī: *Divan şairi. Şairden bahseden tek tezkire olan Heşt Behişt'in verdiği bilgiler çok sınırlıdır. Eğitimini tamamladıktan sonra müderrislik ve kadılık yapmıştır.*

1. "Mevlānā Sevdāyī" (s.114:1)

Mevlānā Seyyid Maḥmūd: *Mevlana Emiri'nin asıl adıdır.*

1. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında naḳībü'l-eşrāf olup Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānında āḫirete naḳl iden Mevlānā Seyyid Maḥmūddur." (s.64:17)

Mevlānā Seyyid Şerīf-i Cürcānī: *(ö. 816/1413) Arap dili, kelâm ve fıkıh âlimi.*

1. "Diyār-ı 'Acemde Mevlānā Seyyid Şerīf-i Cürcānī ḥażretleri ile şerīk olup şuġl itmişdür." (s.68:12)

Mevlānā Siḥrī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. Edirne'de doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Çok hızlı yazı yazan babasına Div-dest dendiği için Sihrî de Div-destoğlu sanıyla meşhur olmuştur.*

1. "Mevlānā Siḥrī" (s.153:19)

Mevlānā Ṣubḥī: *(ö.1548) Asıl adı Mustafa'dır. Babası Fatih devri tabiplerinden Reisületibbâ Sinan Çelebi'den dolayı Hekîm-zâde, Hekîm Sinân-zâde ve Hekîm Sinânoğlu olarak tanındı.*

1. "Mevlānā Ṣubḥī" (s.112:10)

Mevlānā Sun'ī: *(ö.1509-10) Kastamonulu divan şairlerindendir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Kaynaklarda ondan ittifakla "Necâtî Sun'î'si" olarak söz edilmiştir.*

1. "Mevlānā Sun'ī" (s.145:14)

Mevlānā Sühāyī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir.*

1. "Mevlānā Sühāyī" (s.133:3)

Mevlānā Sürurī: *Şehzade Mustafa çelebi sultan olduğunda onun hocalığını yapmıştır. Divan şairidir. (ö.1562)*

1. "Mevlānā Sürurī" (s.63:19)

Mevlānā Şāh Çelebi el-Fenārī: *Yavuz Sultan Selim dönemi kazaskerlerindendir.*

1. "Mevlānā Şāh Çelebi el-Fenārī" (s.39:19)

Mevlanā Şehdī: *Fâtih Sultân Mehmed dönemi şairlerindendir. Asıl adı Mehmed'dir. "Şeh-nâmeci Şehdî" olarak da tanınmıştır.*

1. "Mevlanā Şehdī" (s.85:10)

Mevlānā Şehīdī: *Asıl adı Kâsım'dır. Niksar'da doğdu. Seyyid Kâsım-ı Niksarî olarak tanındı. Hâşimî, yani Hz. Muhammed neslinden gelen seyyidlerdendir.*

1. "Mevlānā Şehīdī" (s.124:1)

Mevlānā Şemsī: *Sultân II. Murâd devri şair ve âlimlerindedir.*

1. "Mevlānā Şemsī" (s.76:3)

Mevlānā Şemsü'l-millet ve'd-dīn Müftī Aḥmed Çelebi: *Yavuz Sultan Selim döneminin din adamıdır ve Kanuni Sultan Süleyman döneminin şeyhülislamıdır. (ö. 1534)*

1. "Mevlānā Şemsü'l-Millet Ve'd-dīn Müftī Aḥmed Çelebi" (s.57:3-4-5)

Mevlānā Şerefe'd-dīn 'Alī Yezdī: *Muzafferîler sarayında görev yapan bir âlim ve şairdir ve aynı zamanda Mirza İbrâhim Sultan tarih yazıcılığını yapmıştır.*

1. "Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i 'Oŝmān'ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe'd-dīn 'Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ" (s.17:8-9)

Mevlāna Şevḳī: *Sultan II. Bayezid döneminin meşhur hattatlarındandır.*

1. "Ammā cevdet-i ṭab' ḳılletinden eş'ārı eḳall-i ḳalīl olmaġın Mevlāna Şevḳī laṭīfe yüzinden aña bu ḳıṭ'ayı didi." (s.113:15)
2. "Esnā-yı muṣāḥabetde laṭīfe-güne Mevlānā Şevḳī aña bir ḳıṭ'a didi." (s.126:12)

Mevlānā Şeyḫ 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī: *İranlı İslam alimi ve şair. 15. yüzyılında en iyi Fars şairlerinden ve önemli sufi şairlerinden biridir. (ö.1492)*

1. "Ve Mevlānā Şeyḫ 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī raḥmetu'llāhi 'aleyh Bahāristān

adlu kitābına ki Heşt-Ravża dirler." (s.57:21)

Mevlānā Şeyḫ İdrīs: *İdris-i Bitlisi ki kendisi Yavuz Sultan Selim zamanında kazaskerlik yapmıştır.*

1. "Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmān'ı tedvīn idüp yazan mevle'l-mevālī ekre-mü'l-e'ālī merḥūm Mevlānā Şeyḫ İdrīs oġlıdur ki sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine defterdār olmışdur." (s.45:22)

Mevlānā Şeyḫ İdrīs-i Bitlīsī: *Onbeş ve onaltıncı yüzyıl Osmânlı âlim ve devlet adamlarındandır. İkinci Bayezid zamanında Osmanlı ülkesine gelmiş ve sanat, siyaset gibi pek çok konuda önemli roller oynamıştır.*

1. "Mevlānā Şeyḫ İdrīs-i Bitlīsī raḥmetu'llāhi 'aleyh yazduġı Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānuñ altıncı cildinde ki Sulṭān Maḥmūd cildidür." (s.97:2)

Mevlānā şeyḫ Rūşenī: *(ö.1487) Memleketi olan Aydın iline nispetle şiirlerinde kullandığı Rûşenî mahlasıyla tanınan şairin asıl adı Ömer, lakabı Dede'dir.*

1. "Mevlānā Şeyḫ Rūşenī" (s.81:17)

Mevlānā Şeyḫī: *(ö. 887/1482-83) 15. yüzyıl divan şairlerinden biridir.*

1. "Mevlānā Şeyḫī" (s.68:6)
2. "Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev'-i beşer olmış degül." (s.69:17)
3. "Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn kitābı tercümesine mübāşeret idüp..." (s.69:21)
4. "...anlar daḫı Mevlānā Şeyḫīde ziyāde ẕekāvet ü feṭānet ve idrāk-i pāk görüp begenüp vezīr idinmek murād idindi." (s.68:22)
5. "Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli'i nā-müsā'id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine yitişüp ḳabri Germiyāndadur." (s.70:22)
6. "Mevlānā Şeyḫīnüñ vefātından ṣoñra Ḫusrev ü Şīrīni itmāma yitişdürüp beyāża bu çıḳarmışdur." (s.73:6)
7. "Mevlānā Şeyḫīye pey-rev olmış mesnevīsi güzel ve maṭbū' ve naẓmı laṭīf ü maṣnū' "(s.140:23)

Mevlānā Şeyḫoġli: *Germiyanoğulluları'nda nişancı ve defterdardır.*

1. "Mevlānā Şeyḫoġlı" (s.72:6)

Mevlānā Şīrāzī: *15. Yüzyıl şairlerindendir.Türkistan'dan doğmuştur. Ölüm tarihi belli değildir.*

1. "Mevlānā Şīrāzī" (s.74:9)

Mevlānā Türābī: *(ö.1524) Kastamonuludur. Asıl adı Şuayb'dır. Fatih Sultan Mehmed dönemi şairlerindendir.*

1. "Mevlānā Türābī" (s.120:13)

Mevlānā Vaṣfī: *15. yüzyıl divan şairidir.*

1. "Mevlānā Vaṣfī" (s.98:2)
2. "Mevlānā Vaṣfīnüñ bu ġazeli ser-āmed olan eş'ārındandur." (s.98:22)
3. "MEVLĀNĀ VEFĀYĪ" (s.28:17)

Mevlānā Viṣālī: *Asıl adı İsâ. Aydınlıdır. Ailesi ve eğitimi üzerine bilgimiz yoktur. II. Bayezıd ve Yavuz Selim zamanlarında Edirne'de Saray-ı Âmire hocalığı yaptı.*

1. "Mevlānā Viṣālī" (s.114:11)
2. "Ve bu maṭla' Mevlānā Viṣālī eş'ārındandur ki ẕikr olınur." (s.115:1)

Mevlānā YaḲīnī: *Yakînî, Yavuz Sultan Selim, Kânunî Sultan Süleyman ve II. Selim devirlerini yaşamış bir zattır.*

1. "Mevlānā Yaḳīnī" (s.148:13)

Mevlānā Yūsuf Şeyḫī: *15. Yüzyıl şairlerindendir. (ö.1431)*

1. "Ḫusrev ü Şīrīn ṣāḥibi Mevlānā Yūsuf Şeyḫīnüñ aḳrabāsındandur." (s.54:4)

Mevlānā Ẓahīr: *(ö. 598/1201) İranlı kaside şairi.*

1. "Ve naẕım bābında bir mertebededür ki ḳaṣīdesin Mevlānā Ẓahīr ü Selmān görse müteḥayyir ḳalup ma'āni-i cevāhir-i niẕām ve..." (s.47:3)

Mevlānā Zülālī: *Sehi Bey'in tezkiresinden hareketle şairin 16. yüzyılda yaşadığı tahmin ediliyor.*

1. "Mevlānā Zülālī" (s.99:22)

mevlānā-yı mezbūr: *Adı geçen hazret.*

1. "Aṣlda Mevlānā-yı mezbūr Rūmīdür." (s.86:11)

mevle'l-mevālī: *Efendilerin efendisi.*

1. "Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmān'ı tedvīn idüp yazan mevle'l-mevālī ekre-mü'l-e'ālī merḥūm Mevlānā Şeyḫ İdrīs oġlıdur ki sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥaẓretlerine defterdār olmışdur." (s.45:20)

mevleviyyet: *Ululuk.*

1. “Ḥilye-i ḥikmet ve zīnet-i faẕīlet ile mümtāz ve anda olan faẕīlet ve mevleviyyet degme kimsede olmaz.” (s.61:12)
2. “...ṣıfāt-ı münīfleri müzeyyen ü muḥallā ḳılınup ma‘ārif çevgānı ile mevleviyyet ṭopını evc-i sipihr-i a‘lā ve ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnāya iletmişlerdür.” (s.52:23)
3. “Faẕl u kemāl ile memlū envā‘-ı ma‘ārifle ṭopṭolu eş‘ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış.” (s.45:25)
4. “Faẕlı vü mevleviyyeti beyne’l-mevālī ve’l-ahālī ma‘lūmdur.” (s.61:10)

mevlid: *Doğum yeri.*

1. “Mevlidi Berġamadur.” (s.99:5)
2. “Mevlidi Ḳasṭamonıdur.” (s.104:5)
3. “Mevlidi Edirnedür.” (s.95:27)
4. “Mevlīdi Edirnedür.” (s.102:3)
5. “Mevlidi İstanbuldur” (s.167:7)
6. “Mevlidi Edirnedür.” (s.137:4)
7. “İsmi Baḫşī mevlidi Balıkesredendür.” (s.139:24)
8. “İsmi Dervīş mevlidi İstanbuldur.” (s.163:14)
9. “Mevlidi Burusadur.” (s.161:14)
10. “Mevlidi İstanbuldur.” (s.171:2)
11. “Mevlidi İznīḳ ismi Muḥyi’d-dīndür.” (s.162:19)
12. “Mevlidi Edirnedür.” (s.148:15)
13. “Mevlidi İzniḳdür.” (s.111:10)
14. “Mevlidi Ṭrabzondur” (s.165:3)
15. “Mevlidi Tuna yalısında olan Nigbolı-nām ḳal‘adur” (s.140:15)
16. “Mevlidi Burusadur.” (s.108:11)
17. “Mevlidi Ḳonya şehridür.” (s.83:11)
18. “Mevlidi Edirnedür.” (s.151:16)
19. ”Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:13)

mevrid: *Bir kimsenin veya bir şeyin eriştiği, varıp ulaştığı yer, varılacak ulaşılacak yer, yol.*

1. “...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:21)

mevṣūf ol-: *Nitelenmek, vasıflanmak.*

1. "Dīvānı meşhūr-ı āfāk ve kendüsi mekārim-i aḫlāḳ ile mevṣūf olmışdur." (s.97:13)

mevṣūf: *Vasıflanmış, vasfolunmuş.*

1. "...muttaṣıf vecīh ve iḥsān u birr ile mevṣūf elṭāf-ı 'ām ile aña kimse şebīh olıbilmek yoġidi." (s.40:7)
2. "Emsāl ü aḳrān arasında ehliyyet ile mevṣūf faẕilet ü ẕekāvet ile ṭanbūr-nevāz ve 'ilm-i mūsıḳīde tamām-ı imtiyāz bulmış." (s.177:14)
3. "Envā'-ı faẕāyille ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyille mevṣūf fāzıl-ı cihān ve kāmil-i devrān 'ilm-i ḥikmetde ser-āmed ve..." (s.58:8)
4. "Eş'ār-ı vāfire ve ḳasāyit-i mütekāsire ile mevṣūf ṣāḥib-dīvān ve mefḫar-ı aḳrān naẕmı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel kimesnedür." (s.102:5)
5. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẕāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı..." (s.70:28)
6. "Maḥrūsa-i Edirnede müderris olmış ehliyet ile ma'rūf ve kemāl-i ma'rifet ile mevṣūf kimesnedür." (s.162:1)
7. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur." (s.41:8)
8. "Ṭopuḳlu dimekle mevṣūf bir maḥbūba ta'aṣṣuḳ itmiş anuñ yolına niçe dünyā beẕl eyleyüp..." (s.158:23)
9. "Eş'ārı 'ışḳ-āmīz ve ġazeliyyātı ḫayāl-engiz ṣalāḥ-ı nefs ile ma'rūf ve ḥüsn-i ḫulḳ ile mevṣūf ḥaccü'l-ḥarameyn ṣāliḥ ü mütedeyyin kimesnedür." (s.136:13)
10. "...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma'rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i bālāsına ḫil'at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa'ādetine 'alem ü ṭırāz olmışdur." (s.34:13)
11. "Beyne'n-nās ma'rūf ve rindān arasında mevṣūfdur." (s.151:8)
12. "Ẕekāvet ü fetānet ile ma'rūf u mevṣūfdur." (s.54:6)

mevt: *Ölüm, vefat.*

1. "Ve müftī Sa'dī Çelebi mevtine daḫı tārīḫ bunı dimişdür." (s.150:12)

mevt ir-: *Ölümün gelmesi, ecel.*

1. “Vize ḳāḍīsı iken mevt irüp Vizede fevt oldı .” (s.103:18)

mevzi‘: *Yer, mahal.*

1. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dīlāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:10)

mevzūn: *Vezinli, ölçülü.*

1. ”Naẕmı mevzūn u işārātı şerīf” (s.71:20)

mey: *Şarap, bâde.*

1. “Hīç ele māl-i yetīm ile mey almalı degül” (s.88:11)
2. “Sāḳiyā mey vir ki bir gün lālezār elden gider” (s.16:10)
3. “Ṣofīlenüp raḳībüñ mey içmezem dir idi” (s.99:20)
4. “Ger birin al diseler saña mey al mālı degül” (s.88:12)
5. “Ezelden mey ta‘alluḳ bağlamışdur ġālibā cāne” (s.103:5)

mey al-: *İçki almak.*

1. “Dil-berlere mey almaġa mey-ḫānecilerden” (s.138:11)

mey ü cām: *Şarap ve kadeh.*

1. “Egleyen göñlümi gerçi mey ü cām olsa gerek” (s.180:18)

meydān: *Düz, açık ve geniş yer, açıklık, alan; savaş alanı.*

1. “Ba‘dehū Mīr ‘Alī Şīr ki bu fennüñ mīşeyistānında bebr-i peleng-efgen ve bu ṭarīḳuñ meydānında şeh-süvār-ı cerb-suḫandur...” (s.4:29)
2. “Ve ‘alā ālihī ve aṣḥābihī ki her biri fażīlet meydānınuñ çāpük-süvārı...” (s.3:25)

meydān-ı ‘ışḳ: *Aşk meydanı.*

1. “Meydān-ı ‘ışḳ içinde dilā-verlik eyledi” (s.164:14)

meydān-ı beyān: *Söz meydanı.*

1. “...Kelīle ve Dimne ve Ḫallakānī ṣāḥibleri ki her biri ‘ilm ü ma‘rifet ṭopın feṣāḥat u belāġat çevgānı ile meydān-ı beyānda evc-i fażl u kemāl ve...” (s.46:24)

meydān-ı ḥüsn: *Güzellik meydanı.*

1. “Meydān-ı ḥüsn içinde iki pehlevān gibi” (s.117:3)

meydānı yalıñuz bul-: *Kendisine mâni olacak kimse bulunmadığı için aşırı davranışlarda bulunmak, bir şeyden çekinmemek.*

1. "İy dirīġā yalıñuz buldı deli meydānı" (s.43:18)

meyḫāne: *Meyhane, içki içilen yer.*

1. "Mey-ḫānede ol iti gördüm yalanı çıḳdı" (s.99:21)
2. "Gözlerüm ḳan aḳıdur bezmüñe meyḫāne gibi" (s.157:3)
3. " 'Aceb mi ehl-i 'irfānuñ yiri olursa mey-ḫāne" (s.103:4)

meyḫāneci: *Meyhaneci; meyhane işleten kimse.*

1. "Dil-berlere mey almaġa meyḫānecilerden" (s.138:11)

mey-i meyl: *Aşk şarabı.*

1. "Varmayam şol bezme kim anda mey-i meyl içmeyem" (s.148:11)

mey-i nāb: *Halis, arı duru, saf şarap.*

1. "Nitekim rāz-ı pinhānı mey-i nāb āşikār eyler" (s.177:19)

mey-i nāz: *Naz şarabı.*

1. Mey-i nāz ile mest olmış durur kim ol perī-çehre" (s.47:15)

mey-i ṣāfī: *Saf şarap.*

1. "Yine rindāne mey-i ṣāfīyi nūş itmek içün" (s.89:3)

meykede: *Meyhane, içki içilen yer.*

1. "Ḫoşā ki meykede küncinde bir yataġum ola" (s.61:20)

meyl eyle-: *Yönelmek, eğilimli olmak; gönül vermek, alaka göstermek.*

1. "Kendüsi yeñiçeri 'ulūfesine mutaṣarrıf iken ferāġat eyleyüp 'ilme şurū' idüp taṣavvufa meyl eyledi." (s.171:14)
2. **"** 'Ulūm -ı ẓāhire sa'y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik 'ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi." (s.66:13)
3. "Āḫır ferāġat idüp taṣavvufa meyl eyledi." (s.149:8)
4. "...ahālī-i kirām derecesin bulmışken ṣalāḥiyyet cānibine meyl eyleyüp..." (s.54:28)

meyl it-: *Eğilim göstermek.*

1. " 'İlme meşgūl iken ferāġat idüp sipāhīlıġa meyl itdi." (s.142:10)

2. “Sonradan taṣavvufa meyl itdi.” (s.157:20)
3. “Soñradan ferāġat iḫtiyār idüp ticārete meyl itdi.” (s.146:17)
4. “Meyl itme sīme olma bahāda ḫaẕef gibi” (s.163:11)
5. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp ṣa‘ir olmış ḫoş-ṭab‘ taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür.” (s.176:18)
6. “Şi‘re meyl itmiş ra‘na güzel eş‘ārı ‘āşıḳāne ve müntehābı bī-bedel güftārı var.” (s.182:6)

meyl ü maḥabbet eyle-: *Sevgi beslemek.*

1. “Sulṭān Meḥemmed ḥażretlerine niçe yıl nişāncı olup ‘izz ḥużūrında ol bulduġı i‘tibārı bir nişāncı bulmamışdur.” (s.29:3-4)

meyl: *Eğilim, ilgi, alaka.*

1. “Taṣavvufa meyli artuḳ olup Şeyḫ Vefā ḳāyim-maḳāmı olan ‘Ali Dededen tevbe itmiş dervīş-nihād cüvān idi.” (s.148:25)
2. “Meyli baña devlet işiginde erkānuñ yine” (s.164:2)

meyli eyle-: *Meyillenmek, bir işi yapmaya istekli olmak.*

1. “Ḫāṭırın ṣordı eyledi meyli” (s.181:20)

Meylī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir.*

1. “Meylī” (s.156:3)

meyyit: *Cenaze.*

1. “...gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler.” (s.18:13)

mezāda vir-: *Mezada çıkarmak, koymak. Açık artırma yoluyla bir malı satışa çıkarmak.*

1. “Bir rīḫte ile miski virdi ṣaçuñ mezada” (s.178:9)

meẕāhib-i ma‘ārif: *İlim mezhepleri.*

1. “Ve kendüsi niçe zamān ḫızāne-i ‘āmīre kātiblerinden olup çok ma‘ārife mālik ṣāḥib-ma‘rifet meẕāhib-i ma‘ārife sālik‘ ḫoş-ṭab‘ kişidür.” (s.145:8)

mezār: *Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.*

1. “Mezārı İstanbulda kendü cāmi‘inde olan türbededür.” (s.27:22)
2. “Mezārı Aydın ilinde yine kendü vilāyetinde Pavra-nām ḳaṣabadandur.” (s.128:9)

3. “Mezārı Selānikdedür.” (s.31:10)
4. “...ḫāne-i ‘aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü’l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür.” (s.143:5)
5. “Mezārı İstanbuldadur.” (s.105:21)
6. “Mezārı İstanbulda Balāṭ cānibinde kendüsi binā itdügi mesciddedür.” (s.39:9)
7. “Mezārı Edirnededür.” (s.78:2)
8. “Mezārı İstanbulda Şeyḫ Vefā mescidi ḳurbında Necātī merḥūm merḳadı olduġı tekyededür.” (s.53:16)
9. “Mezārı Şeyḫ Vefā tekyesi ḳurbındadur.” (s.96:12)
10. “Mezārı İstanbulda Edirne ḳapusında Emīr Buḫārī tekyesi ḳurbındadur.” (s.112:2)
11. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin iḥsān idüp ḫiẓmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur.” (s.104:11)
12. “Felāket ile ‘ömri āḫire yitişüp İstanbul Dārü’ş-şifāsında fevt olup mezārı Ġalaṭa cānibindedür.” (s.101:3)
13. “Mezārı İstanbuldadur.” (s.141:24)
14. “Mezārı Ḳıyıḳ cānibindedür.” (s.145:20)
15. “Mezārı Burusadadur.” (s.26:10)
16. “Ḳırḳ Ḳilisā ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup civār-ı Ḥaḳda mesken ṭutup mezārı Ḳırḳ Kilisādadur.” (s.114:5)
17. “Allāh emrine varup mezārı Edirnededür.” (s.127:14)
18. “Mezārı İstanbulda kendüsi binā itdügi cāmi‘ -i şerīf ve medrese-i laṭīf ḥaremindedür.” (s.37:12)
19. “Mezārı İstanbulda Ġalaṭa yaḳasındadur.” (s.137:10)
20. “İstanbulda Allāh emrine varup mezārı Şeyḫ İlahī tekyesindedür.” (s.93:17)
21. “Ve mezārı levḥasına tārīḫ-i meẕkūr ile kendü eş‘ārından bu beyti faḳīr müsennā ḫaṭṭ ile yazdurdum.” (s.96:17)
22. “Mezārı andadur.” (s.140:17)
23. “Mezārı Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī raḥmetu’llāhi ‘aleyh cānibindedür.” (s.55:31)
24. “Ṣalāḥa māyil ve rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl Malġara ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup mezārı Malġaradadur.” (s.98:11)
25. “...mezārı İstanbulda Ḳırḳçeşme maḥallesinde kendü binā itdügi mesciddedür.” (s.102:19)

26. “Mezārı Edirnede babası mekteb-ḫānesindedür.” (s.45:7)
27. “Ṣaḥında müderris iken fevt olup mezārı İstanbulda Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī civārındadur.” (s.54:8)
28. “Mezārı Galaṭa yaḳasında tersḫāneler ḳurbında kendü olduġı evindedür.” (s.91:27)
29. “Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda’l-lahu ta‘ālā ilāāḫiri’d-devrān Baġdād cānibine sa‘ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Baġdādda fevt olup mezarı Baġdāddadur.” (s.138:5)
30. “Bi’llāh mermer ile yapasuz mezārını” (s.96:21)
31. “Anuñ içün mezārum üstinde” (s.126:1)
32. “Mezāruma çemenüm örte bir yeşil ḫārā” (s.175:9)
33. “Ṣūsenler oldı dāyiresinde mezārumuñ” (s.112:18)

mezbele dök-: *Çöp dökmek, çöp atmak.*

1. “Ol işden ferāġat idüp ol eṭrāfda olan maḥalle ḫalḳı ol zamāndan berü o ḳuyıya mezbele dökerler.”(s.75:14)

mezbūr: *Bahsedilen, anılan.*

1. “Bu sebeble her zamānda ṣaḥāyif-i rūzgār ve ṣafāyıḥ-ı naḳş u nigārda bunlaruñ nāmı meşhūr ve eş‘ārı mezbūrdur.” (s.4:15)

meẕheb ü millet: *Mezhep ve mllet.*

1. “Meẕheb ü millet ṣorar zāhid baña bilmez mi kim” (s.128:14)

meẕheb: *Gidilen, benimsenen yol.*

1. “Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu’llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi‘ār ve taḳvāyı disār idindi.” (s.66:14)
2. “Mīr Efendi bendesiyem meẕhebümdür ḥubb-ı Āl” (s.67:3)

meẕheb: *Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri.*

1. “Meẕhebi yitirmegil zinhār imāmīler gibi” (s.92:11)

meẕheb-i şi‘r: *Şiir yolu.*

1. “...meẕheb-i şi‘re bilece ẕāhib olmışlardur.” (s.139:16)

meẕheb-i taṣavvuf: *Tasavvuf yolu.*

1. “Meẕheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣīfiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan

ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i'timād idüp gönderdi." (s.141:20)

meẕkūr: *Sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan, söylenen.*

1. "Eş'ārı ḫalḳ içinde meşhūr ve ġazeliyyātı ehl-i dil yārān arasında meẕkūr ve bu ebyāt anuñ eş'ārındandur." (s.160:1)
2. "Tevārīḫ içre küllī meẕkūr u mesṭūrdur." (s.19:28)
3. "esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş'ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş'ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup" (s.9:18)
4. "Eş'ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir beyne'n-nās dīvānı meşhūr ve ebyātı meẕkūrdur." (s.72:5)
5. "Cān-bāz dimekle meẕkūrdur." (s.132:16)
6. "Ḥekīm Sinānoġlı dimekle meẕkūrdur." (s.112:11)
7. "Faẓl u ehliyyeti beyne'l-mevālī meẕkūrdur" (s.38:1)
8. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye'de Çelebi Sulṭān olduḳları tārīḫde anda çoḳ muṣāḥabet vü müvāneset itmişdür." (s.38:1)
9. "Ḳaṣāyidi laṭīf ü dil-peẕīr ve ġazeliyyātı ḫoş-āyende vü bī-naẕīr dīvānı meşhūr ve ebyātı ehl arasında meẕkūrdur." (s.77:6)
10. "Tütünsüz Aḥmed Beg dimekle meşhūr u meẕkūrdur." (s.49:25)

Mışr Seferi: *Yavuz Sultan Selim'in 1516-18 yılları arasında Mısır'a düzenlediği sefer.*

1. "Mışr seferinde düşen Ḫādim Sinān Paşanuñ dīvān kitābetin iderdi." (s.150:2)

Mışr: *Mısır ülkesi.*

1. "Ṣorarsañ tuḥfesi Mışruñ şekerdür" (s.82:22)
2. "Ve andan ġayrı Mışr üstine varup Dāvud peyġāmber 'aleyhi's-selām türbesi üstinde sulṭān-ı Mışr olan Ḳanṣav Ġavrī ile muḳābil olup..." (s.19:20)
3. "Ki bir alçaḳ ḳulıdur Mışr'a sulṭān" (s.8:15)
4. "...merreten ba'de uḫrā Mışra gelüp ceng idüp anlar daḫı şınup Sulṭān Tumān Bay ṭutulup..." (s.19:26)

5. “Dāmen-i dildārı ḳo var Mıṣra sulṭān ol yüri” (s.179:20)
6. “Mıṣrda Bāb-ı Züveyle öñinde boğazından aṣdılar” (s.19:27)

mıṣr-ı ḥüsn: *Güzellik ülkesi.*

1. “Mıṣr-ı ḥüsnüñde ki güm ḳıldı göñül cān u seri” (s.119:10)

mī lālegūn kend: *Lale renkli yapmak.*

1. “Vay an zeman deçehre ze mi lalegun kend” (s.21:19)

mī neḫorde: *Yemiyor.*

1. “Şuhi ki mi nehorde dil-i halk hun kend” (s.21:18)

mī pūşem: *Gizliyorum.*

1. “Zehmha-i sine em ez gayr mi poşem be dag” (s.21:11)

mi‘yār it-: *Ayarlamak.*

1. “...pāk-idrāk nev-cüvān yigitler ki her biri suḫan-perdāz ve leṭāyif-nüvāz olup söz veznesin mi‘yār itmekde...” (s.186:1)

mi‘yār-ı feṣāḥat: *Fesahat terazisi.*

1. “Mi‘yār-ı feṣāḥatde ṣāḥib-‘ayār suḫan-senc gevher-zā ve...” (s.95:11)

mi‘yār-ı kelām: *Kelamda otorite.*

1. “Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma‘rifet fażıl netāyic-i ṭab‘ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi‘yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve...” (s.63:12)

micmer: *İçinde tütsü yakılan kap, tütsü kabı, buhurdan.*

1. “Micmer görüben sūzumı içi oda yandı” (s.80:22)

midād: *Mürekkep.*

1. “Midād gibi siyah-rū ḳalem gibi meksūr” (s.65:12)

Midilli-nām: *Midilli isimli. Midilli Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda bulunan bir yerleşkedir.*

1. “Aḳdeñizde olan Midilli-nām cezīre ḳal‘asındandur.” (s.179:4)

midye: *Yassı solungaçlı yumuşakçalardan, denizlerde kayalara, taşlara tutunarak, tatlı sularda ise dip çamuruna veya kuma gömülerek yaşayan, eti lezzetli, kabuklu ve omurgasız hayvan.*

1. “Ḳulaġı midye vü ḳuyruġı aḫtapot balığı” (s.89:15)

Miftāḥ: *Miftâhu'l-ulûm ya da bilinen adıyla Miftâh, Ebû Yakub es-Sekkâkî'nin (ö. 626/1229) Arap grameri ve belagatine dair eseridir.*

1. "Miftāḥ ile Mişbāḥa vü Muḫtārı n'idersin" (s.136:11)

mīġ:*Sis, matem elbisesi.*

1. "Māh-ı 'ıyşumdan ḳaçan ḳaṭ' ola mīġ" (s.77:20)

mihmān ol-: *misafir olmak.*

1. "Ġurbetde seyrān eyleyüp mihmān olayın bir zamān" (s.23:12)

mihmān: *Konuk, misafir.*

1. "Be-ġāyet key yazuḳdur kim kişi incide mihmānı" (s.136:23)

miḥnet ü belā: *Sıkıntı ve eziyet.*

1. "Yatur uş miḥnet ü belāda daḫı" (s.70:5)

miḥnet: *Acı, sıkıntı, bela.*

1. "İy dil-i ḫaste meger miḥnet ocağında idüñ" (s.84:14)
2. "Devlet isteyü buldı miḥnetler" (s.70:9)

mihr ü eşfāḳ: *Merhamet ve şefkat.*

1. "Monlā Velīyyü'd-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ gösterüp ḥabsden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür." (s.77:17)

mihr ü maḥabbet: *Sevgi ve muhabbet.*

1. " 'Ömrümüz ḥāṣılını mihr ü maḥabbet bilelüm" (s.79:10)

mihr ü māh: *Güneş ve Ay.*

1. "Beñzetme mihr ü māhı felekde cemālin" (s.28:5)

mihr ü vefā: *Sevgi ve dostluk.*

1. "Cevri 'ādet idinür mihr ü vefāyı gözlemez" (s.135:8)

mihr: *Güneş.*

1. "Cān u göñülde lāleleyin mihr dāġı var" (s.28:2)

miḥrāb: *Cami ve mescitlerin kıble tarafındaki duvarına açılan oyuk, imamın durduğu yer.*

1. "Sücūd itdükçe miḥrāba seni yād itdügüm budur" (s.132:3)

mihr-i 'ālem-tāb: *Alemi aydınlatan güneş.*

1. "Mihr-i 'ālem-tābdan yaḳar çerāġı cāmumuz" (s.63:7)

mihr-i cihān-ārā: *Cihanı süsleyen güneş.*

1. "Kim felekde reşk ider mihr-i cihān-ārā aña" (s.153:9)

mihr-i enver: *Parlak güneş.*

1. "Anuñ re'y-i münīri mihr-i Enver" (s.7:1)

Mihrī Ḫatun: *(ö.1514-15) Divan Edebiyatı kadın şairlerindendir II.Bayezid'in şairlerindendir.*

1. "Mihrī Ḫatun" (s.159:18)
2. "Dir ki Mihrī gibi sen daḫı giriftār olasın" (s.160:11)

mihr-i münevver: *Aydınlık güneş.*

1. "Bu cem'iyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri sa'ādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i 'ışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm." (s.95:23-24)

mihr-i münīr-i cihān-ārā: *Cihanı süsleyen ışık saçan güneş.*

1. "...ḳufl-güşā-yı ḫazīne-i nā-mütenāhī 'ışḳ deryāsı ṣadefinüñ dürr-i yektāsı ve ma'rifet kevkebinüñ mihr-i münīr-i cihān-ārāsı..." (s.139:20)

mihr-i vaḥdet: *Birlik güneşi.*

1. "Mihr-i vaḥdetden yüzüñde maṭla'-ı envār var" (s.79:19)

mihrī: *Aşk.*

1. "Mihrüm ki oldı 'āleme rūşen güneş gibi" (s.37:18)
2. "Sīnede mihrüñ çerāġını uyandurdum yine" (s.137:12)
3. "Biz ki cism içre senüñ mihrüñi cān eylemişüz" (s.89:1)

mihter: *Büyüklük, ululuk.*

1. "...cümlenüñ mihteri ve bu ṭabaḳanuñ ser-defteri merḥūm..." (s.24:26)
2. "Bu cem'iyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri sa'ādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i 'ışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm." (s.95:22)

miḳdār: *Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilme durumu, nicelik, derece.*

1. "Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda itdügi ġazāları naẕm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi." (s.92:20)

2. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin naẓm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu‘ merġūb ve maṣnū‘ itmişdür.” (s.57:17)
3. “Mesnevī üslūbına kūşiş itmiş ṭarz-ı mesnevīde onbeş biñ beyt miḳdārı naẓmı var.” (s.163:18)
4. “Beşyüz miḳdārı ḳaṣāyidi ve üç bin ġazeli ve mesnevī ṭarzında Şem‘ ü Pervāne adlu bir kitāb diyüpdür.” (s.139:25)
5. “...biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān ḥażretlerine iledüp ‘arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve...” (s.69:23)
6. “Ve Kemāl Re’īs deryā yüzinde itdügi ġazāları naẓm idüp on biñ beyt miḳdārı mesnevī üslūbında yazup kitāb itmişdür.” (s.91:26)
7. “Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabba‘larından beşyüz nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var.” (s.82:8)
8. “Ṣoñradan Aġras medresesin ṭaleb idüp ol medreseden bedel bir miḳdār kendüye oturaḳ aḳça itdürüp...” (s.109:20)
9. “Bir miḳdār anda pādişāhlıḳ idüp soñradan Sulṭān Bāyezīd ile muḳābil olup ceng idicek” (s.18:9)
10. “Bu beytden fehm olundı ki didüklerinden bir miḳdār eser var.” (s.34:4)
11. “Dilinde bir miḳdār lükneti var idi” (s.114:13)
12. “Her biri ol eş‘ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şu‘le-i āteş-i ‘ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi .” (s.11:15)
13. “Bi’ż-żarūrī ‘ışḳ āteşin eş‘ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün anlardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş‘ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra‘nādur yazup dīvān itmişlerdür” (s.20:3)
14. “İstanbul’un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi.” (s.23:14)

miḳdār-ı ẕerre: *Zerre kadar, çok az, hiç mi hiç.*

1. “Miḳdār-ı ẕerre görmedüm andan nişāne ben” (s.165:22)

miknet: *Kuvvet, kudret, güç.*

1. “Egerçi bu ‘abd-i żaʻīf-i ḳalīlü’l-biżāʻa ve bende-i naḥīf-i eḳallü’ṣ-ṣınāʻada çoḳ ol mertebede miknet ve ol derecede ḳudret yoġ idi” (s.5:16)

milket-i devlet: *Çok zengin , malı mülkü çok.*

1. “Ne millet milket-i devlet ne devlet devlet-i ḳayṣer” (s.74:6)

milket-i rūm: *Osmanlı ülkesi.*

1. “Didi kim milket-i Rūma Ḫıṭādan armaġandur bu” (s.87:21)

milketin al-: *Mülk almak, memleket fethetmek.*

1. “Ḫātem-i laʻli ḫaṭıyla aldı cānān milketin” (s.147:13)

milk-i dil: *Gönül ülkesi.*

1. “Milk-i dil sensüz şehā yıḳıldı vīrān oldı gel” (s.129:6)

milk-i fenā: *Yokluk ülkesi.*

1. “Şāhum egerçi milk-i fenā pādişāhıyuz” (s.173:4)

millet: *Bir dine, bir kavmiyete mensup topluluk.*

1. “Ne millet milket-i devlet ne devlet devlet-i ḳayṣer” (s.74:6)
2. “Lāʻubālī ʻāşıḳam dīvānelerdür milletüm” (s.128:15)

mine’l-‘ayş: *Yaşamaktan.*

1. “Ḫuz mine’l-‘ayşi naṣīben ve mine’l-‘ömri niṣāb” (s.83:22)

mine’l-‘ömr: *Hayatından.ömründen.*

1. “Ḫuz mine’l-‘ayşi naṣīben ve mine’l-‘ömri niṣāb” (s.83:22)

minnet: *Bir iyiliğe karşı şükran duyma.*

1. “Ḥaḳḳa minnet kim bu silk-i gevheri” (s.71:15)
2. Ḥaḳḳa minnet yazup bu evrāḳı (s.188-20)

Mīr ‘Alī Şīr: *15. asır Çağatay Sahası şairi olan Ali Şir Nevai.*

1. “Baʻdehū Mīr ʻAlī Şīr ki bu fennüñ mīşeyistānında bebr-i peleng-efgen ve...” (s.4:30)

Mīr Efendi: *Emir Sultan ((ö. 833/1429 [?]): Bursalı meşhur sûfî, Yıldırım Bayezid’in damadı.*

1. “Mīr Efendi bendesiyem meẕhebümdür ḥubb-ı Āl” (s.67:3)

Mīr Nevāyī: *(ö.1501) Klasik Çağatay edebiyatının tesirleri Osmanlı edebiyatı sahasında da devam etmiş en büyük şairi; devlet adamı.*

1. “Ve eş‘ārı Mīr Nevāyī üslūbında Çaġatay dilincedür.” (s.168:9)

Mīr Selmān: *(ö.1387) Asıl olarak Süleyman Şah namıyla bilinen Germiyanoğulluları'nın beyidir.*

1. “Nesl-i ‘Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab‘-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī‘at-ı şi‘riyye fehm itmegin şi‘re sevḳ itmiş.” (s.68:17)
2. “Mīr Selmān fevtinden ṣoñra merḥūm Sulṭān Murād Ḫan-ı Ġāzī raḥmetu’llāhi ‘aleyh muṣāḥabet-i şeref -baḫşları ile münāsebet idüp...” (s.68:19)

Mīr Süleymān: *Germiyan Beyi Süleyman Şah.*

1. “Her gāh Mīr Süleymān Şeyḫī ile müşā‘are itdürüp eş‘ār didürdür idi.” (s.71:6)

Mīr Süleymān:*Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman.*

1. “Ve Mīr Süleymān ismine Çeng-nāme nām bir kitāb yazmışdur.” (s.73:16)

mir’āt-ı ḳalb: *Kalp aynası.*

1. “...rūzgār-ı ba‘īd ile riyāżet çeküp şeyḫüñ terbiyetlerine muḳārin olup āyīne-i ṭabi‘ātı mücellā ve mir’āt-ı ḳalbi muṣaffā olup...” (s.82:1)

mīr-i ṣāḥib-devlet: *Devlet sahibi padişah.*

1. “İy şehinşāh-ı cihānum mīr-i ṣāḥib-devletüm” (s.128:12)

mīrī: *Devlete ait, devlet hazinesine mensup.*

1. “Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi.” (s.29:5)

mīrzāde: *Beyzâde, bey oğlu demek olan ve İranlılar ile Türk boyları içinde daha çok Timur sülalesi tarafından kullanılan asalet unvanı.*

1. “Ve Ḫorasān mīrzādelerinden sa‘ādet-penāh vilāyete bārgāh Emīr Devletşāh ki zīver-i dāniş ü fazīlet ile ārāste ve...”(s.4:23)

misāl:*Benzer.*

1. “Ve mesnevī ṭarzında daḫı Leylī vü Mecnūn naẕmına çoḳ kūşiş idüp naẕmı dürr-i meknūn misāl idi.” (s.27:5)
2. “Eller üzre ṭutuldı ḫāme misāl” (s.143:13)

3. “Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı” (s.10:3)

Miṣbāḥ: *Mutarrizî'nin (ö. 610/1213) Arap gramerine dair eseri.*

1. “Miftāḥ ile Miṣbāḥa vü Muḫtārı n’idersin” (s.136:11)

misk: *Misk, güzel koku.*

1. “Çīn-i zülfüñ miske beñzetdüm ḫaṭāsın bilmedüm” (s.26:18)
2. “Ṣaçuñ miski ile ‘anber ḳarışmış” (s.50:5)
3. “Bir rīḫte ile miski virdi ṣaçuñ mezada” (s.178:10)

miskīn: *aciz, zavallı.*

1. “Derdā ki ādemoġlı miskīn nişān imiş” (s.49:19)

miskīn: *Misk kokulu.*

1. “Gül-i ter üzre miskīn kāküli var” (s.31:24)
2. “Şöyle ṣaḳınur o miskīn cān evidür ṣanasın” (s.101:11)
3. “Çīn u Māçīne iletdi düzdi miskīn būyını” (s.177:2)

mīşestān: Meşe *ormanı.*

1. “...‘ışḳ mīşestānında şīr-i ġazāl-efken ve ba‘żı mecmū‘a-i ḥüsni ḫatm idüp bu ṭarīḳde nev-niyāz olan cerb-suḫan yigitlerdür.” (s.161:8)
2. “Ba‘dehū Mīr ‘Alī Şīr ki bu fennüñ mīşeyistānında bebr-i peleng-efgen ve...” (s.4:28)

miyān: *Ortada.*

1. “Ve bu miyān maṭla‘ Sulṭān Bāyezīd merḥūma didügi ḳaṣīdedendür.” (s.97:7)

mizac: *Tabiat, huy.*

1. “Sāye-perver nāzük-mizāc zindān havāsına müteḥammil olmayup çıḳduġı gibi birḳaç günden ṣonra mizācı münḥarif olup...” (s.77:29)

mizāc-ı şerīf: *Padişahın huyu, mizacı.*

1. “...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa‘āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi.” (s.29:21)

mīzān: *Terazi.*

1. “...ṣāḥib-‘ayār gevher -senc ve eş‘ar-ı naẕmı mīzānda vezān nāḳıdān-sipenc

olan ‘uşşāḳ -ı pür-eşvāḳ belā-zedeler ki...” (s.186:2)

miżmār-ı belāġat: *Belagat meydanı. Söz meydanı.*

1. “...miżmār-ı belāġatda çābük-süvār nükte-rübā olup elfāẕ-ı gevher-bārları ‘arūs-ı ebkār-ı ṭab‘-ı zeḫḫārlarını tezyīn ve...” (s.95:12)

miżmār-ı ġazā: *Savaş meydanı*

1. “... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī‘at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i ‘ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür.” (s.13:16)

Monlā ‘Abdu’r-raḥmān Cāmī: *(ö.1492) Molla Câmî veya tam adıyla Nureddin Abdurrahman Câmî, İranlı İslam alimi ve şair. 15. yüzyılında en iyi Fars şairlerinden ve en son önemli Sufi şairlerinden biridir.*

1. “...ḥażret-i şeyḫ-i girāmī Monlā ‘Abdu’r-raḥmān Cāmī raḥmetu’llāhi ‘aleyh ḥażretleri ile muṣāḥabet ü münāsebet itdi.” (s.119:22)

Monlā ‘Abdü’l-kerīm: *II.Bayezid' zamanında şeyhülislamlık yapmış bir alimdir.*

1. “Monlā ‘Abdü’l-kerīmüñ ḳulıdur.” (s.103:12)
2. “Monlā ‘Abdü’l-kerīmüñ oġlıdur” (s.45:3)

Monlā ‘Alī: *Şeyh Ruşeni'nin kardeşidir.*

1. “Ḫalvetīler zümresinden olup ḫalvetīlerüñ ser-ḥalḳası olan şeyḫ Monlā ‘Alīnüñ birāderidür.” (s.81:20-21)

Monlā ‘Işḳī: *Fatih Sultan Mehmet dönemi şairlerindendir.*

1. “Monlā ‘Işḳī şākirdidür.” (s.129:10)

Monlā ‘İẕārī: *(ö.1496) Asıl adı Kâsım'dır. “Kâsım Çelebi” ve “Mollâ İzârî” olarak tanınmıştır. Germiyanlı (Kütahyalı)'dır.*

1. “Monlā ‘İẕārīnüñ ḳarındaşıdur.” (s.123:3)

Monlā Aḥmedī: *(ö.812'den sonra ?/1410'dan sonra?) XIV. yüzyıl divan şiirinin önemli şairlerinden biridir.*

1. "Ve bu birḳaç beyt İskender-nāmedendür ki Monlā Aḥmedī bunuñla mübāhat ider." (s.71:12)

Monla Cāmī: *(ö.1942) Molla Câmî veya tam adıyla Nureddin Abdurrahman Câmî, İranlı İslam alimi ve şair.*

1. "Ve bu maṭla' Monla Cāmīḥażretlerinüñ şi'rine cevāb dimişdür ve 'inde'l-inṣāf be-ġāyet güzel düşmişdür." (s.42:8)

Monla Fenārī: *Osmanlı âlimi ve şeyhülislamı (1350-1430).*

1. "Bu daḫı Monlā Fenārī neslindendür." (s.41:5)
2. "Monla Fenārī oġlı 'Ali Çelebi oġlıdur." (s.39:20)
3. "Ebā en-ced Monla Fenārī nesli 'Osmānīlere ḳāżī-'asker olıgelmişdür."(s.40:3)
4. "Merḥūm Monlā Fenārīnüñ duḫter-zādesidür" (s.28:19)

Monlā Ḥamdī: *(ö.1503) Mutasavvıf Akşemseddin'in oğludur. Gördüğü bir rüya üzerine ilmiye yolundan ayrılarak İbrahim Tennûrî'ye intisap etmek üzere Kayseri'ye gitmiş ve kendisinden hilafet alarak tasavvufî eğitimini tamamlamıştır.*

1. "Mu'arrif Monlā Ḥamdīnüñ şākirdidür." (s.132:15)

Monlā İdrīs: *Onbeş ve onaltıncı yüzyıl Osmânlı âlim ve devlet adamlarındandır. İkinci Bayezid zamanında Osmanlı ülkesine gelmiş ve sanat, siyaset gibi pek çok konuda önemli roller oynamıştır.*

1. "Bir kimesneyi ki tevārīḫde Monlā İdrīs gibi ṣāḥib-faż̧l u ehl-i hüner Ḫusrev-i Rūm diyü ẕikr ider aña medḥ u ta'rīf ve taḥsīn-i laṭīf ancaḳ olur artuġ olmaz." (s.97:5)

Monlā İdrīs-i Biṭlisi: *Onbeş ve onaltıncı yüzyıl Osmânlı âlim ve devlet adamlarındandır. İkinci Bayezid zamanında Osmanlı ülkesine gelmiş ve sanat, siyaset gibi pek çok konuda önemli roller oynamıştır.*

1. "Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu'llāhi 'aleyh raġbet ile diyār-ı 'Acemden getürüp 'āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta'yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in'ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı" (s.17:4)

Monlā Luṭfī: *(ö.1494)15.yüzyılda sahn-ı seman medreselerinde müderrislik yapmış alimdir.*

1. "...Ve Ṣaḥında Monlā Luṭfī ile cem' olduḳlarında mā-beynlerinde bir miḳdār şeker-āb vāḳi' olup." (s.54:14)
2. "Sulṭān Meḥemmed bunı göricek bī-ḥużūr olup bunı benüm üstüme neye getürdüñ diyicek Monlā Luṭfī Devletlü pādişāh niye bī-ḥużūr olursız." (s.55:21)
3. "O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫiẕmetine meşġūl olup ḫiẕmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür." (s.55:13)
4. "Monlā Luṭfīden ṣādır olan redīf ḳaṣīdesine cevāb diyüp Monlā Luṭfīye ẕemm ṭarīḳi ile ẕeyl-i ḳaṣīdede bu beyti dimiş." (s.54:16)
5. "Monlā Luṭfīye ḫiṭāb idüp "baña şol kitābı alıvir" diyü emreyledi." (s.55:8)
6. "Monlā Luṭfīden ṣādır olan redīf ḳaṣīdesine cevāb diyüp Monlā Luṭfīye ẕemm ṭarīḳi ile ẕeyl-i ḳaṣīdede bu beyti dimiş." (s.54:17)

Monlā Māşī: *Amasya'da müftü ve müderrisken ölen Şemseddin Ahmed'in oğludur.*

1. "Babasına Monlā Māşī dimekle meşhurdur." (s.163:15)

Monlā Melīḥī: *(ö.1494) Melîhî'nin asıl adı bilinmemektedir.*

1. "Lā'ubālī 'āleminde Monlā Melīḥī ile şeb ü rūz bir yirde bile olup bilece şuġl iderler imiş." (s.81:21)

monlā sa'de'd-dīn: *Taftâzânî, başta Arap Dili ve Edebiyatı olmak üzere Kelâm, Tefsir, Hadis, Fıkıh Usûlü ve Fıkıh sahalarında birçok eser vermiş bir bilgindir.*

1. "Eger eyle degülmiseydi Monlā Sa'de'd-dīn ve Seyyid Şerīf ḥażretleri gibi bir monlā olurdı diyü rivāyet iderler." (s.71:10)

Monlā Sa'yī: *II. Bayezid devri şairlerindendir.*

1. "Ol esnāda merḥūm Sulṭān Bāyezīd Monlā Sa'yīnüñ bir ġazelin bulup ṭab'-ı şerīflerine ġāyet ḫoş gelüp..." (s.104:27)

Monlā Velī: *Nizami'nin babasıdır.*

1. "Babasına Monlā Velī dimekle anılur." (s.83:12)

Monlā Velīyyü'd-dīn: *II.Murad devri kazaskeridir.*

1. “Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżī-‘asker olan Monlā Velīyyü’d-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ‘arż-ı ḥāl eyleyüp...” (s.77:15)
2. “Monlā Velīyyü’d-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ gösterüp ḥabsden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür.” (s.77:16)
3. “...kendü zamānında olan cümle-i şu‘arādan fenn-i şi‘rde bī-mānend ve üslūb-ı ma‘ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü’d-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi‘rde üstādı vü pīşvāsıdur.” (s.80:18-19)

Monlā Vildān: *Yıldırım Bayezid dönemi divan şairidir. XV. yüzyıl şairi Niyazi ile kardeştir.*

1. “Monlā Vildānuñ ḳarındaşıdur.” (s.117:14)

Monlā Ẕātī: *(ö.1547) 16. asır şairlerinden olan Zâtî, 876/1471 yılında Karesi Vilayetine bağlı Balıkesir kasabasında fakir bir çizmecinin oğlu olarak dünyaya geldi.*

1. “Cihān üstādı ya‘ni Monlā Ẕātī” (s.139:22)

monlā: *Müftü Sadi Çelebi.*

1. “Āḫir istifsār ṭarīḳi ile Monlā ḥażretlerinden istiftā idüp anlar daḫı işbu beyt ile cevāb buyurmışlar.” (s.59:10)
2. “Āḫir Monlā ḥażretlerinden istiftā idüp anlar daḫı bu beyt ile cevāb virmişler.” (s.59:16)

monlā: *Müftü Ahmet Çelebi.*

1. “Ve bu birḳaç beyt Monlā ḥażretlerinüñ eş’ārındandur ki ẕikr olınur.” (s.57:27)

monlā: *Din bilgini, dini bilgilere sahip kimse.*

1. “Fenn-i bedī‘ ü beyān ve ma‘ānī üslūbın iḥāṭa itmiş suḫandān monlā kimesne idi.” (s.114:15)
2. “Eger eyle degülmiseydi Monlā Sa‘de’d-dīn ve Seyyid Şerīf ḥażretleri gibi bir monlā olurdı diyü rivāyet iderler.” (s.71:11)
3. “Ve her medrese ẕahrında birer tetimme vaż’ idüp ve içine ulu ulu monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi.” (s.15:4)

monlā-zāde: *Babası molla olan (kişi).*

1. “Monlā-zādedür.” (s.163:14)
2. “Monlā-zādedür.” (s.62:7)

3. “Monlā-zādedür.” (s.111:12)
4. “Altıncı ṭabaḳa bihiştinde cem‘iyyet idüp ẕikr olan ‘ulemā vü fużalā ve monlā-zādeler ki her biri zīver-i fażl ile müzeyyen ve...” (s.138:17)
5. “Monlā-zādelerde bu deñlü ḫoş-ṭab‘ nāzük şūḫ dil-keş kişi olmaz.” (s.110:14)

Moton ḳal‘ası: *Modon Kalesi, Yunanistan'ın Mora Yarımadası'nda yer alan küçük bir tarihi kale.*

1. “Bunlar deryāda yatup Moton ḳal‘asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp...” (s.48:22)

Moton Seferi: *Sultan Bayezid'in komutasında Venedik'in elinde bulunan Modon üzerine 1500 yılında yapılan sefer.*

1. “Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal‘aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı.” (s.48:19)

mū: *Tüy, kıl, saç teli.*

1. “Mū degüldür görinen bu sīne-i ṣad-çākde” (s.145:1)

mū: *Yılan.*

1. “Ehl-i diḳḳat bilüñe mū didiler” (s.107:27)

mu‘allaḳ: *Çivi, çengel vb. bir şeye veya bir yere asılmış olan, asılı.*

1. “Ḥalḳa-i zülfüñde cān u dil mu‘allaḳlar döner” (s.157:23)

mu‘ammā: *Çoğunlukla bir varlığın, kişinin adını bulduracak biçimde düzenlenmiş manzume.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẕmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:6)
2. “Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu‘ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ yazup muġlaḳ yirlerini ḥall idüp...” (s.64:4)

mu‘anber: *Amber kokulu.*

1. “Ol mu‘anber ḫaṭ ki var sen serv-i ḫoş-reftārda” (s.90:8)

mu‘anven ü müdevven ol-: *Unvanlanıp kitap haline getirilmek.*

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı 'āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem'iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu'anven ü müdevven ola(s.6:13)

mu'ārıż: *Muhalif.*

1. "Nāzüklerüñ birisi bir beyt diyüp Fiġānī didi diyü ba'żı mu'ārıżları ġamz eyledi..."(s.165:13)

mu'arref: *Tanınmış, bilindik.*

1. "Babası mu'arref idi." (s.118:18)

Mu'arrif Monlā Ḥamdī: *(ö.1503) Bugün Bolu'ya bağlı olan Göynük'te doğmuştur. Meşhur mutasavvıf Akşemseddîn'in en küçük oğludur.*

1. "Mu'arrif Monlā Ḥamdīnüñ hemşīre-zādesidür." (s.104:22)

mu'arrif: *Bir şey veya bir kimse hakkında etraflıca bilgi veren, tanıtan, târif eden.*

1. "Mu'arrif Monlā Ḥamdīnüñ şākirdidür." (s.132:15)

mu'arrif: *Câmi ve tekkelerde, alaylarda bilhassa cuma namazlarında hutbeden önce, başta Hz. Peygamber ve ilk müezzin Bilâl-i Habeşî olmak üzere hayır sâhiplerinin isimlerini sayarak duâ eden ve ruhlarına cemâatin Fâtiha göndermesini sağlayan kimse.*

1. "Dārü's-salṭana-i İstanbul da Ayaṣofya cāmi'inde mu'arrif olmış idi." (s.91:6)

mu'āvin: *Yardım eden, yardımcı.*

1. " 'İnāyet-i Bārī mu'āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd'e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup 'Arab evine girüp andan Ka'be şerrefehallāh ziyāretine varup..." (s.17:12)

mu'āvin ol-: *Yardım eden, yardımcı olmak.*

1. "...niçe çilleler çıḳarup terbiyetlerine muḳārin ve himmetlerine mu'āvin olup maḳām-ı ḫılāfetine ḳadem başmış ve mertebe-i meşīḫate hem-dem olmış kimesnedür." (s.141:16-17)

mu‘ciz: *Mucize.*

1. “Sözi mu‘ciz gibi bī-şekk ü bī-reyb” (s.187:6)

mu‘īd: *Eskiden medreselerde okutulan dersleri ders saatlerinin dışında talebeye tekrarlamakla görevli olan müderris yardımcısı, müzâkereci, asistan.*

1. “Müftī ‘Alī Çelebinüñ mu‘īdi idi.” (s.176:9)

Mu‘īdī: *(ö.1585-86) Üsküp yakınlarındaki Kalkandelen kasabasındandır.*

1. “Mu‘īdī” (s.176:8)

mu‘īn: *Yardımcı.*

1. “...āḫir ‘ināyet-i Ṣubḫānī mu‘īn ve hidāyet-i Rabbānī ḳarīn düşüp ṣāḥib-ḫāneḳāh şeyḫ oldı.”(s.82:2)

mu‘tād ol-: *Alışmış olmak.*

1. “Ve kendüsi ḥicāb perdesi altında unudılmış ḳalmış sünnetsüzlik ile mu‘tād olmış.” (s.114:18)

mu‘tād: *Adet edinmek, alışmış.*

1. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẓma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:7)
2. “...ṣāfī-dil pāk-nihād kendü ḥālinde eş‘ārı ile mu‘tād ḫoş-ṭab‘ eş‘ārında ḫaylī leṭāfet ve naẓmında çoḳ ḥalāvet var.” (s.65:23)
3. “Ṣalāḥiyyet-şi‘ār ü faẓīlet-disār ‘ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı ‘ilm ile mu‘tād müselmānlar du‘āsından istimdād iderler müstecābü’d-da‘ve bir ‘azīz idi.” (s.64:20)

mu‘teber ü muḥterem: *İtibarlı ve saygı değer.*

1. “Erkān-ı devlet ḳatında mu‘teber ü muḥterem iken ṣoñradan pīrlik dā’iresine ḳadem başup kesret-i kitābetden merdüm-i çeşmi ḫīre ve...” (s.143:1-2)

mu‘teber: *İtibarlı, sayılır, hatırlı.*

1. “Vilāyet-i Rūmuñ mu‘teber şā‘irlerindendür.” (s.31:12-13)
2. “Ehli ḳatında mu‘teber ü maḥbūb-ı ḫoş-āvāz düşmişdür.” (s.23:6)
3. “Çoḳ mu‘teber yirlere ḳāḍī olmışdur.” (s.45:4)

mu’aḫḫar: *Sonraya kalmış, sonraki, ahîr. mu'ahharen: Mu'ahhar olarak, sonradan.*

1. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı şāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.12:22)

mu’ayyen: *Meşhur, bilinen.*

1. “Beyne’l-mevālī ve’l-ahālī kemāl ü faẕl ile mu’ayyen ü mübeyyendür.” (s.54:5)

mu’tekif-i gūşe-i bārgāh-ı vilāyet: *Vilayet makamının köşesinin mutekifi. (Mutekif: İtikafa giren)*

1. “...müntehī-i sālik-i rāh-ı hidāyet ve mu’tekif-i gūşe-i bārgāh-ı vilāyet olup...” (s.54:31)

mūcebince: *Lazım geldiği şekilde, uygun olarak.*

1. Fużalā-yı ‘āli-şān ve büleġā-yı me’ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde ‘arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür. (s.6:5)

mūcib-i ‘āṭıfet-i ḫusrevānī: *Hükümdara yaraşır bir şefkate vesile.*

1. “...el-ān ḫiẕmeti mūcib-i ‘āṭıfet-i ḫusrevānī ve müstevcib-i himmet-i sulṭānī olduġı ḥaysiyyetiyle ravżāt-ı āmāllerine ve...” (s.52:8)

mūcib-i kelal ü bā‘îŝ-i melāl: *Hüzne konu olmak ve yorgunluğa sebep olmak.*

1. “Ṭatvīl-i kelām ve ıṭnāb-ı merām mūcib-i kelal ü bā‘îŝ-i melāldür.” (s.12:13)

mūcib-i ṣudā‘ ü ālām ol-: *Sıkıntı ve acıya sebep olmak.*

1. “...mūcib-i ṣudā‘ ü ālām olduġı cihetden bu ṭāyifenüñ ba‘żından ferāġat gösterüp ve...” (s.188:1)

muġlāḳ: *Kapalı, anlaşılmaz.*

1. “Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu‘ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ yazup muġlaḳ yirlerini ḥall idüp...” (s.64:5)

2. “ ‘Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẕ eyleyüp ma‘ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş‘āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab‘ nāzük sāl-ḫīrde kişi idi.” (s.91:8)

muġtenem düş-: *Ganîmet olarak veya ganîmet kabul edilerek alınmış, zahmetsizce elde edilmiş.*

1. “...buña virüp in‘ām-ı sulṭānī ile iltifatlar ve iḥsān-ı ḫaḳānī birle raġbetler bulup muġtenem düşmiş idi.” (s.93:13)

muġtenem ol-: *Ganimet olarak almak.*

1. “Niçe defa‘ merḥūm Sulṭān Bāyezīd meclis-i şerīflerine girüp in‘ām-ı ḫāsları ile muġtenem olmışdı.” (s.170:11)
2. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı” (s.17:7)

muḥaddere: *El değmemiş, temiz. Bağlamda eserin kendisi kastedilmiş (Heşt Behişt).*

1. “...bu ‘azīzlerüñ cem‘i tertībi ve bu muḥadderenüñ üslūbı yazılup terġībi müyesser oldı...” (s.188:13)
2. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.109:32)
3. “Fużalā-yı ‘āli-şān ve büleġā-yı me’ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde ‘arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taşnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür.” (s.6:4)

muḥākemāt: *Muhâkemeler.*

1. “Cevelān-ı ṭab‘ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭī söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü faźl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū ‘Alī Sīnā kesb-i ‘ilm-i ma‘rifet iderdi.” (s.43:7)

muḥaḳḳaḳ: *Kesin, belli, şüphesiz.*

1. “Muḥaḳḳaḳ bil ki ol kişi velīdür.” (s.110:7)

muḥaḳḳıḳāne: *Gerçekçi.*

1. "Meşāyiḫāne vü muḥaḳḳıḳāne ġarrā eş'ārı müntehā ve zībā güftārı var." (s.97:10)

muḥaḳḳıḳ-ı ḫıred-āyīn: *Akıllı araştırmacı.*

1. "Nükte-dān-ı 'ālem ve suḫen-dān-ı benī ādem ki müdeḳḳıḳ-ı ḫurde-bīn ve muḥaḳḳıḳ-ı ḫıred-āyīn ḫıdmetlerinde olup..." (s.3:29)

muḥāl-ı 'aḳl: *Akıl almaz, inanılması güç, imkansız.*

1. "Bu rengde şi're bu çāşnīyi virmek muḥāl-ı 'aḳldur." (s.108:24-25)

muḥallā ol-: *Süslenmek.*

1. "...ḥilye-i cemīl ü cemāl ve zīnet-i celīl ü celāl bulup müzeyyen ve muḥallā olmışdur." (s.4:10)

muḥallā vü müzekkā: *Donatılmış ve arındırılmış.*

1. "Üçüncü ṭabaḳa bihiştinde vāḳi' olan vüzerā-yı 'iẕām ve ümerā-i ẕevi'l-iḥtirām ki ḥilye-i feżāyil ve zīver-i ḫaṣāyil ile muḥallā vü müzekkādur..." (s.24:8)

Muḥammed: İslam dini peygamberi *Hz. Muhammed.*

1. "İy Ṣafāyī çār-yārı sev Muḥammed 'ışḳına" (s.92:10)

muḫanne: *Korkak, alçak tabiatlı.*

1. "Anda olan beglerüñ adı muḫannes adına daḳılup pādişāh ġażab idüp ḥabs emr eyledi." (s.48:25)

muḫanneslıġ: *Alçaklık.*

1. "Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına 'ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı." (s.48:28)

muḥarrir-i serī'ü'l-beyān: *Hızlı yazı yazan.*

1. "Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serī'ü'l-beyān taḥrīrinde 'āciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur." (s.41:10-11)

muḥāsib: *Hesab eden. Hesap işi ile uğraşan.*

1. "Ziyāde muḥāsib idi" (s.44:20)

muḥaṣṣıl: *Meydana getiren, ortaya çıkaran, üreten, hâsıl eden.*

1. "...'ilm ü ma'rifet muḥaṣṣılların vādi-i maḥab-betde ḥayrān mānend-i hezār-destān nālān..."(s.2:22)

muḥāvere: *İki kisinin karşılıklı konusmasi.*

1. “El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab‘ nāzük ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister.” (s.15:17)
2. ”...mā-beynlerinde çoḳ mülāṭefe vü ziyāde muḥāvere geçer imiş.” (s.55:6)
3. “Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm şā‘irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür.” (s.152:28)

muḫayyel: *Hayal edilen, hayal gücüyle yaratılan, hayalî, imgelenen.*

1. “Ve muḫayyel ra‘nā eş‘ārı ve ġarrā ġazeliyyātı var.” (s.56:25)
2. “Ve bu beyt daḫı anuñ muḫayyel olan eş‘ārındandur.” (s.112:7)
3. “Eş‘ārı muḫayyel ve ebyātı mükemmel.” (s.47:6)

muḥibb ol-: *Yakınlaşmak, dost olmak.*

1. ” ‘Ulūm -ı ẕāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:12)

muḥibb: *Muhabbet edici, eden, dost.*

1. “Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabba‘larından beşyüz nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var.” (s.82:7)

muḥibb-i ṣuleḥā: *İyi ve güzel olanı seven.*

1. “Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü ‘ülemā şi‘r ü inşāya ve ehl-i ma‘rifete māyil ‘adāletde ve seḫāvetde ‘adīmü’l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi” (s.17:2)

muḥibbü’ż-żu‘afā: *Zayıfları seven. Yardım sever.*

1. olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi‘yār-ı belāġatda rāyicü’l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü’l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü’l-fuḳarā muḥibbü’ż-żu‘afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. (s.6:1)

muḥīṭ-i ḥayret: *Hayret denizi, ummanı.*

1. “Ṣaldı muḥīṭ-i ḥayrete mellāḥ emr-i kün” (s.141:6)

muḥkem eyle-: *Sağlamlaştırmak.*

1. "Esās-ı devletini muḥkem eyle" (s.160:26)

muḥkem ü üstüvār: *Sağlam ve kuvvetli.*

1. "Olanca eş'ārı hem-vār Pārsī vü Türkī dilde eş'ār dimege ḳādir sözleri muḥkem ü üstüvār kimesnedür." (s.124:8)

muḥkem: *Sağlam, kuvvetli.*

1. "...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba'żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler." (s.119:8)

muḥkem-esās: *Temeli sağlamlaştırılmış (olan).*

1. "İsmi İlyās ḳavā'it-i ebyātı muḥkem-esāsdur." (s.117:15)

muḫtaç: *Bir şeye gereksinim duyan II gereklilik duyma, mecbur olma.*

1. "Ḫar-ı gedā iken arpaya muḫtac" (s.70:14)

Muḫtār: *İsmail b. Hammad el-Cevheri'nin Tacü'l-luġa adlı sözlüğüne Muhammed b. Ebu Bekir er-Razi (ö. 666/1268'den sonra) tarafından yazılan muhtasar.*

1. "Miftāḥ ile Miṣbāḥa vü Muḫtārı n'idersin" (s.136:11)

muḫtaṣar: Kısa, küçük. Sehi Bey kendi eserinden bahsetmiştir.

1. "Bu sebebden anlaruñ eş'ārından bu evrāḳa nesne ŝebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı." (s.12:15)
2. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḫtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür" (s.11:8)
3. "Verâŝetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu muḫtaṣara pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕillu'llāh-ı zamān nāmı kirāmları ile 'unvān yazıldı" (s.13:3)
4. "Ṣarrāfān-ı ma'ādin-i īcād u ibdā' ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā' ḥużūr-ı mevfūrü'l-ḥubūrlarından müterecci' ve mütevaḳḳi' oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i

ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula.” (s.10:6)

muḫtaṣṣ ol-: *Bir kimse veya bir şey için ayrılmış olan, birine veya bir şeye mahsus, husûsî, özel.*

1. “Hemān babası ismine nisbetle muḫtaṣṣ olmaġındur.” (s.107:20)

muḫtefī ol-: *Göçmek, ölmek.*

1. “...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba‘żı bu ‘ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve...” (s.138:18-19)

muḫtefī: *Gizlenmiş, gizli.*

1. “Bu fırḳanuñ ba‘żı kenz-i maḫfī gibi taḥte’l- ‘arż muḫtefī ve ba‘żı bezm-i ḥayātda cām-ı mey-i şādmānīden müstevfīdür.” (s.24:19)
2. “...ki bunuñ bir ravżası ḥicābından cennetüñ sekiz ravżası muḫtefī ve...” (s.4:22)

muḫterem: *Saygın, saygıdeğer.*

1. “Ẕū-fünūn-ı ‘ālem ma‘ārifle mükemmel muḫterem ‘ālī-ḳadr ü ṣāḥib-ṣadr kimesnedür.” (s.58:13)

muḫteri‘:*Söz bağlamıyla evvelce olmayan bir şeyi ilk defa ortaya çıkaran, yepyeni bir şey yapan, îcat eden, mûcit.*

1. “Ve kendüsi ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı bī-bedel mecẕūb-ṣıfat muḫteri‘ ṣā‘irdür.” (s.171:17)
2. “Ve kendinüñ şi‘rde çoḳ iḫtirā‘atı var muḫteri‘ ṣā‘irdür.” (s.162:4)
3. “Bu bābda muḫteri‘ ve her fenne mütetebbi‘dür.”(s.75:18)

muḫtesib: *Çarşı ve pazar esnafını din kurallarına göre denetleyen görevli, belediye memuru.*

1. “Ve arpacılar muḫtesib oġlanınuñ aġzı ölçüsin alalar ki alduġumuz kile ile ṣatarız dimege mecāl bulalar.” (s.129:2)

Muḫyi’d-dīn: *XVI. yüzyıl şairi Nikabi'nin asıl adıdır.*

1. “Mevlidi İznīḳ ismi Muḫyi’d-dīndür.” (s.162:19)

muḳābele it-: *Karşılaşmak, karşı karşıya gelmek.*

1. "Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup..." (s.51:16)
2. "Şāh İsma'īl ile muḳābele idüp bi-iẕni'l-lāh şarḳ pādişāhı İsma'īl Şāh münhezim olup aḥvāli ne olduġı ma'lūmdur" (s.19:19)

muḳābele: *Karşılık, karşılıkta bulunma.*

1. "Bu beyti işidicek ol daḫı muḳābelede bu beyti dimiş" (s.37:8)
2. "...nihāyet-i derecede pesendīde düşüp muḳābelede vāfir in'ām u iḥsān itmām bulup dönüp..." (s.69:25)
3. Fużalā-yı 'āli-şān ve büleġā-yı me'ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde 'arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū' itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür. (s.6:4)

muḳābeleci: *Eskiden devlet dâirelerinde temize çekilmiş yazıları biri okuyup diğeri tâkip ederek müsveddeleriyle karşılaştıran kâtiplerden her biri.*

1. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş merḥūm Sulṭān Ḳorḳud mü'ellefātına muḳābeleci olmışdur." (s.109:12)
2. "...İstanbul muḳābelesinde Beşikṭaşı dimekle meşhūr ev ve ḥammām ve..." (s.109:20)
3. "Ve ol 'Acemden geldügi maḥalde kendü günāhı muḳābelesinde pādişāhı medḥ idüp bir ḳaṣīde dimiş idi." (s.119:28)
4. "Sulṭān Cem daḫı ol beyt muḳabelesinde bu beyti gönderdi" (s.17:21)
5. "Anaṭolı cāñibinde İstanbul muḳābelesinde vāḳi' olan Üsküdar-nām ḳaṣabadandur." (s.181:2)

muḳābil ol: *Karşısına çıkmak, karşı karşıya gelmek.*

1. "Ve andan ġayrı Mışr üstine varup Dāvud peyġāmber 'aleyhi's-selām türbesi üstinde sulṭān-ı Mışr olan Ḳanṣav Ġavrī ile muḳābil olup..." (s.19:21)
2. "Bir miḳdār anda pādişāhlıḳ idüp soñradan Sulṭān Bāyezīd ile muḳābil olup ceng idicek..." (s.18:9)

muḳaddem gel-: *Önce gelmek, önde gelen.*

1. "Ammā bu ṭā'ifenüñ ba'żı muḳaddem gelüp bu faḳīr anlaruñ muṣāḥabet-i şerīf ve muvāneset-i laṭīflerine yitişmek müyesser olmayup..." (s.9:5)
2. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:22)

muḳaddemā: *Önce.*

1. "Muḳaddemā Maġnisā ḳāḍīsı iken virdügi ḥucece yazduġı manẓūm imżā budur ki ẕikr olınur." (s.62:14)
2. "Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murād oġlıdur ki buña müyesser olan fetḥ ü ġazā āl-i 'Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. Ebü'l-fetḥ dimege daḫı sebeb oldur." (s.14:20)

muḳārin düş-: *Bir araya gelmek, bulunmak.*

1. " ..."izzet ü rif'atlere muḳārin düşüp ba'żı selāṭīn-i māżiye luṭf u in'āmı ḫazīnesi reşeḥātından ġanī ve..." (s.24:15)

muḳārin: *Bir yere ulaşan, yaklaşan.*

1. "...niçe çilleler çıḳarup terbiyetlerine muḳārin ve himmetlerine mu'āvin olup maḳām-ı ḫılāfetine ḳadem başmış ve mertebe-i meşīḫate hem-dem olmış kimesnedür." (s.141:16)

muḳārin ol-: *Bir yerde, bir arada bulunmak, birlikte olmak.*

1. "...rūzgār-ı ba'īd ile riyāżet çeküp şeyḫüñ terbiyetlerine muḳārin olup āyīne-i ṭabi'ātı mücellā ve mir'āt-ı ḳalbi muṣaffā olup..." (s.82:1)
2. " 'İnāyet-i Bārī mu'āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd'e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup 'Arab evine girüp andan Ka'be şerrefehallāh ziyāretine varup" (s.17:12)

muḳarreb-i cenāb-ı 'arş-ı 'aẕīm: *Yüce yaratıcıya yakın .*

1. "...bu cihānda taḫt-nişīn ü tāc-dār olduḳları gibi ol cihānda daḫı muḳarreb-i cenāb-ı 'arş-ı 'aẕīm ve

bārgāh-ı ḥażret-i rabbü'r-raḥīm olup..." (s.23:20)

muḳarrer ol-: *Kesinleşmek.*

1. "Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup..." (s.87:7)
2. " 'İnāyet-i Bārī mu'āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd'e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup 'Arab evine girüp andan Ka'be şerrefehallāh ziyāretine varup" (s.17:13)

muḳavves: *Kavisli, eğri.*

1. "Ḳıl muḳavves ḳaşlaruñ ṭarf-ı külāhuñdan nişān" (s.118:23)

muḳbil ol-: *Bahtı açık ve talihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş olma.*

1. "İrmez maḳām-ı devlete ḳul muḳbil olmasa" (s.127:17)

muḳīm ol-: *İkamet etmek, bir yere yerleşip orada kalmak.*

1. "İclās-ı 'āliyelerine nedīm ve ḫalvet-i ḫāṣlarına muḳīm olup ḳavā'it-i şi'ri ḫūb ve fünūn-ı ulūmı merġūb taḥṣīl itmiş..." (s.76:6)

muḳtedā-yı enām: *Halkın fikir ve davranışlarını ölçü olarak benimsediği, örnek aldığı (kimse).*

1. "Ve bu beyt muḳtedā-yı enām ḥażret-i imām Ḥasana vü Ḥüseyne didügi mersiyedendür." (s.92:22)

muḳtedā-yı pīşvā: *En önde gelen (kişi).*

1. "Bu ṭabaḳanun cedd-i a'lāsı ve bu firḳanuñ muḳtedā-yı pīşvāsı" (s.13:25)

muḳteżāsınca: *Gereğince.*

1. "...āyīn-i şehinşāhī muḳteżāsınca ṭabaḳlara ḳotarup Sulṭān-ı selāṭīn-i pādişāh-ı rūy-ı zemīn öñine iltüp ta'āmı yiyüp..." (s.29:19)

mū-miyān: *İnce belli.*

1. "Bir gözi āhū nigār u şūḫ u şengül mū-miyān" (s.156:8)

mūnis ol-: *Dost olmak.*

1. "Bu faḳīr ü ḥaḳīr-i şikeste-ḫāṭır kütüb-i meẕkūreyi mütedāvil ü mütetebbi' olup Mecālisü'n-nefā'is ile dil-i ġamgīn enīs ve Bahāristān-ı dil-sitān ile dīde-i nemgīn mūnis olup..." (s.5:7)

munşıf: *Adil.*

1. "...ehl-i faẕl ṣāḥib-himmet mekārim-i aḫlāḳ ve merāsim-i eşvāḳ ile muṭṭaṣıf emr-i Ḥaḳḳa ḳāyil munṣıf kimesnedür." (s.45:26)

munżam ol-: *Eklenmek, katılmak.*

1. "...ve taḫt-gāhı olan Budin ḳal'asın feth idüp bi't-tamām vilāyet-i Engürüs memālik-i İslāma munżam olduḳda..." (s.165:8)

mūr düş-: *Karınca gibi olmak.*

1. "Ḫaṭ dime kim düşdi bu baḥr üzre mūr" (s.169:11)

mūr: *Karınca.*

1. "Ben mūrı meded şāh Süleymāna yetişdür" (s.10:1)

murabbā: *Kul.*

1. "Sulṭān Ḳorḳud murabbālarındandur." (s.154:9)
2. "Merḥūm Sulṭān Selīm Şāh ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ terbiyeti ile ḥāṣıl olmış mürabbālarındandur." (s.34:11)
3. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed murabbālarındandur." (s.27:9)
4. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd murabbālarındandur." (s.120:5)

murabba': *Dört mısradan oluşan şiir.*

1. "Ve bu murabba' maṭla' anuñdur ki ẕikr olınur." (s.156:7)
2. "Ve bu murabba' maṭla' anuñ kendü ḳarīḥasından ṣādır olan eş'ārındandur ki ẕikr olınur." (s.154:13)
3. "Ve mev'iẕa üslūbında bu birḳaç beyt-i murabba' anuñdur ki taḥrīr olındı." (s.152:9)

murād: *Arzu, istek, maksat.*

1. "Dünyā vü āḫiretde ola murādı ḥāṣıl" (s.95:4)
2. "Tamām murād üzre şuġl idüp yine vaṭan-ı aṣlī ve mesken-i me'lūfı olan Ḳonya şehrine geldi." (s.83:16)

murād it-: *Arzu etmek, istemek.*

1. "Anda mücāvir olup ḳalmaḳ murād idindi." (s.40:24)
2. "...anlar daḫı Mevlānā Şeyḫīde ziyāde ẕekāvet ü feṭānet ve idrāk-i pāk görüp begenüp vezīr idinmek murād idindi." (s.68:23)
3. "Anuñ bahādurlıġı ve şecā'ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde

taḫtını büyük oğlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi." (s.19:14)

4. "Sulṭān Murād ḫalvet-i ḫāṣṣına alup muṣāḥib idinmek murād idinmişler rāżī olmayup bu beyt sebebi ile kendüyi ol müżāyaḳadan ḫalāṣ itmiş." (s.75:20)
5. "Rivāyet iderler ki bir gün Sulṭān Meḥemmed bir kitāb murād idinüp kitāb-ḫāneye gelmiş." (s.55:7)

murād ol-: *Arzu etmek, istemek.*

1. "Āḫirü'l-emr bu te'ḫīrden ḳażiyye-i ma'ḥūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan..." (s.5:24)
2. "Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez ." (s.12:12)

murādāt-ı dünyevī: *Dünyevi istek, arzu.*

1. "...murādāt-ı dünyevī ve maḳāṣıd-ı uḫrevī taḥṣīl itmişlerdür." (s.24:18)

murād-ı küllī ol-: *Bütün amacına ulaşmak.*

1. "...nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma'nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bī-ḥasbi'ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş." (s.5:16)

Murādiyye: *Sultan II. Murad'ın Bursa'da 1425-1426 yıllarında yaptırdığı külliye.*

1. "Vezāretden 'azl idüp Burusada Murādiyye tevliyetin virüp gönderdi." (s.26:2)

mūrçe: *Karınca.*

1. "Hem mūrçeleyin olduġumı ḫāke berāber" (s.79:1)

murdār: *Kirli, pis, mundar.*

1. "Her gice mürde her seḥer murdār" (s.72:29)
2. "İt gibi murdār raḳīb ölmezse yār elden gider" (s.16:15)

mūrevān: *Aktı.*

1. "Āb-ı āmu ez ser-i her mūrevān şod haşmrū" (s.20:26)

murġ-ı baḫt: *Talih, ikbal kuşları.*

1. "Murġ-ı baḫtumdan nice dūr ola dām" (s.77:21)

murġ-ı cān: *Gönül kuşu.*

1. " 'Işḳuñ hevāsın eylegeli murġ-ı cān heves" (s.168:11)

murġ: *Kuş.*

1. "Dil murġı ḫāli dānesi ḳaṣdındadur velī" (s.28:3)

muṣaffā ol-: *Pak ve saf olmak.*

1. "...rūzgār-ı ba'īd ile riyāżet çeküp şeyḫüñ terbiyetlerine muḳārin olup āyīne-i ṭabi'ātı mücellā ve mir'āt-ı ḳalbi muṣaffā olup..." (s.82:2)

muṣāḥabet: *Sohbet etmek, konuşmak, görüşmek.*

1. " 'İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi'rde ma'mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā'ide-i naẕmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve..." (s.80:1)
2. "Lakin her gah muṣāḥabeti ehl-i 'ilm ṭāyifesiyle olup ṭabī'at ḳuvvetiyle naẕma ḳādir olmış." (s.158:14)
3. "Bu daḫı cān-bāz ve muṣāḥabeti dil-nüvāzdur." (s.157:19)
4. "...luṭf-ı ṭab'ı nihāyetde güzel ve muṣāḥabeti ġāyetde bī-bedel nāzük kimesnedür." (s.178:4)
5. "Muṣāḥabeti ṣafā-baḫş ve kelimātı revān u dil-keş leṭāfet-i ṭāb'ı bī-nihāye ve nezāket-i suḫanı bī-ġāye idi." (s.64:21)
6. "Ġāyet muṣāḥabeti laṭīf ve eş'ārı güzel kendüsi ẕarīf ekser-i muṣāḥabeti ṣāhib-devletlülerledür." (s.134:17)
7. " 'Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür."(s.108:12)
8. " 'Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẓ eyleyüp ma'ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş'āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab' nāzük sāl-ḫīrde kişi idi." (s.91:9)
9. "Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve..." (s.108:14)
10. "Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve..." (s.108:15)
11. "Güşāde-dil hezel-gūy ṭabī'atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve

devletlüler ḫizmetine müdāvemet iderdi." (s.109:26)

12. "Dülger-zādenüñ muṣāḥabetini terk itmedi ve pādişāhuñ virdügi manṣıbı ḳabūl eylemedi." (s.105:5)
13. "...meḥābib-i nev-niyāz ve nev-ḫaṭān-ı nükte-perdāz muṣāḥebetleri ile müdām enīs ü celīs olup..." (s.186:4)
14. "...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba'żı bu 'ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve..." (s.138:20)
15. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye'de Çelebi Sulṭān olduḳları tārīḫde anda çoḳ muṣāḥabet vü müvāneset itmişdür." (s.38:3)
16. "Sulṭān Meḥemmmed Ḫan ile ekser-i evḳātda ḥużūr-ı şerīflerinde muṣāḥabet ve ḫāk-i pāy-ı kīmyā-yı sa'ādet-baḫşlarında münāsebet idüp..." (s.55:5)
17. "Ve kendüsi merḥūm Sulṭān Selīm ile Ṭrabzonda olurken çoḳ muṣāḥabet ve artuḳ münāsebet itmiş idi." (s.124:9)
18. "Rivāyet iderler ki merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ buña ḫaylī naẕarı olup bunuñla tenhā muṣāḥabetden maḥẕūẕ olmış." (s.81:1)

muṣāḥabet it-: *Sohbet etmek.*

1. "Çoḳ ma'ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su'āl zaḥmeti 'ārıż olmış ża'īf-mizāc ki-mesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi." (s.126:11)
2. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ ṣoḥbet-i ḫāṣṣına muṣāḥib düşüp muṣāḥabet itdi." (s.93:10)
3. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ġāzī ile muṣāḥabet itmişdür." (s.80:25)

muṣāḥabet ü münāsebet it-: *Sohbet edip bağ kurmak.*

1. "...ḥażret-i şeyḫ-i girāmī Monlā 'Abdu'r-raḥmān Cāmī raḥmetu'llāhi 'aleyh ḥażretleri ile muṣāḥabet ü münāsebet itdi." (s.119:23)

muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫş: *Fesahat bahşeden sohbetler.*

1. "Ve ba'żı ḫoş-ṭāb' şu'arā ve nāzük-mizāc ẕurefā ki bu bende anlaruñ mülāzemeti ḫiẕmeti ile müşerrefü'l-ḥāl ve muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫşları ile mesrūrü'l-bāl olup..." (s.9:13)

muṣāḥabet-i nefīs: *Özel muhabbet, dostluk.*

1. “Sulṭān Murād ḥażretlerinüñ muṣāḥabet-i nefīslerine enīs ve meclis-i şerīflerine celīs olup müvāneset kesb itmişdi.” (s.77:7)

muṣāḥabet-i şeref -baḫş: *Sohbeti şereflendiren. Kendinden önceki veya sonraki kişiyi niteler.*

1. “Mīr Selmān fevtinden ṣoñra merḥūm Sulṭān Murād Ḫan-ı Ġāzī raḥmetu’llāhi ‘aleyh muṣāḥabet-i şeref -baḫşları ile münāsebet idüp...” (s.68:21)

muṣāḥabet-i şerīf: *Şerefli yüce sohbet.*

1. “Ammā bu ṭā’ifenüñ ba‘żı muḳaddem gelüp bu faḳīr anlaruñ muṣāḥabet-i şerīf ve muvāneset-i laṭīflerine yitişmek müyesser olmayup...” (s.9:5-6)

musaḫḫar: *İtaat etme, emrine girme.*

1. “Musaḫḫardur aña insān ile cān” (s.8:4)

muṣāḥib: *Samimi arkadaş, sohbet arkadaşı olmak.*

1. “Bu faḳīrüñ muṣāḥiblerinden enīs ü yār-ı vefādār u hem-dem-i ġam-güsār Divīddār Meḥemmed Çelebi.” (s.135:12)
2. “Sulṭān Cemüñ maḳbūl muṣāḥiblerindendür.” (s.122:15)
3. “Ḫādim ‘Alī Paşanuñ muṣāḥiblerindendür.” (s.134:1)
4. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ ṣoḥbet-i ḫāṣṣına muṣāḥib düşüp muṣāḥabet itdi.” (s.93:9)
5. “...ehl-i dil nāzük muṣāhib ve eş‘arı laṭīf kendüsi ḫaylī ẕarīf kimesnedür.” (s.177:16
6. “...ve nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp cem‘iyyet iden ẕurefāyı cem‘ idüp...” (s.4:35)
7. “Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā‘it-i eş‘ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi.” (s.86:20)

muṣāḥib idin-: *Dost, arkadaş edinmek.*

1. “Sulṭān Murād ḫalvet-i ḫāṣṣına alup muṣāḥib idinmek murād idinmişler rāżī olmayup bu beyt sebebi ile kendüyi ol müżāyaḳadan ḫalāṣ itmiş.” (s.75:20)

muṣāḥib olmış: *Sohbette bulunmak, görüşmek, bir araya gelmek.*

1. “Ṣāhib-muḥāvere olmaġıla bu aṣl küstāhlıġa cür’et ve bu deñlü laṭīfeye ḳudret gösterüp Sulṭān Meḥemmed ile muṣāḥib olmış idi.” (s.55:26-27)

muṣāḥib-i hem-dem: *Çok yakın arkadaş.*

1. “...vezīr-i aʿẕamı ve muṣāḥib-i hem-demi iken kendüyi şuʿarā zümresine münḫariṭ ḳılup Nevāī taḫallüṣ itmişdür.” (s.4:33)

muṣavver: *Nakışlanmış, süslenmiş.*

1. “Anuñ luṭf-ı ṭabʿı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne maʿārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi.” (s.60:21)

muṣḥaf: *Kur'an, kitap.*

1. “Cemālüñ muṣḥafın eṭfāl-i eşk-i çeşmüm iy dil-ber” (s.63:15)

muṣḥaf-ı ḳadr: *Yüce, ulu Kur'an.*

1. “Muṣḥaf-ı ḳadrüñdedür āyāt-ı ḳahr u merḥamet” (s.46:7)

muṣliḥ-i ʿavām u ḫavāṣṣ: *Halk ve seçkinler (arasında) ara bulucu.*

1. “Vezāret meşġalesi arasında muṣliḥ-i ʿavām u ḫavāṣṣ ve umūr-ı ḫiẕmet-i pādişāh-iḫtişāṣ içinde olurken kendü zamānında vāḳiʿ olan...” (s.4:35)

Muṣliḥi’d-dīn: *Şair Süruri'nin asıl adıdır.*

1. “İsmi Muṣliḥi’d-dīndür.” (s.63:20)

Muṣliḥü’d-dīn: *XVI. yüzyıl şairi Remzi'nin (Bursalı) gerçek adıdır.*

1. “İsmi Muṣliḥü’d-dīndür.”(s.161:14)

Muṣṭafā: *XVI. yüzyıl şairlerinden Farisi'nin asıl adıdır.*

1. “İsmi Muṣṭafādur” (s.171:2)

muṭabıḳ: *Uygun, münasip.*

1. “Ve olancaları daḫı hem-vār birbirine muvāfıḳ ve naẕm olan eşʿārı cümleye muṭabıḳdur.” (s.155:12)

mutaṣarrıf: *Bir şeyin sahibi olup, onu kullanma hakkını elinde bulundurmak.*

1. “Zeʿāmete mutaṣarrıf kimesne idi.” (s.150:3)
2. “Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda itdügi ġazāları naẕm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi.” (s.92:19)
3. “Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mertebede yarar

dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma‘rifet ṣā‘ir idi.” (s.48:18)

4. “Kendüsi yeñiçeri ‘ulūfesine mutaṣarrıf iken ferāġat eyleyüp ‘ilme şurū‘ idüp taṣavvufa meyl eyledi” (s.171:13)
5. “Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i devletde ḫiẕmet eyleyüp ‘ulūfeye mutaṣarrıf idi.” (s.129:16)
6. “Medreseye mutaṣarrıf iken fevt oldı.” (s.113:6)
7. “Tīmāra mutaṣarrıf sipāhī idi.” (s.165:26)
8. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve kendüsi sipāh-ı cengī ṭarīḳına sālik olup tīmāra mutaṣarrıf idi.” (s.123:4)
9. “Ze‘āmete mutaṣarrıf ve vāfir eş‘āra mālik ‘ārif kişidür.” (s.152:8)

mutaṣarrıf ol-: *Bir şeyin sahibi olup, onu kullanma hakkını elinde bulundurmak.*

1. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde aġır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:21)
2. “Ṣāḥib-faż̧l niçe medreseye mutaṣarrıf olmış ehl-i ‘ilm arasında meşhūr u müte‘ārif olmış kimesnedür Müderris iken fevt oldı.” (s.100:12)

mutaṣavver: *Mümkün.*

1. “İnṣāf ki bir şīve ile zīb ü zīnet ve bir naḳş ile ṭaravet ü leṭāfet virmişdür ki andan artuḳ olmaḳ mutaṣavver degül.” (s.68:31)

muṭrib: *Çalgıcı.*

1. “Bu hevāyi muṭribā anuñ dimāġından çıḳar” (s.185:10)

muṭṭali‘ ol-: *Bir durumdan haberi olmak, bir durum üzerine bilgi edinmek.*

1. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:7)

muṭṭaṣıf: *Vasıflanmış.*

1. “...muttaṣıf vecīh ve iḥsān u birr ile mevṣūf elṭāf-ı ‘ām ile aña kimse şebīh olıbilmek yoġidi.” (s.40:7)
2. “...ehl-i faẕl ṣāḥib-himmet mekārim-i aḫlāḳ ve merāsim-i eşvāḳ ile muṭṭaṣıf

emr-i Ḥaḳḳa ḳāyil munṣıf kimesnedür.” (s.45:26)

muttaṣıl: *Daima, sürekli.*

1. “Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar.” (s.128:31)

muvāfıḳ: *Münasip, uygun.*

1. “Ve olancaları daḫı hem-vār birbirine muvāfıḳ ve naẕm olan eş‘ārı cümleye muṭabıḳdur.” (s.155:12)

muvāneset: *Alışkanlık.*

1. “Nihādında ‘ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü bīrūnı ‘ışḳ ile memlū ve ma‘ārifle ṭopṭolu olmışdı.” (s.20:1)

muvāneset-i laṭīf: *Nazik dostluk.*

1. “Ammā bu ṭā’ifenüñ ba‘żı muḳaddem gelüp bu faḳīr anlaruñ muṣāḥabet-i şerīf ve muvāneset-i laṭīflerine yitişmek müyesser olmayup...” (s.9:6)

muvāṣılat: *İletişim, görüşme.*

1. “...ve eş‘ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba‘żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte‘ayyin olmadı.” (s.9:9)

muvāẕabat göster-: *Bir işte sebat etmek, süreklilik sağlamak.*

1. “ ‘İlme meşġūl iken şi‘r sevdāsına düşüp şi‘re mübāşere ve bu fenne muvāẕabat gösterdi.” (s.156:7)

muy: *Kıl, tüy.*

1. “Mūy ṣanur ki dolaşmış ola pīrāhenüme” (s.98:21)

müze: *Çizme.*

1. “Öpmege istedügüm müzesinüñ kebkebidür” (s.59:21)

mü’ellefāt: *Yazılmış, telif edilmiş eserler, kitaplar.*

1. “Taṣnīfātı bī-nihāye ve mü’ellefātı bilā-ġāyedür.” (s.57:16)
2. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş merḥūm Sulṭān Ḳorḳud mü’ellefātına muḳābeleci olmışdur.” (s.109:12)

Mü’eyyedoġlı ‘Abdu’r-raḥmān Çelebi: *II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim döneminde kazaskerlik yapmış bir Osmanlı alimidir.*

1. “...nā-ma‘ḳūl ü nā-maḳbūl yirlere rehberlik iden biri Fenārīoġlı Aḥmed

Paşa ve biri Mü'eyyedoġlı 'Abdu'r-raḥmān Çelebidür diyü ġamz idüp..." (s.38:6)

Mü'eyyedoġlı: *Abdurrahman Çelebi'nin dedesinden dolayı aldığı lakaptır.*

1. "Mü'eyyedoġlı dimekle meşhūrdur" (s.37:21)
2. "Fenārī oġlı Aḥmed Paşayı Hind Mü'eyyedoġlını 'Aceme ḳaçurdı." (s.38:9)

mübāhat it-: *Övünmek.*

1. "Ve bu birḳaç beyt İskender-nāmedendür ki Monlā Aḥmedī bunuñla mübāhat ider." (s.71:12)

mübālaġa: *Aşırı derecede fazla.*

1. "Ve Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı inşā idüp mübālaġa ma'ārif ṣarf itmiş pehlevān münşīdür." (s.101:16)

mübārek: *Bereketlendirilmiş, uğurlu.*

1. "Yörenmesün mübārek göñline ġam" (s.160:24)
2. "...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab' u nev-niyāz şu'arā ve ẕurefā yigitler ki..." (s.9:19)
3. " 'İlm-i ẕekā mübārek başlarında tāc-ı sa'ādetdür." (s.43:10)

mübāriz -i 'arṣa-i elfāẕ: *Lafız meydanının savaşçısı.*

1. "El-ḥāṣıl kelām-ı mevzūn bābında ḳılı ḳırḳ yaran pehlevān-ı suḫan-senc ve mübāriz -i 'arṣa-i elfāẕ nükte-perdāz -ı penc-gencdür." (s.139:13)

mübāşere: *Bir işe başlama, yapmaya girişme.*

1. " 'İlme meşġūl iken şi'r sevdāsına düşüp şi're mübāşere ve bu fenne muvāẕabat gösterdi." (s.156:6)

mübāşeret: *Bir işe başlama, yapmaya girişme.*

1. olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ

tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. (s.6:2)

mübāşeret it-:*Bir işe başlama, yapmaya girişme.*

1. "...ebyāt-ı ḥüsn-i ta'bīrleri ve bunlardan ġayrı ba'ż-ı şuleḥā ki 'ilme mübāşeret idüp mevālī-i 'iẕām ve..." (s.54:27)
2. "Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn kitābı tercümesine mübāşeret idüp..." (s.69:22)
3. "Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı 'āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem'iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu'anven ü müdevven ola"(s.6:9)

mübeyyen: *Açıklanmış, beyan edilmiş.*

1. "Ḥilye-i faż̧l ile müzeyyen ve zīver-i 'ilm ile mübeyyen ehl-i ma'rifet ve ṣāḥib-faż̧īlet." (s.112:12-13)
2. "...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba'żı bu 'ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve..." (s.138:18)
3. "Beyne'l-mevālī ve'l-ahālī kemāl ü faż̧l ile mu'ayyen ü mübeyyendür." (s.54:6)

mübdi'-i bedāyi'-i bedi̯'-i ḥakim̯: *Eşine az rastlanan, nadir şeylerin hükmedicisi olan Allah.*

1. "...ṣāni'-i ṣanāyi'-i ṣun'-i ḳadi̯m ve mübdi'-i bedāyi'-i bedi̯'-i ḥakim̯ vücūd-ı insānı ṣuver-i aḥsen ile ḫalḳ eyleyüp..."(s.2:9)

mübtedī: *Bir işe, bir okula yeni başlayan kimse, acemi.*

1. "Ve kitābete şürū' iden mübtedīlere ta'līm idüp üslūb-ı inşāyı andan gösterürler." (s.73:23)

mübtelā ol-: *Yakalanmak, maruz kalmak.*

1. "Biñ belāya mübtelā oldı dil-i şeydā yine" (s.151:11)

mübtelā: *Bağımlı, tutkun, düşkün.*

1. “Āh kim ol meh-liḳā ben mübtelāyı gözlemez” (s.135:7)
2. “Yigitliginde maraża mübtelā olup tāze civān iken fevt oldı.” (s.50:15)
3. “Hemçün men beaşk mah-ı ruyan mübtela budest” (s.21:28)
4. “ ‘Āşıḳlaruz belā-zedeler mübtelālaruz” (s.180:5)

mübtelā-yı ‘ışḳ-ı yār: *Sevgilinin aşkının tutkunu.*

1. “Mübtelā-yı ‘ışḳ-ı yāram baña tedbīr eyleñüz” (s.132:19)

mücāvir ol-: *Komşu olmak, bir mabet veya tekkenin etrafında oturan ve oradan ayrılmayan kimse*

1. “Anda mücāvir olup ḳalmaḳ murād idindi.” (s.40:24)

mücellā: *Cilâlanmış, parlatılmış, cilâlı, parlak.*

1. “...rūzgār-ı ba‘īd ile riyāżet çeküp şeyḫüñ terbiyetlerine muḳārin olup āyīne-i ṭabi‘ātı mücellā ve mir’āt-ı ḳalbi muṣaffā olup...” (s.82:1)

mücerreb: *Tecrübe olunmuş, denenmiş.*

1. ” Ṭoprağın ısıtmaya kefāret içün alurlar mücerrebdür.” (s.27:23)

müctemi‘ ol-: *Toplanmak, bir araya gelmek.*

1. “Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde müctemi‘ olup tesvīd olan nazük-ṭab‘ rindāne ve ārifān u ḫūb-fehm...” (s.185:20)

müdām ol-: *Devam etmek.*

1. Yā Rab cihānda şāh Süleymān müdām ola (188:24)
2. “Ṣāḥib-ḳırān ‘ömri cihānda müdām ola” (s.10:10)

müdām: *Daima, her zaman.*

1. “Çapak yirine gözinden müdām aḳar ḥavyār” (s.89:16)
2. “...meḥābib-i nev-niyāz ve nev-ḫaṭān-ı nükte-perdāz muṣāḥebetleri ile müdām enīs ü celīs olup...” (s.186:4)

müdāvemet göster-: *Devam etmek, devamlı olmak, sürekli çalışmak.*

1. “...olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi‘yār-ı belāġatda rāyicü’l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü’l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü’l-fuḳarā muḥibbü’ż-żu‘afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu

risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi." (s.6:1-2)

müdāvemet it-: *Devam etme, aralıksız yapma.*

1. "Güşāde-dil hezel-güy ṭabī'atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve devletlüler ḫiẕmetine müdāvemet iderdi." (s.109:27)

müdāvim ü mülāzim: *Müdavim ve hizmetli.*

1. "...ḳıyām-ı nizām-ı şevket-nümūnları ed'iyyesine şeb ü rūz mütevātir ü mütevālī müdāvim ü mülāzimlerdür." (s.138:24)

müdde'ī: *İddia edici, iddia eden.*

1. "Müdde'îler ṭaşladılar ṭa'n ṭaşıyla beni" (s.35:11)

müddet: *Süre, zaman, vakit.*

1. "Niçe müddet anda ẕevḳ ü ṣafā kesb eyleyüp Ġazālī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur." (s.109:17)
2. "Ol diyārda bir niçe müddet olduḳdan ṣoñra Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara ve her cinsden ecnās-ı mu'teberāt gönderüp..." (s.119:24)
3. "...merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye'de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradan sa'ādetle taḫta cülūs itdüklerinde vezīr idindi." (s.31:9)

müddet-i 'ömr: *Ömrünün müddeti, süresi.*

1. "Sulṭān Murād Ḫan 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ġufrān mülāzemetinde müddet-i 'ömri nihāyet ve va'de-i rūzgārı ġāyet bulup dünyādan āḫirete naḳl itdi." (s.76:22)

müddet-i medīd: *Uzun süre.*

1. "Rūşenī diyār-ı 'Aceme çıkup Şeyḫ Seyyid Yaḥyā ḫiẕmetine yitişüp anda müddet-i medīd ve..." (s.81:26)

müdeḳḳıḳ-ı ḫurde-bīn: *En ufak şeyleri dahi araştırıp, gören.*

1. "Nükte-dān-ı 'ālem ve suḫen-dān-ı benī ādem ki müdeḳḳıḳ-ı ḫurde-bīn ve muḥaḳḳıḳ-ı ḫıred-āyīn ḫıdmetlerinde olup..." (s.3:28)

müdeḳḳıḳü'l-büleġā: *Beliğlerin koruyucusu.*

1. "...mürebbiyyü'l-fużalā müdeḳḳıḳü'l-büleġā ḫusrev-i 'Acem Sulṭān Hüseyn-

i Bayḳara yanına varup anda..." (s.119:20-21)

müderris eyle-: *Öğretmen yapmak.*

1. "Żāyi' olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü'l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi." (s.62:12-13)
2. "Ve her medrese ẕahrında birer tetimme vaż' idüp ve içine ulu ulu monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi." (s.15:4)

müderris ol-: *Öğretmen olmak.*

1. "Maḥrūsa-i Edir-nede müderris olmış ehliyet ile ma'rūf ve kemāl-i ma'rifet ile mevṣūf kimesnedür." (s.162:1)
2. "Müderris olmış kimesnedür." (s.116:9)
3. "Ve kendüsi Semāniyede müderris olmış ehl kişi idi." (s.63:2)
4. "Vardar Yeñicesinde müderris olmışdı." (s.137:7)
5. "...bunda Rūm'a geldükde raġbet ile müderris olup āḫir pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān zamānında ḳāżī-'asker oldı." (s.40:21)

müderris: *Medrese ve büyük câmilerde yüksek seviyede ders okutan icâzetli âlim, medrese hocası.*

1. "Semāniyede müderris iken fevt oldı." (s.63:11)
2. "Ṣāḥib-fażl niçe medreseye mutaṣarrıf olmış ehl-i 'ilm arasında meşhūr u müte'ārif olmış kimesnedür. Müderris iken fevt oldı." (s.100:13)
3. "Karaferyede müderris iken fevt oldı." (s.140:17)
4. "Ṣaḥında müderris iken fevt olup mezārı İstanbulda Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī civārındadur." (s.54:7)
5. "Güzelce Ḳāsım Paşa'nuñ Ġalaṭa yaḳasında vāḳi' olan medresesine müderrisdür." (s.64:8)
6. "Semāniyyede olmış müderrisīndendür." (s.163:15)
7. "Semāniyyede olan müderrislerdendür." (s.54:7)
8. "Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi." (s.55:26)

müferriḥ: *Sıkıntıyı def edip ferahlık veren ilaç.*

1. "Var müferriḥ yime ma'cūn alma gel bāzārdan" (s.118:2)

müfevveż:*Bir kimseye görev olarak verilmiş.*

1. "Pādişāh-ı ẕıllu'llāh ḥażretlerinüñ divān-ı 'āli-şānında ṣādır olan aḥkām-ı fermān-ı ḳażā-cereyān ne ise cümle anlaruñ emrine müfevveżdür." (46:13)

müfred-güy: *Başka beyitlere bağlı olmayan ve mısrâları arasında kāfiye bulunmayan (tek beyit) söyleyen.*

1. "Vilāyet-i Rūmda ebyātı ile meşhūr müfred-güydur." (s.158:17)

müfsid: *Fesatlık eden, ara açan.*

1. "Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẓāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba'dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp..." (s.68:23)

müfteḫir: *Övünme.*

1. "Ol ġazel kendünüñ bir ḫaylī müfteḫiri idi." (s.183:19)

müfti: *Fıkha dair mes'elelerin şeriattaki hükümlerini beyan ve açıklamaya memur olan zat.*

1. "Ve müftī Sa'dī Çelebi mevtine daḫı tārīḫ bunı dimişdür." (s.150:12)

Müftī 'Alī Çelebi: *(ö.1526) Zenbilli Ali Efendi, Osmanlı döneminde görev yapmış bir Şeyhülislam'dır. Asıl adı Ali Cemali'dir.*

1. "Müftī 'Alī Çelebinüñ mu'īdi idi."(s.176:9)

Müftī 'Alī Çelebi: *XVI. yüzyıl şairi Ruhi'nin babasıdır.*

1. "Müftī 'Alī Çelebīnüñ oġlıdur." (s.167:7)

mühimmāt: *Önemli, ehemmiyetli ve gerekli şeyler, hususlar, işler.*

1. "Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẓām u intiẓām ve..." (s.12:5)

mühr-i ḫātemī: *Hatem'in mührü. (Hatem: Eski bir Arap kabilesinin reisidir, cömertliği ile meşhurdur.)*

1. "Bir elde mühr-i ḫātemī bir elde cām ola" (s.10:13)

müjde: *Müjde. Güzel haber.*

1. "Kerd ez mülk-i 'Irāk in müjde āheng-i Ḥicaz" (s.20:22)

müjgān: *Kirpik.*

1. "Müjgānı ṭutmış iki ṭaraf tīġ-i bī-niyām" (s.131:2)
2. "İtdi dil pertāb kendüyi varup müjgānuña" (s.158:2)

mükātebāt ü mürāselāt: *Mektup ve mektuplaşma.*

1. "...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev' 'ilme ḳādir ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab' ü pür-idrāk yigitdür." (s.153:24-25)

mükātebāt: *Mektuplar.*

1. "Ve bundan ġayrı 'ilm-i inşāya müte'allıḳ bir Teressül cem' idüp ḫalḳ mā-beyninde gerek olan mükātebāt ve..." (s.73:19)

mükemmel: *Kusursuz, noksansız.*

1. "Ḳaṣāyidi ḫayāl-engīz ve ḳıt'aları gevher-rīz dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil ve kendüsi ma'ārif ile mükemmel kimesnedür." (s.96:28)
2. "Ġazelde bī-bedel ve her cins naẓımda mükemmel." (s.76:20)
3. "Ẕū-fünūn-ı 'ālem ma'ārifle mükemmel muḥterem 'ālī-ḳadr ü ṣāḥib-ṣadr kimesnedür." (s.58:13)
4. "Eş'ārı muḫayyel ve ebyātı mükemmel." (s.47:7)

mükerrem: *Muhterem, saygın.*

1. "...'ilm ü faẓl ile müsellem ve kemāl ü ma'ārif ile mükerrem ṣāḥib-luṭf envā'-ı feżāyil ile..." (s.40:6)

mülāhaża eyle-: *İyice düşünüp işin hakikatini tetkik etme.*

1. "...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫ̬āceliḳ ḥaḳḳını żāyi' eylemeyüp öldürmekden berī olup oġlanı Aḥmed Paşaya virdi." (s.25:23-24)

mülāḳat: *Buluşma, görüşme.*

1. "...ve eş'ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba'żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte'ayyin olmadı." (s.9:9)

mülāḳat it-: *Görüşmek.*

1. "...mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri pīrlerden ve rūzgār-dīde kimesnelerden semā' ile tevātüre yitişüp taḥrīr ü taṣvīr oldı." (s.68:2)

mülāṭefe: *Latife etme, şakalaşma, iltifat etme.*

1. **"**...mā-beynlerinde çoḳ mülāṭefe vü ziyāde muḥāvere geçer imiş." (s.55:6)

mülāyim: *Anlatımda orta halli olmak.*

1. "Ḫoş-ṭab' ẕihni selīm ve eş'ārı mülāyim." (s.115:12)

mülāyim: *Yumuşak huylu, halim.*

1. "Ṭab'ı mülāyim ve kendüsi ḥalīm eş'ārı nāzük ü pāk ẕātı pür-idrāk kimesnedür." (s.132:9)

mülāzemet: *Tutku dercesinde bağlı olma, aşırı bağlılık.*

1. "...ve 'ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur" (s.188:7)
2. "Ve ba'żı ḫoş-ṭāb' şu'arā ve nāzük-mizāc ẕurefā ki bu bende anlaruñ mülāzemeti ḫiẕmeti ile müşerrefü'l-ḥāl ve muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫşları ile mesrūrü'l-bāl olup..." (s.9:13)
3. "Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā'it-i eş'ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi." (s.86:19)
4. "Sulṭān Murād Ḫan 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ġufrān mülāzemetinde müddet-i 'ömri nihāyet ve va'de-i rūzgārı ġāyet bulup dünyādan āḫirete naḳl itdi." (s.76:21)
5. "...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı 'ömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki..." (s.95:9)
6. "Güşāde-dil hezel-gūy ṭabī'atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve devletlüler ḫiẕmetine müdāvemet iderdi." (s.109:26)

mülāzemet-i meclis-i sa'ādet: *Kutlu meclise üye, kutlu mecliste memur olma.*

1. "Bir ān ve bir zamān anlaruñ ḫiẕmet-i muṣāḥabetlerinden dūr ve mülāzemet-i meclis-i sa'ādetlerinden mehcūr olmaḳ yoġ idi." (s.95:32-s.96:1)

mülāzemet-i mihterī it-: *Büyüklük hizmetini yapmak.*

1. "...ve mülāzemet-i mihterī iderdi." (s.119:18)

mülāzım: *Osmanlı ilmiye teşkîlâtında müderris olabilmek için belli bir süre staj yapan medrese mezûnu.*

1. "İstanbūlda mülazım iken gice ile olduġı odada yatduġı yirde urup ḳatl itdiler." (s.137:8)

mülāzım: *Hizmetkar. Bağlılık gösteren kimse, hizmetkâr, bağlı köle.*

1. "Dergāh-ı 'ālem-penāh mülāzımlarından idi." (s.124:6)
2. "Dergāh-ı mu'allā mülāzımlarındandur." (s.143:18)

mülāzim: *Bir kimse, şey veya yere bağlılık ve devamlılık gösteren, bir işte sürekli çalışan kimse.*

1. "Ve kendüsi daḫı āsitān-ı devlet mülāzimlerinden olup yeñiçeriler bölüginde iken dirliginden ferāġat idüp şi're māyil oldı." (s.181:4)
2. "Āsitān-ı sa'ādet-āşiyān mülāzimlerindendür." (s.104:6)
3. "Āsitān-ı sa'ādet-āşiyān mülāzimlerindendür." (s.164:6)
4. "Dergāh-ı 'ālem-penāh mülāzimlerindendür." (s.102:3)
5. "Dergāh-ı 'ālem-penāh mülāzimlerindendür." (s.145:4)
6. "Āsitān-ı sa'ādet-āşiyān mülāzimlerindendür." (s.151:4).
7. "Āsitān-ı sa'ādet-āşiyān mülāzimlerindendür." (s.132:7)
8. "Dārü's-salṭana mülāzimlerindendür." (s.104:21)
9. "Āsitān-ı sa'ādet-āşiyān mülāzimlerindendür." (s.171:3)

mülk: *Dükkan, ev, arsa vb. taşınmaz mal.*

1. "Felek şaṭrancını ütdüñ sa'ādet mülkini ṭutduñ" (s.74:5)

mülk: *Memleket, ülke.*

1. "Ferāġat mülki şāhıyam ne ḥükm ü ne yaşaġum var" (s.167:4)
2. "Ḥüsn-i tedbīrde bī-naẕīr ve fikr ü ferāset mülkinde emīr." (s.33:13)
3. "Cihān mülkinde ẕātın ḳā'im eyle" (s.11:3)
4. "Biz 'adem mülkine maḥmil bağladuḳ yā hū saña" (s.140:5)
5. "Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẕām u intiẕām ve..." (s.12:6)

6. "...ma'rifet burcınuñ māhveşi sipihr-i faż̈l-ı me'ālī merkez-i dā'ire-i ahālī ma'ārif mülkinüñ kenzi." (s.161:13)
7. "Mülk-i fesāḥata şeh-i kişver-güşā olan" (s.3:20)
8. "Ṭoḳuzıncı atadan mülke vāris" (s.187:12)

mülk ü 'asker ü şevket: *Mülk, asker ve heybet.*

1. "...bunlaruñ serīr ü taḫt-ı salṭanatı ve mülk ü 'asker ü şevketi ṣafā-yı ḫāṭır ile..." (s.23:22)

mülk-i 'irāk: *Irak mülkü, Irak ülkesi, Irak memleketi.*

1. "Kerd ez mülk-i 'Irāk in müjde āheng-i Ḥicaz" (s.20:22)

mülk-i fesāḥat: *Güzel söz mülkü.*

1. "Mülk-i fesāḥata şeh-i kişver-güşā olan" (s.3:21)

mülzem ol-: *Gerekli olmak.*

1. "Mülzem oldı ne ḳadar şem' getürdiyse delīl" (s.65:17)

mümāreset bul-: *Ustalık kazanmak.*

1. "...ter-destlikde bir derecede mümāreset bulmışdı ki eline ḳopuz alup perdesi yüzden götürüp..." (s.125:10)

mümāreset it-: *İlgilenmek, çalışmak.*

1. "Şi're ḫaylī mümāreset itmiş ḫoş-ṭāb' kimesnedür." (s.173:10)
2. "Üslūb-ı inşāya ve kavā'it-i mükātebāta çok mümāreset itmiş ḫoş-ṭab' ẕihni güşāde ve kendüsi bī-pervāāzāde-dil eş'ārı çoḳ 'ale'l-fevr dimekde naẕīri yoḳ ve..." (s.135:16)

mümāreset: *Çalışarak maharet sahibi olmak.*

1. "Leṭāfet-i ṭab'ı nihāyetde ve ṭarz-ı ġazelde mümāreseti ġāyetdedür." (s.164:8)
2. "Ḫoş-ṭab' hevesmend ve eş'ārı ḫaylī ḫoşca engīzlikler ḳaṣd ider derdmend yigitdür ve fenn-i şi'rde çoḳ mümāreseti ve..." (s.184:6)
3. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl ü kāmil şi'r ü inşāda çoḳ mahāreti ve ziyāde mümāreseti var." (s.27:11)
4. "Tāḥṣil-i faż̈l u kemāl ve kesb-i ma'rifet-i ḳīl u ḳāl eyleyüp üslūb-ı ma'ānī-i eş'ār ve ṭarīḳa-i vādī-i güftārda mümāreset ü ḳudret bulmış kimesnedür." (s.89:21)

5. “Fenn-i bedī‘ ü beyān ‘azīmü’l-ḳadr ve refī‘ü’l-mekān olmaġın ‘ilm-i şi‘re bir vech ile mümāreset ve bir ṣūret ile raġbet gösterüp tetebbu‘-ı ‘ilm-i şi‘r itmişdür ki...” (s.80:16)
6. “Pārsī dile ziyāde mümāreset itmiş ol dilde tamām maḥāret bulup...” (s.91:7)
7. “Tabī‘atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup ‘ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup...” (s.68:15)

mümāreset-i münşe’āt u mükātebāt: *İnşa ve mektup tarzı yazışmalarda hüner sahibi.*

1. “Üslūb-ı naẕm-ı ġazelde müsellem ve ḳā‘ide-i eş‘ārda müstaḥkem faṣīḥ u belīġ kimesne olup tetebbu‘-ı ḳaṣāyid ü ġazeliyyāt ve mümāreset-i münşe’āt u mükātebāt itmişdür.” (s.76:18-19)

mümkin degül: *İmkansız.*

1. “Mümkin degül Ferīdī ki maḳbūl-i şāh ola” (s.127:16)

mümkin ol-: *İmkan dahilinde olmak.*

1. “...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā’ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab‘larından ṣādır olan nāzük maṭla‘lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba‘zı ebyāt u maḳṭa‘ yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta‘yīn olundı.” (s.9:26)
2. “Ol ḳuyıya ṣu çıḳmaḳ mümkin olmadı.” (s.75:13)

mümkin: *İmkan dahilinde, olası, mümkün.*

1. “...ve eş‘ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba‘żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte‘ayyin olmadı.” (s.9:9)

mümtāz: *Seçilmiş, seçkin, imtiyazlı.*

1. “Emāsil-i ‘aṣr ve efāẕıl-ı dehrde mümtāz ve ehl-i ‘ilm arasında envā‘-ı fażāyil ile imtiyāz bulmış selāset-i suḫanda...” (s.61:25-26)
2. “Ḥilye-i ḥikmet ve zīnet-i fażīlet ile mümtāz ve anda olan fażīlet ve mevleviyyet degme kimsede olmaz.” (s.61:11)
3. “Vādī-i a‘lāda cevlān ider bülend-pervāz ve üslūb-ı ġazelde mümtāz” (s.16:7)
4. “...ṣāḥib-fażl arasında mümtāz nāzük-ṭab‘ bir ḫoş yigit idi.” (s.63:13)

5. “Ehl-i faż̈l u ṣāḥib-kemāl ma‘rifetde bī-mānend ve fenn-i kitābetde ser-āmed ve ‘ilm-i ma‘ānī vü beyānda mümtaz...” (s.153:22)
6. “ ‘Ālim ü fāż̈ıl şā‘ir ü kāmil üslūb-ı naẕmda mümtāz ve vādī-i suḫanda nükte-perdāz ṭarīḳa-i eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve...” (s.98:5)

mümtāz-ı tīr-endāz: *Seçkin okçu.*

1. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāż̈ıl u kāmil eş‘ārı vāfir ẕü-fünūn her fende māhir ve oḳ ‘ilminde ser-āmed mümtāz-ı tīr-endāz” (s.17:1)

mümtāzü’l-‘aṣr: *Zamanın seçkini, seçilmişi.*

1. “Ṭārīḳında ferīdü’d-dehr ve mümtāzü’l-‘aṣrdur.” (s.108:23)

mümteni‘: *İmkansız, zor.*

1. “Mümteni‘dür ki uṣanam senden”(s.60:3)

mümteni‘ü’n-naẕīr: *Eşi benzeri olmayan.*

1. “El-ḥāṣıl kendü vādīsinde mümteni‘ü’n-naẕīr ḫaylī eş‘ār dimişdür.” (s.164:11)
2. “Ve bu maṭla‘ sehlü’l-mümteni‘ ḳısmındandur.” (s.14:11)

mün‘aṭıf ḳıl-: *Bir tarafa doğru yönelen, meyleden, teveccüh eden.*

1. “...vücūd-ı şerīfine ecel ‘inān-ı mevti mün‘aṭıf ḳılup Allāh emrine vardı.” (s.78:1)

münāfiḳ: *İki yüzlü, ara bozucu.*

1. “Ḥattā Sulṭān Meḥemmede münāfiḳ nifāḳ idüp Sulṭān Bāyezīdi nā-mülāyim ü nā-fercām yollara sevḳ ve...” (s.38:4)
2. “Ol eclden mevālīden ba‘żı ittifāḳ idüp münāfiḳa ṣūreti ile ṣāḥib-devletlere ġamz eyleyüp küfr söyledi diyü şahādet itdiler.” (s.55:29)

münāsebet it-: *(Dostluk bağlamında) yakınlığı ya da ilişkiyi artırmak.*

1. “Mīr Selmān fevtinden ṣoñra merḥūm Sulṭān Murād Ḫan-ı Ġāzī raḥmetu’llāhi ‘aleyh muṣāḥabet-i şeref -baḫşları ile münāsebet idüp...” (s.68:21)
2. “Ḥayātī erkān-ı devlete varup gelmeden Maḥmūd Paşa ile münāsebet idüp ol daḫı bunda bir ḳābiliyyet müşāhede idüp kendü ḫiẕmetinde alıḳodı.” (s.88:24)

3. “Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp...”(s.82:29)
4. “Sulṭān Meḥemmmed Ḫan ile ekser-i evḳātda ḥużūr-ı şerīflerinde muṣāḥabet ve ḫāk-i pāy-ı kīmyā-yı sa‘ādet-baḫşlarında münāsebet idüp...” (s.55:5-6)
5. “Ve kendüsi merḥūm Sulṭān Selīm ile Ṭrabzonda olurken çoḳ muṣāḥabet ve artuḳ münāsebet itmiş idi.” (s.124:9)

münāsebet ü ittiḥād: *Alaka ve birlik.*

1. “ ‘İlme ṭālib ve ma‘rifete rāġıb olup dersin görmiş derece-i isti‘dād u ‘ilm ile münāsebet ü ittiḥād bulmışken...” (s.119:4)

münāsebet ü muṣāḥabet it-: *İlişki ve bağ kurmak.*

1. “Yigitligi zamānında faḫrü’n-neccār Dülger-zāde Ḥʸāce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi ile münāsebet ü muṣāḥabet idüp ma‘iyyet ile Üsküb diyārına gitmişler idi.” (s.104:25)

münāsebet ü ülfet ṭut-: *İlişki ve dostluk kurmak.*

1. “Ḥikāyet iderler ki Āfitābī Çerāġ adlu bir maḥbūb ile münāsebet ü ülfet ṭutup mā-beynlerinde çoḳ meveddet ü maḥabbet vāḳi‘ olmış.” (s.106:16-17)

münāṣebet: *Vesile.*

1. “Ka‘be şerrefeha’llāh seferine niyyet ve Ḥicāz yolına ‘azīmet idüp ol münāsebet ile bu ebyātı didi ki ẕikr olınur.” (s.167:21)
2. “Anda münāsebet kesb idüp gelüp taḫta cülūs itdükde ol münāsebet ile terbiyet idüp nişāncı itdi.” (s.39:1)
3. “Anda münāsebet kesb idüp gelüp taḫta cülūs itdükde ol münāsebet ile terbiyet idüp nişāncı itdi.” (s.39:1)
4. “Münāsebet ile ‘Arabī ve Pārisī ebyāt ile mānend-i nigāristān-ı Çīn ve naḫl-i gülbün-i ḫuld-ı berīn zīb ü zeyn virmişdür.” (s.57:24)
5. “Ḳāżī-‘askerliġi zamānında ittifāḳ bir münāṣebet ile bu beyti dimiş.” (s.36:9)
6. “Ve inşā ile daḫı ziyāde āşinalıġı ve münāsebeti var idi.” (s.142:14)
7. “Ra‘nā kitābeti ve ‘ilm-i şi‘rle ḫaylī münāsebeti var.” (s.93:6)

münāsebetle: *Bir vesileyle, herhangi bir sebepten dolayı.*

1. “Lakin elfāẕ u ma‘ānī bābında ve ḥikāye basṭı ḫuṣūṣında ve cā-be-cā münāsebetle emsāl īrād itmekde...” (s.69:16)
2. “Bu beyti ol münāsebetle dimişdür ki ẕikr olınur.” (s.82:21)
3. “Ve bu beyti ol münāsebetle dimişdür.” (s.99:6)
4. “Gāyet eyü düşmiş cā-be-cā münāsebetle ġarrā ġazeller irād idüp yazmışdur.” (s.74:33)

münāsib: *Layık, yaraşır, uygun.*

1. “...bu ‘azīzlerüñ nām-ı şerīflerine ve ism-i laṭīfle-rine münāsib bir risāle yazmaġa iḳdām...” (s.5:19)
2. “...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab‘-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra‘nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen...” (s.10:19)
3. “Her biri ol eş‘ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şu‘le-i āteş-i ‘ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi .” (s.11:15)
4. “Meñaṣıbdan ferāġat idüp teḳā‘üd iḫtiyār itdüklerinde bu maṭla‘ ḥāline münāsib vākī‘ olmışdur.” (s.43:25)
5. “Varup kendü vāḳı‘asına münāsib Ḫar-nāme-nām bir ḥikāye naẓm idüp pādişāha gönderdi.” (s.69:29)

münāsib di-: *Uygun şekilde söylemek.*

1. “Ve bu ġazeli şecā‘atine ve bahādurlığına münāsib dimişdür.” (s.20:15)

münāsib gör-: *Uygun görmek.*

1. “Medrese veyā ḳāḍīlıḳ düşicek defterine baḳup kendü münāsib gördügine virürdi.” (s.15:8)
2. “Ve kendüsi bu cem‘iyyetde bile bulunup eş‘ārı daḫı küllī Türkī olup ba‘żı yārān-ı ṣafā ve ḫullān-ı vefā anı bu cümleden ayru olmaḳ münāsib görmedükleri cihetden bu teẕkireye yazılup ẕikr olındı.” (s.183:5)

münāza‘a: *Ağız kavgası, çekişme, münakaşa.*

1. “Ol esnāda Yaḥyā-nām şā‘ir daḫı bu baḥrde ve bu ḳāfiyede bir ġazel diyüp

bu şi‘r aña naẕīre olur diyü mābeynlerinde ḫaylī münāza‘a vāḳi‘ olmış.” (s.59:9)

münāẕara: *Karşılıklı dialog.*

1. “Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm şā‘irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür.” (s.152:28)

münaẕara-i gül ü Ḫusrev: *Necati Bey'in eserinin adıdır.*

1. “Ve Münaẕara-i Gül ü Ḫusrev adlu bir kitābı var.” (s.97:18)

müneccim: *Yıldız falına bakan kimse.*

1. “Babası müneccim olmaġın Nücūmī taḫalluṣ itmişdür.” (s.79:15)

münevver eyle-: *Nurlandırmak, aydınlatmak.*

1. “Şübhesüz ḳalbini ‘uşşāḳuñ münevver eyleye” (s.158:10)

münfekk ol-: *Ayrılmak.*

1. “...bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne def-terlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfekk olmayup...” (s.5:13)

münḥarif ol-: *Sapmak, yön değiştirmek.*

1. “Sāye-perver nāzük-mizāc zindān havāsına müteḥammil olmayup çıḳduġı gibi birḳaç günden ṣonra mizācı münḥarif olup...” (s.77:29)

münḫariṭ ḳıl-: *Bir yola intisap etmek.*

1. “...ve muṣāḥib-i hem-demi iken kendüyi şu‘arā zümresine münḫariṭ ḳılup Nevāī taḫallüṣ itmişdür.(s.4:34)

münhezim ol-: *Hezimete uğramak, yenilmek.*

1. “Şāh İsma‘īl ile muḳābele idüp bi-iẕni’l-lāh şarḳ pādişāhı İsma‘īl Şāh münhezim olup aḥvāli ne olduġı ma‘lūmdur” (s.19:20)
2. “...ol daḫı anda münhezim olup ḳaçarken ṭutılup başını pādişāh-ı ‘ālem-penāh Sulṭān Selīm Şāh ḥażretlerinüñ ayaġı ṭopraġına getürdiler.” (s.19:22)

münīf: *Yüce, ulu.*

1. “Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma‘rifet faẕıl netāyic-i ṭab‘ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi‘yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve...” (s.63:12)

münselik ol-: *Bir yola girmek, bir şeye tabi olmak.*

1. " 'İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve faẓl u ma'ārif ile pür-hüner olmış..." (s.65:21)
2. **"...** bu silkde münselik olup bu zümreden ma'dūd olan yārān-ı bā-ṣafā ve dīstān-ı pür-vefā bezm-i feṣāḥatde cām-ı sürūr ile rūḥ-perver ve..." (s.160:17-18)

münşī: *İnşa eden; yazan, yazıcı.*

1. "Ve Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı inşā idüp mübālaġa ma'ārif ṣarf itmiş pehlevān münşīdür." (s.101:17)

münşī-i dīvān-ı sipihr-i felek-eyvān: *Gökyüzü divanında münşi, nasir.*

1. "...münşī-i dīvān-ı sipihr-i felek-eyvān imlāsına şüküfte vü sergerdān olup devāt-ṣıfat barmaġı aġzında ḳalup kendüden gide..." (s.46:19)

müntehā: *Uzun.*

1. "Leṭāfet-i ṭab'ı ziyāde ve ẕihni nihāyetde güşāde ser-āmed ve ra'nā ġazeliyyātı ve müntehā bī-bedel ebyātı çoḳdur." (s.45:12)
2. **"** Türkī ġazeliyyātı ve müntehā ġarrā ebyātı bī-nihāyedür" (s.53:18)
3. "Güzel ebyātı çoḳ ve ġarrā müntehā ġazeliyyatı artuḳdur." (s.76:20)
4. "Meşāyiḫāne vü muḥaḳḳıḳāne ġarrā eş'ārı müntehā ve zībā güftārı var." (s.97:10)
5. "Egerçi ḫayāl-engīz emsāl-āmīz ve bī-bedel ra'nā ve müntehā ġazelleri var." (s.111:16)

müntehāb: *Seçilmiş (şiirler).*

1. "Şi're meyl itmiş ra'na güzel eş'ārı 'āşıḳāne ve müntehābı bī-bedel güftārı var." (s.182:7)
2. "Müntehādür ehl-i 'ışḳ içre bu gün Ṭūbā gibi" (s.145:11)

müntehī-i sālik-i rāh-ı hidāyet: *Hidayet yolunun son demindeki salik.*

1. "...müntehī-i sālik-i rāh-ı hidāyet ve mu'tekif-i gūşe-i bārgāh-ı vilāyet olup..." (s.54:30-31)

mürabba': *Öğrenci, kul.*

1. "Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabba'larından beşyüz nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var." (s.82:7-8)

mürāselāt ü berevāt: *Mektup ve nişan belgeleri.*

1. "...her şaḫṣuñ mertebesine göre kendü dāyiresine lāyıḳ mürāselāt ü berevāt ta'rīf ü ẕemm ise elḳāb ẕikr eyleyüp yazup tedvīn itmiş." (s.73:21)

mürde: *Ölü.*

1. "Her gice mürde her seḥer murdār" (s.72:29)

mürebbiyü'l-fużalā: *Faziletli kişilerin eğitmeni, terbiyecisi.*

1. "Zihī merāsim-i cūduñ mürebbiyü'l-fużalā" (s.65:7)

mürebbiyyü'l-fużalā: *Erdemlilerin öğretmeni.*

1. "...mürebbiyyü'l-fużalā müdeḳḳıḳü'l-büleġā ḫusrev-i 'Acem Sulṭān Hüseyn-i Bayḳara yanına varup anda..." (s.119:20)

müretteb: *Tertip edilmiş, düzenlenmiş.*

1. "Müretteb dīvānı ve ḫaylī laṭīf ma'ānī cem' itmiş." (s.148:21)
2. "Dīvānı müretteb ve eş'ārı beyne'n-nās meşhūr u meẕkūrdur." (s.26:15)

mürīd: *Tarikatte bir şeyh ve mürşide bağlanarak kendisinden usul ve tasavvuf yolunu öğrenen kimse.*

1. "Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabba'larından beşyüz nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var." (s.82:7)

mürşid ol-: *Hak ve hakîkate erişme yolunda müritlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh olmak.*

1. "Meẕheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣīfiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i'timād idüp gönderdi." (s.141:21)

mürūr u güẕerān iderdi: *Geçme, geçiş, mürur etme.*

1. "...ve dil-i bīmāra ṣıḥḥat irüp ḫātır-ı fāṭıra ḫuṭūr u ḫalecān ve dil-i nā-şāda mürūr u güẕerān iderdi..." (s.5:10)

mürūr: *Geçme, sona erme, geçip geçme.*

1. "...şevket ü nuṣreti izdiyād üzerine olup aḥibbā-yı dīn ü devleti mürūr ve a'dā-yı mülk ü memleketi maḳhūr ola." (s.186:7)

mürūr-ı zamān: *Zamanın geçmesi.*

1. "...memleket-i Rūmda iẕhār u iştihār bulan fużalā vü şu'arā 'azīzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa..."(s.5:12)

mürüvvet:*Cömertlik, ihsan, lutuf.*

1. "Mürüvvet kānınuñ şāh-ı cihānı" (s.10:27)

müsāferet: *Yolculuk; misafirlik II geçici, kısa ve belli bir süre.*

1. " 'Arabı vü Pārsı vü diyār-ı Hindi seyr eyleyüp müsāferetle ekser-i ma'mūre-i arżı temāşa eyleyüp gezmişdür." (s.90:17)

müsāfir: *Konuk, misafir, yolcu.*

1. "Var gül müsāfirine ki bāġındadur daḫı" (s.53:20)
2. "Zenaḫdānuñda ḳo yatsın müsāfirdür bu dervīşi" (s.136:22)

müsāfir-ḫāne: *Misafir kabul edip ağırlamak için ayrılmış veya yapılmış yer.*

1. "Dār-ı dünyā bir müsāfir-ḫānedür kim her gelen" (s.97:15)

müṣāḥib: *Samimi arkadaş, sohbet arkadaşı.*

1. "Nesl-i 'Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab'-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī'at-ı şi'riyye fehm itmegin şi're sevḳ itmiş." (s.68:16)

müsellem mü'ebbed: *Kabul edilmiş ve daimi.*

1. "...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ebedü'l-ābād müsellem ü mü'ebbed müstaḥkem ü mü'eyyed olsun ve..." (s.23:22)

müsellem: *Herkes tarafından kabul edilmis, inkar edilemez.*

1. "...'ilm ü faẓl ile müsellem ve kemāl ü ma'ārif ile mükerrem ṣāḥib-luṭf envā'-ı feżāyil ile..." (s.40:6)
2. "Üslūb-ı naẓm-ı ġazelde müsellem ve ḳā'ide-i eş'ārda müstaḥkem faṣīḥ u belīġ kimesne olup tetebbu'-ı ḳaṣāyid ü ġazeliyyāt ve mümāreset-i münşe'āt u mükātebāt itmişdür." (s.76:17)

müselmān it-: *Müslüman etmek, İslam dinine davet etmek.*

1. "Kāfir gözini yār müselmān ider gibi" (s.131:1)

müselmān ol-: *Müslüman olmak, İslam dinine mensup olmak.*

1. "Kesmiş velī zünārını daḫı müselmān olmamış" (s.25:20)

müselmān: *İslam dininden olan kimse.*

1. "Anı kim ol kāfir eyler bir müselmān eylemez" (s.50:20)

2. "Esirger göricek kāfir ġarībliḳde müselmānı" (s.136:21)
3. "Ṣalāḥiyyet-şi'ār ü faẕīlet-disār 'ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı 'ilm ile mu'tād müselmānlar du'āsından istimdād iderler müstecābü'd-da've bir 'azīz idi." (s.64:20)
4. "İy müselmānlar helāk eyler beni zülf-i nigār" (s.50:19)

müsennā ḫaṭṭ: *Düz istifli veya girift, çift ve karşılıklı şekilde yazılmış yazı, aynalı yazı.*

1. "Ve mezārı levḥasına tārīḫ-i meẕkūr ile kendü eş'ārından bu beyti faḳīr müsennā ḫaṭṭ ile yazdurdum." (s.96:18)

müslimān: *Müslüman.*

1. "...'Atabe-i 'Osmānī ve südde-i ḫāḳānī ẕuhūr ideli bu deñlü dīndār müslimān ehl-i vaḳār vezīr bir daḫı olduġı ma'lūm degüldür." (s.34:19)

müstaġnī: *Ayrı, başka.*

1. "Ol cümleden müstaġnīdür." (s.57:15)

müstaġnī ol-: *İhtiyaç duymamak, tok olmak.*

1. "...ba'żına daḫı ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān seḥāb-ı himmetinden feyeżān u iḥsān yitişmekle müstaġnī olup..." (s.24:17-18)

müstaġraḳ it-: *Batırmak, gömmek*

1. "Ġalaṭa boġazında deryā-yı 'amīḳa ġarḳ ve lücce-i belā-yı 'azīme müstaġraḳ itdiler." (s.87:16)

müstaġraḳ ol-: *Gark olmak, mânevî bir vaziyete dalmak.*

1. "...beyne'l-ḫavāṣṣ ve'l-'avām ders-i 'āmmı tamām eyleyüp ba'żı Ḥaḳ emrine vāsıl olup maġfiret ravżasında nūra müstaġraḳ olduḳlarınca..." (s.67:15)

müstaḥkem: *Sağlam, Doğru, gerçek*

1. "Üslūb-ı naẕm-ı ġazelde müsellem ve ḳā'ide-i eş'ārda müstaḥkem faṣīḥ u belīġ kimesne olup tetebbu'-ı ḳaṣāyid ü ġazeliyyāt ve mümāreset-i münşe'āt u mükātebāt itmişdür." (s.76:17)

müstaḥkem ü mü'eyyed ol-: *Sağlam ve güçlü olmak.*

1. "...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ebedü'l-ābād müsellem ü mü'ebbed müstaḥkem ü mü'eyyed olsun ve..." (s.23:22-23)

müstaḥsen: *Beğenilen, güzel ve herkesin beğendiği.*

1. "...eş'ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẕı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-āyende bī-bedel naẕmı ġarrā ve ġazelleri güzel." (s.74:12-13)
2. "Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā'ide-i naẕmı laṭīf ü mu'tedil eş'āriyle iştihār bulmış ve..." (s.103:16)

müstaḳīm ol-: *İstikametli olmak, doğru, düzgün olmak.*

1. "...ẕihni müstaḳīm olup ṭab'ı bīdārlığı ve ẕihni pişekārlığı cihetinden ġarrā eş'ārı ve zībā güftārı var." (s.35:4)

müstaḳīm: *Doğru, düzgün.*

1. "...ṭab'ı müstaḳīm kimesneler ki saḥāyif-i rūzgārda ma'ānī ebkārlarına zīver-i naẕmdan zīb ü zīnet ve..." (s.161:3)
2. "Ẕihni selīm ve ṭab'ı müstaḳīm yigitdür." (s.184:17)
3. " 'İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab'ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi're māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür." (s.169:20)
4. "Ḳużāt ṭāyifesinde ol deñlü müstaḳīm olmaz." (s.45:8)

müstecābü'd-da've: *Duası kabul olunan.*

1. "Ṣalāḥiyyet-şi'ār ü fażīlet-disār 'ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı 'ilm ile mu'tād müselmānlar du'āsından istimdād iderler müstecābü'd-da've bir 'azīz idi." (s.64:21)

müstedām ol-: *Daim olmak, sürekli olmak.*

1. "Devri zemāne 'ömri gibi müstedām ola" (s.10:11)
2. 'Ömri zemāne 'ömri gibi müstedām ola (s.188:25)

müstefād ol-: *Faydalanmak.*

1. "...bi'l-fi'l zāviye-i ḥayātda pādişāh-ı gerdūn-ı iḳtidār Süleymān-veḳār ḥażretlerinüñ 'āṭıfet-i ḫusrevānīsinden müstefād olup..." (s.24:24)

müsteḥaḳ ol-: *Layık olmak, hak etmek.*

1. "...iḥsān-ı ḫāṣlarına müsteḥaḳ olup ṣadāḳat-i pādişāhīden ve 'āṭıfet-i şāhenşāhīden behremend ü muġtenem olurdı." (s.84:25)

müstesnā: *Benzerlerinden üstün olan, benzeri az bulunur, seçkin.*

1. "Ġazeliyyātı ġarrā ve ebyātı müstesnā naẕm u inşāya ḳādir ve üslūb-ı şi'rde māhirdür." (s.51:1)
2. "Eş'ārı ġarrā ve naẕmı müstesnā çoḳ ma'ārife ḳādir ve fenn-i şi'rde māhir kimesne idi." (s.123:16)

müstevcib-i himmet-i sulṭānī: *Sultanlar gibi ihsan eden.*

1. "...el-ān ḫiẕmeti mūcib-i 'āṭıfet-i ḫusrevānī ve müstevcib-i himmet-i sulṭānī olduġı ḥaysiyyetiyle ravżāt-ı āmāllerine ve..." (s.52:8-9)

müstevfī: *Bir şeyin yeteri miktarda ve eksiksiz olması.*

1. "Bu fırḳanuñ ba'żı kenz-i maḫfī gibi taḥte'l- 'arż muḫtefī ve ba'żı bezm-i ḥayātda cām-ı mey-i şādmānīden müstevfīdür." (s.24:20)

müsvedde: *Temize çekilmemiş yazı, bir yazının üzerinde işlenmemiş ilk şekli.*

1. "Müsveddesin beyāż itmege ihmāl u iġmāz eylemegin kem-yāb u nā-yābdur." (s.140:24)

müsvedde: *Eserin kendisi(Heşt Behişt).*

1. "...ve bir müsvedde tesvīd itmege ihtimām-ı tāmm gösterileydi." (s.5:19)
2. "...ol kelimātdan bu müsveddeye ba'żı nikāt sebt itmege ihtimām idemeyüp cümle-i laṭīfelerinden bu bir iki beyt yazılup ẕikr olındı." (s.101:2)

müşā'are it-: *Karşılıklı şiir söylemek.*

1. "Her gāh Mīr Süleymān Şeyḫī ile müşā'are itdürüp eş'ār didürdür idi." (s.71:7)
2. "Her birine ulu ulu dirlikler eyleyüp her gāh ḥużūr-ı şerīfine getürdüp müşā'are itdürürdi." (s.15:14)

müşāhede it-: *Gözlemlemek.*

1. "Ḥayātī erkān-ı devlete varup gelmeden Maḥmūd Paşa ile münāsebet idüp ol daḫı bunda bir ḳābiliyyet müşāhede idüp kendü ḫiẕmetinde alıḳodı." (s.88:24-25)

müşāvere: *Müzakere, anlaşma, işbirliği.*

1. "Bu müşāverede Ca'fer Çelebi biledür diyü sū'-i ẕann idüp ḳatl eyledi." (s.39:8)

müşebbek: *Ağ ve kafes gibi örülmüş olan.*

1. "Cismüm müşebbek oldı dükendin aña ḳafes" (s.168:11)

müşerref ol-: *Onurlanmak, haysiyet kazanmak, şereflenmek.*

1. "...gülistān-ı belāġatde bülbül-i ġazel-serā-yı suḫan-senc olan 'azīzlerüñ ẕikrindedür ki bu kemīne anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref olup..." (s.68:2)
2. "...ḥāliyā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ şeref-i rikāb-būsları ile müşerref olup şeb ü rūz südde-i 'ālem-penāhlarına yüz sürüp ḫiẕmet idenlerdür." (s.52:5)
3. "Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā'it-i eş'ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi." (s.86:19)

müşerref: *Şeref kazanmış, serefli.*

1. "...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı 'ömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki..." (s.95:8)

müşerrefü'l-ḥāl: *Şereflenmiş.*

1. "Ve ba'żı ḫoş-ṭāb' şu'arā ve nāzük-mizāc ẕurefā ki bu bende anlaruñ mülāzemeti ḫiẕmeti ile müşerrefü'l-ḥāl ve muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫşları ile mesrūrü'l-bāl olup..." (s.9:14)

müşevveşü'l-ahvāl: *Perişan haller.*

1. "Ol celālet āsümānınuñ maṭla'ından tulū' iden 'āşıḳāne eş'ār u maṭla' ve rindāne güftār u maḳṭa'larını şunlar ki 'āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü'l-aḥvāl 'ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp 'ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur." (s.11:11)

müşk-i Ḫoteni:*Hotan (Doğu Türkistan'da bir şehir) miski.*

1. "Ḳıldı dem-beste vü sevdā-zede müşk-i Ḫoteni" (s.63:18)

müşkil: *Güç, zor, sıkıntılı.*

1. "İçinde çoḳ ma'ānī-i cedīd ve elfāẕ-ı muḫtasar-ı müfīd derc eyleyüp beyān ve ḥikāyesinüñ her müşkilin ḥall idüp 'ıyān eylemişdür." (s.163:20)
2. "...be-ġāyet āsān ve müşkil maḥallerin açup 'ayān u beyān itmiş." (s.64:5)

müşkilāt: *Güçlükler, zorluklar.*

1. “Söz ‘uḳdelerinde girih-küşā-yı ḫurdedān ve düşvār-ı eş‘ār müşkilātında ḥallāl-ı cerb-zebān-ı yārān ki bu faḳīr ile hem-‘aṣr u hem-zebān olup...” (s.139:14)

müşterī: *Alıcı, isteyen, talepkar.*

1. “Göñül ol māha çünkim müşterīdür” (s.86:22)

müşterī-manẓar: *Müşteri (gezegen) manzarası.*

1. “Eyā ḫūrşīd-i meh-peyker cemālüñ Müşterī-manẓar” (s.73:29)

müşterī-ṭālī‘: *Müşteri yıldızının talihi.*

1. “Senüñ iy müşterī-ṭālī‘ neñ eksik ḥüsn-i himmetde” (s.135:24)

müşterī-tedbīr: *Tedbirli, önlem alan.*

1. “...bī-naẓīr ve cemī‘ -i umūrda fikr-i ṣāyib ile Müşterī-tedbīr pür-ma‘rifet ü nīk-ḫaṣlet güşāde-dil kişidür.” (s.64:2)

müte‘accem ol-: *Acem gibi olmak, kendini acem olarak tanıtmak.*

1. “Ṣoñradan müte‘accem olduġı duyılıcaḳ sulṭān-ı gītīsitān tekyeyi elinden aldı.” (s.93:15)

müte‘aḫḫırīn: *Sonrakiler, sonra gelenler.*

1. ”Müte‘aḫḫırīnde ol aṣl ṣūret-i ṣalāḥda zāhid ü ‘ābid az bulunur.” (s.66:17)

müte‘allıḳ ol-: *İlgili olmak.*

1. “Altıncı bihişte müte‘allıḳ olan ‘azīzlerüñ beyānındadur ki bunlaruñ ba‘żı ḥayāt ābı ile bāḳī vü mevcūd olup bu...” (s.95:6)

müte‘allıḳ: *İlgili.*

1. “Ve bundan ġayrı ‘ilm-i inşāya müte‘allıḳ bir Teressül cem‘ idüp ḫalḳ mā-beyninde gerek olan mükātebāt ve...” (s.73:18)

müte‘allıḳ ol-: *ilgili olmak.*

1. “Ṣāḥib-devletler naẓarına müte‘allıḳ ol-maġla ḫaylī i‘tibār buldı.” (s.164:5-6)
2. “Dervīş-nihād ve deryā seferin çoġ idüp gemicilere müte‘alliḳ olan ıṣṭılāḥātı ẓabṭ eylemiş üstād kimesnedür.” (s.171:15)

müte‘āref: *Herkesin bildiği, meşhur.*

1. “Memālik-i Rūmda her ṭarafda ḥüsn-i ḫaṭṭı ile müte‘āref ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.100:26)

2. "Babasına Eyyühüm Erīk dimekle müte'ārefdür." (s.113:4)

müte'ārif: *Herkesin bildiği, maruf olan.*

1. "Dīvānı müte'ārif ve diyār-ı Rūmda her ṭaraf ebyātı ṭopṭolıdur." (s.73:15)

müte'ayyin ol-: *Mümkün olmak.*

1. "... anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve eş'ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba'żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte'ayyin olmadı." (s.9:11)

müte'aḫḫirīn: *Sonrakiler, sonra gelenler.*

1. "Diyār-ı 'Acemde Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī müte'aḫḫirīnde vāḳi' olduġı gibi diyār-ı Rūmda daḫı bunlar vāḳi' olmışdur." (s.66:25)

mütebbi': *Bağlı.*

1. "Mihr-i sipihr-i dāniş māh-ı burc-ı bīniş ṣāḥib-ḫamse mesnevīye mütebbi' idi." (s.50:1)

mütedāvil: *Elden ele gezmek, bilinmek.*

1. "Ḳaṣāyidi ḫayāl-engīz ve ḳıt'aları gevher-rīz dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil ve kendüsi ma'ārif ile mükemmel kimesnedür." (s.96:27)
2. "Eş'ārı vāfir ve kendüsi nefīs ṣā'ir Dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil..." (s.39:11)

mütedāvil ol-: *Tedâvülde bulunan, geçerli olan.*

1. "Ve bu 'aṣrda nisā ṭāyifesinden iki ḫatun ẕuhūr bulup her bi-rinüñ eş'ārı güzel ve ebyātı bī-bedel beyne'n-nās ġazeliyyātı mütedāvil olup..." (s.159:6)

mütedāvil ü mütetebbi' ol-: *Elde edip, incelemek.*

1. "Bu faḳīr ü ḥaḳīr-i şikeste-ḫāṭır kütüb-i meẕkūreyi mütedāvil ü mütetebbi' olup Mecālisü'n-nefā'is ile dil-i ġamgīn enīs ve Bahāristān-ı dil-sitān ile dīde-i nemgīn mūnis olup..." (s.5:7)

mütefennin: *Fenle uğraşan, teknik alanda bilgili olan (kimse).*

1. "Ḳaṣīde vü ġazel ve mesnevī vü rübā'ī ve ḳıṭ'a dimekle mütefennindür." (s.68:11)

müteferrid ol-: *Tek, yalnız.*

1. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:24)

müteḥammil ol-: *Tahammül etmek, dayanmak.*

1. "...cenge müteḥammil olmayup diyār-ı 'Araba çıḳup gidüp varup Ka'be şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat da'vāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ..." (s.18:10)
2. "Sāye-perver nāzük-mizāc zindān havāsına müteḥammil olmayup çıḳduġı gibi birḳaç günden ṣonra mizācı münḥarif olup..." (s.77:28)

müteḥayyir ḳal-: *Hayrette kalma, şaşırma.*

1. "Ve naẕım bābında bir mertebededür ki ḳaṣīdesin Mevlānā Ẓahīr ü Selmān görse müteḥayyir ḳalup ma'āni-i cevāhir-i niẕām ve..." (s.47:3)

müteḳaddimīn-i efāżıl-ı 'arab: *Eski Arap şairleri.*

1. "Müteḳaddimīn-i efāżıl-ı 'Arab ḳaṣāyidı vü eş'ārın ki her biri dürr-i semīndür ḫāṭırında bi'l-fi'lī olup faṣīḥ ü belīġ kişidür." (s.62:7-8)

mütekāsir: *Kısa.*

1. Eş'ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir beyne'n-nās dīvānı meşhūr ve ebyātı meẕkūrdur." (s.72:4)
2. "Eş'ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin naẕm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu' merġūb ve maṣnū' itmişdür." (s.57:17)
3. "Sulṭān Bāyezīd'üñ eş'ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāŝir beyne'n-nās meşhūrdur" (s.17:24)

mütelevvin: *Çabuk fikir değiştiren, dönek, kararsız, sebatsız.*

1. "Dīvāne-reng ve mütelevvin eb-leh-rek kişidür" (s.109:10)

mütenāhī: *Sona eren, biten, sonlu.*

1. "Şemāyili mütenāhī degül çü her birinüñ" (s.65:5)

mütenessim ol-: *Esmek.*

1. "...nesemāt-ı 'ināyet-i pādişāhī her ān u her zamān mütenessim olmadan ḫālī olmayalar inşā'allāhu ta'āla..." (s.52:10)

mütererecci': *Rica eden, uman.*

1. "Ṣarrāfān-ı ma'ādin-i īcād u ibdā' ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā' ḫużūr-ı mevfūrü'l-ḥubūrlarından müterecci' ve mütevaḳḳi' oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i'tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma'ḳūl çekmeyüp mehmā emken 'uyūbın ẕeyl-i şefā'atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın 'ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula." (s.10:5)

mütetebbi': *Araştırmak, uğraşmak.*

1. "Şi're vü inşāya mütetebbi' ehl-i faźl ü ṣāḥib-ma'rifet kişi idi." (s.39:2)
2. "Şi'r ü inşāya ve üslūb-ı mu'ammāya mütetebbi'dür." (s.41:14)
3. "Bu bābda muḥteri' ve her fenne mütetebbi'dür."(s.75:18)

mütetebbi'-i tevārīḫ-i mülūk: *Padişahlar tarihinin araştırmacısı.*

1. "...feṣāḥat u belāġat bābında bülend-pervāz mütetebbi'-i tevārīḫ-i mülūk ve..." (s.153:23)

mütevaḳḳi': *Sakınan, çekinen.*

1. "Ṣarrāfān-ı ma'ādin-i īcād u ibdā' ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā' ḫużūr-ı mevfūrü'l-ḥubūrlarından müterecci' ve mütevaḳḳi' oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i'tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma'ḳūl çekmeyüp mehmā emken 'uyūbın ẕeyl-i şefā'atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın 'ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula." (s.10:6)

mütevātir ü mütevālī: *Dilden dile dolaşmak ve sürekli olmak.*

1. "...ḳıyām-ı nizām-ı şevket-nümūnları ed'iyyesine şeb ü rūz mütevātir ü mütevālī müdāvim ü mülāzimlerdür." (s.138:23-24)

mütevellī: *Bir vakfın yönetimi kendisine verilmiş olan kimse.*

1. "Babası Sulṭān Bāyezīd zamānında maṭbaḫ-emīni olup ṣoñradan maḥrūse-i İstanbulda Yeñi 'İmārete mütevellī iken fevt oldı." (s.145:6)

2. "Ergene 'imāretine mütevellī idi" (s.51:9)
3. **"...**taḫta cülūs itdüklerinde Ayaṣofya tevliyetin virüp ṣoñradan Burusada Ḳapluca mütevellīsi iken fevt olup..." (s.102:19)

mütevellī ol-: *Bir vakfı vakfedenin koyduğu şartlara göre yöneten kimse olmak.*

1. "Edirnede Yeñi 'İmārete ve Dārü'l-ḥadīse mütevellī olmışdur." (s.127:12)
2. "Ġalaṭa ḳāḍīsı iken dārü's-salṭana İstanbulda vāḳi' olan Sulṭān Meḥemmed cāmi'-i şerīfine mütevellī olup..." (s.32:12)

müvāneset it-: *Dostluk etmek.*

1. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye'de Çelebi Sulṭān olduḳları tārīḫde anda çoḳ muṣāḥabet vü müvāneset itmişdür." (s.38:3)

müvāneset: *Karşılıklı yakınlaşma, arkadaşlık, ahbaplık etme.*

1. "Sulṭān Murād ḥażretlerinüñ muṣāḥabet-i nefīslerine enīs ve meclis-i şerīflerine celīs olup müvāneset kesb itmişdi." (s.77:8)
2. "...her gāh ülfeti vü müvāneseti 'ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍīsı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp güşe-i 'uzletde ārām ve..." (s.108:16)

müverriḫ: *Tarih yazan kişi.*

1. "Ḫūb müverriḫ suḫan-āferīn leṭāyif ehli muṣāḥib idi." (s.148:24)
2. "Lakin ṭabī'atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmaġın gāyet eyü müverriḫdür." (s.150:7)
3. "Eyü müverriḫdür." (s.162:2)
4. "Ve ziyāde eyü müverriḫdür" (s.179:14-15)

müyesser: *Nasip.*

1. "...birine yazduġı elḳābı birine daḫı yazmayup bunda olan ḳudret ü miknet bir kimseye daḫı müyesser ve belki maḳdūr-ı nev'i beşer olmış degüldür." (s.47:1)
2. "Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü şūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev'-i beşer olmış degül." (s.69:19)
3. " 'İnāyet-i Bārī mu'āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd'e

müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka’be şerrefehallāh ziyāretine varup...” (s.17:13)

müyesser it-: *Kolay etmek, kolaylaştırmak.*

1. “Ḥaḳ tebāreke ve ta‘ālā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ rūzgār-ı şerīflerine meded ü yārī ve ‘ömr-i laṭīflerine sāl ü māh-ı bī-‘add ü kāmkārī müyesser idivire.” (s.94:21)

müyesser it-: *Nasip etmek.*

1. “Allāh tebāreke ve ta‘ālā anlara virdügi ẕekāveti ve ferāseti bir kimseye daḫı müyesser itmemişdür.” (s.43:4)

müyesser ol-: *Nasip olmak.*

1. “Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murād oġlıdur ki buña müyesser olan feṭḥ ü ġazā āl-i ‘Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül..” (s.14:21)
2. Buña müyesser olan ḫayrāt bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül.” (s.14:4)
3. “Anda derc olan ma‘āni-i ġarībe ve leṭāyif-i ‘acībe ki aña müyesser oldı bir kimseye daḫı el virmedi.” (s.139:28)
4. “...bu ‘azīzlerüñ cem‘i tertībi ve bu muḥadderenüñ üslūbı yazılup terġībi müyesser oldı.” (s.188:13)
5. “Bunlaruñ kelimātunda olan leṭāfet ü melāḥat bir kimseye daḫı müyesser olmamış.” (s.58:13)
6. “Bunca ma‘ārif ü leṭāyif ki ol kitāba derc ü ḫārc eylemişdür degme kimseye müyesser olmamışdur.” (s.71:3)
7. “...bunda olan fikr ü ferāset ve re’y ü tedbīr ü fetānet nesl-i ‘Osmānda bir vezīre daḫı müyesser olmamışdur.” (s.27:18)
8. “...anlaruñ muṣāḥabet-i şerīf ve muvāneset-i laṭīflerine yitişmek müyesser olmayup...” (s.9:6)
9. “...mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri pīrlerden ve rūzgār-dīde kimesnelerden semā‘ ile tevātüre yitişüp taḥrīr ü taṣvīr oldı.” (s.68:3)
10. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:25)

11. "...maṣlaḥatı görmekde vü başarmaḳda nesl-i 'Osmānda buncılayın bir vezīr müyesser olmış degüldür..." (s.32:19)
12. "...ġarāyib teşbīhāt ü 'acāyib iṭlāḳāt bulmışdur ki andan ġayrı kimseye müyesser olmış degüldür." (s.56:24)
13. "Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murād oġlıdur ki buña müyesser olan fetḥ ü ġazā āl-i 'Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. Ebü'l-fetḥ dimege daḫı sebeb oldur." (s.14:22)
14. "Buña müyesser olan ḫayrāt bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül." (s.14:14)

müyesser ü muḳadder it-: *Nasip etmek.*

1. "...şeh-zādelerinüñ her biri Allāh tebāreke ve te'ālā ataları devletine lāyıḳ eyleyüp 'ömr-i ṭavīl ile rūzgār-ı cemīl müyesser ü muḳadder idivire."(23:26-27)

müżayaḳa: *Sıkıntı, darlık.*

1. "Sulṭān Murād ḫalvet-i ḫāṣṣına alup muṣāḥib idinmek murād idinmişler rāżī olmayup bu beyt sebebi ile kendüyi ol müżāyaḳadan ḫalāṣ itmiş." (s.75:21)

müzeyyen: *Bezenmiş, süslenmiş, ziynetli.*

1. "Ve kendüsi ehl-i 'ilmden ṣāḥib-fażl kāmil ve fünūn-ı ma'ārif ile müzeyyen fāżıl kimesne idi." (s.113:5)
2. "Altıncı ṭabaḳa bihiştinde cem'iyyet idüp ẕikr olan 'ulemā vü fużalā ve monlā-zādeler ki her biri zīver-i fażl ile müzeyyen ve..." (s.138:17)
3. "...ve ārāyiş-i muḫaddere-i me'ānī-i feyeẕān ile ḥilye-i cemīl ü cemāl ve zīnet-i celīl ü celāl bulup müzeyyen ve muḥallā olmışdur." (s.4:10)
4. "Ḥilye-i fażl ile müzeyyen ve zīver-i 'ilm ile mübeyyen ehl-i ma'rifet ve ṣāḥib-fażīlet." (s.112:12)

müzeyyen ü muḥallā: *Süslenmiş ve bezenmiş.*

1. "Envā'-ı feżāyil ile ma'rūf ve eṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf aḫlāḳ-ı ḥamīde ve eṭvār-ı pesendīde edeb ü ḥayā ve ḥilm u vefā ile müzeyyen ü muḥallādur." (s.41:9)

müzeyyen ü muḥallā ḳıl-: *Süsleyip donatmak.*

1. "...ṣıfāt-ı münīfleri müzeyyen ü muḥallā ḳılınup ma'ārif çevgānı ile mevleviyyet ṭopını evc-i sipihr-i a'lā ve ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnāya iletmişlerdür." (s.52:21-22)

N

na‘ra: *yüksek sesle bağırma*

1. “...mestāne na‘ralardan rūy-ı zemīni āşūb u belā ile māl-ā-māl iderlerdi.” (s.125:13)
2. “...‘uşşāḳ-ı pür-eşvāḳ na‘ralarından ṭaḳ-ı revāḳ-āfāḳ zemzeme-i enīn ile māl-ā-māl ve...” (s.95:19)

na‘re: *nara, haykırma*

1. “Ḳocınur na‘resinden şīr-i şerze” (s.7:19)

na‘t: *Övgü.*

1. “...‘ilm ü ma‘rifet būsitānında ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn diren fużalā ve ‘ulemā ki el-‘ulemāü veresetü’l-enbiyā na‘tiyle rif‘at u rütbet bulup...” (s.52:20)

na‘t-ı Muḥammed: *Hz. Muhammed'e övgü.*

1. Pes ez-tevḥīd-i Ḥaḳ na‘t-ı Muḥammed(s.6:15)

na‘t-ı şerīf: *Kutlu övgü.*

1. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı şāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.12:23)

nā-bīnā ol-:*Kör olmak.*

1. “Ḳuvvet-i bāṣırasına ḫalel ve dīde-i münevveresine ‘ilel yitişüp nā-bīnā olmışdur.” (s.166:2-3)

nacaḳ: *Balta cinsinden kesici alet.*

1. “Nihānīye nacaḳ dirler velākin gerçek eydürler” (s.100:17)
2. “ ‘Abdu’llāh oġlı olduġı ḥaysiyetle ba‘żı kimesne buña nacaḳ diyü lāġ u laṭīfe yüzinden çoḳ söz iblāġ iderlerdi.” (s.100:15)

nāfe: *Misk adı verilen hayvanın göbeğinden çıkarılan güzel koku.*

1. “Nāfe aldı çin seḥer zülf-i nigāruñ būyını” (s.177:1)

nā-gāh: *Ansızın, birdenbire*

1. “Āḫirü’l-emr bu te’ḫīrden ḳażiyye-i ma‘ḥūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan...” (s.5:21)
2. “Mest iken yaḳmış anı nā-gāh irüp bī-vaḳt ḫ ̌āb” (s.41:18)

nā-geh: *Ansızın, birden bire.*

1. “Nā-geh kimesne işide yirüñ ḳulaġı var” (s.28:6)

nā-gehān: *Ansızın*

1. “Bir ṣaçı Leylā ḳaşı yā kirpigi oḳ nā-gehān” (s.51:3)

naġme: *Ezgi, makam, ahenk, güzel ses.*

1. “Ṣanma bülbül naġmesi iy gül-‘iẕār egler beni” (s.144:5)

naḫl-i gülbün-i ḫuld-ı berīn: *Ebedi cennetin gül fidanları.*

1. “Münāsebet ile ‘Arabī ve Pārisī ebyāt ile mānend-i nigāristān-ı Çīn ve naḫl-i gülbün-i ḫuld-ı berīn zīb ü zeyn virmişdür.” (s.57:26-27)

naḫli: *Fidan*

1. “Ḳāmetüñ naḫli bülend oldı aña el irmez” (s.148:4)

naḫs-ı sitāre: *Uğursuz yıldız.*

1. “Benüm naḫs-ı sitāremdür sipihr-i pīre-zendendür” (s.161:25)

naḳd: *Nakit, sermaye*

1. “Alurlar cān u dil naḳdini bizden” (s.42:23)

naḳd-ı ‘ömr: *Ömür sermayesi.*

1. “...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı ‘ömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki...” (s.95:9)

naḳd-ı ḳalb: *Gönül sermayesi.*

1. “Nergis ü ruḫsāra naḳd-ı ḳalbi yandurdum yine” (s.137:11)
2. “Bilür her naḳd-ı ḳalbüñ ol ‘ayārın” (s.187:2)

naḳd-ı sebāt: *Kararlılık sermayesi.*

1. “Yolına ḥarc ideyin naḳd-ı sebāt elde iken” (s.44:12)

nāḳıdān-sipenc ol-: *İyiden iyiyi kötüden kötüyü ayırma.*

1. “...ṣāḥib-‘ayār gevher -senc ve eş‘ar-ı naẕmı mīzānda vezān nāḳıdān-sipenc olan ‘uşşāḳ -ı pür-eşvāḳ belā-zedeler ki...” (s.186:2)

naḳībü’l-eşrāf: *Hz. Muhammed'in şeceresi ile ilgili işlerle görevli kimse, devlet katında ileri gelen kimselerin işlerine bakan veya yardımcı olan devletçe görevlendirilmiş kimse, tekkelerde şeyh vekili olan kimse.*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında naḳībü’l-eşrāf olup Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānında āḫirete naḳl iden Mevlānā Seyyid Maḥmūddur.” (s.64:16)

nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā‘: *İcat çarşısının gümüşünü ayırt edenler.*

1. “Ṣarrāfān-ı ma‘ādin-i īcād u ibdā’ ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā‘ ḥużūr-ı mevfūrü’l-ḥubūrlarından müterecci‘ ve mütevaḳḳi‘ oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula.” (s.10:4)

Naḳḳāş Bālīoġlı: *XVI. yüzyıl şairlerinden Bursalı Rahmi'nin halk içinde bilinen adıdır.*

1. “Naḳḳāş Bālīoġlı dimekle iştihār u i‘tibār bulmışdur.” (s.169:19)

naḳḳāş: *Süsleme ustası II Allah.*

1. “Ṣad hezārān āferīn ol ṣūretüñ naḳḳāşına” (s.45:15)

naḳl et-: *Aktarmak, taşımak, geçirmek.*

1. “Bāḳī ‘ömrin anda geçürüp āḫirete naḳl etdi.” (s.83:18)
2. “Andan çoḳ leṭāyif naḳl iderler” (s.15:17)

naḳl it-: *Taşımak, bir şeyi bir yerden bir yere ulaştırmak.*

1. “Sulṭān Murād Ḫan ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān mülāzemetinde müddet-i ‘ömri nihāyet ve va‘de-i rūzgārı ġāyet bulup dünyādan āḫirete naḳl itdi.” (s.76:23)

2. “Kendüsi yüz on yaşında iken āḫirete naḳl itdi.” (s.91:27)

naḳl ol-: *Sözlerin aktarılması*

1. “Ve ol ẕikr olınan ġazel budur ki naḳl olındı.” (s.105:7)

naḳl-i Necātī: *(Şair) Necati Bey'in ölümü.*

1. “Naḳl-i Necātī ‘āleme tārīḫ olmaġın” (s.96:15)

naḳş it-: *Nakşetmek, süsleyip bezemek.*

1. “Resm idüp naḳş itdükde Erjeng anuñ naḳşına ḥayrān ve Mānī-i Çīn taṣvīrinde ser-gerdān olurdı.” (s.77:3)
2. “Naḳş iden ḥaḳḳı hilāli tāḳ-ı mīnā üstine” (s.58:19)

naḳş u nigār ol-: *Süslemek ve güzelleştirmek.*

1. “esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş‘ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş‘ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup” (s.9:16)

naḳş u nigār: *Resim ve heykel (sevgilinin güzelliği bağlamında).*

1. “Bāḳi ḳalmaz kimseye naḳş u nigār elden gider” (s.16:13)

naḳş u taṣnīf bağla-: *Yazıp tasnif etmek.*

1. “Ve ‘ilm-i mūsiḳīde pehlevān-ı kāmil kendünüñ ve ġayruñ eş‘ārın naḳş u taṣnīf bağlayup ırlardı.” (s.129:12)

naḳş: *İşleme, nakış, süs.*

1. “İnṣāf ki bir şīve ile zīb ü zīnet ve bir naḳş ile ṭaravet ü leṭāfet virmişdür ki andan artuḳ olmaḳ mutaṣavver degül.” (s.68:30)
2. “Pehlūlarına naḳş eseri būriyā yiter” (s.66:3)
3. “İşbu naḳşı kim yazan Erjeng-i Çīn” (s.168:16)
4. “Resm idüp naḳş itdükde Erjeng anuñ naḳşına ḥayrān ve Mānī-i Çīn taṣvīrinde ser-gerdān olurdı.” (s.77:4)
5. “Ṣūretüñ naḳşını yazınca göñül nāmesine” (s.105:8)
6. “Cemālüñ naḳşınuñ ḥayrānıdur dīvāra yaṣdanmış” (s.47:12)

naḳş-bendī: *Nakşibendilik tarikatından olan kimse.*

1. **“**“Ulūm -ı ẕāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup

naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:12)

nakş-ı dü-kevn: *iki âlem (dünya ve ahiret) nakşı*

1. “Naḳş-ı dü-kevni āyīne-i cānda seyr ider” (s.184:11)

nakş-i nigārī: *Sevgiliye ait nakış(resim).*

1. “Suy-ı nakş er ne-kerdem nakş-i nigari bari” (s.42:18)

nakşlar: *Beste veya semâî formlarının ikişer mısrâ okunduktan sonra arkasından terennüm gelen iki hâneli şekilleri.*

1. “Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi.” (s.137:21)

nālān ol-: *İnlemek, sızlamak*

1. “Ḳara baḫtuñ var imiş ney gibi nālān ol yüri” (s.179:18)

nālān u giryān: *İnleme ve ağlama.*

1. “...sipāh-ı pādişāh-ı ‘ışḳ hücūm idüp niçe zamān bī-hūş u ḥayrān u ser-gerdān sevdā galebesiyle nālān u giryān gezüp yürüyüp āḫir terk-i diyār idüp...” (s.128:5)

nāle: *İnilti, inleme, figan.*

1. “Kūyumuz nāle ile ṭoldurdı” (s.108:4)
2. “Eşk acıya göz ağlaya nāle ṣalā vire” (s.162:8)
3. “Nālemi zülfüñ ucından gūş idersen ṭañ degül” (s.78:6)
4. “Her kim ki nālemi işidüp bir ṣadā vire” (s.162:5)
5. “Nālemle seg-i kūyuñı āzār ideyin mi” (s.138:10)

nāliş-: *İnilti, inleme, figan.*

1. “Nālişler idüp ney gibi ġavġāsını ‘ışḳuñ” (s.56:1)

nām bul-: *ün ve şöhrete kavuşmak*

1. “Ḫarāccı Ḥüsām dimekle nām bulmışdur.” (s.127:11)

nām u nişān: *Ad ve işareti*

1. “Bī-nişānı bulmışam nām u nişāndan fāriġam” (s.83:8)

nām: *Ad, şan, şöhret.*

1. “Vilāyet-i Rūmuñ şā‘irlerinden Ġubārī nām şā‘ir işbu ġazeli diyüp.” (s.58:19)

2. “Ve Mīr Süleymān ismine Çeng-nāme nām bir kitāb yazmışdur.” (s.73:16)
3. “...bu ‘azīzlerüñ nāmı maḥv olup bi’l-külliye unudılmasun diyü żarūrī ‘acz u ḳuṣūr ile ḳurāże-i ḳīl u ḳāl pūte-i bāl-maḳāl-i beyānda sızup ḳāl...”(s.5:26)
4. “Bu sebeble her zamānda ṣaḥāyif-i rūzgār ve ṣafāyıḥ-ı naḳş u nigārda bunlaruñ nāmı meşhūr ve eş‘ārı mezbūrdur.” (s.4:15)

nā-ma‘ḳūl ü nā-maḳbūl yir: *Akla uygun olmayan kabul edilemeyecek yerler.*

1. “...nā-ma‘ḳūl ü nā-maḳbūl yirlere rehberlik iden biri Fenārīoġlı Aḥmed Paşa ve biri Mü’eyyedoġlı ‘Abdu’r-raḥmān Çelebidür diyü ġamz idüp...” (s.38:5)

nā-maḥall: *Yabancı.*

1. “Gül gūşe gūşe ṣoḥbet ider nā-maḥallile” (s.61:5)

nā-maḥdūd: *Sonsuz.*

1. “Anuñ feżāyili Ḥaḳ fażlı gibi nā-maḥdūd” (s.65:1)

nā-maḥṣūr:*Muhasara edilmemiş, kuşatılmamış, sınırlandırılmamış.*

1. “Bunuñ ḫaṣāyili Ḥaḳ luṭfı gibi nā-maḥṣūr” (s.65:2)

namāz it-: *Namaz kılmak.*

1. “Ḥużūr-ı ḳalb olmasa dürüst olmaz namāz itmek” (s.132:4)

namāz: *Namaz.*

1. “Ne namāzında ne orucında” (s.80:8)

nāme: *Mektup*

1. “Mesnevī ṭarzında daḫı nāme vaṣfında ba‘zı ebyāt dimiş.” (s.168:12)
2. “Geldi bir nāme ki efsūn oḳumış ḫāmesine” (s.106:14)
3. “Beñzer ki yine yāre yeñi nāme yazarsın” (s.104:16)
4. “Otuz nāmedür.” (s.74:32)
5. “Ṣūretüñ naḳşını yazınca göñül nāmesine” (s.105:8)
6. “Nüsḫa-i mihr ü maḥabbet didiler nāmesine” (s.105:13)

nām-ı hümām: *Gayretli isimleri.*

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde

iken sürūş-ı ʻāṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cemʻiyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile muʻanven ü müdevven ola(s.6:13)

nām-ı hümāyūn: *Padişahlık namı/şanı.*

1. "Bu sebebden anlaruñ eşʻārından bu evrāḳa nesne ŝebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı." (s.12:15)

nām-ı kirām: *Soylu nam, ad.*

1. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nevʻ kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rifʻat ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür." (s.11:7-8)
2. "Verâŝetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu muḥtaṣara pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕillu'llāh-ı zamān nāmı kirāmları ile ʻunvān yazıldı" (s.13:4)

nām-ı şerīf: *Şerefli isim, mübarek ad.*

1. "...bu ʻazīzlerüñ nām-ı şerīflerine ve ism-i laṭīfle-rine münāsib bir risāle yazmaġa iḳdām ve..." (s.5:19)

nāmı ṭut-: *İsmi duyulup ün kazanmak, adı her yere yayılmak.*

1. "Cihānı ser-te-ser ṭutmışdı namı" (s.162:11)
2. "Cihānı anuñ içün ṭutdı nāmuñ" (s.187:15)

nāmī: *Gelişen, büyüyen , canlı.*

1. "Olma cāmid cūşa gel bu demde nāmīler gibi" (s.92:3)

nā-mihribān:*Merhametsiz, acıması olmayan.*

1. "Ol daḫı dil-berüm gibi nā-mihribān imiş" (s.49:17)

nāmūs: *ar, edep, haya*

1. "Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına ʻār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı." (s.48:28)

nā-muvāfıḳ: *uygun olmayan.*

1. “Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli‘i nā-müsā‘id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine yitişüp ḳabri Germiyāndadur.” (s.70:22)

nā-mülāyim ü nā-fercām yol: *Uygun olmayan ve faydasız yollar.*

1. “Ḥattā Sulṭān Meḥemmede münāfıḳ nifāḳ idüp Sulṭān Bāyezīdi nā-mülāyim ü nā-fercām yollara sevḳ ve...” (s.38:4-5)

nā-müsā‘id: *Elverişsiz, müsaid olmayan*

1. “Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli‘i nā-müsā‘id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine yitişüp ḳabri Germiyāndadur.” (s.70:22)

nā-peydā: *Kaybolmak, yok olmak.*

1. “Lakin nā-peydā vü nā-yābdur.” (s.27:5)

nār: *Ateş, od.*

1. “Envāra ulaş şem‘i görüp nārı n’idersin” (s.136:7)
2. “Yanarsa n‘ola ‘ūd gibi çoḳ nāra ṭayandı” (s.129:19)

Narda: *Osmanlı'nın Rumeli'deki sancağı.*

1. “Fāyıḳ Paşa Nardada binā itdügi cāmi‘-i şerīfe raġbet ile getürüp ḫaṭīb itmişdür.” (s.128:1)

nā-resīde: *Yeniyetme.*

1. “Ders görüp dānişmend olduġında daḫı nā-resīde tāze cüvān idi.” (s.167:15)

nārhā: *Ateşler.*

1. “Guya Halil amed be u golzar geşte narha” (s.42:13)

nār-ı ḫadd: *yanağın ateşi II ateş rengindeki yanak*

1. “Çeşm-i mesti nār-ı ḫaddinde idüp ḫālin kebāb” (s.41:8)

nār-ı hecr: *Ayrılık ateşi.*

1. “Nār-ı hecrüñle yaḳaldan güzelüm dāġ-ı tenüm” (s.170:15)

nās: *insanlar, halk, herkes*

1. “...anlaruñ ‘ülüvv-i şānı ve sümüvv-ı mekānı sāyir nāsdan refī‘ ü menī‘ olup ‘ulemāi ümmetī ke’enbiyāi benī İsrā’il vaṣfı ile ẕāt-ı şerīf ve...” (s.52:21)

naṣb eyle-: *Tayin etmek*

1. "Edirnede ṭabbāġlar içinde olan Şeyḫ Muṣlıḥü'd-dīn ṣífī-ḥānesine i'zāz u ikrām ile şeyḫ naṣb eyledi." (s.141:19)

naṣb it-: *Atamak, tayin etmek.*

1. "Āḫir baḳiyye-i süyūf olup ḳalan Çārkes ṭāyifesi Tumān Bay-nām çārkesi sulṭān naṣb idüp..."(s.19:25)
2. "... dārü's-salṭanalarında olan kitāb-ḫānelerinde ḥāfıẓ naṣb itmiş."(s.55:3)

naṣīben: *Nasibini, kısmetini.*

1. "Ḫuz mine'l-'ayşi naṣīben ve mine'l-'ömri niṣāb" (s.83:22)

nāsiḥ-i fenn-i beyān: *Beyan ilmini yok etme, kaldırma.*

1. "Nāsiḥ-i fenn-i beyān ya'nī Viṣālī ḥażreti" (s.114:21)

naṣrun minellāh: *Allah'tan bir yardım. (Kur'an-ı Kerim, Saff suresi 61:13)*

1. "Yazılur üstine naṣrun minellāh" (s.7:28)

nā-şād ol-: *gamlanmak, kederlenmek*

1. "Vādi-i ġamda benem Mecnūn gibi nā-şād olan" (s.165:23)

nāṭır: *Kadınlar hamamında hizmet eden kadın.*

1. "Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar." (s.128:31)

nā-tüvān: *Zayıf, güçsüz çaresiz*

1. "Ṭutuşdum 'ışḳ ile bir nā-tüvānem" (s.39:15)

nā-ümīd: *Ümitsiz.*

1. "Nihāyet-i derecede rind ü bī-pervā nā-ümīd olup kimesnenüñ maḥkūmı olmayayın diyü vaẓīfeyi ḳabul eylemedi." (s.101:1)

nā-yāb: *Bulunmaz*

1. "Lakin nā-peydā vü nā-yābdur." (s.27:5-6)

nāz it-: *Nazlanmak*

1. "Nitekim saña 'ādetdür niyāz ehline nāz itmek" (s.132:1)

nāz: *Edalı tavır, cilve.*

1. "Şīve vü nāz ile öldürdüñ bizi hey ġamzekār" (s.121:18)

2. “Serve göster ḳaddüñi nāz ile ra‘nālanmasun” (s.118:22)
3. “Nāzdan ayaġı üzre duramaz serv-i sehī” (s.113:9)
4. “Nāzdan şöyle ṭutdı yükini kim” (s.143:14)
5. “Bana hem ḫū durur bir nāza biñ dürlü niyāz itmek” (s.132:2)
6. “Ġurūr-ı ḥüsn ile dil-ber ki nāza yüz ṭutdı.” (s.180:11)

naẕar endāḫtem: *Bakış attım.*

1. “Şad ‘arak-rīz ez teb-i ġam çün naẓar endāḫtem” (s.21:1)

naẕar eyle-: *Bakmak, dikkatle bakmak*

1. “Her ki hicrüñde naẕar eyleye cānā tenüme” (s.98:20)

naẕar it-: *Bakmak, görmek.*

1. “Ḳaşuñuñ her ki naẕar itmeye ser-nāmesine” (s.105:11)

naẕar ḳıl-: *Bakmak, bakış*

1. ”Buña inṣāf ile ḳılursañ naẕar” (s.72:2)

naẕar yoḳ: *Gözü olmamak II İlgilenmemek.*

1. “Daḫılara naẕarum yoḳ gözedürem hā seni” (s.113:23)

naẕar: *Bakış, göz.*

1. “K‘itmez iy māh naẕar ayı gören ılduza” (s.144:19)
2. “Cān cemālüñi senüñ cümle naẕardan güniler” (s.75:2)
3. “Rivāyet iderler ki merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ buña ḫaylī naẕarı olup bunuñla tenhā muṣāḥabetden maḥẕūẕ olmış.” (s.81:1)
4. “Ṣāḥib-devletler naẕarına müte‘allıḳ ol-maġla ḫaylī i‘tibār buldı.” (s.164:5)

naẕar-ı luṭf:*İyilik nazarıyla.*

1. “Ḫudā ḳılup naẕar-ı luṭfa her birin manẕūr” (s.64:26)

naẕar-ı şerīf: *Yüksek rütbeli veya yüce bir kişinin bakması, kontrol etmesi.*

1. “Anlaruñ naẕar-ı şerīfleri ile ıṣlāḥ olup nişānlanur.” (s.46:14)

naẕar-yāfte: *Destek, yardım bulan.*

1. “Merḥūm Sulṭān Selīmüñ naẕar-yāftesindedür” (s.50:12)

nāzenīn: *İnce, nazlı, zayıf, lâtif, hoş eda olan, "sevgili bağlamında."*

1. “Anuñ içün kimseye virmez selām ol nāzenīn” (s.97:8)

naẕım: *Nazm, şiir.*

1. “Ve naẕım bābında bir mertebededür ki ḳaṣīdesin Mevlānā Ẓahīr ü Selmān görse müteḥayyir ḳalup ma‘āni-i cevāhir-i niẕām ve...” (s.47:2)
2. “Ġazelde bī-bedel ve her cins naẕımda mükemmel.” (s.76:19)

naẕīf ü sūznāk: *Temiz ve yakıcı.*

1. “Şi‘ri bir mertebede laṭīf ü pāk ve sözi bir derecede naẕīf ü sūznākdür leṭāfet-i şi‘r ü suḫanı çaḳ ḥadd-i i‘cāza iletmişdür.”(s.96:23)

naẕīr olma-: *benzememek, eşi olmamak*

1. “Dinilen eş‘āruñ biri daḫı buña naẕīr olmamışdur.” (s.74:16)

naẕīre di-: *Nazire söylemek. Bir şairin şiirini örnek alarak benzerini yazmak, söylemek.*

1. “Ve cümle-i ġazellerinden işbu bir ġazeline ġāyet çoḳ naẕīreler dimişlerdür.” (s.74:16)
2. “...aña daḫı Nigāristān adlu bir kitāb naẕīre diyüp Pārisī dilde inşā idüp yazmışdur.” (s.57:22)

naẕīre: *Bir şairin manzum eserine başka bir şair tarafından aynı vezin, kafiye ve edayla yazılan benzer manzume.*

1. “Bu ġazele ziyāde germ olup her kim bu şi‘re naẕīre dirse germiyyetle beş flori vireyin diyü şarṭ eylemiş.” (s.59:6)
2. “Ger naẕīre dir ise bu şi‘r-i ednā üstine” (s.59:5)
3. “Ol esnāda Yaḥyā-nām şā‘ir daḫı bu baḥrde ve bu ḳāfiyede bir ġazel diyüp bu şi‘r aña naẕīre olur diyü mābeynlerinde ḫaylī münāza‘a vāḳi‘ olmış.” (s.59:9)
4. “ ‘İnde’l-ahālī ḳaṣīdesi merġūb ve naẕīresi maḥbūb düşmişdür.” (s.92:22)

naẕīri yoḳ: *Eşsiz, benzersiz*

1. “Üslūb-ı inşāya ve kavā‘it-i mükātebāta çok mümāreset itmiş ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve kendüsi bī-pervāāzāde-dil eş‘ārı çoḳ ‘ale’l-fevr dimekde naẕīri yoḳ ve...” (s.135:18)

nāzlan-: *Kendini naza çekmek*

1. “Āḫir bir cüz‘ī nesne içün sulṭān-ı gītīsītān ḥażretlerine nāzlanup ḳaçup

pādişāh-ı Īrān şehinşāh-ı cihān...” (s.119:19)

naẕm: *Vezinli, kâfiyeli söz dizisi.*

1. Naẕm (s.188:20)
2. “Ġazeliyyātı ġarrā ve ebyātı müstesnā naẕm u inşāya ḳādir ve üslūb-ı şi‘rde māhirdür.” (s.51:1)
3. “Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā‘ir-i ẕü’l-iḳtidār çoḳ ma‘ārife mālik ve ṣāḥib-ma‘rifet ve naẕm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş‘ārı var.” (s.104:12)
4. “...gāh inşā vü gāh naẕm üslūbında ẕemme mensūb ebyāt didürdür imiş.” (s.89:7)
5. “Ḫaylī nāzük naẕma ḳādir şā‘irdür.” (s.141:25)
6. “Eş‘ārı laṭīf ü kendüsi ẕarīf ehl-i dil ġazeliyyātı vāfir ve her dürlü naẕma ḳādir kimesnedür.” (s.94:6)
7. “Lakin her gah muṣāḥabeti ehl-i ‘ilm ṭāyifesiyle olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle naẕma ḳādir olmış.” (s.158:15)
8. “Ḫoş-ṭab‘ naẕma ḳādir yigitdür.” (s.181:6)
9. “...bunlaruñ her biri luṭf-ı ṭab‘ sebebi ile naẕma māyil ve eş‘āra ḳābil olup...” (s.24:8)
10. “Ḫaylī naẕma mālikdür.” (s.166:1) “Tecnīsāt-ı Kātibī üslūbında niçe tecnīs bulup cem‘ idüp naẕma getürüp kitāb itdi.” (s.146:19)
11. “Her naẕma ḳādir ve fenn-i ma‘ānīde māhir kimesnedür.” (s.161:18)
12. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:7)
13. “Naẕma gelmiş laṭīfelerine nihāyet yoḳ.” (s.110:15)
14. “İktisāb-ı ‘ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī‘at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẕma ḳādir olup...” (s.13:22)
15. “...eş‘ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẕı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-āyende bī-bedel naẕmı ġarrā ve ġazelleri güzel.” (s.74:13)
16. “Eş‘ār-ı vāfire ve ḳasāyit-i mütekāsire ile mevṣūf ṣāḥib-dīvān ve mefḫar-ı aḳrān naẕmı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel kimesnedür.” (s.102:6)
17. “Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin ve Leylī vü Mecnūn ḳıṣṣasın naẕm itmişdür.” (s.65:25)
18. “Edāsı laṭīf ve naẕmı leẕīẕ ẕarīf beg kişi idi.” (s.48:30)

19. “Eş‘ārı rengīn ve naẕmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende ‘āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla‘larına nihāyet yok.” (s.96:24)
20. “Pārsī ve Türkī eş‘ārı vāfir ve naẕmı selīs her nev‘ şi‘re ḳādir.” (s.92:17)
21. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẕmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:5)
22. “Mevlānā Şeyḫīye pey-rev olmış mesnevīsi güzel ve maṭbū‘ ve naẕmı laṭīf ü maṣnū‘.“ (s.140:24)
23. “Mesnevīsi güzel ve naẕmı bī-bedel ammā kemyāb u nā-peydādur.” (s.97:18)
24. “Naẕmı laṭīf ve kendüsi ziyāde ẕarīf kimesne idi.” (s.39:12)
25. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-āferīn eş‘ārı sebük ü şīrīn ve naẕmı dürr-i semīn güzel ü lāṭīf ve ġāyet-i letāfetinden sözleri ḫafīf kimesnedür.” (s.122:12)
26. “Naẕmı bī-bedel ve eş‘ārı meŝel-āmīzdür” (s.16:8).
27. ”Naẕmı mevzūn u işārātı şerīf” (s.71:20)
28. “Eş‘ārı ġarrā ve naẕmı müstesnā çoḳ ma‘ārife ḳādir ve fenn-i şi‘rde māhir kimesne idi.” (s.123:16)
29. “Naẕmı şīvedār ve sözleri ‘işvekārdur.” (s.107:23)
30. “Naẕmı şīrīnü elfāẕı rengīn ve bu bir kaç maṭla‘ anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.88:9)
31. “Anaṭolı vilāyetinden ehl-i ‘işret ve ṣāḥib-ṣoḥbet ḫoş-ṭab‘ naẕmı şekker-bār ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.156:22)
32. “Eş‘ārında eyü ḳasdlar ider ḫoş-ṭab‘ elfāẕı hem-vār ve naẕmı ḫūb u üstüvār kimesnedür.” (s.127:13)
33. “Ve mesnevī ṭarzında daḫı Leylī vü Mecnūn naẕmına çoḳ kūşiş idüp naẕmı dürr-i meknūn misāl idi.” (s.27:5)
34. “Mesnevī üslūbına kūşiş itmiş ṭarz-ı mesnevīde onbeş biñ beyt miḳdārı naẕmı var.” (s.163:18)
35. “Naẕmı selīs ve üslūbı nefīs kitābdur.” (s.9:9)
36. “Ḫoş-ṭab‘ ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẕmı selīs ve edāsı nefīs ‘Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.53:8)
37. “Naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf laṭīfe-gūy ṣāḥib-ma‘rifet ve ehl-i fażīlet

suḫan-āferīn ve idrāk-metīn kimesnedür." (s.110:12)

38. "Eş'ārı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz edāsı pāk ve naẕmı sūznāk..." (s.163:2)
39. "Ḫoş-ṭab' naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf kişi idi." (s.33:15-16)
40. "Ġazeliyyātı ḫūb u naẕmı merġūb kişidür." (s.146:20)
41. " 'Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi'-i şi'rde māhir ve üslūb-ı naẕma ḳādir ḳāḍí olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẕmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür." (s.111:14)
42. "Egerçi kendü vādisinde güzel naẕmı ve bī-bedel eş'ārı var." (s.109:30)
43. "Elfāẕı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk ṣāḥib-fāżilet ve kemāl eyesi pür-ma'rifet naẕmı laṭīf ü maṣnū' ve..." (s.74:29)
44. "Naẕmı laṭīf ü selīs ve elfāẕı dürr-i nā-yāb gibi nefīs." (s.130:8)

naẕm ehli: *Şairler.*

1. "...eş'ār naẕmına mā'il olan naẕm ehli kāmilleri ve söz veznine ḳādir olan şu'arā ve fuṣaḥā ḳāyil-leridür."(s.3:30)
2. "...bu fırḳa merġūb ve eş'ārı maṭlūb düşüp kütüb-i mu'teberelerine naẕm ehli kelāmı ile tertīb ü terġīb virüp..." (s.4:12)

naẕm eyle-: *Şiir yazmak.*

1. "Ve Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān gelüp taḫta cülūs idince naẕm eyledi." (s.130:7)

naẕm it-: *Vezin ve kafiye ile manzum olarak yazmak veya söylemek.*

1. "Dür dişlerüñüñ nesrini naẕm ideli Şehdī" (s.86:14)
2. "Leylī ve Mecnūn ḥikāyesin naẕm idüp ġāyet latīf itmişdür." (s.45:10)
3. "Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda itdügi ġazāları naẕm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi." (s.92:19)
4. "Ol ışṭılāhātı naẕm idüp bir güzel ḳaṣīde eylemişdür." (s.171:16)
5. "Eş'ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin naẕm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu' merġūb ve maṣnū' itmişdür." (s.57:18)
6. "Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u 'Aẕrā-nām kitābları naẕm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl

ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür." (s.66:20-21)

7. "İstanbul ḳāḍísı iken virdügi ḥüccetlere imżā yazduḳda ekser naẕm idüp 'Arabī ebyāt ile yazardı." (s.53:10)
8. "Ve Kemāl Re'īs deryā yüzinde itdügi ġazāları naẕm idüp on biñ beyt miḳdārı mesnevī üslūbında yazup kitāb itmişdür." (s.91:25)
9. "Merḥūm Sulṭān Murāduñ itdügi ġazāları naẕm idüp kitāb eyledi." (s.78:13)
10. "Varup kendü vāḳı'asına münāsib Ḫar-nāme-nām bir ḥikāye naẕm idüp pādişāha gönderdi." (s.69:30)
11. "Merḥūm Sulṭān Yıldırım Bāyezīd adına Ḫūrşīd ü Feraḥşād adlu kitabı naẕm itdi." (s.73:3)
12. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Hātifī naẕm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür." (s.50:25)
13. "Ve naẕm itdügi laṭīfelerüñ 'ibārātında talṭīf-i kelām eylemeyüp..." (s.109:27)
14. "Ḥattā merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ḫān Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı Şeh-nāme baḥrında naẕm itmege emr itdi." (s.85:15)
15. "Leylī vü Mecnūn ve Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyelerin naẕm itmiş." (s.49:12)
16. "Ehl-i ẕevḳ olanlar Yūsuf u Zelīḫā naẕmın idenlerde bundan yeg naẕm itmiş yoḳdur dirler." (s.65:27)
17. "Fi'l-vāḳi' ra'nā naẕm itmiş ṣāḥib-ma'rifet ve kemāl ıssı ehl-i ḥaḳīkat kimesnedür." (s.78:14)
18. "Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin ve Leylī vü Mecnūn ḳıṣṣasın naẕm itmişdür." (s.65:25)
19. "Ve Cemşīd ü Ḫurşīd adlu bir kitāb daḫı naẕm itmişdür." (s.71:4-5)
20. "Ehl-i ẕevḳ olanlar Yūsuf u Zelīḫā naẕmın idenlerde bundan yeg naẕm itmiş yoḳdur dirler." (s.65:27)

naẕm ol-: *Şiir yazılmak*

1. "Ve olancaları daḫı hem-vār birbirine muvāfıḳ ve naẕm olan eş'ārı cümleye muṭabıḳdur." (s.155:12)

naẕm-güster ol-: *Nazım yaymak*

1. "...naẕm-güster olduḳlarınca pādişāh-ı ẕıllu'llāh ḥażretlerinüñ gülistān-ı sa'ādeti ser-sebz ü ḫandān ve būstān-ı

salṭanatı tāze vü şādān inşā‘allāhu ta‘ālā.” (s.160:20)

naẕm-ı laṭīf: *Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan nazım.*

1. “Şā‘ir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şi‘ri fażlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẕm-ı laṭīfi būsitān-ı belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür.” (s.68:9)

Naẕmī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir.*

1. “Naẕmī” (s.177:3)

nāzük ü mevzūn: *Nazik ve orantılı.*

1. “Ẕihni pāk ve ṭabī‘atı çālāk sözi nāzük ü mevzūn ve...” (s.74:11-12)

nāzük ü pāk: *Güzel ve saf.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:10)
2. “Ṭab‘ı mülāyim ve kendüsi ḥalīm eş‘ārı nāzük ü pāk ẕātı pür-idrāk kimesnedür.” (s.132:9)

nāzük ü şīrīn: *Kibar ve şirin.*

1. “...eş‘ārı laṭīf ü melīḥ fāżıl u kāmil güftārı nāzük ü şīrīn ve ġazeliyyātı dil-peẕīr ü rengīn kimesnedür.” (s.80:13)

nāzük: *Hareketleri karşısındakinde hoşnutluk uyandıracak şekilde ince, zarif, ölçülü kimse.*

1. “Ḫırka geymiş ġoncalar nāzük nitekim Edhemī” (s.92:8)
2. “Vilāyet-i Rūmuñ āb u hevāsı laṭīf ve ādemīsi āb u hevā leṭāfe-tinden ġāyet nāzük ẕarīf olup...” (187:25)
3. “Ḫaylī nāzük naẕma ḳādir şā‘irdür.” (s.141:25)
4. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük ādemdür.” (s.40:24)
5. “Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab‘ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi.” (s.40:10)
6. “Nāzük, rindāne eş‘ārı ve bī-bedel güftārı var.” (s.61:28)
7. “...ehl-i dil nāzük muṣāhib ve eş‘arı laṭīf kendüsi ḫaylī ẕarīf kimesnedür.” (s.177:16)
8. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük kimesne olup diyar-ı ġurbete Sulṭān Cem ile bile gitmişlerdendür.” (s.121:12)

9. Nihāyet-i derecede ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳāne ve nāzük güzel rindāne eş‘ārı ve sözleri var.” (s.175:11)
10. “Ḫaylī ehl-i dil nāzük kāmil ḫoş-āyende ‘āmgīr eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.103:14)
11. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük kimesne idi.” (s.125:14)
12. “...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab‘-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra‘nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen...” (s.10:19)
13. “Yedinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘ olup ẕikr olan ḫoş-ṭab‘ nāzük ẕurefā vü fuṣāḥā kimesneler ki...” (s.160:14)
14. “Ḥammāma girdi gördüm o nāzük beden güzel” (s.108:28)
15. “El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab‘ nāzük ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister.” (s.15:16)
16. “...luṭf-ı ṭab‘ı nihāyetde güzel ve muṣāḥabeti ġāyetde bī-bedel nāzük kimesnedür.” (s.178:5)
17. “Ḫaylī ḳābil nāzük ehl-i dil ‘ulūmı tertīb üzerine görmiş fāżıl yigitdür.” (s.163:16)
18. “Ḫaylīce nāzük şā‘irdür.” (s.180:8)
19. “Ḫoş-ṭab‘ güzelce engīzlikler ider nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.184:16)
20. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma‘ānī ve bedī‘ ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil ‘ilm-i şi‘ri ḫūb bilür kimesne idi.” (s.113:13)
21. “Eş‘ārı laṭīf ve kendüsi nāzük ẕarīf faḳr u fāḳa ile faḫr ider dervīş kişi idi.” (s.65:28)
22. “Kendüsi ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük yigit ġarra ġazelleri ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.75:16)
23. “Lebleri nāzük durur zaḥmet virür dendān-ı sīn” (s.97:9)
24. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.134:1)
25. “Monlā-zādelerde bu deñlü ḫoş-ṭab‘ nāzük şūḫ dil-keş kişi olmaz.” (s.110:14)
26. “...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā’ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab‘larından ṣādır olan nāzük maṭla‘lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba‘zı ebyāt u maḳṭa‘ yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta‘yīn olundı.” (s.9:25)

27. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīde ḳāżí-‘asker olmış ḫoş-tab‘ nāzük kimesne idi.” (s.36:8)
28. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında raġbet bulmış fāżıl-ı rūzgār ve kāmil-i pür-i‘tibār suḫan-güẕār belīġ ve ṭab‘-ı sitīġ nāzük kimesne idi.” (s.85:14)
29. “ ‘Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẕ eyleyüp ma‘ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş‘āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab‘ nāzük sāl-ḫírde kişi idi.” (s.91:10)
30. “Ne nāzüḳdür cemālüñ gülşeni kim” (s.31:23)
31. “Nāzüklerüñ birisi bir beyt diyüp Fiġānī didi diyü ba‘żı mu‘ārıżları ġamz eyledi...”(s.165:12)

nāzükāne: *incelikle, zarif olarak nazik bir tarzda.*

1. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:6)
2. “Ḫoş-ṭab‘ ġazeliyyātı rindāne ve eş‘ārı nāzükāne kimesnedür.” (s.164:23)

nāzük-dil: *iyi kalpli*

1. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük-dil fāżıl kişi idi.” (s.32:21)

nāzüklik: *İncelik.*

1. “Nāzüklik ile kendü ayaġın ṭoġan öper” (s.127:8)
2. “Nāzüklik ile ol beze iki elinüñ iki barmaġı ucıyla alup ve...” (s.55:17)

nāzük-mizāc: *Nazik huylu.*

1. “Ṣaḥib-faẓl ḫayāl-engīz çoḳ eş‘ārı vāḳi‘ olmış ehl-i ma‘rifet nāzük-mizāc fāżıl kişi idi.” (s105:22-23)
2. “...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab‘ nāzük-mizāc ‘ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür.” (s.44:7)
3. “Ve ba‘żı ḫoş-ṭāb‘ şu‘arā ve nāzük-mizāc ẕurefā ki bu bende anlaruñ mülāzemeti ḫiẕmeti ile müşerrefü’l-ḥāl ve muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫşları ile mesrūrü’l-bāl olup...” (s.9:13)
4. “Sāye-perver nāzük-mizāc zindān havāsına müteḥammil olmayup çıḳduġı gibi birḳaç günden ṣonra mizācı münḥarif olup...” (s.77:28)

nāzük-nihād: *Kibar yaratılışlı*

1. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:6)

nāzük-ṭab‘: *Zarif mizaç*

1. “...ṣāḥib-fażl arasında mümtāz nāzük-ṭab‘ bir ḫoş yigit idi.” (s.63:13)
2. “Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde müctemi‘ olup tesvīd olan nazük-ṭab‘ rindāne ve ārifān u ḫūb-fehm...” (185:21)
3. “Medāris gezüp ‘ilm kesb idüp nāzük-ṭab‘ ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var.” (s.114:3)
4. “Ḫaylī nāzük-ṭab‘ kimesnedür.” (s.173:2)

nāzük-vücūd: *Nazik yaratılışlı.*

1. “Ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük-vücūd pür-şevḳ ve ‘ıyş ü ‘işret sever lā’ubālī ehl-i ẕevḳ kimesne idi.” (s.100:27)

ne deñlü: *Ne kadar, ne ölçüde*

1. “Vilāyet-i Rūmda ne deñlü şā‘ir varsa ki birbirine naẕīreler dimişler...” (s.177:4)

ne iştibāh: *"Elbette, şüphesiz” anlamında tasdik sözü, ona ne şüphe.*

1. “Ẕāt-ı şerīfi cümleden öñdür ne iştibāh” (s.13:7)

ne ḳıl-: *"Ne yapayım, ne söyleyeyim; elimden bir şey gelmez." anlamında çaresizlik bildiren bir ifade.*

1. “N’ideyim n’eyleyeyim ne ḳılayım çaresi ne” (s.114:8)

ne olsa gerek: *Olması lazım olan şey.*

1. “Ne olsa gerek ṭaşa çalayın mı ne dirsin” (s.56:4)

necāt: *kurtuluş*

1. “Keştī-i dil bulmaġa deryā-yı ḥayretden necāt” (s.37:1)
2. “Hicrüñ güninden ol dem buldı göñül necātı” (s.48:12)

Necātī: *15. Yüzyılın meşhur şairi. Asıl adı İsa'dır.*

1. “Mezārı İstanbulda Şeyḫ Vefā mescidi ḳurbında Necātī merḥūm merḳadı olduġı tekyededür.” (s.53:16)
2. “Tārīḫini Sehī didi gitdi Necātī hāy” (s.96:16)
3. “Umaruz eylemeye şāh Necātī ḳulına” (s.96:6)
4. “Merḥūm Necātīnüñ şākirdidür.” (s.145:16)

5. “Şi‘rin istermiş Necātīnüñ ki tā düzüp boza” (s.114:23)
6. “Merḥūm Necātīnüñ ḳoynına redīf bir ġazeli var.” (s.183:18)
7. “Bir seng-dil firāḳına ölen Necātīnüñ” (s.96:19)
8. “Necātīyi Ḫusrev-i Rūmdur diyü yazup ma‘lūm ider.” (s.97:4)

necm-i enver: *Parlak yıldız.*

1. “Bu cem‘iyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri sa‘ādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i ‘ışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm.” (s.95:23)

necm-i ezher: *Parlak yıldız.*

1. “Görinür her biri bir necm-i ezher” (s.187:9)

necm-i seyyār: *Hareket halindeki yıldız.*

1. “Nice kim seyr ide bu necm-i seyyār” (s.8:29)

nedeñlü: *Ne kadar.*

1. “...lākin cevdet-i ṭab‘ ile nedeñlü gerekse ‘ale’l-fevr şi‘r dimege ḳādir ġazel-ġūlukda māhir şā‘irdür.” (s.183:9)

nedīm ol-: *Dost, yardımcı olma.*

1. “Pādişāh ḫiẕmetine ḳadīm ü hem-dem nedīm olan şā‘irlerden ba‘żı reşk idüp cevf-i dimāġlarına ḥıḳd u ḥased ḥulūl ve...” (s.77:9)

nedīm: *Arkadaş, dost*

1. “İclās-ı ‘āliyelerine nedīm ve ḫalvet-i ḫāṣlarına muḳīm olup ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve fünūn-ı ulūmı merġūb taḥṣīl itmiş.” (s.76:5)

nefer: *Kişi, adam*

1. “Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabba‘larından beşyüz nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var.” (s.82:8)

nefes: *An, zaman.*

1. “Raḥm it iy dil-ber bu ġamgīn göñlüme kim her nefes” (s.121:8)
2. “Kim baña Ḳandī diyü bühtān idersin her nefes” (s.122:18)
3. “Bir nefes şād olmadum fikrüm ġam-ı dildārdur” (s.154:17)
4. “Ne yüküm bir nefes giderici var” (s.70:12)

nefes: *Soluk*

1. “Her nefesde sāyebān-ı ebr olur āhum saña” (s.41:15)

nefīs u maṭbūʻ: *Hoş ve nefis.*

1. “...eşʻārı nefīs u maṭbūʻ sözinde ziyāde selāset ve naẕmında çoḳ leṭāfet ü ḥālet var.” (s.74:30)

nefīs: *Çok beğenilen*

1. “Eşʻārı vāfir ve kendüsi nefīs şāʻir Dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil...” (s.39:10)
2. “Ve kendüsi ehl-i faẓl ṣāḥib-maʻrifet yigit olup eşʻārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs diyār-ı ʻAceme çıḳup...” (s.83:13)
3. “Ḫaylī eşʻāra mālik ve ṭārīḳ-i Ḥaḳḳa sālik eşʻārı selīs ve ebyātı nefīs kimesnedür.” (s.117:16)
4. “Ṭabīb-i fāżıl u ḥekīm-i kāmil ʻulūmı tertīb üzre görmiş eşʻārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs çoḳ maʻārif ẕabṭ eylemiş ṣāḥib-māʻrifet ve...” (s.128:19)
5. “Raʻnā laṭīf ġazeliyyātı ve nefīs ebyātı var.” (s.115:19)
6. “Elfāẕı selīs ve ġazeliyyātı nefīs kimesnedür.” (s.153:13)
7. “Naẕmı selīs ve üslūbı nefīs kitābdur.” (s.9:9)
8. “Ḫoş-ṭabʻ ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẕmı selīs ve edāsı nefīs ʻArabī ve Parsī vü Türkī dilde eşʻārı var.” (s.53:8)
9. “Ḫoş-ṭabʻ eşʻārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs ve bu bir ḳaç beyt anuñ meşhūr olan eşʻārındandur ki ẕikr olınur.” (s.123:6)
10. “Elfāẕı selīs ve edāsı nefīs ve cümle-i eşʻārından bu birḳaç beyt anuñdur ki ẕikr olınur.” (s.89:24)
11. “Naẕmı laṭīf ü selīs ve elfāẕı dürr-i nāyāb gibi nefīs.” (s.130:8)
12. “Eşʻārına bir vech ile şīve virmişdür ki enīs-i melāʻike-i muḳarrebīn ve celīs-i melāʻ-i aʻla-yı ʻiliyyīne’l-müzeyyen bī-enfāsı nefīs.” (s.97:2)

nefret it-: *Birine veya bir şeye karşı nefret duygusuyla dolu olmak.*

1. “Lakin itdüġi laṭīfeleri ġāyet fāḥiş olup ḳalb andan nefret idüp bīzār olur.” (s.109:32)

nefs: *(Ar.) Nefs, can, ruh, insan, kendi, beden, şehvet*

1. “Dervīşe nefs ile savaş itmek ġazā yiter” (s.66:7)

2. “Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa‘āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa‘āmdan bize daḫı vāfir ṭa‘ām bişür diyü emr eyledi.” (s.29:18)

nefs-i nefīs: *Zarif kimseler.*

1. “...ve umūr-ı ḫizmet-i pādişāh -iḫtişāṣ içinde olurken kendü zamānında vāḳi‘ olan şu‘arā ve nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp cem‘iyyet iden...” (s.4:36)

nefs-i ẕulüm: *Zulüm nefsi.*

1. “Bir niçe yıl anda ḫatīb olup yürürken memālik-i ‘aḳl u hūşa leşker-i hevā vü heves nefs-i ẕulüm ve...” (s.128:4)

nefsi’l-emr: *İşin temeli, esası.*

1. “Fī nefsi’l-emr anda olan ẕekāvet ü fiṭānet ü firāset ve niẓām-ı umūr-ı memleket ve ‘āmm u ḫāṣṣ arasında olan...” (s.32:16)

ne-kerdem: *Bakacaksam.*

1. “Suy-ı nakş er ne-kerdem nakş-i nigari bari” (s.42:17)

neler: *Çok ve çeşitli şeyler.*

1. “Bu göñül seni daḫı gör ki nelerden güniler” (s.75:5)

nergis ü ruḫsār: *Nergis gibi göz ve yanak*

1. “Nergis ü ruḫsāra naḳd-ı ḳalbi yandurdum yine” (s.137:11)

nergis: *İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı bir çiçek*

1. “Nergis gibi her encüm göz açdı baḳa düşdi” (s.170:2).
2. “Būy-ı za‘ferān kefen yir yir aña nergis yiter” (s.154:5)
3. “Nergis gözünüñ cānā ḫayrānı vü meftūnıdur” (s.170:21)
4. “Nergisüñ anı görecek gözi yoḳ” (s.51:28)

nergis-i mestān: *Baygın, mahmur göz.*

1. “Sürme çeksün özini nergis-i mestānuñdan” (s.148:2)

nergis-i mest: *Baygın, mahmur göz*

1. “Sünbülüñ tāba varup nergis-i mestüñ ḫᵛāba” (s.84:15)

nergis-i zerrīn: *Sarı nergis çiçeği.*

1. “Düşdi ‘aṣāya nergis-i zerrīn ḳadeh gibi” (s.125:17)

nesemāt-ı ‘ināyet-i pādişāhī: *Padişahın yardım rüzgarları.*

1. “...nesemāt-ı ‘ināyet-i pādişāhī her ān u her zamān mütenessim olmadan ḫālī olmayalar inşā’allāhu ta‘āla...” (s.52:10)

nesīm: *Hafif hafif esen, hoş ve latif rüzgâr.*

1. “...ve ‘ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur” (s.188:7)

nesl: *sülâle, soy*

1. “Ebā en-ced Monla Fenārī nesli ‘Osmānīlere ḳāżí-‘asker olıgelmişdür” (s.40:3)
2. “Ḥażret-i Ebūbekr rāḍıya’llāhü ‘anhü neslindendür.” (s.32:9)
3. “Bu daḫı Monlā Fenārī neslindendür.” (s.41:5)
4. “Şeyḫ Sa‘dī raḥmetu’llāhi ‘aleyh neslindendür.” (s.91:6)

nesl-i ‘Osmān: *Osmanlı Devleti*

1. “Nesl-i ‘Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab‘-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī‘at-ı şi‘riyye fehm itmegin şi‘re sevḳ itmiş.” (s.68:16)
2. “...maṣlaḥatı görmekde vü başarmaḳda nesl-i ‘Osmānda buncılayın bir vezīr müyesser olmış degüldür...” (s.32:18-19)
3. “...bunda olan fikr ü ferāset ve re’y ü tedbīr ü fetānet nesl-i ‘Osmānda bir vezīre daḫı müyesser olmamışdur.” (s.27:18)
4. “Ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥużūr-ı şerīfinde bunlara olan i‘tibār nesl-i ‘Osmānda bir nişāncıya olmamışdur.” (s.46:15)

nesne: *Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey.*

1. “Bu sebebden anlaruñ eş‘ārından bu evrāḳa nesne ŝebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı.” (s.12:14)
2. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.110:1)
3. “O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫiẕmetine meşġūl olup ḫiẕmet

iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür." (s.55:14)

4. "Āḫir bir cüz'ī nesne içün sulṭān-ı gītīsītān ḥażretlerine nāzlanup ḳaçup pādişāh-ı Īrān şehinşāh-ı cihān..." (s.119:19)
5. "...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da'vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem'e gönderdi." (s.17:17)
6. "...her nesneden fāriġ lā'ubālī derdmend kimesne idi." (s.80:1)
7. "Zamāne ḳāḍíları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoġ idi" (s.98:8)
8. "Her birin bir nesneye ḳıldum mesel" (s.71:25)

neşr: *Belli bir ölçü ve ahenge bağlı olmaksızın söz dizimi kurallarına uygun anlatım şekli, manzum olmayan yazı, düz yazı*

1. "Dür dişlerüñüñ nesrini naẕm ideli Şehdī" (s.86:13)

nesyen mensiyyen: *Tamamen unutulmak.*

1. "...nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma'nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bī-ḥasbi'ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş." (s.5:15)

neşv ü nemā: *Gelişme, büyüme, gelişim.*

1. "...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu'l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur." (s.9:22)
2. "Ṭālib-i 'ilm olup oḳurken Maḥmūd Paşaya rabṭ olup anuñ terbiyeti ile neşv ü nemā bulup..." (s.31:9)

netāyic-i ṭab'-ı şerif: *Tabiatındaki netice.*

1. "Lakin netāyic-i ṭab'-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş'ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı." (s.58:16)

netāyic-i ṭab'ı: *Tabiatındaki netice.*

1. "Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma'rifet faẓıl netāyic-i ṭab'ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni

münīf her vech ile mi'yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve..." (s.63:11-12)

2. "...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā'ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab'larından ṣādır olan nāzük maṭla'lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba'zı ebyāt u maḳṭa' yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta'yīn olundı." (s.9:25)

nev': *Çeşit, türlü.*

1. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed ḥużūrında itdügi bu cins laṭīfelere ve bu nev' saḳīfelere nihāyet yoḳdur." (s.55:23)
2. "Pārsī ve Türkī eş'ārı vāfir ve naẓmı selīs her nev' şi're ḳādir." (s.92:18)
3. "Ve 'ilm-i edvārda daḫı māhir ve her nev' sāzı çalmaġa ḳādir ve ḫatta kendünüñ iḫtirā'ātından Ġıdā-yı Rūḥ adlu bir sāz taṣnīf itmişdür." (s.23:4)
4. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür" (s.11:6)
5. "Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev' hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i 'ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür." (s.14:22)
6. "Mesnevī vü ḳaṣāyid ve ġazeliyyāt dimekde māhir ve her nev' güftārı vü eş'ārı vāfir ṣāḥib-dīvān." (s.73:15)
7. "...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev' 'ilme ḳādir ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab' ü pür-idrāk yigitdür." (s.153:25)

nev'a düş-: *Ses düşmek, yazılmak, şiir haline getirilmek.*

1. "Ve bu beyt-i maḳṭa' ittifaḳ bu nev'a düşdi" (s.33:17)

nev'a: *ses*

1. "Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā'dan biñ bir ḳal'anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā'ından her bir ḳal'aya bir nev'a elḳāb yazup..."(s.46:33)

Nevāī: *(ö.1501) Ali Şir Nevai.*

1. "...ve muṣāḥib-i hem-demi iken kendüyi şu'arā zümresine münḫariṭ ḳılup Nevāī taḫallüṣ itmişdür."(s.4:32)

nev-bahār ol-: *İlkbaharın gelmesi.*

1. "Nev-bahār oldı göñül sev yine bir bī-bedeli" (s.166:4)
2. "Dünyā ḳaçan ki tāzelenüp nev-bahār olur" (s.176:6)

nev-cevān: *Taze, genç delikanlı.*

1. "Nev-cevān olsa dügünlerle gelin alıvirür" (s.152:16)
2. "Bī-bedel maḥbūb güzel nev-cevān tāze yigit iken Cānbird-i Ġazālī seferinde fevt olup Allāh emrine vardı." (s.151:22)
3. "Ḳarışdıran Süleymānoġlı dimekle meşhūr ṣāḥib-cemāl nev-cevān iken merḥūm Sulṭān Bāyezīd ḥużūr-ı şerīfinde ḫiẕmet-i kihterī..." (s.119:17)

nev-cüvān: *Delikanlı*

1. "Tāze nev-cüvān idi." (s.116:21)
2. "...pāk-idrāk nev-cüvān yigitler ki her biri suḫan-perdāz ve leṭāyif-nüvāz olup söz veznesin mi'yār itmekde..." (s.185:22)
3. "Nihāyet derecede maḥbūb-ı zamān ve bī-bedel nev-cüvān yigit idi." (s.75:19)

nev-ḫaṭān-ı nükte-perdāz: *Nükteli söz söyleyen sakalı yeni çıkmaya başlamış genç.*

1. "...meḥābib-i nev-niyāz ve nev-ḫaṭān-ı nükte-perdāz muṣāḥebetleri ile müdām enīs ü celīs olup..." (s.186:3)

nev-heves: *yeni hevesli, acemi*

1. "Ḫandān-rū ṭabī'at-ı şi'riyyesi ġālib ve kendüsi şi'r dimege ṭālib nev-ḫeves tāze maḥbūb yigitdür." (s.176:4)

nevīd-i raḥmet iriş-: *Rahmet müjdesinin gelmesi.*

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı 'āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem'iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı

hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola(s.6:10)

nevk-i ḳalem-i i‘tirāz: *İtiraz kaleminin sivri ucu.*

1. “Ṣarrāfān-ı ma‘ādin-i īcād u ibdā’ ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā‘ ḥużūr-ı mevfūrü’l-ḥubūrlarından müterecci‘ ve mütevaḳḳi‘ oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẓūr buyurula.” (s.10:6)

nev-niyāz: *Yeni yetme.*

1. “Nev-niyāz tāze ḳābil bülend-pervāz yigitdür.” (s.185:13)
2. “...‘ışḳ mīşestānında şīr-i ġazāl-efken ve ba‘żı mecmū‘a-i ḥüsni ḫatm idüp bu ṭarīḳde nev-niyāz olan cerb-suḫan yigitlerdür.” (s.161:9)
3. “ ‘İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:20-21)

nev-rūze ir-: *Bayrama kavuşmak.*

1. “İrdi cān rü’yet-i dīdāruñla nev-rūze” (s.144:17)

nevvera’llāhu ḳabrehu: *Kabri nurla dolsun.*

1. “...civār-ı Raḥmāna rıḥlet gösterüp ḳurb-ı Ḥaḳda sākin olduḳda Mevlānā Necātī bāḳī ‘ömrin merḥūm Sulṭān Bāyezīd nevvera’llāhu ḳabrehu ḥażretlerinüñ...” (s.96:11)

ney: *Kamıştan yapılmış bir arşın uzunluğunda nefesli çalgı*

1. “Hem-nefes olmaḳ dilermiş ney benüm feryāduma” (s.185:9)
2. “Nālişler idüp ney gibi ġavġāsını ‘ışḳuñ” (s.56:1)
3. “Ḳara baḫtuñ var imiş ney gibi nālān ol yüri” (s.179:18)

ney-i ḳand: *Şeker kamışı. (Şeker gibi güzel, hoş)*

1. “Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab‘ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẓmı ney-i ḳand elfāẓı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi.” (s.40:9)

neyle-: *"Ne yapayım, elimden bir şey gelmez." anlamında bir söz.*

1. “Bu cihān içre neyledüm n’itdüm” (s.126:4)

2. ”Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:12)
3. “Eyyūbe derdi neylesün kim derd anuñ dermānıdur” (s.76:13)
4. “Neyleyem şol gönli kim ‘ışḳuñla ḥayrān olmaya” (s.148:9)
"Ne yapayım, elimden bir şey gelmez." anlamında bir söz.
5. “Neyleyem şol cānı kim sen cāna ḳurbān olmaya” (s.148:10)

nezāket-i suḫan: *sözün inceliği, şiirin nazikliği*

1. “Muṣāḥabeti ṣafā-baḫş ve kelimātı revān u dil-keş leṭāfet-i ṭāb‘ı bī-nihāye ve nezāket-i suḫanı bī-ġāye idi.” (s.64:22)

nezāket-i ẕihn: *Hassas, ince düşünceli.*

1. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ġāyetde ve nezāket-i ẕihni nihāyetde ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.151:17)
2. “Ve ṭarīk-i taṣavvufda niçe menāzil ḳaṭ‘ itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet- i ṭab‘ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür.” (s.41:13)

nezr u armaġān : *Adak ve hediye*

1. “Deryā seferinden gelen re’īsler ana çok nezr u armaġan getürürlerdi.”(s.91:23)

nic’ idem: *Özlem ve esef ifâde eden temennî sözü, keşke.*

1. “Ḳalb-i meyyālüm elinden nic’ idem yā Rabb kim” (s.44:14)

nice: *Bir çok, hayli.*

1. “Anda laṭīfe yüzinden nice ma‘ānī cem‘ itmişdür.” (s.82:13)
2. “Nice bir gāv gibi āb içelüm” (s.38:15)
3. “...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa‘āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi.” (s.29:22)
4. “Gör nice cān-bāz olur kim düşdi ḫancer üstine” (s.158:3)
5. “Nice şeftālü direm sīb-i zenāhdānuñdan” (s.148:5)

nice: *"Nasıl?" anlamında imkansızlık ifade eden soru zarfı.*

1. “Nice taḥrīr ideyim vaṣfını derd ü elemüñ” (s.60:15)

2. “Va‘desine ol cefākāruñ nice aldanmayam” (s.78:4)
3. “Nice kim seyr ide bu necm-i seyyār” (s.8:29)
4. “Murġ-ı baḫtumdan nice dūr ola dām” (s.77:21)
5. “ ‘Arż-ı ḥāl itmege iy şāh nice açam dehenüm” (s.172:8)
6. “Göresin kim nicedür silk-i güher" (s.72:3)

nicesin: *“Nasılsın” anlamındadır.*

1. “Nicesin ḫoş mısın ṣafāca mısın” (s.181:19)

niçe: *Pek çok.*

1. “Deşt-i ġam peyki geçinmiş niçe yıllar Mecnūn” (s.43:17)
2. “Merḥūm Sulṭān Selīme Sulṭān Aḥmede niçe ḳaṣīdeler ve ġazeller virmişdür.” (s.159:20)
3. “Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal‘aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı.” (s.48:19)
4. “Niçe defa‘ merḥūm Sulṭān Bāyezīd meclis-i şerīflerine girüp in‘ām-ı ḫāsları ile muġtenem olmışdı.” (s.170:9)
5. “Ve didügi ġazeliyyātda niçe ḫāṣṣa ma‘nīler bulup çoḳ taṣarrufāt itmişdür.” (s.164:9)
6. “Ol eclden bu emr bir niçe zamān te’ḫīr olup ıġmāż olmuş idi.” (s.5:20)
7. “Niçe müddet anda ẕevḳ ü ṣafā kesb eyleyüp Ġazālī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.109:17)
8. “Ṭopuḳlu dimekle mevṣūf bir maḥbūba ta‘aşşuḳ itmiş anuñ yolına niçe dünyā beẕl eyleyüp...” (s.158:24)
9. “Ve Enīsü’l-‘uşşāḳ üslūbunda Heves-nāme adlı bir kitāb yazup telīf ve anda niçe bāb taṣnīf idüp...” (s.56:23)
10. “Niçe şi‘r ü ġazel niçe terane” (s.186:22)
11. “Niçe bir ır u kengel ‘āmiyāne” (s.186:23)
12. “Żāyi‘ olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü’l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi.” (s.61:13)
13. “Anda çoḳ ḥaḳāyık u daḳāyıḳ ve niçe ma‘ārif cem‘ idüp söylemişdür.” (s.82:16)
14. “Bundan öñdin niçe söz söylediler” (s.71:27)

15. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş 'ilm-i edvārda ser-āmed ve fenn-i şi'rde bī-mānend niçe ma'ārife mālik ḫatun idi." (s.159:12)
16. "...ol ṭarīḳde daḫı mehmā-emken sa'y-i belīġ ve cehd-i bī -dirīġ idüp sülūklerinde niçe ma'ārif u fażāyil ve envā'-ı fevāyid ü ḥaṣāyil kesb itmiş..." (s.52:30)
17. "Tecnīsāt-ı Kātibī üslūbında niçe tecnīs bulup cem' idüp naẓma getürüp kitāb itdi." (s.146:18)
18. "Niçe zamān anda defterdār olup ṣoñradan dergāh-ı 'ālem-penāhdan bir defterdār gönderdiler" (s.51:10)
19. "...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba'żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler." (s.119:8)
20. "Sulṭān Meḥemmed ḥażretlerine niçe yıl nişāncı olup 'izz ḥużūrında ol bulduġı i'tibārı bir nişāncı bulmamışdur." (s.29:1)
21. "Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabba'larından beşyüz nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var." (s.82:7)
22. "Niçe müddet vezīr olup āḫir Selānik'e gönderüp anda beglik iderken fevt oldı." (s.31:11)
23. "Zahīr-i Fāryābī ḳaṣāyidine ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī ġazeliyyātına niçe cevāb dimişdür." (s.27:14)
24. "...ve her 'ilme dürişmiş fāżıl u kāmil eş'ārında ma'ānī-i ḫāṣṣa çoḳ bunuñ eş'ārında olan ḫāṣṣa ma'ānī niçeler eş'ārında yoḳ." (s.61:15)

niçe: *"Nasıl?" anlamında soru zarfı.*

1. "Niçe sulṭān ki ḫanlar ḫanıdur ol" (s.8:6)
2. "Niçe bir feryād idem ḳorḳmaz mısın Allāhdan" (s.18:3)
3. "Niçe medḥ eylesün kişi kemāḥī" (s.187:11)
4. "Niçe bir ṭa'n eylemek 'uşşāḳa inṣāf eylesin" (s.125:2)

nit-: *Ne yapayım, elden bir şey gelmez anlamında çaresizlik belirten bir söz*

1. "Göz ucından nidelüm yandı 'Aṭāyī dil ü cān" (s.76:1)
2. "Ḳosa olmaz nidelüm tāze gülüñ ḫār etegin" (s.58:1)

3. “Bu ġuṣṣadan nideyin bilmezin helāk oldum” (s.112:20)
4. “Nideyin Allāha ṣaldum seni benden keseni” (s.113:25)

nifāḳ it-: *Arabozuculuk, fitnelik etmek.*

1. “Ḥattā Sulṭān Meḥemmede münāfiḳ nifāḳ idüp Sulṭān Bāyezīdi nā-mülāyim ü nā-fercām yollara sevḳ ve...” (s.38:4)

Nigāhī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. Bazı kaynaklara göre Aydınlı, bazılarına göre İstanbulludur. Tahsilini tamamlama fırsatını bulamayarak katip oldu.*

1. “Nigāhī” (s.155:10)
2. “Nigāhī” (s.174:8)

nigār u şūḫ u şengül: *Güzel, işveli ve neşeli.*

1. “Bir gözi āhū nigār u şūḫ u şengül mū-miyān” (s.156:8)

nigār: *Güzel yüzlü sevgili*

1. “Ṣaḳın āhumdan iy nigār ṣaḳın” (s.54:10)
2. “Bugün iy dil nigāra hem-demsin” (s.76:24)
3. “Ḳucam dirdüm nigārı pīrehensüz” (s.141:28)

nigār-ḫāne-i Çīnī: *Çin resimlerinin toplandığı yer.*

1. “...ve her beyti nigār-ḫāne-i Çīnī gibi pür-naḳş-ṣūret ḳılup...” (s.5:2)

Nigāristān: *Müftü Ahmet Çelebi'nin eserinin adıdır.*

1. “...aña daḫı Nigāristān adlu bir kitāb naẕīre diyüp Pārisī dilde inşā idüp yazmışdur.” (s.57:23)

Nigbolı-nām: *Niğbolu isimli.*

1. “Mevlidi Tuna yalısında olan Nigbolı-nām ḳal‘adur” (s.140:16)

nihād: *Yaratılış*

1. “Nihādında ‘ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü bīrūnı ‘ışḳ ile memlū ve ma‘ārifle ṭopṭolu olmışdı.” (s.20:1)

Nihālī: *(ö.1542) Yavuz Sultan Selim dönemi şairlerindendir.*

1. “Ḳucmaz güzel ḳocaldı dimişsin Nihālīyi” (s.109:7)

nihān eyle-: *Gizlemek, saklamak.*

1. “Penbe-ārā odnı nihān eylemiş” (s.169:3)

nihān ol-: *Gizlenmek, saklanmak*

1. "Ḳıldı āşüfte beni oldı kemendümden nihan" (s.156:10)

Nihānī: *15.yy divan şairi.*

1. "Nihānīye nacaḳ dirler velākin gerçek eydürler" (s.100:17)

nihāyet mertebe: *Son derece.*

1. "...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu'l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur." (s.9:23)

nihāyet yoḳ: *Sonu, nihayeti olmamak.*

1. "Eş'ārı rengīn ve naẓmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende 'āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla'larına nihāyet yok." (s.96:26)
2. "Ġarrā eş'ārı çok ve ra'nā güftārına nihāyet yok." (s.100:19)
3. "Naẓma gelmiş laṭīfelerine nihāyet yoḳ." (s.110:15)

niḥayet: *Bir durumda gelinebilececk en üst seviye, zirve*

1. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed ḥużūrında itdügi bu cins laṭīfelere ve bu nev' saḳīfelere nihāyet yoḳdur." (s.55:24)
2. "Bunlaruñ birbiriyle olan laṭīfeleri çoḳ ve evṣāfa gelmez saḳīfelerine nihāyet yoḳ." (s.81:23)
3. "Eş'ārı maṭbū' ve ġazeliyyātı maṣnū' bikr sözleri çoḳ ve ḫāṣṣa ma'nīlerine nihāyet yoḳ." (s.27:16)
4. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Hātifī naẓm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür." (s.50:27)
5. "Anuñ kemālātına nihāyet yoḳ" (s.23:1)
6. "Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mer-tebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma'rifet şā'ir idi." (s.48:17)
7. "Ḫoş-ṭab' güşāde-dil ve nihāyet mertebede ḳābil yigitdür." (s.164:8)
8. "Sulṭān Murād Ḫan 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ġufrān mülāzemetinde müddet-i 'ömri nihāyet ve va'de-i rūzgārı ġāyet

bulup dünyādan āḫirete naḳl itdi." (s.76:22)

9. "Eş'ār-ı laṭīfine nihāyet yoḳ ve ġazeliyyātı iñen çoḳ" (s.37:11)
10. "Ḫulḳ u luṭfına nihāyet ṭatlu sözine ve insāniyyetine ġāyet yoġ idi." (s.167:17)
11. "Taṣnīfātına nihāyet yoḳ ġazeliyyātı ve eş'ārı çok." (s.66:27).
12. "Ġāyet mertebede 'ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab' nāzük-nihād ve eş'ār di-mege mu'tād, eş'ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi." (s.14:6)
13. "Nihāyet derecede maḥbūb-ı zamān ve bī-bedel nev-cüvān yigit idi." (s.75:18)
14. "Leṭāfet-i ṭab'ı ġāyetde ve nezāket-i ẕihni nihāyetde ġarrā eş'ārı ve zībā güftārı var." (s.151:17)
15. "Leṭāfet-i ṭab'ı nihāyetde ve ṭarz-ı ġazelde mümāreseti ġāyetdedür." (s.164:7)
16. "Cevdet-i ṭab'ı nihāyetde ve ḳuvvet-i ẕihni ġāyetde faṣīḥ ş'ir-i ḳādir ve söz renginde sāḥir ü fāḫirdür." (s.96:21)
17. "Cevdet-i ṭab'ı nihāyetde ve üslūb-ı naẕmı ġayetde beş pāre kitāb mesnevīsi var." (s.102:26)
18. "Leṭāfet-i ṭab'ı ziyāde ve ẕihni nihāyetde güşāde ser-āmed ve ra'nā ġazeliyyātı ve müntehā bī-bedel ebyātı çoḳdur." (s.45:11)
19. "Ferāyiż 'ilminde ġayet māhir ve ḥisāb u kitābetde nihāyetde ḳādir idi." (s.104:7)
20. "...her birinüñ cevdet-i ṭab'ı nihāyetde ve letāfet-i ẕihni ġayetdedür." (s.187:25)
21. "...luṭf-ı ṭab'ı nihāyetde güzel ve muṣāḥabeti ġāyetde bī-bedel nāzük kimesnedür." (s.178:4)
22. "Her 'ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb'ı nihāyetde ve ẕekāvet-i 'aḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür." (s.168:8)
23. "Lākin ġayetde 'ayyāş ve nihāyetde evbāş olmaġın felāket ile fevt oldı." (s.133:8)
24. "Leṭāfet ü nezāket mesnevīsinde nihāyetdedür." (s.112:1)
25. "Selāmet-i ṭab'ı ve istiḳāmet-i ẕihni nihāyetdedür." (s.99:24)
26. "Cevdet-i ṭab'ı ġāyetde ġarrā ḳaṣīdeleri ve ra'nā ġazelleri nihāyetdedür." (s.91:24)
27. "Luṭf-ı ṭab'ı nihāyetinde ve ẕihn-i pāki ġāyetde..." (s.19:28)

nīhāyet-i derece: *Son derece.*

1. “Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nīhāyet-i derecede ‘āli-şān şecī‘ devlet ıssı ṭab‘ı selīm ve...” (s.35:3)
2. “Nihāyet-i derecede rind ü bī-pervā nā-ümīd olup kimesnenüñ maḥkūmı olmayayın diyü vaẕīfeyi ḳabul eylemedi.” (s.100:28)
3. “Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iẖtitāmıdur.” (s.188:14)
4. “Nihāyet-i derecede ‘ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẕmetinden dūr ve āsitāne-i sa‘ādetinden mehcūr düşüp...” (s.80:26)
5. “Ḥisāb-ı ‘aḳd bābında bī-naẕīr ‘ale’l-fevr barmaḳ ḥisābın bir bir idüp cevāb virmekden nihāyet-i derecede ḳādir ve...” (s.44:21)
6. “Nihāyet-i derecede ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳāne ve nāzük güzel rindāne eş‘ārı ve sözleri var.” (s.175:11)
7. “...nihāyet-i derecede pesendīde düşüp muḳābelede vāfir in‘ām u iḥsān itmām bulup dönüp...” (s.69:25)

nihāyet-i mertebe: *Son derece, yüksek, üstün.*

1. “Ġāyet derecede maldār ve nihāyet-i mertebede ṣāḥib-kemāl kimesne idi.” (s.158:22)
2. “Fażīlet ü ḥikmet bābında bī-naẕīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-fażl u ehl-i ma‘rifet fāżıl ve...” (s.56:10)
3. “ ‘Ulūm-ı ẓāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḥūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş...” (s.84:23)

nihāyetsüz: *Sınırsız, sonsuz.*

1. “Belā-yı hecre ġāyet yoḳ ‘aẕāb ise nihāyetsüz” (s.156:2)
2. “Bu diyārda ṣāḥib-fażīlet ve ehl-i ma‘rifet kimesneler nihāyetsüzdür.” (s.187:30)

niḳāb: *Yüz örtüsü, peçe*

1. “Yüzinden çözdi çıḳardı niḳābı” (s.69:9)

nikāt: *Nükteler; "nükte"nin çoğuludur.*

1. “...ol kelimātdan bu müsveddeye ba‘żı nikāt sebt itmege ihtimām idemeyüp cümle-i laṭīfelerinden bu bir iki beyt yazılup ẕikr olındı.” (s.101:2)

nīḳ-ḫaṣlet: *Güzel huylu.*

1. “Şerī‘at-şi‘ār ‘adālet-disār ṣāḥib-fażīlet ve nīḳ-ḫaṣlet melek-sīret ve Yūsuf-ṣūret şecā‘at ü seḫāvet ile...” (s.34:13)

nīk-nām: *İyi namlı.*

1. “Māl içün ḳayġu yime iy nīk-nām” (s.150:15)

nīk-rū: *Güzel yüzlü.*

1. “Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā‘ide-i naẕmı laṭīf ü mu‘tedil eş‘āriyle iştihār bulmış ve...” (s.103:16)

nisa: *Kadınlar.*

1. “Ve bu ‘aṣrda nisā ṭāyifesinden iki ḫatun ẕuhūr bulup her bi-rinüñ eş‘ārı güzel ve ebyātı bī-bedel beyne’n-nās ġazeliyyātı mütedāvil olup...” (159:5)

niṣāb: *Sermaye.*

1. “Ḫuz mine’l-‘ayşi naṣīben ve mine’l-‘ömri niṣāb” (s.83:22)

nisār bol-: *Saçmak, dağılmak.*

1. “Bolmaġa ol serve bular çün nisār” (s.169:16)

nisbet it-: *Münasebet, yakınlık kurmak*

1. “Nisbet itdügüm içün ḳāmetüne gāh gehī” (s.113:8)

nisbet: *"Kıyaslama, karşılaştırma" amacıyla kullanılmıştır.*

1. “...kendüsi ma‘ārife ṭālib olmaġın bu faḳīr daḫı sāyirlerden ba‘żı cihātda bunı tercīḥ idüp anlara nisbet eş‘ārın güşāde vü melīḥ görmegin...” (s.117:20)
2. “Pes bu ma‘nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ fażlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü’l-ḳarneyn seyyāḥ-ı ‘ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür.” (s.12:1)
3. “Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe’d-dīn ‘Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ.” (s.17:10)
4. “Şā‘ir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şi‘ri fażlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẕm-ı laṭīfi būsitān-ı

belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür." (s.68:8)

5. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:22)
6. "Hemān babası ismine nisbetle muḫtaṣṣ olmaġındur." (s.107:20)

nisbet: *Bağlılık, münasebet.*

1. "Ve mesnevīye daḫı çoḳ nisbeti var." (s.49:11)

nişān it-: *Hedef olarak koymak, nişan tahtası yapmak*

1. Fużalā-yı 'āli-şān ve büleġā-yı me'ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde 'arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū' itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür. (s.6:6-7)

nişān kıl-: *Ayırıcı işâret, alâmet-i fârika yapmak*

1. "Ḳıl muḳavves ḳaşlaruñ ṭarf-ı külāhuñdan nişān" (s.118:23)

nişān olalı: *İşaret, belirti, iz, alamet olma.*

1. "Ḥüsni ser-nāmesine ḳaşları olalı nişān" (s.33:5)

nişān: *İşâret, belirti, iz, alâmet.*

1. "İy isteyen 'ışḳa nişān derd 'āşıḳuñ bürhānıdur" (s.76:10)

nişān: *Bir hedeflik mesafe.*

1. "Olmayadı arada māni' nişān" (s.97:26)
2. "Derdā ki ādemoġlı miskīn nişān imiş" (s.49:19)

Nişāncı Ca'fer: *Osmanlı devlet adamı ve şairlerindendir. Askeri itaatsizliğe sevk etmekten idam edilmiştir. (ö.1515)*

1. "Maḳtūl nişāncı Ca'ferüñ birāderidür." (s.62:25)

nişāncı cezerī-zāde: *Mevlana Vefayi.*

1. "Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda

Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi." (s.29:6)

nişāncı: *Osmanlı Devleti'nde berat, ferman, nâme vb.nin başına tuğra çekmekle görevli olan nişan kaleminin başı durumundaki yüksek memur, tevkîî, tevkîci*

1. "Merḥūm Sulṭān Maḥmūd tābe serāhu ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında nişāncı olup dīvan-ı salṭanat-eyvānlarında nişān-ı şerīf ḫizmetin iderdi." (s.95:28)
2. "Anda münāsebet kesb idüp gelüp taḫta cülūs itdükde ol münāsebet ile terbiyet idüp nişāncı itdi." (s.39:2)
3. "...kimi defterdār u kimi nişāncı ve kimi ṣāḥib-i ṭabl u 'alem memleket begleri olup..." (s.24:13)
4. "Sulṭān Meḥemmed ḥażretlerine niçe yıl nişāncı olup 'izz ḥużūrında ol bulduġı i'tibārı bir nişāncı bulmamışdur." (s.29:1)
5. "Sulṭān Meḥemmed ḥażretlerine niçe yıl nişāncı olup 'izz ḥużūrında ol bulduġı i'tibārı bir nişāncı bulmamışdur." (s.29:2)
6. "Sulṭān Selīm ḥażretleri gelüp yümn ü iḳbāl ile taḫta cülūs itdükde yine raġbet ile getürüp nişāncı idindi." (s.38:5)
7. "Bir niçe gün nişāncı oldukdan ṣoñra ḳāżí-'asker olup ḳāżí-āsker iken Amasiyye'de yeñiçeri ġavġā idüp paşalar evin baṣup çoḳ fesād itdiler." (s.38:6)
8. "Germiyanoġlınuñ ḥużūrında olup nişāncılıḳ ve defterdārlıḳ ḫizmetin iderdi." (s.72:9)
9. "Sulṭān Bāyezīdüñ evāḫirinde feterāt olup nişāncılıḳtan 'azl olmış idi." (s.38:4)
10. "Sulṭān Maḥmūd fevtinden ṣoñra oġlı Sulṭān Orḫan nişāncısı oldı." (s.145:19)
11. "Ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥużūr-ı şerīfinde bunlara olan i'tibār nesl-i 'Osmānda bir nişāncıya olmamışdur." (s.46:16)

nişāncı: *Şair Vefāyî*

1. "...aḥkām-ı pādişahīden nişāncıya rūz-merre on beş biñ yigirmi biñ aḳçe ḥāṣıl olduġun i'lām itmişler." (s.29:23)
2. "Birgün nişāncıya vāfir aḳçe virmiş."(s.29:15)

nişāncı-zāde: *Mevlānā Vefāyī*

1. "...pādişāh ḥużūr-ı şerīfinde Nişāncı-zādeyi eksük düşürmek içün Nişāncı pādişāh-ı 'ālem-penāh ḥażretlerinüñ eyyām-ı sa'ādetinde..." (s.29:10)

Nişānci Muṣṭafa Çelebi: *Osmanlı tarihçisi, nişancısıdır.*

1. "Nişānci Muṣṭafa Çelebi" (s.46:11)

nişāne: *İşaret, alamet, belirti, iz.*

1. "Miḳdār-ı ẕerre görmedüm andan nişāne ben" (s.165:22)

nişān-ı dehen: *Dudakta bir işaret alamet.*

1. "Ẕerrece bulımayup sende nişān-ı dehenī" (s.115:14)

nişān-ı şerīf: *Nişancı. Pâdişâh adına yazılacak fermanlara, beratlara, nâmelere, hükümdârın imzâsı demek olan tuğrayı çekmekle görevlidir.*

1. "Merḥūm Sulṭān Maḥmūd tābe serāhu ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında nişāncı olup dīvan-ı salṭanat-eyvānlarında nişān-ı şerīf ḫiẕmetin iderdi" (s.95:28)

nişānlan-: *Bir metnin tuğralanması, imzalanması.*

1. "Anlaruñ naẕar-ı şerīfleri ile ıṣlāḥ olup nişānlanur." (s.46:14)

nişāṭ u sürūr: *Neşe ve sevinç.*

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı 'āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem'iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu'anven ü müdevven ola(s.6:10)

nite: *Hakikaten, gerçekten.*

1. "Nite kim devr ide bu çarḫ-ı devvār" (s.8:28)

nitekim: *Gerçekten, hakikaten.*

1. "Ḫırka geymiş ġoncalar nāzük nitekim Edhemī" (s.92:8)
2. "Nitekim rāz-ı pinhānı mey-i nāb āşikār eyler" (s.177:19)
3. "Nitekim saña 'ādetdür niyāz ehline nāz itmek" (s.132:1)

niyāz it-: *Yalvarıp yakarmak.*

1. “Baña hem ḫū durur bir nāza biñ dürlü niyāz itmek” (s.132:2)

niyāz: *Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, rica.*

1. “Nitekim saña ‘ādetdür niyāz ehline nāz itmek” (s.132:1)
2. “Belā-y ‘ışḳ ile ‘āşıḳ niyāza yüz ṭutdı” (s.180:12)

niyāz-ı bülbül: *İnleyen bülbülün yalvarıp yakarması.*

1. “Ḥaẕer ḳıl iy gül-i ra‘nā niyāz-ı bülbülden” (s.180:13)

Niyāzī: *Özel isim.*

1. “Ve Niyāzī lafẓını çoḳ kimesne maḫlaṣ idinmiş cümleden bu kimesne eş‘ārı eḫaṣṣ olup ġayrılar eş‘ārına ġālib ve...” (s.117:17)

niyyet: *bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat, amaç*

1. “Yüri iḫlāṣa niyyet eyle ṭaleb” (s.59:19)
2. “Ka‘be şerrefeha’llāh seferine niyyet ve Ḥicāz yolına ‘azīmet idüp ol münāsebet ile bu ebyātı didi ki ẕikr olınur.” (s.167:20)
3. “Saña ḳul olmaḳ durur cān u göñülden niyyetüm” (s.128:13)

nizā‘ it-: *Kavga etmek; çekişmek.*

1. “Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā‘ itmişler.” (s.59:16)

niẓām u intiẓām: *Tertip ve düzen.*

1. “Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẓām u intiẓām ve...” (s.12:6)

niẓām: *Dirlik, tertip, düzen*

1. “Böyle ḫoş tertīb ile buldı niẓām” (s.71:14)
2. “Raḥmetüñden nola ger bulsa niẓām” (s.77:19)

niẓām-ı ‘ālem: *Kainatın düzeni.*

1. “Niẓām-ı ‘āleme ol oldı bā‘is” (s.187:13)

niẓām-ı umūr-ı memleket: *Memleket işlerini düzenleme*

1. “Fī nefsi’l-emr anda olan ẕekāvet ü fiṭānet ü firāset ve niẓām-ı umūr-ı memleket ve ‘āmm u ḫāṣṣ arasında olan...” (s.32:17)

nīze: *Mızrak, süngü.*

1. “Süvār olup eline alsa nīze” (s.7:29)

noḳsān: *Eksik, az*

1. “...anda varduḳda ta‘ādül eylemeyüp ba‘żı kimesnelerüñ ṣurrelerine noḳṣān ve ta‘yīn olınan altuncuḳlarına ziyān irgürmegin...” (s.102:12)

noḳṭa: *Ar. benek, nokta*

1. “Noḳṭadur kim varaḳ -ı ḥüsnüñe dammış dehenüñ” (s.174:13)

nuḳaṭ: *Noktalar*

1. “Lāleler cezm ü çemen i‘rāb fülfüller nuḳaṭ” (s.112:6)

nuḳūd-ı encümi:*Yıldızların nakdi, parası*

1. “Aldı nuḳūd-ı encümi ṭarrār-vār ṣubḥ” (s.41:11)

nūn: *"Nun" harfi.*

1. “Nūndur yāḫud yazılmış nūr-ı zībā üstine” (s.58:25)

nūr: *Işık, nur, aydınlık.*

1. “...beyne’l-ḫavāṣṣ ve’l-‘avām ders-i ‘āmmı tamām eyleyüp ba‘żı Ḥaḳ emrine vāsıl olup maġfiret ravżasında nūra müstaġraḳ olduḳlarınca...” (s.67:15)
2. “Sa‘ādet nūrı berḳ urur yüzinden” (s.6:25)
3. “...ḥilye-i dāniş ile mübeyyendür ba‘żı bu ‘ālem-i fānīden muḫtefī olup cennet çemenlerinde nūrdan ḳuṣūrlarda ḥūr u ġılmān ile muṣāḥabet ve...” (s.138:19)

nūr-ı zībā: *Güzellik nuru.*

1. “Nūndur yāḫud yazılmış nūr-ı zībā üstine” (s.58:24)

nuṣret: *başarı, galebe, zafer*

1. “Tuġı nuṣret hümāsınuñ yuvası” (s.7:21)
2. “Döndükçe çarḫ-ı devvār nuṣretle ola dā‘im” (s.95:3)

nūş it-: *İçmek*

1. “Yine rindāne mey-i ṣāfīyi nūş itmek içün” (s.89:3)

Nūşī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. Bu şair hakkındaki bütün bilgimiz Sehî Tezkiresi'ndeki birkaç cümleden ibarettir.*

1. "Nūşī" (s.175:10)

Nūşīn-revān: *İran'da 531'den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş ve doğruluğuyla şöhret bulmuş olan Sasani şahı ki "adil" lakabıyla anılır.*

1. " 'Adālet taḫtınuñ Nūşīn-revānı" (s.10:26)

nübüvvet: *Nebilik, peygamberlik.*

1. "...mefḫar-ı ins ü cān üzerine olsun ki nübüvvet gülistānına bülbül-i nağme-serā..."(s.3:17)

Nücūmī: *Nücûmî'nin hayatı hakkında eldeki bilgiler sınırlıdır.15. yüzyıl şairi olduğu bilinir.*

1. "Nücūmī" (s.79:13)
2. "Babası müneccim olmağın Nücūmī taḫalluṣ itmişdür." (s.79:15)

nüh felek: *Dokuz gök (dokuz gezegen)*

1. "Tā livā-yı Ḫusrevī ber nüh felek efrāḫtem" (s.20:21)

nükte-dān-ı 'ālem: *Dünyaya ait ince manaları bilen.*

1. "Nükte-dān-ı 'ālem ve suḫen-dān-ı benī ādem ki müdeḳḳıḳ-ı ḫurde-bīn ve muḥaḳḳıḳ-ı ḫıred-āyīn ḫıdmetlerinde olup..." (s.3:28)

nükte-perdāz -ı penc-genc: *Nükteli söz söyleme hazinesinin sahibi.*

1. "El-ḥāṣıl kelām-ı mevzūn bābında ḳılı ḳırḳ yaran pehlevān-ı suḫan-senc ve mübāriz -i 'arṣa-i elfāẕ nükte-perdāz -ı penc-gencdür." (s.139:13)

nükte-perdāz ol-: *Nükteli söz söyleyen olmak.*

1. "...mecmā'-ı suḫan-dan ḫiẕmetlerinde fikr-i 'amīḳ ile nükte-perdāz olan büleġā vü fuṣaḥā ki..." (s.161:7)

nükte-perdāz: *Nükteli söz söyleyen*

1. "Ḫaylī ma'rifet taḥṣīl itmiş ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve nükte-perdāz." (s.154:11)
2. " 'Ālim ü fāżıl şā'ir ü kāmil üslūb-ı naẕmda mümtāz ve vādī-i suḫanda nükte-perdāz ṭarīḳa-i eş'ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve..." (s.98:5)

nükte-rübā: *Nükte kapan.*

1. "...miżmār-ı belāġatda çābük-süvār nükte-rübā olup elfāẕ-ı gevher-bārları

‘arūs-ı ebkār-ı ṭab‘-ı zeḫḫārlarını tezyīn ve...” (s.95:12)

nüsḫa-i mihr ü maḥabbet: *Sevgi ve muhabbet nüshası, örneği*

1. “Nüsḫa-i mihr ü maḥabbet didiler nāmesine” (s.105:13)

nüzūl: *Kur’an âyetlerinin vahiy yoluyle Hz. Peygamber'e bildirilmesi.*

1. “Kelām-ı mu‘ciz-niẓām nüzūli ile anlara rütbet ü rif‘at yitişüp ve...” (s.4:1)

O

‘Osmān Çelebi: *II. Bayezid'in hazine defterdarıdır.*

1. “Defterdār ‘Osmān Çelebi oġlıdur” (s.66:10)

‘Osmānīler: *Osmanlı Devleti.*

1. “Dedesi ‘Osmānīler ile bile ḥāṣılolmışdur.” (s.50:22)
2. “Ebā en-ced Monla Fenārī nesli ‘Osmānīlere ḳāżí-‘asker olıgelmişdür” (s.40:4)

‘Osmānlu begleri: *Osmanlı'nın makam mevki sahibi kişileri.*

1. “ ‘Osmānlu beglerinde bu deñlü ṣāḥib-ḫayr beg var idügi ma‘lūm degüldür dirler.” (s.32:5)
2. “Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murādoġlıdur ki buña müyesser olan feṭḥ ü ġazā āl-i ‘Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. (s.14:20)

ocaġ: *Ocak, ateş yakılan yer.*

1. “Yir yir ocaġı ḳalmış şehr-i ḫarāba benzer” (s.147:5)
2. “Göçdi velākin odı ocaġındadur daḫı” (s.53:26)
3. “...beden ḳırṭāsın ocaḳlara yaḳup Āfitābī hūşyār olup bu ḫāligöricek bu beyti didi.” (s.107:13)

ocaġ:*Dergah.*

1. “Tā ki żarar ḳıla ilidür er ocaġıdur” (s.42:5)
2. “Ebū Müslim ocaġıdur ḫavāric boynın urmaġa” (s.100:18)
3. “İy dil-i ḫastem eger miḥnet ocaġında idüñ” (s.84:14)

od: *Ateş.*

1. “ ‘Āleme od bıraġursūz-ı dilimden süḫānum” (s.172:9)
2. “Göçdi velākin odı ocaġında dur daḫı” (s.53:26)
3. “Baġrum firāḳ odına yanmış kebāba benzer” (s.147:2)
4. “Yaḳma ḥasret odına baġruñı ṭāmīler gibi” (s.92:7)
5. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:12)
6. “Yanar odlara o dem kim ki işitse suḫanum” (s.175:21)

7. “Penbe-ārā odnı nihān eylemiş” (s.169:3)

oda yan-: *Ateşe yanmak, alev almak, tutuşmak, ateşler içinde kalmak, harap olmak.*

1. “Kim ḫırḳañ oda yanar düşer şarābatācın” (s.107:15)
2. “Micmer görüben sūzumı içi oda yandı” (s.80:21)
3. “Oda yansun defter ü dīvān ider destān beni” (s.98:18)

oda: *Oda, mesken, yer.*

1. “İstanbūlda mülazım iken gice ile olduġı odada yatduġı yirde urup ḳatl itdiler.” (s.137:8)
2. “Bir gün Çerāġ Āfitābīyi odasına da‘vet ider.” (s.106:18)
3. “Bu daḫī da‘vete icābet sünnet diyü ḳalḳup Çerāġ odasına varup görse meclis-i mey ārāste ve...” (s.106:19)

oftāst: *Düşen.*

1. “Anke der pay-ı gam oftadest damen menest” (s.21:9)
2. “Ve anke oftast ber giriban-ı damen menest” (s.21:10)

oġ(u)l: *Oğlu, erkek evladı.*

1. “Sulṭān Yıldırım Bāyezīdüñ oġlı Sulṭān Meḥemmed oġlıdur.” (s.14:3)
2. “Oġlı gibi besleyüpoḳutdı” (s.31:6)
3. “Sulṭān Maḥmūd fevtinden ṣoñra oġlı Sulṭān Orḫan nişāncısı oldı.” (s.145:18)
4. “ ‘Abdu’llāhoġlı olduġı ḥaysiyetle ba‘żı kimesne buña nacaḳ diyü lāġ u laṭīfe yüzinden çoḳ söz iblāġ iderlerdi.” (s.100:14)
5. “Monla Fenārīoġlı ‘Ali Çelebi oġlıdur.” (s.39:21)
6. “Anuñ bahādurlıġı ve şecā‘ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi” (s.9:13)
7. ”Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i ‘ulūm itmiş kitābet ‘ilminde ser-āmed cemī‘-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi.” (s.100:22)
8. “Sulṭān Meḥemmed ki Ebü’l-feṭḥdür anuñ oġlıdur” (s.16:21)
9. “Şeyḫ Yāvsīninoġlıdur” (s.44:5)
10. “Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmān’ı tedvīn idüp yazan mevle’l-mevālī ekremü’l-e‘ālī merḥūm MevlānāŞeyḫ İdrīsoġlıdur ki sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine defterdār olmışdur.” (s.45:21)
11. “Bu daḫı Sulṭān Bāyezīdün oġlıdur” (s.22:9)

12. “Monlā ‘Abdü’l-kerīmüñoġlıdur.” (s.45:3)
13. “Monla Fenārīoġlı ‘Ali Çelebi oġlıdur.” (s.39:21)
14. “Sulṭān Bāyezīdüñ kiçi oġlıdur” (s.9:12)
15. “Müftī ‘Alī Çelebīnüñ oġlıdur.” (s.167:7)
16. “Defterdār ‘Osmān Çelebi oġlıdur.” (s.66:10)
17. “Ecezāde ki Burusa ḳāḍísı olmışdı anuñ oġlıdur.” (s.63:10)
18. “Şeyḫ Aḳ Şemse’d-dīnüñ oġlıdur” (s.65:20)
19. “ ‘Acem Monlā Ḥāfıẕuñ oġlıdur.” (s.168:2)
20. “İstanbul emīni olan Bāyezīd Çelebinüñ oġlıdur.” (s.178:12)
21. “Sulṭān Bāyezīdüñ ḫᵛācesi oġlıdur.” (s.64:18)
22. “Ümm-i Veledoġlınuñ oġlıdur.” (s.62:7)
23. “Yārḥiṣāroġlınuñ oġlıdur.” (s.110:11)
24. “Sulṭān Yıldırım Bāyeẕīdüñ oġlı Sulṭān Meḥemmed oġlıdur.” (s.14:3)
25. “Defterdār Maḥmūd Çelebi oġlıdur.” (s.151:16)
26. “Kestelli Muṣṭafā dimekle ma‘rūf bir ḳāḍínuñ oġlıdur.” (s.185:13)
27. “Hersekoġlı Aḥmed Paşanuñ oġlıdur.” (s.50:11)
28. “Pīrī Paşa oġlıdur.” (s.60:19)
29. “İsfendiyāroġlı Ḳāsım Begoġlıdur.” (s.48:7)
30. “Şeyḫ Ḳuṭbe’d-dīnoġlıdur.” (s.56:8)
31. “Ṭurḫān Begoġlı ‘Ömer Begoġlıdur”. (s.50:22)
32. “Ata ṣan‘atına oġul vāris olduġı cihetden Du‘āyī maḫlaṣ dimege bā‘is oldur.” (s.118:18)

oğlan: *Delikanlı, genç kimse.*

1. “...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫᵛāceliḳ ḥaḳḳını żāyi‘ eylemeyüp öldürmekden berī olup oġlanı Aḥmed Paşaya virdi.” (s.26:1)
2. “Ve arpacılar muḥtesib oġlanınuñ aġzıölçüsin alalar ki alduġumuz kile ile ṣatarız dimege mecāl bulalar.” (s.129:2)
3. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd zamānında Sarāy-ı ‘Āmireye ḫᵛāce olup ol evānda anda olan oġlanlara ta‘līm iderdi.” (s.118:6)
4. “Sulṭān Ḳorḳud fevtinden ṣoñra pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında olup

sipāhī oġlanları bölügine żamm oldı." (s.154:13)

5. "Sipāhī oġlanları zümresinden ḫiẕmet iden bendelerindendür." (s.132:7)
6. "Maḥmūd Paşanuñ oġlanlarına ta'līm ve ḫiẕmetinde olan ḳullarına 'ilm tefhīm iderdi." (s.99:9)

oğlancuḳ: *Toy delikanlı.*

1. "Yalabursın ḳatı ay oğlancuḳ" (s.111:1)
2. "Yoḫsa güneş misin ay oğlancuḳ" (s.111:2)

oḫşa-: *Benzemek.*

1. "Tarzı ḫᵛācesi eş'arın oḫşar." (s.144:14)

oḳ 'ilmi: *Ok ilmi, ok kullanma bilgisi.*

1. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil eş'ārı vāfir ẕü-fünūn her fende māhir ve oḳ 'ilminde ser-āmed mümtāz-ı tīr-endāz" (s.16:22)

oḳ çek-: *Ok atmak, okla vurmak için harekete geçmek.*

1. "Oḳ çekilür dırnaġa deñlü ṭolar" (s.97:23)

oḳ: *Yay veya keman denilen kavis şeklinde bükülmüş bir ağaç çubuğa gerili kirişe takılarak uzağa atılan ucu sivri demirli ince ve kısa değneğe verilen addır.*

1. "Bir ṣaçı Leylā ḳaşıyā kirpigi oḳnā-gehān" (s.51:3)
2. "Yay gerindikçe süñer oldı oḳ" (s.97:20)
3. "Cāna ecel gibi ṣunar oldı oḳ" (s.97:21)
4. "Oḳ gibi ṭoġrı söyleyelüm yā degül misin" (s.104:2)
5. "Kirpigüñ siḥr oḳları ebrūlaruñdur yay aña" (s.153:6)
6. "Çarḫ-ı felek kemān u ḥavādisdüroḳları" (s.49:18)
7. "Ben ki āteş-bāz-ı 'ışḳamdūd-ı āhuñoḳların" (s.137:13)
8. Fużalā-yı 'āli-şān ve büleġā-yı me'ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde 'arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū' itmek men ṣannefe ḳadistehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür. (s.6:6)

oḳı-: *Bir metinde anlatılanları kavramaya çalışmak; ilahi nurun sevgilinin yüzüne yansımasını idrak etmek, kavramak.*

1. "Var Manṭıḳ-ı Ṭayrokı heves eyleme hergiz" (s.136:10)

oḳı-: *Okumak: Bir yazıda ne yazıldığını sâdece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözme.*

1. "...bunlaruñ eş'ārı öñinde oḳınmaġa istiḥḳāḳ bulmaḳ yoġ idi." (s.20:11)
2. "Her ne meclisdeki dil ḳıṣṣa-i zülfin oḳısa" (s.105:16)

oḳu-: *Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları seslendirmek veya düşünceyi anlamak.*

1. "Bu sebeb ile her kişi 'ilme ṭālib ü rāġıb olup oḳumaġa cānlar virürdi." (s.15:10)
2. "Ve meḥāfil-i rindān ve mecālis-i 'irfān cem'iyyetlerinde oḳunduḳça..." (s.95:19)
3. "Eş'arı 'āmgīr ve ḫoş-āyende olduġı ḥaysiyyetle beyne'n-nās çoḳ oḳunur pesendīdedür." (s.144:24)
4. "Şimdi 'ālem benüm aġyār ile destānum oḳur" (s.54:18)
5. "Ṭālib-i 'ilm olup oḳurken Maḥmūd Paşaya rabṭ olup anuñ terbiyeti ile neşv ü nemā bulup..." (s.31:7)
6. "Oḳurlar mekteb-i ḥüsnüñde dāyim şu gibi ezber" (s.63:16)

oḳuma yazma: *Okur yazar olma durumu.*

1. "Oḳumaġı yazmaġı fenn idüp 'ilme meşgūl iken metrūk olup ḳalmışdur" (s.157:1)

oḳut: *Okumasını, öğrenmesini sağlamak.*

1. "Oġlı gibi besleyüpoḳutdı" (s.31:7)
2. "Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i 'ulūm itmiş kitābet 'ilminde ser-āmed cemī'-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi." (s.100:23)

ol ḳadar: *O kadar, o ölçüde.*

1. "El-ḥāṣıl ol ḳadar olur." (s.26:13-14)

olanca: *Bütün, tamamıyla.*

1. "Ve olancaları daḫı hem-vār birbirine muvāfıḳ ve naẓm olan eş'ārıcümleye muṭabıḳdur." (s.155:11)

olıbaşla-: *... olup başlamak.*

1. "...ḫāne-i 'aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü'l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı mezārı Edirnededür." (s.143:4)

on sekiz: *Sayı, On sekiz.*

1. "İstanbul'un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi." (s.23:15)

orta: *Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer.*

1. "Hafta ortasına varmaz ay aḳçesine benzer" (s.167:28)

oruc: *Allah'a ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre veya biçimlerde kendini alıkoymak.*

1. "Ne namāzında ne orucında" (s.80:8)

otaġ: *Büyük çadır, büyüklere mahsus yüksek etekli geniş ve süslü çadır.*

1. "Leylī gibi çemende ḳonup gül otaġ ile" (s.117:6)
2. "Gelmedüñ yataġa şeb kimüñ otaġında idüñ" (s.84:10)
3. "Ferāġat mülkine şāhem ne tuġum ne otaġum var" (s.44:2)

otur-: *bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek.*

1. "Ṣoñradan Aġras medresesin ṭaleb idüp ol medreseden bedel bir miḳdār kendüye oturaḳ aḳça itdürüp..." (s.109:20)
2. "Kifāf-ı nefs içün dükkān yüzinde oturur ḥaffāf idi." (s.88:3)
3. "Anda oturup irşādla meşġūl iken 'ışḳ āteşi ḥarāretinden ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü'l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı." (s.141:22)
4. "İstanbul bezzāzistānında oṭurur ṣaḥḥāf idi." (s.126:9)

otur-:*Vücûdun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek, kuut etmek.*

1. "...iḥtirām birle yapışup ol bezi getürüpi'zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor." (s.55:19)
2. "Gerekse ṭursun u gerek otursun" (s.89:11)

otur-: *Durmak, beklemek.*

1. "Oturıcaḳ diz-be-diz aġyār dil-ber yanına" (s.120:9)
2. " 'Ārif ol irdi bahār oturma 'āmīler gibi" (s.92:2)
3. "Oṭursa bezme cām-ı Cem ṭutar ol" (s.7:17)
4. "...salṭanat bezmgāhında 'ıyş u 'işret idüp otururken çarḫ-ı ġaddār ve rūzgār-ı nā-hemvārcām-ı Cem ṭolusın bunlara daḫıiçürüp..." (s.23:16)
5. "Kesb-i ma'āş içün dükkān yüzinde oturur." (s.179:13)

otur- :*tahta oturmak, hükmetmek.*

1. "...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da'vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezi̱d bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem'e gönderdi." (s.17:15)

oyna-: *(Bir hâlini, bir niteliğini) Ortaya koyacak tarzda davranmak.*

1. "İp üstinde zincirle oynamaġı ibtida ol göstermişdür." (s.157:8)

oyna-: *Takla atma, yürüme, durma vb. şekillerde gösteriler yapmak.*

1. "Bir birine ḳarşu oynar ṣan iki cān-bāzdur" (s.158:1)

Ö

‘ömr ü devlet: *Ömür ve saltanat.*

1. “...şeb ü rūzevṣāf-ı ḥüsn-i dil-firūz itdüklerince sulṭān-ı selāṭīn-i cihān şehenşāh-ı ṣāḥib-ḳırān ‘ömr ü devleti ve...” (s.186:5-6)

‘ömr vefā itme-: *Bir sonuca ya da amaca ulaşamadan ölmek.*

1. “Şāh-nāmeye ibtidā idüp on biñ beytden ziyāde dimiş iken ‘ömr vefā itmeyüp dünyādan āḫirete rıḥlet idüp...” (s.85:16-17)

‘ömr-: *Hayat, yaşam.*

1. “İtmedin seyl-i fenā ‘ömr bināsını ḫarāb” (s.83:21)
2. “Devri zemāne ‘ömri gibi müstedām ola” (s.10:11)
3. “...ve ‘ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur” (s.188:6)
4. ‘Ömri zemāne ‘ömri gibi müstedām ola (s.188:25)
5. ‘Ömri zemāne ‘ömri gibi müstedām ola (s.188:25)
6. “Ṣāḥib-ḳırān ‘ömri cihānda müdām ola” (s.10:10)
7. “...civār-ı Raḥmāna rıḥlet gösterüp ḳurb-ı Ḥaḳda sākin olduḳda Mevlānā Necātī bāḳī ‘ömrin merḥūm Sulṭān Bāyezīd nevvera’llāhu ḳabrehu ḥażretlerinüñ...” (s.96:10)
8. “Devlet ile eylesün şeh-zādeler ‘ömrin dırāz” (s.24:4)
9. “Bāḳī ‘ömrin anda geçürüp āḫirete naḳl etdi.” (s.83:17)
10. “Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā‘ idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī ‘ömrin āsitāne-i sa‘ādetlerindeg eçürdi.” (s.119:27)
11. “ ‘Ömrümüz ḥāṣılını mihr ü maḥabbet bilelüm” (s.79:10)
12. “Bu diyārda ṣāḥib-fażīlet ve ehl-i ma‘rifet kimesneler nihāyetsüzdür.” (s.187:29)

‘ömri āḫire yitiş-: *Vefat etmek, ölmek.*

1. “Felāket ile ‘ömri āḫire yitişüp İstanbul Dārü’ş-şifāsında fevt olup mezārı Ġalaṭa cānibindedür.” (s.101:2)

2. "...ḫiẕmet-i mülāzemet-i pādişāh ile ‘ömri āḫire yitişüp sarāy-ı ġurūrdan baḳā-yı sürūra rıḥlet itdi." (s.76:7-8)

‘ömr-i laṭīf: *Latif, güzel ömür.*

1. "Ḥaḳ tebāreke ve ta‘ālā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ rūzgār-ı şerīflerine meded ü yārī ve ‘ömr-i laṭīflerine sāl ü māh-ı bī-‘add ü kāmkārī müyesser idivire." (s.94:20)

‘ömr-i ṭavīl: *Uzun ömür.*

1. "...şehzādelerinüñ her biri Allāh tebāreke ve te‘ālā ataları devletine lāyıḳ eyleyüp ‘ömr-i ṭavīl ile rūzgār-ı cemīl müyesser ü muḳadder idivire."(23:25)

‘ömrüm uza-: *Ömrün uzaması. Ölümün gecikmesi.*

1. "Gūyā ki ḥayāt ābın içüp ‘ömrüm uzandı" (s.80:24)

ögren-: *Anlamak, kavramak, bilgi edinmek.*

1. "Ögrendi ṣuda yüzmege iki ḳabaġ ile" (s.117:11)

ögret-: *bilinmeyen bir konuda bilgi sahibi olmasını sağlamak.*

1. "Ceyḥūn u Furāta gözüm ögretdi aḳışlar" (s.41:3)

öl: *Can vermek, hayatını kaybetmek.*

1. "Ḳocayakūs-ı felek öldi begüm çalıvirür" (s.152:17)
2. "Derdüñ ile öldügümde sinüme uġrayıcaḳ" (s.35:13)
3. "Ölürem bārī ḫayāl-i yār ile cān vireyin" (s.133:1)

öldür-: *Bir canlının hayatına son vermek.*

1. "Şīve vü nāz ile öldürdüñ bizi hey ġamzekār" (s.121:18)
2. "Germ olma iñen bendeñi öldürmege yārā" (s.134:8)
3. "Şāyibe-i şübhe ḳalmayıcaḳ Aḥmed Paşayı öldürmek isteyüp āḫir men..." (s.25:27)
4. "...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫᵛāceliḳ ḥaḳḳını żāyi‘ eylemeyüp öldürmekden berī olup oġlanı Aḥmed Paşaya virdi." (s.25:29)

ölen: *Vefat eden kişi.*

1. "Bir seng-dil firāḳına ölen Necātīnüñ" (s.96:19)

2. "...kefere-i melā'in sābıkān ölen ba'żı Engürüs ḳralların tucdan taṣvīr itmişler." (s.165:8)
3. "Öleni bülbül-i bāġ-ı cinān it" (s.52:15)

öli: *Ölü.*

1. "Dirilür öli söylerse sözinden" (s.6:24)

ölmek: *Can vermek.*

1. "Ölmek andan saña yeg ola hezār" (s.73:1)
2. "Meclisde yegdür ölmek ben zār u nā-murāda" (s.178:7)
3. "...yine vaṭan-ı ma'rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı." (s.69:28)
4. "İt gibi murdār raḳīb ölmezse yār elden gider" (s.16:15)

öñ: *Bir kimse veya yerin yüzünün baktığı tarafta olan yakın yer.*

1. "Ḳıl tefaḫḫuṣ ḳamusın öñden ṣoña" (s.71:29)
2. "Kitāblar öñinde yirde bir mermer pāresi ṭaş yaturmış." (s.55:10)
3. "...bunlaruñ eş'ārı öñinde oḳınmaġa istiḥḳāḳ bulmaḳ yoġ idi." (s.19:11)
4. "Mışrda Bāb-ı Züveyle öñinde boġazından aṣdılar" (s.19:27)
5. "Malkoçoġlı Bālī Begüñ ḳış aḳınında geregi gibi yoldaşlıḳlar idüp anuñ öñinde şehīdoldı." (s.123:6)
6. "...ẕirve-i felek-iclāle yitişdürmişdür anuñ öñinde ṭıfl-ı ebced-ḫᵛvān mesābesinde degül." (s.46:25)

öñdin: *Önce, daha evvel.*

1. "Bundan öñdin niçe söz söylediler" (s.71:27)
2. "Ẕāt-ı şerīfi cümleden öñdür ne iştibāh" (s.13:7)

öñin: *Önünde.*

1. Bunlar deryāda yatup Moton ḳal'asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp..." (s.48:22)

Öñür: *Yüksek sesle bağırmak, haykırmak.*

1. "Öñürdür aña luṭf ile selāmı" (s.7:12)

öp-: *Dudağına değmek, dokunmak; öpücük vermek.*

1. “Nāzüklik ile kendü ayağın ṭoġan öper” (s.127:8)
2. “İl öper ṣāfī elüñ biz der ü dīvār etegin” (s.116:6)
3. “Öpmege istedügüm mūzesinüñ kebkebidür” (s.59:21)
4. “Göz göre la‘l-i yārı öpmekden ise bade” (s.178:8)
5. “Öpüp lebüñi zülfüñe el urup uzandı” (s.80:24)

ört-: *Gizlemek, saklamak.*

1. “Mezāruma çemenüm örte bir yeşil ḫārā” (s.175:9)
2. “Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫiẕmetine meşġūl olup ḫiẕmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür.” (s.55:15)

ötdür-: *Uzaktan atmak.*

1. “Kirişini bir kezin ötdürse yāy” (s.97:28)

öteucı: *Önde giden.*

1. “Ṣan‘at-ı şi‘r içre öte ucıdur devletsüzüñ” (s.114:22)

öykün-: *Özenmek, taklit etmek.*

1. “Öykünür diyü çeşmüñe bādām” (s.51:27)

öz: *Bir kimsenin kendi manevi varlığı, zatı, kendisi.*

1. “Sürme çeksün özini nergis-i mestānuñdan” (s.148:2)
2. “Yüzüñdür āyet-i raḥmet özüñdür maẓhar-ı ḳudret” (s.72:1)
3. “Ser-firāz itmiş özüñi kime hem-kāseidüñ” (s.84:11)

özge: *Başka, değişik, kendine has*

1. “Eyitdi ḳurtuluş yoḳdur elüñden özge āfetsin” (s.40:13)

P

pādişā:*Padişah, hükümdar.*

1. “Ḳapusı ḳulı ola cihān pādişāları “(s.188:26)
2. “Gedā-yı dil-ber olmaḳ yeg cihānuñ pādişāsından” (s.16:18)

pādişā ol-: *Padişah olmak.*

1. “İki cihān memālikine pādişā olan” (s.3:22)

pādişāh eyle: *Hükümdar kılmak.*

1. “Bütün dünyā yüzine devlet ile pādişāh eyle”(s.186:10)

pādişāh it-: *Padişah yapmak.*

1. “Ammā ṣoñra Sulṭān Bāyezīd gidicek yeñiçeri anı ḳabūl eylemeyüp Sulṭān Selīm ḥażretlerini getürüp taḫta geçürüp pādişāh itdiler” (s.23:19)

pādişāh ol-: *Hükümdar olmak.*

1. “Uġurluoġlı ‘Aceme varup pādişāh olduḳda merḥūm Sulṭān Bāyezīde elçilik ṭarīḳı ile gönderdi.” (s.152:22)

pādişāh: *Büyük hükümdar, sultan.*

1. “Her birine ‘ilm-i ta‘līm ve ṭarīḳ-ı müstaḳīm ne ise gösterüp pādişāh ḫizmetinde iken fevt oldı.” (s.105:21)
2. “Şāh İsma‘īl ile muḳābele idüp bi-iẕni’l-lāh şarḳ pādişāhı İsma‘īl Şāh münhezim olup aḥvāli ne olduġı ma‘lūmdur” (s.19:19)
3. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.12:21)
4. “Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lū’lū-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bulmış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki...” (s.13:15)
5. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ

zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.12:25)

6. “Hemīşe devlet ile pādişāhı” (s.9:1)
7. “Ve ol ‘Acemden geldügi maḥalde kendü günāhı muḳābelesinde pādişāhı medḥ idüp bir ḳaṣīde dimiş idi.” (s.119:29)
8. “Anuñ gibi bir ulu padişahı” (s.187:10)
9. “Babası Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda ḳarındaşı Sulṭān Cem ile pādişāhlıḳ çekişdiler” (s.17:12)
10. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı.” (s.17:6)
11. “Pādişāhuñ devlet ü iḳbālini pāyende ḳıl” (s.67:23)
12. “Dülger-zādenüñ muṣāḥabetini terk itmedi ve pādişāhuñ virdügi manṣıbı ḳabūl eylemedi.” (s.105:6)
13. “N’ola luṭfını görsem pādişāhuñ”(s.8:27)
14. “Pādişāhuñ ḫāṭır-ı şerīfiñde bu söz ḳalmış.” (s.29:14)
15. Pādişāhuñ ‘azīz ismi ile (s.188:22)
16. “Ol daḫı pādişāhuñ incindügin duyup ḳaçup Sulṭān Selīm merḥūma varup anda ḫaylī ri‘āyet bulup sa‘ādetle bile gelüp...” (s.102:16)
17. “Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā‘it-i eş‘ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġazeli ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi.” (s.86:19)
18. “Olurken pādişāhuñ ḫiẕmetinde” (s.8:20)
19. “Bu beyti tevliyetde iken diyüp pādişāhuñ sem‘-i şerīfine yetişüp yine merḥamet ü şefḳat idüp bu beyt sebebiyle tevliyetden ḫalāṣ oldı budur ki ẕikr olınur.” (s.26:3)
20. “Şāhum egerçi milk-i fenā pādişāhıyuz” (s.173:4)
21. “Ve şu‘arā zümresine ol itdügi i‘tibārı ve ol virdügi iştihārı bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.15:11)
22. “ ‘Ālim ü fāżıl ẕū-fünūn pādişāh idi.” (s.22:1)

23. “Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:11)
24. “...pādişāh ḥużūr-ı şerīfinde Nişāncı-zādeyi eksük düşürmek içün Nişāncı pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ eyyām-ı sa‘ādetinde...” (s.29:9)
25. “Nihāyet-i derecede ‘ayyāş ve ġāyet mertebede evbāş olduġı eclden pādişāh ḫiẕmetinden dūr ve āsitāne-i sa‘ādetinden mehcūr düşüp...” (s.80:28)
26. “Sulṭān Meḥemmed bunı göricek bī-ḥużūr olup bunı benüm üstüme neye getürdüñ diyicek Monlā Luṭfī Devletlü pādişāh niye bī-ḥużūr olursız.” (s.55:21)
27. “Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü ‘ülemā şi‘r ü inşāya ve ehl-i ma‘rifete māyil ‘adāletde ve seḫāvetde ‘adīmü’l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi.” (s.17:4)
28. “Anda olan beglerüñ adı muḫannes adına daḳılup pādişāh ġażab idüp ḥabs emr eyledi.” (s.48:26)
29. “Evvel yazılsa n’ola bu meclisde pādişāh” (s.13:6)
30. “Pādişāh ḥużūrına iletdiler.” (s.81:5)
31. “Tenhā-rev ve leṭāyif sever pādişāh idi” (s.15:18)
32. “Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev‘ hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i ‘ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.14:24)
33. “Pādişāh ḫiẕmetine ḳadīm ü hem-dem nedīm olan şā‘irlerden ba‘żı reşk idüp cevf-i dimāġlarına ḥıḳd u ḥased ḥulūl ve...” (s.77:8)
34. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:7)
35. “Pādişāh sancaġın çeker aġır dirlüklü beg idi.” (s.49:26)
36. “Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem‘ idüp gelüp babasıyla ceng-i ‘aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı.” (s.19:16)
37. “Devr-i İskenderden berü bunuñ itdügi bahādurlıġı ve dilāverliġi bir pādişāh itmemişdür” (s.19:18)
38. “Bu ġazeli diyeni buluñ diyü emr idüp cüst ü cū itdüklerinde Üsküb’de

bulunup pādişāha ‘arż olındıḳda...” (s.105:1)

39. “...bir ṭabaḳ ta‘āma beş biñ aḳçe ḫarc eyler diyü pādişāha ṭama‘ virmek maṣlaḥatı içün talṭīf-i kelām eyleyüp...” (s.29:12)
40. “Sözüñ cehd eyle irgür padişaha” (s.186:25)
41. “Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murād oġlıdur ki buña müyesser olan fetḥ ü ġazā āl-i ‘Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. Ebü’l-fetḥ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.14:21)
42. “Buña müyesser olan ḫayrāt bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül.” (s.14:5)
43. “Varup kendü vāḳı‘asına münāsib Ḫar-nāme-nām bir ḥikāye naẓm idüp pādişāha gönderdi.” (s.69:30)

pādişāh-ı ‘ālem ol-: *Dünya, kainat padişahı olmak.*

1. “Pādişāh-ı ‘ālem olursañ raḳībā ġam degül” (s.179:19)

pādişāh-ı ‘ālem-penāh: *Dünyanın koruyucusu olan padişah.*

1. “Çoḳ ma‘ārife mālik ṣāḥib-kemāl ve ehl-i maḳāl pādişāh-ı ‘ālem-penāh sancaġın çekmiş kişidür.” (s.50:24)
2. “...ol daḫı anda münhezim olup ḳaçarken ṭutılup başını pādişāh-ı ‘ālem-penāh Sulṭān Selīm Şāh ḥażretlerinüñ ayaġı ṭopraġına getürdiler.” (s.19:22)
3. “...pādişāh ḥużūr-ı şerīfinde Nişāncı-zādeyi eksük düşürmek içün Nişāncı pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ eyyām-ı sa‘ādetinde...” (s.29:10-11)
4. “Lakin bütün pādişāh-ı ‘ālem-penāh ‘askerinde anuñ yayın çeker kimse yoġ idi.” (s.151:20)
5. “Sulṭān Ḳorḳud fevtinden ṣoñra pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında olup sipāhī oġlanları bölügine żamm oldı.” (s.154:13)
6. “Sen ḫīd bi’l-fi‘l mestsin niçün yemīn idersin dinilecek pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḳorḳısından şarābı ḥoḳna itdürdüm didi.” (s.81:7)

pādişāh-ı celālet-āyīn: *Yücelik yolunun sultanı.*

1. “...feṣāḥat iḳlīminüñ pādişāh-ı celālet-āyīnidür.” (s.3:20)

pādişāh-ı cihān-küşāy u memālik sitan: *Ülkeler fetheden ve ülkeler kuşatan padişah.*

1. “Pādişāh-ı cihān-küşāy u memāliksitan Ḥażret-i Süleymān-ı

zemin ü zamān ‘asker-i Engürüsi şıyup ḳıralın zebun...” (s.165:5)

pādişāh-ı dehr ol-: *Dünyanın padişahı olmak.*

1. “Pādişāh-ı dehr olan niçün gedāyı gözlemez” (s.135:10)

padişāh-ı dīndār: *Dindar, mütedeyyin padişah.*

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ‘āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem‘iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola(s.6:12)

pādişāh-ı ġāzī-i şāḥib-ḳırān: *Dünyanın koruyucusu gazi padişahı.*

1. “İlāhī pādişāh-ı ġāzī-i şāḥib-ḳırānı sen” (s.186:9)

pādişāh-ı gerdūn-ı iḳtidār: *Felekler kadar kudretli padişah.*

1. “...bi’l-fi‘l zāviye-i ḥayātda pādişāh-ı gerdūn-ı iḳtidār Süleymān-veḳār ḥażretlerinüñ ‘āṭıfet-i ḫusrevānīsinden müstefād olup...” (s.24:22-23)

pādişāh-ı heft-kişver: *Yedi iklimin padişahı; âlemin sultanı.*

1. Ne sulṭān pādişāh-ı heft-kişver(s.6:17)

pādişāh-ı Īrān: *İran padişahı.*

1. “Āḫir bir cüz‘ī nesne içün sulṭān-ı gītīsītān ḥażretlerine nāzlanup ḳaçup pādişāh-ı Īrān şehinşāh-ı cihān...” (s.119:20)

pādişāh-ı nūşīn-revān-dād: *Sultan Nuşirevan gibi adaletli.*

1. “...ḫavāḳīn-i felek-bārgāh-ı Cemşīd-temkīn ki her biri pādişāh-ı Nūşīn-revān-dād ve şehinşāh-ı İskender-isti‘dād olup...” (s.23:13)

pādişāh-ı rūy-ı zemīn ol-: *Yeryüzünün padişahı olmak.*

1. “Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẓām u intiẓām ve...” (s.12:4)

2. "Ve Cemşīd-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü levāzımatı içün ve cihān mülkine niẕām u intiẕām ve..." (s.12:4)

pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān: *Kutlu padişah.*

1. "Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ḳāżī-'asker olmışdur." (s.44:4)
2. "Elḥamdüli'llāh ki bu evrāḳ-ı perīşān ve bu ṣaḥāyif-i ḫāṭır-nişān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ve..." (s.188:17)
3. "Pādişah-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ḳāżī-'asker olmışdur." (s.41:6)
4. "...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab'-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra'nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen..." (s.10:18)
5. "Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ḳāżī-'asker olmış ṣāḥib-fażīlet ve ehl-i himmet kimesnedür." (s.43:2)
6. "Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretleri sancaḳ virmişdi." (s.50:14)
7. "...ḥāliyā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ şeref-i rikāb-būsları ile müşerref olup şeb ü rūz südde-i 'ālem-penāhlarına yüz sürüp ḫiẕmet idenlerdür." (s.52:4)
8. "...ba'żı bu cihān-ı bī-vefāda mevcūd kendü 'ālemlerinde 'īş u nūşda ma'ārife ṭālib olup sulṭān-ı gītīsitān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ devām-ı devlet-i rūz-efzūn ve..." (s.138:22)
9. "Ḥaḳ tebāreke ve ta'ālā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ rūzgār-ı şerīflerine meded ü yārī ve 'ömr-i laṭīflerine sāl ü māh-ı bī-'add ü kāmkārī müyesser idivire." (s.94:19)
10. "Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretleri Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı 'Arabī terkīb ile yazmaġa emr itmişlerdür." (s.43:22)
11. "...bunda Rūm'a geldükde raġbet ile müderris olup āḫir pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān zamānında ḳāżī-'asker oldı." (s.40:21-22)
12. "Verāŝetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu muḥtaṣara pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕillu'llāh-ı zamān nāmı kirāmları ile 'unvān yazıldı" (s.13:4)
13. "...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ebedü'l-ābād müsellem ü mü'ebbed müstaḥkem ü mü'eyyed olsun ve..." (s.23:22)

14. "Ve Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān gelüp taḫta cülūs idince naẕm eyledi." (s.130:7)
15. "Ve kendüsi daḫı merḥūm Sulṭān Selīme ve pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ḳāżī-'asker olmış..." (s.40:5)

pādişāh-ı ẕıllu'l-lāh: *Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan hükümdar.*

1. "...efgende-i ḫāṭır-şikestenüñ ḥayātı būsitānı pādişāh-ı ẕıl-lu'llāh āsitānesi ḫiẕmeti cūybārından..." (s.188:5)
2. "Pādişāh-ı ẕıllu'llāh ḥażretlerinüñ divān-ı 'āli-şānında ṣādır olan aḥkām-ı fermān-ı ḳażā-cereyān ne ise cümle anlaruñ emrine müfevveżdür." (s.46:12)
3. "Pādişāh-ı ẕıllu'l-lāh ḥażretlerinüñ fażīleti vü ma'rifeti ve ḥaseb ü nesebi artuḳdur."(s.11:16)
4. "Ḫurşīd-tekvīn Süleymān-nigīn Yūsuf-ı Mıṣr-ḫilāfet ṣāḥib-livā-yı kerāmet pādişāh-ı ẕıllu'llāh ḥażret-i Sulṭān Süleymān Şāh." (s.11:1)
5. "...naẕm-güster olduḳlarınca pādişāh-ı ẕıllu'llāh ḥażretlerinüñ gülistān-ı sa'ādeti ser-sebz ü ḫandān ve būstān-ı salṭanatı tāze vü şādān inşā'allāhu ta'ālā." (s.160:20-21)
6. "...ervāḥ-ı ṭayyibelerinden pādişāh-ı ẕıllu'llāha meded ü yārī ve ḥāliyā ḥayāt bāġında mevcūd bulınup dergāh-ı felek-mertebet ve..." (s.67:16)

pādişāh-i kāmkār: *devlet ve ikbal sahibi padişah.*

1. "Ḥażret-i Ḫudāvendigār Pādişāh-i kāmkār hużūr-ı şerīfle-rinde emr olan ta'āmı bişirüp tertīb-i pādişāhī ve..." (s.29:18)

pādişāhlık eyle-: *Padişahlık yapmak.*

1. "İstanbul'un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi." (s.23:15)

pādişāhlıḳ it-: *Padişahlık yapmak.*

1. "Bir miḳdār anda pādişāhlıḳ idüp soñradan Sulṭān Bāyezīd ile muḳābil olup ceng idicek..." (s.18:9)

pāk: *Temiz, saf.*

1. "Ẕihni pāk ve ṭabī'atı çālāk sözi nāzük ü mevzūn ve..." (s.74:11)
2. "Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab'ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi." (s.40:9)

3. “Ġaze-liyyātı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk.” (s.148:8)
4. “Pür-idrāk fehmi güzel ve ṭab‘ı pāk ḫūb ādemī kimesne idi.” (s.132:17)
5. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni pāk şā‘irdür.” (s.49:14)
6. “Eş‘ārı sūznāk ü münaḳḳaḥ ġarrā ve elfāẕı pāk ve mesel-āmīz feraḥ-fezādur.” (s.141:26)
7. “Ṣāḥīb-ma‘rifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi.” (s.48:8)
8. “Eş‘ārı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz edāsı pāk ve naẕmı sūznāk...” (s.163:2)
9. “...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev‘ ‘ilme ḳādir ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ ü pür-idrāk yigitdür.” (s.153:25)
10. “Elfāẕı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk ṣāḥib-fāżilet ve kemāl eyesi pür-ma‘rifet naẕmı laṭīf ü maṣnū‘ ve...” (s.74:28)
11. “...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab‘ nāzük-mizāc ‘ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür.” (s.44:8)

pāk-idrāk: *temiz anlayış.*

1. “...pāk-idrāk nev-cüvān yigitler ki her biri suḫan-perdāz ve leṭāyif-nüvāz olup söz veznesin mi‘yār itmekde...” (s.185:21)

pāk-nihād: *temiz yaratılışlı, güzel huylu.*

1. “ ‘İlme kūşiş itmiş ḫoş-ṭab‘ pāk-nihād ve fenn-i şi‘rde kāmil ü üstād kimesne idi.” (s.143:20)
2. “...ṣāfī-dil pāk-nihād kendü ḥālinde eş‘ārı ile mu‘tād ḫoş-ṭab‘ eş‘ārında ḫaylī leṭāfet ve naẕmında çoḳ ḥalāvet var.” (s.65:22-23)

panbūḳ: *Pamuk.*

1. “Atıla panbuḳ gibi niçe alay” (s.98:1)

pāre: *Adet, tane.*

1. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve üslūb-ı naẕmı ġayetde beş pāre kitāb mesnevīsi var.” (s.102:26)
2. “Destine ‘aṣā ṣunalı bir pāre ṭayandı” (s.129:21)
3. “Bir pāre diñer diñmez başlar yine yaġmaġa” (s.115:6)
4. “Kitāblar öñinde yirde bir mermer pāresi ṭaş yaturmış.” (s.55:10)

pārelen-: *Parçalanmak.*

1. “Ḳıldı egninde hemān bir pārelenmiş pīrehen” (s.153:18)

pāre: *Parça,bölük.*

1. "O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫizmetine meşġūl olup ḫizmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür." (s.55:15)

pārisī: *Farsça.*

1. "Pārisī ve Türkī eş'ārı var" (s.49:9)
2. "...aña daḫı Nigāristān adlu bir kitāb naẕīre diyüp Pārisī dilde inşā idüp yazmışdur." (s.57:23)
3. "Münāsebet ile 'Arabī ve Pārisī ebyāt ile mānend-i nigāristān-ı Çīn ve naḫl-i gülbün-i ḫuld-ı berīn zīb ü zeyn virmişdür." (s.57:25)
4. "Ḥattā Pārisī dilde şeyḫü'l-islām zübdetü'l-kirām 'ışḳ kāşānesinüñ rind-i dürd-āşāmı..." (s.4:17)
5. "Ḫoş-ṭab' ẕevi'l-iḳtidār Pārisī vü Türkī dilde eş'ār diyüpdür." (s.27:12)

pārs: *Fars ülkesi, İran.*

1. " 'Arabı vü Pārsı vü diyār-ı Hindi seyr eyleyüp müsāferetle ekser-i ma'mūre-i arżı temāşa eyleyüp gezmişdür." (s.90:16)

pārsī: *Farsça.*

1. "Memālik-i Rūmda her ṭarafda ḥüsn-i ḫaṭṭı ile müte'āref 'Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.100:26)
2. "Pārsī ve Türkī eş'ārı vāfir ve naẕmı selīs her nev' şi're ḳādir." (s.92:17)
3. " 'Arabī Parsī ve Türkī dilde sözleri ve ġarrā bī-bedel ġazeliyyātı var." (s.84:6)
4. **"** 'Arabī ve Parsī ve Türkī dilde eş'ārı var." (s.73:25)
5. "Pārsī dilde rūy-ı zemīn dirler." (s.165:18)
6. "Ḫoş-ṭab' ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẕmı selīs ve edāsı nefīs 'Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.53:8)
7. "...ḳavā'it-i şi'ri ḫūb ve üslūb-ı bedī' ü beyānı merġūb iḥāṭa itmiş 'Arabī vü Pārsī vü Türkī eş'ārı var." (s.161:17)
8. "Pārsī dile mā'il ḫoş-ṭab' ḳābil yigitdür" (s.171:3)
9. " 'Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.63:3)
10. " 'Arabī vü Parsī vü Türkī eş'ārı var." (s.104:23)
11. "Olanca eş'ārı hem-vār Pārsī vü Türkī dilde eş'ār dimege ḳādir sözleri muḥkem ü üstüvār kimesnedür." (s.124:7)

12. “Pārsī dile ziyāde mümāreset itmiş ol dilde tamām maḥāret bulup...” (s.91:7)
13. “Pārsī ve Türkī dilde eş‘ār diyüpdür.” (s.93:6)
14. “Küllī eş‘ārı anlaruñ Pārsīdür.” (s.20:13)

Paşa Çelebi: *Mevlana Kutbi'nin halk arasında bilinen ismidir.*

1. “Paşa Çelebi dimek ile iştihār bulmışdur.” (s.56:7)

paşa: *Osmanlı yönetiminde yüksek dereceli devlet memurlarına verilen unvan.*

1. “Paşa fevt olıcaḳ çiftligi ve evleri olduġı Ḫāṣköy-nām ḳaṣabada tavaṭṭun idüp anda zirā‘ata meşġūl oldı.” (s.99:10)
2. “Paşalar maḥbūblar uyduralar.” (s.128:27)
3. “Bir niçe gün nişāncı oldukdan ṣoñra ḳāżī-‘asker olup ḳāżī-āsker iken Amasiyye’de yeñiçeri ġavġā idüp paşalar evin baṣup çoḳ fesād itdiler.” (s.39:7)
4. “...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa‘āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi.” (s.29:22)
5. “...Soñradan paşalara eyitdi kim size ṭabaḳlar ile varan ṭa‘ām nidügin bildüñüz mi...” (s.29:23)
6. “Ba‘żılar Paşa’ya cünūn isnād iderlerdi.” (s.34:3)

paşalan-: *üstünlük taslamaya çalışmak.*

1. “Ululanup dil-bere iñende paşalanmasın” (s.64:12)

paşmak: *Bir çeşit ayakkabı, pabuç.*

1. “Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar.” (s.128:31)

Pavra -nām: *Pavra isimli. (Pavra: Aydın şehrinde bir kasaba olduğu söylenir fakat şuan böyle bir kasaba yoktur.)*

1. “Aydın ilinden Pavra -nām ḳaṣabadan ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.127:20)
2. “...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve...” (s.128:7)
3. “Mezārı Aydın ilinde yine kendü vilāyetinde Pavra-nām ḳaṣabadandur.” (s.128:10)

pāy: *Ayak.*

1. “Rūyını pāyına süre yalbara” (s.169:15)

pāyān: *Nihayet, son.*

1. “Yā Rab bu benüm şi‘rümi pāyāna yetişdür” (s.9:28)

pāyān-ı hicrān: *Ayrılık acısının sonu.*

1. “İntihā-yı fürḳat ü pāyān-ı hicrān oldı gel” (s.129:7)

pāye: *Derece, mertebe.*

1. “Egerçi her vech ile mertebeleri a‘lā vü rütbeleri bālādur anlara şā‘irliḳ pāyesin isnād itmek sūyı edebdür.” (s.58:15)

pāye-i ḳadr: *Kıymetinin derecesi.*

1. “Pāye-i ḳadrin felekden yüksek eyle yā İlāh” (s.67:25)

pāye-i serīr-a‘la-yı pādişāh: *Yüce tahtın sahibi padişah.*

1. “...pīr-i bī-ṭāḳat ve faḳīr-i bī-ḳudret olı-caḳ düşen ḳaṣīdelerin Ḥayātī ile dergāh-ı ‘ālem-penāha gönderüp erkān-ı devlet daḫı pāye-i serīr-a‘la-yı pādişāha ‘arż eyleyüp...” (s.88:21)

pāyende eyle: *Daimi eylemek.*

1. “İlāhī devletin pāyende eyle” (s.187:22)

pāyende ḳıl-: *Daim kılmak.*

1. “Pādişāhuñ devlet ü iḳbālini pāyende ḳıl” (s.67:23)

pāy-ı ġam: *Gamın ayağı, gam ayağı, sürekli gamlanmak.*

1. “Anke der pay-ı gam oftadest damen menest” (s.21:9)

pāy-i yār: *Yarin, dostun ayağı.*

1. “Ḫāki pāy-i yār içün ṭurmaz yeler bād-ı seḥer” (s.163:5)

pāyidār u üstüvār eyle-: *Sağlam ve dayanıklı eylemek.*

1. “...fāriġü’l-bāl olanları ‘atabe-i ‘ulyā vü südde-i semā-sīmālarında ḫiẕmet-i mülāzemetde İlāhī pāyidār u üstüvār eyle ve...” (s.24:25)

pāymāl ol-: *Ayaklar altına alınmak, ezilmek, perişan olmak.*

1. “Meded ḳıl pāymāl oldum şehā ḫāk-ı meẕelletde” (s.136:2)

pehlevān: *Pehlivan, işinde ehil olan kişi, yetkin.*

1. “Ve Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı inşā idüp mübālaġa ma‘ārif ṣarf itmiş pehlevān münşīdür.” (s.101:17)
2. “Meydān-ı ḥüsn içinde iki pehlevān gibi” (s.117:3)

3. “Güyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı ‘Acemden sāzende ‘Abdü’l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında ‘ale’l-fevr...” (s.90:19)
4. “Eger cān ḳurtarursam pehlevānem” (s.39:16)
5. “Kim nice pehlevānı başar bir ayaġ ile” (s.117:9)

pehlevān-ı kāmil: *(Sanatı bakımından) kuvvetli kişi.*

1. “Ve ‘ilm-i mūsiḳīde pehlevān-ı kāmil kendünüñ ve ġayruñ eş‘ārın naḳş u taṣnīf bağlayup ırlardı.” (s.129:11-12)

pehlevān-ı suḫan-senc: *Sözden anlayan yiğitler.*

1. “El-ḥāṣıl kelām-ı mevzūn bābında ḳılı ḳırḳ yaran pehlevān-ı suḫan-senc ve mübāriz -i ‘arṣa-i elfāẕ nükte-perdāz -ı penc-gencdür.” (s.139:12)

pehlevī: *İran'da İsfahan ile havalisindeki bölgenin dili.*

1. “Vilāyet-i Rūmda degül belki ‘Arabda ve ‘Acemde ve Pehlevī dilde bu üslūba şi‘r dimiş kimesne yok.” (s108:21)

pehlū: *omuz.*

1. “Pehlūlarına naḳş eseri būriyā yiter” (s.66:3)

pejmürde ol-: *Dağılmak, perişan olmak.*

1. “Mebādā bād-ı āhuñdan ola ol ġonca pejmürde” (s.174:7)
2. “...ḫazān yillerinden ezhār-ı būsitān-ı ‘ālem-ārāsı pejmürde olup İstanbulda fevt oldı.” (s.167:14)
3. “Ulvīnüñ yigitligi bahārı zamānı geçüp ḥayatı gülleri pejmürde ve şāḫsār-ı ‘ömri tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgārdan āzürde olıbaşlayıcaḳ...” (s.88:19)

pelā: *Çul, aba.II eski püskü giysi.*

1. “Ṣoyup egninden ol köhne pelāsın” (s.69:1)

penbe-ārā: *Pamuğu süsleyen.*

1. “Penbe-ārā odnı nihān eylemiş” (s.169:3)

penç genc: *Mizami'nin bugüne ulaşan tek eseridir.*

1. “Sulṭān Murād ḥażretleri daḫı imtiḥān içün şeyḫ-i girāmī Ḥażret-i Niẕāmī Penç Gencin Şeyḫī ḫiẕmetlerine virüp...” (s.68:27)

penç-genc-i niẕāmī: *Nizami'nin Penç-Genc adlı eseridir.*

1. “Envā‘-ı feżāyil ile ma‘rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyil ile mevṣūf fāżıl-ı cihān ve

kāmil-i devrān Penç-genc-i Niẕāmīden İskender-nāme adlu bir kitābı…" (s.70:27)

perākende ol-: *dağılmak.*

1. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd evvel ol ṭāyifeye ḫışm itdükde her biri perākende olup terk-i diyār idüp ġıybet itmiş idi." (s.40:18-19)

perdaḫtem: *Temizledim.*

1. "Çeşm-i düşmenrā ez kuhl-i Işfahan perdaḫtem" (s.20:25)

perde: *Musiki makamları.*

1. "…ter-destlikde bir derecede mümāreset bulmışdı ki eline ḳopuz alup perdesi yüzden götürüp…" (s.125:10)

perdesi: *Hicap, örtü.*

1. "Ve kendüsi ḥicāb perdesi altında unudılmış ḳalmış sünnetsüzlik ile mu'tād olmış." (s.114:17)

perhīz it-: *Kendisine yasaklanan şeyleri yapmamak, uzak durmak.*

1. " 'Işḳdan perhīz idem ṣabr eyleyem dirdüm velī" (s.151:12)

perī: *Çekici güzelliği olan çok alımlı kız veya kadın, sevgili.*

1. "Ol perī baña çoḳ iş eyler hemān ḳan eylemez" (s.147:12)
2. "Firḳatüñde dem-be-dem merdümlük idüp iy perī" (s.144:7)
3. "Ben bildügüm o bir perīdür cümleden güzel" (s.109:6)
4. "Ṣūrete girer perīsin siḥr idersin illere" (s.45:18)

perī-çehre: *Peri yüzlü.*

1. "Mey-i nāz ile mest olmış durur kim ol perī-çehre" (s.47:13)

perīşān eyle-: *Sıkıntılı ve kederli eylemek.*

1. "Beni baḫt-ı siyāhumdur perīşān eyleyen her dem" (s.135:23)

perīşān ol-: *Dağınık olmak.*

1. "Zülf-i miskīni 'iẕārında perīşān olıcaḳ" (s.120:22)

perīşān: *Acınacak durumda, zavallı, kederli, muztarip.*

1. "Key perīşān söyledüm bu yüz ḳarasın bilmedüm" (s.26:19)
2. "Semen üzre perīşān sünbüli var" (s.31:22)
3. "Çün ṭolaşduñ zülfine iy dil perīşān ol yüri" (s.179:17)
4. "Gün mi vardur kim ṣaçuñ göñlüm perīşān eylemez" (s.50:18)

5. “Kār-ı baḫtum kim perīşāndur bugün” (s.77:18)

perīşānlıġ: *Acınacak durum, zavallılık.*

1. “Ne perīşānlıġını ḫāṭır-ı sevdā-zedenüñ” (s.56.15)

perīveş: *Peri gibi güzel sevgili.*

1. “Bir melek-sīmā perīveş bāde-peymā bolmadı” (s.183:15)

pertāb it-: *Atmak, fırlatmak.*

1. “İtdi dil pertāb kendüyi varup müjgānuña” (s.158:2)

per-tāb: *Atma, atılma, sıçrama.*

1. “Kemend-i zülf ü ḫaṭṭın itdi per-tāb” (s.69:8)

pertev: *Işık, nur, parıltı.*

1. “On sekiz biñ ‘ālemi rūşen ḳılur her pertevi” (s.67:1)

pertev-i mihr-i ruḫ: *Yanağının güneşinin parıltısı.*

1. “Pertev-i mihr-i ruḫuñ ẕerrece eylerse ṭulū‘ ” (s.180:20)

pervāne: *Kelebek.*

1. “Bāl ü per yaḳmaġa cānā yine pervāne gerek” (s.157:13)
2. “Ṭolanur ay ile gün yanmaġa pervāne gibi” (s.157:6)

pervāz ḳıl-: *Uçmak.*

1. “Ḳılur sī-murġı ṣayd eylerse pervāz” (s.7:16)

pervāz: *Uçmak.*

1. “...sarāy-ı sürūr-ı pür-belādan ‘ālem-i ‘uluvv-i āsümāna pervāz gösterüp ṭāvūs-ı ḳudsī-i cināna hem-rāz olup...” (s.94:16)

per-verde-i baḥr-ı zeḫḫār-ı ebkār-ı efkār: *Bakir fikirlerin coşkun denizinin beslediği.*

1. “...ve per-verde-i baḥr-ı zeḫḫār-ı ebkār-ı efkārdur zīver-i nev-‘arūs-ı bedī‘ ü beyān ve ārāyiş-i muḫaddere-i me‘ānī-i feyeẕān...” (s.4:7)

pes: *Sonra, onun için, bundan dolayı, hemen, ardından da, artık, işte, o hâlde, sonunda.*

1. “Pes bu ma‘nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ faẓlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü’l-ḳarneyn seyyāḥ-ı ‘ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür.” (s.11:25)
2. “Cümle buḥūrı buluban pes buḥūr” (s.169:10)
3. “Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve

umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ‘āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem‘iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola” (s.6:7)

4. “Pes ez-tevḥīd-i Ḥaḳ na‘t-ı Muḥammed” (s.6:15)

pesendīde düş-: *Çok beğenilmiş takdir edilmiş.*

1. “İñen pesendīde düşmişdi” (s.143:20-21)
2. “...nihāyet-i derecede pesendīde düşüp muḳābelede vāfir in‘ām u iḥsān itmām bulup dönüp...” (s.69:25)

pesendīde: *beğenilmiş, makbul.*

1. “Eş‘ārı rengīn ve naẕmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende ‘āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla‘larına nihāyet yok.” (s.96:26)
2. “Eş‘ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde üslūb-ı ġazelde māhir ve ṣanāyi‘-i şi‘re ḳādir kimesnedür.” (s.79:16-17)
3. “...ġazeliyyātı pesendīde maḥbūb yigitdür.” (s.170:13)
4. “Merḥūm Aḥmed Paşanuñ nice ġazeliyyātını taḫmīs itmiş ḳābil kişi ve kendüsi dil-ḫoşī eş‘ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde.” (s.131:8)
5. “Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve...” (s.108:14)
6. “Eş‘arı ‘āmgīr ve ḫoş-āyende olduġı ḥay-siyyetle beyne’n-nās çoḳ oḳunur pesendīdedür.” (s.144:23)

peyām it-: *Haber et: Haber ulaştırmak, bildirmek.*

1. “Ḫaberi fürḳat-ı gülden ki peyām itdi ṣabā” (s.119:12)

peyām-ı fütūḥ-ı naḳş u revān-güster: *Can dağıtan ve gönül ferahlığı nakşeden haber.*

1. “...peyām-ı fütūḥ-ı naḳş u revān-güsterleri eṭrāf-ı ‘āleme memlū ve...” (s.95:15-16)

peyġāmber: *Haberci, nebi.*

1. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol

peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:20)

2. “Dervīş ise bunca peyġāmberlerüñ adın ḳanda bilse gerek idi” (s.16:3)
3. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:19)
4. “Ḫoş sen ol peyġāmberlerüñ her birinüñ bir bir adın söyle ben de bir bir saña aḳça vireyin didi” (s.16:2)
5. “Beş on peyġāmberüñ adın ancaḳ söyleyibildi” (s.16:4)

peyġām-ı zülf-i dost: *Sevgilinin saçının haberi.*

1. “Virmiş ṣabā benefşeye peyġām-ı zülf-i dost” (s.53:24)

peyk: *Haberci.*

1. “Deşt-i ġam peyki geçinmiş niçe yıllar Mecnūn” (s.43:17)

peymāne ol-: *Kadeh olmak.*

1. “Meclis mi dirler aña peymāne olmaya” (s.173:6)

peymāne: *Büyük kadeh, şarap bardağı.*

1. “Ayaġa düşdüm anuñçün baña el virdi peymāne” (s.175:15)
2. “İşümi altun ider sāḳi gümiş peymāneler” (s.154:6)

pey-rev ol-: *Arkasından gitmek, izlemek, uymak.*

1. “Mevlānā Şeyḫīye pey-rev olmış mesnevīsi güzel ve maṭbū‘ ve naẓmı laṭīf ü maṣnū‘ “(s.140:23)

peyveste: *Bitişik.*

1. “...ve bu maṭla‘lar āteş-i ‘ışḳ ile āmīḫte olmış ve derd-i derūn ile peyveste dinilmiş maṭla‘lardur ki ẕikr olınur.” (s.21:14)

pilāvcı Muḥyī: *Şair Muhyi'nin lakabıdır.*

1. “Pilāvcı Muḥyī dimekle añılurdı.” (s.134:19)

pīl-māt şod: *Mat olmuş fil, ölmüş fil olmak.*

1. “Şāh-ı Hind ez leşker-i ferzāne em şad pīl-māt” (s.21:2)

pīr ol-: *Yaşlanmak.*

1. “Pīr oldı Sāġarī ḳomaz elden piyāleyi” (s.125:16)
2. “Āḫır pīr olıcaḳ südde-i sa‘ādete gelmege ḳudreti olmayup her vaḳt ḳaṣīdesin gönderür olmışdı.” (s.84:26)

pīr ol-: *Görmüş geçirmiş olmak.*

1. “Pīr olmış sāl-ḫurde kimesne idi.” (s.118:8)

pīr: *yaşlı, ihtiyar, görmüş geçirmiş.*

1. "...mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri pīrlerden ve rūzgār-dīde kimesnelerden semā' ile tevātüre yitişüp taḥrīr ü taṣvīr oldı." (s.68:3)

pīrāhen: *Gömlek.*

1. "Mūy ṣanur ki dolaşmış ola pīrāhenüme" (s.98:21)
2. "Rişte-i cān ola her tārı eger pīrāhenüñ" (s.174:10)

pīrāste ol-: *Süslenmek, donatılmak.*

1. "...ve ḥulī-i faḳr u ḳanā'at ile pīrāste olup tekā'üd iḫtiyār idüp ḳalmış..." (s.4:25)

pīrāste: *Süslenmiş, donatılmış, süslü.*

1. "...eṭrāf-ı meclis meḥābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler." (s.106:20)
2. "Fażl u kemāl ile ārāste ve ma'ārif ü feżāyil ile pīrāste üslūb-ı şi'r ü fenn-i ma'ānī vü bedī' ü beyānı bilmekde..." (s.63:20)
3. "Ḥilye-i feżāyil ile pīrāste ve zīver-i ḥaṣāyil ile ārāste fāżıl-ı devrān ve kāmil-i zamāndur." (s.43:21)
4. "Ḥilye-i ṣalāḥ ile ārāste ve zīver-i diyānetle pīrāste 'ilm ü ma'rifet eyesini sever ve hüner-perver vezīrdür." (s.34:17)
5. "...ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī'at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i 'ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a'dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-misāl itmişlerdür." (s.13:17)

pīrehen: *Gömlek, elbise.*

1. "Ḳıldı egninde hemān bir pārelenmiş pīrehen" (s.153:18)
2. "Ser-be-ser ḳana boyandı nideyüm pīrehenüm" (s.170:16)
3. "Ġonca dil-teng oluban çāk ider uş pīreheni" (s.115:15)

pīrehensüz: *Gömleksiz, Çıplak.*

1. "Ḳucam dirdüm nigārı pīrehensüz" (s.141:28)

pīreze: *İhtiyar bir kadın.*

1. "Edirnelü bir pīrezenüñ ḳulıdur" (s.31:6)

pīrezen-i şöhre-i 'ayyār: *Hilekar şöhretli yaşlı kadın.*

1. "Bir pīrezen-i şöhre-i 'ayyārı n'idersin" (s.136:9)

pīr-i bī-ṭāḳat: *Yaşlı ve güçsüz.*

1. "...pīr-i bī-ṭāḳat ve faḳīr-i bī-ḳudret olı-caḳ düşen ḳaşīdelerin Ḥayātī ile dergāh-ı 'ālem-penāha gönderüp erkān-ı devlet daḫı pāye-i serīr-a'la-yı pādişāha 'arż eyleyüp..." (s.88:19)

Pīrī Paşa: *Pîrî Mehmed Paşa (ö. 1533, Silivri), I. Selim saltanatının son yıllarında ve I. Süleyman saltanatının ilk yıllarında 25 Ocak 1518-27 Haziran 1523 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış devlet adamı*

1. "PĪRĪ PAŞA" (s.32:7)
2. "Pīrī Paşa oġlıdur." (s.60:19)

pīr-i ṭarīḳat: *Tarikat şeyhi.*

1. "Pīr-i ṭarīḳatuñ ḳulıyuz ḫāk-i rāhıyuz" (s.173:5)

pīrlik dā'iresi: *Yaşlılık makamı.*

1. "Erkān-ı devlet ḳatında mu'teber ü muḥterem iken ṣoñradan pīrlik dā'iresine ḳadem başup kesret-i kitābetden merdüm-i çeşmi ḫīre ve..." (s.143:2)

pīşe: *iş, uğraş; sanat, hüner.*

1. "Pīşesi ḳazzāzlıḳdur." (s.125:6)
2. "Pīşesi 'aṭṭārlıḳdur" (s.182:14)

pişekārlıġ: *Sanatçılık.*

1. "...ẕihni müstaḳīm olup ṭab'ı bīdārlıġı ve ẕihni pişekārlıġı cihetinden ġarrā eş'ārı ve zībā güftārı var." (s.35:5)

pīşvā: *Başkan, imam.*

1. "...kendü zamānında olan cümle-i şu'arādan fenn-i şi'rde bī-mānend ve üslūb-ı ma'ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü'd-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi'rde üstādı vü pīşvāsıdur." (s.80:20)

pīşvā ol-: *Başkan, önder olmak.*

1. "Dünyā vü āḫiret ḳamuya pīşvā olan"(s.3:24)

piyāle: *Kadeh, şarap bardağı.*

1. "Sāḳī piyāle ṣun ki zamān bī-amān imiş" (s.49:16)
2. "Pīr oldı Sāġarī ḳomaz elden piyāleyi" (s.125:16)

Piyāle-nām: *İsmi Piyale olan. Şair Gazali'nin(1534) adına kitap yazdığı genç.*

1. “Ḫizmetde iken Sulṭān Ḳorḳuduñ yanında ḫizmetin ider ḫāṣṣa maḥbūblarından Piyāle-nām bir yarar ḫizmetkār ġulām adına...” (s.109:13)

puḫte: *Kıvama gelmiş,olgun.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẓı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:11)

pūpa: *Papa.*

1. “...gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler.” (s.18:13)

puş-: *Öfkelenmek, kızmak.*

1. “Ṭınma gözet baḳma çeler pūşma hīç” (s.82:18)

pūte-i bāl-maḳāl-i beyānda: *İfade yüreğinin potası.*

1. “...maḥv olup bi’l-külliye unudılmasun diyü żarūrī ‘acz u ḳuṣūr ile ḳurāże-i ḳīl u ḳāl pūte-i bāl-maḳāl-i beyānda sızup ḳāl...” (s.5:27)

pūte-i mihr ü vefā: *Sevgi ve vefa potası.*

1. “Tā çü zer pūte-i mihr ü vefā be-gedāḫtem” (s.21:5)

pür ḳıl-: *Doldurmak.*

1. “Pür ḳıldı cihān gūşını lü’lü’-i ‘Adenden”(s.86:15)

pür: *çok, dolu, pek çok.*

1. “Dürc-i ma‘nidür ḳamu fażlında pür” (s.71:24)
2. “Sözinüñ her biri pür dürr-i gevher” (s.187:8)

pür-derd: *Çok dertli.*

1. “Ṣanāyi‘-i eş‘ārda ve bedāyi‘-i güftārda bī-mānend ḫaylī ḫāṣṣa ma‘ānīye mālik pür-derd kimesnedür.”(s.84:5)

pür-ḫār: *Diken dolu.*

1. “Gülistānı ‘ālemüñ dāyim baña pür-ḫārdur” (s.154:15)

pür-ḥużūr: *Çok huzurlu.*

1. “Her zamānda şeref-i rikāb-būsları ile mesrūr ve bisāṭ-ı neşāṭ -ı muṣāḥabet-i sa‘ādet-baḫşları ile pür-ḥużūr idi.” (s.95:31)

pür-hüner: *Çok hünerli, yetenekli (kimse).*

1. “ ‘İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve

faẕl u ma‘ārif ile pür-hüner olmış.” (s.65:22)

pür-idrāk: *Çok anlayışlı.*

1. “Pür-idrāk fehmi güzel ve ṭab‘ı pāk ḫūb ādemī kimesne idi.” (s.132:16)
2. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:9-10)
3. “Ṣāḥīb-ma‘rifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi.” (s.48:8-9)
4. “Ṭab‘ı mülāyim ve kendüsi ḥalīm eş‘ārı nāzük ü pāk ẕātı pür-idrāk kimesnedür.” (s.132:9)

pür-kerem: *Cömertlik dolu, lütuf dolu.*

1. “Anuñ luṭf-ı ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma‘ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi.” (s.61:1)

pür-ḳīl u ḳāl ol-: *Çok fazla dedikodu etmek.*

1. “...rindān-ı cihān-ı nāzük-ṭab‘ān hūy u hāyından zemīn ü zamān ṭanṭana-i ṭanīñ ile pür-ḳīl u ḳāl olmışdur.” (s.95:21-22)

pür-ma‘rifet ü nīk-ḫaṣlet: *Çok marifetli ve iyi huylu.*

1. “...bī-naẕīr ve cemī‘ -i umūrda fikr-i ṣāyib ile Müşterī-tedbīr pür-ma‘rifet ü nīk-ḫaṣlet güşāde-dil kişidür.” (s.64:2-3)

pür-ma‘rifet: *Çok marifetli, bilgili.*

1. “Elfāẕı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk ṣāḥib-fāżilet ve kemāl eyesi pür-ma‘rifet naẕmı laṭīf ü maṣnū‘ ve...” (s.74:29)

pür-nakş-ṣūret: *Nakış ve tasvirlerin çok olması.*

1. “...her beyti nigār-ḫāne-i Çīnī gibi pür-nakş-ṣūret ḳılup bir vech ile ārāyiş ve bir ṣūret ile işler itmişdür...” (s.5:3)

pür-nūr ḳıl-: *Aydınlatmak, ışık vermek, nur ile doldurmak.*

1. “...belāġat çarḫınuñ sitāre-i māhveşi olup ‘ilm ü ma‘rifet ile dīn ü dünyāyı ma‘mūr ve şerī‘at meş‘alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur.” (s.67:11)

pür-nükte: *Nükteli, ince manalı.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi

puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:11)

pür-şevḳ: *Neşe ile dolu.*

1. “Ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük-vücūd pür-şevḳ ve ‘ıyş ü ‘işret sever lā’ubālī ehl-i zevḳ kimesne idi.” (s.100:27)

pür-tāb: *ateşli, hararetli.*

1. “Zülfüñ ey meh-rū yüzüñde olduġı pür-tāb bu” (s.28:10)

püşt ü penāh ol-: *Arka çıkmak, yardımcı olmak.*

1. “Ḳapusı gerçi dünyā ehline püşt ü penāh oldı” (s.186:11)

R

rā: *Arapçada "ra" harfi.*

1. "Rā ḳaşuñ rādur ḳamer altında iy māhum benüm" (s.58:24)

rā: *Farsça Belirtme hâli.*

1. "Çeng-i nusret rā çü der bezm-i zafer be-nevāḫtem" (s.20:23)
2. "Çeşm-i düşmen rā ez kuhl-i Işfahan perdaḫtem" (s.20:25)

rā'iyye: *Saklı, mahfuz. Bağlamda kasidenin adı olarak geçer.*

1. "...bu ebyāt anuñ mev'iẕe ṭarzında vāḳi' olan rā'iyye adlu ḳaṣīdesindendür." (s.72:12)

ra'nā: *hoş, güzel, Takdire şayan.*

1. "Ve muḫayyel ra'nā eş'ārı ve ġarrā ġazeliyyātı var." (s.56:25)
2. "İktisāb-ı 'ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī'at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẕma ḳādir olup..." (s.13:22)
3. "Rindāne ġarrā eş'ārı var ve zībā ra'nā ġazeliyyātı hem-vārdur." (s.138:7)
4. "Leṭāfet-i ṭab'ı ziyāde ve ẕihni nihāyetde güşāde ser-āmed ve ra'nā ġazeliyyātı ve müntehā bī-bedel ebyātı çoḳdur." (s.45:11)
5. "Ḫoş-āyende eş'ārı çoḳ ve ra'nā ebyātınuñ emsāli yoḳ." (s.180:17)
6. "Ve ṣıfat-ı esbde daḫı bir ḳaṣīdesi var be-ġāyet ra'nā laṭīfeler ve güzel ġarrā ḳaṣdlar itmişdür." (s.89:12)
7. **"** 'Ām gīr ra'nā ġazelleri ve ḫoş-āyende zībā maṭla'ları var." (s.102:4)
8. "Ġarrā ġazeliyyātı ve ra'nā ebyātı çoḳ" (s.31:16)
9. "Eş'ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve üslūb-ı ḫayāle iḫtiṣāṣ gösterüp ḫayāl-engīz ġarrā ve bī-bedel ra'nā ġazeliyyātı var." (s.116:23)
10. "Ve kendüsi daḫı ḥāfıẕ-ı Kelamu'llāh ve ġāyet bī-bedel ra'nā ḫoş şāh-āvāz ve ẕihni açuḳ eş'ārı ḫoş-āyende ve..." (s.170:12)
11. "Anaṭolı vilāyetinden ehl-i 'işret ve ṣāḥib-ṣoḥbet ḫoş-ṭab' naẕmı şekker-bār ve ra'nā eş'ārı var." (s.157:1)
12. "Ra'nā laṭīf ġazeliyyātı ve nefīs ebyātı var." (s.115:19)

13. “Ḫoş-ṭab‘ ra‘nā eş‘ārı ve güzel güftārı var.” (s.185:4)
14. “Şi‘re meyl itmiş ra‘na güzel eş‘ārı ‘āşıḳāne ve müntehābı bī-bedel güftārı var.” (s.182:6)
15. “Ġarrā eş‘ārı çok ve ra‘nā güftārına nihāyet yok.” (s.100:19)
16. “Cevdet-i ṭab‘ı ġāyetde ġarrā ḳaṣīdeleri ve ra‘nā ġazelleri nihāyetdedür.” (s.91:24)
17. “Kendüsi ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük yigit ġarra ġazelleri ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.75:16)
18. “Ḫūb eş‘ārı ve ra‘nā güftārı var” (s.171:4)
19. “Ḫoş-āyende ġarrā ġazelleri ra‘nā maṭla‘ları var.” (s.140:18)
20. “Ra‘nā kitābeti ve ‘ilm-i şi‘rle ḫaylī münāsebeti var.” (s.93:6)
21. “Egerçi ḫayāl-engīz emsāl-āmīz ve bī-bedel ra‘nā ve müntehā ġazelleri var.” (s.111:16)
22. “Fi’l-vāḳi‘ ra‘nā naẓm itmiş ṣāḥib-ma‘rifet ve kemāl ıssı ehl-i ḥaḳīkat kimesnedür.” (s.78:14)

ra‘nālan-: *Güzelleşmek, hoş görünmek.*

1. “Bilsin eksükligini iñende ra‘nālanmasın” (s.64:10)
2. “Serve göster ḳaddüñi nāz ile ra‘nālanmasun” (s.118:22)

Rab: *Allah, Tanrı*

1. “Şem‘a kimdür beñzeden yā Rab bu ḫadd-i mehveşi” (s.106:4)
2. “Yā Rab bu benüm şi‘rümi pāyāna yetişdür” (s.9:28)
3. Yā Rab cihānda şāh Süleymān müdām ola(s.188:24)

Rābb: *Allah, Tanrı*

1. “Ḳalb-i meyyālüm elinden nic’ idem yā Rabb kim” (s.44:14)

rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān: *Fitne çıkaran mızrağın bağı.*

1. “... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī‘at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i ‘ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün

dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür." (s.13:18)

rabṭ ol-: *Bağlı olmak, intisab etmek.*

1. "Ṭālib-i 'ilm olup oḳurken Maḥmūd Paşaya rabṭ olup anuñ terbiyeti ile neşv ü nemā bulup..." (s.31:8)

rāḍıya'llāhu 'anhümā: *Allah ikisine rahmet etsin, ikisinden razı olsun.*

1. "İki rāḍıya'llāhu 'anhümā hümā durur" (s.92:25)

rāḍıya'llāhü 'anhü: *Allah ondan razı olsun.*

1. "Ḥażret-i Ebūbekr rāḍıya'llāhü 'anhü neslindendür." (s32:9)

Rāfıżi: *Râfızîlik fırkasından olan, râfızîlik görüşünü benimsemiş kimse.*

1. "Rāfıżidür lāle anuñ-çün başında tācı var" (s.134:12)

raġbet bul-: *Rağbet görmek. beğenilir olmak.*

1. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında raġbet bulmış fāżıl-ı rūzgār ve kāmil-i pür-i'tibār suḫan-güẕār belīġ ve ṭab'-ı sitīġ nāzük kimesne idi." (s.85:12)

raġbet göster-: *İlgi duymak ve alakadar olmak.*

1. "Fenn-i bedī' ü beyān 'azīmü'l-ḳadr ve refī'ü'l-mekān olmaġın 'ilm-i şi're bir vech ile mümāreset ve bir ṣūret ile raġbet gösterüp tetebbu'-ı 'ilm-i şi'r itmişdür ki..." (s.80:16)

raġbet it-: *İstemek, beğenmek, ilgi göstermek.*

1. "El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab' nāzük ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister" (s.15:16)
2. "Ṣāḥib-ma'rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa'ādetde beytü'l-mālden akça ta'yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler." (s.138:1-2)

raġbet ol-: *İstek ve alâka gösterilmek, beğenilip istenilmek*

1. "Ol zamānda ṭāyife-i 'A'cāma ziyāde raġbet olmaġın bu daḫı kendüyi 'Acem bildürüp ḫaylī ḫürmet ve niçe izzet buldı." (s.93:11)

raġbet ü 'izzet: *İlgi ve değer.*

1. "Bu bulduġı i'tibārı vü iştihārı ve buña olan raġbet ü 'izzet ve..." (s.27:17)

raġbet ü iltifat: *ilgi ve alaka göstermek.*

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı 'āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem'iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu'anven ü müdevven ola(s.6:11)

raġbet: *Değer, kıymet, ilgi, teveccüh.*

1. "Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu'llāhi 'aleyh raġbet ile diyār-ı 'Acemden getürüp 'āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta'yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in'ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı." (s.17:5) "Fāyıḳ Paşa Nardada binā itdügi cāmi'-i şerīfe raġbet ile getürüp ḫaṭīb itmişdür." (s.128:2)
2. "Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev' hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i 'ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür." (s.14:23)
3. "...bunda Rūm'a geldükde raġbet ile müderris olup āḫir pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān zamānında ḳāżī-'asker oldı." (s.40:21)
4. "Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan 'azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍīsı iken fevt oldı." (s.45:5)
5. "Sulṭān Selīm ḥażretleri gelüp yümn ü iḳbāl ile taḫta cülūs itdükde yine raġbet ile getürüp nişāncı idindi." (s.39:5)
6. "Ol zamānda ziyāde raġbeti var idi." (s.86:19)
7. "Ṣoñradan merḥūm Sulṭān Selīm gelüp taḫta geçdükde raġbetle getürüp dārü's-sa'ādede olan ġılmāna ḫ^{v}āce eylediler." (s.105:19)
8. "...buña virüp in'ām-ı sulṭānī ile iltifatlar ve iḥsān-ı ḫaḳānī birle raġbetler bulup muġtenem düşmiş idi." (s.93:13)

rāġıb ol-: *İstemek, düşkün olmak.*

1. " 'İlme ṭālib ve ma'rifete rāġıb olup dersin görmiş derece-i isti'dād u 'ilm ile münāsebet ü ittiḥād bulmışken..." (s.119:3)

rāḥat: *huzur*

1. "...ve Bahāristān-ı dil-sitān ile dīde-i nemgīn mūnis olup her birinüñ müṭāla'asından cāna rāḥat ve dil-i bīmāra ṣıḥḥat irüp...(s.5:9)
2. "Rāḥat umduḳça gördi zaḥmetler" (s.70:8)

rāh-ı ġam: *Gam yolu.*

1. "Rāh-ı ġamuñdan olalı göñlüm revān saña" (s.37:15)

rāh-ı Ḥaḳḳ: *Hak, doğruluk yolu.*

1. "Ve ṭarīk-i taṣavvufda niçe menāzil ḳaṭ' itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet- i ṭab'ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür." (s.41:12)
2. "Ṣalāḥa māyil ve rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl Malġara ḳāḍīsı iken Allāh emrine varup mezārı Malġaradadur." (s.98:10)
3. "Şeyḫ Vefā ḥażretlerinden tāyib ve çoḳ ma'ārif taḥṣīl eylemiş rāh-ı Ḥaḳḳa ẕāhib ehl-i sülūk kimesnedür." (s.92:15)
4. "Meẕheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣīfiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i'timād idüp gönderdi." (s.141:20)

Raḥīḳī: *(ö.1546-47) Asıl adı kimi kaynaklarda Yûsuf, kimi kaynaklarda Sinân, kimilerinde Yûsuf Sinan olarak geçer. İstanbulludur. Latîfî "Galata tâifesinden" olduğunu söyler.*

1. "Raḥīḳī" (s.182:13)

rāḥile: *Deve, yük devesi, yük hayvanı.*

1. "Zādumuz ġuṣṣa vü ġam derd ü belā rāḥilemüz" (s.62:2)

rahimehu'llāh: *"Allah onlara rahmet eyleye" meâlinde duadır.*

1. "rahimehu'llāh" (s.147:7)

raḥm eyle: *merhamet etmek, acımak*

1. "Dil-i miskīne raḥm eyle başı yaṣduḳdadur cānā" (s.47:17)

raḥm it-: *merhamet etmek, acımak, şefkat göstermek.*

1. “Vaḳtidür kim raḥm idesin şāh sulṭānum meded” (s.35:13)
2. “Raḥm it iy dil-ber bu ġamgīn göñlüme kim her nefes” (s.121:8)
3. “Kimse baña raḥm itmedi bilişte görişte” (s.160:6)

raḥmet: *Esirgeme, kollama, merhamet.*

1. “Allāh raḥmetiyle āsūde ve bi’l-fi‘l ḥayāt ābıyla ṣuvarılup ḳayd-ı ḥayātda mevcūd ve...” (s.160:16)
2. “Fānī olup fenā ‘āleminden civār-ı Ḥaḳḳa naḳl idenler Allāh raḥmeti ile āsūde-ḥāl olalar ve...” (s.24:21)
3. “Raḥmetüñden nola ger bulsa niẕām” (s.77:19)

raḥmeten vāsi‘aten: *Rahmeti geniş olsun.*

1. “Raḥmeten vāsi‘aten.” (s.82:25)

raḥmet-i Raḥmān: *Allah’ın merhameti, acıma ve esirgemesi.*

1. “...ṭāḳ-ı revāḳ-ı bisāṭ-ı ḳurb-ı ṣamadiyyet cānibinde tavaṭṭun idüp raḥmet-i Raḥmān ile bāġ-ı rıḍvān ve ravża-i cinānda maḳām u ervāḥ-ı ṭayyibelerinden...” (s.94:17)
2. “Allāhu tebāreke ve ta‘āla emri ile firdevs-i a‘lāda mekān ṭutup raḥmet-i raḥmān ile āsūde-cān olduḳlarınca ve...” (s.52:7)

raḥmetu’llāḥi ‘aleyh: *"Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" manasında vefat etmiş saygın kişilerden bahsedilirken söylenen söz.*

1. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı” (s.17:4)

Raḥmī: *(ö.1567-68) Asıl adı Pîr Muhammed/Mehmed olan şair, kaynaklarda Rahmî, Bursalı Rahmî, Rahmî Çelebi olarak anılmaktadır.*

1. “Raḥmī” (s.169:18)

raḳam-ı ruḫ: *Yanağın yazısını yazma.*

1. “Kilk-i ḳudret yazar iken raḳam-ı ruḫlaruñ” (s.174:12)

raḳīb: *Aynı sevgiliye gönül verenlerden her biri*

1. “Biz de ḳullarındanuz ol şāhuñ eydüñ kim raḳīb” (s.64:11)

2. “Buldı raḳīb kiẕb ile ‘ālemde iştihār” (s.44:24)
3. “İt gibi murdār raḳīb ölmezse yār elden gider” (s.16:15)
4. “Fikr-i lā‘lüñ ḳoynına girse raḳībüñ n’ola kim” (s.184:1)
5. “Ṣofīlenüp raḳībüñ mey içmezem dir idi” (s.99:20)

raḳībā: *ey rakip,Şiirde sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde ona yani sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.*

1. “Pādişāh-ı ‘ālem olursañ raḳībā ġam degül” (s.179:19)

raḳḳāṣ: *Oynayan, dans eden (kişi), köçek.*

1. “Raḳṣ urur raḳḳāṣ çardaḳ ṣarṣılur” (s.14:10)
2. “Belā bezminde çoḳ raḳḳāṣ oldun” (s.186:19)

raḳṣ ur-: *dansetmek, oynamak*

1. “Raḳṣ urur raḳḳāṣ çardaḳ ṣarṣılur” (s.14:10)

raḳṣ: *Dans, oyun.*

1. “...çalmaġa başlayıcaḳ Zühreyi gökden yire indürüp bī-iḫtiyār raḳṣa ve semā‘a getürüp...” (s.125:11)

Ramażān: *XVI. yüzyıl şairi Figanî'nin asıl ismidir.*

1. “İsmi Ramażāndur” (s.165:3)

rāst: *doğru*

1. “Boyına ḫil‘at-i ḥüsni biçüp rāst” (s.69:3)
2. “Rāstī şīve ider ḳāmeti serv-i çemene” (s.185:18)

ravża: *Cennetteki Bahçe.*

1. “...ve bir resm ile tehẕīb idüpdür ki bunuñ bir ravżası ḥicābından cennetüñ sekiz ravżası muḫtefī ve...” (s.4:22)

ravża: *Kısım.*

1. “...ki aña Heşt-Ravża dirler anuñ bir ravżası şu‘arā-yı müteḳaddimīn ẕikrinde olup...”(s.4:20)
2. “ol ṭā’ifeyi bir vech ile tertīb ve bir resm ile tehẕīb idüpdür ki bunuñ bir ravżası ḥicābından cennetüñ sekiz ravżası muḫtefī ve...” (s.4:21)

3. "...beyne'l-ḫavāṣṣ ve'l-'avām ders-i 'āmmı tamām eyleyüp ba'żı Ḥaḳ emrine vāsıl olup maġfiret ravżasında nūra müstaġraḳ olduḳlarınca..." (s.67:15)

ravża-i cinān: *cennet bahçeleri*

1. "...ṭāḳ-ı revāḳ-ı bisāṭ-ı ḳurb-ı ṣamadiyyet cānibinde tavaṭṭun idüp raḥmet-i Raḥmān ile bāġ-ı rıḍvān ve ravża-i cinānda maḳām u ervāḥ-ı ṭayyibelerinden..." (s.94:18)

ravżāt-ı āmāl: *Emellerin bahçesi.*

1. "...el-ān ḫizmeti mūcib-i 'āṭıfet-i ḫusrevānī ve müstevcib-i himmet-i sulṭānī olduġı ḥaysiyyetiyle ravżāt-ı āmāllerine ve..." (s.52:9)

rāy-ı cihān: *Cihan hükümdarı.*

1. "Rāy-ı cihān dimek yokdur." (s.165:19)

rāy-ı ġarrā: *Parlak "ra" harfi.*

1. "Rā-yı ġarrādur ki yazmış 'ayn-ı ra'nā üstine" (s.58:22)

rā-yı süreyyā: *Süreyya kelimesinin içinde bulunan "ra" harfi.*

1. "Ḥarf -i sādur fi'l-mesel rā-yı süreyyā üstine" (s.59:1)

rāyicü'l-vaḳt ol-: *Değerli olmak, geçerli olmak.*

1. olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. (s.5:29)

rāyiḥa-i taṣavvuf: *Tasavvuf kokusu.*

1. "Eş'ārından rāyiḥa-i taṣavvuf gelür." (s.85:1)

rāz: *Gizlenen şey, sır.*

1. "Ben dimezdüm ḫalḳa sen gül yüzlinüñ rāzın velī" (s.98:17)

rāz-ı pinhānı: *Gizli tutulan sır.*

1. "Nitekim rāz-ı pinhānı mey-i nāb āşikār eyler" (s.177:19)

rāżı: *Memnun.*

1. “Kimsene gördügine rāżı degül gönlüm seni” (s.182:20)

rāżī ol-: *kabul etmek, razı olmak*

1. “Sulṭān Murād ḫalvet-i ḫāṣṣına alup muṣāḥib idinmek murād idinmişler rāżī olmayup bu beyt sebebi ile kendüyi ol müżāyaḳadan ḫalāṣ itmiş.” (s.75:20)

Rāzī: *Mehmet Çelebi'nin kullandığı mahlastır.*

1. **“**Rāzī taḫalluṣ iderdi.” (s.60:19)

re‘īs: *Gemicilikte kaptan.*

1. “Zamānında küllī re‘īslere şeyḫ olmışdur.” (s.91:20)
2. “Deryā seferinden gelen re’īsler ana çok nezr u armaġan getürürlerdi.”(s.91:23)

re’y ü tedbīr ü fetānet: *İleri görüşlülük ve parlak zeka.*

1. “...bunda olan fikr ü ferāset ve re’y ü tedbīr ü fetānet nesl-i ‘Osmānda bir vezīre daḫı müyesser olmamışdur.” (s.27:17-18)

re’y-i münīr: *Parlak düşünce*

1. “Anuñ re’y-i münīri mihr-i Enver” (s.7:1)

Receb: *Arabi ayların yedincisi ve üç ay ayların birincisi.*

1. “Ḳanı bir sencileyin şīveli maḥbūb Receb” (s.115:2)

reddü’l-‘acz ‘ale’ṣ-ṣadr: *Beytin birinci mısrasının son parçasının ikinci mısrada da yinelenmesi sanatıdır.*

1. “Ve reddü’l-‘acz ‘ale’ṣ-ṣadr ḳısmından daḫı bu bir iki beyt mev‘ize üslūbında anuñdur ki ẕikr olınur.” (s.150:13)
2. “Ve bu reddü’l-‘acz ‘ale’ṣ-ṣadr ḳısmından olan ġazel anuñdur ki ẕikr olınur.” (s.134:3)
3. “Ve bu reddü’l-‘acz ‘ale’ṣ-ṣadr ebyāt anuñ eṣ‘ārındandur.” (s.119:8-9)

redīf ḳaṣīdesi: *15.yüzyılda sahn-ı seman medreselerinde müderrislik yapmış olan Molla Lütfi'nin kasidesidir.*

1. “Monlā Luṭfīden ṣādır olan redīf ḳaṣīdesine cevāb diyüp Monlā Luṭfīye ẕemm ṭarīḳi ile ẕeyl-i ḳaṣīdede bu beyti dimiş.” (s.54:17)

redīf: *Her beytin sonunda kafiyeden sonra tekrarlanan kelime.*

1. "Ḫallāḳü'l-ma'ānī Kemāl-i Iṣfahānī didügi "ber-ser" redīf ḳaṣīdesine cevāb dimişdür." (s.22:1)
2. "Merḥūm Necātīnüñ ḳoynına redīf bir ġazeli var." (s.183:18)
3. "Ve bu birḳaç beyit eglence redīf ḳaṣīdedendür." (s.45:27)

ref' it-: *Kaldırmak*

1. "Ṣadāret ṣadrına ṣudūr itdükde küllī bid'atleri ref' itdi." (s.:35:1)

refī' ü menī' ol-: *Yüce ve yüksek olmak.*

1. "...anlaruñ 'ülüvv-i şānı ve sümüvv-ı mekānı sāyir nāsdan refī' ü menī' olup 'ulemāi ümmetī ke'enbiyāi benī İsrā'il vaṣfı ile ẕāt-ı şerīf ve..." (s.52:20)

refī'ü'l-mekān ol-: *Mekanı yüce olmak.*

1. "Fenn-i bedī' ü beyān 'azīmü'l-ḳadr ve refī'ü'l-mekān olmaġın 'ilm-i şi're bir vech ile mümāreset ve bir ṣūret ile raġbet gösterüp tetebbu'-ı 'ilm-i şi'r itmişdür ki..." (s.80:15)

rehber ol-: *Kılavuzluk etmek, doğru yolu göstermek*

1. "Olur rehber aña innā feteḥnā" (s.7:24)

reh-ber-i cumhūr-ı ġāziyān-ı ġayūr: *Gayretli gaziler toğluluğunun rehberi.*

1. "Birisi reh-ber-i cumhūr-ı ġāziyān-ı ġayūr" (s.64:30)

rehberlik it-: *yol göstermek.*

1. "...nā-ma'ḳūl ü nā-maḳbūl yirlere rehberlik iden biri Fenārīoġlı Aḥmed Paşa ve biri Mü'eyyedoġlı 'Abdu'r-raḥmān Çelebidür diyü ġamz idüp..." (s.38:5)

reng ü bū: *Renk ve koku.*

1. "Lāle ḫaddüñden meger gül reng ü bū uġurladı" (s.28:12)
2. "Çīn-i zülfüñden benefşe reng ü bū uġurladı" (s.90:10)

reng: *(Farklı bir) tarz, yöntem.*

1. "Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye

müyesser degül belki maḳdūr-ı nev‘-i beşer olmış degül.” (s.69:18)

2. “Bu rengde şi‘re bu çāşnīyi virmek muḥāl-ı ‘aḳldur.” (s.108:24)

rengīn: *Parlak renkli.*

1. “Keyfiyyetiyle şi‘rüm rengīn şarāba benzer” (s.147:3)

rengīn: *Çeşitli, farklı.*

1. “Edāsı rengīn ve ġazeliyyātı şīrīn.” (s.74:31)
2. “Eş‘ārı rengīn ve naẕmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende ‘āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla‘larına nihāyet yok.” (s.96:24)
3. “Naẕmı şīrīnü elfāẕı rengīn ve bu bir kaç maṭla‘ anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.88:9)
4. “Elfāẕı şīrīn ve edāsı rengīn şā‘irdür.” (s.181:13)
5. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ rengīn sözlerin ve ġarrā ḫayāllerin ve Ka‘be-i ‘ulyā ḫademesinüñ ṣurrelerinden aḳça-i mu‘ayyenlerin olup...” (s.102:21)
6. “Bu cihetden ġazeliyyatı şīrin ve edāsı rengīndür.” (s.107:24)

resen: *Urgan, halat.*

1. “Kākül-i dil-ber ḫayāliyle resenler bağladum” (s.37:2)

resīde: *Erişmiş, yetişmiş, olgunlaşmış.*

1. “...gülistān-ı ṭal‘atınuñ ġonca-i ḫandānına duḫūl eyleyüp cemāli gülşeni gülleri henüz resīde iken...” (s.167:13)

resm it-: *Nakşetmek, resmetmek, şekiller çizmek.*

1. “Resm idüp naḳş itdükde Erjeng anuñ naḳşına ḥayrān ve Mānī-i Çīn taṣvīrinde ser-gerdān olurdı.” (s.77:3)

resm ol-: *Çizilmek.*

1. “Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev‘ kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḫtaṣara ḳudret ü rif‘at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür.” (s.11:6)

resm: *Durum, şekil, tarz, suret.*

1. “...ol ṭā’ifeyi bir vech ile tertīb ve bir resm ile tehẕīb idüpdür ki...” (s.4:21)

2. “Şu resme itdi zīnet virdi tertīb” (s.69:5)
3. “İşbu resme dürc-i pür -naḳş u nigār” (s.71:17)
4. “esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş‘ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş‘ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup” (s.9:18)

Resmī: *Bursalıdır. Asıl adı, doğum tarihi, ailesi ve eğitimi konularında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır..*

1. “Resmī” (s.131:3)

reşeḥāt: *damlalar, şebnemler*

1. “ ‘izzet ü rif‘atlere muḳārin düşüp ba‘żı selāṭīn-i māżiye luṭf u in‘āmı ḫazīnesi reşeḥātından ġanī ve...” (s.24:16)

reşk it-: *Kıskanmak.*

1. “Kim felekde reşk ider mihr-i cihān-ārā aña” (s.153:9)
2. “Pādişāh ḫiẕmetine ḳadīm ü hem-dem nedīm olan şā‘irlerden ba‘żı reşk idüp cevf-i dimāġlarına ḥıḳd u ḥased ḥulūl ve...” (s.77:9)

reşk: *Kıskançlık*

1. “Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẕāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba‘dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp...” (s.68:23)
2. “Ḥaḳ itdi reşk-i beyāż u sevād-ı dīde-i ḥūr” (s.65:10)

reşk-i od: *Kıskanma ateşi.*

1. “Ne dūd-ı āteş-i ḥasret ne reşk-i odla dāġum var” (s.44:1)

revā: *Layık, uygun, münasip.*

1. Revādur medḥ-i sulṭān-ı mü’eyyed(s.6:16)

revāc vir-: *İtibar, değer, kıymet vermek*

1. “...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab‘ nāzük-mizāc ‘ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür.” (s.44:8)

revān çıḳ-: *Hemen çıkma.(Ruhun bedeni terk etmesi bağlamında).*

1. “Ḫayāl-i la‘l-i cān-baḫşuñla tenden cān revān çıḳdı” (s.101:14)

revān eyle-: *Akıtmak*

1. “Ḳanumı revān eylemege tīrüñ ucından” (s.140:11)
2. “Bahār-ı sebze-i ḫaṭṭuñ gözüm yaşın revān eyler” (s.41:14)
3. “Yaşum güz yaġmurı gibi göz açdurmaz revān eyler” (s.41:15)

revān u dil-keş: *Doğru ve etkili.*

1. “Muṣāḥabeti ṣafā-baḫş ve kelimātı revān u dil-keş leṭāfet-i ṭāb‘ı bī-nihāye ve nezāket-i suḫanı bī-ġāye idi.” (s.64:22)

revān: *Giden.*

1. “Rāh-ı ġamuñdan olalı göñlüm revān saña” (s.37:16)

revān: *Akıcı.*

24. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı revān ve ebyātı firāvān kimesne idi.” (s.151:6)

Revānī: *Revânî; XVI. asır Divan şairlerinden biridir.*

1. “İlüñ ma‘nisin almasın Revānī” (s.102:24)
2. “REVĀNĪ” (s.102:1)
3. “Revānī Sulṭān Selīm merḥūma berf-redīf bir ḳaṣīde didi.” (s.143:20)
4. “Revānī fevtine güzel tārīḫ diyüpdür.” (s.162:2)
5. “Başuña ḳarlar yaġsun Revānī” (s.144:2).
6. “Cümle didügi tārīḫlerden biri Revānī fevtine yazduġı tārīḫ budur.” (s.162:9)
7. “Emīr-i naẓm ya‘nī kim Revānī” (s.162:12)
8. “Cinândan yana cān atdı Revānī” (s.162:16)
9. “Revānīye bu beyti laṭīfe-gūne didi” (s.143:22)

revnaḳ: *Güzellik veren, süs.*

1. “Ṣoḥbetüñ revnaḳısın dünyede art eksilme” (s.49:5)

reyḥān u benefşe: *Fesleğen ve menekşe.*

1. “Reyḥān u benefşeyle idüp bāġ-ı ruḫun zeyn” (s.42:22)

reyḥān: *Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki*

1. “Ṣafḥa-i bāġa ṣu cedvel çekdi reyḥān yazdı ḫaṭ” (s.112:5)

2. " ʻĀrıżuñ ṣafḥa-i gül-berg ḫaṭuñ reyḥāndur" (s.170:19)

rezm:*Cenk, muharebe.*

1. "Binerse rezm içün Rüstem ṭutar ol" (s.7:18)

rezmgāh: *Cenk yeri, muharebe meydanı.*

1. "...sözlerün birer mevḳıʻi ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳiʻa göre vārid olan eşʻār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecāʻat rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı." (s.10:25)

Rıḍvān: *Tütünsüz Ahmet Bey'in şiirlerinde kullandığı mahlastır.*

1. "Rıḍvān taḫalluṣ iderdi." (s.49:25)

rıḥlet it-:*Göç etmek, ölmek.*

1. "... anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve eşʻārı ẓāhir ve āsārı bāhir olup ve baʻżınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müteʻayyin olmadı." (s.9:8)
2. "Şāh-nāmeye ibtidā idüp on biñ beytden ziyāde dimiş iken ʻömr vefā itmeyüp dünyādan āḫirete rıḥlet idüp..." (s.85:17)
3. "Dār-ı ġurūrdan rıḥlet idüp civār-ı Ḥaḳda tavaṭṭun idenler..." (s.160:15-16)
4. "...ḫiẓmet-i mülāzemet-i pādişāh ile ʻömri āḫire yitişüp sarāy-ı ġurūrdan baḳā-yı sürūra rıḥlet itdi." (s.76:8)

riʻāyet bulup: *Saygınlık kazanmak.*

1. "Ol daḫı pādişāhuñ incindügin duyup ḳaçup Sulṭān Selīm merḥūma varup anda ḫaylī riʻāyet bulup saʻādetle bile gelüp..." (s.102:17)

riʻāyet it-: *Hürmet etmek, saygı göstermek.*

1. " ʻArabdan ve ʻAcemden ehl-i maʻrifet adına olan kimesneleri buldurup getürdüp fevḳa'l-ḥad riʻāyet itdürürdi." (s.15:15)

ri‘āyet: *Saygı, sayma, îtibar.*

1. “Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri‘āyetler ve ziyāde ‘ināyetler eyleyüp Burusa sancaġında iken fevt olup Allāh emrine vardı” (s.26:9)
2. “Ehl-i defter bī-ḥişāb ri‘āyetler göreler.” (s.128:29)

ri‘āyetler bul-: *İtibar bulmak itibar kazanmak.*

1. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin iḥsān idüp ḫiẕmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur.” (s.104:9)

rif‘at u rütbet bul-: *Makam ve mevki kazanmak.*

1. “...‘ilm ü ma‘rifet būsitānında ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn diren fużalā ve ‘ulemā ki el-‘ulemāü veresetü’l-enbiyā na‘tiyle rif‘at u rütbet bulup...” (s.52:19)

rīḫte: *Salınma.*

1. “Bir rīḫte ile miski virdi ṣaçuñ mezada” (s.178:10)

Rīm: *Roma*

1. “...gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler.” (s.18:13)

rind ü bī-pervā: *Rind ve korkusuz.*

1. “Nihāyet-i derecede rind ü bī-pervā nā-ümīd olup kimesnenüñ maḥkūmı olmayayın diyü vaẕīfeyi ḳabul eylemedi.” (s.101:1)

rind ü nāzük: *Rind ve nazik.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu ‘ilmüñ ḳāyili olup ehl-i ‘ilm ḳısmındandur.” (s.73:12)

rind: *gönül adamı, ârif olan*

1. “Ṭaylesānına dolaşma zāhidüñ iy rind ola” (s.91:11)

rindān: *Görünüşe ve dünya işlerine kıymet vermeyen, kurallardan uzak, bütün varlığı kendi iç dünyâsına göre değerlendiren, gönül gözüyle gören, hoş görülü, kalender, içkiye düşkün ve derbeder görünüşünün aksine ârif, hakîm, gönül ehli kimse.*

1. "...irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-maḥẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın..." (s.5:30)
2. "Meşhūr-ı cihān olmaġa rindān arasında" (s.138:13)
3. "Beyne'n-nās ma'rūf ve rindān arasında mevṣūfdur." (s.151:8)

rindāne: *Dünya malına, şan ve şöhrete önem vermemeyi, yaşamaktan zevk alma düşüncesini anlatan şiirler.*

1. "Eş'ārı rindāne ve maṭla'ları mestāne ve bu bir iki maṭla' anuñ eş'ārındandur." (s.173:2)
2. "Rindāne ġarrā eş'ārı var ve zībā ra'nā ġazeliyyātı hem-vārdur." (s.138:6)
3. "Ḫoş-ṭab' yigit eş'ārı laṭīf rindāne ve ġazeliyyātı laṭīf derdmendānedür." (s.88:26)
4. "Nāzük, rindāne eş'ārı ve bī-bedel güftārı var." (s.61:28)
5. Nihāyet-i derecede ḫoş-ṭab' 'āşıḳāne ve nāzük güzel rindāne eş'ārı ve sözleri var." (s.175:12)
6. "Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde müctemi' olup tesvīd olan nazük-ṭab' rindāne ve ārifān u ḫūb-fehm..." (185:21)
7. "Medāris gezüp 'ilm kesb idüp nāzük-ṭab' ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var." (s.114:4)
8. "Ol celālet āsümānınuñ maṭla'ından tulū' iden 'āşıḳāne eş'ār u maṭla' ve rindāne güftār u maḳṭa'larını şunlar ki 'āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü'l-aḥvāl 'ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp 'ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur." (s.11:10)
9. "Ḫoş-ṭab' ġazeliyyātı rindāne ve eş'ārı nāzükāne kimesnedür." (s.164:23)

rindāne: *Kalenderce, dünya işlerini hoş görerek, keyfekeder yaşayan, aldırışsız, kalender kimseler gibi.*

1. "Yine rindāne mey-i ṣāfīyi nūş itmek içün" (s.89:3)

rindān-ı cihān-ı nāzük-ṭab'ān: *Güzel yaratılışlı dünyanın rindleri.*

1. "...rindān-ı cihān-ı nāzük-ṭab'ān hūy u hāyından zemīn ü zamān ṭanṭana-i ṭanīñ ile pür-ḳīl u ḳāl olmışdur." (s.95:20-21)

rind-i cihān: *Alemin arifi, gönül adamı.*

1. "Rind-i cihān ol yüri ṭoḳınma giç" (s.82:19)

rind-i dürd-āşāmı: *Tortu içen rint.*

1. "Ḥattā Pārisī dilde şeyḫü'l-islām zübdetü'l-kirām 'ışḳ kāşānesinüñ rind-i dürd-āşāmı Ḥażret-i Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī ḳuddise sırruhunuñ Bahāristān adlu kitābı..." (s.4:18)

risāle: *Küçük kitap, kitapçık, bağlamda tezkerenin kendisinden bahsedilmiştir.*

1. "....fużalā vü şu'arā 'azīzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa ki mürūr-ı zamānla bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve..." (s.5:12)
2. "...ve ism-i laṭīflerine münāsib bir risāle yazmaġa iḳdām ve bir müsvedde tesvīd itmege ihtimām-ı tāmm gösterileydi..." (s.5:20)
3. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:23)
4. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu'ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ yazup muġlaḳ yirlerini ḥall idüp..." (s.64:4)
5. olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-maḫẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. (s.6:2)
6. "Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı" (s.10:2)

risālet: *İnsanları dine davet etme işi, peygamberlik, resullük; elçilik.*

1. "...nübüvvet gülistānına bülbül-i naġme-serā ve risālet būstānına serv-i cihān-ārā olup..." (s.3:18)

rīş-ḫand eyle-: *Bıyık altından gülmek, alay etmek.*

1. "Ger saña yārüm diyü eylerse her dem rīş-ḫand"

rişte-i cān ol-: *Gönül bağı olmak.*

1. "Rişte-i cān ola her tārı eger pīrāhenüñ" (s.174:10)

rişte-i naẓm: *Şiir ipliği.*

1. "Rişte-i naẓma Le'ālī düzdi bu silk-i le'āl" (s.94:1)

rivāyet it-: *Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma.*

1. "Rivāyet iderler ki merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ buña ḫaylī naẓarı olup bunuñla tenhā muṣāḥabetden maḥẓūẓ olmış." (s.80:28- s.81:1)
2. "Rivāyet iderler ki bir gün tenhā ṣūret degişdürüp giderken bir dervīş bunı bilmiş" (s.15:18)
3. "Eger eyle degülmiseydi Monlā Sa'de'd-dīn ve Seyyid Şerīf ḥażretleri gibi bir monlā olurdı diyü rivāyet iderler." (s.71:11)
4. "Rivāyet iderler ki bir gün Sulṭān Meḥemmed bir kitāb murād idinüp kitāb-ḫāneye gelmiş." (s.55:7)

rivāyet: *Söylenti, bir haber, söz veya hadisenin hikayesi.*

1. "Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn kitābı tercümesine mübāşeret idüp..." (s.69:21)

riyāżet çek-: *Az yiyip içme, az uyuma, çok ibadet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya lezzetlerinden sakınmak suretiyle nefsi terbiye etme.*

1. "...rūzgār-ı ba'īd ile riyāżet çeküp şeyḫüñ terbiyetlerine muḳārin olup āyīne-i ṭabi'ātı mücellā ve mir'āt-ı ḳalbi muṣaffā olup..." (s.81:26)

riyāżet ü mücāhede: *Az yiyip içmek ve benlikten kurtulmak.*

1. "...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet

ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve…” (s.128:8)

riyāż-ı fenn-i şi‘r: *Şiir ilminin bahçeleri.*

1. “Riyāż-ı fenn-i şi‘r içre lebün şeftālüsin dā‘im” (s.177:20)

rīze rīze eyler: *Paramparça etmek.*

1. “Felek zırhını eyler rīze rīze” (s.7:30)

rubā‘ī: *Rubâî; kendine mahsus aruz vezni kalıpları ile yazılan, genellikle tasavvufî, felsefî fikirleri, dünya görüşünü özlü bir şekilde anlatan dört mısrâlık nazım şekli, dübeyt.*

1. “Rubā‘ī” (s.139:1)

rūḥānī: *Manevi.*

1. “Biri rūḥānī biri cismānī” (s.81:14)
2. “Ol ki rūḥānī la‘l-i rümmānī” (s.81:16)

ruḫ-ı dildār: *Sevgilinin yüzü.*

1. “Gördügümce ‘anber-i zülfin ruḫ-ı dildārda” (s.28:8)

rūḥ-ı ḳudsī: *Kutsal ruh.*

1. “İşidüp rūḥ-ı ḳudsī didi tārīḫ” (s.162:15)

rūḥ-ı muṣavver: *Hayal edilen ruh*

1. “Cānı kim añlaya ol rūḥ-ı muṣavver yirine” (s.177:9)

rūḥ-ı revān: *Temiz ruh*

1. “Zülf-i miskīni ‘iẕārında perīşān olıcaḳ” (s.120:22)

rūḥ-ı sānī: *İkinci ruh.*

1. “Şarāba rūḥ-ı sānīdür diyenler ḥikmet ehlidür” (s.103:5)

ruḫ-ı yār: *Sevgilinin yanağı.*

1. “Şol ṭurra-i miskīn ki ruḫ-ı yāre ṭayandı” (s.129:18)

ruḫ: *yanağı.*

1. “İy ṣaçı ẕulmet ruḫı ānestü nār” (s.135:1)
2. “Ruḫı üstinde zülfinden ṣabā gibi olurken bū” (s.87:20)
3. “Düşdi göñlüm yine bir ruḫları berg-i semene” (s.185:17)
4. “Ruḫlarında yüzinüñ gülleri durmaz açılur” (s.57:1)
5. “Ruḫlaruñ şevḳı nola sīnemde eylerse vaṭan” (s.87:23)

6. “Gül ruḫuñ şevḳı ile lāle şehīd oldı meger” (s.115:16)
7. “Sünbül ṣaçuñ u lāle ruḫuñ yādına çeşmüm” (s.122:7)

rûh-perver: *Ruha kuvvet verici, ruh besleyici.*

1. “...bu silkde münselik olup bu zümreden ma‘dūd olan yārān-ı bā-ṣafā ve dīstān-ı pür-vefā bezm-i feṣāḥatde cām-ı sürūr ile rūḥ-perver ve...” (s.160:19)

ruḫsār-ı dil-ārā ol-: *Gönül süsleyen yanaklı sevgili olmak.*

1. “Bu ne ruḫsār-ı dil-ārā olur iy sulṭān-ı ḥüsn” (s.153:8)

Rūḥu’llāh: *Hz. İsa.*

1. “Meger rūḥu’llāh olmışdur enīsi” (s.6:23)

Rūm: *Anadolu.*

1. “Rūm ilindendür Silsile-i ṭarīḳatda Ḥaydarīdür.” (s.164:4)
2. “K’açdı Rūm içre ‘adl dervāze” (s.70:3)
3. “Rūm ilinde Ferecik-nām ḳaṣabadandur.” (s.130:3)
4. “Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm şā‘irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür.” (s.152:27)
5. “Bu ḥayṣiyyet ile Rūm şā‘irlerinden ‘add olup iştihār bulmaġın bu teẕkireye ḳayd olındı.” (s.152:29)
6. “Ki Rūma gelmiş ol ḳara çerīdür” (s.87:2)
7. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:23)
8. “...bunda Rūm’a geldükde raġbet ile müderris olup āḫir pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān zamānında ḳāżī-‘asker oldı.” (s.40:21)

Rūmī: *Anadolu.*

1. “Ve İskender-i Ẕü’l-ḳarneyn seyyāḥ-ı ‘ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür.” (s.12:4)
2. “Hemān-dem Rūmi üslūbına ḳoydı” (s.68:33)
3. “Düzetdi Rūmi aṭlasdan libāsın” (s.69:2)

Rūmī: *16. yüzyıl divan şairi olan Katip Davud'un mahlasıdır.*

1. “Rūmī taḫalluṣ ider.” (s.152:3)

Rūmī: *Anadolulu.*

1. “Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm şā‘irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür.” (s.152:26)
2. “Aṣlda Mevlānā-yı mezbūr Rūmīdür.” (s.86:11)

Rūmili:*Anadolu.*

1. “Rūmili diyārında medrese virilüp anda şuġlda iken fevt oldı.” (s.107:24)

Rūmili: *Rumeli, Balkanlar*

1. “Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına ‘ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı.” (s.48:27)
2. “Rūmili beglerbegisine ışmarlanan deftere ḫiẕmet iden küttāb ve ol āsitāneye ḳadīmden intisāb iden bendelerindendür.” (s.152:6)
3. “Rūmilinde Ergene köprisinde olan ḳaṣabadandur.” (s.152:3)
4. “Rūmilinden Manāstır-nām ḳasabadandur.” (s.150:2)
5. “Rūmilinden Manastır-nām ḳaṣabadandur ḳāḍī olmış ḫoşī kişidür.” (s.154:20)
6. “Rūmilindendür” (s.141:13)
7. “Rūmilindendür” (s.143:18)
8. “Rūmilindendür.” (s.156:5)
9. “Rūmilindendür.” (s.161:27)
10. “Rūmilindendür.” (s.142:9)
11. “Rūmilindendür.” (s.147:16)
12. “Babası merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında hem Rūmiline ve hem Anaṭolıya bir yirden ḳāżī-‘asker olmış idi.” (s.39:23)

rūşen eyle: *Aydınlatmak.*

1. “Sīneñi rūşen eyle yoḳluḳdan” (s.72:16)

rūşen ḳıl-: *aydınlatmak, ışıtmak*

1. “On sekiz biñ ‘ālemi rūşen ḳılur her pertevi” (s.67:1)

rūşen ol-: *Aşikar olmak, açığa çıkmak.*

1. “Ki saña rūşen ola her ne ki var” (s.72:17)

rūşen ü mübeyyend: *Aşikar ve belli.*

1. “Kendüsi ḥakīm ü fāżıl faṣīḥ ü kāmil anuñ faẕlı ve ma‘rifeti şu‘le-i āfitāb ve eşi‘‘a-i māhitāb gibi rūşen ü mübeyyendür.” (s.57:10)

rūşen: *Parlak*

1. “Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab‘ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi.” (s.40:8)
2. “Mihrüm ki oldı ‘āleme rūşen güneş gibi” (s.37:18)

rūşen: *Açık, anlaşılır bir şekilde.*

1. “...eş‘ārı mānend-i dürr-i meknūn elfāẕı rūşen ve edāsı müstaḥsen ḫoş-āyende bī-bedel naẕmı ġarrā ve ġazelleri güzel.” (s.74:12)

Rūşenī:*Özel ad. Dede Ömer Rûşenî (ö.982 /1486-87). 15. yüzyıl mutasavvıf divan şairi.*

1. “Rūşenī maḫlaṣ dimege daḫı bā‘īs oldur.” (s.81:19)
2. “Rūşenī diyār-ı ‘Aceme çıkup Şeyḫ Seyyid Yaḥyā ḫiẕmetine yitişüp anda müddet-i medīd ve...” (s.81:25)
3. “Velī Aydın ilinūn Rūşenīdür” (s.82:23)

rūy: *Güzel yüz.*

1. “Rūyını pāyına süre yalbara” (s.169:15)

rūy-ı zemīn: *dünya.*

1. “Pārsī dilde rūy-ı zemīn dirler.” (s.165:19)
2. “...mestāne na‘ralardan rūy-ı zemīni āşūb u belā ile māl-ā-māl iderlerdi.” (s.125:13)
3. “... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī‘at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i ‘ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miṣāl itmişlerdür.” (s.13:18)

rūz u şeb: *Gündüz ve gece.*

1. “İşiginde rūz u şeb çoḳ feṭḥ-i bābum var benüm” (s.66:29)
2. “Rūz u şebde çeker sebū didiler” (s.108:9)

rūze ṭut-: *Oruç tutmak.*

1. "Dil-i ġam ʻīd-i viṣālüñe ṭutarken rūze" (s.144:16)

rūzgār: *rüzgar, yel*

1. "Kīne-cūdur bu rūzgār ṣaḳın" (s.54:11)
2. "Deryā-dil ol cihānda ki bu rūzgārdur" (s.141:9)

rūzgār: *Devir, zaman.*

1. "Sulṭān Cem deryā yüzine revān olup ʻazm-i Frengistān idüp terk-i diyār itdükde bile gidüp rūzgārını geçürenlerdendür." (s.122:21)

rūzgār-dīde: *gün görmüş, tecrübeli*

1. "...mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri pīrlerden ve rūzgār-dīde kimesnelerden semāʻ ile tevātüre yitişüp taḥrīr ü taṣvīr oldı." (s.68:4)
2. "...rūzgār-dīde yüz on yaş yaşamış feżāyili vü ḫaṣāyili maʻlūm u mefhūmdur." (s.36:6)

rūzgār-ı baʻīd: *Uzak vakit.*

1. "...rūzgār-ı baʻīd ile riyāżet çeküp şeyḫüñ terbiyetlerine muḳārin olup āyīne-i ṭabiʻātı mücellā ve mir'āt-ı ḳalbi muṣaffā olup..." (s.81:26)

rūzgār-ı cemīl: *Güzel zaman.*

1. "...şeh-zādelerinüñ her biri Allāh tebāreke ve teʻālā ataları devletine lāyıḳ eyleyüp ʻömr-i ṭavīl ile rūzgār-ı cemīl müyesser ü muḳadder idivire."(23:26)

rūzgār-ı ġaddār: *Acımasız felek.*

1. "...bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne def-terlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfekk olmayup..." (s.5:13)

rūzgār-ı nā-hemvār: *Vakitsiz bir rüzgar.*

1. "...gelen donanmaya ḳarşu varınca rūzgār-ı nā-hemvār ḳuvvetiyle keferenüñ gemisi ḳalʻaya girdi." (s.48:24)
2. "...salṭanat bezmgāhında ʻıyş u ʻişret idüp otururken çarḫ-ı ġaddār ve rūzgār-ı nā-hemvār cām-ı Cem ṭolusın bunlara daḫı içürüp..." (s.23:17)

rūzgār-ı şerīf: *Yüce zaman, devir.*

1. "Ḥaḳ tebāreke ve ta'ālā pādişāh-ı şāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ rūzgār-ı şerīflerine meded ü yārī ve 'ömr-i laṭīflerine sāl ü māh-ı bī-'add ü kāmkārī müyesser idivire." (s.94:19-20)

rūz-ı rūşen: *Aydınlık gün, parlak gün.*

1. "Rūz-ı rūşenden nola envār olursa şāmumuz." (s.63:6)

rūzī:*Rızık, nasip.*

1. "İster iken ḥelālden rūzī" (s.70:18)
2. "Varın itdüm ḥarāmīlere rūzī" (s.70:19)

rūz-merre: *Her gün*

1. "Ġāyet-i feṣāḥat ü belāġatlarından rūz-merre söylenen her bir sözleri vezn olsa bir ḥarf artuḳ eksük bulınmaz." (s.11:18)
2. "...aḥkām-ı pādişahīden nişāncıya rūz-merre on beş biñ yigirmi biñ aḳçe ḥāṣıl olduġun i'lām itmişler." (s.29:13)

rü'yet-i dīdār: *Yüzünü görmek.*

1. "İrdi cān rü'yet-i dīdāruñla nev-rūze" (s.144:17)

rübā'ī: *Rubâî; kendine mahsus aruz vezni kalıpları ile yazılan, genellikle tasavvufî, felsefî fikirleri, dünya görüşünü özlü bir şekilde anlatan dört mısrâlık nazım şekli, dübeyt.*

1. "...Ve cümle-i eş'ārından bu rübā'ī anuñdur." (s.54:20)
   "Rübā'ī" (s.54:21)
2. "Ve bu rübā'ī ol kitābdandur." (s.103:2)
3. "Ḳaṣīde vü ġazel ve mesnevī vü rübā'ī ve ḳıṭ'a dimekle mütefennindür." (s.68:10)
4. "Rübā'ī" (s.103:4)

Rüstem beg: *İsfendiyaroğlu Kâsım Bey'in oğludur.*

1. "RÜSTEM BEG" (s.48:5)

Rüstem: *Şehname'de adı çok geçen İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı, Sam'ın torunu Zal'ın oğlu.*

1. "Binerse rezm içün Rüstem ṭutar ol" (s.7:18)

Rüstem-i destān: *Destan'ın Rüstem'i. (Şehname'nin meşhur kahramanlarından olan Zaloğlu Rüstem'e babası Zal'ın "Destan" lakabından dolayı "Rüstem-i Destan " denilmiştir)*

1. "... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī'at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i 'ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a'dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür." (s.13:16)
2. "...eş'ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā'at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı." (s.10:25)

rüsvā-yı cihān ol-: *Dünyaya rezil olmak*

1. "Rüsvā-yı cihān olmaġ içün şīşe-i 'ārı" (s.56:3)

rütbe: *Makam, paye*

1. "Egerçi her vech ile mertebeleri a'lā vü rütbeleri bālādur anlara şā'irliḳ pāyesin isnād itmek sūyı edebdür." (s.58:15)

rütbet ü rif'at: *Değer ve yücelik.*

1. "Kelām-ı mu'ciz-niẓām nüzūli ile anlara rütbet ü rif'at yitişüp..." (s.4:1)

rütbet: *Derece.*

1. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:23)

S

sa‘ādet: *Mutluluk, bahtiyarlık.*

1. “Sa‘ādet nūrı berḳ urur yüzinden” (s.6:25)
2. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde ağır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:20)
3. “Sa‘ādet baḫt u devletdür aña yār” (s.6:17)
4. “Sa‘ādet taḫtı üzre kām-rān ol” (s.187:21)
5. “Felek şaṭrancını ütdüñ sa‘ādet mülkini ṭutduñ” (s.74:5)
6. “Bu cem‘iyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri sa‘ādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i ‘ışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm.” (s.95:23)
7. “Ol daḫı pādişāhuñ incindügin duyup ḳaçup Sulṭān Selīm merḥūma varup anda ḫaylī ri‘āyet bulup sa‘ādetle bile gelüp...” (s.102:17)
8. “...merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye’de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradan sa‘ādetle taḫta cülūs itdüklerinde vezīr idindi.” (s.31:9).
9. “Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda’l-lahu ta‘ālā ilāāḫiri’d-devrān Baġdād cānibine sa‘ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Baġdādda fevt olup mezarı Baġdāddadur.” (s.138:4)
10. “Līk yoḳ başda bu sa‘ādetümüz” (s.142:18)

sa‘ādet bul-: *Mutlu olmak.*

1. “Bulam dirdüm sa‘ādet devletinde” (s.8:21)

sa‘ādet ol-: *Mutluluk, bahtiyarlık olmak.*

1. “Dildāruñ olur ben ḳulına cevri sa‘ādet” (s.116:15)

sa‘ādet-penāh: *Mutluluk sığınağı.*

1. “Ve Ḫorasān mīrzādelerinden sa‘ādet-penāh vilāyete bārgāh Emīr Devletşāh ki zīver-i dāniş ü fazīlet ile ārāste ve...” (s.4:24)

sā‘at: *Saat, zaman, an.*

1. “Niçe her sā‘at esrük ü bengī” (s.72:26)

Sa‘dī Çelebi: *Osmanlı Devleti'nin şeyhülislamlarındandır. (ö.1539)*

1. “Ve müftī Sa‘dī Çelebi mevtine daḫı tārīḫ bunı dimişdür.” (s.150:12)

Sa‘dī: *Şeyh Sadi-i Şirazi, Fars şâir ve İslam âlimi.*

1. “ ‘Işḳī yüz yir Sa‘dī otuz yir Fenāyīnüñ daḫı” (s.90:12)

Sa‘dī -i Sirozī: *Cem Sultan'ın şairlerindendir.*

1. “Sa‘dī-i Sirozī” (s.87:3)

sa‘īd ü şehīd: *Mübarek ve şehit.*

1. “Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘żı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:14)

sā‘id-i sīmīn: *Gümüşe benzeyen kol.*

1. “Ṭayanmış sā‘id-i sīmīnine destāra yaṣdanmış” (s.47:16)

sā‘id: *Kolun dirsekle ile bilek arasındaki kısmı.*

1. “Kim sā‘idini kimisi saḳın güzel didi” (s.109:5)

sa‘y it: *Çalışmak, çabalamak.*

1. “ ‘İlm-i ẕāhire sa‘y iderken ferāġat itdi.” (s.175:4)
2. “ ‘İlm-i ẕāhire sa‘y iderken ferāġat idüp şi‘re heves itdi.” (s.180:2)
3. “Ẓāhir ‘ulūma sa‘y idüp çoḳ ḳābiliyyeti ve ḫaylī ehliyyeti var.” (s.176:10)
4. ” ‘Ulūm -ı ẕāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:11)
5. “...yıllarla ‘ulūma sa‘y idüp müntehā dirilen kimesneler ‘ulūm-ı ‘Arabiy-ye ve fünūn-ı mübāḥeseden anuñla tekellüm itmekde ‘āciz ü ḳāṣırdur.” (s.168:5)
6. “Düriş sa‘y it k’ola taḥṣīl ḥāṣıl” (s.186:17)

sa'y-ı belīġ: *Çok çabalamak.*

1. "...devrān kāmilleri ḫamse tercümesine çoḳ sa'y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmişlerdür." (s.69:15)
2. "Ḫazīne yazıcıları ḫazīne cem'inde sa'y-ı belīġ göstereler." (s.128:29-30)
3. "Gelibolı ḳāḍísı olmış ẕāhir 'ulūma sa'y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmiş fāżıl u kāmil çoḳ fenne kūşiş itmiş." (s.161:15)
4. "...ol ṭarīḳde daḫı mehmā-emken sa'y-i belīġ ve cehd-i bī -dirīġ idüp sülūklerinde niçe ma'ārif u fażāyil ve envā'-ı fevāyid ü ḥaṣāyil kesb itmiş..." (s.54:29)

sa'y-ı medīd-i bī-'add ü mütevātir: *Uzun süren çalışmaları dilden dile (dolaşan).*

1. " 'Ulūm-ı ẕāhirīde cidd ü cehd-i bī-ḥadd ü vāfir ve sa'y-ı medīd-i bī-'add ü mütevātir idüp kendüsi belīġ ü faṣīḥ ve..." (s.80:12)

sā'ir: *Başka, gayrı.*

1. "Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem' olup ẕikr olan selātīn-i 'adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā'ir 'azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı" (s.12:20)

Şabā: *Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı.*

1. "Ḫaberi fürḳat-ı gülden ki peyām itdi ṣabā" (s.119:12)
2. "Ben ḳara ṭopraġ idüm cān virdi zülfüñden ṣabā" (s.26:20)
3. "Ṭaġlara düşmiş ṣabā yeler ḥarāmīler gibi" (s.92:5)
4. "Virmiş ṣabā benefşeye peyġām-ı zülf-i dost" (s.53:23).
5. "İy ṣabā ṭutduñ ise luṭf ile gülzār etegin" (s.116:3)
6. "Ruḫı üstinde zülfinden ṣabā gibi olurken bū" (s.87:20)

Şabāyī: *Asıl adı Hayreddîn'dir. Edirnelidir. Şairin doğum ve ölüm tarihleri ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. II. Bayezid dönemi şairlerindendir.*

1. "Ṣabāyī" (s.92:12)

sābıḳan: *Bundan önce, evvelce.*

1. "Ṣābıḳan vāḳi' olan mevālī-i 'iẕām ve ehālī-i kirām cem'iyyetinden ḳalmış baḳıyye-i selef ve aḥsen-i ḫalef sāl-ḫūrde vü..." (s.36:4)
2. "...kefere-i melā'in sābıkān ölen ba'żı Engürüs ḳralların tucdan taṣvīr itmişler." (s.165:8)

ṣabr eyle-: *Sabretmek, tahammül etmek.*

1. " 'Işḳdan perhīz idem ṣabr eyleyem dirdüm velī" (s.151:12)

ṣabr u ḳarār ol-: *Huzurlu olmak.*

1. "Ya ben bīçāre vü üftādede ṣabr u ḳarār olsa" (s.155:3)

ṣabr: *Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç.*

1. "Senüñ ḥüsnüñ benüm 'ışḳum senüñ cevrüñ benüm ṣabrum" (s.159:16)
2. "Ṣabrumı yaġmaya virdi bir büt-i ra'nā yine" (s.151:13)

ṣaç saḳal aġ olı-: *Yaşlanmak.*

1. mānend-i nīlūfer-i ḫaḍrā ṣararup ṣaç saḳal aġ olı başladukda bu bendenüñ kühūlet eyyāmı ve..." (s.188:9)

ṣaç-: *Dağıtmak, saçmak.*

1. "Varını gül şol ḳadar yoluñda dökdi ṣaçdı kim" (s.153:17)

ṣaç:*Baş derisini kaplayan kıllar, saç.*

1. "İy ṣaçı ẕulmet ruḫı ānestü nār" (s.135:1)
2. "Bir ṣaçı Leylā ḳaşı yā kirpigi oḳ nā-gehān" (s.51:3)
3. "Ṣaçların uzatdı sünbüller de cāmīler gibi" (s.92:9)
4. "Sünbül ṣaçuñ u lāle ruḫuñ yādına çeşmüm" (s.122:7)
5. "Ṣaçuñ miski ile 'anber ḳarışmış" (s.50:5)
6. "Ger ṣorarsañ günümi sensüz ṣaçuñ gibi ḳara" (s.35:10)
7. "Bir rīḫte ile miski virdi ṣaçuñ mezada" (s.178:10)
8. "Gün mi vardur kim ṣaçuñ göñlüm perīşān eylemez" (s.50:18)
9. "Leylī ṣaçuñuñ sünbül sevdā-zede mecnūnıdur" (s.170:22)

ṣad hezārān: *Yüz binlerce.*

1. “Ṣad hezārān āferīn ol ṣūretüñ naḳḳāşına” (s.45:15)

ṣadā vir-: *Ses vermek.*

1. “Her kim ki nālemi işidüp bir ṣadā vire” (s.162:5)

ṣadā: *Ses.*

1. “Bülbül ṣadāsı gibi şi‘r-i Sehī güzeldür” (s.33:19)

sāde-dil: *Temiz kalp.*

1. “Türkī eş‘ārı ziyāde ve kendüsi ṣāfī vü sāde-dil açuḳ meşreb ṣāḥib-dīvān kimesnedür.” (s.86:12)

ṣadā-yı ḥazīn it-: *Hazin bir ses çıkarmak, yapmak.*

1. “Degdi kiriş itdi ṣadā-yı ḥazīn” (s.97:25)

ṣadāḳat: : *Doğruluk.*

1. “Ṣuleḥāya vü ‘ulemāya ve sāyir fuḳarāya her zamānda ṣadāḳati vü iḥsānı bī-dirīġ idi.” (s.32:4)

ṣadāḳat-i pādişāhī: *Padişah sadakati.*

1. “...iḥsān-ı ḫāṣlarına müsteḥaḳ olup ṣadāḳat-i pādişāhīden ve ‘āṭıfet-i şāhenşāhīden behremend ü muġtenem olurdı.” (s.84:25)

Ṣadāret ṣadrı: *Sadrazamlık makamı.*

1. “Ṣadāret ṣadrına ṣudūr itdükde küllī bid‘atleri ref‘ itdi.” (s.34:21, s.:35:1)

ṣadef: *Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuklarının iç tarafında teşekkül eden ve süslemelerde, süs eşyalarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde.*

1. “Dür daḫı olsa göz yaşın alma ṣadef gibi”(s.163:12)
2. “...ḳufl-güşā-yı ḫazīne-i nā-mütenāhī ‘ışḳ deryāsı ṣadefinüñ dürr-i yektāsı ve ma‘rifet kevkebinüñ mihr-i münīr-i cihān-ārāsı...” (s.139:19)
3. “...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at

rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı." (s.10:23)

<u>ṣadef-i gevhervār:</u> *Cevher gibi sedef.*

1. "...fikr-i 'amīḳ ile baḥr-ı zeḫḫār ve ẕihn-i pāk ile ṣadef-i gevhervār deryā-dil 'āḳil ü fāżıl kişilerdür." (s.24:10)

<u>sāde-rū:</u> *Sade görünümlü (görünüşte sade, yalın).*

1. "...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb' elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi." (s.60:8-9)

<u>ṣādır:</u> *Ortaya çıkan.*

1. "...ṭab'-ı laṭīf ve ẕihn-i şerīflerinde ṣādır ve lāyiḥ olan eş'ār-ı dil-peẕīr ve..." (s.52:26)

<u>sādır ol-:</u> *Ortaya çıkmak, meydana gelmek, zuhur etmek.*

1. "anlardan ṣādır olan ġarrā maṭla'lar ve zībā ġazeller ve ra'nā ebyāt yazılup teẕkire olmaḳ lābüd u lāzım olmaġın tesvīd olundı." (s.13:23)
2. "Ve bu ebyāt daḫı anlaruñ ẕāt-ı münīflerinden ṣādır olan eş'ārındandur." (s.42:20)
3. "Ve bu maṭla' anuñ zāde-i ṭab'ından ṣādır olan eş'ārındandur." (s.41:1).
4. "Ve bu beyt anuñ elfāẕ-ı dürer-bārından ṣādır olan eş'ārındandur." (s.40:11)
5. "Monlā Luṭfīden ṣādır olan redīf ḳaṣīdesine cevāb diyüp Monlā Luṭfīye ẕemm ṭarīḳi ile ẕeyl-i ḳaṣīdede bu beyti dimiş." (s.54:17)
6. "Pādişāh-ı ẓıllu'llāh ḥażretlerinüñ divān-ı 'āli-şānında ṣādır olan aḥkām-ı fermān-ı ḳażā-cereyān ne ise cümle anlaruñ emrine müfevveżdür." (s.46:12)
7. "Fiġānīnüñ kendü zāde-i tab'ından sādır olan bu bir iki maṭla' anuñdur." (s.165:20)
8. "Ve bu murabba' maṭla' anuñ kendü ḳarīḥasından ṣādır olan eş'ārındandur ki ẕikr olınur." (s.154:14)
9. "Bu faḳīrden daḫı ṣādır olan cevāb bu maṭla'dur." (s.98:24)
10. "Esnā-yı muḥāverede ṣādır olan güftār ve ḥīn-ı mülāṭefede vārid olan eş'ārdan biri bu ḳıt'adur." (s.96:2)
11. "esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş'ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş'ārı

meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup" (s.9:15)

12. "...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā'ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab'larından ṣādır olan nāzük maṭla'lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba'zı ebyāt u maḳṭa' yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta'yīn olundı." (s.9:25)
13. "Bi'ż-żarūrī 'ışḳ āteşin eş'ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün anlardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş'ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra'nādur yazup dīvān itmişlerdür." (s.20:4)
14. "Ve fevtine bu faḳīrden işbu tārīḫ ṣādır oldı ki taḥrīr olup ẕikr olınur." (s.96:14)
15. "Bu faḳīrden bir ġazel ṣādır oldı." (s.33:17)

ṣāf eyle-: *Temizlemek.*

1. "Ṣıfīye söyleñ ḥasedden sīnesin ṣāf eylesin" (s.125:1)

ṣāf: *Temiz, saf.*

1. "Ḫaylī eş'āra mālik ehl-i meẕāḳ meşrebi ṣāf ve 'inde'l-inṣāf eş'ārı güzel ammā..." (s.34:5)

ṣafā: *Gönül huzuru, mutluluğu.*

1. "Ṣafā durur bañа çün her cefāsı cānānuñ" (s.173:11)
2. "Nicesin ḫoş mısın ṣafāca mısın" (s.181:19)

ṣafā-baḫş: *Mutluluk veren.*

1. "Muṣāḥabeti ṣafā-baḫş ve kelimātı revān u dil-keş leṭāfet-i ṭāb'ı bī-nihāye ve nezāket-i suḫanı bī-ġāye idi." (s.64:21)

ṣafāya iriş-: *Huzur bulmak, mutlu olmak.*

1. "Ḳucup anı irişmezse ṣafāya" (s.110:6)

ṣafā-yı ḫāṭır: *Gönül rahatlığı.*

1. "...fāriġü'l-bāl ferāġat üzerine ḫoş-ḥāl olup ṣafā-yı ḫāṭır ile şi're teveccüh-i küllī itseler Ḫusrev-i Deḥlevī'nüñ eş'ārı ki bunca söz ile meşhūr-ı āfāk olmışdur." (s.20:9)
2. "...künc-i ḳanā'atda maḳām idinüp taṣavvufa māyil ḫaylī ṣafā-yı ḫāṭır ḥāṣıl itmişdür." (s.108:18)

3. "...bunlaruñ serīr ü taḫt-ı salṭanatı ve mülk ü 'asker ü şevketi ṣafā-yı ḫāṭır ile..." (s.23:22)

ṣafāyıḥ-ı nakş u nigār: *Güzel ve süslü levhalar.*

1. "Bu sebeble her zamānda ṣaḥāyif-i rūzgār ve ṣafāyıḥ-ı nakş u nigārda bunlaruñ nāmı meşhūr ve eş'ārı mezbūrdur." (s.4:16)

Ṣafāyī: *16. yüzyıl şairlerindendir.*

1. "Ṣafāyī" (s.91:15)
2. "İy Ṣafāyī çār-yārı sev Muḥammed 'ışḳına" (s.92:10)

ṣafḥa-i bāġ: *Bahçe.*

1. "Ṣafḥa-i bāġa ṣu cedvel çekdi reyḥān yazdı ḫaṭ" (s.112:5)

ṣafḥa-i cebhe: *Bir şeyin görünen, göz önünde olan kısmı.*

1. "Ṣarrāfān-ı ma'ādin-i īcād u ibdā' ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā' ḥużūr-ı mevfūrü'l-ḥubūrlarından müterecci' ve mütevaḳḳi' oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i'tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma'ḳūl çekmeyüp mehmā emken 'uyūbın ẕeyl-i şefā'atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın 'ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula." (s.10:5)

ṣafḥa-i dīvār: *Duvarın yüzü.*

1. "Āh şāhum yazdı gitdi ṣafḥa-i dīvārına" (s.97:17)

ṣafḥa-i gül-berg: *Gül yaprağının her bir yüzü.*

1. " 'Ārıżuñ ṣafḥa-i gül-berg ḫaṭuñ reyḥāndur" (s.170:19)

ṣafḥa-i ruḫsār: *Yanağın yüzeyi.*

1. "Semen-sā kākülüñ kim ṣafḥa-i ruḫsāra yaṣdanmış" (s.47:11)

Sāfī Ḳāsım Paşa: *Cezeri Kasım Paşa, Sultan Bayezid'in veziridir. Safi ise şiirlerinde kullandığı mahlastır.*

1. "Sāfī Ḳāsım Paşa ki merḥūm Sulṭān Bāyezīde vezīr olmışdur anuñ ḫidmetinde taḥṣīl-i 'ilm ü ma'rifet ve kesb-i faẓl u feṣāhat ü belāġat itmişdür."(s.28:22)

Ṣāfī: *(ö.1485-86) II.Murad'ın sohbet arkadaşlarındandır.*

1. "Ṣāfī" (s.77:1)

Şāfī:*Kasım Paşa'nın kullandığı mahlastır.*

1. "İnanma zülfinüñ 'ahdine Ṣāfī" (s.32:1)
2. "Ṣāfī taḫalluṣ itmişdür." (s.31:6)

şāfī:*(Ar.) Saf, duru, temiz, katıksız.*

1. "Türkī eş'ārı ziyāde ve kendüsi ṣāfī vü sāde-dil açuḳ meşreb ṣāḥib-dīvān kimesnedür." (s.86:12)
2. "İl öper ṣāfi elüñ biz der ü dīvār etegin" (s.116:6)

şāfī-dil: *Saf, temiz gönüllü (kimse).*

1. "...ṣāfī-dil pāk-nihād kendü ḥālinde eş'ārı ile mu'tād ḫoş-ṭab' eş'ārında ḫaylī leṭāfet ve naẓmında çoḳ ḥalāvet var." (s.65:22)

şağ ol-: *Yaşamak, hayat sürmek.*

1. "Ṣağ olan beglerin luṭf ile ṭoyla" (s.52:14)

sāġar: *Kadeh.*

1. "Lāle vü nergis ṭutar bezm-i çemende sāġarı" (s.181:9)

Sāġarī:*(ö.1523-24) Önceleri ipekçilik yaptığı için "Kazzâz Ali" sanıyla meşhur olmuştur. Âşık Çelebi, lakabının Sarı Asma olduğunu belirtir.*

1. "Pīr oldı Sāġarī ḳomaz elden piyāleyi" (s.125:16)
2. "Sāġarī" (s.125:3)

şaġlu şollu: *Her taraftan, her yönden.*

1. "...eṭrāf-ı meclis meḥābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler." (s.106:20)

şaḥāyif-i ḫāṭır-nişān: *Unutulmayan sayfalar.*

1. Elḥamdüli'llāh ki bu evrāḳ-ı perīşān ve bu ṣaḥāyif-i ḫāṭır-nişān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ve..." (s.188:17)

şaḥāyif-i kitāb-ı kirām: *Değerli kitapların sayfaları.*

1. "...evā'il-i dībācelerinde taḥsīn-i kelām ve ṣaḥāyif-i kitāb-ı kirāmlarında istişhād-ı belāġat ve istimdād-ı feṣāḥāt içün fuṣaḥā vü büleġā eş'ārın īrād iderler." (s.4:13-14)

şaḥāyif-i rūzgār: *Zamanın sayfalarında.*

1. "Bu sebeble her zamānda ṣaḥāyif-i rūzgār ve ṣafāyıḥ-ı naḳş u nigārda bunlaruñ nāmı meşhūr ve eş'ārı mezbūrdur." (s.4:15).
2. "...ṭab'ı müstaḳīm kimesneler ki saḥāyif-i rūzgārda ma'ānī ebkārlarına zīver-i naẕmdan zīb ü zīnet ve..." (s.161:3)

ṣahbā: *Şarap.*

1. "Bolmasun ol encümen kim anda ṣaḥbā bolmadı" (s.183:12)
2. "Bolmasun ṣaḥbā daġı ger bir dil-ārā bolmadı" (s.183:13)

Saḥbān: *Cahiliye döneminde doğdu. 94/712-713 yılında vefat etti. Hitabeti, fesahat ve belagatiyle meşhur oldu.*

1. "...feṣāḥat u belāġat maḥallinde Saḥbān ile Ferazdaḳve söz deminde Aresṭoyla Ebū 'Alī Sīnāya daḳ ṭutarlar." (s.139:10)

Saḥbān-ı sānī: *İkinci Sahban. (Sahban, Hem Câhiliye devrinde hem İslâmî dönemde hitabet, fesahat ve belâgatıyla meşhur olan sanatçıdır.)*

1. "Feṣāḥatda Saḥbān-ı sānī ve belāġatda Ḥażret-i Ḫaḳānī kendüsi idi." (s.56:11)

ṣaḥḥāf: *Eski kitap alıp satan kimse, kitapçı.*

1. "İstanbul bezzāzistānında oṭurur ṣaḥḥāf idi." (s.126:9)

ṣāḥib:*Herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan; herhangi bir niteliği olan kimse.*

1. "Ḫusrev ü Şīrīn ṣāḥibi Mevlānā Yūsuf Şeyḫīnüñ aḳrabāsındandur." (s.54:4)
2. "Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u 'Aẕrā-nām kitābları naẕm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür." (s.66:21)
3. "Ve ġarrā zībā vāfir eş'ār ṣāḥibidür." (s.111:17)
4. "Kelīle ve Dimne ve Ḫallakānī ṣāḥibleri ki her biri 'ilm ü ma'rifet ṭopın feṣāḥat u belāġat çevgānı ile meydān-ı beyānda evc-i faẓl u kemāl ve..." (s.46:23)

ṣāḥib -hüner: *Hüner sahibi.*

1. "Hüner ḳadrin bilür ṣāḥib – hünerdür" (s.187:1)

ṣāḥib -ma'rifet: *Hüner sahibi.*

1. "Ṣāḥib -ma'rifet kimesnedür." (s.144:14-15)

ṣāḥib-‘ayār: *Birşeyin ölçüsünü ve ayarını yapan kişi.*

1. “Mi‘yār-ı feṣāḥatde ṣāḥib-‘ayār suḫan-senc gevher-zā ve...” (s.95:11)
2. “...ṣāḥib-‘ayār gevher -senc ve eş‘ar-ı naẕmı mīzānda vezān nāḳıdān-sipenc olan ‘uşşāḳ -ı pür-eşvāḳ belā-zedeler ki...” (s.186:1)

ṣāḥib-cemāl: *Güzel yüzlü.*

1. “Ḳarışdıran Süleymānoġlı dimekle meşhūr ṣāḥib-cemāl nev-cevān iken merḥūm Sulṭān Bāyezīd ḥużūr-ı şerīfinde ḫiẕmet-i kihterī...” (s.119:17)

ṣāḥib-devlet: *Devlet sahibi olanlar, devlet adamı.*

1. “Ṣāḥib-devletler naẕarına müte‘allıḳ ol-maġla ḫaylī i‘tibār buldı.” (s.164:5)
2. “Ṣāḥib-devletlere ḫiẕmet itmekle tīmār yazılup Ḫādim ‘Alī Paşaya çoḳ ḫiẕmet itmişdür.” (s.142:10)
3. “Ol eclden mevālīden ba‘żı ittifāḳ idüp münāfıḳa ṣūreti ile ṣāḥib-devletlere ġamz eyleyüp küfr söyledi diyü şahādet itdiler.” (s.55:29)
4. “Ġāyet muṣāḥabeti laṭīf ve eş‘ārı güzel kendüsi ẕarīf ekser-i muṣāḥabeti ṣāhib-devletlülerledür.” (s.134:18)

ṣāḥib-dīvān: *Divan sahibi.*

1. “Eş‘ār-ı vāfire ve ḳasāyit-i mütekāsire ile mevṣūf ṣāḥib-dīvān ve mefḫar-ı aḳrān naẕmı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel kimesnedür.” (s.102:5)
2. “Ġazeliyyātı ziyāde ve kendüsi ṣāḥib-dīvān fenn-i bedī‘ u beyānda māhir kimesnedür.” (s.90:6)
3. “Türkī eş‘ārı ziyāde ve kendüsi ṣāfī vü sāde-dil açuḳ meşreb ṣāḥib-dīvān kimesnedür.” (s.86:11)
4. “Mesnevī vü ḳaṣāyid ve ġazeliyyāt dimekde māhir ve her nev‘ güftārı vü eş‘ārı vāfir ṣāḥib-dīvān.” (s.73:15)

ṣāḥib-faż̄ilet: *Fazilet sahibi.*

1. “Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ḳāżí-‘asker olmış ṣāḥib-faż̄ilet ve ehl-i himmet kimesnedür.” (s.43:3)
2. “Ḥilye-i faż̄l ile müzeyyen ve zīver-i ‘ilm ile mübeyyen ehl-i ma‘rifet ve ṣāḥib-faż̄ilet.” (s.112:13)
3. “Şerī‘at-şi‘ār ‘adālet-disār ṣāḥib-faż̄ilet ve nīḳ-ḫaşlet melek-sīret ve Yūsuf-ṣūret şecā‘at ü seḫāvet ile...” (s.34:12)
4. “Elfāẕı pāk ve kendüsi ḫūb-idrāk ṣāḥib-fāżilet ve kemāl eyesi pür-

ma‘rifet naẕmı laṭīf ü maṣnū‘ ve...” (s.74:29)

ṣāḥib-faż̧l: *Fazilet sahibi.*

1. “ ‘Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẕūrı ṣāḥib-faż̧l ‘azīz ‘ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş...” (s.61:13)
2. “Bir kimesneyi ki tevārīḫde Monlā İdrīs gibi ṣāḥib-faż̧l u ehl-i hüner Ḫusrev-i Rūm diyü ẕikr ider aña medḥ u ta‘rīf ve taḥsīn-i laṭīf ancaḳ olur artuġ olmaz.” (s.97:5)
3. “Ṣāḥib-faż̧l kişi idi.” (s.66:18)
4. “Ṣāḥib-faż̧l ḫoş-ṭab‘ kimesne idi.” (s.61:25)
5. “Ṣaḥib-faż̧l ḫayāl-engīz çoḳ eş‘ārı vāḳi‘ olmış ehl-i ma‘rifet nāzük-mizāc fāżıl kişi idi.” (s105:21)
6. “Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma‘rifet faż̧ıl netāyic-i ṭab‘ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi‘yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve...” (s.63:13)
7. “Ve kendüsi ehl-i ‘ilmden ṣāḥib-faż̧l kāmil ve fünūn-ı ma‘ārif ile müzeyyen fāżıl kimesne idi.” (s.113:4-5)
8. “Ṣāḥib-faż̧l niçe medreseye mutaṣarrıf olmış ehl-i ‘ilm arasında meşhūr u müte‘ārif olmış kimesnedür Müderris iken fevt oldı.” (s.100:12)
9. “Faż̧īlet ü ḥikmet bābında bī-naẕīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-faż̧l u ehl-i ma‘rifet fāżıl ve...” (s.56:9)

ṣāḥib-ḫamse: *Hamse sahibi.*

1. “Mihr-i sipihr-i dāniş māh-ı burc-ı bīniş ṣāḥib-ḫamse mesnevīye mütebbi‘ idi.” (s.50:1)

ṣāḥib-ḫānekāh: *Şeyh.*

1. “Soñradan taṣavvufa māyil olup ṣāḥib-ḫānekāh oldı.” (s.83:3)

ṣāḥib-ḫāneḳāh:*Hane sahibi.*

1. “...āḫir ‘ināyet-i Ṣubḫānī mu‘īn ve hidāyet-i Rabbānī ḳarīn düşüp ṣāḥib-ḫāneḳāh şeyḫ oldı.”(s.82:3)

ṣāḥib-ḫayr: *Hayır sahibi.*

1. “Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü ‘ülemā şi‘r ü inşāya ve ehl-i ma‘rifete māyil ‘adāletde ve seḫāvetde ‘adīmü’l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi.” (s.17:4)

2. " 'Osmānlu beglerinde bu deñlü ṣāḥib-ḫayr beg var idügi ma'lūm degüldür dirler." (s.32:5)

ṣāḥib-himmet: *Manevi güç sahibi.*

1. "...ehl-i faẕl ṣāḥib-himmet mekārim-i aḫlāḳ ve merāsim-i eşvāḳ ile muṭṭaṣıf emr-i Ḥaḳḳa ḳāyil munṣıf kimesnedür." (s.45:25)

ṣāḥib-hüner: *Hüner sahibi, maharetli.*

1. "Ṣāḥib-hüner ve hüner-perver vezīr idi" (s.27:19)
2. "El-ḥāṣıl ḫoş-ṭab' nāzüḳ ṣāḥib-hüner ve dürlü hünere raġbet ider hüner-perver ve muḥāvere ister." (s.15:16)

ṣāḥib-i ḫāneḳāh:*Bir tarikatın merkez durumundaki tekkesinin sahibi.*

1. "Ṣāḥib-i ḫāneḳāh şeyḫ oldı." (s.157:20)

ṣāḥib-i ṭabl u 'alem: *Bayrak ve davul sahibi.*

1. "...kimi defterdār u kimi nişāncı ve kimi ṣāḥib-i ṭabl u 'alem memleket begleri olup..." (s.24:13)

ṣāḥib-idrāk: *İdrak sahibi.*

1. "...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab' nāzük-mizāc 'ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür." (s.44:8)

ṣāḥib-kemāl: Fazilet, olgunluk sahibi kişi.

1. "Çoḳ ma'ārife mālik ṣāḥib-kemāl ve ehl-i maḳāl pādişāh-ı 'ālem-penāh sancaġın çekmiş kişidür." (s.50:24)
2. "Ġāyet derecede maldār ve nihāyet-i mertebede ṣāḥib-kemāl kimesne idi." (s.158:23)
3. "Çoḳ ma'ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su'āl zaḥmeti 'ārıż olmış ża'īf-mizāc ki-mesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi." (s.126:10)
4. " 'Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma'ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi'ri ġāyet ḫūb ṭarīḳ-i ma'ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş." (s.84:22)

ṣāḥib-ḳırān: *Her zaman muvaffak olan hükümdar.*

1. "Ṣāḥib-ḳırān 'ömri cihānda müdām ola" (s.10:10)

2. "Ṣāḥib-ḳırāna olsun çarḫ-ı berīn menzil" (s.95:2)

ṣāḥib-ḳırān-ı ser-firāz eylesün: *Koruyucuyu (Kanuni Sultan Süleyman) yüceltsin.*

1. "Ḥaḳ te'ālā eylesün ṣāḥib-ḳırānı ser-firāz" (s.24:2)

ṣāḥib-kisve: *Elbise sahibi. Bu kelime bir tarikata mensubiyeti anlatır.*

1. "Ṣāḥib-kisve dervīşdür." (s.79:25)

ṣāḥib-livā-yı kerāmet: *Keramet sancağının sahibi.*

1. "Ḫurşīd-tekvīn Süleymān-nigīn Yūsuf-ı Mıṣr-ḫilāfet ṣāḥib-livā-yı kerāmet pādişāh-ı ẕıllu'llāh ḥażret-i Sulṭān Süleymān Şāh." (s.11:1)

ṣāḥib-lutf: *Lütuf sahibi.*

1. "...'ilm ü faẓl ile müsellem ve kemāl ü ma'ārif ile mükerrem ṣāḥib-luṭf envā'-ı feżāyil ile..." (s.40:6)
2. "Anuñ luṭf-ı ṭab'ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma'ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi." (s.60:21)

ṣāḥib-ma'ārīfet: *Hüner sahibi.*

1. "Anda çoḳ ma'ārif ḫarc itmiş ṣāḥib-ma'ārīfet kimesnedür." (s.182:1)

ṣāḥib-ma'rifet: *Hüner sahibi.*

1. "Ṣāḥib-ma'rifet ve ehl-i mürüvvet kimesne idi." (s.49:9)
2. "Ve kendüsi ehl-i faẓl ṣāḥib-ma'rifet yigit olup eş'ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs diyār-ı 'Aceme çıḳup..." (s.83:13)
3. "Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mer-tebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma'rifet şā'ir idi." (s.48:18)
4. "Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā'ir-i ẕü'l-iḳtidār çoḳ ma'ārife mālik ve ṣāḥib-ma'rifet ve naẕm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş'ārı var." (s.104:12)
5. "...cevāhir bilmekde 'adīmü'l-misil ṣāḥib-ma'rifet cevheri māhir kimesne idi." (s.44:22)
6. "Ṭabīb-i fāżıl u ḥekīm-i kāmil 'ulūmı tertīb üzre görmiş eş'ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs çoḳ ma'ārif ẕabṭ eylemiş ṣāḥib-mā'rifet ve..." (s.128:19)
7. "Çoḳ ma'ārife mālik ṣāḥib-ma'rifet kimesnedür." (s.166:9)

8. "Ve kendüsi niçe zamān ḫızāne-i ʻāmīre kātiblerinden olup çok maʻārife mālik ṣāḥib-maʻrifet meẕāhib-i maʻārife sālikʻ ḫoş-ṭabʻ kişidür." (s.145:7)
9. "Ehl-i faż̧l ṣāḥib-maʻrifet ḳāʻide-i ʻilm ü ḥikmeti ḫūb bilür faṣīḥ ü belīġ ve her fenne tetebbuʻ itmiş..." (s.60:6-7)
10. "Eski ṣāḥib-maʻrifet kimesnedür." (s.134:1)
11. "Naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf laṭīfe-gūy ṣāḥib-maʻrifet ve ehl-i faż̧īlet suḫan-āferīn ve idrāk-metīn kimesnedür." (s.110:13)
12. "Ṣāḥīb-maʻrifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl ẕihni pāk ve ḫoş-ṭabʻ pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi." (s.48:7-8)
13. "Taḥṣīl-i ʻulūm ve tekmīl-i ruḳūm idüp ṣāḥib-maʻrifet ve ehl-i faż̧īlet olup..." (s.32:10)
14. "Şiʻre vü inşāya mütetebbiʻ ehl-i faż̧l ü ṣāḥib-maʻrifet kişi idi." (s.39:2-3)
15. "Ṣāḥib-maʻrifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i saʻādetde beytü'l-mālden akça taʻyīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler." (s.138:1)
16. "Fi'l-vāḳiʻ raʻnā naẕm itmiş ṣāḥib-maʻrifet ve kemāl ıssı ehl-i ḥaḳīkat kimesnedür." (s.78:14)

ṣāḥib-muḥāvere: *Muhavere sahibi.*

1. "Ṣāhib-muḥāvere olmaġıla bu aṣl küstāhlıġa cür'et ve bu deñlü laṭīfeye ḳudret gösterüp Sulṭān Meḥemmed ile muṣāḥib olmış idi." (s.55:24)

ṣāḥib-naẕar: *Görüş ve düşünceleri yerinde ve geçerli kişi.*

1. "Ki sulṭān-ı cihān ṣāḥib-naẕardur" (s.187:26)

ṣāḥib-ṣadr: *Makam sahibi.*

1. "Ẕū-fünūn-ı ʻālem maʻārifle mükemmel muḥterem ʻālī-ḳadr ü ṣāḥib-ṣadr kimesnedür." (s.58:14)

ṣāḥib-seccāde: *Seyr-i süluku tamamlayıp pîrin onayıyla şeyh olan kişi.*

1. "Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabbaʻlarından beşyüz nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var." (s.82:8)

ṣāḥib-ṣoḥbet: *Hoş sohbetli.*

1. “Anaṭolı vilāyetinden ehl-i ‘işret ve ṣāḥib-ṣoḥbet ḫoş-ṭab‘ naẕmı şekker-bār ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.156:22)

ṣāḥib-tertīb: *Düzenli.*

1. “...ziyāde ḫūb-nefes ehl-i Kelāmu’l-lāh ṣāḥib-tertīb ṣāliḥ ü ‘ābid ve zāhid kimesne idi.” (s.170:6-7)

ṣāḥib-vilāyet: *Ermiş, veli.*

1. “...niçe taṣarrufāt u iḫtirā‘āt idüp ḫaylī ma‘āni derc eylemiş vilāyeti ẕāhir olmış ṣāḥib-vilāyetdür.” (s.74:25)

ṣāḥib-ẕevḳ: *Zevk sahibi.*

1. “Anuñ eş‘ārın ṣāḥib-ẕevḳ olan ma‘lūm ve ehl-i ẕevḳ bi’t-tamām mefhūm idinür.” (s.108:25-26)

ṣaḥīfe-i dil: *Gönül sayfası.*

1. “...nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma‘nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bī-ḥasbi’ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş.” (s.5:15)

sāḥir ü fāḫir: *Büyülü ve ihtişamlı.*

1. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve ḳuvvet-i ẕihni ġāyetde faṣīḥ ṣā‘ir-i ḳādir ve söz renginde sāḥir ü fāḫirdür.” (s.96:22)

Ṣaḥn: *Sahn-ı Seman medresesi.*

1. ”...Ve Ṣaḥnda Monlā Luṭfī ile cem‘ olduḳlarında mā-beynlerinde bir miḳdār şeker-āb vāḳi‘ olup...” (s.54:14)

ṣaḥrā: *Çöl, susuz ve ıssız geniş arazi.*

1. “Güm eyler idi deşt ile ṣaḥrā ḫaberlerin” (s.172:4)
2. “Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lü’lü-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve...” (s.13:12)

ṣaḥrā-i kāfūrda: *Kafur çölü. (Kafur Çin'de yetişen Kafur ağacından üretilen ıtırlı madde.)*

1. “Anlaruñ ‘aẕamet ü ḥaşmetin ve faẓīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī‘ü’l-

beyān ü bedī‘ü’l-lisān mānend-i lū’lū-i menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese ‘ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i‘lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür.” (s.11:23)

sāḫt: *Güç.*

1. “Surh-ı serem igrake ḫūnem melāmet sāḫtem” (s.20:19)

sāḳ:*Baldır.*

1. “Kim sā‘idini kimisi sāḳın güzel didi” (s.109:5)

saḳf: *Tavan, çatı.*

1. “Ferşinüñ bünyādı āb u saḳfınuñ bünyādı bād” (s.120:11)

şaḳın: *"Yapma, yapmaktan çekin" anlamında, yapılması istenmeyen bir davranışa engel olmak için söylenen bir söz.*

1. “Yaḳma bināsını dil-i sūzānumuñ ṣaḳın” (s.42:3)
2. “Kīne-cūdur bu rūzgār ṣaḳın” (s.54:11)
3. “Bāġbāna sen hemīn bostānı ayruḳdan ṣaḳın” (s.93:3)

şaḳın-: Olabilecek şeyleri düşünerek kendini korumak için tedbirli olmak, tedbir almak.

1. “Tīr-i āhumdan ṣaḳın kim ḳāmetüm yay eyledüñ” (s.152:1)
2. “Ṣaḳın āhumdan iy nigār ṣaḳın” (s.54:10)
3. “Yaḳmasun dāmenin şerār ṣaḳın” (s.54:13
4. “İy göñül bu dünye key ġaddārdur andan ṣaḳın” (s.149:12)
5. “Ḥīlesi çoḳ mekri çoḳ ‘ayyārdur andan ṣaḳın” (s.149:13)
6. “Ḳavline aldanma key ‘ayyārdur andan ṣaḳın” (s.149:15)
7. “Şöyle ṣaḳınur o miskīn cān evidür ṣanasın” (s.101:11)
8. “Cānı andan ṣaḳınur ṣanma ṣaḳınur anı” (s.43:16)

sāḳī: *İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.*

1. “Gördi mestüm didi sāḳī begligüñ var gözüñ aç” (s.103:10)
2. “İşümi altun ider sāḳi gümiş peymāneler” (s.154:6)
3. “Sāḳī getür getür yine dünki şarābumı” (s.14:13)

4. "Sāḳī piyāle ṣun ki zamān bī-amān imiş" (s.49:16)
5. "Sāḳī bu devlet ile şeh-i heft-kişverüz" (s.184:14)
6. "Ḫalḳı bir bir yitürdüñ iy sāḳī" (s.142:19)

Sāḳī: *XV. yüzyıl şairlerindendir.*

1. "Sāḳī maḫlaş dimege daḫı bā'is oldur." (s.107:20)
2. "Sāḳī elden ayaġı hīç ḳomaz" (s.108:8)

saḳīfe: *Anlayış, kavrayış.*

1. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed ḥużūrında itdügi bu cins laṭīfelere ve bu nev' saḳīfelere nihāyet yoḳdur." (s.55:23)
2. "Ve eş'ārı içre derc olan saḳīfeleri iñen çoḳ." (s.110:16)
3. "Bunlaruñ birbiriyle olan laṭīfeleri çoḳ ve evṣāfa gelmez saḳīfelerine nihāyet yoḳ." (s.81:23)

sākin ol-: *Yatışmak, durulmak, rahat olmak.*

1. "Yüri var sākin ol iy dil vaṭan ṭut kūy-ı 'uzletde" (s.135:22)

sāḳiyā: "*Ey sâkî" anlamında ünlem.*

1. "Sāḳiyā mey vir ki bir gün lālezār elden gider" (s.16:10)

saḳla-: *(Bir şeyi) Kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak.*

1. "Tā ḥaşre dek bu cümlesini ṣaḳla yā İlāh" (s.13:9)
2. "Gör nenüñ gibi gün içün ṣaḳladı devrān beni" (s.98:14)
3. "Zülfi ṣaḳlar dīdeden ḫaṭṭ-ı leb-i cānānesin" (s.101:10)
4. "Ol zamānda ehl-i 'ilme şol derecede i'tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı." (s.15:7)
5. "Ṭāife-i küttāb ol teressüli yanlarında ṣaḳlarlar." (s.73:21)
6. "Ṣaḳlasın ẕāt-ı şerīfini ḫaṭardan ḫaşre dek" (s.24:3)

sāl ü māh-ı bī-'add ü kāmkārī: *Sayısız mutlu yıl ve aylar.*

1. "Ḥaḳ tebāreke ve ta'ālā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ rūzgār-ı şerīflerine meded ü yārī ve 'ömr-i laṭīflerine sāl ü māh-ı bī-'add ü

kāmkārī müyesser idivire." (s.94:20-21)

şal-:*Koyvermek, salıvermek.*

1. " 'Ālemlere āvāze şalayın mı ne dirsin" (s.55:35)
2. "Şaldı muḥīṭ-i ḥayrete mellāḥ emr-i kün" (s.141:6)

şalā vir-: *Sela verilmek. Bir kimsenin ölümünü, minareden salat okuyarak duyurmak; meydan okunmak. Korkulmadığı, çekinilmediği açıkça bildirilmek, kavga veya yarışmaya çağrılmak.*

1. "Eşk acıya göz ağlaya nāle şalā vire" (s.162:8)

şalāḥ: *Doğruluktan, dürüstlükten ayrılmama, dînin yasakladığı şeylerden kaçınma.*

1. " 'İlme meşġūl iken şalāḥa māyil olup zühd ü taḳvā silkine sülūk itdi." (s.64:18)
2. "Şalāḥa māyil ve rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl Malġara ḳāḍísı iken Allāh emrine varup mezārı Malġaradadur." (s.98:9)
3. "...nihāyet-i mertebede şalāḥa vü taṣavvufa māyil faṣīḥ ü belīġ kişi idi." (s.56:10)

şalāḥ-ı 'ilm: *İlmin doğru yolu.*

1. "Ṣalāḥiyyet-şi'ār ü fażīlet-disār 'ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı 'ilm ile mu'tād müselmānlar du'āsından istimdād iderler müstecābü'd-da've bir 'azīz idi." (s.64:19-20)

şalāḥ-ı nefs: *Nefis terbiyesi.*

1. "Eş'ārı 'ışḳ-āmīz ve ġazeliyyātı ḫayāl-engiz ṣalāḥ-ı nefs ile ma'rūf ve ḥüsn-i ḫulḳ ile mevṣūf ḥaccü'l-ḥarameyn ṣāliḥ ü mütedeyyin kimesnedür." (s.136:12)

salāḥ-ı nefs: *Nefis terbiyesi.*

1. "Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serī'ü'l-beyān taḥrīrinde 'āciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur." (s.41:9)

şalāḥiyyet: *Dini emirlere bağlılık.*

1. "...ahālī-i kirām derecesin bulmışken ṣalāḥiyyet cānibine meyl eyleyüp..." (s.52:29)

şalāḥiyyet-şi'ār:*İyilikle vasıflandırılmış. İyi kimse.*

1. "Ṣalāḥiyyet-şi'ār ü fażīlet-disār 'ābid ü zāhid ṣalāḥ-ı 'ilm ile mu'tād müselmānlar du'āsından istimdād

iderler müstecābü'd-da've bir 'azīz idi." (s.64:19)

ṣalavāt: *Dualar.*

1. "Elde tesbīḥ u 'aṣāsı ṣalavāt ile yürür" (s.33:4)

ṣalb eyle-: *Asılarak îdam edilmek, asılmak.*

1. "Āgāhı yoġ iken İbrāhīm Paşa İstanbulda ṭutdurup siyāset itdürüp ṣalb eylediler." (s.165:14)

sāl-ḫūrde: *Çok yaşlı*

1. " 'Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẕ eyleyüp ma'ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş'āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab' nāzük sāl-ḫurde kişi idi." (s.91:10)
2. "...anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve..." (s.9:8)
3. "Pīr olmış sāl-ḫurde kimesne idi." (s.118:7)
4. "Ṣābıḳan vāḳi' olan mevālī-i 'iẕām ve ehālī-i kirām cem'iyyetinden ḳalmış baḳıyye-i selef ve aḫsen-i ḫalef sāl-ḫūrde vü..." (s.36:5)

ṣal-: *- Salmak, göndermek.*

1. "Ṣalıpdur aña sāye dīn livāsı" (s.7:22)
2. "Cāna sevdālar ṣalup bu zülf-i ānber-sā yine" (s.151:10)

ṣal-:*Saldırmak, akın etmek.*

1. "Ḳılıcın ḳangı yaña ṣalsa ol şāh" (s.7:27)

ṣalın-:*Naz ve eda ile yürümek.*

1. "Sen ṣalın iller ile ben başayın baġruma ṭaş" (s.179:10)
2. Ṣalınan gülsitānda serv ü şimşād (s.3:10)
3. "Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-'iẕār meh-liḳālar medḥinde..." (s.10:17)
4. "Ṣalınup girdükçe bu zülf-i perīşān ḳoynına" (s.183:21)

ṣāliḥ ü 'ābid: *Salih ve takvalı.*

1. "...ziyāde ḫūb-nefes ehl-i Kelāmu'l-lāh ṣāḥib-tertīb ṣāliḥ ü 'ābid ve zāhid kimesne idi." (s.170:7)

ṣāliḥ ü mütedeyyin: *Salih ameller işlemiş ve dindar.*

1. "Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü 'ülemā şi'r ü inşāya ve ehl-i ma'rifete māyil 'adāletde ve seḫāvetde 'adīmü'l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi" (s.17:2)
2. "Eş'ārı 'ışḳ-āmīz ve ġazeliyyātı ḫayāl-engiz ṣalāḥ-ı nefs ile ma'rūf ve ḥüsn-i ḫulḳ ile mevṣūf ḥaccü'l-ḥarameyn ṣāliḥ ü mütedeyyin kimesnedür." (s.136:12)

sālik: *Bir tarikata giren.*

1. "Çoḳ ma'ārife mālik ve ṭarīḳ-i cüz'iyyāta sālik ḫaylī ḳaṣāyidi ve ġazeliyyātı var." (s.144:13)
2. " 'Ulūm -ı ẕāhire sa'y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik 'ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi." (s.66:12)

sālik:*Bir yola giren, bir yolda giden.*

1. "Ḫaylī eş'āra mālik ve ṭārīḳ-i Ḥaḳḳa sālik eş'ārı selīs ve ebyātı nefīs kimesnedür." (s.117:16).
2. "Ve kendüsi niçe zamān ḫızāne-i 'āmīre kātiblerinden olup çok ma'ārife mālik ṣāḥib-ma'rifet meẕāhib-i ma'ārife sālik' ḫoş-ṭab' kişidür." (s.145:8)

sālik ol-: *Bir yola girmek, bir yol tutup onu takip etmek.*

1. "...bu fenne sālik olana irşād ider kimesne idi." (s.118:10-11)

sālik ol-:*Bir tarikata dahil olup hidayet yolunu takip etmek.*

1. "Eş'ārı maṭbū' ve ebyātı maṣnū' iştihār-ı tāmm ve i'tibār-ı tamām bulup Şeyḫ Vefā raḥmetu'llāhi 'aleyh sülūkine sālik olmış dervīş kişidür." (s.140:2)
2. "Çoḳ eş'āra mālik ve ṭarīḳ-i ḥacca sālik olup Ka'be şerrefeha'llāh yolında fevt oldı." (s.144:3)
3. "Çoḳ ma'ārife mālik ve kendüsi sipāh-ı cengī ṭarīḳına sālik olup tīmāra mutaṣarrıf idi." (s.123:4)

salṭanat: *Hükümdarlık, sultanlık. Hakimiyet, güç.*

1. “cenge müteḥammil olmayup diyār-ı ‘Araba çıḳup gidüp varup Ka‘be şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat da‘vāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ...” (s.18:11)
2. “...salṭanat bezmgāhında ‘ıyş u ‘işret idüp otururken çarḫ-ı ġaddār ve rūzgār-ı nā-hemvār cām-ı Cem ṭolusın bunlara daḫı içürüp...” (s.23:16)
3. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi.” (s.17:16)

salṭanat: *Bolluk, zenginlik.*

1. “...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:23)
2. “Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lü’lü-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve...” (s.13:11)

salṭanat-ı dünye: *Dünya saltanatı.*

1. “Bu salṭanat-ı dünye içün bunca ṭaleb ne” (s.17:20)

ṣan-: *... olduğunu düşünmek, zannetmek.*

1. “Ṣan ḳıyāmetdür gelür bir ayaġ üzre biñ ayaġ” (s.112:9)
2. “Ṣanasın erġavāndur la‘l-i nābı” (s.50:7)
3. “Ṣanasın kim sebze-i nev-restedür gülzārda” (s.90:9)
4. “Geldi Mecnūna ṣanasın Leylī” (s.181:21)
5. “Şöyle ṣaḳınur o miskīn cān evidür ṣanasın” (s.101:11)
6. “Sañasın sūre-i Yūsuf cemālüñden bir āyetdür” (s.159:15)

şan: *Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek, zanneylemek.*

1. "Bir birine ḳarşu oynar ṣan iki cān-bāzdur" (s.158:1)

ṣan'at: *İş, meslek; ustalık, hüner.*

1. "Ṣan'atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz 'ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür." (s.156:13)
2. "Ṣan'atı cān-bāzlıḳdur." (s.157:8)
3. "Ṣan'atı cerrāḥlıḳdur." (s.158:5)
4. "Ḥadīdī maḫlaṣ dimege 'illet kendüsinüñ ṣan'atı temürcilik idi." (s.130:5)
5. "Ata ṣan'atına oġul vāris olduġı cihetden Du'āyī maḫlaṣ dimege bā'is oldur." (s.118:18)

ṣan'at-ı şi'r: *Şiir sanatı.*

1. "Ṣan'at-ı şi'r içre öte ucıdur devletsüzüñ" (s.114:22)

ṣan'at: *Duygu, tasavvur ve fikirleri etkili bir biçimde ve göze gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifade etme hususundaki yaratıcılık.*

1. "Ḫoş-ṭāb' selīḳī şā'ir ve kendü ṣan'atında māhirdür." (s.157:10)

ṣanāyi': *Sanatlar.*

1. "Ṣanāyi'den tecnīs ṣan'atın ḳullanur." (s.88:8)

ṣanāyi'-i eş'ār: *Şiir sanatı.*

1. "Ṣanāyi'-i eş'ārda ve bedāyi'-i güftārda bī-mānend ḫaylīḫāṣṣa ma'ānīye mālik pür-derd kimesnedür." (s.84:4)

ṣanāyi'-i şi'r: *Şiir sanatı.*

1. "Faṣīḥ ü belīġ şā'ir ve ṣanāyi'-i şi'rde māhir Sulṭān Cem şā'irlerindendür." (s.87:5)
2. " 'Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi'-i şi'rde māhir ve üslūb-ı naẓma ḳādir ḳāḍí olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẓmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür." (s.111:13).
3. "Eş'ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde üslūb-ı ġazelde māhir ve ṣanāyi'-i şi're ḳādir kimesnedür." (s.79:17)

san-:*Sanmak, düşünmek, zannetmek.*

1. “Ṣanduñ ki bahār oldı ḫazān eyledüñ iy díst” (s.42:22)
2. “Cānı andan ṣaḳınur ṣanma ṣaḳınur anı” (s.43:16)
3. “Kilīsāda ṣanem ṣanma büt-i meh-pāreler şeklin” (s.47:11)
4. “Āhumla ṣanma diñlene şem‘-i maḥabbetüñ” (s.42:2)
5. “Ṣanma bülbül naġmesi iy gül-‘iẕār egler beni” (s.144:5)
6. “Ḫaṭṭ-ı nev-reste ṣanma ol gül-i ra‘nā ‘iẕārında” (s.169:23)
7. “Aramuzda olan hicrān efendi ṣanma bendendür” (s.161:20)
8. “Merḳadi ṭaşına Mecnūnuñ ‘alāmet ṣanmañuz” (s.45:16)
9. “Āsitānuñda ne bilsün beni ādem ṣanur il” (s.65:15)
10. “Mūy ṣanur ki dolaşmış ola pīrāhenüme” (s.98:21)
11. “Ṣanur devr-i zamānıdur daḫı Maḥmūd Paşanuñ” (s.99:14)
12. “Ṣanuram uġradum yatur gence” (s.142:6)
13. “Mār-ı müşk-efşān yatupdur ṣanuram gülzārda” (s.28:9)
14. “Ḳaplamışdur ṣanuram āb-ı ḥayātı ẕulumāt” (s.182:10)
15. “Dāmen-i gül mi ṣanursın açasın yār etegin” (s.116:4)

sancak:*Bayrak.*

1. “Pādişāh sancaġın çeker aġır dirlüklü beg idi.” (s.49:26)
2. “Çözüp ṣancaḳ ġazā idinse sevdā” (s.7:23)
3. “Sancaḳbegleri daḫı ol sancaḳda olalar ve sipāḥīler maḥbūb ḫiẕmetkārlar arḳasında ḫoş geçeler.” (s.128:27)

sancak: *Osmanlı mülkî teşkîlâtında vilâyet ile kazâ arasında yer alan ve bir mutasarrıf tarafından yönetilen idârî bölüm, livâ.*

1. “Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mertebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma‘rifet ṣā‘ir idi.” (s.48:18)
2. “Sulṭān Bāyezīd zamānında İstanbul ṣubaşısı olup ṣoñra sancaġa çıḳmışdur.” (s.49:8)
3. “Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda

itdügi ġazāları naẕm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi." (s.92:18

4. "Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri'āyetler ve ziyāde 'ināyetler eyleyüp Burusa sancağında iken fevt olup Allāh emrine vardı" (s.26:7)
5. "Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri'āyetler ve ziyāde 'ināyetler eyleyüp Burusa sancağında iken fevt olup Allāh emrine vardı" (s.26:9)
6. "Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretleri sancaḳ virmişdi." (s.50:15)
7. "Sa'ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde ağır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu' itmiş kişi idi." (s.51:21)

sancağın çek-: *Ele geçirmek, galip olup bağımsız olmak.*

1. "Çoḳ ma'ārife mālik ṣāḥib-kemāl ve ehl-i maḳāl pādişāh-ı 'ālem-penāh sancağın çekmiş kişidür." (s.50:24)

sancaḳ ḳaldur-: *Bir amaç uğruna savaşmak üzere bir araya gelme çağrısında bulunmak, o yolda savaşmak.*

1. "Ġazā itmeklige ḳaldursa sancaḳ" (s.7:25)

Sancaḳbegi: *Osmanlı mülkî teşkîlâtında bir sancağı yöneten sorumlu kimse, mutasarrıf.*

1. "Sancaḳbegleri daḫı ol sancaḳda olalar ve sipāḥīler maḥbūb ḫiẕmetkārlar arḳasında ḫoş geçeler." (s.128:27)

ṣanem: *Put.*

1. "Kilīsāda ṣanem ṣanma büt-i meh-pāreler şeklin" (s.47:11)

ṣanem:*Güzel, sevgili.*

1. "Biñ cefā görsem iy ṣanem senden" (s.60:2)
2. "Zülfin gidermiş ol ṣanem kāfirliğin ḳomaz henūz" (s.25:24)
3. "Ḳanda ḳandum iy ṣanem cüllāb-ı la'lüñ ḳandına" (s.122:17)
4. "İy āfeti dehrüñ ṣanemi devr-i zamānuñ" (s.11:4)

ṣanemā: *Ey put gibi güzel.*

1. "Dilemezseñ ṣanemā tīrüñi gönder yirine" (s.177:11)
2. "Beni 'ışḳuñ ṣanemā eyledi 'ālemlere fāş" (s.179:8)

ṣāni': *Yaratılmış.*

1. Yüzüñdür āyet-i raḥmet özüñdür maẕhar-ı ḳudret
2. Ne ḳudret ḳudret-i ṣāni' ne ṣāni' ṣāni'-i ekber

ṣāni'-i ekber:*Büyük yaratıcı.*

1. "Ne ḳudret ḳudret-i ṣāni' ne ṣāni' ṣāni'-i ekber" (s.74:2)

ṣanki: *Adeta, gibi, tıpkı.*

1. " 'Anberīnedür ki girmiş ṣanki cānān ḳoynına" (s.183:22)
2. "Ḥükm ider 'āṣıḳına ṣanki berāt ile yürür" (s.33:6)

ṣar-: *Sarmak, dolamak.*

1. "Kim dıraḫta ṣaruban gezdürdiler bāzārda"(s.28:13)

ṣara: *Olmak, meydana gelmek.*

1. "Sara Abdulaziz katibeha" (s.62:20)

ṣarar-: *Rengi sarıya dönmek.*

1. "Ṣararmış bir ḳurı berg-i ḫazānem" (s.39:18)
2. "Bir 'āṣıḳ çehresidür ol ṣararmış" (s.3:13)
3. "...mānend-i nīlūfer-i ḫaḍrā ṣararup ṣaç saḳal aġ olı başladukda bu bendenüñ kühūlet eyyāmı ve..." (s.188:10)

sarāy: *Hükümdar ve ailesinin yaşadığı görkemli mekan.*

1. "Sarāyı ḳadrine bir şemsedür gün" (s.6:18)

Sarāy-ı 'Āmire: *Manisa Sarayı.*

1. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd zamānında Sarāy-ı 'Āmire ye ḫᵛāce olup ol evānda anda olan oġlanlara ta'līm iderdi." (s.118:6)

sarāy-ı ġurūr: *Gurur sarayı.*

1. "...ḫiẕmet-i mülāzemet-i pādişāh ile 'ömri āḫire yitişüp sarāy-ı ġurūrdan baḳā-yı sürūra rıḥlet itdi." (s.76:8)

sarāy-ı sürūr-ı pür-belā: *Bela sevincinin sarayı.*

1. "...sarāy-ı sürūr-ı pür-belādan ʻālem-i ʻuluvv-i āsümāna pervāz gösterüp ṭāvūs-ı ḳudsī-i cināna hem-rāz olup..." (s.94:15)

şarf it-: *Harcamak.*

1. "Ve Tevārīḫ-i Āl-i ʻOsmānı inşā idüp mübālaġa maʻārif ṣarf itmiş pehlevān münşīdür." (s.101:15)

şarf ol-: *Harcanmak, kullanılmak.*

1. "Gerek birisine ṣarf ola mā-hüve'l-maḳdūr" (s.65:5)
2. "...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı ʻömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki..." (s.95:9)

Şarı Memi: *Şair Haki'nin lakabıdır.*

1. "Ehl-i ʻilm arasında Ṣarı Memi dimekle meşhūr u meẕkūrdur." (s.137:3)

şarrāfān-ı maʻādin-i īcād u ibdā': *Yeni bir eser ortaya koyan ve yeni madenler keşfeden sarraf*

1. "Ṣarrāfān-ı maʻādin-i īcād u ibdā' ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirāʻ ḥużūr-ı mevfūrü'l-ḥubūrlarından müterecciʻ ve mütevaḳḳiʻ oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i iʻtirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-maʻḳūl çekmeyüp mehmā emken ʻuyūbın ẕeyl-i şefāʻatleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ʻayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula." (s.10:4)

şarş-: *Sallanmak, sarsılmak.*

1. "Yürimek istedükçe yiri ṣarsar" (s.8:1)
2. "Raḳṣ urur raḳḳāṣ çardaḳ ṣarṣılur" (s.14:10)

Şaruca Kemāl: *Fatih devri şairlerinden olan Kemal'in herkesçe bilinen lakabıdır.*

1. "Ṣaruca Kemāl dimekle maʻrūfdur." (s.99:5)

Şaruḫān: *Manisa merkezli Osmanlı sancağı.*

1. "Ṣaruḫan vilāyetinde Aḳḥiṣār-nām ḳaṣabadandur." (s.144:21)
2. "Aṣlda vilāyet-i Anaṭolıda Ṣaruḫan vilāyetindendür." (s.135:14)

şat-: *Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak.*

1. “Ve arpacılar muḥtesib oġlanınuñ aġzı ölçüsin alalar ki alduġumuz kile ile ṣatarız dimege mecāl bulalar.” (s.129:4)
2. “Ve bāzārcılarda alma ve ṣatma çoġ ola.” (s.129:1)
3. “...mescidini ṣatup Ka‘be-i şerīfe şerrefeha’llāh cānibine gidüp ḥāliyā Mekke ḳurbında Dikke-nām ḳaṣabada olur.” (s.109:23)

ṣat-:*(Manevi değer taşıyan bir şey veya kimseyi) Menfaat karşılığında feda etmek, (o şey veya kimseye) ihanet etmek.*

1. “Cenneti dīdāra ṣatdı ‘ışḳ ola dīdārına” (s.97:14)

ṣāṭḥ-ı imżā: *(bu) imzanın üzeri, üstü.*

1. “Sathı imda bir kavli adul” (s.53:13)

ṣaṭır: *Yazı sırası, dizisi.*

1. “Her ṣaṭırı baḥr bolup mevc atar” (s.169:8)
2. “Her ṣatırı baḥra irür cūş ider” (s.169:12)

ṣaṭranc:*Satranç oyunu.*

1. “Felek saṭrancını ütdüñ sa‘ādet mülkini ṭutduñ” (s.74:5)

ṣaṭranç-ı devlet: *Devlet satrancı.*

1. “Ber bisāṭ-ı mülk çün saṭranç-ı devlet yā ḫatem” (s.21:3)

ṣatun al-: *Para karşılığı almak.*

1. “Başuma yine ṣatun alayın mı ne dirsin” (s.56:2)

savaş it-: *Savaşmak.*

1. “Dervīşe nefs ile savaş itmek ġazā yiter” (s.66:7)

ṣavt: *Ses, sedâ.*

1. “Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi.” (s.137:22)

ṣay-: *Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak.*

1. “Ḥisāba ṣaymaz anı ehl-i defter” (s.113:20)

sayd eyle-: *Avlanmak.*

1. "Ḳılur sī-murġı ṣayd eylerse pervāz" (s.7:16)

sāye: *Gölge.*

1. "Ṣalıpdur aña sāye dīn livāsı" (s.7:22)

sāyebān-ı ebr: *Buluttan gölgelik.*

1. "Her nefesde sāyebān-ı ebr olur āhum saña" (s.41:16)

sāye-i perverdigār: *Allahın gölgesi*.

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı 'āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem'iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu'anven ü müdevven ola(s.6:12)

sāye-i serv-i bülend: *Servi gibi uzun boyun gölgesi II sevgilinin servi gibi uzun boyunun gölgesi.*

1. "Ḳanda varam sāye-i serv-i bülendüm var iken" (s.123:19)

sāye-perver: *Nazik, mülayim.*

1. "Sāye-perver nāzük-mizāc zindān havāsına müteḥammil olmayup çıḳduġı gibi birḳaç günden ṣonra mizācı münḥarif olup..." (s.77:28)

sāyeveş: *Gölge gibi.*

1. "Dirīġā sāyeveş ḳaldum n'idem ḫāk-i nedāmetde" (s.170:18)
2. "Sāyeveş āb-ı revān üstine dir dir ditrer" (s.120:23)
3. "Sāyeveş ḫāk ile yeksān eyleyüp ben ẕerreyi" (s.145:12)

sāyir: Başka, öteki, diğer.

1. "...anlaruñ 'ülüvv-i şānı ve sümüvv-ı mekānı sāyir nāsdan refī' ü menī' olup 'ulemāi ümmetī ke'enbiyāi benī İsrā'il vaṣfı ile ẕāt-ı şerīf ve..." (s.52:21)
2. "...sāyir fünūnda ercümend her 'ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab'ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki

andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür." (58:8)

3. "Ṣuleḥāya vü 'ulemāya ve sāyir fuḳarāya her zamānda ṣadāḳati vü iḥsānı bī-dirīġ idi." (s.32:4)
4. "Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve..." (s.108:14)
5. "...kendüsi ma'ārife ṭālib olmaġın bu faḳīr daḫı sāyirlerden ba'żı cihātda bunı tercīḥ idüp anlara nisbet eş'ārın güşāde vü melīḥ görmegin..." (s.117:19)

sāz: *Her çeşit müzik aleti.*

1. " 'İlm-i edvārda güyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde 'Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve..." (s.125:7)
2. "Ve 'ilm-i edvārda daḫı māhir ve her nev' sāzı çalmaġa ḳādir ve ḫatta kendünüñ iḫtirā'ātından Ġıdā-yı Rūḥ adlu bir sāz taṣnīf itmişdür." (s.23:5)
3. "Ṣan'atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz 'ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür." (s.156:15)
4. "Niçe bir sāz u niçe bir āvāz" (s.72:24)
5. "Ve 'ilm-i edvārda daḫı māhir ve her nev' sāzı çalmaġa ḳādir ve ḫatta kendünüñ iḫtirā'ātından Ġıdā-yı Rūḥ adlu bir sāz taṣnīf itmişdür." (s.23:4)

sāzende: *Saz çalan, çalgıcı.*

1. "Gūyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı 'Acemden sāzende 'Abdü'l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında 'ale'l-fevr..." (s.90:19)

seb'a-i seyyāre: *Yedi seyyar yıldız.*

1. "Cemden yeg itdi seb'a-i seyyāle vaḳtümüz" (s.184:13)

sebāt: *Kalıcılık; istikrar.*

1. "Āşinālıḳda sebāt üzre ne bir kimse olur" (s.56:17)

sebeb: *Bir olayın meydana gelmesine neden olan şey, neden.*

1. "Yüsr ü mercān degül ḫalāṣa sebeb" (s.59:18)

2. “Bu sebeb ile her kişi ‘ilme ṭālib ü rāġıb olup oḳumaġa cānlar virürdi.” (s.15:10)
3. “Kātibī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.129:11)
4. “Ḥıfẓī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.137:6)
5. “Niçe müddet anda ẕevḳ ü ṣafā kesb eyleyüp Ġazālī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.109:17)
6. “Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murād oġlıdur ki buña müyesser olan feṭḥ ü ġazā āl-i ‘Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. Ebü’l-feṭḥ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.14:21)
7. “Cem hicr ile bālīn idine ḫārı sebeb ne” (s.17:23)
8. “Bu sebebden anlaruñ eş‘ārından bu evrāḳa nesne ŝebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı.” (s.12:14)
9. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.110:1)
10. “Bu sebebden her kişinüñ şi‘rine daḫl iderdi.” (s.114:15)
11. “Ol sebebdendür ki çeşmüm yaş ile hem-dem durur” (s.121:7)
12. “Anlara şi‘r isnād itmek terk-i edeb ve küstāḫlıġa sebebdür.” (s.11:18)
13. “Ḫaṭṭı sebebi ile merḥūm Sulṭān Bāyezīd ‘ulūfe itmişdi.” (s.100:28)
14. “...bunlaruñ her biri luṭf-ı ṭab‘ sebebi ile naẓma māyil ve eş‘āra ḳābil olup...” (s.24:8)
15. “Sulṭān Meḥemmed daḫı bu söz sebebi ile günāhın ‘afv itdi.” (s.81:9)
16. “Sulṭān Murād ḫalvet-i ḫāṣṣına alup muṣāḥib idinmek murād idinmişler rāżí olmayup bu beyt sebebi ile kendüyi ol müżāyaḳadan ḫalāṣ itmiş.” (s.75:21)
17. “Bu beyti tevliyetde iken diyüp pādişāhuñ sem‘-i şerīfine yetişüp yine merḥamet ü şefḳat idüp bu beyt sebebiyle tevliyetden ḫalāṣ oldı budur ki ẕikr olınur.” (s.26:4)
18. “Bu sebeble her zamānda ṣaḥāyif-i rūzgār ve ṣafāyıḥ-ı naḳş u nigārda bunlaruñ nāmı meşhūr ve eş‘ārı mezbūrdur.” (s.4:14)

sebt eyle: *Yazmak, kaydetmek.*

1. “Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev‘ kelimātı ve ol cins

ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür." (s.11:8)

sebt it-: *Kayda geçirmek.*

1. "...ol kelimātdan bu müsveddeye ba'żı nikāt sebt itmege ihtimām idemeyüp cümle-i laṭīfelerinden bu bir iki beyt yazılup ẕikr olındı." (s.110:2-3)

sebt itme: *Yazmamak.*

1. "Bu sebebden anlaruñ eş'ārından bu evrāḳa nesne ŝebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı." (s.12:14)

sebt-i evrāḳ it-: *Deftere geçirmek, kaydetmek.*

1. "...nesyen mensiyyen ferāmūş olmasa diyü bu ma'nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bī-ḥasbi'ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş." (s.5:15)

sebū çek-: *Şarap içmek.*

1. "Rūz u şebde çeker sebū didiler" (s.108:9)

sebük ü şīrīn: *Kolay anlaşılır ve güzel.*

1. "Ḫoş-ṭab' suḫan-āferīn eş'ārı sebük ü şīrīn ve naẕmı dürr-i semīn güzel ü lāṭīf ve ġāyet-i letāfetinden sözleri ḫafīf kimesnedür." (s.122:12)
2. " 'İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā'at gösterüp şi're heves itmiş ḫoş-ṭab' laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş'ārı var." (s.133:16)

sebz: *Yeşil, taze.*

1. "Ṣoyındı ġonca gibi çıḳup sebz cāmeden" (s.109:1)

sebze: *Çimen, yeşillik.*

1. "Yitişmiş sebzeler cānā 'iẕāruñ būstānında" (s.94:11)

sebze-i nev-reste: *Yeni yetişmiş, yeni bitmiş sebze II yeni çıkmış, yeşil ayva tüyleri*

1. "Ṣanasın kim sebze-i nev-restedür gülzārda" (s.90:9)

sebzezār: *Çayır, yeşillik.*

1. "Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-'iẕār meh-liḳālar medḥinde..." (s.10:16)

Sebzī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. Asıl adı Hüseyin'dir. İstanbul'da doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Kendisinden bahseden kaynaklar, Kânûnî dönemi şairlerinden olduğunu ifade etmektedir.*

1. "Sebzī" (s.175:16)

seccāde-i şerī'at: *Şeriat seccadesi yani bir kuralı uygularken esas alınılan yerin şeriat olması.*

1. "...kendüsi ḳāḍí olup seccāde-i şerī'atde 'adālet üzre olmışdur." (s.103:17)

secdegāh eyle-: *Secde edilen yer yapmak, namaz kılma yeri yapmak.*

1. "Cihān ḫusrevlerine işigini secdegāh eyle" (s.186:12)

sefer it-: *Sefer etmek, yolculuk.*

1. "Āḫir Sulṭān Meḥemmed ġażabına maẕhar düşüp 'adem diyārı cānibine sefer idüp dünyādan güẕer ḳıldı." (s.27:22)

sefer ḳıl-: *Sefere çıkmak, yolculuğa çıkmak.*

1. "Sefer ḳılduḳça ol māhum ceresvār iñledüm ġamdan" (s.167:24)
2. "Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup..." (s.87:8)

sefer: *Askerin düşman karşısına gitmek üzere hareketi.*

1. "Dervīş-nihād ve deryā seferin çoġ idüp gemicilere müte'alliḳ olan ıṣṭılāḥātı ẕabṭ eylemiş üstād kimesnedür." (s.171:15)
2. "...her diyāra itdükleri seferleri ve kendülerinüñ 'aẕametin ve ḳudretin beyān itmek içün bir kitāb te'līf idüp ve..." (s.46:29)

sefer: *Yolculuk, seyahat.*

1. "Deryā seferinden gelen re'īsler ana çok nezr u armaġan getürürlerdi."(s.91:22)

2. "Ka'be şerrefeha'llāh seferine niyyet ve Ḥicāz yolına 'azīmet idüp ol münāsebet ile bu ebyātı didi ki ẕikr olınur." (s.167:20)

sefer-i hümāyūn: *Devletin,ordunun seferi.*

1. "Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda'l-lahu ta'ālā ilāāḫiri'd-devrān Baġdād cānibine sa'ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Baġdādda fevt olup mezarı Baġdāddadur." (s.138:5)

sefīne: *Eser.*

1. "Bu faḳīr dervīş ve bu ḥaḳīr-i dil-rīşüñ aḳṣā-yı merāmı ve nihāyet-i derecede ihtimāmı bu sefīnenüñ itmāmı ve bu eczānuñ iḫtitāmıdur."(s.188:15)

segān-ı kūy-ı cānān: *Sevgilinin mahallesinin köpeği.*

1. "Beni ḫoş ṭutdı segān-ı kūy-ı cānānuñ yine" (s.164:1)

seg-i kūy: *Mahalle köpeği.*

1. "Nālemle seg-i kūyuñı āzār ideyin mi" (s.138:10)

seḫā: *El açıklığı, cömertlik.*

1. Seḫā vaḳtinde görseñ Ḥātem-i Ṭayy
2. Degüldür baḫşişi ḳatında bir şey'.
3. "Anuñ luṭf-ı ṭab'ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma'ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi." (s.61:1)

seḫāb-ı himmet: *Lütuf, ihsan bulutu.*

1. "...ba'żına daḫı ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān seḥāb-ı himmetinden feyeżān u iḥsān yitişmekle müstaġnī olup..." (s.24:17)

Seḥābī: *SEHÂBÎ (d.?/?-ö.970 veya 971/1562/63 veya 1563/64) divan şairi.*

1. "Seḥābī" (s.121:1)

seḫāvet: *Cömertlik, el açıklığı.*

1. "...sözlerün birer mevḳı'i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi'a göre vārid olan eş'ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā'at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı." (s.10:24)

2. "Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü 'ülemā şi'r ü inşāya ve ehl-i ma'rifete māyil 'adāletde ve seḫāvetde 'adīmü'l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi." (s.17:3)

seḫā-yı nefs: *Kişinin cömert tarafının baskın olması.*

1. "...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb' elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi." (s.60:8)

seḥer: *Sabahın erken vakti, seher.*

1. "Her gice mürde her seḥer murdār" (s.72:29)
2. "Nāfe aldı çin seḥer zülf-i nigāruñ būyını" (s.177:1)

Sehī: *XVI. yüzyıl Divan şairi ve tezkire yazarı Sehî Bey.*

1. "Olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi." (s.6:1)
2. "Tārīḫini Sehī didi gitdi Necātī hāy" (s.96:16)
3. "N'ola itse Sehīye daḫı şefḳat" (s.8:19)

sehl zamānı: *Kişinin ekonomik olarak durumunun iyi olduğu zaman.*

1. "Ḳadrini bilmeyüp sehl zamānında telef idüp küleh-dūzlıġa heves itdi." (s.148:16)

sehlü'l-mümteni': *Az sözle çok şey anlatma sanatı.*

1. "Ve bu maṭla' sehlü'l-mümteni' ḳısmındandur. Mümteni'ü'n-naẕīrdür. Ve bu ebyāt daḫı anuñ eş'ārındandur." (s.14:11)

seḳa'llāhu serāhū: *Allah toprağını sulasın.*

1. "Sulṭān Maḥmūd seḳa'llāhu serāhū ḫiẕmetinde olup ḫazīne kitābetin iderdi." (s.104:7-8)

selām vir-: *Selam vermek, selamlamak.*

1. “Anuñ içün kimseye virmez selām ol nāzenīn” (s.97:9)

selām: *Esenlik dileme sözü.*

1. “Öñürdür aña luṭf ile selāmı” (s.7:12)

selāmet:*Düzgünlük, doğruluk.*

1. “...sāyir fünūnda ercümend her ‘ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab‘ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür.” (58:11)
2. “Ṭab‘ı selāmeti ve ẕihni istiḳāmeti bir mertebede idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül.” (s.167:16)

selāmet-i ṭab‘: *Yaratılıştan gelen doğruluk, dürüstlük.*1

1. “Ḫaylī selāmet-i ṭab‘ı var.” (s.162:2)
2. “Selāmet-i ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni nihāyetdedür.” (s.99:24)

selāmet-i vezn: *Ölçülü,makul derecede düşünceli.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ ve istiḳāmet-i ẕihni ve selāmet-i vezni var.” (s.152:5-6)

Selānik: *Selanik, şehir ismi.*

1. “Mezārı Selānikdedür.” (s.31:10)
2. “...merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye’de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradan sa‘ādetle taḫta cülūs itdüklerinde vezīr idindi.” (s.31:9)

selāset: *İfadedeki açıklık ve akıcılık.*

1. “Bunuñ eş‘ārında olan selāset ve elfāẕ-ı naẓmında silk olan leṭāfet degme şā‘irin şi‘rinde yoḳ.” (s.74:14)
2. “Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev‘-i beşer olmış degül.” (s.69:18)
3. “...eş‘ārı nefīs u maṭbū‘ sözinde ziyāde selāset ve naẓmında çoḳ leṭāfet ü ḥālet var.” (s.74:30)

selāset -i vezn: *Vezni, şiiri akıcı.*

1. “Ḫoş-tab‘ selāset -i vezni ve ḫūb açuḳ ẕihni var.” (s.118:19)

selāset ü leṭāfet: *Akıcılık ve incelik.*

1. “Naẓmında selāset ü leṭāfet hem-vārdur ki ẕikr olınur.” (s.168:15)
2. “Anuñ şi‘rinde olan selāset ü letāfet bir şā‘irüñ daḫı şi‘rinde yoḳ.” (s.26:11)

selāset-i suḫan: *Sözdeki akıcılık.*

1. "Emāsil-i 'aṣr ve efāẕıl-ı dehrde mümtāz ve ehl-i 'ilm arasında envā'-ı fażāyil ile imtiyāz bulmış selāset-i suḫanda..." (s.61:26-27)

selātīn-i 'adālet-āyīn: *Adaletli sultanlar.*

1. "Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem' olup ẕikr olan selātīn-i 'adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Sü-leymān-nigīn ve sā'ir 'azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı" (s.12:18)

selāṭīn-i encüm-sipāh u āferīdūn-āyīn: *Feridun görünüşlü ve çok askerli padişahlar.*

1. "İkinci ṭabaḳada meclis idüp yād olan selāṭīn-i encüm-sipāh u Āferīdūn-āyīn ve..." (s.23:13-14)

selāṭīn-i māżi: *Geçmişteki, önceki dönemlerdeki sultanlar.*

1. "Üçünci ṭabaḳada derc olup yād olan vüzerā-yı 'iẕām ve ümerā-yı kirām ki selāṭin-i māżīye ḥużūr-ı şerīflerinde ve..." (s.52:3)
2. " ...'izzet ü rif'atlere muḳārin düşüp ba'żı selāṭīn-i māżiye luṭf u in'āmı ḫazīnesi reşeḥātından ġanī ve..." (s.24:15)

selāṭīn-i nāmdār: *Meşhur sultanlar.*

1. "olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi." (s.5:28)
2. "Selāṭīn-i nāmdār ve ḫavāḳīn-i 'ālī-miḳdār ḫiẕmetlerinde terbiyetler bulup bunlaruñ kimi vezīr ü kimi ḳāżí-'asker ve..." (s.24:11)

selef: *Bizden öncekiler, bizden önce yaşamış kimseler, atalar, ecdat.*

1. " 'Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẕ eyleyüp ma'ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş'āra mālik

muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab‘ nāzük sāl-ḫírde kişi idi.” (s.91:8)

Selīḳī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. Asıl adı Şaban'dır. Ispartalıdır. Kanunî devri şairlerinden olan Selîkî, devrin tanınmış hocalarından Saçlı Emir'in talebesiydi.*

1. “Selīḳī” (s.172:5)

selīḳī:*Keskin dilli.*

1. “Ḫoş-ṭāb‘ selīḳī şā‘ir ve kendü ṣan‘atında māhirdür.” (s.157:10)

selīḳī-ṭab‘: *Yaratılıştan gelen güzel söz söyleme, güzel yazma yeteneği.*

1. “Selīḳī-ṭab‘ olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle didügi eş‘ārı laṭīf ü dil-keş vü ekser-i ebyātı vü maṭla‘ları ġāyet ḫoş vāḳi‘ olmışdur.” (s.88:6)
2. “Selīḳī-ṭāb‘dur.” (s.179:4-5)
3. “Selīḳi-ṭab‘dur.” (s.156:13)

selīm: *Sağlam, doğru, ayıp ve kusuru olmayan.*

1. “Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nihāyet-i derecede ‘āli-şān şecī‘ devlet ıssı ṭab‘ı selīm ve...” (s.35:4)
2. “Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘iyyet idüp ẕikr olan ẕihni selīm ve...” (s.161:2)
3. “Ẕihni selīm ve ṭab‘ı müstaḳīm yigitdür.” (s.184:17)
4. “ ‘İlm-i ẓāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:20)

selīm:*Tertemiz, arınmış.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni selīm ve eş‘ārı mülāyim.” (s.115:12

Selīmī:*Yavuz Sultan Selim.*

1. “Ey Selīmī şad be-nāmem sikke-i mülk-i cihān” (s.21:4)
2. “Ve Sulṭān Selīm ḥażretlerinüñ birāderidür.” (s.23:9)

selīs: *Akıcı.*

1. “Pārsī ve Türkī eş‘ārı vāfir ve naẕmı selīs her nev‘ şi‘re ḳādir.” (s.92:17)
2. “Ve kendüsi ehl-i faźl ṣāḥib-ma‘rifet yigit olup eş‘ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs diyār-ı ‘Aceme çıḳup...” (s.83:13)

3. “Ḫaylī eş‘āra mālik ve ṭārīḳ-i Ḥaḳḳa sālik eş‘ārı selīs ve ebyātı nefīs kimesnedür.” (s.117:16)
4. “Ṭabīb-i fāżıl u ḥekīm-i kāmil ‘ulūmı tertīb üzre görmiş eş‘ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs çoḳ ma‘ārif ẕabṭ eylemiş ṣāḥib-mā‘rifet ve...” (s.128:19)
5. “Elfāẕı selīs ve ġazeliyyātı nefīs kimesnedür.” (s.153:13)
6. “Naẕmı selīs ve üslūbı nefīs kitābdur.” (s.9:9)
7. “Ḫoş-ṭab‘ ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẕmı selīs ve edāsı nefīs ‘Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.53:8)
8. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs ve bu bir ḳaç beyt anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur ki ẕikr olınur.” (s.123:6)
9. “Elfāẕı selīs ve edāsı nefīs ve cümle-i eş‘ārından bu birḳaç beyt anuñdur ki ẕikr olınur.” (s.89:24)

Selmān: *Selman-ı Seveci adıyla tanınan İran Şairi.*

1. “Ve naẕım bābında bir mertebededür ki ḳaṣīdesin Mevlānā Ẓahīr ü Selmān görse müteḥayyir ḳalup ma‘āni-i cevāhir-i niẕām ve...” (s.47:3)

selsebīl: *Cennette bir çeşme.*

1. “Selsebīlüñ ‘aynıdur firdevs bāġından çıḳar” (s.185:8)

sem‘-i şerīf: *Mübarek kulak.*

1. “Bu beyti tevliyetde iken diyüp pādişāhuñ sem‘-i şerīfine yetişüp yine merḥamet ü şefḳat idüp bu beyt sebebiyle tevliyetden ḫalāṣ oldı budur ki ẕikr olınur.” (s.26:3)

semā‘: *İşitme, duyma.*

1. “...mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri pīrlerden ve rūzgār-dīde kimesnelerden semā‘ ile tevātüre yitişüp taḥrīr ü taṣvīr oldı.” (s.68:4)

semā‘a: *Mevlevilerin zikir esnasındaki dönüşleri olan semaya başlamak.*

1. “...çalmaġa başlayıcaḳ Zühreyi gökden yire indürüp bī-iḫtiyār raḳṣa ve semā‘a getürüp...” (s.125:12)

Semāniye: *II. Mehmet’in İstanbul’u fethettikten sonra yaptırdığı eğitim kurumları arasında en yüksek düzeyde eğitim veren yükseköğrenim kurumudur.*

1. “Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi.” (s.55:26)
2. “Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı” (s.10:2)
3. “Semāniyede müderris iken fevt oldı.” (s.63:10)
4. “Ve kendüsi Semāniyede müderris olmış ehl kişi idi.” (s.63:2)
5. “Ol şevḳ ile İstanbulı feṭḥ itdükde Yeñi Cāmi‘i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar.” (s.15:3)
6. “Semāniyyede olmış müderrisīndendür.” (s.163:15)
7. ”Semāniyyede olan müderrislerdendür.” (s.54:7)

semen: *Sevgilinin yüzü.*

1. “Semen üzre perīşān sünbüli var” (s.31:22)

semen-bū: *Yasemin kokulu.*

1. “Vaṣla-i ṣalavāt gül-i zībā gibi ḫūb-rū ve teslīmāt-ı nāmiyāt sünbül-i muṭarrā gibi semen-bū...” (s.3:16)

semend:*At.*

1. “Semendi bād-pā vü kūh-peyker” (s.7:31)

semen-sā: *Yasemin'in kokusu gibi.*

1. “Semen-sā kākülüñ kim ṣafḥa-i ruḫsāra yaṣdanmış” (s.47:9)

senā-yı niẕām-ı memleket: *Memleket düzenine dua.*

1. “...bārgāh-ı sipihr-menzilet türābına yüz sürüp du‘ā-yı ḳıvām-ı salṭanat ve senā-yı niẕām-ı memleketlerin bi’l-‘aşī ve’l-ibkār evrād u eẕkār idindüklerinde...” (s.67:18-19)

sene: *Yıl, sene.*

1. “...bu kimesnenüñ ferāġat-ı tamāmı olduġı tārīḫde ki ḫamse ve erba‘īn ve tis‘ami’e senesidür...” (s.188:11)

seng-dil: *Taş kalp, katı kalp, acımasız(sevgili bağlamında).*

1. “Bir seng-dil firāḳına ölen Necātīnüñ” (s.96:19)

seng-i ḫārā: *Çok sert taş, mermer taşı.*

1. “Gerçi dirler āh-ı ‘āşıḳ seng-i ḫārādan geçer” (s.132:12)

seng-i ḫāre: *Mermer.*

1. “Girdi seng-i ḫārenün la‘l-i Bedaḫşān ḳoynına” (s.184:2)

seng-i miḥnet: *Gam ve sıkıntı taşı.*

1. “Seng-i miḥmetdür ki yaġdurdı zamāne başına” (s.45:17)

ser tā pāy: *Baştan ayağı.*

1. “Dāġhā-yı tāze zagateted ser tā pāy men” (s.21:17)

ser ü pā-bürehne: *Başı açık ve yalın ayak.*

1. “...ṣūret-i faḳr u fenāġalebe idüp ser ü pā-bürehne gedā dervīş olup künc-i faḳrda ḳanā‘at iḫtiyār idüp tūşe-i faḳr...” (s.119:5)

ser-‘üryān: *Baştan ayağa çıplak.*

1. “Şem‘ bir meftūle ser-‘üryān ışıḳdur āteşi” (s.106:5)

serā: *Toprak.*

1. “Dervīşe ḳanda aḫşam olursa serā yiter” (s.66:5)

ser-āmed ol-: *Başta gelmek, başta bulunmak, ileri gelmek.*

1. “...kendü zamānında olan cümle-i şu‘arādan fenn-i şi‘rde bī-mānend ve üslūb-ı ma‘ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü’d-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi‘rde üstādı vü pīşvāsıdur.” (s.80:18)

ser-āmed ü ḫoş-ṭab‘: *Önde gelen ve hoş tabiatlı.*

1. “Ṭarz-ı ġazelde ve ṭarīḳa-i meselde ser-āmed ü ḫoş-ṭab‘ bī-mānend şā‘irdür.” (s.99:16)

ser-āmed ü müstemend ol-:*(Bir konuda) İleri gelen ve gamlı olmak.*

1. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur.” (s.11:11-12)

ser-āmed: *Herkesin beğendiği.*

1. "Mevlānā Vaṣfīnüñ bu ġazeli ser-āmed olan eş'ārındandur." (s.98:22)

ser-āmed:*Başta bulunan, ileri gelen.*

1. "Tīr-endāzlıḳ 'ilminde ser-āmed ve kemān-keşlik fenninde bī-mānend." (s.151:19
2. "Envā'-ı fażāyille ma'rūf ve aṣnāf-ı ḥaṣāyille mevṣūf fāzıl-ı cihān ve kāmil-i devrān 'ilm-i ḥikmetde ser-āmed ve..." (s.58:8)
3. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil eş'ārı vāfir ẕü-fünūn her fende māhir ve oḳ 'ilminde ser-āmed mümtāz-ı tīr-endāz"(s.16:23)
4. "Bu ġazel anuñ ser-āmed ġazelidür." (s.74:17)
5. " ...gemiciler ḳullanduġı ḫārtı 'ilmi ile 'āmil bu fende ser-āmed ve bu ṭarīḳda bī-māned kimesne idi." (s.91:19)
6. "Ehl-i fażl u ṣāḥib-kemāl ma'rifetde bī-mānend ve fenn-i kitābetde ser-āmed ve 'ilm-i ma'ānī vü beyānda mümtaz..." (s.153:21)
7. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş 'ilm-i edvārda ser-āmed ve fenn-i şi'rde bī-mānend niçe ma'ārife mālik ḫatun idi." (s.159:11)
8. " Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i 'ulūm itmiş kitābet 'ilminde ser-āmed cemī'-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi." (s.100:23)
9. "Leṭāfet-i ṭab'ı ziyāde ve ẕihni nihāyetde güşāde ser-āmed ve ra'nā ġazeliyyātı ve müntehā bī-bedel ebyātı çoḳdur." (s.45:11)

ser-be-ser: *Baştan başa, büsbütün.*

1. "Ser-be-ser ḳana boyandı nideyüm pīrehenüm" (s.170:16)

serdār: *Baş komutan, en yetkili kimse.*

1. "Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mer-tebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma'rifet şā'ir idi." (s.48:17)
2. "Ve bu cümlenüñ serdārı ve bu fırḳanuñ iḫtiyār-ı pīşekārı fażīlet göginüñ güneşi ve..." (s.161:10)

ser-defter: *Önder, reis.*

1. "...cümlenüñ mihteri ve bu ṭabaḳanuñ ser-defteri merḥūm..." (s.24:26)

ser-firāz it-: *Yüceltmek, yükseltmek.*

1. "Ser-firāz itmiş özüñi kime hem-kāse idüñ" (s.84:11)

ser-gerdān it: *Sersem, şaşkın, perişan etmek.*

1. "Bir meh-i bed-mihr içün çarḫ itdi ser-gerdān beni" (s.98:13)

ser-gerdān ol-: *Şaşırmak.*

1. "...münşī-i dīvān-ı sipihr-i felek-eyvān imlāsına şüküfte vü sergerdān olup devāt-ṣıfat barmaġı aġzında ḳalup kendüden gide..." (s.46:19)
2. "...Behrām u Güstehem işitse bunlaruñ iclāsına ser-gerdān olurdı." (s.107:4)
3. "Resm idüp naḳş itdükde Erjeng anuñ naḳşına ḥayrān ve Mānī-i Çīn taṣvīrinde ser-gerdān olurdı." (s.77:4)

ser-gerdān: *Başı dönen, ne yapacağını bilmeyen, şaşırmış, sersemlemiş bir durumda olan (kimse), şaşkın.*

1. "...ve ḫıred-i ḫurde-bīn ḳılı ḳırḳ yarmaḳda māhir iken anuñ taḫayyülinde ser-gerdāndur." (s.5:6)

ser-ḥalḳa: *Baş halka.*

1. "Ḫalvetīler zümresinden olup ḫalvetīlerüñ ser-ḥalḳası olan şeyḫ Monlā 'Alīnüñ birāderidür." (s.81:20)

ser-i her: *Her kafa, her kişi.*

1. "Āb-ı āmu ez ser-i her mūrevān şod haṣmrū" (s.20:26)

ser-i zülf: *Saç ucu.*

1. "Bīmār idi dil zülfüñ ucından ser-i zülfüñ" (s.129:20)

serī'ü'l-fehm: *Çabuk anlaşılır.*

1. "Eş'ārı serī'ü'l-fehmdür." (s.21:29)

seriḳa it-: *Hırsızlık yapmak.*

1. "...seriḳa itdügi eclden ol esnāda faḳīr bu beyti laṭīfe-güne didüm." (s.102:22)

serīr ü taḫt-ı salṭanat: *Saltanat tahtı.*

1. "...bunlaruñ serīr ü taḫt-ı salṭanatı ve mülk ü 'asker ü şevketi ṣafā-yı ḫāṭır ile..." (s.23:21)

serīr: *Taht.*

1. "Faḳr u fenā serīrine mālik Sikenderüz" (s.184:12)

serīr-i 'izz ü devlet: *Şerefli devlet tahtı.*

1. "Hemīşe şādmān ol sen serīr-i 'izz ü devletde" (s.136:4)

Serīrī: *Hakkındaki tek bilgiyi veren Sehî Bey'in Heşt Behişt'e Serîrî Çelebi olarak kaydettiği şair Manisa'da doğdu.*

1. "SERĪRĪ" (s.154:8)

ser-māye-i ḥayāt: *Hayat sermayesi.*

1. "Bu cem'iyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri sa'ādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i 'ışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm." (s.95:24)

sermāye-i tefrīḥ-i dil: *Gönül ferahlatan sermaye.*

1. "Ẕikr-i yāḳūt-ı lebüñ ser-māye-i tefrīḥ-i dil" (s.46:5)

sermest ü cilveger:*Sarhoş ve cilveli.*

1. "...bisāṭ-ı belāġatda sermest ü cilveger ve..." (s.160:20)

ser-nāme: *Mektup, kitap vs. nin başına yazılan yazı.*

1. "Ḳaşuñuñ her ki naẕar itmeye ser-nāmesine" (s.105:11)
2. "Ḥüsni ser-nāmesine ḳaşları olalı nişān" (s.33:5)

ser-nāme-i maḥabbet: *Aşkın önsözü.*

1. "Ser-nāme-i maḥabbet olduġına ḫaṭuñuñ" (s.48:12)

ser-sebz ü ḫandān u şādān: *Talihli, şen ve mutlu.*

1. "...ol ḥażretüñ gülistānı bāġ-ı salṭanatı enhār-ı cūybār-ı nuṣret ve būsitān-ı gülbün-i sa'ādeti çeşmesār-ı ebr-i bahār-ı şevket ile ser-sebz ü ḫandān u şādān ola." (s.67:22)

ser-sebz ü ḫandān: *Genç ve mutlu.*

1. "...naẕm-güster olduḳlarınca pādişāh-ı ẕıllu'llāh ḥażretlerinüñ gülistān-ı sa'ādeti ser-sebz ü ḫandān ve būstān-ı salṭanatı tāze vü şādān inşā'allāhu ta'ālā." (s.160:21)

ser-sebz ü şādān: *Talihli ve mutlu.*

1. "...ser-sebz ü şādān ve 'ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ

mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur." (s.188:6)

ser-te-ser: *Baştan başa, büsbütün.*

1. "Cihānı ser-te-ser ṭutmışdı namı" (s.162:11)

serv ü şimşād: *Servi ve şimşir ağacı.*

1. "Ṣalınan gülsitānda serv ü şimşād" (s.3:10)

serv: *Servi boylu güzel.*

1. "Cümlesi bir serv ayaġına gider" (s.169:13)
2. "Cümlesi çü serv ayaġına bara" (s.169:14)
3. "Bolmaġa ol serve bular çün nisār" (s.169:16)
4. "Şād olup her k'olmasa āzāde servüñ bendesi" (s.85:8)

serv:*İnce uzun bir ağaç çeşidi.*

1. "Bir boyı serv gözi bādāmuñ" (s.126:5)
2. "Serve göster ḳaddüñi nāz ile ra'nālanmasun" (s.118:22)
3. "Şöyle ḫayrān itdi servi ḳaddüñ iy Leylī-ḫırām" (s.83:26)
4. "Ḳāmetüñ şevḳıyle ḳuşlar üşdi servüñ başına" (s.112:8)

server: *Baş, başkan, reis, ulu.*

1. "Bu cem'iyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri sa'ādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i 'ışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm." (s.95:22)

serverā: *Ey sevgili.*

1. "Ṭutalum kim serverā sulṭān-ı 'ālemsin bu gün" (s.135:9)

server-i dü-cihān: *İki cihanın efendisi, Hz. Muhammed.*

1. "...ol server-i dü-cihān ve mefḫar-ı ins ü cān üzerine olsun ki nübüvvet gülistānına bülbül-i naġme-serā..." (s.3:17)

serverlik eyle-: *Öncülük yapmak.*

1. "Yoluñda ser virüp şu ki ser-verlik eyledi" (s.164:13)

serv-i āzāde: *Salınarak yürüyen servi. Sevgili.*

1. "Göñül alçaḳlıġın itsün diñüz ol serv-i āzāde" (s.182:3)

serv-i cihān-ārā ol-: *Cihanı süsleyen servi olmak.*

1. "...ve risālet būstānına serv-i cihān-ārā olup fażīlet mülkinüñ sulṭān-ı taḫt-nişīni ve feṣāḥat iḳlīminüñ pādişāh-ı celālet-āyīnidür." (s.3:19)

serv-i çemen: *Çimenlikteki servi.*

1. "Rāstī şīve ider ḳāmeti serv-i çemene" (s.186:18)

serv-i ḫırāmān: *Salınan servi.*

1. "Bahār-ı 'ömri gülzār-ı ḥüsnini kemāle irgürmedin serv-i ḫırāmānına bād-ı ṣarsār yol bulup ve..." (s.167:11-12)

serv-i ḫoş-reftār u lāle-'iẕār: *Güzel yürüyüşlü servi ve gül yanaklı lale.*

1. "Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-'iẕār meh-liḳālar medḥinde..." (s.10:16)

serv-i ḫoş-reftār:*Salına salına yürüyen güzel, sevgili.*

1. "Ol mu'anber ḫaṭ ki var sen serv-i ḫoş-reftārda" (s.90:8)

serv-i ḳabā-pūş: *Kaftan giyen servi; sevgili.*

1. "Bir gümüş serv-i ḳabā-pūşdur ol māh ki anuñ" (s.105:14)

serv-i ḳadd: *Servi boy.*

1. "Bükdi serv-i ḳaddümi belden belā" (s.77:22)

serv-i māh-çehre: *Ay yüzlü servi.*

1. "Ol serv-i māh-çehre ki gülden yañaġı var" (s.28:1)

serv-i ra'nā: *Güzel,hoş servi.*

1. "Gūyiyā bir serv-i ra'nādur kenār-ı ābda" (s.185:16)
2. "Boyuñ bir serv-i ra'nādur güli var" (s.31:19)

serv-i revān: *Uzun boylu endamlı güzel (salına salına yürüme yönüyle).*

1. "Ḳamu ucdan uca serv-i revāndur" (s.74:21)
2. "Didüm ṭūbā mıdur boyuñ didi serv-i revāndur bu" (s.87:19)

serv-i sehī: *Kavak gibi uzun, mevzun olan servi ağacı, Hz. Muhammed.*

1. "Nāzdan ayağı üzre duramaz serv-i sehī" (s.113:9)

Servī: *(ö.1595) Burdur'da doğdu. Latîfî, şairin Saruhanlı olduğunu ayrıca ulu serviler gibi uzun boylu olduğu ve yeşillere bürünmüş ağaçlar gibi yeşil elbise giydiği için Servî mahlasını kullandığını belirtir.*

1. "Servī" (s.185:3)

serv-ḳadd: *Selvi boylu; sevgili.*

1. "Yüz süren sen serv-ḳaddüñ ayaġına mā gibi" (s.145:10)

serv-ḳāmet: *Servi boylu.*

1. "N'olur ḥālüm ḳıyāmetde benüm ol serv-ḳāmetsüz" (s.156:1)

sev-: *(Bir şey veya kimseye) Sevgi duymak, gönlünde (ona karşı) bir muhabbet beslemek, âşık olmak.*

1. "İy Ṣafāyī çār-yārı sev Muḥammed ʻışḳına" (s.92:10)
2. "Nev-bahār oldı göñül sev yine bir bī-bedeli" (s.166:4)

sev: *Beğenmek, hoşuna gitmek.*

1. "Ġāyet ḫoş-ṭabʻ nāzük-vücūd pür-şevḳ ve ʻıyş ü ʻişret sever lā'ubālī ehl-i ẕevḳ kimesne idi." (s.100:28)
2. "Seveliden berü sen ḫulḳı vü ḥüsni ḥaseni" (s.113:22)
3. "Tenhā-rev ve leṭāyif sever pādişāh idi" (s.15:18)
4. "Ḥilye-i ṣalāḥ ile ārāste ve zīver-i diyānetle pīrāste ʻilm ü maʻrifet eyesini sever ve hüner-perver vezīrdür." (s.34:17)
5. "Gemici ṭāyifesi anı ziyāde severler her zamānda ziyāret iderlerdi." (s.91:21)

sevād-ı dergāh: *Ordu.*

1. "Beyāż-ı ġurre-i esbüñ sevād-ı dergāhuñ" (s.65:9)

sevād-ı dīde-i ḫūr: *Siyah gözleri olan güzeller.*

1. "Ḥaḳ itdi reşk-i beyāż u sevād-ı dīde-i ḫūr" (s.65:10)

sevdā: *Aşırı istek, tutku, arzu, heves.*

1. "Anda oturup irşādla meşġūl iken ʻışḳ āteşi ḥarāretinden ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü

müşevveşü'l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı." (s.141:23)

2. "Çözüp ṣancaḳ ġazā idinse sevdā" (s.7:23).
3. "...sipāh-ı pādişāh-ı 'ışḳ hücūm idüp niçe zamān bī-hūş u ḥayrān u ser-gerdān sevdā galebesiyle nālān u giryān gezüp yürüyüp āḫir terk-i diyār idüp..." (s.128:5)
4. "Gönlümi dīvāne ḳıldı āh bu sevdā 'Alī" (s.100:3)
5. "Kim o sevdādur bu çeşm-i ḫūn-feşān eglencesi" (s.46:4)
6. "Cāna sevdālar ṣalup bu zülf-i ānber-sā yine" (s.151:10)
7. "Her kişinüñ lā-cerem başında bir sevdāsı var" (s.121:16)
8. "Ve bu ebyāt daḫı şūrīdelik sevdāsı ve āşüftelik belāsı ile didükleri eş'ār-ı sūznāk ve ebyāt-ı derdnākdür ki ẕikr olınur." (s.21:6)
9. " 'İlme meşġūl iken şi'r sevdāsına düşüp şi're mübāşere ve bu fenne muvāẕabat gösterdi." (s.156:6)

sevdā: *Heves, düşünce.*

1. " 'İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve faẓl u ma'ārif ile pür-hüner olmış." (s.65:20)
2. "Şöyle ki meşġale-i pādişāhī sevdāsında olmayup meṣāliḥ-i 'avām u ḫavāṣṣ ve umūr-ı memleket ġavġāsına iḫtiṣāṣ göstermeyüp..." (s.20:7)

Sevdāyī: *Divan şairi. Şairden bahseden tek tezkire olan Heşt Behişt'in verdiği bilgiler çok sınırlıdır. Eğitimini tamamladıktan sonra müderrislik ve kadılık yapmıştır.*

1. "Yine Sevdāyīyi birgün görüp ol yār didi" (s.114:9)

sevdā-zede: *Aşk vurgunu, sevdalı.*

1. "Ḳıldı dem-beste vü sevdā-zede müşk-i Ḫoteni" (s.63:18)
2. "Leylī ṣaçuñuñ sünbül sevdā-zede mecnūnıdur" (s.170:22)

sevdügi: *Sevilen kişi, maşuk.*

1. "Ṭañ mı cān virse kişi bir sevdügi cānānına" (s.94:8)

sevḳ it-: *Sevk etmek. Göndermek, götürmek .*

1. “Nesl-i ‘Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab‘-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī‘at-ı şi‘riyye fehm itmegin şi‘re sevḳ itmiş.” (s.68:18)

sevḳ ol-: *Gönderilmek.*

1. “...ḫāne-i ‘aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü’l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür.” (s.143:4)

seyāḥat it-: *Yolculuk etmek, gezmek.*

1. “Vilāyet-i ‘Acemde çoḳ seyāḥat itmiş diyār-ı Rūma geldükde ḳalender ṣūretinde geldi.” (s.93:7-8)

seyl ol-: *Sel olmak, sel haline gelmek.*

1. “Yaşum anuñ gibi seyl oldı ki mermer depredür” (s.78:9)

seyl-i fenā: *Yok eden, yıkan göz yaşı seli.*

1. “İtmedin seyl-i fenā ‘ömr bināsını ḫarāb” (s.83:21)

seyr eyle-: *Gezmek, gezinmek.*

1. “ ‘Arabı vü Pārsı vü diyār-ı Hindi seyr eyleyüp müsāferetle ekser-i ma‘mūre-i arżı temāşa eyleyüp gezmişdür.” (s.90:17)

seyr it-: *Bakmak, izlemek.*

1. “Nice kim seyr ide bu necm-i seyyār” (s.8:29)
2. “Naḳş-ı dü-kevni āyīne-i cānda seyr ider” (s.184:11)

seyrān eyle-: *Gezmek.*

1. “Ġurbetde seyrān eyleyüp mihmān olayın bir zamān” (s.23:12)

seyre gel-: *Dolaşmak, gezmek.*

1. “Seyre gelmez mi ki ol yār ġam-ı hecri ile” (s.182:11)

seyyāḥ-ı ‘ālem ü cihāngīr-i müsellem: *Hakiki bir fatih ve dünyayı dolaşmış bir seyyah.*

1. “Pes bu ma‘nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ faẓlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü’l-ḳarneyn seyyāḥ-ı ‘ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür.” (s.12:3)

Seyyid Ḥüseyn-i aḫlāṭī: *Şeyh Bedreddin'in hocası, mutasavvıftır. (ö.1405)*

1. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu'ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ yazup muġlaḳ yirlerini ḥall idüp..." (s.64:4)

Seyyid Ḳāsım Nigārī: *Şair Şehidi'nin bilinen adıdır.*

1. "Seyyid Ḳāsım Nigārī dimekle meşhūrdur." (s.124:3)

Seyyid Şerīf: *Fars fıkıh, kelâm ve Arap dili bilgini (ö.1413).*

1. "Eger eyle degülmiseydi Monlā Sa'de'd-dīn ve Seyyid Şerīf ḥażretleri gibi bir monlā olurdı diyü rivāyet iderler." (s.71:10)
2. "Bir kimesne ki Mevlānā Sa'dü'd-dīn ile Seyyīd Şerīfden tercīḥ ideler aña medḥ ü ta'rīf ü taḥsīn ü tavṣīf ḥācet degül." (s.57:14)

Seyyīd Şerīf-i Cürcānī: *Fars fıkıh, kelâm ve Arap dili bilgini (ö.1413).*

1. "Mevlānā Sa'dü'd-dīn-i Taftazānī ve Seyyīd Şerīf-i Cürcānī ḥażretlerinden tercīḥ ü terġīb iderler." (s.57:11)

Sezāyī: *XVI. Şairlerindendir. Asıl adı Turak'tır. Edirnelidir.*

1. "Sezāyī" (s.153:10)

ṣı-: *Kırmak*

1. "Pādişāh-ı cihān-küşāy u memāliksitan Ḥażret-i Süleymān-ı zemin ü zamān 'asker-i Engürüsi ṣıyup ḳıralın zebun..." (s.165:6)

ṣıçan: *Sıçangillerden, fareden iri, zararlı birçok türü bulunan kemirgen, memeli hayvan.*

1. "Aġzında hemān ṣıçana benzer" (s.159:3)

ṣıdḳ u ṣafā: *Doğruluk ve saflık.*

1. "Ḥaḳ ẕevḳ-ı şevḳın artura ṣıdḳ u ṣafā vire" (s.162:6)

ṣıdḳ: *Doğruluk.*

1. "Bu virdi şer' esāsına ṣıdḳ ile aḥkām" (s.65:3)

Ṣıdḳī:*İstanbulludur. Yeniçeri yayabaşısı ve çavuşu olmuştur. Kaynaklarda şairin doğum, ölüm tarihleri ve ailesi ile ilgili bilgi yoktur.*

1. "Ṣıdḳī" (s.132:5)

sıfat: *Vasıf, özellik.*

1. "esnā-yı muṣāḥabetde anlardan ṣādır olan ebyāt u eş'ār ki evrāḳ-ı ṣaḥāyif-i rūzgārda naḳş u nigār olmışdur anuñ gibilerüñ daḫı ismi ve resmi ile eş'ārı meẕkūr ve ṣıfātları mesṭūr olmaḳ lāzım ü lābüd olup" (s.9:18)

ṣıfat-ı esb: *Atın özellikleri.*

1. "Ve ṣıfat-ı esbde daḫı bir ḳaṣīdesi var be-ġāyet ra'nā laṭīfeler ve güzel ġarrā ḳaṣdlar itmişdür." (s.89:13)

Ṣıfat-ı kemān: *Yayın vasfı, özelliği.*

1. "Ṣıfat-ı kemānda bu birḳaç beyt ol mesnevīdendür ki ẕikr olınur." (s.97:19)

ṣıfat-ı mey: *Şarabın özellikleri.*

1. "Ve bu ḳıt'a Mevlānā Melīḥīnüñ ṣıfat-ı meyde olan eş'ārındandur." (s.81:11)

ṣıfāt-ı münīf: *Sıfatının yüceliği.*

1. "...ṣıfāt-ı münīfleri müzeyyen ü muḥallā ḳılınup ma'ārif çevgānı ile mevleviyyet ṭopını evc-i sipihr-i a'lā ve ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnāya iletmişlerdür." (s.52:21)

Ṣıfātī: *Edirneli'dir. Kanunî devri şairlerindendir. Safâyî'nin yanı sıra Sıfâtî mahlasını da kullandı. Devrinin tanınmış cerrahlarından olduğu için "Cerrah Sıfâtî" adıyla tanındı.*

1. "*Ṣıfātī*" (s.158:4)

ṣıfrü'l-yed ḳal-: *Eli boş kalmak.*

1. "Cemi'-i idrārātın def' idüp ṣıfrü'l-yed ḳalmışdı." (s.93:16)

ṣığın-: *Tehlikeden korunmak için emin ve güvenilir bir yere sokulmak.*

1. " 'Adline ṣığınurdı ẕulm-ı zamāneden" (s.75:22)

ṣıḥḥat ir-: *Sağlığına kavuşmak.*

1. "...ve dil-i bīmāra ṣıḥḥat irüp ḫātır-ı fāṭıra ḫuṭūr u ḫalecān ve dil-i nā-şāda mürūr u güẕerān iderdi..." (s.5:9)

ṣın-: *Yenilmek.*

1. "...merreten ba'de uḫrā Mıṣra gelüp ceng idüp anlar daḫı ṣınup Sulṭān Tumān Bay ṭutulup..." (s.19:26)

sır: *Bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey.*

1. “Ne bilür ḥüsni kitābında ne sır var idügin” (s.105:10)
2. “Dehānı sırrına vāḳıf leb-i la‘liyle yār eyler” (s.177:18)

sırr-ı ġayb: *Gaybın sırrı.*

1. “Ger ṣuya baḳmaġ ile bilineydi sırr-ı ġayb” (s.28:15)

ṣıyt u ṣadā: *Ses sada.*

1. Ṭutdı ṣıyt u ṣadāsı āfāḳı (s.188-21)

sızup ḳāl: *Geçmek, süzülmek.*

1. “...maḥv olup bi’l-külliye unudılmasun diyü żarūrī ‘acz u ḳuṣūr ile ḳurāże-i ḳīl u ḳāl pūte-i bāl-maḳāl-i beyānda sızup ḳāl...” (s.5:27)

sīb-i zenāhdān: *Elmaya benzeyen güzel çene.*

1. “Nice şeftālü direm sīb-i zenāhdānuñdan” (s.148:5)

siḥr it-: *Büyülemek*

1. “Ṣūrete girer perīsin siḥr idersin illere” (s.45:18)

siḥr: *Büyü, efsun.*

1. “Kirpigüñ siḥr oḳları ebrūlaruñdur yay aña” (s.153:6)
2. “Cādū gözüñ ki siḥr ile egmez cihāna baş” (s.117:1)

siḥr-i mübīn: *Apaçık sihir.*

1. “Eş‘ārı rengīn ve naẓmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende ‘āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla‘larına nihāyet yok.” (s.96:24)

Sikender: *Büyük İskender.*

1. “Süleymān sīreti sende Sikender ṣūreti sende” (s.74:3)
2. “Faḳr u fenā serīrine mālik Sikenderüz” (s.184:12)

sikke: *Akça üzerine darp olunan nakış.*

1. “Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı.” (s.18:9)

sikke-i mülk-i cihān: *Dünya mülklerinin paraları.*

1. “Ey Selīmī şad be-nāmem sikke-i mülk-i cihān” (s.21:4)

sikkelen-: *Damgalanmak.*

1. "...feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmları ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup..." (s.5:28)

sikkeyi mermerde ḳaz-: *İşini çok sağlama almak.*

1. " 'Ālemde hemān sikkeyi mermerde ḳazarsın" (s.104:18)

sil-: (Islak veya kuru bez vb. ile) Sürterek bir şeyin üzerindeki tozu, kiri almak, temizlemek.

1. "Kendüyi göstermez ammā sürmeyi gözden siler" (s.163:6)
2. "Ve ḥammāmcılar kapu bekleyüp dellāklar içeride der-kār olalar ve nāṭırlar muttaṣıl paşmaḳ silme üzerine olalar ve çıkrıkçılar igli olalar." (s.128:31)

silāḥdār: *Pâdişâhı veya sadrâzam, vezir, beylerbeyi gibi bir devlet büyüğünü korumakla, silâhlarını muhâfaza etmek ve bakımını yapmakla görevli kimse.*

1. "Silāḥdārlar zümresin kitābetin iderdi." (s.143:19)

silk ol-: *Dizilmek, sıralanmak.*

1. "Bunuñ eş'ārında olan selāset ve elfāẕ-ı naẓmında silk olan leṭāfet degme şā'irin şi'rinde yoḳ."(s.74:14)

silk: *Yol.*

1. "...bu silkde münselik olup bu zümreden ma'dūd olan yārān-ı bā-ṣafā ve dístān-ı pür-vefā bezm-i feṣāḥatde cām-ı sürūr ile rūḥ-perver ve..." (s.160:17)
2. " 'İlme meşġūl iken ṣalāḥa māyil olup zühd ü taḳvā silkine sülūk itdi." (s.64:19)
3. " 'İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve faẓl u ma'ārif ile pür-hüner olmış." (s.65:21)

silk-i gevher: *İnci ipliği.*

1. "Ḥaḳḳa minnet kim bu silk-i gevheri" (s.71:15)

silk-i güher: *İnci dizisi.*

1. "Göresin kim nicedür silk-i güher" (s.72:3)

silk-i le'āl: *İnciler dizisi.*

1. “Rişte-i naẕma Le‘ālī düzdi bu silk-i le‘āl” (s.94:1)

silme: *Ağzına kadar dolu.*

1. “Yine iy cām-ı muṣaffā seni gördük silme” (s.49:4)

silsile: *Soy, zincir.*

1. “Ger ṣorarsañ bizi Mecnūna çıḳar silsilemüz” (s.62:4)

silsile-i ṭarīḳat: *Tarikat dizisi.*

1. “Rūm ilindendür Silsile-i ṭarīḳatda Ḥaydarīdür.” (s.164:4)

sīm: *Gümüş.*

1. “Meyl itme sīme olma bahāda ḫaẕef gibi” (s.163:11)

sīmīn-sāḳ: *Baldırı gümüş kadar beyaz ve parlak.*

1. “...eṭrāf-ı meclis meḥābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler.” (s.106:20)

sīm-ten:*Gümüş tenli.*

1. “Her dem ol sīm-tenüñ ṭurra-i ‘anber-şikeni” (s.63:17)

sī-murġ: *Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevî kuş.*

1. “Ḳılur sī-murġı ṣayd eylerse pervāz” (s.7:16)

Sī-nāme: *Humami'nin eseridir.*

1. “Ve Sī-nāme adlu bir kitābı var.” (s.74:32)
2. “Ve bu ebyāt ol Sī-nāmedendür.” (s.75:1)

sīne: *Göğüs, bağır.*

1. “Sīnede mihrüñ çerāġını uyandurdum yine” (s.137:12)

sīne-i ṣad-çāk: *Yüz parça olmuş göğüs.*

1. “Mū degüldür görinen bu sīne-i ṣad-çākde” (s.145:1)

sīne: *Göğüs, bağır, iç, yürek.*

1. “Derdā bu eski eski köynükler ile sinem” (s.147:4)
2. “Her ṭarafdan çekmişem sīnemde şekl-i Ẕü’l-fiḳār” (s.100:4)
3. “Benüm bir lāle-ruḫ derdiyle kim sīnemde dāġum var” (s.167:1)
4. “Ruḫlaruñ şevḳı nola sīnemde eylerse vaṭan” (s.87:23)

5. “Sīnemde tīġ ü ḫançeri ol gül-‘iẕārumuñ” (s.112:17)
6. “Geldükçe tīri sīneme dil murġı şād olur” (s.60:12)
7. “Sīneñi rūşen eyle yoḳluḳdan” (s.72:16)
8. “Ṣıfīye söyleñ ḥasedden sīnesin ṣāf eylesin” (s.125:1)
9. Fużalā-yı ‘āli-şān ve büleġā-yı me’ālī-nişān kelāmı muḳābelesinde ‘arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū‘ itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür. (s.6:6)
10. “Sīnesinde ṣaḳladı cānı gibi zindān beni” (s.98:16)

Sinob: *Orta Karadeniz'de bir şehir.*

1. “Sinob şehrindendür.” (s.91:17)

sin: *Mezar.*

1. “Derdüñ ile öldügümde sinüme uġrayıcaḳ” (s.35:13)

sipāh-ı cengī: *Savaş askeri.*

1. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve kendüsi sipāh-ı cengī ṭarīḳına sālik olup tīmāra mutaṣarrıf idi.” (s.123:4)

sipāh-ı pādişāh-ı ‘ışḳ: *Aşk padişahının ordusu.*

1. “...sipāh-ı pādişāh-ı ‘ışḳ hücūm idüp niçe zamān bī-hūş u ḥayrān u ser-gerdān sevdā galebesiyle nālān u giryān gezüp yürüyüp āḫir terk-i diyār idüp...” (s.128:4)

sipāhī: *Osmanlılarda tımar sahibi bir sınıf atlı asker.*

1. “Sulṭān Ḳorḳud fevtinden ṣoñra pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında olup sipāhī oġlanları bölügine żamm oldı.” (s.154:13)
2. “Tīmāra mutaṣarrıf sipāhī idi.” (s.165:26)
3. “Sipāhī oġlanları zümresinden ḫiẕmet iden bendelerindendür.” (s.132:7)
4. “İstanbulda olur sipāhīdür.” (s.181:12)
5. “Çekdi sūsenler ḳılıç sünnī sipāhiler gibi” (s.134:11)

6. “Sancaḳbegleri daḫı ol sancaḳda olalar ve sipāḥīler maḥbūb ḫiẕmetkārlar arḳasında ḫoş geçeler.” (s.128:28)
7. “ ‘İlme meşgūl iken ferāġat idüp sipāhīlıġa meyl itdi.” (s.142:10)

sipend it-: *Tütsü yapmak.*

1. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur.” (s.11:11)

sipihr-i faẕl-ı me‘ālī: *Yüce ve faziletli yıldız.*

1. “...ma‘rifet burcınuñ māhveşi sipihr-i faẕl-ı me‘ālī merkez-i dā’ire-i ahālī ma‘ārif mülkinüñ kenzi.” (s.161:11-12)

sipihr-i pīre-zenden: *Kocakarı felek, dünya. Kötü talih.*

1. “Benüm naḫs-ı sitāremdür sipihr-i pīre-zendendür” (s.161:25)

sipihr:*Gök, sema.*

1. “...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:23)

sīret: *Ahlak.*

1. “Süleymān sīreti sende Sikender ṣūreti sende” (s.74:3)

sirkat: *Çalma, hırsızlık.*

1. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ ma‘nīsin taġyīr idüp kendü eş‘ārına īrād itmegin sirḳat töhmetin isnād iderler.” (s.102:7)

Siroz: *Balkanlarda bulunan Siroz şehri.*

1. “Siroz şehrindendür.” (s.122:11)
2. “Siroz yanında olan Timurḥiṣār-nām ḳaṣabadandur.” (s.98:4)

Sirozlı: *Memleketi Yunanistan Serez olan kişi.*

1. “Sirozlıdur.” (s.180:3)

Sirozlu: *Memleketi (Burdurun bir ilçesi olan) Siroz olan.*

1. “Sirozludur.” (s.137:17)

sitāre-i māhveş: *Ay gibi güzel yıldız.*

1. “...belāġat çarḫınuñ sitāre-i māhveşi olup ‘ilm ü ma‘rifet ile dīn ü dünyāyı ma‘mūr ve şerī‘at meş‘alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur.” (s.67:10)

sitāre: *Yıldız. Talih, baht.*

1. “Baḫtum mıdur benüm ya sitāreñ midür senüñ” (s.185:1)

siyādet: *Ululuk, büyüklük.*

1. “Bu cem‘iyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri sa‘ādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i ‘ışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm.” (s.95:23)

siyāh-rū: *Kara yüzlü, yüzü kara, ayıbı olan.*

1. “Midād gibi siyah-rū ḳalem gibi meksūr” (s.65:12)

siyāḳat-ı kelām: *Söz güden.*

1. “...her biri hengāme-i leṭāfetde siyāḳat-ı kelām ve kiyāset-i peyāmda bir vech ile diḳḳat u firāset ḥiddet ü ẕekāvet iderler ki...” (s.139:8)

siyāset it-: *Cezâlandırmak, özellikle îdam etmek.*

1. “Āgāhı yoġ iken İbrāhīm Paşa İstanbulda ṭutdurup siyāset itdürüp ṣalb eylediler.” (s.165:14)

siyeh-pūş ol-: *Siyah örtü, elbise giyinmek.*

1. “Çün siyeh-pūş ola ol dil-ber-i şīrīn-ḥarekāt” (s.182:9)

Şofī:*Sofu, tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvıf.*

1. “Şeyḫ Vefā ṣofīlerindendür.” (s.141:13)

şofīlen-: *Sofi gibi davranmak, sofilik taslamak.*

1. “Ṣofīlenüp raḳībüñ mey içmezem dir idi” (s.99:20)

şoḥbet it-: *Konuşmak, eğleşmek, söyleşmek.*

1. “Gül gūşe gūşe ṣoḥbet ider nā-maḥallile” (s.61:5)
2. “Zülfüñ ḫayāli ile gözüm ṣoḥbet itdi şeb” (s.53:27)

şoḥbet ü muşāḥabet: *Sohbet ve ilişki.*

1. “Bunlaruñ bir mertebede ‘īş ü ‘işret ve bir derecede ṣoḥbet ü muṣāḥabetle var ki cām-ı Cem görse bunlarun ‘īş ü nūşına ḥayrān ve...” (s.107:2-3)

ṣoḥbet: *İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça, arkadaşça yapılan konuşma, hasbihal, musâhabe.*

1. “Ḳıl lāle ṣoḥbetini ki çaġındadur daḫı” (s.53:19)
2. “Gör lez̲zetini ṣoḥbetini gel z̲urefānuñ” (s.111:5)
3. “Ṭolu urmışa döndi ṣoḥbetümüz” (s.142:20)
4. “Ṣoḥbetüñ revnaḳısın dünyede art eksilme” (s.49:5)

ṣoḥbet-i ḫāṣṣ: *Özel sohbet.*

1. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ ṣoḥbet-i ḫāṣṣına muṣāḥib düşüp muṣāḥabet itdi.” (s.93:9)

sol-: *Solmak, sararmak.*

1. “Şu yapraḳ kim ṣolup başdan ḳararmış” (s.3:12)

son nefes: *Ruh bedenden çıkarken verilen son nefes, ölüm anı.*

1. “Ṣon nefes ṭuş ola şāyed gözüm ol bī-bedele” (s.44:11)

ṣoñ: *En arkadaki, son.*

1. “Ḳıl tefaḫḫuṣ ḳamusın öñden ṣoña” (s.71:29)

soñra: *Daha ileri bir zamanda, müteakiben.*

1. “Ammā ṣoñra Sulṭān Bāyezīd gidicek yeñiçeri anı ḳabūl eylemeyüp Sulṭān Selīm ḥażretlerini getürüp taḫta geçürüp pādişāh itdiler.” (s.23:17)
2. “Sulṭān Maḥmūd fevtinden ṣoñra oġlı Sulṭān Orḫan nişāncısı oldı.” (s.145:17)
3. “Sulṭān Ḳorḳud fevtinden ṣoñra pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında olup sipāhī oġlanları bölügine żamm oldı.” (s.154:11)
4. “Sulṭān Bāyezīd zamānında İstanbul ṣubaşısı olup ṣoñra sancaġa çıḳmışdur.” (s.49:8)
5. “Bir niçe gün nişāncı oldukdan ṣoñra ḳāżí-‘asker olup ḳāżí-āsker iken Amasiyye’de yeñiçeri ġavġā idüp paşalar evin başup çoḳ fesād itdiler.” (s.39:6)

6. “Ṣoñradan müte‘accem olduġı duyılıcaḳ sulṭān-ı gītīsitān tekyeyi elinden aldı.” (s.93:15)
7. “Erkān-ı devlet ḳatında mu‘teber ü muḥterem iken ṣoñradan pīrlik dā’iresine ḳadem baṣup kesret-i kitābetden merdüm-i çeşmi ḫīre ve...” (s.143:2)
8. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin iḥsān idüp ḫizmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur.” (s.104:8)
9. “Soñradan taṣavvufa māyil olup ṣāḥib-ḫānekāh oldı.” (s.83:2)
10. “Sonradan taṣavvufa meyl itdi.” (s.157:20)
11. “Ṣoñradan dimāġına iḫtilāl yitişüp Allāh emrine vardı.” (s.149:9)
12. “Babası Sulṭān Bāyezīd zamānında maṭbaḫ-emīni olup ṣoñradan maḥrūse-i İstanbulda Yeñi ‘İmārete mütevellī iken fevt oldı.” (s.145:5)
13. “Soñradan ferāġat iḫtiyār idüp ticārete meyl itdi.” (s.146:17)
14. ”...taḫta cülūs itdüklerinde Ayaṣofya tevliyetin virüp ṣoñradan Burusada Ḳapluca mütevellīsi iken fevt olup...” (s.102:18)
15. “Ṣoñradan merḥūm Sulṭān Selīm gelüp taḫta geçdükde raġbetle getürüp dārü’s-sa‘ādede olan ġılmāna ḫ^{v}āce eylediler.” (s.105:18)
16. “Ṣoñradan Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde ḳāżí-‘asker idindi.” (s.38:11)
17. “...Soñradan paşalara eyitdi kim size ṭabaḳlar ile varan ṭa‘ām nidügin bildüñüz mi...” (s.29:22)
18. “Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi.” (s.55:26)
19. “Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.45:6)
20. “...merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye’de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradan sa‘ādetle taḫta cülūs itdüklerinde vezīr idindi.” (s.31:10)

<u>soñra:</u>*-nin ardından, arkasından.*

1. “Töhmet idüben günāhın ṣoñra ‘Ulvīden ṭutar” (s.85:4)

2. “Mevlānā Şeyḫīnüñ vefātından ṣoñra Ḫusrev ü Şīrīni itmāma yitişdürüp beyāża bu çıḳarmışdur.” (s.73:7)
3. “Ol diyārda bir niçe müddet olduḳdan ṣoñra Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara ve her cinsden ecnās-ı mu‘teberāt gönderüp...” (s.119:24)
4. “Sāye-perver nāzük-mizāc zindān havāsına müteḥammil olmayup çıḳduġı gibi birḳaç günden ṣonra mizācı münḥarif olup...” (s.77:29)

ṣor-: *Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sual etmek.*

1. “Cünūn vādīlerin gel gūşe gūşe cümle benden ṣor” (s.172:1)
2. “Diyār-ı ‘aḳl-ı dūr-endīşi var kendin bilenden ṣor” (s.172:2)
3. “Meẕheb ü millet ṣorar zāhid baña bilmez mi kim” (s.128:14)
4. “Ṣorarsañ tuḥfesi Mışruñ şekerdür” (s.82:22)
5. “Ger ṣorarsañ bizi Mecnūna çıḳar silsilemüz” (s.62:4)
6. “Ṣorarsañ anı Mecnūndur ya Ferhād” (s.3:14)
7. “Ger ṣorarsañ günümi sensüz ṣaçuñ gibi ḳara” (s.35:10)
8. “İy güni ḳara ḳullar ṣorarsañuz ol māhı” (s.176:14)

ṣor-: *Aramak.*

1. “Şefḳat ü raḥm idüben bir ṣorar ādem bulınur” (s.56:16)

ṣovuḳ: *Soğuk.*

1. “Ṣovuḳ sözlerle ṭoñdurduñ cihānı” (s.144:1)

ṣoy-: *Giysiyi çıkarmak.*

1. “ ‘Acem ṭonından ol maḥbūbı ṣoydı” (s.68:32)

ṣoyın-: *Soyunmak; üzerindeki elbise ve giyeceklerin bir kısmını veya tamâmını çıkarmak.*

1. “Ṣoyındı ġonca gibi çıḳup sebz cāmeden” (s.109:1)
2. “Ṣoyup egninden ol köhne pelāsın” (s.69:1)

sög: *Sövmek.*

1. “İy şeker-leb ṭatlu söz mihr ü maḥabbet arturur”
2. “Ṭatlu ṭatlu aġzuma sög loḳma şefḳat arturur”

söyle: *De, söyle, dile getir.*

1. “Gül gibi geldi didi söyle saña yā ne gerek” (s.157:15)

söyle:*Şöyle.*

1. “Ḫoş sen ol peyġāmberlerüñ her birinüñ bir bir adın söyle ben de bir bir saña aḳça vireyin didi” (s.16:3)

söyle-: *Dile getirmek, söylemek.*

1. “Söyle dile getür yine çeng ü rebābumı” (s.14:14)
2. “Key perīşān söyledüm bu yüz ḳarasın bilmedüm” (s.26:19).
3. “Artuḳ söylemege ḳādir olmayup ol daḫı aḳçe virmekden berī oldı” (s.16:5)
4. “Anda çoḳ ḥaḳāyık u daḳāyıḳ ve niçe ma‘ārif cem‘ idüp söylemişdür.” (s.82:16)
5. “Ġāyet-i feṣāḥat ü belāġatlarından rūz-merre söylenen her bir sözleri vezn olsa bir ḥarf artuḳ eksük bulınmaz.” (s.11:18)
6. “Dedeleri Sulṭān Mehemmed ki Ebu’l-feṭḥ dimekle söylenür” (s.22:11)
7. “Ṣoñradan Semāniye müderrislerinden olup laṭīfe bābında iḫtiyārı olmayup kimi görse donadup her kişinüñ ḥaḳḳında ġarāyibāt söylerdi.” (s.55:28)
8. “Dirilür öli söylerse sözinden” (s.6:24)
9. “Oḳ gibi ṭoġrı söyleyelüm yā degül misin” (s.104:2)
10. “Beş on peyġāmberüñ adın ancaḳ söyleyibildi” (s.16:4)

söyle-: *Bilinir.*

1. “Tācī Beg-oġlı dimekle söylenür.” (s.38:20)

söyle-:*Anılmak, anlatılmak.*

1. “Nidelüm bu söylenür sözdür ki söz sünnetsüzüñ” (s.114:26).

söyleñ-: *Bahsi geçmek, konuşulmak; bildirilmek, anlatılmak.*

1. “Ṣīfīye söyleñ ḥasedden sīnesin ṣāf eylesin” (s.125:1)
2. “...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab‘-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra‘nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen...” (s.10:20)

söyleyen ḫaber:*Vermek.*

1. “Söyleyen kendüsidür esrār-ı ḥüsninden ḫaber” (s.85:3)

söz deminde: *Söz zamanında, konuştuğu zaman.*

1. “...feṣāḥat u belāġat maḥallinde Saḥbān ile Ferazdaḳve söz deminde Aresṭoyla Ebū ‘Alī Sīnāya daḳ ṭutarlar.” (s.139:11)
2. “Cevelān-ı ṭab‘ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭí söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü faẕl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū ‘Alī Sīnā kesb-i ‘ilm-i ma‘rifet iderdi” (s.43:6)

söz götürmez ol-: *Laf taşımamak, söz söylememek.*

1. “Söz götürmez olup durur ḥammāl” (s.143:15)

söz ḳaçır-: *Sözün nereye gittiğini bilmeden söylemek; sözünü bilmemek.*

1. “...esnā-yı müvāneset ü muṣāḥabetde söz ḳaçırup ġamz-ı ġammāz ile keşf-i rāz olup ve kendüde daḫı mektūblar bulunup ḫıyānet fehm olmaġın...” (s.87:12)

söz söyle-: *Şiir söylemek.*

1. “Bundan öñdin niçe söz söylediler” (s.71:27)
2. “Bu vādide leṭāyıf ḳısmında söz söylemek bu ḳadar olur.” (s.108:23)

söz ü vezn: *Şiir.*

1. “Ṣan‘atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz ‘ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür.” (s.156:13-14)

söz: *Ağızdan çıkan bir veya daha fazla heceden meydana gelen, mana ifade eden kelime veya kelime topluluğu, laf,lafız, kelam.*

1. “...ve söz veznine ḳādir olan şu‘arā ve fuṣaḥā ḳāyilleridür.” (s.3:31)
2. “İy şeker-leb ṭatlu söz mihr ü maḥabbet arturur” (s.133:10)
3. “Söz ‘uḳdelerinde girih-küşā-yı ḫurdedān ve düşvār-ı eş‘ār müşkilātında ḥallāl-ı cerb-zebān-ı yārān ki bu faḳīr ile hem-‘aṣr u hem-zebān olup...” (s.139:13)

4. “Pādişāhuñ ḫāṭır-ı şerīfiñde bu söz ḳalmış.” (s.29:15)
5. “Nidelüm bu söylenür sözdür ki söz sünnetsüzüñ” (s.114:26)
6. “ ‘Abdu’llāh oġlı olduġı ḥaysiyetle ba‘żı kimesne buña nacaḳ diyü lāġ u laṭīfe yüzinden çoḳ söz iblāġ iderlerdi.” (s.100:15)
7. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-dān ve söz naẕmında firāvān kimesne idi.” (s.130:6)
8. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve ḳuvvet-i ẕihni ġāyetde faṣīḥ şā‘ir-i ḳādir ve söz renginde sāḥir ü fāḫirdür.” (s.96:22)
9. “Sulṭān Meḥemmed daḫı bu söz sebebi ile günāhın ‘afv itdi.” (s.81:9)
10. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ.” (s.32:15)
11. “Virüp sözden cemāl-i ḥüsnine tāb” (s.69:7)
12. “Nidelüm bu söylenür sözdür ki söz sünnetsüzüñ” (s.114:26)
13. “Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev‘-i beşer olmış degül.” (s.69:17)
14. “Lebi vaṣfında ġoncanuñ sözi yoḳ” (s.51:26)
15. “Unutdurur sözi āb-ı ḥayātı” (s.187:4)
16. “Sözi mu‘ciz gibi bī-şekk ü bī-reyb” (s.187:6)
17. “Sözi gencīne-i esrār-ı şāhī” (s.6:20)
18. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:11)
19. “...eş‘ārı nefīs u maṭbū‘ sözinde ziyāde selāset ve naẕmında çoḳ leṭāfet ü ḥālet var.” (s.74:30)
20. “Dirilür öli söylerse sözinden” (s.6:24)
21. “Ḫulḳ u luṭfına nihāyet ṭatlu sözine ve insāniyyetine ġāyet yoġ idi.” (s.167:17)
22. “Sözinüñ her biri pür dürr-i gevher” (s.187:8)
23. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẕmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:6)
24. “Naẕmı şīvedār ve sözleri ‘işvekārdur”
25. “Bu cihetden ġazeliyyatı şīrin ve edāsı rengīndü”
26. “Kendüsi fāżıl ve taṣavvufa māyil sözleri var.” (s.74:22)

27. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ġazeliyyātı maṣnū‘ bikr sözleri çoḳ ve ḫāṣṣa ma‘nīlerine nihāyet yoḳ.” (s.27:15)
28. “Şeyḫ Rūşenī ‘ulūm-ı ‘Arabiyyeyi bi’t-tamām tertīb üzre görüp eş‘ārı meşhūr-ı ‘ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve...” (s.82:11)
29. “ ‘Arabī Parsī ve Türkī dilde sözleri ve ġarrā bī-bedel ġazeliyyātı var.” (s.84:6)
30. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-āferīn eş‘ārı sebük ü şīrīn ve naẕmı dürr-i semīn güzel ü lāṭīf ve ġāyet-i letāfetinden sözleri ḫafīf kimesnedür.” (s.122:13)
31. “Nihāyet-i derecede ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳāne ve nāzük güzel rindāne eş‘ārı ve sözleri var.” (s.175:12)
32. “Dīvānlarında bir Türkī sözleri yoḳ.” (s.20:14)
33. “Güzel sözleri var.” (s.155:11)
34. “Sözleri ṣıfiyāne ve eş‘ārı meşāyıḫāne ve bu ebyāt anuñ eş‘ārındandur.” (s.83:3)
35. “ ‘Āşıḳāne sözleri ve ḫoş-āyende ġāzelleri var.” (s.166:1)
36. “ ‘Āmgīr sözleri ve merdāne eş‘arı var.” (s.154:21)
37. “Ġāyet-i feṣāḥat ü belāġatlarından rūz-merre söylenen her bir sözleri vezn olsa bir ḥarf artuḳ eksük bulınmaz.” (s.11:18)
38. “Olanca eş‘ārı hem-vār Pārsī vü Türkī dilde eş‘ār dimege ḳādir sözleri muḥkem ü üstüvār kimesnedür.” (s.124:8)
39. “Eş‘ārı ‘ilmine göre degül çendān ḥaẕẕ olınmaz sözleri girān-ı cāndur.” (s.114:17)
40. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ rengīn sözlerin ve ġarrā ḫayāllerin ve Ka‘be-i ‘ulyā ḫademesinüñ ṣurrelerinden aḳça-i mu‘ayyenlerin olup...” (s.102:21)
41. “Ṣovuḳ sözlerle ṭoñdurduñ cihānı” (s.144:1)
42. “...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:20)
43. “Luṭf eyle sözüm ġāyet-i imkāna yetişdür” (s.9:29)
44. “Sözüñ cehd eyle irgür padişaha” (s.186:25)

söz:*Söz,şiir.*

1. "...fāriġü'l-bāl ferāġat üzerine ḫoş-ḥāl olup ṣafā-yı ḫāṭır ile şi're teveccüh-i küllī itseler Ḫusrev-i Deḥlevī'nüñ eş'ārı ki bunca söz ile meşhūr-ı āfāk olmışdur." (s.20:10)
2. "Ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta ḳādir ve söz vezninde māhir ṣā'irdür." (s.148:22)
3. "...pāk-idrāk nev-cüvān yigitler ki her biri suḫan-perdāz ve leṭāyif-nüvāz olup söz veznesin mi'yār itmekde..." (s.185:22)
4. "Ẕihni pāk ve ṭabī'atı çālāk sözi nāzük ü mevzūn ve..." (s.74:11)
5. "Baḥra dağı bir kemi sözi bitip" (s.169:9)
6. "Şi'ri bir mertebede laṭīf ü pāk ve sözi bir derecede naẕīf ü sūznākdür leṭāfet-i şi'r ü suḫanı çaḳ ḥadd-i i'cāza iletmişdür." (s.96:23)
7. "Ḫoş-ṭab' faṣīḥ ve sözleri melīḥ ḫaylī elfāẕ u eş'āra mālikdür." (s.143:5)
8. "Sözleri merdāne ve ġazeliyyātı 'āşıḳāne" (s.16:6)
9. "Eş'ārı iştihār-ı tamām ve sözleri i'tibār-ı mālā-kelām bulmış" (s.31:17)
10. "Şeyḫī sözlerinden farḳ olmaz." (s.73:8)
11. "Tā ki sözümde bulınmaya ḫalel" (s.71:26)

söz yok: *Söylenecek bir şey bulamayacak kadar güzel olmak.*

1. "Lutf-ı ṭab'ına söz yok" (s.47:7)

sözi ḥadd-i i'cāza ilet-: *Sözü mucize sınırına taşımak.*

1. "El-ḥāṣıl sözi ḥadd-i i'cāza iletmiş beyne'l-mevālī ve'l-ahālī kitābı maḳbūl ve eş'ārı menḳūldür." (s.69:20)

şu çıḳ-: *Suyun derin bir yerden dışarıya doğru akması.*

1. "Ol ḳuyıya şu çıḳmaḳ mümkin olmadı." (s.75:12)

şu gibi ezber: *Yanlışsız ve hızlı bir şekilde ezberine almak.*

1. "Oḳurlar mekteb-i ḥüsnüñde dāyim şu gibi ezber" (s.63:16)

şu: *Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab.*

1. "Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi'de bir ḳuyı ḳazup Tunca

ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dílāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:11).

2. “Ṣafḥa-i bāġa ṣu cedvel çekdi reyḥān yazdı ḫaṭ” (s.112:5)
3. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dílāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:11)

ṣu:*Su, deniz.*

1. “Ögrendi ṣuda yüzmege iki ḳabaġ ile” (s.117:11)
2. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dílāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:10)

ṣu:*Gözyaşı.*

1. “Ḳanda oldı bu ḳanlu ṣu didiler” (s.108:7)

su‘āl: *Öksürük.*

1. “Çoḳ ma‘ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su‘āl zaḥmeti ‘ārıż olmış ża‘īf-mizāc kimesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi.” (s.126:10)

su’āl it-: *Soru sormak.*

1. “Niçün içdüñ diyü su’āl itdi.” (s.81:6)

su’āl:*Soru.*

1. “Ġayrılarla ne su’ālüm ne cevābum var benüm” (s.67:4)

sū’-i ẕann it-: *Fena algılamak, olumsuz şüphelenmek, kuşku duymak.*

1. “Bu müşāverede Ca‘fer Çelebi biledür diyü sū’-i ẕann idüp ḳatl eyledi.” (s.39:8-9)

ṣubaşı: *Osmanlılarda kapıkulu süvarileri arasından, savaş zamanı güvenlik işlerine bakmak, barış zamanı da vergi toplamak işleri için ayrılan kimse.*

1. “Sulṭān Bāyezīd zamānında İstanbul ṣubaşısı olup ṣoñra sancaġa çıḳmışdur.” (s.49:8)

ṣubḥ:n*Sabah.*

1. “Aldı nuḳūd-ı encümi ṭarrār-vār ṣubḥ” (s.41:20)
2. “Ḳan aġladı vü eyledi terk-i diyār ṣubḥ(s.41:22)
3. “Ṣubḥa dek her gice iy ḫurşīd-ruḫ sen māhdan” (s.18:2)

ṣubḥ-dem :*Sabah vakti.*

1. "Gör ṣubḥ-dem ki cür'a ḳabaġındadur daḫı" (s.54:1)

ṣubḥ-ı ṣādıḳ: *Doğruluk sabahı.*

1. "Çāk çāk itdi yaḳasın ṣubḥ-ı ṣādıḳlar gibi" (s.181:7)

sūd-mend degül: *Faydasız.*

1. "Egerçi 'ulūm-ı müktesebeden çendān behre-mend ü ziyāde sūd-mend degül..." (s.183:9)

sūdmend: *Faydalı olmak.*

1. " 'Ulūmdan çendān behremend ve fenn-i ma'ānī vü bedī' ḳısmından ol deñlü sūdmend degül..." (s.88:5)

sūdmend:*Yararlı, kârlı, kazançlı, nasiplenmiş.*

1. "Ulūmı tertīb üzre görmiş dānişmend ve her fende sūdmend. Cārīḥāfıẕ-ı kelāmu'llāh kimesnedür." (s.137:5)
2. "Her 'ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb'ı nihāyetde ve ẕekāvet-i 'aḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür." (s.168:7)

ṣudūr it-: *Ortaya çıkmak.*

1. "Ṣadāret ṣadrına ṣudūr itdükde küllī bid'atleri ref' itdi." (s.:35:1)

ṣudūr: *Ortaya çıkma.*

1. "...pādişāh-ı şāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab'-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra'nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen..." (s.10:19)

ṣūfī: *Tasavvuf ehli, eren, ermiş, gönlü saf kişi.*

1. "Ṣıfīye söyleñ ḥasedden sīnesin ṣāf eylesin" (s.125:1)
2. "Ṣūfīsin Āfitābī bezm-i Çerāġa varma" (s.107:15)

ṣūfiyāne:*Tasavvufla ilgili,*

1. "Sözleri ṣıfiyāne ve eş'ārı meşāyıḫāne ve bu ebyāt anuñ eş'ārındandur." (s.83:3)

ṣūfī ol-:*Tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvıf olmak.*

1. "...niçe çilleler çeküp ṣıfī olmış ḫoş-ṭab' kimesnedür." (s.128:8)

2. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:5)

sūfiyyūn: *Sufiler.*

1. “Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu’llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi‘ār ve taḳvāyı disār idindi.” (s.66:13)
2. “Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā‘ itmişler.” (s.59:14)

suḫan: *Söz, kelâm.*

1. “Yanar odlara o dem kim ki işitse suḫanum” (s.175:21)

suḫan-āferīn: *Söz üreten, konuşkan.*

1. “Ḫūb müverriḫ suḫan-āferīn leṭāyif ehli muṣāḥib idi.” (s.148:24)
2. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-āferīn eş‘ārı sebük ü şīrīn ve naẕmı dürr-i semīn güzel ü lāṭīf ve ġāyet-i letāfetinden sözleri ḫafīf kimesnedür.” (s.122:12)
3. “Naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf laṭīfe-gūy ṣāḥib-ma‘rifet ve ehl-i faẓīlet suḫan-āferīn ve idrāk-metīn kimesnedür.” (s.110:13)
4. “ ‘Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāẓıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür.”(s.108:12)

suḫan-dān: *Söz söylemeyi bilen, düzgün ve güzel söz söyleyen (kimse).*

1. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma‘ānī ve bedī‘ ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil ‘ilm-i şi‘ri ḫūb bilür kimesne idi.” (s.113:13)
2. “Fenn-i bedī‘ ü beyān ve ma‘ānī üslūbın iḥāṭa itmiş suḫandān monlā kimesne idi.” (s.114:15)
3. “Ḫoş-ṭab‘ suḫan-dān ve söz naẕmında firāvān kimesne idi.” (s.130:6)

suḫan-güẕār: *Söz söyleyen.*

1. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında raġbet bulmış fāẓıl-ı rūzgār ve kāmil-i pür-i‘tibār suḫan-güẕār belīġ ve ṭab‘-ı sitīġ nāzük kimesne idi.” (s.85:13)

2. “Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez.” (s.12:11)

suḫan-perdāz: *Düzgün ve güzel söz söyleyen, fasih, beliğ.*

1. “Ve kendüsi ḫūb tīr-endāz ve suḫan-perdāz.” (s.151:18)
2. “...pāk-idrāk nev-cüvān yigitler ki her biri suḫan-perdāz ve leṭāyif-nüvāz olup söz veznesin mi‘yār itmekde...” (s.185:22)

suḫan-senc: *Sözden anlayan.*

1. “Mi‘yār-ı feṣāḥatde ṣāḥib-‘ayār suḫan-senc gevher-zā ve...” (s.95:11)

suḫen-dān-ı benī ādem: *İnsanlar içinde güzel söz söyleyen.*

1. “Nükte-dān-ı ‘ālem ve suḫen-dān-ı benī ādem ki müdeḳḳıḳ-ı ḫurde-bīn ve muḥaḳḳıḳ-ı ḫıred-āyīn ḫıdmetlerinde olup...” (s.3:28)

sūḫte: *Yanmış, yanık.*

1. “Be nedür suḫte ḥālün yine āvāresine” (s.114:10)

sūḫte: *Medrese öğrencisi.*

1. “Bunlardan ġayrı ışfahāncı ḳābil adına olan sūḫteleri bile defter itmiş idi.” (s.15:9)

suhūlet-i bī-bedel: *Eşsiz kolaylık.*

1. “...cihāngīr-i gītīsitān ḥażretlerinüñ eyyām-ı salṭanatı ve zamān-ı sa‘ādetinde suhūlet-i bī-bedel ile güzel el virdi.” (s.188:19-20)

sū-i edeb: *Edep harici, edepsizlik.*

1. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.110:1)

şula-: *Sulamak, su vermek.*

1. “Egüp baş āb-ı rūyından içüp giryende şulana” (s.42:7)

şuleḥā: *Salih kimseler.*

1. “Şuleḥāya vü ‘ulemāya ve sāyir fuḳarāya her zamānda ṣadāḳati vü iḥsānı bī-dirīġ idi.” (s.32:3)

Sulṭān Aḥmed: *Şehzade Bayezid'in 1465 yılında doğan oğludur. Amasya valiliği yapmıştır.1514 yılında küçük kardeşi Yavuz Sultan Selim tarafından boğdurtularak öldürülmüştür.*

1. "Merḥūm Sulṭān Aḥmed ḫizmetinde olurdı." (s.106:8)
2. "Merḥūm Sulṭān Selīme Sulṭān Aḥmede niçe ḳaṣīdeler ve ġazeller virmişdür." (s.159:20)
3. "Anuñ bahādurlıġı ve şecā'ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi." (s.19:13-14)

Sulṭān Bāyezīd Ḫān: *Fatih Sultan Mehmed'in oğlu ve Osmanlı Devleti'nin sekizinci hükümdarıdır (1481-1512). Adli mahlasıyla da şiirler yazmıştır.*

1. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḫān 'aleyhi'l-cenneti ve'r-rıḍvān Mekke fuḳarāsına ve..." (s.102:8)
2. "Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri'āyetler ve ziyāde 'ināyetler eyleyüp Burusa sancağında iken fevt olup Allāh emrine vardı." (s.26:8)

Sulṭān Bāyezīd:*Fatih Sultan Mehmed'in oğlu ve Osmanlı Devleti'nin sekizinci hükümdarıdır (1481-1512). Adli mahlasıyla da şiirler yazmıştır.*

1. "...civār-ı Raḥmāna rıḥlet gösterüp ḳurb-ı Ḥaḳda sākin olduḳda Mevlānā Necātī bāḳī 'ömrin merḥūm Sulṭān Bāyezīd nevvera'llāhu ḳabrehu ḥażretlerinüñ..." (s.96:11)
2. "Ammā ṣoñra Sulṭān Bāyezīd gidicek yeñiçeri anı ḳabūl eylemeyüp Sulṭān Selīm ḥażretlerini getürüp taḫta geçürüp pādişāh itdiler." (s.23:17)
3. "Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup..." (s.51:16)
4. " MERḤŪM SULṬĀN BĀYEZĪD"(s.16:19)
5. "Ṣoñradan Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde ḳāżí-'asker idindi." (s.38:12)
6. "Sulṭān Bāyezīd zamānında dīvān-ı 'ālī-şān ḫizmetinde olurdı." (s.123:14)
7. " Ḫaṭṭı sebebi ile merḥūm Sulṭān Bāyezīd 'ulūfe itmişdi." (s.100:28)
8. "Babasından Sulṭān Bāyezīd merḥūm tāyib olmış idi." (s.44:5)

9. “Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup...” (s.87:6)
10. “Ḳarışdıran Süleymānoġlı dimekle meşhūr ṣāḥib-cemāl nev-cevān iken merḥūm Sulṭān Bāyezīd ḥużūr-ı şerīfinde ḫiẕmet-i kihterī...” (s.119:17
11. “Bir miḳdār anda pādişāhlıḳ idüp soñradan Sulṭān Bāyezīd ile muḳābil olup ceng idicek...” (s.18:9)
12. “Niçe defa‘ merḥūm Sulṭān Bāyezīd meclis-i şerīflerine girüp in‘ām-ı ḫāsları ile muġtenem olmışdı.” (s.170:10)
13. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında naḳībü’l-eşrāf olup Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānında āḫirete naḳl iden Mevlānā Seyyid Maḥmūddur.” (s.64:15)
14. “Ve bu miyān maṭla‘ Sulṭān Bāyezīd merḥūma didügi ḳaṣīdedendür.” (s.97:8)
15. “Sulṭān Bāyezīd ḥażretlerinden istişfā‘ idüp anlar daḫı dileklerin ḳabūl eyleyüp anuñ ol günāhından geçüp gelüp yine bāḳī ‘ömrin āsitāne-i sa‘ādetlerinde geçürdi.” (s.119:24)
16. “Babası Sulṭān Bāyezīd zamānında maṭbaḫ-emīni olup ṣoñradan maḥrūse-i İstanbulda Yeñi ‘İmārete mütevellī iken fevt oldı.” (s.145:4-5)
17. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd zamānında Sarāy-ı ‘Āmire ye ḫᵛāce olup ol evānda anda olan oġlanlara ta‘līm iderdi.” (s.118:6)
18. “Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası Tācī Beg defterdār olmış.” (s.37:20)
19. “Ve bu birkaç beyt Sulṭān Bāyezīd vaṣfında mev‘iẕe üslūbında didügi ḳaṣīdedendür ki taḥrīr olup taḳrīr olındı.” (s.64:23)
20. “Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘żı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:14)
21. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası defterdār idi.” (s.63:1)
22. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd evvel ol ṭāyifeye ḫışm itdükde her biri perākende olup terk-i diyār idüp ġıybet itmiş idi.” (s.40:17-18)

23. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd murabbālarındandur.” (s.120:5)
24. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye’de Çelebi Sulṭān olduḳları tārīḫde anda çoḳ muṣāḥabet vü müvāneset itmişdür.” (s.38:1)
25. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi” (s.17:16-17)
26. “...andan Sulṭān Bāyezīd zamānında ḫazīne defterdārı oldı.” (s.32:12-13)
27. “...merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye’de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradan sa‘ādetle taḫta cülūs itdüklerinde vezīr idindi.” (s.31:9)
28. “İstanbul’un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi.” (s.23:15)
29. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında dergāh-ı ‘ālem-penāhda dīvān kitābetin ḫiẕmetin iderdi.” (s.142:23)
30. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd maḥrūsa-i İstanbulda biña itdügi cāmi‘-i şerīfüñ buḫūrcusıdur.” (s.144:11)
31. “Ol esnāda merḥūm Sulṭān Bāyezīd Monlā Sa‘yīnüñ bir ġazelin bulup ṭab‘-ı şerīflerine ġāyet ḫoş gelüp...” (s.104:26-27)
32. “Sulṭān Meḥemmed daḫı ḫışm idüp anları helāk itmege ādem gönderüp Sulṭān Bāyezīd bu ḳażiyyeden āgāh olup...” (s.38:4)
33. “ ‘İnāyet-i Bārī mu‘āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd’e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka’be şerrefehallāh ziyāretine varup” (s.17:13)
34. “Sulṭān Bāyezīd’üñ eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāŝir beyne’n-nās meşhūrdur” (s.17:24).
35. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīde defterdār olmış idi.” (s.44:19)
36. “Uġurluoġlı ‘Aceme varup pādişāh olduḳda merḥūm Sulṭān Bāyezīde elçilik ṭarīḳı ile gönderdi.” (s.152:22-23)
37. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīde ḳāżí-‘asker olmış ḫoş-tab‘ nāzük kimesne idi” (s.36:7)

38. “Sāfī Ḳāsım Paşa ki merḥūm Sulṭān Bāyezīde vezīr olmışdur anuñ ḫidmetinde taḥṣīl-i ‘ilm ü ma‘rifet ve kesb-i faż̈l u feṣāhat ü belāġat itmişdür.”(s.28:22)
39. “Ḥattā Sulṭān Meḥemmede münāfiḳ nifāḳ idüp Sulṭān Bāyezīdi nā-mülāyim ü nā-fercām yollara sevḳ ve...” (s.38:4)
40. “Sulṭān Bāyezīdüñ kiçi ḳarındaşıdur.” (s.18:6)
41. “Sulṭān Bāyezīdüñ ḫᵛācesi oġlıdur.” (s.64:18)
42. “Bu daḫı Sulṭān Bāyezīdün oġlıdur” (s.23:9)
43. “Sulṭān Bāyezīdüñ kiçi oġlıdur”(s.19:12)
44. “Sulṭān Bāyezīdüñ evāḫirinde feterāt olup nişāncılıḳtan ‘azl olmış idi.” (s.39:3)

Sulṭān Cem: *Cem Sultan ya da Şehzade Cem, II. Mehmed'in Çiçek Hatun'dan olma en küçük oğlu.*

1. “Merḥūm Sulṭān Cem” (s.18:4)
2. “Bu daḫı merḥūm Sulṭān Cem şā‘irlerindendür.” (s.122:11)
3. “Sulṭān Cem şā‘irlerindendür.” (s.121:12)
4. “Faṣīḥ ü belīġ şā‘ir ve ṣanāyi‘-i şi‘rde māhir Sulṭān Cem şā‘irlerindendür.” (s.87:5)
5. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük kimesne olup diyar-ı ġurbete Sulṭān Cem ile bile gitmişlerdendür.” (s.121:13)
6. “Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup...” (s.87:7)
7. “Diyār-ı ġurbetde Sulṭān Cem ile ḳalup anda fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.122:14)
8. “Sulṭān Cem ḫᵛācesi olmış fāżıl u kāmil tefsīre ḳādir ve ‘ilm-i ẓāhirde māhir kimesne idi.” (s.120:15)
9. “Bu daḫı Sulṭān Cem şā‘irlerindendür.” (s.121:3)
10. “Sulṭān Cem deryā yüzine revān olup ‘azm-i Frengistān idüp terk-i diyār itdükde bile gidüp rūzgārını geçürenlerdendür.” (s.121:21)
11. “Babası Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda ḳarındaşı Sulṭān Cem ile pādişāhlıḳ çekişdiler.” (s.17:11)
12. “Sulṭān Cem daḫı ol beyt muḳabelesinde bu beyti gönderdi” (s.17:21)

13. “ ‘İnāyet-i Bārī mu‘āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd’e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka’be şerrefehallāh ziyāretine varup” (s.17:14)
14. “Sulṭān Cem ile diyār-ı ġurbete bile gidüp anda ḳalmış idi.” (s.121:4)
15. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi” (s.17:17)
16. “Sulṭān Cemüñ maḳbūl muṣāḥiblerindendür.” (s.122:15)

Sulṭān Ḥācí Bektaş: *(ö.1271) Mutasavvıf şair ve İslam filozofu.*

1. “Sulṭān Ḥācí Bektaş raḥmetu’llāhi ‘aleyh kisvesin çekerdi.” (s.79:25)

Sulṭān Ḥüseyn Bayḳara: *(ö.1516) Hüseyin Baykara, lakabı Ebu'l-Gazi, tam adı Hüseyin bin Gıyaseddin Mansur bin Baykara, Timur İmparatorluğu hükümdarı ve şair.*

1. “...bu ṭarīḳuñ meydānında şeh-süvār-ı cerb-suḫandur Sulṭān Ḥüseyn Bayḳaranun raḥmetu’llāhi ‘aleyh vezīr-i a‘ẕamı ve...” (s.4:32)
2. “...mürebbiyyü’l-fużalā müdeḳḳiḳü’l-büleġā ḫusrev-i ‘Acem Sulṭān Hüseyn-i Bayḳara yanına varup anda...” (s.119:21)
3. “Ol diyārda bir niçe müddet olduḳdan ṣoñra Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara ve her cinsden ecnās-ı mu‘teberāt gönderüp...” (s.119:24)

Sulṭān Ḳorḳud: *Osmanlı Devleti şehzadesidir. II. Bayezid'in oğludur.*

1. “Sulṭān Ḳorḳud” (s.22:7)
2. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş merḥūm Sulṭān Ḳorḳud mü’ellefātına muḳābeleci olmışdur.” (s.109:11)
3. “Sulṭān Ḳorḳud murabbālarındandur.” (s.154:9)
4. “Sulṭān Ḳorḳud incinüp yanından giderdi.” (s.109:15-16)
5. “Sulṭān Ḳorḳud fevtinden ṣoñra pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında olup sipāhī oġlanları bölügine żamm oldı.” (s.154:11).
6. “Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup

şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi." (s.23:5)

7. "Sulṭān Ḳorḳud'u getürüp taḫta geçürdi." (s.23:14)
8. "Ḫizmetde iken Sulṭān Ḳorḳuduñ yanında ḫizmetin ider ḫāṣṣa maḥbūblarından Piyāle-nām bir yarar ḫizmetkār ġulām adına..." (s.109:12).
9. "Babası merḥūm Sulṭān Ḳorḳudun ḫᵛācesi olmışdur." (s.111:11)

Sulṭān Maḥmūd: *(ö.1507) Sultan II.Bayezid'in oğludur.*

1. "Mevlānā Şeyḫ İdrīs-i Bitlīsī raḥmetu'llāhi 'aleyh yazduġı Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānuñ altıncı cildinde ki Sulṭān Maḥmūd cildidür." (s.97:4)
2. "Sulṭān Maḥmūd seḳa'llāhu serāhū ḫizmetinde olup ḫazīne kitābetin iderdi." (s.104:7)
3. "Merḥūm Sulṭān Maḥmūd tābe serāhu ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında nişāncı olup dīvan-ı salṭanat-eyvānlarında nişān-ı şerīf ḫizmetin iderdi" (s.95:26)
4. "Sulṭān Maḥmūd kitābeti ḫizmetin iderdi." (s.145:17)
5. "Sulṭān Maḥmūd fevtinden ṣoñra oġlı Sulṭān Orḫan nişāncısı oldı." (s.145:18)
6. "Sulṭān Maḥmūduñ ḳafes-i tenden hümā-yı rūḥı evc-i semāya ṭayerān idüp ferādis-i cināna ve..." (s.96:8)

Sulṭān Maḥmūd:*(ö.1030)Gazne Devleti'nin hükümdarıdır.*

1. "Anı kim eyledi Firdevsīye Sulṭān Maḥmūd" (s.96:7)

Sulṭān Meḥemmed Cāmi'-i Şerīf: *Fatih Camii.*

1. "Ġalaṭa ḳāḍısı iken dārü's-salṭana İstanbulda vāḳi' olan Sulṭān Meḥemmed cāmi'-i şerīfine mütevellī olup..." (s.32:12)

Sulṭān Meḥemmed Ġāzī: *Fatih Sultan Mehmet.*

1. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ġāzī ile muṣāḥabet itmişdür." (s.80:25)

Sulṭān Meḥemmed Ḫān: *Sultan Gazi Fatih Sultan Mehmed.*

1. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ḫān" (s.14:17)
2. "Beyne'l-mevālī Deli Luṭfī dimekle belli olup dārü's-salṭana-i İstanbulı feṭḥ iden merḥūm ġāzī Sulṭān Meḥemmed Ḫān..." (s.55:1-2)

3. “Ḥattā merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ḫān Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı Şeh-nāme baḥrında naẕm itmege emr itdi.” (s.85:14)
4. “Sulṭān Meḥemmmed Ḫan ile ekser-i evḳātda ḥużūr-ı şerīflerinde muṣāḥabet ve ḫāk-i pāy-ı kīmyā-yı sa‘ādet-baḫşlarında münāsebet idüp...” (s.55:3-4)

Sulṭān Meḥemmed: *Osmanlı imparatorluğunun yedinci padişahı olan Fatih Sultan Mehmet.*

1. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed ḥużūrında itdügi bu cins laṭīfelere ve bu nev‘ saḳīfelere nihāyet yoḳdur.” (s.55:23-24)
2. “Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri‘āyetler ve ziyāde ‘ināyetler eyleyüp Burusa sancaġında iken fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.26:7)
3. “Gūyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı ‘Acemden sāzende ‘Abdü’l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında ‘ale’l-fevr...” (s.90:19-20)
4. “Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:12)
5. “Sulṭān Meḥemmed adına bir taḳsīmin idüp taṣnīf baġlayup ırlamışdur.” (s.90:20)
6. “Sulṭān Meḥemmed ki Ebü’l-feṭhdür anuñ oġlıdur” (s.16:21)
7. “Babası İstanbulda merḥūm Sulṭān Meḥemmed binā itdügi cāmi‘-i şerīfde ḫaṭīb olmış.” (s.170:5)
8. “Āḫir Sulṭān Meḥemmed ġażabına maẕhar düşüp ‘adem diyārı cānibine sefer idüp dünyādan güẕer ḳıldı.” (s.27:21)
9. “Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı.” (s.18:7)
10. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında olan şu‘arādandur.” (s.90:4)
11. “Sulṭān Meḥemmed bunı göricek bī-ḥużūr olup bunı benüm üstüme neye getürdüñ diyicek Monlā Luṭfī Devletlü pādişāh niye bī-ḥużūr olursız.” (s.55:19)

12. “Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i devletde ḫiẕmet eyleyüp ‘ulūfeye mutaṣarrıf idi.” (s.129:14)
13. “Ṣāhib-muḥāvere olmaġıla bu aṣl küstāhlıġa cür’et ve bu deñlü laṭīfeye ḳudret gösterüp Sulṭān Meḥemmed ile muṣāḥib olmış idi.” (s.55:26)
14. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed ṣā‘irlerindendür” (s.86:18)
15. “Babası Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda ḳarındaşı Sulṭān Cem ile pādişāhlıḳ çekişdiler.” (s.17:11)
16. “Sulṭān Meḥemmed aḥvāli tamām ma‘lūm idindi.”(s.25:21)
17. “Sulṭān Yıldırım Bāyezīdüñ oġlı Sulṭān Meḥemmed oġlıdur.” (s.14:3)
18. “Babası merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında hem Rūmiline ve hem Anaṭolıya bir yirden ḳāżí-‘asker olmış idi.” (s.39:22)
19. “Dedeleri Sulṭān Mehemmed ki Ebu’l-feṭḥ dimekle söylenür.” (s.23:10)
20. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed murabbālarındandur.” (s.27:8-9)
21. “Sulṭān Meḥemmed ḥużūr-ı şerīfinde ziyāde i‘zāz u ikrām i‘tibār u iḥtirām bulmış idi” (s.40:1)
22. “Sulṭān Meḥemmed daḫı görmiş ki istedügi çoḳ aḳçe olur” (s.15:21)
23. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında raġbet bulmış fāżıl-ı rūzgār ve kāmil-i pür-i‘tibār suḫan-güẕār belīġ ve ṭab‘-ı sitīġ nāzük kimesne idi.” (s.85:12)
24. “Sulṭān Meḥemmed ḥażretlerine niçe yıl nişāncı olup ‘izz ḥużūrında ol bulduġı i‘tibārı bir nişāncı bulmamışdur.” (s.29:1)
25. “Rivāyet iderler ki bir gün Sulṭān Meḥemmed bir kitāb murād idinüp kitāb-ḫāneye gelmiş.” (s.55:7)
26. “...Sulṭān Meḥemmed daḫı ḫışm idüp anları helāk itmege ādem gönderüp Sulṭān Bāyezīd bu ḳażiyyeden āgāh olup...” (s.38:7)
27. “Sulṭān Meḥemmed daḫı bu söz sebebi ile günāhın ‘afv itdi.” (s.81:8-9)
28. “Sulṭān Meḥemmed merḥūm anuñ feżāyilin ü ḥaṣāyilin kemāl-i mertebede inşāya olan ḳudretin ve mahāretin ma‘lūm idinmekle ziyāde meyl ü maḥabbet eylemişler.” (s.29:2-3)
29. “Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı ‘alem-penāh ḫiẕmetine gelüp ḳaṣīde ‘arż

idüp in‘ām-ı ‘āmlarına lāyıḳ ve...” (s.84:24)

30. “Dedesi merḥūm Sulṭān Meḥemmede vezīr olmış idi.” (s.57:8)
31. “Ḥattā Sulṭān Meḥemmede münāfıḳ nifāḳ idüp Sulṭān Bāyezīdi nā-mülāyim ü nā-fercām yollara sevḳ ve...” (s.38:3)
32. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ ṣoḥbet-i ḫāṣṣına muṣāḥib düşüp muṣāḥabet itdi.” (s.93:9)
33. “...iḥtirām birle yapışup ol bezi getürüp i‘zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor.” (s.55:19-20)
34. “Rivāyet iderler ki merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ buña ḫaylī naẕarı olup bununla tenhā muṣāḥabetden maḥẕūẕ olmış.” (s.81:1)

Sulṭān Mīr Süleymān: *Germiyan Beyi Süleyman Şah.*

1. “...Sulṭān Mīr Süleymān adına tercüme idüp Türkīye döndürmişdür.” (s.71:1)

Sulṭān Mīr Süleymān: *Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman.*

1. “Bu daḫı Sulṭān Mīr Süleymān ṣa‘irlerindendür.” (s.73:11)

Sulṭān Murād Ġāzī: *I. Murad, Murad-ı Hüdavendigâr veya Gazi Hünkar, Osmanlı Devleti'nin üçüncü padişahıdır.*

1. “Babası Sulṭān Murād Ġāzīnüñ vezīr-i müşīri olmışdur.” (s.75:8)

Sulṭān Murād Ḫan: *Sultan Mehmet Han'ın (Çelebi Mehmet) oğlu Sultan Murat (II. Murat). Osmanlı Devleti'nin altıncı hükümdarıdır.*

1. “Sulṭān Murād Ḫan ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān mülāzemetinde müddet-i ‘ömri nihāyet ve va‘de-i rūzgārı ġāyet bulup dünyādan āḫirete naḳl itdi.” (s.76:21)
2. “...biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān ḥażretlerine iledüp ‘arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve...” (s.69:23)

Sulṭān Murād Ḫan-ı Ġāzī: *Sultan Mehmet Han'ın (Çelebi Mehmet) oğlu Sultan Murat (II. Murat). Osmanlı Devleti'nin altıncı hükümdarıdır.*

1. “Mīr Selmān fevtinden ṣoñra merḥūm Sulṭān Murād Ḫan-ı Ġāzī

raḥmetu'llāhi 'aleyh muṣāḥabet-i şeref -baḫşları ile münāsebet idüp..." (s.68:20)

2. "Sulṭān Murād Ḫan-ı Ġāzī" (s.14:1)

Sulṭān Murād: *Sultan Mehmet Han'ın (Çelebi Mehmet) oğlu Sultan Murat (II. Murat). Osmanlı Devleti'nin altıncı hükümdarıdır.*

1. "Bu daḫı Sulṭān Murād ṣā'irlerindendür." (s.76:16)
2. "Sulṭān Murād ḥażretleri daḫı imtiḥān içün şeyḫ-i girāmī Ḥażret-i Niẓāmī Penç Gencin Şeyḫī ḫizmetlerine virüp..." (s.68:25-26)
3. "Sulṭān Murād ṣā'irlerindendür." (s.76:5)
4. "Muḳaddemā ẕikr olan Sulṭān Murād oġlıdur ki buña müyesser olan fetḥ ü ġazā āl-i 'Oŝmāndan bir pādişāha daḫı müyesser olmış degül. Ebü'l-fetḥ dimege daḫı sebeb oldur." (s.14:20)
5. "Sulṭān Murād ḥażretlerinüñ muṣāḥabet-i nefīslerine enīs ve meclis-i şerīflerine celīs olup müvāneset kesb itmişdi." (s.77:6)
6. "Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı 'alem-penāh ḫizmetine gelüp ḳaṣīde 'arż idüp in'ām-ı 'āmlarına lāyıḳ ve..." (s.84:23)
7. "Sulṭān Murād ḫalvet-i ḫāṣṣına alup muṣāḥib idinmek murād idinmişler rāżí olmayup bu beyt sebebi ile kendüyi ol müżāyaḳadan ḫalāṣ itmiş." (s.75:19)
8. "Merḥūm Sulṭān Murāduñ itdügi ġazāları naẓm idüp kitāb eyledi." (s.78:13)

sulṭān ol-: *Padişah olmak; hükmetmek.*

1. "Dāmen-i dildārı ḳo var Mışra sulṭān ol yüri" (s.179:20)

Sulṭān Orḫan: *II.Bayezid'in şehzadelerinden olan şehzade Mahmud'un oğludur.*

1. "Sulṭān Maḥmūd fevtinden ṣoñra oğlı Sulṭān Orḫan nişāncısı oldı." (s.145:18-19)

Sulṭān Selīm: *Yavuz Sultan Selim, Osmanlı sultanlarının dokuzuncusudur.*

1. "Ammā ṣoñra Sulṭān Bāyezīd gidicek yeñiçeri anı ḳabūl eylemeyüp Sulṭān Selīm ḥażretlerini getürüp taḫta geçürüp pādişāh itdiler." (s.23:18)

2. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin iḥsān idüp ḫiẕmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur.” (s.104:8)
3. “Revānī Sulṭān Selīm merḥūma berf-redīf bir ḳaṣīde didi.” (s.143:21)
4. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında naḳībü’l-eşrāf olup Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānında āḫirete naḳl iden Mevlānā Seyyid Maḥmūddur.” (s.64:15)
5. “Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i devletde ḫiẕmet eyleyüp ‘ulūfeye mutaṣarrıf idi.” (s.129:15)
6. “...her kişinüñ eş‘ārına daḫl itmek istedügiçün merḥūm Sulṭān Selīm senüñ maḫlaṣuñ Daḫlī olsun diyü laṭīfe idermiş.” (s.34:6)
7. “Ol daḫı pādişāhuñ incindügin duyup ḳaçup Sulṭān Selīm merḥūma varup anda ḫaylī ri‘āyet bulup sa‘ādetle bile gelüp...” (s.102:16)
8. “Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.45:4-5)
9. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:12)
10. “Sulṭān Selīm ḥażretleri gelüp yümn ü iḳbāl ile taḫta cülūs itdükde yine raġbet ile getürüp nişāncı idindi.” (s.39:4)
11. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ.” (s.32:13)
12. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında dergāh-ı ‘ālem-penāhda dīvān kitābetin ḫiẕmetin iderdi.” (s.142:24)
13. “Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve...” (s.108:13)
14. “Ṣoñradan merḥūm Sulṭān Selīm gelüp taḫta geçdükde raġbetle

getürüp dārü's-sa'ādede olan ġılmāna ḫˇāce eylediler." (s.105:18)

15. "Ve kendüsi merḥūm Sulṭān Selīm ile Ṭrabzonda olurken çoḳ muṣāḥabet ve artuḳ münāsebet itmiş idi." (s.124:8-9)
16. "Merḥūm Sulṭān Selīme Sulṭān Aḥmede niçe ḳaṣīdeler ve ġazeller virmişdür." (s.159:19)
17. "Merḥūm Sulṭān Selīme Ṭabzonda defterdār olmış idi." (s.51:10)
18. "Ve kendüsi daḫı merḥūm Sulṭān Selīme ve pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine ḳāżí-'asker olmış..." (s.40:4-5)
19. "Merḥūm Sulṭān Selīmüñ naẕar-yāftesindedür." (s.50:12)
20. "Merḥūm Sulṭān Selīmüñ kendü ḳulıdur." (s.33:11)

Sulṭān Selīm Ḫan: *Osmanlı padişahı. Yavuz Sultan Selim Han. Kanûnî Sultan Süleyman'ın babası.*

1. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş 'ālim u fāżıl ve ehl-i dil kāmil Ṭrabzon diyārından merḥūm Sulṭān Selīm Ḫan ḥażretleri ile bile geldi." (s.124:5)

Sulṭān Selīm Şāh: *Yavuz Sultan Selim.*

1. "...ol daḫı anda münhezim olup ḳaçarken ṭutılup başını pādişāh-ı 'ālem-penāh Sulṭān Selīm Şāh ḥażretlerinüñ ayaġı ṭopraġına getürdiler." (s.19:22).
2. "Merḥūm Sulṭān Selīm Şāh ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ terbiyeti ile ḥāṣıl olmış mürabbālarındandur." (s.34:10)
3. "Sulṭān Selīm Şāh" (s.19:10)

Sulṭān Süleymān Şāh: *Kanuni Sultan Süleyman (Osmanlı İmparatorluğu'nun onuncu padişahı (ö. 974/1566)).*

1. "Sulṭān Süleymān Şāh ḥażretlerinüñ taḫt-ı salṭanata vāḳi' olan ibtidā-i cülūslarında Şarḳ u Ġarb ve Hind ü 'Arab cāniblerine itdükleri ġazāları ve..." (s.46:26)

Sulṭān Süleymān: *Kanuni Sultan Süleyman (Osmanlı İmparatorluğu'nun onuncu padişahı (ö. 974/1566)).*

1. "Anuñ-çün didiler Sulṭān Süleymān" (s.8:5)

Sulṭān Tumān Bay: *Memlük Sultanıdır.*

1. "...merreten ba'de uḫrā Mışra gelüp ceng idüp anlar daḫı şınup Sulṭān Tumān Bay ṭutulup..." (s.19:26)

Sulṭān Yıldırım Bāyezīd: *Osmanlı Devletinin beşinci padişahıdır.*

1. "Merḥūm Sulṭān Yıldırım Bāyezīd adına Ḫūrşīd ü Feraḥşād adlu kitabı naẕm itdi." (s.73:2-3)
2. "Sulṭān Yıldırım Bāyezīdüñ oġlı Sulṭān Meḥemmed oġlıdur." (s.14:3)

sulṭān:*Hükümdar, melik, padişah.*

1. "Āḫir baḳiyye-i süyūf olup ḳalan Çārkes ṭāyifesi Tumān Bay-nām çārkesi sulṭān naṣb idüp..." (s.19:25)
2. "Niçe sulṭān ki ḫanlar ḫanıdur ol" (s.8:6)
3. "Ne var bir himmet itse yine Sulṭān" (s.8:24)
4. "Şimdi güci 'Aṭāyīye sulṭān ider dirīġ" (s.75:23)
5. "Allāh tebāreke ve ta'ālā kendü faẓl u kereminden ḥüsn iḳlīmine sulṭān ve kişver-i cemāle ḫaḳan yaratmış..." (s.167:9)
6. "Ki bir alçaḳ ḳulıdur Mışr'a sulṭān" (s.8:15)
7. Ne sulṭān pādişāh-ı heft-kişver(s.6:17)
8. "Bu ben ḳulınuñ ḥālini sulṭāna ḫaber vir" (s.78:21)
9. "Verāŝetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu muḥtaṣara pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu'llāh-ı zamān nāmı kirāmları ile 'unvān yazıldı" (s.13:3)
10. "Bu cihāndur vaḳt olur külḫanda sulṭānlar yatur" (s.87:24)
11. "Yirde yatduḳça bu yād olan cihān sulṭānları" (s.24:1)
12. "Cihān sulṭānların ḳul itdi ḍarbı" (s.8:17)
13. "Ol eclden bunlar daḫı bu ṭabaḳada ferd ü vāḥid yazılup küllī cihān sulṭānlarına muḳābil vāḳi' oldı." (s.13:2)

Sulṭān-ı 'ālem: *Âlemin sultanı.*

1. "Ṭutalum kim serverā sulṭān-ı 'ālemsin bu gün" (s.135:9)

sulṭān-ı cihān: *Dünya padişahı.*

1. "Cihān ṭurduḳça sulṭān-ı cihān it" (s.9:3)
2. "Ki sulṭān-ı cihān ṣāḥib-naẕardur" (s.186:26)

3. “Cihān ṭurduḳça sulṭān-ı cihān ol” (s.187:20).
4. “Cihān ṭurdukça sulṭān-ı cihān it” (s.52:13)

sulṭān-ı gītī-sitān: *Dünyayı ele geçiren hükümdar.*

1. “Ṣoñradan müte‘accem olduġı duyılıcaḳ sulṭān-ı gītīsitān tekyeyi elinden aldı.” (s.93:15)
2. “Āḫir bir cüz‘ī nesne içün sulṭān-ı gītīsītān ḥażretlerine nāzlanup ḳaçup pādişāh-ı Īrān şehinşāh-ı cihān...” (s.119:19)
3. “...ba‘żı bu cihān-ı bī-vefāda mevcūd kendü ‘ālemlerinde ‘īş u nūşda ma‘ārife ṭālib olup sulṭān-ı gītīsitān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ devām-ı devlet-i rūz-efzūn ve...” (s.138:21)

sulṭān-ı ḥüsn: *Güzellik sultanı.*

1. “Bu ne ruḫsār-ı dil-ārā olur iy sulṭān-ı ḥüsn” (s.153:8)

sulṭān-ı kāmkār: *Bahtiyar sultan.*

1. “Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ‘āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem‘iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola”(s.6:12)

sulṭān-ı kerem: *Cömert sultan.*

1. “Ne ḫaṭā ola ki ‘afv itmeye sulṭān-ı kerem” (s.120:4)

sulṭān-ı Mıṣr: *Mısır sultanı.*

1. “Ve andan ġayrı Mıṣr üstine varup Dāvud peyġāmber ‘aleyhi’s-selām türbesi üstinde sulṭān-ı Mıṣr olan Ḳanṣav Ġavrī ile muḳābil olup...” (s.19:21-22)

Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān: *Yavuz Sultan Selim.*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında naḳībü’l-eşrāf olup Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ

zamānında āḫirete naḳl iden Mevlānā Seyyid Maḥmūddur." (s.64:16)

2. "Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmān'ı tedvīn idüp yazan mevle'l-mevālī ekre-mü'l-e'ālī merḥūm Mevlānā Şeyḫ İdrīs oġlıdur ki sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine defterdār olmışdur." (s.45:22-23)

Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān: *Kanuni Sultan Süleyman.*

1. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:21)

sulṭān-ı selāṭīn-i cihān: *Dünya sultanlarının sultanı.*

1. "...şeb ü rūz evṣāf-ı ḥüsn-i dil-firūz itdüklerince sulṭān-ı selāṭīn-i cihān şehenşāh-ı ṣāḥib-ḳırān 'ömr ü devleti ve..." (s.186:5)
2. "Sulṭān-ı selāṭīn-i cihān Şāh Süleymān" (s.139:3)

Sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn:

Müminlerin emiri hazreti Sultan Süleyman.

Kanuni Sultan Süleyman.

1. "Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı 'ādeten mu'aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü'l-mü'minīn e'azzallāhü enṣārehü na't-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke'l-elf meŝābesindedür." (s.12:22-23)

sulṭān-ı selāṭīn-i pādişāh-ı rūy-ı zemīn:

Sultanlar arasında yer yüzünün sultanı.

1. "...āyīn-i şehinşāhī muḳteżāsınca ṭabaḳlara ḳotarup Sulṭān-ı selāṭīn-i pādişāh-ı rūy-ı zemīn öñine iltüp ta'āmı yiyüp..." (s.29:20)

sulṭān-ı taḫt-nişīn: *Tahtta oturan sultanı.*

1. "...fażīlet mülkinüñ sulṭān-ı taḫt-nişīni ve feṣāḥat iḳlīminüñ pādişāh-ı celālet-āyīnidür." (s.3:20)

şun-: *İkram etmek, uzatmak.*

1. “Sāḳī piyāle ṣun ki zamān bī-amān imiş” (s.49:16)
2. “Destine ‘aṣā ṣunalı bir pāre ṭayandı” (s.129:21).
3. “Cāna ecel gibi ṣunar oldı oḳ” (s.97:21)
4. “Yitmez mi temāşā-yı nigār el de ṣunarsın.” (s.49:1)
5. “Dāmen-i gül mi ṣunarsın nedür iy bād-ı ṣabā” (s.58:2)

ṣurāḥī: *İçine içki koyulan uzun boyunlu kap.*

1. “Hengāmegīr olursa ṣurāḥī ‘aceb degül” (s.117:8)

ṣūre-i Nūr u Duḫān: *Nur ve Duhan suresi.*

1. “Ṭıfl-ı ṭab‘uñ ṣūre-i Nūr u Duḫān eglencesi” (s.46:8)

sūre-i Yūsuf: *Yusuf suresi.*

1. “Sañasın sūre-i Yūsuf cemālüñden bir āyetdür” (s.159:15)

ṣūret bul-: *Yüz bulmak.*

1. “Bir miḳdār anda pādişāhlıḳ idüp soñradan Sulṭān Bāyezīd ile muḳābil olup ceng idicek...” (s.18:12)

ṣūret degişdür-: *Kılık değiştirmek.*

1. “Rivāyet iderler ki bir gün tenhā ṣūret degişdürüp giderken bir dervīş bunı bilmiş” (s.15:18)

ṣūret göster-: *Görünmek, ortaya çıkmak.*

1. “Salṭanat deryāsında ẓāhir olan lū’lū-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve...” (s.13:11)

ṣūret u ma‘ni: *Şekil ve anlam.*

1. ” Birisi ṣūret u ma‘nide gün gibi meşhūr” (s.64:28)

ṣūret vir-: *Biçim vermek, belirli bir formda yazmak.*

1. “ ‘Ale’l-fevr bedīhe dimekle bī-naẕīr ve didügi ebyātı def‘i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir...” (s.158:19)

ṣūret: *Şekil, biçim.*

1. "...bir vech ile ārāyiş ve bir ṣūret ile işler itmişdür ki 'aḳl-ı müdeḳḳıḳ-ı mūşikāf anuñ taṣavvurında ḫayrān ve..." (s.5:3)
2. "Fenn-i bedī' ü beyān 'azīmü'l-ḳadr ve refī'ü'l-mekān olmaġın 'ilm-i şi'r bir vech ile mümāreset ve bir ṣūret ile raġbet gösterüp tetebbu'-ı 'ilm-i şi'r itmişdür ki..." (s.80:16)
3. "...bir ṣūret ile telbīs-i iblīs idüp ḫabs itdürmişler." (s.77:12)
4. "Ṣad hezārān āferīn ol ṣūretüñ naḳḳāşına" (s.45:15)

ṣūret:*Görünüş.*

1. "Ne ṣūret ṣūret-i Yūsuf ne Yūsuf Yūsuf-ı server" (s.74:4)
2. "Şuġl itdügi yirleri bir vech ile kūşiş ve bir ṣūret ile tetebbu' idüp görmişdür ki..." (s.168:4)
3. "Süleymān sīreti sende Sikender ṣūreti sende" (s.74:3)
4. "Vilāyet-i 'Acemde çoḳ seyāḥat itmiş diyār-ı Rūma geldükde ḳalender ṣūretinde geldi." (s.93:8)

ṣūret:*Güzellik.*

1. "Ṣūretüñ naḳşını yazınca göñül nāmesine" (s.105:8)

ṣūret:*Amaç.*

1. "Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẓāmī gibi bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba'dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp..." (s.68:24)
2. "Ol eclden mevālīden ba'żı ittifāḳ idüp münāfıḳa ṣūreti ile ṣāḥibdevletlere ġamz eyleyüp küfr söyledi diyü şahādet itdiler." (s.55:29)

sūret:*Heykel.*

1. "Ol sūretler Budin ḳal'asında maḥfūẓ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż' itdirüp..." (s.165:9)

ṣūrete gir-: *Kılıktan kılığa girme, şekil değiştirme.*

1. "Ṣūrete girer perīsin siḥr idersin illere" (s.45:18)

Ṣūret-i dildār: *Sevgilinin yüzü.*

1. "Ṣūret-i dildārumı ḳarşumda taṣvīr eyleñüz" (s.133:2)

şūret-i faḳr u fenāġalebe: *Manevi yokluk ve hiçlik haline bürünmek(Tasavvufa meyletmek).*

1. "...ṣūret-i faḳr u fenāġalebe idüp ser ü pā-bürehne gedā dervīş olup künc-i faḳrda ḳanā'at iḫtiyār idüp tūşe-i faḳr..." (s.119:4-5)

şūret-i idrāk: *Kavrayış şekli.*

1. "Dilden Ḫayālī ṣūret-i idrāki ḳazıyup" (s.164:17)

şūret-i ṣalāḥ: *İyilikten vazgeçmeyenlerin yolu.*

1. "Müte'aḫḫırīnde ol aṣl ṣūret-i ṣalāḥda zāhid ü 'ābid az bulunur." (s.66:17-18)

şūret-i ser-nāme: *Başlığın şekli.*

1. "Ki gören 'āşıḳ olur ṣūret-i ser-nāmesine" (s.106:15)

şūret-i Yūsuf: *Hz. Yusuf'un yüzü.*

1. "Ne ṣūret ṣūret-i Yūsuf ne Yūsuf Yūsuf-ı server" (s.74:4)

şūret-i zībā: *Güzel yüz.*

1. "Şehā bu ṣūret-i zībā saña Ḥaḳdan hidāyetdür" (s.159:14)

surh-ı serem: *Kızıl baş.*

1. "Surh-ı serem igrake ḫūnem melāmet sāḫtem" (s.20:19)

şurre:*Osmanlı pâdişahlarının, her yıl hac zamânında Haremeyn (Mekke ve Medîne) halkına dağıtılmak üzere özel bir alay tertip ederek gönderdikleri para ve hediyeler.*

1. "...Medīne ḫudemāsına vilāyet-i Rūmda ta'yīn olınan ṣurrelerin Ka'betu'llāh şerrefeha'llāh cānibine anuñla irsāl buyurup..." (s.102:10)
2. "Ba'ż-ı şu'arānuñ rengīn sözlerin ve ġarrā ḫayāllerin ve Ka'be-i 'ulyā ḫademesinüñ ṣurrelerinden aḳça-i mu'ayyenlerin olup." (s.102:22)
3. "...anda varduḳda ta'ādül eylemeyüp ba'ż kimesnelerüñ ṣurrelerine noḳṣān ve ta'yīn olınan altuncuḳlarına ziyān irgürmegin..." (s.102:12)

sūsen: *Susamgillerden sıcak bölgelerde yaşayan küçük bir bitki; sevgilinin yanağına benzetilen çiçek.*

1. "Bir ṣūsenī futayla o gül-pīrehen güzel" (s.109:2)
2. "Ṣūsenler oldı dāyiresinde mezārumuñ" (s.112:18)

3. “Çekdi sūsenler ḳılıç sünnī sipāhiler gibi” (s.134:11)

sūsen-i ‘anber-feşān: *Anber kokusu saçan susam.*

1. “Biteli gülşen yüzüñde sūsen-i ‘anber-feşān” (s.56:21)

şuvar-: *Su vermek, sulamak.*

1. “Allāh raḥmetiyle āsūde ve bi’l-fi‘l ḥayāt ābıyla ṣuvarılup ḳayd-ı ḥayātda mevcūd ve...” (s.160:17)
2. “Ġarāmī mā-yı midḥatle ṣuvarup ābdār eyler” (s.177:21)

sūy-ı dil: *Sevgilinin tarafı.*

1. “Her suy-ı dil şod ez hayal-i gül-ruhuam gül-zarha”(s.42:12)

sū-yı edeb: *Edepsizlik.*

1. “Egerçi her vech ile mertebeleri a‘lā vü rütbeleri bālādur anlara şā‘irliḳ pāyesin isnād itmek sūyı edebdür.” (s.58:15-16)

sūy-ı Īrān: *İran tarafına.*

1. “Leşker ez taḫt-ı Sitanbūl sūy-ı Īrān tāḫtem” (s.20:18)

sūy-ı nakş: *Resme, resim tarafına doğru.*

1. “Suy-ı nakş er ne-kerdem nakş-i nigari bari” (s.42:18)

sūz: *Elem, ızdırap.*

1. “Sūz ile bir āh itdüm idi yār didi kim” (s.111:6)

sūz:*Yakıcı, yakan, ateş.*

1. “Micmer görüben sūzumı içi oda yandı” (s.80:22)

sūzend it-: *Yakmak.*

1. “Āteşi baḥr üstide sūzend itip” (s.169:8)

sūzenger: *Yorgancılık.*

1. “Ṣan‘atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz ‘ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür.” (s.156:13)

sūz-ı dil: *Gönül ateşi, gönül yangını.*

1. “ ‘Āleme od bıraġur sūz-ı dilimden süḫānum” (s.172:9)

sūzmend degül: *Ateşli değil isteksiz.*

1. " 'Ulūm-ı mütedāvileden çendān behremend ve fünūn-ı mütekāsireden sūzmend degül." (s.158:14)

sūznāk ü münaḳḳaḥ: *Yakıcı ve sade(gereksiz kelimelerden arınmış).*

1. "Eş'ārı sūznāk ü münaḳḳaḥ ġarrā ve elfāẕı pāk ve mesel-āmīz feraḥ-fezādur." (s.142:25-26)

sūznāk: *Yakıcı, can yakan.*

1. "Eş'ārı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel ḫayāl-engīz ve emsāl-āmīz edāsı pāk ve naẕmı sūznāk..." (s.163:2)

Sübḥān:*Allah.*

1. "Şu deñlü ḳadr u rif'at virdi Sübḥān" (s.8:14)

Sübūtī: *Karaman'da doğdu. Peygamber soyundandır. Bir müddet eğitim aldıktan sonra İstanbul'a gelerek Karaman Pazarı'nda macun ve şurup dükkânı açtı.*

1. "Sübūtī" (s.178:1)

sücūd it-: *Secde etmek.*

1. "Sücūd itdükçe miḥrāba seni yād itdügüm budur" (s.132:3)

Sücūdī: *Şair, Yavuz Selim ve Kanunî dönemlerinde silahtar kâtibi olarak çalıştı.*

1. "Sücūdī" (s.143:16)

südde-i 'ālem-penāh: *Alemin koruyucusunun kapı eşiği.*

1. "...ḥāliyā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ şeref-i rikāb-būsları ile müşerref olup şeb ü rūz südde-i 'ālem-penāhlarına yüz sürüp ḫiẕmet idenlerdür." (s.52:5)

südde-i ḫāḳānī: *Hakanlığı, devletin oluştuğu zaman.*

1. " 'Atabe-i 'Osmānī ve südde-i ḫāḳānī ẕuhūr ideli bu deñlü dindār müslimān ehl-i vaḳār vezīr bir daḫı olduġı ma'lūm degüldür." (s.34:18)

südde-i sa'ādet: *Saadet kapısı, taht.*

1. "Āḫır pīr olıcaḳ südde-i sa'ādete gelmege ḳudreti olmayup her vaḳt ḳaṣīdesin gönderür olmışdı." (s.84:26-27)

südde-i semā-sīmā: *Gökyüzü gibi sonsuz eşik, kapı.*

1. "...fāriġü'l-bāl olanları 'atabe-i 'ulyā vü südde-i semā-sīmālarında ḫizmet-i mülāzemetde İlāhī pāyidār u üstüvār eyle ve..." (s.24:24-25)

süḫan: *Söz.*

1. " 'Āleme od bıraġur sūz-ı dilimden süḫānum" (s.172:9)

süḫan-dān: *Güzel söz söyleyen.*

1. "Ḫoş-ṭab' süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu 'ilmüñ ḳāyili olup ehl-i 'ilm ḳısmındandur." (s.73:12)

süḫān-perdāz: *Düzgün ve güzel söz söyleyen, fasih, beliğ.*

1. "Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma'rifet faẕıl netāyic-i ṭab'ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi'yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve..." (s.63:13)

Süleymān: *Hazreti Süleyman. Davut peygamberin oğlu, on iki yaşındayken tahta çıkıp hem padişahlık hem peygamberlik yapmıştır. Klasik edebiyatta gücün ve iktidarın sembolüdür.*

1. "Leşker-i mūr ile bu fetḥi Süleymān eylemez" (s.147:14)
2. "Ne ḳudret ḳudret-i ṣāni' ne ṣāni' ṣāni'-i ekber" (s.74:2)
3. "Ol taḫtı yüce baḫtı Süleymāna ḫaber vir" (s.79:2)

Süleymān: *Kanuni Sultan Süleyman (Osmanlı İmparatorluğu'nun onuncu padişahı (ö. 974/1566)).*

1. Yā Rab cihānda şāh Süleymān müdām ola(s.188:24)
2. "Ben mūrı meded şāh Süleymāna yetişdür" (s.10:1)

Süleymān-nigīn: *Süleyman yüzüklü.*

1. "Ḫurşīd-tekvīn Süleymān-nigīn Yūsuf-ı Mıṣr-ḫilāfet ṣāḥib-livā-yı kerāmet pādişāh-ı ẕıllu'llāh ḥażret-i Sulṭān Süleymān Şāh." (s.10:28)

Süleymān-veḳār: *Yüce Süleyman. (Süleyman Peygamber .)*

1. "...bi'l-fi'l zāviye-i ḥayātda pādişāh-ı gerdūn-ı iḳtidār Süleymān-veḳār ḥażretlerinüñ 'āṭıfet-i ḫusrevānīsinden müstefād olup..." (s.24:23)

sülūk: *Tarikat, tekke yolu.*

1. ” ‘Ulūm -ı ẕāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:12)
2. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ebyātı maṣnū‘ iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı tamām bulup Şeyḫ Vefā raḥmetu’llāhi ‘aleyh sülūkine sālik olmış dervīş kişidür.” (s.140:2)

sülūk: *Yol.*

1. “...ol ṭarīḳde daḫı mehmā-emken sa‘y-i belīġ ve cehd-i bī -dirīġ idüp sülūklerinde niçe ma‘ārif u fażāyil ve envā‘-ı fevāyid ü ḥaṣāyil kesb itmiş...” (s.52:30)

sülūk it-: *Yola girmek, tarikata girmek.*

1. “Şeyḫ Ḥażretlerinüñ ḳāyim-maḳāmı ve ḫalīfe-i ẕevi’l-iḥtirāmı olan ‘Alī Dede ḥużūr-ı şerīflerinde sülūk idüp niçe ḫalvetler ve...” (s.141:15)

sülūk it-: *İntisap etmek.*

1. ” ‘İlme meşġūl iken ṣalāḥa māyil olup zühd ü taḳvā silkine sülūk itdi.” (s.64:19)

sümkür-: *Kuvvetli bir nefes verip burunda biriken sümüğü dışarı atmak.*

1. “Şişirdür burnını sümkürdügince” (s.127:3)

sümüvv-ı mekānı: *Yüce mekan.*

1. “...anlaruñ ‘ülüvv-i şānı ve sümüvv-ı mekānı sāyir nāsdan refī‘ ü menī‘ olup ‘ulemāi ümmetī ke’enbiyāi benī İsrā’il vaṣfı ile ẕāt-ı şerīf ve...” (s.52:19-20)

süñ:*Uzamak.*

1. “Yay gerindikçe süñer oldı oḳ” (s.97:20)

sünbül: *Maruf çiçek, sünbül; sevgilinin saçına benzetilen çiçek.*

1. “Sünbül ṣaçuñ u lāle ruḫuñ yādına çeşmüm” (s.122:7)
2. “Leylī ṣaçuñuñ sünbül sevdā-zede mecnūnıdur” (s.170:22)
3. “Ṣaçların uzatdı sünbüller de cāmīler gibi” (s.92:9)

4. “Tāze olmış lāle vü sünbülleri” (s.71:22)
5. “Sünbülüñ tāba varup nergis-i mestüñ ḫᵛāba” (s.84:15)

sünbüli: *Sevgilinin kıvrım kıvrım dolanan saçı.*

1. “Semen üzre perīşān sünbüli var” (s.31:22)

sünbül ü reyḥān: *Pek çok cinsi bulunan ve soğandan yetişen, kokusu ve rengi itibarıyla sevgilinin saçı ve ayva tüylerine benzetilen çiçek; ayva tüyleri.*

1. “Sünbül ü reyḥān benüm ḳabrümde ḫār u ḫas yiter” (s.154:4)

sünbül-i muṭarrā: *Göz alıcı, parlak sümbül.*

1. “Vaṣla-i ṣalavāt gül-i zībā gibi ḫūb-rū ve teslīmāt-ı nāmiyāt sünbül-i muṭarrā gibi semen-bū...” (s.3:17)

sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār: *Pek yüce hakanların güzel davranışları.*

1. “Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lū’lū-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve...” (s.13:14)

sünnetsüz: *Sünnet edilmemiş, sünnet olmamış.*

1. “Sünnetsüzdür diyü töhmet isnād iderlerdi” (s.114:18-19)
2. “Nidelüm bu söylenür sözdür ki söz sünnetsüzüñ” (s.114:26)

sünnetsüzlik: *Sünnet edilmemiş, sünnet olmamış.*

1. “Ve kendüsi ḥicāb perdesi altında unudılmış ḳalmış sünnetsüzlik ile mu‘tād olmış.” (s.114:18)

Sünnī: *Sünnîliği benimsemişler. Sünnet ehli olan, Sünni.*

1. “Çekdi sūsenler ḳılıç sünnī sipāhiler gibi” (s.134:11)

sür:- *Sürmek.*

1. “Rūyını pāyına süre yalbara” (s.169:15)

sür‘at: *Çabukluk, hız.*

1. “Olur sür‘at deminde berḳ u ra‘d ol” (s.8:2)

Ŝüreyyā: *Ülker yıldızı.*

1. "Ol hilāl ebrūnuñ üstinde süreyyā beñlerüñ" (s.58:26)

süril-: *(Ülkesinden veya yerinden) Başka bir ülkeye veya yere gönderilmek, sürgün edilmek, nefyedilmek.*

1. "Sürildüm ḳapudan ben pīrligümde" (s.8:23)

sürme çek-: *Sürme çekmek. Gözleri sürme ile boyamak II gözün iyi görüşünü artırmak.*

1. "Sürme çeksün özini nergis-i mestānuñdan" (s.148:2)

sürme: *Göze çekilen maruf siyah madde.*

1. "Kendüyi göstermez ammā sürmeyi gözden siler" (s.163:6)

sürūr-ı ṣāfā-yāb: *Çok neşeli.*

1. "...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı 'ömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki..." (s.95:8-9)

sürūş-ı 'āṭıfet: *Şevkat meleği.*

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı 'āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem'iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu'anven ü müdevven ola(s.6:9-10)

süvār: *Ata binmiş, binici.*

1. "Süvār olup eline alsa nīze" (s.7:29)
2. "Himmet atına fikri eyle süvār" (s.72:19)

Süvārī: *Edirne'de doğdu. Hakkında çok az bilgimiz olan bu şairle ilgili bilgi veren yegane tezkire olan Heşt Bihişt'teki bütün malumat, gençliğinde cambazlık yaptığı ve sonradan tasavvufa meyl ederek bu sanatı terk ettiği ve şeyh olduğundan ibarettir.*

1. "Süvārī" (s.157:18)

Ş

şā‘ir: *Şair, şiir söyleyen.*

1. “Eş‘ārı vāfir ve kendüsi nefīs şā‘ir Dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil...” (s.39:10)
2. “Ḫoş-ṭāb‘ selīḳī şā‘ir ve kendü ṣan‘atında māhirdür.” (s.157:10)
3. “Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mertebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma‘rifet şā‘ir idi.” (s.48:19)
4. “Ol esnāda Yaḥyā-nām şā‘ir daḫı bu baḥrde ve bu ḳāfiyede bir ġazel diyüp bu şi‘r aña naẕīre olur diyü mābeynlerinde ḫaylī münāẓa‘a vāḳi‘ olmış.” (s.59:8)
5. “...ve şā‘ir ḫuceste-fercām olup bu ṭabaḳadan mertebe-i vilāyete ve derece-i sa‘ādete yitişmiş ‘azīzler çoḳdur.” (s.4:5)
6. “Vilāyet-i Rūmda ne deñlü şā‘ir varsa ki birbirine naẕīreler dimişler...” (s.177:4)
7. “Vilāyet-i Rūmuñ şā‘irlerinden Ġubārī nām şā‘ir işbu ġazeli diyüp.” (s.58:19)
8. “Ḫaylī nāzük naẕma ḳādir şā‘irdür.” (s.141:25)
9. “Ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta ḳādir ve söz vezninde māhir şā‘irdür.” (s.148:23)
10. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni pāk şā‘irdür.” (s.49:14)
11. “Ve kendüsi ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı bī-bedel mecẕūb-ṣıfat muḫteri‘ şā‘irdür.” (s.171:18)
12. “Ve kendinüñ şi‘rde çoḳ iḫtirā‘atı var muḫteri‘ şā‘irdür.” (s.162:4)
13. “Faṣīḥ u belīġ şā‘irdür” (s.26:10-11)
14. “Ḫaylīce nāzük şā‘irdür.” (s.180:8)
15. “...lākin cevdet-i ṭab‘ ile nedeñlü gerekse ‘ale’l-fevr şi‘r dimege ḳādir ġazel-ġūlukda māhir şā‘irdür.” (s.183:10)
16. “Elfāẕı şīrīn ve edāsı rengīn şā‘irdür.” (s.181:13)
17. “Bunuñ eş‘ārında olan selāset ve elfāẕ-ı naẕmında silk olan leṭāfet degme şā‘irin şi‘rinde yoḳ.” (s.74:15)
18. “Pādişāh ḫiẕmetine ḳadīm ü hem-dem nedīm olan şā‘irlerden ba‘żı reşk idüp cevf-i dimāġlarına ḥıḳd u ḥased ḥulūl ve...” (s.77:9)
19. “Vilāyet-i Rūmuñ şā‘irlerinden Ġubārī nām şā‘ir işbu ġazeli diyüp.” (s.58:19)

20. “Bu ḥayṣiyyet ile Rūm şā‘irlerinden ‘add olup iştihār bulmaġın bu teẕkireye ḳayd olındı.” (s.152:29)
21. “Vilāyet-i Rūmuñ mu‘teber şā‘irlerindendür.” (s.31:13)
22. “Bu daḫı Sulṭān Murād şā‘irlerindendür.” (s.76:16)
23. “Sulṭān Murād şā‘irlerindendür.” (s.76:5)
24. “Bu daḫı Sulṭān Mīr Süleymān şa‘irlerindendür.” (s.73:11)
25. “Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm şā‘irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür.” (s.152:27)
26. “Anuñ şi‘rinde olan selāset ü letāfet bir şā‘irüñ daḫı şi‘rinde yoḳ.” (s.26:11)

şa‘ir ol-: *Şair olmak*

1. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp şa‘ir olmış ḫoş-ṭab‘ taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür.” (s.176:17)

şā‘ir ü fāżıl: *Faziletli şair*

1. “Şā‘ir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şi‘ri fażlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẕm-ı laṭīfi būsitān-ı belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür.” (s.68:8)

şā‘ir ü kāmil: *Şair ve kamil*

1. “ ‘Ālim ü fāżıl şā‘ir ü kāmil üslūb-ı naẕmda mümtāz ve vādī-i suḫanda nükte-perdāz ṭarīḳa-i eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve...” (s.98:5)

şā‘ir-i evvel: *Şair Gubari için kullanılmıştır.(Şair Sadî Çelebi’ye yazdığı bir gazele Sadî Çelebi çok kızmış ve buna nazire yazana altın vereceğini söylemiş , Yahya isimli şair bu gazele cevap vermiş ve ikisi arasındaki atışma biyografide konu olmuştur. İş bu biyografide ilk şair için yani Gubari için şair-i evvel sıfatı kullanılmıştır.)*

1. “Şā‘ir-i evvel eger eylerse lāfı vechi var” (s.59:12)

şā‘ir-i ḳādir: *Kudretli şair.*

1. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve ḳuvvet-i ẕihni ġāyetde faṣīḥ şā‘ir-i ḳādir ve söz renginde sāḥir ü fāḫirdür.” (s.96:21-22)

şā‘ir-i nāzük: *Kibar şair.*

1. “Yedinci bihişte mensūb olan ḫoş-ṭab‘ āzāde-dil aṣḥāb-ı ‘irfān ve aḥbāb-ı suḫan-dān şā‘ir-i nāzük fāżıl u kāmil

kimesnelerüñ vaṣfındadur ki…" (s.139:7)

şā'ir-i siḥr-āferīn: *Büyüleyen, büyüleyici şair.*

1. "Beş flori vireyin her şā'ir-i siḥr-āferīn" (s.59:4)

şā'ir-i ẕü'l-iḳtidār: *İktidar sahibi şair.*

1. "Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā'ir-i ẕü'l-iḳtidār çoḳ ma'ārife mālik ve ṣāḥib-ma'rifet ve naẓm bābında ehl-i ḳudret güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş'ārı var." (s.104:11)

şā'irliḳ: *Şâir olma durumu, şâiriyet*

1. "Egerçi her vech ile mertebeleri a'lā vü rütbeleri bālādur anlara şā'irliḳ pāyesin isnād itmek sūyı edebdür." (s.58:15)

şād ol-: *Mutlu olmak.*

1. "Bir nefes şād olmadum fikrüm ġam-ı dildārdur" (s.154:17)
2. "Şād olmasun mı her birisi ḳol ḳanād olur" (s.60:13)
3. "Şād olup her k'olmasa āzāde servüñ bendesi" (s.85:8)
4. "Geldükçe tīri sīneme dil murġı şād olur" (s.60:12)

şād u ḫurrem: *neşelenmek || sevinçten uçmak*

1. "Ḥamdüli'llāh ki şād u ḫurremsin" (s.76:25)

şad: *Yüzlerce; pek çok.*

1. "Şad 'arak-rīz ez teb-i ġam çün naẓar endāḫtem" (s.21:1)

şādān ol-: *Mutlu, sevinçli olmak.*

1. "Cān ki ġuṣṣañ çekmedi 'ālemde şādān olmasun" (s.85:6)

şādmān ol: *Mutlu, bahtiyar olmak*

1. "Hemīşe şādmān ol sen serīr-i 'izz ü devletde" (s.136:4)

Şāh: *Şah u Geda adlı mesnevideki karakter.*

1. "Şāh çünkim gedāya oldı ḳarīb" (s.181:16

şāh: *Hükümdar, padişah*

1. "Ḳılıcın ḳangı yaña ṣalsa ol şāh" (s.7:27)
2. "Senden ayırma beni ḳuluñam iy şāh meded" (s.123:11)
3. "Şāh şehrinde Ḥadīdī şi'rüñüñ her beytini" (s.130:10)
4. " 'Arż-ı ḥāl itmege iy şāh nice açam dehenüm" (s.172:8)

5. “Ben mūrı meded şāh Süleymāna yetişdür” (s.10:1)
6. “Ḳul olana çoġ itdi şāh himmet” (s.8:18)
7. Yā Rab cihānda şāh Süleymān müdām ola(s.188:24)
8. “Umaruz eylemeye şāh Necātī ḳulına” (s.96:6)
9. “Cihānuñ şāhın aña bende eyle” (s.187:23)
10. “Ferāġat mülki şāhıyam ne ḥükm ü ne yaṣaġum var” (s.167:4)

Şāh ‘Alī: *Şair Ulvi'nin asıl adıdır.*

1. “İsmi Şāh ‘Alīdür.” (s.84:21)

Şāh Çelebi: *Yavuz Sultan Selim dönemi kazaskerlerindendir.*

1. “Merḥūm Şāh Çelebinüñ kiçi ḳarındaşıdur.” (s.41:5)

Şāh İsma‘īl: *Safevi Devleti'nin kurucusu ve ilk şahıdır.*

1. “Şāh İsma‘īl ile muḳābele idüp bi-iẕni’l-lāh şarḳ pādişāhı İsma‘īl Şāh münhezim olup aḥvāli ne olduġı ma‘lūmdur” (s.19:18)

şāh ol-: *Padişah olmak, saltanatın başına geçmek*

1. “Cihāna şāh olanlar gerçegidür” (s.8:12)

şāh sulṭān: *Sevgili*

1. “Vaḳtidür kim raḥm idesin şāh sulṭānum meded” (s.35:13)

Şāh Süleymān: *Kanuni Sultan Süleyman.*

1. “Sulṭān-ı selāṭīn-i cihān Şāh Süleymān” (s.139:3)

Şāh u Gedā: *Şair Yahya'nın (ö.1582) 1000 beyit civarında olan mesnevî, beşerî aşktan ilâhî aşka geçişi anlatan platonik bir aşk hikâyesidir.*

1. “Şāh u Gedā adlu bir kitāb te’līf idüp ol kitābda kendinüñ ḥasb-ı ḥālin ẕikr itmişdür.” (s.181:13)

şahādet it-: *Şahit olmak.*

1. “Ol eclden mevālīden ba‘żı ittifāḳ idüp münāfıḳa ṣūreti ile ṣāḥib-devletlere ġamz eyleyüp küfr söyledi diyü şahādet itdiler.” (s.55:30)

şāh-āvāz: *Çok iyi sesli.*

1. “Ve kendüsi daḫı ḥāfıẕ-ı Kelamu’llāh ve ġāyet bī-bedel ra‘nā ḫoş şāh-āvāz ve ẕihni açuḳ eş‘ārı ḫoş-āyende ve...” (s.170:12)

şāh-bāz: *Yiğit, gösterişli ve şanlı kimse.*

1. "Sen şāh-bāz ile ideyin diyü dest-būs" (s.127:7)

şāh-ı ʻışḳ: *Aşkın padşahı.*

1. "Şāh-ı ʻışḳum bir ḳadeḥ meydür benüm başumda tāc" (s.103:8)

şāh-ı cihān: *Alemin, dünyanın padişahı*

1. "Ṭurduḳca cihān şāh-ı cihān var olsun" (s.139:1)
2. "Men ki dervīş olmışam şāh-ı cihāndan fāriġam" (s.83:5)

şāh-ı cihānı: *Cihan şahı.*

1. "Mürüvvet kānınuñ şāh-ı cihānı" (s.10:27)

şāh-ı hind: *Hint hükümdarı.*

1. "Şāh-ı Hind ez leşker-i ferzāne em şad pīl-māt" (s.21:2)

şāh-ı ḫūbān: *Güzellerin şahı, en güzeli.*

1. "Merḥabā iy şāh-ı ḫūbān merḥabā" (s.134:22)
2. "Ki bensüz Kaʻbeye gitdi benüm ol şāh-ı ḫūbanum" (s.167:23)

şāh-ı meh-rūya: *Ay yüzlü padişah (sevgili bağlamında).*

1. "Benüm sen şāh-ı meh-rūya ḳul olmaġiledür faḫrum" (s.16:17)

şāh-ı sünbül: *sümbül dalı*

1. "Şāʻir ü fāżıl ve ḥekīm-i kāmil şiʻri fażlına nisbet gülistān-ı feṣāḥatdan bir berg-i gül ve naẓm-ı laṭīfi būsitān-ı belāġatdan bir şāh-ı sünbüldür." (s.68:10)

şāhi: *Şaha ait, şah gibi.*

1. "Tāc-ı gülgūn geydügi-çün lāle şāhiler gibi" (s.134:10)

şāhin: *Maruf avcı kuş.*

1. "Yine bir gözleri şāhine şikār oldı gönül" (s.166:6)

Şāh-nāme: *İranlı şair Firdevsi'nin meşhur eseri Şehnâme.*

1. "Şāh-nāmeye ibtidā idüp on biñ beytden ziyāde dimiş iken ʻömr vefā itmeyüp dünyādan āḫirete rıḥlet idüp..." (s.85:15-16)

şaḫṣ: *Kimse, kişi.*

1. "...her şaḫṣuñ mertebesine göre kendü dāyiresine lāyıḳ mürāselāt ü

berevāt ta‘rīf ü ẕemm ise elḳāb ẕikr eyleyüp yazup tedvīn itmiş.” (s.73:19)

şāḫsār-ı ‘ömr: *Ömür, yaşam ağacı.*

1. “Ulvīnüñ yigitligi bahārı zamānı geçüp ḥayatı gülleri pejmürde ve şāḫsār-ı ‘ömri tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgārdan āzürde olıbaşlayıcaḳ...” (s.88:18)

şāhum: *Sevgili.*

1. “Şāhum egerçi milk-i fenā pādişāhıyuz” (s.173:4)
2. “Āh şāhum yazdı gitdi ṣafḥa-i dīvārına” (s.97:16)
3. “Biz de ḳullarındanuz ol şāhuñ eydüñ kim raḳīb” (s.64:11)
4. “İlāhī gülşen-i ‘ömrini şāhuñ” (s.160:22)

şākird: *Talebe, öğrenci.*

1. “Monlā Ṣabāyī şākirdidür.” (s.144:13)
2. “Mu‘arrif Monlā Ḥamdīnüñ şākirdidür.” (s.132:15).
3. “Merḥūm Necātīnüñ şākirdidür.” (s.145:16)
4. “Monlā ‘Işḳī şākirdidür.” (s.129:10)
5. “Şām ḳāḍísı olan İsḥāḳ Çelebi şākirdidür.” (s.176:2)
6. “Ṭabīb Şāh Meḥemmedün şākirdidür. ” (s.165:4)
7. “Mevlāna ‘Ulvīnüñ şākirdidür” (s.88:17)
8. “Kitābeti güzel ve ḫaṭṭı bī-bedel ḥüsn-i ḫaṭṭı ziyāde Kātib Şeyḫ-zāde şākirdlerindendür.” (s.123:16)

şām u seḥer: *Akşam ve sabah.*

1. “Irmaḳ gibi gözümden aḳar şām u seḥer mā” (s.134:6)

şām: *Akşamdan.*

1. “Meh şāmdan gelici maḥbūb ışıḳ durur kim” (s.171:8)
2. “Rūz-ı rūşenden nola envār olursa şāmumuz” (s.63:6)

Şām-: *Osmanlı'da Vilayet merkezi olan ve şimdiki Suriye devletinin başkenti olan şehir.*

1. “Şām ḳāḍísı olmışdı.” (s.61:24)
2. “Şām ḳāḍísı olan İsḥāḳ Çelebi şākirdidür.” (s.176:2)

Şām-ı zülf: *Saç karanlığı; sevgilinin siyah saçı*

1. “Şām-ı zülfüñde imiş aldı lebüñden ḫaberi” (s.119:11)

Şāmī: *Şamlıoğlu Mustafa Bey'in kullandığı mahlastır.*

1. "Şāmī taḫalluṣ iderdi" (s.48:16)
2. "Rūmili begleri arasında Şāmī dil-āver-ḳılıç añılurken adı muḫanneslıġ ile añılduġına 'ār u nāmūs çeküp ġayretinden helāk oldı." (s.48:27)

Şāmlıoġlı Muṣṭafā Beg: *II. Bâyezîd devri sancak beylerindendir.*

1. "Şāmlıoġlı Muṣṭafā Beg" (s.48:15)

şāne: *Tarak.*

1. "Şānenüñ gitsün eli zülf-i perīşānuñdan" (s.148:3)

şarāb: *İçilecek şey; şarap,mey, hamr.*

1. "İçelüm içelüm şarāb içelüm" (s.38:14)
2. "Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve..." (s.107:10)
3. "Kim ḫırḳañ oda yanar düşer şarāba tācın" (s.107:16)
4. "Keyfiyyetiyle şi'rüm rengīn şarāba benzer" (s.147:3)
5. "Āḫiretde olur şarāba ḥisāb" (s.38:16)
6. "Āḫirü'l-emr bir gün incinüp şarāba yasaġ idüp ışmarlamış mest bulduġuñuzda baña getirün." (s.81:3)
7. "Şarāba rūḥ-ı sānīdür diyenler ḥikmet ehlidür" (s.103:6)
8. "Sen ḫíd bi'l-fi'l mestsin niçün yemīn idersin dinilecek pādişāh-ı 'ālem-penāh ḳorḳısından şarābı ḥoḳna itdürdüm didi." (s.81:8)
9. "Sāḳī getür getür yine dünki şarābumı" (s.14:13)

şarāb-ı erġavān: *Kırmızı şarap.*

1. " 'Āşıḳuñ olur şarāb-ı erġavān eglencesi" (s.100:8)

Şarḳ u Ġarb: *Doğu ve batı.*

1. "Sulṭān Süleymān Şāh ḥażretlerinüñ taḫt-ı salṭanata vāḳi' olan ibtidā-i cülūslarında Şarḳ u Ġarb ve Hind ü 'Arab cāniblerine itdükleri ġazāları ve..." (s.46:27)
2. "Ṭutıpdur ḥükmi cümle şarḳ u ġarbı" (s.8:16)

şarḳ: *Doğu, İran.*

1. "Şāh İsma'īl ile muḳābele idüp bi-iẕni'l-lāh şarḳ pādişāhı İsma'īl Şāh

münhezim olup aḥvāli ne olduġı ma'lūmdur." (s.19:19)

şarṭ eyle-: *Söz vermek.*

1. "Bu ġazele ziyāde germ olup her kim bu şi're naẕīre dirse germiyyetle beş flori vireyin diyü şarṭ eylemiş." (s.59:7)

Şaṭ: *Dicle ve Fırat'ın birleşmesinden meydana gelen büyük nehir.*

1. "Biri Şāṭ ırmaġıdur gözlerümüñ biri Furāt" (s.182:12)

şāyed: *Belki, ola ki, olur da.*

1. "Ṣon nefes ṭuş ola şāyed gözüm ol bī-bedele" (s.44:11)

şāyibe-i şübhe ḳalmayıcaḳ: *Şüphe kalmamak, emin olmak.*

1. "Şāyibe-i şübhe ḳalmayıcaḳ Aḥmed Paşayı öldürmek isteyüp āḫir men..." (s.25:21-22)

şeb ü rūz: *Gece ve gündüz.*

1. " 'İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve faẓl u ma'ārif ile pür-hüner olmış..." (s.65:20)
2. "Lā'ubālī 'āleminde Monlā Melīḥī ile şeb ü rūz bir yirde bile olup bilece şuġl iderler imiş." (s.81:22)
3. "...ḥāliyā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ şeref-i rikāb-būsları ile müşerref olup şeb ü rūz südde-i 'ālem-penāhlarına yüz sürüp ḫiẕmet idenlerdür." (s.52:5)
4. "...ḳıyām-ı nizām-ı şevket-nümūnları ed'iyyesine şeb ü rūz mütevātir ü mütevālī müdāvim ü mülāzimlerdür." (s.138:23)
5. "...şeb ü rūz evṣāf-ı ḥüsn-i dil-firūz itdüklerince sulṭān-ı selāṭīn-i cihān şehenşāh-ı ṣāḥib-ḳırān 'ömr ü devleti ve..." (s.186:4)

şeb: *Gece*

1. "Gelmedüñ yataġa şeb kimüñ otaġında idüñ" (s.84:10)
2. "Zülfüñ ḫayāli ile gözüm ṣoḥbet itdi şeb" (s.53:27)

Şebābī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. İstanbulludur. Hakkında bilgi veren tek tezkire olan Heşt Bihişt'te bildirildiği kadarıyla ilimle uğraşırken tahsilini yarım bırakarak kendini tamamen şiire verdi.*

1. "Şebābī" (s.155:16)

şeb-i ġam: *Gam gecesi.*

1. “Şem‘-i maḥabbetüñ ki şeb-i ġam çerāġıdur” (s.41:16)
2. “Şeb-i ġamda yaluñuz ḳaldum eyā māh meded” (s.123:8)

şeb-i hecr: *Ayrılık gecesi*

1. “Şeb-i hecrüñde ġam ḫākin döşenmiş ḫāra yaṣdanmış” (s.47:18)

şeb-i zülfinde: *Siyah saç*

1. “Şeb-i zülfinde ḳalanlar ẕulemāt ile yürür” (s.33:1)

şebīh: *Benzeyen.*

1. “...muttaṣıf vecīh ve iḥsān u birr ile mevṣūf elṭāf-ı ‘ām ile aña kimse şebīh olıbilmek yoġidi.” (s.40:8)

şeb: *Gece.*

1. “Bāzār-ı çarḫ içinde şebin kīsesin yarup” (s.41:19)
2. “Zülfüñ şebinde virdüm dil ḥüsnüñe gören dir” (s.27:2)
3. “Vuṣlat şebine irmedügine olup melūl” (s.41:21)

Şebistān-ı Ḫayāl: *İranlı Fettâhî’nin (ö. 1449) nazım-nesir karışımı dinî ve ahlakî konulara yer veren, harf oyunları ve muamma özelliği de taşıyan eserinin adı*

1. “Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u ‘Aẕrā-nām kitābları naẓm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür.” (s.66:21)

şecā‘at ü seḫāvet: *Cesaret ve cömertlik.*

1. “Şerī‘at-şi‘ār ‘adālet-disār ṣāḥib-fażīlet ve nīḳ-ḫaṣlet melek-sīret ve Yūsuf-ṣūret şecā‘at ü seḫāvet ile...” (s.34:14)

şecā‘at: *Cesaret, yiğitlik.*

1. “...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:25)
2. “Anuñ bahādurlığı ve şecā‘ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi” (s.9:12)
3. “Ve bu ġazeli şecā‘atine ve bahādurlığına münāsib dimişdür.” (s.20:15)

şecī‘: *cesur*

1. “Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nīhāyet-i derecede ‘āli-şān şecī‘ devlet ıssı ṭab‘ı selīm ve...” (s.35:4)

şefḳat it-: *Acımak*

1. “N’ola itse Sehīye daḫı şefḳat” (s.8:19)

şefḳat ü raḥm: *merhamet ve esirgeme*

1. “Şefḳat ü raḥm idüben bir ṣorar ādem bulınur” (s.56:16)

şefḳat: *Merhamet, acıma.*

1. “Ṭatlu ṭatlu aġzuma sög loḳma şefḳat arturur” (s.133:11)

şeftālü: *Güzel kokulu, lezzetli, A vitamini bakımından zengin çok makbul bir meyve.*

1. “Nice şeftālü direm sīb-i zenāhdānuñdan” (s.148:5)
2. “Riyāż-ı fenn-i şi‘r içre lebün şeftālüsin dā‘im” (s.177:20)

şeftelü: *Öpücük.*

1. “Şeftelüsine ṭoymadum gitdüm” (s.126:6)

şeh: *Padişah, şah*

1. “Kim şeh yüzine bir daḫı ḳul yaḳa yaḳındur” (s.118:13)
2. “Şems ü ḳamerden iy şeh olurdum ḫarāc u bāc” (s.156:18)

şehā: *Ey padişah || Ey sevgili.*

1. “Milk-i dil sensüz şehā yıḳıldı vīrān oldı gel” (s.129:6)
2. “Meded ḳıl pāymāl oldum şehā ḫāk-ı meẕelletde” (s.136:2)
3. “Şehā bu ṣūret-i zībā saña Ḥaḳdan hidāyetdür” (s.159:14)

şeh-bāz: *İri ve beyaz bir doğan cinsi.*

1. “Şikār içün ele alduḳça şeh-bāz” (s.7:15)

Şehdī: *Fâtih Sultân Mehmed dönemi şairlerindendir. Asıl adı Mehmed’dir. “Şeh-nâmeci Şehdî” olarak da tanınmıştır.*

1. “Dür dişlerüñüñ nesrini naẓm ideli Şehdī” (s.86:13)

şehenşāh-ı ṣāḥib-ḳırān: *Dünyanın koruyucusu padişah.*

1. “...şeb ü rūz evṣāf-ı ḥüsn-i dil-firūz itdüklerince sulṭān-ı selāṭīn-i cihān şehenşāh-ı ṣāḥib-ḳırān ‘ömr ü devleti ve...” (s.186:5)

şeh-i heft-kişverüz: *Yedi cihan sultanı.*

1. "Sāḳī bu devlet ile şeh-i heft-kişverüz" (s.184:14)

şeh-i kişver-güşā olan: *Memleket fetheden padişah olmak.*

1. "Mülk-i fesāḥata şeh-i kişver-güşā olan" (s.3:21)

şehīd it-: *Allah'a âşık olan kişinin , böyle bir aşk ve müşâhede içinde öldürülmesi.*

1. "...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba'żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler." (s.119:8)

şehīd ol-: *Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölmek*

1. "Gül ruḫuñ şevḳı ile lāle şehīd oldı meger" (s.115:16)
2. "Luṭfi daḫı dil-berinüñ yolına oldı şehīd" (s.35:16)
3. "Malkoçoġlı Bālī Begüñ ḳış aḳınında geregi gibi yoldaşlıḳlar idüp anuñ öñinde şehīd oldı." (s.123:5)

şehid: *Tanık, şahit.*

1. "Şehida ve ismu kubilu eykubul" (s.53:13)

şehīden: *Şehit olarak.*

1. "Fekat mate şehiden" (s.150:13)

şehinşāh-ı cihān: *Dünya Padişahı.*

1. "Āḫir bir cüz'ī nesne içün sulṭān-ı gītīsītān ḥażretlerine nāzlanup ḳaçup pādişāh-ı Īrān şehinşāh-ı cihān..." (s.119:20)
2. "İy şehinşāh-ı cihānum mīr-i şāḥib-devletüm" (s.128:12)

şehinşāh-ı gītīsitān: *Cihanı zapt eden şahlar şahı.*

1. "...pādişāh-ı şāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab'-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra'nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen..." (s.10:18)

şehinşāh-ı İskender-isti'dād ol-: *İskender gibi kabiliyetli olmak.*

1. "...ḫavāḳīn-i felek-bārgāh-ı Cemşīd-temkīn ki her biri pādişāh-ı Nūşīn-revān-dād ve şehinşāh-ı İskender-isti'dād olup..." (s.23:13-14)

Şeh-nāme: *Firdevsi'nin eski İran efsaneleri üzerine kurulu manzum destanıdır.*

1. "...bu birḳaç beyt ol Şeh-nāme ibtidāsında dinilen beytlerdendür ki ẕikr olınur." (s.85:17)
2. "Ḥattā merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ḫān Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı Şeh-nāme baḥrında naẓm itmege emr itdi." (s.85:15)

şeḥn-i deşt-i belā: *Bela çölünün memuru.*

1. "Egerçe haste mecnun şehn deşt-i bela budest" (s.21:20)

şehr: *Şehir, kent*

1. "Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp..." (s.82:29)
2. "Mevlidi Ḳonya şehridür." (s.83:11)
3. "Şāh şehrinde Ḥadīdī şi'rüñüñ her beytini" (s.130:10)
4. "Ḳonya şehrindendür." (s.84:4)
5. "Siroz şehrindendür." (s.122:12)
6. "Üsküp şehrindendür." (s.147:8)
7. "Üsküb şehrindendür." (s.133:16)
8. "Sinob şehrindendür." (s.91:17)
9. "Üsküb şehrindendür." (s.127:11)
10. "Üsküp şehrindendür." (s.153:20)
11. "Tamām murād üzre şuġl idüp yine vaṭan-ı aṣlī ve mesken-i me'lūfı olan Ḳonya şehrine geldi." (s.83:17)
12. "...Edirne şehrinüñ içine tevzī' idüp yir yir çeşmeler bünyād itse gerek idi." (s.75:11)

şehr-i ḫarāba: *Harap şehir*

1. "Yir yir ocaġı ḳalmış şehr-i ḫarāba benzer" (s.147:5)

şehr: *İstanbul*

1. "Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi." (s.22:13)

şehriyār-ı eyālet -āyīn: *Şehirler sahibi padişah.*

1. "... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī'at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i 'ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a'dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün

dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür." (s.13:15)

şehriyār: *Padişah.*

1. "Hercāyī oldı gün gibi çün şehriyārumuz" (s.176:2)

şeh-süvār-ı cerb-suḫandur: *Akıcı sözlerin süvarisi.*

1. "...ve bu ṭarīḳuñ meydānında şeh-süvār-ı cerb-suḫandur Sulṭān Ḥüseyn Bayḳaranun raḥmetu'llāhi 'aleyh vezīr-i a'ẕamı..." (s.4:31-32)

şeh-zāde: *Padişah oğlu veya padişah ailesinden olan erkek çocuk.*

1. "Devlet ile eylesün şeh-zādeler 'ömrin dırāz" (s.24:4)
2. "...ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī'at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i 'ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a'dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür." (s.13:15)
3. "...şeh-zādelerinüñ her biri Allāh tebāreke ve te'ālā ataları devletine lāyıḳ eyleyüp 'ömr-i ṭavīl ile rūzgār-ı cemīl müyesser ü muḳadder idivire." (s.23:24)
4. "Şeh-zādelerle kendü vücūd-ı şerīfini" (s.13:8)

şeker: *Şeker, tatlı.*

1. "Ṣorarsañ tuḥfesi Mışruñ şekerdür" (s.82:22)

şeker-āb vāḳi' olup: *Birden fazla kişinin arasında oluşan kırgınlık, soğukluk.*

1. "...Ve Ṣaḥında Monlā Luṭfī ile cem' olduḳlarında mā-beynlerinde bir miḳdār şeker-āb vāḳi' olup." (s.54:15)

şekeristān-ı melāḥatde: *- Güzellik şekeristanı, güzelliğin şeker tarlası.*

1. "...anlaruñ her biri şekeristān-ı melāḥatde bülbül-i rengīn-beyāndur." (s.95:10)

şeker-leb: *Dudağı şeker gibi tatlı olan, tatlı dudaklı.*

1. “İy şeker-leb ṭatlu söz mihr ü maḥabbet arturur” (s.133:10)

şekker: *Şeker.*

1. “Leb-i la‘lüñ ile şekker ḳarışmış” (s.50:6)

şekker-bār olma-: *Çok güzel olmamak.*

1. “Olmayaydı la‘l-i dil-ber gibi şekker-bār şi‘r” (s.158:8)

şekker-bār: *Şeker saçan, şeker döken.*

1. “Anaṭolı vilāyetinden ehl-i ‘işret ve ṣāḥib-ṣoḥbet ḫoş-ṭab‘ naẕmı şekker-bār ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.157:1)

şekker-ḫand: *Tatlı bir gülüşe sahip olmak.*

1. “Ve kendüsi bī-mānend maḥbūb şekker-ḫand yigitdür.” (s.175:13)

şekker-rīz: *Şeker döken, şekerci.*

1. “Ġāyet eyü şekker-rīzdür.” (s.179:12)

şekl: *Biçim, kılık.*

1. “Kilīsāda ṣanem ṣanma büt-i meh-pāreler şeklin” (s.47:11)
2. “...tebdīl-i ṣūret ve taġyīr -i kisvet ḳılup derviş şeklinde İstanbula gelüp ba‘żı eşḫāṣ ile taḥṣīl-i münāsebet eyleyüp...” (s.87:9)

şekl-i Ẕü’l-fiḳār: *Zülfikâr'ın şekli. Zülfikâr: Hz. Ali'nin kılıcının adı.*

1. “Her ṭarafdan çekmişem sīnemde şekl-i Ẕü’l-fiḳār” (s.100:4)

şelfiyye: *Elfiye vezninde şelfine manasındadır. Genellikle Elfiye ve Şelfiye demekle meşhurdur.*

1. “...elfiyye ve şelfiyye üslūbında Dāfi‘ü’l-ġumūm Rāfi‘ü’l-hümūm adlu bir kitāb te’līf itdi.” (s.109:14)

Şem‘ ü Pervāne: *Klasik tarzda, çift karakterli, aşk ve macera konulu, hayalî bir hikâyedir.*

1. “Beşyüz miḳdārı ḳaṣāyidi ve üç bin ġazeli ve mesnevī ṭarzında Şem‘ ü Pervāne adlu bir kitāb diyüpdür.” (s.139:26)

şem‘: *Mum.*

1. “Mülzem oldı ne ḳadar şem‘ getürdiyse delīl” (s.65:17)
2. “Şem‘ aġladuġum gördi yaşı ḳana boyandı” (s.80:23)
3. “Şem‘ bir meftūle ser-‘üryān ışıḳdur āteşi” (s.106:5)
4. “Şem‘a kimdür beñzeden yā Rab bu ḫadd-i mehveşi” (s.106:4)

5. “Envāra ulaş şem‘i görüp nārı n’idersin” (s.136:7)

şem‘-i maḥabbetüñ: *Sevgi ışığı, mumu*

1. “Şem‘-i maḥabbetüñ ki şeb-i ġam çerāġıdur” (s.41:16)
2. “Āhumla şanma diñlene şem‘-i maḥabbetüñ” (s.42:2)

şem‘-i ruḫsār: *Yanağın mumu; sevgilinin yanağının ışıltısı*

1. “Şem‘-i ruḫsāruñ ile meclis-i ḥüsnüñde senüñ” (s.157:4)

Şem‘i: *(ö.1539-30) Şimdi Kosova sınırları içinde yer alan Prizren'de dünyaya gelen şairdir. Hakkında bilgiler sınırlıdır.*

1. “Şem‘i” (s.141:11)

şemāyil: *Görünüş.*

1. “Şemāyili mütenāhī degül çü her birinüñ” (s.65:5)

şems ü ḳamer: *güneş ve ay*

1. “Şems ü ḳamerden iy şeh olurdum ḫarāc u bāc” (s.156:19)

şemse: *Tezhip, ciltçilik ve işlemelerde güneş şeklinde süsleme motifi.*

1. “Sarāyı ḳadrine bir şemsedür gün” (s.6:18)

Şemsī: *Mehmet Çelebi'nin (ö.1491-92) mahlasıdır.*

1. “Şemsī taḫallus iderdi.” (s.44:18)

şer‘: *Şeriat, kanun.*

1. “Bu virdi şer‘ esāsına ṣıdḳ ile aḥkām” (s.65:3)

şerār: *Kıvılcım*

1. “Yaḳmasun dāmenin şerār ṣaḳın” (s.54:13)

şerbet: *Şarap.*

1. “...ḍarb-ı dest çār u nāçār buña daḫı ol şerbeti içerürler.” (s.107:9)

şeref: *Bir kimseye gösterilen saygının dayandığı manevi yücelik, manevi ululuk, onur, haysiyet.*

1. “Şeref cān iledür cisme ẓuhūr-ı cān bedendendür” (s.161:23)

şeref-i muṣāḥabet: *Sohbetlerinin kıymeti.*

1. “...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı ‘ömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki...” (s.95:8)

2. "...gülistān-ı belāġatde bülbül-i ġazel-serā-yı suḫan-senc olan 'azīzlerüñ ẕikrindedür ki bu kemīne anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref olup..." (s.68:2)

şeref-i rikāb-būs: *Şerefli üzengisini öpen (kişi).*

1. "Her zamānda şeref-i rikāb-būsları ile mesrūr ve bisāṭ-ı neşāṭ -ı muṣāḥabet-i sa'ādet-baḫşları ile pür-ḥużūr idi." (s.95:30)
2. "...ḥāliyā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ şeref-i rikāb-būsları ile müşerref olup şeb ü rūz südde-i 'ālem-penāhlarına yüz sürüp ḫiẕmet idenlerdür." (s.52:4)

şeref-i şems: *Her gezegenin ilk hareket noktasına dönüşü onun "zamân-ı şeref"i kabul edilir ve bu zamana "şeref-i şems" adı verilir. Uğurlu hayırlı bir zamana işaret eder.*

1. "Şeref-i şemsde yazılduġıçün ḫaṭṭ-ı ruḫuñ" (s.105:12)

şerh ü evṣāf it-: *Açıklayıp vasıflandırmak.*

1. "Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez ." (s.12:11)

şerḥ: *Bir kitabı açıklamak için yazılmış eser.*

1. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu'ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ yazup muġlaḳ yirlerini ḥall idüp..." (s.64:5)

şerī'at: *A. Doğru yol. Hak din yolu.*

1. "...belāġat çarḫınuñ sitāre-i māhveşi olup 'ilm ü ma'rifet ile dīn ü dünyāyı ma'mūr ve şerī'at meş'alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur." (s.67:11)

şerī'at-şi'ār: *Şairlerin şeriatı, şairlerin kuralları.*

1. "Şerī'at-şi'ār 'adālet-disār ṣāḥib-fażīlet ve nīḳ-ḫaṣlet melek-sīret ve Yūsuf-ṣūret şecā'at ü seḫāvet ile..." (s.34:12)

şerīf: *Saygın, asi, şerefli.*

1. "Naẕmı mevzūn u işārātı şerīf" (s.71:20)
2. "Meciklioğlı dimekle meşhūr kendüsi şerīfdür." (s.111:13)

şerīk ol-: *Arkadaş olmak.*

1. “Diyār-ı ‘Acemde Mevlānā Seyyid Şerīf-i Cürcānī ḥażretleri ile şerīk olup şuġl itmişdür.” (s.68:13)

şerrefallāhu: *Allah'ın şereflendirdiği.*

1. “Ḥāliyā cümle menāṣıbı terk eyleyüp Ka‘be şerrefallāhu cānibine gitdi.” (s.40:23)

şerrefehallāh:*Allah'ın şereflendirdiği*

1. “cenge müteḥammil olmayup diyār-ı ‘Araba çıḳup gidüp varup Ka‘be şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat da‘vāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ...” (s.18:11)
2. “ ‘İnāyet-i Bārī mu‘āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd’e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka’be şerrefehallāh ziyāretine varup...” (s.17:14)

şevḳ: *Arzu, istek*

1. “Sen bister-i gülde yatasın şevḳ ile ḫandān” (s.17:22)
2. “Ol şevḳ ile İstanbulı fetḥ itdükde Yeñi Cāmi‘i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar.” (s.15:1)
3. “Gül ruḫuñ şevḳı ile lāle şehīd oldı meger” (s.115:16)
4. “Ruḫlaruñ şevḳı nola sīnemde eylerse vaṭan” (s.87:23)
5. “La‘l-i cānān şevḳıdur her laḥẓa cān eglencesi” (s.100:7)
6. “Ḳāmetüñ şevḳıyle ḳuşlar üşdi servüñ başına” (s.112:8)

şevket ü nuṣret: *Yücelik ve yardım.*

1. “...şevket ü nuṣreti izdiyād üzerine olup aḥibbā-yı dīn ü devleti mürūr ve a‘dā-yı mülk ü memleketi maḳhūr ola.” (s.186:6)

şevḳī-i ġarīb: *Gariban Şevki.*

1. “Kimdür dir iseñ iy yüzi gün Şevḳī-i ġarīb” (s.101:5)

şey’: *Şey, herhangi bir şey*

1. “ Degüldür baḫşişi ḳatında bir şey” (s.7:4)

şeydā: *Divane, müptelâ.*

1. “Oldı şeydā göñlüme āh u fiġān eglencesi” (s.46:2)
2. “Būseñe dil ḳāni‘ olmaz vaṣluñuñ şeydāsıdur” (s.163:3)

şeydālıġ-: *aşk ile kendinden geçmişlik*

1. “Gördiler şeydālıġum ‘ışḳuñda zindān itdiler” (s.98:15)

Şeyḫ: *Fatih devri velilerinden Şeyh Ebu'l-vefâ*

1. “Şeyḫ Ḥażretlerinüñ ḳāyim-maḳāmı ve ḫalīfe-i ẕevi’l-iḥtirāmı olan ‘Alī Dede ḥużūr-ı şerīflerinde sülūk idüp niçe ḫalvetler ve...” (s.141:13)

şeyḫ: *Bir tekke veya zaviyede reislik eden ve müritleri bulunan kimse*

1. “Zamānında küllī re‘īslere şeyḫ olmışdur.” (s.91:20)
2. “...rūzgār-ı ba‘īd ile riyāżet çeküp şeyḫüñ terbiyetlerine muḳārin olup āyīne-i ṭabi‘ātı mücellā ve mir’āt-ı ḳalbi muṣaffā olup...” (s.81:26)
3. “Edirnede ṭabbāġlar içinde olan Şeyḫ Muṣlıḥü’d-dīn ṣıfī-ḥānesine i‘zāz u ikrām ile şeyḫ naṣb eyledi.” (s.141:19)
4. “Bursa civārında Keşīşdaġında vāḳi‘ olan Geyikli Baba tekyesine şeyḫ oldı.” (s.109:17)
5. “Ḫalvetīler zümresinden olup ḫalvetīlerüñ ser-ḥalḳası olan şeyḫ Monlā ‘Alīnüñ birāderidür.” (s.81:20)
6. “...āḫir ‘ināyet-i Ṣubḫānī mu‘īn ve hidāyet-i Rabbānī ḳarīn düşüp ṣāḥib-ḫāneḳāh şeyḫ oldı.”(s.82:2)

Şeyḫ Aḳ Şemse’d-dīnüñ: *(ö. 863/1459) Fâtih’in hocası, mutasavvıf, âlim-tabip ve şair.*

1. “Şeyḫ Aḳ Şemse’d-dīnüñ oġlıdur” (s.65:20)

Şeyḫ Cemāl Ḫalīfe: *(ö.1526-27) Şeyh Cemâleddîn İshâk Efendi, XV. yüzyılın ilk yarısında Karaman’da dünyaya gelmiştir. İlim ve tasavvuf âleminde daha ziyade Cemâl Halîfe unvanıyla şöhret bulmuştur.*

1. “Şeyḫ Cemāl Ḫalīfenüñ aḳrabāsındandur.” (s.163:8)

Şeyḫ İbrāhim: *(ö.1534) Mutavasavvıf ve şairdir. Mahlası Gülşeni'dir.*

1. “Cümleden biri diyār-ı Mışrda olan Şeyḫ İbrāhimdür ki Gülşenī taḫalluṣ itmişdür.” (s.82:9)

Şeyḫ Ḳuṭbe’d-dīn: *Osmanlı din alimi ve mutasavvıfı (ö. 1418)*

1. “Şeyḫ Ḳuṭbe’d-dīn oġlıdur.” (s.56:8)
2. “Şeyḫ Ḳutbü’d-dīnüñ duḫter-zādesidür.” (s.111:10)

Şeyḫ Muṣlıḥü’d-dīn Ṣıfī-ḥānesi: *Âhi teşkilatından Şeyh Muslihiddin tarafından XIV. yüzyılda yapılmış olan tekkedir.*

1. “Edirnede ṭabbāġlar içinde olan Şeyḫ Muṣlıḥü’d-dīn ṣífī-ḥānesine i‘zāz u ikrām ile şeyḫ naṣb eyledi.” (s.141:18-19)

şeyḫ ol-: *Şeyh olmak.*

1. “Ṣāḥib-i ḫāneḳāh şeyḫ oldı.” (s.157:20)

Şeyḫ Rūşenī: *(ö.1487) Memleketi olan Aydın iline nispetle şiirlerinde kullandığı Rûşenî mahlasıyla tanınan şairin asıl adı Ömer, lakabı Dede'dir.*

1. “Şeyḫ Rūşenī ‘ulūm-ı ‘Arabiyyeyi bi’t-tamām tertīb üzre görüp eş‘ārı meşhūr-ı ‘ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve...” (s.82:10)

Şeyḫ Sa‘dī: *Gülistan adlı meşhur eserin müellifi İran şairi Şeyh Sadi*

1. “Şeyḫ Sa‘dī raḥmetu’llāhi ‘aleyh neslindendür.” (s.91:6)

Şeyḫ Seyyid Yaḥyā: *Halvetiyye tarikatının pir-i sanisi kabul edilen şeyh.*

1. “Rūşenī diyār-ı ‘Aceme çıkup Şeyḫ Seyyid Yaḥyā ḫiẕmetine yitişüp anda müddet-i medīd ve...” (s.81:25)

Şeyḫ Vefā Tekyesi: *Şeyh Ebu'l- Vefa hazretlerinin Kabri şerifi ; İstanbul -Vefa semtindedir.*

1. “Mezārı Şeyḫ Vefā tekyesi ḳurbındadur.” (s.96:13)

Şeyḫ Vefā: *Fatih devri velilerinden Şeyh Ebu'l-vefâ*

1. “Şeyḫ Vefā ṣofīlerindendür.” (s.141:13)
2. “Eş‘ārı maṭbū‘ ve ebyātı maṣnū‘ iştihār-ı tāmm ve i‘tibār-ı tamām bulup Şeyḫ Vefā raḥmetu’llāhi ‘aleyh sülūkine sālik olmış dervīş kişidür.” (s.140:1)
3. “Taṣavvufa meyli artuḳ olup Şeyḫ Vefā ḳāyim-maḳāmı olan ‘Ali Dededen tevbe itmiş dervīş-nihād cüvān idi.” (s.148:25-26)
4. “Şeyḫ Vefā ḥażretlerinden tāyib ve çoḳ ma‘ārif taḥṣīl eylemiş rāh-ı Ḥaḳḳa ẕāhib ehl-i sülūk kimesnedür.” (s.92:14)

Şeyḫ Yāvsī: *(ö.1514) Şeyh Yavsî Türk din alimi; Bayrami tarikatı şeyhi, Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin babası ve II. Bayezid'in öğretmenidir.*

1. “Şeyḫ Yāvsīnin oġlıdur.” (s.44:4-5)

şeyḫ-i girāmī: *Muhterem şeyh.*

1. “Sulṭān Murād ḥażretleri daḫı imtiḥān içün şeyḫ-i girāmī Ḥażret-i

Niẕāmī Penç Gencin Şeyḫī ḫiẕmetlerine virüp...” (s.68:26)

Şeyḫī: *Bursalıdır. Sehî Bey'in bildirdiğine göre herhangi bir eğitim almadı, ancak âlimlerle sohbet ederek kendini yetiştirdi. Geçimini çakşırcılık yaparak sağladığı için "Çakşırcı Şeyhî" olarak tanındı .*

1. “Kifāf-ı nefs içün çaġşur diker çaġşurcılıḳ ider kimesne olmaġın Çaġşurcı Şeyḫī dimekle anılur.” (s.158:16)

Şeyḫī: *XV. asır divan şairlerinden Yûsuf Sinâneddin (ö. 1431).*

1. “Ẕevḳ içinde cihān meger Şeyḫī” (s.70:4)
2. “Sulṭān Murād ḥażretleri daḫı imtiḥān içün şeyḫ-i girāmī Ḥażret-i Niẕāmī Penç Gencin Şeyḫī ḫiẕmetlerine virüp...” (s.68:27)
3. “Şeyḫī sözlerinden farḳ olmaz.” (s.73:7)
4. “Her gāh Mīr Süleymān Şeyḫī ile müşā‘are itdürüp eş‘ār didürdür idi.” (s.71:7)
5. “Merḥūm Şeyḫīnüñ birāder-zādesidür.” (s.72:8)

şeyḫü'l-islām: *İslamın şeyhi.*

1. “Ḥattā Pārisī dilde şeyḫü'l-islām zübdetü'l-kirām ‘ışḳ kāşānesinüñ rind-i dürd-āşāmı...” (s.4:17)

şeyṭān-şekl: *Şeytan*

1. “Ḳıṣṣa-i heşt bihişt Ādem ü şeyṭān-şekl” (s.54:19)

şi‘ār: *yol, tarz, adet, usul; ilke.*

1. “Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu'llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi‘ār ve taḳvāyı disār idindi.” (s.66:14)

şi‘r:*Edebi değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz.*

1. “Men ki dervīş olmışam şāh-ı cihāndan fāriġam” (s.83:5)

şi‘r di-: *Şiir söylemek.*

1. “...lākin cevdet-i ṭab‘ ile nedeñlü gerekse ‘ale'l-fevr şi‘r dimege ḳādir ġazel-ġūlukda māhir şā‘irdür.” (s.183:10)
2. “Ḫandān-rū ṭabī‘at-ı şi‘riyyesi ġālib ve kendüsi şi‘r dimege ṭālib nev-ḫeves tāze maḥbūb yigitdür.” (s.176:3)
3. “Bu ṭarzda vilāyet-i Rūmda kimse şi‘r dimemişdür.” (s.73:28)
4. “Bu deñlü ma‘ārif ü feżāyil içinde iken şi‘ir dimege māyil idi.” (s.23:7)

5. “Egerçi ‘avāmü’n-nās anlara Türkī eş‘ār isnād iderler ammā anlar aṣlā Türkī şi‘r dimemişlerdür.” (s.20:13)

şi‘r dir ol-: *Şair olmak.*

1. “Taḳyacılıḳda iken şi‘r arzūsın idüp şi‘r dir olmış idi.” (s.148:18)

şi‘r ü ġazel: *Şiir ve gazel.*

1. “Niçe şi‘r ü ġazel niçe terane” (s.186:22)

şi‘r ü inşā: *Şiir ve düzyazı.*

1. “Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü ‘ülemā şi‘r ü inşāya ve ehl-i ma‘rifete māyil ‘adāletde ve seḫāvetde ‘adīmü’l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi” (s.17:2-3)
2. “Şi‘r ü inşāyı çoḳ tetebbu‘ itmişdür.” (s.150:5)
3. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl ü kāmil şi’r ü inşāda çoḳ mahāreti ve ziyāde mümāreseti var.” (s.27:10)

şi‘r-gū: *Şiir söyleyen II Şâir*

1. “Kebīrī şi‘r-gūlar arasında” (s.113:17)

şi‘r-i ednā: *Kötü şiir.*

1. “Ger naẕīre dir ise bu şi‘r-i ednā üstine” (s.59:5)

şi‘r-i Sehī: *Sehî Bey'in şiiri.*

1. “Bülbül ṣadāsı gibi şi‘r-i Sehī güzeldür” (s.33:19)
2. “Hengāme-i belāda şi‘r-i Sehī ṭuyuġdur” (s.34:2)

şifā um-: *Deva istemek.*

1. “İy Mesīḥā dehenüñden umarın yine şifā” (s.43:19)

şikār ol-: *avlanmak*

1. “Yine bir gözleri şāhine şikār oldı gönül” (s.166:6)

şikār: *Av, avlanma.*

1. “Şikār içün ele alduḳça şeh-bāz” (s.7:15)

şikāyetci: *Şikâyet eden (kimse).*

1. “...Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘żı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:13)

şikāyet-i rūzgār: *Zamanın şikayeti.*

1. “Ve şikāyet-i rūzgārda bir tercī‘-bend ḳaṣīdesi var.” (s.143:6)

şimden girü: *artık, bundan sonra*

1. “Dostlar şimden girü ṭaġlara düşmemdür hemān” (s.51:6)

şimdi: *"İçinde bulunulan zaman dilimi, şu an"anlamlarında zaman zarfı.*

1. “Şimdi ‘ālem benüm aġyār ile destānum oḳur” (s.54:18)
2. “Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi.” (s.29:5)

şīr-i ġazāl-efken: *Ahu düşüren aslan.*

1. “...‘ışḳ mīşestānında şīr-i ġazāl-efken ve ba‘żı mecmū‘a-i ḥüsni ḫatm idüp bu ṭarīḳde nev-niyāz olan cerb-suḫan yigitlerdür.” (s.161:8)

şīr-i şerze: *Kükremiş aslan.*

1. “Ḳocınur na‘resinden şīr-i şerze” (s.7:19)

Şīrī: *Ali Bey'in şiirlerinde kullandığı mahlastır.*

1. “Şīrī taḫalluṣ iderdi” (s.50:11)

şīrīn: *Hoşa gidecek niteliklere sahip, gösterişli.*

1. “Edāsı rengīn ve ġazeliyyātı şīrīn.” (s.74:31)
2. “Bu cihetden ġazeliyyatı şīrin ve edāsı rengīndür.” (s.107:24)
3. “Elfāẓı şīrīn ve edāsı rengīn şā‘irdür.” (s.181:13)
4. “Naẓmı şīrīnü elfāẓı rengīn ve bu bir kaç maṭla‘ anuñ meşhūr olan eş‘ārındandur.” (s.88:9)

şīşe-i ‘ārı: *edep şişesi.*

1. “Rüsvā-yı cihān olmaġ içün şīşe-i ‘ārı” (s.56:3)

şişir-: *Şişmesine sebep olmak, şişmesini sağlamak.*

1. “Şişirdür burnını sümkürdüginçe” (s.127:3)

şīve it-: *Naz yapmak.*

1. “Rāstī şīve ider ḳāmeti serv-i çemene” (s.186:18)

şīve: *Söyleyiş, tarz, şive, üslub.*

1. “Eş‘ārına bir vech ile şīve virmişdür ki enīs-i melā‘ike-i muḳarrebīn ve celīs-i melā‘-i a‘la-yı ‘iliyyīne’l-müzeyyen bī-enfāsı nefīs.” (s.96:28)
2. “İnṣāf ki bir şīve ile zīb ü zīnet ve bir naḳş ile ṭaravet ü leṭāfet virmişdür ki andan artuḳ olmaḳ mutaṣavver degül.” (s.68:30)

şīve: *Cilve ve naz.*

1. "Şīve vü nāz ile öldürdüñ bizi hey ġamzekār" (s.121:18)

şīvedār: *Edalı.*

1. "Naẕmı şīvedār ve sözleri 'işvekārdur." (s.107:23)

şīveli: *İşveli.*

1. "Ḳanı bir sencileyin şīveli maḥbūb Receb" (s.115:2)

şod: *Farsça şoden (olmak) fiilinin 3. tekil kişi geçmiş zaman hali.*

1. "Māverāü'n-nehr ez tīġem şad ġark-āb-ı ḫūn" (s.20:24)
2. "Āb-ı āmu ez ser-i her mūrevān şod haṣmrū" (s.20:26)
3. "Yekî büt-şiken şod yekî büt-nişān" (s.165:17)
4. "Şad ġulām-ı himmetem ez cān u dil vālī-i Mıṣr" (s.20:20)
5. "Her suy-ı dil şod ez hayal-i gül-ruhuam gül-zarha" (s.42:12)

şöhre-i āfāḳ: *Her yerde ünlenme/tanınma.*

1. "Birisi 'ālem-i mā'nide şöhre-i āfāḳ" (s.64:27)

şöhret: *Her yerde herkesçe tanınma, meşhurluk, ün, san, nam.*

1. "Begüm sensin baña devlet saña bend iledür şöhret"(s.161:22)
2. "Şöhretinden geçmişem dünyā-yı fānīnüñ tamām" (s.83:7)

şu'arā: *Şairler.*

1. "...fużalā vü şu'arā 'azīzlerüñ adına daḫı bir risāle olsa ki mürūr-ı zamānla bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve çarḫ-ı sitemkār..." (s.5:11)
2. "...ve söz veznine ḳādir olan şu'arā ve fuṣaḥā ḳāyilleridür." (s.3:31)
3. "Ve şu'arā zümresine ol itdügi i'tibārı ve ol virdügi iştihārı bir pādişāh daḫı itmemişdür." (s.15:11)
4. "Anuñ devrinde cem' olan şu'arā bir vaḳtde daḫı olmamışdur." (s.15:12)
5. "...Sulṭān Ḥüseyn Bayḳaranun raḥmetu'llāhi 'aleyh vezīr-i a'ẕamı ve muṣāḥib-i hem-demi iken kendüyi şu'arā zümresine münḫariṭ ḳılup Nevāī taḫallüṣ itmişdür." (s.4:31)
6. "...ve umūr-ı ḫiẕmet-i pādişāh -iḫtişāṣ içinde olurken kendü zamānında vāḳi' olan şu'arā ve nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp..." (s.4:34)

7. "Ve ba'żı ḫoş-ṭāb' şu'arā ve nāzük-mizāc ẕurefā ki bu bende anlaruñ mülāzemeti ḫiẕmeti ile müşerrefü'l-ḥāl ve muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫşları ile mesrūrü'l-bāl olup..." (s.9:13)
8. "...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab' u nev-niyāz şu'arā ve ẕurefā yigitler ki..." (s.9:18)
9. "Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında olan şu'arādandur." (s.90:4)

şu'arā-yı müteḳaddimīn: *(Zaman itibariyle) Önceki şairler, eski şairler.*

1. "Şu'arā-yı müteḳaddimīn ḳısmındandur" (s.89:19)
2. "...aña Heşt-Ravża dirler anuñ bir ravżası şu'arā-yı müteḳaddimīn ẕikrinde olup..." (s.4:20)
3. "Bu daḫı şu'arā-yı müteḳaddimīndendür ki kendüsi ẕarīf ve eş'ārı laṭīf ve kendü zamānında üstād ve dervīş-nihād ehl-i dil ve kāmil kimesnedür." (s.79:5)

şu'le-i āfitāb: *Güneş ışığı.*

1. "Kendüsi ḥakīm ü fāżıl faṣīḥ ü kāmil anuñ fażlı ve ma'rifeti şu'le-i āfitāb ve eşi"a-i māhitāb gibi rūşen ü mübeyyendür." (s.57:9)

şu'le-i āteş-i 'ışḳı: *Aşk ateşinin alevi.*

1. "Her biri ol eş'ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şu'le-i āteş-i 'ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi ." (s.11:14-15)

şuġl: *çalışmak*

1. " 'İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve fażl u ma'ārif ile pür-hüner olmış." (s.65:21)
2. "Rūmili diyārında medrese virilüp anda şuġlda iken fevt oldı." (s.107:25)
3. "Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve 'ulūm-ı mübāḥaseden berā'at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi're heves idüp buḥūr-ı naẕma dest-res buldı." (s.71:8)

şuġl eyle-: *Çalışmak*

1. “Żāyi‘ olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü’l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi.” (s.62:13)

şuġl id-: *Bir işle meşgul olmak, çalışmak.*

1. “Lā’ubālī ‘āleminde Monlā Melīḥī ile şeb ü rūz bir yirde bile olup bilece şuġl iderler imiş.” (s.81:22)
2. “ ‘Acemde şuġl idüp ‘ulūmı anda taḥṣīl ü tekmīl eyledi.” (s.38:10)
3. “Tamām murād üzre şuġl idüp yine vaṭan-ı aṣlī ve mesken-i me‘lūfı olan Ḳonya şehrine geldi.” (s.83:16)
4. “Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp...”(s.82:29)
5. “Medārisde şuġl idüp ‘ulūmı tertīb üzre görmişdür.” (s.103:13)
6. “Diyār-ı ‘Acemde şuġl idüp her fenne ıṭṭıla‘ı ve her ‘ilme tetebbu‘ı olmış.” (s.28:19)
7. “Ol zamānda bu daḫı diyār-ı ‘Aceme çıḳup niçe zamān şuġl idüp kesb-i feżayil ve tehẕīb-i ḫaṣāyil ḳılup...” (s.40:20)

şuġl it-: *Çalışmak*

1. “Şuġl itdügi yirleri bir vech ile kūşiş ve bir ṣūret ile tetebbu‘ idüp görmişdür ki...” (s.168:3)
2. “Ve her medrese ẕahrında birer tetimme vaż’ idüp ve içine ulu ulu monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi.” (s.15:4)
3. “Diyār-ı ‘Acemde Mevlānā Seyyid Şerīf-i Cürcānī ḥażretleri ile şerīk olup şuġl itmişdür.” (s.68:13)

şūḫ: *Neşeli, şen.*

1. “Monlā-zādelerde bu deñlü ḫoş-ṭab‘ nāzük şūḫ dil-keş kişi olmaz.” (s.110:14)

şūḫ-ı cihān: *Dünyalar güzeli*

1. “Cānum ol şūḫ-ı cihān üstine dir dir ditrer” (s.120:20)

Şūḫī: *İşveli, cilveli dilber/güzel.*

1. “Şuhi ki mi nehorde dil-i halk hun kend” (s.21:25)

şūr u ġavġā: *Şamata, gürültü ve kavga.*

1. “...ehl-i meclisüñ içine āteş bıraġup her biri hāy u hūydan ‘ālem yüzin şūr u ġavġā ve...” (s.125:13)

şūrīde-ḥāl ü müşevveşü'l-aḥvāl: *Karışık ve perişan haller.*

1. "Anda oturup irşādla meşġūl iken 'ışḳ āteşi ḥarāretinden ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü'l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı." (s.141:23-24)

şūridelik: *Perişanlık*

1. "Ve bu ebyāt daḫı şūrīdelik sevdāsı ve āşüftelik belāsı ile didükleri eş'ār-ı sūznāk ve ebyāt-ı derdnākdür ki ẕikr olınur." (s.21:6)

şūrīde-mezḫeb: *Aşıkane.*

1. "Ḳāḍí olmış ḫoş-ṭab' 'āşıḳ-meşreb ve şūrīde-mezḫeb kimesnedür." (s.147:10)

şurū' it-: *Başlamak, girişmek*

1. "Kendüsi yeñiçeri 'ulūfesine mutaṣarrıf iken ferāġat eyleyüp 'ilme şurū' idüp taṣavvufa meyl eyledi." (s.171:14)

şübhe: *Kuşkusuz.*

1. "Şübhesüz ḳalbini 'uşşāḳuñ münevver eyleye" (s.158:10)

şükr: *Ar. görülen iyiliğe karşı gösterilen memnunluk*

1. "Şükr kim bir defter-i gevher-niẓām" (s.71:13)

şükūfe: *Çiçek*

1. "...ve 'ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur" (s.188:6)

şüküfte: *Hayran.*

1. "...münşī-i dīvān-ı sipihr-i felek-eyvān imlāsına şüküfte vü sergerdān olup devāt-ṣıfat barmaġı aġzında ḳalup kendüden gide." (s.46:19)

şükür: *Verdiği nîmetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme.*

1. "Allāh tebāreke ve ta'ālā dergāhına biñ biñ şükürler kim bu bende-i dil-ḫaste ve..." (s.188:4)

şürū' it: *Başlamak.*

1. "Ḳo bu fikri şürū' it medḥ-i şaha" (s.186:24)
2. "Ve kitābete şürū' iden mübtedīlere ta'līm idüp üslūb-ı inşāyı andan gösterürler." (s.73:23-24)

Şütür Ḥücre: *Katibi'nin eseridir.*

1. "Kātibī-i Nişābūrī Şütür Ḥücre adlu ḳaṣīdesine cevāb didi." (s.92:20)

T

tā: *-dığı zaman.*

1. “Tā ki sözümde bulınmaya ḫalel” (s.71:26)

ta‘ādül eyle-: *Adaletsiz olmak, denklik göstermemek.*

1. “...anda varduḳda ta‘ādül eylemeyüp ba‘żı kimesnelerüñ ṣurrelerine noḳṣān ve ta‘yīn olınan altuncuḳlarına ziyān irgürmegin...” (s.102:11)

ta‘alluḳ: *Dünyâya karşı duyulan ilgi, dünyâya âit bağ.*

1. “Ta‘alluḳ ḳaydına düşdüm ḫalās it dest-gīrim ol” (s.136:1)

ta‘alluḳ bağla-: *ilgi bağlamak, ilgi duymak*

1. “Ezelden mey ta‘alluḳ bağlamışdur ġālibā cāne” (s.103:4)

ṭa‘ām: *Yemek, aş.*

1. “Soñradan paşalara eyitdi kim size ṭabaḳlar ile varan ṭa‘ām nidügin bildüñüz mi...” (s.29:23)
2. “...bir ṭabaḳ ta‘āma beş biñ aḳçe ḫarc eyler diyü pādişāha ṭama‘ virmek maṣlaḥatı içün talṭīf-i kelām eyleyüp...” (s.29:11)
3. “Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa‘āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa‘āmdan bize daḫı vāfir ṭa‘ām bişür diyü emr eyledi.” (s.29:18)
4. “Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa‘āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa‘āmdan bize daḫı vāfir ṭa‘ām bişür diyü emr eyledi.” (s.29:19)
5. “Ḥażret-i Ḫudāvendigār Pādişāh-i kāmkār hużūr-ı şerīfle-rinde emr olan ta‘āmı bişirüp tertīb-i pādişāhī ve...”(s.29:18)
6. “...āyīn-i şehinşāhī muḳteżāsınca ṭabaḳlara ḳotarup Sulṭān-ı selāṭīn-i pādişāh-ı rūy-ı zemīn öñine iltüp ta‘āmı yiyüp...” (s.29:20)
7. “...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa‘āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi.” (s.29:33)

ṭa‘ām bişür-: *Yemek pişirmek.*

1. ” Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa‘āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa‘āmdan bize daḫı vāfir ṭa‘ām bişür diyü emr eyledi.” (s.29:17)

ta‘aşşuḳ it-: *Karşılıklı aşık olmak.*

1. “Ṭopuḳlu dimekle mevṣūf bir maḥbūba ta‘aşşuḳ itmiş anuñ yolına niçe dünyā beẕl eyleyüp...” (s.158:24)

ta‘bir: *Yorum, mana, izah.*

1. “Bu ta‘bir yañlış ta‘birdür.” (s.165:19)
2. “Bu ta‘bir yañlış ta‘birdür.” (s.165:19)

ta‘līm eyle-: *Öğrenmek.*

1. “Meger ta‘līm eyler hātif-i ġayb” (s.187:7)

ta‘līm: *Öğrenim.*

1. “Maḥmūd Paşanuñ oğlanlarına ta‘līm ve ḫiẕmetinde olan ḳullarına ‘ilm tefhīm iderdi.” (s.99:9)

ta‘līm it-: *Öğretmek, bilgi kazandırmak.*

1. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd zamānında Sarāy-ı ‘Āmire ye ḫ̬āce olup ol evānda anda olan oğlanlara ta‘līm iderdi.” (s.118:7-8)
2. “Ve kitābete şürū‘ iden mübtedīlere ta‘līm idüp üslūb-ı inşāyı andan gösterürler.” (s.73:24)

ṭa‘n eyle-: *Kınamak, ayıplamak, hor görmek.*

1. “Niçe bir ṭa‘n eylemek ‘uşşāḳa inṣāf eylesin” (s.125:2)

ṭa‘n ṭaşı: *Ayıplama taşı.*

1. “Müdde‘īler ṭaşladılar ṭa‘n ṭaşıyla beni” (s.35:12)

ta‘rīf ü ẕemm: *Tarif edip, kötülüğünü söyleme.*

1. “...her şaḫṣuñ mertebesine göre kendü dāyiresine lāyıḳ mürāselāt ü berevāt ta‘rīf ü ẕemm ise elḳāb ẕikr eyleyüp yazup tedvīn itmiş.” (s.73:21)

ta‘yīn eyle-: *Görevlendirmek, yönlendirmek.*

1. “Ṣāḥib-ma‘rifet olduġı ḥaysiyetle erkān-ı devlet raġbet idüp getürüp āsitāne-i sa‘ādetde beytü’l-mālden akça ta‘yīn eyleyüp ḫiṭābetinden ferāġat itdürdiler.” (s.138:2)

ta‘yīn ol-: *Belirlenmek, belirli duruma getirilmek.*

1. “Beytü’l-māldan ta‘yīn olınmış aḳçesi var idi.” (s.120:17)
2. “Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu’llāhi ‘aleyh raġbet ile diyār-ı ‘Acemden getürüp ‘āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta‘yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in‘ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı” (s.17:6)

ta‘yīn ol-:*Görevlendirilmek, atanmak.*

1. “...Medīne ḫudemāsına vilāyet-i Rūmda ta‘yīn olınan ṣurrelerin

Ka‘betu’llāh şerrefeha’llāh cānibine anuñla irsāl buyurup...” (s.102:10)

2. “...anda varduḳda ta‘ādül eylemeyüp ba‘żı kimesnelerüñ ṣurrelerine noḳṣān ve ta‘yīn olınan altuncuḳlarına ziyān irgürmegin...” (s.102:12)

ṭā’ife: *Tayfa, grup.*

1. “Ammā bu ṭā’ifenüñ ba‘żı muḳaddem gelüp bu faḳīr anlaruñ muṣāḥabet-i şerīf ve muvāneset-i laṭīflerine yitişmek müyesser olmayup...” (s.9:5)
2. “ ‘Avām u ḫavāṣṣ arasında merġūb ve ehl-i ḳalem ṭā’ifesi ḳatında maṭlūbdur.” (s.73:24)
3. “...ol ṭā’ifeyi bir vech ile tertīb ve bir resm ile tehẕīb idüpdür ki bunuñ bir ravżası ḥicābından cennetüñ sekiz ravżası muḫtefī ve...” (s.4:20)

ṭā’ife-i mezbūrenüñ: *Adı geçen taife.*

1. “...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā’ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab‘larından ṣādır olan nāzük maṭla‘lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba‘zı ebyāt u maḳṭa‘ yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta‘yīn olundı.” (s.9:25)

tāb: *ışık, parıltı.*

1. “Virüp sözden cemāl-i ḥüsnine tāb” (s.69:7)

ṭab‘-ı ḫoş: *İyi, güzel huy.*

1. “Nesl-i ‘Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab‘-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī‘at-ı şi‘riyye fehm itmegin şi‘re sevḳ itmiş.” (s.68:17)

ṭab‘-ı laṭīf: *Güzel mizaç.*

1. “...ṭab‘-ı laṭīf ve ẕihn-i şerīflerinde ṣādır ve lāyiḥ olan eş‘ār-ı dil-peẕīr ve...” (s.54:24)

ṭab‘ı letāfet: *Yumuşak huylu.*

1. “Eş‘ārı ḫūb ve güftārı merġūb ṭab‘ı letāfeti ve ẕihni istiḳāmeti fevḳa‘l-ḥad maḥbūbdur.” (s.43:12)

ṭab‘-ı selīm: *Temiz yaratılış, güzel huy.*

1. “...vezne gelen kelimātınuñ ekseri fāḥiş fuḥşiyyāt-ı nā-fercām olmaġın ṭab‘-ı selīm andan ībā ve ẕihn-i müstāḳīm ibrā itmemek olmaz.” (s.109:29)

ṭab‘-ı sitiġ: *Yüce üstün tabiatlı.*

1. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında raġbet bulmış fāżıl-ı rūzgār ve kāmil-i pür-i‘tibār suḫan-güẕār belīġ ve ṭab‘-ı sitīġ nāzük kimesne idi.” (s.85:13)

ṭab‘-ı şerīf: *Mübarek karakter.*

1. “Ol esnāda merḥūm Sulṭān Bāyezīd Monlā Sa‘yīnüñ bir ġazelin bulup ṭab‘-ı şerīflerine ġāyet ḫoş gelüp...” (s.104:27)
2. “...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab‘-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra‘nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen...” (s.10:18-19)

ṭab‘: *Tabiat, huy, yaradılış.*

1. “Her vech ile aḫlāḳ-ı ḥamīdeleri güzel ve evṣāf-ı pesendīdeleri bī-bedel nihāyet-i derecede ‘āli-şān şecī‘ devlet ıssı ṭab‘ı selīm ve...” (s.35:4)
2. “Ḫulḳı vü ṭab‘ı ḫoş yigitdür.” (s.155:6)
3. “Ẕātında ḫaylī ẕekāvet ü fitānet ve ṭāb‘ı ẕihninde tamām istiḳāmet ü selāmet var.” (s.150:4)
4. “...ẕihni müstaḳīm olup ṭab‘ı bīdārlıġı ve ẕihni pişekārlıġı cihetinden ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.35:4)
5. “...sāyir fünūnda ercümend her ‘ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab‘ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür.” (58:10)
6. “...ṭab‘ı müstaḳīm kimesneler ki saḥāyif-i rūzgārda ma‘ānī ebkārlarına zīver-i naẕmdan zīb ü zīnet ve...” (s.161:3)
7. “Pür-idrāk fehmi güzel ve ṭab‘ı pāk ḫūb ādemī kimesne idi.”(s.132:17)
8. “Ṭab‘ı selāmeti ve ẕihni istiḳāmeti bir mertebede idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül.” (s.167:16)
9. “Ẕihni selīm ve ṭab‘ı müstaḳīm yigitdür.” (s.184:17)
10. “ ‘İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:20)
11. “Ṭab‘ı mülāyim ve kendüsi ḥalīm eş‘ārı nāzük ü pāk ẕātı pür-idrāk kimesnedür.” (s.132:8)

tāba: *Kıvrım.*

1. "Sünbülüñ tāba varup nergis-i mestüñ ḫ̆ābā" (s.84:15)

ṭabaḳ: *Tabak.*

1. "...bir ṭabaḳ ta'āma beş biñ aḳçe ḫ̆arc eyler diyü pādişāha ṭama' virmek maṣlaḥatı içün talṭīf-i kelām eyleyüp..." (s.29:11)
2. "Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa'āma beş biñ aḳçe ḫ̆arc idüp bişürdügün ṭa'āmdan bize daḫı vāfir ṭa'ām bişür diyü emr eyledi." (s.29:16)
3. "Soñradan paşalara eyitdi kim size ṭabaḳlar ile varan ṭa'ām nidügin bildüñüz mi..." (s.29:23)
4. "...āyīn-i şehinşāhī muḳteżāsınca ṭabaḳlara ḳotarup Sulṭān-ı selāṭīn-i pādişāh-ı rūy-ı zemīn öñine iltüp ta'āmı yiyüp..." (s.29:19)
5. "...mizāc-ı şerīflerine ḫ̆oş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa'āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi." (s.29:22)

ṭabaḳa: *Kısım, bölüm.*

1. "Dördünci ṭabaḳa bihiştinde meclis idüp fażīlet gülistānında ma'ānī güllerin çīn iden ve..." (s.52:17)
2. "Bu ṭabaḳanun cedd-i a'lāsı ve bu firḳanuñ muḳtedā-yı pīşvāsı" (s.13:25)
3. "...cümlenüñ mihteri ve bu ṭabaḳanuñ ser-defteri merḥūm..." (s.24:26)
4. "Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde cem'iyyet idüp ẕikr olan ẕihni selīm ve..." (s.161:1)
5. "Altıncı ṭabaḳa bihiştinde cem'iyyet idüp ẕikr olan 'ulemā vü fużalā ve monlā-zādeler ki her biri zīver-i faźl ile müzeyyen ve..." (s.138:16)
6. "Beşinci ṭabaḳa bihiştinde cem' olup yād olan 'azīzlerüñ dār-ı ġurūr-ı fenā ve..." (s.94:14)
7. "Dördinci ṭabaḳa bihiştinde vāḳi' olan mecma'-ı fużalā ve fırḳa-ı bü-leġā 'azīzler ki her biri fażīlet göginüñ güneşi ve..." (s.67:8)
8. "Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde müctemi' olup tesvīd olan nazük-ṭab' rindāne ve ārifān u ḫ̆ūb-fehm..." (185:20)
9. "Üçüncü ṭabaḳa bihiştinde vāḳi' olan vüzerā-yı 'iẕām ve ümerā-i ẕevi'l-iḥtirām ki ḥilye-i feżāyil ve zīver-i ḫ̆aṣāyil ile muḥallā vü müzekkādur..." (s.24:6)

10. “Yedinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘ olup ẕikr olan ḫoş-ṭab‘ nāzük ẕurefā vü fuṣāḥā kimesneler ki...” (s.160:13)
11. “Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem‘ olup ẕikr olan selātīn-i ‘adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā’ir ‘azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı” (s.12:18)
12. “Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı” (s.10:2)
13. “...bunlar daḫı ṭāyife-i ‘ulemādan ‘addol-duḳları ḥaysiyetle bu ṭabaḳa fāżılları ẕeylinde yazılup...” (s.52:33)
14. “İkinci ṭabaḳada meclis idüp yād olan selāṭīn-i encüm-sipāh u Āferīdūn-āyīn ve...” (s.23:13)
15. “Üçünci ṭabaḳada derc olup yād olan vüzerā-yı ‘iẕām ve ümerā-yı kirām ki selāṭin-i māżīye ḥużūr-ı şerīflerinde ve...” (s.52:2)
16. “Ol eclden bunlar daḫı bu ṭabaḳada ferd ü vāḥid yazılup küllī cihān sulṭānlarına muḳābil vāḳi‘ oldı.” (s.13:1)

ṭabaḳa: *Zümre.*

1. “...ve şā‘ir ḫuceste-fercām olup bu ṭabaḳadan mertebe-i vilāyete ve derece-i sa‘ādete yitişmiş ‘azīzler çoḳdur.” (s.4:5)

ṭabaḳa- i çihārum: *Dördüncü tabaka.*

1. “Ṭabaḳa-i Çihārum” (s.52:16)

ṭabaḳa-i bihişt: *Cennetin tabakası.*

1. “Beşinci ṭabaḳa-i bihişte mensūb olup būsitān-ı faṣāḥatde hezār-destān ḳufl-güşā-yı penç-genc ve...” (s.67:28)

ṭabaḳa-i düvvüm: *İkinci tabaka.*

7. “Ṭabaḳa-i düvvüm” (s.13:9)

ṭabaḳa-i heftüm: *Yedinci tabaka.*

1. “Ṭabaḳa-i heftüm” (s.139:5)

ṭabaḳa-i heştüm: *Sekizinci tabaka.*

1. “Ṭabaḳa-i heştüm” (s.161:1)

ṭabaḳa-i nuḫustīn: *Birinci tabaka.*

1. “Ṭabaḳa-i nuḫustīn” (s.10:14)

ṭabaḳa-i pençüm: *Beşinci Tabaka.*

1. “Ṭabaḳa-i pençüm” (s.67:27)

ṭabaḳa-i sivvūm: *Üçüncü tabaka.*

1. “Ṭabaḳa-i sivvūm” (s.24:5)

ṭabaḳa-i şeş: *Altıncı tabaka.*

1. “Ṭabaḳa-i şeşüm” (s.95:5)

ṭabaḳatü'l-memālik: *Nişancı Mustafa Çelebi'nin Kanuni Sultan Süleyman devrini anlattığı eseridir.*

1. "...yazup tārīḫ taṣnīf eyleyüp Ṭabaḳatü'l-memālik ve Derecātü'l-mesālik diyü tesmiye olınur." (s.46:30)

ṭabbāġ: *Deri terbiye eden kimse, derici.*

1. "Edirnede ṭabbāġlar içinde olan Şeyḫ Muṣlıḥü'd-dīn ṣífī-ḥānesine i'zāz u ikrām ile şeyḫ naṣb eyledi." (s.141:18)

ṭābe serāhu: *Toprağı bol olsun.*

1. "Gūyendelikde şol mertebe pehlevāndur ki diyār-ı 'Acemden sāzende 'Abdü'l-ḳādir geldükde Sulṭān Meḥemmed tābe serāhu ḥużūrında 'ale'l-fevr..." (s.90:20)
2. "Merḥūm Sulṭān Maḥmūd tābe serāhu ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında nişāncı olup dīvan-ı salṭanat-eyvānlarında nişān-ı şerīf ḫiẕmetin iderdi." (s.95:26-27)
3. "Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i devletde ḫiẕmet eyleyüp 'ulūfeye mutaṣarrıf idi." (s.129:16)
4. "Merḥūm Sulṭān Selīm Şāh ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ terbiyeti ile ḥāṣıl olmış mürabbālarındandur." (s.34:10)

tābende ḳıl-: *Parlak yapmak parlamasını sağlamak.*

1. "Āfitāb-ı ṭal'atin tā ḥaşre dek tābende ḳıl" (s.67:24)

tāb-ı ḳandīl-ḫāver-fürūz: *Doğuyu aydınlatan kandili yakan.*

1. "Ez u tab-ı kandil-haver-füruz" (s.86:3)

tāb-ı teb-i çerāġ: *Çerağ'ın hararetinin sıkıntısı.*

1. "Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve..." (s.107:11)

ṭabī'at: *Mizaç, yaratılış.*

1. "Lakin her gah muṣāḥabeti ehl-i 'ilm ṭāyifesiyle olup ṭabī'at ḳuvvetiyle naẕma ḳādir olmış." (s.158:15)
2. "Selīḳī-ṭab' olup ṭabī'at ḳuvvetiyle didügi eş'ārı laṭīf ü dil-keş vü ekser-i ebyātı vü maṭla'ları ġāyet ḫoş vāḳi' olmışdur." (s.88:6)
3. "Ekser-i ḫalḳınuñ ṭıynet-i şi'riyyesi ġālib ve kemāl ü ma'rifete ṭālibler

olmağın ṭabī‘at ḳuvvetiyle şi‘re heves idüp...” (s.187:27)

4. “İktisāb-ı ‘ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī‘at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẓma ḳādir olup...” (s.13:22)
5. “Ṭabi‘atı hezle māyil ü elfāẓı fuḥşiyyāta ḳābil.” (s.148:20)
6. “Ḳazzāz ‘Alī dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.125:5)
7. “Ẕihni pāk ve ṭabī‘atı çālāk sözi nāzük ü mevzūn ve...” (s.74:11)
8. “Lakin ṭabī‘atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmağın gāyet eyü müverriḫdür.” (s.150:6)
9. “Güşāde-dil hezel-gūy ṭabī‘atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve devletlüler ḫiẓmetine müdāvemet iderdi.” (s.109:25)
10. “Ḫūb ṭabī‘atı var.” (s.124:6)
11. “Tabī‘atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup ‘ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup...” (s.68:13)
12. “Ṭabī‘ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmağın Maḥmūd Paşa ba‘żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp...” (s.89:5)

ṭabi‘at-ı şi‘riyye: *Doğuştan gelen şiire yatkınlık durumu.*

1. “ ‘Ulūm-ı ẕāhi-reye meşġūl ṭabi‘at-ı şi‘riyyesi var.” (s.178:13)
2. “Ṭabi‘at-ı şi‘riyyesi ġālib olmağın şi‘re heves eyledi.” (s.155:17)
3. “Ḫandān-rū ṭabī‘at-ı şi‘riyyesi ġālib ve kendüsi şi‘r dimege ṭālib nev-ḫeves tāze maḥbūb yigitdür.” (s.176:3)
4. “Nesl-i ‘Osmānda merḥūm Mīr Selmān ḥażretleri ile müṣāḥib düşüp bunda ṭab‘-ı ḫoş ve elfāẕ-ı dil-keş görüp ṭabī‘at-ı şi‘riyye fehm itmegin şi‘re sevḳ itmiş.” (s.68:18)

Ṭabīb Şāh Meḥemmed: *XVI. yüzyılın önemli hekimlerindendir. Kazvinlidir.*

1. “Ṭabīb Şāh Meḥemmedün şākirdidür.” (s.165:3-4)

tabib: *Doktor, sevgili.*

1. “Ol ṭabībe ḥālümi bi’llāh taḳrīr eyleñüz” (s.132:20)
2. “Bīmāra iltifātı ṭabībüñ devā gelür” (s.149:3)

ṭabībāne: *Tabibe yakışır şekilde, sağlık açısından daha uygun olmak.*

1. "Marīż-i 'ışḳ olan ṣūfī dirilmekdür ṭabībāne" (s.103:7)

ṭabīb-i fāżıl: *Üstü, yetenekli hekim.*

1. "Ṭabīb-i fāżıl u ḥekīm-i kāmil 'ulūmı tertīb üzre görmiş eş'ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs çoḳ ma'ārif ẕabṭ eylemiş ṣāḥib-mā'rifet ve..." (s.128:17)

tāc u ḳabādan geç-: *saltanat tacı ve kaftandan vazgeçmek || dünyanın makam ve hükümranlığına yüz çevirmek; dünyaya meyletmemek.*

1. "Geçmişüz tāc u ḳabādan oluban 'ışḳa esīr" (s.62:4)

tāc u ḳabā: *saltanat tacı ve kaftan.*

1. "Tāc u ḳabāyı terk idüp 'uryān olayın bir zamān" (s.23:11)

tāc: *Hükümdarların başlarına taktıkları aynı zamanda hükümdarlık alameti başlık.*

1. "Şāh-ı 'ışḳum bir ḳadeḥ meydür benüm başumda tāc" (s.103:9)
2. "Gözedürem k'urula başuma tāc" (s.70:15)
3. "Rāfiżidür lāle anuñ-çün başında tācı var" (s.134:12)
4. "Kim ḫırḳañ oda yanar düşer şarāba tācın" (s.107:16)

tāc-dār: *Taç sahibi II Hükümdar.*

1. "Cihān ḫusrevleri vü tāc-dārı" (s.8:10)

tāc-dār-ı taḫt-nişīn: *Taç ve taht sahibi, padişah.*

1. "Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lü'lü-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-nisār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i 'ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve..." (s.13:14)

tāc-ı gülgūn: *Gül renkli taç.*

1. "Tāc-ı gülgūn geydügi-çün lāle şāhiler gibi" (s.134:10)

tāc-ı sa'ādet: *Mutluluk tâcı.*

1. " 'İlm-i ẕekā mübārek başlarında tāc-ı sa'ādetdür." (s.43:10-11)

Tācī beg: *Amasya'da Şehzade Bayezid'in defterdarı olarak hizmet etmiş devlet adamıdır.*

1. "Sulṭān Bāyezīd Amasiyyede Çelebi Sulṭān iken babası Tācī Beg defterdār olmış." (s.37:21)

Tācī Beg-oġlı: *Cafer Çelebi'nin babasından dolayı anıldığı isim.*

1. “Tācī Beg-oġlı dimekle söylenür.” (s.38:20)
2. “Tācī Beg-oġlı dimekle añılur.” (s.62:25)

taġaffül: *Habersiz olmak.*

1. “...elfāẕ-ı leʻālī-irtisāmını taġaffül ü taḫayyül eylemeye ve Ḫusrev-i Dehlevī ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī daḫı ġazeliyyātınuñ aṣlā ḫayāline irmeye...” (s.47:5)

ṭaġlara düş-: *Yerini yurdunu terketmek.*

1. “Dostlar şimden girü ṭaġlara düşmemdür hemān” (s.51:6)
2. “Göñlüm ārām eylemez ṭaġlara düşmemdür hemān” (s.156:11)
3. “Ṭaġlara düşmiş ṣabā yeler ḥarāmīler gibi” (s.92:5)

taġyīr -i kisvet: *Kıyafetini değiştirmek.*

1. “...tebdīl-i ṣūret ve taġyīr -i kisvet ḳılup derviş şeklinde İstanbula gelüp baʻżı eşḫāṣ ile taḥṣīl-i münāsebet eyleyüp...” (s.87:10)

taġyīr it-:*Değiştirmek.*

1. “Baʻż-ı şuʻarānuñ maʻnīsin taġyīr idüp kendü eşʻārına īrād itmegin sirḳat töhmetin isnād iderler.” (s.102:7)

taḫalluṣ: *mahlas.*

1. “Taḫalluṣı Mahvīdür” (s.50:23)
2. “Taḫalluṣı Faẕl diyübdür.” (s.45:22)
3. “Tevārīḫ-i Āl-i ʻOŝmān’da Ebü’l-feṭh yazılur. Taḫalluṣın ʻAvnī itmişdür.” (s.14:19)
4. “Taḫalluṣın ʻAdlī itmişdür”(s.16:21)

taḫalluṣ it-: *Mahlas olarak almak, takma adı olmak.*

1. “Rūmī taḫalluṣ ider.” (s.152:5)
2. “Şemsī taḫallus iderdi.” (s.44:18)
3. “Şāmī taḫalluṣ iderdi” (s.48:18)
4. “Şīrī taḫalluṣ iderdi.” (s.50:11)
5. “Ḫayālī taḫalluṣ iderdi.” (s.45:3)
6. “Ḳāsımī taḫalluṣ iderdi.” (s.48:7)
7. “Rāzī taḫalluṣ iderdi.” (s.60:19)
8. Rıḍvān taḫalluṣ iderdi.” (s.49:25-26)
9. “Zencīrī taḫalluṣ itdügine daḫı ḥikmet oldur.” (s.157:9)
10. “Cümleden biri diyār-ı Mışrda olan Şeyḫ İbrāhimdür ki Gülşenī taḫalluṣ itmişdür.” (s.82:9)
11. “Ḥarīmī taḫalluṣ itmişdür” (s.23:19)
12. “Babası müneccim olmaġın Nücūmī taḫalluṣ itmişdür.” (s.79:15)
13. “ ʻAdnī taḫalluṣ itmişdür” (s.27:8)
14. “Cāmī taḫalluṣ itmişdür” (s.36:3)
15. “Ṣāfī taḫalluṣ itmişdür” (s.31:6)

16. "...ve muṣāḥib-i hem-demi iken kendüyi şu'arā zümresine münḫariṭ ḳılup Nevāī taḫallüṣ itmişdür." (s.4:34)

taḫayyül: *Daha önce duyu organları ile idrak edilmiş bir şeyi, o şey karşımızda mevcut olmadığı bir an veya mekânda zihinde şekillendirme, hayalde canlandırma.*

1. "...ve ḫıred-i ḫurde-bīn ḳılı ḳırḳ yarmaḳda māhir iken anuñ taḫayyülinde ser-gerdāndur." (s.5:5)

taḫayyül eyle-: *Daha önce duyu organları ile idrak edilmiş bir şeyi, o şey karşımızda mevcut olmadığı bir an veya mekânda zihinde şekillendirme, hayalde canlandırma.*

1. "...elfāẕ-ı le'ālī-irtisāmını taġaffül ü taḫayyül eylemeye ve Ḫusrev-i Dehlevī ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī daḫı ġazeliyyātınuñ aṣlā ḫayāline irmeye..." (s.47:5)

taḫmīs it-: *Bir gazelin her beytine aynı kafiye ve vezinde üç dize ekleyerek beşlemek veya beşli bent oluşturmak.*

1. "Merḥūm Aḥmed Paşanuñ nice ġazeliyyātını taḫmīs itmiş ḳābil kişi ve kendüsi dil-ḫoşī eş'ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde." (s.131:7)

taḥrīr it-: *yazı kaleme almak.*

1. "Nice taḥrīr ideyim vaṣfını derd ü elemüñ" (s.60:15)

taḥrīr ol-: *Yazmak, deftere geçirmek, kaydetmek.*

1. "Ve bu beyt daḫı anuñ eş'ārındandur ki taḥrīr olındı." (s.130:12)
2. "Ve bu ebyāt anuñ ġāyet iştihār bulan eş'ārındandur ki taḥrīr olındı." (s.104:14)
3. "Ve mev'iẓa üslūbında bu birḳaç beyt-i murabba' anuñdur ki taḥrīr olındı." (s.152:10)
4. "Ve fevtine bu faḳīrden işbu tārīḫ ṣādır oldı ki taḥrīr olup ẕikr olınur." (s.96:14)
5. "Ve bu birkaç beyt Sulṭān Bāyezīd vaṣfında mev'iẓe üslūbında didügi ḳaṣīdedendür ki taḥrīr olup taḳrīr olındı." (s.64:24)
6. "...ekser didügi eş'ār mev'iẓe ṭarzında vāḳi' olup cümle-i eş'ārından bu bir kaç beyt anuñdur ki taḥrīr olup ẕikr olındı." (s.135:19)

taḥrīr ü taḳrīr eyle-: *Yazmak ve anlatmak.*

1. "Anlaruñ 'aẕamet ü ḥaşmetin ve faẓīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tīz-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı serī'ü'l-beyān ü bedī'ü'l-lisān mānend-i lū'lū-i

menŝūr taḥrīr ü taḳrīr eylese ‘ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i‘lān-ı ḳīl u ḳāl itmek emr-i muḥāldür.” (s.11:24)

taḥrīr ü taṣvīr ol-: *Yazıp anlatmak.*

1. “...mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri pīrlerden ve rūzgār-dīde kimesnelerden semā‘ ile tevātüre yitişüp taḥrīr ü taṣvīr oldı.” (s.68:5)

taḥrīr: *Yazma, kaleme alma.*

1. “Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serī‘ü‘l-beyān taḥrīrinde ‘āciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur.” (s.41:11)
2. “Mesnevīnüñ taḥrīrinde çoḳ ma‘āniye irtikāb idüpdür.” (s.112:1)

taḥṣīl eyle-: *Öğrenim görmek, bir konu hakkında bilgi sahibi olmak.*

1. “Şeyḫ Vefā ḥażretlerinden tāyib ve çoḳ ma‘ārif taḥṣīl eylemiş rāh-ı Ḥaḳḳa ẕāhib ehl-i sülūk kimesnedür.” (s.92:15)

taḥṣīl it-: *Elde etmek , kazanmak .*

1. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:9)

taḥṣīl it-: *Öğrenmek.*

1. “Ḫaylī ma‘rifet taḥṣīl itmiş ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve nükte-perdāz.” (s.154:12)
2. “İclās-ı ‘āliyelerine nedīm ve ḫalvet-i ḫāṣlarına muḳīm olup ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve fünūn-ı ulūmı merġūb taḥṣīl itmiş...” (s.76:7)
3. “...murādāt-ı dünyevī ve maḳāṣıd-ı uḫrevī taḥṣīl itmişlerdür.” (s.24:18)

taḥṣīl ü fażl u ḥikmet: *Öğrenme, olgunluk ve bilgelik.*

1. “Cevelān-ı ṭab‘ı bir mertebede bülend ve cevdet-i ẕihni bir derecede berūmenddür ki Arisṭí söz deminde ḥużūr-ı şerīflerine irse muḥākemātından taḥṣīl ü fażl u ḥikmet ve elfāẕ-ı dürer-bārlarından Ebū ‘Alī Sīnā kesb-i ‘ilm-i ma‘rifet iderdi.” (s.43:7)

taḥṣīl ü tekmīl eyle-: *öğrenip tamamladı.*

1. “ ‘Acemde şuġl idüp ‘ulūmı anda taḥṣīl ü tekmīl eyledi.” (s.38:10-11)

taḥṣīl: *Elde etme, kazanç; bilgi edinme, haber alma.*

1. “Düriş sa‘y it k’ola taḥṣīl ḥāṣıl” (s.186:17)
2. “Kendü terbiyeti ile ḥāṣıl olmış ve ‘ulūmı tertīb üzre taḥṣīli vech-i ekmel birle tekmīl itmişdür.” (s.33:12)
3. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḥūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş.” (s.84:21)

taḥṣīl-i ‘ilm ü ma‘rifet: *İlim ve irfan tahsil etme öğrenme.*

1. “Sāfī Ḳāsım Paşa ki merḥūm Sulṭān Bāyezīde vezīr olmışdur anuñ ḫidmetinde taḥṣīl-i ‘ilm ü ma‘rifet ve kesb-i faż u feṣāhat ü belāġat itmişdür.”(s.28:23)

taḥṣīl-i ‘ilm: *ilim öğrenmek.*

1. “Taḥṣīl-i ‘ilme iḫtiṣāṣ idüp kendüyi cehlden ḫalāṣ eyledi.” (s.100:11)

taḥṣīl-i ‘ulūm: *İlim öğrenme.*

1. “...taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i ‘umūm idüp her fende māhir ve her ‘ilme ḳādir ‘Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.83:14)
2. “Taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i ruḳūm idüp ṣāḥib-ma‘rifet ve ehl-i fażīlet olup...” (s.32:10)
3. “Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i ‘ulūm itmiş kitābet ‘ilminde ser-āmed cemī‘-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi.” (s.100:23)

tāḥṣil-i faż u kemāl: *Fazilet ve olgunluk kazanmış, edinmiş.*

1. “Tāḥṣil-i faż u kemāl ve kesb-i ma‘rifet-i ḳīl u ḳāl eyleyüp üslūb-ı ma‘ānī-i eş‘ār ve ṭarīḳa-i vādī-i güftārda mümāreset ü ḳudret bulmış kimesnedür” (s.89:20)

taḥṣīl-i faż: *Fazilet kazanmak.*

1. “Şöyle ki anlar merḥūm Kemālpaşa-zāde zamānında vāḳi‘ olsalar gelüp andan taḥṣīl -i faż u kemāl ve...” (s.57:13)
2. “Taḥṣīl-i faż u kemāl eyleyüp ‘ilme iştiġāl gösterdi.” (s.31:7)

taḥṣīl-i münāsebet: *İlişki kurmak.*

1. “...tebdīl-i ṣūret ve taġyīr -i kisvet ḳılup derviş şeklinde İstanbula gelüp ba‘żı eşḫāṣ ile taḥṣīl-i münāsebet eyleyüp...” (s.87:11)

taḥsīn ü tavṣīf: *Güzellik ve vasıf.*

1. “Bir kimesne ki Mevlānā Sa‘dü’d-dīn ile Seyyīd Şerīfden tercīḥ ideler aña medḥ ü ta‘rīf ü taḥsīn ü tavṣīf ḥācet degül.” (s.57:15)

taḥsīn-i kelām: *Takdir edilen, beğenilen söz.*

1. “...evā’il-i dībācelerinde taḥsīn-i kelām ve ṣaḥāyif-i kitāb-ı kirāmlarında istişhād-ı belāġat ve istimdād-ı feṣāḥāt içün fuṣaḥā vü büleġā eş‘ārın īrād iderler.(s.4:13)

taḥsīn-i laṭīf: *Çok övmek.*

1. “Bir kimesneyi ki tevārīḫde Monlā İdrīs gibi ṣāḥib-faẕl u ehl-i hüner Ḫusrev-i Rūm diyü ẕikr ider aña medḥ u ta‘rīf ve taḥsīn-i laṭīf ancaḳ olur artuġ olmaz.” (s.97:7)

taḫt: *Hükümdarlık makāmı (Hükümdarlık).*

1. “Ṣoñradan Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde ḳāżí-‘asker idindi.” (s.38:12)
2. “Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup...” (s.87:6)
3. “Ṣoñradan merḥūm Sulṭān Selīm gelüp taḫta geçdükde raġbetle getürüp dārü’s-sa‘ādede olan ġılmāna ḫᵛāce eylediler.” (s.105:18)
4. “Leşker ez taḫt-ı Sitanbūl sūy-ı Īrān tāḫtem” (s.20:18)
5. “Ol taḫtı yüce baḫtı Süleymāna ḫaber vir” (s.79:2)
6. “Sa‘ādet taḫtı üzre kām-rān ol” (s.187:21)
7. “Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem‘ idüp gelüp babasıyla ceng-i ‘aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı.” (s.9:16)
8. “Cihān taḫtında ḳā’im ḳıl İlāhī” (s.9:2)
9. “Cihān taḫtında anı dā’im eyle” (s.11:4)
10. “Anuñ bahādurlıġı ve şecā‘ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi” (s.9:13)
11. “ ‘Adālet taḫtınuñ Nūşīn-revānı” (s.10:26)

taḫta cülūs it-: *Tahta çıkmak.*

1. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin iḥsān idüp ḫiẕmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur.” (s.104:9)

2. "Ve Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān gelüp taḫta cülūs idince naẓm eyledi." (s.130:7)
3. "Anda münāsebet kesb idüp gelüp taḫta cülūs itdükde ol münāsebet ile terbiyet idüp nişāncı itdi." (s.39:1)
4. "Sulṭān Selīm ḥażretleri gelüp yümn ü iḳbāl ile taḫta cülūs itdükde yine raġbet ile getürüp nişāncı idindi." (s.39:5)
5. "...taḫta cülūs itdüklerinde Ayaṣofya tevliyetin virüp ṣoñradan Burusada Ḳapluca mütevellīsi iken fevt olup..." (s.102:17)
6. "...merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye'de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradan sa'ādetle taḫta cülūs itdüklerinde vezīr idindi." (s.31:10-11)

taḫta geç-: *(Hükümdarların oturduğu) tahta çıkarmak, makam sahibi yapmak,sultanlığı ilan etmek.*

1. "Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri'āyetler ve ziyāde 'ināyetler eyleyüp Burusa sancaġında iken fevt olup Allāh emrine vardı." (s.26:8)
2. "İstanbul'un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi." (s.23:15)
3. "Sulṭān Ḳorḳud'u getürüp taḫta geçürdi." (s.23:14)
4. "Ammā ṣoñra Sulṭān Bāyezīd gidicek yeñiçeri anı ḳabūl eylemeyüp Sulṭān Selīm ḥażretlerini getürüp taḫta geçürüp pādişāh itdiler" (s.23:18)

taḫte'l- 'arż: *Yer altı.*

1. "Bu fırḳanuñ ba'żı kenz-i maḫfī gibi taḥte'l- 'arż muḫtefī ve ba'żı bezm-i ḥayātda cām-ı mey-i şādmānīden müstevfīdür." (s.24:19)

taḫt-gāh: *Hükümdar tahtının bulunduğu yer, başşehir, pâyitaht.*

1. "...ve taḫt-gāhı olan Budin ḳal'asın feṭḥ idüp bi't-tamām vilāyet-i Engürüs memālik-i İslāma munżam olduḳda..." (s.165:6-7)

taḫt-ı rūm: *Osmanlı tahtı.*

1. " 'İnāyet-i Bārī mu'āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd'e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup 'Arab evine girüp andan Ka'be şerrefehallāh ziyāretine varup" (s.17:12-13)

taḫt-ı salṭanat: *Sultanlık tahtı, makamı.*

1. "Sulṭān Süleymān Şāh ḥażretlerinüñ taḫt-ı salṭanata vāḳi' olan ibtidā-i cülūslarında Şarḳ u Ġarb ve Hind ü 'Arab cāniblerine itdükleri ġazāları ve..." (s.46:27)
2. "Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā'dan biñ bir ḳal'anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā'ından her bir ḳal'aya bir nev'a elḳāb yazup..." (s.46:31)

taḫt-ı Sitanbūl: *İstanbul tahtı. Başkent İstanbul.*

1. "Leşker ez taḫt-ı Sitanbūl sūy-ı Īrān tāḫtem" (s.20:18)

taḫt-nişīn ol-: *Hükümdar olmak.*

1. olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi'yār-ı belāġatda rāyicü'l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü'l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi.(s.5:28)

taḫt-nişīn ü tāc-dār ol-: *Taht sahibi ve taç sahibi olmak.*

1. "...bu cihānda taḫt-nişīn ü tāc-dār olduḳları gibi ol cihānda daḫı muḳarreb-i cenāb-ı 'arş-ı 'aẕīm ve bārgāh-ı ḥażret-i rabbü'r-raḥīm olup..." (s.23:19-20)

taḫt-nişīn: *tahta oturan, padişah.*

1. "Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem' idüp gelüp babasıyla ceng-i 'aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı." (s.19:16)

ṭāife-i küttāb: *Katip topluluğu, katipler.*

1. "Ṭāife-i küttāb ol teressüli yanlarında ṣaḳlarlar." (s.73:22)

taḳdirce: *(Bu, şu, o sıfatları, aksi kelimesi veya -diği ekiyle kullanıldığında) Durum ve şart bildirir; ... halde, ... durumda.*

1. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa'ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür'et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı 'āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem'iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı

perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu'anven ü müdevven ola (s.6:7)

ṭāḳ-ı mīnā: *mavi, billur gökyüzü.*

1. "Naḳş iden ḥaḳḳı hilāli ṭāḳ-ı mīnā üstine" (s.58:19)

ṭaḳ-ı revāḳ-āfāḳ: *Tok sesli gökyüzü.*

1. "...'uşşāḳ-ı pür-eşvāḳ na'ralarından ṭaḳ-ı revāḳ-āfāḳ zemzeme-i enīn ile māl-ā-māl ve..." (s.95:20)

ṭāḳ-ı revāḳ-ı bisāṭ-ı ḳurb-ı ṣamadiyyet: *Ululuk yakınındaki süslü kubbenin minderi.*

1. "...ṭāḳ-ı revāḳ-ı bisāṭ-ı ḳurb-ı ṣamadiyyet cānibinde tavaṭṭun idüp raḥmet-i Raḥmān ile bāġ-ı rıḍvān ve ravża-i cināndа maḳām u ervāḥ-ı ṭayyibelerinden..." (s.94:16-17)

taḳrīr: *Anlatım, ifade etmek.*

1. "Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaşfında ve cihān sebzezārında şalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-'iẕār meh-liḳālar medḥinde..." (s.10:15)
2. "Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serī'ü'l-beyān taḥrīrinde 'āciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur." (s.41:11)

taḳrīr eyle-: *Anlatmak.*

1. "Ol ṭabībe ḥālümi bi'llāh taḳrīr eyleñüz"(s.132:20)

taḳrīr ol-: *Anlatılmak.*

1. "Ve bu birkaç beyt Sulṭān Bāyezīd vaṣfında mev'iẕe üslūbında didügi ḳaṣīdedendür ki taḥrīr olup taḳrīr olındı." (s.64:24)

taḳsīm it-: *Bölmek, bölüştürmek, paylaştırmak.*

1. "Güzel taşnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel şavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi." (s.137:21)

taḳsīm: *Mûsikîmizde faslın başında veya ortasında bir tek çalgı tarafından belli bir usûle ve besteye bağlı olmaksızın içten geldiği gibi doğaçlama olarak çalınan parça.*

1. "Sulṭān Meḥemmed adına bir taḳsīmin idüp taşnīf bağlayup ırlamışdur." (s.90:21)

taḳvā: *Allah korkusu ile Allah'ın yasakladığı şeylerden, önce şirkten, sonra da günahtan, günah*

ve haram olması ihtimâli bulunan şüpheli durumlardan, gereksiz şeylerden korunma, sakınma.

1. "Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu'llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi'ār ve taḳvāyı disār idindi." (s.66:14)

taḳvīm: *Mevsimler ve vakitleri düzenlemek için oluşturulan defter.*

1. "Ehl-i nücūm istiḫrācınca taḳvīm yazmışdur." (s.128:21)
2. "Ve bu laṭīfe ol taḳvīmdendür ki ẕikr olınur." (s.128:22)

taḳvīm-i naṣūḥī: *Şair Nasuhi 'nin (ö.1537) eseridir.*

1. "Taḳvīm-i Naṣūḥī dimekle meşhūrdur." (s.128:20)

taḳviyet: *Kuvvetlendirme.*

1. "İktisāb-ı 'ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī'at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẕma ḳādir olup..." (s.13:22)

taḳyacı: *Takkeci,takke yapan kişi.*

1. "Kifāf-ı nefs maṣlaḥatı çün taḳyacı oldı." (s.148:17)

taḳyacılıḳ: *Takkecilik.*

1. "Taḳyacılıḳda iken şi'r arzūsın idüp şi'r dir olmış idi." (s.148:18)

ṭal'at: *Güzel yüz.*

1. "Tā kim göreli ṭal'atuñı iy yüzi ḳamrā" (s.134:5)

ṭaleb: *İsteme, istek, dileme.*

1. "Yüri iḫlāṣa niyyet eyle ṭaleb" (s.59:19)
2. "Bu salṭanat-ı dünye içün bunca ṭaleb ne" (s.17:20)

ṭaleb it-: *İstekte bulunmak.*

1. "Ṣoñradan Aġras medresesin ṭaleb idüp ol medreseden bedel bir miḳdār kendüye oturaḳ aḳça itdürüp..." (s.109:19)
2. "Ṭaleb it ol ḫazīneyi ey yār" (s.72:15)

ṭalebkār: *İstekli.*

1. "Meẕheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣıfiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i'timād idüp gönderdi." (s.141:21)

ṭāli': *Talih, baht.*

1. "Ne manẕar manẕar-ı ṭāli' ne ṭāli' ṭāli'-i Enver" (s.73:30)
2. "Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli'i nā-müsā'id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine

yitişüp ḳabri Germiyāndadur." (s.70:22)

3. "Ṭāli'üm yoḳ gülmedüm bir gün ben ol meh-pāreden" (s.182:18)

ṭāli'-i bed: *Kötü talih, kötü şans.*

1. "Aldı benden ṭāli'-i bed intiḳām" (s.77:25)

ṭāli'-i enver: *Parlak talih.*

1. "Ne manẕar manẕar-ı ṭāli' ne ṭāli' ṭāli'-i Enver" (s.73:31)

Ṭāli'ī: *(ö.1519) Yavuz Sultan Selim dönemi yeniçeri katibidir.*

1. "Ṭāli'ī"(s.104:3)

ṭālib ol-: *İstemek, talep etmek.*

1. "Meẕheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣífiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i'timād idüp gönderdi." (s.141:20-21)
2. "Ve Niyāzī lafẕını çoḳ kimesne maḫlaṣ idinmiş cümleden bu kimesne eş'ārı eḫaṣṣ olup ġayrılar eş'ārına ġālib ve..." (s.117:19)
3. "...ba'żı bu cihān-ı bī-vefāda mevcūd kendü 'ālemlerinde 'īş u nūşda ma'ārife ṭālib olup sulṭān-ı gītīsitān pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ devām-ı devlet-i rūz-efzūn ve..." (s.138:21)

ṭālib ü rāġıb: *talep eden ve istekli olan.*

1. "Bu sebeb ile her kişi 'ilme ṭālib ü rāġıb olup oḳumaġa cānlar virürdi." (s.15:10)

ṭālib: *İsteyen, arayan, talep ve arzu eden.*

1. "Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu'llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi'ār ve taḳvāyı disār idindi." (s.66:14)
2. "Ḫandān-rū ṭabī'at-ı şi'riyyesi ġālib ve kendüsi şi'r dimege ṭālib nev-ḫeves tāze maḥbūb yigitdür." (s.176:3)
3. " 'İlme ṭālib ve ma'rifete rāġıb olup dersin görmiş derece-i isti'dād u 'ilm ile münāsebet ü ittiḥād bulmışken..." (s.119:3)
4. "...ḫulḳı laṭīf ve luṭfı bī-dirīġ seḫā-yı nefsi ġālib ve sāde-rūlar meclisine ṭālib ḫoş ṭāb' elfāẕı güzel ve kendüsi bī-bedel kimesne idi." (s.60:9)
5. "Lakin mesnevīsi ġazeliyyātına ġālib ve ġazeliyyātından ise mesnevīsine herkes ṭālibdür." (s.111:18)
6. "Ekser-i ḫalḳınuñ ṭıynet-i şi'riyyesi ġālib ve kemāl ü ma'rifete ṭālibler olmaġın ṭabī'at ḳuvvetiyle şi're heves idüp..." (s.187:27)

ṭālib-i ‘ilm: *İlim talep eden, isteyen.*

1. “Ṭālib-i ‘ilm olup oḳurken Maḥmūd Paşaya rabṭ olup anuñ terbiyeti ile neşv ü nemā bulup...” (s.31:8)
2. “Ṭālib-i ‘ilmdür” (s.183:17)
3. “Ṭālib-i ‘ilmdür.” (s.182:6)
4. “Ṭālib-i ‘ilmdür.” (s.180:2)

Ṭālibī: XV. yüzyıl şairlerindendir.

1. “Ṭālibī” (s.135:3)

talṭīf-i kelām eyle-: *İyi ve güzel söz söylemek.*

1. “Ve naẕm itdügi laṭīfelerüñ ‘ibārātında talṭīf-i kelām eylemeyüp...” (s.109:28)
2. “...bir ṭabaḳ ta‘āma beş biñ aḳçe ḫarc eyler diyü pādişāha ṭama‘ virmek maṣlaḥatı içün talṭīf-i kelām eyleyüp...” (s.29:12-13)

talṭīf-i kelām: *İyi ve güzel söz söylemek.*

1. “Talṭīf-i kelām ve diḳḳat-i ma‘ānī bābında bir mertebede ihtimām itmişlerdür ki ḳābil-i taḳrīr ü taḥrīr degüldür.” (s.21:22)

ṭama‘ vir-: *Haber vermek.*

1. “...bir ṭabaḳ ta‘āma beş biñ aḳçe ḫarc eyler diyü pādişāha ṭama‘ virmek maṣlaḥatı içün talṭīf-i kelām eyleyüp...” (s.29:13)

ṭama‘: *Açgözlülük.*

1. “Dístum ma‘ẕūr ṭut dünyā ṭama‘ dünyasıdur” (s.163:4)
2. “Ne zekātına idem ṭama‘ māluñ” (s.80:7)

tamām eyle-: *Bir işi, eylemi tamamlamak.*

1. “...beyne’l-ḫavāṣṣ ve’l-‘avām ders-i ‘āmmı tamām eyleyüp ba‘żı Ḥaḳ emrine vāsıl olup maġfiret ravżasında nūra müstaġraḳ olduḳlarınca...” (s.67:14)
2. “Mevlānā Şeyḫīnüñ ṭāli‘i nā-müsā‘id ü baḫtı nā-muvāfıḳ olup Ḫusrev ü Şīrīni tamām itmedin Allāh emrine yitişüp ḳabri Germiyāndadur.” (s.70:23)

tamām: *Tam, noksansız.*

1. “Ẕātında ḫaylī ẕekāvet ü fitānet ve ṭāb‘ı ẕihninde tamām istiḳāmet ü selāmet var.” (s.150:4)
2. “Tamām murād üzre şuġl idüp yine vaṭan-ı aṣlī ve mesken-i me‘lūfı olan Ḳonya şehrine geldi.” (s.83:16)
3. “Fāżıl u kāmil tamām iştihār bulmış kimesnedür.” (s.73:26)
4. “Māh-ı bedrüñ düni ol günde tamām olsa gerek” (s.180:22)

5. “Sulṭān Meḥemmed aḥvāli tamām ma‘lūm idindi”(s.25:26)
6. “Şöhretinden geçmişem dünyā-yı fānīnüñ tamām” (s.83:7)
7. “Anuñ ehliyyetine ve ḳābiliyyetine tamām i‘timād itmiş idi.” (s.51:15)
8. “Pārsī dile ziyāde mümāreset itmiş ol dilde tamām maḥāret bulup...” (s.91:7)
9. “Tabī‘atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup ‘ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup...” (s.68:15)

tamām-ı imtiyāz bul-: *Çok fazla ilgi çekmek, kazanmak.*

1. “Emsāl ü aḳrān arasında ehliyyet ile mevṣūf faẕilet ü ẕekāvet ile ṭanbūr-nevāz ve ‘ilm-i mūsıḳīde tamām-ı imtiyāz bulmış...” (s.177:15)

ṭāmī: *Cehennem ehlinden olan.*

1. “Yaḳma ḥasret odına baġruñı ṭāmīler gibi” (s.92:7)

ṭañ: *şaşılacak,hayret,tuhaf.*

1. “Ṭañ mı cān virse kişi bir sevdügi cānānına” (s.94:8)
2. “Nālemi zülfüñ ucından gūş idersen ṭañ degül” (s.78:6)

ṭanbūr-nevāz: *Tambur çalan.*

1. “Emsāl ü aḳrān arasında ehliyyet ile mevṣūf faẕilet ü ẕekāvet ile ṭanbūr-nevāz ve ‘ilm-i mūsıḳīde tamām-ı imtiyāz bulmış.” (s.177:15)

ṭanbūr-nüvāz: *Tambur çalan.*

1. “Ḫaylī ma‘rifet taḥṣīl itmiş ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve nükte-perdāz.” (s.154:11)
2. “Ṣan‘atda sūzenger ve söz ü veznde efsūnger ḫūb ṭanbūr-nüvāz ve laṭīf ü ḫoş-āvāz ‘ilm-i edvārı güzel ve sāz aḥvālin bī-bedel bilür kimesnedür.” (s.156:14)

Tanīn-i demdeme-i müştāḳān: *Özleyenlerin inlemesindeki tını.*

1. “Enīn-i zemzeme-i ‘āşıḳān ve ṭanīn-i demdeme-i müştāḳān birle ter ü tāze vü ḫandān…” (s.2:21)

tañrı emrine var-: *Ölmek.*

1. “Āḫir dā’ire-i felākete ve menzile-i meẕellete düşüp Edirnede Tañrı emrine vardı.” (s.145:20)

ṭanṭana-i ṭanīñ: *İniltilerin gürültüsü.*

1. “...rindān-ı cihān-ı nāzük-ṭab‘ān hūy u hāyından zemīn ü zamān ṭanṭana-i ṭanīñ ile pür-ḳīl u ḳāl olmışdur.” (s.95:21)

tār: *Saç teli.*

1. "Rişte-i cān ola her tārı eger pīrāhenüñ" (s.174:10)

ṭaraf: *Cihet, canip, semt, yan.*

1. "Müjgānı ṭutmış iki ṭaraf tīġ-i bī-niyām" (s.131:2)
2. "Dīvānı müte'ārif ve diyār-ı Rūmda her ṭaraf ebyātı ṭopṭolıdur." (s.73:15)
3. "Memālik-i Rūmda her ṭarafda ḥüsn-i ḫaṭṭı ile müte'āref 'Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.100:25)
4. "Her ṭarafdan çekmişem sīnemde şekl-i Ẕü'l-fiḳār" (s.100:4)

ṭarāḳa düş-: *Gümbürtü düşürmek.*

1. "Āhumdan āsumāna yir yir ṭarāḳa düşdi" (s.170:1)

ṭaravet ü leṭāfet: *Yenilik ve incelik.*

1. "İnṣāf ki bir şīve ile zīb ü zīnet ve bir naḳş ile ṭaravet ü leṭāfet virmişdür ki andan artuḳ olmaḳ mutaṣavver degül." (s.69:30)

ṭarf-ı ebrū: *Kaşlarının ucu.*

1. "Ġurre-i meh ṭarf-ı ebrūsına ġarrālanmasun" (s.118:24)

ṭarf-ı külāh: *Külahın ucu.*

1. "Ḳıl muḳavves ḳaşlaruñ ṭarf-ı külāhuñdan nişān" (s.118:23)

tārīḫ: *Bir olayın meydana geldiği gün ve yılı manzum şekilde söyleme sanatı.*

1. "Tārīḫ fevt-i Necātī" (s.96:15)
2. "...yazup tārīḫ taṣnīf eyleyüp Ṭabaḳatü'l-memālik ve Derecātü'l-mesālik diyü tesmiye olınur." (s.46:30)
3. "Ve fevtine bu faḳīrden işbu tārīḫ ṣādır oldı ki taḥrīr olup ẕikr olınur." (s.96:14)
4. "Lakin ṭabī'atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmaġın gāyet eyü müverriḫdür." (s.150:6)
5. "Ve cümle-i tārīḫlerinden Belgrad ḳal'ası fetḥine didügi tārīḫ budur." (s.150:8)
6. "Cümle didügi tārīḫlerden biri Revānī fevtine yazduġı tārīḫ budur." (s.162:9)
7. "Tārīḫ" (s.150:13)
8. "Tārīḫ" (s.162:11)
9. "Ve müftī Sa'dī Çelebi mevtine daḫı tārīḫ bunı dimişdür." (s.150:12)
10. "...bu kimesnenüñ ferāġat-ı tamāmı olduġı tārīḫde ki ḫamse ve erba'īn ve tis'ami'e senesidür..." (s.188:11)

11. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye’de Çelebi Sulṭān olduḳları tārīḫde anda çoḳ muṣāḥabet vü müvāneset itmişdür.” (s.38:2)
12. “Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe’d-dīn ‘Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ.” (s.17:9)
13. “Tārīḫini Sehī didi gitdi Necātī hāy” (s.96:16)
14. “Güzel tārīḫler çoḳ dimiş.” (s.150:7)
15. “Çoḳ eyü tārīḫler dimişdür” (s.179:15)
16. “Cümle didügi tārīḫlerden biri Revānī fevtine yazduġı tārīḫ budur.” (s.162:9)
17. “Çoḳ eyü tārīḫleri var.” (s.148:23)

tārīḫ di-: *Tarih söylemek, zamanı tayin etmek II tarih düşürmek. Önemli sayılan bir olayın, çoğunlukla nazım biçiminde söylenen sözlerle, ebcet hesabına göre tarihini belirtmek.*

1. “İşidüp rūḥ-ı ḳudsī didi tārīḫ” (s.162:15)
2. **“**Edirnede vāḳi‘ olan Lārī mescidine beytü’l-‘ibādet tārīḫ dimişdür.” (s.148:24)
3. “Revānī fevtine güzel tārīḫ diyüpdür.” (s.162:3)

tārīḫ ol-: *ebced hesabıyla tarih düşürmek.*

1. “Naḳl-i Necātī ‘āleme tārīḫ olmaġın” (s.96:15)

tārīḫeş: *Tarihini.*

1. “Güft tariheş heme ehl-i hıred” (s.150:10)

tārīḫ-i meẕkūr: *Zikrolunan, adı geçen tarih.*

1. “Ve mezārı levḥasına tārīḫ-i meẕkūr ile kendü eş‘ārından bu beyti faḳīr müsennā ḫaṭṭ ile yazdurdum.” (s.96:17)

ṭarīḳ: *Yol, yöntem.*

1. “Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe’d-dīn ‘Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ.” (s.17:7)
2. “Ṭabī‘ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmaġın Maḥmūd Paşa ba‘żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp...” (s.89:5)
3. “...gemiciler ḳullanduġı ḫārtı ‘ilmi ile ‘āmil bu fende ser-āmed ve bu ṭarīḳda bī-māned kimesne idi.” (s.91:19)
4. “...‘ışḳ mīşestānında şīr-i ġazāl-efken ve ba‘żı mecmū‘a-i ḥüsni ḫatm idüp bu ṭarīḳde nev-niyāz olan cerb-suḫan yigitlerdür.” (s.161:9)

5. "...ol ṭarīḳde daḫı mehmā-emken sa'y-i belīġ ve cehd-i bī -dirīġ idüp sülūklerinde niçe ma'ārif u fażāyil ve envā'-ı fevāyid ü ḥaṣāyil kesb itmiş..." (s.52:29)
6. "Çoḳ ma'ārife mālik ve memālik-i naẕm aña mesālik olup üslūb-ı şi'ri ve ḳā'ide-i naẕmı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve..." (s.118:9)
7. "...kendüsi kesr-i nefs ü ḫāṭır itmek içün ẕemm ṭarīḳı ile kendüye bir ḳaṣīde dimişdür." (s.82:12)
8. "Uġurluoġlı 'Aceme varup pādişāh olduḳda merḥūm Sulṭān Bāyezīde elçilik ṭarīḳı ile gönderdi." (s.152:23)
9. "Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu'llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi'ār ve taḳvāyı disār idindi." (s.66:14)
10. "Çoḳ ma'ārife mālik ve kendüsi sipāh-ı cengī ṭarīḳına sālik olup tīmāra mutaṣarrıf idi." (s.123:4)
11. "Ṭārīḳında ferīdü'd-dehr ve mümtāzü'l-'aṣrdur." (s.108:22)
12. "Ṭarīḳında Ḥaydarīdür." (s.174:3)
13. "...cāyize ṭarīḳi ile in'ām-ı sulṭānī ve iḥsān-ı 'Osmānīden behremend ü sa'ādetmend olurdı." (s.88:22)
14. "Monlā Luṭfīden ṣādır olan redīf ḳaṣīdesine cevāb diyüp Monlā Luṭfīye ẕemm ṭarīḳi ile ẕeyl-i ḳaṣīdede bu beyti dimiş." (s.54:16)
15. "Āḫir istifsār ṭarīḳi ile Monlā ḥażretlerinden istiftā idüp anlar daḫı işbu beyt ile cevāb buyurmışlar." (s.59:10)
16. "Ba'dehū Mīr 'Alī Şīr ki bu fennüñ mīşeyistānında bebr-i peleng-efgen ve bu ṭarīḳuñ meydānında şeh-süvār-ı cerb-suḫandur..." (s.4:29)

ṭarīḳa-i eş'ār: *Şiir yolu, tarzı.*

1. " 'Ālim ü fāżıl şā'ir ü kāmil üslūb-ı naẕmda mümtāz ve vādī-i suḫanda nükte-perdāz ṭarīḳa-i eş'ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve..." (s.98:6)

ṭarīḳa-i mesel: *Atasözü ve deyim (kullanma) yolu, tarzı.*

1. "Eş'ārı rengīn ve naẕmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende 'āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla'larına nihāyet yok." (s.96:25)
2. "Ṭarz-ı ġazelde ve ṭarīḳa-i meselde ser-āmed ü ḫoş-ṭab' bī-mānend şā'irdür." (s.99:16)
3. "...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu'l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü

imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur.” (s.9:22)

ṭarīḳa-i vādī-i güftār: *Söz vadisi yolunda.*

1. “Tāḥṣil-i faż̧l u kemāl ve kesb-i ma‘rifet-i ḳīl u ḳāl eyleyüp üslūb-ı ma‘ānī-i eş‘ār ve ṭarīḳa-i vādī-i güftārda mümāreset ü ḳudret bulmış kimesnedür” (s.89:21)

ṭarīḳden çıḳ-: *Doğru yoldan sapmak. Yolunu değiştirmek.*

1. “Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve ‘ulūm-ı mübāḥaseden berā‘at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi‘re heves idüp buḥūr-ı naẕma dest-res buldı.” (s.71:9)

ṭarīḳ-ı müstaḳīm: *Doğru yol.*

1. “Her birine ‘ilm-i ta‘līm ve ṭarīḳ-ı müstaḳīm ne ise gösterüp pādişāh ḫiẕmetinde iken fevt oldı.” (s.105:20)

ṭarīḳ-i cüz‘iyyāt: *Azlık yolu. Tasavvuf yolu.*

1. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve ṭarīḳ-i cüz‘iyyāta sālik ḫaylī ḳaṣāyi-di ve ġazeliyyātı var.” (s.144:13)

ṭarīḳ-i ḥacc: *Hac yolu.*

1. “Çoḳ eş‘āra mālik ve ṭarīḳ-i ḥacca sālik olup Ka‘be şerrefeha’llāh yolında fevt oldı.” (s.144:3)

ṭārīḳ-i Ḥaḳḳ: *Hak yolu; Allah'ın emir ve yasaklarına uymak.*

1. “Ḫaylī eş‘āra mālik ve ṭārīḳ-i Ḥaḳḳa sālik eş‘ārı selīs ve ebyātı nefīs kimesnedür.” (s.117:16)

ṭarīḳ-i ma‘ānī: *Mâna yolu.*

1. “ ‘Ulūm-ı ẓāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḥūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş...” (s.84:22-23)

ṭarīḳ-i mesel: *Atasözü syleme tarzı.*

1. “Ṭarz-ı şi‘ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab‘ı maḥbūb ve elfāżı merġūbdur.” (s.33:8)

ṭarīḳ-i şi‘r: *Şiir (yazma) yolu.*

1. “Ṭarīḳ-i şi‘rde başḳa ṭarz-ı ḫāṣṣı ve bu üslūba kendinüñ iḫtiṣāṣı var.” (s.108:19)

ṭarīḳ-i taṣavvuf: *Tasavvuf yolu.*

1. “Ve ṭarīḳ-i taṣavvufda niçe menāzil ḳaṭ‘ itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet- i

ṭab‘ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür.” (s.41:11)

ṭarrār-vār: *Yan kesici gibi.*

1. “Aldı nuḳūd-ı encümi ṭarrār-vār ṣubḥ” (s.41:20)

ṭarz: *Biçim, şekil, suret.*

1. “Bu ṭarzda vilāyet-i Rūmda kimse şi‘r dimemişdür.” (s.73:27)
2. “Tarzı ḫᵛācesi eş‘arın oḫşar.” (s.144:14)
3. “Mesnevī ṭarzında daḫı nāme vaṣfında ba‘zı ebyāt dimiş.” (s.168:12)
4. “Ve bu bir kaç beyt mev‘iẕe ṭarzında olan eş‘ārındandur.” (s.136:5)
5. “Ve inşā ṭarzında Ḥüsn ü Dil adlu bir kitābı daḫı var.” (s.141:2)
6. “Ve mesnevī ṭarzında daḫı Leylī vü Mecnūn naẕmına çoḳ kūşiş idüp naẕmı dürr-i meknūn misāl idi.” (s.27:4)
7. “Beşyüz miḳdārı ḳaṣāyidi ve üç bin ġazeli ve mesnevī ṭarzında Şem‘ ü Pervāne adlu bir kitāb diyüpdür.” (s.139:26)
8. “...ekser didügi eş‘ār mev‘iẕe ṭarzında vāḳi‘ olup cümle-i eş‘ārından bu bir kaç beyt anuñdur ki taḥrīr olup ẕikr olındı.” (s.135:18)
9. “ ‘Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi‘-i şi‘rde māhir ve üslūb-ı naẕma ḳādir ḳāḍí olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẕmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür.” (s.111:14)
10. “Ve mesnevī ṭarzında Heves-nāme adlu bī-bedel bir kitābı var.” (s.39:11)
11. “...bu ebyāt anuñ mev‘iẕe ṭarzında vāḳi‘ olan rā‘iyye adlu ḳaṣīdesindendür.” (s.72:12)

ṭarz-ı cedīdī: *Yeni farklı bir tarz.*

1. “Ṭarz-ı cedīdī var.” (s.181:12-13)

ṭarz-ı ġazel: *Gazel tarzı.*

1. “...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu’l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur.” (s.9:22)
2. “ ‘İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi‘rde ma‘mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā‘ide-i naẕmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve...” (s.79:27)

3. “Eş‘ārı rengīn ve naẕmı siḥr-i mübīn ṭarż-ı ġazelde ḫūb ve ṭarīḳa-i meselde merġūb ḫoş-āyende ‘āşıḳāne ġazelleri çok ve pesendīde maṭla‘larına nihāyet yok.” (s.96:24-25)
4. “Leṭāfet-i ṭab‘ı nihāyetde ve ṭarz-ı ġazelde mümāreseti ġāyetdedür.” (s.164:7)
5. “Ḫūb-ḫū ve nīk-rū aḫlāḳı ḥasen ve kendüsi müstaḥsen ṭarz-ı ġazelde bī-misl ve ḳā‘ide-i naẕmı laṭīf ü mu‘tedil eş‘āriyle iştihār bulmış ve...” (s.103:15)
6. “Ṭarz-ı ġazelde ve ṭarīḳa-i meselde ser-āmed ü ḫoş-ṭab‘ bī-mānend şā‘irdür.” (s.99:15)
7. “ ‘İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:21)
8. “Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā‘it-i eş‘ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi.” (s.86:19)

ṭarz-ı ḫās: *Özgün bir üslup.*

1. “Ṭarz-ı ḫās ḳullanur” (s.31:13)

ṭarz-ı ḫāṣṣ: *Özgün.*

1. “Eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve üslūb-ı ḫayāle iḫtişāṣ gösterüp ḫayāl-engīz ġarrā ve bī-bedel ra‘nā ġazeliyyātı var.” (s.116:21-22)
2. “ ‘Ālim ü fāżıl şā‘ir ü kāmil üslūb-ı naẕmda mümtāz ve vādī-i suḫanda nükte-perdāz ṭarīḳa-i eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve...” (s.98:6)
3. “Ṭarīḳ-i şi‘rde başḳa ṭarz-ı ḫāṣṣı ve bu üslūba kendinüñ iḫtişāṣı var.” (s.108:19)
4. “Ġazelde kendünüñ ṭarz-ı ḫāṣṣı var.” (s.164:10)

ṭarz-ı mesnevī: *Mesnevi nazım şekli, mesnevi tarzı.*

1. “Mesnevī üslūbına kūşiş itmiş ṭarz-ı mesnevīde onbeş biñ beyt miḳdārı naẕmı var.” (s.163:18)
2. “Ve ṭarz-ı mesnevīde bir kitāb dimişdür.” (s.89:22)

ṭarz-ı şi‘ri: *Biçim, şekil, suret, üslûp.*

1. “Ṭarz-ı şi‘ri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭab‘ı maḥbūb ve elfāẓı merġūbdur.” (s.33:7)

taṣarrufāt it-: *Bir şeye sâhip olma ve sâhip olduğu şeyi istediği gibi kullanma yetkisi.*

1. “Ve didügi ġazeliyyātda niçe ḫāṣṣa ma‘nīler bulup çoḳ taṣarrufāt itmişdür.” (s.164:10)

taṣarrufāt u iḫtirā‘āt: *Bir şey üzerinde tasarruf edip icat etmek.*

1. “...niçe taṣarrufāt u iḫtirā‘āt idüp ḫaylī ma‘āni derc eylemiş vilāyeti ẕāhir olmış ṣāḥib-vilāyetdür.” (s.74:24)

taṣavvuf: *İnsanın, Allah’ın birliğinin zevkini bütün benliğinde hissederek kendi iç âleminin derinliklerine ve dış âlemin sırlarına ermek için tâkip ettiği düşünce ve amel sistemi.*

1. “Kendüsi fāżıl ve taṣavvufa māyil sözleri var.” (s.74:22)
2. “...künc-i ḳanā‘atda maḳām idinüp taṣavvufa māyil ḫaylī ṣafā-yı ḫāṭır ḥāṣıl itmişdür.” (s.108:18)
3. “Şeyḫ Rūşenī ‘ulūm-ı ‘Arabiyyeyi bi’t-tamām tertīb üzre görüp eş‘ārı meşhūr-ı ‘ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve...” (s.82:11)
4. “Kendüsi yeñiçeri ‘ulūfesine mutaṣarrıf iken ferāġat eyleyüp ‘ilme şurū‘ idüp taṣavvufa meyl eyledi” (s.171:14)
5. “Tertīb üzre ‘ulūmı görmiş fāżıl u kāmil taṣavvufa māyil kimesnedür.” (s.72:10)
6. “Taṣavvufa meyli artuḳ olup Şeyḫ Vefā ḳāyim-maḳāmı olan ‘Ali Dededen tevbe itmiş dervīş-nihād cüvān idi.” (s.148:25)
7. “ ‘Ulūm -ı ẕāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:13)
8. “Soñradan taṣavvufa māyil olup ṣāḥib-ḫānekāh oldı.” (s.83:2)
9. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp ṣa‘ir olmış ḫoş-ṭab‘ taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür.” (s.176:18)
10. “Sonradan taṣavvufa meyl itdi.” (s.157:20)
11. “Āḫır ferāġat idüp taṣavvufa meyl eyledi.” (s.149:9)
12. “...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve...” (s.128:7)

13. "...nihāyet-i mertebede ṣalāḥa vü taṣavvufa māyil faṣīḥ ü belīġ kişi idi." (s.56:10)

taṣavvur: *Göz önüne getirme, hayal etme, zihinde canlandırma.*

1. "...bir vech ile ārāyiş ve bir ṣūret ile işler itmişdür ki 'aḳl-ı müdeḳḳıḳ-ı mūşikāf anuñ taṣavvurında ḥayrān ve..." (s.5:4)

taṣḥīḥ-i nisbet-i şi'r ü şā'ir it-: *Şairin ve şiirin derecesini, durumunu belli etmek.*

1. "...yitişüp ve mā 'allemnāhü'-şi're ve mā yenbaġī leh āyeti taṣḥīḥ-i nisbet-i şi'r ü şā'ir itmişdür." (s.4:2)

taṣnīf: *Sınıflama.*

1. "Fużalā-yı 'āli-şān ve büleġā-yı me'ālīnişān kelāmı muḳābelesinde 'arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnīfine şürū' itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sīnesin nişān itmekdür."(s.6:4)
2. "Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fen-ninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar baġlayup ırlamaḳda bīmānend idi." (s.137:21)

taṣnīf bağla-:*Tasnif etmek, derlemek.*

1. "Sulṭān Meḥemmed adına bir taḳsīmin idüp taṣnīf baġlayup ırlamışdur." (s.90:21)

taṣnīf eyle-: *Sınıflandırmak.*

1. "...yazup tārīḫ taṣnīf eyleyüp Ṭabaḳatü'l-memālik ve Derecātü'lmesālik diyü tesmiye olınur." (s.46:30)

taṣnīf it-: *Sınıflara ayırma, sınıflandırma, sıralama.*

1. "Ve Enīsü'l-'uşşāḳ üslūbunda Hevesnāme adlı bir kitāb yazup telīf ve anda niçe bāb taṣnīf idüp..." (s.56:23)
2. "Ve 'ilm-i edvārda daḫı māhir ve her nev' sāzı çalmaġa ḳādir ve ḫatta kendünüñ iḫtirā'ātından Ġıdā-yı Rūḥ adlu bir sāz taṣnīf itmişdür." (s.23:5-6)

taṣnīfāt: *Eserler.*

1. "Taṣnīfātı bī-nihāye ve mü'ellefātı bilā-ġāyedür." (s.57:16)
2. "Taṣnīfātına nihāyet yoḳ ġazeliyyātı ve eş'ārı çok." (s.66:26)

taṣvīr: *Resim.*

1. “Resm idüp naḳş itdükde Erjeng anuñ naḳşına ḥayrān ve Mānī-i Çīn taṣvīrinde ser-gerdān olurdı.” (s.77:4)
2. “Bu cihān mecmū‘asında bir güzel taṣvīrsin” (s.45:19)

taṣvīr eyle-: *Resmetmek; anlatmak, ifade etmek.*

1. “Ṣūret-i dildārumı ḳarşumda taṣvīr eyleñüz” (s.133:2)

taṣvīr it-: *Betimlemek, resmetmek.*

1. “ ‘Ale’l-fevr bedīhe dimekle bī-naẕīr ve didügi ebyātı def‘i levḥ-i dilde taṣvīr idüp ṣūret virmekde māhir ve her dürlü leṭāyife ḳādir...” (s.158:19)
2. “...kefere-i melā‘in sābıḳān ölen ba‘żı Engürüs ḳralların tucdan taṣvīr itmişler.” (s.165:9)

ṭaş: *Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki maden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim.*

1. “Kitāblar öñinde yirde bir mermer pāresi ṭaş yaturmış.” (s.55:10)
2. **“**Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:12)
3. “Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:13)
4. “Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī ‘aleyhi’s-selām mevlididür.” (s.55:11)

ṭaşa çal-: *Kırmak.*

1. “Ne olsa gerek ṭaşa çalayın mı ne dirsin” (s.56:4)

ṭaşla-: *Hicvetmek.*

1. “Müdde‘īler ṭaşladılar ṭa‘n ṭaşıyla beni” (s.35:11)

ṭatlu ṭatlu: *Tatlı tatlı II hoşa gidecek şekilde, yakınlık göstererek.*

1. “Ṭatlu ṭatlu aġzuma sög loḳma şefḳat arturur” (s.133:11)

ṭatlu: *Tatlı, hoş, güzel.*

1. “İy şeker-leb ṭatlu söz mihr ü maḥabbet arturur” (s.133:10)
2. “Ḫulḳ u luṭfına nihāyet ṭatlu sözine ve insāniyyetine ġāyet yoġ idi.” (s.167:17)
3. “ ‘Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn

muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür."(s.108:13)

4. " 'Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẓ eyleyüp ma'ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş'āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab' nāzük sāl-ḫírde kişi idi." (s.91:9)

taṭvīl-i kelām: *Sözü uzatmak.*

1. "Lakin her biri ferden ferdā yazılup ẕikr olınması iksār görinüp iksār ḫod taṭvīl-i kelām ve..." (s.188:1)
2. "Ṭatvīl-i kelām ve ıṭnāb-ı merām mūcib-i kelal ü bā'îṣ-i melāldür." (s.12:13)

tavaṭṭun it-: *Bir yere yerleşmek, yer tutmak.*

1. "Dār-ı ġurūrdan rıḥlet idüp civār-ı Ḥaḳda tavaṭṭun idenler..." (s.160:16)
2. "Paşa fevt olıcaḳ çiftligi ve evleri olduġı Ḫāṣköy-nām ḳaṣabada tavaṭṭun idüp anda zirā'ata meşġūl oldı." (s.99:11)
3. "...ṭāḳ-ı revāḳ-ı bisāṭ-ı ḳurb-ı ṣamadiyyet cānibinde tavaṭṭun idüp raḥmet-i Raḥmān ile bāġ-ı rıḍvān ve ravża-i cinānda maḳām u ervāḥ-ı ṭayyibelerinden..." (s.94:17)

ṭavḳ it-: *Gerdanlık takmak.*

1. "Boynına ṭavḳ idinmiş altundan ḳılāde" (s.171:9)

ṭāvūs: *Tavus kuşu.*

1. "İki zülfi iki ṭāvūsdur gelmiş gülistāna" (s.42:6)

ṭāvūs-ı ḳudsī-i cinān: *Kutsal cennet tavusu.*

1. "...sarāy-ı sürūr-ı pür-belādan 'ālem-i 'uluvv-i āsümāna pervāz gösterüp ṭāvūs-ı ḳudsī-i cināna hem-rāz olup..." (s.94:16)

ṭayan-: *Dayanmak, sabretmek.*

1. "Yanarsa n'ola 'ūd gibi çoḳ nāra ṭayandı" (s.129:19)
2. "Destine 'aṣā ṣunalı bir pāre ṭayandı" (s.129:21)
3. "Şol ṭurra-i miskīn ki ruḫ-ı yāre ṭayandı" (s.129:18)
4. "Ṭayanmış sā'it-i sīmīnine destāra yaṣdanmış" (s.47:14)

ṭayerān it-: *Uçmak, süzülmek.*

1. "Sulṭān Maḥmūduñ ḳafes-i tenden hümā-yı rūḥı evc-i semāya ṭayerān idüp ferādis-i cināna ve..." (s.96:9)

tāyib ol-: *Tevbe eden olmak.*

1. "Babasından Sulṭān Bāyezīd merḥūm tāyib olmış idi." (s.44:5)

tāyib: *Tövbe edici, tövbekâr.*

1. “Āfitābī añılcacıḳ gelüp bu ḫāli göricek tāyib ṣūfī olmaġın yine nāzükāne dönüp gitmek steyicek cem‘iyyet-i ḫūbān bunuñ geldügine muṭṭali‘ olur.” (s.107:5)
2. “Şeyḫ Vefā ḥażretlerinden tāyib ve çoḳ ma‘ārif taḥṣīl eylemiş rāh-ı Ḥaḳḳa ẕāhib ehl-i sülūk kimesnedür.” (s.92:15)

ṭāyife: *Grup , topluluk.*

1. “Babası āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān bendelerinden yeñiçeri ṭāyifesinden olup ol ṭāyife içinde zaġarcı başı olmışdur.” (s.171:12)
2. “...ol daḫı bu ṭāyifenüñ zübdesin ve bu fırḳanuñ güzīdesin cem’ idüp Teẕkiretü’ş-şu‘arā diyü ad virüp kitāb itmişdür.” (s.4:26)
3. “Bu ṭāyifenüñ ba‘żınuñ evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri ve...” (s.52:24)
4. “...mūcib-i ṣudā‘ ü ālām olduġı cihetden bu ṭāyifenüñ ba‘żından ferāġat gösterüp ve...”(s.188:1)
5. “Āḫir baḳiyye-i süyūf olup ḳalan Çārkes ṭāyifesi Tumān Bay-nām çārkesi sulṭān naṣb idüp...” (s.19:25)
6. “Gemici ṭāyifesi anı ziyāde severler her zamānda ziyāret iderlerdi.” (s.91:21)
7. “Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi.” (s.22:12)
8. “Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.45:5)
9. “Ḳużāt ṭāyifesinde ol deñlü müstaḳīm olmaz.” (s.45:8)
10. “Babası āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān bendelerinden yeñiçeri ṭāyifesinden olup ol ṭāyife içinde zaġarcı başı olmışdur.” (s.171:12)
11. “Ehl-i ‘ilm ṭāyifesinden fāżıl ve fenn-i şi‘rde kāmil kimesnedür.” (s.163:9)
12. “Ve bu ‘aṣrda nisā ṭāyifesinden iki ḫatun ẕuhūr bulup her bi-rinüñ eş‘ārı güzel ve ebyātı bī-bedel beyne’n-nās ġazeliyyātı mütedāvil olup...” (159:5)
13. “Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle

ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā‘ itmişler.” (s.59:14)

14. “Ḳāḍícıkoğlı dimekle ma‘rūf ehl-i ‘ilm tāyifesindendür.” (s.177:13)
15. “Ehl-i ‘ilm ṭayifesindendür” (s.172:6)
16. “Ehl-i ‘ilm ṭāyifesindendür.” (s.154:20
17. “Ehl-i ‘ilm ṭāyifesindendür.” (s.113:12)
18. “Ehl-i ‘ilm ṭāyifesindendür.” (s.134:16)
19. “Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev‘ hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i ‘ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.14:22)
20. “Lakin her gah muṣāḥabeti ehl-i ‘ilm ṭāyifesiyle olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle naẕma ḳādir olmış.” (s.158:15)
21. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd evvel ol ṭāyifeye ḫışm itdükde her biri perākende olup terk-i diyār idüp ġıybet itmiş idi.” (s.40:18)

ṭāyife-i ‘a‘cām: *Acem topluluğu.*

1. “Ol zamānda ṭāyife-i ‘A‘cāma ziyāde raġbet olmaġın bu daḫı kendüyi ‘Acem bildürüp ḫaylī ḫürmet ve niçe izzet buldı.” (s.93:10)

ṭāyife-i ‘ulemā: *Alimler topluluğu.*

1. “...bunlar daḫı ṭāyife-i ‘ulemādan ‘addolduḳları ḥaysiyetle bu ṭabaḳa fāżılları ẕeylinde yazılup...” (s.54:32)

ṭāyife-i ṣūfiyyūn: *Sofiler topluluğu.*

1. “Meẕheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣūfiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i‘timād idüp gönderdi.” (s.141:20)

ṭaylesān: *Başa sarılan sarığın omuzlar üzerine salıverilen ucu.*

1. “Ṭaylesānına dolaşma zāhidüñ iy rind ola” (s.91:11)

tāze: *Genç.*

1. “Yigitliginde maraża mübtelā olup tāze civān iken fevt oldı.” (s.50:15)
2. “Ḳosa olmaz nidelüm tāze gülüñ ḫār etegin” (s.58:1)
3. “Bī-bedel maḥbūb güzel nev-cevān tāze yigit iken Cānbird-i Ġazālī seferinde fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.151:22)
4. “Nev-niyāz tāze ḳābil bülend-pervāz yigitdür.” (s.185:13)
5. “Tāze nev-cüvān idi.” (s.116:21)
6. “Bir tāze ġazel gün gibi iẕhār ideyin mi” (s.138:14)

7. “Ders görüp dānişmend olduġında daḫı nā-resīde tāze cüvān idi.” (s.167:16)
8. “Tāze dāġ urdı felek baġrına ‘āşıḳlar gibi” (s.181:8)
9. “Mecnūn gibi yanar yüregi tāze dāġ ile” (s.117:7)
10. “Ḫandān-rū ṭabī‘at-ı şi‘riyyesi ġālib ve kendüsi şi‘r dimege ṭālib nev-ḫeves tāze maḥbūb yigitdür.” (s.176:4)

tāze ol-: *Yeşermek; canlanmak, yenilenmek.*

1. “Tāze olmış lāle vü sünbülleri” (s.71:22)

tāze tāze: *Bozulmamış, yeni, taze.*

1. “Tāze tāze dāġ urur ‘āşıḳlarınuñ cānına” (s.120:10)
2. “Güzel taṣnīfler ve ġarrā naḳşlar taḳsīm itmekde ehli ḳatında fenninde ercümend ve tāze tāze bī-bedel ṣavtlar bağlayup ırlamaḳda bī-mānend idi.” (s.137:22)

tāze vü şādān: *Genç ve sevinçli.*

8. “...naẓm-güster olduḳlarınca pādişāh-ı ẕıllu’llāh ḥażretlerinüñ gülistān-ı sa‘ādeti ser-sebz ü ḫandān ve būstān-ı salṭanatı tāze vü şādān inşā‘allāhu ta‘ālā.” (s.160:22)

tāze vü ter: *Taptaze, tazecik.*

1. “Hemīşe tāze vü ter ḫurrem eyle” (s.160:24)

tāzelen-: *Tazelenmek, yenilenmek.*

1. “Dünyā ḳaçan ki tāzelenüp nev-bahār olur” (s.176:6)

te‘aluḳ ü intisāb it-: *Ait olup, bağlanmak.*

1. “Āfitāb-ı ‘ālem-tāb bir maḥbūba te‘aluḳ ü intisāb itmiş kendünüñ bir yār-ı vefādārı var idi.” (s.167:19)

te‘ehhül eyle-: *Evlenmek.*

1. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:25)

te‘sīr it-: *Etkilemek.*

1. “Tā ki te‘sīr itmeye ḫurşīd iy māhum saña” (s.41:17)

te’ḫīr ol-: *Erteleme, sona bırakma.*

1. “...ve bir müsvedde tesvīd itmege ihtimām-ı tāmm gösterileydi. Ol eclden bu emr bir niçe zamān te’ḫīr olup ıġmāż olmuş idi.”(s.5:21)

te’ḫīr: *Erteleme, sonraya bırakma.*

1. “Āḫirü’l-emr bu te’ḫīrden ḳażiyye-i ma‘ḥūdede tekāsül ve emr-i

muṣammemde tesāhül fehm olup nā-gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan...” (s.5:21)

te’līf it-: *Bir kitap yazmak, eser oluşturmak.*

1. “...her diyāra itdükleri seferleri ve kendülerinüñ ‘aẕametin ve ḳudretin beyān itmek içün bir kitāb te’līf idüp ve...” (s.46:30)
2. “Fetevādan Ḳorḳudiyye adlu bir kitāb te’līf idüp mevālī-i ‘iẕām ve ehālī-i kirām ḥużūr-ı şerīflerinde maḳbūl ü merġūb vāḳi‘ olmışdur.” (s.23:2)
3. “Şāh u Gedā adlu bir kitāb te’līf idüp ol kitābda kendinüñ ḥasb-ı ḥālin ẕikr itmişdür.” (s.181:14)
4. “...elfiyye ve şelfiyye üslūbında Dāfi‘ü’l-ġumūm Rāfi‘ü’l-hümūm adlu bir kitāb te’līf itdi.” (s.109:15)

tebāreke ve ta‘ālā: *Noksanlıktan münezzeh ve yüce olma.*

1. “Allāh tebāreke ve ta‘ālā kendü faẕl u kereminden ḥüsn iḳlīmine sulṭān ve kişver-i cemāle ḫaḳan yaratmış...” (s.167:8)
2. “Allāh tebāreke ve ta‘ālā anlara virdügi ẕekāveti ve ferāseti bir kimseye daḫı müyesser itmemişdür.” (s.43:3)
3. “Ḥaḳ tebāreke ve ta‘ālā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ rūzgār-ı şerīflerine meded ü yārī ve ‘ömr-i laṭīflerine sāl ü māh-ı bī-‘add ü kāmkārī müyesser idivire.” (s.94:19)
4. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş” (s.15:19)
5. “...şeh-zādelerinüñ her biri Allāh tebāreke ve te‘ālā ataları devletine lāyıḳ eyleyüp ‘ömr-i ṭavīl ile rūzgār-ı cemīl müyesser ü muḳadder idivire.”(23:24)

tebdīl-i şūret: *Kılık değiştirmek.*

1. “...tebdīl-i ṣūret ve taġyīr -i kisvet ḳılup derviş şeklinde İstanbula gelüp ba‘żı eşḫāṣ ile taḥṣīl-i münāsebet eyleyüp...” (s.87:10)

teberrük: *Uğur saymak.*

1. “Lakin netāyic-i ṭab‘-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş‘ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu

teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı." (s.58:17)

2. "Bu sebebden anlaruñ eş'ārından bu evrāḳa nesne ŝebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı." (s.12:15)

teb-i ġam: *Keder ateşi.*

1. "Şad 'arak-rīz ez teb-i ġam çün naẓar endāḫtem" (s.21:1)

tebrīz: *Tebriz şehri.*

1. "Tebrīzde civār-ı Ḥaḳda tavaṭṭun idüp Allāh raḥmetine vāṣıl oldı." (s.82:24)

tebyīn it-: *Beyan etmek.*

1. "...eş'ār-ı cevāhir-nisārları ile meḥābīb-i efkār-ı ẕihn-i ḫoş-güftārlarını tebyīn idüp kelām-ı rūḥ-baḫş u cān-perver ve..." (s.95:14)

tebyīn ü ta'yīn ol-: *Açıklanmak ve belirlenmek.*

1. "...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā'ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab'larından ṣādır olan nāzük maṭla'lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba'zı ebyāt u maḳṭa' yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta'yīn olundı." (s.9:27)

tecnīs: *Cinas yapmak.*

1. "Yaḳa lafẓında beş dürlü ma'nīye delālet ider tecnīsi bulup bir ġāzel itmiş." (s.118:11)

tecnīs bul-: *Cinas yapmak.*

1. "Tecnīsāt-ı Kātibī üslūbında niçe tecnīs bulup cem' idüp naẓma getürüp kitāb itdi." (s.146:18)

tecnīs ṣan'at: *Anlamları ayrı, yazılış veya söylenişleri birbirinin aynı yâhut benzeri olan iki kelimenin bir ibârede (mısrâ veya beyitte) kullanılması yoluyla yapılan söz sanatı.*

1. "Ṣanāyi'den tecnīs ṣan'atın ḳullanur." (s.88:8-9)

tecnīsāt-ı kātibī: *(şair) Katibi'nin cinasları (gibi).*

1. "Tecnīsāt-ı Kātibī üslūbında niçe tecnīs bulup cem' idüp naẓma getürüp kitāb itdi." (s.146:17)

tedārük ol-: *Bir şeyi araştırıp bulmaya çalışmak.*

1. "Ol esnāda Ġalaṭa boġazında bir büyük gemi deryāya batup anı çıḳarmaḳ tedārük olunmış idi." (s.37:4)

tedbīr eyle-: *Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için hazırlık yapmak, önlem almak.*

1. "Mübtelā-yı 'ışḳ-ı yāram baña tedbīr eyleñüz" (s.132:19)

tedvīn: *Kitap haline getirme.*

1. "Ḫattā Tevārīḫ-i Āli 'Osmānı tedvīn ve yazup tezyīn iden Yazıcı Ṭursuna bir beyt diyüp ol beyt ucından 'adāvet idüp ḳatl itdürdi dirler." (s.89:7)
2. "...ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḥḳar-ı rehī dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. (s.6:2)

tedvīn it-: *Kitap haline getirmek.*

1. "Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmān'ı tedvīn idüp yazan mevle'l-mevālī ekre-mü'l-e'ālī merḥūm Mevlānā Şeyḫ İdrīs oğlıdur ki sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine defterdār olmışdur." (s.45:21)
2. "...her şaḫṣuñ mertebesine göre kendü dāyiresine lāyıḳ mürāselāt ü berevāt ta'rīf ü ẕemm ise elḳāb ẕikr eyleyüp yazup tedvīn itmiş." (s.73:22)

tefaḥḥuṣ: *İyice, etraflıca araştırmak.*

1. "Ḳıl tefaḫḫuṣ ḳamusın öñden ṣoña" (s.71:29)

tefhīm it-: *Bildirmek, anlatmak.*

1. "Maḥmūd Paşanuñ oğlanlarına ta'līm ve ḫiẕmetinde olan ḳullarına 'ilm tefhīm iderdi." (s.99:10)

tefsīr: *Kur'ân-ı Kerîm'in âyet veya sûrelerini açıklama.*

1. "Sulṭān Cem ḫᵛācesi olmış fāżıl u kāmil tefsīre ḳādir ve 'ilm-i ẓāhirde māhir kimesne idi." (s.120:15)
2. **"** 'Ulūmı tertīb üzre görmiş tefsīre ḳādir ve her 'ilmde cevāba ḥāżır gemicilik 'ilminde üstād-ı kāmil ve..." (s.91:17)

tehẕīb it-: *Islah etme.*

1. "...ol ṭā'ifeyi bir vech ile tertīb ve bir resm ile tehẕīb idüpdür ki..." (s.4:21)

tehẕīb ol-: *Düzeltme, ıslah etme, halis duruma getirme.*

1. "Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı." (s.10:3)

tehẕīb-i ḫaṣāyil: *Nitelik kazanma.*

1. "Ol zamānda bu daḫı diyār-ı 'Aceme çıḳup niçe zamān şuġl idüp kesb-i feżayil ve tehẕīb-i ḫaṣāyil ḳılup..." (s.40:20)

tek: *Gibi benzetme edatı.*

1. "Baḫtı rengi yüzi tek aġarmaz" (s.70:6)

teḳā'üd: *Emeklilik.*

1. “Bir vech ile ‘ibādete māyil ve zühd ü ṣalāḥa dil bağlayup teḳā‘üd iḫtiyār itmiş idi.” (s.66:16)
2. “Meñaṣıbdan ferāğat idüp teḳā‘üd iḫtiyār itdüklerinde bu maṭla‘ ḥāline münāsib vākī‘ olmışdur.” (s.43:24)

tekā‘üd iḫtiyār it-: *Uzak durmayı, geri kalmayı seçmek.*

1. “...zīver-i dāniş ü fazīlet ile ārāste ve ḥulī-i faḳr u ḳanā‘at ile pīrāste olup tekā‘üd iḫtiyār idüp ḳalmış idi.” (s.4:26-27)

tekāsül: *Üşenmek, tembelcesine davranmak.*

1. “Āḫirü’l-emr bu te’ḫīrden ḳażiyye-i ma‘ḥūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan...” (s.5:21)

tekellüm it-: *Söylemek, konuşmak.*

1. “...yıllarla ‘ulūma sa‘y idüp müntehā dirilen kimesneler ‘ulūm-ı ‘Arabiy-ye ve fünūn-ı mübāḥeseden anuñla tekellüm itmekde ‘āciz ü ḳāṣırdur.” (s.168:6)

tekmīl it-: *Olgunlaştırmak, tamamlamak.*

1. “Kendü terbiyeti ile ḥāṣıl olmış ve ‘ulūmı tertīb üzre taḥṣīli vech-i ekmel birle tekmīl itmişdür.” (s.33:12)

tekmīl-i ‘umūm: *Eksiksiz her şey.*

1. “...taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i ‘umūm idüp her fende māhir ve her ‘ilme ḳādir ‘Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.83:14)

tekmīl-i ruḳūm: *Rakamları sona erdirmek yani bir işi tüm yönleriyle bitirmek.*

1. “Taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i ruḳūm idüp ṣāḥib-ma‘rifet ve ehl-i faẓīlet olup...” (s.32:10)

tekrār: *Yeniden, yine.*

1. “cenge müteḥammil olmayup diyār-ı ‘Araba çıḳup gidüp varup Ka‘be şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat da‘vāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ...” (s.18:11)
2. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi.” (s.17:16)

tekrār it-: *Yinelemek.*

1. “Her biri ol eş‘ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle

kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şu'le-i āteş-i 'ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi ." (s.11:14)

tekye: *Bir şeyhin liderliğinde ve idaresinde derviş grubunun bağlandığı dergâh, tekke.*

1. "Mezārı İstanbulda Şeyḫ Vefā mescidi ḳurbında Necātī merḥūm merḳadı olduġı tekyededür." (s.53:17)
2. "Ṣoñradan müte'accem olduġı duyılıcaḳ sulṭān-ı gītīsitān tekyeyi elinden aldı." (s.93:16)

telbīs-i iblīs it-: *Şeytanın hilesinden etmek.*

1. "...bir ṣūret ile telbīs-i iblīs idüp ḥabs itdürmişler." (s.77:13)

telef it-: *Ziyan etmek, çar çur etmek.*

1. "Ḳadrini bilmeyüp sehl zamānında telef idüp küleh-dūzlıġa heves itdi." (s.148:16)

televvün: *Sebatsızlık, karasızlık.*

1. "...cum'a mescidin binā idüp ol maḥalli ma'mūr idüp anda geçinürken televvüni ġālib olup evini ve ḥammāmını ve..." (s.109:22)

te'līf: *Kitap, eser yazma.*

1. "Ve Enīsü'l-'uşşāḳ üslūbunda Heves-nāme adlı bir kitāb yazup telīf ve anda niçe bāb taṣnīf idüp..." (s.56:23)

telyīn et-: *Yumuşatmak.*

1. "Her biri ol eş'ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şu'le-i āteş-i 'ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi ." (s.11:15)

temāşa eyle-: *Seyretmek.*

1. "...ḫalḳ temāşā eylesüñ diyü temāşālıḳ itmişdi." (s.165:11-12)
2. " 'Arabı vü Pārsı vü diyār-ı Hindi seyr eyleyüp müsāferetle ekser-i ma'mūre-i arżı temāşa eyleyüp gezmişdür." (s.90:18)

temāşālıḳ it-: *Zevkle seyredilen şey, manzara olarak göstermek.*

1. "...ḫalḳ temāşā eylesüñ diyü temāşālıḳ itmişdi." (s.165:12)

temāşā-yı nigār: *Sevgiliyi seyretmek.*

1. "Yitmez mi temāşā-yı nigār el de ṣunarsın" (s.49:1)

temürcilik: *Demiri işleyip ondan çeşitli şeyler yapma sanatı.*

1. “Ḥadīdī maḫlaṣ dimege ‘illet kendüsinüñ ṣan‘atı temürciliḳ idi.” (s.130:5)

ten: *Beden, cisim, gövde.*

1. “Ten gibi rūḥ-ı revān üstine dir dir ditrer” (s.120:21)
2. “Ḳaṭ‘ itdi ten ‘alāḳasını gitdi cān saña” (s.37:17)
3. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:12)
4. “Ten ḥabāb olsa ne var ḳanlu yaşum deryā gibi” (s.91:2)
5. “Cān vir lebine ġuṣṣa yime tenden iy göñül” (s.91:13)
6. “Ḫayāl-i la‘l-i cān-baḫşuñla tenden cān revān çıḳdı” (s.101:14)
7. “Her ki hicrüñde naẕar eyleye cānā tenüme” (s.98:20)
8. “Dāġlar ḥalḳası geydürdi zırıhlar tenüme” (s.99:1)
9. “Ditreye üstine tā olmaya āzürde tenüñ” (s.174:11)

tenāvül it-: *Yemek içmek.*

1. “...eṭrāf-ı meclis meḥābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler.” (s.107-:1)

tenhā: *Yalnız, tek başına*

1. “Rivāyet iderler ki merḥūm Sulṭān Meḥemmedüñ buña ḫaylī naẕarı olup bunuñla tenhā muṣāḥabetden maḥẕūẕ olmış.” (s.81:2)
2. “Rivāyet iderler ki bir gün tenhā ṣūret degişdürüp giderken bir dervīş bunı bilmiş.” (s.15:19)

tenhā-rev: *Yalnız giden, yalnız başına giden.*

tenha-revî: Tenhâ-revlik.

1. “Tenhā-rev ve leṭāyif sever pādişāh idi” (s.15:18)

ten-i ḫākī-i ḫod: *Aslı toprak olan vücut.*

1. “Bā ḫūn-ı eşk ten-i ḫāki-i ḫod gül kerdem” (s.124:12)

ten-i sīmīn: *Gümüş ten.*

1. “Ten-i sīmīnine aḥmer ḳarışmış” (s.50:8)

terakḳī it-: *Yükselmek.*

1. “Yeñiçerinüñ küllī ‘ulūfesi terakḳī itmesine bā‘is ol olmışdur” (s.23:16)

terāne: *Nağme, ezgi, âhenk, ses.*

1. “Niçe şi‘r ü ġazel niçe terane” (s.186:22)

terbiyet it-: *Himaye altına almak.*

1. “Anda münāsebet kesb idüp gelüp taḫta cülūs itdükde ol münāsebet ile terbiyet idüp nişāncı itdi.” (s.39:2)

terbiyet: *Himaye.*

1. “Merḥūm Sulṭān Selīm Şāh ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ terbiyeti ile ḥāṣıl olmış mürabbālarındandur.” (s.34:10)
2. “Ṭālib-i ‘ilm olup oḳurken Maḥmūd Paşaya rabṭ olup anuñ terbiyeti ile neşv ü nemā bulup...” (s.31:9)
3. “...rūzgār-ı ba‘īd ile riyāżet çeküp şeyḫüñ terbiyetlerine muḳārin olup āyīne-i ṭabi‘ātı mücellā ve mir’āt-ı ḳalbi muṣaffā olup...” (s.82:1)

terbiyet: *Eğitim.*

1. “Kendü terbiyeti ile ḥāṣıl olmış ve ‘ulūmı tertīb üzre taḥṣīli vech-i ekmel birle tekmīl itmişdür.” (s.33:11)

terbiyet: *Etki, tesir.*

1. “...niçe çilleler çıḳarup terbiyetlerine muḳārin ve himmetlerine mu‘āvin olup maḳām-ı ḫılāfetine ḳadem başmış ve mertebe-i meşīḫate hem-dem olmış kimesnedür.” (s.141:16)

terbiyetler bul-: *Himaye kazanma, elde etme.*

1. “Selāṭīn-i nāmdār ve ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ḫiẕmetlerinde terbiyetler bulup bunlaruñ kimi vezīr ü kimi ḳāżí-‘asker ve...” (s.24:11-12)

tercemān: *Tercüman.*

1. “Ḫāk-i rehüñ gör niçe çoḳ tercemānı çıḳdı” (s.99:19)

terceme it-: *Tercüme etmek, çevirmek.*

1. “Ve bundan ġayrı daḫı ‘acem dilinden terceme itmiş ḫaylī mesnevīsi var.” (s.163:21)

tercī‘: *Terci-i bend.*

1. “Ve mev‘iẕe üslūbında bir tercī‘ ḳaṣīdesi daḫı var.” (s.82:15)

tercī‘-bend: *Dîvan edebiyâtında beş ilâ on beyitlik bentlerin tekrarlanan bir beyitle birbirine bağlanmasından oluşan nazım şekli.*

1. “Ve şikāyet-i rūzgārda bir tercī‘-bend ḳaṣīdesi var.” (s.143:6)
2. “Ve ol tercī‘-bendi budur.” (s.143:8)
3. “Ve ol tercī‘üñ bendi budur ki ẕikr olınur.” (s.82:17)

tercīḥ it-: *Yeğlemek, üstün tutmak.*

1. “Bir kimesne ki Mevlānā Sa‘dü’d-dīn ile Seyyīd Şerīfden tercīḥ ideler aña medḥ ü

ta‘rīf ü taḥsīn ü tavṣīf ḥācet degül." (s.57:14-15)

2. "...bu teẕkireye bunı yazmağı iḫtiyār ü i‘tibār itdüm." (s.117:20)

tercīḥ ü terġīb: *Üstün tutulan ve tercih edilen.*

1. "Mevlānā Sa‘dü'd-dīn-i Taftazānī ve Seyyīd Şerīf-i Cürcānī ḥażretlerinden tercīḥ ü terġīb iderler." (s.57:11)

tercüme: *Bir metin veya bir sözü bir dilden başka bir dile çevirme.*

1. "...ol daḫı alup içinden Ḫusrev ü Şīrīn tercümesin iḫtiyār idüp bu bī-bedel ḫūbuñ egninden köhne ‘Acem libāsın giderdi." (s.68:28)
2. "...devrān kāmilleri ḫamse tercümesine çoḳ sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmişlerdür." (s.69:15)
3. "Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn kitābı tercümesine mübāşeret idüp..." (s.69:22)

tercüme it-: *Bir metin veya sözü bir dilden başka bir dile çevirmek.*

1. "Ḫamse-i Niẕāmīyi tercüme idüp bi't-tamām Türkīye döndürdi." (s.149:9)
2. "...Sulṭān Mīr Süleymān adına tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.71:2)
3. "Faḫr-ı Cürcānīnüñ Veys ü Rāmin adlu kitābını tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.66:19)
4. "...anı daḫı tercüme idüp yazmışdur." (s.66:22-23)
5. "Ve Ḫamse-i Niẕāmīyi Türkīye tercüme itmişdür." (s.50:3)
6. " ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş Ḫamse-i Niẕāmīyi bi't-tamām Türkīye tercüme itmişdür." (s.120:6-7)

ter-destlik: *El yatkınlığı.*

1. "...ter-destlikde bir derecede mümāreset bulmışdı ki eline ḳopuz alup perdesi yüzden götürüp..." (s.125:9)

teressül: *Risale.*

1. "Ve bundan ġayrı ‘ilm-i inşāya müte‘allıḳ bir Teressül cem‘ idüp ḫalḳ mā-beyninde gerek olan mükātebāt ve..." (s.73:18)
2. "Ṭāife-i küttāb ol teressüli yanlarında ṣaḳlarlar." (s.73:21)

terġīb: *Rağbet ettirmek, ettirilmek.*

1. "Gören cān virüp eyler aña terġīb" (s.69:6)

terġīb: *Bu birleşme sonunda meydana gelen şey.*

1. "...bu 'azīzlerüñ cem'i tertībi ve bu muḥadderenüñ üslūbı yazılup terġībi müyesser oldı..." (s.188:13)

terk eyle-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

1. "Ḥāliyā cümle menāṣıbı terk eyleyüp Ka'be şerrefallāhu cānibine gitdi." (s.40:23)

terk it-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

1. "Tāc u ḳabāyı terk idüp 'uryān olayın bir zamān" (s.23:11)
2. "Dülger-zādenüñ muṣāḥabetini terk itmedi ve pādişāhuñ virdügi manṣıbı ḳabūl eylemedi..." (s.105:5-6)

terk ü meskenet ü faḳr: *Evsiz ve fakir.*

1. "Dervīşe terk ü meskenet ü faḳr faḫr olur" (s.66:4)

terk-i dil ü cān u cihān: *Gönül, can ve cihan terk etmek, bırakmak.*

1. "Yoluña terk-i dil ü cān u cihān eylemişüz" (s.89:2)

terk-i diyār eyle-: *Memleketi terk etmek.*

1. "Ḳan aġladı vü eyledi terk-i diyār ṣubḥ" (s.41:13)

terk-i diyār it-: *Bir sebepten ötürü yaşanılan yeri bırakıp gitmek; başka aleme göç etmek, ölmek.*

1. "Merḥūm Sulṭān Bāyezīd evvel ol ṭāyifeye ḫışm itdükde her biri perākende olup terk-i diyār idüp ġıybet itmiş idi." (s.40:19)
2. "...sipāh-ı pādişāh-ı 'ışḳ hücūm idüp niçe zamān bī-hūş u ḥayrān u ser-gerdān sevdā galebesiyle nālān u giryān gezüp yürüyüp āḫir terk-i diyār idüp..." (s.128:6)
3. "Sulṭān Cem deryā yüzine revān olup 'azm-i Frengistān idüp terk-i diyār itdükde bile gidüp rūzgārını geçürenlerdendür." (s.121:22)

terk-i edeb: *Edebi terk etme, edepsizlik yapma.*

1. "Anlara şi'r isnād itmek terk-i edeb ve küstāḫlıġa sebebdür." (s.11:18)

ṭersḫāne: *Gemi yapılan yer.*

1. "Galaṭa cānibinde ṭersḥāneler kurbında olurdı." (s.91:21)
2. "Mezārı Galaṭa yaḳasında tersḫāneler ḳurbında kendü olduġı evindedür." (s.91:27)

tertīb: *Düzen, düzenleme.*

1. "Şu resme itdi zīnet virdi tertīb" (s.69:5)

2. “Böyle ḫoş tertīb ile buldı niẕām” (s.71:14)
3. “Kendü terbiyeti ile ḥāṣıl olmış ve ‘ulūmı tertīb üzre taḥṣīli vech-i ekmel birle tekmīl itmişdür.” (s.33:12)
4. “Eş‘ārın tertīb üzre dīvān itmişdür.” (s.48:9)
5. “Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı” (s.10:2)
6. “...ol ṭā’ifeyi bir vech ile tertīb ve bir resm ile tehẕīb idüpdür ki ...” (s.4:21)
7. “ ‘Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür.”(s.108:11)
8. “...bu ‘azīzlerüñ cem‘i tertībi ve bu muḥadderenüñ üslūbı yazılup terġībi müyesser oldı...” (s.188:13)
9. “...dervīş Sehī bu risālenüñ tedvīnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertībine müdāvemet gösterdi. “(s.6:2)

tertīb ol-: *Hazırlanıp sıraya konulmak.*

1. “Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem‘ olup ẕikr olan selātīn-i ‘adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Sü-leymān-nigīn ve sā’ir ‘azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı” (s.12:20)

tertīb ü terġīb vir-: *Üstüne düşüp, düzenlemek.*

1. “...ve eş‘ārı maṭlūb düşüp kütüb-i mu’teberelerine naẕm ehli kelāmı ile tertīb ü terġīb virüp evā’il-i dībācelerinde taḥsīn-i kelām ve...” (s.4:12)

tertīb üzre gör-: *Belli bir sıra ile eğitim almak.*

1. “Şeyḫ Rūşenī ‘ulūm-ı ‘Arabiyyeyi bi’t-tamām tertīb üzre görüp eş‘ārı meşhūr-ı ‘ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve...” (s.82:10)

tertīb-i pādişāhī: *Sultan düzeni.*

1. “Ḥażret-i Ḫudāvendigār Pādişāh-i kāmkār huẓūr-ı şerīfle-rinde emr olan ta‘āmı bişirüp tertīb-i pādişāhī ve...” (s.29:19)

tesāhül:*İhmal.*

1. “Āḫirü’l-emr bu te’ḫīrden ḳażiyye-i ma‘ḥūdede tekāsül ve emr-i muṣammemde tesāhül fehm olup nā-

gāh bu ihmāl-i pür-melālden aṣl murād olan...” (s.5:21)

tesbīḥ u ‘aṣāsı: *Tesbih ve asa.*

1. “Elde tesbīḥ u ‘aṣāsı ṣalavāt ile yürür” (s.33:4)

teşbiḥ: *Allah’ı zikir ve tenzih ederken sayının anlaşılması için kullanılan, ibrişim veya ipliğe dizilmiş, çeşitli ağaç veya taşlardan yapılmış, genellikle 33 veya 99 tâneden meydana gelen dizi.*

1. “Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā‘ itmişler.” (s.59:15)

tesisā: *Binalar.*

1. “Ussiyet bi'l-vusuki tesisa” (s.62:18)

teskīn it-: *bastırmak, hâraretini yatıştırmak.*

1. “Bi’ż-żarūrī ‘ışḳ āteşin eş‘ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün an-lardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş‘ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra‘nādur yazup dīvān itmişlerdür.” (s.20:3-4)

teskīn ol-: *Yatıştırılmak.*

1. “İstanbul’un feterātı bir miḳdār teskīn olup babası Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta geçince on sekiz gün pādişāhlık eyledi.” (s.23:14)

teskīn: *Sâkin kılma, yatıştırma, yatıştırılma.*

1. “Her biri ol eş‘ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli tesellīsin bulup şu‘le-i āteş-i ‘ışḳı bir miḳdār teskīn ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyīn etmek içün idi .” (s.11:15)

teslīmāt-ı nāmiyāt: *Şöhretlerin yerini bulması.*

1. “Vaṣla-i ṣalavāt gül-i zībā gibi ḫūb-rū ve teslīmāt-ı nāmiyāt sünbül-i muṭarrā gibi semen-bū...” (s.3:16-17)

tesmiye ol-: *Adlandırılmak.*

1. “...yazup tārīḫ taṣnīf eyleyüp Ṭabaḳatü’l-memālik ve Derecātü’l-mesālik diyü tesmiye olınur.” (s.46:31)
2. “Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı.” (s.10:4)

tesvīd it-: *Karalamak, müsvedde kağıdı yapmak.*

1. “...ve bir müsvedde tesvīd itmege ihtimām-ı tāmm gösterileydi. Ol eclden bu emr bir niçe zamān te’ḫīr olup ıġmāż olmuş idi.”(s.5:20)

tesvīd ol-: *Karalamak. Bir yazıyı daha sonra temize çekmek üzere özenmeden yazmak, müsvedde yapma.*

1. “Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde müctemi‘ olup tesvīd olan nazük-ṭab‘ rindāne ve ārifān u ḫūb-fehm...” (s.185:20)
2. “Lakin netāyic-i ṭab‘-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş‘ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı.” (s.58:17)
3. “anlardan ṣādır olan ġarrā maṭla‘lar ve zībā ġazeller ve ra‘nā ebyāt yazılup teẕkire olmaḳ lābüd u lāzım olmaġın tesvīd olundı.” (s.13:23)
4. “Ve cümle-i naẕmından biri bu beytdür ki tesvīd olup ẕikr olındı.” (s.110:17)

teşbīhāt: *Benzetmeler.*

1. “...ġarāyib teşbīhāt ü ‘acāyib iṭlāḳāt bulmışdur ki andan ġayrı kimseye müyesser olmış degüldür.”(s.56:23)

tetebbu‘:*Araştırıp tetkik etme, derinliğine inceleyip tanıma, öğrenme. II Öğrenmek için okuma.*

1. “Diyār-ı ‘Acemde şuġl idüp her fenne ıṭṭıla‘ı ve her ‘ilme tetebbu‘ı olmış...” (s.28:20)

tetebbu‘ it-: *Dikkatlice incelemek, etraflıca araştırmak.*

1. “Ve mesnevīye tetebbu‘ idüp Ḫurşīd ü Feraḥ-şād adlı bir kitāb dimişdür.” (s.19:7)
2. “ ‘Ulūmı tetebbu‘ idüp tertīb ile görmişdür.” (s.147:9)
3. “Şuġl itdügi yirleri bir vech ile kūşiş ve bir ṣūret ile tetebbu‘ idüp görmişdür ki...” (s.168:4)
4. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde aġır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:22)
5. “Anlaruñ ḫiẕmetinde ḥāṣıl olmış fāżıl u kāmil Mesnevīye çoḳ tetebbu‘ itmiş aḫlāḳı güzel ve kendüsi bī-bedel maḥbūb yigit idi.” (s.50:13)
6. “Ehl-i fażl ṣāḥib-ma‘rifet ḳā‘ide-i ‘ilm ü ḥikmeti ḫūb bilür faṣīḥ ü belīġ ve her fenne tetebbu‘ itmiş.” (s.60:8)
7. “Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur.” (s.116:11)

8. “Şi‘r ü inşāyı çoḳ tetebbu‘ itmişdür.” (s.150:5)

tetebbu‘-ı ‘ilm-i şi‘r it-: *Şiir ilmini incelikleriyle araştırmak.*

1. “Fenn-i bedī‘ ü beyān ‘azīmü’l-ḳadr ve refī‘ü’l-mekān olmaġın ‘ilm-i şi‘re bir vech ile mümāreset ve bir ṣūret ile raġbet gösterüp tetebbu‘-ı ‘ilm-i şi‘r itmişdür ki...” (s.80:16-17)

tetebbu‘-ı ḳaṣāyid ü ġazeliyyāt: *Kasilerin ve gazellerin araştırılma işi.*

1. “Üslūb-ı naẕm-ı ġazelde müsellem ve ḳā‘ide-i eş‘ārda müstaḥkem faṣīḥ u belīġ kimesne olup tetebbu‘-ı ḳaṣāyid ü ġazeliyyāt ve mümāreset-i münşe’āt u mükātebāt itmişdür.” (s.76:18)

tetimme: *Bir şeyin eksiğini tamamlamak için katılan şey.*

1. “Ve bu risālenün esāsı sekiz ṭabaḳa üzre tertīb ve semāniye misālinde sekiz tetimme ile tehẕīb olup Heşt-Bihişt diyü tesmiye olundı” (s.10:3)
2. “Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem‘ olup ẕikr olan selātīn-i ‘adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā’ir ‘azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı” (s.12:18)

tetimme: *Yüksek öğrenime öğrenci hazırlamak üzere Fatih 'in yaptırdığı ek medreseler.*

1. “Ve her medrese ẕahrında birer tetimme vaż’ idüp ve içine ulu ulu monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi.” (s.15:3)

tetimme-i ṭabaḳa-i çihārum: *Dördüncü tabaka eki.*

1. “tetimme-i ṭabaḳa-i çihārum” (s.67:7)

tetimme-i tabaḳa-i düvvüm: *İkinci tabakanın eki.*

1. “tetimme-i tabaḳa-i düvvüm” (s.2312)

tetimme-i ṭabaḳa-i heftüm: *Yedinci tabakanın eki.*

1. “tetimme-i ṭabaḳa-i heftüm” (s.160:12)

tetimme-i ṭabaḳa-i heştüm: *Sekizinci tabaka eki.*

1. “tetimme-i ṭabaḳa-i heştüm” (s.185:19)

tetimme-i ṭabaḳa-i nuḫustīn: *Birinci tabaka eki.*

1. “tetimme-i ṭabaḳa-i nuḫustīn” (s.12:16)

tetimme-i ṭabaḳa-i pençüm: *Beşinci tabaka eki.*

1. “tetimme-i ṭabaḳa-i pençüm” (s.94:13)

tetimme-i tabaḳa-i sivvūm: *Üçüncü tabaka eki.*

1. “tetimme-i tabaḳa-i sivvūm” (s.52:1)

tetimme-i ṭabaḳa-i şeşüm: *Altıncı tabaka eki.*

1. “tetimme-i ṭabaḳa-i şeşüm” (s.138:15)

tevārīḫ: *"Târih"in çoğulu.*

1. “Lakin ṭabī‘atı tārīḫ dimege ḳābil ve ekser-i mümāreseti tevārīḫ cānibine māyil olmaġın gāyet eyü müverriḫdür.” (s.150:7)
2. “Tevārīḫ içre küllī meẕkūr u mesṭūrdur.” (s.19:28)
3. “Bir kimesneyi ki tevārīḫde Monlā İdrīs gibi ṣāḥib-faẕl u ehl-i hüner Ḫusrev-i Rūm diyü ẕikr ider aña medḥ u ta‘rīf ve taḥsīn-i laṭīf ancaḳ olur artuġ olmaz.” (s.97:5)
4. “Tevārīḫde merḳūmdur.” (s.27:20)

tevārīḫ-ı āl-i ‘osmānı: *Osmanlı tarihidir, (Bağlamda İdris-i Bitlisi'nin yazdığı Osmanlı Tarihi kastedilmiştir.)*

1. “Ve Tevārīḫ-ı Āl-i ‘Osmānı Türkī dilde inşā idüp yazup be-ġāyet güzel bī-mānend ü bī-bedel yazmışdur.” (s.57:19)
2. “Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe’d-dīn ‘Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ” (s.17:7-8)
3. “Ve Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı inşā idüp mübālaġa ma‘ārif ṣarf itmiş pehlevān münşīdür.” (s.101:15)
4. “Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmān’ı tedvīn idüp yazan mevle’l-mevālī ekre-mü’l-e‘ālī merḥūm Mevlānā Şeyḫ İdrīs oġlıdur ki sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine defterdār olmışdur.” (s.45:21)
5. “Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretleri Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı ‘Arabī terkīb ile yazmaġa emr itmişlerdür.” (s.43:23)
6. “Ḥattā merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ḫān Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı Şeh-nāme baḥrında naẕm itmege emr itdi.” (s.85:14-15)
7. “Mevlānā Şeyḫ İdrīs-i Bitlīsī raḥmetu’llāhi ‘aleyh yazduġı Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānuñ altıncı cildinde ki Sulṭān Maḥmūd cildidür.” (s.97:3)

tevārīḫ-ı āl-i ‘osmānı: *Aşık Paşazade'nin Osmanlı tarihini anlattığı eseridir.*

1. "Tevārīḫ-i Āl-i 'Oŝmān'da Ebü'l-feṭh yazılur. Taḫalluṣın 'Avnī itmişdür." (s.14:19)
2. "Tevārīḫ-i Āl-i 'Oŝmānda Ebü'l-ḫayr yazılur." (s.14:4)

tevārīḫ-ı āl-i 'osmānı: *Şair Hadidi'nin yazdığı Osmanlı Tarihidir.*

1. "Ve Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmānı pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān gelüp taḫta cülūs idince naẓm eyledi." (s.130:6-7)

Tevārīḫ-i Tācü'l-me'āsīr: *Nizami Hasan'ın (ö.1217) eseridir.*

1. "Ve Vaṣṣāf bunca ma'ānī-i bedī' ve leṭāyif-i cihān iken anuñ ḥużūrında inṣāf ki mānend-i kūdek-i debistān ve Tevārīḫ-i tācü'l-me'āsīr ve..." (s.46:22)

Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī: *Mevlana Şerefe'd-dīn 'Alī Yezdī'nin "Žafernâme" adlı Timur Tarihi.*

1. "Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i 'Oŝmān'ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe'd-dīn 'Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ" (s.17:9)

tevātür: *Bir haberin ağızdan ağıza geçerek yayılması, söylenti.*

1. "...anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-dīde kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve..." (s.9:8)

tevātüre yitiş-: *Söylentiye şahit olmak.*

1. "...mülāḳat itmek müyesser olmayup evṣāf-ı ḥamīde ve aḫlāḳ-ı pesendīdeleri pīrlerden ve rūzgār-dīde kimesnelerden semā' ile tevātüre yitişüp taḥrīr ü taṣvīr oldı." (s.68:4)

tevbe it-: *İşlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar vermek; bu kararı ifade eden söz söylemek.*

1. "Taṣavvufa meyli artuḳ olup Şeyḫ Vefā ḳāyim-maḳāmı olan 'Ali Dededen tevbe itmiş dervīş-nihād cüvān idi." (s.148:26)

teveccüh it-: *Yönelmek.*

1. "Ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān ebbeda'l-lahu ta'ālā ilāāḫiri'd-devrān Baġdād cānibine sa'ādetle sefer-i hümāyūna teveccüh itdükde Baġdādda fevt olup mezarı Baġdāddadur." (s.138:5)

teveccüh-i küllī: *(birşeye) tamamen yönelmek.*

1. "...fāriġü'l-bāl ferāġat üzerine ḫoş-ḥāl olup ṣafā-yı ḫāṭır ile şi're teveccüh-i

küllī itseler Ḫusrev-i Deḥlevī'nüñ eş'ārı ki bunca söz ile meşhūr-ı āfāk olmışdur." (s.20:9)

tevliyet: *Mütevellilik, vakıf işlerine bakma vazifesi.*

1. "Bu beyti tevliyetde iken diyüp pādişāhuñ sem'-i şerīfine yetişüp yine merḥamet ü şefḳat idüp bu beyt sebebiyle tevliyetden ḫalāṣ oldı budur ki ẕikr olınur." (s.26:2)
2. "Ḫalāṣ it ben ḳuluñı tevliyetden" (s.26:6)
3. "Bu beyti tevliyetde iken diyüp pādişāhuñ sem'-i şerīfine yetişüp yine merḥamet ü şefḳat idüp bu beyt sebebiyle tevliyetden ḫalāṣ oldı budur ki ẕikr olınur." (s.26:4)
4. "...ḫāne-i 'aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü'l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür." (s.143:4)
5. "...taḫta cülūs itdüklerinde Ayaṣofya tevliyetin virüp ṣoñradan Burusada Ḳapluca mütevellīsi iken fevt olup..." (s.102:18)
6. "Vezāretden 'azl idüp Burusada Murādiyye tevliyetin virüp gönderdi." (s.26:2)
7. "...ḫāne-i 'aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü'l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür." (s.143:4-5)

tevsīd ol-: *Yazmak.*

1. "...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā'ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab'larından ṣādır olan nāzük maṭla'lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba'zı ebyāt u maḳṭa' yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta'yīn olundı." (s.9:27)

tevzī' it-: *Dağıtmak.*

1. "Edirne şehrinüñ içine tevzī' idüp yir yir çeşmeler bünyād itse gerek idi." (s.75:12)

teyemmünen: *Uğur sayarak.*

1. "Bu sebebden anlaruñ eş'ārından bu evrāḳa nesne ŝebt itmeyüp bu muḫtaṣara teberrüken ve teyemmünen nām-ı hümāyūnları ile ibtidā idüp tesvīd olundı." (s.12:15)
2. "Lakin netāyic-i ṭab'-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş'ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu

teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı.” (s.58:17)

teẕāyüd: *Ziyadeleşme, artma, çoğalma.*

1. “Tezāyüd virür a‘dāda velīkin” (s.113:19)

teẕkire: *Belli bir meslekteki tanınmış kimselerin, bilhassa şâirlerin hayatlarından, eserlerinden söz eden kitap.*

1. “...anlardan ṣādır olan ġarrā maṭla‘lar ve zībā ġazeller ve ra‘nā ebyāt yazılup teẕkire olmaḳ lābüd u lāzım olmaġın tesvīd olundı.” (s.13:23)
2. “...irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü’l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın...” (s.5:30)
3. “...bu teẕkireye bunı yazmaġı iḫtiyār ü i‘tibār itdüm.” (s.117:21)
4. “Ve kendüsi bu cem‘iyyetde bile bulunup eş‘ārı daḫı küllī Türkī olup ba‘żı yārān-ı ṣafā v ḫullān-ı vefā anı bu cümleden ayru olmaḳ münāsib görmedükleri cihetden bu teẕkireye yazılup ẕikr olındı.” (s.183:6)
5. “Lakin netāyic-i ṭab‘-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş‘ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı.” (s.58:18)
6. “Bu ḥayṣiyyet ile Rūm şā‘irlerinden ‘add olup iştihār bulmaġın bu teẕkireye ḳayd olındı.” (s.152:29)

teẕkiretü’ş-şu‘arā: *Devlatşah'ın (ö:1494-5) "Devletşah Tezkiresi" olarak da adlandırılan tezkiresinin adı.*

1. “...ve bu fırḳanuñ güzīdesin cem’ idüp Teẕkiretü’ş-şu‘arā diyü ad virüp kitāb itmişdür.” (s.4:27)

tezyīn it-: *Süsleyen, yazan.*

1. “Ḫattā Tevārīḫ-i Āli ‘Osmānı tedvīn ve yazup tezyīn iden Yazıcı Ṭursuna bir beyt diyüp ol beyt ucından ‘adāvet idüp ḳatl itdürdi dirler.” (s.89:8)

tezyīn: *Süsleme.*

1. “...miżmār-ı belāġatda çābük-süvār nükte-rübā olup elfāẕ-ı gevher-bārları ‘arūs-ı ebkār-ı ṭab‘-ı zeḫḫārlarını tezyīn ve...” (s.95:13)

ṭıb: *Hekimlik ilmi, hekimlik sanatı.*

1. “Görüp bir ṭıb ehli anı didi” (s.127:4)

ṭıbb: *Hastalıkları iyileştirme, sebep ve sonuçlarını araştırma ilmi, bu hususdaki teknik ve ilmî çalışmalar, hekimlik, tabiplik ilmi.*

1. "Ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳāyil me'ācin ü eşribe bişürmekde bī-naẕīr ve fenn-i ḥikmetden ḫabīr..." (s.178:1)
2. "Tabī'atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup 'ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup..." (s.68:13)

ṭıfl: *Çocuk.*

1. "Ṭıfl iken kimisine devlet ü iḳbāl virür" (s.152:15)
2. "Dil ṭıflı gözlerüme düşüp baḥr-ı eşküme" (s.117:10)
3. "Bī-sütūn-ı 'ışḳda dil ṭıflıdur Ferhād olan" (s.165:24)

ṭıfl-ı ebced-ḫvān: *Ebced okuyan çocuk.*

1. "Pes bu ma'nā beyyin-i bedīhīdür ki anlaruñ fażlına nisbet ḥużūr-ı şerīflerinde Aresṭī ṭıfl-ı ebced-ḫvān ve kem-ḫıred ü nā-dāndur. Ve İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn seyyāḥ-ı 'ālem ü cihāngīr-i müsellem iken ednā bir Rūmī bendesidür." (s.12:2)

ṭıfl-ı ebced-ḫᵛvān: *Ebced okuyan çocuk.*

1. "...ẕirve-i felek-iclāle yitişdürmişdür anuñ öñinde ṭıfl-ı ebced-ḫᵛvān mesābesinde degül." (s.46:25)

Ṭıfl-ı ṭab'uñ: *Çocuk tabiatlı.*

1. "Ṭıfl-ı ṭab'uñ ṣūre-i Nūr u Duḫān eglencesi" (s.46:8)

ṭılısm-ı 'aḳl: *Aklın büyüsü.*

1. "Bozdı ṭılısm-ı 'aḳlı idüp genc-i 'ışḳı fāş" (s.117:2)

ṭın-: *Önemsemek, önem vermek, dikkate almak.*

1. "Ṭınma gözet baḳma çerer pūşma hīç" (s.82:18)

ṭırāz: *Elbiselere nakışla yapılan süs.*

1. "...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma'rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i bālāsına ḫil'at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa'ādetine 'alem ü ṭırāz olmışdur." (s.34:16)

ṭıynet-i şi'riyyesi: *Şiirlerin mayası, tabiatı.*

1. "Ekser-i ḫalḳınuñ ṭıynet-i şi'riyyesi ġālib ve kemāl ü ma'rifete ṭālibler olmaġın ṭabī'at ḳuvvetiyle şi're heves idüp..." (s.187:28)

ticāret: *Kazanç amacıyla yürütülen alım satım etkinliği.*

1. “Soñradan ferāġat iḫtiyār idüp ticārete meyl itdi.” (s.146:18)

tīġ ü ḫançeri: *Kılıç ve hançer.*

1. “Sīnemde tīġ ü ḫançeri ol gül-‘iẕārumuñ” (s.112:17)

tīġem: *Kılıcım.*

1. “Māverāü’n-nehr ez tīġem şad ġark-āb-ı ḫūn” (s.20:24)

tīġ-i ‘uryān: *Yalın kılıç, kınından çıkmış kılıç.*

1. “Ayaġı altında yir yir tīġ-i ‘uryān baġlanur” (s.106:2)

tīġ-i bī-niyām: *kınısız kılıç, kınısından çıkmış kılıç II sevgilinin kirpikleri.*

1. “Müjgānı ṭutmış iki ṭaraf tīġ-i bī-niyām” (s.131:2)

tīġ-i cānān: *Sevgilinin kılıcı*

1. “Z'ank anha yadkar tig-i canan menest” (s.21:12)

tīġ-i cefā: *Cefa kılıcı.*

1. “Dirīġ tīġ-i cefā ile zaḫmnāk oldum” (s.112:19)

tīmār: *Osmanlı İmparatorluğu'nda kamu arazisi (mirî) dahilinde, yönetimi sipahiye bırakılmış olan verimli topraklar.*

1. “Ṣāḥib-devletlere ḫiẕmet itmekle tīmār yazılup Ḫādim ‘Alī Paşaya çoḳ ḫiẕmet itmişdür.” (s.142:11)
2. “...Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘żı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:15)
3. “Tīmāra mutaṣarrıf sipāhī idi.” (s.165:26)
4. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve kendüsi sipāh-ı cengī ṭarīḳına sālik olup tīmāra mutaṣarrıf idi.” (s.123:4)

Timurḥiṣār-nām: *Özel isim. Timurhisar olarak bilinen yer.*

1. “Siroz yanında olan Timurḥiṣār-nām ḳaṣabadandur.” (s.98:4)

Ṭop: *Gülle veya şarapnel atan ateşli silâh.*

1. “Ṭoplardur Boġaz Ḥiṣārında” (s.153:3)

tīr ü kemān: *Ok ve yay.*

1. “Ġāfil olma dístum tīr ü kemānumdan benüm” (s.152:2)

tīr: *(Sevgilinin yan bakış) oku.*

1. “Geldükçe tīri sīneme dil murġı şād olur” (s.60:12)

tīr: *Ok, Kirpik.*

18. "Ḳanumı revān eylemege tīrüñ ucından" (s.140:11)
19. "Dístum tīrüñ durur yir yir dökilmiş ḫākde" (s.145:2)
20. "Dilemezseñ ṣanemā tīrüñi gönder yirine" (s.177:11)

tīre: *Bulanık, kara, karanlık.*

1. "...ḫāne-i 'aḳlı tīre olıbaşlayıcaḳ tevliyete sevḳ olup maḥrūsa-i Edirne dārü'l-ḥadīs tevliyetinde fevt oldı Mezārı Edirnededür." (s.143:3)

tīre-ḫāṭır: *Kötü niyetli.*

1. "Olur yoluñda iki dillü tīre-ḫāṭır olan" (s.65:11)

tīr-endāz: *Ok atıcı, nişancı, iyi ok atan kimse.*

1. "Ve kendüsi ḫūb tīr-endāz ve suḫan-perdāz." (s.151:18)

tīr-endāzlıḳ: *Okçuluk.*

1. "Tīr-endāzlıḳ 'ilminde ser-āmed ve kemān-keşlik fenninde bī-mānend." (s.151:18)

tīr-i āh: *Âh oku.*

1. "Tīr-i āhumdan ṣaḳın kim ḳāmetüm yay eyledüñ" (s.152:1)

tis'a: *Dokuz sayısı.*

1. "Bilürsin tis'adan efzündur 'āşir" (s.187:17)

ṭoġ-: *Doğmak.*

1. "O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫiẓmetine meşġūl olup ḫiẓmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür." (s.55:13)

ṭoġan: *Doğan kuşu.*

1. "Nāzüklik ile kendü ayaġın ṭoġan öper" (s.127:8)

ṭoġrı: *Doğru, gerçek; hakikat.*

1. "Oḳ gibi ṭoġrı söyleyelüm yā degül misin" (s.104:2)

ṭoḳın-: *Dokunmak, değmek, el sürmek, temas etmek.*

1. "Rind-i cihān ol yüri ṭoḳınma giç" (s.82:19)

Ṭoḳuz eflāk: *Felekler, birbirlerinin üzerine kapaklanmış saydam kaplar olarak düşünülür. Feleklerin yedi ya da dokuz kat olduğu zannedilir.*

1. "Ṭoḳuz eflāke bir demde keser yol" (s.8:3)

ṭol-: *(Boş bir şey veya yer) İçine giren bir şeyle dolu hâle gelmek, boş olmaktan çıkmak.*

1. “Oḳ çekilür dırnaġa deñlü ṭolar” (s.97:22)
2. “Ki ṭoldı ‘adl ü inṣāfından eṭrāf” (s.7:10)
3. “Bülbülüñ lāle-ṣıfat ḳan ile ṭoldı cigeri” (s.119:13)
4. “Dün gice ‘ālem içi ṭolmış idi būy-ı kebāb” (s.84:13)

Ṭolan-: *(bir şeyin etrafında) dönmek, dolaşmak.*

1. “Ṭolanur ay ile gün yanmaġa pervāne gibi” (s.157:6)

ṭolaş-: *Dolaşmak, gezinmek, dolanmak.*

1. “Çün ṭolaşduñ zülfine iy dil perīşān ol yüri” (s.179:17)

ṭoldur-: *Doldurmak, dolu hale getirmek, kaplamak.*

1. “Kūyumuz nāle ile ṭoldurdı” (s.108:4)

Ṭolu urmışa dön-: *Tıpkı dolunun etrafı mahvetmesi gibi, harap ve viran olmak.*

1. “Ṭolu urmışa döndi ṣoḥbetümüz” (s.142:20)

tolu: *İçi şarapla dolu kadeh.*

1. “Çün gidersin bir ṭolu iç bārī andan git didüm” (s.140:6)
2. “Yā her ṭoluda būse-i cānāne olmaya” (s.173:7)
3. “...salṭanat bezmgāhında ‘ıyş u ‘işret idüp otururken çarḫ-ı ġaddār ve rūzgār-ı nā-hemvār cām-ı Cem ṭolusın bunlara daḫı içürüp...” (s.23:17)

tolu: *Bir şey ile dolmuş olma.*

1. “Derc-i ḥikmetde leb-ā-leb ṭoludur” (s.71:23)
2. “...eṭrāf-ı meclis meḥābible pīrāste olup ṣaġlu ṣollu sīmīn-sāḳ maḥbūblar ayaġ üstine ḥavāle olup ayaḳ ṭoluların tenāvül iderler.” (s.107:1)

tolu: *Bir yerde bahsedilen şeyin çok bulunduğunu, çok olduğunu anlatır, çok, pek çok.*

1. “Kim ṭoludur cür‘adānı göñlümüñ esrārdan” (s.118:3)

ṭon: *Elbise.*

1. “ ‘Acem ṭonından ol maḥbūbı ṣoydı” (s.68:32)

ṭoñdur-: *Buz tutmasını, donmasını sağlamak.*

1. “Ṣovuḳ sözlerle ṭoñdurduñ cihānı” (s.144:1)

ṭonluġ u tīmār: *Kumaş ve toprak.*

1. “Haftada yidi güni var ṭonluġ u tīmārda” (s.90:13)

top: *Çevgan oyununda kullanılan top, guy.*

1. “Kelīle ve Dimne ve Ḫallakānī ṣāḥibleri ki her biri ‘ilm ü ma‘rifet ṭopın feṣāḥat u belāġat çevgānı ile meydān-ı beyānda evc-i faẓl u kemāl ve...” (s.46:23)
2. “...ṣıfāt-ı münīfleri müzeyyen ü muḥallā ḳılınup ma‘ārif çevgānı ile mevleviyyet ṭopını evc-i sipihr-i a‘lā ve ḳımme-i ḳubbe-i felek-i mīnāya iletmişlerdür.” (s.52:23)

ṭoprag: *Toprak.*

1. ” Ṭoprağın ısıtmaya kefāret içün alurlar mücerrebdür.” (s.27:23)
2. “İşidesin ṭoprağumdan dürlü efġānum meded” (s.35:14)

ṭopṭolı: *Dopdolu, çok.*

1. Dīvānı müte‘ārif ve diyār-ı Rūmda her ṭaraf ebyātı ṭopṭolıdur.” (s.73:15)
2. “Faẓl u kemāl ile memlū envā‘-ı ma‘ārifle ṭopṭolu eş‘ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış.” (s.45:23)
3. “ ‘Acem seleflerinüñ muġlaḳ ḳaṣīdelerin ḥıfẓ eyleyüp ma‘ārif ile ṭopṭolu ve çoḳ eş‘āra mālik muṣāḥabeti ṭatlu ḫoş-ṭab‘ nāzük sāl-ḫírde kişi idi.” (s.91:9)
4. “Nihādında ‘ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü bīrūnı ‘ışḳ ile memlū ve ma‘ārifle ṭopṭolu olmışdı.” (s.20:2)

ṭopṭolu ol-: *Dopdolu, büsbütün dolu olmak.*

1. “...eknāf-ı cihāna ṭopṭolu olmaġla yir yüzi ḫalḳı ẕürefāsı ve dünyā ehli fuẕālāsı anuñla ḫoş-ḥāl ü mesrūrü’l-bāl olurlardı.” (s.95:16-17)

Ṭopuḳlı: *Bir kadın lakabı.*

1. “Ṭopuḳlınuñ gümişden ḳubbesini” (s.158:26)
2. “Ṭopuḳlu dimekle mevṣūf bir maḥbūba ta‘aşşuḳ itmiş anuñ yolına niçe dünyā beẕl eyleyüp...” (s.158:23)

Ṭosyalu: *Memleketi, Kastamonu'nun bir ilçesi olan, Tosya olan (kişi).*

1. “Ṭosyaludur.” (s.106:8)

ṭoy-: *Kanmak, yetinmek.*

1. “Şeftelüsine ṭoymadum gitdüm” (s.126:6)

ṭoyla-: *Ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak || Nimetlendirmek*

1. “Ṣaġ olan beglerin luṭf ile ṭoyla” (s.52:14)

ṭoyuk: *Tavuk sesi.*

1. “Eş‘ār-ı ġayriler hep aña göre ṭuyuġdur” (s.33:20)

toz ḳonduramaz-: *Kötü söz söylememek..*

1. “Kimse toz ḳonduramaz ‘ālemde ol yā üstine” (s.59:3)

toz: *Çok küçük ve hafif parçacıklara bölünmüş toprak, zerre.*

1. “Güveler yimiş delik deşik eylemiş üsti ḳapḳara toz olmış yatur.” (s.55:16)
2. “Kim şimdi geldi tozı ayaġındadur daḫı” (s.53:22)

töhmet: *Suç, kabahat.*

1. “Sünnetsüzdür diyü töhmet isnād iderlerdi” (s.114:19)
2. “Ba‘ż-ı şu‘arānuñ ma‘nīsin taġyīr idüp kendü eş‘ārına īrād itmegin sirḳat töhmetin isnād iderler.” (s.102:8)

töhmet it-: *Töhmet etmek: Suçlamak.*

1. “Töhmet idüben günāhın ṣoñra ‘Ulvīden ṭutar” (s.85:4)

Ṭrabzon: *Osmanlı Devleti'nde bir sancak.*

1. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ālim u fāżıl ve ehl-i dil kāmil Ṭrabzon diyārından merḥūm Sulṭān Selīm Ḫan ḥażretleri ile bile geldi.” (s.124:4-5)
2. “Merḥūm Sulṭān Selīme Ṭabzonda defterdār olmış idi” (s.51:10)
3. “Ve kendüsi merḥūm Sulṭān Selīm ile Ṭrabzonda olurken çoḳ muṣāḥabet ve artuḳ münāsebet itmiş idi.” (s.124:
4. “Mevlidi Ṭrabzondur” (s.165:3)

tu: *sen, teklik şahıs zamiri.*

1. “Dil u can ger be-dehem ba çü tu yari bari” (s.42:18)

Ṭūbā: *Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç.*

1. “Didüm ṭūbā mıdur boyuñ didi serv-i revāndur bu” (s.87:19)
2. “Müntehādür ehl-i ‘ışḳ içre bu gün Ṭūbā gibi” (s.145:11)

tuc: *Bakır, kalay ve çinkonun birlikte eritilmesiyle elde edilen alaşım, bronz. Tunç.*

1. “...kefere-i melā‘in sābıkān ölen ba‘żı Engürüs ḳralların tucdan taṣvīr itmişler.” (s.165:9)

ṭufeyl: *aşırı yakınlık göstermek*

1. “İki cihānda iki Bāyezīd’e itdi ṭufeyl” (s.64:25)

ṭufeyli: *Memba’ ,kaynak.*

1. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş nāzük suḫan-dān ma‘ānī ve bedī‘ ü beyān ṭufeyli olmış kāmil ehl-i dil ‘ilm-i şi‘ri ḫūb bilür kimesne idi.” (s.113:13)
2. “Fażl u kemāl ile memlū envā‘-ı ma‘ārifle ṭopṭolu eş‘ār u inşā ṭufeyli güşāde-dil el-veledü sırrı ebīhi maḳūlesinden faṣīḥ u belīġ mevleviyyet derecesin bulmış.” (s.45:24)

tuġ: *Eskiden hükümdarlara, rütbelerine göre paşalara ve şeyhülislamlara verilen, ucuna altın yaldızlı bir top ve gümüş bir hilal geçirilmiş olan, topun altından eski Türkler’de yak denen hayvanın, Osmanlılar’da ise at kuyruğu kıllarının sarktığı bir sırıktan ibaret saltanat, şan ve şöhret alameti.*

1. “Tuġı nuṣret hümāsınuñ yuvası” (s.7:21)
2. “Ferāġat mülkine şāhem ne tuġum ne otaġum var” (s.44:2)

tuḫfe it-: *Hediye etmek.*

1. “Tuḫfe itdüm aña k‘oldur cevheri” (s.71:16)

tuḫfe: *Armağan, hediye.*

1. “Ṣorarsañ tuḥfesi Mıṣruñ şekerdür” (s.82:22)

ṭulū‘ eyle-: *Doğmak, görünmek.*

1. “Pertev-i mihr-i ruḫuñ ẕerrece eylerse ṭulū‘ ” (s.180:20)

tulū‘ it-: *Doğmak, ortaya çıkmak.*

1. “Zāde-i ṭab‘larından ṭulū‘ iden ġazeliyyātdan biri budur ki ẕikr olınur.” (s.35:6)
2. “Ol celālet āsümānınuñ maṭla‘ından tulū‘ iden ‘āşıḳāne eş‘ār u maṭla‘ ve rindāne güftār u maḳṭa‘larını şunlar ki ‘āşıḳ-ı şūrīde-ḥāl āşüfte vü müşevveşü’l-aḥvāl ‘ışḳ āteşine cān u dili sipend idüp ‘ışḳ-bāzlıḳda ser-āmed ü müstemend olmışlardur.” (s.11:9)

tumān bay-nām: *Toman Bay adıyla anılan. (Memlük Sultanı Kansu Gavri'nin kardeşinin oğlu olan Tumanbay, Kansu Gavri'nin Osmanlıların Mısır'ı istila etmelerini önlemek için Suriye'ye gitmesi üzerine, Kahire'de amcasına vekalet etti. Mercidabık Savaşı'nda ölen Kansu Gavri'nin yerine Memlük sultanı olmuştur).*

1. “Āḫir baḳiyye-i süyūf olup ḳalan Çārkes ṭāyifesi Tumān Bay-nām çārkesi sulṭān naṣb idüp...”(s.19:25)

ṭūmār-ı naẕmı: *Şiir tomarı.*

1. “Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab‘ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi.” (s.40:9)

ṭūmār-ı żamīrden: *Gönül tomarı(Gönül sayfası).*

1. “...ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü’l-mahẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın ḫādimü’l-fuḳarā muḥibbü’ż-żu‘afā aḫḳar-ı rehī dervīş Sehī...” (s.5:31)

Ṭuna: *Tuna nehri.*

1. “Mevlidi Tuna yalısında olan Nigbolı-nām ḳal‘adur” (s.140:15)

tunca: *Tunca Nehri, Balkanlar’da, Bulgaristan ve Türkiye’de akan bir nehir.*

1. “Maḥrūsa-i Edirnede Deliklü Ḳaya-nām mevzi‘de bir ḳuyı ḳazup Tunca ṣuyından ol ḳuyıya ṣu getürüp dílāb ile ṣuyı çeküp...” (s.75:10)

ṭur-: *Bir durumun mevcut haliyle kalması.*

1. “Cihān ṭurduḳca sulṭān-ı cihān it” (s.11:3)
2. “Cihān ṭurduḳça sulṭān-ı cihān it” (s.9:3)
3. “Cihān ṭurdukça sulṭān-ı cihān it” (s.52:13)
4. “Ḫāki pāy-i yār içün ṭurmaz yeler bād-ı seḥer” (s.163:5)
5. “Gerekse ṭursun u gerek otursun” (s.89:11)

Ṭuraḳ: *XVI. yüzyıl şairi Sezayi'nin adıdır.*

1. “İsmi Ṭuraḳdur. Edirnelüdür.” (s.153:12)

Ṭurḫān Begoġlı ‘Ömer beg: *Fatih Sultan Mehmet devri komutanlarındandır.*

1. “Ṭurḫān Begoġlı ‘Ömer Beg oġlıdur.” (s.50:22)

ṭurna teli: *Turna kuşunun çok güzel olan ve yeniçeri zâbitlerinin, Rumeli sınırlarındaki akıncı gâzilerin serpuşlarına, miğferlerine süs olarak takılan uzun kuyruk tüyü.*

1. “Daḳınur başına bir dāne güzel ṭurna teli” (s.166:7)

ṭurra-i ‘anber-şikeni: *Çok güzel kokan saçlar.*

1. “Her dem ol sīm-tenüñ ṭurra-i ‘anber-şikeni” (s.63:17)

ṭurra-i miskīn: *Misk kokulu saç lülesi.*

1. “Şol ṭurra-i miskīn ki ruḫ-ı yāre ṭayandı” (s.129:18)

ṭuş ol-: *Yönelmek.*

1. "Ṣon nefes ṭuş ola şāyed gözüm ol bī-bedele" (s.44:11)

tūşe-i faḳr: *Yoksulluk azığı.*

1. "...ṣūret-i faḳr u fenāġalebe idüp ser ü pā-bürehne gedā dervīş olup künc-i faḳrda ḳanā'at iḫtiyār idüp tūşe-i faḳr..." (s.119:6)

tut-: *Demek, farzetmek, varsaymak.*

1. "Ṭutalum kim serverā sulṭān-ı 'ālemsin bu gün" (s.135:9)
2. "Ṭutalum cāmı dil añlar leb-i dil-ber yirine" (s.177:8)
3. "İrmez bisāṭ-ı ḳurba ṭutanlar vefā yolın" (s.61:4)

tut-: *Bir şeyin yapılmasını sağlamak, önünü açmak.*

1. "Dil-ber ṭutarsa 'āşıḳa n'ola cefā yolın" (s.61:3)

tut-: *Doldurmak, kaplamak, sarmak.*

1. "Ṭutdı māh-ı devletüm ġamdan ġamām" (s.77:23)
2. "Ṭutıpdur ḥükmi cümle şarḳ u ġarbı" (s.8:16)

tut-:*Yer etmek.*

1. "Nihādında 'ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü bīrūnı 'ışḳ ile memlū ve ma'ārifle ṭopṭolu olmışdı." (s.20:2)

tut-: *Elde bulundurmak, ele almak, kavrayarak eline almak.*

1. "Felek şaṭrancını ütdüñ sa'ādet mülkini ṭutduñ" (s.74:5)
2. "...merreten ba'de uḫrā Mışra gelüp ceng idüp anlar daḫı şınup Sulṭān Tumān Bay ṭutulup..." (s.19:27)
3. "Nāzdan şöyle ṭutdı yükini kim" (s.143:14)
4. "Oṭursa bezme cām-ı Cem ṭutar ol" (s.7:17)
5. "Lāle vü nergis ṭutar bezm-i çemende sāġarı" (s.181:9)
6. "Binerse rezm içün Rüstem ṭutar ol" (s.7:18)
7. "Töhmet idüben günāhın ṣoñra 'Ulvīden ṭutar" (s.85:4)
8. "Ṭutar ucdan uca dünyāyı bayraḳ" (s.7:26)

tut-: *Elindeki kuvvetlerle bir yeri hükmü altında bulundurmak, savunmak, müdâfaa etmek.*

1. "Müjgānı ṭutmış iki ṭaraf tīġ-i bī-niyām" (s.131:2)
2. "Ṭutupdur şi'ri cümle kā'inātı" (s.139:21)

ṭuta ḳapa getür-: *Zorla, isteği dışında bir yere götürmek.*

1. "Her biri ḳalḳup bunı adımın atmaġa mecāl ḳomayup ṭuta ḳapa meclise getürürler." (s.107:8)

ṭutdur-: *Yakalatmak.*

1. "Āgāhı yoġ iken İbrāhīm Paşa İstanbulda ṭutdurup siyāset itdürüp ṣalb eylediler." (s.165:14)
2. "...ol daḫı anda münhezim olup ḳaçarken ṭutılup başını pādişāh-ı 'ālem-penāh Sulṭān Selīm Şāh ḥażretlerinüñ ayaġı ṭopraġına getürdiler." (s.19:23)

ṭutuş: *Yanmak, ateş almak.*

1. "Bilmezem kanġısiyle ṭutuşayum" (s.54:21)
2. "Ṭutuşdum 'ışḳ ile bir nā-tüvānem" (s.39:15)

ṭuyuġ: *Divan şiirine Türklerin kazandırdığı nazım biçimidir.*

1. "Hengāme-i belāda şi'r-i Sehī ṭuyuġdur" (s.34:2)

tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgār: *Zaman hadiselerinin sert rüzgarı.*

1. "Ulvīnüñ yigitligi bahārı zamānı geçüp ḥayatı gülleri pejmürde ve şāḫsār-ı 'ömri tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgārdan āzürde olıbaşlayıcaḳ..." (s.88:18-19)

türāb: *Toprak, hâk.*

1. "...bārgāh-ı sipihr-menzilet türābına yüz sürüp du'ā-yı ḳıvām-ı salṭanat ve senā-yı niẕām-ı memleketlerin bi'l-'aşī ve'l-ibkār evrād u eẕkār idindüklerinde..." (s.67:18)
2. "Bir gün gele ki görmeye kimse türābumı" (s.14:16)

türbe: *Genellikle içinde büyük bir kimse gömülü olduğu, ziyâretgâh hâline getirilen mezar, ziyâret edilen mezar.*

1. "Mezārı İstanbulda kendü cāmi'inde olan türbededür." (s.27:23)
2. "Ve andan ġayrı Mışr üstine varup Dāvud peyġāmber 'aleyhi's-selām türbesi üstinde sulṭān-ı Mışr olan Ḳanṣav Ġavrī ile muḳābil olup..." (s.19:21)

Türk: *Türk.*

1. “Kim ola ḥüsnine meftūn ‘Acem ü Türk ü ‘Arab” (s.115:3)
2. “Dil keştīsine barça diyen Türke ne dirsin” (s.37:9)

türkī: *Türk'e ait.*

1. “Türkī kisvet ve yeñi ḫil‘at biçüp geyürdi.” (s.68:29)

türkī: *Türkçe.*

1. “Ve Tevārīḫ-ı Āl-i ‘Osmānı Türkī dilde inşā idüp yazup be-ġāyet güzel bī-mānend ü bī-bedel yazmışdur.” (s.57:19)
2. “Memālik-i Rūmda her ṭarafda ḥüsn-i ḫaṭṭı ile müte‘āref ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.100:26)
3. “Türkī dilde bu deñlü güzel yazmış kimesne var idüġi ma‘lūm degüldür.” (s.101:17)
4. “Pārisī ve Türkī eş‘ārı var” (s.49:10)
5. “Pārsī ve Türkī eş‘ārı vāfir ve naẓmı selīs her nev‘ şi‘re ḳādir.” (s.92:17)
6. “Egerçi ‘avāmü’n-nās anlara Türkī eş‘ār isnād iderler ammā anlar aṣlā Türkī şi‘r dimemişlerdür.” (s.20:12)
7. “Egerçi ‘avāmü’n-nās anlara Türkī eş‘ār isnād iderler ammā anlar aṣlā Türkī şi‘r dimemişlerdür.” (s.20:12)
8. “ ‘Arabī Parsī ve Türkī dilde sözleri ve ġarrā bī-bedel ġazeliyyātı var.” (s.84:6)
9. “...taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i ‘umūm idüp her fende māhir ve her ‘ilme ḳādir ‘Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.83:15)
10. “Türkī ġazeliyyātı ve müntehā ġarrā ebyātı bī-nihāyedür” (s.53:17)
11. “Ve bu birḳaç beyt Türkī dilinde didügi eş‘ārındandur
12. “ ‘Arabī ve Parsī ve Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.73:25)
13. “...iştiyāḳ ḫāmesi ile anuñ adına bir Türkī Firāḳ-nāme yazmış ḫalḳ içinde Firāḳ-nāme-i Ḫālīlī dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.83:1)
14. “Dīvānlarında bir Türkī sözleri yoḳ.” (s.20:14)
15. “Türkī eş‘ārı ziyāde ve kendüsi ṣāfī vü sāde-dil açuḳ meşreb ṣāḥib-dīvān kimesnedür.” (s.86:11)
16. “Ve kendüsi bu cem‘iyyetde bile bulunup eş‘ārı daḫı küllī Türkī olup ba‘żı yārān-ı ṣafā v ḫullān-ı vefā anı bu cümleden ayru olmaḳ münāsib

görmedükleri cihetden bu teẕkireye yazılup ẕikr olındı." (s.183:4)

17. "Ḫoş-ṭab' ġazeliyyātı güzel ve ebyātı bī-bedel naẕmı selīs ve edāsı nefīs 'Arabī ve Parsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.53:8).

4. "Ve bu Türkī beyt daḫı anuñ eş'ārındandur ki ẕikr olınur." (s.124:15)

18. " 'Ale'l-ḫuṣūṣ ḳaṣāyidinde ḥalāvet ü melāḥat ü metānet bir mertebededür ki Türkī dilde andan artuḳ olmaḳ yoḳ." (s.26:13)
19. "...ḳavā'it-i şi'ri ḫūb ve üslūb-ı bedī' ü beyānı merġūb iḥāṭa itmiş 'Arabī vü Pārsī vü Türkī eş'ārı var." (s.161:17)
20. "Memleket-i Rūmda Türkī ġazelde emsāl īrād itmegi evvel ol eylemişdür." (s.75:17)
21. " 'Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş'ārı var." (s.63:3)
22. " 'Arabī vü Parsī vü Türkī eş'ārı var." (s.104:23)
23. "Ḫoş-ṭab' ẕevi'l-iḳtidār Pārisī vü Türkī dilde eş'ār diyüpdür." (s.27:13)
24. "Olanca eş'ārı hem-vār Pārsī vü Türkī dilde eş'ār dimege ḳādir sözleri muḥkem ü üstüvār kimesnedür." (s.124:7)
25. "Türkī eş'arı var." (s.152:28)
26. "Pārsī ve Türkī dilde eş'ār diyüpdür." (s.93:7)
27. "...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā'-ı ṣanāyi' ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:9)
28. "Ḫamse-i Niẕāmīyi tercüme idüp bi't-tamām Türkīye döndürdi." (s.149:9)"Ve Ḫamse-i Niẕāmīyi Türkīye tercüme itmişdür." (s.50:3)
29. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Hātifī naẕm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür." (s.50:26)
30. "...Sulṭān Mīr Süleymān adına tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.71:2)
31. "Faḫr-ı Cürcānīnüñ Veys ü Rāmin adlu kitābını tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.66:19)
32. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş Ḫamse-i Niẕāmīyi bi't-tamām Türkīye tercüme itmişdür." (s.120:6)

türkmān: *Oğuz Türkleri'nin bir kolu ve bu koldan olan kimse.*

1. “Türkmāndur” (s.183:2)

türk-nijād: *Türk güzeli.*

1. “Bir Faḳīh avlamışam dir imiş ol türk-nijād” (s.84:17)

Tütünsüz Aḥmed Beg: *16. yüzyıl divan şairlerinden Rıdvan'ın lakabıdır.*

1. “Tütünsüz Aḥmed Beg dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.49:25)

U

‘ūd: Ağaç, odun; öd ağacı; Hint'ten gelen ve yakılınca güzel koku veren bir tür kıymetli ağaç.

1. “Yanarsa n‘ola ‘ūd gibi çoḳ nāra ṭayandı” (s.129:19)

‘uhdesinden gel-: Üstüne aldığı işi başarmak, becermek, üstesinden gelmek.

1. “...yarar maṣlaḥat-güẕār her ḫiẕmetüñ ‘uhdesinden gelürdi.” (s.51:20)

‘uḳde: Düğüm.

1. “Söz ‘uḳdelerinde girih-küşā-yı ḫurdedān ve düşvār-ı eş‘ār müşkilātında ḥallāl-ı cerb-zebān-ı yārān ki bu faḳīr ile hem-‘aṣr u hem-zebān olup...” (s.139:14)

‘ulemā vü fużalā: Alimler ve faziletliler.

1. “Altıncı ṭabaḳa bihiştinde cem‘iyyet idüp ẕikr olan ‘ulemā vü fużalā ve monlā-zādeler ki her biri zīver-i faźl ile müzeyyen ve...” (s.138:17)

‘ulemā: Alimler, bilginler.

1. “ ‘Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẕūrı ṣāḥib-faźl ‘azīz ‘ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş...” (s.61:13)
2. “...her gāh ülfeti vü müvāneseti ‘ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍísı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp güşe-i ‘uzletde ārām ve...” (s.108:16)
3. “...‘ilm ü ma‘rifet būsitānında ezhār-ı feżāyil-i reyāḥīn diren fużalā ve ‘ulemā ki el-‘ulemāü veresetü’l-enbiyā na‘tiyle rif‘at u rütbet bulup...” (s.52:19)
4. “Ehliyyet ile añılur ve ‘ulemā vü fużalā arasında faźīlet ile meẕkūr kimesnedür.” (s.133:6)
5. “Ṣuleḥāya vü ‘ulemāya ve sāyir fuḳarāya her zamānda ṣadāḳati vü iḥsānı bī-dirīġ idi.” (s.32:3)

‘ulemāi ümmetī ke’enbiyāi benī İsrā’il: Ümmetimin alimleri İsrail oğullarının peygamberleri gibidir.

1. “...anlaruñ ‘ülüvv-i şānı ve sümüvv-ı mekānı sāyir nāsdan refī‘ ü menī‘ olup ‘ulemāi ümmetī ke’enbiyāi benī İsrā’il vaṣfı ile ẕāt-ı şerīf ve...” (s.52:20-21)

‘ulemā-yı ‘iẕām: Büyük alimler.

1. “ ‘Ulemā-yı ‘iẕām ve fużalā-yi kirām ḥużūr-ı şerīflerinde bu fırḳa merġūb ve...” (s.4:10)

‘ulūfe: Eskiden askere ve benzerlerine belirli vakitlerde verilen maaş.

1. “Ḫaṭṭı sebebi ile merḥūm Sulṭān Bāyezīd ‘ulūfe itmişdi.” (s.100:29)
2. “...Medīne-i münevvere ve Ka‘be-i muṭahhara ehlinden ba‘żı şikāyetcileri gelüp ‘arż olındıḳda sa‘īd ü şehīd Sulṭān Bāyezīd incinüp ‘ulūfeden giderüp tīmār emreyledi.” (s.102:15)
3. “Yeñiçerinüñ küllī ‘ulūfesi teraḳḳī itmesine bā‘is ol olmışdur.” (s.23:16)
4. “Kendüsi yeñiçeri ‘ulūfesine mutaṣarrıf iken ferāġat eyleyüp ‘ilme şurū‘ idüp taṣavvufa meyl eyledi” (s.171:13)
5. “Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i devletde ḫiẕmet eyleyüp ‘ulūfeye mutaṣarrıf idi.” (s.129:16)

‘ulūm -ı ẓāhiresa‘y id: Zahiri ilimler. Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey) üzerine düşünme.

1. ” ‘Ulūm -ı ẓāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:10-11)

‘ulūm tertīb üzre gör-: Belli bir sıra ile eğitim almak.

1. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl ü kāmil şi’r ü inşāda çoḳ mahāreti ve ziyāde mümāreseti var.” (s.27:10)
2. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş kāmil ẕū-fünūn fāżıl egerçi zenāne-reng lākin yek-dest ü hem-rengdür.” (s.107:21)

‘ulūm: ilimler, bilimler.

1. “...yıllarla ‘ulūma sa‘y idüp müntehā dirilen kimesneler ‘ulūm-ı ‘Arabiy-ye ve fünūn-ı mübāḥeseden anuñla tekellüm itmekde ‘āciz ü ḳāṣırdur.” (s.168:5)
2. “ ‘Ulūmdan çendān behremend ve fenn-i ma‘ānī vü bedī‘ ḳısmından ol deñlü sūdmend degül...” (s.88:4)
3. “ ‘Acemde şuġl idüp ‘ulūmı anda taḥṣīl ü tekmīl eyledi.” (s.38:10)
4. “ ‘Ulūmı tertīb ve her fenni terġīb ile görmiş fāżıl u kāmil suḫan-āferīn muṣāḥabeti leẕīẕ ve kelimātı tatlu bārik-fehm ḫurde-bīn kimesnedür.”(s.108:11)

‘ulūm-ı ‘arabiyye: Arapça.

1. "...yıllarla ‘ulūma sa‘y idüp müntehā dirilen kimesneler ‘ulūm-ı ‘Arabiy-ye ve fünūn-ı mübāḥeseden anuñla tekellüm itmekde ‘āciz ü ḳāṣırdur." (s.168:5-6)
2. "Şeyḫ Rūşenī ‘ulūm-ı ‘Arabiyyeyi bi’t-tamām tertīb üzre görüp eş‘ārı meşhūr-ı ‘ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve..." (s.82:10)

‘ulūmı aṣāletle gör-: İlimlerin aslına sadık kalarak eğitimini almak.

1. " ‘Ulūmı aṣāletle görmiş ehl-i ‘ilmdür." (s.133:5)

‘ulūm-ı mübāḥase: Münazara ilmi.

1. "Anuñ ibrāmı vü iḳdāmı ile Mevlānā Aḥmedī şuġlden ferāġat ve ‘ulūm-ı mübāḥaseden berā‘at gösterüp ṭarīḳden çıḳup şi‘re heves idüp buḥūr-ı naẕma dest-res buldı." (s.71:8)

‘ulūm-ı müktesebe: Kazanılmış, öğrenilmiş ilim.

1. "...‘ulūm-ı müktesebeden ‘ārī vü fünūn-ı ma‘ārif-i eş‘ārdan beri bir kimesne idi." (s.88:5)
2. "Egerçi ‘ulūm-ı müktesebeden çendān behre-mend ü ziyāde sūd-mend degül..." (s.183:8)

‘ulūm-ı mütedāvil: (Zamanında) geçerli olan ilimler.

1. " ‘Ulūm-ı mütedāvileden çendān behremend ve fünūn-ı mütekāsireden sūzmend degül." (s.158:13)
2. " ‘Ulūm-ı mütedāvileye tetebbu‘ idüp görmiş idi. Karaferyede müderris iken fevt oldı." (s.140:16)

‘ulūm-ı mütedāvileye tetebbu‘ idüp gör-: (Zamanında) geçerli olan ilimler üzerine eğitim almak.

1. " ‘Ulūm-ı mütedāvileye meşġūl iken şi‘re heves itdi." (s.175:17)

‘ulūmı tertīb üzerine gör-: Belli bir sıra ile eğitim almak.

1. " ‘Ulūmı tetebbu‘ idüp tertīb ile görmişdür." (s.147:9)
2. "Ḫaylī ḳābil nāzük ehl-i dil ‘ulūmı tertīb üzerine görmiş fāżıl yigitdür." (s.163:16-17)
3. "Tertīb üzre ‘ulūmı görmiş fāżıl u kāmil taṣavvufa māyil kimesnedür." (s.72:10)
4. " ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil ḫoş-ṭab‘ ḳāḍí olmış kişidür." (s.162:19-20)
5. " ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş ‘ilm-i edvārda ser-āmed ve fenn-i şi‘rde bī-

mānend niçe ma‘ārife mālik ḫatun idi.” (s.159:11)

6. “‘Ulūmı tertīb üzre görmişdür.” (s.155:5-6)
7. ” ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş tefsīre ḳādir ve her ‘ilmde cevāba ḥāżır gemicilik ‘ilminde üstād-ı kāmil ve...” (s.91:17)
8. “Kendü terbiyeti ile ḥāṣıl olmış ve ‘ulūmı tertīb üzre taḥṣīli vech-i ekmel birle tekmīl itmişdür.” (s.33:12)
9. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmişdür.” (s.149:8)
10. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmişdür.” (s.146:16)
11. “Medārisde şuġl idüp ‘ulūmı tertīb üzre görmişdür.” (s.103:14)
12. “Ulūmı tertīb üzre görmiş dānişmend ve her fende sūdmend. Cārīḥāfıẕ-ı kelāmu’llāh kimesnedür.” (s.137:4-5)

‘ulūm-ı ẕāhir: Bâtın ilmi olarak kabul edilen tasavvuf dışındaki din ve dünya ilimleri.

1. “ ‘Ulūm-ı ẕāhire kūşiş itmişdür.” (s.161:27)
2. “ ‘Ulūm-ı ẕāhire maşġūl ehliyyet ü ḳābiliyyet ile mevālī-i ‘iẕām ḥużūrlarında maḳbūldür.” (s.168:2)
3. “ ‘Ulūm-ı ẕāhire meşġūl iken ferāġat eyledi.” (s.137:4-5)
4. “ ‘Ulūm-ı ẕāhi-reye meşġūl ṭabi‘at-ı şi‘riyyesi var.” (s.178:12)

‘ulūm-ı ẕāhirī: Okuma ve öğrenme ile kazanılan akli ve nakli ilimler.

1. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirī taḥṣīline iştiġāl gösterüp çoḳ ma‘ārife ḳādir ṣāḥib-kemāl ve fenn-i şi‘ri ġāyet ḥūb ṭarīḳ-i ma‘ānīsi nihāyet-i mertebede merġūb iḥāṭa itmiş...” (s.84:21)
2. “ ‘Ulūm-ı ẕāhirīde cidd ü cehd-i bī-ḥadd ü vāfir ve sa‘y-ı medīd-i bī-‘add ü mütevātir idüp kendüsi belīġ ü faṣīḥ ve...” (s.80:11)

‘Ulūmī: XVI. yüzyıl şairlerindendir. İstanbulludur. “Kuloğullarından”, yani babası gibi yeniçeri olan Ulûmî’nin şuarâ tezkirelerinde bazı ilimleri tahsil ettiği kayıtlıdır, ancak ne tahsil ettiği, ne kadar okuduğu belirtilmemiştir.

1. “ ‘Ulūmī” (s.173:8)

‘Ulvī: Ulvî Şah Ali, Bursalı olup Sultan II. Murat döneminde şöhret kazanmış ve ihtiyarlığı zamanında Fatih Sultan Mehmet devrinde de yetişmiştir.

1. “Töhmet idüben günāhın ṣoñra ‘Ulvīden ṭutar” (s.85:4)

‘ummān eyle-: Denize döndürmek.

1. “Dem mi vardur gözlerüm yaşını ‘ummān eylemez” (s.147:11)

‘unnāb-ı la‘l: Kırmızı dudak.

1. “Gitmesin ‘unnāb-ı la‘lüñ fikri bir dem dīdeden” (s.46:3)

‘unvān: Derece, mertebe, rütbe.

1. “Verâsetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu muḥtaṣara pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕillu’llāh-ı zamān nāmı kirāmları ile ‘unvān yazıldı” (s.13:4)

‘urūc: Çıkma, dışarıda kalma.

1. “Ehl-i dil ḳaldılar ‘urūcında” (s.80:6)

‘uryān ol-: soyunmak; dünya bağlarını kesmek.

1. “Tāc u ḳabāyı terk idüp ‘uryān olayın bir zamān” (s.23:11)

‘uşşāḳ -ı pür-eşvāḳ: Çok istekli aşıklar.

1. “...ṣāḥib-‘ayār gevher -senc ve eş‘ar-ı naẓmı mīzānda vezān nāḳıdān-sipenc olan ‘uşşāḳ -ı pür-eşvāḳ belā-zedeler ki...” (s.186:2)

‘uşşāḳ: Aşıklar.

1. “irmeyem şol cem‘e kim ‘uşşāḳ mestān olmaya” (s.148:12)
2. “Niçe bir ṭa‘n eylemek ‘uşşāḳa inṣāf eylesin” (s.125:2)
3. “Şübhesüz ḳalbini ‘uşşāḳuñ münevver eyleye” (s.158:10)
4. “Gerçi ‘uşşāḳuñ olur derd-i nihān eglencesi” (s.46:1)

‘uşşāḳ-ı pür-eşvāḳ: Çok şiddetli aşıklar.

1. “...‘uşşāḳ-ı pür-eşvāḳ na‘ralarından ṭaḳ-ı revāḳ-āfāḳ zemzeme-i enīn ile māl-ā-māl ve...” (s.95:19)

‘uyūb: Ayıplar, kusurlar.

1. “Ṣarrāfān-ı ma‘ādin-i iẕcād u ibdā’ ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā‘ ḥużūr-ı mevfūrü’l-ḥubūrlarından müterecci‘ ve mütevaḳḳi‘ oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i‘tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma‘ḳūl çekmeyüp mehmā emken ‘uyūbın ẕeyl-i şefā‘atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın ‘ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẕūr buyurula.” (s.10:8)

uc: Bir şeyin baş veya son noktası.

1. “Ki dönem ben daḫı bir ucında” (s.80:4)
2. “Ḳanumı revān eylemege tīrüñ ucından” (s.140:11)
3. “Bīmār idi dil zülfüñ ucından ser-i zülfüñ” (s.129:20)

4. “Nāzüklik ile ol beze iki elinüñ iki barmaġı ucıyla alup ve...” (s.55:17)

ucdan uca: Bir baştan bir başa.

1. “Ṭutar ucdan uca dünyāyı bayraḳ” (s7:26)
2. “Ḳamu ucdan uca serv-i revāndur” (s.74:21)

ucından: Sebebinden, yüzünden.

1. “Ḫattā Tevārīḫ-i Āli ‘Osmānı tedvīn ve yazup tezyīn iden Yazıcı Ṭursuna bir beyt diyüp ol beyt ucından ‘adāvet idüp ḳatl itdürdi dirler.” (s.89:8)

uç-: Süratle gitmek.

1. “Uçmasın yañlış ḫaberler ol hümānuñ üstine” (s.140:20)

uġra-: (Kötü bir durum) Başına gelmek, (hoş olmayan bir şeye) dûçar olmak, mâruz kalmak.

1. “Bir benüm gibi belā-keş uġrar ise vāy aña” (s.153:7)

uġra-: ziyaret etmek.

1. “Düşerse yolı uġrasun bu cāy-ı miḥnet-ābāda” (s.182:4)
2. “Derdüñ ile öldügümde sinüme uġrayıcaḳ” (s.35:13)
3. “Kārbān-ı būy-ı zülf-i yāre uġrayım diyü” (s.92:4)

uġurla-: Çalmak.

1. “Lāle ḫaddüñden meger gül reng ü bū uġurladı” (s.28:12)
2. “Çīn-i zülfüñden benefşe reng ü bū uġurladı” (s.90:10)

Uġurluoġlı Meḥemmed Emīr-zā: Uzun Hasan'ın oğlu olan Uğurlu Muhammed'in oğludur.

1. “Uġurluoġlı Meḥemmed Emīr-zānuñ ḫiẓmetinde olurdı.” (s.152:21)

Uġurluoġlı: Uzun Hasan'ın oğlu olan Uğurlu Muhammed'in oğludur.

1. “Uġurluoġlı ‘Aceme varup pādişāh olduḳda merḥūm Sulṭān Bāyezīde elçilik ṭarīḳı ile gönderdi.” (s.152:22)
2. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:24)

ulaş-: Erişmek, yaklaşmak.

1. “Envāra ulaş şem‘i görüp nārı n’idersin” (s.136:7)
2. “Ḫaylī ulaşmaġa dırnaḳ çalar” (s.97:23)

ulu ulu: Büyük yüce.

1. “Her birine ulu ulu dirlikler eyleyüp her gāh ḥużūr-ı şeri̱fine getürdüp müşā‘are itdürürdi.” (s.15:13)
2. “Ve her medrese ẕahrında birer tetimme vaż’ idüp ve içine ulu ulu monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi.” (s.15:4)

ulu: Büyük, yüce kişi.

1. “Ger ḳabūl ide anı bir ulu devlet bilelüm” (s.79:12)
2. “...ve ‘ömri eşcārı şükūfeleri ol ulu dergāhuñ mülāzemeti nesīmi ile açılup güşāde vü ḫandān olmışdur” (s.188:7)
3. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde aġır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:21)
4. “Anuñ gibi bir ulu padişahı” (s.187:10)
5. “Ulularuñ ayaġı tozı ḫāk-i kemterüz” (s.184:10)
6. “Güşāde-dil hezel-güy ṭabī‘atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve devletlüler ḫiẕmetine müdāvemet iderdi.” (s.109:26)

ululan-: büyüklenmek, kendini üstün görmek, büyüklük taslamak.

1. “Ululanup dil-bere iñende paşalanmasın” (s.64:12)

Ulvī: (ö.1585) 15.yüzyıl şairlerindendir.

1. “Ulvīnüñ yigitligi bahārı zamānı geçüp ḥayatı gülleri pejmürde ve şāḫsār-ı ‘ömri tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgārdan āzürde olıbaşlayıcaḳ...” (s.88:18)

um-: istemek, beklemek, ümit etmek.

1. “Āsitānuñda umar dil ülfet-i ḥubbü’l-vaṭan” (s.46:9)
2. “Rāḥat umduḳça gördi zaḥmetler” (s.70:8)
3. “Boynuz umdum ḳulaḳdan ayrıldum” (s.70:17)
4. “Umarın ḥaşre-dek ola bāḳī” (s.188:23)
5. “Umaruz ide ‘aṭā fāris-i meydān-ı kerem” (s.96:4)
6. “Umaruz eylemeye şāh Necātī ḳulına” (s.96:6)

umāc-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet it-: Pişmanlık taşının her tanesine hedef olmak.

1. Pes bu taḳdi̱rce bu faḳi̱r ü ḥaḳi̱r daḫı kendüyi hedef-i ti̱r-i melāmet ve

umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ‘āṭıfet ve nevi̯d-i raḥmet irişüp bu cem‘iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı peri̯şāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı di̯ndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola(s.6:8)

umūr-di̯de: Tecrübeli, güngörmüş.

1. “...anlar dār-ı fenā-yı ġurūrdan dār-ı beḳā-yı sürūra rıḥlet idüp tevātür ile sāl-ḫurde ve umūr-di̯de kimesnelerden her birinüñ evṣāfı ve...” (s.9:8)

umūr-ı ḫi̯zmet-i pādişāh -iḫtişāṣ: Padişahın hizmetini yapmak.

1. “Vezāret meşġalesi arasında muṣliḥ-i ‘avām u ḫavāṣṣ ve umūr-ı ḫi̯zmet-i pādişāh -iḫtişāṣ içinde olurken kendü zamānında vāḳi‘ olan...” (s.4:35)

umūr-ı memleket: Memleket işleri.

1. “Şöyle ki meşġale-i pādişāhī sevdāsında olmayup meṣāliḥ-i ‘avām u ḫavāṣṣ ve umūr-ı memleket ġavġāsına iḫtişāṣ göstermeyüp...” (s.20:7-8)

umūr-ı meṣāliḥ-i eyyām: Günlük işler.

1. “Ve güne-i gül-i ruḫsār umūr-ı meṣāliḥ-i eyyām görmekden ve çehre-i lāle-‘i̯zār ḫıdemāt-ı ‘avām u ḫavāṣṣ itmekden...” (s.188:7)

unud: (Bildiği, öğrendiği bir şey) Aklında kalmamak, irâdesi dışında hatırından çıkmak.

1. “...bu ‘azi̯zlerüñ nāmı maḥv olup bi’l-külliye unudılmasun diyü żarūri̯ ‘acz u ḳuṣūr ile ḳurāże-i ḳi̯l u ḳāl pūte-i bāl-maḳāl-i beyānda sızup ḳāl...”(s.5:26)

unudılmış ḳal-: Artık düşünülmez, hatırlanmaz olmak, akıldan çıkarılmak.

1. “Ve kendüsi ḥicāb perdesi altında unudılmış ḳalmış sünnetsüzlik ile mu‘tād olmış.” (s.114:18)

unutdur-: Unutmasına yol açmak veya unutmasını sağlamak.

1. “Unutdurur sözi āb-ı ḥayātı” (s.187:4)

ur-: (Elini veya elindeki bir şeyi bir yere) Hızla indirmek, hızla çarpmak.

1. “ ‘Aceb urdı götürdi ibni Ḥammāl” (s.158:27)

2. “İstanbūlda mülazım iken gice ile olduġı odada yatduġı yirde urup ḳatl itdiler.” (s.137:9)
3. “...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba‘żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler.” (s.119:8)

urġan: İp.

1. “Urġanı daḳup anda hemān anı aṣaydı” (s.37:10)
2. “Şol batan barçaya daḳılan yoġun urġanlara” (s.37:6)

Urla-nām: Türkiye'nin İzmir ilinin bir ilçesi.

1. “Urla-nām ḳaṣabadandur.” (s.115:9)

uşan-: Bıkmak.

1. “Mümteni‘dür ki uṣanam senden”(s.60:3)
2. “N’ola uṣanmasa derd ü ġamına cān anuñ” (s.174:1)

uşlu: Akıllı.

1. “Eger uṣlu iseñ ‘ālemde deli ol be deli” (s.166:5)

ussiyet: Tesis edilmiş.

1. “Ussiyet bi'l-vusuki tesisa” (s.62:18)

Usta Şems: Nahifi'nin halk arasında bilinen adı.

1. “ ‘İlm-i edvārda gūyende Usta Şems ile hem-dem ve sāz fenninde ‘Alī Pürtükle maḥrem olup ḳopuz-nevāzlıḳda bir mertebede mahāret ve...” (s.125:7)

uş: Bu, işte bu.

1. “Yatur uş miḥnet ü belāda daḫı” (s.70:5)
2. “Ġonca dil-teng oluban çāk ider uş pīreheni” (s.115:15)
3. “Uş ḥelāl olsun ḥarāmī gözine ḳanum meded” (s.35:16)

uyandur-: Yakmak, fitili tutuşturmak.

1. “Sīnede mihrüñ çerāġını uyandurdum yine” (s.137:12)

uydur-: Uymasını sağlamak, uygun düşürmek, ayarlayıp denk getirmek.

1. “Paşalar maḥbūblar uyduralar.” (s.128:27)

uyḳu: Dış uyaranlara karşı bilincin tümden ya da bir bölümünün yittiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı doğal dinlenme durumu.

1. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i

çerāġdan āteş irüp ten cübbesin
odlara ve...” (s.107:10)

uyu-: gaflet içinde olmak, bilmemek.

1. “İşitmez āh u nāleñi iy dil o yār uyur” (s.185:2)

uz: Uzak.

1. “Pek çekene uz atana āferīn” (s.97:25)

uza-: Bir şeyi büyütmek, ilerletmek.

1. “Ṣaçların uzatdı sünbüller de cāmīler gibi” (s.92:9)

uzan-: Uzanmak; bir şeye erişmek için vücudunu o şeye doğru yöneltmek.

1. “Öpüp lebüñi zülfüñe el urup uzandı” (s.80:24)

Ü

‘ülemā: *Alimler, bilginler.*

1. “Ṣāliḥ ü mütedeyyin muḥibb-i ṣuleḥā vü ‘ülemā şi‘r ü inşāya ve ehl-i ma‘rifete māyil ‘adāletde ve seḫāvetde ‘adi̯mü’l-miŝl ṣāḥib-ḫayr pādişāh idi.” (s.17:2)

‘ülüvv-i şān: *Şanın yüceliği.*

1. “...anlaruñ ‘ülüvv-i şānı ve sümüvv-ı mekānı sāyir nāsdan refī‘ ü menī‘ olup ‘ulemāi ümmetī ke’enbiyāi benī İsrā’il vaṣfı ile z̤āt-ı şerīf ve...” (s.52:19)

üç yüz yigirmi dört biñ:*Üç yüz yirmi dört bin sayısı.*

1. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş” (s.15:21)

üftāde:*Düşkün.*

1. “Ya ben bīçāre vü üftādede ṣabr u ḳarār olsa” (s.155:3)

ülfet: *Dost.*

1. “Nihādında ‘ışḳ u maḥabbet muvāneset ü ülfet ṭutup derūnı vü bīrūnı ‘ışḳ ile memlū ve ma‘ārifle ṭopṭolu olmışdı.” (s.20:2)
2. “...her gāh ülfeti vü müvāneseti ‘ulemā ve fużalā ile olup Ġalaṭa ḳāḍísı iken ferāġat iḫtiyār eyleyüp gūşe-i ‘uzletde ārām ve...” (s.108:16)

ülfet-i ḥubbü’l-vaṭan: *Vatan sevgisinin dostluğu, muhabbeti.*

1. “Āsitānuñda umar dil ülfet-i ḥubbü’l-vaṭan” (s.46:9)

ümerā: *Ar. Emir'ler, beyler, reisler.*

1. “Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup...” (s.87:7)
2. “Güşāde-dil hezel-güy ṭabī‘atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve devletlüler ḫi̯zmetine müdāvemet iderdi.” (s.109:26)
3. “Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde

düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve…” (s.108:15)

ümerā-i ẕevi’l-iḥtirām: *Saygı değer kimseler.*

1. “Üçüncü ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan vüzerā-yı ‘iẕām ve ümerā-i ẕevi’l-iḥtirām ki ḥilye-i feżāyil ve zīver-i ḫaṣāyil ile muḥallā vü müzekkādur…” (s.24:7)

ümerā-yı kirām: *Değerli beyler.*

1. “Üçünci ṭabaḳada derc olup yād olan vüzerā-yı ‘iẕām ve ümerā-yı kirām ki selāṭin-i māżīye ḥużūr-ı şerīflerinde ve…” (s.52:3)

ümiḏ: *Beklenti, ümit.*

1. ” ‘Ulūm -ı ẕāhire sa‘y idüp meşġūl iken Emīr Buḫārī ḥażretlerine muḥibb olup naḳş-bendī sülūkine sālik ‘ilm-i ledün memālikine mālik olmaḳ ümīdine taṣavvufa meyl eyledi.” (s.66:13)
2. “Günāhı ‘afv olmaḳ ümmīdine dimişdür ki ẕikr olınur.” (s.120:1)

ümīd-i ḫānümān: *Ev, yuva sahibi olma ümidi.*

1. “Çün ġarībüñdür ümīd-i ḫānümān eglencesi” (s.46:10)

Ümm-i Veledoġlı: *Şair Abdülaziz'in (ö.1543-45) babasıdır.*

1. “Ümm-i Veledoġlınuñ oġlıdur” (s.62:7)

Üsküb: *Üsküp şehri.*

1. “Üsküb şehrindendür.” (s.133:16)
2. “Üsküb şehrindendür.” (s.127:11)
3. “Yigitligi zamānında faḫrü’n-neccār Dülger-zāde Ḥʸāce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi ile münāsebet ü muṣāḥabet idüp ma‘iyyet ile Üsküb diyārına gitmişler idi.” (s.104:25-26)
4. . “Bu ġazeli diyeni buluñ diyü emr idüp cüst ü cū itdüklerinde Üsküb’de bulunup pādişāha ‘arż olındıḳda…” (s.105:1)
5. “…erkān-ı sa‘ādet Üskübe fermān-ı hümāyuñ ile gönderdükleri ḳula baña manṣıb gerekmez diyüp…” (s.105:4)

Üsküblü: *Memleketi (Rumeli'de bir yerleşim olan) Üsküp olan kişi.*

1. “Üsküblüdür.” (s.136:17)
2. “Üsküplidür” (s.61:24)
3. “Üsküplüdür.” (s.176:9)
4. “Üsküplüdür.” (s.146:17)

Üsküdar-nām: *Üsküdar isimli.*

1. "Anaṭolı cāñibinde İstanbul muḳābelesinde vāḳi' olan Üsküdar-nām ḳaṣabadandur." (s.181:2-3)

Üsküp: *Balkanlar'da bir şehir. Üsküp şehri.*

1. "Üsküp şehrindendür." (s.147:8)
2. "Üsküp şehrindendür."(s.153:20)

üslūb: *Dil ve anlatım, tarz, biçem.*

1. "Bu üslūb üzerine ki ẕikr olınur." (s.53:9)
2. "Ṭarīḳ-i şi'rde başḳa ṭarz-ı ḫāṣṣı ve bu üslūba kendinüñ iḫtiṣāṣı var." (s.108:19)
3. "Vilāyet-i Rūmda degül belki 'Arabda ve 'Acemde ve Pehlevī dilde bu üslūba şi'r dimiş kimesne yok Ṭārīḳında ferīdü'd-dehr ve mümtāzü'l-'aṣrdur." (s.108:21)
4. "...bu 'azīzlerüñ cem'i tertībi ve bu muḥadderenüñ üslūbı yazılup terġībi müyesser oldı..." (s.188:13)
5. "Naẓmı selīs ve üslūbı nefīs kitābdur." (s.9:9)
6. "Fenn-i bedī' ü beyān ve ma'ānī üslūbın iḥāṭa itmiş suḫandān monlā kimesne idi." (s.114:15)
7. "Meḳādir-i nāssı ve aḥvāl-i 'āmm u ḫāṣṣı fehm itmekde ve vezāret üslūbın bilmekde bu deñlü vezīr gelmemişdür dirler." (s.33:15)
8. "Mesnevī üslūbına kūşiş itmiş ṭarz-ı mesnevīde onbeş biñ beyt miḳdārı naẓmı var." (s.163:17)
9. "Hemān-dem Rūmi üslūbına ḳoydı" (s.68:33)
10. "Ve reddü'l-'acz 'ale'ṣ-ṣadr ḳısmından daḫı bu bir iki beyt mev'ize üslūbında anuñdur ki ẕikr olınur." (s.150:14)
11. "Ḫusrev ü Şīrīn üslūbında Gül ü Ḫusrev adlu bir kitābı var." (s.140:22)
12. "...iḫtirām birle yapışup ol bezi getürüp i'zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor." (s.55:18)
13. "Çoḳ eş'arı ve mev'iẓe üslūbında vāfir ḳaṣīdeleri var." (s.72:11)
14. "...elfiyye ve şelfiyye üslūbında Dāfi'ü'l-ġumūm Rāfi'ü'l-hümūm adlu bir kitāb te'līf itdi." (s.109:14)
15. "Ve mev'iẓe üslūbında bir tercī' ḳaṣīdesi daḫı var." (s.82:15)
16. "Ve bu birkaç beyt Sulṭān Bāyezīd vaṣfında mev'iẓe üslūbında didügi ḳaṣīdedendür ki taḥrīr olup taḳrīr olındı." (s.64:23)

17. "Tecnīsāt-ı Kātibī üslūbında niçe tecnīs bulup cem‘ idüp naẕma getürüp kitāb itdi." (s.146:18)
18. "Ve Kemāl Re'īs deryā yüzinde itdügi ġazāları naẕm idüp on biñ beyt miḳdārı mesnevī üslūbında yazup kitāb itmişdür." (s.91:26)
19. "Ve eş‘ārı Mīr Nevāyī üslūbında Çaġatay dilincedür." (s.168:8)
20. "...gāh inşā vü gāh naẕm üslūbında ẕemme mensūb ebyāt didürdür imiş." (s.89:7)
21. "Ve Enīsü'l-'uşşāḳ üslūbunda Heves-nāme adlı bir kitāb yazup telīf ve anda niçe bāb taṣnīf idüp..." (s.56:22)
22. "...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev‘ 'ilme ḳādir ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ ü pür-idrāk yigitdür." (s.153:25)

üslūb-ı bedī‘ ü beyān: *Bedi ve beyanı ifade yolu.*

1. "...ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı bedī‘ ü beyānı merġūb iḥāṭa itmiş 'Arabī vü Pārsī vü Türkī eş‘ārı var." (s.161:15-16)

üslūb-ı ġazel: *Gazel tarzı.*

1. "Eş‘ārı ḫoş-āyende ve ġazeliyyātı pesendīde üslūb-ı ġazelde māhir ve ṣanāyi‘-i şi‘re ḳādir kimesnedür." (s.79:17)
2. "Vādi-i a‘lāda cevlān ider bülend-pervāz ve üslūb-ı ġazelde mümtāz" (s.16:7)

üslūb-ı güftār: *Anlatım üslubu, tarzı.*

1. "Ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāẕı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ārı ḫūb ve üslūb-ı güftārı merġūb tetebbu‘ itmiş sözi puḫte vü kelimātı pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur." (s.116:10)

üslūb-ı ḫayāl: *Hayal unsurları, üslubu.*

1. "Eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve üslūb-ı ḫayāle iḫtişāṣ gösterüp ḫayāl-engīz ġarrā ve bī-bedel ra‘nā ġazeliyyātı var." (s.116:22)

üslūb-ı inşā: *İnşa üslubu.*

1. "Üslūb-ı inşāya ve kavā‘it-i mükātebāta çok mümāreset itmiş ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve kendüsi bī-pervāāzāde-dil eş‘ārı çoḳ 'ale'l-fevr dimekde naẕīri yoḳ ve..." (s.135:16)

2. “Ve kitābete şürū‘ iden mübtedīlere ta‘līm idüp üslūb-ı inşāyı andan gösterürler.” (s.73:24)
3. “...fāżıl u kāmil kimesne olup Vilāyet-i Rūma üslūb-ı inşāyı aḥkām u mükātebātı evvel ol getürmişdür.(s.28:21)

üslūb-ı leṭāyif: *Güzel üslup.*

1. “...ehl-i ẕekāvet üslūb-ı leṭāyifde bī-mānend kimesnedür.” (s.128:19)

üslūb-ı ma‘ānī: *Şiir üslubu.*

1. “...kendü zamānında olan cümle-i şu‘arādan fenn-i şi‘rde bī-mānend ve üslūb-ı ma‘ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü’d-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi‘rde üstādı vü pīşvāsıdur.” (s.80:18)

üslūb-ı ma‘ānī-i eş‘ār: *Şiir üslubu.*

1. “Tāḥṣil-i faźl u kemāl ve kesb-i ma‘rifet-i ḳīl u ḳāl eyleyüp üslūb-ı ma‘ānī-i eş‘ār ve ṭarīḳa-i vādī-i güftārda mümāreset ü ḳudret bulmış kimesnedür” (s.89:21)

üslūb-ı mu‘ammā: *Muamma üslubu. (Muamma Divan Edebiyatı'nda bir nazım şeklidir.)*

1. “Şi‘r ü inşāya ve üslūb-ı mu‘ammāya mütetebbi‘dür” (s.41:13)

üslūb-ı naẓm: *Nazm uslübu, şiir tarzı.*

1. “ ‘Ulūmı tertīb ile görmiş ehl-i ḥużūr ṣanāyi‘-i şi‘rde māhir ve üslūb-ı naẓma ḳādir ḳāḍí olmış kişidür Ḫusrev ü Şīrīn naẓmı ṭarzında ḫaylī mesnevī dimişdür.” (s.111:13)
2. “ ‘Ālim ü fāżıl şā‘ir ü kāmil üslūb-ı naẓmda mümtāz ve vādī-i suḫanda nükte-perdāz ṭarīḳa-i eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve...” (s.98:5)

üslūb-ı naẓm-ı ġazel: *Gazel şiiri üslubu.*

1. “Üslūb-ı naẓm-ı ġazelde müsellem ve ḳā‘ide-i eş‘ārda müstaḥkem faṣīḥ u belīġ kimesne olup tetebbu‘-ı ḳaṣāyid ü ġazeliyyāt ve mümāreset-i münşe’āt u mükātebāt itmişdür.” (s.76:16-17)

üslūb-ı naẓm-ı menī‘: *Çetin şiir üslubu, tarzı.*

1. “Fenn-i ma‘ānī vü beyān-ı bedī‘ ve üslūb-ı naẓm-ı menī‘ bābında māhir ve her fenne ḳādir kimesnedür.” (s.112:14-15)

üslūb-ı naẓm: *Nazım uslübu, şiir tarzı.*

1. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve üslūb-ı naẕmı ġayetde beş pāre kitāb mesnevīsi var.” (s.102:26)
2. “Ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür.” (s.31:14)
3. “Elfāẕı güzel ve ġazeliyyātı bī-bedel faṣīḥ fāżıl ve belīġ kāmil ḳā‘ide-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı naẕmı merġūb bilür kişi idi.” (s.99:26)
4. “Her gāh pādişāhuñ mülāzemeti ile müşerref olup muṣāḥib düşmiş fāżıl ḳavā‘it-i eş‘ārı güzel żabṭ itmiş ṭarz-ı ġaze-li ḫūb ve üslūb-ı naẕmı maḥbūb bilürdi.” (s.86:20)

üslūb-ı şi‘r: *Şiir üslubu.*

1. “Fażl u kemāl ile ārāste ve ma‘ārif ü feżāyil ile pīrāste üslūb-ı şi‘r ü fenn-i ma‘ānī vü bedī‘ ü beyānı bilmekde...” (s.63:21)
2. “ ‘İlm-i remlde meşhūr ve üslūb-ı şi‘rde ma‘mūr ṭarz-ı ġazelde merġūb ḳā‘ide-i naẕmı ḫūb bilür muṣāḥabeti laṭīf bī-mānend ve...” (s.79:26)
3. “Çoḳ ma‘ārife ḳadir ve üslūb-ı şi‘rde māhir kāmil ü ‘āḳil kişi idi.” (s.50:2)
4. “Ġazeliyyātı ġarrā ve ebyātı müstesnā naẕm u inşāya ḳādir ve üslūb-ı şi‘rde māhirdür.” (s.51:1)
5. “Ḫoş -ṭāb‘ dervīş-nihād ve üslūb-ı şi‘rde kāmil üstād kimesne idi.” (s.135:5)
6. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve memālik-i naẕm aña mesālik olup üslūb-ı şi‘ri ve ḳā‘ide-i naẕmı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve...” (s.118:9)

üst: *Bir şeyin dış kısmı, yüzeyi, üzeri.*

1. “Güveler yimiş delik deşik eylemiş üsti ḳapḳara toz olmış yatur.” (s.55:16)
2. “Āteşi baḥr üstide sūzend itip” (s.169:8)
3. “İp üstinde zencīrle oynamaġı ibtida ol göstermişdür.” (s.157:8)
4. “Kirpügi üstinde ḳaşı bir kemān-keşdür kim ol” (s.106:1)
5. “...iḥtirām birle yapışup ol bezi getürüp i‘zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor.” (s.55:19)
6. “Anuñ içün mezārum üstinde” (s.126:1)
7. “Ruḫı üstinde zülfinden ṣabā gibi olurken bū” (s.87:20)

8. “Nūndur yāḫud yazılmış nūr-ı zībā üstine” (s.58:25)
9. “Uçmasın yañlış ḫaberler ol hümānuñ üstine” (s.140:20)
10. “Nūndur yāḫud yazılmış nūr-ı zībā üstine” (s.58:25)
11. “Ḥarf -i sādur fi’l-mesel rā-yı süreyyā üstine” (s.59:1)
12. “O ṭaş üstine ṭoġmışdur didi. Monlā Luṭfī daḫı nesne dimeyüp kitāb-ḫānede ḫizmetine meşġūl olup ḫizmet iderken kitāblar arasına örtilmiş bir köhne bez pāresin görür.” (s.55:13)
13. “Kimse toz ḳonduramaz ‘ālemde ol yā üstine” (s.59:3)
14. “Ḥüsn-i naẓmı dāldur itdügi da‘vā üstine” (s.59:13)
15. “Rā-yı ġarrādur ki yazmış ‘ayn-ı ra‘nā üstine” (s.58:23)
16. “Gör nice cān-bāz olur kim düşdi ḫancer üstine” (s.158:3)
17. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḥfūẓ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:11)
18. “Mālikī mermerlere yazmalıdur bāb üstine” (s.130:11)
19. “Yazılur üstine naṣrun minellāh” (s.7:28)
20. “Naḳş iden ḥaḳḳı hilāli tāḳ-ı mīnā üstine” (s.58:20)

üst:*Bedenin üzeri, vücut, beden.*

1. “Sulṭān Meḥemmed bunı göricek bī-ḥużūr olup bunı benüm üstüme neye getürdüñ diyicek Monlā Luṭfī Devletlü pādişāh niye bī-ḥużūr olursız...” (s.55:20)

üstād: *Bir ilim veya sanat alanında seçkin yeri olan kimse, usta, üstat.*

1. “Cihān üstādı ya‘ni Monlā Ẕātī” (s.139:22)
2. “...kendü zamānında olan cümle-i şu‘arādan fenn-i şi‘rde bī-mānend ve üslūb-ı ma‘ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü’d-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi‘rde üstādı vü pīşvāsıdur.” (s.80:20)
3. “Dervīş-nihād ve deryā seferin çoġ idüp gemicilere müte‘alliḳ olan ıṣṭılāḥātı ẕabṭ eylemiş üstād kimesnedür.” (s.171:17)
4. “Ḫoş -ṭāb‘ dervīş-nihād ve üslūb-ı şi‘rde kāmil üstād kimesne idi.” (s.135:5)
5. “Üstād ḳannāddur.” (s.179:13)
6. “Bu daḫı şu‘arā-yı müteḳaddimīndendür ki kendüsi ẕarīf

ve eş‘ārı laṭīf ve kendü zamānında üstād ve dervīş-nihād ehl-i dil ve kāmil kimesnedür.” (s.79:6)

7. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve memālik-i naẕm aña mesālik olup üslūb-ı şi‘ri ve ḳā‘ide-i naẕmı ġāyet güzel bilür bu ṭarīḳde üstād ve...” (s.118:9)

üstād-ı kāmil: *Noksanı olmayan bilge, mahir usta.*

1. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş tefsīre ḳādir ve her ‘ilmde cevāba ḥāżır gemicilik ‘ilminde üstād-ı kāmil ve...” (s.91:18)
2. “Fenninde üstād-ı kāmil ve ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil çoḳ eş‘āra ve ziyāde āsāra mālik kimesnedür.” (s.158:5)

üstād-ı naḳḳāş: *Nakkaş ustası. Süsleme ustası.*

1. “Üstād-ı naḳḳāş idi.” (s.77:3)

üstine dir dir ditre-: *Bir şeye veya kimseye sevgi, özen göstermek.*

1. “Cānum ol şūḫ-ı cihān üstine dir dir ditrer” (s.120:20)

üstine ditre-: *Çok sevdiği şeyi ya da kimseyi bir zarar gelmesin diye özenle korumak.*

1. “Ditreye üstine tā olmaya āzürde tenüñ” (s.174:11)

üstine düşmez: *vazifesi olmak, haddi olmak.*

1. “Āşiyān-ı zāġa varmaḳ düşmez anuñ üstine” (s.140:21)

üstüvār ol-: *Kuvvetli, dayanıklı, sağlam olmak; güçlü ve sağlam bir bedene sahip olmak.*

1. “Vefā bünyādı dil-berde n’olaydı üstüvār olsa” (s.155:2)

üstüvār: *Sağlam, kuvvetli, dayanaklı.*

1. “Naẕmı hemvār ve esāsı üstüvār gāyet zībā itmişdür.” (s.65:26)

üş-: *Her yandan çokça bir araya gelmek, toplanmak, üşüşmek.*

1. “Ḳāmetüñ şevḳıyle ḳuşlar üşdi servüñ başına” (s.112:8)

üt-: *Ütmek, utmak, Oyunda kazanmak.*

1. “Felek şaṭrancını ütdüñ sa‘ādet mülkini ṭutduñ” (s.74:5)

üzerine olup: *Bir işten sorumlu olmak.*

1. “...şevket ü nuṣreti izdiyād üzerine olup aḥibbā-yı dīn ü devleti mürūr ve a‘dā-yı mülk ü memleketi maḳhūr ola.” (s.186:6)

üzül-: *(Birisi tarafından) Üzüntü duymak, canı sıkılmak, müteessir olmak.*

1. “Dilemezdüm hele ben senden üzülem kesilem” (s.113:24)

V

vā: *(Ar.) Vay, vah, yazık.*

1. "Ne olısar kim bileç āḫir bu ḥālüm vā be-men" (s.153:16)

vaʻde: *Söz, vaat.*

1. "Vaʻdesine ol cefākāruñ nice aldanmayam" (s.78:4)

vaʻde-i rūzgār: *Zamanının vadesi.*

1. "Sulṭān Murād Ḫan 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ġufrān mülāzemetinde müddet-i 'ömri nihāyet ve vaʻde-i rūzgārı ġāyet bulup dünyādan āḫirete naḳl itdi." (s.76:22)

vāʻiẓ: *Ar. Vaaz eden, nâsıh.*

1. "Vāʻiẓ kimse idi." (s.83:12)

vaʻż it-: *Vaaz vermek.*

1. "Cumʻa günlerinde vaʻż iderdi." (s.120:18)

vādī: *Şiir sahası,alanı.*

1. "Bu vādide leṭāyıf ḳısmında söz söylemek bu ḳadar olur." (s.108:23)
2. "Ṭarz-ı şiʻri ġāyet laṭīf añlamış idi vü kendüzinüñ vādīsi daḫı ṭarīḳ-i meselde güzel cevlān-ı ṭabʻı maḥbūb ve elfāẓı merġūbdur." (s.33:7)
3. "El-ḥāṣıl kendü vādīsinde mümteniʻü'n-naẕīr ḫaylī eşʻār dimişdür." (s.164:11)
4. "Egerçi kendü vādisinde güzel naẓmı ve bī-bedel eşʻārı var." (s.109:30)

vādī-i aʻlāda: *Yüce vadi. (Şairliğinin yüceliğini göstermek bağlamında)*

1. "Vādī-i aʻlāda cevlān ider bülend-pervāz ve üslūb-ı ġazelde mümtāz" (s.16:7)

vādi-i ġam: *Üzüntü vadisi.*

1. "Vādi-i ġamda benem Mecnūn gibi nā-şād olan" (s.165:23)

vādī-i miḥnet: *Dert ve sıkıntı vadisi.*

1. "...bir niçe yıl diyār-ı ġurbetde ve vādī-i miḥnetde biline ḫiẓmet kemerin berkidüp hem-dem-i sefer-i baḥr u ber iken..." (s.187:8-9)

vādī-i suḫan: *söz vadisi*

1. " ʻĀlim ü fāżıl şāʻir ü kāmil üslūb-ı naẓmda mümtāz ve vādī-i suḫanda

nükte-perdāz ṭarīḳa-i eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve...” (s.98:5)

vādī: *İki dağ arası ve ova.*

1. “Cünūn vādilerin gel güşe güşe cümle benden ṣor” (s.172:1)

vāfir ol-: *Çoğalmak.*

1. “Atañdan n’ola ḳuluñ olsa vāfir” (s.187:16)

vāfir: *Çok, bol.*

1. “Ve ġarrā zībā vāfir eş‘ār ṣāḥibidür.” (s.111:16)
2. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir beyne’n-nās dīvānı meşhūr ve ebyātı meẕkūrdur.” (s.72:4)
3. “Eş‘ārı laṭīf ü kendüsi ẕarīf ehl-i dil ġazeliyyātı vāfir ve her dürlü naẓma ḳādir kimesnedür.” (s.94:6)
4. “Pārsī ve Türkī eş‘ārı vāfir ve naẓmı selīs her nev‘ şi‘re ḳādir.” (s.92:17)
5. “Şeyḫ Rūşenī ‘ulūm-ı ‘Arabiyyeyi bi’t-tamām tertīb üzre görüp eş‘ārı meşhūr-ı ‘ālem olup taṣavvufa māyil ilāhī sözleri vāfir ve...” (s.82:11)
6. “Eş‘ārı vāfir ve kendüsi nefīs ṣā‘ir Dīvānı elsine-i nāsda mütedāvil...” (s.39:10)
7. “Vāfir eş‘ārı var” (s.16:6)
8. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil eş‘ārı vāfir ẕü-fünūn her fende māhir ve oḳ ‘ilminde ser-āmed mümtāz-ı tīr-endāz”(s.16:23)
9. “Çoḳ eş‘arı ve mev‘iẕe üslūbında vāfir ḳaṣīdeleri var.” (s.72:11)
10. “Birgün nişāncıya vāfir aḳçe virmiş.” (s.29:15)
11. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin naẓm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu‘ merġūb ve maṣnū‘ itmişdür.” (s.57:17)
12. “Sen kendü nefsüñ içün bir ṭabaḳ ṭa‘āma beş biñ aḳçe ḫarc idüp bişürdügün ṭa‘āmdan bize daḫı vāfir ṭa‘ām bişür diyü emr eyledi.” (s.29:17)
13. “...mizāc-ı şerīflerine ḫoş gelüp vāfir iḥsān u firāvān istiḥsān idüp bāḳī ḳalan ṭa‘āmı bir nice ṭabaḳlara ḳotarup paşalara gönderdi.” (s.29:33)
14. “Ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳ-meşreb vāfir eş‘āra mālik eş‘ārı ‘āşıḳāne ve elfāẕı merdāne çoḳ levendlik itmiş lā’ubālī kimesnedür.” (s.183:6)
15. “...nihāyet-i derecede pesendīde düşüp muḳābelede vāfir in‘ām u iḥsān itmām bulup dönüp...” (s.69:26)

16. “Ze‘āmete mutaṣarrıf ve vāfir eş‘āra mālik ‘ārif kişidür.” (s.152:8)
17. “Mesnevī vü ḳaṣāyid ve ġazeliyyāt dimekde māhir ve her nev‘ güftārı vü eş‘ārı vāfir ṣāḥib-dīvān.” (s.73:15)
18. “Ġāyet mertebede ‘ayyāş ve nihāyet derecede evbāş ḫoş-ṭab‘ nāzük-nihād ve eş‘ār di-mege mu‘tād, eş‘ārı vāfir ve naẕma ḳādir pādişāh idi.” (s.14:7)
19. “Sulṭān Bāyezīd’üñ eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāŝir beyne’n-nās meşhūrdur” (s.17:24)

Vaḥdī: *Asıl adı Ca’fer’dir. Sehî Bey’e göre Edirneli, diğer kaynaklara göre İstanbulludur. Tâcî-zâde Ca’fer Çelebi’nin akrabasıdır.*

1. “Vaḥdī” (s.151:2)

vāḳı‘a: *vuku bulmuş olay.*

1. “Varup kendü vāḳı‘asına münāsib Ḫar-nāme-nām bir ḥikāye naẕm idüp pādişāha gönderdi.” (s.69:29)

vāḳı‘aya uġra-: *- Bir olaya musibete rast gelmek.*

1. “Bunda Rūma geldükde ol esnāda Uġurluoġlı vāḳı‘aya uġrayup diyār-ı ‘Aceme gitmek müyesser olmayup bunda İstanbulda te‘ehhül eyleyüp ḳaldı.” (s.152:24)

vāḳıf ol: *Haberdar olma, öğrenme.*

1. “Bu daḫı aḥvāle vāḳıf olıcaḳ çeri cem‘ idüp gelüp babasıyla ceng-i ‘aẕīm ve ḳıtāl-i delīm idüp ḍarb u dest ile taḫtı babası elinden alup taḫt-nişīn pādişāh oldı” (s.19:14)

vāḳıf u ḫabīr: *Bilen ve haberdar olan.*

1. “Fażīlet ü ḥikmet bābında bī-naẕīr ve küllī fünūna vāḳıf u ḫabīr ṣāḥib-fażl u ehl-i ma‘rifet fāżıl ve...” (s.56:9)

vāḳıf: *Bilici, bilen, haberdar olan.*

1. “Monlā Velīyyü’d-dīn aḥvāle vāḳıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāḳ gösterüp ḥabsden ıṭlāḳ eylemiş ve bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür.” (s.77:15)
2. “Dehānı sırrına vāḳıf leb-i la‘liyle yār eyler” (s.177:18)

vāḳi‘ ol-: *Gerçekleşme, vuku bulma, meydana gelme.*

1. “Güzelce Ḳāsım Paşa’nuñ Ġalaṭa yaḳasında vāḳi‘ olan medresesine müderrisdür.” (s.64:7)
2. “Sulṭān Süleymān Şāh ḥażretlerinüñ taḫt-ı salṭanata vāḳi‘ olan ibtidā-i cülūslarında Şarḳ u Ġarb ve Hind ü

‘Arab cāniblerine itdükleri ġazāları ve...” (s.46:27)

3. ”Edirnede vāḳi‘ olan Lārī mescidine beytü’l-‘ibādet tārīḫ dimişdür.” (s.148:23)
4. “...bu ebyāt anuñ mev‘iẕe ṭarzında vāḳi‘ olan rā‘iyye adlu ḳaṣīdesindendür.” (s.72:12)
5. “Bursa civārında Keşīşdaġında vāḳi‘ olan Geyikli Baba tekyesine şeyḫ oldı.” (s.109:16)
6. “Dördinci ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan mecma‘-ı fużalā ve fırḳa-ı büleġā ‘azīzler ki her biri fażīlet göginüñ güneşi ve...” (s.67:8)
7. “Üçüncü ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan vüzerā-yı ‘iẕām ve ümerā-i ẕevi’l-iḥtirām ki ḥilye-i feżāyil ve zīver-i ḫaṣāyil ile muḥallā vü müzekkādur...” (s.24:6)
8. “Anaṭolı cāñibinde İstanbul muḳābelesinde vāḳi‘ olan Üsküdar-nām ḳaṣabadandur.” (181:2)
9. “...kendü zamānında vāḳi‘ olan şu‘arā ve...” (s.4:36)
10. “Ṣābıḳan vāḳi‘ olan mevālī-i ‘iẕām ve ehālī-i kirām cem‘iyyetinden ḳalmış baḳıyye-i selef ve aḥsen-i ḫalef sāl-ḫūrde vü...” (s.36:4)
11. “Çoḳ zamān ḫiṭābet itmiş maḳāmāt bābında ‘adīmü’l-misl olup kendü zamānında vāḳi‘ olan maḳām-şināsları cümle ḫacil ḳılmışdı.” (s.137:20)
12. “Ġalaṭa ḳāḍīsı iken dārü’s-salṭana İstanbulda vāḳi‘ olan Sulṭān Meḥemmed cāmi‘-i şerīfine mütevellī olup...” (s.32:11-12)
13. “Vāḳi‘ olan cümle-i zāde-i ṭab‘ı ‘āşıḳāne vü merdāne vāḳi‘ olmışdur” (s.20:5)
14. “...dergāh-ı ‘ālem-penāhlarında geçirüp fevti İstanbulda vāḳi‘ oldı.” (s.96:12)
15. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.13:2)
16. “Diyār-ı ‘Acemde Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī müte’aḫḫirīnde vāḳi‘ olduġı gibi diyār-ı Rūmda daḫı bunlar vāḳi‘ olmışdur.” (s.66:25)

17. “Maṣlaḥatları vāḳi‘ oldukça andan istifādelenürler.” (s.73:23)
18. “Ṣaḥib-fażl ḫayāl-engīz çoḳ eş‘ārı vāḳi‘ olmış ehl-i ma‘rifet nāzük-mizāc fāżıl kişi idi.” (s.105:22)
19. “Ekser-i eş‘ārı ehl-i ḥıref ḥaḳḳında vāḳi‘ olmış laṭīfedür.” (s.108:20)
20. “Ḥikāyet iderler ki Āfitābī Çerāġ adlu bir maḥbūb ile münāsebet ü ülfet ṭutup mā-beynlerinde çoḳ meveddet ü maḥabbet vāḳi‘ olmış.” (s.106:17-18)
21. “Ol esnāda Yaḥyā-nām şā‘ir daḫı bu baḥrde ve bu ḳāfiyede bir ġazel diyüp bu şi‘r aña naẕīre olur diyü mābeynlerinde ḫaylī münāza‘a vāḳi‘ olmış.” (s.59:9)
22. “Fetevādan Ḳorḳudiyye adlu bir kitāb te’līf idüp mevālī-i ‘iẕām ve ehālī-i kirām ḥużūr-ı şerīflerinde maḳbūl ü merġūb vāḳi‘ olmışdur.” (s.23:3)
23. “Selīḳī-ṭab‘ olup ṭabī‘at ḳuvvetiyle didügi eş‘ārı laṭīf ü dil-keş vü ekser-i ebyātı vü maṭla‘ları ġāyet ḫoş vāḳi‘ olmışdur.” (s.88:8)
24. “Diyār-ı ‘Acemde Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī müte’aḫḫirīnde vāḳi‘ olduġı gibi diyār-ı Rūmda daḫı bunlar vāḳi‘ olmışdur.” (s.66:26)
25. “Meñaşıbdan ferāġat idüp teḳā‘üd iḫtiyār itdüklerinde bu maṭla‘ ḥāline münāsib vākī‘ olmışdur.” (s.43:25)
26. “Vāḳi‘ olan cümle-i zāde-i ṭab‘ı ‘āşıḳāne vü merdāne vāḳi‘ olmışdur” (s.20:6)
27. “Şöyle ki anlar merḥūm Kemālpaşa-zāde zamānında vāḳi‘ olsalar gelüp andan taḥṣīl -i fażl u kemāl ve...” (s.57:12)
28. “ ‘aẕāb-ı ġażāb-ı pādişāhīye maẕhar ve ıḳāb-ı ḥiddet-i şehinşāhīye manẕar vāḳi‘ olup...” (s.87:15)
29. “...ekser didügi eş‘ār mev‘iẕe ṭarzında vāḳi‘ olup cümle-i eş‘ārından bu bir kaç beyt anuñdur ki taḥrīr olup ẕikr olındı.” (s.135:18)
30. “Bu cihāndur vaḳt olur külḫanda sulṭānlar yatur” (s.87:24)
31. Pes bu taḳdīrce bu faḳīr ü ḥaḳīr daḫı kendüyi hedef-i tīr-i melāmet ve umac-ı ṭa‘ne-i seng-i nedāmet idüp bu küstāḫlıġa cür’et ve bu emre iḳdām-ı ḳudret gösterüp mübāşeret itmekde iken sürūş-ı ‘āṭıfet ve nevīd-i raḥmet irişüp bu cem‘iyyete nişāṭ u sürūr meserret ü ḥübūr ve bu evrāḳ-ı perīşāna raġbet ü iltifat şol vaḳt olur ki ḥażret-i Ḫudāvendigār sulṭān-ı

kāmkār sāye-i perverdigār padişāh-ı dīndār ism-i kirāmları ve nām-ı hümāmları ile mu‘anven ü müdevven ola(s.6:11)

vaḳt: *Çağ, zaman, devir.*

1. “Āḫır pīr olıcaḳ südde-i sa‘ādete gelmege ḳudreti olmayup her vaḳt ḳaṣīdesin gönderür olmışdı.” (s.84:28) “Anuñ devrinde cem‘ olan şu‘arā bir vaḳtde daḫı olmamışdur.” (s.15:12)
2. “...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab‘-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra‘nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen...” (s.10:19)
3. “Furṣat elde var iken vaḳti ġanīmet bilelüm” (s.79:9)
4. “Vaḳtidür kim raḥm idesin şāh sulṭānum meded” (s.35:12)
5. “Seḫā vaḳtinde görseñ Ḥātem-i Ṭayy” (s.7:3)
6. “Anuñ bahādurlıġı ve şecā‘ati şol mertebededür ki babası āḫir vaḳtinde taḫtını büyük oġlı Sulṭān Aḥmede bildürmek murād idindi” (s.9:13)
7. “Cemden yeg itdi seb‘a-i seyyāle vaḳtümüz” (s.184:13)

vālācı: *Kumaşçı.*

1. “Kifāf-ı nefs içün bezzāz olmış vālācıdur.” (s.131:6)

vālih ü deng:*Keder ve hüzünle aklı gitmiş, şaşırmış ve sersemlemiş olmak.*

1. “Ġuṣṣalar balçıġında vālih ü deng” (s.70:11)

vālih ü ḥayrān: *Aklı gidip hayran olmak*

1. “Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur‘ān ḳırā‘at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi.” (s.170:8)

vālī-i mıṣr: *Mısır valisi.*

1. “Şad ġulām-ı himmetem ez cān u dil vālī-i Mıṣr” (s.20:20)

vāmıḳ u ‘aẕrā-nām: *Vamık ve Azra'nın aşkının anlatıldığı hikayedir.*

1. “Ve Ferhād-nāme ve Vāmıḳ u ‘Aẕrā-nām kitābları naẓm idüp ve Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki Şebistān-ı Ḫayāl ṣāḥibi Mevlānā Fettāḥī-i Nīşābūrī inşā itmişdür.” (s.66:20)

var it-: *Mevcut kılmak*

1. “Ḳuluñam zīra ḥükmüñ var idersin” (s.89:27)

vār ol-: Var olmak, *yaşamak.*

1. “Tā ḥaşre degin devlet ile vār olsun” (s.139:4)
2. “Ṭurduḳca cihān şāh-ı cihān var olsun” (s.139:1)

var-: *Bulunmak, mevcut olmak.*

1. “Kendüsi fāżıl ve taṣavvufa māyil sözleri var.” (s.74:22)
2. “Ne bilür ḥüsni kitābında ne sır var idügin” (s.105:10)
3. “Cevdet-i ṭab‘ı nihāyetde ve üslūb-ı naẕmı ġayetde beş pāre kitāb mesnevīsi var.” (s.103:1)
4. “Felek ḳadrinden a‘lā himmeti var” (s.6:16)
5. “Ve muḫayyel ra‘nā eş‘ārı ve ġarrā ġazeliyyātı var.” (s.56:25)
6. “Cānib-i Ḥaḳḳa māyil ve her fenne duḫūlı var ẕū-fünūn ḳābil kimesne idi.” (s.45:9)
7. “Ne dūd-ı āteş-i ḥasret ne reşk-i odla dāġum var” (s.44:1)
8. “Bir meh-i pür-mihre çoḳdan intisābum var benüm” (s.66:28)
9. “Bir mertebede cevdet-i ṭab‘ı var idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül.” (s.92:16)
10. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ġāyetde ve nezāket-i ẕihni nihāyetde ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.151:18)
11. “İttifāḳ var ki ḫaṭṭ-ı rıḳā‘ı Yāḳūtdan yeg yazardı.” (s.100:24)
12. “Pārisī ve Türkī eş‘ārı var” (s.49:10)
13. “Ferāġat mülki şāhıyam ne ḥükm ü ne yaṣaġum var” (s.167:4)
14. “İşiginde rūz u şeb çoḳ feth-i bābum var benüm” (s.66:29)
15. “Rindāne ġarrā eş‘ārı var ve zībā ra‘nā ġazeliyyātı hem-vārdur.” (s.138:6)
16. “Ve Sī-nāme adlu bir kitābı var.” (s.74:32)
17. “Memālik-i Rūmda her ṭarafda ḥüsn-i ḫaṭṭı ile müte‘āref ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.100:26)
18. “Türkī dilde bu deñlü güzel yazmış kimesne var idüġi ma‘lūm degüldür.” (s.101:18)
19. “Çoḳ ma‘ārife mālik ve ṭarīḳ-i cüz‘iyyāta sālik ḫaylī ḳaṣāyidi ve ġazeliyyātı var.” (s.144:14)
20. “Ferāġat mülkine şāhem ne tuġum ne otaġum var” (s.44:2)

21. “Ẓāhir ‘ulūma sa‘y idüp çoḳ ḳābiliyyeti ve ḫaylī ehliyyeti var.” (s.176:10)
22. “Ne elüñ var senüñ kim açasın yār etegin” (s.58:3)
23. “Ṭarīḳ-i şi‘rde başḳa ṭarz-ı ḫāṣṣı ve bu üslūba kendinüñ iḫtişāṣı var.” (s.108:20)
24. “ ‘Arabī Parsī ve Türkī dilde sözleri ve ġarrā bī-bedel ġazeliyyātı var.” (s.84:7)
25. “Ol ebyāt içinde ḫaylī ḫāṣṣa ma‘ānī derc itmiş güzel ḫayālātı var.” (s.168:13)
26. “ ‘Arş u kürsīden yüce bir āfitābum var benüm” (s.67:2)
27. “...taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i ‘umūm idüp her fende māhir ve her ‘ilme ḳādir ‘Arabī vü Fārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.83:15)
28. “Gördi mestüm didi sāḳī begligüñ var gözüñ aç” (s.103:9)
29. “Ḫusrev ü Şīrīn üslūbında Gül ü Ḫusrev adlu bir kitābı var.” (s.140:23)
30. “Ḳāḍí olmış her fende behremend ḫaylī istiḳāmeti var.” (s.115:10)
31. “Ve şikāyet-i rūzgārda bir tercī‘-bend ḳaṣīdesi var.” (s.143:7)
32. “Ẕātında ḫaylī ẕekāvet ü fitānet ve ṭāb‘ı ẕihninde tamām istiḳāmet ü selāmet var.” (s.150:5)
33. “Vāfir eş‘ārı var” (s.16:6)
34. “...ẕihni müstaḳīm olup ṭab‘ı bīdārlığı ve ẕihni pişekārlığı cihetinden ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.35:5)
35. “Güzel edāsı var” (s.31:14)
36. “Ve mesnevī ṭarzında Heves-nāme adlu bī-bedel bir kitābı var.” (s.39:12)
37. “Ve mesnevīye daḫı çoḳ nisbeti var.” (s.49:11)
38. “Çoḳ eyü tārīḫleri var.” (s.148:23)
39. “ ‘Arab u ‘Acem ü Türkī dilde eş‘ārı var” (s.90:22)
40. “Ve Münaẕara-i Gül ü Ḫusrev adlu bir kitābı var.” (s.97:17)
41. “Ve ṣıfat-ı esbde daḫı bir ḳaṣīdesi var be-ġāyet ra‘nā laṭīfeler ve güzel ġarrā ḳaṣdlar itmişdür.” (s.89:12)
42. “Kīmyādur var ise ḫāk-ı der-i mey-ḫāneler” (s.154:7)
43. “Nāzük, rindāne eş‘ārı ve bī-bedel güftārı var.” (s.61:29)
44. “Ġayrılarla ne su’ālüm ne cevābum var benüm” (s.67:4)
45. “Belīġ-i suḫan-güẕār ve şā‘ir-i ẕü’l-iḳtidār çoḳ ma‘ārife mālik ve ṣāḥib-ma‘rifet ve naẕm bābında ehl-i ḳudret

güzel ġazelleri ve emsāl-āmīz eş‘ārı var.” (s.104:13)

46. “Ve inşā ṭarzında Ḥüsn ü Dil adlu bir kitābı daḫı var.” (s.141:2)
47. “ ‘Ām gīr ra‘nā ġazelleri ve ḫoş-āyende zībā maṭla‘ları var.” (s.102:4)
48. “Ben var iken gerek baña bu ẕevḳ u ṣafā” (s.14:15)
49. “Rāfıżidür lāle anuñ-çün başında tācı var” (s.134:12)
50. “...ṣāfī-dil pāk-nihād kendü ḥālinde eş‘ārı ile mu‘tād ḫoş-ṭab‘ eş‘ārında ḫaylī leṭāfet ve naẓmında çoḳ ḥalāvet var.” (s.65:24)
51. “K‘āsitān-ı naḳş-bende intisābum var benüm” (s.67:6)
52. “‘Arabī ve Parsī ve Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.73:25)
53. “Çoḳ eş‘arı ve mev‘iẓe üslūbında vāfir ḳaṣīdeleri var.” (s.72:11)
54. “Fetḥi var cidd ile her kim ḥalḳa-i der depredür” (s.78:7)
55. “Ġazelde kendünüñ ṭarz-ı ḫāṣṣı var.” (s.164:10)
56. “Didi ki diye ḳara ḫaberden daḫı neñ var” (s.140:10)
57. “Ḫoş-kitābeti var idi.” (s.142:10)
58. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat ve kesret-i şuġlden berā‘at gösterüp şi‘re heves itmiş ḫoş-ṭab‘ laṭīf ve sebük ü şīrīn ḫafīf eş‘ārı var.” (s.133:18).
59. “Eş‘ārda ṭarz-ı ḫāṣṣ ve üslūb-ı ḫayāle iḫtişāṣ gösterüp ḫayāl-engīz ġarrā ve bī-bedel ra‘nā ġazeliyyātı var.” (s.116:24)
60. “Germiyyeti var yine bugün ḫaylī hevānuñ” (s.111:7)
61. “Ḫaylī selāmet-i ṭab‘ı var.” (s.162:2)
62. “ ‘ilm-i inşāda ziyāde ḳudreti var.” (s.184:7)
63. “Beytü’l-māldan ta‘yīn olınmış aḳçesi var idi.” (s.120:17)
64. “Bunlaruñ bir mertebede ‘īş ü ‘işret ve bir derecede ṣoḥbet ü muṣāḥabetle var ki cām-ı Cem görse bunlarun ‘īş ü nūşına ḥayrān ve...” (s.107:3)
65. “Ḫaylī ehl-i dil nāzük kāmil ḫoş-āyende ‘āmgīr eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.103:14)
66. “Her kişinüñ lā-cerem başında bir sevdāsı var” (s.121:16)
67. “Nihāyet-i derecede ḫoş-ṭab‘ ‘āşıḳāne ve nāzük güzel rindāne eş‘ārı ve sözleri var.” (s.175:12)
68. “Bu beytden fehm olundı ki didüklerinden bir miḳdār eser var.” (s.34:4)

69. “...sözlerün birer mevḳı‘i ve birer mevridi var ol mevride ve ol mevḳi‘a göre vārid olan eş‘ār-ı bülend ve güftār-ı sūdmend ol salṭanat baḥri ṣadefinüñ dürr-i ezheri ve celālet sipih-rinüñ ḫurşīd-i enveri seḫāvet bezmgāhınuñ gevher-efşānı ve şecā‘at rezmgāhınuñ Rüstem-i Destānı.” (s.10:20)
70. “Mihr-i vaḥdetden yüzüñde maṭla‘-ı envār var” (s.79:19)
71. “Ol mu‘anber ḫaṭ ki var sen serv-i ḫoş-reftārda” (s.90:8)
72. “Ki saña rūşen ola her ne ki var” (s.72:17)
73. “Anaṭolı vilāyetinden ehl-i ‘işret ve ṣāḥib-ṣoḥbet ḫoş-ṭab‘ naẓmı şekker-bār ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.157:1)
74. “Ġāyet güzel itmişdür içinde çoḳ ḫāṣṣa me‘ānī var”(s.9:8)
75. “Güzel sözleri var.” (s.155:11)
76. “Ḳanda varam sāye-i serv-i bülendüm var iken” (s.123:19)
77. “Ḫoş-tab‘ selāset -i vezni ve ḫūb açuḳ ẕihni var.” (s.118:20)
78. “Medāris gezüp ‘ilm kesb idüp nāzük-ṭab‘ ġarrā güzel ġazelleri ve rindāne bī-bedel ebyātı var.” (s.114:4)
79. “Zaḫmum gibi ‘ālemde nīçe aġzı ḳızıl var” (s.140:12)
80. “Kime ḳul olam senüñ gibi efendüm var iken” (s.123:20)
81. “Boyuñ bir serv-i ra‘nādur güli var” (s.31:19)
82. “Güzel ġazeliyyātı ve bī-bedel emsāl-āmīz ebyātı var.” (s.48:29)
83. “Ve kendinüñ şi‘rde çoḳ iḫtirā‘atı var muḫteri‘ şā‘irdür.” (s.162:3
84. “Semen üzre perīşān sünbüli var” (s.31:20)
85. “Ve inşā ile daḫı ziyāde āşinalıġı ve münāsebeti var idi.” (s.142:15)
86. “Gül-i ter üzre miskīn kāküli var” (s.31:22)
87. “Ḫoş-āyende eş‘ārı var.” (s.153:13)
88. “Āfitāb-ı ‘ālem-tāb bir maḥbūba te‘aluḳ ü intisāb itmiş kendünüñ bir yār-ı vefādārı var idi.” (s.167:19)
89. “Ra‘nā laṭīf ġazeliyyātı ve nefīs ebyātı var.” (s.115:19)
90. “Ve ehl-i ‘ilm cinsinden Güre Kedi dimekle meşhūr bir kimesne var idi.” (s.159:1)
91. “Kim anuñ bir başı vü biñ dili var” (s.32:2).

92. “Kendüde ḫaylī ḳābiliyyet ve eş‘arında çoḳ keyfiyyet var.” (s.157:21).
93. “Ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.62:14)
94. “Mesnevī üslūbına kūşiş itmiş ṭarz-ı mesnevīde onbeş biñ beyt miḳdārı naẕmı var.” (s.163:18)
95. “Ẕihninde ḫaylī leṭāfet var ḳābil yigitdür.” (s.175:18)
96. “Laṭīf eş‘ārı ve ġarrā ḳaṣīdeleri var.” (s.179:14)
97. “ ‘Āşıḳāne sözleri ve ḫoş-āyende ġāzelleri var.” (s.166:1)
98. “ ‘Osmānlu beglerinde bu deñlü ṣāḥib-ḫayr beg var idügi ma‘lūm degüldür dirler.” (s.32:6)
99. “ ‘Ulūm-ı ẕāhi-reye meşġūl ṭabi‘at-ı şi‘riyyesi var.” (s.178:13)
100. “Bir mertebede cevdet-i ṭab‘ı ve leṭāfet-i ẕihni var ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.139:25)
101. “Ve bundan ġayrı daḫı ‘acem dilinden terceme itmiş ḫaylī mesnevīsi var.” (s.163:22)
102. “Cān aña ḫayrān olupdur gerdiş-i devvār var” (s.79:20)
103. “Ve mev‘iẕe üslūbında bir tercī‘ ḳaṣīdesi daḫı var.” (s.82:15)
104. “Ḫoş-ṭab‘ ra‘nā eş‘ārı ve güzel güftārı var.” (s.185:5)
105. “Ḫoş-ṭab‘ güzelce engīzlikler ider nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.185:5)
106. “Ṭarz-ı cedīdī var” (s.181:13)
107. “Ḳara baḫtuñ var imiş ney gibi nālān ol yüri” (s.179:18)
108. “ ‘Āmgīr sözleri ve merdāne eş‘arı var.” (s.155:1)
109. “Şi‘re meyl itmiş ra‘na güzel eş‘ārı ‘āşıḳāne ve müntehābı bī-bedel güftārı var.” (s.182:7)
110. “Dilinde bir miḳdār lükneti var idi” (s.114:13)
111. “Ḫoş-ṭab‘ ve istiḳāmet-i ẕihni ve selāmet-i vezni var.” (s.152:5)
112. “Ol zamānda ziyāde raġbeti var idi.” (s.86:19)
113. “Ve bundan ġayrı Gencīne-i Rāz adlu bir kitābı daḫı var.” (s.181:22)
114. “Merḥūm Necātīnüñ ḳoynına redīf bir ġazeli var.” (s.183:18)
115. “Ol serv-i māh-çehre ki gülden yañaġı var” (s.28:1)
116. “Ne yüküm bir nefes giderici var” (s.70:12)

117. “Kendüsi ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük yigit ġarra ġazelleri ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.75:16)

118. “...ḳavā‘it-i şi‘ri ḫūb ve üslūb-ı bedī‘ ü beyānı merġūb iḥāṭa itmiş ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī eş‘ārı var.” (s.161:16)

119. “Ḫoş-ṭab‘ nāzük eş‘ārı ve ġarrā bī-bedel güftārı var.” (s.134:2)

120. “Cān u göñülde lāleleyin mihr dāġı var” (s.28:2)

121. “Ḫūb eş‘ārı ve ġarrā güftārı var.” (s.106:9)

122. “Meşāyiḫāne vü muḥaḳḳıḳāne ġarrā eş‘ārı müntehā ve zībā güftārı var.” (s.97:11)

123. “Ḫūb eş‘ārı ve ra‘nā güftārı var” (s.171:4)

124. “Ne biraz çekmek ile yarıcı var” (s.70:13)

125. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl ü kāmil şi’r ü inşāda çoḳ mahāreti ve ziyāde mümāreseti var.” (s.27:11)

126. “ ‘Arabī vü Pārsī vü Türkī dilde eş‘ārı var.” (s.63:3)

127. “Dürr-i dendānuñdan itdi var ise ol iḳtibās” (s.94:2)

128. “Ḫūb eş‘ārı ve laṭīf ebyātı var.” (s.78:13)

129. “Ḫūb ṭabī‘atı var.” (s.124:6)

130. “ ‘Arabī vü Parsī vü Türkī eş‘ārı var.” (s.104:23)

131. “Ḫoş-āyende ġarrā ġazelleri ra‘nā maṭla‘ları var.” (s.140:18)

132. “Haftada yidi güni var ṭonluġ u tīmārda” (s.90:13)

133. “Türkī eş‘arı var.” (s.152:28)

134. “Bilmez anı ki zülf-i siyāhında aġı var” (s.28:4)

135. “Benüm bir lāle-ruḫ derdiyle kim sīnemde dāġum var” (s.167:1)

136. “Ra‘nā kitābeti ve ‘ilm-i şi‘rle ḫaylī münāsebeti var.” (s.93:6)

137. “Ve cā-be-cā güzel ġazelleri var.” (s.89:23)

138. “Egerçi kendü vādisinde güzel naẓmı ve bī-bedel eş‘ārı var.” (s.109:31)

139. “Demādem ḫāneḳāh-ı dilde yanar bir çerāġum var” (s.167:2)

140. “...eş‘ārı nefīs u maṭbū‘ sözinde ziyāde selāset ve naẓmında çoḳ leṭāfet ü ḥālet var.” (s.74:31)

141. “El-ḥāṣıl aña çoḳ i‘tiḳādı var idi.” (s.51:15)

142. “Egerçi ḫayāl-engīz emsāl-āmīz ve bī-bedel ra‘nā ve müntehā ġazelleri var.” (s.111:16)

143. “Niçe biñ mürīde vü muḥibbe ḳādir olup kendü mürabba‘larından beşyüz nefer miḳdārı ṣāḥib-seccāde ḫalīfeleri var.” (s.82:8)

144. “Āsitān-ı sa‘ādetde ḳadīmden ḥādis olan ba‘żı bid‘at var idi ki ‘ādet olup cümle-i ‘ālem ḫalḳı andan bī-ḥużūr olmış idi.” (s.34:20)

145. “Ve cümleden biri bu ki Bursalu Ḥammāloġlı dimekle ma‘rūf bir ḫᵛāce vardı.” (s.158:22)

146. “Her diyāruñ bir metā‘ı vardur lā-büd Kemāl” (s.99:7)

147. “Dem mi vardur gözlerüm yaşını ‘ummān eylemez” (s.147:11)

148. “Ḳanḳı birin eydeyüm biñ dürlü derdüm vardur.” (s.154:18)

149. “Dem mi vardur baġrumı la‘l-i lebüñ ḳan eylemez” (s.50:17)

150. “Gün mi vardur kim ṣaçuñ göñlüm perīşān eylemez” (s.50:18)

151. “Vilāyet-i Rūmda ne deñlü şā‘ir varsa ki birbirine naẕīreler dimişler...” (s.177:4)

152. “Ol zamānda ehl-i ‘ilme şol derecede i‘tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı.” (s15:6)

153. “Ol zamānda ehl-i ‘ilme şol derecede i‘tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı.” (s15:5)

var-: *Bir maksat için bir yere gitmek.*

1. “Var müferriḥ yime ma‘cūn alma gel bāzārdan” (s.118:2)
2. “Var Manṭıḳ-ı Ṭayr okı heves eyleme hergiz” (s.135:10)
3. “Diyār-ı ‘aḳl-ı dūr-endīşi var kendin bilenden ṣor” (s.172:2)
4. “Yüri var sākin ol iy dil vaṭan ṭut kūy-ı ‘uzletde” (s.135:22)
5. “Ḳanda varam sāye-i serv-i bülendüm var iken” (s.123:19)
6. “Ka‘be-i ḳūyuña yol vir aña kim yol varamaz” (s.106:11)
7. “...Soñradan paşalara eyitdi kim size ṭabaḳlar ile varan ṭa‘ām nidügin bildüñüz mi...” (s.29:23)
8. “Vardum göze göz elden baş ḳoydum ayağına” (s.176:13)
9. “...anda varduḳda ta‘ādül eylemeyüp ba‘żı kimesnelerüñ ṣurrelerine noḳṣān ve

ta‘yīn olınan altuncuḳlarına ziyān irgürmegin...” (s.102:11)

10. “...gelen donanmaya ḳarşu varınca rūzgār-ı nā-hemvār ḳuvvetiyle keferenüñ gemisi ḳal‘aya girdi.” (s.48:23)

11. “Ṣūfīsin Āfitābī bezm-i Çerāġa varma” (s.107:15)

12. “Āşiyān-ı zāġa varmaḳ düşmez anuñ üstine” (s.140:21)

13. “Varmayam şol bezme kim anda mey-i meyl içmeyem” (s.148:11)

14. “Hafta ortasına varmaz ay aḳçesine benzer” (s.167:28)

15. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:19)

16. “Ḥayātī erkān-ı devlete varup gelmeden Maḥmūd Paşa ile münāsebet idüp ol daḫı bunda bir ḳābiliyyet müşāhede idüp kendü ḫiẕmetinde alıḳodı.” (s.88:24)

17. “Ve andan ġayrı Mıṣr üstine varup Dāvud peyġāmber ‘aleyhi’s-selām türbesi üstinde sulṭān-ı Mıṣr olan Ḳanṣav Ġavrī ile muḳābil olup...” (s.9:23)

18. “Bu daḫī da‘vete icābet sünnet diyü ḳalḳup Çerāġ odasına varup görse meclis-i mey ārāste ve...” (s.106:19)

19. “Dimetoḳa ḳāḍīsı iken Burusada Emīr Sulṭān tekyesine varup dervīş oldı.” (s.117:22)

20. “cenge müteḥammil olmayup diyār-ı ‘Araba çıḳup gidüp varup Ka‘be şerrefehallāh ziyāretin idüp tekrār gelüp salṭanat da‘vāsın eyleyüp ṣūret bulmayıcaḳ...” (s.18:11)

21. “...mürebbiyyü’l-fużalā müdeḳḳıḳü’l-büleġā ḫusrev-i ‘Acem Sulṭān Hüseyn-i Bayḳara yanına varup anda...” (s.119:21)

22. “Gemiye girüp deryā yüzine ḳaçup Rīm Pūpa varup anda Allāh emrine yitişüp meyyitin Burusaya getürdiler.” (s.18:13)

23. “Dünyā begleri anuñ ḫıẕmetine varup yüz sürüp du‘āsın almaġa cānlar virürlerdi” (s.66:16).

24. “İtdi dil pertāb kendüyi varup müjgānuña” (s.158:2)

25. “Rivāyetdür Mevlānā Şeyḫī varup Ḫamse-i Nizāmīden Ḫusrev ü Şīrīn kitābı tercümesine mübāşeret idüp...” (s.69:21)

26. “Uġurluoġlı ‘Aceme varup pādişāh olduḳda merḥūm Sulṭān Bāyezīde elçilik ṭarīḳı ile gönderdi.” (s.152:22)

27. “Ol daḫı pādişāhuñ incindügin duyup ḳaçup Sulṭān Selīm merḥūma varup anda ḫaylī ri‘āyet bulup sa‘ādetle bile gelüp.” (s.102:17)

28. “ ‘İnāyet-i Bārī mu‘āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd’e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka’be şerrefehallāh ziyāretine varup...” (s.17:15)

29. “...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba‘żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler.” (s.119:7)

30. “Varup kendü vāḳı‘asına münāsib Ḫar-nāme-nām bir ḥikāye naẓm idüp pādişāha gönderdi.” (s.69:28)

31. “...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve...” (s.128:7)

32. “Varurlar ġayr ile bāzār iderler” (s.42:24)

var: *"Git, çekil, uzaklaş" anlamında ünlem.*

1. “Dāmen-i dildārı ḳo var Mışra sulṭān ol yüri” (s.179:20)

varaḳ -ı ḥüsn: *Güzelliğin sayfası.*

1. “Noḳṭadur kim varaḳ -ı ḥüsnüñe dammış dehenüñ” (s.174:13)

Vardar Yeñicesi: *Selanik.*

1. “Vardar Yeñicesinde müderris olmışdı.” (s.137:7)

Vardar Yeñicesi-nām: *Vardar Yenicesi isimli. Vardar Yenicesi Makedonya sınırları içerisinde bulunan şehir.*

1. “Vardar Yeñicesi-nām ḳaṣabadandur.” (s.165:26)

varduġınca: *Gitgide, gittikçe.*

1. “Marażdur bu kesilür varduġınca” (s.127:5)

varı: *Elde bulunan her şey, zenginlik, servet.*

1. “Ḳapusında ḳul oldı cümle varı” (s.8:11)
2. “Varın itdüm ḥarāmīlere rūzī” (s.70:19)
3. “Varını gül şol ḳadar yoluñda dökdi ṣaçdı kim” (s.153:17)
4. “Çürütdüm varumı ḳaldum kefensüz” (s.141:29)

vārid ol-: *Ulaşmak, vasıl olmak, erişmek.*

1. "...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab'-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẓuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra'nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen..." (s.10:22)
2. "Esnā-yı muḥāverede ṣādır olan güftār ve ḥīn-ı mülāṭefede vārid olan eş'ārdan biri bu ḳıt'adur." (s.96:2)

vāridāt-ı ilāhī: *Allah vergisi.*

1. "Bi'ż-żarūrī 'ışḳ āteşin eş'ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün an-lardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş'ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra'nādur yazup dīvān itmişlerdür." (s.20:4)

vāridāt-ı ẕihni: *Zihindeki ilham, düşünce.*

1. "Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma'rifet fażıl netāyic-i ṭab'ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi'yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve..." (s.63:12)

vāris ol-: *Mirasçı olmak.*

1. "Ata ṣan'atına oġul vāris olduġı cihetden Du'āyī maḫlaṣ dimege bā'is oldur." (s.118:18)

vāris: *Mirasçı.*

1. "Ṭoḳuzıncı atadan mülke vāris" (s.187:12)

varup ḫᵛāba:*Uykuya dalmak.*

1. "Sünbülüñ tāba varup nergis-i mestüñ ḫᵛāba" (s.84:15)

vaṣf-ı evṣāf itmek: *Özelliklerini saymak.*

1. "Eline ḳalem-i siḥr-nigār ve ḫāme-i kebg-reftār alup yazup vaṣf-ı evṣāf itmek istese fuẕalā-yı cihān inşāsına āşüfte vü ḥayrān ve..." (s.46:18)

vaṣf: *Bir kimse veya şeyin taşıdığı hal, sıfat, nitelik*

1. "...anlaruñ 'ülüvv-i şānı ve sümüvv-ı mekānı sāyir nāsdan refī' ü menī' olup 'ulemāi ümmetī ke'enbiyāi benī İsrā'il vaṣfı ile ẕāt-ı şerīf ve..." (s.52:22)
2. "Dir vaṣfın işiden kişi la'net yalancıya" (s.44:25)
3. "Mesnevī ṭarzında daḫı nāme vaṣfında ba'zı ebyāt dimiş." (s.168:12)
4. "Lebi vaṣfında ġoncanuñ sözi yoḳ" (s.51:26)
5. "Evvelki bihişt taḳrīri devrān gülistānında yüz gösteren gül-ruḫsār u semen-sīmā dil-rübālar vaṣfında ve

cihān sebzezārında ṣalı-nan serv-i ḫoş-reftār u lāle-'iẕār meh-liḳālar medḥinde..."(s.10:16)

6. "Ve bu birkaç beyt Sulṭān Bāyezīd vaṣfında mev'iẕe üslūbında didügi ḳaṣīdedendür ki taḥrīr olup taḳrīr olındı." (s.64:23)
7. "Yedinci bihişte mensūb olan ḫoş-ṭab' āzāde-dil aṣḥāb-ı 'irfān ve aḥbāb-ı suḫan-dān şā'ir-i nāzük fāżıl u kāmil kimesnelerüñ vaṣfındadur ki..." (s.139:8)

vāṣıl: *Erişen, ulaşan*

1. "Ve ṭarīk-i taṣavvufda niçe menāzil ḳaṭ' itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet- i ṭab'ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür." (s.41:12)
2. "Ṣalāḥa māyil ve rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl Malġara ḳāḍısı iken Allāh emrine varup mezārı Malġaradadur." (s.98:10)

vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān:*Ateş saçan okların aracısı.*

1. "... ve şehriyār-ı eyālet -āyīn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerī'at-ı nebevī ile ārāste ve ḥulī-i sünnet-i Muṣṭafavī ile pīrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i 'ummān olup vāsıṭa-i tīġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-nişān birle rūy-ı zemīni ḫūn-ı a'dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-misāl itmişlerdür." (s.13:17-18)

vaṣla-i ṣalavāt: *Salavata ulaşanlar.*

1. "Vaṣla-i ṣalavāt gül-i zībā gibi ḫūb-rū ve..." (s.3:16)

vaṣl: *Kavuşma.*

1. "Būseñe dil ḳāni' olmaz vaṣluñuñ şeydāsıdur" (s.163:3)

Vaṣṣāf: *Ünlü İranlı edib ve tarihçidir. İsmi Abdullah bin Fadlullah eş-Şirazi'dir. Vassâfü'l-Hadra (saray meddahı) lakabıyla da tanınır*

1. "Ve Vaṣṣāf bunca ma'ānī-i bedī' ve leṭāyif-i cihān iken anuñ ḥużūrında inṣāf ki mānend-i kūdek-i debistān ve Tevārīḫ-i tācü'l-me'āsīr ve..." (s.46:21)

vaṭan ṭut-: *Yurt edinmek, yerleşmek; gönül vermek*

1. “Yüri var sākin ol iy dil vaṭan ṭut kūy-ı ‘uzletde” (s.135:22)
2. “...gözlerine geldükde bu kārgāhdan ferāġat yüzin gösterüp ‘ında melīkin muḳtedirin vatan ṭutup...” (s.23:18-19)

vaṭan: *Bir kimsenin doğduğu, yaşadığı yer, memleket*

1. “Ruḫlaruñ şevḳı nola sīnemde eylerse vaṭan” (s.87:23)
2. “Vaṭanı Gelībolıdur.” (s.78:12)

vaṭan-ı aṣlī: *Asıl vatan, memleket.*

1. “Tamām murād üzre şuġl idüp yine vaṭan-ı aṣlī ve mesken-i me‘lūfı olan Ḳonya şehrine geldi.” (s.83:16)
2. “...yine Aydın iline kendü vaṭan-ı aṣlīsi olan Pavra-nām ḳaṣabaya varup anda taṣavvufa māyil olup çoḳ riyāżet ü mücāhedeler eyleyüp niçe ḫalvetler ve...” (s.128:6-7)
3. “Vaṭan-ı aṣlīsi Ḳaramandur.” (s.83:11)
4. “Vaṭan-ı aṣlīsi Aydın ili ḳażāsında Yeñiceköydendür.” (s.82:20)

vaṭan-ı ma‘rūf: *Bilinen memleket.*

1. “...yine vaṭan-ı ma‘rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı.” (s.69:26)

vây: *"Üzüntü, şaşma ve hayret" ifade eden ünlem.*

1. “Bir benüm gibi belā-keş uġrar ise vāy aña” (s.153:7)
2. “Vay an zeman deçehre ze mi lalegun kend” (s.21:26)

vāylī vāylī: *Yazık, eyvah.*

1. “Vāylī vāylī abū abū didiler” (s.108:5)

vaż‘ it-: *Belirlemek, tespit etmek, ortaya koymak.*

1. “Ol sūretler Budin ḳal‘asında maḥfūẓ bulunup İbrāhīm Paşa alup İstanbula getirdüp At meydānında bir mermer direk üstine vaż‘ itdirüp...” (s.165:11)
2. “Ben bu eşcārı böyle vaż‘ itdüm” (s.126:2)
3. “Ve her medrese ẓahrında birer tetimme vaż’ idüp ve içine ulu ulu monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi.” (s.15:3-4)

vazīfe: *Bir kimsenin yapmak zorunda olduğu iş.*

1. “Nihāyet-i derecede rind ü bī-pervā nā-ümīd olup kimesnenüñ maḥkūmı

olmayayın diyü vaẕīfeyi ḳabul eylemedi.” (s.101:2)

ve ‘alā ālihī ve aṣḥābihī raḍıyallāhü ‘anhüm ve ce‘ale’l-cennete meṣvāhüm: *Onun evlatlarının ve ashabının ki Allah onlardan razı olsun, son duraklarını cennet eylesin.*

1. “Ve ‘alā ālihī ve aṣḥābihī ki her biri faẕīlet meydānınuñ çāpük-süvārı...” (s.3:28)

ve kāne ḥaḳḳan ‘aleynā: *"Bize düşen bir haktı" (Rum: 47)*

1. “...ve kāne ḥaḳḳan ‘aleynā menşūrın ṣafḥa-i ruḫsārında ve levḥa-i ‘iẕārında mesṭūr u manẕūr ḳılup...” (s.2:11)

ve ḳınā rabbenā ‘aẕābe’n-nār: *Rabbimiz bizi cehennem azabından koru K.K. Âl-i İmrân (3/16)*

1. “Ve ḳınā rabbenā ‘aẕābe’n-nār” (s.54:25)

ve mā ‘allemnāhü’-şi‘re ve mā yenbaġī leh: *"Biz o (peygambere) şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da... " (Yasin:69)*

1. “...ve mā ‘allemnāhü’-şi‘re ve mā yenbaġī leh āyeti taṣḥīḥ-i nisbet-i şi‘r ü şā‘ir itmişdür.” (s.4:2)

ve’l-ahālī: *Halk arasında.*

1. “Faẕlı vü mevleviyyeti beyne’l-mevālī ve’l-ahālī ma‘lūmdur.” (s.61:10)
2. “El-ḥāṣıl sözi ḥadd-i i‘cāza iletmiş beyne’l-mevālī ve’l-ahālī kitābı maḳbūl ve eş‘ārı menḳūldür.” (s.69:20-21)
3. “Beyne’l-mevālī ve’l-ahālī kemāl ü faẕl ile mu’ayyen ü mübeyyendür.” (s.54:5)

vech: *Biçim, yol, yöntem*

1. “Eş‘ārına bir vech ile şīve virmişdür ki enīs-i melā‘ike-i muḳarrebīn ve celīs-i melā‘-i a‘la-yı ‘iliyyīne’l-müzeyyen bī-enfāsı nefīs.” (s.96:28)
2. “...her biri hengāme-i leṭāfetde siyāḳat-ı kelām ve kiyāset-i peyāmda bir vech ile diḳḳat u firāset ḥiddet ü ẕekāvet iderler ki...” (s.139:9)
3. “...ve metānet elfāẓda ve ma‘ānī bābında bir vech ile diḳḳat ü himmet itmişdür ki ḳābil-i vaṣf degül.” (s.61:27)
4. “Ġāyetde ḳābil ve ehl-i ma‘rifet faẕıl netāyic-i ṭab‘ı laṭīf ve vāridāt-ı ẕihni münīf her vech ile mi‘yār-ı kelāmda süḫān-perdāz ve...” (s.63:12)
5. “Hīç bir vech ile maḳdūr-ı beşer degül.” (s.108:25)

6. “Bir vech ile ‘ibādete māyil ve zühd ü ṣalāḥa dil baġlayup teḳā‘üd iḫtiyār itmiş idi.” (s.66:15)

7. “Kitābı her vech ile maḳbūl u merġūb ve eş‘ārı her cihetle ġarrā vü maḥbūbdur.” (s.73:5)

8. “...her beyti nigār-ḫāne-i Çīnī gibi pür-naḳş-ṣūret ḳılup bir vech ile ārāyiş ve bir ṣūret ile işler itmişdür...” (s.5:3)

9. “Egerçi her vech ile mertebeleri a‘lā vü rütbeleri bālādur anlara şā‘irliḳ pāyesin isnād itmek sūyı edebdür.” (s.58:14)

10. “Şuġl itdügi yirleri bir vech ile kūşiş ve bir ṣūret ile tetebbu‘ idüp görmişdür ki...” (s.168:4)

11. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.12:24)

12. “Her cins laṭīfeye ḳāyil ve her nev‘ hünere māyil ḫuṣūṣā ehl-i ‘ilm ṭāyifesine bir mertebede raġbet ve bir vech ile iltifāt iderdi ki bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.14:23)

13. “Fenn-i bedī‘ ü beyān ‘azīmü’l-ḳadr ve refī‘ü’l-mekān olmaġın ‘ilm-i şi‘re bir vech ile mümāreset ve bir ṣūret ile raġbet gösterüp tetebbu‘-ı ‘ilm-i şi‘r itmişdür ki...” (s.80:15)

14. “...ol ṭā’ifeyi bir vech ile tertīb ve bir resm ile tehẕīb idüpdür ki bunuñ bir ravżası ḥicābından cennetüñ sekiz ravżası muḫtefī ve...” (s.4:20)

15. “Żāyi‘ olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü’l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi.”(s.62:11)

vech-i ekmel: *En güzel yön, yol.*

1. “Kendü terbiyeti ile ḥāṣıl olmış ve ‘ulūmı tertīb üzre taḥṣīli vech-i ekmel birle tekmīl itmişdür.” (s.33:12)

vechi var: *yeri var, uygundur.*

1. “Şā‘ir-i evvel eger eylerse lāfı vechi var” (s.59:12)

Vechī: *XVI. yüzyıl şairidir, hakkında bilgi veren tek tezkire olan Heşt Bihişt’te Gelibolulu “hoş-tab’ bir yiğit” olduğu ibaresi bulunmaktadır.*

1. “Vechī” (s.178:17)

vecīh: *güzel, hoş*

1. “...muttaṣıf vecīh ve iḥsān u birr ile mevṣūf elṭāf-ı ‘ām ile aña kimse şebīh olıbilmek yoġidi.” (s.40:7)

vefā: *Dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadâkat*

1. “Ġırre olma dil-berā ḥüsn ü cemāle ḳıl vefā” (s.16:12)
2. “Vefā bünyādı dil-berde n’olaydı üstüvār olsa” (s.155:2)
3. “İrmez bisāṭ-ı ḳurba ṭutanlar vefā yolın” (s.61:4)
4. “Vefādan çün ‘ālāmet yoḳ hey ol hūrşīd-i ṭal‘atda” (s.135:21)
5. “Her-cāyī dil-rübānuñ ‘āşıḳına vefası” (s.167:27)

vefāt: *Ölüm.*

1. “Mevlānā Şeyḫīnüñ vefātından ṣoñra Ḫusrev ü Şīrīni itmāma yitişdürüp beyāża bu çıḳarmışdur.” (s.73:6)

velākin: *Ama, fakat, ancak, lakin*

1. “Nihānīye nacaḳ dirler velākin gerçek eydürler” (s.100:17)
2. “Göçdi velākin odı ocaġındadur daḫı” (s.53:26)

velāyet: *Velilik makamı*

1. “...ve velāyet gülsitānınuñ bülbül-i naġme-güẕārıdur raḍıyallāhü ‘anhüm ve ce‘ale’l-cennete meṣvāhüm.” (s.3:26)

veleḳad kerremnā: *"Yemin olsun ki şerefli kıldık" (İsra:70)*

1. “...veleḳad kerremnā tevḳī‘i ile nişānlayup...”(s.210)

velī: *Ama, fakat.*

1. “Velī Aydın ilinūn Rūşenīdür” (s.82:23)
2. “Ben dimezdüm ḫalḳa sen gül yüzlinüñ rāzın velī” (s.98:17)
3. “Velī bī-vaḳt işidürdük ki dirlerdi bahār olmaz” (s.94:12)
4. “Kesmiş velī zünārını daḫı müselmān olmamış” (s.25:25)
5. “ ‘Işḳdan perhīz idem ṣabr eyleyem dirdüm velī” (s.151:12)
6. “Dil murġı ḫāli dānesi ḳaṣdındadur velī” (s.28:3)
7. “Ḳapuñda ḳullaruñ bī-ḥad velī kemter ḳuluñ Aḥmed” (s.74:7)

velī: *Cenâb-ı Hakk'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu.*

1. "Muḥaḳḳaḳ bil ki ol kişi velīdür." (s.110:7)

velīkin: *Fakat, ancak.*

1. "Tezāyüd virür a'dāda velīkin" (s.113:19)

verâŝet: *Varislik*

1. "Verâŝetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu muḥtaṣara pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu'llāh-ı zamān nāmı kirāmları ile 'unvān yazıldı" (s.13:3)

verd-i ḫandānum: *Yeni açılmış gül. II Sevgili.*

1. "Firḳatüñden çıḳdı cān iy verd-i ḫandānum meded" (s.35:8)

veys ü rāmin: *Ünlü şair Fahreddin Esad Cürcanî tarafından XI. yüzyılda ilk defa kaleme alınan hikâyeyi Türk diliyle yazan tek şair Lamii Çelebi (ö.1532) olmuştur.*

1. "Faḫr-ı Cürcānīnüñ Veys ü Rāmin adlu kitābını tercüme idüp Türkīye döndürmişdür." (s.66:19)

vezān: *Ölçüm yapan.*

1. "...ṣāḥib-'ayār gevher -senc ve eş'ar-ı naẓmı mīzānda vezān nāḳıdān-sipenc olan 'uşşāḳ -ı pür-eşvāḳ belā-zedeler ki..." (s.186:2)

vezāret ü ṣadāret: *Vezirlik ve sadrazamlık.*

1. "...her biri vezāret ü ṣadāret ve emāret menzilesinde..." (s.24:14)

vezāret: *Vezirlik*

1. "Vezāret meşġalesi arasında muṣliḥ-i 'avām u ḫavāṣṣ ve..." (s.4:32)
2. "Meḳādir-i nāssı ve aḥvāl-i 'āmm u ḫāṣṣı fehm itmekde ve vezāret üslūbın bilmekde bu deñlü vezīr gelmemişdür dirler." (s.33:14)
3. "Vezāretden 'azl idüp Burusada Murādiyye tevliyetin virüp gönderdi." (s.26:1)

vezīr idin-: *Vezir olarak almak*

1. "...merḥūm Sulṭān Bāyezīd Amasiyye'de Çelebi Sulṭān iken defterdārı olup ṣoñradan sa'ādetle taḫta cülūs itdüklerinde vezīr idindi." (s.31:11)
2. "Reşkden müfsid ifsād idüp ittifāḳ nifāḳ ṣūreti ile Ḫamse-i Niẓāmī gibi

bir kitāb dimege irtikāb eylesin görelüm ba‘dehu vezīr idesin diyü ilḳā vü iġvā idüp...” (s.68:25)

3. “...anlar daḫı Mevlānā Şeyḫīde ziyāde ẕekāvet ü feṭānet ve idrāk-i pāk görüp begenüp vezīr idinmek murād idindi.” (s.68:23)

vezīr ol-: *Vezirlik makamında bulunmak*

1. “Dedesi merḥūm Sulṭān Meḥemmede vezīr olmış idi.” (s.57:8)
2. “Niçe müddet vezīr olup āḫir Selānik’e gönderüp anda beglik iderken fevt oldı.” (s.31:11)

vezīr ü müşīr: *Yol gösteren vezir.*

1. “Yanına alup vezīr ü müşīr idindi.” (s.32:16)

vezīr: *Askeri ve idari yetkisi olan en yüksek rütbedeki devlet memuru, vezirlik rütbesine sahip kimse.*

1. “...‘āmm u ḫāṣṣ arasında olan maṣlaḥatı görmekde vü başarmaḳda nesl-i ‘Osmānda buncılayın bir vezīr müyesser olmış degüldür.(s.32:19)
2. “Ṣāḥib-hüner ve hüner-perver vezīr idi” (s.27:19)
3. “Selāṭīn-i nāmdār ve ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ḫiẕmetlerinde terbiyetler bulup bunlaruñ kimi vezīr ü kimi ḳāżí-‘asker ve...” (s.24:12)
4. “Meḳādir-i nāssı ve aḥvāl-i ‘āmm u ḫāṣṣı fehm itmekde ve vezāret üslūbın bilmekde bu deñlü vezīr gelmemişdür dirler.” (s.33:15)
5. “Sāfī Ḳāsım Paşa ki merḥūm Sulṭān Bāyezīde vezīr olmışdur anuñ ḫidmetinde taḥṣīl-i ‘ilm ü ma‘rifet ve kesb-i faẓl u feṣāhat ü belāġat itmişdür.” (s.28:22)
6. “...‘Atabe-i ‘Osmānī ve südde-i ḫāḳānī ẕuhūr ideli bu deñlü dīndār müslimān ehl-i vaḳār vezīr bir daḫı olduġı ma‘lūm degüldür.” (s.34:19)
7. “Ḥilye-i ṣalāḥ ile ārāste ve zīver-i diyānetle pīrāste ‘ilm ü ma‘rifet eyesini sever ve hüner-perver vezīrdür.” (s.34:18)
8. “...bunda olan fikr ü ferāset ve re’y ü tedbīr ü fetānet nesl-i ‘Osmānda bir vezīre daḫı müyesser olmamışdur.” (s.27:18)
9. “Vezīrlere itdügi i‘tibārdan daha ziyāde i‘tibār u iltifāt idüp envā‘-ı in‘ām ve iḥsān-ı mālā kelām itdügini gördiler” (s.29:6)

10. “...her ne ḫizmete olursa Karaca Paşayı ḫizmetlenüp hem vezīrlik ve hem defterdārlık ḫizmetin ider.” (s.51:18)

vezīr-i aʿẕamı: *Büyük vezir, sadrazam.*

1. “...Sulṭān Ḥüseyn Bayḳaranun raḥmetu’llāhi ʿaleyh vezīr-i aʿẕamı ve muṣāḥib-i hem-demi iken kendüyi şuʿarā zümresine münḫariṭ ḳılup Nevāī taḫallüṣ itmişdür.” (s.4:32-33)

vezīr-i müşīr: *Askerlikteki en üst rütbe ve bu rütbeyi taşıyan asker, mareşal komutan.*

1. “Babası Sulṭān Murād Ġāzīnüñ vezīr-i müşīri olmışdur.” (s.75:8)

vezn olsa: *Ölçü olmak, tartı olmak.*

1. “Ġāyet-i feṣāḥat ü belāġatlarından rūz-merre söylenen her bir sözleri vezn olsa bir ḥarf artuḳ eksük bulınmaz.” (s.11:20)

vezn: *Tartı, ölçü*

1. “...vezne gelen kelimātınuñ ekseri fāḥiş fuḥşiyyāt-ı nā-fercām olmaġın ṭabʿ-ı selīm andan ībā ve ẕihn-i müstāḳīm ibrā itmemek olmaz.” (s.109:28)
2. “...pāk-idrāk nev-cüvān yigitler ki her biri suḫan-perdāz ve leṭāyif-nüvāz olup söz veznesin miʿyār itmekde...” (s.185:22)
3. “Ḳaṣāyide ve ġazeliyyāta ḳādir ve söz vezninde māhir şāʿirdür.” (s.148:22)
4. “...ve söz veznine ḳādir olan şuʿarā ve fuṣaḥā ḳāyil-leridür.” (s.3:31)

vilāyet: *İl, diyar, ülke, memleket.*

1. “Ṣaruḫan vilāyetinde Aḳḥiṣār-nām ḳaṣabadandur.” (s.144:21)
2. “Mezārı Aydın ilinde yine kendü vilāyetinde Pavra-nām ḳaṣabadandur.” (s.128:10)
3. “Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı.” (s.18:7)
4. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat daʿvāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyezīd bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi.” (s.17:15)
5. “Anaṭolı vilāyetinden ehl-i ʿişret ve ṣāḥib-ṣoḥbet ḫoş-ṭabʿ naẕmı şekker-bār ve raʿnā eşʿārı var.” (s.156:22)
6. “Anaṭolı vilāyetindendür.” (s.155:5)

7. “Aṣlda vilāyet-i Anaṭolıda Ṣaruḫan vilāyetindendür.” (s.135:14)
8. “Ve Ḫorasān mīrzādelerinden sa‘ādet-penāh vilāyete bārgāh Emīr Devletşāh ki zīver-i dāniş ü fazīlet ile ārāste ve...” (s.4:24)

vilāyet-i ‘Acem: *Bugünkü İran'ın yanı sıra Horasan ve tüm Türkistan'ı içine alan bölge.*

1. “Vilāyet-i ‘Acemde çoḳ seyāḥat itmiş diyār-ı Rūma geldükde ḳalender ṣūretinde geldi.” (s.93:7)

vilāyet-i Anaṭolı: *Anadolu diyarı.*

1. “Aṣlda vilāyet-i Anaṭolıda Ṣaruḫan vilāyetindendür.” (s.135:13)
2. “Ḳadīmi vilāyet-i Anaṭolıdandur.” (s.133:23)
3. “Vilāyet-i Anaṭoludandur” (s.185:4)

vilāyet-i Engürüs: *Macar krallığı.*

1. “...ve taḫt-gāhı olan Budin ḳal‘asın feṭḥ idüp bi’t-tamām vilāyet-i Engürüs memālik-i İslāma munżam olduḳda...” (s.165:7)

vilāyet-i Rūma: *Anadolu.*

1. “Vilāyet-i Rūma geleli ḫaylī zamān olmışdur.” (s.183:2)
2. “...fāżıl u kāmil kimesne olup Vilāyet-i Rūma üslūb-ı inşāyı aḥkām u mükātebātı evvel ol getürmişdür.(s.28:21)
3. “Vilāyet-i Rūmda degül belki ‘Arabda ve ‘Acemde ve Pehlevī dilde bu üslūba şi‘r dimiş kimesne yok.” (s.108:20-21)
4. “Vilāyet-i Rūmda ebyātı ile meşhūr müfred-gūydur.” (s.158:16)
5. “...Medīne ḫudemāsına vilāyet-i Rūmda ta‘yīn olınan ṣurrelerin Ka‘betu’llāh şerrefeha’llāh cānibine anuñla irsāl buyurup...” (s.102:9)
6. “Bu ṭarzda vilāyet-i Rūmda kimse şi‘r dimemişdür.” (s.73:28)
7. “Vilāyet-i Rūmda ne deñlü şā‘ir varsa ki birbirine naẕīreler dimişler...” (s.177:4)
8. “Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm şā‘irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür.” (s.152:26)
9. “Vilāyet-i Rūmuñ āb u hevāsı laṭīf ve ādemīsi āb u hevā leṭāfetinden ġāyet nāzük ẕarīf olup...” (187:24)

Vilāyet-i Rūm: *Rumeli vilayetleri.*

1. “Vilāyet-i Rūmuñ mu‘teber ṣā‘irlerindendür.” (s.31:12-13)
2. “Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mer-tebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma‘rifet ṣā‘ir idi.” (s.48:17)
3. “Vilāyet-i Rūmuñ ṣā‘irlerinden Ġubārī nām ṣā‘ir işbu ġazeli diyüp.” (s.58:17)

vilāyet: *Kulun Hakk’a yakınlığı ve Hakk’ın kulu, kulun Hakk’ı dost edinmesi durumu, veli olma, velilik, ermişlik.*

1. “...niçe taṣarrufāt u iḫtirā‘āt idüp ḫaylī ma‘āni derc eylemiş vilāyeti ẕāhir olmış ṣāḥib-vilāyetdür.” (s.74:25)

vir-: *Bağışlamak, ihsan etmek.*

1. “Em vir didi dil la‘lüñe derd ise didi merg” (s.134:7)
2. “Şu deñlü ḳadr u rif’at virdi Sübḥān” (s.8:14)
3. “Sāḳiyā mey vir ki bir gün lālezār elden gider” (s.16:10)
4. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:21)
5. “Kebkebüñ kevkebi bir kevkebe virdi felege” (s.144:18)
6. “Ṣabrumı yaġmaya virdi bir büt-i ra‘nā yine” (s.151:13)
7. “...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫ^{v}āceliḳ ḥaḳḳını żāyi‘ eylemeyüp öldürmekden berī olup oġlanı Aḥmed Paşaya virdi.” (s.26:1
8. “Virdi elüme zülfüñ dün gice bir berātı” (s.48:11)
9. “Ve şu‘arā zümresine ol itdügi i‘tibārı ve ol virdügi iştihārı bir pādişāh daḫı itmemişdür.” (s.15:11)
10. “Dülger-zādenüñ muṣāḥabetini terk itmedi ve pādişāhuñ virdügi manṣıbı ḳabūl eylemedi.” (s.105:6)
11. “Allāh tebāreke ve ta‘ālā anlara virdügi ẕekāveti ve ferāseti bir kimseye daḫı müyesser itmemişdür.” (s.43:4)
12. “Virdüm dehān-ı dil-bere dil gāyibāne ben” (s.165:21)
13. “Ḥaḳ ẕevḳ-ı şevḳın artura ṣıdḳ u ṣafā vire” (s.162:6)
14. “Bu ġazele ziyāde germ olup her kim bu şi‘re naẕīre dirse germiyyetle beş

flori vireyin diyü şarṭ eylemiş." (s.59:7)

15. "Beş flori vireyin her şā'ir-i siḥr-āferīn" (s.59:4)

16. "Ḫoş sen ol peyġāmberlerüñ her birinüñ bir bir adın söyle ben de bir bir saña aḳça vireyin didi." (s.16:3)

17. "Mevlānā Luṭfī ol ṭaşa başup kitābı alup pādişāh eline vireyin dimiş iken Sulṭān Meḥemmed merḥūm incinüp hāy neyledün ol ṭaş Īsī 'aleyhi's-selām mevlididür." (s.55:11)

18. "Andan Ḥaleb ḳāḍílıġı virildi." (s.62:13)

19. "Rūmili diyārında medrese virilüp anda şuġlda iken fevt oldı." (s.107:25)

vir-: *(Kendisine âit bir şeyi başka birine veya bir yere) Bırakmak, onun istifâdesine sunmak.*

1. "Vezāretden 'azl idüp Burusada Murādiyye tevliyetin virüp gönderdi." (s.26:2).
2. **"...**taḫta cülūs itdüklerinde Ayaṣofya tevliyetin virüp ṣoñradan Burusada Ḳapluca mütevellīsi iken fevt olup..." (s.102:18)
3. "Medrese veyā ḳāḍīlıḳ düşicek defterine baḳup kendü münāsib gördügine virürdi." (s.15:8)

vir-: *İletmek.*

1. "İstanbul ḳāḍísı iken virdügi ḥüccetlere imżā yazduḳda ekser naẕm idüp 'Arabī ebyāt ile yazardı." (s.53:8)
2. "Muḳaddemā Maġnisā ḳāḍísı iken virdügi ḥucece yazduġı manẕūm imżā budur ki ẕikr olınur." (s.62:15)
3. "...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā'-ı ṣanāyi' ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:7)
4. "Artuḳ söylemege ḳādir olmayup ol daḫı aḳçe virmekden berī oldı" (s.16:5)
5. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür" (s.11:9)
6. "Birgün nişāncıya vāfir aḳçe virmiş." (s.29:15)
7. "Virmiş ṣabā benefşeye peyġām-ı zülf-i dost" (s.53:23)
8. "Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretleri sancaḳ virmişdi." (s.50:15)

9. “Eş‘ārına bir vech ile şīve virmişdür ki enīs-i melā‘ike-i muḳarrebīn ve celīs-i melā‘-i a‘la-yı ‘iliyyīne’l-müzeyyen bī-enfāsı nefīs.” (s.96:28)

10. “Merḥūm Sulṭān Selīme Sulṭān Aḥmede niçe ḳaṣīdeler ve ġazeller virmişdür.” (s.159:20)

11. “Mevlānā Şeyḫī söze bir mertebede selāset ve ḥikāyeye bir reng ile leṭāfet ü ṣūret virmişdür ki kimseye müyesser degül belki maḳdūr-ı nev‘-i beşer olmış degül.” (s.69:18)

12. “İnṣāf ki bir şīve ile zīb ü zīnet ve bir naḳş ile ṭaravet ü leṭāfet virmişdür ki andan artuḳ olmaḳ mutaṣavver degül.” (s.68:31)

13. “Virüp sözden cemāl-i ḥüsnine tāb” (s.69:7)

14. “Tezāyüd virür a‘dāda velīkin” (s.113:19)

15. “Virüp endām düzetdi çeb ü rāst” (s.69:4)

16. “Sa‘ādet ile gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdüklerinde ağır sancaḳlar virüp ulu begliklere mutaṣarrıf olmış fāżıl u kāmil her fenne tetebbu‘ itmiş kişi idi.” (s.51:21)

17. “...buña virüp in‘ām-ı sulṭānī ile iltifatlar ve iḥsān-ı ḫaḳānī birle raġbetler bulup muġtenem düşmiş idi.” (s.93:12)

18. “Sulṭān Murād ḥażretleri daḫı imtiḥān içün şeyḫ-i girāmī Ḥażret-i Niẓāmī Penç Gencin Şeyḫī ḫiẓmetlerine virüp...” (s.68:27)

vīrān ol-: *Yıkılmak*

1. “Milk-i dil sensüz şehā yıḳıldı vīrān oldı gel” (s.129:6)

vīrān: *Yıkık, yıkılmış, harap (yer).*

1. “Dil ki vīrānı degül ‘ışḳunuñ ābād olmasun” (s.85:7)

Viṣālī: *Asıl adı İsâ. Aydınlıdır. Ailesi ve eğitimi üzerine bilgimiz yoktur. II. Bayezıd ve Yavuz Selim zamanlarında Edirne’de Saray-ı Âmire hocalığı yaptı.*

1. “Nāsiḥ-i fenn-i beyān ya‘nī Viṣālī ḥażreti” (s.114:21).

vize: *Osmanlı Devletinde Rumeli Beylerbeyine bağlı bir sancaktır.*

1. “Vize ḳāḍísı iken mevt irüp Vizede fevt oldı .” (s.103:18)

vuṣlat: *Kavuşmak, ulaşmak.*

1. “Vuṣlat şebine irmedügine olup melūl” (s.41:21)
2. “Ḫoş idi vuṣlat olsa ‘ādetümüz” (s.142:17)

vücūd-ı insān-ı ṣuver-i aḥsen: *Güzel şekli olan insan vücudu.*

1. “...vücūd-ı insānı ṣuver-i aḥsen ile ḫalḳ eyleyüp...” (s.2:10)

vücūd-ı şerīf: *şerefli, mübarek vücut, asil varlık.*

1. “...vücūd-ı şerīfine ecel ‘inān-ı mevti mün‘aṭıf ḳılup Allāh emrine vardı.” (s.78:1)
   “Şeh-zādelerle kendü vücūd-ı şerīfini” (s.13:8)
2. “Ḥilm u seḫā ve ‘ilm ü ḥayā vücūd-ı şerīflerine ve ẕāt-ı münīflerine biçilmiş ḫil‘at-i devlet-nüvāz ve cāme-i sa‘ādet-firāzdur.” (s.43:9)

vüzerā: *Vezirler.*

1. “Sulṭān Bāyezīd gelüp taḫta cülūs itdükde vüzerā vü ümerā dest-būs idüp maḳarr-ı salṭanata muḳarrer olduḳda Sulṭān Cem ile deryāya bilece sefer ḳılup...” (s.87:6)
2. “Güşāde-dil hezel-güy ṭabī‘atı laṭīfeye māyil olup vüzerā vü ümerā muṣāḥabetine mülāzemet ve ulular ve devletlüler ḫiẓmetine müdāvemet iderdi.” (s.109:25)
3. “Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve...” (s.108:15)

vüzerā-yı ‘iẓām: *Vezirler, alimler ve daima zafer elde eden askerler.*

1. “Üçünci ṭabaḳada derc olup yād olan vüzerā-yı ‘iẓām ve ümerā-yı kirām ki selāṭin-i māżīye ḥużūr-ı şerīflerinde ve...” (s.52:2)
2. “Üçüncü ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan vüzerā-yı ‘iẓām ve ümerā-i ẕevi’l-iḥtirām ki ḥilye-i feżāyil ve zīver-i ḫaṣāyil ile muḥallā vü müzekkādur...” (s.24:6)

Y

yā: *Arap alfabesindeki "Ya" harfi.*

1. “İy Gubārī yā kāşını zülfi eylep çekmesün” (s.59:2)
2. “Ben yā mıyam ki ḫam ola ḳaddüm didüm didi” (s.104:1)
3. “Oḳ gibi ṭoġrı söyleyelüm yā degül misin” (s.104:2)

yā: *Yay.*

1. “Kimse toz ḳonduramaz ‘ālemde ol yā üstine” (59.3)

yā hū: *Allah'a ısmarladık demek, vedalaşmak.*

1. “ ‘Āşıḳı çün bī-vücūd itmek olupdur ḫū saña” (s.140:4)
2. “Biz ‘adem mülkine maḥmil bağladuḳ yā hū saña” (s.140:5)

ya‘nį: *Sözün kısası.*

1. “Nāsiḥ-i fenn-i beyān ya‘nī Viṣālī ḥażreti” (s.114:21)
2. “Cihān üstādı ya‘ni Monlā Ẕātī” (s.139:22)
3. “Emīr-i naẓm ya‘nī kim Revānī” (s.162:12)

yabān: *Yabancı, bigane, ayrı.*

1. “Cānı cāna ḳoyuban göñlegi yabāne gerek” (s.157:17)

yād ol-: *Hatırlanmak.*

1. “Yirde yatduḳça bu yād olan cihān sulṭānları” (s.24:1)
2. “Beşinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘ olup yād olan ‘azīzlerüñ dār-ı ġurūr-ı fenā ve...” (s.94:14)
3. “Üçünci ṭabaḳada derc olup yād olan vüzerā-yı ‘iẓām ve ümerā-yı kirām ki selāṭin-i māżīye ḫużūr-ı şerīflerinde ve...” (s.52:2)
4. “İkinci ṭabaḳada meclis idüp yād olan selāṭīn-i encüm-sipāh u Āferīdūn-āyīn ve...” (s.23:13)
5. “Dellākoġlı dimekle yād olur.” (s.170:4)

yād-ı la‘l-i rūḥ-baḫşuñ: *Can bahşeden dudağın hatırlanması.*

1. “Yād-ı la‘l-i rūḥ-baḫşuñ ḫaste cān eglencesi” (s.46:6)

yādkār: *Bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen yâhut onlardan kalan şey.*

1. "Z'ank anha yadkar tig-i canan menest" (s.21:12)

yaġ-: *yağmak.*

1. "Seng-i miḥmetdür ki yaġdurdı zamāne başına" (s.45:17)

yaġ: *Yağ.*

1. "Göñlüm fetīlidür yüregüm yaġı yaġıdur" (s.42:1)

yaġma it-: *Yağmalamak.*

1. "Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi." (s.22:12)

yaġ-: *Yağmur, kar, dolu gökten düşmek.*

1. "Bir pāre diñer diñmez başlar yine yaġmaġa" (s.115:6)
2. "Başuña ḳarlar yaġsun Revānī" (s.144:2)

yaġma: *Yağmalamak, talan etmek.*

1. "Ṣabrumı yaġmaya virdi bir büt-i ra'nā yine" (s.151:13)

yaḫşı: *Güzel.*

1. "Yaḫşılıḳlar ḳamu yamān oldı." (s.143:10)
2. "Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Hātifī naẕm itdügi Ḫusrev ü Şīrīni ve Leylī vü Mecnūnı Türkīye döndürüp ġāyet iyi ve nihāyet mertebede yaḫşi itmişdür." (s.50:27)

Yaḥyā: *(ö.1582) Doğum tarihi ve yeri tam olarak bilinmeyen Yahyâ, bizzat belirttiği üzere Arnavut asıllı olup ünlü Dukagin ailesine mensuptur.*

1. "Yaḥyā" (s.181:11)

Yaḥyā-nām: *Yahya adlı.*

1. "Ol esnāda Yaḥyā-nām şā'ir daḫı bu baḥrde ve bu ḳāfiyede bir ġazel diyüp bu şi'r aña naẕīre olur diyü mābeynlerinde ḫaylī münāza'a vāḳi' olmış." (s.59:7)

yaḳ-: *ateşe vermek, tutuşturmak.*

1. "Āhum beni bu ḥasret ile yaḳa yaḳındur" (s.118:12)

2. "Mihr-i 'ālem-tābdan yaḳar çerāğı cāmumuz" (s.63:7)

yaḳ-:*Üzmek.*

1. "Kim şeh yüzine bir daḫı ḳul yaḳa yaḳındur" (s.118:13)

yaḳa: *Elbise boynu, elbisenin boyun geçecek ve boynu örtecek yeri.*

1. "Sen andan ıraḳsın aña ol yaḳa yaḳındur" (s.118:15)
2. "Boynında yaḳasın görüp iy dil ḥased itme" (s.118:14)
3. "Çāk çāk itdi yaḳasın ṣubḥ-ı ṣādıḳlar gibi" (s.181:7)

yaḳa: *Kelimenin anlamından ziyade (bağlama göre) kelimenin kendisi kastedilmiş. Kendinden sonra gelen şiirde beş anlamı olduğu söylenmiştir.*

1. "Yaḳa lafẓında beş dürlü ma'nīye delālet ider tecnīsi bulup bir ġāzel itmiş." (s.118:10)

yakaldan: *"Yaktığından beri" anlamındadır.*

1. "Nār-ı hecrüñle yaḳaldan güzelüm dāġ-ı tenüm" (s.170:15)

yaḳa: *Semt.*

1. "Mezārı Galaṭa yaḳasında tersḫāneler ḳurbında kendü olduġı evindedür." (s.91:27)
2. "Güzelce Ḳāsım Paşa'nuñ Ġalaṭa yaḳasında vāḳi' olan medresesine müderrisdür." (s.64:7)
3. "Mezārı İstanbulda Ġalaṭa yaḳasındadur." (s.137:10)

yaḳın: *Vakit olarak az bir süre kalmış olan.*

1. "Āhum beni bu ḥasret ile yaḳa yaḳındur" (s.118:12)
2. "Kim şeh yüzine bir daḫı ḳul yaḳa yaḳındur" (s.118:13)
3. "Sen andan ıraḳsın aña ol yaḳa yaḳındur" (s.118:15)

yaḳ-: *ateşe vermek, tutuşturmak.*

1. "Yaḳma bināsını dil-i sūzānumuñ ṣaḳın" (s.42:3)
2. "Yaḳma ḥasret odına baġruñı ṭāmīler gibi" (s.92:7)
3. "Bāl ü per yaḳmaġa cānā yine pervāne gerek" (s.157:13)
4. "Yaḳmasun dāmenin şerār ṣaḳın" (s.54:13)
5. "Mest iken yaḳmış anı nā-gāh irüp bī-vaḳt ḫ^{v}āb" (s.41:18)

6. "...beden ḳırṭāsın ocaḳlara yaḳup Āfitābī hūşyār olup bu ḫāli göricek bu beyti didi." (s.107:13)

Yāḳūt: *Yâkût-ı Musta'sımî: Abbasî halifesi Musta'sım zamanınında saray hattatı olan Türk asıllı bir kişidir. (öl. 1299). Hat sanatının en köklü hamlesini gerçekleştirerek hat sanatına matematik ve geometrik boyutlar kazandırdı. Ahlâm-ı sitte, Yâkût'un kalemiyle gerçek şekillerini buldu ve asırlarca bu ölçülerle kullanıldı. Divan şiirinde hat sanatıyla ve büyük hattatlar arasında anılır.*

1. "İttifāḳ var ki ḫaṭṭ-ı rıḳā'ı Yāḳūtdan yeg yazardı." (s.100:25)

yalabu-: *Parlamak, parıldamak.*

1. "Yalabursın ḳatı ay oğlancuḳ" (s.111:1)

yalan: *Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz.*

1. "Mey-ḫānede ol iti gördüm yalanı çıḳdı" (s.99:21)

yalancı: *Yalan söylemeyi huy edinmiş kimse.*

1. "Dir vaṣfın işiden kişi la'net yalancıya" (s.44:25)

yalbar-: *Yalvarmak.*

1. "Rūyını pāyına süre yalbara" (s.169:15)

yalı: *Deniz, göl ve nehir kenarlarındaki düz ve açık arâzi.*

1. "Mevlidi Tuna yalısında olan Nigbolı-nām ḳal'adur" (s.140:15)

yalın: *Kınından çıkmış.*

1. Fużalā-yı 'āli-şān ve büleġā-yı me'ālį-nişān kelāmı muḳābelesinde 'arż-ı feżāyil idüp bu muḫaddirenüñ taṣnįfine şürū' itmek men ṣannefe ḳad istehḍef feḥvāsı mūcebince kişi kendüyi yalın ḳılıca ḳarşu ḳalḳan ve çarḫ oklarına sįnesin nişān itmekdür. (s.6:6)

yalvar-: Birinden bir şey isterken yumuşak ve acındırıcı bir tavır takınmak, saygılı bir ısrarla istediğini söylemek.

1. "Bitür anuñ dilegin kim dileyüp yalvaramaz" (s.106:12)

yaman düşme-: *Fena değil orta.*

1. "Yaman düşmemişdür." (s.183:19)

yamān ol-: *Kötü olmak.*

1. “Yaḫşılıḳlar ḳamu yamān oldı” (s.143:10)

yan-: *Ateş durumuna geçmek, tutuşmak.*

1. “Demādem ḫāneḳāh-ı dilde yanar bir çerāġum var” (s.167:2)
2. “Yanar odlara o dem kim ki işitse suḫanum” (s.175:21)
3. “Ṭolanur ay ile gün yanmaġa pervāne gibi” (s.157:6)
4. “Baġrum firāḳ odına yanmış kebāba benzer” (s.147:2)

yan-: *Aşırı derecede üzülmek, acı ve sıkıntı çekmek.*

1. “Göz ucından nidelüm yandı ‘Aṭāyī dil ü cān” (s.76:1)

yan-: *Esef etmek, acınmak, hayıflanmak.*

1. “Ḥalümden aña yanmaġa iy Āṣaf-ı devrān” (s.9:30)

yan: *Birlikte, beraberinde olma.*

1. “Ḳarār itmedügüñ bir dem yanumda” (s.89:28)

yan: *Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yâhut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf.*

1. “Dilemez gölgeñi kim yanuña düşe yüriye” (s.75:4)

yan: *Bir şeyin yakını, civarı, çevresi.*

1. “Oturıcaḳ diz-be-diz aġyār dil-ber yanına” (s.120:9)
2. “Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta‘ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ ‘ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş”(s.15:19)
3. “Yanında olan dünyāsın aldılar.” (s.137:9)
4. “Ḳılıcın ḳangı yaña ṣalsa ol şāh” (s.7:27)
5. “Bir yaña küştgīr-i ‘ışḳ-ı nigār” (s.54:21)
6. “Bir yaña āteş-i ġam-ı dildār” (s.54:22)
7. “ ‘Aceb midür eger biñ küşte görseñ her yaña baḳsañ” (s.155:14)
8. “Ḫoş gelür baña kūyunuñ yanı” (s.155:9)
9. “...mürebbiyyü’l-fużalā müdeḳḳiḳü’l-büleġā ḫusrev-i ‘Acem Sulṭān Hüseyn-i Bayḳara yanına varup anda...” (s.119:21)
10. “Sulṭān Ḳorḳud incinüp yanından giderdi.” (s.109:16)

yan: *Yanı başı.*

1. “Ṭāife-i küttāb ol teressüli yanlarında ṣaḳlarlar.” (s.73:21)

yanaġ: *yanak, yüzün iki tarafının her biri.*

1. “Ol serv-i māh-çehre ki gülden yañaġı var” (s.28:1)
2. “Şol ‘araḳ kim ol gül-endāmuñ yañaġından çıḳar”(s.185:7)

yanar ḳurı ḳatında niçe yaş: *"beğenilmeyen tutumlarından dolayı cezalandırılan kişiler yanında suçsuzlar da suçlular gibi hırpalanırlar" anlamında kullanılan bir söz.*

1. “Bu meseldür ki yanar ḳurı ḳatında niçe yaş” (s.76:2)

yandur-: *Sevdalandırmak.*

1. “Nergis ü ruḫsāra naḳd-ı ḳalbi yandurdum yine” (s.137:11)

yanına al-: *Yakınında bulundurmak, yakınına getirmek.*

1. “...āḫirü’l-emr elf cidd ü cehd ile yanına alup Çaġşurcı Şeyḫī ol maḥalde bu beyti didi.” (s.158:25)

yanına al-: *Kendi tarafına çekmek, kendinden yana kanaat göstermesini sağlamak; desteğini almak, yakın olmak.*

1. “Yanına alup vezīr ü müşīr idindi.” (s.32:16)

yanında: *Katında, nezdinde, huzurunda.*

1. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:13)
2. “Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup...” (s.51:17)
3. “Ḫiẕmetde iken Sulṭān Ḳorḳuduñ yanında ḫiẕmetin ider ḫāṣṣa maḥbūblarından Piyāle-nām bir yarar ḫiẕmetkār ġulām adına...” (s.109:13)
4. “Ol zamānda ehl-i ‘ilme şol derecede i‘tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı.” (s.15:7)

Yani: *XVI. yüzyıl şairi Cihani'nin sevdiği kadının adıdır.*

1. “Bāġ-ı cennetden iy güzel Yani” (s.155:8)

Yani-nām: *Yani isimli. İsmi “Yani” olan kişinin varlığı hakkında bir bilgi bulunamamıştır.*

1. “Yani-nām bir kāfir- beççe maḥbūbına bu maṭla‘ı dimişdür ki ẕikr olınur.” (s.155:6)

yañlış: *Doğru olmayan, hatalı.*

1. “Uçmasın yañlış ḫaberler ol hümānuñ üstine” (s.140:20)
2. “Bu ta‘bir yañlış ta‘birdür.” (s.165:19)

yap-: *İnşa etmek.*

1. “Bi’llāh mermer ile yapasuz mezārını” (s.96:20)
2. “Ol şevḳ ile İstanbulı feṭḥ itdükde Yeñi Cāmi‘i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar.” (s.15:2)

yapış-: *Aralık bırakmayacak biçimde üzerine dokunmak.*

1. “...iḥtirām birle yapışup ol bezi getürüp i‘zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor.” (s.55:18)

yapraġ: *Yaprak; bitkilerde solunum, karbon özümlenmesi, terleme vb. olayların oluştuğu, çoğu klorofilli, yeşil ve türlü biçimdeki bölümler.*

1. “Lerze düşdi cismüme döndüm ḫazān yaprağına” (s.179:2)
2. “Baş açuḳ abdāl olup biline yapraḳ baġlanur” (s.23:10)
3. “Şu yapraḳ kim ṣolup başdan ḳararmış” (s.3:12)

yār: *Sevgili.*

1. “Yarın buluşam saña dimişdi baña ol yār” (s.116:16)
2. “Ne cevri kim baña sen yār idersin” (s.89:26)
3. “Ne elüñ var senüñ kim açasın yār etegin” (s.58:3)
4. “Didüm leb-i yāḳūtuña ḫaṭ gelmişe iy yār” (s.140:9)
5. “Sūz ile bir āh itdüm idi yār didi kim” (s.111:6)
6. “Yine Sevdāyīyi birgün görüp ol yār didi” (s.114:9)
7. “Yil esmeyince çöp deprenmez iy yār” (s.49:22)
8. “Dāmen-i gül mi ṣanursın açasın yār etegin” (s.116:4)

9. “İşitmez āh u nāleñi iy dil o yār uyur” (s.185:2)
10. “Yār içün aġyār ile merdāne ceng itsem gerek” (s.16:14)
11. “İt gibi murdār raḳi̯b ölmezse yār elden gider” (s.16:15)
12. “Seyre gelmez mi ki ol yār ġam-ı hecri ile” (s.182:11)
13. “Kimse aġyāruñ elinden kesemez yār etegin” (s.57:28)
14. “Ol yāra nola ben ḳulına cevr ise ‘ādet”(s.116:14)
15. “Beñzer ki yine yāre yeñi nāme yazarsın” (s.104:16)
16. “Her ki yārı ḫoş görür ḳomaz bu güni yarına” (s.97:13)
17. “Dil u can ger be-dehem ba çü tu yari bari” (s.42:18)
18. “İy eşk eger yumşadasın göñlini yārüñ” (s.104:17)

yār: *Arkadaş, dost.*

1. “Sa‘ādet baḫt u devletdür aña yār” (s.6:17)
2. “Ṭaleb it ol ḫazīneyi ey yār” (s.72:15)
3. “Germ olma iñen bendeñi öldürmege yārā” (s.134:8)
4. “Ayıram aġyārı Ḥaḳ yārī ḳılursa yārdan” (s.88:13)
5. “Ger saña yārüm diyü eylerse her dem rīş-ḫand”(s.149:14)

yār eyle-: *Dost, sevgili edinmek.*

1. “Dehānı sırrına vāḳıf leb-i la‘liyle yār eyler” (s.177:18)

yār it-: *Dost etmek, yakın etmek.*

1. “Yār iden i‘tiḳāduñ u fikrüñ” (s.72:20)

yār ol-: *Sevgili, dost olmak.*

1. “Her demde aña Ḫudā yār olsun” (s.139:2)

Yaradan: *Yaratan, yaratıcı; Allah.*

1. “Bilmezem āḫir beni niçün yaratdı yaradan” (s.182:19)

yaramaz it-: *Yararlı olmak.*

1. “El-ḥaḳ yaramaz itmedi eyü eylemişdür.” (s.149:10)

yārān: *Akran.*

1. “Eş‘ārı ḫalḳ içinde meşhūr ve ġazeliyyātı ehl-i dil yārān arasında meẕkūr ve bu ebyāt anuñ eş‘ārındandur.” (s.160:1)

yārān-ı bā-ṣafā: *Mutluluk dolu dostlar.*

1. "... bu silkde münselik olup bu zümreden ma'dūd olan yārān-ı bā-ṣafā ve dístān-ı pür-vefā bezm-i feṣāḥatde cām-ı sürūr ile rūḥ-perver ve..." (s.160:18)
2. "Ve kendüsi bu cem'iyyetde bile bulunup eş'ārı daḫı küllī Türkī olup ba'żı yārān-ı ṣafā ve ḫullān-ı vefā anı bu cümleden ayru olmaḳ münāsib görmedükleri cihetden bu teẕkireye yazılup ẕikr olındı." (s.183:4)

yarar: *Faydalı, yararlı.*

1. "...yarar maṣlaḥat-güẕār her ḫiẕmetüñ 'uhdesinden gelürdi." (s.51:19)
2. "Vilāyet-i Rūmuñ ġāyet serdār ve nihāyet mertebede yarar dilāverlerinden sancaġa mutaṣarrıf ṣāḥib-ma'rifet ṣā'ir idi." (s.48:18)
3. "Ḫiẕmetde iken Sulṭān Ḳorḳuduñ yanında ḫiẕmetin ider ḫāṣṣa maḥbūblarından Piyāle-nām bir yarar ḫiẕmetkār ġulām adına..." (s.109:13)
4. "Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal'aya azuḳ ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı." (s.48:20)
5. "Meşāyıḫ 'ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde ma'ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem' eyleyüp..." (s.74:23)
6. "Babası Sulṭān Bāyezīd ile muḳābele idüp ceng itdükde yanında olan yararca ādemleri düşüp Ḳaraca Paşa ḳalup..." (s.51:17)

yaraş-: *Layık, uygun.*

1. "Güneş altun gül olursa yaraşur cāmesine" (s.105:15)

yarat-: *Meydana getirmek, yoktan var etmek.*

1. "Bilmezem āḫir beni niçün yaratdı yaradan" (s.182:19)
2. "Yanına varmış eyitmiş Allāh tebāreke ve ta'ālā üç yüz yigirmi dört biñ peyġāmber yaratdı ol peyġāmberlerüñ her birinüñ 'ışḳına baña bir aḳçe vir dimiş"(s.15:20)
3. "Allāh tebāreke ve ta'ālā kendü faẓl u kereminden ḥüsn iḳlīmine sulṭān ve kişver-i cemāle ḫaḳan yaratmış..." (s.167:9)

yar: *Uçurum.*

1. “Furṣat el vire yitem item düşürem yardan” (s.88:14)

Yārḥiṣāroġlı: *(ö.1505/6) II. Bâyezid devrinin ünlü bilgin ve kadılarındandır, asıl adı Mustafa bin Evhâdüddîn Yarhisarî'dir.*

1. “Yārḥiṣāroġlınuñ oġlıdur.” (s.110:11)

yār-ı vefādār: *Vefalı sevgili.*

1. “Āfitāb-ı ‘ālem-tāb bir maḥbūba te‘aluḳ ü intisāb itmiş kendünüñ bir yār-ı vefādārı var idi.” (s.167:19)

yarıcı: *Yardımcı, muin, şefaatçi.*

1. “Ne biraz çekmek ile yarıcı var” (s.70:13)

yarın: *Bugünden sonra gelecek ilk gün.*

1. “Yarın buluşam saña dimişdi baña ol yār” (s.116:16)
2. “Yarın didügi ġālib anuñ ola ḳıyāmet” (s.116:17)

yārī ḳıl-: *Yardım etmek, yardımcı olmak.*

1. “Ayıram aġyārı Ḥaḳ yārī ḳılursa yārdan” (s.88:13)

yar-:*Yarmak, ayırmak.*

1. “Bāzār-ı çarḫ içinde şebin kīsesin yarup” (s.41:19)

yaṣaġ: *Bir şeyin yapılmasına mâni olmak için konmuş olan kānûnî veya kānun dışı engel, memnûiyet.*

1. “Begdür geregi gibi ḥükminde yasağında” (s.176:15)
2. “Ferāġat mülki şāhıyam ne ḥükm ü ne yaṣaġum var” (s.167:4)

yasaġ it-: *Yasaklamak.*

1. “Āḫirü’l-emr bir gün incinüp şarāba yasaġ idüp ışmarlamış mest bulduġuñuzda baña getirün.” (s.81:3)

yaṣdan-: *Yaslanmak, dayanmak.*

1. “İki hindūya beñzer kim yatup gülzāra yaṣdanmış” (s.47:10)
2. “Cemālüñ naḳşınuñ ḥayrānıdur dīvāra yaṣdanmış” (s.47:12)
3. “Ṭayanmış sā‘it-i sīmīnine destāra yaṣdanmış” (s.47:14).

4. “Şeb-i hecrüñde ġam ḫākin döşenmiş ḫāra yaṣdanmış” (s.47:16)
5. “Semen-sā kākülüñ kim ṣafḥa-i ruḫsāra yaṣdanmış” (s.47:9)

yaṣduḳ: *Yastık.*

1. “Dil-i miskīne raḥm eyle başı yaṣduḳdadur cānā” (s.47:15)

yāsemen: *Güzel kokulu, beyaz ve güzel çiçekler açan sarmaşık cinsinden bir ağaç.*

1. “Yāsemenler Ḥaḳḳa yüz ṭutmış ilāhīler gibi” (s.134:13)

yaş: *Ağlandığında gözlerden akan berrak sıvı, gözyaşı.*

1. “Āh kim ḥasret ile gözlerümi büridi yaş” (s.179:7)
2. “Çeşmümüñ aġlamaḳdan yaş ile ḳanı çıḳdı” (s.99:18)
3. “Yaşı çoġ olsun bu çeşme-i eşk-bār egler beni” (s.144:8)
4. “Bahār-ı sebze-i ḫaṭṭuñ gözüm yaşın revān eyler” (s.41:23)
5. “Dem mi vardur gözlerüm yaşını ‘ummān eylemez” (s.147:11)
6. “Baġrı yufḳa kāġıduñ gözleri yaşlu ḳalemüñ” (s.60:16)
7. “Bir gözi yaşlu yıldızı düşkün felek-zede” (s.101:6)
8. “Yaşum güz yaġmurı gibi göz açdurmaz revān eyler” (s.41:24)
9. “Yaşum anuñ gibi seyl oldı ki mermer depredür” (s.78:9)
10. “Ten ḥabāb olsa ne var ḳanlu yaşum deryā gibi” (s.91:2)
11. “Ḳanlu yaşumla yir yüzi hep lālezār olur” (s.176:7)

yaş: *Hayatta geçirilen süre, yaş.*

1. “...rūzgār-dīde yüz on yaş yaşamış feżāyili vü ḫaṣāyili ma‘lūm u mefhūmdur.” (s.36:6)
2. “Kendüsi yüz on yaşında iken āḫirete naḳl itdi.” (s.91:27)

yaşa-: *Yaşamak, var olmak.*

1. “...rūzgār-dīde yüz on yaş yaşamış feżāyili vü ḫaṣāyili ma‘lūm u mefhūmdur.” (s.36:6)

yaşı ḳana boyan-: *Çok üzüldüğünü ifade eden deyim.*

1. “Şem‘ aġladuġum gördi yaşı ḳana boyandı” (s.80:22)

yat-: *Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak; uyumak veya dinlenmek.*

1. "Sen bister-i gülde yatasın şevḳ ile ḫandān" (s.17:22)
2. "İstanbūlda mülazım iken gice ile olduġı odada yatduġı yirde urup ḳatl itdiler." (s.137:9)
3. "Günde yatduḳça olur ḳuvvet ziyāde mārda" (s.28:11)
4. "Zenaḫdānuñda ḳo yatsın müsāfirdür bu dervīşi" (s.136:22)
5. "İki hindūya beñzer kim yatup gülzāra yaṣdanmış" (s.47:10)
6. "Mār-ı müşk-efşān yatupdur ṣanuram gülzārda" (s.28:9)

yat-: *Geceyi geçirmek için bir yerde kalmak.*

1. "...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba'żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler." (s.119:7)

yat-: *Bir şeyin içinde bir müddet beklemek, bekletilmek.*

1. Bunlar deryāda yatup Moton ḳal'asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp..." (s.48:22)

yat-: *Mezarda yatmak, ölmek.*

1. "Bu cihāndur vaḳt olur külḫanda sulṭānlar yatur" (s.87:24)

yat-: *(Bir şey bir yerde) Kalmaması gerekirken kalmak, beklemek, âtıl durumda olmak.*

1. "Yatur uş miḫnet ü belāda daḫı" (s.70:5)

yat-: *Bulunmak, var olmak, yer almak.*

1. "Güveler yimiş delik deşik eylemiş üsti ḳapḳara toz olmış yatur." (s.55:16)

yatur-: *- Yerleştirmek.*

1. "Kitāblar öñinde yirde bir mermer pāresi ṭaş yaturmış." (s.55:10)

yataġ: *Uyumak veya dinlenmek için üzerine veya içine yatılan şey, karyola, kerevet, sedir vb.*

1. "Gelmedüñ yataġa şeb kimüñ otaġında idüñ" (s.84:10)
2. "Ḫoşā ki meykede küncinde bir yataġum ola" (s.61:20)

yay çek-: *Ok atmak için yayı germek.*

1. “Yay çekmek heves itmiş ādem çoḳ.” (s.151:19)

yay eyle-: *Yay yapma.*

1. “Tīr-i āhumdan ṣaḳın kim ḳāmetüm yay eyledüñ” (s.152:1)

yay: *İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis.*

1. “Kirpigüñ siḥr oḳları ebrūlaruñdur yay aña” (s.153:6)
2. “Yay gerindikçe süñer oldı oḳ” (s.97:20)
3. “Kirişini bir kezin ötdürse yāy” (s.97:28)
4. “Kendü zamānında ol çekdügi yayı kimse çekebilmezdi” (s.17:1)

yayın çek-:*Ok atmak için yayı germek.*

1. “Lakin bütün pādişāh-ı ‘ālem-penāh ‘askerinde anuñ yayın çeker kimse yoġ idi.” (s.151:21)

yaz yaġmurı: *Ansızın ve çok sulu olarak yağan ve çabucak geçen yağmur.*

1. “Hicrüñde gözüm yaşı yaz yaġmurına beñzer” (s.115:5)

yaz-: *(Bir söz veya düşünceyi) Belli işaret ve harflerle bir yere geçirmek, kaleme almak.*

1. “Çīn içinde yazamaz gevher-nigār” (s.71:18)
2. “Kilk-i ḳudret yazar iken raḳam-ı ruḫlaruñ” (s.174:12)
3. ” Küçicekden oġlı gibi besleyüp oḳutmış taḥṣīl-i ‘ulūm itmiş kitābet ‘ilminde ser-āmed cemī‘-i ḫuṭūṭı bī-mānend yazar derdmend kimesne idi.” (s.100:24)
4. “İttifāḳ var ki ḫaṭṭ-ı rıḳā‘ı Yāḳūtdan yeg yazardı.” (s.100:25)
5. “İstanbul ḳāḍísı iken virdügi ḥüccetlere imżā yazduḳda ekser naẓm idüp ‘Arabī ebyāt ile yazardı.” (s.53:9)
6. “Beñzer ki yine yāre yeñi nāme yazarsın” (s.104:16)
7. “Āh şāhum yazdı gitdi ṣafḥa-i dīvārına” (s.97:16)
8. “Felegüñ yazdı çaḳ burūcında” (s.80:3)
9. “Ṣafḥa-i bāġa şu cedvel çekdi reyḥān yazdı ḫaṭ” (s.112:5)
10. “Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu‘ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ

yazup muġlaḳ yirlerini ḥall idüp...” (s.64:4)

11. “Mevlānā Şeyḫ İdrīs-i Bitlīsī raḥmetu’llāhi ‘aleyh yazduġı Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānuñ altıncı cildinde ki Sulṭān Maḥmūd cildidür.” (s.97:3)
12. “Muḳaddemā Maġnisā ḳāḍīsı iken virdügi ḥucece yazduġı manẓūm imżā budur ki ẕikr olınur.” (s.62:15)
13. “Cümle didügi tārīḫlerden biri Revānī fevtine yazduġı tārīḫ budur.” (s.162:9)
14. “...birine yazduġı elḳābı birine daḫı yazmayup bunda olan ḳudret ü miknet bir kimseye daḫı müyesser ve belki maḳdūr-ı nev‘i beşer olmış degüldür.” (s.46:34)
15. “Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe’d-dīn ‘Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ.” (s.17:9)
16. “İstanbul ḳāḍīsı iken virdügi ḥüccetlere imżā yazduḳda ekser naẓm idüp ‘Arabī ebyāt ile yazardı.” (s.53:8)
17. “Ḳaraman vilāyetinde Çelebi Sulṭān ile babaları Sulṭān Meḥemmed fevt olup Ḳaramandan Bursaya gelüp kendü adına ḫuṭbe oḳudup sikke yazdurdı.” (s.18:9)
18. “Ve mezārı levḥasına tārīḫ-i meẕkūr ile kendü eş‘ārından bu beyti faḳīr müsennā ḫaṭṭ ile yazdurdum.” (s.96:18)
19. “Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe’d-dīn ‘Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ.” (s.17:8)
20. “Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem‘ olup ẕikr olan selāṭīn-i ‘adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā’ir ‘azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı” (s.12:21)
21. “Verāŝetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu muḥtaşara pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu’llāh-ı zamān nāmı kirāmları ile ‘unvān yazıldı” (s.13:5)
22. “Şeref-i şemsde yazılduġıçün ḫaṭṭ-ı ruḫuñ” (s.105:12)
23. “...iştihār-ı tamām ve i‘tibār-ı mālā-kelām bulup yazılmaları lāzım gelmegin yazılup ẕikr olındı ve ol ikinün biri...” (s.159:8)
24. “Lakin netāyic-i ṭab‘-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş‘ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları

teberrüken ve teyemmünen bu tezkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı." (s.58:18)

25. "Nūndur yāḫud yazılmış nūr-ı zībā üstine" (s.58:25)
26. "Dīvān-ı münīflerinde resm olup yazılmışdur ol nev' kelimātı ve ol cins ebyātı evrāḳ-ı maḥabbet-siyāḳ eczāsına nām-ı kirāmları ile sebt eylemek bu muḥtaṣara ḳudret ü rif'at ve bu faḳīre mertebet ü rütbet virmekdür" (s.11:6)
27. "Ḥaḳḳe'l-inṣāf ki ġāyet bī-bedel güzel yazılmışdur" (s.17:10)
28. "Evvel yazılsa n'ola bu meclisde pādişāh" (s.13:6)
29. "...ol kelimātdan bu müsveddeye ba'żı nikāt sebt itmege ihtimām idemeyüp cümle-i laṭīfelerinden bu bir iki beyt yazılup zikr olındı." (s.110:4)
30. "...iştihār-ı tamām ve i'tibār-ı mālā-kelām bulup yazılmaları lāzım gelmegin yazılup zikr olındı ve ol ikinün biri..." (s.159:8)
31. "...anlardan ṣādır olan ġarrā maṭla'lar ve zībā ġazeller ve ra'nā ebyāt yazılup tezkire olmaḳ lābüd u lāzım olmaġın tesvīd olundı." (s.13:23).
32. "...bu 'azīzlerüñ cem'i tertībi ve bu muḥadderenüñ üslūbı yazılup terġībi müyesser oldı." (s.188:12)
33. "Ṣāḥib-devletlere ḫizmet itmekle tīmār yazılup Ḫādim 'Alī Paşaya çoḳ ḫizmet itmişdür." (s.142:11)
34. "Ve kendüsi bu cem'iyyetde bile bulunup eş'ārı daḫı küllī Türkī olup ba'żı yārān-ı ṣafā v ḫullān-ı vefā anı bu cümleden ayru olmaḳ münāsib görmedükleri cihetden bu tezkireye yazılup zikr olındı." (s.183:6)
35. "Lakin her biri ferden ferdā yazılup zikr olınması iksār görinüp iksār ḫod taṭvīl-i kelām ve..." (187:30)
36. "...anlaruñ ve anlardan ġayrı daḫı ṭā'ife-i mezbūrenüñ netāyic-i ṭab'larından ṣādır olan nāzük maṭla'lar ve ḫoş-āyende ġazellerinden ba'zı ebyāt u maḳṭa' yazılup mümkin olduḳça her birinüñ keyfiyyet-i aḥvālleri tevsīd olup tebyīn ü ta'yīn olundı." (s.9:25)
37. "...bunlar daḫı ṭāyife-i 'ulemādan 'addol-duḳları ḥaysiyetle bu ṭabaḳa fāżılları zeylinde yazılup..." (s.53:1)
38. "...ba'żı ġāyet meşhūr u müte'ārif olmaġla yazılup zikr olındı." (s.188:3)

39. “...bunlaruñ kendü ḳarīḥalarından vārid olan ḥüsn-i maṭla‘ ve ebyāt u maḳṭa‘ daḫı yazılup ẕikr olundı.” (s.53:2)
40. “Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’da Ebü’l-feṭḥ yazılur. Taḫalluṣın ‘Avnī itmişdür.” (s.14:19)
41. “Yazılur üstine naṣrun minellāh” (s.7:28)
42. “Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmānda Ebü’l-ḫayr yazılur.” (s.14:4)
43. “Ṣūretüñ naḳşını yazınca göñül nāmesine” (s.105:8)
44. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.110:2)
45. “...bu ‘aẕīzlerüñ nām-ı şerīflerine ve ism-i laṭīfle-rine münāsib bir risāle yazmaġa iḳdām...” (s.5:19)
46. “Yazmaġa ḳādir olmayan bir elif” (s.143:12)
47. “Pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretleri Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmānı ‘Arabī terkīb ile yazmaġa emr itmişlerdür.” (s.43:23).
48. “...bu teẕkireye bunı yazmaġı iḫtiyār ü i‘tibār itdüm.” (s.117:21)
49. “Ve bu muḥaddereye ol cins kelimātı yazmak sū-i edeb fehm olup ol sebebden ol laṭīfelerden nesne yazmaġa iḳdām ve...” (s.110:1)
50. “...birine yazduġı elḳābı birine daḫı yazmayup bunda olan ḳudret ü miknet bir kimseye daḫı müyesser ve belki maḳdūr-ı nev‘i beşer olmış degüldür.” (s.46:34)
51. “...iştiyāḳ ḫāmesi ile anuñ adına bir Türkī Firāḳ-nāme yazmış ḫalḳ içinde Firāḳ-nāme-i Ḫālīlī dimekle meşhūr u meẕkūrdur.” (s.83:1)
52. “...ve nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp cem‘iyyet iden ẕurefāyı cem‘ idüp kitāb yazmış...” (s.4:35)
53. “Türkī dilde bu deñlü güzel yazmış kimesne var idüġi ma‘lūm degüldür.” (s.101:17)
54. “Ḫurşīd ü Mihr adlu kitāb yazmışdur.” (s.163:19)
55. “Ve Tevārīḫ-ı Āl-i ‘Osmānı Türkī dilde inşā idüp yazup be-ġāyet güzel bī-mānend ü bī-bedel yazmışdur.” (s.57:21)
56. “Gāyet eyü düşmiş cā-be-cā münāsebetle ġarrā ġazeller irād idüp yazmışdur.” (s.75:1).
57. “Ġāyet güzel ve bī-bedel yazmışdur.” (s.141:3)

58. “Ve Ana Bacı dimekle meşhūr bir ḥikāyet inşā idüp yazmışdur.” (s.151:7)
59. **“...** aña daḫı Nigāristān adlu bir kitāb naẕīre diyüp Pārisī dilde inşā idüp yazmışdur.” (s.57:22).
60. “...anı daḫı tercüme idüp yazmışdur.” (s.66:23)
61. “İnṣāf ki ġāyet güzel yazmışdur.” (s.163:22)
62. “Ve Mīr Süleymān ismine Çeng-nāme nām bir kitāb yazmışdur.” (s.73:16)
63. “...bu ma‘nā göñül levḥinde merkūz ve ṣaḥīfe-i dilde mermūz olup bi-ḥasbi’ṭ-ṭāḳa anları yazup sebt-i evrāḳ itmek murād-ı küllī olmuş.” (s.5:16)
64. “Ve Tevārīḫ-ı Āl-i ‘Osmānı Türkī dilde inşā idüp yazup be-ġāyet güzel bī-mānend ü bī-bedel yazmışdur.” (s.57:20)
65. “...her şaḫṣuñ mertebesine göre kendü dāyiresine lāyıḳ mürāselāt ü berevāt ta‘rīf ü ẕemm ise elḳāb ẕikr eyleyüp yazup tedvīn itmiş.” (s.73:21)
66. “Arnavudlu Ḳoca Dāvud Paşa Bosna sancaġına mutaṣarrıf iken ol diyārda itdügi ġazāları naẓm idüp onbiş biñ beyt miḳdārı yazup kitāb itdi.” (s.92:20)
67. “...yazup tārīḫ taṣnīf eyleyüp Ṭabaḳatü’l-memālik ve Derecātü’l-mesālik diyü tesmiye olınur.” (s.46:30)
68. “Taḫt-ı salṭanatda olan ḳılā‘dan biñ bir ḳal‘anuñ evṣāfında inşā eyleyüp kendünüñ īcādı ve iḫtirā‘ından her bir ḳal‘aya bir nev‘a elḳāb yazup...”(s.46:33)
69. “Necātīyi Ḫusrev-i Rūmdur diyü yazup ma‘lūm ider.” (s.97:4)
70. “İçinde niçe ma‘ānī-i bedī‘ ve leṭāyif-i menī‘ cem‘ eyleyüp yazup beyān u ‘ayān eylemiş.” (s.73:4)
71. “Meşāyıḫ ‘ilminden Gül-şen-i Rāz adlu bir yarar kitāb yazup içinde ma‘ārif-i ḥaḳāyıḳ ve leṭāyif-i daḳāyık cem‘ eyleyüp...” (s.74:23)
72. Ḥaḳḳa minnet yazup bu evrāḳı (s.188:20)
73. “Ve Enīsü’l-‘uşşāḳ üslūbunda Heves-nāme adlı bir kitāb yazup telīf ve anda niçe bāb taṣnīf idüp...” (s.56:22)
74. “...biñ miḳdārı beyt yazup çāşnīçün Sulṭān Murād Ḫan ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-ġufrān ḥażretlerine iledüp ‘arż itdükde ġāyet-i mertebede çeşīde ve...” (s.69:23)
75. “Eline ḳalem-i siḥr-nigār ve ḫāme-i kebg-reftār alup yazup vaṣf-ı evṣāf

itmek istese fuẕalā-yı cihān inşāsına āşüfte vü ḥayrān ve...” (s.46:17)

76. “Ve Kemāl Re’īs deryā yüzinde itdügi ġazāları naẓm idüp on biñ beyt miḳdārı mesnevī üslūbında yazup kitāb itmişdür.” (s.91:26).
77. “...andan gelüp Ḳaraman vilāyetinde oturup tekrār salṭanat da‘vāsın itdükde nesne başarmayup Sulṭān Bāyeẕid bu beyti diyüp ve yazup Sulṭān Cem’e gönderdi.” (s.17:17)
78. “Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu‘ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ yazup muġlaḳ yirlerini ḥall idüp...” (s.64:5)
79. “Bi’ż-żarūrī ‘ışḳ āteşin eş‘ār-ı ābdār bir miḳdār teskīn itmek içün anlardan ṣādır olan vāridāt-ı ilāhī ki eş‘ār-ı ġarrā ve ebyāt-ı ra‘nādur yazup dīvān itmişlerdür” (s.20:5)
80. “Ḫattā Tevārīḫ-i Āli ‘Osmānı tedvīn ve yazup tezyīn iden Yazıcı Ṭursuna bir beyt diyüp ol beyt ucından ‘adāvet idüp ḳatl itdürdi dirler.” (s.89:7)

yazan: Kaleme alan, *yazan kişi.*

1. “Tevārīḫ-i Āl-i ‘Osmān’ı tedvīn idüp yazan mevle’l-mevālī ekre-mü’l-e‘ālī merḥūm Mevlānā Şeyḫ İdrīs oġlıdur ki sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerine defterdār olmışdur.” (s.45:20)
2. “İşbu naḳşı kim yazan Erjeng-i Çīn” (s.168:16)

Yazıcı Ṭursun: *Biyografik ve tarihî kaynaklarda Tursun Bey’den söz edilmemiştir. Onun hayatına ilişkin bilinenler, çoğunlukla eseri Târîh-i Ebu’l-Feth adlı Osmanlı kroniğindeki verdiği bilgilere dayanmaktadır.*

1. “Ḳuşuñuñ ḳılıdur Yazıcı Ṭursun” (s.89:11)
2. “Ḫattā Tevārīḫ-i Āli ‘Osmānı tedvīn ve yazup tezyīn iden Yazıcı Ṭursuna bir beyt diyüp ol beyt ucından ‘adāvet idüp ḳatl itdürdi dirler.” (s.89:8)

yazılup çizil-: *Bir bahse konu olmak, onunla alakalı yazılmak.*

1. olup feṣāḥat iḳlīmine taḫt-nişīn olan selāṭīn-i nāmdār ism-i kirāmla-rı ile sikkelenüp bāzār-ı mi‘yār-ı belāġatda rāyicü’l-vaḳt olup irfān defterlerinde ve rindān teẕkirelerinde yazılup çizilmesi lāzım gelüp eż-żarūrātü tübīḥü’l-maḥẕūrāt feḥvāsı ṭūmār-ı żamīrden fāyıḥ u lāyıḥ olmaġın

ḫādimü'l-fuḳarā muḥibbü'ż-żu'afā aḫḳar-ı rehį derviş Sehį bu risālenüñ tedvįnine mübāşeret ve bu evrāḳuñ tertįbine müdāvemet gösterdi. (s.5:30)

yaz-: *(Allah) Kader olarak belirlemek.*

1. "Yazmış 'iẕāruñ üzre ḳudret eli berātı" (s.48:14)
2. "Rā-yı ġarrādur ki yazmış 'ayn-ı ra'nā üstine" (s.58:23)

yazuḳ: *Olmaması gereken bir şey karşısında duyulan üzüntüyü ifade eder.*

1. "Be-ġāyet key yazuḳdur kim kişi incide mihmānı" (s.136:23)

Yediḳulle: *Yedikule.*

1. "İstanbulda Yediḳulle cānibinde Kılıç Baba tekyesi dimekle meşhūr kilīsāyı tekye eyleyüp..." (s.93:12)

yeg it-: *Üstün tutmak.*

1. "Cemden yeg itdi seb'a-i seyyāle vaḳtümüz" (s.184:13)

yeg ol-: *Daha üstün olma.*

1. "Ölmek andan saña yeg ola hezār" (s.73:1)

yeg: *Daha iyi.*

1. "İttifāḳ var ki ḫaṭṭ-ı rıḳā'ı Yāḳūtdan yeg yazardı." (s.100:25)
2. "Gedā-yı dil-ber olmaḳ yeg cihānuñ pādişāsından" (s.16:18)
3. "Ehl-i ẕevḳ olanlar Yūsuf u Zelīḫā naẕmın idenlerde bundan yeg naẕm itmiş yoḳdur dirler." (s.65:27)

yegdür: *Daha iyi olmak.*

1. "Meclisde yegdür ölmek ben zār u nā-murāda" (s.178:7)

yek: *Farsçada bir, tek.*

1. "Yek zerre-i inayet-i İlahi"(s.82:5)

yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i 'ummān ol-:

Okyanusun değerli incileri içinde bir tane olmak.

1. "... ve şehriyār-ı eyālet -āyįn pādişāhlar ve şeh-zādelerdür ki ḥilye-i şerį'at-ı nebevį ile ārāste ve ḥulį-i sünnet-i Muṣṭafavį ile pįrāste miżmār-ı ġazāda her biri Rüstem-i Destān ve biḥār-ı zeḫḫār-ı fütüvvetde yek-dāne-i dürr-i ṣadef-i 'ummān olup vāsıṭa-i tįġ-i āteş-efşān ve rābıṭa-sinān-ı fitne-

nişān birle rūy-ı zemi̱ni ḫūn-ı a‘dā ile māl-ā-māl ve küffār ḳanı ile bütün dünyāyı deryā-miŝāl itmişlerdür.” (s.13:17)

yek-dest ü hem-reng: *Aynı cinste ve aynı renkte olmak. Şiirin çok yavan olmasını şiirde lirizmin veya coşkunun üst perdelere çıkmamasını ifade eder.*

1. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş kāmil ẕū-fünūn fāżıl egerçi zenāne-reng lākin yek-dest ü hem-rengdür.” (s.107:21)

yek-dest ü hemvār: *Aynı düzeyde olmak.*

1. “Cümle-i eş‘ārı yek-dest ü hemvārdur.” (s.20:14)

yeki: *Biri; (içlerinden) bir tanesi.*

1. “Yekî büt-şiken şod yekî büt-nişān” (s.165:17)

yel-: *Esmek.*

1. “Ḫāki pāy-i yār içün ṭurmaz yeler bād-ı seḥer” (s.163:5)

yel-: *Bir şeyin, birinin peşinde koşmak, koşturmak.*

1. “Ṭaġlara düşmiş ṣabā yeler ḥarāmīler gibi” (s.92:5)

yemīn it-: *and içmek.*

1. “Sen ḫíd bi’l-fi‘l mestsin niçün yemīn idersin dinilecek pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḳorḳısından şarābı ḥoḳna itdürdüm didi.” (s.81:7)
2. “Yemīn idüp “içmedüm” diyü cevāb virdi.” (s.81:6)

yemi̱n: *And etmek.*

1. “Kim yemīn ile zemīn ü āsumānı ditredür” (s.78:5)

Yeñi ‘İmāret: *Yeni İmaret (II.Beyazıd İmareti) XV. yüzyılın sonlarında Edirne'de kurulmuş bir semttir.*

1. “Babası Sulṭān Bāyezīd zamānında maṭbaḫ-emīni olup ṣoñradan maḥrūse-i İstanbulda Yeñi ‘İmārete mütevellī iken fevt oldı.” (s.145:6)

Yeñi Cāmi‘:*İstanbul'un fethi sonrası Fatih'in yaptırdığı cami.*

1. “Ol şevḳ ile İstanbulı fetḥ itdükde Yeñi Cāmi‘i bünyād idüp çevresine sekiz medrese yapdı . Dānişmendler aña Ŝemāniyye diyü añarlar.” (s.15:1)

yeñi: *En son edinilen.*

1. “Türkī kisvet ve yeñi ḫil‘at biçüp geyürdi.” (s.68:29)
2. “Beñzer ki yine yāre yeñi nāme yazarsın” (s.104:16)

Yeñiceköy: *Aydın şehrinde bir beldedir.*

1. “Vaṭan-ı aṣlīsi Aydın ili ḳażāsında Yeñiceköydendür.” (s.82:20)

yeñiçeri: *Osmanlı Devleti'nde Orhan Bey zamanında kurulup II. Mahmut zamanında kaldırılan Osmanlının bir askeri sınıfı.*

1. “Ammā ṣoñra Sulṭān Bāyezīd gidicek yeñiçeri anı ḳabūl eylemeyüp Sulṭān Selīm ḥażretlerini getürüp taḫta geçürüp pādişāh itdiler.” (s.22:17)
2. “Babası āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān bendelerinden yeñiçeri ṭāyifesinden olup ol ṭāyife içinde zaġarcı başı olmışdur.” (s.171:12)
3. “Kendüsi yeñiçeri ‘ulūfesine mutaṣarrıf iken ferāġat eyleyüp ‘ilme şurū‘ idüp taṣavvufa meyl eyledi.” (s.171:13
4. “Fevt olduġında Sulṭān Ḳorḳud kiçirek olmaġın Eskisarāyda bulınup yeñiçeri ṭāyifesi içinde fetret olup şehri yaġma idicek İsḥāḳ Paşa bu fesādı gördi.” (s.22:12)
5. “Merḥūm Sulṭān Selīm raġbet ile getürüp defterdār idinüp yeñiçeri ṭāyifesi Amasiyyede ġavġā itdükde defterdārlıḳdan ‘azl olup ṣoñradan İzmir ḳāḍísı iken fevt oldı.” (s.45:5)
6. “Bir niçe gün nişāncı oldukdan ṣoñra ḳāżí-‘asker olup ḳāżí-āsker iken Amasiyye’de yeñiçeri ġavġā idüp paşalar evin başup çoḳ fesād itdiler.” (s.39:7)
7. “Ve kendüsi daḫı āsitān-ı devlet mülāzimlerinden olup yeñiçeriler bölüginde iken dirliginden ferāġat idüp şi‘re māyil oldı.” (s.181:4)
8. “Ṣoñradan Sulṭān Selīm merḥūm taḫta cülūs idicek ri‘āyetler bulup dergāh-ı mu‘allā yeñiçerileri kitābetin iḥsān idüp ḫiẕmetde iken fevt olup mezārı İstanbuldadur.” (s.104:10)
9. “Dergāh-ı ‘ālem-penāh yeñiçerilerindendür.” (s.173:9)
10. “Babası dergāh-ı mu‘allā yeñiçerilerindendür.” (s.181:3)
11. “Dergāh-ı ‘ālem-penāh yeñiçerilerindendür” (s.174:15)
12. “Yeñiçerinüñ küllī ‘ulūfesi teraḳḳī itmesine bā‘is ol olmışdur.” (s.22:16)

yer: *yer, bölge.*

1. "...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba'żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler." (s.119:8)

yessera'llāhu mā yeşā: *Allah istediğini kolaylaştırsın.*

1. "yessera'llāhu mā yeşā" (s.34:9)

yeşil: *Sarı ile mavinin karışımından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk.*

1. "Mezāruma çemenüm örte bir yeşil ḫārā" (s.175:9)

Yetīm: *(ö.1553)Mahlasını bazen Yetîmî bazen Yetîm diye kullanan şâirin asıl adı Ali'dir. Tezkirelerin bir kısmında Yetîm Ali Çelebi diye geçer.*

1. "Yetīm" (s.171:10)

yetiş: *Ulaşmak, ermek, varmak, vasıl olmak.*

1. "Yā Rab bu benüm şi'rümi pāyāna yetişdür" (s.9:28)
2. "Luṭf eyle sözüm ġāyet-i imkāna yetişdür" (s.9:29)
3. "Ben mūrı meded şāh Süleymāna yetişdür" (s.10:1)
4. "Anlaruñ büzürgvārlıġı ve suḫan-güẕārlıġı ve feṣāḥat u belāġat cihetinden şerh ü evṣāf itmek murād olınursa ḥaşre dek itmāma yetişmez." (s.12:13)
5. "Bu beyti tevliyetde iken diyüp pādişāhuñ sem'-i şerīfine yetişüp yine merḥamet ü şefḳat idüp bu beyt sebebiyle tevliyetden ḫalāṣ oldı budur ki ẕikr olınur." (s.26:3)

yıl: *On iki aylık dönem, sene.*

1. "Anlaruñ 'aẕamet ü ḥaşmetin ve fażīlet ü feṣāḥatin ḫame-i suḫan-güẕār ü tiẕ-reftār niçe biñ yıl ṣaḥrā-i kāfūrda ve ḳalem-i dü-zebān-ı seriʿ'ü'l-beyān ü bediʿ'ü'l-lisān mānend-i lū'lū-i menŝūr taḥriẕ ü taḳriẕ eylese 'ayān beyān eylemege mecāl bulmaḳ ve i'lān-ı ḳil u ḳāl itmek emr-i muḥāldür." (s.11:22)
2. "...bir niçe yıl diyār-ı ġurbetde ve vādī-i miḥnetde biline ḫizmet kemerin berkidüp hem-dem-i sefer-i baḥr u ber iken..." (s.87:7)
3. "Sulṭān Meḥemmed ḥażretlerine niçe yıl nişāncı olup 'izz ḥużūrında ol

buldugı i‘tibārı bir nişāncı bulmamışdur.” (s.29:1)

4. “Deşt-i ġam peyki geçinmiş niçe yıllar Mecnūn” (s.43:17)

yıldızı düşkün: *Talihsiz olmak, bedbaht olmak.*

1. “Bir gözi yaşlu yıldızı düşkün felek-zede” (s.101:6)

yıllarla: *Yıllarca.*

1. “...yıllarla ‘ulūma sa‘y idüp müntehā dirilen kimesneler ‘ulūm-ı ‘Arabiy-ye ve fünūn-ı mübāḥeseden anuñla tekellüm itmekde ‘āciz ü ḳāṣırdur.” (s.168:5)

yi-: *Sıkıntı çekmek.*

1. “Māl içün ḳayġu yime iy nīk-nām” (s.150:15)

yi-: *Ağzında çiğneyerek yutmak.*

1. “Var müferriḥ yime ma‘cūn alma gel bāzārdan” (s.118:2)
2. “Güveler yimiş delik deşik eylemiş üsti ḳapḳara toz olmış yatur.” (s.55:16)
3. “Gāh āteşveş yirüm bisyār çūb” (s.77:26)
4. “...āyīn-i şehinşāhī muḳteżāsınca ṭabaḳlara ḳotarup Sulṭān-ı selāṭīn-i pādişāh-ı rūy-ı zemīn öñine iltüp ta‘āmı yiyüp...” (s.29:21)

yidi: *Yedi sayısı. Sayı sıfatı.*

1. “Haftada yidi güni var ṭonluġ u tīmārda” (s.90:13)

yigit: *Delikanlı, genç adam; yürekli, korkusuz.*

1. “Ve kendüsi ehl-i faẓl ṣāḥib-ma‘rifet yigit olup eş‘ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs diyār-ı ‘Aceme çıḳup...” (s.83:13)
2. “Ḫoş-ṭab‘ yigit eş‘ārı laṭīf rindāne ve ġazeliyyātı laṭīf derdmendānedür.” (s.88:26)
3. “Bī-bedel maḥbūb güzel nev-cevān tāze yigit iken Cānbird-i Ġazālī seferinde fevt olup Allāh emrine vardı.” (s.151:22)
4. “...ṣāḥib-faẓl arasında mümtāz nāzük-ṭab‘ bir ḫoş yigit idi.” (s.63:13)
5. “Ḫaylī ḳābil yigit idi.” (s.142:12)
6. “Anlaruñ ḫiẕmetinde ḥāṣıl olmış fāżıl u kāmil Mesnevīye çoḳ tetebbu‘ itmiş aḫlāḳı güzel ve kendüsi bī-bedel maḥbūb yigit idi.” (s.50:14)

7. “Kendüsi ġāyet ḫoş-ṭab‘ nāzük yigit ġarra ġazelleri ve ra‘nā eş‘ārı var.” (s.75:16)
8. “Anuñ luṭf-ı ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma‘ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi.” (s.61:1)
9. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ḫūb ḳāmil yigit idi. ” (s.165:4)
10. “Nihāyet derecede maḥbūb-ı zamān ve bī-bedel nev-cüvān yigit idi.” (s.75:19)
11. “Ḫoş-ṭab‘ yigitdür” (s.178:18)
12. “Ḫoş-ṭab‘ eş‘ārı güzel ve naẕmı bī-bedel ḫoşca ma‘nīler fikr ider ḫaylī ḫaṣṣa sözlere ḳādir ve mu‘ammā fenninde māhir yigitdür.” (s.175:6)
13. “Ḫulḳı vü ṭab‘ı ḫoş yigitdür.” (s.155:6)
14. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve nihāyet mertebede ḳābil yigitdür.” (s.164:9)
15. “Nev-niyāz tāze ḳābil bülend-pervāz yigitdür.” (s.185:13).
16. “Ḫoş-ṭab‘ hevesmend ve eş‘ārı ḫaylī ḫoşca engīzlikler ḳaṣd ider derdmend yigitdür ve fenn-i şi‘rde çoḳ mümāreseti ve...” (s.184:5)
17. “...ġazeliyyātı pesendīde maḥbūb yigitdür.” (s.170:13)
18. “Ve kendüsi bī-mānend maḥbūb şekker-ḫand yigitdür.”(s.175:13)
19. “Ḫoş-ṭab‘ naẕma ḳādir yigitdür.” (s.181:6)
20. “Ḫaylī ḳābil nāzük ehl-i dil ‘ulūmı tertīb üzerine görmiş fāżıl yigitdür.” (s.163:17).
21. “Ẕihninde ḫaylī leṭāfet var ḳābil yigitdür.” (s.175:19)
22. “Ḫoş-ṭab‘ güzel yigitdür” (s.174:14)
23. “Ẕihni selīm ve ṭab‘ı müstaḳīm yigitdür.” (s.184:17)
24. “ ‘İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:21)
25. “...cümleyi cem‘ idüp kendüsi daḫı ḫaylī naẕīreler dimiş ḳābil ve ehl-i dil yigitdür.” (s.177:6)
26. “Ḫandān-rū ṭabī‘at-ı şi‘riyyesi ġālib ve kendüsi şi‘r dimege ṭālib nev-ḫeves tāze maḥbūb yigitdür.” (s.176:4)
27. “Ḫaylī ḳābil yigitdür.” (s.178:13)
28. “Şi‘re ġāyetde māyil ve kendüsi ziyāde ḳābil yigitdür.” (s.180:9)
29. “Pārsī dile mā‘il ḫoş-ṭab‘ ḳābil yigitdür” (s.171:3)

30. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve ẕihni açuḳ ehl-i ma‘rifet kāmil yigitdür.” (s.155:19)
31. “Her ‘ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb‘ı nihāyetde ve ẕekāvet-i ‘aḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür.” (s.168:7)
32. “...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev‘ ‘ilme ḳādir ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ ü pür-idrāk yigitdür.” (s.154:1)
33. “...pāk-idrāk nev-cüvān yigitler ki her biri suḫan-perdāz ve leṭāyif-nüvāz olup söz veznesin mi‘yār itmekde...” (s.185:22)
34. “...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab‘ u nev-niyāz şu‘arā ve ẕurefā yigitler ki...” (s.9:18)
35. “...‘ışḳ mīşestānında şīr-i ġazāl-efken ve ba‘żı mecmū‘a-i ḥüsni ḫatm idüp bu ṭarīḳde nev-niyāz olan cerb-suḫan yigitlerdür.” (s.161:9-10)

yigitlig: *Gençlik.*

1. “...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı ‘ömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki...” (s.95:7)
2. “Yigitligi zamānında faḫrü’n-neccār Dülger-zāde Ḥᵛāce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi ile münāsebet ü muṣāḥabet idüp ma‘iyyet ile Üsküb diyārına gitmişler idi.” (s.104:24)
3. “Ulvīnüñ yigitligi bahārı zamānı geçüp ḥayatı gülleri pejmürde ve şāḫsār-ı ‘ömri tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgārdan āzürde olıbaşlayıcaḳ...” (s.88:18)
4. “Yigitliginde maraża mübtelā olup tāze civān iken fevt oldı.” (s.50:15)

yil: *Rüzgar.*

1. “Yil esmeyince çöp deprenmez iy yār” (s.49:22)
2. “Yilden aña żarar yoḳ erenler çerāġıdur” (s.42:3)
3. “...ḫazān yillerinden ezhār-ı būsitān-ı ‘ālem-ārāsı pejmürde olup İstanbulda fevt oldı.” (s.167:14)

yime: *Ayrıca.*

1. ” Cān vir lebine ġuṣṣa yime tenden iy göñül” (s.91:13)

yine: *Aynıyla.*

1. “Düşdi göñlüm yine bir ruḫları berg-i semene” (s.185:17)

yir: *Yer, mekan.*

1. “Benüm-çün kimse ġam yir yoḳ dil-i ġam-ḫᵛārdan ġayrı” (s.178:15)
2. “Kitāb bir yüksek yirde bulınup el kitāba irmedi.” (s.55:9)
3. “Kitāblar öñinde yirde bir mermer pāresi ṭaş yaturmış.” (s.55:10)
4. “Aṣlda diyār-ı şarḳdan gelüp Anaṭolı cānibinde olan İzniḳ-nām şehrde şuġl idüp ol yirde bir maḥbūb ile münāsebet idüp...” (s.82:29)
5. “Lā’ubālī ‘āleminde Monlā Melīḥī ile şeb ü rūz bir yirde bile olup bilece şuġl iderler imiş.” (s.81:22)
6. “İstanbūlda mülazım iken gice ile olduġı odada yatduġı yirde urup ḳatl itdiler.” (s.137:9)
7. “Hīç yirde gökde ẕerrece yoḳdur ḳarārumuz” (s.176:1)
8. “Babası merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında hem Rūmiline ve hem Anaṭolıya bir yirden ḳāżí-‘asker olmış idi.” (s.39:23)
9. “...ile iftiḫār eyleyüp geçinürken ba‘żı ehl-i fesād gice ile ḥücresine yatduġı yire varup girüp bir niçe yerde muḥkem bere urup şehīd itdiler.” (s.119:7)
10. “Yürimek istedükçe yiri ṣarsar” (s.8:1)
11. “ ‘Aceb mi ehl-i ‘irfānuñ yiri olursa mey-ḫāne” (s.103:4)
12. “...iḥtirām birle yapışup ol bezi getürüp i‘zāz u ikrām üslūbında Sulṭān Meḥemmedüñ oturduġı yirde dizi üstinde ḳor.” (s.55:19)
13. “İlticā yiri degüldür yūf felek bünyādına” (s.120:12)
14. “Şu şöyle diyicek yiri yoḳ cümleten güzel” (s.108:29)
15. “Boyuñuñ gölgesi düşdügi yirler” (s.74:20)
16. “Çoḳ mu‘teber yirlere ḳāḍí olmışdur.” (s.45:4)
17. “Şuġl itdügi yirleri bir vech ile kūşiş ve bir ṣūret ile tetebbu‘ idüp görmişdür ki...” (s.168:3)
18. “Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān-ı Cāmī ve Seyyid Ḥüseyn-i Aḫlāṭī mu‘ammā fenninde yazdıkları risālelere şerḥ yazup muġlaḳ yirlerini ḥall idüp...” (s.64:5)
19. “Ḫarābāt ehliyem zāhid yirümdür ḳünc-i mey-ḫāne” (s.176:14)

yir: *Durum, vaziyet, hal.*

1. "Dāvudī bülend-āvāz ile Ḳur'ān ḳırā'at itdükde işidenler ġaşş olup vālih ü ḥayrān mānend-i kālıb-ı bī-cān bir yirde ḳalup kendüden giderdi." (s.170:9)

yir-: *Yararlanmak.*

1. " 'Işḳī yüz yir Sa'dī otuz yir Fenāyīnüñ daḫı" (s.90:12)

yir eyle-: *Yerleşip kalmak, iz bırakmak.*

1. "Dilde yir eyleyeyin diler iseñ ḫançerüñe" (s.177:10)

yir yir: *Yer yer, ara ara.*

1. "Būy-ı za'ferān kefen yir yir aña nergis yiter" (s.154:5)
2. "Yir yir ocaġı ḳalmış şehr-i ḫarāba benzer" (s.147:5)
3. "Ayaġı altında yir yir tīġ-i 'uryān baġlanur" (s.106:2)
4. "Edirne şehrinüñ içine tevzī' idüp yir yir çeşmeler bünyād itse gerek idi." (s.75:12)
5. "Dístum tīrüñ durur yir yir dökilmiş ḫākde" (s.145:2)
6. "Āhumdan āsumāna yir yir ṭarāḳa düşdi" (s.170:1)

yir yüzi: *Yeryüzü, dünya.*

1. "...eknāf-ı cihāna ṭopṭolu olmaġla yir yüzi ḫalḳı ẕürefāsı ve dünyā ehli fuẕālāsı anuñla ḫoş-ḥāl ü mesrūrü'l-bāl olurlardı." (s.95:17)
2. "Ḳanlu yaşumla yir yüzi hep lālezār olur" (s.176:7)

yirde yat-: *Ölü olup mezarda olmak.*

1. "Yirde yatduḳça bu yād olan cihān sulṭānları" (s.24:1)

yiri: *Layıktır, münasiptir.*

1. "Fiġānum göklere irse yiridür" (s.86:23)

yirine: *Bir şey veya kimsenin yerini tutmak üzere.*

1. "Çapak yirine gözinden müdām aḳar ḥavyār" (s.89:16)
2. "Ṭutalum cāmı dil añlar leb-i dil-ber yirine" (s.177:8)
3. "Cānı kim añlaya ol rūḥ-ı muṣavver yirine" (s.177:9)
4. "Dilemezseñ ṣanemā tīrüñi gönder yirine" (s.177:11)

yirüñ ḳulaġı var: *Gizli olarak söylenen bir söz umulmadık bir biçimde başkalarınca duyulabilir.*

1. "Nā-geh kimesne işide yirüñ ḳulaġı var" (s.28:6)

yit-: *Yetişmek, erişmek, ulaşmak.*

1. "Furṣat el vire yitem item düşürem yardan" (s.88:14)

yit-: *Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak, yeterli olmak, kâfî olmak.*

1. "Būy-ı za'ferān kefen yir yir aña nergis yiter" (s.154:5)
2. "Dervīşe ḳanda aḫşam olursa serā yiter" (s.66:5)
3. "Sünbül ü reyḥān benüm ḳabrümde ḫār u ḫas yiter" (s.154:4)
4. "Dervīşe nefs ile savaş itmek ġazā yiter" (s.66:7)
5. "Yiter ġam baḥrına ġavvāṣ oldun" (s.186:18)
6. "Dervīş-i sāde-dillere dībā 'abā yiter" (s.66:2)
7. "Pehlūlarına naḳş eseri būriyā yiter" (s.66:3)

yitir-: *Kaybetmek.*

1. "Meẕhebi yitirmegil zinhār imāmīler gibi" (s.92:11)

yitiş-: *Ulaşmak, vasıl olmak.*

1. "Ammā bu ṭā'ifenüñ ba'żı muḳaddem gelüp bu faḳīr anlaruñ muṣāḥabet-i şerīf ve muvāneset-i laṭīflerine yitişmek müyesser olmayup..." (s.9:5)
2. "...ba'żına daḫı ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān seḥāb-ı himmetinden feyeżān u iḥsān yitişmekle müstaġnī olup..." (s.24:17)
3. "Kelām-ı mu'ciz-niẓām nüzūli ile anlara rütbet ü rif'at yitişüp ve mā 'allemnāhü'-şi're ve mā yenbaġī leh āyeti taṣḥīḥ-i nisbet-i şi'r ü ṣā'ir itmişdür." (s.4:1)
4. "Ṣoñradan dimāġına iḫtilāl yitişüp Allāh emrine vardı." (s.149:9)
5. "Rūşenī diyār-ı 'Aceme çıkup Şeyḫ Seyyid Yaḥyā ḫiẓmetine yitişüp anda müddet-i medīd ve..." (s.81:25)
6. "Ḳuvvet-i bāṣırasına ḫalel ve dīde-i münevveresine 'ilel yitişüp nā-bīnā olmışdur." (s.166:2)

yitiş-:*(meyve) olmak, kemale ermek.*

1. "Yitişmiş sebzeler cānā ʻiẕāruñ būstānında" (s.94:11)

yitiş-: *Ermiş, kâmil; "olmış, erişmiş, kemâle gelmiş.*

1. "...ve derece-i saʻādete yitişmiş ʻaziẕler çoḳdur." (s.4:6)

yitişdür-: *Tamamlayıp vaktinde hazır duruma getirmek, yetiştirmek.*

1. "El-ḥāṣıl bu fenni kemāline yitişdürmişdi." (s.151:21)
2. "...ẕirve-i felek-iclāle yitişdürmişdür anuñ öñinde ṭıfl-ı ebced-ḫᵛvān mesābesinde degül." (s.46:25)
3. "Mevlānā Şeyḫīnüñ vefātından ṣoñra Ḫusrev ü Şīrīni itmāma yitişdürüp beyāża bu çıḳarmışdur." (s.73:7)

yitme-: *Yeterli olmamak.*

1. "Yitmez mi temāşā-yı nigār el de ṣunarsın." (s.49:1)

yitür-: *Kaybetmek, ondan yoksun kalmak.*

1. "Ḫalḳı bir bir yitürdüñ iy sāḳī" (s.142:19)

yoḳ: *Bulunmayan, mevcut olmayan.*

1. "Āgāhı yoḳ iken İbrāhīm Paşa İstanbulda ṭutdurup siyāset itdürüp ṣalb eylediler." (s.165:13)
2. "Lakin bütün pādişāh-ı ʻālem-penāh ʻaskerinde anuñ yayın çeker kimse yoḳ idi." (s.151:21)
3. "Egerçi bu ʻabd-i żaʻīf-i ḳalīlü'l-biżāʻa ve bende-i naḥīf-i eḳallü'ṣ-ṣınāʻada çoḳ ol mertebede miknet ve ol derecede ḳudret yoḳ idi" (s.5:16)
4. "Bir ān ve bir zamān anlaruñ ḫiẕmet-i muṣāḥabetlerinden dūr ve mülāzemet-i meclis-i saʻādetlerinden mehcūr olmaḳ yoḳ idi." (s.95:32)
5. "Ḫulḳ u luṭfına nihāyet ṭatlu sözine ve insāniyyetine ġāyet yoḳ idi." (s.167:18)
6. "Zamāne ḳāḍīları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoḳ idi" (s.98:9)

yoḳidi: *Mevcut olmayan, yok.*

1. "...muttaṣıf vecīh ve iḥsān u birr ile mevṣūf elṭāf-ı ʻām ile aña kimse şebīh olıbilmek yoḳidi." (s.40:8)
2. "...bunlaruñ eş'ārı öñinde oḳınmaġa istiḥḳāḳ bulmaḳ yoḳidi." (s.20:11)

yoġun: *Kalın.*

1. “Şol batan barçaya daḳılan yoġun urġanlara” (s.37:6)

yoḫsa: *Merak, tereddüt, ümit vb. duyguları ve düşünülen ihtimallerin dışındaki başka bir ihtimâli belirtmek için kullanılır; acaba.*

1. “Yoḫsa güneş misin ay oġlancuḳ” (s.111:2)

yoḳ: *Bulunmamak.*

1. “Bunlaruñ birbiriyle olan laṭīfeleri çoḳ ve evṣāfa gelmez saḳīfelerine nihāyet yoḳ.” (s.81:24)
2. “Belā-yı hecre ġāyet yoḳ ‘aẕāb ise nihāyetsüz” (s.156:2)
3. “Anuñ kemālātına nihāyet yoḳ” (s.23:1)
4. “Bunuñ eş‘ārında olan selāset ve elfāẕ-ı naẓmında silk olan leṭāfet degme şā‘irin şi‘rinde yoḳ.” (s.74:15)
5. “Ḫoş-āyende eş‘ārı çoḳ ve ra‘nā ebyātınuñ emsāli yoḳ.” (s.180:17)
6. “Vilāyet-i Rūmda degül belki ‘Arabda ve ‘Acemde ve Pehlevī dilde bu üslūba şi‘r dimiş kimesne yok.” (s.108:22)
7. “Lebi vaṣfında ġoncanuñ sözi yoḳ” (s.51:26)
8. “Ṭāli‘üm yoḳ gülmedüm bir gün ben ol meh-pāreden” (s.182:18)
9. “Nergisüñ anı görecek gözi yoḳ” (s.51:28)
10. “Dīvānlarında bir Türkī sözleri yoḳ.” (s.20:14)
11. “...ve her ‘ilme dürişmiş fāżıl u kāmil eş‘ārında ma‘ānī-i ḫāṣṣa çoḳ bunuñ eş‘ārında olan ḫāṣṣa ma‘ānī niçeler eş‘ārında yoḳ.” (s.61:15)
12. “Bu ṭarīḳ ile Tevārīḫ-i Āl-i ‘Oŝmān’ı yazdurup aña inşā itdürdi. Mevlānā Şerefe’d-dīn ‘Alī Yezdī yazduġı Tevārīḫ-i Tīmūr-ı Gürkānī tārīḫi ile hīç münāsebet u nisbet yoḳ.” (s.17:10)
13. “Eş‘ār-ı laṭīfine nihāyet yoḳ ve ġazeliyyātı iñen çoḳ” (s.37:11)
14. “Żāyi‘ olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü’l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi.” (s.61:11)
15. “Līk yoḳ başda bu sa‘ādetümüz” (s.142:18)
16. “Şu şöyle diyicek yiri yoḳ cümleten güzel” (s.108:29)
17. “Yoḳ çü liyāḳat iteler i‘tiẕār” (s.169:17)
18. “Anuñ şi‘rinde olan selāset ü letāfet bir şā‘irüñ daḫı şi‘rinde yoḳ.” (s.26:12)

19. “Benüm-çün kimse ġam yir yoḳ dil-i ġam-ḫᵛārdan ġayrı” (s.178:15)
20. “Döner yoḳ üstüme bu çarḫ-ı kej-reftārdan ġayrı” (s.178:16)
21. “Taṣnīfātına nihāyet yoḳ ġazeliyyātı ve eş‘ārı çok.” (s.66:27)
22. “Vefādan çün ‘ālāmet yoḳ hey ol hūrşīd-i ṭal‘atda” (s.135:21)
23. “Merḥūm Sulṭān Selīm gelüp maḳarr-ı salṭanata cülūs itdükde gördi erkān-ı devlet arasında her ḫuṣūṣda bundan ḳābil sözde vü kelecide andan kāmil yoḳ.” (s.32:15)
24. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed ḥużūrında itdügi bu cins laṭīfelere ve bu nev‘ saḳīfelere nihāyet yoḳdur.” (s.55:24)
25. “Eyitdi ḳurtuluş yoḳdur elüñden özge āfetsin” (s.40:13)
26. “Rāy-ı cihān dimek yokdur.” (s.165:18)
27. “Aġzuñ añıldı yoḳdur o didiler” (s.108:1)
28. “Ehl-i ẕevḳ olanlar Yūsuf u Zelīḫā naẓmın idenlerde bundan yeg naẓm itmiş yoḳdur dirler.” (s.65:27)
29. ”Evet İskender-namede olan ma‘rifet ü leṭāfet anda yoḳdur.” (s.71:5)
30. “Hīç yirde gökde ẕerrece yoḳdur ḳarārumuz” (s.176:1)

yoḳluḳ: *Hiçlik, adem.*

1. “Sīneñi rūşen eyle yoḳluḳdan” (s.72:16)

yol: *Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik, rah.*

1. “...yine vaṭan-ı ma‘rūf ve mesken-i melūfı olan Germiyan memleketine giderken yolda ḥarāmīler başup elinde olancasın alup kendüsi ölmekden ḫalāṣ buldı.” (s.69:27)
2. “Ka‘be-i ḳūyuña yol vir aña kim yol varamaz” (s.106:11)
3. “Dil-ber ṭutarsa ‘āşıḳa n’ola cefā yolın” (s.61:3)
4. “İrmez bisāṭ-ı ḳurba ṭutanlar vefā yolın” (s.61:4)
5. “Ka‘be şerrefeha’llāh seferine niyyet ve Ḥicāz yolına ‘azīmet idüp ol münāsebet ile bu ebyātı didi ki ẕikr olınur.” (s.167:20)

yol: *Yolculuk.*

1. “Yol üzre görse bir derviş-i ‘āmi” (s.7:11)

yol-: *Çekerek yerinden çıkarmak, çekip koparmak.*

1. "İy 'andelīb durma fiġān eyle hā yolın" (s.61:6)

yol: *Amaç, maksat, uğur.*

1. "Ṭopuḳlu dimekle mevṣūf bir maḥbūba ta'aşşuḳ itmiş anuñ yolına niçe dünyā beẕl eyleyüp..." (s.158:24)
2. "Yolına ḥarc ideyin naḳd-ı sebāt elde iken" (s.44:12)
3. "Luṭfi daḫı dil-berinüñ yolına oldı şehīd" (s.35:15)
4. "Ḥaḳ yolında ḳıl fidā-yı cism ü rūḥ" (s.151:1)
5. "Yoluña terk-i dil ü cān u cihān eylemişüz" (s.89:2)
6. "Varını gül şol ḳadar yoluñda dökdi ṣaçdı kim" (s.153:17)
7. "Ki yoluñdan ayırmaya deyyār" (s.72:21)

yol: *(Aşk ve sevgili için) Takip edilen seyir.*

1. "Olur yoluñda iki dillü tīre-ḫāṭır olan" (s.65:11)

yol bul-: *Çare bulmak.*

1. "İttifāḳ kibr ü nifāḳ dimāġlarına ḥulūl ve ḥıḳd u ḥased fikr-i fāsidlerine yol bulup..." (s.29:9)
2. "Bahār-ı 'ömri gülzār-ı ḥüsnini kemāle irgürmedin serv-i ḫırāmānına bād-ı ṣarsār yol bulup ve..." (s.167:12)
3. "...ḫāṭır-ı kīne-güẕārlarına kibr ü nifāḳ yol bulup āsitāne-i sa'ādetinden dūr ve ḫizmet-i muṣāḥabetinden mehcūr itmek içün küfr söyledi diyü..." (s.77:10)

yol kes-: *Geçmesine engel olmak, yolundan etmek, durdurmak.*

1. "Ṭoḳuz eflāke bir demde keser yol" (s.8:3)

yol vir-: *Yolunu açmak, izin vermek, imkan sağlamak.*

1. "Ka'be-i ḳūyuña yol vir aña kim yol varamaz" (s.106:11)

yolı düş-: *Yolu düşmek: Giderken uğramak, rastgele önünden geçmek.*

1. "Düşerse yolı uġrasun bu cāy-ı miḥnet-ābāda" (s.182:4)

yoluñda ser vir-: *Bir amaca, bir gayeye yönelmek bütün varlığıyla kendini vermek.*

1. “Yoluñda ser virüp şu ki ser-verlik eyledi” (s.164:13)

yören-: *Dolaşmak, bir şeyin çevresinde dolaşmak.*

1. “Yörenmesün mübārek göñline ġam” (s.160:24)

yuf: *Beğenilmeyen veya öfke duyulan durumlarda söylenilen söz, yazıklar olsun!*

1. “İlticā yiri degüldür yūf felek bünyādına” (s.120:12)

yumşad-:*yumuşatmak.*

1. “İy eşk eger yumşadasın göñlini yārüñ” (s.104:17)

yun-: *Yıkanmak.*

1. “Ol gün yunarken açılı düşdi iñen güzel” (s.109:4)

Yūnus Paşa: *Osmanlı Devleti padişahlarından Yavuz Sultan Selim'in sadrazamıdır.*

1. “ ‘Alī Paşa fevt olduḳdan ṣoñra Yūnus Paşaya irtibāṭ idüp anuñ ḫiẕmetinde iken fevt oldı.” (s.142:12)

Yūsuf u Zelīḫā: *Yusuf ve Züleyha'nın aşkını anlatan hikaye.*

1. “Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin ve Leylī vü Mecnūn ḳıṣṣasın naẕm itmişdür.” (s.65:24)
2. “Leylī vü Mecnūn ve Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyelerin naẕm itmiş.” (s.49:12)
3. “Eş‘ārı vāfir ve ġazeliyyātı mütekāsir on biñ beyt miḳdārı Yūsuf u Zelīḫā ḥikāyesin naẕm idüp ġāyet laṭīf ü maṭbu‘ merġūb ve maṣnū‘ itmişdür.” (s.57:18)
4. “Ehl-i ẕevḳ olanlar Yūsuf u Zelīḫā naẕmın idenlerde bundan yeg naẕm itmiş yoḳdur dirler.” (s.65:27)

yūsuf: *Güzellik.*

1. “Ne ṣūret ṣūret-i Yūsuf ne yūsuf Yūsuf-ı server” (s.74:4)

Yūsuf: *XVI. yüzyıl şairi Rahiki'nin gerçek adıdır.*

1. “İsmi Yūsufdur” (s.182:14)

Yūsuf: *II. Bayezid devrinde öldüğü düşünülen şair Haki'nin ismidir.*

1. “İsmi Yūsufdur” (s.136:17)

Yūsuf: *Şeyhi'nin asıl ismidir.*

1. “İsmi Yūsufdur.” (s.68:8)

Yūsuf: *Katip Şevki'nin asıl ismidir.*

1. “İsmi Yūsufdur.” (s.100:22)

Yūsuf-ı Mışr-ẖilāfet: *Mısır'ın halifesi Yusuf.*

1. “Ḫurşi̯d-tekvi̯n Süleymān-nigi̯n Yūsuf-ı Mışr-ẖilāfet ṣāḥib-livā-yı kerāmet pādişāh-ı ẕıllu’llāh ḥażret-i Sulṭān Süleymān Şāh.” (s.10:28)

Yūsuf-ı server: *Yusuf peygamber.*

1. “Ne ṣūret ṣūret-i Yūsuf ne Yūsuf Yūsuf-ı server” (s.74:4)

Yūsuf-ṣūret: *Hz. Yûsuf görünüşlü. Güzel, yakışıklı.*

1. “Şerī‘at-şi‘ār ‘adālet-disār ṣāḥib-fażīlet ve nīḳ-ḫaṣlet melek-sīret ve Yūsuf-ṣūret şecā‘at ü seḫāvet ile...” (s.34:13)

yuva: *Yuva, kuş yuvası.*

1. “Tuġı nuṣret hümāsınuñ yuvası” (s.7:21)

yüce: *Ulu, büyük, yüce, yüksek.*

1. “ ‘Arş u kürsīden yüce bir āfitābum var benüm” (s.67:2)
2. “Ol taḫtı yüce baḫtı Süleymāna ḫaber vir” (s.79:2)

yük: *Ağır şey, ağırlık.*

1. “Benem ol ġam yükindeki ḫar-ı leng” (s.70:10)
2. “Nāzdan şöyle ṭutdı yükini kim” (s.143:14)

yüksek eyle-: *Yükseltmek.*

1. “Pāye-i ḳadrin felekden yüksek eyle yā İlāh” (s.67:25)

yüksek: *Belli bir yere göre daha yukarıda bulunan.*

1. “Kitāb bir yüksek yirde bulınup el kitāba irmedi.” (s.55:9)

yük: *Ağırlık, sıkıntı.*

1. “Ne yüküm bir nefes giderici var” (s.70:12)

yümn ü iḳbāl: *Bereket ve mutluluk.*

1. “Sulṭān Selīm ḥażretleri gelüp yümn ü iḳbāl ile taḫta cülūs itdükde yine raġbet ile getürüp nişāncı idindi.” (s.39:4)

yümn-i himmet: *İhsanının uğuru, bereketi.*

1. “...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu’l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i

himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur." (s.9:21)

yürek: *Gönül, kalp.*

1. "Göñlüm fetīlidür yüregüm yaġı yaġıdur" (s.42:1)
2. "Her biri ol eş'ārdan veyā ol güftārdan bir ġazel veyā bir beyt tekrār itmekle kendü ḥāline münāsib göñli teselli̱sin bulup şu'le-i āteş-i 'ışḳı bir miḳdār teski̱n ve yürekde olan ḥarāreti biraz telyi̱n etmek içün idi ." (s.11:15)

yüregi yan-: *Çok fazla acımak, üzülmek, içi yanmak.*

1. "Mecnūn gibi yanar yüregi tāze dāġ ile" (s.117:7)

yüri-: *Bir amaç için yola koyulmak.*

1. "Yüri iḫlāṣa niyyet eyle ṭaleb" (s.59:19)

yüri-: *Adım atarak ilerlemek, gitmek.*

1. "Çün ṭolaşduñ zülfine iy dil perīşān ol yüri" (s.179:17)
2. "Ḳara baḫtuñ var imiş ney gibi nālān ol yüri" (s.179:18)
3. "Dāmen-i dildārı ḳo var Mıṣra sulṭān ol yüri" (s.179:20)
4. "Yürimek istedükçe yiri ṣarsar" (s.8:1)
5. "Ḥükm ider 'āşıḳına ṣanki berāt ile yürür" (s.33:6)

yüri: *"haydi durma, devam et, git" anlamında kullanılan bir söz.*

1. "Rind-i cihān ol yüri ṭoḳınma giç" (s.82:19)

yüri-: *(Bir kimse veya nesne) Bir yöne doğru yer değiştirmek, yer değiştirerek ilerlemek.*

1. "Yüri var sākin ol iy dil vaṭan ṭut kūy-ı 'uzletde" (s.135:22)

yürü-: *yürümek, gezmek, dolaşmak.*

1. "Şeb-i zülfinde ḳalanlar ẕulemāt ile yürür" (s.33:1)
2. "İrişen lebleri ābına ḥayāt ile yürür" (s.33:2)
3. "Elde tesbīḥ u 'aṣāsı ṣalavāt ile yürür" (s.33:4)

4. “Ben itüñ gibi ḳapuñda yürürem ḫır u ẕelīl” (s.65:14)

yüser: *Siyah mercana verilen ad.*

1. “Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā‘ itmişler.” (s.59:15)

yüsr ü mercān: *Siyah ve kızıl mercan.*

1. “Yüsr ü mercān degül ḫalāṣa sebeb” (s.59:18)

yüz: *Sayı olarak yüz.*

1. “ ‘Işḳī yüz yir Sa‘dī otuz yir Fenāyīnüñ daḫı” (s.90:12)

yüz: *Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre.*

1. “Yüzi āyiẖne-i nūr-ı ilāhiẖ” (s.6:21)
2. “Kimdür dir iseñ iy yüzi gün Şevḳī-i ġarīb” (s.101:5)
3. “Tā kim göreli ṭal‘atuñı iy yüzi ḳamrā” (s.134:5)
4. “Burḳa‘ götürüp açdı yüzin didi gör işte” (s.160:4)
5. “Sa‘ādet nūrı berḳ urur yüzinden”(s.6:25)
6. “Kim şeh yüzine bir daḫı ḳul yaḳa yaḳındur” (s.118:13)
7. “Dilā bülbül gibi gül yüzine ḳarşu fiġān itme” (s.174:6)
8. “Ruḫlarında yüzinüñ gülleri durmaz açılur” (s.57:1)
9. “Ben dimezdüm ḫalḳa sen gül yüzlinüñ rāzın velī” (s.98:17)
10. “Sen güneş yüzlü ile da‘vā-yı ḥüsn eylemege” (s.65:16)
11. “Biteli gülşen yüzüñde sūsen-i ‘anber-feşān” (s.56:21)
12. “Zülfüñ ey meh-rū yüzüñde olduġı pür-tāb bu” (s.28:10)
13. “Yüzüñdür āyet-i raḥmet özüñdür maẕhar-ı ḳudret” (s.73:1)
14. “ ‘Adnī baḳup yüzüñe bilürdi dehānuñı” (s.28:15)
15. “Germ olup meh yüzüñe iñende hemtālanmasın” (s.64:9)
16. “Didüm yüzüñi görmedüm evvelki görişte” (s.160:3)

yüz: *Bir kimsenin veya şeyin görünen tarafı.*

1. “Baḫtı rengi yüzi tek aġarmaz” (s.70:6)
2. “Moton seferinde deryādan küffār-ı bed-kirdār gemileri gelüp ḳal‘aya azuḳ

ve ādem ḳoymasun diyü niçe yarar begler ile anı gemiye bile ḳoyup deryā yüzin gözetmege emr olundı." (s.48:20)

3. "Bunlar deryāda yatup Moton ḳal'asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp..." (s.48:23)
4. "Yüzümüz ḫāk-i der-i pīr-i muġān eylemişüz" (s.89:4)

yüz: *Mekan, yer.*

1. "...belāġat çarḫınuñ sitāre-i māhveşi olup 'ilm ü ma'rifet ile dīn ü dünyāyı ma'mūr ve şerī'at meş'alesi ile cihān yüzin pür-nūr ḳılmışlardur." (s.67:11)
2. "Kesb-i ma'āş içün dükkān yüzinde oturur." (s.179:12)
3. "Mihr-i vaḥdetden yüzüñde maṭla'-ı envār var" (s.79:19)

yüz: *Ön.*

1. "Kifāf-ı nefs içün dükkān yüzinde oturur ḥaffāf idi." (s.88:3)

yüz-: *Yüzme sporu yapmak.*

1. "Ögrendi ṣuda yüzmege iki ḳabaġ ile" (s.117:11)

yüzi: *Üzerinde.*

1. "Ve Kemāl Re'īs deryā yüzinde itdügi ġazāları naẓm idüp on biñ beyt miḳdārı mesnevī üslūbında yazup kitāb itmişdür." (s.91:25)

yüzi: *Üst, üzeri.*

1. "Yüzinden çözdi çıḳardı niḳābı" (s.69:9)
2. "Bütün dünyā yüzine devlet ile pādişāh eyle" (s.186:10)

yüzinden: *Sebebiyle, nedeniyle.*

1. "Anda laṭīfe yüzinden nice ma'ānī cem' itmişdür." (s.82:13)
2. "Ve bu beyt daḫı ma'ānī yüzinden kendüye iḫtiṣāṣı olan ġazelden ḫayāl-i ḫāṣṣıdur diyü ehl-i 'irfān ḳatında ẕikr olınur." (s.26:24).
3. " 'Abdu'llāh oġlı olduġı ḥaysiyetle ba'żı kimesne buña nacaḳ diyü lāġ u laṭīfe yüzinden çoḳ söz iblāġ iderlerdi." (s.100:15)
4. "Ammā cevdet-i ṭab' ḳılletinden eş'ārı eḳall-i ḳalīl olmaġın Mevlāna Şevḳī

laṭīfe yüzinden aña bu ḳıṭ‘ayı didi.” (s.113:15)

yüzi yoḳ: *Utanmak.*

1. “Gül ḳatında açılmaġa yüzi yoḳ” (s.51:24)

yüz ḳarasın: *Utanılacak durum.*

1. “Key perīşān söyledüm bu yüz ḳarasın bilmedüm” (s.26:19)

yüz sür-: *Baş eğmek, (huzurunda) yere kapanmak, ayaklara kapanmak (saygı bağlamında).*

1. “Her ‘azīzüñ ayaġı tozına yüz süriyelüm” (s.79:11)
2. “...ḥāliyā pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ şeref-i rikāb-būsları ile müşerref olup şeb ü rūz südde-i ‘ālem-penāhlarına yüz sürüp ḫiẕmet idenlerdür.” (s.52:5-6)
3. “...bārgāh-ı sipihr-menzilet türābına yüz sürüp du‘ā-yı ḳıvām-ı salṭanat ve senā-yı niẕām-ı memleketlerin bi’l-‘aşī ve’l-ibkār evrād u eẕkār idindüklerinde...” (s.67:18)

yüz sürüp du‘āsın al-: *Aşırı sevgi göstermek için birinin önünde yere eğilmek onun duasını almak.*

1. “Dünyā begleri anuñ ḫıẕmetine varup yüz sürüp du‘āsın almaġa cānlar virürlerdi.” (s.66:16-17)

yüz ṭut-: *yönelmek, meyletmek.*

1. “Hezār derd ile ol bī-niyāza yüz ṭutdı” (s.180:14)
2. “Ġurūr-ı ḥüsn ile dil-ber ki nāza yüz ṭutdı” (s.180:11)
3. “Belā-yı ‘ışḳ ile ‘āşıḳ niyāza yüz ṭutdı” (s.180:12)
4. “Yāsemenler Ḥaḳḳa yüz ṭutmış ilāhīler gibi” (s.134:13)
5. “Anda oturup irşādla meşġūl iken ‘ışḳ āteşi ḥarāretinden ve sevdā ġalebesi germiyyetinden şūrīde-ḥāl ü müşevveşü’l-aḥvāl olup ḫarābāta yüz ṭutup ḫarābāt içinde fevt oldı.” (s.141:24)

yüz ur-: *Yere kapanmak.*

1. “Yüz urup ḫiẕmet eyler gice gündüz” (s.8:9)

yüz yıl: *Asır.*

1. “Ve Cemşiḏ-i Key daḫı pādişāh-ı rūy-ı zemīn olup niçe yüz yıl cidd ü cehd eyleyüp cihān ḫalḳı mühimmātı vü

levāzımatı içün ve cihān mülkine niẓām u intiẓām ve...” (s.12:5)

Z

ża‘īf eyle-:*Güçsüz, takatsiz bırakmak*

1. “Zāhidi ḥasret-i mey şöyle ża‘īf eyledi kim” (s.33:3)

ża‘īf: *Zayıf, kuvvetsiz.*

1. “Olur her bir ża‘īfüñ dest-gīri” (s.7:6)

Ża‘īfī: *Za’îfî’nin asıl adı Mehmed’dir. Geliboluludur. Onun tespit edilen tek eseri, Gazavât-ı Sultân Murâd ibn Muhammed Han adlı mesnevî şeklindeki Türkçe gazavât-nâmesidir.*

1. “Ża‘īfī saña bu ma‘nī ne yüzden ḥāṣıl olmışdur” (s.78:16)
2. “Ża‘īfī” (s.78:10)

ża‘īf-mizāc: *Zayıf güçsüz.*

1. “Çoḳ ma‘ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su‘āl zaḥmeti ‘ārıż olmış ża‘īf-mizāc kimesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi.” (s.126:10)

zabṭ eyle-: *Zapt etmek, tutmak, ele geçirmek.*

1. “Dervīş-nihād ve deryā seferin çoġ idüp gemicilere müte‘alliḳ olan ıṣṭılāḥātı ẕabṭ eylemiş üstād kimesnedür.” (s.171:15-16)
2. “Ṭabīb-i fāżıl u ḥekīm-i kāmil ‘ulūmı tertīb üzre görmiş eş‘ārı selīs ve ġazeliyyātı nefīs çoḳ ma‘ārif ẕabṭ eylemiş ṣāḥib-mā‘rifet ve...” (s.128:18)

żabṭ ol-: *Tutulmak.*

1. “Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi.” (s.29:5)

zād: *Azık, yiyecek, rızık.*

1. “Zādumuz ġuṣṣa vü ġam derd ü belā rāḥilemüz” (s.62:2)

zāde-i ḳarīḥa: *Zihinde kendiliğinden meydana gelen*

1. “Lakin netāyic-i ṭab‘-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş‘ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı.” (s.58:16-17)

zāde-i ṣadef-i sīne-i gevher-bār: *Cevher saçan, inciden kalbin doğurduğu.*

1. “Dürer-i ġurer-i şi‘r ki zāde-i ṣadef-i sīne-i gevher-bār ve per-verde-i baḥr-ı zeḫḫār-ı ebkār-ı efkārdur...” (s.4:6-7)

zāde-i tab‘:*Bir kimsenin düşünce mahsûlü olarak kaleminden çıkan, doğan.*

1. “Ve bu maṭla‘ anuñ zāde-i ṭab‘ından ṣādır olan eş‘ārındandur.” (s.41:1

2. “Fiġānīnüñ kendü zāde-i tab‘ından sādır olan bu bir iki maṭla‘ anuñdur.” (s.165:20)
3. “Zāde-i ṭab‘larından ṭulū‘ iden ġazeliyyātdan biri budur ki ẕikr olınur.” (s.35:6)

zaġarcı başı: *Osmanlı döneminde, padişahın av köpeklerini yetiştiren, onlara bakan, padişahla birlikte ava giden görevli.*

1. “Babası āsitān-ı sa‘ādet-āşiyān bendelerinden yeñiçeri ṭāyifesinden olup ol ṭāyife içinde zaġarcı başı olmışdur.” (s.171:12)

zāġātetid: *Kargalar*

1. “Dagha-yı taze zagatetid ser ta pay men” (s.21:24)

zāhib: *Bir inanca sahip olan.*

1. “Meẕheb-i taṣavvufa ẕāhib ve ṭāyife-i ṣífiyyūndan rāh-ı Ḥaḳḳı ṭālib olan ṭalebkārları irşād idüp mürşid olmaġa i‘timād idüp gönderdi.” (s.141:20)
2. “Şeyḫ Vefā ḥażretlerinden tāyib ve çoḳ ma‘ārif taḥṣīl eylemiş rāh-ı Ḥaḳḳa ẕāhib ehl-i sülūk kimesnedür.” (s.92:15)

zāhib ol-: *İnanmak, kabullenmek.*

1. “...meẕheb-i şi‘re bilece ẕāhib olmışlardur.” (s.139:16)
2. “Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu’llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi‘ār ve taḳvāyı disār idindi” (s.66:14)

zāhid: *Çok aşırı sofu; kaba sofu*

1. “...ziyāde ḫūb-nefes ehl-i Kelāmu’l-lāh ṣāḥib-tertīb ṣāliḥ ü ‘ābid ve zāhid kimesne idi.” (s.170:7)
2. “Meẕheb ü millet ṣorar zāhid baña bilmez mi kim” (s.128:14)
3. ”Müte‘aḫḫırīnde ol aṣl ṣūret-i ṣalāḥda zāhid ü ‘ābid az bulunur.” (s.66:18)
4. 23. “Ḫarābāt ehliyem zāhid yirümdür ḳünc-i mey-ḫāne” (s.175:14)
5. “Zāhidi ḥasret-i mey şöyleża‘īf eyledi kim” (s.33:3)
6. “Ṭaylesānına dolaşma zāhidüñ iy rind ola” (s.91:11)
7. “Zāhidüñ fikrinde cennet ‘āşıḳuñ dīdār-ı yār” (s.121:15)

ẕāhir: *Açık, aşina*

1. “...ve eş‘ārı ẕāhir ve āsārı bāhir olup ve ba‘żınuñ evāḫir-i evānı ve bu faḳīrüñ ibtidā-i zamānı olmaġın anlar ile mülākāt mümkin ve muvāṣılat müte‘ayyin olmadı.” (s.9:9)

Ẕahīr-i Fāryābī: *12. yy.'da İran'da yaşamış bir kaside şairi.*

1. “Ẓahīr-i Fāryābī ḳaṣāyidine ba‘żı cevāb dimişdür.” (s.49:10)
2. “Zahīr-i Fāryābī ḳaṣāyidine ve Ḫᵛāce Ḥāfıẕ-ı Şīrāzī ġazeliyyātına niçe cevāb dimişdür.” (s.27:12)

zāhir ol-: *Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak*

1. “Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lü’lü-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣüret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i ‘ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve...” (s.13:10)
2. “...niçe taṣarrufāt u iḫtirā‘āt idüp ḫaylī ma‘āni derc eylemiş vilāyeti ẕāhir olmış ṣāḥib-vilāyetdür.” (s.74:25)
3. “Bunlar deryāda yatup Moton ḳal‘asınuñ öñin beklerken kāfir donanması ẕāhir olup deryā yüzin gözleyen begler tedārük idüp...” (s.48:22-23)

ẕāhir ‘ulūm: *Bâtın ilmi olarak kabul edilen tasavvuf dışındaki din ve dünya ilimleri.*

1. “Ẓāhir ‘ulūma sa‘y idüp çoḳ ḳābiliyyeti ve ḫaylī ehliyyeti var.” (s.176:9)
2. “Gelibolı ḳāḍísı olmış ẕāhir ‘ulūma sa‘y-ı belīġ ve cehd-i bī-dirīġ itmiş fāżıl u kāmil çoḳ fenne kūşiş itmiş.” (s.161:15)

zaḫm: *Yara*

1. “Zaḫmum gibi ‘ālemde nīçe aġzı ḳızıl var” (s.140:12)

zaḫmnāk ol-: *Yaralanmak.*

1. “Dirīġ tīġ-i cefā ile zaḫmnāk oldum” (s.112:19)

zaḫmet: *Sıkıntı, eziyet.*

1. “Çoḳ ma‘ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su‘āl zaḫmeti ‘ārıż olmış ża‘īf-mizāc kimesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi.” (s.126:10)
2. “Rāḥat umduḳça gördi zaḫmetler” (s.70:8)

zaḫmet vir-: *Karşısındakini sıkıntıya sokmak, yormak.*

1. “Lebleri nāzük durur zaḫmet virür dendān-ı sīn” (s.97:10)

zahr: *Arka kısım.*

1. “Ve her medrese ẕahrında birer tetimme vaż’ idüp ve içine ulu ulu

monlālar getürüp müderris eyleyüp şuġl itdürdi.” (s.15:3)

ẕālim: *Acımasız ve haksız davranan, zulmeden.*

1. “Helāk eylersin ā ẕālim kime kim bir ḳıya baḳsañ” (s.155:15)

zamān: *Dönem, vakit.*

1. “Her dem āşüfte her zamān bī-ḫūd” (s.72:28)
2. “Ne zamān ġuṣṣaları def‘ine dermān bulınur.” (s.56:14)
3. Ol eclden bu emr bir niçe zamān te’ḫīr olup ıġmāż olmuş idi.” (s.5:20)
4. “Bir ān ve bir zamān anlaruñ ḫiẕmet-i muṣāḥabetlerinden dūr ve mülāzemet-i meclis-i sa‘ādetlerinden mehcūr olmaḳ yoġ idi.” (s.95:31)
5. “Bu zamān bir ‘aceb zamān oldı” (s.143:9)
6. “Sāḳī piyāle ṣun ki zamān bī-amān imiş” (s.49:16)
7. “Tāc u ḳabāyı terk idüp ‘uryān olayın bir zamān” (s.23:11)
8. “Ġurbetde seyrān eyleyüp mihmān olayın bir zamān” (s.23:12)
9. “Żāyi‘ olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü’l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi.” (s.62:13)
10. “Vilāyet-i Rūma geleli ḫaylī zamān olmışdur” (s.183:3)
11. “Ve kendüsi niçe zamān ḫızāne-i ‘āmīre kātiblerinden olup çok ma‘ārife mālik ṣāḥib-ma‘rifet meẕāhib-i ma‘ārife sālik‘ ḫoş-ṭab‘ kişidür.” (s.145:5)
12. “Ḥażret-i pādişāh-ı saḥib-ḳırān dīvān-ı ‘ālī-şānlarında niçe zamān kātib-i dīvān olup ba‘dehū divīddār olmışdur.” (s.135:15)
13. “...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab‘ u nev-niyāz şu‘arā ve ẕurefā yigitler ki...” (s.9:18).
14. “Çoḳ zamān ḫiṭābet itmiş maḳāmāt bābında ‘adīmü’l-misl olup kendü zamānında vāḳi‘ olan maḳām-şināsları cümle ḫacil ḳılmışdı.” (s.137:19)
15. “Niçe zamān anda defterdār olup ṣoñradan dergāh-ı ‘ālem-penāhdan bir defterdār gönderdiler” (s.51:11)
16. “Ol zamānda bu daḫı diyār-ı ‘Aceme çıḳup niçe zamān şuġl idüp kesb-i feżayil ve tehẕīb-i ḫaṣāyil ḳılup...” (s.40:20)
17. “...sipāh-ı pādişāh-ı ‘ışḳ hücūm idüp niçe zamān bī-hūş u ḥayrān u ser-

gerdān sevdā galebesiyle nālān u giryān gezüp yürüyüp āḫir terk-i diyār idüp...” (s.128:5).

18. “Her zamānda şeref-i rikāb-būsları ile mesrūr ve bisāṭ-ı neşāṭ -ı muṣāḥabet-i sa‘ādet-baḫşları ile pür-ḥużūr idi.” (s.95:30)
19. **“**Bir niçe gün ḥabsde yatup ol zamānda ḳāżí-‘asker olan Monlā Velīyyü’d-dīn adına bir ḳaṣīde diyüp gönderüp ol ḳaṣīdede ‘arż-ı ḥāl eyleyüp...” (s.77:13)
20. “Şimdiki esnāda mīrī içün żabṭ olan aḥkām akçesin küllī ol zamānda Nişāncı Cezerī-zādeye iḥsān itmişlerdi.” (s.29:6)
21. “Ol zamānda ṭāyife-i ‘A‘cāma ziyāde raġbet olmaġın bu daḫı kendüyi ‘Acem bildürüp ḫaylī ḫürmet ve niçe izzet buldı.” (s.93:10)
22. “Ṣuleḥāya vü ‘ulemāya ve sāyir fuḳarāya her zamānda ṣadāḳati vü iḥsānı bī-dirīġ idi.” (s.32:4).
23. “Gemici ṭāyifesi anı ziyāde severler her zamānda ziyāret iderlerdi.” (s.91:22)
24. “Bu sebeble her zamānda ṣaḥāyif-i rūzgār ve ṣafāyıḥ-ı naḳş u nigārda bunlaruñ nāmı meşhūr ve eş‘ārı mezbūrdur.” (s.4:14)
25. “Ol zamānda bu daḫı diyār-ı ‘Aceme çıḳup niçe zamān şuġl idüp kesb-i feżayil ve tehẕīb-i ḫaṣāyil ḳılup...” (s.40:19)
26. “Ol zamānda ehl-i ‘ilme şol derecede i‘tibār var idi ki medārisde ne deñlü ḳābil adına dānişmendler var ise her birinüñ dāyiresine göre defter itdürüp yanında ṣaḳlardı.” (s.15:5)
27. “Merḥūm Sulṭān Selīm ḥużūr-ı şerīfinde muṣāḥabeti pesendīde ve sāyir emsāl ü aḳrānından güzīde düşüp her zamānda muṣāḥabeti vüzerā vü ümerā ve...” (s.108:15)
28. “Ol işden ferāġat idüp ol eṭrāfda olan maḥalle ḫalḳı ol zamāndan berü o ḳuyıya mezbele dökerler.” (s.75:14)
29. “Ḫaylī zamāndan berü vilāyet-i Rūmda olmaġla Rūmī gibi olup bunda olan Rūm ṣā‘irlerinün ekseri ile hem-zebān düşüp çoḳ münāẕarası ve muḥāveresi geçmişdür.” (s.152:26)
30. “ ‘Aṣruñ meşhūrı ve zamāne ḫalḳınuñ manẕūrı ṣāḥib-fażl ‘azīz ‘ulemā arasında ehl-i temīz her fende kūşiş itmiş...” (s.61:12)

31. “...bunlaruñ ismi rūzgār-ı ġaddār ve çarḫ-ı sitemkār eliyle zamāne defterlerinden ḥakk ve devrān cerīdelerinden münfekk olmayup...” (s.5:13)
32. “Bu libāsın bir vech ile ārāyiş-i ḫūb ve endāzesin merġūb itmişdür ki ṣoñradan gelen zamāne fāżılları ve...” (s.69:14)
33. “Seng-i miḥmetdür ki yaġdurdı zamāne başına” (s.45:17)
34. “Zamāne ḳāḍíları gibi dünya-perest olmayup aḳçe ve altun cinsinden bir nesneye maḥabbet eylemeyüp kendü eliyle yapışmak yoġ idi” (s.98:7)
35. “Evvelki ṭabaḳa tetimmesi maḳālat oldur ki bu dīvānda cem‘ olup ẕikr olan selātīn-i ‘adālet-āyīn ve ḫavāḳīn-i Süleymān-nigīn ve sā’ir ‘azīzlerüñ her biri geldükleri zamānelerine göre tertīb olup yazıldı” (s.12:20)
36. “ ‘Anber anuñ belki zamānı imes” (s.169:4)
37. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.12:22)
38. “Ulvīnüñ yigitligi bahārı zamānı geçüp ḥayatı gülleri pejmürde ve şāḫsār-ı ‘ömri tünd-bād-ı ḥavādis-i rūzgārdan āzürde olıbaşlayıcaḳ...” (s.88:18)
39. “Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i devletde ḫiẕmet eyleyüp ‘ulūfeye mutaṣarrıf idi.” (s.129:15)
40. “Ġayrı pādişāhlar zamānına nisbet sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānı ‘ādeten mu’aḫḫar ve rütbeten muḳaddem olup sulṭān-ı selāṭīn-i ḥażret-i emīrü’l-mü’minīn e’azzallāhü enṣārehü na‘t-ı şerīfleri ile bu risāle ibtidā olup dünyā pādişāhları içinde bir vech ile müteferrid olmışdur ki el-vāḥidu ke’l-elf meŝābesindedür.” (s.12:21)
41. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında naḳībü’l-eşrāf olup Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānında āḫirete naḳl iden Mevlānā Seyyid Maḥmūddur.” (s.64:15)

42. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında naḳībü’l-eşrāf olup Sulṭān-ı ṣāḥib-ḳırān ḥażretlerinüñ zamānında āḫirete naḳl iden Mevlānā Seyyid Maḥmūddur.” (s.64:16)
43. “Çoḳ zamān ḫiṭābet itmiş maḳāmāt bābında ‘adīmü’l-misl olup kendü zamānında vāḳi‘ olan maḳām-şināsları cümle ḫacil ḳılmışdı.” (s.137:20)
44. “Zamānında küllī re‘īslere şeyḫ olmışdur.” (s.91:20)
45. “Şöyle ki anlar merḥūm Kemālpaşa-zāde zamānında vāḳi‘ olsalar gelüp andan taḥṣīl -i faźl u kemāl ve...” (s.57:12)
46. “Kendü zamānında şi‘r ile imtiyāz bulmış kimesnedür.” (s.131:6)
47. “...ve umūr-ı ḫiẕmet-i pādişāh -iḫtişāṣ içinde olurken kendü zamānında vāḳi‘ olan şu‘arā ve nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp cem‘iyyet iden...” (s.4:34)
48. “Sulṭān Bāyezīd zamānında İstanbul ṣubaşısı olup ṣoñra sancaġa çıḳmışdur.” (s.49:8)
49. “...faḳīr yigitligi zamānında anlaruñ şeref-i muṣāḥabetleri ile müşerref ve sürūr-ı ṣāfā-yāb mülāzemetleri ile naḳd-ı ‘ömri ṣarf olduġı faṣīḥ u belīġ kimesnelerdür ki...” (s.95:8)
50. “Sulṭān Bāyezīd zamānında dīvān-ı ‘ālī-şān ḫiẕmetinde olurdı.” (s.123:14).
51. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında olan şu‘arādandur.” (s.90:4)
52. “Kendü zamānında ol çekdügi yayı kimse çekebilmezdi” (s.17:1)
53. “Babası Sulṭān Bāyezīd zamānında maṭbaḫ-emīni olup ṣoñradan maḥrūse-i İstanbulda Yeñi ‘İmārete mütevellī iken fevt oldı.” (s.145:4)
54. “Bu daḫı şu‘arā-yı müteḳaddimīndendür ki kendüsi ẕarīf ve eş‘ārı laṭīf ve kendü zamānında üstād ve dervīş-nihād ehl-i dil ve kāmil kimesnedür.” (s.79:).
55. “Merḥūm Sulṭān Bāyezīd zamānında Sarāy-ı ‘Āmire ye ḫᵛāce olup ol evānda anda olan oġlanlara ta‘līm iderdi.” (s.118:5)
56. Babası merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında hem Rūmiline ve hem Anaṭolıya bir yirden ḳāżí-‘asker olmış idi
57. Sulṭān Meḥemmed ḥużūr-ı şerīfinde ziyāde i‘zāz u ikrām i‘tibār u iḥtirām bulmış idi
58. “...kendü zamānında olan cümle-i şu‘arādan fenn-i şi‘rde bī-mānend ve

üslūb-ı ma‘ānīde ser-āmed olup Monlā Veliyyü’d-dīnoġlı Aḥmed Paşanuñ şi‘rde üstādı vü pīşvāsıdur.” (s.80:17)

59. “...andan Sulṭān Bāyezīd zamānında ḫazīne defterdārı oldı.” (s.32:13)
60. “...bunda Rūm’a geldükde raġbet ile müderris olup āḫir pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān zamānında ḳāżí-‘asker oldı.” (s.40:22)
61. “Merḥūm Sulṭān Meḥemmed zamānında raġbet bulmış fāżıl-ı rūzgār ve kāmil-i pür-i‘tibār suḫan-güẕār belīġ ve ṭab‘-ı sitīġ nāzük kimesne idi.” (s.85:12).
62. “Yigitligi zamānında faḫrü’n-neccār Dülger-zāde Ḥʸāce Şemsoġlı Meḥemmed Çelebi ile münāsebet ü muṣāḥabet idüp ma‘iyyet ile Üsküb diyārına gitmişler idi.” (s.104:24)
63. “Ḳāżí-‘askerliġi zamānında ittifāḳ bir münāṣebet ile bu beyti dimiş.” (s.36:9)
64. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp Sulṭān Bāyezīd ve Sulṭān Selīm zamānında dergāh-ı ‘ālem-penāhda dīvān kitābetin ḫiẕmetin iderdi.” (s.142:24)
65. “Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḥemmed zamānında her gāh dergāh-ı ‘alem-penāh ḫiẕmetine gelüp ḳaṣīde ‘arż idüp in‘ām-ı ‘āmlarına lāyıḳ ve...” (s.84:24)
66. “Sulṭān Meḥemmed ṭābe serāhu ḥażretlerinüñ zamānından Sulṭān Selīm zamānına gelince āsitāne-i devletde ḫiẕmet eyleyüp ‘ulūfeye mutaṣarrıf idi.” (s.129:15)
67. “Vay an zeman de çehre ze mi lalegun kend” (s.21:26)
68. “ ‘Ömri zemāne ‘ömri gibi müstedām ola “(s.188:25)

zamān eyle-: *Kefil etmek.*

1. “ ‘Anberi kāfūra zamān eylemiş” (s.169:2)

zamān ol-: *Belirli bir sürenin gelmesi*

1. “Bu zamān bir ‘aceb zamān oldı” (s.143:9)

zamān zamāna irişmez: *Zaman, zamanı tutmaz. Vaktin gelip geçtiğini anlatan bir deyim.*

1. “Zamān zamāna irişmez biz anı ḫoş görelüm” (s.133:20)

zamān-ı sa‘ādet: *Saltanatın mutlu zamanı.*

1. “...cihāngīr-i gītīsitān ḥażretlerinüñ eyyām-ı salṭanatı ve zamān-ı sa‘ādetinde suhūlet-i bī-bedel ile güzel el virdi.” (s.188:19)

żamīr: *Gönül*

1. “Żamīridür çerāġ-ı nūr-perver” (s.7:2)

żamm ol-: *dahil etmek, eklemek, katmak.*

1. “Sulṭān Ḳorḳud fevtinden ṣoñra pādişāh-ı ‘ālem-penāh ḥażretlerinüñ āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında olup sipāhī oğlanları bölügine żamm oldı.” (s.154:13)

z'ank: *Ondan dolayı.*

1. “Z'ank anha yadkar tig-i canan menest” (s.21:12)

zār u nā-murāda: *Ağlayan ve muradına ermemiş olan.*

1. “Meclisde yegdür ölmek ben zār u nā-murāda” (s.178:7)

zār zār inle-: *Ağlayıp inlemek.*

1. “Ḫalḳ-ı ‘ālem zār zār iñler fiġānumdan benüm” (s.151:23)

żarar irişmez: *Zarar gelmez, zararı dokunmaz.*

1. “Bülbül-i şūrīdeden gülzāra irişmez żarar” (s.93:2)

żarar ḳıl-: *Zarar vermek.*

1. “Tā ki żarar ḳıla ilidür er ocaġıdur” (s.42:5)

żarar yoḳ: *zararı olmaması, sıkıntı, problem yaratmama*

1. “Yilden aña żarar yoḳ erenler çerāġıdur” (s.42:3)

ẕarf: *Kap.*

1. “Artuḳ germiyyet taḥṣīl idüp uyḳu ġalebesiyle başından dülbendi şarāb ẕarfına düşdi ve ḫırḳasına tāb-ı teb-i çerāġdan āteş irüp ten cübbesin odlara ve...” (s.107:10)

zārī vü feryād it-: *İnleyen ve feryat eden.*

1. “Hezār olup iden zārī vü feryād” (s.3:14)

Zārī: *XV. yüzyıl şairlerindendir. Kendisine yer veren tek kaynak Sehî Tezkiresi’ndeki sınırlı bilgilere göre esnaftandı. Yorgancılık yapardı.*

1. “Zārī” (s.156:12)

ẕarīf: *Beğenilen, zarafetli.*

1. “Vilāyet-i Rūmuñ āb u hevāsı laṭīf ve ādemīsi āb u hevā leṭāfe-tinden ġāyet nāzük ẕarīf olup...” (187:25)
2. “Eş‘ārı laṭīf ü kendüsi ẕarīf ehl-i dil ġazeliyyātı vāfir ve her dürlü naẓma ḳādir kimesnedür.” (s.94:5)
3. “...ehl-i dil nāzük muṣāhib ve eş‘arı laṭīf kendüsi ḫaylī ẕarīf kimesnedür.” (s.177:16)
4. “Naẓmı laṭīf ve kendüsi ziyāde ẕarīf kimesne idi.” (s.39:13)
5. “Edāsı laṭīf ve naẓmı leẕīẕ ẕarīf beg kişi idi.” (s.48:30)
6. “Bu daḫı şu‘arā-yı müteḳaddimīndendür ki kendüsi ẕarīf ve eş‘ārı laṭīf ve kendü zamānında üstād ve dervīş-nihād ehl-i dil ve kāmil kimesnedür.” (s.79:5)

7. "Çoḳ ma'ārife mālik ṣāḥib-kemāl, ẕarīf, su'āl zaḥmeti 'ārıż olmış ża'īf-mizāc kimesne idi. Ekser-i evḳātda Kātib Şevḳī ile muṣāḥabet iderdi." (s.126:10)
8. "Eş'ārı laṭīf ve kendüsi nāzük ẕarīf faḳr u fāḳa ile faḫr ider dervīş kişi idi." (s.65:28)
9. "Ḫoş-ṭab' süḫen-dān rind ü nāzük laṭīf ve çerb-zebān ẕarīf bu fennüñ kāmili bu 'ilmüñ ḳāyili olup ehl-i 'ilm ḳısmındandur." (s.73:12)
10. "Naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf laṭīfe-gūy ṣāḥib-ma'rifet ve ehl-i fażīlet suḫan-āferīn ve idrāk-metīn kimesnedür." (s.110:12)
11. "Ġāyet muṣāḥabeti laṭīf ve eş'ārı güzel kendüsi ẕarīf ekser-i muṣāḥabeti ṣāhib-devletlülerledür." (s.134:18)
12. "Ḫoş-ṭab' naẕmı laṭīf ve kendüsi ẕarīf kişi idi." (s.33:16)
13. "Liḳāyī kim ẕarīfidür cihānuñ" (s.127:2)

żarūrī: *Mecburen; kaçınılmaz olarak*

1. "...bu 'azīzlerüñ nāmı maḥv olup bi'l-külliye unudılmasun diyü żarūrī 'acz u ḳuṣūr ile ḳurāże-i ḳīl u ḳāl pūte-i bāl-maḳāl-i beyānda sızup ḳāl..."(s.5:26)

zāt: *Kendi, öz*

1. "Ṭab'ı mülāyim ve kendüsi ḥalīm eş'ārı nāzük ü pāk ẕātı pür-idrāk kimesnedür." (s.132:9)
2. "Cihān mülkinde ẕātın ḳā'im eyle" (s.11:3).
3. "Ẕātında ḫaylī ẕekāvet ü fitānet ve ṭāb'ı ẕihninde tamām istiḳāmet ü selāmet var." (s.150:4)

Ẕātī: *(ö.1547) XVI. yüzyıl divan şairidir.*

1. "Ẕātī:" (s.139:23)

zāt-ı münīf: *Mübarek kişi.*

1. "Ve bu ebyāt daḫı anlaruñ ẕāt-ı münīflerinden ṣādır olan eş'ārındandur." (s.42:20)
2. "Ḥilm u seḫā ve 'ilm ü ḥayā vücūd-ı şerīflerine ve ẕāt-ı münīflerine biçilmiş ḫil'at-i devlet-nüvāz ve câme-i sa'ādet-firāzdur." (s.43:9)

zāt-ı şerīf: *Şerefli kişi, soylu kimse.*

1. "...anlaruñ 'ülüvv-i şānı ve sümüvv-ı mekānı sāyir nāsdan refī' ü menī' olup 'ulemāi ümmetī ke'enbiyāi benī İsrā'il vaṣfı ile ẕāt-ı şerīf ve..." (s.52:21)
2. "Ẕāt-ı şerīfi cümleden öñdür ne iştibāh" (s.13:7)
3. "Ṣaḳlasın ẕāt-ı şerīfini ḫaṭardan ḫaşre dek" (s.24:3)

zāviye-i ḥayāt: *Hayat okulu.*

1. "...bi'l-fi'l zāviye-i ḥayātda pādişāh-ı gerdūn-ı iḳtidār Süleymān-veḳār ḥażretlerinüñ 'āṭıfet-i ḫusrevānīsinden müstefād olup..." (s.24:22)

żāyi' eyleme-: *Hakkını ziyan etmek, boşa harcamak.*

1. "...ḥadīsinüñ feḥvāsın mülāhaża eyleyüp ḫ^{v}āceliḳ ḥaḳḳını żāyi' eylemeyüp öldürmekden berī olup oğlanı Aḥmed Paşaya virdi." (s.25:24)

Żāyi' ol-: *Ziyan olmak, yok olmak, heder olmak.*

1. "Żāyi' olmanuñ vechi yoḳ diyüp getürüp maḥrūsa-i Edirnede Dārü'l-ḥadīs medresesine müderris eyleyüp niçe zamān anda şuġl eyledi." (s.62:11)

ze'āmet: *Osmanlılar devrinde Sipahilere verilen en büyük tımar.*

1. "Ze'āmete mutaṣarrıf kimesne idi." (s.150:3)
2. "Ze'āmete mutaṣarrıf ve vāfir eş'āra mālik 'ārif kişidür." (s.152:8)

zebūn: *Zayıf, güçsüz, aciz.*

1. "Pādişāh-ı cihān-küşāy u memāliksitan Ḥażret-i Süleymān-ı zemin ü zamān 'asker-i Engürüsi şıyup ḳıralın zebun..." (s.165:6)

zeḫmha-ı sīne: *Gönüldeki yaralar.*

1. "Zehmha-i sine em ez gayr mi poşem be dag" (s.21:11)

zehr: *İçine işlediği organı bozan ve öldüren madde.*

1. "Ḳıl ḥaẕer kejdüm-şıfātdur zehri ḳuyruġındadur" (s.91:12)

zekāt: *Müslümanlıkta, sahip olunan mal ve paranın kırkta birinin, her yıl sadaka olarak dağıtılmasını öngören İslâmın beş şartından biri.*

1. "Ne zekātına idem ṭama' māluñ" (s.80:7)

zekāvet ü feṭānet: *Zeka ve anlayış.*

1. "...anlar daḫı Mevlānā Şeyḫīde ziyāde ẕekāvet ü feṭānet ve idrāk-i pāk görüp begenüp vezīr idinmek murād idindi." (s.68:22)
2. "Ẕātında ḫaylī ẕekāvet ü fitānet ve ṭāb'ı ẕihninde tamām istiḳāmet ü selāmet var." (s.150:4)

zekāvet ü fiṭānet ü firāset: *Zeka, anlayış, ve sezgi.*

1. "Fī nefsi'l-emr anda olan ẕekāvet ü fiṭānet ü firāset ve niẕām-ı umūr-ı memleket ve 'āmm u ḫāṣṣ arasında olan..." (s.32:16-17)

zekāvet: *Çabuk anlama.*

1. "Ẕekāvet ü fetānet ile ma'rūf u mevṣūfdur." (s.54:6)
2. "...mevṣūf luṭf u kerem ü mürüvvet ile ma'rūf ḥayā vü edeb ḳadd-i

bālāsına ḫil‘at-ı devlet-nüvāz ẕekāvet ü firāset libās-ı sa‘ādetine ‘alem ü ṭırāz olmışdur.” (s.34:15)

3. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:13)

zekāvet: *kavrayışlı, zeki.*

1. “Allāh tebāreke ve ta‘ālā anlara virdügi ẕekāveti ve feräseti bir kimseye daḫı müyesser itmemişdür.” (s.43:4)

zekāvet-i ‘aḳl: *Çok akıllı.*

1. “Her ‘ilmden behre-mend ve her fenden sūdmend luṭf-ı ṭāb‘ı nihāyetde ve ẕekāvet-i ‘aḳlı ġayetde ḳābil fāżıl yigitdür.” (s.168:8)

zemīn it-: *Yer etmek.*

1. “ ‘Anbere kāfūrı itüpdür zemin” (s.169:1)

zemīn ü āsumān: *Yer ve gök, her yer.*

1. “Kim yemīn ile zemīn ü āsumānı ditredür” (s.78:5)

zemīn ü zamān: *Yer ve zaman.*

1. “...rindān-ı cihān-ı nāzük-ṭab‘ān hūy u hāyından zemīn ü zamān ṭanṭana-i ṭanīñ ile pür-ḳīl u ḳāl olmışdur.” (s.95:21)

Zemīnī: *(ö.1552) Asıl adı Mahmûd’dur. İstanbulludur. Şam kadısı İshak Çelebi’nin talebesi ve yakınıdır.*

1. “Zemīnī” (s.176:1)

zemm: *Yermek.*

1. “...kendüsi kesr-i nefs ü ḫāṭır itmek içün ẕemm ṭarīḳı ile kendüye bir ḳaṣīde dimişdür.” (s.82:12)
2. “Monlā Luṭfīden ṣādır olan redīf ḳaṣīdesine cevāb diyüp Monlā Luṭfīye ẕemm ṭarīḳi ile ẕeyl-i ḳaṣīdede bu beyti dimiş.” (s.54:16)

zemme: *Yermek.*

1. “...gāh inşā vü gāh naẓm üslūbında ẕemme mensūb ebyāt didürdür imiş.” (s.89:7)

zemzeme-i enīn: *İniltilerin ezgisi.*

1. “...‘uşşāḳ-ı pür-eşvāḳ na‘ralarından ṭaḳ-ı revāḳ-āfāḳ zemzeme-i enīn ile māl-ā-māl ve...” (s.95:20)

zenaḫdān: *Çene.*

1. “Zenaḫdānuñda ḳo yatsın müsāfirdür bu dervīşi” (s.136:22)

zenāne-reng: *Kadınvari, kadın gibi.*

1. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş kāmil ẕū-fünūn fāżıl egerçi zenāne-reng lākin yek-dest ü hem-rengdür.” (s.107:22)

zencīr: *Birbirine geçmiş mâdenî halkalardan meydana gelen bağ.*

1. “İp üstinde zencīrle oynamağı ibtida ol göstermişdür.” (s.157:8)

zencīre çekmelü: *Zincire bağlamak.*

1. “Veyā zencīre çekmelü delidür” (s.110:8)

Zencīrī: *XVI. yüzyıl şairlerindendir. Zencîrî'nin hayatı hakkında bilgiler sınırlıdır.*

1. “Zencīrī” (s.157:7)
2. “Zencīrī taḫalluṣ itdügine daḫı ḥikmet oldur.” (s.157:9)

zengī: *Zenci.*

1. “Baḫtı zengi yüzi tek aġarmaz” (s.70:6)

zer: *Altın.*

1. “Tā çü zer pūte-i mihr ü vefā be-gedāḫtem” (s.21:5)

zerre: *Parça.*

1. “Bir ẕerre gelmez ‘iy meh-i nā-mihribān saña” (s.37:19)
2. “Sāyeveş ḫāk ile yeksān eyleyüp ben ẕerreyi” (s.145:12)

ẕerrece: *Çok az, küçücük.*

1. “Pertev-i mihr-i ruḫuñ ẕerrece eylerse ṭulū‘” (s.180:21)
2. “Ẕerrece bulımayup sende nişān-ı deheni” (s.115:14)
3. “Hīç yirde gökde ẕerrece yoḳdur ḳarārumuz” (s.176:1)

zerre-i ‘ināyet-i İlāhī: *Tanrının lutfunun zerresi.*

1. “Yek zerre-i inayet-i İlahi” (s.82:5)

zevi’l-iḳtidār: *İktidar sahibi.*

1. “Ḫoş-ṭab‘ ẕevi’l-iḳtidār Pārisī vü Türkī dilde eş‘ār diyüpdür.” (s.27:12)

zevḳ u ṣafā: *Zevk ve mutluluk.*

1. “Ben var iken gerek baña bu ẕevḳ u ṣafā” (s.14:15)
2. “Niçe müddet anda ẕevḳ ü ṣafā kesb eyleyüp Ġazālī maḫlaṣ dimege daḫı sebeb oldur.” (s.109:17-18)

zevḳ: *Eğlence, eğlenti.*

1. “Ẕevḳ içinde cihān meger Şeyḫī” (s.70:4)

zevḳ-ı şevḳ: *Keyifli, neşeli sohbet.*

1. “Ḥaḳ ẕevḳ-ı şevḳın artura ṣıdḳ u ṣafā vire” (s.162:6)

zevḳ-i selīm: *Kusursuz zevk.*

1. “...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẓuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab‘ u nev-niyāz şu‘arā ve ẕurefā yigitler ki...” (s.9:19)

zeyl: *İlave, ek.*

1. “...bunlar daḫı ṭāyife-i ‘ulemādan ‘addol-duḳları ḥaysiyetle bu ṭabaḳa fāżılları ẕeylinde yazılup...” (s.52:33)

zeyl-i ḳaṣīde: *Bir kasideye ek , ilave.*

1. “Monlā Luṭfīden ṣādır olan redīf ḳaṣīdesine cevāb diyüp Monlā Luṭfīye

ẕemm ṭarīḳi ile ẕeyl-i ḳaṣīdede bu beyti dimiş." (s.54:18)

zeyl-i şefā'at: *Affedici etek.*

1. "Ṣarrāfān-ı ma'ādin-i īcād u ibdā' ve nāḳidān-ı nuḳre-i çārsū-yı iḫtirā' ḥużūr-ı mevfūrü'l-ḥubūrlarından müterecci' ve mütevaḳḳi' oldur ki bu muḫtaṣaruñ ṣafḥa-i cebhesine nevk-i ḳalem-i i'tirāz ile ḫaṭṭ-ı nā-maḳbūl u nā-ma'ḳūl çekmeyüp mehmā emken 'uyūbın ẕeyl-i şefā'atleriyile mestūr ve ḫaṭāsın 'ayn-ı rıżāları ile ıṣlāḥ u manẓūr buyurula." (s.10:8)

zeyn it-: *Süslemek.*

1. "Reyḥān u benefşeyle idüp bāġ-ı ruḫun zeyn" (s.42:22)

Zeyneb Ḫatun: *(ö.1474-75)Divan edebiyatında adı ve şiirleri bilinen ilk kadın şair Zeyneb Hatun'dur. Asıl adı Zeynünnisâ'dır. Zeyneb Hatun, Latîfî'ye göre Kastamonulu , diğer kaynaklara göre Amasyalıdır.*

1. "ZEYNEB ḪATUN" (s.159:10)

Zeynel Paşa: *Yavuz Sultan Selim'in vezirlerindendir.*

1. "ZEYNEL PAŞA" (s.33:9)

zıllu'l-lāh-ı cihan gīr-i zamān: *Dünyayı zaptetmiş Allah'ın halifesi.*

1. "...ḥażret-i pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẕıllu'l-lāh-ı cihan gīr-i zamān yümn-i himmetleri ile neşv ü nemā vü imtiyāz bulup ṭarz-ı ġazel ve ṭarīḳa-i meselde kemāl-i derecede kesb-i selāset ü leṭāfet idüp ve nihāyet mertebede mahāret ü mümāreset bulmışlardur." (s.9:21)

ẓıllu'llāh-ı zamān: *Zamanının İlahi gölgesi.*

1. "Verâsetle cümlenüñ ḫāḳānı ve birinüñ sulṭānı olmaġla bu muḥtaṣara pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān ẓıllu'llāh-ı zamān nāmı kirāmları ile 'unvān yazıldı" (s.13:4)

zırh: *Savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi.*

1. "Felek zırhını eyler rīze rīze" (s.7:30)

zırıh: *zırh kelimesin çoğulu, zırhlar.*

1. "Dāġlar ḥalḳası geydürdi zırıhlar tenüme" (s.99:1)

zīb ü zeyn: *Süs ve bezek.*

1. "Münāsebet ile 'Arabī ve Pārisī ebyāt ile mānend-i nigāristān-ı Çīn ve naḫl-i gülbün-i ḫuld-ı berīn zīb ü zeyn virmişdür." (s.57:27)

zīb ü zīnet: *Süs ve güzellik.*

1. "...ṭab'ı müstaḳīm kimesneler ki saḥāyif-i rūzgārda ma'ānī ebkārlarına zīver-i naẓmdan zīb ü zīnet ve..." (s.161:4)

2. "İnṣāf ki bir şīve ile zīb ü zīnet ve bir naḳş ile ṭaravet ü leṭāfet virmişdür ki andan artuḳ olmaḳ mutaṣavver degül." (s.69:30)
3. "...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā'-ı ṣanāyi' ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa'ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur." (s.12:7)

zīb ü zīnet bul-: *Çok süs kazanmak.*

1. "Salṭanat deryāsında ẕāhir olan lü'lü-i gevher-bār ve ḫilāfet ṣaḥrāsında ṣūret gösteren ezhār-ı cevāhir-niŝār ẕikrindedür ki fihrist-i mekārim-i aḫlāḳ ve ḳānūn-ı menāẕim-i āfāḳ eṭvār-ı selāṭīn-i nāmdār ve sünen-i ḫavāḳīn-i 'ālī-miḳdār ile zīb ü zīnet bul-mış tāc-dār-ı taḫt-nişīn ve..." (s.13:14)

zībā: *Güzel, hoş.*

1. "Leṭāfet-i ṭab'ı ġāyetde ve nezāket-i ẕihni nihāyetde ġarrā eş'ārı ve zībā güftārı var." (s.151:17).
2. "İktisāb-ı 'ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī'at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẕma ḳādir olup..." (s.13:22).
3. "Ve ġarrā zībā vāfir eş'ār ṣāḥibidür." (s.111:16)
4. "Rindāne ġarrā eş'ārı var ve zībā ra'nā ġazeliyyātı hem-vārdur." (s.138:6).
5. "...ẕihni müstaḳīm olup ṭab'ı bīdārlığı ve ẕihni pişekārlığı cihetinden ġarrā eş'ārı ve zībā güftārı var." (s.35:5)
6. **"** 'Ām gīr ra'nā ġazelleri ve ḫoş-āyende zībā maṭla'ları var." (s.102:4)
7. "Lafẕı zībā vü 'ibārātı laṭīf" (s.71:19)
8. "Naẕmı hemvār ve esāsı üstüvār gāyet zībā itmişdür." (s.65:26)
9. "Ġarrā eş'ārı ve zībā güftārı var." (s.62:14)
10. "Meşāyiḫāne vü muḥaḳḳıḳāne ġarrā eş'ārı müntehā ve zībā güftārı var." (s.97:10)

zībālan-: *güzelleşmek.*

1. " 'Ārıżuñ 'arż it güle gülşende zībālanmasun" (s.118:21)

zīc: *Yıldız atlası.*

1. "...ve ecrām-ı nūrānī ber-mūcib-i ḥisāb zīc yalanı şöyle iḳtiża eyler kim el-aḥkām..." (s.128:25)

zihī: *Ne güzel, ne hoş, ne iyi.*

1. “Zihī merāsim-i cūduñ mürebbiyü’l-fużalā” (s.65:7)
2. “Zihī ehl-i hüner her fende kāmil” (s.6:27)

zihn: *Zihin, anlama, bilme, unutmama kuvveti, hafıza.*

1. “İktisāb-ı ‘ulūm u feżāyil ve intiḫāb-ı umūr-ı ḫaṣāyil ḳılup ṭabī‘at ḳuvveti ve ẕihn taḳviyeti birle naẕma ḳādir olup...” (s.13:22)
2. “Leṭāfet-i ṭab‘ı ziyāde ve ẕihni nihāyetde güşāde ser-āmed ve ra‘nā ġazeliyyātı ve müntehā bī-bedel ebyātı çoḳdur.” (s.45:11)
3. “Ẕihni pāk ve ṭabī‘atı çālāk sözi nāzük ü mevzūn ve...” (s.74:11)
4. “Ẕihni rūşen ve ḫulḳı ḥasen leṭāfet-i ṭab‘ı bī-mānend ve ṭūmār-ı naẕmı ney-i ḳand elfāẕı pāk ve ḫūb-idrāk ḫaylī nāzük kimesne idi.” (s.40:8).
5. “...ẕihni müstaḳīm olup ṭab‘ı bīdārlıġı ve ẕihni pişekārlıġı cihetinden ġarrā eş‘ārı ve zībā güftārı var.” (s.35:4)
6. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni selīm ve eş‘ārı mülāyim.” (s.115:11)
7. “Sekizinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘iyyet idüp ẕikr olan ẕihni selīm ve...” (s.161:2)
8. “...sāyir fünūnda ercümend her ‘ilmde māhir ü fenne ḳādir ṭab‘ı istiḳāmeti ve ẕihni selāmeti bir mertebededür ki andan arṭuk olmak maḳdūr-ı beşer degüldür.” (58:10)
9. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde eş‘ārı ḥālden ḫālī degül” (s.90:5)
10. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni pāk şā‘irdür.” (s.49:14)
11. “Ve kendüsi daḫı ḥāfıẕ-ı Kelamu’llāh ve ġāyet bī-bedel ra‘nā ḫoş şāh-āvāz ve ẕihni açuḳ eş‘ārı ḫoş-āyende ve...” (s.170:12)
12. “...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab‘ nāzük-mizāc ‘ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür.” (s.44:8)
13. “ ‘İlme meşġūl iken ferāġat idüp ṣa‘ir olmış ḫoş-ṭab‘ taṣavvufa meyl itmiş ḥalīm-nefs ẕihni güzel kimesnedür.” (s.176:18)
14. “Ṭab‘ı selāmeti ve ẕihni istiḳāmeti bir mertebede idi ki ḳābil-i taḳrīr ve imkān-ı taḥrīr degül.” (s.167:16)
15. “Ẕihni selīm ve ṭab‘ı müstaḳīm yigitdür.” (s.184:17)
16. “ ‘İlm-i ẕāhire meşġūl ṭab‘ı selīm ve ẕihni müstaḳīm şi‘re māyil nev-niyāz ḳābil ṭarz-ı ġazelde bī-bedel güzel yigitdür.” (s.169:20)

17. “Ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil ve ẕihni açuḳ ehl-i ma‘rifet kāmil yigitdür.” (s.155:19)
18. “Ṣāḥīb-ma‘rifet ehl-i firāset kāmil ü fāżıl ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ pür-idrāk güşāde-dil beg kişi idi.” (s.48:8)
19. “Üslūb-ı inşāya ve kavā‘it-i mükātebāta çok mümāreset itmiş ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve kendüsi bī-pervāāzāde-dil eş‘ārı çoḳ ‘ale’l-fevr dimekde naẕīri yoḳ ve...” (s.135:17)
20. “Ẕihni açuḳ eş‘ārı daḫı çoḳ” (s.185:5)
21. “...mükātebāt ü mürāselāt üslūbunda māhir ve her nev‘ ‘ilme ḳādir ẕihni pāk ve ḫoş-ṭab‘ ü pür-idrāk yigitdür.” (s.153:25)
22. “Ṭabī‘ati hezle māyil ve ẕihni ekser bu ṭarīḳa ḳāyil olmaġın Maḥmūd Paşa ba‘żı kimesnelere leṭāyif ḳaṣd eyleyüp...” (s.89:5)
23. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve eş‘ārı ziyāde artuḳdur.” (s.133:8)
24. “Ẕātında ḫaylī ẕekāvet ü fitānet ve ṭāb‘ı ẕihninde tamām istiḳāmet ü selāmet var.” (s.150:4)
25. “Ẕihninde ḫaylī leṭāfet var ḳābil yigitdür.” (s.175:18)

ẕihni istiḳāmet: *Zihin yolu. Var olan düşünceler.*

1. “Ve ẕihni istiḳāmeti artuḳdur” (s.47:7)
2. “Eş‘ārı ḫūb ve güftārı merġūb ṭab‘ı letāfeti ve ẕihni istiḳāmeti fevḳa‘l-ḥad maḥbūbdur.” (s.43:12-13)

ẕihn-i laṭīf: *Güzel zihin.*

1. “...pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab‘-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra‘nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen...” (s.10:19)

ẕihn-i müstāḳīm: *Doğru, hilesiz, temiz dimağ.*

1. “...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab‘ u nev-niyāz şu‘arā ve ẕurefā yigitler ki...” (s.9:19)
2. “...vezne gelen kelimātınuñ ekseri fāḥiş fuḥşiyyāt-ı nā-fercām olmaġın ṭab‘-ı selīm andan ībā ve ẕihn-i müstāḳīm ibrā itmemek olmaz.” (s.109:29-30)

ẕihn-i pāk: *Açık , temiz zihin.*

1. “Ḫūb-idrāk ü ẕihni pāk Büzürcmihr-i sānīdür dirler idi.” (s.32:20)

2. "...fikr-i 'amīḳ ile baḥr-ı zeḫḫār ve ẕihn-i pāk ile ṣadef-i gevhervār deryā-dil 'āḳil ü fāżıl kişilerdür." (s.24:10)
3. "Luṭf-ı ṭab'ı nihāyetinde ve ẕihn-i pāki ġāyetde." (s.20:1)

zihn-i şerīf: *Şerefli zihin/düşünce.*

1. "...ṭab'-ı laṭīf ve ẕihn-i şerīflerinde ṣādır ve lāyiḥ olan eş'ār-ı dil-peẕīr ve..." (s.54:25)

zikr: *Anmak, anılmak, yâd etmek, edilmek.*

1. "...ki aña Heşt-Ravża dirler anuñ bir ravżası şu'arā-yı müteḳaddimīn ẕikrinde olup..." (s.4:20)

zikr eyle-: *Anmak, sözünü etmek.*

1. "...her şaḫṣuñ mertebesine göre kendü dāyiresine lāyıḳ mürāselāt ü berevāt ta'rīf ü ẕemm ise elḳāb ẕikr eyleyüp yazup tedvīn itmiş." (s.73:21)

zikr it-: *Zikretmek.*

1. "Ve sūfiyyūn ṭāyifesinden iki kimesne baḥs idüp biri mercān tesbīḥle ẕikr itmek evlādur ve biri yüser tesbīḥle ẕikr itmek evlādur diyü birbiriyle çok nizā' itmişler." (s.59:15)
2. "Şāh u Gedā adlu bir kitāb te'līf idüp ol kitābda kendinüñ ḥasb-ı ḥālin ẕikr itmişdür." (s.181:14)

zikr ol-: *Sözünü etmek, dile getirmek, anmak.*

1. "Ve bu ebyāt anuñ eş'ārındandur ki ẕikr olınur." (s.176:11)

zikr-i yāḳūt-ı lebüñ: *Yakut gibi olan dudağın zikredilmesi.*

1. "Ẕikr-i yāḳūt-ı lebüñ ser-māye-i tefrīḥ-i dil" (s.46:5)

zikrinde ol-: *Bahsetmek, söz etmek.*

1. "...aña Heşt-Ravża dirler anuñ bir ravżası şu'arā-yı müteḳaddimīn ẕikrinde olup..." (s.4:20)

zindān it-: *Zindana koymak.*

1. "Gördiler şeydālıġum 'ışḳuñda zindān itdiler" (s.98:15)

zindān: *İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer.*

1. "Sīnesinde ṣaḳladı cānı gibi zindān beni" (s.98:16)
2. "Sāye-perver nāzük-mizāc zindān havāsına müteḥammil olmayup çıḳduġı gibi birḳaç günden ṣonra mizācı münḥarif olup..." (s.77:28)

zīnet: *Süs.*

1. "Şu resme itdi zīnet virdi tertīb" (s.69:5)

zīnet-i celīl ü celāl bul-: *Ulu ve yüce süslü olmak.*

1. "...ḥilye-i cemīl ü cemāl ve zīnet-i celīl ü celāl bulup müzeyyen ve muḥallā olmışdur." (s.4:9)

zīnet-i fażīlet: *Faziletin süsü.*

1. “Ḥilye-i ḥikmet ve zīnet-i faẕīlet ile mümtāz ve anda olan faẕīlet ve mevleviyyet degme kimsede olmaz.” (s.61:11)

zinhâr: *Aman ha!, kesinlikle, asla.*

1. “Meẕhebi yitirmegil zinhār imāmīler gibi” (s.92:11)

zīrā: *Çünkü, bundan dolayı.*

1. “Ḳuluñam zīra ḥükmüñ var idersin” (s.89:27)

zirā‘at: *Çiftçilik.*

1. “Paşa fevt olıcaḳ çiftligi ve evleri olduġı Ḫāṣköy-nām ḳaṣabada tavaṭṭun idüp anda zirā‘ata meşġūl oldı.” (s.99:11)

zirve-i felek-iclāl: *Dünya saygınlığının en yüksek mertebesi.*

1. “...ẕirve-i felek-iclāle yitişdürmişdür anuñ öñinde ṭıfl-ı ebced-ḫᵛvān mesābesinde degül.” (s.46:25)

zīver bul-: *Süslenmek, bezenmek.*

1. “ ‘İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve faẕl u ma‘ārif ile pür-hüner olmış...” (s.65:21-22)

zīver-i ‘ilm: *İlim süsü.*

1. “Ḥilye-i faẕl ile müzeyyen ve zīver-i ‘ilm ile mübeyyen ehl-i ma‘rifet ve ṣāḥib-faẕīlet.” (s.112:12)

zīver-i dāniş ü fazīlet: *Erdem ve bilgi süsü.*

1. Ve Ḫorasān mīrzādelerinden sa‘ādet-penāh vilāyete bārgāh Emīr Devletşāh ki zīver-i dāniş ü fazīlet ile ārāste ve...(s.4:24)

zīver-i diyānet: *Dindarlık ziyneti.*

1. “Ḥilye-i ṣalāḥ ile ārāste ve zīver-i diyānetle pīrāste ‘ilm ü ma‘rifet eyesini sever ve hüner-perver vezīrdür.” (s.34:17)

zīver-i faẕl: *Fazilet süsü.*

1. “Altıncı ṭabaḳa bihiştinde cem‘iyyet idüp ẕikr olan ‘ulemā vü fużalā ve monlā-zādeler ki her biri zīver-i faẕl ile müzeyyen ve...” (s.138:17)

zīver-i ḫaṣāyil: *Güzel huyun süsü.*

1. “Üçüncü ṭabaḳa bihiştinde vāḳi‘ olan vüzerā-yı ‘iẕām ve ümerā-i ẕevi’l-iḥtirām ki ḥilye-i feżāyil ve zīver-i ḫaṣāyil ile muḥallā vü müzekkādur...” (s.24:7-8).
2. “Ḥilye-i feżāyil ile pīrāste ve zīver-i ḫaṣāyil ile ārāste fāżıl-ı devrān ve kāmil-i zamāndur.” (s.43:21)

zīver-i naẕm: *Şiir süsü.*

1. "...ṭab'ı müstaḳīm kimesneler ki saḥāyif-i rūzgārda ma'ānī ebkārlarına zīver-i naẕmdan zīb ü zīnet ve..." (s.161:4)

zīver-i nev-'arūs-ı bedī' ü beyān: *(Şiirde) Bedi ve beyan yeni gelininin tacı.*

1. "...ve per-verde-i baḥr-ı zeḫḫār-ı ebkār-ı efkārdur zīver-i nev-'arūs-ı bedī' ü beyān ve ārāyiş-i muḫaddere-i me'ānī-i feyeẕān ile..." (s.4:7-8)

ziyāde it-: *Ziyade etsin, artırsın.*

1. "Ḥażret-i Ḫudāvendigāruñ enāra'llāhü burhānehū devlet-i iḳbālin Ḥaḳ ziyāde ide." (s.128:25-26)

ziyāde: *Çok.*

1. "Bu ġazele ziyāde germ olup her kim bu şi're naẕīre dirse germiyyetle beş flori vireyin diyü şarṭ eylemiş." (s.59:6)
2. "Monlā İdrīs-i Biṭlisi raḥmetu'llāhi 'aleyh raġbet ile diyār-ı 'Acemden getürüp 'āli himmetler ve ziyāde iltifātlar idüp ta'yīn olınan dirliginden ġayrı Pādişāhuñ in'ām-ı ḫāṣṣı ile muġtenem olup ġanī olmışdı." (s.17:5)
3. "Sulṭān Meḥemmed fevt olduḳda Burusa sancagında bulınup merḥūm Sulṭān Bāyezīd taḫta geçdükde çoḳ ri'āyetler ve ziyāde 'ināyetler eyleyüp Burusa sancaġında iken fevt olup Allāh emrine vardı" (s.26:9)
4. "Şāh-nāmeye ibtidā idüp on biñ beytden ziyāde dimiş iken 'ömr vefā itmeyüp dünyādan āḫirete rıḥlet idüp..." (s.85:16)
5. "Ziyāde ma'ārife ve niçe leṭāyife ḳādir kimesnedür." (s.152:30)
6. "Vezīrlere itdügi i'tibārdan daha ziyāde i'tibār u iltifāt idüp envā'-ı in'ām ve iḥsān-ı mālā kelām itdügini gördiler." (s.29:7)
7. "Leṭāfet-i ṭab'ı ziyāde ve ẕihni nihāyetde güşāde ser-āmed ve ra'nā ġazeliyyātı ve müntehā bī-bedel ebyātı çoḳdur." (s.45:11)
8. "Ol zamānda ṭāyife-i 'A'cāma ziyāde raġbet olmaġın bu daḫı kendüyi 'Acem bildürüp ḫaylī ḫürmet ve niçe izzet buldı." (s.93:10)
9. anlar daḫı Mevlānā Şeyḫīde ziyāde ẕekāvet ü feṭānet ve idrāk-i pāk görüp begenüp vezīr idinmek murād idindi
10. "Naẕmı laṭīf ve kendüsi ziyāde ẕarīf kimesne idi." (s.39:13)
11. "...ziyāde ḫūb-nefes ehl-i Kelāmu'l-lāh ṣāḥib-tertīb ṣāliḥ ü 'ābid ve zāhid kimesne idi." (s.170:6)

12. “Kitābeti güzel ve ḫaṭṭı bī-bedel ḥüsn-i ḫaṭṭı ziyāde Kātib Şeyḫ-zāde şākirdlerindendür.” (s.123:16)
13. “Ziyāde muḥāsib idi.” (s.44:19)
14. “Günde yatduḳça olur ḳuvvet ziyāde mārda” (s.28:11)
15. “... ‘ilm-i inşāda ziyāde ḳudreti var.” (s.184:6)
16. “Ġazeliyyātı ziyāde ve kendüsi ṣāḥib-dīvān fenn-i bedī‘ u beyānda māhir kimesnedür.” (s.90:5).
17. “...kümmel-i çarḫ-ı ġaddāruñ ekmeli ḫoş-ṭab‘ nāzük-mizāc ‘ilm ü ṣalāḥa ziyāde revāc virmiş ṣāḥib-idrāk ve ẕihni pākdür.” (s.44:8)
18. “Ve inşā ile daḫı ziyāde āşinalıġı ve münāsebeti var idi.” (s.142:13)
19. “Türkī eş‘ārı ziyāde ve kendüsi ṣāfī vü sāde-dil açuḳ meşreb ṣāḥib-dīvān kimesnedür.” (s.86:11)
20. “Gemici ṭāyifesi anı ziyāde severler her zamānda ziyāret iderlerdi.” (s.91:21)
21. “Ve ziyāde eyü müverriḫdür” (s.179:14)
22. “Fenninde üstād-ı kāmil ve ḫoş-ṭab‘ güşāde-dil çoḳ eş‘āra ve ziyāde āsāra mālik kimesnedür.” (s.158:6).
23. “Şi‘re ġāyetde māyil ve kendüsi ziyāde ḳābil yigitdür.” (s.180:9)
24. “Anuñ luṭf-ı ṭab‘ı ve istiḳāmet-i ẕihni ziyāde idi. Ṣāḥib-luṭf ehl-i hüner ve güne güne ma‘ārif ile muṣavver mefḫar-ı ümem seḫā vü luṭf ile pür-kerem yigit idi.” (s.60:20)
25. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl ü kāmil şi’r ü inşāda çoḳ mahāreti ve ziyāde mümāreseti var.” (s.27:11)
26. “Sulṭān Meḥemmed ḥużūr-ı şerīfinde ziyāde i‘zāz u ikrām i‘tibār u iḥtirām bulmış idi.” (s.40:1)
27. “Sulṭān Selīm merḥūm Ḳaraca Paşada ḫaylī dilāverliḳ u ḳābiliyyet ve ziyāde idrāk u ẕekāvet fehm itmegin yanında alıḳoyup ḳapuya gitmege icāzet virmedi.” (s.51:13)
28. **”**...mā-beynlerinde çoḳ mülāṭefe vü ziyāde muḥāvere geçer imiş.” (s.55:6)
29. “Ḫoş-ṭab‘ ẕihni güşāde ve eş‘ārı ziyāde artuḳdur.” (s.133:9)
30. “Pārsī dile ziyāde mümāreset itmiş ol dilde tamām maḥāret bulup...” (s.91:7)
31. “Tabī‘atı ṭıbba māyil ve ḥikmete ḳābil olup ‘ilm-i ṭıbda ziyāde mahāret ve fenn-i ḥikmetde tamām mümāreset bulup...” (s.68:14)

32. “Sulṭān Meḥemmed merḥūm anuñ feżāyilin ü ḥaṣāyilin kemāl-i mertebede inşāya olan ḳudretin ve mahāretin ma‘lūm idinmekle ziyāde meyl ü maḥabbet eylemişler.” (s.29:4)
33. “...eş‘ārı nefīs u maṭbū‘ sözinde ziyāde selāset ve naẕmında çoḳ leṭāfet ü ḥālet var.” (s.74:30)
34. “Ve ṭarīk-i taṣavvufda niçe menāzil ḳaṭ‘ itmiş rāh-ı Ḥaḳḳa vāṣıl leṭāfet- i ṭab‘ı ve nezāket-i ẕihni ziyādedür.” (s.41:13)

ziyān ir-: *Zarar ulaştırmak/vermek.*

1. “...anda varduḳda ta‘ādül eylemeyüp ba‘żı kimesnelerüñ ṣurrelerine noḳṣān ve ta‘yīn olınan altuncuḳlarına ziyān irgürmegin...” (s.102:12)

ziyāret it-: *Bir kişiyi veya bir yeri görmeye gitmek.*

1. “Gemici ṭāyifesi anı ziyāde severler her zamānda ziyāret iderlerdi.” (s.91:22)

ziyāret: *Bir kimseyi veya bir yeri görmeye gitme.*

1. “ ‘İnāyet-i Bārī mu‘āvin ü muḳārin olup taḫt-ı Rūm Sulṭān Bāyezīd’e müyesser ve muḳarrer olıcaḳ Sulṭān Cem başın alup ḳaçup ‘Arab evine girüp andan Ka’be şerrefehallāh ziyāretine varup...” (s.17:15)

ziyāretin it: *Bir yeri görmeye gitmek.*

1. “Bir miḳdār anda pādişāhlıḳ idüp soñradan Sulṭān Bāyezīd ile muḳābil olup ceng idicek...” (s.18:11)

zū-fünūn: *Bilgili kişi.*

1. “ ‘İlm içinde ẕū-fünūn ve kelimātı dürr-i meknūn efāżıl-ı rūzgāruñ efḍalı ve...” (s.44:6)
2. “Cānib-i Ḥaḳḳa māyil ve her fenne duḫūlı var ẕū-fünūn ḳābil kimesne idi.” (s.45:9)
3. “ ‘Ālim ü fāżıl ẕū-fünūn pādişāh idi.” (s.23:19)
4. “ ‘Ulūmı tertīb üzre görmiş kāmil ẕū-fünūn fāżıl egerçi zenāne-reng lākin yek-dest ü hem-rengdür.” (s.107:21)
5. “Ẕū-fünūn kimesnedür.” (s.104:23)

Ẕū-fünūn-ı ‘ālem: *Alemin fen sahibi.*

1. “Ẕū-fünūn-ı ‘ālem ma‘ārifle mükemmel muḥterem ‘ālī-ḳadr ü ṣāḥib-ṣadr kimesnedür.” (s.58:13)

ẕuhūr: *Görünme, meydana çıkma, baş gösterme, türeme.*

1. “Lakin netāyic-i ṭab‘-ı şeriflerinden ẕuhūr bulan eş‘ār ve zāde-i ḳarīḥalarından meşhūr olan āsārları teberrüken ve teyemmünen bu teẕkireye yazılması lāzım gelüp tesvīd olındı.” (s.58:16)

2. “Ḫaylī i‘tibār u iştihār ve ehliyyet ile meşhūr ve fażīlet ile ẕuhūr bulmış fāżıl u kāmil kişi idi.” (s.63:4)

ẕuhūr bul-: *Ortaya çıkmak.*

1. “...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab‘ u nev-niyāz şu‘arā ve ẕurefā yigitler ki...” (s.9:19)
2. “Ve bu ‘aṣrda nisā ṭāyifesinden iki ḫatun ẕuhūr bulup her bi-rinüñ eş‘ārı güzel ve ebyātı bī-bedel beyne’n-nās ġazeliyyātı mütedāvil olup...” (s.159:5)

ẕuhūr it-: *Meydana gelmek, görünmek.*

1. “ ‘Atabe-i ‘Osmānī ve südde-i ḫāḳānī ẕuhūr ideli bu deñlü dīndār müslimān ehl-i vaḳār vezīr bir daḫı olduġı ma‘lūm degüldür.” (s.34:18)
2. “...pādişāh-ı şāḥib-ḳırān şehinşāh-ı gītīsitān ḥażretlerinüñ ṭab‘-ı şerīflerinden ṣudūr ve ẕihn-i laṭīflerinden ẕuhūr iden ebyāt-ı zībā ve ġazeliyyāt-ı ra‘nā ki her biri bir münāsib nāzük vaḳtde bī-iḫtiyār söylenüp dinilen...” (s.10:19)

ẕuhūra getür-: *Ortaya çıkarmak.*

1. “...zīb ü zīnet virmek içün kendü īcādından envā‘-ı ṣanāyi‘ ẕuhūra getürüp gösterüp bunca āŝār iẕhār itmiş iken āsitān-ı sa‘ādet-āşiyānlarında ḫiẕmet iden ehl-i ḫırefde bir Türkī ḳulıdur.” (s.12:8)

ẕuhūr-ı cān: *Varlığın ortaya çıkması.*

1. “Şeref cān iledür cisme ẕuhūr-ı cān bedendendür” (s.161:23)

ẕulemāt: *Zulum kelimesinin çoğulu.*

1. “Şeb-i zülfinde ḳalanlar ẕulemāt ile yürür” (s.33:1)

ẕulmet: *Sıkıntı.*

1. “İy ṣaçı ẕulmet ruḫı ānestü nār” (s.135:1)
2. “Zulmet içre ḳalmışam iy āb-ı ḥayvānum meded” (s.35:11)

ẕulm-ı zamān: *Devrin sıkıntısı, kör talihin ettiği eziyet.*

1. “ ‘Adline ṣığınurdı ẕulm-ı zamāneden” (s.75:22)

ẕulumat: *Karanlık.*

1. “Ḳaplamışdur ṣanuram āb-ı ḥayātı ẕulumāt” (s.182:10)

ẕurefā: *Zarafetli, seçkin kimseler.*

1. “Yedinci ṭabaḳa bihiştinde cem‘ olup ẕikr olan ḫoş-ṭab‘ nāzük ẕurefā vü fuṣāḥā kimesneler ki...” (s.160:14)
2. “Ve ba‘żı ḫoş-ṭāb‘ şu‘arā ve nāzük-mizāc ẕurefā ki bu bende anlaruñ mülāzemeti ḫiẕmeti ile müşerrefü’l-

ḥāl ve muṣāḥabet-i feṣāḥat-baḫşları ile mesrūrü'l-bāl olup..." (s.9:13)

3. "...ve el-ān işbu ferḫunde zamān ve mübārek devrānda ẕuhūr bulan ẕevḳ-i selīm ve ẕihn-i müstaḳīm ḫoş-ṭab' u nev-niyāz şu'arā ve ẕurefā yigitler ki..." (s.9:18)
4. "Gör leẕẕetini ṣoḥbetini gel ẕurefānuñ" (s.111:5)
5. "...ve nefs-i nefīsi ile muṣāḥib düşüp cem'iyyet iden ẕurefāyı cem' idüp kitāb yazmış..." (s.4:35)

zü'l-ḳāfiyeteyn: *İki kafiyesi olan şiir.*

1. "Ve bu zü'l-ḳāfiyeteyn olan şi'r anuñ eş'ārındandur." (s.79:18)

zübde: *Bir şeyin en değerli kısmı, öz.*

1. "...ol daḫı bu ṭāyifenüñ zübdesin ve bu fırḳanuñ güzīdesin cem' idüp Teẕkiretü'ş-şu'arā diyü ad virüp kitāb itmişdür." (s.4:26)

zübdetü'l-fuṣaḥā'i'l -mütecerridīn: *Sözün özü, sözlerden arınmış.*

1. "Bu cümlenüñ efḍali ve bu zümrenüñ ekmeli ḳıdvetü'ş-şu'arā'i'l-müteferridīn zübdetü'l-fuṣaḥā'i'l -mütecerridīn kilīddār-ı gencīne-i İlahī ve..." (s.139:17-18)

zübdetü'l-kirām: *Seçkinlerin en seçkini.*

1. "Ḥattā Pārisī dilde şeyḫü'l-islām zübdetü'l-kirām 'ışḳ kāşānesinüñ rind-i dürd-āşāmı..." (s.4:17)

zü-fünūn: *Bilgili, hünerli kişi.*

1. " 'Ulūmı tertīb üzre görmiş fāżıl u kāmil eş'ārı vāfir ẕü-fünūn her fende māhir ve oḳ 'ilminde ser-āmed mümtāz-ı tīr-endāz"(s.16:23)

zühd: *Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadet verme durumu.*

1. "O ḳıldı zühd diyārını 'ışḳ ile ma'mūr" (s.65:4)
2. "Ṣūfiyyūn ṭarīḳına ṭālib ve ehlu'llāh meẕhebine ẕāḥib olup zühdi şi'ār ve taḳvāyı disār idindi." (s.66:14)

zühd ü ṣalāḥ: *kendini ibadete verme ve dinin yasakladığı şeylerden çekinme.*

1. " 'İlm sevdāsında olup şeb ü rūz şuġl üzerine iken babası silkine münselik olup zühd ü ṣalāḥ ile zīver bulmış ve faẓl u ma'ārif ile pür-hüner olmış..." (s.65:21)
2. "Bir vech ile 'ibādete māyil ve zühd ü ṣalāḥa dil bağlayup teḳā'üd iḫtiyār itmiş idi." (s.66:15)

zühd ü taḳvā: *Allah'a karşı ibadette noksansızlık.*

1. ” ‘İlme meşġūl iken ṣalāḥa māyil olup zühd ü taḳvā silkine sülūk itdi.” (s.64:18)

zühd ü taḳvī: *Zühd ve takva.*

1. “Salāḥ-ı nefsi ve zühd ü taḳvīsi bir mertebededür ki ḳalem-i dü-zebān ve muḥarrir-i serī‘ü‘l-beyān taḥrīrinde ‘āciz ve taḳrīrinde ḳāṣırdur.” (s.41:10)

zühre: *Venüs. (Eski bir inanışa göre güneş gezegenlerin sultanı sayılmış, her gezegene de sultanın yanında bir görev verilmiştir. Üçüncü feleğe hakim olan Zühre sazende olarak tavsif edilir. Bezm ile münasebeti de bu yöndedir.)*

1. “...çalmaġa başlayıcaḳ Zühreyi gökden yire indürüp bī-iḫtiyār raḳṣa ve semā‘a getürüp...” (s.125:11)

zülāl: *İçilmesi güzel, tatlı, latif, saf su.*

1. “İrse lebüñ zülāline İskender-i cihan” (s.156:19)

zülf: *Saç.*

1. “Ḳad ḳıyāmet ġamze āfet zülf fitne ḫaṭ belā” (s.26:22)
2. “İy Gubārī yā kāşını zülfi eylep çekmesün” (s.59:2)
3. “İki zülfi iki ṭāvūsdur gelmiş gülistāna” (s.42:6)
4. “Zülfi ṣaḳlar dīdeden ḫaṭṭ-ı leb-i cānānesin” (s.101:10)
5. “Dil-i āvāre meger zülfi duzāġında idüñ” (s.84:18).
6. “Zülfin gidermiş ol ṣanem kāfirliġin ḳomaz henūz” (s.25:24)
7. “Ruḫı üstinde zülfinden ṣabā gibi olurken bū” (s.87:20)
8. “Çün ṭolaşduñ zülfine iy dil perīşān ol yüri” (s.179:17)
9. “İnanma zülfinüñ ‘ahdine Ṣāfī” (s.32:1)
10. “Zülfüñ ey meh-rū yüzüñde olduġı pür-tāb bu” (s.28:10)
11. “Zülfüñ şebinde virdüm dil ḥüsnüñe gören dir” (s.27:2).
12. “Zülfüñ ḫayāli ile gözüm ṣoḥbet itdi şeb” (s.53:27)
13. “Bīmār idi dil zülfüñ ucından ser-i zülfüñ” (s.129:20)
14. “Oldı cān boynına zülfüñ iy büt-i dildār dār” (s.79:22)
15. “Virdi elüme zülfüñ dün gice bir berātı” (s.48:11)
16. “Ben ḳara ṭopraġ idüm cān virdi zülfüñden ṣabā” (s.26:20)
17. “Öpüp lebüñi zülfüñe el urup uzandı” (s.80:24)

zülf-i ānber-sā: *Amber misali saç.*

1. “Cāna sevdālar ṣalup bu zülf-i ānber-sā yine” (s.151:10)

zülf-i miskāsā: *Misk kokulu zülüf.*

1. "Cānumı āşüfte ḳıldı zülf-i miskāsā ʻAlī" (s.100:2)

zülf-i miskīn: *Misk kokulu saç.*

1. "Zülf-i miskīni ʻiẕārında perīşān olıcaḳ" (s.120:22)

zülf-i nigār: *Sevgilinin saçı*

1. "İy müselmānlar helāk eyler beni zülf-i nigār" (s.50:19)
2. "Nāfe aldı çin seḥer zülf-i nigāruñ būyını" (s.177:1)

zülf-i perīşān: *Sevgilinin darmadağınık saçı.*

1. "Ṣalınup girdükçe bu zülf-i perīşān ḳoynına" (s.183:21)
2. "Şānenüñ gitsün eli zülf-i perīşānuñdan" (s.148:3)

zülf-i siyāh: *Sevgilinin siyah saçı.*

1. "Dil murġı ḫāli dānesi ḳaṣdındadur velī" (s.28:3)

zülfüñ ucı: *Kalıp söz. Saçın ucu.*

1. "Nālemi zülfüñ ucından gūş idersen ṭañ degül" (s.78:6)

zümre: *Kitle, grup, topluluk.*

1. "...bu silkde münselik olup bu zümreden maʻdūd olan yārān-ı bā-ṣafā ve dístān-ı pür-vefā bezm-i feṣāḥatde cām-ı sürūr ile rūḥ-perver ve..." (s.160:18)
2. "Bu cümlenüñ efḍali ve bu zümrenüñ ekmeli ḳıdvetü'ş-şu'arā'i'l-müteferridīn zübdetü'l-fuṣaḥā'i'l -mütecerridīn kilīddār-ı gencīne-i İlahī ve..." (s.139:17)
3. "Bu cemʻiyyetüñ mihteri ve bu zümrenüñ serveri saʻādet burcınuñ necm-i enveri ve siyādet göginüñ mihr-i münevveri ehl-i ʻışḳuñ ser-māye-i ḥayātı merḥūm." (s.95:22)
4. "Silāḥdārlar zümresin kitābetin iderdi." (s.143:19)
5. "Ḫalvetīler zümresinden olup ḫalvetīlerüñ ser-ḥalḳası olan şeyḫ Monlā ʻAlīnüñ birāderidür." (s.81:20)
6. "Sipāhī oġlanları zümresinden ḫiẕmet iden bendelerindendür." (s.132:8)
7. "Ve şuʻarā zümresine ol itdügi iʻtibārı ve ol virdügi iştihārı bir pādişāh daḫı itmemişdür." (s.15:11)
8. "...ve muṣāḥib-i hem-demi iken kendüyi şuʻarā zümresine münḫariṭ ḳılup Nevāī taḫallüṣ itmişdür." (s.4:31)

zümre-i şuʻarā: *Şairler topluluğu, zümresi.*

1. "Aña binā'en zümre-i şuʻarā ve fırḳa-i fuṣahā imtiyāz bulup eş-şuʻarāü ümerāi'l-kelām olduġı ḥaysiyyetiyle şiʻr ilhām ve..." (s.4:3)

zünār: *Keşişlerin bellerine bağladıkları kıldan uzun kuşak.*

1. "Kesmiş velī zünārını daḫı müselmān olmamış" (s.25:25)

ẕürefā: *Zarafetli, seçkin kimseler.*

1. "...eknāf-ı cihāna ṭopṭolu olmaġla yir yüzi ḫalḳı ẕürefāsı ve dünyā ehli fuẕālāsı anuñla ḫoş-ḥāl ü mesrūrü'l-bāl olurlardı." (s.95:17)

ÖZGEÇMİŞ

KişiselBilgiler

Soyadı,adı	:KARAKOÇ KAYGUSUZ,Özge
Uyruğu	:T.C
Doğum tarihi ve yeri	:02.08.1992 / KIRIKKALE
Medeni hali	:EVLİ
Telefon	:05468201511
e-mail	:ozgekarakoc7@gmail.com

Eğitim

Derece	**Eğitim Birimi**	**Mezuniyet tarihi**
Lisans	GAZİ ÜNİVERSİTESİ	2015
Lise	KIRIKKALE LİSESİ	2010

Yabancı Dil
İNGİLİZCE
FARSÇA
ARAPÇA

Yayınlar

“Heşt Behişt Tezkiresinde Şair ve Şiir Nitelemeleri”(Bildiri) , V. Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi- 13-14 Aralık 2018.

le.ahbv.edu.tr

Özge KARAKOÇ KAYGUSUZ

HEŞT BEHİŞT TEZKİRESİNİN BAĞLAMSAL DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

HAZİRAN 2019

CİLT I